

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI**

**BATI TÜRKİSTAN BÖLGESİNDE ŞÂDİ TÖRE
CİHANGİROĞLU TARAFINDAN YAZILAN MANZUM
SİYER-İ ŞERÎF (İNCELEME- METİN)**

ZELİHA DİLEK KEÇECİLER

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
Prof. Dr. HİKMET ATİK**

KONYA-2023

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeliha Dilek KEÇECİLER		
	Numarası	18811001063		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları / Türk İslâm Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	Batı Türkistan Bölgesinde Şâdî Töre Cihângîroğlu Tarafından Yazılan Manzûm Siyer-i Şerîf (İnceleme-Metin)		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Zeliha Dilek KEÇECİLER

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeliha Dilek KEÇECİLER		
	Numarası	18811001063		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları / Türk İslâm Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hikmet ATİK		
Tezin Adı	Batı Türkistan Bölgesinde Şâdi Töre Cihângîroğlu Tarafından Yazılan Manzûm Siyer-i Şerîf (İnceleme-Metin)			

Türklerin Gök- Tanrı inancı ile ilgili olarak, bize ulaşan kitabelerde “Tengri’nin inayeti” ifadesi, ve yardımı, iyilikleri gibi sebeplerle Tengri’ye şükür temalı anlatımlar geçer. Türkler, VIII. yy.da topluluklar hâlinde Müslüman olmaya başlamaları ile beraber düşünce, edebiyat, kültür ve dil gibi pek çok alanda değişiklikler yaşamış ve bu değişime de kısmen uyum sağlamışlardır. Çalışmamızda Doğu Türkçesi ile yazılmış olan manzum bir siyeri, dönemin şartları, coğrafyanın etkileri ve dili açısından incelemeyi hedefledik.

Çalışmamızın giriş bölümünde dinî- edebî ürünlerin tasnîfi, siyer konulu türler ve meşhur siyerler ile Türk dünyasında siyerin gelişimi konu edilmiştir. Kendisi hakkında pek az bilgiye ulaşabildiğimiz müellifimiz Şâdi Töre Cihangiroğlu (1855- 1933), hayatı ve eserleri ile birinci bölümün konusudur. İki adet taş baskı ve bir adet matbu baskısına ulaşabildiğimiz manzum siyerin tanıtımı ikinci bölümde yapılmıştır. Metnin transkripsiyonlu hali de üçüncü bölümde yer alır.

Anahtar kelimeler: Siyer, Nazm-ı Siyer-i Şerîf, Şâdi Töre Cihangiroğlu, Çağatayca

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Zeliha Dilek KEÇECİLER		
	Student Number	18811001063		
	Department	İslâm Tarihi ve Sanatları / Türk İslâm Edebiyatı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Hikmet ATİK		
	Title of the Thesis/Dissertation	Batı Türkistan Bölgesinde Şâdî Töre Cihângîroğlu Tarafından Yazılan Manzûm Siyer-i Şerif (İnceleme-Metin)		

In the inscriptions that have reached us there are thankful expressions with the theme of "Tengri's grace" for his help and goodness, regarding the belief in the Gök-Tengri of the Turks. After the Turks started to become Muslims in the 8th century in large groups, they experienced changes in many fields, such as thought, literature, culture and language, and they partially adapted to this change. In our study, we aimed to examine a poetic biography written in Eastern Turkish in terms of the conditions of the period, the effects of geography and its language.

In the introductory part of our study, the classification of religious-literary products, genres with the theme of siyar, famous sirahs and the development of siyar in the Turkish world are discussed. Our author, Shadi Tore Zhangiruly (1855-1933), about whom we have little information, is the subject of the first chapter with his life and works. The introduction of the poetic sirah, where we can access two lithographs and one printed edition, was made in the second part. The transcription of the text is also included in the third chapter.

Keywords: Siyar, Sıar Al-Sharif, Shady Zhangiruly, Chagatai

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	xi
ÖNSÖZ.....	xii

GİRİŞ

1. DÎNÎ- TASAVVUFÎ TÜRK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN TASNİFİ	1
2. DÎNÎ- TASAVVUFÎ TÜRK EDEBİYATINDA HAZRET-İ PEYGAMBER	4
2.1. Hazret-i Peygamberi Konu Edinen Dinî- Edebî Türler	7
2.2. Dînî- Edebî Türler İçinde Siyer.....	17
2.2.1. Manzum Siyerler'den Örnekler.....	18
2.2.2. Mensur Siyerler'den Örnekler.....	22
3. TÜRK DÜNYASINDA SİYER İLMİNİN GELİŞİMİ.....	26
3.1. İlk Dînî- Edebî Eserler.....	26
4. AHMET YESEVÎ'NİN “SİYER” TÜRÜNE KATKISI.....	29
5. ŞÂDÎ TÖRE CİHANGİROĞLU'NUN YAŞADIĞI COĞRAFYADA ÇAĞATAY DİLİ VE EDEBİYATI.....	34
5.1. Cihangiroğluna Örnekliği ile Ali Şîr Nevâî.....	38
5.2. Şâdî' nin Yaşadığı Dönem Dili İçin Sözlük Örnekleri	41

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞÂDÎ TÖRE CİHANGİROĞLU'NUN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. DÖNEMİN SOSYAL, SİYASAL ve KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ.....	46
1.1. Sosyal ve Siyasal Yapı	46
1.2. Kültürel ve Edebî Hayat.....	52

2. HAYATI ve EĞİTİMİ	55
3. ŞAHSİYETİ ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	56
4. ESERLERİ.....	58

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL, YÖNTEM VE MUHTEVA AÇISINDAN NAZM-I SİYER-İ ŞERİF

1. ESERİN TANITILMASI.....	64
1.1. Adı ve Türü.....	64
1.2. Yazılış Sebebi.....	69
1.3. Kaynakları.....	70
1.3.1. Mearicü'n-nübüvve fî medârici'l- fütüvve.....	72
1.3.2. Altıparmak Siyeri.....	74
1.4. Nazm-ı Siyer-i Şerîf ile Batı Türkçesinden Bir Örneğin Karşılaştırılması.....	88
1.5. Yazılış Tarihi ve Yeri.....	91
1.6. Baskıları.....	91
2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	93
2.1. Nazım Şekli.....	93
2.2. Vezni.....	95
2.3. Kafiyesi.....	99
2.4. Dörtlük Sayısı.....	105
3. ESERİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ.....	105
3.1. Siyer-i Şerîf'te Çağatayca Dil Özellikleri.....	106
3.1.1. Yapım Ekleri.....	106
3.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	106
3.1.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	106
3.1.1.3.İsimden Fiil Yapma Ekler.....	106
3.1.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	107

3.1.2.İsim.....	107
3.1.2.1.Çokluk Ekleri.....	107
3.1.2.2. İyelik Ekleri.....	107
3.1.2.3. Aitlik Eki Örnekleri.....	108
3.1.2.4. Hal Ekleri.....	108
3.1.2.4.1. İlgi Hali.....	108
3.1.2.4.2. Yükleme Hali.....	109
3.1.2.4.3. Yönelme Hali.....	109
3.1.2.4.4. Bulunma Hali.....	109
3.1.2.4.5. Ayrılma Hali.....	109
3.1.2.4.6. Eşitlik Hali.....	109
3.1.2.4.7. Vasıta Hali.....	109
3.1.2.5. Soru Eki.....	110
3.1.3.Sıfat.....	110
3.1.3.1. Niteleme Sıfatları.....	110
3.1.3.2. Belirtme Sıfatları.....	110
3.1.3.3. Soru Sıfatları.....	110
3.1.3.4. Belirsizlik Sıfatları.....	110
3.1.4. Zamir.....	111
3.1.4.1. Şahıs Zamirleri.....	111
3.1.4.2. İşaret Zamirleri.....	112
3.1.4.3. Belirsizlik Zamirleri.....	112
3.1.4.4. Soru Zamirleri.....	112
3.1.4.5. Dönüşlülük Zamirleri.....	112
3.1.5.Zarf.....	113
3.1.5.1. Zaman Zarfları.....	113
3.1.5.2. Yer Zarfları.....	113

3.1.5.3. Azlık- Çokluk Zarfları.....	113
3.1.5.4. Hal Zarfları.....	113
3.1.5.5. Soru Zarfları.....	113
3.1.6. Fiil.....	113
3.1.6.1. Basit Fiiller.....	113
3.1.6. 2. Türemiş Fiiller.....	114
3.1.6.3. Birleşik Fiiller.....	114
3.1.6.4. Şahıs Ekleri.....	114
3.1.6.4.1. Geniş Zaman.....	115
3.1.6.4.2. Gelecek- İstek.....	115
3.1.6.4.3. Görülen Geçmiş Zaman.....	115
3.1.6.4.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	115
3.1.6.4.5. Şart.....	116
3.1.6.4.6. Emir.....	116
3.1.6.5. Sıfat Fiiller.....	116
3.1.6.6. Zarf Fiiller.....	116
3.1.7. Bağlaçlar.....	116
3.1.8. Edatlar	116
3.1.9. Ünlemler.....	117
3.2. Üslup Özellikleri.....	117
4. NAZM-I SİYER-İ ŞERÎF'İN TERTÎBİ ve TÜRKİYE TÜRKÇESİNE NESİR OLARAK ÇEVİRİSİ	125
4.1. Eserin Tertîbi.....	125
4.2. Nazm-ı Siyer-i Şerîf'in Günümüz Türkiye Türkçesine Nesir Olarak Çevirisi.....	137

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAZM-I SİYER-İ ŞERÎF

1. METİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM	365

2.	TRANSKRİPSİYON HARFLERİ.....	367
3.	TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	369

SONUÇ.....	1043

KAYNAKÇA.....	1047

LUGATÇE.....	1058

EKLER.....	1087

ÖZGEÇMİŞ.....	1092

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
bk.	: bakınız
Böl.	: bölümü
C.	: cild no
çev.	: çeviren
doğ.	: doğum tarihi
edt.	: editör
H.	: hicri
haz.	: hazırlayan
hz.	: hazret-i
M.	: miladi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
no	: numara
öl.	: ölüm tarihi
S	: sayı
s.	: sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.s.	: sayfa sayısı
TAE	: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
vs.	: ve saire
yy.	: yüzyıl
Yay.	: yayınları

ÖNSÖZ

Edebiyatımızda XI. yy. dinî- didaktik eserlerin görülmeye başladığı bir dönem olarak öne çıkar. Kur'an ve hadisler gibi temel İslâmî kaynaklardan beslenen bu alan, bilhassa Hz. Peygamber (sav) ile ilgili olarak, kendisine duyulan sonsuz sevgi ve ilgiden mütevellid, siyer konulu türler ile iyice zenginleşmiştir. Örneğin Mevlid'i ile Süleyman Çelebi, Muhammediyye'si ile Yazıcıoğlu Mehmed Osmanlı'da; başta Hoca Ahmed Yesevî olmak üzere -birçokları da unutulup gitmiş- mutasavvıf şâirler Türkistan'da Müslümanlara peygamberlerini ve İslâm'ı anlatmaya çalışmış, bu amaçla eserler kaleme almışlardır.

Tez konumuz olan manzum siyer de Şâdi Töre Cihangiroğlu'nun Rus emperyalizmi altında kendi benliğini unutma riski ile karşı karşıya kalmış olan Kazak, Özbek ve diğer Türk topluluklarına Peygamberimizi ve onun mübarek hayatını, yaşadığı zorlukları, özelliklerini yeniden hatırlatma endişesi ile yazılmış bir eserdir.

1917 devrimi sonrası Rusya egemenliğindeki Müslüman Türkler, dinî inançları sebebi ile çok büyük zulümlere maruz kalmışlardır. Bu esnada Arap harfli yazılmış dinî veya olmayan pek çok eserin toplatılarak imha edildiği bilinmektedir. Hâkim zümrenin, hükmettikleri halklara eski dinleri ve kültürleri ile ilişkilerini koparmak için uyguladıkları politikadan edebiyat da payını almış, pek çok nadir yazma eser bu arada kaybolmuştur.

Belki de bu kayboluşun önüne insanların hafızalarına kaydederek geçme amacını güden Şâdi, “Nazm-ı Siyer-i Şerîf”i öğretici mahiyette, kolay ezberlenebilecek ve her mecliste okunabilecek biçimde, dörtlükler halinde yazılmıştır. Böyle anlamlı ve önemli bir misyonu olan “Nazm-ı Siyer-i Şerîf” üzerine hazırlamaya çalıştığımız tezimiz, giriş ile beraber dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş Bölümünde Dinî- Edebî eserlerin tasnifini yapmaya ve “Siyer” ilminin nazım türü olarak Türk İslâm Edebiyatı alanında müstakil bir tür olarak ortaya çıkması sürecini ele almaya, Siyer konulu türler ve meşhur olan manzum- mensur siyerler hakkında genel bilgiler vermeye çalıştık. Ayrıca Türk dünyasında siyer ile alakalı edebî faaliyetleri ve genel anlamda müellifimiz Şâdi Töre Cihangiroğlu'nun da mensûbu olduğu Yesevîliğin öncüsü Hoca Ahmed Yesevînin etkisi ile Ali Şîr Nevâî'nin Cihangiroğlu'na örnekliğini inceledik.

Birinci bölümde Kazakistan'ın güney batı bölgesinde ve Özbekistan sınırında yer alan Çimkent- Türkistan bölgesinde yetişmiş molla bir şair olan Şâdi Töre Cihangiroğlu'nun hayatını ve edebî kişiliğini, yaşadığı dönemin sosyal, siyasal ve kültürel özellikleri bağlamında değerlendirmeye çalıştık.

İkinci bölüm eserin tanıtımına ayrılmıştır. *Nazm-ı Siyer-i Şerîf*'in adı, yazılış sebebi, kaynakları, baskıları araştırılmış, şekil- üslup ve dil özellikleri burada incelenmiştir. Doğu Türkçesi menşeli bir eser olan *Nazm-ı Siyer-i Şerîf* ile Batı Türkçesinden bir örnek karşılaştırılmış, ortak ve farklı yönleri ele alınmıştır. 108 başlık halinde düzenlenmiş olan eser, baskılarındaki sayfa numaraları ile tablolaştırılarak gösterilmiş ve günümüz Türkçesine nesir olarak çevrilmiştir.

Üçüncü bölümde de *Nazm-ı Siyerin Şerîf*'in elimizdeki üç farklı baskısının karşılaştırılarak hazırlanmış transkripsiyonlu hali bulunmaktadır.

Tezimiz Sonuç, Kaynakça ve metnin anlaşılmasını kolaylaştıracak Lügatçe ile tamamlanmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkış sürecinde beni yönlendiren ve cesaretlendiren danışman hocam Prof. Dr. Hikmet ATİK beyefendiye, manevî desteğini ve ilmi birikimini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Murat AK beyefendiye, ayrıca Çağatayca yazılan metnin okunması ve en doğru hale getirilmesi aşamasında çok yardımcı olan hocam Dr. Öğr. Üyesi Fatih Numan KÜÇÜKBALLI beyefendi'ye teşekkürü borç bilirim. Bu uzun ve zorlu dönemde daima beni yüreklendiren sevgili eşim Mehmet Emin KEÇECİLER'e ve mutluluk kaynağım canım kızlarıma en derin şükranlarımı sunarım. Bana “Siyer” çalışmayı nasîb eden Rabbimden de hatalarımdan dolayı af dilerim.

Zeliha Dilek KEÇECİLER

KONYA, 2023

GİRİŞ

1. DÎNÎ- TASAVVUFÎ TÜRK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN TASNİFİ

Türkler'in dînî anlayışları ile ilgili VI. yy.'dan bize gönderdikleri metinler olan kitabelerde Gök-Tanrı inancı ile ilgili bilgilere ulaşabiliyoruz. Burada “Tanrı'nın inayeti ile” diyerek, yardımları, iyilikleri, koruması gibi nedenlerle şükrederler. Zamanla ulûhiyetin, semâvî din anlayışının bir tezahürü olarak “Tengri” kelimesi “mavi gök” yerine de kullanılmıştır.¹

Dînî inançları ile İslâm arasında büyük benzerlikler gören Türkler VIII. yy.'da İslâm ile tanışmışlar, ardından Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın Müslüman olup (M. 920) İslâm'ın devletin resmî dini haline gelmesiyle beraber büyük topluluklar halinde Müslüman olmaya başlamışlardır. İslâm, Türklerin yaşamlarında esaslarının hızla yayılması neticesinde din, düşünce, dil, edebiyat, kültür gibi farklı alanlarda değişiklikler yapmıştır. Çalışmamızda daha sonraki bölümlerde biraz daha açacağımız ilk dönem İslâm Edebiyatı ürünleri XI. yy.'da Hâkaniye lehçesi ile ve Karahanlılar döneminde yazılmıştır.

Fuad Köprülü, “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar” adlı eserinde üzerinde en çok durulması gereken devrin, millî dilin kullanılması, halk vezni ile yazılması, haleflerine yol gösterici olmaları sebebi ile Yunus ve Yesevî gibi mutasavvıf şairlerin devri olduğunu söyler. Aynı çalışmasında Köprülü, Türk İslâm Edebiyatı'nın ilk zamanlarında belki de daha çok öğretici bir gayesi olduğu için kuru ve basit eserler verildiğini, zamanla incele incele Türk'ün millî dehâsını gösterecek özel bir hüviyete kavuştuğunu, İran edebiyatının büyük şairleriyle kıyaslanacak seviyeye ulaştıklarını belirtir.²

Örneğin XI. yy.'da “mesnevî” nazım şekli konuları itibari ile daha çok İslâmî bir alana dahil olur. İran'da yetişen bazı şairler, alanın zirvesidirler, şekil ve konu bakımından da Türk dünyasını etkilerler. Şairler eserlerinde Attar'dan, Nizâmî'den, Senâî'den övgü ile bahseder ve onları üstâd kabul ederler. Zamanla Türk mesnevîleri konulardaki çeşitlilik bakımından İran mesnevîlerini geçer.³ İslâmî bilgisi zayıf ve fakat samîmî bir îman sahibi Türk toplulukları, Allah'ın birliği ve kudreti, Hz.

¹ Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2018, s. 112.

² Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976, s. 2.

³ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevi (Türk Mesnevi Edebiyatı- Sultan II. Murad Devri 824-855/1421-1451)*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1999, s.24,28-30.

Peygamber'in yaşadıkları, müslümanların yaptıkları ilk cihadlar, ahiret hâlleri gibi konularda yazılan hikayeleri büyük bir merakla takip etmiş, şairler de pek çok eser vücuda getirmişlerdir.⁴

Dîvan Edebiyatında “mesnevî” nazım şekli üzerinde görebildiğimiz dînî muhtevâ, halk şiirinde de “koşma” ve “mani” nazım şekillerinde yer bulmuştur. Hece vezni ile yazılan ilahilerin koşmaya benzemesi, bazı mutasavvıfların tasavvufî içerikli maniler kaleme almaları da anonim manilerle beraber şâiri belli olan maniler de olabileceğini gösterir.⁵

Burada dînî- tasavvufî edebiyatın halka hitap eden kolu olarak değerlendirebileceğimiz Tekke Edebiyatı'nın ilk örneklerini Ahmed Yesevî'de görmekteyiz. Hikmetlerinde kullandığı sade dil ile büyük bir nüfusa etki ederek İslâm'ı anlatan Yesevî, şiirinde tasavvufî anlatıma ek olarak Kur'ân ve hadislerdeki bilgiyi de aktarmaya çalışır.⁶

Dînî Edebiyatı oluşturan kaynakların başında Kur'ân-ı Kerîm ve hadisler, ardından da bu iki ulvî kaynağa dayanan tefsir, fıkıh, akâid, kelâm ve siyer gibi temel öğeler gelir. Ayrıca belâgat ilmi, astronomi, yıldız ilmi, taşlar ilmi, kimya ve tıp ilmi gibi dallar da edebiyatımızı büyütür. Türkler göçebe hayat sürerlerken, sözlü edebiyat geleneğinin bir sonucu olan sav, sagu, koşuk ve destan gibi edebî ürünler meydana getirmişlerdir. Zamanla yazılı edebiyata geçilmesi ile özgün eserler ortaya çıkarılmış, aynı zamanda sözlü edebiyattan da eklemeler yapılmıştır. Meselâ Kaşgarlı Mahmut Dîvânü Lugâtî't- Türk adlı eserinde Türkistan'daki sözlü edebî ürünlere yer verir.⁷

“Türk Edebiyatında Manzum Dînî Eserler” adlı makalesinde Âmil Çelebioğlu, manzum ürünleri öncelikle hacim olarak şu şekilde tasnif eder;

I. Küçük Hacimli şiirler;

a. Müretteb Dîvanlarda, Mesnevîlerde görülen şiirler

b. Küçük Hacimli Müstakil Dînî şiirler.

II. Büyük Hacimli Manzûmeler.

⁴ Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1964, s. 163.

⁵ Abdurrahman Güzel, *Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2018, s. 112.

⁶ Azmi Bilgin, “Tekke Edebiyatı”, *TDVİA* C. 40, İstanbul, 2011, s. 381- 384.

⁷ Abdurrahman Güzel, *Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2018, s. 58- 64.

Devamında içeriğe göre bir sınıflandırma yapar,

a. Cenâb-ı Hak’la İlgili Manzum Eserler; Esmâü’l- Hüsnâ, Tevhîdler, Münâcaât, Tazarrû, İstimdâd ve çeşitli duâ içerikli şiirler.

b. Meleklerle İlgili Manzum Eserler; Bu konuda müstakil bir eser yoktur fakat, Yusuf Meddâh’ın Hz. Peygamber ile İblis’in karşılıklı konuşmalarını konu edinen 240 beyitlik Dâstân-ı İblis adlı eseri bu grupta yer alabilir.

c. Semâvî Kitaplarla İlgili Manzum Eserler; Seyyîd Ahmet İbni Mustafa (XVI. yy.) İbni Abbas’ın Tevrat’tan Süryânice bir sûreyi Arapçaya tercüme ettiğini, kendisinin de Şerh-i Havâss-ı Sûre-i Fatlubnî adıyla manzumeleştirdiğini söyler. Muhamediye’de Tevrat’dan ve İncil’den bazı tercümeler görebilmekteyiz. Kur’ân-ı Kerîm ile ilgili olarak da pek çok eser vardır, Yusuf ile Zeliha, Ashab-ı Kehf, Hızır-nâme gibi Kur’ân’dan hikayeler de, Tuhfetü’l- İslâm, Fezâil-i Kur’ân, Dîvân-ı Humâyûn, Letâyif-nâme gibi ayet tefsirleri de bu grupta toplanabilir.

d. Peygamberlerle İlgili Manzum Eserler; Ali isimli birinin Enbiyâ-nâme’si, Adem ile Havva, Davud ibn Yûşâ, Süleyman ibni Davud, Yusuf ile Zeliha, Mûsâ-Hızır gibi peygamber hayatlarını konu alan mesnevîler, peygamber adlarını zikreden “Ta’ dâd-ı Enbiyâ” türünden gazel, kaside veya destanlar, Abdülvâsî Çelebi’nin Halil-nâme’si bu grupta yer alır.

e. Hazret-i Peygamberle İlgili Manzum Eserler; Esmâ-yı Nebî, Sîre, Mevlid, Mi’râc, Mu’cizât, Gazavât-ı Rasûlullâh, Hilye, Hicret, Şefaât-nâme, Kırk hadis, Yüz hadis, Bin hadis konularında yazılan eserler bu grupta değerlendirilir.

f. Muhtelif Dînî Konular; Burada da Ahvâl-i Kıyâmet, Akâid, Fıkıh, Namaz, Oruç, Menâsikü’l-Hac, Kâbe-nâme konulu eserleri görebiliriz.⁸

Abdurrahman Güzel başka bir sınıflandırma yaparak,

a. Allah Hakkında Yazılan Türler; Besmele-nâme, Fâtihâ-nâme, Esmâü’l- Hüsnâ, Âyet-nâme, İhlas-nâme, Münâcaat, İlâhî, Tevhid, Vahdet-nâme, Elif-nâme;

⁸ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB Yay., İstanbul, 1998, s. 349-365.

b. İslâmın Beş Şartı Hakkında Yazılan Türler; Kelime-i Şehâdet- nâme, Minber-nâme, Oruç-nâme, Ramazan-nâme, Hacc-nâme, Kâbe-nâme, Bayram-nâme;

c. Peygamberler ve Hazret-i Peygamber Hakkında Yazılan Türler; Nâ‘t, Esmâ-ı Nebî, Sîretü’n-Nebî, Mu‘cizât-ı Nebî, Mi‘râc-nâme, Gül-nâme, Hicret-nâme, Fakr-nâme, Hilye-nâme, Mevlid, Gevher-nâme, Dolab-nâme, Kırk Hadis, Şefaat-nâme;

d. Din Ve Tasavvuf Büyükleri Hakkında Yazılan Türler; Ehl-i Beyt-nâme, Ali-nâme, Cenk-nâme, Hızır-nâme, Evliyâ-nâme, Menâkıb-nâme, Velâyet-nâme, Mansur-nâme, Muharrem-nâme, Kerbelâ-nâme, Maktel-i Hüseyin, Methiye, Mersiye, Düvâz-nâme, Fazîlet-nâme, Neseb-nâme;

e. Genel Olarak Dînî-Tasavvufî Anlamda Yazılan Türler; Devriye, Vücûd-nâme, İstihrâc-nâme, Nasihat-nâme, Vasiyet-nâme, İstimdâd-nâme, Hikmet, Nutuk, Şathiye, Nevrûz-nâme, Sur-nâme, Fütüvvet-nâme, Fetvâ-nâme, Tarîkat-nâme, Erkan-nâme, Vakfiye-nâme, Gazavât-nâme, Telkin-nâme, Tenbih-nâme, Tefvîz-nâme, İbret-nâme, Tahassür-nâme, Tâc-nâme, Deh-nâme, Kıyâmet-nâme, Mahşer-nâme şeklinde beş gruba ayırmıştır.⁹

2.DİNÎ-TASAVVUFÎ TÜRK EDEBİYATINDA HAZRET-İ PEYGAMBER

İslam dininin en önemli kaynağı olan Kur‘ân-ı Kerîm‘i anlamak, Allah rasûlünün ahlakını ve yaşayışını öğrenmek ve anlamakla mümkün olur. Çünkü Kur‘ân‘da Hz. Peygamberin inananlar için güzel bir örnek olduğuna dair ayetler vardır¹⁰. Bu amaçla ilk müslümanlar yanlış anlaşılmanın ve unutulmanın önüne geçmek için peygamber efendimizin yaşamını ve bakış tarzını, ahlakını, davranışlarını, ibadetlerini, hayatındaki önemli olayları ve tarihlerini, gazvelerini, anlaşmalarını yazıya geçirmeye başlamışlardır. Böylece siyer ilmi oluşmaya başlamış, sîre ya da meğâzî olarak adlandırılmıştır.

"s-y-r" harflerinden üretilen "Sîre" kelimesi, "gece yürüyüşü, dolaşmak, hareket etmek, üslup, hayat tarzı" gibi manalara gelir.¹¹ Meğazî kelimesi ise "ğ-z-v" harflerinden türetilerek "her hangi bir şeyi bulmak istemek, aramak, savaş için

⁹ Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2018, s.724- 982.

¹⁰ "İçinizden Allah‘ın lütfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah‘ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki Resûlullah‘ta güzel bir örnek vardır". (Ahzâb, 33/ 21).

¹¹ Mütercim Asım, *Kamus Tercümesi*, C. 2, İstanbul, 1305, s. 418

saldırmak, yola koyulmak anlamlarında kullanılır¹². Hicri ilk asır eserlerinde "megâzî" adı tercih edilirken hicri ikinci asrın başlarından itibaren "siyer" kelimesinin kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Sîre kelimesini bir ıstılah olarak ilk kullanan kişi Ebu Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydillah b. Şihab ez-Zühri (ö. H. 124/ M. 742)' dir¹³.

Sîre ve megâzî sahasındaki çalışmaların en verimli dönemi tâbiîn döneminin son temsilcilerinin eserlerini yazdıkları H. II./ M. VIII. yy.' ın ilk yarısına rastlar. Bu dönemin âlimleri kendilerinden önce sahîfe ve risâlelerde toplananlarla ulaşabildikleri diğer rivayetleri konularına göre tasnif edip kronolojik sıraya koyarak siyer ve megâzî kitaplarına son şeklini veren eserlerini telif etmişlerdir. Bu neslin müelliflerinden Mûsâ b. Ukbe (ö. 141/758) kaynakları arasında Urve, Abdullah b. Abbas, Nâfi' ve Zühri gibi şahsiyetlerden gelen haberlerin yer aldığı "Kitâbü'l-Megâzî" adlı eserinde Kâbe'nin yeniden inşası, ilk vahyin gelişi, Habeş muhacereti, Tâif yolculuğu gibi Mekke dönemi olaylarına, Medine döneminde ise başta gazve ve seriyyeler olmak üzere Resûlullah'ın siyerine dair bazı gelişmelere yer vermiştir. Eser ilk müslümanların, Habeşistan muhacirlerinin, Akabe biatlarına ve Bedir Gazvesi'ne katılanların, Mekke'nin fethinde müslüman olanların isim listelerini vermesiyle temayüz eder. Kendisinden sonra birçok kişinin faydalandığı Kitâbü'l-Megâzî'nin nüshalarının H. X./ M. XVI. yy.'da hâlâ mevcut olduğu, Diyarbekri'nin Târîhu'l-ğamîs'ini kaleme alırken (H.940/ M.1534) eserden genişçe faydalanmasından anlaşılmaktadır.¹⁴

"Siyer" kelimesi zaman içinde hassaten Hz. Peygamber'in ömür serüvenini ifade eden bir anlam kazanmıştır. "Sîretü'l-Hüseyn", "Sîretü 'Ömer b. 'Abdil'azîz", "Sîretü Ahmed b. Hanbel" gibi eser isimlerinde görüldüğü üzere önemli şahısların hayatları için kullanılan kelime "sîret" olmuştur.¹⁵

Megâzi ve siyer ilmini geliştiren, temel kurallarını koyan ve bu ilmi belirli bir şekilde toplayan İbn İshâk (H. 151/ M. 768)'tır. İbn İshâk kendinden önce yazılan megâzi ve siyer kitapları ile özel çalışmaları sonucu topladığı malzemeleri alıp, yeni

¹² Mütercim Asım, age., C. 4, s. 1103.

¹³ Massad Süveylim, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişam'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1982, s. 12.

¹⁴ Mustafa Fayda, "Siyer ve Megâzî", *TDVİA*, C. 37, İstanbul, 2009, s. 324- 326.

¹⁵ Fayda, age., s. 324- 326.

bir çerçeve içerisinde düzenlemiştir. Bu düzenleme “Kitabü'l-Mübtade ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî” adlı kitabında açıkça görülür.

Siyer ve megâzî sahasındaki çalışmalar H. III./ M. IX. yy.' dan itibaren artarak günümüze kadar devam etmiştir. Nüshaları zamanımıza ulaşmamış olanlar bir tarafa bırakılırsa¹⁶ İbn Hibbân'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye*'si, İbn Fâris'in *Evcezü's-siyer li-hayri'l-beşer*'i, İbn Hazm'ın *Cevâmi'u's-sîre*'si, Ebü'l-Ferec *İbnü'l-Cevzî'nin el-Vefâ bi-aḥ vâli'l-Muṣṭafâ* sı, Kelâî'nin *el-İktifâ fî megâzî Resûlillâh*'ı, Mecdüddin İbnü'l- Esîr, Nevevî ve Abdülmü'min ed-Dimyâtî'nin *es-Sîretü'n-nebeviyye*'leri, İbn Seyyidünnâs'ın *Uyûnü'l-eşer fî fûnûni'l-megâzî ve's-şemâ'il ve's-siyer*'i, Moğultay b. Kılıç'ın *el-İşâre ilâ sîreti'l-Muṣṭafâ* sı, İzzeddin İbn Cemâa'nın *el-Muḥṭaşarü'l-kebîr fî sîreti'r-Resûl*ü, İbn Kesîr'in *el-Fuṣûl fî sîreti'r-Resûl*ü, İbn Habîb el-Halebî'nin *el-Muḥṭefâ min sîreti'l-Muṣṭafâ* sı ve Nûreddin el-Halebî'nin *İnsânü'l-uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*u (es-Sîretü'l-ḥalebiyye) bunların tanınmışlarıdır. Hadis, siyer, delâilü'n-nübüvve, şemâil, hasâis vb. kaynaklardan faydalananarak Hz. Peygamber'i çeşitli yönleriyle ele alan üç büyük siyer kitabı olan Makrîzî'nin *İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'r-Resûl mine'l-ebnâ'i ve'l-aḥ vâl ve'l-ḥafede ve'l-metâ'*, Şemseddin eş-Şâmî'nin *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti ḥayri'l-ibâd* ve Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî'nin kitabını şerheden Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zürkânî'nin *Şerḥu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye* adlı eserlerini de muhtevasının genişliği bakımından özellikle zikretmek gerekir.¹⁷

Konusu doğrudan doğruya Resûl-i Ekrem'i anlatmak olan ve onun bazı yönlerini ele alan ilim dalları hadis, siyer ve megâzî, şemâil ve delâil olarak sıralanır. Bunlardan Hz. Peygamber'in beşer yönünü konu edinen, yaşayışını ve şahsî hayatını anlatan ilim dalına “Şemâil” adı verilmiştir. Muhaddis Tirmizî (ö. 279/892) ilk defa “Şemâil” terimini bu anlamda kullanarak “Kitâbü's-Şemâ'il” adlı eserini yazmış, birçok âlim bu kitabın şerhlerini yapmak suretiyle konu etrafında geniş bir literatürün oluşmasını ve başka eserlerin yazılmasını sağlamıştır.

¹⁶ Daha fazla bilgi için bk. Fuad Sezgin, GAS (Ar.), I/2, s. 65-117.

¹⁷ Mustafa Fayda, “Siyer ve Megâzî”, TDVİA, C. 37, İstanbul, 2009, s. 324- 326

2.1. Hazret-i Peygamberi Konu Edinen Dînî- Edebî Türler

Hiz. Peygamberin ömrünün tamamını ele alan müstakil eserler olduğu gibi yalnız doğumunu, hicretini, mucizelerini, mi‘râcını, gazalarını veya vefatını başlı başına sadece bir safha olarak anlatan edebî ürünler verilmiş ve siyer özelliği taşıyan bu çalışmalar zaman içinde müstakil bir tür haline gelmişlerdir. Allah rasûlü ile ilgili hemen her şeyi ele alan türler ve o türlerdeki öne çıkan kaynak eserler hakkında bilgi vermemiz gerekirse;

Esmâ-i Nebî; Allah rasûlü’nün Kur’ân-ı Kerim’de, hadîs-i şerîflerde ve diğerk semavî inançlarda geçen ve bilinen isimleri ile diğerk kültürlerde kendisini vasıflandıran adlarının manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık olarak bir araya getirilmesiyle oluşan eserlerdir.

Hiz. Peygamber’in kıymeti, kâmil nitelikleri, merhameti, şefâati, seçilmişliği ve insanların gözündeki değeri bu isimlerin içeriğini oluşturan kaynaklardır.¹⁸

Konu olarak müstakilen Allah rasûlü’nün isim ve sıfatlarını barındıran eserler vücûda geldiği gibi tür olarak Hiz. Peygamber’in (sav) hayatının bir dönemine, ya da bir özelliğine odaklanan na‘t, mevlîd, hilye ve mi‘raciyye gibi mesnevîler de bu güzel isimlerle örölmüşür, ve genellikle bir fasıl olarak bulunurlar.¹⁹

Oldukça az sayıdaki manzum Esmâ-i Nebîlere önemli bir örnek mahiyetinde türün en hacimli eseri, 1032 beyit olarak tamamlanan Hasîb-i Üsküdârî’nin (ö.1200/1785) Dürretü’l-Esmâ adındaki mesnevîsidir. Delâil-i Hayrat’taki 201 güzel ismi manzum olarak şerh etmiştir. Ayrıca Hasîb-i Üsküdârî’nin tertipleği bir Nuût-ı Nebeviyye mecmuası da vardır.²⁰

Gül-i Sad-berg-i Evrâd Berâ-yı Tuhfe-i ‘Ubbâd isimli manzum- mensur karışık Esmâ-i Nebî, Salâhî mahlaslı Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (1705-1782)’ye aittir. Esmâ-i hüsnâ ve Esmâ-i nebî konulu kaynak Türkçe ve Arapça kaleme alınmıştır.²¹

¹⁸ Emine Yeniterzi, “Edebiyatımızda Hiz. Peygamber’in İsimleri ve Harflere Dair”, **YÜZAKI**, Nisan 2006, s. 31.

¹⁹ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Manzum Dînî Eserler*, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul, 1998, s. 357.

²⁰ Emine Yeniterzi, “*Dîvan Şiirinde Hiz. Peygamber’in İsim ve Sıfatları: Esmâ-ı Nebî*”, Türkiye Diyanet Vakfı Kutlu Doğum Haftası: Dînî Edebiyat’ın Dünü Bugünü Paneli 1-7 Ekim 1990, Kutlu Doğum Haftası II, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1992.

²¹ Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâddîn-i Uşşâkî (Salâhî)’nin Hayatı ve Eserleri*, MEB Yay., Ankara 1998, s.149-151.

Na‘t; Bir kişinin özelliklerini övmek, onu vasfederken mübâlağa yapmak anlamına gelen bir kelimedir. İslâm edebiyatında, Hz. Peygamber’i methetmek ve onun üstünlüklerini uzun uzun anlatarak şefaatine nail olmayı dilemek mahiyetinde yazılan eserlere verilen ad olmuştur.

Bu eserlerde insanlığın en hayırlısı ve âlemlerin nuru olan Allah rasûlü’ne duyulan sonsuz sevgi ve hürmet anlatılır. Onun Cenâb-ı Allah’a yaklaşarak elde ettiği mevkîye hiçbir insan ulaşamamıştır.

Klasik Edebiyatımızda bir şahıs üzerine yazılan en kapsamlı özelliğe sahip olan “Na‘t” türü, dîvanlarda tevhid ve münâcaât bölümlerinden hemen sonra ve genellikle kaside nazım şekli ile yer alır. Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatında diğer peygamberler, velîler, din büyükleri, mürşitler ve dört halife için de na‘tlar yazılmıştır.²² Edebiyatımızda Sinan Paşa’nın *Tazarru‘-nâme*’si örneği gibi nesir olarak yazılan na‘tlar sayı olarak azdır, İran ve Arap Edebiyatlarında olduğu gibi genellikle manzum şekiller ile görürüz.

Na‘t yazıyor olmanın bir amaç ve güçlü bir motivasyon kaynağı olduğunu gördüğümüz şairlerimizden tesbît edilen beş tanesi Na‘tî mahlasını almıştır.²³ Meselâ 724 adet na‘t yazdığını bildiğimiz²⁴ Edirneli Nazîm Yahyâ (?/ 1727) Efendi “Na‘t-serâ” ve “Na‘t-gû” olarak tanınan ve beş ayrı divanındaki şiirlerinin üçte ikisi na‘tlardan müteşekkil bir şairimizdir. Yazıcıoğlu Mehmed’in (ö. 855/ 1451) *Megâribü’z-Zamân* adı ile Arapça olarak ve nesren kaleme aldığı eserinden bizzat kendisinin 9008 beyit olarak nazmen tercümesi *Muhammediyye* adlı mesnevî de na‘t türünün en kapsamlı örneklerindendir.²⁵

Mevlid; Arapça “velede” kökünden türeyen doğma, doğurma anlamlarıyla ve mimli masdar olarak “Mevlid” şeklinde, “doğum yeri, dünyaya gelme, doğma doğulan zaman, Allah rasûlü’nün (sav) doğumunu konu edinen manzum eser” gibi anlamlarla kullanılan kelime, İslâm edebiyatında daha çok Hz. Peygamber’in hayatını, sıfatlarını, gazvelerini, yaratılışını methederek, vefâtını büyük üzüntü ile, esasta ise doğumunu anlatan eserlerin geneline verilen isim olmuştur.

²² Abdurrahman Güzel, *Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2015, s. 787.

²³ Ahmet Yılmaz, “*Türk Edebiyatında Na‘tî Mahlasını Kullanan Şâirler*”, *İSTEM*, Yıl: 1, S. 2, Konya, 2003, s. 77-80.

²⁴ Nuri Özcan, Mustafa İsmet Uzun, “*Nazîm*”, *TDVİA*, C. 32, İstanbul, 2006, s. 452.

²⁵ Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na‘tlar*, Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993.

Peygamber'in (sav) daha vefatından önce onun niteliklerini methederek anlatan eserler verilmiştir. Mevlid şâirlerinin kaynak olarak kabul ettiği ve İslâmî Arap Edebiyatının ilk ürünlerinin müelliflerinden öne çıkan isimler, Hassan bin Sâbit (ö 60/ 680), Ka'b bin Züheyr (ö. 24/ 645) ve Abdullah bin Revâha olarak sıralanabilir. Muhammed İbn İshâk (ö. H. 236/ M.850)'ın *es-Sîre*' si; İbn Hişâm (ö. H. 218/ M. 833)'ın *es-Sîretü'n-Nebeviyye*' si ve Ebû İshâ Muhammed b. İshâ et-Tirmizî (ö. H. 279/ M. 892)'nin *eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâ'isü'l Mustafâviyye* adlı eserleri ise "Mevlid" türüne esas kaynaklık eden "şemâil-i şerîf", "siyer" ve "megâzî" türü eserlerdir.²⁶

Türk Edebiyatında mevlid deyince akla 15. yy.'da Süleyman Çelebi tarafından mesnevi nazım şekliyle ve 768 beyit olarak, peygamber sevgisi kaynaklı bir vecd ile samimi ve coşkulu bir üslupla yazılan *Vesîletü'n-Necât* isimli eseri gelir.²⁷ Ancak Necla Pekolcay'a göre Süleyman Çelebi'nin eserinin yazma nüshalarında özellikle de hâtime kısmında yer alan münferit parçalardan biri Ahmet Fakîh'in daha eski tarihli *Çarh-nâme* sine benzer mevlid temalı bir manzumedir.

İslâmî Türk Edebiyatında "Mevlid" geleneğinin oluşmasına katkı sağlayan eserlerin başında siyer mahiyetli içeriğiyle çalışmamızın ileri bölümlerinde daha detaylı incelemeye çalışacağımız ve *Vesîletü'n-Necât* dan daha önce yazıldığını bildiğimiz Erzurumlu Kadı Darîr'nin *Sîretü'n-Nebî* adlı eseri Nihat Sami Banarlı'ya göre şu şekilde ele alınabilir;

Sîretü'n- Nebî

Susadum su diledim içmeğe ben

Elüme sundılar kîf şerbet ile

Bu kez bir nur içinde gark oldum

Bürüdi nuru beni ismet ile

Bir ağ kuş geldi arkamı sığadı

Kanadı birle katı kuvvet ile

Vesîletü'n-Necât

Susadum su diledüm içmekliğe

Verdiler bir kîf ki dolu şerbeti

Sonra gark oldu vücudum nurile

Bürüdi beni o nurun ismeti

Geldi bir ak kuş kanadıyla benü

Arkamı sığadı kuvvetle katı

²⁶ İsmail Durmuş, "Mevlid (Arap Edebiyatı)", TDVİA, C. 29, Ankara, 2004, s.480-482.

²⁷ Neclâ Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 251-259.

Bu beyitlere ayrı ayrı bakılacak olursa her birinin kendi aralarında kelime kelime, kafiye kafiye aynısı olduğu görülür. İki manzum eser arasında üslup farklılığı haricinde büyük bir benzerlik vardır. Bu sebeptendir ki bilhassa Hz. Muhammed’in doğumu konusunda Süleyman Çelebi’den önce söylenmiş mevlîd manzumeleri içinde en beğenilerek tekrarlanmış *olan* şiir’in Erzurumlu Kadı Darîr’nin manzumesi olduğunu söyleyebiliriz.

Konuyla ilgili hazırladığı makalede Hasibe Mazıoğlu 59 adet mevlidden bahseder, ayrıca 12 tanesini tanıtır ve tamamına ulaşamamış olsa da tezkirelerde yüzden fazla mevlid ismi geçtiğini söyler.²⁸ Hz. Fatıma, Hz. İbrahim²⁹, Hz. Hatice³⁰, Hz. Ali³¹ için yazılan mevlidler olduğu da bilinmektedir. Son dönemde Alvar İmamı veya Efe isimleri ile tanınan Muhammed Lutfi (doğ. 1868- öl. 1956)’nin Erzurum ili ve çevresinde okunan mevlid’i halen bu türde eser verilebildiğinin göstergesidir.³²

Mi‘râc-nâme; Sözlükte “yukarı çıkmak, yükselmek” anlamındaki **urûc** kökünden türemiş bir ism-i âlet olan **mi‘râc** kelimesi “yukarı çıkma vasıtası, merdiven” demektir. Terim olarak Hz. Peygamber’in göğe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder. Olay, Mescid-i Harâm’dan Mescid-i Aksâ’ya gidiş ve oradan da yükseklerle çıkış şeklinde yorumlandığından kaynaklarda daha çok “isrâ ve mi‘rac” şeklinde geçerse de Türkçe’de mi‘rac kelimesiyle her ikisi de kastedilir.³³

Bu kelime ile kastedilen gelişigüzel bir yükselme değil, Hz. Peygamber’in göğe yükselmesi olarak bildiğimiz mucizenin adıdır.³⁴

Mi‘râc hicretten bir yıl önceki Recep ayının 27. gecesinde Hz. Peygamber’in “Burak” adlı binek ile göğe çıkmış, önce peygamber ruhları ile, sonra da Cenâb-ı Allah’ın kendisi ile görüşmüş olması ile gerçekleşen mucizenin adıdır. Peygamberimizin hem ruhu hem de bedeni ile beraber yolculuk ettiği bu gecede beş vakit namaz farz kılınmıştır. “İsrâ” ve “Necm” sûreleri ile pek çok hadîsde yer alan

²⁸ Hasibe Mazıoğlu, “*Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler*”, **Türkoloji**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974, C. 6, S. 1, sf. 31-62.

²⁹ Muhammed Kuzubaş, “*Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrahim, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik)*”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 1, S. 2, 2008, s. 304.

³⁰ Abdülkadir Karahan, “*Hz. Hatice Mevlidi*”, Milletler Arası Arap ve İslam Tetkikleri Kongresi, Göttingen, 1974.

³¹ Süleyman Celâleddin, *Mevlûd-ı Cenâb-ı Ali*, Mahmud Bey Matbaası, Dersâadet, 1891.

³² Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 358.

³³ Salih Sabri Yavuz, “*Mi‘rac*”, **TDVİA**, C.30, İstanbul, 2005, s. 132- 135.

³⁴ Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi‘râc-nâmeler*, KTB. Yay., Ankara, 1987, s. 3.

Mi' râc hadisesi, hâiz olduğu önem dolayısıyla İslâm edebiyat ve kültür dünyasında da uzun asırlar boyu incelenmiş ve işlenmiştir. Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Mi' râc-nâme yazmanın önemli bir yer tuttuğu belirtilmelidir. Türk edebiyatında ilk örneklerini Hâkim Süleyman Atâ'da³⁵ gördüğümüz mi' râc-nâmeler, Anadolu'daki serüvenine aynı zamanda Türk edebiyatına tarz kazandıran, birçok konuyu ilk defa işleyen Âşık Paşa ile başlar.

Âşık Paşa'nın 100 beyitlik, Mekke'den Kudüs'e gidişi, Mescid-i Aksâ'yı, o zamanki kıymetli şahsiyet ve mekanlar ile betimleyerek anlattığı ilk bölüm ile; 193 beyitlik, Hz. Peygamber'in Hz. Cebrail ile beraber semâya yükselişi, o esnada yaşananlar gibi olaylarla örülü birbirini bütünleyen iki kısımdan oluşturduğu mi' râc-nâme'si Anadolu'da bu geleneği başlatan ilk eserdir.³⁶

Mi' râc-nâme sahibi şairlere, eserleri ile beraber; Nâyî Osman Dede (ö.H. 1142/ M. 1729), *Mi' râciyye*; Abdülvâsî Çelebi, *Mi' râc-nâme*; Ârif, *Mi' râcü'n-Nebî*; Süleyman Nahîfî (ö. H. 1151/ M.1738), *Mi' râcü'n-Nebî*; Mecîdî (XVIII. yy.) *Mi' râciyye*; Hâfız Ömer Yenişchir-i Fenârî (XVIII. yy.), *Mi' râciyye*; Şeyh İsmail Hakkı Bursevî, *Mi' râciyye*; Seyyîdî, *Kıssa-i Mi' râc*; Muhammed Feyzî, *Kudsiyyü's Sîrâc fî Nazmî'l-Mi' râc*; Receb Vahyî, *Minhâcû'l-Mi' râc* örnek verilebilir.³⁷

Hicret-nâme; Çalışma konumuz olan siyerlerin, ya da mevlidlerin ve mi' râc-nâmelerin bir bölümünde işlenen bir konu olarak karşımıza çıkar. Ayriyeten tek başına ele alındığı eserler de mevcuttur. Hz. Peygamber'in Hz. Ebû bekir ile birlikte Mekke'den Medîne'ye hicretini konu edinen manzumelere müstakil ve en eski eser olarak Süleyman Nâhîfî'nin takriben 800 beyitlik *Hicretü'n-Nebî*³⁸ adlı eserini örnek verebiliriz.

³⁵ Metin Akar, age., s. 91- 96.

³⁶ Kemal Yavuz, "Anadolu'da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi" **İlmî Araştırmalar**, İstanbul 1999, S. 8, s. 249.

³⁷ Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi' râcnâmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s.161-202.

³⁸ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 360. (Makalede Hicret-nâme'nin tam metni de vardır.)

Nesîmî, Bursalı İsmâil Hakkı, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Leskofçalı Gâlib³⁹ gibi şairlerimizin farklı nazım şekilleri ile hicret konusunda vermiş oldukları eserlerin yanısıra, yakın zamanda da hicret konulu veya temalı şiirler yazılmıştır.⁴⁰

Mu‘cizât-ı nebî; Peygamberlerin islâmı insanlara anlatırken Cenâb-ı Allah tarafından görevlendirildiklerini ve onun emrinde olduklarını ispatlamak için yaratılmışların kuvvet, kabiliyet ve istidatlarına aykırı olmak üzere yine Allah’ın kendilerinde meydana getirdiği olağanüstülükler şeklinde tanımlayabileceğimiz mu‘cize kavramı Türk edebiyatında Hz. Peygamber’in (sav) mu‘cizelerinden bahseden bir bölüm halinde veya müstakilen bir tür olarak yer almıştır.

Tamamen mu‘cizeler konusuna ayrılmış eserlere Kirdecî Ali’nin *Güvercin Destanı*, *Kesikbaş Destanı*; İzzetoğlu’nun *Tavus Mu‘cizesi*; Sadreddin’in *Mûcize-i Muhammed* ve *Geyik Destânı* gibi halk tipi mesnevileri ile Yahya Bostanzâde Tirevî’nin *Gül-i Sad-Berk*; Nâyî Osman Dede’nin *Ravzatu’l-i‘câz fi’l-Mümtâz*; İbrahim Nazîre’nin *Mucizâtü’n-Nebî*, Kadı İyaz’ın *Şifâ* adlı eserleri sayılabilir. Ayrıca pek çok eserde de Allah rasûlünün mu‘cizeleri ayrı bir bölüm halinde yer alabilmektedir.

673 beyitlik *Gazavât-ı Rasûlullah* adlı Tursun Fakı’nın eseri ile 110 beyitlik *Dâsitân-ı Kesikbaş* adlı Kirdecî Ali’nin eseri bu türde yer alabilir.⁴¹

Şefâat-nâme; “Suçun bağışlanması için aracı olmak” şeklinde kelime manası verebileceğimiz *Şefâat-nâme*, edebiyatımızda Hz. Peygamber’in (sav) günahkarlara hesap gününde edeceği yardım konulu eserler olarak yer bulmuştur. Ahvâl-i Kıyâmet veya mahşer-nâme türünden manzum eserlerde de bu konu işlenir.

Bu konuda yazıldığını bildiğimiz ilk halk tipi mesnevî 125 beyitlik hacmi ile 14. yy.’dan Ömeroğlu adlı şairin *Şefâat-nâme* sidir.⁴²

Hilye; Hz. Peygamberin hareketleri, sözleri, yorumları ve olaylar karşısındaki tutumları râvîler tarafından sınıflandırılarak nesilden nesile aktarılmıştır. Bu

³⁹ Mustafa Uzun, “*Muhammed*”, TDVİA, C. 30, İstanbul, 2005, s. 459.

⁴⁰ Mustafa Necati Bursalı, “*Hicret*”, **Sur**, İstanbul, Ocak 1981, s. 6; Mustafa Miyasoğlu, *Hicret Destanı*, İstanbul, 1981, s. 47-52; Mustafa Tahralı, “*Hicret*”, **Akademi Mecmuası**, İstanbul, Temmuz 1980, Sayı: 3, s. 27-31, M. Ruhi Şirin, “*Son Çağın Dirilişi*”, **Nesil**, İstanbul, Ağustos-Eylül 1980, s. 42-43.

⁴¹ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı’nda Mesnevî (Türk Mesnevî Edebiyatı-Sultan II. Murad Devri 824-855/1421-1451)*, Kitabevi Yay., İstanbul, Ağustos 1999, s.75-78.

⁴² Âmil Çelebioğlu, age., s.83.

rivayetlerden Hz. Peygamberin özel halleri ve konuşması, fiziksel hususiyetleriyle ilgili olanlara *Şemâil-i Şerîfe* denir. Edebiyatımızda Hz. Peygamberin özelliklerinin detaylı bir biçimde işlenmesi de *Hilye* adını almıştır.⁴³

Bu konu müelliflerimizin, rüyâsında Allah rasûlünü gören bir Müslüman'ın gerçekten görmüş gibi olacağına dair hadîsdeki müjde ile kalplerindeki Peygamber sevgisini anlatmak istemeleri neticesinde Türk Edebiyatında pek çok örnekle işlenmiş, Arap edebiyatında “Şemâil”in içinde bir bölüm halinde ve düz yazı olarak yer almış, Fars Edebiyatında ise belirgin bir tür haline gelememiştir.⁴⁴

Ahlâku'n-Nebî konusunda müstakil manzumeler vardır, ayrıca dînî özellikteki dîvanlarda Evsâfu'n-Nebî başlığı altında bu konuda kasideler bulunur. Hilye genellikle Hz. Peygamber için yazılan bir türdür, ama başka din ve tarikat büyükleri için (Hz. Hasan ve Hüseyin, Aşere-i Mübeşşere, Mevlânâ gibi) de Hilyeler yazıldığı bilinmektedir. Örneğin, Neşâtî Ahmed Dede *Hilye-i Enbiyâ* adlı eserinde on dört adet peygamberin hilyesini anlatır. Cevrî *Çâr-yâr-ı Güzîn* adlı eserinde Hulefâ-yı Râşidîn'i konu edinir.⁴⁵

Edebiyatımızda Hilye denilince ilk akla gelen Hâkânî Mehmet Bey'in (ö. H.1015/ M.1606) *Hilye-i Hakânî* adlı eseridir.750 beyit civarındaki bu eser 1598 tarihinde tamamlanmıştır ve pek çok hilyenin tanzîren veya taklîden yazılmasına vesîle olmuştur.⁴⁶

Edebiyatımızda dikkat çeken bazı hilyeleri işaret edelim;

Şerîfî, *Risâle-i Hilyetü'r-Resûl* (253 beyit); Hakânî (ö. H.1015/ M.1606), *Hilye-i Saadet* (H. 1007/ M.1598-1599, 712 beyit); Aziz Mahmud Hüdayî (ö. H. 1038/ M.1628), *Hilye* (25 beyit); Bosnalı Mustafa, *Tercüme-i Hilyetü'n-Nebî* (H. 1064/ M. 1654); Süleyman Nahîfî, *Hilyetü'l-Envâr* (H. 1100/ M. 1689), Seyyid Mehmed Efendi, *Hilye* (H. 1159/ M.1746); Ârif Süleyman Efendi (ö.H.1183/ M. 1769), *Hilye-i Nebî*, Mevlevî Mehmed Necîb Efendî, *Hilye* (H. 1259/ M.1843).⁴⁷

⁴³ Ahmet Yılmaz, “Türk Edebiyatında Esmâ-i Nebeviyye-i Şerifeyi Tadât Geleneği ve Müstakimzade'nin Mir'atü's-Safa İsimli Risalesi”, *İSTEM*, S.4, 2005, s. 160.

⁴⁴ Mustafa Uzun, “*Hilye*”, *TDVİA*, C. 18, İstanbul 1998, s. 44-45.

⁴⁵ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB Yay., İstanbul 1998, s.359-360.

⁴⁶ Âmil Çelebioğlu, age., s.359-360.

⁴⁷ Mustafa Uzun, age., s. 45-46.

Kırk Hadis, Yüz Hadis, Bin Hadis; Bu tür, belli konularla ve belli bir sayı ile sınırlandırılmış hadîs-i şerîflerin manzum bir şekilde bir araya getirilerek düzenlenmesi ile oluşmuştur. Manzum kırk hadis çalışmaları yüz ve bin hadis çalışmalarına göre daha fazladır. Türkçede kırk hadis üzerine verilen ilk örnek Kemal Ümmî'nin (ö. H. 880/ M. 1475) H. 815/ M.1412 tarihinden sonra yazdığı, 186 beyitlik *Kırk Armağan* adlı eserdir. Yüz hadislerden, kırk hadislere kıyasla daha ayrıntılı yazılanları mevcuttur. Özellikle “yüz hadis, yüz hikaye” şeklinde Mehmet Hatiboğlu (ö. H. 838/ M. 1434-1435) tarafından bu tarzda kaleme alınarak Sultan II. Murad'a sunulmuş olan, 6105 beyitlik *Ferahnâme* (H. 829/ M. 1425-1426) adlı eser 3905 beyitlik bir kısımda mesnevi nazım şekli ile hikayeleştirilen bu hadisleri içerir ve edebiyatımızda hacim olarak ilk sırada yer alır⁴⁸.

Bilinen bazı manzum yüz hadislere İsmail Belîğ'in (doğ. H. 1079/ M. 1668- öl. H. 1142/ M. 1729), *Gül-i Sad-Berg*'i (183 beyit); Kadrî'nin (-?-), *Manzum Yüz Hadis Tercümesi* eseri (200 beyit); Visâlî'nin (ö. 1057/1647), *Gül-i Sad-Berg*' i (210 beyit); Halvetî Muhyî'nin (-?-), *Gül-i Sad-Berg*' i (246 beyit); Latîfî'nin (896-990/1491-1582), *Subhatu'l-Uşşâk*' ı (347 beyit) örnek verilebilir.

Nesir olarak yazılan yüz hadislerden bilinen ilk eser kendisine aidiyeti şüpheli de olsa Darîr'in *Yüz Hadis Yüz Hikâye* adlı eseridir. Manzum bin hadis tercümelerine Vecihî Paşazâde Kemal'in *Bin Hadis Tercümesi* örnek verilebilir. Başkaca da seksen, beş yüz vs. gibi farklı sayılarda hadis nazmen düzenlendiği de görülür.⁴⁹

Gazavât-ı Resûlullâh; Hazret-i Peygamberin savaşlarını anlatan bu tür mesnevîlerin bir kısmında çok kere Hazret-i Ali ön plandadır. Özellikle 14. Ve 15. yy.'da Tursun Fakı'nın *Kıssa-i Mukaffâ* sı gibi destânî mesnevîlerin çokluğu dikkat çeker.⁵⁰

Regâibiyye; Peygamber efendimizin ana rahmine düşüşünü anlatan eserlere verilen addır. Regâibiyye'ye örnek olarak Salâhî⁵¹ (doğ. 1705- öl. 1782)'nin *Risâle-i*

⁴⁸ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB Yay., İstanbul 1998, s.360- 361.

⁴⁹ Nihat Öztoprak, “*Klâsik Türk Edebiyatında Manzum Yüz Hadisler*”, Marmara Üniversitesi TAE, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993, s.1-97.

⁵⁰ Çelebioğlu, age., s. 359.

⁵¹ Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, MEB Yay., Ankara 1998, s.167-170.

Regâibiyyesi ve Ârif Süleyman Efendi (ö. H.1183/ M. 1769)'nin Farsça kaleme aldığı *Regâibiyye*'si verilebilir.

Evsaf-ı Nebî; Bu eserler kaynağını Arapça yazılmış (el Müntekâ fî evşâfi'n-nebiyyi'l- Muştafâ gibi) kitaplardan alan ve Hz. Peygamber'in çeşitli özelliklerinden bahseden çalışmalardır ve bazıları "Mûcizât-ı Nebîler" ile beraber değerlendirilir.⁵²

Konya Mevlânâ Müzesi 5167/ 3 arşiv numaralı Ubeydullah Dede'ye ait *Evsâf u Mûcizât-ı Nebî* adlı eserde bu minvalde örnek olur.

Şemâil; Şimâl kelimesinin çoğulu olduğunu bildiğimiz Şemâil kelimesinin huy, yaratılış, hareket, tarz, davranış gibi anlamları vardır. İslam âlimleri bir kimsenin hayatının özelliklerini ifade ettikleri bir tabir olarak kullandıkları kelimeye zamanla sadece Hz. Peygamber'in şahsî ve husûsî hayatı anlamını kazandırmış ve artık bu şekilde değerlendirmişlerdir.⁵³

Daha çok nesir olarak kaleme alınan bu türün önemli eserlerinin başında Tirmizî'nin *eş-Şemâilü'n-nebeviyye* (Kalkûta 1252, 1262, 1273; Bulak 1280, 1290; nşr. İzzet Ubeyd ed-De'âs, Humus 1388/1968), Ferrâ el- Begavî'nin *el- Envâr fî şemâilü'n-nebiyyi'l-muhtar* (nşr. İbrâhim el-Ya'kûbî, I-II, Beyrut 1409/1989) adlı eserleri ve Kadı İyâz'ın *eş- Şifâ*'sı (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî, Kahire 1977; nşr. Abduh Ali Kûşek, Beyrut 1420/2000) gösterilebilir.

Fazîletnâme; Hadis ilminde "Fezâilü'n-nebî" başlığı ile işlenmiş olan konuların edebiyatımızda Hz. Peygamberin faziletlerini ve diğer peygamberlerden üstünlüğünü anlatmakla neticelendiği eserlerin genel adıdır.⁵⁴ Fazîletnâmeler sadece Peygamber efendimiz için değil, diğer din büyükleri, kutsal zamanlar ve yerler ile ilgili de yazılmıştır.⁵⁵

Delâil-i Nübüvvet; İman esaslarından olan "peygamberlere îman" konusu ile özelde Hz. Peygamberin Allah rasûlü olduğunu delilleri ile ispat konusunun işlendiği,

⁵² Mustafa Uzun, "*Muhammed*", TDVİA, İstanbul, 2005, C. 30, s. 458.

⁵³ Ali Yardım, "*Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitâbü's- Şemâil'i*", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi C. 1, İzmir 1983, s. 349.

⁵⁴ Mustafa Uzun, "*Muhammed*", TDVİA, İstanbul, 2005, C. 30, s. 459.

⁵⁵ Kübra Yılmaz, "*Türk İslam Edebiyatında Faziletname ve Mekke, Medine, Kudüs, Şam Üzerine Yazılmış Manzum Bir Faziletname*", Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, C. 2, S. 2, s. 366- 381.

ve a‘lâm-ı nübüvvet, isbât-ı risâlet, isbât-ı nübüvvet, alâmât-ı nübüvvet, me‘âric-i nübüvvet gibi adlarla anılan eserlerdir.⁵⁶

(Çalışmamızın ana kaynağı olan Altıparmak Mehmet Efendi’nin (ö. 1033/1623), Molla Miskîn’in (ö. 907/1501) *Me‘âricü’n-nübüvve fî medârici’l-fütüvve* adlı Farsça eserinden yaptığı tercümenin adı *Me‘âricü’n-nübüvve Tercümesi* olarak meşhur olmuştur. Fakat daha önce aynı Farsça eserden Koca Nişancı Celâlzâde Mustafa Bey (ö. 975/1567-68) tarafından tercümenin adı *Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî* dir.)

Neseb-i Şerîf; Kişinin anne, baba, dede ve nineleriyle olan akrabalık bağlarına “neseb” denir. Edebiyatımızda “neseb-i şerîf” peygamber efendimiz’in Hz. Âdem ile başlayan soy bağlarını konu edinen eserler olarak görülür.⁵⁷

Te’dibü’l-Mütemerridîn adlı Abdülahad Nûrî-i Sivâsî’ye (ö. 1651) ait onaltı varaktan oluşan ve Hz. Peygamberin anne- babasının kâfir olduklarını ileri sürenlerin görüşlerini çürütmek için yazılan eser örnek verilebilir.⁵⁸

Vasiyet-i Nebî; Türk Edebiyatında Hz. Peygamber’e nisbet edilen öğütlerin toplandığı “vasiyet” adı ile bilinmekte olan tür, Allah rasûlü’nün Hz. Ali’ye vermiş olduğu nasihatleri içeren hadislerdir ve bu yönü ile de klâsik “Nasihatname” türünden ayrılır.⁵⁹ Burada Şemseddin Hüseyin Saâdet’in *Menâkıb-ı Murtazavî Yâhûd Vasıyy-i Nebî* adlı 30 sayfalık risalesini örnek verebiliriz.⁶⁰

Vefât-ı Nebî; Hazret-i Peygamber’in hastalanışı, ailesinin ve sahabenin halleri, defin ve sonrası gibi aşamaların konu edildiği bu eserler, genellikle müstakil olmaktan ziyade mevlid gibi diğer türlerin içinde bir bölüm olarak karşımıza çıkar.

Burada bahsettiğimiz gibi Süleyman Çelebi’nin “Mevlid” inden etkilenip Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşıyarak *Vefât-ı Nebî* adı ile Molla Velî tarafından kaleme alınan eseri örnek verebiliriz.⁶¹

⁵⁶ Yusuf Şevki Yavuz, “*Delâilü’n-Nübüvve*”, TDVİA, C. 9, İstanbul, 1994, s. 115.

⁵⁷ Ayhan Tergip, “*Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları*”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 3, S. 15, s.227

⁵⁸ Beyazıt Devlet Ktp, Veliyyüddin Efendi Bl., nr. 1827/6

⁵⁹ Murat Ak, *Şair ve Peygamber- Na‘t Geleneginde Hz. Peygamber İmgesi*, Ketebe Yay., İstanbul, 2019, s. 39.

⁶⁰ Hüseyin Saâdet, *Menâkıb-ı Murtavâzi Yahud Vasıyy-i Nebî*, Terakkî Kitaphânesi, İstanbul, H. 1326.

⁶¹ Nurgül Özcan, “*Molla Velî’nin Vefât-ı Nebî’si*”, Turkish Studies, C. 7, S. 2, Ankara, Bahar 2012, s. 841.

2.2. Dînî- Edebî Türler İçinde Siyer

Edebiyatımızın siyer türündeki ilk eserleri, dikkat gerektiren bir konu olması hasebi ile Arapça ve Farsça eserlerden yapılan tercümelerdir, çünkü bilgiyi doğru aktarabilmenin yüklediği büyük bir sorumluluk vardır.⁶²

Mütercim tarafından birebir tercüme edilmenin biraz dışına çıkılarak nazım ve nesir ilaveler yapılmış, bu ilavelerde de zamanla iyice dikkat çeken bir unsur olarak menkıbeler öne çıkmıştır. Edebiyatımızda genellikle nesir olarak yazılan siyerlerin ilk örneği olan Erzurumlu Mustafa Darîr'in altı ciltlik *Siyer-i Nebî* si, bu bakımdan çok zengindir. Yazıcıoğlu Mehmed'in (ö. H. 855/ M. 1451) Arapça olarak yazdığı *Megaribü'z-Zamân* adlı mensur eserinden Türkçeye nazmen aktardığı, duygulu ve etkili üslûbu ile her kesimden insana hitâb etmiş olan *Muhammediyye* adlı eseri bu yönleri ile benzerlerinin yazılmasına sebep olmuştur. Sîne-çâk Yûsuf Sinâneddin-i Mevlevî (ö. H. 953/ M. 1546)'nin *Nazîre-i Muhammediyye*, Abdürrahim Fedâî Efendi (ö. H. 1303/1885-6)'nin *Kasîde-i Nûniyye*, Trabzonlu Tayyib-zâde Hâfız Mehmed Zühdi Efendi (doğ. 1854/ öl. 1914)'nin *Nazmü's-Siyer*'i, Seyyid İbrahim Hanîf'in (doğ. 1750/ öl. 1802) *Siyer'i Nebî* adlı eserleri bu türden eserlerdir.⁶³

Manzum olup pek çok mecliste okunması ve peygamber sevgisini ön planda tutması dolayısıyla mevlitlerle yakın bir karakterde olan siyerler "Siyer Mevlid" diye anılır. Hafî (XV. yy.)'nin *Zâdü'l- Meâd* adlı eseri ile Yazıcıoğlu Mehmed (ö. H. 855/ M. 1451)'in *Muhammediyesî* ni bu grupta değerlendirebiliriz⁶⁴.

Nihat Öztoprak manzum siyerlerle ilgili şu şekilde bir tasnîf yapar;

"1. Çoğu manzum siyerde genel tertib gereği, besmele, tevhid, münacat, na't, methiye ve sebep-i telif kısımları akabinde ana konu başlar, buradan da hatime ve dua ile sonlanır.

⁶² Mustafa Uzun, "Türkçe Siyer Kitapları", **TDVİA**, C. 37, İstanbul, 2009, s. 324.

⁶³ Neclâ Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 205.

⁶⁴ Mustafa Uzun, "Muhammed", **TDVİA**, C., 30, İstanbul, 2005, s. 458.

2. Allah rasûlü'nün yaşadıklarını doğru bir biçimde anlatmayı hedefleyen bu samîmî eserlerde 11'li hece ölçüsüne uyan basit kalıplar görülür ve vezin kusurları oldukça fazladır.

3. Arap edebiyatındaki siyerlerdeki beyit sayısı 63 ile 99 arasında değişmektedir. Türk edebiyatında ise 2 bin beyitten 33 bin beyite kadar büyük hacimli eserler kaleme alınmıştır. En hacimli manzum Türkçe siyer, Münîri İbrahim Çelebi'nin 33 bin beyitlik *Siyer-i Nebî* adlı eseridir.

4. Edebiyatımızda tercüme kadar telif siyer sayısı da oldukça fazladır, bilhassa manzumelerde şairin katkısı ve şahsi yorumu daha yoğundur.

5. Konular daha edebi, duygusal ve şairin kendi hislerini de kapsayan bir yapıdadır. Türkler tarafından böyle duygulu siyerler daha çok sahiplenilmiştir.”⁶⁵

Yazılan siyerlerin çokça sevilip sahiplenilmesi ve okunması dolayısıyla, yenisini yazmaktansa olanları çoğaltma yoluna gidildiği için sayıca fazla manzum ve mensur siyere sahip değiliz.⁶⁶

Türk Edebiyatında yazılan müstakil manzum ve mensur siyerlerden birkaç örnek vermeye çalışalım;

2.2.1. Manzum Siyerler'den Örnekler

Sîretü'n-nebî, Velî

15. yüzyılda Muhammed adlı müellif tarafından yazılan siyerin tamamı manzumdur. Müellifin gerçek isminin Muhammed olduğu, mahlas olarak Velî'yi tercih ettiği tahmin edilmektedir. Velî'nin bu eseri hakkında tezkirelerde veya 15. yy.'a ait diğer kaynaklarda görebildiğimiz kadarıyla herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Çoğu kütüphane kataloğunda, “Sîretü'n-Nebî” nin müellifi olarak da farklı adlar görülmektedir. Bunlardan bazıları “Âşıkî, Mehmed, Abdullah Zâhidî Efendi, Abdurrahman, Mehmet Halife, Muhammed, Mehmet Hakkı, Derviş Öksüz, Molla

⁶⁵ Nihat Öztoprak, “*Türk edebiyatında Manzum Siyerler*”, Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri, Uluslararası Mevlid Sempozyumu, 1. Baskı, Ankara, 2010, s. 69- 70.

⁶⁶ Öztoprak, age., s. 70.

Veli” dir. Eserin 32 nüshası tespit edilmiştir. Bunlar içinde 494 varaklık en eski nüsha, İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Kütüphanesindedir. Yazım tarihi H. 872 M. 1468, istinsah tarihi H. 939/ M. 1532’dir. Kaynaklarda Velî’nin Sîretü’n-Nebî’sine kadar tamamı manzum olarak yazılmış başka bir siyer kitabı görülmemektedir. Bu nedenle eser, Türk edebiyatında türün bütün özelliklerini barındıran ve tamamı manzum olarak yazılmış ilk siyer kitabıdır.⁶⁷

Muhammediye, Yazıcıoğlu Mehmed (ö. H. 855/ M. 1451)

Yazıcıoğlu Mehmed, XV. yy.’da dönemin saygın mutasavvıf şeyhlerinden âlim bir kişiliktir. Eser, Yazıcıoğlu’nun “Megâribü’z-Zamân” adlı Arapça mensur eserinden kendisinin H.853/ M.1449 yılında yapmış olduğu nazmen tercümesidir. Âmil Çelebioğlu müellif nüshası üzerinde yaptığı incelemeye göre eserin beyit sayısını 9028 olarak tesbît etmiştir. Hacimli üç bölümden meydana gelen eserin bu bölümlerinde yaratılış, Allah rasûlü’nün vasıfları, doğumundan itibaren hayatı ve vefatı, mu‘cizeleri, öğütleri, Kur’ân-ı Kerîm’in hususiyetleri, hadis şerhleri, dinî faaliyetlere özendirmek, ahiret, cennet, cehennem gibi hususlar hakkında bilgiler yer alır.

Eserde tercî-i bend nazım şeklinin fazlalığı dikkat çeker, Tercîhâneler kasîde ve mesnevî şeklinde farklı beyit sayıları ile ard arda gelirler. Tamamen bir na’t veya münâcât özelliğinde olan *Muhammediye* de tevhîd, na’t, münâcât, methiye, mirâciyye, devriye ve şemâil türleri mevcuttur ve aruzun 12 farklı vezni ile yazılmıştır. Yazıcıoğlu, münâcât ve medhiyelerinde canlı bir betimleme oluşturmuştur.⁶⁸

Edebî, âşıkî, tasavvufî, dinî ve destânî özelliklerin ağır bastığı *Muhammediye* nin çok beğenilmesinin nedeni olarak rahat, doğal ve güzel bir üsluba sahip olması söylenebilir.⁶⁹

Süleymaniye Kütüphanesi’nde otuziki tane olmak üzere elli sekiz tam, yedi eksik nüsha Âmil Çelebioğlu tarafından İstanbul’da bulunmuştur. Anadolu’da on dört; Kahire, Vatikan ve Londra kütüphanelerinde 10’dan fazla yazması bulunan eserin

⁶⁷Bayram Özfırat, “Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Velî’nin Sîretü’n-Nebî’si”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 12, İstanbul, 2014, s. 93-134.

⁶⁸ Âmil Çelebioğlu, *Muhammediye I-II*, MEB Yay., İstanbul, 1996, C.1, s.97-100.

⁶⁹ Çelebioğlu, age, s.128-131.

Arap harfli yirmi'yi aşkın baskısı yapılmıştır. Müellif hattı harekeli nüshası Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Neşriyat Müdürlüğü Kütüphanesi (nr.431/A)'ndedir.⁷⁰

Bursalı İsmail Hakkı (ö.H.1137/ M.1725), *Muhammediye* ye *Ferâhu'r-Rûh* adıyla şerh yazmıştır.

Siyer-i Nebî, Abdurrahman (?-?)

H. 872/ M. 1467' de Abdurrahman isimli bir şair tarafından iki cilt olarak yazılan eser Türk edebiyatının en hacimli siyerlerinden. Mesnevî nazım şekliyle yazılmış olan eser matbu nüshaya göre 15.380 beyittir. Eser H.1308' de İstanbul' da Matbaa-i Osmaniye' de 675 sayfa olarak basılmıştır. Oldukça kusurlu olan bu matbu nüshanın dışında eserin yazma nüshaları da vardır. Bunlardan birisi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 1601' de kayıtlıdır.⁷¹

Türk Edebiyatı Tarihi adlı kitabında Vasfî Mahir Kocatürk de bu siyerden bahseder. Bu siyeri edebiyatımızdaki manzum dinî eserlerin en zengini, geniş olarak tarif eder. Tevhîd, na' t, methiye, gibi küçük büyük 115 manzûmeden ibaret olduğunu belirtir fakat sayfa ve beyit sayısı hakkında bilgi vermez.

Müellif isminin Abdurrahman olduğunu *Kurayza Gazâsı'* nı anlattığı manzûmesinde bildirir. İsmi haricinde âlim bir kimse olduğunu, devlet hizmetine girmeyi düşünüp denediğini; fakat ilim yolunda çalışmayı tercih ettiğini öğrendiğimiz şairin kendisi ya da ailesiyle ilgili başka bilgi yoktur. Tam olarak yazıldığı zamanı bilinmeyen eser, 1892 yılında eski harflerle basılmıştır. Hz. Peygamberin nurunun yaratılışı, doğumu, çocukluk ve gençlik yılları, evlenmesi, peygamberliği, mu' cizeleri, mi' râcî, savaşları, vefatı Allah Rasûlünün dışında gelişen olaylara da değinerek anlatılır.⁷²

Siyer-i Nebî, Münîrî İbrahim Çelebi (ö. H. 927/ M. 1520-1521)

33 bin beyitlik bilinen en hacimli manzum siyerdir. 16. yüzyılın başlarında Amasyalı Münîrî Mehmet Çelebi tarafından mesnevi nazım şekliyle aruzun mefa'ilün/mefa'ilün/fe'ülün kalıbıyla Millî Türk şiir geleneğinde tercih edilen ll'li hece

⁷⁰ Çelebioğlu, age., s.57-79.

⁷¹ Nihat Öztoprak, "Türk edebiyatında Manzum Siyerler", Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri, Uluslararası Mevlid Sempozyumu, 1. Baskı, Ankara, 2010, s. 67.

⁷² Vasfî Mâhir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yay., Ankara, 1964, s. 713.

ölçüsüne uygun bir kalıpla yazılmıştır. Aruzun Türkçe'ye uygulanışında ilk dönemde görülen aksaklıklar Münîrî'nin siyerinde de görülür. Türkçe kelime ve eklerin aruza uygulanışından kaynaklanan imale-i maksûre en çok işlenen vezin kusurudur. Eser yedi cilt olarak düzenlenmiştir.⁷³

Siyer-i Nebî / Şerâfet-nâme, İbrahim Hanif Efendi (öl. H. 1217/ M. 1802)

Üç ciltlik bu siyeri İstanbullu İbrahim Hanîf Efendi mesnevi tarzında yazarak H. 1204' de tamamlamıştır, fakat iki cildi elde bulunmaktadır. İki bölüm halinde - Mekkî ve Medenî- kaleme alınan eserde “nûr-ı Muhammedî”nin peygamberler arası geçişi, Hz. Peygamber'in soyu, doğumu, mucizeleri, mi'râcî, Medîne'ye hicreti, gazâları gibi olaylar anlatılır. Eserde Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden de birçok beyit vardır.⁷⁴

Ahmediyye, Harputlu Yazıcı Muhammed (/H. 1063/ M. 1653)

Edebiyatımızın hacimli manzum siyerlerinden biri de Harputlu Yazıcı Muhammed'in Ahmediyye' sidir. H 1121/ M 1709 tarihinde tamamlanmıştır.

Kaynaklarda Harputlu Yazıcı Muhammed hakkında bilgi bulunmamaktadır fakat eser içerisinde mahlasını, doğum yerini, hocalarını birkaç yerde kendisi belirtir. Bu sırada Yazıcı'nın 50 yaşlarında olduğunu eserden öğrenebilmekteyiz. Ayrıca Yazıcı eseri ile meşgul olduğu dönemde hangi padişahların devri olduğu gibi tarihi bilgilere de yer verir. Tasavvufî intisabının olduğu şeyhinin ismini de eserinde belirtir.

Eser 10177 beyitten oluşur, aruzu ve heceyi kullanır. Eserin hemen hemen tamamında fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilün veznini, toplam 81 dörtlükde de 8'li hece veznini kullanmıştır. Oldukça açık ve sade bir Türkçe ile öğretmek amacı ile yazılmıştır. Başta Hz. Muhammed (sav) olmak üzere peygamberler üzerine tafdiller ile başlar. 313 varaktan meydana gelen yazmanın her sayfasında 17 satır vardır. Şu anda *Ahmediyye*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 11567 numarada kayıtlıdır.⁷⁵

⁷³ Nihat Öztoprak, “*Türk edebiyatında Manzum Siyerler*”, Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri, Uluslararası Mevlid Sempozyumu, 1. Baskı, Ankara, 2010, s. 62. (Eser üzerinde “Marmara Üniversitesi, TAE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda Sebâhat Deniz ve Nihat Öztoprak danışmanlığında dört öğrenciye paylaşılan doktora tezleri yaptırılmıştır.)

⁷⁴ Massad Süveylim, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişam'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1982, s. 89-91.

⁷⁵ Orhan Yavuz- Fatih Numan Küçükbalı- Abdullah Mert, *Harputlu Yazıcı Muhammed'in Ahmediyye'si*, Tablet Yay., Konya, 2022, s. 11- 20.

Muhammediye, Kastamonulu Yusuf (H. 913/ M. 1508)

Kastamonulu Yusuf hakkında biyografilerde ve tezkirelerde kayda alınmış bir bilgi bulunmamaktadır. Metin içinde bazı yerlerde adını Yusuf olarak zikreder. 15 yy.' ın 2. yarısı ile 16. yy.' ın başlarında yaşadığı tahmin edilen müellif eserinde Halvetîlik tarikatının önemli şeyhlerinden Kâsım Halîfe'ye ve onun da şeyhi olan Cemâl-i Halvetî'ye intisap ettiğini söyler.

Eser, Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sine nazîre olarak yazılmış son derece hacimli bir eserdir. Yusuf, sebep-i telif ve hâtime bölümlerinde *Muhammediye*'sini Yazıcıoğlu'nun *Muhammediye*'sinin tesiri ile yazdığını söyler. 11690 beyitten oluşan siyer, aruz vezninin hezec bahrinin mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ülün kalıbıyla ve genel olarak mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır.⁷⁶

2.2.2. Mensur Siyerler'den Örnekler

Envârü'l-^c Âşıkîn, Ahmed Bîcan (öl. H. 870/ M. 1466'dan sonra)

Yazıcıoğlu Mehmed'in kardeşi tarafından *Megâribü'z-zamân li-Gurûbi'l-Eşyâ' fi'l-'Ayn ve'l-'İyân* adlı Arapça eserin çevirisidir. Beş ana bâbdan oluşan eserin ikinci kısmında Hz. Âdem'den başlar ve peygamberlerin hayatlarından, mucizelerinden, peygamberlerin karşılaştıkları zorluklardan, vahiy ile ilgili hallerden bahsedilir, her peygamber için de bir husus ayrıca anlatılır. Resûl-i Ekrem'in yaşamını, mi'râc ve diğer mucizelerini, yaratılışını, vefatını, Hz. Fâtıma ile torunlarını ve, hulefa-i râşidîn'i anlattığı bölüm eserin en geniş bölümüdür.⁷⁷

Tercemetü'd-Darir ve Takdimetü'z-zahir, Erzurumlu Kadı Mustafa Darir (ö. H.796/ M. 1393'ten sonra)

Memluk Sultanı Ebu Sa' d Berkuk' un emri ile siyer yazmaya karar veren Darîr, Şeyh Ekmelüddin Muhammed b. Muhammed Mahmud el-Babirtî'nin (Bayburtlu)

⁷⁶ Ahmet Kazvaklıyazı, *Kastamonulu Yûsuf'un Muhammediye'si* (İnceleme-Metin), Palet Yay., Konya, 2019.

⁷⁷ Mustafa Uzun, "Envârü'l-Âşıkîn", TDVİA, C. 11, İstanbul, 1995, s. 259.

isteği ile de Ebu'I-Hasan el-Bekrî' nin Arapça eserini tercüme etmiştir. H. 790/ M. 1388'de yapılan bu çeviri Türkçe ilk müstakil siyer kitabı olarak bilinir. Darîr tercüme etmesinin dışında, pek çok tashih ve ta'dîl, bazı yerlerde İbn Hişâm'ın siyerinden eklemeler yapmış, insanların ilgisini çekmek için de menkîbelere yönelmiştir. Dolayısıyla siyerden çok "Menâkıb-ı Nebî" başlığı altında yer alabilecek eser, manzûmeler içermesi sebebi ile de manzum-mensur siyer hüviyetindedir. Genel görünümü nesir arasına manzum parçaların serpiştirilmesi şeklindedir. Sonraki siyerlere de örnek olmuştur. Siyer kısmından önce eserin tercüme sebepleri, Memluk Hükümdarı Seyfeddin Berkuk ve siyer sahibi ravî Ebu'I-Hasan el Bekrî'nin methi yapıldıktan sonra Fatiha ve bazı sûrelerin nüzul sebebi hakkında malûmat verilmiştir. Ardından dört halife ve Hz. Peygamber'in torunları Hasan ve Hüseyin'in methi yapılmıştır. Bu girişten sonra siyer kısmına geçilerek Hz. Muhammed'in nübüvveti, nurunun yaratılışı, doğumu, nesebi, peygamberlik öncesi olağan üstü halleri, peygamberliği ve Mekke' de İslâmı yaymaya başlaması ve bu sırada gördüğü kötü muameleler sırasıyla anlatılmıştır.⁷⁸

Sîretü'n-Nebî Tercümesi, Aydınî Eyyûb b. Halîl (öl. H. 986/ M.1578)

İbn Hişâm (ö. H. 218)'ın *es-Sîretü'n-Nebeviyye* adlı eserini Aydınî Eyyûb b. Halîl, Türkçeye ilk defa *Sîret-i Resûlullah* adıyla çevirmiş ve 1578 tarihinde III. Murad'a şehzadelîği zamanında takdîm etmiştir. Mensûr tercümenin içinde 71 beyit yer almaktadır.⁷⁹

Dürretü't Tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mî'râc, Veysî (Üveys b. Muhammed (ö. H. 1037/ M.1627)

Sanatlı nesrin en güzel örneklerinden olan eser telif siyerlerin ilki kabul edilir ve kaynak olarak; İbn İshâk'ın Sîretü İbn İshâk, İbn Hişâm'ın *el-Megâzî*, Fahreddin er-Râzî'nin *İsmetü'l-Enbiyâ*, İbn Kesîr'in *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin *Târîhu'r-Rusûl ve'l Mülûk* adlı eserlerinden yararlanılmıştır.

Mekke ve Medine dönemi şeklinde iki başlıkta incelenmeye başlanan siyer, Bedir Gazvesi ve Asmâ bint Mervân adlı Yahudi kadının Ümeyr b. Adî tarafından

⁷⁸ Nihat Öztoprak, "Türk edebiyatında Manzum Siyerler", Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri, Uluslararası Mevlid Sempozyumu, 1. Baskı, Ankara, 2010, s. 55.

⁷⁹ Massad Süveylim, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1982, s.89.

öldürülmesi olayını anlattıktan sonra Veysî'nin ölümü ile eser yarım kalmış, farklı müelliflerce çok sayıda ekler yapılmıştır.⁸⁰

Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, Bursalı Lâmi'î Çelebi (öl. H. 938/ M. 1532)

Bursalı Lâmi'î'nin Câmî'nin aynı adlı eserinden tercümesine, “esnâd-ı sahiha ile kütüb-i muteberede irâd olunan ahbâr ve âsârdan” bulduklarını da eklemesiyle salt tercümeden fazla bir çalışma meydana gelmiştir. Dili oldukça sade olan eser H. 815/ M. 1509 yılında tamamlanmıştır. Pek çok yazma nüshası da mevcuttur.⁸¹

Me‘âlimü'l-Yakîn fî Sîreti Seyyidi'l-Mürselîn, Abdü'l-Bâkî Mahmud (öl. H. 1008/ M. 1600)

İmâm Şihâbüddîn Ahmed b. Hatîbi'l-Kastalânî (doğ. 1448- öl. 1517)'nin 1494 yılında tamamladığı el-Mevâhibü'l-Ledünniye bi'l-Minahi'l Ahmediyye isimli eserinden, Bâkî (öl. H.1008/ M.1600)'nin çevirdiği siyer kitabıdır. Bu tercüme, Vezir Sokullu Mehmed Paşa'nın emri ile H. 987/ M. 1579 yılından önce tamamlanmıştır. Pek çok kaynaktan araştırarak, Şafî mezhebine mensub olan İmâm Şihâbüddîn'in hükümlerini Hanefî mezhebine uyarlayan Bâkî, kendine göre fazlalıkları çıkarmış, yerine gerekli olanları koymuştur. On “maksad”dan oluşan, her “maksad”ın da kendi içerisinde “fasıl”lara ve “kısım”lara ayrıldığı eser Bâkî'nin İslâm hukukuna vukûfiyetini göstermesi bakımından önemlidir ve akıcı bir tarza sahiptir.⁸²

Siyer-i Nebî, Abdülbâkî Ârif Efendi (ö. H. 1125/ M.1713)

Abdülbâkî Ârif Efendi'nin mensur siyerinde, manzum bir mukaddimeyle başlanmış ve eserde Hz. Peygamber'in soyundan itibaren peygamberliğinin dördüncü yılına kadar meydana gelen olaylar anlatılmıştır. Aynı zamanda şair olan Abdülbâkî Ârif Efendi siyeri yer yer güzel Farsça ve Türkçe mısralarla süslemiş, ve fakat bitirebilmeye ömrü vefâ etmemiştir. Siyer-i Nebî'yi 1131 (1719) Recebinde, Vezîriâzam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın emri ile Abdülbâkî Ârif Efendi'nin

⁸⁰ Nuran Öztürk, “*Siyer Türü ve Siyer-i Veysî, Dürretü't-Tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mî'râc*”, **Erciyes Üni., SBE.**, Kayseri, 1997, s. 29.

⁸¹ H. Bilen Burmaoğlu, *Bursalı Lamîî Çelebi Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989, s.21.

⁸² Massad Süveylim, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişam'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1982, s. 62-63.

damadı Fâiz Efendi tamamlamıştır. Fâiz Efendi tarafından 1719'da yazılan nüsha Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa Bölümü nr.414'te kayıtlıdır.⁸³

Me'âricü'n-Nübüvve fi Medâricü'l-Fütüvve Tercümesi, Koca Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi (öl. H. 975/ M. 1567)

Molla Mu'in Miskin el-Ferâhî'nin Farsça siyerinin Türkçe ilk tercümesi olan eser, Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle H. 964/ M. 1556 yılında tamamlanmış ve selîs üslubu Âşık Çelebi ve Kâtip Çelebi tarafından övülmüştür. Eserde birçok beyit ve mısraya da yer verilmiştir.⁸⁴

Bizim çalışmamızın konusu olan siyer'in kaynaklarından olan **Me'âricü'n-Nübüvve** ile ilgili ilerde daha detaylı bilgi vermeye çalışacağız

İbn Hişâm'ın Sîretü'n- Nebî'sinin Tercümesi, Aydınî Eyyûb b. Halîl (öl. H. 986/ M. 1578)

İbn Hişâm'ın Siyer'inin mensur bir tercümesi olan bu eserde 71 beyit vardır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 2414 numarada kayıtlı tek nüsha üzerinde Massad Süveylim Ali el-Shaman 1982'de doktora tezi hazırlamıştır.⁸⁵

Delâ'il-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâ'il-i Fütüvvet-i Ahmedî veya Meâricü'n-Nübüvve Tercümesi, Altıparmak Mehmed b.Mehmed (öl. H. 1033/ M. 1623)

Molla Mu'in Miskin'in Me'âricü'n-Nübüvve adlı eserinin, Çıkrıkçızâde Mehmed tarafından sade bir üslupla tercüme edilen ve Altıparmak adıyla meşhur olan siyeridir. Halk tarafından çok beğenilen bu ikinci tercüme Altıparmak Tarihi olarak da bilinir.⁸⁶

Bizim çalışmamızın konusu olan siyer'in kaynaklarından olan **Altıparmak Tarihi** ile ilgili ilerde daha detaylı bilgi vermeye çalışacağız.

⁸³ Mustafa Uzun, "Abdülbâkî Ârif Efendi", TDVİA, İstanbul 1988, C. I, s.197.

⁸⁴ Massad Süveylim, age, s. 59- 60.

⁸⁵ Massad Süveylim, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1982, s. 111.

⁸⁶ Massad Süveylim, age., s. 68.

3. TÜRK DÜNYASINDA SİYER İLMİNİN GELİŞİMİ

Türkler ile Müslümanlar arasında Hz. Ömer zamanı fetihleri ile başlayan ve Emevîler'in çöküşüne kadar devam eden yüz yıllık bir mücadele gerçekleşmiş, sonuçta Müslüman Araplar Türklerin topraklarının bir kısmını ele geçirmiştir. Bu vesileyle bazı Türk toplulukları da Müslüman olmuştur. Emevîler'in son zamanlarında da Türkler için İslâm'a hizmet dönemi başlamıştır. Zamanla Abbasîler bu cesur insanları çeşitli görevlerde istihdâm etmiş, halifeliğin siyâsî ve idârî kadrolarında görevlendirmiştir. Türkler Abbâsî ordusunun en önemli unsuru haline gelmişlerdir. Selçuklu Türkleri Dandanakan Savaşı'ndan sonra iç ve dış tehlikelere karşı Müslümanları koruma görevi üstlenmiş, İslâm'ın hâmîliğini yapmışlardır. Selçuklulardan sonra da çok geniş bölgelerde egemen olan Osmanlılar I. Dünya Savaşı'na kadar siyâsî, idârî ve askerî açıdan İslam varlığının koruyucusu olmuştur.⁸⁷

Bilhassa X. yy.' da Türklerin topluluklar hâlinde Müslüman olmaları ve Karahanlı sultanı Satuk Buğra Han'ın da Müslüman olarak devletin resmi dinini İslâm olarak ilân etmesi İslâm'ın Türkler arasında daha hızlı yayılmasına sebep olmuştur.

3.1. İlk Dînî- Edebî Eserler

İnsanların bireysel ve toplumsal bakımdan hayatlarında ve medeniyetlerinde köklü değişiklikler yapan “Din” unsuru yeni yeni Müslüman olan Türkler için de aynı tesiri göstermiş ve sanatçılar, mutasavvıflar ve şairler tarafından inancın perçinlenmesini sağlayan edebî ürünler ortaya konmuştur. Burada bazı örnekler vermemiz gerekirse;

Manas Destanı Kırgızların millî destanıdır, hem Kırgızların hatıralarını hem de aralarında iyice yerleşmiş olan İslâm'a ait unsurları içeren ilk Türk destanı olarak karşımıza çıkar.⁸⁸

Rumeli'nin İslâm olmasında önemli rol oynayan derviş Sarı Saltuk'un efsanevî hayatını, savaşlarını ve kerâmetlerini anlatan mensur bir Türk destanı olan *Saltuknâme*

⁸⁷ Abdülkerim Özeydin, “Türk, Türklerin İslamiyeti Kabûlü”, TDVİA, C. 41, s. 474- 480.

⁸⁸ Mehmet Emin Bars, “Manas Destanı'nda İslamî Unsurlar”, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, S. 2, s.450-462.

adlı eser de önem arzeder. Sarı Saltuk, kerametleri ile daha hayatta iken efsaneleşmiş, Anadolu ve Rumeli'nin fethi sırasında gazâlara katılan bir alperendir.⁸⁹

Kutadgu Bilig, eserdeki bazı beyitlerden 1019 yılında doğduğunu tahmin ettiğimiz Yusuf Has Hâcib tarafından yazılan eser, dünya ve ahiret mutluluğuna götürecek bilgiyi verir, hayatın anlamını irdeleyen bir bakış açısı sunar. Müellif, toplum ve devlet etkileşiminde ihtiyaç olan düzen ve denge, bilgi ve faziletlerin neler olduğunu, nasıl değerlendirileceğini anlatan bir siyasetname kitabı yazarak Karahanlı Hakanı Tavgaç Buğra Han'a sunmuştur.⁹⁰

Dîvânü Lugâtî't- Türk, Kaşgarlı Mahmut'un Türk Dili ve Kültürünü Arap topluluklara öğretmek amacıyla Türk Boy ağızlarından derlediği geleneklerle ve folklorik unsurlarla dolu malzemeyi, Türkçe gramerle beraber kaleme aldığı eseridir.⁹¹

Atabetü'l- Hakayık, XII. yüzyılda Türk şair Edip Ahmet Yüknekî tarafından Doğu Türkçesi ile kaleme alınan ahlakî öğretiler ve nasihat içerikli manzum eserdir. Nasihatlerini kuvvetlendirmek için ayet ve hadislerle desteklediği eseri sade bir Türkçe ile yazmıştır. Bu ayet ve hadis çevirileri İslam Edebiyatında ilk defa bu kadar yoğun yer almıştır, Kur'anı tercüme etmek konusunda da önemli bir başlangıç olmuştur.⁹²

Bizim de dil itibarı ile çalışma konumuz olan, Maverâünnehir ve Horasan bölgelerinde ortaya çıkan, 15. yüzyılda Timurlular döneminde en etkin halini alan ve 20. yüzyıla değin Oğuzlar dışındaki bütün Müslüman Türklerin yazı dili olan "Çağatay Dili" -aynı paralelde "Batı Türkçesi" gibi- dini edebî eserler meydana getirmiştir. Bu eserlerden bazılarını şu şekilde anlatmaya çalışalım;

Çağatay sahasında, XII. yüzyılda, Ahmed Yesevî'nin en tanınmış halifesi olan Hakîm Süleyman Ata'nın (öl. H. 582/ M. 1186) *Mi'râcnâmetü'l-Hazret Sallallâhu Aleyh* adlı eseri (orijinal başlık metinde geçmez), Türk Tasavvuf edebiyatında mi'râc-nâme türünün hece vezni ile yazılan en eski, en uzun ve müstakil örneğidir. 7+7=14'lü hece vezniyle ve sade bir dille kaleme alınmış olan bu eser, 122 beyittir.⁹³

⁸⁹ Haluk Şükrü Akalın, "*Ebu'l-Hayr Rûmî*", **TDVİA**, İstanbul, 1994, C. 10, s. 360- 362.

⁹⁰ DİA, "*Kutadgu Bilig*", **TDVİA**, Ankara, 2002, C. 26, s. 478- 480.

⁹¹ Ahmet Câferoğlu, *Kaşgarlı Mahmut*, MEB, İstanbul, 1999, s. 17.

⁹² Tuncer Gülensoy, "*Atabetü'l- Hakayık*", **TDVİA**, İstanbul, 1991, C. 4, s. 50, 51.

⁹³ Metin Akar, *Manzum Mi'râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987, s. 96- 99.

Gül ü Nevruz, Celâleddîn Tabîb'in aynı adlı Farsça eserini Çağatay şairi Lutfî'nin Türkçeye tercümesidir. Mesnevî tarzında yazılmıştır ve Doğu'nun aşk anlayışını Çağataycaya olan hakimiyeti ve konuyu anlatışındaki güzelliği ile birlikte görebildiğimiz önemli bir eserdir.⁹⁴

Mahzenü'l- Esrâr, Fars Edebiyatında "Hamse" türünün ilk örneğini gördüğümüz Nizâmî-i Gencevî (öl. H. 611/ M. 1214?) adlı şairin hamsesinde yer alan, yaklaşık 2400 beyitten oluşan, aruz vezni ile kaleme alınmış bir mesnevîdir. Bu öğretici mâhiyette kaleme alınan eser İran, Hindistan ve Türk Edebiyatlarında büyük ilgi ile karşılanmış, Ali Şir Nevâî'nin *Hayretü'l- Ebran* da dahil, *Mahzenü'l- Esrâr* kadar başarılı olamayan pek çok nazîreler yazılmıştır.

Muhâkemetü'l- Lugateyn, Ali Şir Nevâî'nin (öl. H. 906/ M. 1501) edebiyat ve kültür açısından dönemin en kuvvetli etkin dili olan Farsça ile Türkçeyi bazı yönlerden karşılaştırdığı eseridir. Müellif şiir yazmaya Farsça olarak onbeş yaşında başladığını ve Fars diline ve edebiyatına en çok kendisinin hâkim olduğunu belirtmiştir.⁹⁵

Şecere-i Terâkime, Özbek Hakânı Ebu'l-gazi Bahadır Han'ın 1659' da, Türkmen ulularının isteği üzerine, dil olarak da Türkçe kaleme aldığı, Türkmenlerin hayatlarına dair bilgiler içeren eseridir. Müellif rivayetleri, şecereleri değerlendirdiği eserinde yazılı ve sözlü edebiyattan faydalanır. Ebu'l-gazi Bahadır Han'ın bir diğer eseri de *Şecere-i Türk* adını verdiği, Şeybânî hanlarının soyları ve geçmişleri hakkında bilgiler verdiği eseridir.⁹⁶

Bâbü- nâme, Bâbü İmparatorluğunun kurucusu Bâbü Şah tarafından 12 yaşında başlayıp, ölümünden (öl. H. 937/ M. 1530) birkaç sene öncesine kadar devamlı tamamladığı, hatırat mahiyetinde, bir yaşam öyküsü ve bir İmparatorluğun kuruluş serüvenini de anlatan, *Vekâyî* adı ile de meşhur olmuş eseridir. Bâbü Şah eserinde sultan olarak gittiği coğrafyaların fizikî, sosyal ve idârî özelliklerini de anlatır.

⁹⁴ Kemal Eraslan, "*Lutfî*", **TDVİA**, Ankara, 2003, C.27, s. 231- 233.

⁹⁵ Azmi Bilgin, "*Muhâkemetü'l- Lugateyn*", **TDVİA**, İstanbul, 2005, C. 30, s. 397- 398.

⁹⁶ Mustafa Kafalı, "*Ebu'l- gazi Bahadır Han*", **TDVİA**, İstanbul, 1994, C. 10, s. 358- 360.

4. AHMET YESEVÎ'NİN “SİYER” TÜRÜNE KATKISI

Son peygamber, efendimiz Hz. Muhammed (sav), vahiy olarak Cenâb-ı Allah'ın kendisine bildirdiği Kur'ân-ı Kerîm'i duyurmuş, insanlığı İslâma davet etmiş, inananlardan bir topluluk meydana getirmiş olarak vazifesini en güzel şekilde ifa etmiştir. Bundan sonra İslam'ı anlatma, öğretme görevi sahabeye, onlardan sonra da müslümanların alimlerine geçmiştir. Bu alimler dinimizin temel akidesi olan tevhid inancını, ahlakî ve ibadetlerle alakalı esasları insanlara öğreterek dinimizin doğru anlaşılmasına ve yayılmasına çok büyük katkı sağlamışlardır. İlmin her alanında eserleri ve öğrencileri ile öne çıkan isimler olarak görebildiğimiz muhaddisler, müfessirler, fâkihler, imamlar ile coğrafya, matematik, astronomi, tıp, felsefe alimleri olan bu şahsiyetler “İslam medeniyeti” diye ifade edebileceğimiz olguyu gerçekleştirerek kalıcı hale getirmişlerdir.

İslâmın yayılması ve özellikle bizim milletimizin müslüman olmasında etkisi itibarıyla en çok tanınan isim olan Hoca Ahmet Yesevî de işte bu çok önemli şahsiyetlerden biridir. O, Kur'ân ve Sünnet'e dayanan İslam anlayışını öğretmiş, döneminde “Râfizîlik” ve “Zındıklık” olarak tanımlanan gayr-i sünnî düşünce akımlarına karşı Kur'ân'ın ve sevgili peygamberimizin gösterdiği gerçek İslâm'ı halka anlatmış, İslâm kültüründeki eşsiz konumu ile de “Pîr- i Türkistân” olarak anılmış olan çok büyük bir mürşiddir.

Hayatı hakkında -kesin doğru olmamakla beraber- elimizdeki bilgilerden aktarmamız gerekirse;

Batı Türkistan' daki Sayram kasabasında doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Yusuf el-Hemedânî' ye (1140-41) intisabı ve onun halifelerinden olması sebebiyle XI. yüzyılın ikinci yarısında dünyaya geldiğini tahmin edebiliriz. Babası Hz. Ali soyundan gelen, kerametleri ve menkıbeleri ile tanınan Şeyh İbrahim, annesi Mûsâ Şeyh'in kızı Ayşe Hatun, ablası Gevher Şehnaz' dır. Önce annesini sonra babasını kaybeden Ahmed Yesevî ablası tarafından büyütülür. Gevher Şehnâz babasının vefatından sonra kardeşini yanına alarak Yesi' ye yerleşir. Tahsîline Yesi'de başlayan Yesevî, küçük yaşlardan itibaren kendisinden beklenmeyen fevkalâdelikler göstermeye başlar ve bu durum çevresindekilerin dikkatini çeker. Menkıbelere göre önce Hızır'ın delâletine nâil olur, küçük bir çocuk iken Arslan Baba'

ya intisap ederek ondan feyiz alır. Arslan Baba'nın terbiye ve irşadı ile Ahmed Yesevî kısa zamanda mertebeler aşar. Şöhreti etrafa yayılmaya başlar. Fakat aynı yıl veya ertesi yıl içinde Arslan Baba vefat eder. Ahmed Yesevî bir müddet sonra zamanın önemli İslâm merkezlerinden biri olan Buhara'ya gider. Burada devrin büyük âlim ve mutasavvıfı Şeyh Yûsuf Hemedânî' ye intisap eder. Şeyh'in vefatı dolayısıyla irşad makamına önce diğer talebelerinden birkaç kişi ve sonra da 1160 yılında Ahmed Yesevî geçer. İlerleyen süreçte vaktiyle şeyhinin vermiş olduğu manevî bir işaretle yerini Şeyh Abdülhâlik-i Gücdüvânî' ye bırakarak Yesi' ye döner. Vefâtına kadar burada talebelerini irşâd etmeye devam eder. Ahmed Yesevî altmış üç yaşına geldiğinde Hz. Peygamber'in (sav) vefat yaşına geldiği için tekkenin avlusunda çukura benzer bir yer kazdırarak kendisine bir "Çilehâne" hazırlatır. Çilehâne'de ne kadar kaldığı belli değildir, ancak vefâtına kadar ibâdet ve riyâzetle meşgul olarak burada kaldığı bilinmektedir. Rivayete göre Ahmed Yesevî'nin İbrahim adında bir oğlu olmuşsa da kendisi hayatta iken vefat etmiştir. Ayrıca Gevher Şehnaz ve Gevher Hoşnaz adlarında iki kızı dünyaya gelmiş, soyu Gevher Şehnaz vasıtasıyla devam etmiştir.⁹⁷

Necdet Tosun bu konuda;

"XIV. yy.' ın sonunda Emîr Timur, Türkistan bozkırlarında şöhreti ve nüfûzu iyice yayılmış olan Ahmed Yesevî'nin kabrini ziyaret edip kabrin üstüne bir türbe yapılmasını emretmiş, birkaç yıl içinde türbe, cami ve dergâhıyla birlikte bir külliye oluşturmuştur. Bugün bu türbe Orta Asya'nın en önemli ziyaret yerlerinden biridir" der.⁹⁸Bozkır göçebe halkları için bu bölgeye defnedilmek de önemli bir ayrıcalıktır.⁹⁹

Ahmed Yesevî Orta Asya'da pek çok tasavvufî hareketlerin de olduğu bir zamanda irşâda başlar. Özellikle Taşkent ve Sirderya bozkırlarındaki Türkler üzerinde etkisi olmuş, güzel ahlakı, tasavvufî terbiyeyi ve İslam dinini basit bir Türkçe ile anlatmıştır. Şiirlerini Halk edebiyatından alınan hece vezni ile söyler, bunlar da en uzak yerlere dervişler ile ulaşır ve Yesevîlik kısa zamanda yayılır.¹⁰⁰

⁹⁷ Kemal Eraslan, "*Ahmed Yesevî*", **TDVİA**, Ankara, 1989, C.2, s.159-161.

⁹⁸ Necdet Tosun, "*Hoca Ahmet Yesevî*", **Hoca Ahmet Yesevî Külliyyâtı**, ed. Zülfikar Güngör, Ahmet Yesevî Üniversitesi, Ankara, 2019, s. 21.

⁹⁹ Mahmut Tezcan, "*Ahmet Yesevî'nin Türk Din Antropolojisindeki Yeri*", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1993, C. 26, s. 3-5.

¹⁰⁰ Tosun, age., s. 15- 16.

Ahmed Yesevî, hikmetlerdeki düşünceleri ve bilhassa menkıbevî hayâtıyla Orta Asya tasavvufunun en büyük isimlerinden biri olmuştur. Necdet Tosun;

“Orta Asya genelde fütüvvet ve melâmet vasfıyla öne çıkan Horasan tasavvuf kültürünün etkisi altındaydı. Bununla birlikte Semerkand ve Buhara gibi şehirlerde güçlü medreseleri ve âlimleri olan bu muhit, Horasan’ın kalenderî meşrep sûfilerinin yayılması için pek müsait bir zemîn değildi. Orada ancak dinî kurallara sıkıca bağlı bir tasavvuf anlayışı gelişip yayılabilirdi ve neticede öyle oldu. Bağdat Nizâmiye Medresesi’nde eğitim görüp hoca olmuş, sonra Horasan tasavvuf kültüründe yetişmiş bir sûfî olan Yûsuf Hemedânî, Mâverâünnehr’deki birkaç mürîdine irşâd izni verip halife olarak tâyin ettiği zamân Orta Asya’nın en önemli iki tasavvuf ekolünün tohumlarını da atmış oluyordu. Yûsuf Hemedânî’nin (öl. H. 535/ M. 1140) iki önemli mürîdi Hoca Ahmed Yesevî ve Abdülhâlik Gucdüvânî sonraları Orta Asya’nın en yaygın tarikatları olan Yeseviyye ve Nakşbendiyye isimli tasavvuf ekollerinin kurucusu olmuşlardır” diye açıklar¹⁰¹.

Ahmet Yesevî ayrıca kendi yetiştirdiği alperenleri de Asya’dan Avrupa’nın iç kısımlarına adalet, tevazu, birlik gibi kavramları öğretmek için göndermiştir ve İslam’ı Türkistan’dan Anadolu’ya, Rumeli’ye ve Balkanlar’a ulaştırmıştır. Yesevî Hazretleri, kendisinin de bildiği ve dönemin kültür dili olan Farsça, din dili olan Arapça yerine Türkçe’yi kullanmış, Türkçeyi bir ilim dili haline getirmiştir. İslam’ın öğretileri ve tasavvuf hikmetlerden öğrenilmiştir. Bugünkü edebî Türkçe Ahmet Yesevî’nin eseridir.¹⁰²

Kemal Eraslan “Ahmed Yesevî edebî şahsiyetinden ziyâde fikrî şahsiyetiyle, tarihi hayatından ziyade menkıbevî hayatıyla Orta Asya Türk dünyasının en büyük ismidir” şeklinde değerlendirir.¹⁰³

Aynı çalışmada Eraslan hoca, Ahmet Yesevî’nin de şeyhi Yusuf el-Hemedânî gibi Hanefî olduğunu ve ciddi bir medrese, din ve tasavvuf eğitimi aldığını, öğrendiklerini ve inandıklarını göçebe halka anlayabilecekleri şekilde anlattığını, ehl-i sünnet akidesini yaymayı ve İslâm’ı Türklere sevdirmeyi tek gaye edindiğini söyler.

¹⁰¹ Necdet Tosun, “*Hoca Ahmet Yesevî*”, *Hoca Ahmet Yesevî Külliyyâtı*, ed. Zülfikar Güngör, Ahmet Yesevî Üniversitesi, Ankara, 2019, s.14.

¹⁰² Musa Yıldız, “Takrîz” böl., *Hoca Ahmet Yesevî Külliyyâtı*, Ahmet Yesevî Üniversitesi, Ankara, 2019, s. 4.

¹⁰³ Tosun, age, s. 15.

Bu sebepten de hikmetler son derece sade ve öğretici vasıfları öne çıkan, hece vezni ile ve yalın bir Türkçe ile yazılmış manzumelerdir.

Hikmetlerde ayet ve hadislerin tekrarı ile konu olarak Allah ve Peygamber sevgisi ön plana çıkar, özellikle Hz. Peygamber'in sünneti ve ahlakî güzellikleri, bu hasletleri kendisine de örnek alan Yesevî tarafından insanlara öğretilmeye çalışılmıştır.¹⁰⁴

Burada Ahmet Yesevî'nin Türk Edebiyatını nasıl etkilediğini açıklamaya çalışırsak özellikle “Nazîre” türü eserler ile karşılaşırız. “Bir şairin manzum bir eserine başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye yazılan şiir” diye tanımlanan “nazîre” ve “nazîre yazmak” yerine “tanzir” ve “tanzir etmek” yanında “nazîre deme, cevap deme, cevap verme” tabirleri de kullanılmış, “nazîre” yazana “nazîre-gû, nazîre-perdâz” denilmiş, model olarak alınan şiirin tam zıddını ortaya koymaya da “nakîza” adı verilmiştir.”¹⁰⁵

Anadolu sahasında Yunus Emre ile başlayan “nazîre” türü ilk olarak Ahmet Yesevî şiirleri için yazılmıştır. Daha önce hikmetlere yine hikmetlerle karşılık veren Türk şairi -aynı zamanda Yesevî dervişi- Hakîm Süleyman Ata (öl. H. 582/ M. 1186)'dır. Klasik Türk Edebiyatı'nın büyük şairlerinden ve dönem olarak Ahmet Yesevî'ye yakın bir dönemde yaşayan Şeyyad Hamza'nın şiirlerinde de dînî-tasavvufî nitelik ve içerikte hikmetlerle benzerlikler göze çarpar. Şair sünîdir, islam hukukunu iyi bilir, tasavvuf zevkini ve Hz. Peygamber'e olan sevgisini ve saygısını ayrıca Yunus'da da yer alan ölüm ve dünyanın geçiciliği konularını, Hakk' a ulaşmak için Kur'ân âyetleri okumanın gerekliliği konularını işler.¹⁰⁶

Bir şiirin “Nazîre” olması için vezin, kafiye- redif ve söyleyiş- anlam benzerliğine dikkat edilir. Ahmet Yesevî ile Yunus Emre ve Ahmedî'yi karşılaştırdığımızda içerik ve şekil benzerlikleri görülür. Yesevî, hikmetlerini yaşadığı İslam coğrafyasındaki dîni öğrenmeye çalışan topluma hitaben yazmıştır. Yunus Emre Anadolu'nun haçlılarla ve Moğollarla aynı anda mücadele ettiği çok sıkıntılı bir dönemde yaşamış, insanların can ve mal güvenliğinin olmadığı ve tekkelerin halka manevî destek olduğu bu zor zamanlarda şiirleriyle tasavvufî aşkı ve dünyanın

¹⁰⁴ Ahmet Yıldırım, “Hoca Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet'inde Hz. Peygamber Tasavvuru”, Geçmişten Geleceğe Hoca Ahmed Yesevî Uluslararası Sempozyumu, C.1, İstanbul, 2016, s 99- 128.

¹⁰⁵ Fatih Köksal, “Nazîre”, TDVİA, C.32, 2006, s. 456- 458.

¹⁰⁶ Abdülkadir Karahan, Türk Kültürü ve Edebiyatı, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1992.

geçiciliğini anlatmış, insanlara moral vermiş, kendi döneminde de sonraki dönemlerde de rehberlik etmiş bir kişiliktir. Ahmet Yesevî'nin de klasik şiir üzerindeki etkisi dikkate alındığında aynı geleneğin içinde yer aldıklarını görürüz.¹⁰⁷

Edebiyatımızda özellikle Cumhuriyet'ten sonra birtakım sınıflandırmalar yapılmıştır, fakat İslam'ı kabul etmemizle beraber 11. YY.'dan modern döneme kadar edebî ürünlerin içeriğinde dîni ve tasavvufî özellikler yer alır. Yani bahsi geçen keskin sınıflandırmalar, 20. YY.'ın başlarına kadar görülmez. Tekkelerde mutasavvıflar tasavvuf yolu ile, medreselerde âlimler ilim yolu ile İslam'ı anlatırlar. Edebiyatımızda Ahmet Yesevî ile görülmeye başlayan tasavvufî anlayış, klasik edebiyatta, şiiri fikirlerini anlatmak için araç olarak değerlendiren, kendileri de mutasavvıf olan Nesimî, Gülşenî ve Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi şairler ve öte yandan da kendileri tasavvufî düşünce tarzına sahip olsa bile bunu şiirinde göstermeyen, ya da sadece bir ifade zenginliği olarak değerlendirip şiiri araçlaştırmayan şairler olarak iki grup olarak hayat bulmuştur.¹⁰⁸

Yesevî'nin yaşadığı dönemde Orta Asya ve Sirderyâ bölgeleri başta olmak üzere saldırılar ve zulümler yaparak halkı zor durumlara düşüren, aynı zamanda da devleti içten yok etmeye çalışan Bâtınî ve Râfîzî gruplar bir taraftan da ekonomik güçlüklerle boğuşan müslüman insanların gelecek için kaygılanmalarına neden oluyordu. İslam coğrafyasında haksız yere adam öldürmeler, baskınlar, soygunlar, yağmalar ve benzeri faaliyetler, müslümanları canından bezdirmişti. Türkler ise dış düşmanlara karşı birleşmek yerine, lüzumsuz ihtilaf ve mücadelelerle birbirlerine zarar veriyorlardı.

Yesevî'nin İslamiyeti hakikaten benimsemiş olması, Allah sevgisi, Peygamber sevgisi, şeriatın esaslarına bağlılık, her türlü riyadan gösterişten uzak, temiz, sade bir hayat yaşaması ve bu İslâm inancını halka yayması, benimsetmesi, sevdirmesi ve onların manen terbiye olmasında yaptığı hizmetlerdendir. Türkler Ahmet Yesevî'yi o kadar benimsemişlerdir ki, öğrettiklerine ölümünden sonra da

¹⁰⁷ Fatih Köksal, Sana Benzer Güzel Olmaz- Divan Şiirinde Nazire, Akçağ Yay., Ankara, 2006.

¹⁰⁸ Mustafa İsen, *Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar, Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri*, Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Akdağ Yay., Ankara, 1997, s. 209.

uymaya devam etmiştir. Sonuçta Türk Dili bir edebiyat dili hüviyeti kazanır. Çünkü bir dilin var olabilmesi o dili konuşanların kendi varlıklarını korumalarına bağlıdır.¹⁰⁹

Hikmetler Ahmet Yesevî için İslâm'ı anlatmanın bir yoludur ve Türklere çok iyi gelmiştir. Dolayısıyla Yesevî etkisi onun tesirinde kalan mutasavvıf şairler vasıtasıyla Doğu Türkistan'dan Balkanlara kadar yayılır. Anadolu'da vücut bulan Türk- İslam kültürü de işte bu felsefenin neticesidir. Bu oluşum düşünce birliğinin sağlanmasıyla meydana gelmiştir. Hikmetlerin toplandığı *Dîvân-ı Hikmet*'in nüshaları arasında farklı zaman ve bölgelerde istinsah edildiğini gösteren, dil ve içerik bakımından farklılıklar vardır. Bazı hikmetler Yesevî dervişleri tarafından da söylenmiş olabilir. Benzeri bir durum Yunus Emre içinde geçerlidir, onu takip eden dervişler Yunus mahlasıyla şiirler söylemişlerdir. Burada önemli olan, manzumeler yoluyla Yesevî'nin ve Yunus'un fikirlerinin yayılmış olmasıdır.¹¹⁰

5. ŞÂDÎ TÖRE CİHANGİROĞLU'NUN YAŞADIĞI COĞRAFYADA ÇAĞATAY DİLİ VE EDEBİYATI

“Çağatayca” ifadesi Cengiz Han'ın ikinci oğlu Çağatay'a nisbetle kullanılmıştır ve dönemleri ayırmada Türkologların farklı yaklaşımları olmuştur.

Fuad Köprülü Çağataycayı “Moğol istilasından sonra Cengiz Han'ın oğulları tarafından kurulan Altınordu, İlhanlı ve Çağatay imparatorluklarının merkezlerinde XIII- XIV yy.' da oluşan ve XV. yy.' da Timurlular döneminde klasikleşerek zengin bir edebiyata dönüşen Orta Asya Lehçesi”¹¹¹ olarak tanımlar. “Çağatay ili” ve “Çağatay halkı” ifadesi de Timurlular dönemindeki Türk halkını belirtir.

Başlangıçta Çağatay hanlığını ve devletini karşılayan bu isim zamanla Maverâünnehir başta, Çağatay Hanlığı'nın hakimiyetindeki Türkler ve Türkleşmiş göçebe unsurlar ile, zengin bir Orta Asya Türk Edebiyatı'nın temeli olan Türk lehçesine verilmiştir.¹¹² Fakat XV. ve XVI. asırlara kadar müellifler “Çağatayca” terimini bir edebî lehçe manasında kullanmamışlar, yerine “Türkî tili, Türkî lafzı” gibi

¹⁰⁹ Ahmet Yıldırım, “*Dîvân-ı Hikmet'te Yer Alan Hadislerin Kaynakları ve Değerlendirilmesi*”, *Diyanet İlmî Dergi* (Hoca Ahmet Yesevî Özel Sayısı), C. 52, S. 4, Ekim, Kasım, Aralık 2016, s. 45- 69.

¹¹⁰ Tuba Onat Çakıroğlu, “*Ahmed Yesevî'nin Klâsik Türk Edebiyatı'na Tesiri Üzerine Bir Değerlendirme*”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Haziran 2016, C.9, S. 44, s. 164- 172.

¹¹¹ Fuad Köprülü, “*Çağatay Edebiyatı*”, *İslam Ansiklopedisi*, 1945, C.3, s. 270.

¹¹² Vasilij Viladimiroviç Barthold, “*Çağatay*”, *İslam Ansiklopedisi*, 1945, C.3, s. 267.

genel ifadeler tercih etmişlerdir. XVII. yüzyıl müelliflerinden Ebu'l-gazi Bahadır Han *Şecere-i Türk* adlı eserinde ise, eserini Türk diliyle yazdığını Çağatay Türkçesinden bir kelime bile katmadığını şöyle belirtmiştir: “Bu târihni yahşı yaman barçaları bilsün dip Türki tili birlen aytdım, Türkini hem andağ aytıp men kim beş yaşar oğlan tüşünür. Bir kelime Çağatay Türkisidin ve Farsidin ve ‘Arabîdin koşmay men, rüşen bolsun dip” (Bu tarihi iyi ve kötü herkes bilsin diye Türk diliyle söyledim. Türkçeyi de öyle söyledim ki beş yaşındaki çocuk bile anlar. Açık olsun diye Çağatay Türkçesinden, Farsçadan ve Arapçadan bir sözcük bile katmadım).¹¹³

İlk defa Ali Şir Nevâyî dönemin dilini belirlemek için “Mîzânü'l-evzân” adlı eserinde ifadeye yer verir; “Acem şu‘ arası ve Fûrs fuşahâsı her kıyası uslûbda kim söz ‘arûsığa cilve vü nümâyîş birip irdiler, Türk tili bile kalem sürdüm ve her niçük ka‘ idede kim ma‘ nâ ebkarığa zîb ü ârâyîş körgüzüp irdiler, Çağatay lafzı bile kalem urdum” (Acem şairleri ve Fars fasîhleri hangi üslupta söz gelinini ortaya koymuşlarsa (eser vermişlerse), ben de Türk dili ile kalem oynatarak yazdım ve hangi kaidede mana güzellerini süslemişlerse, Çağatay sözleri ile ben de süsledim).¹¹⁴

XX. yy. başlarında Rus Türkologlar “Çağatayca” kelimesi yerine Orta Asya İslâmî-Türk yazı dilinin ilk Çağatay döneminden öncesini de içine aldıkları (X.-XVIII. yüzyıl) dönem için “Eski Özbekçe” terimini kullanmaya başladılar. Şçerbak da bu terimi kullanmış ve Eski Özbekçe’yi üç döneme ayırmıştır:

İlk dönem (X.-XIII. yüzyıllar): Eski Özbekçeye Batı ve Güney Türkçesi unsurlarının girmesi. (Bu gelişmeye Moğol istilasası son verir).

İkinci dönem (XIV.-XVII. yüzyıllar): Yapay yazı dili. Çağatayca terimi sadece bu döneme aittir.

Üçüncü dönem (XVII.-XVIII. yüzyıllar): Mahallî dil unsurlarının edebî dile girmesi.¹¹⁵

Fuad Köprülü, Çağatay sözcüğünün anlamını genişletir ve XIII.-XIX. asırlar arası olarak kabul ettiği bu dönemi beş devreye ayırır:

¹¹³ Zuhul Kargı Ölmez, “Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 9, 2007, s. 173-219.

¹¹⁴ Kemal Eraslan, *Ali Şir Nevâyî, Mîzânü'l-Evzân*, TDK Yay., Ankara, 1993, s. 11, 67.

¹¹⁵ János Eckmann, *Çağatayca El Kitabı*, çev. Günay Karaağaç, Kesit Yay, 2013, İstanbul

1. İlk Çağatay devri (XIII. ve XIV. yüzyıllar),
2. Klâsik Çağatay devrinin başlangıcı (XV. yüzyılın ilk yarısı Nevâyî'ye kadar),
3. Klâsik Çağatay devri (XV. yüzyılın son yarısı-Nevâyî devri),
4. Klâsik devrin devamı (XVI. yüzyıl-Babur ve Şeybanlılar devri),
5. Gerileme ve çökme devri (XVII.-XIX. yüzyıllar).¹¹⁶

Kemal Eraslan da bu tasnîfi benimsemiştir. Eraslan ayrıca, Çağatay edebî dilinin ortaya çıkışında müşterek Orta Asya yazı dilinin ve Moğol istilasından sonra yerli şivelerin karışmasının büyük ölçüde rolü olduğunu, ayrıca İslâm kültürü ile Fars edebî dilinin de bu oluşumda etkisinin bulunduğunun unutulmaması gerektiğini belirtir.

Janos Eckman Orta Asya edebî dilini üç döneme ayırmıştır:

1. Karahanlı ya da Hakaniye Türkçesi (XI.-XIII. yüzyıllar),
2. Harezmi Türkçesi (XIV. yüzyıl),
3. Çağatayca (XV. yüzyıl-XX. yüzyılın başı).

Çağatayca da kendi içinde üç döneme ayrılır:

1. Klâsik öncesi dönem (XV. yüzyılın başından Nevayî'nin ilk divanını yazdığı 1465'e kadar olan dönem- XV. yüzyılın ilk yarısı),
2. Klâsik Çağatayca dönemi (1465-1600, XV. yüzyılın ikinci ve XVI. yüzyılın ilk yarısı),
3. Klâsik sonrası dönem (1600-1921, XVI. yüzyılın ilk yarısından XIX. yüzyılın sonuna kadar).¹¹⁷

Bu tasnife göre biraz daha açıklamak gerekirse;

¹¹⁶ Fuad Köprülü, “*Çağatay Edebiyatı*”, *İslam Ansiklopedisi*, 1945, C.3, s. 270.

¹¹⁷ János Eckmann, *Çağatayca El Kitabı*, çev. Günay Karaağaç, Kesit Yay, 2013, İstanbul, s. 16-17.

1. Klâsik Öncesi Dönem; Nevâyî'nin ilk divanını yazdığı 1465 yılına kadar süren bu dönemin başlıca temsilcileri; Sekkâkî, Lutfî, Atâyî, Haydar Tilbe, Yusuf Emîrî, Ahmedî, Yakînî, Seydî Ahmed Mirza, Gedâyî gibi isimlerdir. Kemal Eraslan'a göre "Bu dönemde meydana getirilen divanlar, düzen bakımından klâsik devirdeki kadar gelişmiş değillerdi. Bu dönemdeki divanlarda yer alan şiirler genellikle münâcât, na't, kaside, gazel, muhammes, tuyuğ ve müfredlerdir. Kimi divanlarda ise, genellikle gazel tarzında şiirler yer alır. Şiirlerde kullanılan vezinler aruzun remel, hezec ve recez bahirlerinin en çok kullanılan vezinleridir".¹¹⁸

2. Klâsik Çağatayca Dönemi: Bu dönemin önemli şahsiyetlerini de Hüseyin Baykara, Ali Şîr Nevâyî, Hamîdi, Muhammed Salih, Şeybanî, Ubeydî ve Babür olarak görüyoruz. Hüseyin Baykara yaşanan siyasî kavgalardan başarıyla çıkarak Herat'ı hem bir siyasî merkez hem de dönemin sanat ve kültür merkezi haline getirmiştir. Baykara 1469-1506 senelerinde hüküm sürdüğü esnada Ali Şîr Nevâyî gibi edebiyatın her alanında eserler vermiş olan büyük şâiri de himayesine almış, onunla yakın arkadaş olmuştur. Bu dönem "Nevâyî- Baykara dönemi" olarak anılır.

Saraylarda resmî dilin Farsça olduğu süreçte kültürel faaliyetler de Farsça gerçekleşmiş, ama Hüseyin Baykara döneminde eğilimin Türkçe şiir yazmaya doğru artması ile Türk Dili'nde de geniş kapsamlı eserler verilmeye başlanmıştır.

H. 842/ M. 1438'de Herat'ta doğan Hüseyin Baykara 'Hüseynî' mahlasıyla Türkçe lirik gazeller yazmıştır. 1469'da Horasan tahtına oturduktan sonra 1506 yılına kadar süren saltanatı sırasında Herat'ı önemli bir kültür merkezi durumuna getiren Baykara, Câmî ve Nevâyî gibi dönemin büyük şairlerini sarayında bulundurmuş, özellikle de yakın arkadaşı Nevâyî'yi himaye etmişti.¹¹⁹

Klâsik Çağatay Edebiyatının en önemli temsilcisi Çağatay Edebiyatına damgasını vuran Ali Şîr Nevâyî'dir. Kendisi hakkında ayrı bir başlık açacağız.

4. Klasik Sonrası Dönem; Hanlıklar arasındaki savaşlar, kültür ve edebiyat alanındaki gelişmeleri engellemiş, Çağatayca yazılan edebî eserler azalmış, yerini Özbekçe yazılan eserlere bırakmıştır. Janos Eckmann'a göre bu dönem için; "bir taraftan Nevâyî dilinin dikkatli bir taklidi, diğer taraftan da Özbek unsurların tesiri vardır"

¹¹⁸ Kemal Eraslan, "Çağatay Edebiyatı", TDVİA., 1993, C. 8, s. 169.

¹¹⁹ Hamid Algar, Ali Alparslan, "Hüseyin Baykara", TDVİA., 1998, C. 18, s. 530- 532.

denebilir. Başlıca temsilcileri şunlardır: Ebu'l-Gazi Bahadır Han, Munis Harezmi, Agehi, Kâmil, İvaz Otar, Ömer Han ve oğlu Muhammed Ali Han, Cihan Hatun, Muhammed Şerif'tir. Bu dönemin şairleri de divan tarzında eserler vermişlerdir; Eserlerin hemen hepsi de Sovyetler Birliği'nde bulunmaktadır. Özbek Edebiyatının temellerinin atıldığı bu dönemin incelenmesi Özbek edebiyat tarihçileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bilinmeyen birçok eser ortaya çıkarılmış ve incelenerek yayımlanmıştır.¹²⁰

5.1. Cihangiroğluna Örnekliliği ile Ali Şîr Nevâî

İncelediğimiz eser Çağatayca bir metin olup Doğu Türkçesi özellikleri taşıdığı için bu edebî sahanın kurucularından olan Ali Şîr Nevâî hakkında bir başlık açmayı, kendisinin yaşamından, kültürel anlayışından, Türk diline katkılarında bahsetmeyi gerekli gördük.

Burada çok genel olarak hayatından bahsetmek gerekirse;

XV. yüzyılın ilk yarısında Semerkand ve Herat'ta gelişen klâsik Çağatay şiiri Nevâyî ile özellikle Herat'ta doruk noktasına ulaşmıştır. Asıl adı Nizâmü'd-dîn Ali Şîr Nevâyî olan şair 9 Şubat 1441 (H. 17 Ramazan 844)'de Herat'ta dünyaya gelmiştir. Uygur Türklerindendir. Babası Gıyasü'd-dîn Kîçkine Bahâdır, Horasan hâkimi Ebu'l-Kasım Babür'ün hizmetindeydi. Küçüklüğünden beri Hüseyin Baykara ile birlikte büyümüş aralarındaki dostluğun temelleri bu dönemde atılmıştır.¹²¹ 1469 yılında Hüseyin Baykara'nın Horasan'ı ele geçirip Timurlu tahtına oturmasından sonra Ali Şîr Nevâyî de Herat'a dönüp dostunun verdiği Mühürdarlık (nişancı) görevini yerine getirmiştir.¹²²

Molla Câmi'nin yönlendirmesi neticesinde Nakşibendi tarikatına girmiş, ve asıl edebî çalışmaları da bundan sonra başlamıştır. 1483- 1485 tarihleri arasında Hamse'sini tamamlamış, Câmi'nin Tuhfetü'l- Ahrâr adlı eserini görünce o da Hayretü'l- Ebrâr adını verdiği mesnevisine başlamıştır.

¹²⁰ János Eckmann, "Çağatay Edebiyatının Son Devri (1800-1920)", **TDAY-Belleten**, 1963, 1964, s. 121-156; Zuhâl Kargı Ölmez, "Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 9, 2007, s. 173-219

¹²¹ Agah Sırrı Levend, *Ali Şîr Nevâî, Hayatı, Sanatı, Kişiliği*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1965, s. 29.

¹²² Günay Kut, "Ali Şîr Nevâî", **TDVİA**, 1989, C. 2, s. 449-453

Ülke genelinde yolsuzlukların artması ve Nevâî'nin bu durumdan rahatsız olduğunu dile getirmesi ikili arasındaki dostluğu kıskananlara fırsat verir ve türlü entrikalar neticesinde sultan Nevâî'yi Esterâbat'a vali olarak gönderir. Aradan geçen on beş ay kadar bir zaman sonra Herat'a döner, sultanın övgülerine mazhar olur.

Kardeşinin sultana karşı ayaklanması ve bu kargaşada dostlarından bazılarının ölümü Nevâî'yi derinden sarsar ve görevinden ayrılır.¹²³ Bu sıkıntılı yıllarda da edebî çalışmalarından hiç ayrılmaz, yaşadıklarını eserlerinde uzun uzun anlatır. 3 Ocak 1501 tarihinde sevdiği dostu Sulan Hüseyin Baykara'yı bir sefer dönüşü karşılarken rahatsızlanır ve vefat eder.¹²⁴

Nevâî'nin edebî kişiliği ve şairliği hakkında yaptığımız araştırmalar sonucunda kendisinin yaşadığı dönemdeki şiir ve dil hususlarında dönemin genel durumu ile ilgili bilgilendirme yapmak gerektiğini düşündük. Bu büyük şair ve devlet adamını anlamak için öncelikle o zamanki mevcut şartlardan bahsetmek gerekirse;

Nevâî'ye kadar Orta Asya'da da Anadolu'da da oluşmuş bir şiir telakkîsi yoktu, bu sahada öncülük edebilecek bir şair de yetişmemişti. Bu bakımdan Nevâî hem Çağatay Türkçesi'nin hem de Çağatay Türkçesi Şiir dilinin kurucusu konumundadır.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Nevâî aynı zamanda saygın bir devlet adamıdır, ve onun Çağatayca olarak söylediği şiirler birdenbire çok dikkat çekmiş ve Türk şairler de kendi dillerinin farkına varmıştır. Onun amacı Türkçeyi yüksek bir seviyeye çıkararak onunla edebî ve sanatsal ürünler vermektir. Kendisi çok iyi derecede Farsça bilmesine ve Farsça bir dîvan sahibi olmasına rağmen Türkçe şiirler yazmış, ciltler doldurmuştur. Böylece Türk Edebiyatı'nın lider şairi olmuştur. Fuad Köprülü, "Onun eserleri Türk dünyasının her tarafında, Anadolu ve Rumeli'de, İran'da, Irak'da, Kırım'da, Volga Boylarında, Türkmenler arasında, hatta Hindistan'daki Türk saraylarında okunmaya başlandı" der.¹²⁵

Nevâî'nin Orta Asya Türk dili ve edebiyatının gelişmesinde büyük tesiri olmuştur. Bundan dolayı Çağataycaya "Nevâî dili" denmiştir. Eserleri Türkistan'dan başka Azeri ve Anadolu sahasında da okunan Ali Şîr Nevâî'yi Osmanlı şairleri üstat

¹²³ Ali Nihat Tarlan, *Ali Şîr Nevâî*, İstanbul Üniversite Neşriyatından, Bürhaneddîn Matbaası, İstanbul, 1942, s. 6.

¹²⁴ Günay Kut, "Ali Şîr Nevâî", **TDVİA**, 1989, C. 2, s. 449-453

¹²⁵ Fuad Köprülü, *Ali Şîr Nevâî*, Türk Tarih Kurumu, İstanbul, 1941.

tanınmışlar şiirlerine XV. yüzyıldan bu yana çeşitli nazireler yazmışlardır. Ali Şîr, divan şiirine Türk hayatından gelen milli ve mahalli unsurlar kazandırmıştır. Ali Şîr Nevâî manzum ve mensur eserleriyle sadece Çağatay edebiyatının değil bütün Türk edebiyatının önde gelen simalarındandır. Türkçe eserlerinde Nevâî ve Farsça şiirlerinde Fânî olmak üzere iki mahlası vardır. Ali Şîr'e tesir edenlerin başında İran'ın büyük mutasavvıflarından Abdurrahman-ı Câmîî gelmektedir. Cami'ye olan hayranlığı ve fikirlerine duyduğu hürmet onun Câmî'nin mensup olduğu Nakşibendiyye tarikatına girmesine sebep olmuştur. Şiire Farsça ile başlayan Ali Şîr daha on beş yaşlarında iken kendini şâir olarak tanıtmayı başarmıştır. Sonraları Türkçe de yazmaya başlamış ve bu yüzden "zü'l-lisaneyn" diye tanınmıştır.¹²⁶

Ali Şîr Nevâî'nin olumlu etkisi sadece bulunduğu coğrafya ile sınırlı kalmamış, daha Batıya, Anadolu'ya, İstanbul'a kadar gelmiş ve Batı Türkçesi ile şiirler yazan şairleri, müellifleri ve tezkirecileri de etkilemiştir. Örneğin;

“Anadolu’da meydana gelen tezkirelere modellik etmiştir, Osmanlı edebiyatındaki ilk tezkire yazarı olan Sehî Bey (öl. H. 955/ M. 1548-49), Câmî'nin Bahâristân ve Devletşâh'ın Tezkiretü's Şu'arâ adlı eserlerinin yanında (bu eserler Nevâî'nin de kendi tezkiresini yazarken örnek aldığı eserlerdir) Nevâî'nin Mecâlisü'n-Nefâis adlı eserini de örnek almıştır.¹²⁷

Türkistan coğrafyasından gelen bilim adamı, sanatkâr ve şairlerin de etkisiyle klasik şairlerimiz arasında Çağatay Türkçesi ile şiir yazma geleneği oluşmuştur. Fuzulî, Nedim, Şeyh Gâlib gibi ileri gelenler başta olmak üzere pek çok klasik şairimiz Çağatay Türkçesi ile şiirler söylemişlerdir. Bu gelenek daha çok Ali Şîr Nevâî etkisi ile gelişmiştir. Klasik şiirin ortak malzeme, ortak kurgu ve zihniyeti ile şekillenen genel özelliklerini, tam olarak Çağatay edebiyatında gözlemlemek mümkündür.¹²⁸ Osmanlı sahası şairlerimizin Çağatay Türkçesi ile şiirler yazmaları gelenekselleşmiş bir uygulamadır. “Nevâî Türk edebiyatının en önemli şairlerinden biridir. Ünü, bütün Türk dünyasına yayılmış, şairler ondan etkilenmiş ve onun kadar iyi şair olduklarını

¹²⁶ Günay Kut, “Ali Şîr Nevaî”, TDVİA, 1989, C. 2, s. 449-453

¹²⁷ Derleme, Mustafa İsen (edt.), *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yay., Ankara, 2011, s. 17- 29.

¹²⁸ Ali Yıldırım, Fatma Sinecen, “Osmanlı Sahasında Çağatay Türkçesi ile Şiir Yazma Geleneği ve Kâmî'nin Bir Kasidesi”, *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (Türklad)*, 2017, C. 1, S. 1, s.67-71.

kanıtlamak için Nevâî'nin dilinde şiirler yazmışlardır. Nevâî'nin şiir dili öylesine güçlüdür ki Çağatay tili olarak isimlendirilen dil, Nevâî tili adıyla da anılmıştır"¹²⁹

Ayrıca; Selîmî mahlaslı Sultan 1. Selim, Mîr Ali Şîr-i Sâî lakablı ve Kâtibî mahlaslı Seydi Ali Reis, Cemîlî, Azmî, Hafz Acem, Şükrî, Nazmî, Niyâzî, Sâî, Salâhî gibi şairler ona Çağatayca nazîreler söylemişlerdir. Şeyh Galip'in dîvânında Çağatayca bir gazeli ve Nedîm'in Nevâî'ye nazîre olarak yazdığı bir gazeli vardır.¹³⁰

Ali Şîr Nevâî'nin Türk edebiyatında yaptığı bu büyük etki, kısa sürede Osmanlı şairlerinin Çağatayca şiirler yazmasına ve araştırmacıların onun şiirlerini anlamak için Çağatayca sözlükler hazırlamasına sebep olur".¹³¹ Bu ilgi çekici durum bir müddet sonra geleneğe dönüşmüş ve en çok da 16. yy.'da Çağatayca şiirler yazılmıştır. Zamanla Orta Asya ile Anadolu arasındaki kültürel ilişkiler azalmış sonra da Sebk-i Hindi akımıyla¹³² edebiyat ve dil dünyası başka bir mecrâya yönelmiştir.

5.2. Şâdî' nin Yaşadığı Dönem Dili İçin Sözlük Örnekleri

Ali Şîr Nevâî'den sonra eserlerinin anlaşılması için başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere Azerbaycan, İran, Hindistan, Türkistan gibi İslam coğrafyasının belli başlı merkezlerinde sözlük çalışmaları yapılmaya başlandı. Bu çalışmaların içerikleri şu şekilde incelenebilir;

- 1- Sözlüklerde Arapça ve Farsça kelimeler bulunmaz ama Arap dilcilik geleneği de tamamen yok sayılmaz,
- 2- Kelimelerin kendi anlamları ile Çağatayca şiirlerdeki anlamlarını karşılaştırmak şeklinde çalışılmıştır, buradaki amaç Nevâî'nin dil açısından ne kadar üretken olduğunu göstermektir,
- 3- Azerbaycan, Türkmen ve Anadolu Türkçelerinden örnekler alınmıştır,
- 4- Sözcüklerin anlam değerlendirmelerinde yanlışlıklar yapılmıştır.¹³³

¹²⁹ Abdullah Mert, "Osmanlı Şairlerinin Çağatay Türkçesiyle Yazdıkları Şiirlerde Kullandıkları Dil Üzerine", **SUTAD**, Bahar 2017, s. 107-118.

¹³⁰ Osman F. Sertkaya, "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, 2012, C. 18, s. 133- 138.

¹³¹ Yusuf Çetindağ, "Ali Şîr Nevayî'nin Osmanlı Şiirine ve Kânûnî Sultan Süleyman'a Tesiri ve Sebepleri Üzerine", **Osmanlı Araştırmaları**, C. 26, S. 26, Ankara, Aralık 2005, s. 228.

¹³² Mehmet Çavuşoğlu, "Kanunî Devrinin Sonuna Kadar Anadolu'da Nevâyî Tesiri Üzerine Notlar", **Gazi Türkiyat Dergisi**, Bahar, S. 8, 2011, s. 23-37.

¹³³ Ahmet Caferoğlu, "Çağatay Türkçesi Gelişmesi ve Karakteri", **Türk Dili Tarihi**, C. 2, İstanbul, Enderun, 1984, s. 195-229.

Bu sözlüklerden örnekler vermemiz gerekirse;

Abuşka Lugati, Çağatayca sözlüklerin tamamı için kaynaklık etmiş, Çağatay Türkçesi- Eski Anadolu Türkçesi bir sözlüktür. Eser 16. yy.'da Anadolu'da yazılmıştır.¹³⁴

Yaklaşık 2250 madde başı kelime ihtiva eden *Abuşka Lugati*'nin hangi tarihte ve kimin tarafından tertip edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Asıl adı belli olmayan sözlük, “kadının kocası, yaşlı erkek, koca” anlamına gelen “abuşka” kelimesiyle başladığından kısaca “*Abuşka*” adı ile tanınmıştır. Sözlüğün yazmaları manzum mukaddimeli ve mensur mukaddimeli olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Mensur mukaddimeli olanlar muhtasar, manzum mukaddimeli olanlar mufassaldır. Mensur mukaddimede Çağatay Türkçesinin (Doğu Türkçesi) özellikleri anlatılmaktadır. Sözlüğün bazı maddelerinde de Doğu Türkçesinin gramer özelliklerinin açıklandığı görülür.¹³⁵

İlk defa bilimsel olarak Besim Atalay tarafından 1970' de Fatih ve Konya nüshaları ile Muallim Cevdet yazmalarında bulunan nüshaları, Petersburg basımıyla karşılaştırmıştır.¹³⁶

Bedâyi'u'l-Lugat, Mirza Mehdî Han'ın verdiği bilgiye göre sözlüğün yazarı İmânî mahlaslı Tâli', Çağatayca lugat yazmış olan Ferâgî, Nasr Ali ve Mirza Abdülcelil Nasîrî gibi dilcilerden biridir. Sultan Hüseyin Baykara'nın (öl. H. 911/ M. 1506) arzusu üzerine hazırlanan *Bedâyi'u'l-lugat*'ın XV. yüzyıl sonlarında yazılmış olduğu tahmin edilmektedir.¹³⁷ Yazmanın başından 9. sayfanın sonuna kadar genel olarak lugâtçilik üzerinde durulur ve ayrıca eser hakkında bilgi verilir, esas sözlük 10. sayfadan (5^a) itibaren başlar. Ali Şîr Nevâî'nin şiirlerinde geçen Çağatayca kelimeler ve bunların Farsça karşılıkları 863 madde başı halinde bulunmaktadır. Sonraki sözlüklere kaynaklık etmiştir. Eser A. K. Borovkov tarafından tıpkıbasım halinde yayımlanmıştır (Moskova 1961).¹³⁸

¹³⁴ Farhad Rahimi, “*Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası*”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 7, 2018, s. 69-104

¹³⁵ Osman Fikri Sertkaya, “*Abuşka Lugati*”, *TDVİA*, C.1, s. 312- 314

¹³⁶ Besim Atalay, *Abuşka Lugati veya Çağatay Sözlüğü*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1970.

¹³⁷ Eserin günümüze ulaşabilen tek yazma nüshası, Leningrad'da Saltıkov-Şchedrin Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunmaktadır (Yazmalar, nr. 35).

¹³⁸ Nuri Yüce, “*Bedâyi'u'l-lugat*”, *TDVİA*, C.5, s.297.

Senglâh, Nadir Şah zamanında yazılmaya başlanmış olan eser Şah'ın başkatibi ve tarihçisi Mirza Mehdi Han tarafından 1173'te tamamlanmıştır. Sözlük üç bölümden oluşur; birinci bölüm Çağatay Türkçesinin dil bilgisi ve yazılışına ayrılmıştır. İkinci bölüm, Nevâyî'nin 12 manzum, 9 mensur olmak üzere 21 eserinden alınarak yazılan Çağatay Türkçesi-Farsça sözlüktür; üçüncü bölümde ise Nevâyî'nin 12 manzum eserinde ve özellikle de Mağbûbu'l-Kulûb'unda geçen Arapça ve Farsça sözcüklerle deyimlere yer verilmiştir.¹³⁹ Sözlüğün bölümleri farklı zamanlarda ayrı ayrı yayınlanmıştır. Tamamı 2015'te İran'da üç farklı nüshadan eleştirel bir metin olarak yayınlanmıştır.¹⁴⁰

Lûgat-ı Çağatay ve Türkî-yi Osmânî, Sözlük Buhara doğumlu (M. 1821) Özbekler Tekkesi şeyhi ve Orta Asya Dış ilişkiler görevlisi Şeyh Süleyman Efendi tarafından yazılmıştır. Yaklaşık 8000 madde başlığı içeren ve söyleyiş biçimlerinin bulunmadığı eserde müellif Orta Asya'dan gelen dervişlerden de destek almıştır.¹⁴¹ Eser üzerinde bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır¹⁴², ayrıca İran'da Farsçaya çevrilerek yayınlanmıştır.¹⁴³

Hulâsa-i 'Abbâsî, Sözlüğün Abbas adlı bir araştırmacı tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Tahran ve Paris nüshaları vardır. Senglâh'a dayanır.¹⁴⁴ Sözcüklerin sadece köklerinin alındığı eser üzerinde bir yüksek lisans tezi yapılmıştır.¹⁴⁵ Ayrıca İran'da yayınlanmıştır.¹⁴⁶

Behcetü'l- Luğa, Feth- 'Ali Kaçar tarafından Naşıruddîn adına 1861 yılında İran'da yazılan eser Çağatay Türkçesi- Farsça bir sözlüktür. İlk nüsha Thury tarafından İstanbul'da bulunmuş, Budapeşte'de dünyaya tanıtılmıştır, ve ona göre eser Çağatay

¹³⁹ Farhad Rahimi, "Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 7, 2018, s. 81.

¹⁴⁰ Hüseyin Muhammedzade Sadık, Senglâh, Ahter Yay., Tebriz, 2015

¹⁴¹ Sevda Kaman, "Şeyh Süleyman Efendi ve "Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî"ye tanık olarak katkıları", **Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Eylül 2019, s. 69-97.

¹⁴² Hüseyin Durgut, Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari Lûgat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmani (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 1995.

¹⁴³ Hüsna Kotan, "Ferheng-i Türkî-i Çağatâ-i be Fârisî", **Kesit Akademi Dergisi**, 2020, S. 22, s. 183-193.

¹⁴⁴ Zuhul Ölmez, "Çağatayca Sözlükler", **Kebikeç**, 6. sayı, 1998, 137- 144.

¹⁴⁵ Nasrin Zabeti, Muhammed Bin 'Abdu's-şabûr-ı Hoyî, Hulâsa-ı Abbâsî, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

¹⁴⁶ Hüseyin Muhammedzade Sadık, Hâkîm Muhammed Hoyî: Hulâsa-yı Abbâsî, Yaran Yay, Tebriz, 2009

Türkçesinin en kapsamlı sözlüğüdür¹⁴⁷. En son Farhad Rahîmî tarafından 2017’de “Fethali Kaçar’ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü” adıyla Gazi Üniversitesinde doktora tezi olarak çalışılmıştır.

Kelür-nâme, Londra’da ve Taşkent’te iki nüshası olan eser Muhammed Yakub Çengi tarafından Hindistan’da Babürlüler zamanında, 1. Alemgîr Şâh (doğ. 1658- öl. 1707) döneminde yazılmış Çağatayca- Farsça bir sözlüktür. Sözlüğün Taşkent Nüshası 1982’de basılmış¹⁴⁸, ülkemizde de hakkında bir doktora tez çalışması yapılmıştır.¹⁴⁹

Fazlu’llâh Han Luğatı, Bir diğer Hindistan sahası sözlüğü de yine Babür hükümdarı Muhammed Evrengzib’in oğlu adına Fazlullah Han tarafından yazılmıştır. 1825 yılında Kalküta’da yayımlandığı için “Kalküta Sözlüğü” olarak da anılır. British Museum ve İran’da birer nüshası vardır.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Joseph Thury, “Orta Asya Türkçesi Üzerine Tetkikler”, çev. Ragıp Hulusi, Milli Tettebbular Mecmuası, C. 1, S. 2, Matbaa-yı Amire, İstanbul, 1915, s. 207- 233.

¹⁴⁸ A. İbragimova, Muhammed Yakub Çingi: Kelür-Name, SSR Fen Neşriyatı, Taşkent, Özbekistan, 1980.

¹⁴⁹ Funda Kara, Muhammed Ya‘küb-ı Çingî; Zebân-ı Türkî (Kelür-Nâme) İnceleme-Metin-Dizin, Fenomen Yay, Erzurum, 2011.

¹⁵⁰ Farhad Rahimi, “Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S. 7, 2018, s. 76- 77.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞÂDÎ TÖRE CİHANGİROĞLU’NUN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. DÖNEMİN SOSYAL, SİYASAL ve KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

XIX. Asırda yaşayan şairimiz Şâdi Töre’nin eserlerini ve şahsiyetini anlamaya çalışırken dönemin siyasî ve edebî durumu hakkında araştırma yapılmasını gerekli gördük.

1.1. Sosyal ve Siyasal Yapı

Çalışmamıza konu olan “Siyer-i Şerîf”in müellifi Şâdi Töre Cihangiroğlu han soyundan gelen aydın bir kişiliktir. İslâmî bir cephesi olmakla beraber eserlerinde o da tıpkı dedeleri gibi bağımsızlık çağrısı yapar ve Kazak halkının yüksek insânî özelliklerini sıklıkla dile getirir. Şâdi’yi, edebiyata bakış açısını ve yaşadığı dönem özelliklerini daha net görebilmemiz için genel hatlarıyla Kazak halkının var oluş mücadelesine tanık olmamız gerekmektedir.

Kazaklar 1465-1466 yıllarında ayrı bir beylik olarak Canıbek Han’ın yönetiminde Özbek Han’ı Ebu’l- Hayr Han’a tabi olmayı reddederek “Çu” ve “Talas” nehirleri arasında hakimiyet kuran¹⁵¹, zamanla da Hazar’ın kuzeyinden Altaylar’a kadar çok geniş bir alana yayılan ve “yiğit, cesur, bekar” gibi anlamlara gelen “Kazak” ismi¹⁵² ile anılan gruptur. Kasım Han tarafından hanlık kurulmuş, nüfus artmış ve sınırlar da hızla genişlemiştir. İdareyi kolaylaştırabilmek için halk büyük, orta ve küçük olmak üzere üç cüze (orda)¹⁵³ ayrılmış, tek otorite merkezli yönetimden üç otorite merkezli yönetime geçmiştir. Zamanla cüz’ler müstakil hareket etmeye ve merkezden kopmaya başlamışlardır.¹⁵⁴

1730’lu yıllarda Küçük cüz Han’ı Ebu’l-hayr yönetiminde bulunan Kazak ili dış ilişkilerinde çok zayıftı, yardım istediği Ruslar tarafından istila edildi. Diğer etnik unsurların da saldırılarına maruz kalan Kazaklar Ruslar’a yakınlaştı. 1723- 1740 yılları arasında Cunar¹⁵⁵ hakimiyeti baş gösterince Kazaklar birleşti ve ulusal bağımsızlık

¹⁵¹ K.R. Amancolov, *Türkî Halklarının Tarihi*, Almatı, 2005, C. 3, s. 3-13.

¹⁵² Komisyon, *Köne Devirden Kazırgı Küñge Deyin Kazakistan, Jane Kazaklar*, Almatı, 1994, (En Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar), çev. Abdolvahab Kara, İstanbul 2007, s. 173.

¹⁵³ Bu yapılar için Kazaklar “cüz”, yabancılar “orda” ifadesini kullanmaktadır. Cüz, bölge ve boy birleşmesidir ve XVI. yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkmıştır. Cüz’ler veya Hanlıklar boylara, boylar Uruklara bölünür. Cüzler Hanın oğulları tarafından yönetiliyordu.

¹⁵⁴ Keith Hitchins, “*Kazaklar*”, *TDVİA*, C. 25, Ankara, 2002, s. 131- 132

¹⁵⁵ Moğol halkları tarafından oluşturulan, 17. YY.’da Orta Asya’da etkili olan bir etnik gruptur. Özellikle Kazakların Hanlık mücadeleleri sırasında Rusya ile kurduğu dostane ilişkiler neticesinde

mücadelesi başladı. Zamanla tekrar kopuşlar oldu, kendi kabilelerine döndüler. Bu durum Rus yönetiminin işine geldi, Kazak topraklarını bölgelere ayırarak kendine bağladı.¹⁵⁶ 1734 Rusya Kazak topraklarına ekipler halinde seferler düzenleyerek ilerde oluşturulacak şehirler için haritalar çizdirdi, Kazak örf ve adetleri hakkında bilgi toplattı, sonunda da Orenburg şehrinde yerleşerek idarenin merkezi haline geldi.¹⁵⁷

Bu tarihlerden itibaren Kazakların Rus imparatorluğuna dahil olmaları, Rusların Sibirya'yı zapt ederek Kazak topraklarına girmelerinden, Özbek, Buhara ve Hîve Hanlıklarını hükmü altına aldığı 19. YY.'a kadar tedricen devam etmiş bir süreçtir.¹⁵⁸

18. YY.'ın ikinci yarısında Kazaklar için hayatı efsanelere de konu edilen Şâdi'nin dedelerinden olan Abılay Han hüküm sürmüştür.

Asıl adı Ebu'l-Mansur olan Abılay Han 1713-1781 yılları arası yaşamış, Kazak bağımsızlık hareketini başlatmış, başarıları ile Türk Hakanlarına örnek olduğu için de “çok hayırlı” anlamına gelen Abılay ismi ile anılmıştır. Kazakistan'ın yakın zamanlarda yetiştirdiği büyük bir komutan, devlet adamı ve diplomatı olarak bilinir. Cuci sülalesinden ve Kazak Hanlığı'nın kurucusu Jangir Han'ın beşinci neslinden gelen Abılay Han, babası Veli Han'ın bir ayaklanma esnasında Yese ilinde öldürülmesi üzerine Ebu'l- Membet Han'ın yanına götürüldü. Orada zaman içinde geçirdiği birçok zorluktan sonra, dış ilişkilerden sorumlu vezirlik ve ordu komutanlığı görevlerine getirildi. 1771'de Han'ın ölümü üzerine de kurultay tarafından Orta Cüz'ün Han'ı olarak seçildi. Tehditlerine maruz kaldıkları Rusya ve Çin arasında denge siyaseti güttü. Devleti çok iyi yönetti, üç cüzü birleştirdi. Onun zamanında Kazak topraklarına barış, refah ve huzur hâkim oldu.¹⁵⁹

Bu dönemde Kazaklara liderlik eden pek çok isim olsa da bizi en çok ilgilendiren ve gerçekte de en çok tanınan Şâdi'nin amcası Kenesarı Kasımoğlu'dur. 1837- 1847 yılları arasında Çarlık Rusya'ya karşı zorlu mücadelesi dolayısıyla bazı

Kazaklar'a saldırılar gerçekleştirmiş, ülkenin doğusunu işgal etmiş, Kazak topraklarının parçalanmasında dahli olmuştur. Daha detaylı bilgi için Ekrem Kalan, *Cungar Hanlığı'nın Siyâsî Târîhi*, Türk Tarih Kurumu, 2008.

¹⁵⁶ S. Yoldaşov, S. Hizmetli, *Kazakistan Tarihindeki Ordabası Devri*, Almatı, 2004, s. 214.

¹⁵⁷ Alau ADİLBAYEV, “Çarlık Döneminde Kazak Topraklarında Yürütülen Ruslaştırma Faaliyetleri”, *Bilig*, Ankara 2002, Sayı: 23, s. 67- 90.

¹⁵⁸ A.Kayyum Kesici, *Dün, Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, IQ Yay., İstanbul 2003, s. 67.

¹⁵⁹ Tamara Ölçekçi, “Kazak Halkının Kenesarı Kasımoğlu'nun Başkanlığında Ruslara Karşı Verdiği Milli Bağımsızlık Mücadelesi (1837- 1847)”, *Bilig*, Güz 2009, s. 123- 138.

tarihçiler onu “Kazakların Şâmil’i” olarak anarlar.¹⁶⁰ Hanlığı süresince, askerî müdahaleler, diğer Türkistan Hanları ile diplomatik ilişkiler ve Kazak hanlığı için idârî, sosyal, ekonomik çalışmalar beraber yürümüştür. Zamanla bütün Kazakların hanı olan Kenesarı’yı diğer hanlar da resmen tanıdılar. Kenesarı’nın diğer Hanlardan farkı öncekilerin bölgesel direniş hareketlerine rağmen onun daha kapsayıcı olmasıdır.

Kenesarı dedesi Abılay Han ve babası Kasım ile beraber Rus yönetimine isyan ettiler. Bağımsızlık mücadelesinin lideri olması babası ve abilerinin şehit olduğu bu savaşlardan sonradır. Bozkır’da birliği sağlayan Kenesarı’ya karşı Ruslar üstünlük sağlayamayınca Kırgızlar’ı bu mücadelenin içine çektiler. Kenesarı lideri olduğu insanlar ile beraber göç etmek zorunda kaldı ve sınır komşuluğu yaptıkları Hokand ve Kırgız beylikleri ile girdikleri savaşta esir düştü, hayatını kaybetti. Fakat zaman içinde Hokand, Hive, Buhâra ve Türkmen beylikleri de Rusya’ya teslim oldu, yani Kenesarı’dan sonra sadece Kazaklar değil bütün Orta Asya Rus hakimiyetine girdi.¹⁶¹ Bu acı durumu tarihçi Baymirza Hayit “Rusya’nın amansız düşmanı, bozkırda bağımsızlık savaşının sembolü Kenesarı hayatını hasmının elinde değil, bilakis din kardeşleri ve ırkdaşlarının elinde kaybetti” diye değerlendirmiştir.¹⁶²

Kenesarı, Kazak Hanlığını yeniden ayağa kaldırma ve bağımsızlık mücadelesinde diplomatik başarısı, cesareti, bilgeliği ile Kazaklar arasında efsanevî bir kişiliğe dönüşen dedesi Abılay Han’ı kendisine örnek almış olmalıdır çünkü Çarlık ile olan yazışmalarında Abılay Han’ın halefi olduğu için ilişkilerin de eskisi gibi devam etmesi gerekliliğini dile getirir. Batı Sibirya Valisine 1938’de yazdığı bir mektupta, “Siz bizim atamız Abılay’a ait topraklarda yönetim kurup, Kazaklardan vergi alıyorsunuz. Bundan dolayı bize baskı yapıyorsunuz. Biz buna karşıyız ve idareniz altında vergi vererek yaşamak istemiyoruz. Mesela, Rusya’yı bir başka millet yönetiyor olsaydı, bu durum sizin için nasıl bir şey olurdu”, demesi bunun göstergesidir.

¹⁶⁰ Ölçekçi, age., s. 123- 138.

¹⁶¹ Yunus Emre Tansu, Rüzgâr Özdemir, “*Kenesarı İsyanı (1837- 1847)*”, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, C. 3, S. 3, s.208- 219.

¹⁶² Baymirza Hayit, *Türkistan Rusya ile Çin arasında: 18.- 20. Asırlarda Ruslar ve Çinlilerin İstilaları Devrinde Türkistan Millî Devletleri ve Millî Mücadeleleri Tarihi*, Türk Kültürünü Araştırma Enst., Otağ Yay., Esir Türk İlleri Serisi, Ankara, 1975.

İSİM	İktidar Zamanı	Kazakça İsmi
<u>Kerei</u> (Kerey)	1456–1473	Керей, كيري
Canibek	1473–1480	Жәнібек, جانيبك
Burunduk	1480–1511	Бұрындық (Мұрындық), بوروندي
Kasım	1511–1518	Қасым, قاسم
Muhammed	1518–1523	Мұхаммед, محمد
Tahir	1523–1533	Тахир, طاهر
Buidash (Boydaş)	1533–1534	Бұйдаш, بويداش
Ahmet	1533–1535	Ахмед, أحمد
Togym (Togim)	1535–1537	Тоғым, توغيم
Hagnazar (Haknazar)	1538–1580	Хақназар, حقنازار
Shygai (Şıgay)	1580–1582	Шығай, شيجاي
Taukel (Tevekkel)	1582–1598	Тәуекел, تاويل
Esim	1598–1628	Есім, عاصم
Cangir	1628–1652	Жәңгір, جهانجير
Bahadır	1652–1680	Баһадүр, بهادر
Tauke (Tevke)	1680–1715	Тәуке, تاوكي
Kayup (Kayır)	1715–1718	Қайып, كايب
Bolat	1718–1729	Болат, بولات
Abulmambet (Ebu'l-Memmet)	1729–1771	Әбілмәмбет, أبو المامبيت
Ebu'l-Mansur (Abılay)	1771–1781	Әбілмансұр, أبو المنصور
Kenesarı	1841–1847	Кенесары, كينيزاري

Tablo 1: Kazak Hanları listesi.¹⁶³

¹⁶³ Yerkinay Maukhara, *Siyasî ve Kültürel Açıdan Kazak Hanlığı (1456-1731)*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011.

Kazaklar sömürgeler ve baskılar altında milyonlarca insanını kaybeden, çok büyük sıkıntılar ve zulümler gören fakat milli ve manevî duygularını muhafaza ederek bugüne kadar varlığını devam ettirebilmiş bir halktır. Sovyetler birliği 1991’de dağılınca Kazakistan da resmen özgürlüğüne kavuşmuş, birçok kuruluşa üye olmaya ve uluslararası toplantılara ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Bugün ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmasını tamamlamış, birçok önemli siyasî ve kültürel gelişmeye de imza atmış güçlü bir ülke olarak görünür.

18. YY.’a kadar sakin ve göçebe bir hayat süren, hayvancılıkla geçinen, geleneklerine son derece bağlı Kazaklar yavaş yavaş Rusya tarafından işgal edilmeye başladılar. Ticaret yollarında güvenliği sağlamak, rakip devletlerle müstemleke mücadelesi gibi sebeplerle Rus yönetimi Kazakistan’da yerleşti. Otlakların kullanımı devlete bırakıldığı için toplum yerleşik hayata geçti ve tarım ile uğraşmaya başladı.¹⁶⁴

Kazaklara sömürge muamelesi yapan Rusya, cüzlere hükmediyor, ve bazı coğrafi bölgelere girmeyi onlara yasaklıyordu. 19. YY.’ın başlarından itibaren Kazak Han’ı olarak seçilen kişi Rusya tarafından onaylanmalıydı.¹⁶⁵ Ruslar hem çarlık hem de Sovyetler Birliği döneminde Kazak Türklerinin millî, dînî, sosyal ve siyâsî hayatları üzerinde yasaklar getirirken, iktisâdî açıdan da çok acımasız yaptırımlar uygulayarak ülke varlıklarını sömürdü. Kazakların en önemli varlık sebebi olan İslâm’ı etkisiz hale getirmeye çalışarak, Rus dilini ve kültürünü dayattı. Rus milliyetçiliğini yaygınlaştırmak için Çar II. Aleksander¹⁶⁶ döneminde İlminski tarafından başlatılan Kazak Türklerini dilinden ve dîninden uzaklaştırma projesi Sovyetler döneminde de devam etti.¹⁶⁷

İşgal ettiği topraklarda Rusya buralara gelen Rus vatandaşlarına karşılıksız ev, arazi ve arsa desteği verirken Türklere bu gibi yardımlar için Hristiyan olmalarını şart koştu. Zaman zaman Türkler isyan ettiler fakat her seferinde şiddetli bir şekilde bastırılıp büyük kayıplar verdiler. 1905 yılında ise Kazakistan Batı Avrupa ve İngiltere’de ortaya çıkan yeni fikir akımlarının etkisine girip Rusya’ya karşı siyasî bir

¹⁶⁴ Keith Hitchins, “Kazaklar”, **TDVİA**, C. 25, Ankara, 2002, s. 131- 132, s. 131-132.

¹⁶⁵ Sabri Hizmetli, “Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü”, İSTEM, S.17, 2011, s. 40.

¹⁶⁶ Kutay Üstün, Metehan Karakurt, “İlminskiy’nin Eğitim Sistemi Üzerinden Rus Milliyetçiliğinin Kısa Bir Okuması”, **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, Mart 2019, s. 176.

¹⁶⁷ Mekemtas Mirzahmetov, “Kazaklar Kalay Oristandırıldı, (Kazaklar Nasıl Ruslaştırıldı)”, çev. Z. Bağlan Özer, B. Tümen Somuncuoğlu, Çankırı Karatekin Üniversitesi Avrasya Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Avrasya Araştırma Serisi, 4. Kitap, Çankırı, 2012, s. 124.

hareketlilik başlattı ve halkta uyanan millî şuur ile beraber -tarihteki ilk Kazak Türkünün adı olan “Alaş”dan mülhem” “Alaş Orda” partisi kuruldu.¹⁶⁸ Çok zorlu isyanlar ve mücadelelerle geçen yıllardan sonra 1916’da Alaş Orda hükümeti artık bölgede bir otorite olmuştu, güvenliği temin ve adaleti tesis etmek gibi çabalarının yanında kültürel faaliyetlere de önem verdiler.¹⁶⁹

Alaş Orda partisi hükümeti devamlı güçlenerek orduyu ve ekonomiyi geliştirmeye çalıştı. Orunbor, Torgay, Kostanay ve Semey şehirlerinde milli kuvvetler oluşturuldu, diğer bütün merkezlere de yönetici atadı.¹⁷⁰

Ardarda gerçekleşen ayaklanmalar ve isyanlar 1917’de Çarlık yönetiminin yıkılıp Sovyetler Birliği’nin kurulması ile sonuçlanan “Rus Devrimi”ne zemin hazırladı. Çarlık Rusya döneminde yavaş yavaş oluşan millî hareketler maalesef daha ciddi sorunlarla karşılaştılar. Kızıl Rus birlikleri son derece rahat bir biçimde Kazak topraklarına girdi, şehir merkezlerini işgal etti. Bu arada Alaş Orda hükümeti mensupları da kaçtılar. Ruslar Kazaklara çok baskı yapamadığından iki taraf arasında 1920’lere kadar bir işbirliği sürdü. Sovyet karşıtı milliyetçilerin denetiminde bulunan basın, Halk evleri ve bütün Kazak eğitim kurumları Alaş Orda’nın kalesi gibiydi.¹⁷¹

Şâdi’nin yaşadığı dönemdeki siyâsî olaylara biraz daha yakından bakmaya çalışırsak, ciddi toplumsal hareketleri farkedebiliriz. Öncelikle bir kısmının Kazak topraklarının işgal edilmesine zemin hazırlamak mahiyetinde olduğunu düşündüğümüz, insanları yönlendirmeye yönelik düşünsel yaklaşımlar ve karşılarında müslüman alim şahsiyetlerin etrafında toplanan gruplar dönemin karakterini oluşturan temel hususlardır.

17. YY.’da Kazaklar arasında müslüman sûfîlerin çalışmaları, İslâmî merkezlerle ilişkilerin artması gibi sebeplerle kurumsal bir eğitim olmadan bozkırda İslâm yaygın bir biçimde yaşıyordu. 19. YY’da artık şehir merkezlerinde dînî eğitim veren okullar açılmış, insanlar sosyal ve hukûkî hayatlarını İslâm’a göre düzenlemeye

¹⁶⁸ Saadettin Yağmur Gömeç, “*Sovyet Rusya Döneminde Kazakistan*”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, C. 124, S. 245, Mart- Nisan 2020, s. 405-420.

¹⁶⁹ İbrahim Yarkın, “*Muhtar Türkistan ve Alaş Orda Hükümetleri ile Basmacılık Hareketi Hakkında*”, *Türk Kültürü*, 2/23, Ankara, 1964, s. 36-43.

¹⁷⁰ Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, C. 1, İstanbul, 1981.

¹⁷¹ Quelqejay, Chantal L. *İhtilal ve İç Savaş Sırasında Azınlıktaki Müslümanlar, Stratejik Açısından Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar*, haz. S. Enders Wimbush, çev. Yuluğ Tekin Kurat, Forum Yay., Ankara 1988, s. 36-48.

başlamıştı. İşte bu dönemde seküler ve muhafazakâr diye iki gruba ayrılan bir aydınlar sınıfı ortaya çıktı.

Bir grup aydın Kazan, Ufa gibi şehirlerde medrese eğitimi almış siyâsî hayatta etkili olan isimlerdi. İdil- Ural bölgesinde ortaya çıkan, “Cedit” diye adlandırılan hareket özellikle Kazak öğrencilerin de Ceditçi medreselerde okumasıyla büyük bir taraftar topluluk oluşturmıştır. İsmail Gaspralı’nın “Tercumân-ı Ahval” adlı Rusça-Türkçe gazetesi ile¹⁷² daha da yayılan ve sömürüye karşı, liberal- demokrat bir duruş sergileyen Kazak aydınları “Kazak” gazetesi etrafında birleşerek Alaş Orda’nın temellerini atmış, Kazak’larla ilgili eşitlik, topraklarına sahip çıkma ve Rus asimilesine karşı millî varlığa sahip çıkılması mücadeleleri vermiştir.

Sonuçta şairimiz Şâdi Töre Cihangiroğlu insanların fiziksel ve manevî olarak bir var oluş mücadelesi içinde oldukları, isyanların, kargaşaların hiç bitmediği, ekonomik ve sosyal düzende aksaklıkların yüzyıllardan beri devam ettiği bir toplulukta yaşamıştır.

1.2. Kültürel ve Edebî Hayat

Kazakistan’da 15. YY.’da Hanlığın kurulması ile başlayıp 19. YY.’ın ortalarında Çarlık Rusya’nın şiddetli işgal girişimleri ile son bulan süreç içinde yazıda Arap alfabesi kullanılmaktaydı. Genellikle hayvancılıkla geçinen ve bozkırlarda göçebe olarak yaşayan Kazak halkının yönetime uzak olmaları ve devamlı surette sınır komşularının tehdit ve saldırıları dolayısıyla maruz kaldıkları tedirginlik ve teyakkuzda olma hali eğitim ve öğretimde diğer Türk topluluklarından geri kalmalarına sebep olmuştur. Buna rağmen İslâm’ın toplu şekilde kabul edildiği 10. yy.’dan itibaren Arap alfabesiyle yapılan eğitim faaliyetleri, hanlık döneminde de aynı şekilde devam etmiş, üstelik okur yazar oranı olarak Kril alfabesi kullanan ve işgal sebebi¹⁷³ olarak gösterilen Rus köylülerinden de üstün hale gelinmiştir.¹⁷⁴

Kazak edebiyatında Hanlık döneminde hem sözlü hem de yazılı örnekler salt estetik bir amaçla insanlara keyif vermek için ortaya çıkarılan ürünlerden ziyade, halka

¹⁷² Daha detaylı bilgi için bk. Cihan Yalvar, “Türk Dünyasının Sönmeyen Ateşi: İsmail Bey Gaspralı (1851-1914)”, Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi, C. 1, Sayı: 2, Haziran 2017, s. 87- 116.

¹⁷³ Abdul Kayyum Kesici, *Dün, Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2003, s. 25.

¹⁷⁴ Abdul Kayyum Kesici, “*Tam Bağımsız Kazakistan*”, *Yeni Forum*, C. 12, S. 260, Ankara 1991, ss. 43- 50

sosyal, siyasî ve kişisel ihtiyaçlarına karşılık verme amacını gütmüştür. Diğer Türk toplulukları ile beslendikleri kaynakların ve eserlerin ortak olması, 15. YY.'dan 20. YY.'a kadar resmî dilin ve yazılı edebiyatın Çağatayca olması¹⁷⁵ Kazakları ortak bir “Türk Kültür” anlayışına dahil etmiştir.

Alaş Orda dönemine kadar Kazaklar için şair aynı zamanda devletin iç ve dış ilişkileri konusunda görüşüne başvurulacak, alınan kararlarda sözü geçen bir devlet adamı konumundadır. Şair şiirleri ile bazen savaş, bazen barış kararları aldırır. Bazen askerler için motive eden coşkulu şiirler okur, bazen de topluluklar arasında meydana gelen sorunlara çözüm bulur. Yani o dönem için şiir, şiirden çok daha fazla anlam taşır.¹⁷⁶

Rusya'nın bütün Türkistan halkları için sözlü ve yazılı edebî mîraslarını unuttukları, tarih bilinçlerini, örf ve adetlerini ortadan kaldırarak onları Hristiyan Ruslara dönüşmüş bir topluluk haline getirme çabalarına karşı Kazaklar kendi eğitim modellerinin de bir parçası olduğu Ceditçiliği geliştirdiler.¹⁷⁷ Kazak edebiyatında bu dönemde sembolik bir anlam taşıyan “Alaş” aslında geçmişte yaşayan bir kişidir, Kazakların ataları olduklarına inanılan ve kendi etrafında toplanan gençlerle beraber oluşan grubun seçilmiş Han'ı olmuş zeki ve cesur bir delikanlıdır.¹⁷⁸

Alaş Orda daha ziyâde kültürel bir hareket olarak değerlendirilir, çünkü hareket Kazak Aydınlanma sürecinin bir parçasıdır, ve temsilcileri millî kimlik oluşumunun ancak eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesi ile gerçekleşeceğine inanan şair, yazar ve eğitimci olarak bilinen insanlardır.¹⁷⁹ Aydınlanma döneminde halkın asimile edilmesine karşı duruşlarıyla dikkat çeken aydın kişilikler, dil şuurunun merkeze alındığı bir eğitim sistemi, millî bilincin güçlenmesine katkı sağlaması için şiirlerle beraber düz yazıya ağırlık verilmesi, bu eserlerin halka ulaştırılıp düşünce ve gönül dünyalarının yönlendirilmesi amacıyla basın yayın organları oluşturulması ve millî bilincin vücut bulduğu bir siyâsî oluşum gibi amaçlar uğruna çaba sarfettiler ve fakat

¹⁷⁵Ahmet Bican ERCİLASUN, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 400.

¹⁷⁶Koç K., İşina A., Korganbekov B., “*Kazak Edebiyatı*”, IQ Kültür Sanat Yay., C. 1, İstanbul 2007, s. 432.

¹⁷⁷Enver Kapağan, Yılmaz Bacaklı, “*Alaş Orda Dönemi Kazak Edebiyatında Aydınlanma ve Millî Bilincin Yeniden İnşası*”, *Journal of History Culture and Art Research, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, C.9, S.2, Haziran 2020, s. 2501- 2510.

¹⁷⁸Dânâ Moidabayeva, “*Kazaklardaki Cüzlük Sistemi ve Tarihçesi Üzerine Bir İnceleme*”, *Bilig*, S. 21, Bahar 2002, s.27-44.

¹⁷⁹Cemile Kınacı Baran, “*Alaş'ın Edebî Mîrâsı: Alaş Edebiyatı*”, *Türk Yurdu*, S. 372, Ağustos 2018, s. 61-67.

pek çoğu Sovyet Rusya tarafından “halk düşmanı” suçlaması sonucu ölüm cezası ile cezalandırıldılar.

Bu dönemden önce oluşturulan özgün edebî birikimin diğer safhası da Çarlık Rusya etkisi ile biçimlenen 19. YY.’ın ortalarına doğru başlayan süreçtir. Rusya girdiği sömürge yarışında kendine hedef olarak Hindistan’ı belirlemiş, en uygun güzergâhtaki Kazak topraklarını her anlamda kuşatmaya başlamıştır. 1600’lü yılların başlarında Kazaklara uygulanan siyâsî ve askerî baskı zamanla bu coğrafyadaki Türkleri himayeye muhtaç hale getirmiş, 19. YY.’a gelindiğinde de bütün halk hareketleri ve isyanlara rağmen bölgenin büyük kısmı işgal edilmiştir.¹⁸⁰

Edebiyat tarihi manevî ihtiyaçlar karşısında birkaç yüzyıllık bir sürede yapılandırılır ve geliştirilir. 20. yy.’ın başları Kazak milleti için tarih sahnesinde kalmaya çalıştıkları zor bir dönem olmuştur. İnsanların uyanışını sağlamak ve özgürlük yolunda ilham verebilmek adına millî şairlerin sesleri yükselmiş, güçlenmiştir. Bu şairler “din alimi, milliyetçi, aydınlanmacı, demokratik vs.” gibi ifadelerle nitelendikleri ekoller içinde yer almaya, savundukları görüşleri ile de literatüre yeni bakış açıları kazandırmaya başlamıştır.¹⁸¹ Çünkü toplumsal kırılmalar her alanda olduğu gibi edebiyatta da karışıklığa sebep olmuştur. Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi Filoloji bölümü öğretim üyesi Zhumat Tilepov bu durumu “Dinin değişmesi ile birlikte müstemleke insan gruplarının dile ve kültüre olan bağlılıkları da zayıflar” diye yorumlamıştır.

Manevî değerlere bağlı olan şairler de İslâm’ın ışığında karanlıklardan çıkmak, temiz, namuslu, inançlı, eğitimli ve merhametli bir toplum oluşmasına ön ayak olabilmek için Doğu Edebiyatının önemli eserlerinden beslenip kendilerini yetiştirirler. Pek çoğunu Kazakça’ya çevirmiş, ünlü olay örgülerini taklit ederek kendi eserlerini vermiş ve “Nazîre” geleneğini başlatmışlardır. Bu şairlerin anlatım tarzlarındaki destansı özellikle beraber Kazak şiirinin sanatsal düzeyi yükselmiştir.¹⁸²

20. yy.’da şiirdeki bu zenginleşmeye katkı veren Şâdi Zhangiruly, Mashur Zhussip Kopeiuly, Abubakir Kerderi, Akylbek Sabal, Zhussipbek Shaihislamuly gibi

¹⁸⁰ Osman Yorulmaz, *Başlangıcından Hanlığın Feshine Kadar Kazak Türkleri ile Çarlık Rusya Arasındaki Siyâsî İlişkiler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013, s. 68.

¹⁸¹ Zhanar Abdigapparova, “*Religious Enlightenment and Poet Shadi in Kazakh Literature, (Kazak Edebiyatında Dini Aydınlanma ve Şair Şâdi)*”, **Science and World**, C. 2, 2015, s. 10- 15.

¹⁸² Zhanar Abdigapparova, age., s. 10- 15.

isimler¹⁸³ medreselerde disiplinli bir din eğitimi almış, Hz. Peygambere de son derece bağlı, İslâm'ın Kazakistan topraklarında yayılmasına etki etmiş kişilerdi.¹⁸⁴

Bu dönemde milletin çektiği sıkıntılar edebiyatta karşılık bulmuş, dînî terbiye alan şairlerle “Dînî eğitim” akımı başlamıştı. Yüzyılın ilk on yılında Taşkent ve Kazan bölgelerinde yayınlanan kitaplar çoğunlukla dînî içerikli ve İslâm'ı öven kitaplar idi. Çok sayıda da basılmış olmaları Kazak okuyucunun şeriatla ve dînî karakterlerle ilgili eserleri talep ettiğini gösterir. Bu dînî metinler “Din temalı doğu destanları” içerikli eserler, ardından “İslâm tarihi ve Doğu kültürü” ile ilgili kitaplar, üçüncü aşamada da “İslâm dinini öven ve Müslüman kahramanları anlatan” eserler olarak bir ilerleyiş sergilemiştir.

2. HAYATI ve EĞİTİMİ

Şâdi Cihangiroğlu 1855 yılında Güney Kazakistan'ın Sozak bölgesinde dünyaya gelmiştir. Kazak hanedanının son han'ı olan Abılay Han'ın soyundan gelir. Zaten “Töre” lakabı da Han soylu insanlar için kullanılır. Abılay Han'ın oğlu Kasım'dan Essengeldy, Erzhan, Kudaimene, Kenessary ve Naurzbay adlı beş erkek torunu olmuştur. Essengely'nin oğlu Zhangir de Şâdi'nin babasıdır. Zhangir onbeş yaşındayken Kenessary'nin yanına gider, onun yanında yetişir, seferlerinde yer alır ve sağ kolu olur. 1847 yılında Kenessary ölür ve geleneklere uygun olarak Zhangir, Kenessary'nin dul kalan eşi ile evlenir. İşte bu evlilikten Şâdi doğar.¹⁸⁵

Şâdi doğduğu köyde on yaşlarına kadar mollalardan din eğitimi alır. Ardından Shayan¹⁸⁶ (1865-1867), Karnak (1868-1870) ve Kökeltaş (1871-1876) medreselerinde¹⁸⁷ okur. Çimkent'te iken Abdullah Şerîf adlı İslâm alimi ile tanışır ve

¹⁸³ Zhanar Abdigapbarova, Gultas Kurmanbay, “*The Peculiarities Of The Works Of Religious And Enlightening Poets In Kazakh Literature*”, International Conference on Leadership & Learning in the Asian Century, (*Kazak Edebiyatında Dindar ve Aydın Şairlerin Eserlerinin Özellikleri*, Asya Yüzyılında Liderlik ve Öğretim Uluslararası Konferansı), ELTA, 2014, S. 310, sf. 85.

¹⁸⁴ Zhanar Abdigapbarova, age., s. 10- 15.

¹⁸⁵ Meiramgul Kuusainova, Zhanar Abdigapbarova, “*The Image of Historical Figures in Kazakh Literature*”, *International Journal of Social Science and Humanity*, (Kazak Edebiyatında Tarihi Şahsiyetlerin İmgesi, Uluslararası Sosyal Bilimler ve İnsanlık Dergisi), Haziran 2016, C. 6, s. 437- 455.

¹⁸⁶ Shayan medresesi pek çok din âliminin yetiştiği, halkın manevî önderlerinden Kâsım İşan tarafından kurulmuş, 1990'larda “Appak İşan Camii” olan adı “Shayan Merkez Camii” olarak değişmiş bir merkezdir.

¹⁸⁷ M.A. Jolseyitova, *Kazakstandağı Musılmandık Bilim Beru Juyesinin Tarihinen (Kazakitan'daki Müslüman Eğitim Sisteminin Tarihinden)* Almatı, 204, s. 44.

talebesi olur. Arapça, Farsça, ve Çağataycayı öğrenir. Doğu şairlerinin, tarihçilerinin ve filozoflarının eserlerini okur. “Tûtî-nâme”, “Bin bir gece masalları” gibi pek çok destan ve masallar ile tanışır. Çimkent’te iki sene geçirir ve hocasının elinde Arap Edebiyatı’na iyice vakıf olur. Çimkent Rus orduları tarafından zabtedilince Abdullah Şerîf Taşkent’e kaçar. Bir süre sonra Şâdi de hocası gibi Çimkent’ten ayrılır. Taşkent’e kadar Orta Asya’daki birçok şehri gezen Şâdi, Özbek, Tacik, Karakalpak, Türkmen şair ve yazarlarla tanışır. O dönem bütün müslümanlar tarafından bilinen Buhara’daki “Mir Arap” medresesinde hem daha ilkeli bir din eğitimi alır, hem de çocuklara dersler verir.¹⁸⁸

Uzun süren eğitim hayatından sonra 1877 yılında doğduğu topraklara döner. Bir müddet sonra babası Zhangir ölür, Şâdi de ölümüne kadar bir daha buradan ayrılmaz. “Molla” olmakla suçlanarak son üç yılını geçirmek üzere sürgün edileceği Özbekistan’a gidene kadar zamanının tamamını çiftçilik yaparak ve eserler vererek geçirir,¹⁸⁹ 1933’te Şâdi sürgün bir Kazak olarak yokluklar içinde vefat eder.

3. ŞAHSİYETİ ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Şâdi 1930’larda anavatanından kaçan ve Özbekistan’da bir mülteci olarak ölen en ihmal edilmiş Kazak aydınlardan biridir. Şâdi’nin yazılarından pek çok dînî kitap okuduğunu anlıyoruz. İslâm’ın doğru yola çağırdığını bilerek eserlerinde fikirlerini anlatırken ayetlerden ve hadislerden bolca örnekler verir, bu yolla hak dîni tebliğ eder.

Fakat Sovyet Rusya döneminde Şâdi’nin “Bizim fikrimize yabancı” söylemi ile insanlardan uzak tutulduğu, gizlendiği açıktır. Geçmişinin bilinmesini istemeyenler Şâdi’yi edebiyat câmiâsının dışında tutarak yeni nesillere yabancı kalmasını sağlamışlardır.

Şâdi’nin yaşadığı 20. yy.’ın başlarında Kazak toplumu Kızıl İmparatorluk tarafından sömürge politikasına maruz kaldıkları için zorlu bir tarihsel dönem yaşadılar. Şâdi eserlerinde dönemin siyâsi atmosferinden dolayı dînî konuları direk olarak çok fazla kullanamamış fakat dînî temaları kullanmıştır. İçinde bulundukları

¹⁸⁸ Жарылқасын БОРАНБАЕВ, “ШЫҒЫС ШАЙЫРЛАРЫНЫҢ СОҒЫ – Шәді ақын, (Yarılqasın Boranbaev, Doğulu Şairlerin Sonuncusu, Şâir Şâdi)”, *Bilim*, Almatı, 2014, s. 11.

¹⁸⁹ Жарылқасын БОРАНБАЕВ, age., s. 12.

Ruslaştırma döneminde insanları karanlıklardan kurtarmanın yolunun İslâm olduğunu savunarak pek çoğu şair olan topluma şiirleri ile İslâm'ı anlatmıştır. Kendisine İslâm öğretileri doğrultusunda aydınlanmayı hedef belirleyen Şâdi eserleri ile insanlara vicdanlarını dinlemeyi, saflığı, ahlakı, iyiliği, eğitimi ve nezâketi anlatır.¹⁹⁰

Doğu'nun klasik edebî ürünlerine nazîre olarak yazdığı oldukça hacimli olanlar ve Kazak şiirindeki belli konuları kendi tarzı ile dile getirdiği, fikir ve içerik açısından yeni olanlar ile birlikte pek çok eser vermiş olan Şâdi'nin bu eserleri Kazan, Orenburg ve Taşkent merkezlerinde yayınlandı. Yetmiş beş adet büyük eseri olduğu söylenmekle beraber pek çoğu kayıptır. Rusya halklarının tarihleri konusunda derinleşebilmeleri için daha detay olaylara yer veren ve “oryantal” konularda yazan ilk şairdir.¹⁹¹

Bir dizi yayınlanmış eserlerinin asılları Kazakistan Cumhuriyeti Akademisi Merkez Bilim Kütüphanesi ve Muhtar Omarhanoğlu Avezov'un adını taşıyan Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nün el yazması fonunda saklanmaktadır.

Firdevsî, Fuzûlî gibi şairlerin şiirleri ile Farsça bilgisini geliştiren Şâdi, şiirini basit bir taklitçiden ziyâde kendi yeteneğini, yerli halkın folklorunu ve Doğu'nun sözlü hikayelerini ustaca bir araya getirerek yazmıştır. İşlenen konulardaki derinlik ve fikirlerdeki doğruluk diğer uluslardan araştırmacıların da dikkatini çekmiştir.

Özbek asıllı ilim adamı Otegen Kumisbayev bu konuda; “Şâir Şâdi'yi Arap, Fars, Çağatay edebiyatından etkilenmiş ve Nazîre geleneklerini öğrenen bir şair olarak tanıyorduk. Şâdi'nin kahraman Rus halkının tarihini yücelttiğini ve Kazakistan'ın Rusya'ya katılımından esinlenen bir şiir yarattığını herkes bilmiyor. Yirminci yüzyılın başlarında Kazak edebiyatı için Kazak Akın Şâdi'nin, Dmitry Pozharsky, Kuzma Minin, Ivan Susanin'den başlayarak Rus halkının kahramanlıklarını yüceltmesi, "Bakır Süvari" ve "Poltava" şiirlerini Kazak diline çevirmesi ve düşüncelerinin parlak ve

¹⁹⁰ Zhanar Abdigapparova, “*Religious Enlightenment and Poet Shadi in Kazakh Literature*, (Kazak Edebiyatında Dînî Aydınlanma ve Şair Şâdi)”, **Science and World**, C. 2, 2015, s. 10- 15.

¹⁹¹ Абдигапбарова Жанар Жаксыбековна, “*Идейные Особенности Исторических Произведений в Казахского Акына Шади Жангирулы*”, (Abdigapbarova Zhanar Zhaksybekovna, Kazak Akyn Shady Zhangiruly'nin Tarihi Eserlerinin Fikir Özellikleri), **Science And World International Scientific Journal**, sayı 7, s. 41-45.

etkileyici sesi harikadır” der¹⁹². Rusya ile ilgili bu şiirler 1912’de Orenburg’da yayınlanmıştır.¹⁹³

Bir şairin tanzîr edilmesi onun üslubunun ve şiirlerinin beğenildiğinin ve kendisine saygı duyulduğunun göstergesidir. Yeni şiirin de en az asıl şiir kadar güzel, kuru taklitten uzak olması beklenir.¹⁹⁴ Daha çok nazîre eserleri ile ön plana çıkan Şâdi de geleneksel temaları içerik, biçim, fikir ve olay örgüsü bakımından tamamen yeni ve özgün bir halde işlemiştir. Zengin bir edebî miras bırakan Şâdi’nin eserleri henüz tam olarak incelenmemiştir.

4. ESERLERİ

Şâdi Töre’nin ulaşabildiğimiz eserlerine bakıldığında bizde oluşan genel kanaat onun medresede okuduğu, ve eserlerini İslâmî derslere, Allah’ın kitabına ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sünnetine bağlı kalarak kaleme aldığıdır. Şâdi’nin eserlerinden pek çoğuna ne yazık ki ulaşamadık fakat haklarında az da olsa bilgiye ulaşabildiklerimiz şu şekildedir;

Hayber Savaşı; İslâm tarihinde önemli bir yere sahiptir. Müşrikleri bozguna uğratan ve Arap yarımadasının sol kanadına ilerleyen Hz. Peygamber’in kesin zaferlerinden biri olan Hayber İslam tarihçileri tarafından çok incelenmiştir. Şâdi’nin amacı Hz. Ali’nin savaştaki kahramanlıklarını yüceltmektir.

Eski İslâm Edebiyatına odaklanan şâir’in “**Harun Reşit**” ve “**Atymtay**”¹⁹⁵ (Hâtim et-Tâî) hikayeleri de insanlar arasında iyiliği ve cömertliği yaymaya, bu hasletlere dikkat çekmeye çalışması bakımından önemlidir. Hâtim et-Tâî cahiliye Arabistanında cömertliği ile meşhur olmuş, şiirlerinde “cömertliğini sadece Allah’ın rızasını kazanmak için” yaptığını belirtmiş, bencillikten kaçınmayı salık vermiş, bir olan Allah’a imanını dile getirmiş biridir. “Hatimtâî’nin Öyküsü” adlı eserinde kompozisyon birbirine bağlı dört hikâye üzerinde kurulmuştur. Eserde Şâdi insanları

¹⁹² G. M. Mutanov, “Өнегелі өмір, Күмісбаев Өтеген, (Ahlaklı Hayat, Ötegen Kumisbayev)”, Kazak Üniversitesi Yay., 2015, s. 72.

¹⁹³ Maalesef bu şiirlere ulaşamadık.

¹⁹⁴ Cem Dilçin, *Örnekler Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara 1983, s. 269

¹⁹⁵ Süleyman Tülüçü, “Hâtim et-Tâî”, **TDVİA**, İstanbul, 1997, C.16, s. 472-473.

sevgiye ve kardeşliğe çağırır, açgözlülükten ve materyalizmden vazgeçmelerini ister, gerçek dostluğu ve güzel ahlakı över.

Sembolik olarak “Atymtay” adlı eserini yazan Şâdi, cimriliği yok etmek için de “**Kamal Han Zamanının Hikayesi**” ni yazmıştır. Bu hikâyede muhtaçlara yardım etmenin mükâfatını Allah’ın vereceğini anlatır.

“**Barsisa**” adlı eserinde bir din âliminin şeytan tarafından nasıl kandırıldığını anlatır, (Hikâye İbn Cevzî’nin “Telbîsü İblîs” adlı eserine dayanıyor olabilir¹⁹⁶) şeytanın insana insanlardan daha yakın olduğunu söyler ve şu söze odaklanır; “Bir alimi baştan çıkarmak, bir ümmiyi baştan çıkarmaktan iyidir”. Hikâyede Barsîsa insanların güvenini kazanmış, şeytanın sözlerine kulak asmayan bir rahiptir. Fakat şeytan onun zayıf noktasını bulur, bir kızın sık sık hastalanarak bayılmasına sebep olur, Bahîra’ya da bu hastalığın nasıl iyileşeceğini öğretir. Ailesi kızı tedavi için Bahîra’ya getirir, zaman içinde Bahîra kızla birlikte olur ve sonra yaptığı anlaşılıp rezil olacak diye korkudan onu öldürür. Suçu ortaya çıkınca idam edilmek üzere darağacına götürülürken şeytan ortaya çıkar, “Bana secde edersen seni kurtarırım” der. Bahîra şeytana secde eder. Müellifimiz eserin sonunu Haşr sûresi 16. Ayetle şu şekilde bağlar; “Tıpkı şeytanın durumu gibi: Hani o insana “İnkâr et” der, o inkâr edince de “Bilesin ki benim seninle ilgim yok, ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım”.

“**Ahual Kıyamet**” (Kıyamet Halleri) adlı eserinde akîdevî öğretiler açısından da birikim sahibi olduğunu gördüğümüz Şâdi, öncelikle Allah’ın Zâtî ve Subûtî sıfatlarına odaklanır. Allah’ın birliğini İhlâs sûresi ile anlatır ve buradaki anlatımından Kur’ân tefsirinde de ilmî inceliklere sahip olduğu görülür. Yecüc- Mecüc topluluğunun çıkışı, Deccâl’in insanları helak etmesi, güneşin batıdan doğması, dünyanın sonunun gelmesi ve lanetli şeytanın insanı son nefesine kadar kandırmaya çalışması anlatılır. Eserin ikinci bölümü Kıyamet Günü manzaralarına ayrılır. Ölüm anından kabir hayatına kadarki sürecin anlatımı hayran olunasıdır. Şâdi ölüm hakkında konuşurken korkutmaktan kaçınır, hayatta başımıza gelen her şeyin kaderimiz olduğunu, insanın hatalarından dolayı Allah’tan af dilemesi gerektiğini hatırlatır. Bu hikâyenin de büyük Kelâm alimi Ebû Mansur el-Mâturîdî’nin (öl. H. 333/ M. 944)

¹⁹⁶ Telbîsü İblis ile ilgili daha detaylı bilgi için; Bekir Topaloğlu, “Telbîsü İblis”, TDVİA, İstanbul, 2011, C. 40, s. 394- 396.

“Tevhid” adlı eserine dayandığı açıktır.¹⁹⁷ Şairin bakış açısını anlayan kişi temiz bir ruh ve kalp ile imana davet edildiğini anlar.

Şâdi’nin başlıca eserleri arasında “**Târihnâme**” yer alır. Eski çağlardan beri devletin başında bulunan, Rusya topraklarının liderleri tarafından kendi halklarına gösterilen kahramanlıkları oldukça geniş bir şekilde ele alır. Orenburg’da 1912 yılında basılan şiirler arasında “Târihnâme” de vardır ve büyük bir okuyucu kitlesine ulaşır. 1916 Orta Asya ayaklanmasının Kazak lideri Amangeldi İmanov bu konuda “Türkistan şehrinden gelen şair Şâdi Jangirov, Rusya’nın tarihini bizim için tercüme etti, gururla okuduk” demiştir.¹⁹⁸

İki büyük bölümden oluşan eserin adını yine kendisinin 1914’te Taşkent’de basılan “**Halife Harun er- Reşîd**” adlı eserinin sonunda, yayınlanmak üzere hazırlanan eserler başlığında “Tarih-nâme” olarak vermiş, fakat dönemin olumsuz şartlarından dolayı maalesef bu gerçekleşmemiştir.

İlk bölüm “Cengiz Han Tarihi” 32 başlık, ikinci bölüm olan “Abılay Han Tarihi” ise 22 başlık halinde işlenir. Toplam 31. 964 satır olarak Şâdi’nin kendi el yazısı hali ile Kazakistan Auezov Üniversitesi, Edebiyat ve Sanat Enstitüsünde muhafaza edilmektedir.¹⁹⁹

Târih-nâme’ye başlarken isimleri efsaneleşmiş Oğuz Kağan, Kara Kağan gibi kadim liderlerin hikayelerini anlatır. Kazakların nasıl üç cüze bölündüğünü anlatır. Hikâyeler birbiri ardına gelişir ve milletin tarihi ve hükümdar hayatları hakkında birçok bilgiler verir.

Hem sanatsal hem de anlamsal açıdan önemli bir yere sahip olan eserin Abılay Han ile ilgili bölümünde yazılış amacı ortaya çıkar. Şâdi’nin babası asıl adı ebu’l-Mansur olan Abılay Han’ın torunlarından. Atalarının kaybolmaya yüz tutan anılarını canlandırmak ve okuyucuya eski şanlı tarihini anlatmak amacındadır. Hanların tarihlerinden bahsederken kendi soyağacını da verir. Ailesinin yaşadığı olayları anlatır, yani konu uydurma değildir, herkesin bildiği bir efsaneden de

¹⁹⁷ Kitâbü’t-Tevhîd ile ilgili daha detaylı bilgi için; Bekir Topaloğlu, “Kitâbü’t-Tevhîd”, TDVİA, C. 26, s. 117- 119.

¹⁹⁸ Абдигапбарова Жанар Жаксыбековна, “Идейные Особенности Исторических Произведенийв Казахского Акына Шади Жангирулы”, (Abdigapbarova Zhanar Zhaksybekovna, Kazak Akyn Shady Zhaniruly'nin Tarihi Eserlerinin Fikir Özellikleri), **Science And World International Scientific Journal**, sayı 7, s. 43.

¹⁹⁹ Abdigapbarova Zhanar Zhaksybekovna, age., s. 43.

alınmamıştır. Atalarının şeceresini anlatır ve Kenesarı Han ile şiirini noktalar. Burada Şâdi'nin Rus Tarihi'ni bağımsız bir biçimde ele alışı, bilimsel açıdan değerlendirildiğinde onun objektif tarihçilik anlayışına ışık tuttuğu söylenebilir.

Olaylar Abılay Han'ın kendisinin, oğullarının ve torunlarının etrafında gelişir, kronolojik olarak verilir. Han halkın zor zamanlarında onları koruyan, karanlıklardan çıkaran, cehaletten kurtaran adaletli ve büyük bir liderdir. Kazak toplumunda hep var olan üç cüzün tek bir merkeze bağlı olarak yaşarlarsa bağımsız olacaklarını gösterir. Burada Şâdi'nin de aslında tam bağımsızlık için kendi içlerinde tek vücut olmaları gerektiği düşüncesi ortaya çıkar.²⁰⁰

Dört Derviş (Chār Dörviş) adlı meşhur eseri 1913 baskısında Nazm-ı Çār Derviş olarak adlandırılmıştır. Konusu yedi yüzyıl boyunca dünyayı dolaşan dört dervişin başlarından geçenlerdir. Şair eserde insanın manevî potansiyeline, gücüne olan inancı ile, asil insan niteliklerini, aklı, insan sevgisini, adaleti, kardeşliği över.

Eser Kazakistan Almatı Millî Kütüphanesi, Nadir ve Yazma Eserler Bölümünde 537 numarada kayıtlıdır. 1 cilt ve 190 sayfa olarak düzenlenen eserin sayfaları 23'er satırdan oluşur. Ölçüleri 220 x 118- 118 x 100 mm.' dir. Çağatay Türkçesi ile ve Talik yazı ile yazılmıştır. İlk iki sayfası eksik olan eser, mukavva cilt ile ciltlidir.

“Varka ve Gülşe” adlı Ayyûkî tarafından Farsça olarak yazılıp Gazneli Sultan Mahmud'a sunulan eseri²⁰¹ Çağatayca'ya çevirmiştir. Eserde iki genç arasındaki saf aşkı anlatır, gerçek dostluğu ve güzel ahlakı metheder.

Yine masal ve hikayelerden yola çıkarak kaleme aldığı **“Hikâyet-i Ahirzaman”** adlı eserinde fastastik hikayeler, insan hayatının olağan gerçekleri, gündelik hayatın sahneleri gibi temaları işler.

Doğu İslâm Edebiyatında adalet timsâli olarak gösterilen **“Büyük İskender”** ve **“Emir Hamza'nın Öyküsü”** Şâdi'nin yazdığı ilk öykü- destanlar arasındadır.

²⁰⁰ Абдигаббарова Жанар Жаксыбековна, “Идейные Особенности Исторических Произведенийв Казахского Акына Шади Жангирулы”, (Abdigapbarova Zhanar Zhaksybekovna, Kazak Akyn Shady Zhangiruly'nin Tarihi Eserlerinin Fikir Özellikleri), **Science And World International Scientific Journal**, sayı 7, s. 45.

²⁰¹ Yusuf Öz, “Varaka ve Gülşah”, DİA, C. 42, İstanbul, 2012, s. 515- 516.

Fars-Tacik Edebiyatını çok iyi tanıyan Şâdi, “**Kırk Vezirin Türküsü**” (1914), “**Hatimtai’nin Hikayeleri**” (1914), “**Halîfe Hârun er-Reşîd**” (1917), “**İskender-Zülkarneyn ve Ali şîr Nevâî**”, “**Nizâmî**”, “**Firdevsî**” gibi kısa hikayelerinde Kazak halkının hayatını, mutluluk arayışını, umutlarını, hayallerini yazmıştır.”

Şâdi şiirsel dili ve klasik edebiyatta kendiliğinden var olan süslemeyi içselleştirerek eserlerinde kullanabilmesi ile Kazak edebiyatının en zarif örneklerinden birini vermiştir. “Dört Derviş” (1913-1914), “Hikâyet-i Âhîrzaman” (1914), “Nazm-ı Siyer-i Şerîf” (1913), “Hatimtâi’nin Öyküsü” (1914), “Halîfe Harun Reşîd” (1914), “Hikâyet-i Varka- Gülşe” (1917), “Karun’un Dünyayı Yutma Hikayesi” (1917) ve “Tarih-nâme” adlı eserleri el yazması hali ile korunmaktadır. Maalesef eserlerin pek çoğuna ulaşamadık.²⁰²

²⁰² Araştırmalarımızda “Kazakistan Cumhuriyet Akademisi Merkez Bilim Kütüphanesi” (International Turkic Academy)’nde ve “Muhtar Ömerhanovlu Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü” (M. Auezov Institute of Literature of Art)’nde yazmalar olduğu bilgisine ulaştık. Fakat Muhtar Ömerhanovlu Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü ile bütün iletişim yollarını denememize rağmen maalesef bağlantı kuramadık. Türk Akademisi’nden geri dönüş alabildik fakat oradan da Şâdi’nin çok fazla eserinin olduğu ama nerede olduklarının bilinmediği, çünkü kütüphanenin taşınma aşamasında olduğu bilgisi geldi. Elektronik veritabanının da oluşturulma sürecinde olduğunu ileten kütüphane görevlisi bize katalog çalışmaları yarı tamamlanan bulabildiği üç eserin kapak fotoğraflarını gönderdi. Türk Akademisi’nde Şâdi’nin “Tarih-nâme” adlı büyük eseri 89Y.342 PK13709 sayı ile kayıtlıdır. 74 sayfalık bir hacme sahip olan yazma her sayfada 13- 14 dörtlük bulunmaktadır. Toplamda 1000 dörtlük civarı olduğunu tahmin ettiğimiz eserin dili Çağataycadır. “Çehar Derviş” 172 sayfa hacminindedir. Arap harfli ve Kazakça olarak kaleme alınan eser Nadir El Yazmaları bölümünde 31 numarada kayıtlıdır. Bizim çalışmamıza konu olan Nazm-ı Siyer-i Şerîf ise yine Kazakistan Millî Kütüphanesi, Nadir El Yazmaları bölümü, Kh. Arifzhanov koleksiyonunda 32 numarada kayıtlıdır.

II. BÖLÜM

ŞEKİL, YÖNTEM VE MUHTEVA AÇISINDAN SİYER-İ ŞERÎF

1. ESERİN TANITILMASI

1.1. Adı ve Türü

Çalışmamızın giriş bölümünde aktarmaya çalıştığımız gibi sîret kelimesinin çoğulu olan siyer Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatını, şemâilini, yaptıklarını, karakterini, dîne davet ve sahabeye uyguladığı eğitim metodlarını konu edinen ilmin adıdır. Dolayısıyla peygamberle ilgili olan Hadis, İslâm Tarihi, ayetlerin Sebeb-i Nüzûlü gibi diğer ilimlerle de direk ilgilidir. Siyer müellifleri bu ilimlerden faydalanarak o dönem yaşananları tarihî seyri içinde anlatırlar. Örneğin İbn İshak (öl. H. 151/ M. 768) Hazret-i Peygamber'in hayatını anlatan ilk eser olan “Sîret”i²⁰³ yazarken sebep- sonuç bağlantısı ile yazmıştır.

En geniş haliyle Hazret-i Peygamber'in terceme-i hâli olarak tanımlayabileceğimiz Siyer İlmi, İslâm Tarihi'nin bir bölümüdür ve Cahiliye Arabistanı'nda Hazret-i Peygamber'in doğumu ile başlar, vefatı ile sona erer²⁰⁴. Türk edebiyatında da müellifin Hazret-i Muhammed'in (sav) hayatını manzum veya mensûr olarak kaleme aldığı eserlere “Siyer” adı verilmesi gelenek olmuştur.

İslâm Tarihi'nin başlangıcından beri doğulu müslüman şairler için Hazret-i Peygamber'i anlatmak, onu yüceltmek, şiirlerini ona ithaf etmek övünç kaynağı olan genel bir özelliktir. İran'lı âlim Muhammed Rıza Hakîmî Hazret-i Peygamber döneminde otuzüç²⁰⁵, Irak'lı âlim Velid Azamî ise sekiz tanesi kadın yüz on üç²⁰⁶ şair olduğunu söylerler. Bu şairlerin en tanınanı Hasan bin Sâbit²⁰⁷ ve Kasîde-i Bürde ile tanınan Ka' b bin Zuheyr'dir.²⁰⁸

Türklerin müslüman olduktan sonra peygamberlerini tanımak istemeleri onları Arapça ve Farsça kaynaklardan çeviriler yapmaya yöneltmiş, zaman içinde telif eserler

²⁰³ İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, der. Muhammed Hamidullah, çev. Selahattin Yıldırım, Ankara Okulu Yay., 2021, s. 140-194.

²⁰⁴ Ali Yardım, “Hz. Peygamber'i Anlatan İlim Dalları ve Şemâil Nev'i”, *Diyanet İlmî Dergi*, Ekim- Kasım- Aralık 1989, Peygamberimiz (SAV) Özel Sayısı, Ankara, C. 25, S. 4, s. 213-220.

²⁰⁵ Muhammed Rıza Hakîmî, *İslâm Bilim Tarihi*, İnsan Yay., İstanbul, 1999.

²⁰⁶ Velid el- Azamî, *Ashabın Kalbindeki Peygamber*, çev. İshak Doğan, Hüner Yay., İstanbul, 2012.

²⁰⁷ Hüseyin Elmalı, “*Hasan bin Sabit*”, *TDVİA*, 1997, C. 16, s. 399-402; Dursun Hazer, *Hz. Peygamber'in şairleri*, Hititkitap Yay., İstanbul, 2008, s. 45- 172.

²⁰⁸ Ahmet Savran, “Ka' b bin Züheyr”, *TDVİA*, 2001, C. 24, s. 7-8.

verilmeye başlanmış, önceleri sözlü kaynaklardan aldıkları bilgilere daha sonra Hadis kitapları, İslâm Tarihleri, Kısas-ı Enbiyâlar gibi yazılı kaynaklar da eklenmiş, bunların içinde en ilgi çekenini de “Siyer” ler olmuştur²⁰⁹.

Çalışmamız olan Siyer metninde Şâdi Töre sık sık nazmen tercümesini yapmış olduğu “Meâricü’n-Nübüvve” ye atıfta bulunur.

Meselâ ne kadar değerli olduğunu söyler;

Bilgili Siyer-i şerîf ulûğ nüshâ

(29/1)

Böyle bir çalışmaya neden ihtiyaç duyulduğunu söylerken;

Kolunda köp âdemniñ çok siyeri

Çol uşun bilebilmes halknıñ barı

(31/ 1-2)

Hocası Seyit Ahmet İşhan’ın kendisini ne şekilde, hangi gerekçeyle görevlendirdiğini anlatırken de çevirisini yapacağı Siyer’i anar;

Bir küni mağan aytdı ol büzürg-vār

Rasûlniñ vâkı‘ asın siyerde bar

(40/ 1-2)

Kitâb gıyp çıgarsañız siyer tilin

(41/1)

Ve başlayışını anlatır;

Özime ferdiñ emrin lâzım bildim

²⁰⁹ Seyfettin Erşahin, “Türklerin Hz. Muhammed Hakkındaki İlk Bilgi Kaynaklarında Kısas-ı Enbiyalar: Kısas-ı Rabguzi Örneği”, **Diyanet İlmî Dergi**, Hz. Muhammed Özel Sayısı, Ankara, 2000, s. 197.

Siyerni nazm itmekge kalem urdım

(49/ 1-2)

Eserin ilerleyen bölümlerinde de anlatacağı şeylerin devamının daha da detaylı olarak Siyer’de bulunduğunu ilgilisinin oraya bakmasını salık verir;

Siyerde barçasınıñ atları bar

Zübeyr Hâcel Hâriş Muķīm Dırār

(85/ 1-2)

Çol vaķtde peydā boldı köp‘ alāmet

Siyerde barın birdin eyleyor yād

(90/ 1-2)

Siyerde tafşilimin aytķan anı

ķureyşniñ ketesiniñ isimlerin

(132/ 1-2)

Siyerde tafsilimin aytar barın

(630/ 1)

Bol türli Hādicede köp fażilet

Siyerde tafsilimin yazılķan ĥaķ

(1010/ 1-2)

Fı‘ linde usı türli köp fażilet

Siyerde tertībimin eyleķan yād

(4057/ 1-2)

Sonlara doğru da;

Min dağı nazm itip siyer tilin

Bol yirde bildireyin ba‘ zı birin

(4070/ 1-2)

diyerek bağlar. Buradan eserimizin de Siyer türünde yazıldığını; aşağıdaki örneklerden de manzum olarak yazılmış olmasının inkişafını görebiliriz;

Kitāb ğıyp çıgarsañız siyer tilin

Nazm itseñ okumağğa kılmay kıyın

(41/1-2)

Ol ‘ azīz mağān qarap aytdı yine

Nazm itgil men bergenim ruḥṣat saña

Köñlüñe gümān kilgen vāḳıāñıñ

Qaldırğıl nazm eylemey bārın heme

(47)

Zerre dāy öz köñlüñnen qoşma zinhār

Nazm eyle hikāyeni kitābda bar

(48/ 1-2)

Durus dip mağān kıldı köp iltifāt

Eyledi ğamlı bolğan köñlümni ṣād

İlgergi ‘ azīzlerniñ vāḳı‘ asın

Nazm it dip usı türli birdi ruḥṣat

(52)

Şâdî’nin “Siyer”i de Peygamber’in doğumundan kutsal hayatının sonuna kadar temalara ayrılmış olarak devam eder. Kazak bozkırlarında ilk defa Peygamber’e

duyulan sevgiyi şiirlerinde anlatan ve tasavvufun Türkler tarafından anlaşılmasını sağlayan Hoca Ahmet Yesevî'nin hikmetlerinde sıklıkla karşılaşılan “Muhammed Mustafa” ya duyulan saygı ve hürmet hemen hemen aynı şekilde Şâdî’de de görülmektedir.

Dîvân-ı Hikmet’ten;

Pîr-i muğân hâk Muştafâ bî-şek biliñ

Kayda barsañ vaşfin ayıp ta‘zîm kılıñ

Durûd ayıp Muştafâğa ümmet boluñ

Ol sebebdin altmış üçde kirdim yirge.²¹⁰

(Hiç şüphe etmeyin ki erenlerin sultanı Muhammeddir

Nereye giderseniz gidin saygı ile sıfatlarını anlatın

Selâm ve övgü ile Mustafa’ya ümmet olun

O sebebden altmış üç yaşımda yere girdim.)

Siyer-i Şerîf’ten:

Hamd aytmak Peygamberden boldı sünnet

Sünnetin terk eyleme bolsañ ümmet

Resûlnıñ öz atların işitgende

Aytıñız şalavâtın kılıp hürmet²¹¹

(Hamdetmek Peygamberden sünnettir

Eğer ümmet olmak istersen sünneti terketme

Rasûlün adını işittiğin zaman

Saygı ile salavat getiriniz.)

²¹⁰ Musa Uzunkaya, “Çağatay Türkçesi Orijinal Metin ve Türkiye Türkçesi Manzum Çeviri”, (Hikmet 2, “Altmış üçte girdim yere”, 20. Hikmet), **Hoca Ahmet Yesevî Külliyyâtı**, ed. Zülfikar Güngör, Ahmet Yesevî Üniversitesi, Ankara, 2019, s.99.

²¹¹ 18. Kıta.

1.2. Yazılış Sebebi

İslâm Tarihinde, başlarken siyâsî anlaşmazlıklarla kendini gösteren, zamanla dînî bir boyut kazanan çekişmeler, sosyal ve mezhepsel olarak derin ayrılıklara sebep olan, aslında tarihsel olaylara dayanan inanç problemleridir. Bu farklı oluşumların kendi öğretilerini Hazret-i Peygamber’e dayandırarak meşrulaştırmak istemeleri, onun hayatını araştırmalarına zemin hazırlamış ve beklenmedik bir olumlu sonuç veren bu çaba ile siyer araştırmaları geliştirilmiştir.²¹²

Siyer çalışmalarının “Hazret-i Peygamber’in örnek hayatının ve güzel sıfatlarının sonraki nesillere aktarılma istenmesi” gibi çok önemli bir başka sebebi de vardır. Kur’ân’da Hazret-i Peygamber’in müslümanlar için her bakımdan örnek olarak gösterilmesi²¹³, samîmî kulluğun ve müslümanlığın nasıl yapılacağını düşündürmüş, dolayısıyla Siyer ve Meğâzî kitapları da araştırılmaya başlanmıştır. Ayrıca ilk müslümanların sosyal ve siyâsî hayatta karşılaştıkları anlaşmazlıkların çözüm yollarını öğrenmek hukûkî bir ihtiyaç olarak doğmuş, emsal olması bakımından araştırılmıştır²¹⁴.

Cihangiroğlu Siyer-i Şerîf’i yazma sebebini eserinin 37 ilâ 59 kıtaları arasında şöyle anlatır;

Hoca Ahmet Yesevî’nin talebelerinden ve Hazret-i Hüseyin’in soyundan Seyid Ahmet adlı zamanın kutbu olan bir zat bir gün Şâdi’ye “Rasûlün hayatı her dilde yazıldı ama Türk halkının anlayacağı dilde değil. Siyeri okunacak halde yazsan da (nazmetsen de) avam halk o zaman olanların hepsini bilse, Peygamber onlar için ne kadar endişe etti, Mi‘râc’da neler konuşuldu, ... halkın hepsinin bu olanlardan haberi olsa, size de bundan sevap olsa” der. Şâdi, Arapça bilgisini az olduğunu, Mi‘râc ile ilgili yazılanları yanlış anlayıp da hata ederse azap görmekten korktuğunu dile getirir.

²¹² Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 30.

²¹³ Andolsun ki sizin için, Allah’ı ve Ahiret Günü’nü uman ve Allah’ı çokça zikredenler için Allah Resûl’ünde güzel bir örneklik vardır. (Ahzâb, 3/ 21); De ki: “Eğer Alah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir” (Âl-i İmrân, 3/ 31); Sen elbette büyük bir ahlâka sahipsin (Kalem, 68/ 4); Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçın. Allah’a karşı saygısızlık etmekten sakının. Kuşkusuz Allah cezalandırmada çok çetindir (Haşr, 59/ 7).

²¹⁴ Ayhan Tergip, “*Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları*”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 15, s. 221- 232.

Seyid Ahmed de şüphelendiklerini ve kaynaklarda olmayanları yazmamasını söyler, korkmamasını telkin eder.

Böylece Şâdi “Siyer-i Şerîf” e başlar. Başlangıçta, ihtilafı kısımlar ile önceki peygamberlerin hayatlarının ve nûr-ı Muhammedî’nin yaratılıp hazret-i Âmine’ye geçişine kadarki sürecin anlatıldığı ilk bölümü yazmaz. Seyid Ahmed Siyer’i okur ve çok beğenir, iltifatlar eder. Önceki peygamberleri de anlatmasını salık verir. Kalbi rahatlatan Şâdi Türk dili ile bazı peygamberleri de eserine alır. Burada bir müslüman için en hayırlı kitabın siyer olduğunu, ama kendinden önce yazılan siyerlerin dilinin anlaşılmadığını ve Hazret-i Peygamber’in hayatını baştan sona anlatmadıkları için yetersiz kaldıklarını ama Türk Dili ile yazdığı kendi eserini herkesin başkasına ihtiyaç duymadan anlayacağını, o maneviyatı yaşayacağını söyler.

Hocaları Şâdi’nin şiirsel gücünün iyice olgunlaştığını biliyorlardı, bu sebepten Peygamber’in hayatını “Türkî til” de söyleme görevini ona emanet ettiler. Buradaki Seyid Ahmed adlı zât Şâdi’nin eğitim aldığı Şayan Medresesi hocalarından Seyid Ahmed İşhan’dır. Farsça’ya olan derin vukûfiyeti ile dikkat çeken Seyid Ahmed İşhan 19. yy.’da yaşamış ve Şayan Medresesi’ni inşa ettirmiş olan dönemin Yesevî tarîkatı şeyhidir.²¹⁵

1.3. Kaynakları

Şâdi Töre Cihangiroğlu’nun kendisinin eserinde belirttiği kaynakları hakkında bilgi vermeye geçmeden önce Türkî coğrafyada kaleme alınan dînî bir çalışma olması hasebi ile Siyer-i Şerîf ve Türk destanlarından Oğuz Kağan Destanı arasındaki benzerliğe vurgu yapmak gerektiği düşüncesindeyiz.

Siyer’de Hz. Peygamber süt annesinin yanında, iki aylıkken emekler, üç aylıkken ayakta durmaya çalışır, dört aylık olunca duvarlara tutunarak dik durabilir, beşinci ayda duruşu daha düzgündür, altıncı ayda adım atmaya, yedinci ayda yürümeye başlar. Seki aylıkken konuşur, dokuz aylık olunca konuşması daha da düzelir.

²¹⁵ Ж. Карипбаев, “Әдеби шығармашылықтағы рухани контекст”, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан, 2019. (J. Karipbayev, “Edebî Yaratımda Manevî Bağlam”, L.N. Gumilyov Avrasya Ulusal Üniversitesi, Nur Sultan, Kazakhstan, Filoloji Serisi, 2019, C. 2, s. 94.)

Peyğamber özgelerdin tiz ir yitdi

İki ayda imgek ilen yürüp kitdi

Toğanğa üç ay kāmıl bolğandin soñ

Urnıdın turmaqlıqğa ƣalep itdi

Tört ayda dival uşlap tike turdı

Biş ayda turmaqlıqın anıƣ ƣıldı

Altı ayda aƣrınlap ƣadem basıp

Yiti ayğa yitgendin soñ dürus yürdi

Sözlevge sekiz ayda tili bardı

Toğuzda burunğıdan düruslandı

Peyğamber tilge kilip sözlegende

Evlā “bism’i-llāh” nı ağızına aldı

(201, 202, 203)

Bu özellikler “içimizden biri” anlayışından uzak, olağanüstü hallere bürünebilen efsanevi bir halk kahramanının vasıfları gibidir. Burada Oğuz Kağan Destanı’nın kahramanı Oğuz Kağan’ın annesini sadece bir kere emmesi, sonra çiğ etler yiyebilmesi, aniden konuşmaya başlayıp şaraplar istemesi, kırk günlük olunca yürümesi, ata binmesi, avlara gitmesi²¹⁶ iki, Türk insanını etkileyen eser kahramanının ortak özellikleri olarak belirtilebilir.

Türkler için ilk telif eserin adı ve yazılış tarihi meçhul olmakla beraber diğer dînî konularda olduğu gibi Siyer türünde de komşuları İran’dan etkilenmişler,

²¹⁶ Willy Bang, Reşit Rahmetî Arat, *Oğuz Kağan Destanı*, Örgün Yay., İstanbul, 2012, s. 91- 92.

Farsça'dan yapılan çevirilerin etkisinde kalmışlardır. Daha önceki dönemlerde İslâm'ı öğrenmek için yapılan çeviri metin çalışmaları, 19. YY.'da Şâdî için Kazak halkına kendi kültürünü, medeniyetini ve insânî hassasiyetlerini hatırlatması amacıyla “Nazîre” yazma özelinde devam etmiştir diyebiliriz.

Burada Siyer-i Şerîf'in temel kaynağı olan eser ile başlayalım;

1.3.1. Mearicü'n-nübüvve fî medârici'l- fütüvve

Şâdî'nin manzum Siyer-i Şerîf'i kaleme alırken yararlandığı kaynaklar arasında en önemlisi Muîn el-Miskîn'in “Mearicü'n-nübüvve fî Medârici'l- fütüvve” adlı Farsça eseridir. Tam künyesi Muînüddîn el- Miskîn Muhammed Emin bin Şerefiddîn el- Hac Hâc Muhammed el-Ferâhî el-Herevî (öl. H. 907/ M. 1501-1502) olan müellif otuz bir yıl süren hadis tahsili esnasında Herat Câmii'nde Cuma vaazları vermiş, bu dönemde bir yıl da Herat kadılığı yapmış, aynı zamanda da hattatlıkla uğraşmış bir alimdir. Vefat tarihi olarak 1501, 1502, 1503 ve 1505 tarihleri kayıtlı olan Muîn, Herat civarında Hâce Abdullah-ı Herevî türbesi yakınlarına defnedilmiştir²¹⁷.

Muîn el-Miskîn çalışmamızın da temel kaynağı olan **Me'âricü'n-nübüvve fî Medârici'l-fütüvve** adlı eserini 1462-1486 tarihleri arasında yazmıştır ve bir giriş, dört bölüm ile bir hâtime olarak düzenlemiştir:

Girişte Hazret-i Peygamber'in özellikleri, ona salavat getirmenin sağlayacağı yararlar;

Birinci bölümde Nûr-ı Muhammedî'nin yaratılışından Hazret-i Âmine'ye geçişine kadarki süreç, önceki peygamberlerin hayatları, ilk insan ve peygamber olan Hazret-i Adem'in yaratılışı ve soyunun sırtından çıkarılması, peygamber ve yeryüzüne halife yapılması, kendinden devam eden soy aracılığı ile Nur-ı Muhammedî'nin Peygamberimizin anne-babasına aktarımı;

İkinci bölümde Rasûlullâh'ın dünyaya gelişinden vahyin başlangıcına kadar gerçekleşen nübüvvet delilleri, son peygamber'in gelişi ile ilgili kutsal kitaplardaki haberler ve kâhinlerin sözleri, doğumu ve çocukluğundaki ilginç olaylar, gençliği, tüccarlığı;

²¹⁷ Abdülkadir Şenel, “*Muîn el- Miskîn*”, TDVİA, C. 31, Anka 2020, s. 88- 89.

Üçüncü bölümde vahyin gelişi ve Mekke döneminde müşriklerin ilk müslümanlara yaptığı eziyetler, müslümanların Habeşistan’a hicretleri, Kureys kavminin Allah rasûlünü öldürme kararı vermeleri, Mi‘râc, Akabe görüşmeleri;

Dördüncü bölümde Medîne’ye hicret büyük gazveler, Mekke fethi, Allah Rasûlü’nün vefatı, yalancı peygamberler, gibi konular anlatılır.

Son kısımda Rasûlullâh’ın aklî, zâtî ve hissî mucizeleri “beşer peygamber” gerçeğine uymaksızın ve sahihliğine dikkat edilmeksizin verilir. Rivayetlerin yanında aktarılan hikayeler halkın esere çok ilgi duymasına sebep olmuştur.²¹⁸

Eseri, Celâl-zâde Mustafa Çelebi Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4289, Serez, nr. 1813; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 1131), Altıparmak Mehmed Efendi de Meâricü’n-nübüvve Tercümesi (İstanbul 1257, 1290, 1306, 1327-1328; Bulak 1271) adıyla Türkçe’ye çevirmiştir. Bu çeviri çevirenin adı ile yani “Altıparmak” diye meşhur olmuştur.²¹⁹ Meâricü’n-nübüvve daha önce Koca Nişancı Celâl-zâde Mustafa Bey tarafından (öl. H. 975/ M. 1567) Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî²²⁰ adı ile tercüme edilmiş ve bu eser de yanlışlıkla Altıparmak ile karıştırılmıştır.

Muîn el-Miskîn’in ayrıca;

Hadâ’ıku’l-hakâ’ik fî keşfi esrâri’d-dekâ’ik adlı yarım kalmış Farsça bir tefsiri; **Ahşenü’l-kaşâş** (Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf) adlı yine farsça bir eseri; **Bahrü’d-dürer** adlı bugün elimizde Mülk suresinden Kur’ân’ın sonuna kadar olan kısmının bulunduğu Arapça- Farsça tefsiri; **Ravzatü’l-vâ’izîn fî ehâdîsi seyyidi’l-mürselîn** adlı vâizlerin özellikleri ve vaaz örneklerinin bulunduğu Kırk Hadis türünde Farsça bir eseri; **Mu‘cizât-ı Mûsevî (Târîh-i Mûsevî ve Kışsa-i Mûsevî)** adlı Hazret-i Musa’nın hayatını hikaye ettiği eseri; **el-Vâziha fî esrâri (tefsîri)’l-Fâtiha** adlı “Hamd” kavramını anlattığı ve yedi başlıkta ayetleri tefsîr ettiği eseri ve zeyl olarak yazdığı **Tefsîru sûreti’l-Fâtiha** adlı eseri; **Mi‘râc-nâme**’si ve **Dîvân**’ı vardır.²²¹

²¹⁸ Yusuf Şevki Yavuz, “Meâricü’n-nübüvve”, TDVİA, Ankara 2003, C. 28, s. 209- 210.

²¹⁹ Abdülkadir Şenel, “Muîn el- Miskîn”, TDVİA, C. 31, Anka 2020, s. 88- 89.

²²⁰ bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih bölümü, nr. 4289.

²²¹ Abdülkadir Şenel, age., s. 88- 89.

1.3.2. Altıparmak Siyeri

Burada Siyer-i Şerîf'in 32. kıt'asında "Altıparmak adlı, Siyer'den çeviri olan bir kitaptan itibarlı rivayetleri aldım" diyerek işaret ettiği "Altıparmak Siyeri" nden de bahsetmemiz yerinde olacaktır;

Bir kitâb "Altıparmak" koyğan atı

Siyerden alıngandır aşlı zatı

Çıgarıp bol kitâbnı andın aldım

Mu'teber bolğanlıkdan rivâyeti

(32)

Altıparmak Mehmet Efendi (öl. H. 1033/ M. 1623) Üsküp'te²²² Mekke ve Medîne kadılıklarında bulunan Mehmet Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelir. İlim alanındaki üstün yetenekleri ve başarısı bu lakabı almasına sebep olmuştur. Kendisi de eserlerinde ismini "Muhammed bin Muhammed bin Altıparmak" olarak belirttiği için bu şekilde anılmak istediğini anlayabiliriz.²²³

Üsküp'te tahsilini tamamladıktan sonra tasavvufa ilgi duymuş, Bayramiyye tarîkatı şeyhi Şeyh Câfer'e intisâb etmiş, İstanbul'a gelerek Fâtih Câmii'nde tefsir, hadis, fıkıh dersleri ve vaazlar vermiştir. Daha sonra Mısır'a gitmiş, Kahire'de ilim halkaları oluşturmuş, ve devrin önde gelen alimlerinden biri olmuştur. Kahire'de vefat ettiğinde kendi adına yaptırdığı caminin avlusuna defnedilmiştir²²⁴.

Ömrünü vaaz u nasihatle geçiren Altıparmak faziletli, zamanın ilimlerine vâkıf, dinî bilgilerin yanında edebî sanatlar ve tarih gibi alanlara da hâkim bir kişiliktir. Aynı zamanda Osmanlı Müellifleri'nde iki beytinin olması onun şairliğinin de olduğunu gösterir.²²⁵

²²² Adnan Karaismailoğlu, "Altıparmak Mehmet Efendi", TDVİA, İstanbul, 1989, C. 2, s. 542.

²²³ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. İsmail Özen, İstanbul, 1915, C. 3, s. 239- 241.

²²⁴ Adnan Karaismailoğlu, age., s. 542.

²²⁵ Nazif Hoca, "Altıparmak Mehmet Efendi", Süleyman Demirel Üniversitesi, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1995, S.2, s. 32.

Altıparmak Mehmed Efendi'nin "Tefsîr-i mâ Kâna Ala'n-nebiyyi min Harac"²²⁶ adlı Ahzâb suresinin 39. ayetinin Arapça yazdığı 9 sayfalık geniş bir tefsiri²²⁷ İslâm'ın Hristiyanlık'tan daha üstün olduğunu anlattığı²²⁸ bir çeşit münazara olan, Hristiyanların din ile ilgili sorularına İslâmî cevapların verildiği, 27 sayfalık bir fasıl; ve St. Pavlos isimli çok zeki ve kurnaz bir yahudinin, Hristiyanlara karşı savaşlarda nasıl yenildiğini ve ardından kendini nasıl affetdirdiği, yaptırdığı manastırda vaazları ile Hristiyanlık'a aslında olmayan şeyleri nasıl yerleştirmeye çalıştığı konulu bilinen risaleleri²²⁹ vardır. Bunların haricinde, dînî ilimlerde başka eserler de kaleme aldığı söylene de günümüze ulaşamadıkları için mahiyetleri ve isimleri bilinmemektedir.²³⁰

Tercüme eserlerinden ulaşabildiklerimiz şöyledir;

1- Meâricü'n-Nübüvve Tercümesi: Molla Miskîn'in (öl. H. 907/ M. 1501) Meâricü'n-nübüvve fî medârici'l-fütüvve isimli Hazret-i Peygamber'in hayatını ve peygamberlerin tarihini yazdığı Farsça eserin tercümesidir. İstanbul'da Matbaa-i Âmire'de 1841'de ilk defa basıldıktan sonra Bulak'da 1854, tekrar İstanbul'da Şirket-i Sahhâfiye Matbaası'nda ve Matbaa-i Osmaniyye'de 1873, 1888, 1909 yıllarında yayınlanmıştır. 1976 yılında Faruk Meydan tarafından aslına uygun bir şekilde sadeleştirilerek 863 sayfa olarak yayınlanan eser 1981 yılında Turgut Ulusoy ve Veli Ertan tarafından bazı eksiltmelerle ve sade bir dille yayınlanmıştır.²³¹

Müellife nisbetle "Altıparmak" diye tanınan eser dört ana bölümden oluşur. Konya Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi Nr. 3085 numarada kayıtlı nüshadaki sayfa aralıkları ve alt başlıkları ile metnin düzeni temel olarak şu şekildedir;

BİRİNCİ RÜKÛN; 1b- 137a

(Bu rükün ilk nurun yaratılışından Hazret-i Peygamber'in doğumuna kadar olan kısmı ve diğer peygamberlerin kısa hikayelerini ihtiva eder

²²⁶ Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 139 m

²²⁷ Nazif Hoca, age. s. 37.

²²⁸ Süleymaniye Ktp., Pertevniyal, nr. 998

²²⁹ Nazif Hoca, "Altıparmak Mehmet Efendi", Süleyman Demirel Üniversitesi, **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1995, S.2, s. 31- 38.

²³⁰ Adnan Karaismailoğlu, "Altıparmak Mehmet Efendi", **TDVİA**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 542.

²³¹ Nazif Hoca, age., s. 31- 38.

- Resulullah'ın nurunun yaratılması
- Adem'in (a.s.) yaratılmasının başlangıcı
- Adem'in (a.s.) yaratılması
- Adem'e (a.s.) ruh verilmesi
- Ruhun bedene ünsiyeti
- Meleklerin Adem'e (a.s.) secde etmeleri
- İblisin kendini beğenmesi
- Havva validemizin yaratılması
- Adem (a.s.) ile Havva validemizin dünyaya nakledilmeleri
- Adem'in (a.s.) açlığı ve çektiği zorluklar
- Adem'in (a.s.) tövbesinin kabul edilmesi
- Adem'in (a.s.) hz. Havva ile buluşmaları
- Şit'in (a.s.) evladı
- Adem'in (a.s.) belinden evladının ruhlarının çıkıp tekrar yerlerine girmesi
- Adem Aleyhisselam'a peygamberliğin gelmesi Adem Aleyhisselam'ın vefatı
- Adem'in (a.s.) hususiyetleri
- Şit (a.s.)
- İdris (a.s.)
- Nuh (a.s.)
- Nuh'un (a.s.) hususiyetleri
- Nuh'un (a.s.) gemisi
- Nuh Tufanı
- Gemide olan vakalar
- Tufandan sonraki haller
- Nuh'un (a.s.) vefatı
- Sâ'm'in ahvali
- Hud (a.s.)
- Hud'un (a.s.) vefatı
- Nurun Hud'un evladını intikâli
- İbrahim (a.s.)
- İbrahim'in (a.s.) tefekkürü
- İbrahim'in (a.s.) Azer'e nasihatı
- İbrahim'in (a.s.) putları kırması

- İbrahim'in (a.s.) ateşe atılması
- İbrahim'in (a.s.) hicreti
- İsmail (a.s.)
- İbrahim'in (a.s.) imtihan edilmesi
- İbrahim'in (a.s.) oğlu İsmail aleyhisselamı kurban etmesindeki hikmetler (suâl-cevap)
- İbrahim'in (a.s.) İsmail (a.s.) ile müşavere etmesinin hikmeti (suâl cevap ve latîfeler)
- Kabe-i Şerif'in yapılması
- İbrahim'in (a.s.) hasleti
- İbrahim'in (a.s.) hususiyetleri
- İbrahim'e (a.s.) mahsus olan hususiyetler
- İbrahim'in (a.s.) vefatı
- İsmail (a.s.) (İsmail'in (a.s.) ahvalini beyan eder)
- Abdulmuttalip zamanındaki hadiseler
- Zenzem kuyusunun kazılması
- Hz. Abdullah'ın kurban olunması
- Abdulmuttalib'in rüyası
- Abdulmuttalib'in Ebrehe ile konuşması
- Ebrehe'nin kilise yaptırması
- Abdullah ibn-i Abdülmuttalib'in ahval-i (bu fasıl peygamberimizin (s.a.v.) peder-i muhtemleri Abdullah ibn Abdulmuttalib'in ahvalini beyan eder)
- Hz. Abdullah'ın vefatı
- Amine Hatun ve o hazretin nesebi

İKİNCİ RÜKÛN; 139b- 192b

(Bu rükûn Hazret-i Peygamber'in doğumundan önceki olaylardan vahyin başlangıcına kadar olan kısmı ihtiva eder)

- Doğumdan önceki vâkıâlar (geçmiş kitaplarda hakkında yazılan yazılara dairdir)
- Melâike ve peygamberlere verilen müjdeler
- Diğer bazı müzeler
- Kahin Sâti'h'in hususiyetleri
- Sâti'h'in evsafı

- Buhtu'n-nasr'ın rüyası
- Cinnîlerin Peygamberimizi müjdelemeleri
- Cinlerden Hatîr bin Mâlik'e verilen haber
- Rasûlullâh'ın suret-i şerifleri
- Rasûlullâh'ın mübarek isim ve lakapları
- Rasûl-i Ekrem'in ismiyle müsemma olanların hakkında vârid olan müjdeler
- Rasûlullâh'ın doğumunda olan hadiseler
- Abdülmuttalib'in Amine hatunla konuşması
- Rasulullah'ın süt anneleri
- Rasûlullâh'ın süttten kesilmesi
- Sadr hadisesi
- Altıncı yaşındaki vâkıalar
- Yedinci yaşındaki vâkıalar
- Abdülmuttalib'in vefatı
- On yaşındaki vâkıalar
- Resûlullâh'ın Busra seferi
- Yirmibeşinci yaşındaki vâkıalar
- Rasûlullâh ile Hatice Hatun'un nikah akitleri
- Hazretin otuzbeşinci yaşındaki vâkı olan hadiseler
- Adem'den (a.s.) bu zamana kadar Kâbe-i Şerif'in kaç kerre bina olduğunu beyan eder
- Putperestliği kabul etmeyenler

ÜÇÜNCÜ RÜKÛN; 194b- 309a

(İlk vahyin gelişinden hicrete kadar olan kısmı ihtiva eder)

- Rasûlullâh'ın kırkıncı yaşından hicretine kadar olan vâkıalar
- Vahyin nasıl geldiğini beyan eder
- İlk vahiy hakkındadır
- İlk gelen sûre-i şerîfe
- Vahyin şekilleri
- Rasûlullâh'ın tebliğine dairdir
- Şeytanların semadan men edilmesi
- Rasûlullâh'ın halkı dini âşikâre daveti

- Mekke kafirlerinin zulümleri
- Müşriklerin Ashâb-ı Kirâma yaptıkları eza ve cefalar
- Nübüvvetin beşinci senesi vâkıâları
- Müminlerin Habeşistan'a hicretleri (Hicretin sebebini, erkek ve kadınlardan kaç kişinin hicret ettiğini bildirir)
- Muhacirlerin Habeşistan'dan dönmeleri
- Müminlerin Habeşistan'a ikinci hicreti
- Melik Necâşî'nin muhacirlere yardımı
- Necâşî'nin adaleti
- Necâşî'nin gizlice îmâna gelişi
- Resûlullâh'ı Habeş'ten gelen rahiplerin ziyareti
- Nübüvvetin altıncı yılında olan vâkıâlar
- Nübüvvetin yedinci senesinde olan vâkıâlar
- Rasûlullâh'a hakaret eden müşriklerin düştükleri haller
- Nübüvvetin onuncu yılındaki vâkıâlar
- Hadîce-i Kübra'nın (r. anha) vefâtı
- Ebû Leheb'in Resûlullâh'a kefaleti
- Resûlullâh'ın Tâif kabilelerini İslam'a daveti
- Cinnîlerin İslamiyeti kabul edişi
- Nübüvvetin onuncu senesinde olan vâkıâlar
- Rasûlullâh'ın Aişe'yi (r. anha) tezvîci
- Resulullah'ın Sevde'yi (r. anha) tezvîci
- Müşriklerin rasûlullâha itirazları
- Ebû Cehil'in rasûlullâh'ı öldürmeye teşebbüsü
- Ebû Leheb'in resûlullâh'a eziyeti
- Ümeyye bin Half'in rasûlullâh ile alayı
- Âs bin vâil'in ihaneti
- Nadr bin el Hâris'in rasûlullâhı rencide etmesi
- Diğer müşriklerin düşmanlıkları
- Nübüvvetin on birinci senesinde olan vâkıâlar
- Rasûlullâh'ın mi' râcı
- Mi' râcın gece oluşunun hikmeti
- Mi' râc mucizesi
- Beyt-i Mukaddes'te rasûlullâh'a (s.a.v.) zuhûr eden hâdiseler

- Resûlullâh'ın birinci göğe erişmeleri
- İkinci gökde rasûlullâh'ın gördüğü hadiseler
- Üçüncü gökde rasûlullâh'ın gördüğü hadiseler
- Dördüncügökde rasûlullâh'ın gördüğü hadiseler
- Rasûlullâh'ın beşinci gökde gördüğü hadiseler
- Rasûlullâh'ın altıncı gökde gördüğü hadiseler
- Rasûlullâh'ın yrdinci gökde gördüğü hadiseler
- Sidretü'l- Müntehâ'daki garâibler
- Rasûlullâh'ın zirveye yükselişi ve Allahu Te'âlâ ile konuşması
- Yüksek huzurdaki senanın hikmet ve bereketi (teşehhüdde olan senânın letâif ve işâretini beyan eder)
- Hikmetli sözler
- Cennette görülen acayip ve garâibler
- Cehennemde görülen acaibât
- Resûlullâh'ın Kabe Kavseyn'den döndüğündeki hâdiseler
- Mi'rac'dan sonra zuhur eden vâkıâlar
- Mi'rac'a ait hadiseler
- Mi'racın beden ve ruh ile birlikte olmasının delilleri
- Rasûlullâh'ın Mi'rac'da gördükleri (Mi'rac'da vâkî nakilleri beyân eder)
- Bi'setten sonra on ikinci sene hâdiseleri
- Bi'setten sonra on üçüncü sene hâdiseleri

DÖRDÜNCÜ RÜKÛN; 311b- 495b

(Hicretten Hazret-i Peygamber'in vefatına kadar olan kısmı ihtiva eder)

- Rasûlullâh'ın Mekke-i Mükەرreme'den Medine-i Münevvere'ye hicreti ve vefâtına kadar olan vâkıâlar
- Hicret
- Hicret'in başlangıcı
- Resûlullâh'ın Sevr mağarasını teşrifleri
- Hicret esnasındaki vâkıâlar
- Resûlullâh'ın Medine'ye vâsıl oluşları
- Hicretin birinci yılında olan vâkıâlar
- Hicretin ikinci yılında olan vâkıâlar (ramazan orucu bu yılda farz oldu)

- Kiblenin dönme hadisesi
- Fâtımâ'tüz Zehrâ'nın (r. anha) nikâhı
- Cihat ve kıtalın emrolunuşu
- Hz. Hamza bölüğü
- Ubeyde bin Haris bölüğü
- Sa'd ibn ebi Vakkas bölüğü
- Zü'l- 'Uşeyre gazası
- Hz. Ali bölüğü
- Abdullah Bin Cahş bölüğü
- Büyük Bedir gazası
- Bedir'e ulaşıncaya kadar zuhur eden olaylar
- Büyük Bedir gazâsının başlaması
- Melâikenin İslâm askerine yardımı
- Muhârebe esnâsındaki olaylar
- Ebû Cehil'in katli
- Ganîmet mallarının taksimi
- Fetih haberinin Medine'ye erişmesi
- Müşriklerin Bedir yenilgisini Mekke'de duyması
- Ümeyr ibn Veheb Cehmî'nin îmâna gelişi
- Yahudi kızı Asmâ'nın katli
- Benî Kaynuka muhârebesi
- Sevik muhârebesi
- Hicret'in üçüncü senesinde olan hâdiseler
- Karkara-i Kedr gazvesi
- Enmâr gazvesi
- Seriyeye-i Karde
- Kâ'b ibn Eşref'in katli
- Hicaz taciri ebû Râfî'nin katli
- Ümmü Gülsüm'ün (r. anha) nikâhı
- Hafsa'nın (r. anha) nikâhı
- Zeynep binti Huzeyme'nin (r. anha) nikahı
- İmâm-ı Hasen'in (r.a.) tevellüdü
- Uhud gazvesi
- Uhud gazvesinin başlangıcı

- İki tarafın muhârebeye tutuşması
- Uhut muhârebesi'nde zuhûr eden vâkıâlar
- Uhud muhârebesi'nden sonra olan vâkıâlar
- Rasûlullâh'ın Medine'ye mürâcaatı
- Uhud şehitlerinin fazileti
- Hamraü'l-Esed gazâsı
- Seriyeye-i Reci kıssası
- Süfyân ibni Hâlid Hezelî'nin katli
- Ebû Seleme bin Esed el-Mahzûmî seriyyesi
- Bi'r-i Maûne seriyyesi
- Beni Nudayr gazvesi
- Bazı vâkıâlar
- Bedr-i Mevûd gazâsı
- Şarabın yasaklanması
- Hicret'in beşinci senesinde olan vâkıâlar
- Zâtürrika' gazvesi
- Dûmetü'l-Cendel gazvesi
- Müreysa gazvesi
- Ayşe'ye (r. anha) yapılan iftira
- Teyemmüm ayetinin nüzûlü
- Hendek günü Resûlullâh'ın duâsı
- Hendek gazâsında olan vâkıâlar
- Benî Kureyza vâkıâsı
- Ebû Süfyân'ın Peygamberimize kastı
- Hicretin altıncı senesinde olan vâkıâlar
- Hudeybiye vâkıâsı
- Rasûlullâh'ın (s.a.v.) hükümdarlara gönderdiği mektuplar
- Hicret'in yedinci senesinde olan vâkıâlar
- Hayber gazası
- Rasûlullâh'ın (s.a.v.) Gassânî melîkine yazdığı mektub
- Hicretin sekizinci senesinde zuhûr eden vâkıâlar
- Mûte gazâsı
- Mekke'nin fethi
- Rasûlullâh (s.a.v.) Mekke-i Mükerrreme'de oldukları vakit zuhûr eden vâkıâlar

- Huneyn gazvesi
- Tâif gazvesi
- Hicretin dokuzuncu yılındaki olaylar
- Tebük gazâsı
- Hâlid bin Velîd'in (r.a.) Dûmetü'l- Cendel'e gidişi
- Habeş Meliki Necaşî'nin vefâtı
- Hicretin onuncu yılında vâkî olan olaylar
- Rasûlullâh'ın (s.a.v.) Vedâ Haccı
- Yalancı peygamberler
- Secâh binti Hâris
- Abhele-i Esved ibn Ka' b ibn Absân
- Talha bin Huveylid ibn Esved
- Rasûlullâh'ın (s.a.v.) son hastalığı (rasûlullâh'ın hastalığının başlangıcını ve hastalığı zamanında olan halleri beyan eder, bu fasılda birçok olay vardır)
- Rasûlullâh'ın (s.a.v.) hastalığı
- Resulullah'ın (s.a.v.) hastalığının şiddetlenmesi (bu bâbda bir çok rivayetler vardır, inşaallah bildiririz)
- Rasulullah'ın (s.a.v.) mubârek rûhunun kabz olunduğunu ve o zaman görünen olayları bildirir
- Azrail'in (a.s.) izin istemesi
- Resûlullâh'ın Techîz, Tekfîn ve Defni
- Resûlullâh ahirete gittikten sonra zuhûr eden olaylar ve mubârek kabrini ziyareti fazileti
- Hâtîme

HAZRET-İ PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ İLE İLGİLİ BÖLÜM; 497b- 530b

(Hazret-i Peygamber'in sıfatlarını ve mucizelerini ihtiva eder)

- Rasûlullâh'ın mûcizeleri
- Rasûlullâh'ın aklî mûcizeleri
- Rasûlullâh'ın hissî olan mûcizeleri
- Rasûlullâh'ın sıfatlarının mucizeleri
- Hazret-i server-i kâinat "aleyhi efzalüssalavât ve ekmelü't-tahıyyât) hazretleri'nin haricî mûcizeleri
- Hilye-i Saâdet (yani rasûlullâh'ın görünüşü, tanınması)

2- Nüzhet-i Cihan ve Nâdire-i Devrân: Ahmed b. Muhammed-i Gaffari-yi Kazvînî tarafından “Nigâristan” adı ile Farsça olarak Şah Tahmasb’a ithafen yazılmış genel bir tarih kitabının tercümesidir.²³² Yazma nüshaları farklı kütüphanelerde bulunabilmektedir (Süleymaniye Kütüphanesi, Yenicami bölümü, nr. 907, Hüsrev Paşa bölümü, nr. 456).²³³ Şeyhülislam Yahya tarafından da tercüme edilen Nigâristan, 330 adet tarihi olaydan oluşur. Mukaddime kısmında Kanunî Sultan Süleyman için duâlar edilmesi ve methiyeler yapılması eserin onun adına yazıldığı düşündürür, ayrıca bu bölümde Tâberî Tarihi²³⁴ de dahil 31 adet kitabın adı geçer ve daha bahsedilmeyen nice kaynaklardan faydalandığını söyler.²³⁵

3- Terceme-i Sittîn li-Câmiu’l-Besâtîn: Yusuf sûresi ve Kur’ân’dan bazı ayetlerin de olduğu Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. Zeyd et-Tûsî tarafından yazılan Câmiü’l-letâifi’l-besâtîn adlı altmış meclis ve bir hâtimeden müteşekkil eserinin tercümesidir. Geçen ayetlerdeki olaylar sahabeden ve İslâm âlimlerinden nakillerle ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Yusufnâme olarak da anılan eserin Süleymaniye Kütüphanesi’nde Damad İbrahim Paşa no: 767; Hacı Mahmud no: 1924; Hasan Hüsnü no: 97; Hasan Hüsnü no: 97 M numaralarda nüshaları vardır.²³⁶

4- Kâşifü’l-ulûm ve fâtihu’l-fünûn: Muhtemelen Taftazânî’ye ait “el-Muvattel” adlı, Kazvînî’nin (ö. 739/ 1338) “Telhîsü’l- Miftâh” ına yapılan şerhin tercümesidir. Edebî sanatların da anlatıldığı eserin Süleymaniye kütüphanesinde “Terceme-i Telhîsü’l Miftâh” adlı bir nüshası (Fatih, no 4534) bulunmaktadır.²³⁷

1.4. Nazm-ı Siyer-i Şerîf ile Batı Türkçesinden Bir Örneğin Karşılaştırılması

Aynı gelenekten beslenen edebiyatlar olarak, İslâmî Türk Edebiyatının Anadolu Sahası’ndan bir örnek ile “Siyer-i Şerîf”i karşılıklı değerlendirebilmek için “Muhammediyye” adlı Batı Türkçesi’nin en sevilen siyerini ele alalım;

²³² Nazif Hoca, “Altıparmak Mehmet Efendi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1995, S.2, s. 34.

²³³ Adnan Karaismailoğlu, “Altıparmak Mehmet Efendi”, **TDVİA**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 542.

²³⁴ Mustafa Fayda, “Târihu’l- Ümem ve’l- Mülûk”, **TDVİA**, İstanbul, 2011, C. 40, s. 92- 94.

²³⁵ Nazif Hoca, age., s. 34.

²³⁶ Adnan Karaismailoğlu, age., s. 542.

²³⁷ Adnan Karaismailoğlu, age., s. 542.

(Muhammediye'nin muhteva özellikleri ile ilgili buradaki bilgilerin kaynağı Âmil Çelebioğlu'nun M.E.B. yayınlarından İstanbul'da 1996 senesinde çıkan "Muhammediye" nin birinci cildidir.)

Muhammediye, müellifi Yazıcıoğlu Mehmed'in yine kendisinin yazdığı "Meğāribü'z-zamân li-gurûbi'l-eşyâ' fi'l-'ayn ve'l-'ıyân" adlı eserinin özellikle de Hz. Peygamber ve ashabı ile ilgili olan kısımlarının nazmen tercümesidir. Tam adı "Kitâbü Muhammediyye fî na'ti seyyidi'l-âlemîn habîbillâhi'l-a'zam Ebi'l-Kâsım Muhammedini'l-Mustafâ" dır²³⁸.

Muhammediyye'nin yazılış sebepleri, Yazıcıoğlu'nun kardeşi Ahmed Bîcan'ın ve dostlarının ısrarları ile esas olarak Hz. Peygamber'i gördüğü rüyada Allah rasûlünün kendisine "Mevlîd yazması için" irşâd ve telkinde bulunmasıdır.

Temel olarak üç geniş bölüme ayrılabilir;

1. Bölüm: Yaratılış, 1.-1413. beyit arası;

Bu bölümde klasik tertibe göre bir tevhid ve na't, ile dört halifenin, Hz. Peygamber'in torunları Hz. Hasan'ın ve Hz. Hüseyin'in belirgin özellikleri ile methedilmeleri, sebep-i telif kısmı, Peygamberin nurunun, aklın, kalemin, levhin, kürsînin, cennetin, cehennem, arzın, arşın, meleklerin, şeytanların, bütün mahlûkun, Hz. Adem ile Havvâ'nın yaratılışları ve cennetten indirilip Arafatta buluşmaları, sonra da Hâbil ile Kâbil gibi konular anlatılır.

2. Bölüm: Hz. Peygamber'in doğumu, savaşları, mucizeleri, hayatı, 1414.-4756. beyit arası;

Tertîbü'l- enbiyâ kısmı ile başlayan bölümde; Hz. Âdemden itibaren peygamberlerin bazı hususiyetleri, Hz. Peygamberin doğumunda, çocukluğunda ve gençliğinde gerçekleşen olağanüstülükler, Hz Hadîce ile olan evliliği, Hira dağına çekilmesi, vahyin gelişi, sahabenin önde gelenlerinin müslüman oluşları, peygamber'in şemâili, Mi' râc, hicret, kıblenin yön değiştirmesi, büyük mucizeler, gazâlar, vedâ haccı ve hutbesi gibi konular işlenir. Bu bölümde Kur'ân-ı

²³⁸ Mustafa İsmet Uzun, "Muhammediyye", TDVİA, İstanbul, 2005, C. 30, s. 586- 587.

Kerîm'den bazı sûre tefsirleri ile ehl-i beyt için mersiyeler de bulunmaktadır. Muhammediye'nin halk üzerindeki en büyük etkiyi oluşturan kısmı olan Hz. Peygamber'in vefâtı hâdisesi de burada anlatılır.

3. Bölüm: Kıyamet alâmetleri, âhiret halleri, 4757.- 8765. beyit arası;

Hadislerle açıklanan kıyametin büyük ve küçük alâmetlerinden ilmin azalması, büyük günah işleyenlerin çoğalması, Deccâl'in çıkması, Hz. Îsâ'nın gelişi, Yecüc- Mecüc kavimleri, Dabbetü'l- Arz, tevbe kapısının kapanması, sûra üfürülmesi ve kâinattaki her şeyin helâkı, değişik bir yağmur ile bütün ölülerin tekrar dirilmesi gibi konular ile âhiret manzaralarından mü'minlerin hamd sancağı altında toplanışı, Allah'ın peygamberleri sîgâya çekmesi, Hz. Peygamber'in şefaati, hesap, mîzan, sırat, araf, cennet, cehennem, huriler, nîmetler, ziyafet sofraları, Hakkın tecellisi gibi konular işlenir.

Hâtîme kısmında Hz. Peygamber'i üç kere rüyasında, şeyhi Hacı Bayram Velî'yi de mânâ aleminde gördüğünü söyler. Şeyhinin ve dostlarının dilinden kitabın medhini yapar. Sultan Murad ve bazı devlet büyüklerine medh ü senâ eder, Ahmed-i Has, Derviş Bayezid, Zeyne'l- Arab gibi arkadaşlarından bahseder ve dua, münacaat ve salavat ile eser biter.

Yazıcıoğlu eserinin başına Kitâb-ı Muhammediyye fî- Na'ti Seyyidi'l- 'Âlemîn Habîbu'l-lâhi'l-a'zâm ebu'l-Kâsım Muhammedü'l- Mustafâ olarak belirtmiş, ilerleyen kısımlarda da birkaç kere "Muhammediyye" olarak geçmiştir. Müellifin adı dolayısıyla "Yazıcıoğlu Mehmed'e ait olduğu" mânâsını da çıkarabilmekteyiz. Eserin türü için de rüyasında gördüğü Hz. Peygamber'in dilinden "Mevlid" tabirini kullanmıştır. Eser farklı nüshalarda farklı sayılarda olmakla beraber aruz vezni ile yazılan 9110 beyit civarındadır ve genel olarak tercî-i bend nazım şekli ile yazılmıştır. Sade ve samimi bir dil ve ifade ile asırlardır insanları etkilemiş, medrese, câmi ve köy odalarında okunmuştur.

İlerde detaylı olarak anlatmaya çalışacağımız gibi Doğu Türkistan bölgesinde yazılan Siyer-i Şerîf insanlara Hz. Peygamber'in hayatını öğretmek amacı ve yönlendirilme ile sade bir dille ve samîmî bir üslupla, hece ölçüsü ile,

dörtlükler halinde ve bölümlere ayrılarak yazılmıştır. Her iki eserde de halkın dikkatini çekebilmek amacıyla sahih rivayetlerin yanında efsanevî unsurlar göze çarpar.

1.5. Yazılış Tarihi ve Yeri

Şâdi Töre Hocası Seyid Ahmed'in isteği ve gereken kaynak kitapları ülkenin çeşitli yerlerinden getirtmesi ile Siyer-i Şerîf'i Kazakistan Shayan medresesinde 1913 yılında yazmaya başlar. Yaklaşık iki ay gibi kısa bir zamanda eser tamamlanır. Medresenin hocaları eseri kontrol ederler, onaylarlar ve haber yayılır. Ülkenin ileri gelen şahsiyetleri Siyer'e çok ilgi gösterir, bir süre sonra onun taş baskı bir kopyasına sahip olmak saygınlık vesilesi haline gelir. Ezberlenmeye ve insanların toplandığı meclislerde okunmaya başlanır. 1914'te Taşkent'te tekrar taş baskısı yapılır. Bu aşamadan sonra Özbek aydınlar birbirlerine "Siyer-i Şerîfim var" demekten gurur duyarlar. Artık Şâdi'nin adı Orta Asya'da iyice duyulur. Aslında son derece basit yaşayan bir kişi olmasına rağmen insanlar onu bir evliya gibi görmeye başlar.

1.6. Baskıları

Siyer-i Şerîf'in bir adet yazma nüshası Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi'nde korunabilmiştir. Zaman içinde taş baskıları ve matbu baskıları yapılmıştır. Bu baskılardan biz de iki taş baskı bir matbu olmak üzere üç baskıya ulaşabildik. Taş baskılardan biri Özbekistan'dan biri de İstanbul'da yaşayan Kazak bir aileden getirtilmiştir. Aynı baskının kopyaları olmakla beraber her ikisinde de bizim dipnotlarda belirtmeye çalıştığımız eksiklikler, fazlalıklar vardır.

Taş baskı yönteminin ne olduğu hakkında bilgi vermemiz gerekirse;

Kireç taşından yüzeye yağlı bir çeşit mürekkeple yazılan yazının pek çok kimyasal işleminden geçirilip, kağıda basılması ile gerçekleşir. Avrupa'da görsel sanatlar alanında büyük bir boşluğu dolduran "Taş Baskı" tekniği zamanla eğitim alanında kullanılmaya başlar. Osmanlı topraklarına Henri Cayol isimli Doğu dillerine ilgisi olan biri tarafından getirilmiştir. Türkçeyi öğrenmesi, Taş Baskı'nın

özelliklerini ve bu metodla eserlerin özgün hallerinin korunabileceğini devlet ricaline anlatabilmesi neticesinde bir atölye kurup Harbiye Nezâreti için çalışmasına destek verildi. İlk basımlar da askerî niteliklidir. Daha sonra edebî eserler, sözlükler ve yabancı dilde mecmua basılmıştır. Henri Cayol II. Mahmut'dan yazma eserleri basım imtiyazı almış ve yazmalar kataloğu hazırlamış, fakat kendisi 1865'te kolera salgınında ölmüş, katalog da büyük Beyoğlu yangınında 1871 yılında yanmıştır. Devletin ve kişilerin açtığı matbaa sayısı otuz kadar olduğunda buralarda büyük topluluklara hitap edebilen eserler ve II. Abdulhamit'in emri ile Kur'ân-ı Kerîmler de basılmıştır.²³⁹

Matbu baskıya ise Taşkent'de ulaşabildik. Bu baskı 2003 yılında Almatı'da Aris yayınevi tarafından 384 sayfa olarak yayına hazırlanmıştır. Çalışmayı yayına hazırlayan Jonah Torezhan isimli kişi iken genel koordinatörlük görevini Şâdi Töre'nin hocası ve Siyer'i yazması için cesaret ve izin veren hocası Seyid Ahmed'in torunu Kurbanali İşhan üstlenmiştir. Bu baskının girişinde çalışma hakkında çok kısa olmak üzere aynen şu cümleler Kazakça olarak yer alır;

“Kazak yazılı edebiyatının kurucusu Shadi Tore Zhangerovich (doğ. 1855-öl. 1933), Güney Kazakistan'ın Suzak ilçesinde doğdu ve Shayan, Karnak'ta Appak İşhan ve Buhara'da Kekelgash medreselerinden mezun oldu. Otuza yakın Destan ve şarkı yazmış, bunların onsekiz tanesi yayınlanmıştır. Şâdi Tore'nin 1914 yılında Taşkent'de basılan, Kazakistan ve Orta Asya halkları arasında yaygın olarak bulunan “Nazım Siyer Şerif” destanı, peygamber efendimizin hayatını tam olarak anlatan Kazak dilinde yazılmış ilk eserdir. Kitap medrese öğrencileri için İslam Tarihi konusuna ek olarak kadim yazımızdan okumak ve öğrenmek isteyenler ile Peygamber'in (Allah'ın selamı ve selameti üzerine olsun), biyografisini bilmek isteyen birçok insan için hazırlanmıştır.”

²³⁹ Alim Kahraman, “*Taş Basması*”, (Taş kalıplara yapılan baskı ve bu teknikle basılmış eser), TDVİA, İstanbul 2011, C. 40, s.144- 145.

2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

İncelemeye çalıştığımız eser T1 baskısında 348, T2 baskısı 384, matbu baskı ise 371 sayfa hacmindedir. Detaylara gelirsek;

2.1. Nazım Şekli

Okur yazarlığın gelişmediği topluluklarda bir şey öğretmek, anlatmak sözlü olarak manzum eserler ile gerçekleşmiştir. Türkî coğrafyada da İslâm dîni nesrin yanında nazım ile de öğretilmiş, bu eserler o coğrafyadaki Türklerin kimliklerine göre farklı şekiller alabilmiştir. Özellikle Türkiye ve Kazakistan Türkleri bu açıdan pek çok benzerlik ve paralellik gösterir. Meselâ insanlar müslümanlığı daha iyi öğrenebilmek, şartlarını anlamak ve içselleştirebilmek için köy odalarında, insanların toplandığı her türlü yerde manzum veya mensur halk hikayeleri okurdu. Geniş topluluklara hitap edebilen bu nazım şekli Kazak edebiyatında “Kıssa Dastan²⁴⁰”, Türk Edebiyatında ise “Halk tipi mesnevî²⁴¹”, “Basit planlı mesnevî” ya da “İslâm Tarihi temalı halk hikayesi” olarak tanımlanmıştır.

Çalışma konumuz olan “Siyer-i Şerîf”in şekil özelliklerine geçmeden önce “Halk Tipi Mesnevî” konusunu biraz açmak isteriz.

Âmil Çelebioğlu yukarıdaki isimlendirmelerle anılan eserlerin ortak özelliklerini şu şekilde belirlemiştir.

- 1- Beyit sayıları azdır.
- 2- Tamamı tek bir kalıp ile yazılır.
- 3- Kafiye ve vezne çok dikkat edilmez.
- 4- Normal klasik mesnevîlerin bölümlerinden olan tevhid, münacaat, mi‘râciyye, sebep-i telif gibi parçalar ya yer almaz ya da çok kısaca söylenip geçirilir.

²⁴⁰ Шафигов, М., “*Діни Дастандар*”, Қазақ Әдебиеті, Энциклопедия, Алматы, Білік, 1999. (M. Şafigov, “*Dini Dastandar*”, Kazak Edebiyatı Ansiklopedisi, Almatı, **Bilik**, 1999.)

²⁴¹ Âmil Çelebioğlu, Türk Mesnevî Edebiyatı (XV. yy. ’a kadar-Sultan II. Murad Devri 824– 855/ 1421–1451), Kitabevi, İstanbul 1999.

5- Amaç öğretmek olduğu ve yiğitlik, ahlak, İslâm dîni, İslâm tarihi konuları gibi temalar işlendiği için halkın konuştuğu dil kullanılır. Sanatsal bir kaygı yoktur.

6- Bu eserler çok sevildiği ve yayıldığı için yazma nüshalarında pek çok isim yer alır, dolayısıyla gerçek yazarı tesbît etmek çok zordur. Gerçek yazar tesbit edilse de artık esere çok müdahale edildiği için edebî anlayışı yorumlanamaz, ayrıca bu isimler -müstensih, okuyucu, anlatıcı- esere eklemeler yaptıkları için de nüshalar arasında büyük farklılıklar vardır.

7- İnsanların bu hikayeleri çok sevdikleri yazmaların çokluğundan anlaşılır.

8- Bazı klasik şairler de bu türün gördüğü beğeni ve takdirden etkilenerek bu türde eserler vermişlerdir.²⁴²

Ahmet Yesevî, Hakim Süleyman Ata gibi türün ilk örneklerini veren öncü şahsiyetlerin izinden giden fakihler, şeyyadlar ve meddahlar tarafından yazılan ve söylenen Halk tipi mesnevîlerin amacı sanat icra etmek değil İslamî değerleri öğretmek²⁴³ İslâma karşı samîmî ve saf duygular besleyen ve büyük bir ilgiyle takip eden halka Allah'ın kudretini, Hz. Peygamber'in hayatını, İslâm için yapılan ilk savaşları, dört halîfeyi, dînî muhteviyata sahip kahramanları ve kişileri, ahiret hallerini anlatmaktır.²⁴⁴ Bu basit planlı mesnevîlerin kaynakları Fuad Köprülü'ye göre Kütüb-i sitte'deki Hz. Peygamber'in yaşarken ve vefatı esnasında sarf ettiği sözler ile bu konularla ilgili sahabe sözleri; siyer edebiyatındaki ilklerden Siyer-i İbn İshak, Sîretü İbn Hişam, Tabakât gibi eserler ile eski Türk, İslâm ve İran örf ve adetleridir²⁴⁵.

Yukarıda değinmeye çalıştığımız gibi sözlü edebiyat ürünlerinin ön planda olduğu Kazakistan'da her alanda gerçekleşen Rus işgali karşısında halkın morale

²⁴² Âmil Çelebioğlu, *Türk Mesnevî Edebiyatı* (XV. yy.'a kadar-Sultan II. Murad Devri 824– 855/ 1421–1451), Kitabevi, İstanbul 1999.

²⁴³ İsmet Çetin, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1997, s.91.

²⁴⁴ Vasfi Mahir Kocatürk, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yay., Ankara, 1964.

²⁴⁵ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Alfa Yay., İstanbul, 2016.

ve milli- dînî değerlerini hatırlamaya ihtiyacı olması dolayısıyla 1800’lü yıllarda²⁴⁶ Rus edebiyatına da tepki olarak basit edebî eserler yazılı biçimde basılmaya başlanmıştır.

Burada Türkiye Türklerinden örnek olarak Yunus Emre Dîvanındaki Mi‘râciyye’yi ve Süleyman Çelebi’nin Vesîletü’n-necât’ını gösterebiliriz. Kazakistan’dan da Hz. Peygamber’in hayatı ile ilgili, “Muhammed Paygambâr” adlı yazarı belli olmayan 1679 mısralık bir manzume; Mi‘râc’ı ile ilgili 19. Yüzyıldan Şerniyazov’un “Muhammed Paygambardın Migrajga Uşşanı”; vefatı ile ilgili Şayhıslamuglı Jüsipbek’in “Kissa Muhammed Rasul Allahnıñ Darul Peniden Darül Bakaga Rihlat Etken Meselesi” adlı 582 mısralık eseri örnek verilebilir.²⁴⁷

Kendi çalışmamıza dönmemiz gerekirse;

Eser bir “Halk tipi mesnevî”dir. Klasik tertiplerle benzer şekilde düzenlenmiştir. İçeriği Tevhîd, Münacaât, Na‘t ve Kur‘ân-ı Kerîm’e övgü gibi konular olan 36 dörtlükten sonra, 23 dörtlükten oluşan Sebeb-i Tasnîf kısmı başlar. Şair burada “An Hâzret-i Rasûl-i Ekremniñ Nûr-ı Şerîfi Yaralganı Beyânında” başlığı ile Hz. Adem’in yaratılışı, peygamberlik nurunun babadan oğula geçişi ve Hz. Peygamber’in dedesi ve babasından sonra annesine ulaşması ile devam eder. 91. dörtlükte Allah rasûlü’nün doğumu ile hayatını anlatmaya başlar.

2.2. Vezni

Şiirde ölçü yazıldığı dilin yapısına bağlı olarak şekillenir. Türk dilinin de ölçüsü hece ölçüsü, diğer adları ile; parmakla sayıldığı için “vezn-i benân, hesâb-ı benân” olarak ifade edilen “Hece Vezni” dir. İslâmiyet’in kabulü ile beraber pek çok yeni kültürel öge yanında aruz vezni de edebiyatımıza girer, fakat bu döneme

²⁴⁶ Субханбердина, Y., “Қазақ Қытаптары”, Қазақ Әдебиеті, Энциклопедия, Алматы 1999 **Білік.** (Ü. Subhanberdina, “Kazak Kitaptarı”, Kazak Edebiyatı Ansiklopedisi, Almatı, 1999, **Bilik.**)

²⁴⁷ Metin Akar, *Türkiye İle Kazakistan’ın Yazılı Eski Edebiyatlarında Ortak Konulu Eserler*, Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl konulu 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, C. 1, 2010, s. 31-42.

kadar olan süreçte Türkler yalnızca hece ölçüsünü kullanmışlardır²⁴⁸. Zamanla dîvan şairlerinin kullandığı vezin “Aruz”, Halk şairlerinininki de “Hece” olmuştur.

Bugüne değin asırlardır kullanılan ve Türkçülük akımı sırasında hemen her kesimden şairin de kullandığı Hece ölçüsü, temelde hecelerin mısralardaki sayı düzenine bağlıdır. Bu açıdan Durak ve Sayı olarak iki hususiyeti bulunur.

Hece sayısı; şiirde bütün dizelerde eşit sayıda hece olması gerekliliğidir. Burada hecenin kaç harften oluştuğu ya da seslerin uzunluk veya kısalığı etken değildir.

Durak ve Durgulanma; dizede anlamlı söz öbekleri arasında doğal bir biçimde, kendiliğinden verilen ara “durak”, bu bölümlere ayırmaya da “durgulanma” dır. Durgu şiirde önemli ahenk unsurlarından biridir. Dikkat edilmesi gereken nokta okuyucuya bir nefes payı bırakmış gibi, zorlamadan, kelimenin bitiminde ara vermektir.²⁴⁹ Aruz ölçüsündeki taktı^ç ile benzer bir durum olsa da taktı^ç de kelime bölünebilirken, durakta bölünmez. Her dizede 2 ile 5 arası durak, her durakta da 1 ile 10 arası hece bulunabilir.²⁵⁰

Hece ölçüsü ile yazılan fakat farklı duraklı dizeleri olan şiirler manzumeyi monotonluktan uzaklaştırır ve tatlı bir uyum sergilenmesini sağlar. Aynı zamanda dizelerindeki hece sayısı aynı olsa da durak yerleri farklı olan şiirler de vardır. Bunlar “duraksız” olarak tanımlanır.

Kendi çalışmamıza gelecek olursak;

Bazı konuların kafiyeye ve ölçü ile daha kolay öğretilbildiği müellifler ve alimler tarafından onaylanmış bir durumdur. Çünkü bu tarz ölçülü ve kafiyeli ifadeler zihinde daha çabuk ve kalıcı yer edinirler. Eserin hem Çağatayca gibi uzun ünlülerin nisbeten daha az olduğu bir dilde ve hem de didaktik bir amaçla yazılması millî bir vezin olan “Hece Vezni”ni gerekli kılar.

²⁴⁸ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, Türkiye Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1967, s. 596.

²⁴⁹ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, Türkiye Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1967, s.599.

²⁵⁰ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 12. baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2019, s. 39- 40.

Zaten Şâdi Töre'nin izini takip ettiği Pîri Türkistan Hoca Ahmet Yesevî de hikmetlerinde İslâm şeriatını, Hz. Peygamber'in sözlerini ve davranışlarını, Yesevîlik yolunun özelliklerini hep hece vezni ile dörtlükler halinde anlatmıştır.

Eserimiz 11'li hece ölçüsü ile dörtlükler halinde yazılmıştır. Bu ölçü Halk Edebiyatı nazım biçimlerinden en sevileni olan Koşma²⁵¹ nazım biçiminin, Dîvan Edebiyatı nazım biçimlerinde de en hacimli mesnevîlerin yazıldığı aruz kalıbına karşılık gelen, ayrıca destanların ve Tekke şiiri nazım türlerinin de çok kullandığı ölçüdür.

Metnimizden 11'li hece veznine örnekler vermemiz gerekirse;

Bar irdi iki balam yürgen imip

Her küni yürer irdim sütüm birip

Sütümni uş bugün imbey kaldı

Çorqamin açlık ilen kitgey ölüp (4089)

Rasûlniñ nûr şerîfi yaralğanmin

Evvelâ ecdâdları aytolsunlar (58/ 3-4)

Cennetniñ hüllesimin harîrinen

Üstüne Hâk emrimin kiyim kiydi (1091/ 3-4)

Yabtlar yiti qubat yabu kılp (1617/ 4)

²⁵¹ Pertev Naili Boratav, "Koşma", *İslam Ansiklopedisi*. C. 6, s. 876- 880.

Bazı durumlarda hece sayısı daha az veya çok olabilmıştır. Metnin geneli 11 hecelik dizelerden oluştuğu için bu farklı sayıdaki mısralar okumada hemen belli olur.

10 heceli;

Suymın ma^ʿ rifetniñ taze cudı (1094/1)

Lağabda zi'n-nüreyñ anı dirdi (2246/ 4)

12 heceli;

Cābirniñ iki oğlınıñ tirilgeni (4085/1)

Ḥudāy bir sin peygamber-i bir Ḥaqsın dip (4104/ 3)

13 lü;

Alardan rasūl-i Ḥudā yukarı ötüp (1168/1)

Bu ölçünün 6+5, 4+4+3, 4+7, 7+4, 5+6 duraklı halleri vardır, metnimizde öne çıkan 7+ 4 duraksamalı halidir.

Çol yirde bir ayağı/ sınıp kitdi

Öziniñ süllesimin/ muhkem itdi

Taşkarı koyup kitgen/ tört aşhābқа

ʿAbdu'l-lāh meşaqḡatbin/ kilip yitdi (2240)

Min aytdım ins ü cinniñ/ peygamberi

Şayyāddan kefil aldı/ bol kün mini

Arkama bir mertebe/ qolı tigen

Andındur bol hūşbüylük/ isniñ barı (4101)

2.3. Kafiyesi

Şekil özellikleri konusunda incelenebilecek diğer başlığımız Kafiye'dir. İki ya da daha fazla mısranın özellikle sonlarında gerçekleşen ses benzerliği olarak ifade edebileceğimiz ses olayı, eski çağlardan beri çok önemli bir ahenk unsurudur ve fakat zaman zaman bazı edebî akımlarda duygu, düşünce ve hisleri kısıtladığı gerekçesi ile kafiye olumsuz eleştirilmiştir.

Bize göre şiirde en güzel ifade tarzını aramaya sevketmesi bakımından gerekli ve önemlidir. Çünkü kafiye, uyumun artması ve vurgulanması; ezber yapılırken kolaylık sağlaması; kafiye endişesi ile şairin yeni kelimeler keşfedebilmesi ve her dizenin şiir ile uyumlu bir şekilde durgulanmasına yardım eder.

Eserimizde Şâdi'nin kafiye konusunda çok serbest hareket ettiğini görmekteyiz. Kulağa gelen bütün benzer seslerle kafiye yapmış, kafiye bir zorunluluk olarak değil, estetik bir güzellik olarak görmüştür. Dolayısıyla Arapça, Farsça ve Türkçe kelimeleri kendi aralarında ya da karışık olarak kafiyelemiştir.

Eserimiz dörtlükler halinde ve aaxa şeklinde kafiyelendiği için burada ilk iki mısrayı göstermek yeterli olacaktır.

Sınıflandırarak göstermemiz gerekirse;

Arapça- Arapça örnekler:

Vezîrge ilip aytdı bir hukemā

Söylesip cevāb birse padşāh maña (1603/ 1-2)

Yaralgān on sekiz miñ küll-i 'ālem

Āsumān yer ʿarş kürsī levh kalem (3/ 1-2)

Kilgende sizler munda koyup qadem

Bererlik üyümde yoq hiçbir taʿām (4307/ 1-2)

Bir küni oturganda hayruʾl-enām

Körünmey birev kilip birdi selām (780/ 1-2)

Arapça- Farsça örnekler:

Caʿ ferge Necāṣī aytdı yemengiz gam

Mülkimde oturuñız şād-ı hürrem (723/ 1-2)

Biri bol muʿ cizeniñ şāh-ı ebrār

Qasında yoldaş bolup tört çehāryār (4305/ 1-2)

ʿArz itip yaʿ fūr aytdı şāh-ı ebrār

Birevmin cift bolmaq imes derkār (4284/ 1-2)

Bol qad türli peygamberde köp muʿ cizāt

Muʿ teber kitāblarda eyleğan yād (4328/ 1-2)

Öziniñ kudretimin Qādir Hudā

El-ḥamd dip bol süreni qıldı ibtidā (5/ 1-2)

Farsça- Farsça örnekler:

Bakarānıñ süresi dip aytadur bāz

Anı hem bildireyin eylep āgāz (8/ 1-2)

Muṭṭalib Ḥamzaga aytdı kılıp āvaz

Birmeymin Muḥammedni sağan hem bāz (243/ 1-2)

Kimsin dip rasūl-i Ḥudā kıldı āgāz

Min cinniñ neslimin dip birdi āvāz (781/ 1-2)

Arapça- Türkçe örnekler:

‘Ömerge ḥaber birip aytdı rasūl

‘Arabğa izā birmey şabrlık kıl (4112/ 1-2)

Şiddīkğa rasūl aytdı kılıp izhār

Mü’minge ‘ämme dīdār körsetmek bar (1749/ 1-2)

Ḥadīşbin ḥaber birdi Resūl yine

Bol fātiḥa külli derdge irür devā (12/1-2)

Barçası öz lafzımin aytur şenā

Ḥamd aytur kiçe kündüz tinmey yine (2/ 1-2)

Türkçe- Türkçe örnekler:

Ta‘ yīnlep aytқанına usunca köp

Ḥavf itdim mīrāşda hem bir bolğay dip (4309/ 1-2)

Muṭṭalib Lehebge aytdı bol yaḥşı söz

Her zaman seniñ kiler açuyıñ tiz (241/ 1-2)

Rasūldan barçası hem dīn öyrendi

Her türli emr-i ma' rūf ta' līm birdi (743/ 1-2)

Andın soñ bir cemāa gördi yine

Dem be dem başın kiser melek heme (1134/ 1-2)

Farsça- Türkçe örnekler:

Her kişi mu' cizege bolsa gümān

Bolğanı ı' tikādde Cehil kılğan (4331/ 1-2)

Cehlge Ṭabūr aytdı ahmak nādān

Dünyada ādem bolmas sinen yaman (745/ 1-2)

Görüldüğü gibi Şâdi kafiye seçiminde kelimenin kökenine bakmaksızın kulağa hoş ve ahenkli gelen seslerle güzel bir uyum yakalamıştır.

Eserimizdeki kafiye sistemini değeri bakımından ele almamız gerekirse;

Kafiyeler değeri bakımından Yarım, Tam ve Zengin ve Tunç Kafiye gibi bölümlere ayrılır.²⁵²

²⁵² Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, Türkiye Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1967, s.591.

Yarım Kafiye; kelimelerde tek bir sesin benzeşmesi ile oluşan kafiye'dir.

Ğullarnı tabşırayın sizge yine

Kiyimsiz aç saklama barın heme (3625/ 1-2)

Rasûlğa ol kilgenleer aytdı yine

Ruĥşat bir ħaytıp barıp Medīneġe (1075/ 1-2)

Tam Kafiye; iki kısa ya da bir uzun sesin kafiye'lenmiş halidir.

Ey ħavm cehennemden ħorħuñızlar

Ehl-i ‘ıyāl sizge tābi‘ evlādıñ bar (3628/ 1-2)

Ey ħavm biş namāznı oħu zinhar

İçinde niçe türli tertibi bar (3636/ 1-2)

Zengin Kafiye; ikiden fazla sesin kafiye'lenmesi ile oluşur. Burada seslerden biri uzun olabilir.

Mu‘ teber bilgüli söz uşbu ħışşa

Özgeden ħādişesi niçe ħaşşa (1077/ 1-2)

Namāznı okumasa ħaysı bir cān

Dīninde ol bendeniñ bolġan noħşān (3638/ 1-2)

Tunç Kafiye; Mısra sonlarında kafiye'lenmiş olan en az üç sestten oluşan ses gruplarından birinin diğ'erinin içinde yer alması ile oluşur.

Şevābın ġıybet itġān ol ħul alar

Urnına andın alıp günah salar (3648/ 1-2)

Usunday bir niçe söz ağzına alıp

Yığladı feryād itip biñ zārlanıp (3661/ 1-2)

Şiirde kafiye sistemine katkı sağlayan Redif kavramından da örnekler vermemiz gerekirse;

Redif; kafiye den sonra tekrarlanan ek, ya da kelime ile yapılan kafiye dir.

Peyğamber barmağna ruḥṣat birdi

Enşārī sābiḳīnler alar irdi (1076/ 1-2)

Alalmay kiç bolğan soñ kildi ḳaytıp

Aşḫāblar köp rancıdı ḥafa tartıp (2970/ 1-2)

Aşağıdaki gibi sadece ses benzerlikleri ile kurulan kafiye sistemine verebileceğimiz örnekler de mevcuttur;

Yitmiş miñ bol deryāça bar kiñligi

Üstümin ol deryāniñ yine Tübā

Yitmişmiñ yir min kökniñ arasınday

Her biri kiledi dip aytdı muni (1284/ 1-2)

Şiirinde esas amacın öğretici mahiyet ve muhteva olması için çaba sarfeden şairlerin çoğunun olduğu gibi Şâdi de yapıları ve yazılışları farklı da olsa, isim, fiil ya da sıfat gibi söz grupları bakımından uyumu değil²⁵³ ses

²⁵³ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2019, 12. Baskı, s. 73.

bakımından uyumu arayan bir şairdir. Bu durum kelimelerin ya da eklerin sık sık tekrarlanması, ya da bazen sadece benzer seslerle kafiye yapılmış olması ve hatta bazen hiç kafiye yapılmamış olmasının gerekçesidir diyebiliriz.

2.4. Dörtlük Sayısı

Siyer-i Şerîf'in elimizde bulunan üç baskısından her biri farklı sayılarda dörtlük ihtiva etmektedir. Özbekistan'ın başkenti Taşkent ilinden gelen Taş baskı usûlüyle çoğaltılmış olan kopya ilk elimize geçen ve çalışmamıza esas aldığımız baskıdır. Bu nüshâda birkaç eksik sayfa bulunmaktadır. Konu bütünlüğü bakımından bir devamsızlık olduğunu farkettiğimiz bu durumu zaman içinde yine Özbekistan'da sahaflardan bulabildiğimiz matbu baskıdaki dörtlüklerle karşılaştırarak netleştirebildik. Ardından araştırmalarımız neticesinde yine Taş Baskı olarak bulabildiğimiz nüsha da kopan sayfaların amatörce tamir edilmiş onlarca örneği ile dolu idi.

Sonuç itibari ile üç kaynağı birbirlerine kıyas yaparak, eksiklik - fazlalıkları dip not olarak göstererek, ve sayarak ulaştığımız sonuç 4336 dörtlük olarak karşımıza çıkar.

3. ESERİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

İslâmi ilimleri öğretmek amacıyla olan müellifimiz hitap ettiği topluluğun anlayabileceği, özellikle gençlerin ve ilmi açıdan zayıf olanların da rahat okuyabileceği bir çalışma yapma amacıyla yola çıktığı için kullandığı dil de sade ve samimidir. Çünkü sanatsal bir doyum ya da şairliğini gösterebileceği bir mecra arayışından ziyade Hazret-i Peygamber'in hayatını anlatmak ve her açıdan Rus asimilasyonu altındaki Kazak halkına gerçek dînini öğretmek amaçındadır. Böyle olunca bölüm başlıkları ile neredeyse bir ders kitabı niteliğindedir.

Siyer-i Şerîf Doğu Türkçesi ile yazılmış olması münasebetiyle zengin bir dil hazinesidir. Şâdi Töre Cihangiroğlu'nun anlatımında Çağatayca'ya, dînî konularda

da Arapça'ya ve Farsça'ya olan hakimiyeti ve bu dilleri bir arada son derece ahenkli kullanımı dikkat çeker.

Nazm-ı Siyer-i Şerîf Çağatayca kaleme alınan bir eser olması münasebetiyle eserde geçen dil özelliklerinin anlaşılmasına yardımcı olabilmesi için konu başlığı ile eserden örnekler verilmesi doğru olacak kanaatindeyiz;

3.1. Siyer-i Şerîf'te Çağatayca Dil Özellikleri

3.1.1. Yapım Ekleri:

3.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri:

+aç/ -eç: Yalañ+aç “çıplak” 651/ 3; **+çı:** Yalğan+çı “yalancı” 941/1; **+daş:** Yol+daş “yol arkadaşı” 997/ 2, qarındaş “kardeş” 206/ 3; **+ga/ +ge:** Öz+ge “başka” 201/ 1; **+l:** Kız+l “kırmızı” 153/3; **+la:** Tañ+la “ahiret günü” 14/ 4; **+lğ/ +luğ:** Yar+lğ “ferman, emir” 221/4, ul+(l)uğ “ulu, yüce” 70/ 1; **+lık:** Bahadır+lık “yiğitlik” 2046/ 2, şād+lık “ferahlık” 787/ 4; **+ınç/ +unç:** On+unç “onuncu” 880/ 3; **+sız/ +siz:** qarındaş+sız “kardeşsiz” 1837/ 4; **+tın/ +tün:** üs+tün “üst” 1808/ 2, as+tın “alt, aşağı” 1808/ 2

3.1.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri:

-a: tol-a “çok, dolu” 1006/ 1; **-ak/ -ek:** böl-ek “farklı, başka” 1396/ 2; **-ç:** qorqın-ç “korku, dehşet” 62/ 3; **-g:** qat-ı-g “şiddetli, katı” ; **-ı:** yahş-ı “iyi, güzel” 334/ 1; **-l:** ti-l “dil” 14/ 3; **-m:** öl-ü-m “ölüm” 1677/ 1; **-ma:** ısıt-ma “ateş, hastalık, titreme” 3521/3; **-mak/ -mek:** bir-mek “vermek” 3998/ 3; **-meklik:** kör-meklik “görmeye” 736/ 3; **-(ı)n/ -(u)n:** buru-n “önce, -den önce” 857/ 1; **-z:** kö-z “göz” 30/ 2

3.1.1.3.İsimden Fiil Yapma Ekler:

+la-/ +le-: yük+le “yüklemek” 949/ 1; **+sa-:** su+sa “susamak” 103/ 1; **+u-:** uz+u-n “uzun” 2144/ 1

3.1.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ar-: çık-ar “çıkarmak” 1151/ 3; **-dur-:** kil-tür- “getirmek” 450/ 2; **-guz-:** tir-güz- “diriltmek” 2624/ 4; **-l-:** yar-ı-l “yarılmak” 1734/ 1, tir-i-l- “dirilmek” 1069/ 4; **-ma--:** kör-me- “görme” 525/ 3; **-r-:** kö-r- “gör” 541/4; **-ş-:** sözle-ş- “konuşmak” 265/ 4; **-t-:** ay-ı-t “söylemek” 267/1

3.1.2.İsim:

3.1.2.1.Çokluk Ekleri: +lar/ +ler

Ferişte+ler “melekler” 140/3; vāqı‘a+lar “olaylar” (bölüm başlıklarında); tağ+larına “dağlarına” 150/ 3; cān+lar “canlar, insanlar” 164/ 1; a+lar+ga “onlara” 170/ 1; biz+ler+din “bizden” 171/ 3.

3.1.2.2. İyelik Ekleri:

	TEKLİK	ÇOKLUK
1. Şahıslar	+m/ +(ı)m/ +(u)m	+mız/ +(ı)mız/ +(u)mız
2. Şahıslar	+(ı)ñ, +(u)ñ	+(ı)ñız
3. Şahıslar	+ı, +sı	+ları

Teklik 1. şahıs çekim örnekleri:

At+i+m “adım, ismim” 1178/ 1; kıl+u+m “kölem” 666/2; ten+i+m “bedenim” 561/ 3; kıl+u+m “elim” 246/ 4; baş+i+m “başım” 2089/3; til+i+m “dilim” 36/ 1; art+i+m “arkam” 37/ 4; vakt+i+m “zamanım” 38/ 3; kuvvet+i+m “gücüm” 45/2

Teklik 2. şahıs çekim örnekleri:

Günāh+ı+ñ+nı “günahını” 2549/ 3; aytkān+ı+ñ+nı “söylediklerini” 606/ 2; öz+ü+ñ+ni “kendini” 432/ 3; kerem+i+ñ+min “lütfun ile” 1361/ 4; fazl+ı+ñ “iyiliğin” 643/ 3; kudret+i+ñ “gücün, kuvvetin” 1679/ 3

Teklik 3. şahıs çekim örnekleri:

Fermān+ı “emri” 1172/ 4; yara+sı+nan “yarasından” 2741/ 2; köz+i+n+e “gözüne” 2550/ 2; ehl+i+niñ “ailesinin” 4050/ 2; baş+ı “başı” 522/ 2; yüz+i “yüzü” 930/ 4; arka+sı+dan “arkasından” 2042/ 1; öz+i+niñ “kendinin” 4052/3; zehre+si “cesareti” 1052/ 2

Çokluk 1. Şahıs çekim örnekleri:

‘arz+ı+mız “dileğimiz” 2207/ 3; kul+ı+mız “kölemiz” 2000/ 3

Çokluk 2. şahıs çekim örnekleri:

Renk+ler+iñiz “renginiz” 1499/ 1

Çokluk 3. şahıs çekim örnekleri:

Barça+ları “hepsi” 2580/ 4; söz+leri “anlattıkları” 37/ 1; köz+leri “gözleri” 1142/ 1; at+ları “isimleri” 85/ 1; kol+ları “elleri” 844/2

3.1.2.3. Aitlik eki örnekleri: +kı/ +ki

Evvel+ki “önceki” 81/ 3; kolum+da+ğı “elimdeki” 3424/ 3; üstü+n+de+ki “üstündeki” 1258/ 1

3.1.2.4. Hal ekleri:**3.1.2.4.1. İlgi Hali: +ıñ/ +nıñ**

Min+iñ “benim” 2528/ 2; bala+n+iñ “çocuğun” 2600/ 2; Hudā+nıñ “Allahın” 2612/ 3; aytkān+iñ “söylediklerinin” 2632/ 1; a+nıñ “onun” 2652/ 2; kan+iñ “kanın” 2666/ 2; fātiḥā+nıñ “fatihanın” 4/ 4; kāfir+nıñ “kafirin” 2649/ 3

3.1.2.4.2. Yükleme Hali: +n/ +nı

Barçası+n “hepsini” 336/ 4; kulum+nı “kölemi” 661/3; tilim+ni “dilimi” 984/ 3; özüñ+ni “kendini” 432/ 3; balam+nı “çocuğumu” 179/ 2

3.1.2.4.3. Yönelme hali: +ga/ +ğa

Halime+ge “Halimeye” 181/ 1; söz+ge “söze” 185/ 1; dīn+ge “dine” 3191/ 1; Mekke+ge “Mekkeye” 3193/ 1; süt+ge “süte” 187/ 3; tive+ge “deveye” 194/ 1; til+ge “dile” 203/ 3; Muṭṭalib+ge “Muttalibe” 220/ 4; rasūlga “peygambere” 2001/ 3; yol+ğa 1940/ 1

3.1.2.4.4. Bulunma hali: +da/ +de

Aldım+da “önümde” 1046/ 4; köşkūn+de “sarayında, köşkünde” 1394/ 1; kūn+de “günde” 26/ 3; artım+da “arkamda” 3469/ 3; dergâhım+da “katımda” 3928/ 4; özim+de+ki “kendimdeki” 4142/ 4; kōlın+da “elinde” 93/2; āsman+da “gökyüzünde” 1175/ 3; Bedir+de “Bedirde” 2360/ 4; dem+de “zamanda” 2121/ 4

3.1.2.4.5. Ayrılma hali: +dın

İlçiler+dın “elçilerden” 120/ 2; keteler+dın “yaşlılardan, büyüklerden” 173/ 4; özgeler+dın “başkalarından” 201/ 1; aşhāblar+dın “sahabeden” 2005/ 1; kureyşler+dın “kureyşlilerden” 2019/ 4; söz+dın “sözden” 11/ 4; mun+dın “bundan” 44/ 1; Sām+dın “Sâmden” 68/3; Süfyān+dın “Süfyândan” 83/ 3; açık+dın “aralıktan, açıklıktan” 105/1

3.1.2.4.6. Eşitlik hali eki: +ça/ +çe

Bar+ça+sı “hepsi” 21/ 2; ayğa+ça “ay kadar” 2763/ 3; mun+ça “bu kadar” 2657/ 4; deryā+ça “deniz kadar” 1284/ 1; dünyā+ça “dünya kadar” 1294/ 4

3.1.2.4.7. Vasıta hali eki: +min/ +minan/ +birle

Ṭavşifimin “ayrıntılarıyla” 23/4; lafzımin “kelimeleriyle” 13/ 4; edeb+minen “edebile” 1560/ 2; ḥamd+min “hamdederek, hamd ile” 4/ 2; kāse+min “kaseyle” 103/ 2; keremiñ+min “lütfunla” 142/ 3; Ebrehe+min “Ebrehe ile” 476/ 3; hile+min

“hile ile” 606/ 4; Asye+min “Asiye ile” 1179/ 4; lafzı birlen “dili ile” 56/ 4; kolu birlen “eliyle” 149/ 3; bolar birlen “bunlarla” 257/ 3

3.1.2.5. Soru eki: +mu/ +mü

Sindür müsün “sen misin” 739/ 3; bolğay mu “olur mu” 515/4; bilmediñ mü “bilmedin mi” 1718/ 2; Toğrı mu zalālet mu “doğru mu, yalan mı” 1862/ 2

3.1.3.Sıfat:

3.1.3.1. Niteleme Sıfatları:

Kızıl yulduz “kızıl yıldız” 153/ 3; kıpkızıl kan “kıpkırmızı kan” 633/ 1; kızıl yāḳūt, kızıl altun “kırmızı yakut, altın” 1115/ 3-4; yaşıł destārlar “yeşil sarıklar” 2064/ 2; Yaḥşı ton “güzel elbiseler” 363/ 4; otlu gürzi “ateşli topuzu” 1185/ 3

3.1.3.2. Belirtme Sıfatları:

Ol kağızğa “o mektuba” 1186/ 2; tört kız “dört kız” 372/ 4; uşbu yıl “işte bu yıl” 2475/ 4; illikbiş kün “ellibeş gün” 97/ 2; bol balanı “bu çocuğu” 217/ 1; Yitmişmiñ atlı “yetmişbin atlı” 423/ 3; üçünçi tabakada “üçüncü katta” 1460/1

3.1.3.3. Soru Sıfatları:

Niçe türli “kaç çeşit” 1509/ 1; ne türli mal “nasıl hayvan” 2730/ 4; qaysı yerde “hangi yerde” 3245/ 3; ne sebebeden “niçin” 1718/ 1

3.1.3.4. Belirsizlik Sıfatları:

Barça namāz “bütün namazlar” 8/ 4; Fulān ay fulān sā‘at fulān künde “falan ay falan saaat falan günde” 26/ 3; hiç ādemnen “hiç kimseden” 57/ 3; her türli “her çeşit” 99/ 3; tamam ötdi “hepsi geçti” 228/ 4

3.1.4. Zamir:

3.1.4.1. Şahıs Zamirleri:

	TEKLİK			ÇOKLUK		
	min	sin	ol	biz	siz	olar
Yalın hâl	min	sin	ol	biz	siz	alar
İlgi hâli	miniñ	siniñ	anıñ	bizniñ	sizniñ	alarnıñ
Belirtme hâli	mini	sini	anı	bizni	sizni	alarnı
Bulunma hâli	minde	sinde	anda	bizde	sizde	alarda
Yönelme hâli	maña	saña	aña	bizge	sizge	alarga
Ayrılma hâli	mindin	sindin	andın	bizdin	sizdin	alardın
Vasıta hâli	miniñle	siniñle	anıñla	biz birlen	siz birlen	bolar birlen

Min cavābın aytabilmem “ben bu söze cevap veremem” 2551/ 2; Ol aytdı “o dedi” 2594/1; Sin mağan körsetgil “sen bana göster” 2594/ 3; miniñ aytkan bol sözimni “benim sözümü” 551/ 3; işleriñe siniñ “senin işlerine” 2711/ 2; sözün anıñ “onun sözlerini” 2724/ 1; min sini “ben seni” 3763/ 4; mini alıp “beni alıp” 765/ 1; anı körüp “onu görüp” 64/ 2; minde yok “bende yok” 1838/ 2; birseñ maña “bana

versen” 242/ 4; saña birdim “sana verdim” 1900/ 3; aña bardı “ona gitti” 2842/ 2; mindin bular “bunlar benden” 1335/ 4; sindin kiyin “senden sonra” 3678/ 4; andın soñ “ondan sonra” 1475/2; biz koyarmız “biz koyarız” 394/ 2; siz indi “siz şimdi” 882/ 4; alar miniñ “onlar benim” 998/ 3; bizniñ dīnni “bizim dinimiz” 1032/ 4; sizniñ üçün “sizin için” 363/ 3; alarnıñ hiç birevi “onların hiç biri” 54/ 3; siz bizni “siz bizi” 2893/ 4; Allah sizni “Allah sizi” 19/ 2; alarnı dīnge “dīne onları” 4304/ 3; irdi bizde “bizde idi” 369/ 1; sizde miniñ “sizde benim” 3564/ 1; sin bizge kilme “sen bize gelme” 1429/ 4; kilip sizge “size gelip” 2497/ 1; alarga fermān itip “onlara emir verip” 2077/ 1; bizdın hiç cān “bizden kimse” 2197/ 2; sizdın kiyin “sizden sonra” 3679/ 3

3.1.4.2. İşaret Zamirleri:

Anıñ oğlu “onun oğlu” 83/ 2; munıñ dīni “bunun dini” 275/ 3; anı hem “onu da” 8/ 2; mundın sevāb “bundan sevab” 44/ 1; bolar birlen “bunlarla” 257/ 3; bolarnıñ arasına “bunların arasına” 77/ 3; alardan peygamberni “onlardan peygamberi” 4237/ 3; alarnıñ arasına “onların arasına” 907/ 4

3.1.4.3. Belirsizlik Zamirleri:

Barçasın “hepsini” 319/ 2; kervānnıñ barçası “kervanın hepsi” 330/ 3; aşhāblarnıñ barçaları “sahabenin tamamı” 3049/ 1; divalden kıysı taşnı “duvardan hangi taşı” 387/ 3

3.1.4.4. Soru Zamirleri:

Kim yurar “kim yıkar” 3491/ 3; ne türli “ne çeşit” 1238/ 1

3.1.4.5. Dönüşlülük Zamirleri:

Munda özüm “burada kendim” 267/ 4; özümni “kendimi” 603/ 3; özünüñ “kendinin” 316/ 2; özi “kendî” 2431/ 4; öziniñ çadırına “kendi çadırına” 2439/ 4; özinde “kendinde” 4006/ 4

3.1.5. Zarf:

3.1.5.1. Zaman Zarfları:

Uşol demde “o zaman” 2121/ 4; imdi yanıp “şimdi hemen” 724/ 2; tañ atқаңça “şafak vakti” 813/ 2; burun munı “önceden bunu” 550/ 1; bir küni “bir gün” 547/ 3; hergiz “asla” 111/ 2; kiyingi peygamberniñ “sonraki peygamberlerin” 1010/ 3

3.1.5.2. Yer Zarfları:

Üstüne kiygenleri “üstlerine giydikleri” 209/ 2; astıda қademiniñ “ayağının altına” 1436/ 2; Şafā min Merve tağniñ arasında “Safa ile Merve dağının arasında” 521/ 3

3.1.5.3. Azlık- çokluk Zarfları:

Üç mertebe “üç defa” 803/ 1; kem bolmay “eksik olmaz” 182/ 2; bis-yār “çok fazla” 3271/ 2; hiç bende “hiçbir köle” 2846/ 2;

3.1.5.4. Hal Zarfları:

Bī- ҳад “sınırsız” 1/ 1; қолı birlen “eli ile” 149/ 3; kitdi yanıp “hemen gitti” 214/ 2;

3.1.5.5. Soru Zarfları:

Niçük bolur “nasıl olur” 1863/ 4;

3.1.6. Fiil:

3.1.6.1. Basit Fiiller:

Kiy- “giymek” 802/ 1; ber- “vermek” 9/ 1; bol- “olmak” 18/ 1; di- “demek” 2508/ 3; bil- “anlamak” 1602/ 2; түş- “inmek” 10/ 1; kil- “gelmek” 66/ 2; tur- “durmak” 62/ 4; ur- “vurmak” 64/ 2; öt- “geçmek” 72/ 1; kit- “gitmek” 508/ 4; yit- “yetişti” 522/ 2; tol- “dolmak” 694/ 1; bar- “vardı” 735/1; қıl- “yapmak” 688/ 4

3.1.6. 2. Türemiş Fiiller:

Kil-tür- “getirmek” 310/ 3; söz-leş- “konuşmak” 265/ 4; ay-ı-t- “söylemek” 314/ 1; ol-tur- “oturmak” 3394/ 2; tir-i-l- “dirilmek” 1038/ 4; yar-ı-l- “yarılmak” 1734/ 1

3.1.6.3. Birleşik Fiiller:

Hayran bol- “şaşmak” 1521/ 1; ma’ lûm bol- “belli olmak” 6/ 4; hâzır bol- 2442/ 2; dâhil bol- “girmek” 2366/ 3; kıtdı bol- “sert olmak” 2354/ 1; uruş bol- “savaşmak” 2287/ 1; hamle kııl- “hareketlenmek” 2326/ 1; du’ ā kııl- “dua etmek” 2355/ 4; emr kıldı “emretti” 2357/ 1; ta’ yîn kııl- “görevlendirmek” 2371/ 3; yok kııl- “yok etmek” 4078/ 2

3.1.6.4. Şahıs Ekleri:

	Zamir Kökenli Şahıs Ekleri		İyelik Kökenli Şahıs Ekleri			
	Geniş Zaman, Gelecek Zaman, İstek		Görülen Geçmiş Zaman, Şart		Emir	
	Teklik	Çokluk	Teklik	Çokluk	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	- min	- miz	-m	-k	-ay/-ayın	
2. Şahıs	-sin		-ñ		.../- gıl/ -gil	-ñlar/ - ñızlar
3. Şahıs	.../ - lar	-lar		-lar	-sun	-sunlar

3.1.6.4.1. Geniş Zaman: -r/ -ar/- -ur

Uyalurmen “utanırım” 1365/ 4; oyalurmin “düşünürüm” 1485/ 3; yarlıkarmin “yakınlaşırım” 1352/ 3; bolarmin “olurum” 1567/ 3; körermin “görürüm” 1727/ 2; turarsın “durursun” 569/ 3; bolarsın “olursun” 635/ 4; aytur “söyler” 271/ 4; yürür “gezer” 591/ 4; bolur “olur” 728/ 3; koyarmız “koyarız” 394/ 2; kitermiz “gideriz” 622/ 4; öltürermiz “öldürürüz” 961/ 3; tabınurlar “taparlar” 584/ 4

3.1.6.4.2. Gelecek- İstek: fiil+ -ğay/ -ğey

Yemegeyler “yemeyecekler” 835/ 4; kilgeyler “gelecekler” 1194/ 2; aytkaylar “söyleyecekler” 1279/ 1 (saygı ifadesi); yığılgaylar “toplanacaklar” 1311/ 3; turgaylar “duracaklar” 1672/ 1; yubarmagay “gönderme” 2535/ 2; kirmegeymin “girmeyeceğim” 4215/ 1; yimegeymin “yemeyeceğim” 2612/ 4; urgay “vuracak, basacak” 2645/ 4; kilmegey “gelmeyecek” 2941/ 4; birmegeymin “vermeyeceğim” 3322/ 3; turgay “duracak” 3496/ 1; çıkmagaysın “çıkma” 3697/ 4; yiyecekler “yiyecekler” 1404/ 2; aytmaymız “söylemeyeceğiz” 491/ 2; kaytmaymız “dönmeyeceğiz” 2017/ 2; kisgeysin “kesesin” 2089/ 4; kiçürgeysin “geçiresin” 36/ 3

3.1.6.4.3. Görülen Geçmiş Zaman: -dı/ -di

Oyladum “düşündüm” 1727/ 1; urdum “vurdum” 1728/2; kütuldum “kurtuldum” 1981/ 2; boldıñ “oldun” 2029/ 4; didiñ “dedin” 2131/ 4; kitdiñ “gitdin” 2131/ 2; aytdı “dedi” 2055/1; yıkıldı “düştü” 2075/ 4; oylandık “düşündük” 314/ 4; bildik “kabul ettik” 1561; kirdiñiz “inandınız” 744/ 3; kitdiñiz “gitdiniz” 1014/ 4; birdiler “verdiler” 1785/ 1; böldiler “böldüler” 405/ 1

3.1.6.4.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman: -gandur

Yazılıgandur “yazılmıştır” 3880/ 4; kilgendür “gelmiştir” 3669/ 3; turgandur “durmuştur” 2556/ 2

3.1.6.4.5. Şart: -sa

Tabşursam “göndersem, versem” 217/ 2; salsam “göndersem “1337/ 3; işitseñiz “duysanız” 30/ 1; hāhlasañ “istersen” 356/ 3; yubarsañ “göndersen” 624/ 4; barsa “gitse” 461/ 4; tisek “desek” 690/ 3; yubarsak “göndersek” 2106/ 3; tursañız “uysanız” 604/ 4; atlansañız “sefere çıksanız” 2437/ 3; kılsalar yād “hatırlasalar” 1419/3

3.1.6.4.6. Emir:

Bereyin “vereyim” 1792/ 2; bolayın “olayım” 1660/ 4; yemegil “yeme” 1674/ 4; öltürgil “öldür” 432/2; tartsun “çeksin” 644/ 2; uruşmasun “savaşmasın” 430/ 1; öltürüngey “öldürün” 777/ 3; urmañlar “vurmayın” 1690/ 3; aytolsunlar “söylensinler” 58/ 4; kōnsunlar “yerleşsinler” 255/ 3

3.1.6.5. Sıfat Fiiller:

Öt-gen “geçen” 1500/ 3; bol-ğan “olan” 1771; yit-er bolsa “yetse” 276/ 2; kis-er bolsañ “kessen” 2089; til-er bolsa “dilese” 1403/3;

3.1.6.6. Zarf Fiiller:

Öt-gendin soñ “öldükten sonra” 1011/ 3; bit-gendin soñ “bittikten sonra” 1809/ 3; kör-gendin soñ “gördükten sonra” 1947/ 1; bilme-gendin “bilmeden” 261/ 2; öltür-geli “öldürelı” 473/ 3; körset-geli “göstereli” 1743/ 2; dip “deyip” 2253/ 2; sög-ü-p “sövüp” 744/ 2; oq-u-p “okuyup” 43/ 2; bol-u-p “olup” 46/ 3;

3.1.7. Bağlaçlar:

Eger “eğer” 2548/ 3; içmekge hem “içmeye de” 2714/ 4; bil kim “bil ki” 2883/ 4; yine “ayrıca, başka” 2581/ 1,4;

3.1.8. Edatlar:

Yol birle “yol ile” 1699/ 2; bölek “başka” 1396/ 2; andın kiyin “ondan sonra” 2936/ 3; gürzimin ferışteler “melekler gürz ile” 1145/ 3; fazlıñmin “lütfunla” 1157/ 4.

3.1.9. Ünlemler:

yâ Muhammed “ey Muhammed” (1204/ 1); Ey dostum (1317/ 2); ey birâder “ey kardeşim” (1428/ 1); ey şehryâr “ey sultanım” (1607/ 1); ey yaş oğlan “ey genç çocuk” (282/ 1)

3.2. Üslup Özellikleri

Halkı bilgilendirmek amacıyla yazılan eserlere hakim olan, sanat endişesi taşımayan, sade ve samîmî dil ile anlaşılır ifade özelliği, Nazm-ı Siyer-i Şerîf’de de ön plandadır. Şâdi’nin Kazak halkına unuttuğu İslâmî değerleri ve Peygamberin faziletli hayatını hatırlatma amacı, onu sanat yapma kaygısından uzak tuttuğu gibi okuyucu ile arkadaşça, karşılıklı konuşur gibi bir hava oluşmasına da sebep olmuştur.

Şâdi kendine özgü ve son derece içten ifade tarzı ve üslubu ile okuyucu ile karşı karşıya oturmuş, sohbet ediyormuş gibidir. Olayları anlatırken kullandığı yabancı kelime ve tamlamaların metnin içinde sanki kendiliğinden varmış gibi akıcı bir üslup ile yer alabilmesi hem bu konuşma dilinin tercih edilmesinden hem de şairimizin anlatacaklarını çok önceden öğrenip içselleştirmesinden kaynaklanır. Sebebi de Şâdi’nin çok erken yaşta bir molla olarak meşhur Şayan Medresesi’nde okumaya başlaması ile Arap Edebiyatı ile tanışması ve hayatı boyunca da bu sahanın içinde yaşamasıdır. Hazreti Peygamber’in hayatını anlattığı eserinde de sıklıkla Arapça kelimeler kullanmıştır. Bazı kelimeleri orijinal halleri ile, bazılarını da Çağatayca karşılıkları olduğu halde özellikle Arapça hali ile kullanmıştır.

Şair medrese geleneğinden gelen İslâmî ilimlere vâkîf bir şahsiyet olması dolayısıyla ayet ve hadisleri metnin içinde hiçbir zorlama olmadan rahatlıkla kullanır;

Fe evhâ ilâ ‘abdi mâ evhâni

Rasûlğa vahy kılıp aytdı anı

(1305/ 1-2)

“Li’l-lāhi’l-emru min qablū hem ve min ba‘d”

Mührine bol aytolğan sözni yazdırdı

(1642/ 3-4)

Eserde bir konuyu anlatmaya başlarken o yıl olan önemli olaylardan örnekler verir;

Bol yılı ramazānnıñ aylarında

Āyet bin rūze tutmak boldı nāzil

(1852/ 4)

Amacı öğretmek olduğu için, sonraki nesilleri sık sık anar;

Min dağı zıkr iyledim munıñ barın

Bilsin dip hıkāyesin her kim anın

(514/ 1-2)

Kiyingi işitgenler haberlensün

Aytayın izhār itip men hem anı

(91/3-4)

Ba‘ zısın ma‘ lūm itip bildirireyin

İşitsün kiyinginiñ barı heme

(109/ 3-4)

Kiyingi ādemlerğa ma‘ lūm bolsun

Enşārī ecdādınıñ hāl aḥvālī

(1590/ 3-4)

Min dağı nazım itip siyer tilin

Bol yirde bildireyin ba' zı birin

Kiyingi müştāk bolğan ümmetleri

İşlegen işleriniñ körsin türin

(4070)

İslâm'ın şartlarını insanlara anlatmaya çalışır;

Şevāb dip hacc baramız yolğa yürüp

Oquymız namāznı hem tünde turup

Rūzede kün batқанça aş içmeymiz

Ġarībga māl beremiz hayır kılıp

(15)

Barganday hacc ' umrege şevāb biter

Kāmil ğıyp tahāretni alsalar baz

(1868/ 3-4)

Bir konuya devam ederken yeri geldiği için ara verip başka bir konuya geçer,

Evvelki peygamberniñ vāqı' asın

Aytayın beyān itip qoyup anı

(81/ 3-4)

Rasūlniñ vāqı' āsıñ qoyaturup

Anıñ hem bildireyin haqıqatin

(417/ 3-4)

Bol yirde bir hıkāye kiltüreyin

Alarnıñ vāqı' āsın qoyaturup

(1675/ 3-4)

der ve önceki konuya dönerken şöyle hatırlatır;

İlgeri aşhāb-ı filniñ mezigilinde

Dip idim peygamberniñ toğulğanı

(416/ 3-4)

İlgergi vāqı' ānı qoyup kitüp

Bol sözni aytıp irdim ızhār itip

(3103/ 3-4)

İlgergi Qureyşler min peygamberniñ

Aytayın vāqı' āsın haber birip

(1683/ 3-4)

Ya da;

Aytayın yine bir söz haber birip

(177/ 2)

Ol künki bolup turğan vāqı' ānı

Yine de bildirayın eylap āğaz

(2080/ 3-4)

Bol yirde bildirmekge lazım boldı

Şāmdağı bir yaḥūdñıñ kılğan isi

(3836/ 3-4)

diyerek konuyu anlatırken söylenmesi, orada anlatması gerekeni ifade eder.

Anlattığı konu açıldıkça açılır ve yeni bir konuya geçerken özet olarak anlattığını, daha da yazılsa her konunun müstakil bir kitap olacağını söyler.

Bir kitāb bol sözlerniñ her birleri

Yazğanmin bir nüshağa sığmas barı

(81/ 1-2)

Bir faşl bol aytqannıñ her birisi

Ayталmas edā kılıp hiç birisi

(3836/ 1-2)

Konuyu istediği gibi bitirdiğinde;

Min dağı zikriyledim munıñ barın

Bilsin dip Һıkāyesin her kim anın

(514/ 1-2)

gibi ifade eder, ya da derli toplu anlatığını, daha fazla ayrıntıya giremeyeceğini söyleyerek;

Bolarnıñ her biriniñ kıssaların

Siyerde tafsilimin aytar barın

Mücmelmin usı türli beyān kıldım

Aytmaqğa vaqtim bolmay şerḥın anıñ

(3283)

der, ve yeni konuya başlayacağını haber verir;

Bolarnıñ vâkı‘âsın qoyup kittim
 Azraq atın aytıp söz körsettim
 Rasûlnıñ kesel bolğan hıķāyesin
 Aytmaqğa mundın kiyin taleb itdim
 (3482)

Bir seriyye yine boldı uşbu yılı
 Beyān ğıyp tafşlımin aytay munı
 (3073/ 1-2)

Anlattığı zamanda gerçekleşen olaylarla ilgili daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenleri kendi kaynağı da olan Mu‘ın el-Miskîn’in eserine yönlendirerek bakmaları gereken yeri gösterir.

Çol vaqıtde peydā boldı köb ‘alāmet
 Siyerde bārın birdin eyleyor yād
 İkinci ruknisiniñ evveline
 Qarasın biley dise her ādem zād
 (90)

Anlattıklarına sahabeden deliller getirir;

İbn ‘Abbās ibn ‘Ömer şaḥābeden
 Aytılıp usı türli boldı menkul
 (4106/4)

Ravilerdem “imam” diye bahseder;

Yetav dip ba‘z imāmlar ḥaber birdi
 Yitiñçi şehir atı Baḥreyn irdi

(2951/ 1-2)

Bölüm sonlarında o yıl gerçekleşen diğer önemli olaylardan da bahseder;

Çol yılı İbrāhīm nām oğul toğdı

(3340/ 3)

Rasūlniñ Zeyneb atlı kızı irdi

Allahdan ecel yitip çol yıl öldi

(3341/ 1-2)

Rasūlniñ Zeynep atlı hāṭūnı irdi

Buyruktı ecel yitip çol yıl öldi

‘Osmānniñ ‘Abdullah atlı bir oğlına

Uşbu yıl vefat bolıp ecel kildi

(2475)

Bir ‘ıyāl Ümmü Selem irdi nāmı

Peygamber nikāh kılıp aldı anı

Haqqında niçe merte āyet inip

Hamīrnıñ harām boldı içmekleri

(2476)

Sahabenin başına gelenleri, tarihi olayları, hayvanlarla konuşmaları hikaye ederek anlatır,

Cemālin peygamberniñ kiyik kördi

Öziniñ lafzı birlen āvāz birdi

Aytatun köñlümde bir müdde‘ām bar

Yaqınga ayā rasūl kilgil didi

Rasūlniñ raħmı kildi munı ıřtıp
 Aldına ol kiyikniñ bardı yitip
 Rasūlğa kiyik aytdı yā peygamber
 Bol şayyād mini kilür bendi itip
 (4087-4088)

Allah rasūlü'nün vefâtından sonra onu ziyarete gelen yahudinin hikayesi bu şekilde anlatılır;

Her türlü aytқан sözi ħaddın asıp
 Gözinen yığlar irdi yaşın saçıp
 Yahūdniñ bol sözine ıřkat kılmay
 Turardı aşĥāblar hem zār yığlaşıp
 (3855)

Aşırı olağanüstü olaylar gerçekleşir, Hazret-i peygamberin bebekken yürümesi, konuşması bunlara örnektir;

Peygamber özgelerdin tiz ir yitdi
 İki ayda imgek ilen yürüp kitdi
 Toğangā üç ay kāmıl bolğandın soñ
 Urnıdın turmaqlıqğa ıalep itdi

Tört ayda dival uşlap tike turdı
 Biş ayda turmaqlıqın anıq kıldı
 Altı ayda aqrınlap ıadem basıp
 Yiti ayğa yitgendin soñ dürüs yürdi

Sözlevge sekiz ayda tili bardı
 Toğuzda burunğıdan dürüslendi
 Peyğamber tilge gilip sözlegende
 Evlā “bism’i-llah” nı ağızına aldı

(201-203)

Nazm-ı Siyer-i Şerîf gibi çok hacimli eserler, amacı dînî- didaktik, ve destansı olması dolayısıyla şiirsellikte ön plana çıkmaktan çok nazmı, okunmasında, ezberlenmesinde, dikkat çekip dinlenmesinde bir araç olarak kullanmışlardır. Anadolu sahasında Yunus Emre ile eşleştirebileceğimizi düşündüğümüz Şâdi, Hz. Peygamber’in sevgisi ile o kadar doludur ki, insanlara onu doğru bir biçimde anlatmayı o kadar ister ki burada artık şairliğinin ne kadar kaliteli olduğu değerlendirilmemelidir kanaatindeyiz. Böyle düşünmemize rağmen kendiliğinden ve son derece etkili bir lirizm de okuyucuyu kendine çeker ve yüce duygular hissettirir.

4. NAZM-I SİYER-İ ŞERÎF’İN TERTÎBİ ve TÜRKİYE TÜRKÇESİNE NESİR OLARAK ÇEVİRİSİ

4.1. Eserin Tertîbi

Kazak bir şair olan Şâdi Töre Cihangiroğlu Çağatayca olarak nazmen tercüme ettiği “Siyer-i Şerîf”i Hazret-i Peygamber’in hayatını Türkçe olarak, sade ve anlaşılır bir şekilde anlatmaya, öğretmeye çalıştığı eseridir.

Klasik Edebiyatımızda başlı başına bir konu hakkında yazılan eserler genellikle benzer düzende yazılır. Örneğin Mesnevî nazım türü ele aldığı konuyu besmele, tevhîd, na‘t, sebep-i te’lîf gibi bölümlerde ele alır. Çalışmamızın daha önceki bölümlerinde tartışmaya çalıştığımız gibi Siyer-i Şerîf için de “Halk Tipi Mesnevî” diyebiliriz. Dolayısıyla klasik bir mesnevîde olan bölümler çok belirgin olmasa da bu minvalde yazılan eserimiz didaktik bir yapıya sahip olması hasebi ile de belli konu başlıklarına ayrılmıştır.

Siyer-i Şerîf “Sebeb-i Telif” bölümü ile beraber 108 başlık olarak tanzim edilmiştir. Verilen başlık altında konu anlatılmaya başlanır ve aralarda başka hususlara değinir, ardından tekrar konuya döner. Bu anlamda kısmen kronolojik bir anlatıma sahiptir diyebiliriz.

Başlıkları baskılardaki sayfa numaraları ve dörtlük aralıkları ile vermemiz faydalı olacaktır;

Tablo 2:1 Bölüm başlıkların nüshâlara göre bulundukları sayfalar.

Bölüm Numarası	Bölüm Başlığı ve dörtlük aralıkları	Matbu Nüsha	Taş Baskı 1	Taş Baskı 2
1	Bismillâhirrahmânirrahîm (1-36)	3	1	-
2	Sebeb-i Taşnîf-i Kitâb-ı Bi-Hâzen-Naẓm (37-59)	6	4	-
3	An Hâzret-i Rasûl-i Ekremniñ Nûr-ı Şerîfi Yaralğanı Beyânında (60- 90)	8	7	7
4	An Hâzret-i Rasûl-i Ekremniñ Dünyâğa İngen Târihi (90- 141)	10	10	10
5	An Hâzretniñ Babası ‘ Abdü’l-Muṭṭalibniñ Körgen Vâkı ‘aları (142- 205)	15	15	14

6	Hıkāye-i Şakḳ-ı Şadr (206-233)	20	21	20
7	Rasūl-i Ḥudāniñ Babası ‘ Abdü’l- Muttalibniñ Vefâtı (234- 250)	23	26	22
8	Ebū Ṭālib Peyğamber-i Ḥudānı Başrağa Alıp Barğanı (251- 292)	24	29	24
9	An Ḥazretimiz Rasūl-i Ekremniñ Ḥadīcetü’l-Kübrānı Nikāḥlaganı (293- 377)	28	-	27
10	Ḳureyşlarnıñ Ka’beni Bina Ḳılğanı (378- 417)	35	35	35
11	Hıkāyet-i Aşḥāb-ı Fīl (418- 515)	38	38	38
12	Rasūl-i Ḥudāğa Peyğamberlik Kilgenleri (516- 562)	47	47	47
13	Ḥazreti Ebū Bekrniñ Dīnge Kirgeni (563- 609)	51	51	51
14	Rasūl-i Ḥudānı Ḳureyşlarnı Dīnge Da’vet Ḳılğanı (610- 670)	55	55	55

15	Aşhâbların Evvel Hicret İtüp Habeş Vilâyetige Barğanları (671- 684)	60	61	61
16	Ḳureyşlarnıñ Habeş Yurtığa İlçi Yubarganı (685- 751)	61	62	62
17	Nübüvvetniñ Altıncı Yılındağı Vâkı'â (752- 793)	67	68	68
18	Ḥazret-i Ḥamzanıñ Dīnge Kirgeni (794- 818)	70	72	72
19	Ḥazret-i 'Ömerniñ Dīnge Kirgeni (819- 879)	72	74	74
20	Nübüvvetniñ Yitiñçi Yılından Onıñçı Yılğaça Vâkı'ası (880- 916)	78	79	79
21	Biş Kâfirniñ Helâk Bolğan Hıkâyesi (917- 936)	81	82	82
22	'Utbe La'nnıñ Ölğan Hıkâyesi (937- 954)	82	84	84
23	Nübüvvetniñ Onıñçı Yılı Rasûl 'Aleyhisselâmnıñ Aynı Yargan Mu'cizesi (955- 979)	84	86	86
24	Ebû Ṭâlibniñ Vefat Bolğanıdur (980- 992)	86	88	88

25	Hadīcetü'l-Kübrānıñ Vefatı (993-1021)	87	89	89
26	Cinlarnıñ Dıñge Kirgeni (1022-1052)	90	92	92
27	Qureyşlarnıñ Rasûl-i Hudādan Suvāl Sorğanı (1030- 1052)	91	93	93
28	Qaydar İbni 'İsmā'ıl 'Aleyhi's-selāmıñ Tirilgeni (1053- 1072)	93	95	95
29	Nübüvvetniñ Onbirinçi Yılı Enşārlarnıñ Dıñge Kirgeni (1073-1078)	94	96	96
30	Mı'rāc-nāme-i An Hāzret-i Şallallahu 'Aleyhi Ve Sellem Bismillāhirrahmānirrahīm (1079-1107)	95	97	97
31	Rasûl-i Hudānıñ Mescid-i 'Aqşāğa Kılgeni (1108- 1119)	98	100	100
32	Rasûl 'Aleyhi's-selāmıñ Evvelki Āsmāñğa Barğanı (1120- 1153)	99	101	101
33	Rasûl 'Aleyhi's-selāmıñ İkinçi Āsmāñğa Barğanı (1154- 1161)	102	104	-

34	Rasûl-i Hudânîñ Üçünçi Āsmānga Barğanı (1162- 1172)	102	104	-
35	Rasûl-i Hudânîñ Törtünçi Āsmānga Barğanı (1173- 1217)	103	105	105
36	Rasûl-i Hudânîñ Beşinci Āsmānga Barğanı (1218- 1225)	107	109	-
37	Rasûl-i Hudânîñ Altınçı Āsmānga Barğanı (1226- 1244)	108	110	-
38	Rasûl-i Hudânîñ Yitinçi Āsmānga Barğanı (1245- 1254)	110	112	-
39	Rasûl-i Hudânîñ Sidretü'l-Müntehāga Barğanı (1255- 1294)	110	113	113
40	Rasûl-i Hudânîñ Kābe Qavseyn Ev Ednāga Barğanı (1295- 1304)	114	116	116
41	Fe Evhā İlā ' Abdi Mā Evhā Beyānı (1305- 1376)	115	117	117
42	Rasûl ' Aleyhi's-selāmniñ Cennetni Körgeni (1377- 1434)	121	123	123
43	Rasûl ' Aleyhi's-selāmniñ Dūzaḡnı Körgeni (1435- 1493)	126	129	129

44	Rasûl ‘Aleyhi’s-selâmnîñ Benî İsrâîlni Dînge Da’vet Qılğanı (1494- 1514)	131	134	134
45	Rasûlniñ Mescid-i Aqsâğa Qaytğanı (1515- 1542)	133	136	136
46	Nübüvvetniñ On İkinçi Yılı Enşârîlarniñ Dînge Kirgeni (1543- 1590)	135	138	138
47	Hıkâyet-i Padişah-ı Tab’ Hümeyrî (1591- 1652)	139	142	142
48	Rasûl-i Hudânîñ Medînege Barganları (1653- 1700)	144	148	148
49	An Hâzret-i Rasûl ‘aleyhi’s- Selâmnîñ Ğârğa Kirgeni (1701- 1713)	148	152	152
50	Ğârdağı Yılannîñ Hıkâyesi (1714- 1768)	150	153	153
51	An Hâzret-i Rasûl-i Ekremniñ Ğârdan Çıkğanları (1769- 1793)	154	158	158
52	Rasûl-i Ekremniñ Medînege Kirgeni (1794- 1851)	156	160	160
53	Hicretniñ İkinçi Yılınıñ Vâkı’âları (1852- 1868)	161	165	165

54	Nikâh-ı Fâtımâ Rażıyallâhu ‘anhâ (1869- 1916)	163	167	167
55	An Hâzret-i Rasûl-i Ekrem Şallallâhu ‘Aleyhi vesellemge Āyet-i Seyfniñ İngeni (1917- 1957)	167	171	171
56	Ġazâ-yı Bedr (1958- 2011)	171	175	175
57	İki Leşker Birbirige Mülâkât Bolğanı (2012- 2065)	175	179	179
58	Ebū Cehil La’nınıñ Ölgeni (2066- 2101)	180	184	184
59	Bendelerni Fidyeye Birlen Çıkarğanınıñ Beyânında (2102- 2140)	183	187	187
60	Bedr Şoğuşıdın Mekke-i Mükerremeye Hâber Barğanı (2141- 2174)	186	191	-
61	Hicretniñ Üçünçi Yılınıñ Vâkı’ası (2175- 2192)	189	194	194
62	Hıkâyet-i Ka’b Bin Eşrefniñ Ölgeni (2193- 2216)	191	195	195
63	Hıkâyet-i Ebū Râfi’ni Öltürgeni Beyânında (2217- 2248)	193	198	198

64	Ġazā-yı Uḥud (2249- 2303)	196	200	200
65	An Ḥazret-i Rasūl-i Ekremniñ Tişi Şehīd Bolğanı (2304- 2331)	200	205	205
66	Ḥazret-i Emīr Ḥamzanıñ Şehīd Bolğanı (2332- 2374)	203	208	208
67	Hicretniñ Törtünçi Yılındağı Vāqı'a (2375- 2426)	206	212	212
68	Hıkāye-i Süfyān-ı La'nnıñ Ölgeni (2427- 2476)	211	216	216
69	Hicretniñ Beşinci Yılıniñ Vāqı'aları (2477- 2491)	215	221	221
70	Ġazā-yı Muşta'ılıqnıñ Beyānı (2492- 2515)	216	222	222
71	Ḥazret-i Bibi 'Āişe Rażıyallāhu 'anhāniñ Töhmaṭge İlingeni (2516- 2562)	218	224	224
72	Ġazā-yı Hendek (2563- 2587)	222	228	228
73	Ḥazret-i Cābir Rażıyallāhu Anh İki Oğlınıñ Vāqı'ası Beyānında (2588- 2719)	225	230	230
74	Ġazā-yı Beni Qurayza Beyānında (2720- 2764)	236	242	242

75	Hicretniñ Altınçı Yılında Bolğan Vāķı'alar Beyānında (2765- 2798)	240	246	246
76	Ĥudeybiyeniñ Şulhı Beyānında (2799- 2827)	242	249	249
77	An Ĥazretni Etrāf Cevānibdeki Pādşāhlarga İlçi Yubarganı (2828- 2845)	245	251	251
78	Necāşige Barğan İlçilerniñ Vāķı'ası (2846- 2852)	247	253	253
79	Heraķlge Barğan İlçilerniñ Ĥaberiniñ Beyānında (2853- 2908)	247	254	254
80	Pādşāh Ĥusrev Pervizge Barğan İlçiniñ Vāķı'ası (2909-2929)	252	259	259
81	Muķavķıs Ĥākimge Barğan İlçiniñ Vāķı'ası Beyānında (2930- 2936)	254	260	260
82	Bişinçi Şām Ĥākimi Ĥārişge Barğan İlçiniñ Vāķı'ası Beyānında (2937- 2945)	255	261	261
83	Şāh-ı Yemāmege Barğan İlçiniñ Vāķı'ası (2946- 2950)	255	262	262
84	Şāh-ı Baĥreynge Barğan İlçiniñ Vāķı'ası (2951- 2959)	256	262	262

85	Hicretniñ Altınçı Yılı Ğazā-yı Ħayberniñ Beyānında (2960- 3052)	257	263	263
86	An Ħazret-i Rasūl-i Ekremniñ Ħacga Barganları Beyānında (3053- 3065)	265	271	271
87	Hicretniñ Sekizinçi Yılıniñ Vāķı 'ası (3066- 3072)	266	273	273
88	Seriyye-i Mūte (3073- 3117)	266	273	273
89	Mekke-i Mūkerremeniñ Feth Bolğan Vāķı 'aları (3118- 3191)	270	277	277
90	Ķanı Mubah Bolğan On Bir İrkek Altı Ħātunlar (3192- 3285)	276	284	284
91	Ğazā-yı Ħuneyn Beyānında (3286- 3311)	284	292	292
92	Ğazā-yı Tāif (3312- 3341)	287	294	294
93	Hicretniñ Törtünçi Yılındağı Vāķı 'a (3342- 3348)	289	297	297
94	Ğazā-yı Tebük (3349- 3375)	290	297	297
95	Seriyye-i Vādī-i Remel (3376- 3425)	292	300	300
96	Hicretniñ Onunçı Yılındağı Vāķı 'alar (3426- 3438)	296	304	304

97	Ḥaccü'l-Vedā' (3439- 3485)	298	305	305
98	Hicretniñ On Birinci Yılı Rasûl ‘Aleyhi’s-selâmnıñ Kesel Bolğanları Beyânı (3486- 3547)	302	310	310
99	Rasûl ‘Aleyhi’s-selâmnıñ Āhırğı Vaşıyyeti Beyânında (3548- 3607)	307	315	315
100	Naqlıyât Ebû'l-Leyş Şemerķandī (3608- 3705)	312	320	320
101	‘Azrâil ‘aleyhi’s-Selâmnıñ Ruḥşat Tilegeni (3706- 3729)	320	329	329
102	Ḥazret-i ‘Azrâil ‘Aleyhi’s-Selâm İçgeri Kirip ve Yine An Ḥazretimiz Ümmetni Ḥaḳdan Tilegenleri (3730- 3836)	322	331	331
103	Hıkāyet-i Yahûdi (3837- 3874)	331	340	340
104	Naşīhat-ı Musannif Raḥmetullāh (3875- 3913)	335	-	344
105	Temmetü'l-Kitāb Tārīḥ-i Basma (3914)	338	347	347

106	Rasûl ‘Aleyhi’s-selâmnîñ Zâtîye ve Şıfâtîyye ve Hâriciyye Mu’cizalarınıñ Beyânı (3915- 4020)	339	348	348
107	Rasûl ‘Aleyhi’s-selâmnîñ Şıfâtınıñ Mu’cizesi (4021- 4067)	348	-	357
108	Rasûl ‘Aleyhi’s-selâmnîñ Mu’cize-i Hâricesi (4068- 4336)	352	-	361

4.2. Nazm-ı Siyer-i Şerîf’in Günümüz Türkiye Türkçesine Nesir Olarak Çevirisi

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

Allah’a hadsiz ve sayısız şükürler olsun. Melekler, akıl sahipleri, uçan varlıklar, insanlar ve cinler, devler, periler, canlı, cansız bütün yaratılmışlar Allah’ı zikreder. Hepsi kendi dillerinde, gece gündüz durmadan, yerde büyüyen bitkiler, yaratılan onsekiz bin alem, gökyüzü, yeryüzü, sidretü’l-müntehâ, cennet, cehennem... hepsi Allah’ı tesbîh eder.

Doğrusu Allah kelâmına hamd ile başlamıştır. Sûrelerin tertibinde de ilk sırada Fâtiha vardır. Allah kudretiyle bu sûre ile başlangıç yaptı ve derecesini diğerlerinde yüksek takdîr edip “Fâtihâtü’l-kitâb” diye adlandırdı. Arapça olan bu sözün mânâsı “kitabı açan” dır. Allahın kelimâ Fâtiha ile açıldıktan sonra ismi görünür. Bir adı da “Ümmü’l-kitâb”dır ve doğan her şeyin annesinin olması gibi “kitapların annesi” mânâsına gelir. Üç mezhebe göre Fatihâ bütün namazlarda farzdır. “Tekrar tekrar okunan yedi ayet” diye hakkında ayet inip açıklanan sûre de budur.

Peygamberimize kırk yaşında peygamberlik verildi, her işte iyiliği emretmeye başladı. Annemiz Hatîce “ilk inen sûre budur” demiştir. Bu haber bizlere dersdir. Kendisinin ilk sözünün hamd olması herkesin bu üslubu öğrenip Allaha hamd etmesi içindir. Hz. Peygamber Fâtihâ’nın ölümünden başka bütün derdlere devâ olduğunu haber

vermiştir. Yine peygamber sözde hafif terâzide ağırdır diye hayret verici bir şekilde tek kelimeden haber vermiştir. Bu söz “sübhâna’llâh ve bi-hamdi” dir. Sevap diyerek yollarda yürüyüp hacca gideriz, geceleri namaz kılarız, gün batana kadar oruç tutarız, gariplere hayr olarak mal verimiz. Bunlardan bu dünyada fayda yoktur ama hamdedip sevap alsak, düşünün bunun gibi fayda bize nerde var?

Muhammed yaratılmışların en hayırlısı ve insanların en faziletlisidir. Minbere hutbe vermeye çıktığında önce Allaha hamdeder, sonra halka selam verirdi. Hamdetmek sünnetdir, ümmet olan sünneti terk etmez. Rasûlün ismini işittiğinizde de hürmetle salavat getirin. Siz peygambere bir salavat getirdiğinizde Allah sizi on kere anar. Hem de on günahınız affolunur ve on iyi amel yazılır.

Siyer itibarlı, büyük ve ulu bir kitaptır. Molla Osman (?) Kur’ân ile beraber duaların faziletini ve rasûlün kırk hadisini yazmıştır. Hepsini birden söyleyemeyiz, öncekiler gibi bunların da hepsi sevaptır. Arkadaşlarının, evladlarının adı geçtiğinde de Rażıyallâhu ‘anh deyin.

Rasûlün bir adı da “hayru’l-beşer”dir. Peygamberlerin sonuncusudur. Önce gönderilen peygamberlerin hiçbirisi bu isimlere layık değildir. Göğün en yüksek katına adı yazılmış, ve Allah “Muhammed benim rasûlümdür, gökyüzünün ve yeryüzünün bütün varlıklarına vasıflarını ve isimlerini bildireyim” demiştir. Tevrat’da ve Zebûr’da peygamberin vasıfları anlatılmıştır. İncilde de son peygamber olarak geçer. Bütün suhûfa da peygamberin soyu ve şerefi yazılmış, önceki peygamberlerin hepsine bildirilmiştir. Peygamberler kavimlerine anlattı, kâhinler, falcılar dünyaya geleceği ayı, günü ve saati bildirdiler. Doğduğunda bütün soylu ve şerefli kâfirler bütün çirkinlikleriyle kedere boğuldular. Ne kadar düşmanlık düşünseler de Allah’ın izniyle ona hiçbir kötülük ilişmedi.

Bu sözler bu dünyada çok söylendi, yazarlar kitaplara yazdı, önceki eserlerden ne kadar insan bilgilendi. Siyer Rasûl’ün önceki her vak’âsını ayrıntılarıyla hikâye etmiş ulu bir kitaptır. Siyer’den peygamberin sözlerini işitince gözün görüp molla olmasan da, yaptıkları anlatıldıkça karşısında oturur gibi olursun.

İnsanların elinde çok siyerler var, ama halkın tamamı bilmiyor. Onun için özetleyerek kendimce şiir şeklinde onu anlatmayı düşündüm. Siyerden Altıtlıparmak adlı bir kitap alınmıştır. Bu kitabı da ben onun itibarlı rivayetlerinden çıkardım.

Mecburiyetden peygamberin isimlerini salavatsız andım, siz onun ismini işitince “Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem” deyiniz. Allaha âsî bir kulum, uğraşlarım da beyhûde, bende başkaları gibi mollalık da yok. Ama dostunun hayatını anlatmamda kendi lütfundan yardım et Allah’ım. Gönlümden karanlığı alıp rahmetinle aydınlık kıl, her türlü bilinmeyen ve karışık durumlar söylerken bilinip akıcı hale gelsin. Olmaya hastalıktan dilim gitse, gönlümden başka mânâlar geçse, ben kölenden ayıb noksan her ne sadır olsa cömertliğiyle geçiriver Allah’ım.

ESERİN YAZILMA SEBEBİ

Siyerin sözlerini halk anlar, pek çok kere bildirdim. Arkamdan “ne kadar büyük işe el attı” deyip beni kınamasınlar. Bu kitabı yazmamdaki esas sebebi söyleyeyim, yüce soylu ve zamanın evliyası bir büyük zât vardı. Mübarek temiz ismi “Seyyîd Ahmed”di, her türlü ilimde üstâd ve Hoca Ahmed’in öğrencilerinden ve hazret-i Hüseyin’in soyundan idi.

Bir gün bu ulu zât bana “Rasûlün hayatını her dilde yazarlar yazdı, ama Türk halkının alt tabakası bilmiyorlar. Peygamber’in işlerinin hepsini bu halkın kolayca okuyacağı şekilde nazmetsen de bilgilenseler, “ümmetim” diye ne kadar üzüntüler, kaygılar yaşadığını, miracda Allahla konuştuğu her şeyi işitseler, o kitap her daim kalsa, halk okuyunca kendine hisseler çıkarsa, Türkçe konuşan halkın hepsi peygamberin yaşadıklarından habarlense, size de bundan sevap olur” deyip benim yazmamı istedi. Benim bir özrüm var deyip o izzetli kişiye cevap verdim, dedim ki, “Ben boş halktan biriyim, Arap diline de hakimiyetim az, âlimler miraçla ilgili çok dikkatli eserler ele aldılar. Sözlerin anlamını anlayamaz ve hata edersem, iyi amellerime zarar verip azaba layık olmaktan korkarım”. O yüce kişi yine bana bakıp, “Ben sana izin veriyorum, kalbine şüphe gelen konuları yazma, sakın kendi aklından bir şey yazma, kitapta olanları yaz, bu işten korkma” deyip bu şekilde tercih etti.

Bana sadece bu emir yeter diyerek Siyer’i yazmaya başladım, anlaşmazlık olan bazı konuları da söylemekten kendimi geri çektim. Siyer’de önceki peygamberlerin anlatıldığı bölümü anlatmadım. Az bir zamanda kitabımı hazırlayıp o aziz kişiye götürdüm, başından sonuna dikkatlice dinledi. “Doğru” deyip bana pek çok iltifatlar

ederek kalbimi üzüntüden kurtardı, önceki ulu kişilerin hayatlarını da anlat diye izin verdi. Bu sözlerden içime rahatlık geldi ve bazı peygamberleri de Türk diliyle anlattım.

Dünyada her dilden yazılmış rivayet kitapları vardır ama hiçbirisi Müslümana siyer kadar fayda vermez. Yazılma sebepleriyle ilgili her şeyi söyleyen bu kitaplarda peygamberin doğumundan ölümüne anlatan yoktur. Halka Siyerin dili akıcı gelmez, bazı sırları da bekletir, bunun için duyana kolaylık olsun diye Türk diliyle yazdım. Elinize alıp görseniz, ya da duysanız başka birinin yorumuna gerek kalmadan kalbinizde mânâsını anlarsınız. Bu kitapta açıkladığım gibi çok faydalar var.

Peygamber'in nurunun yaratılmasını ve soyunu da söyleyelim. Okuyan her kişi rasûle salavat getirsin, yazmamıza sebep olduğu için de o azîz kişinin ruhunu hatırlayın.

HAZRET-İ PEYGAMBER'İN NÛRUNUN YARATILMASI

Allah on sekiz bin âlemden önce peygamberin nurunu yarattı. “Allah evvelâ benim nurumu yarattı” hadisi de buna delildir. Gökler, yerler, ‘arş, kürsü, levha, kalem, sidre, cennet, cehennem ve yaratılan onsekiz bin alemin hepsi bu nurdan yaratıldı.

Allah Âdemi topraktan yarattı ve cana da “gir” dedi. Can karanlık ve korkunç bir yer deyip korktu, baktı kaldı, girmede. Peygamberin nûru geldi, canı alıp Âdemin alnına koydu. Sonra can onun uzuvlarına baktı. Nûr hareket ediyordu, sevgisi coşup bedene girmeyi çok arzuladı ve ağzından girdi. Burada kaldı, daha çok beline yerleşti, Allah'ın ezeldeki kararı neticesinde altı peygambere bu nûr gitti. Ondan çocuğuna ve sırayla beş babaya geçti, hazret-i İdris'in belinde durdu. İdris peygamberden doğan çocuğa, önce söylenen üç babaya ve Nuh peygambere geldi. Hazret-i Nuh yerini Sâm adlı oğlunu bırakmıştı, nûr Sâm'e, üç babaya ve Hûd peygambere geçti. Hûd'un oğluna geçti, sonra yedi babaya ve hazret-i İbrahime geçti. İbrahim Hz. Peygamberin büyük babasıdır, Allah ona “Halîlim” diye hitap etmiş ve büyük beş peygamberden biri olmayı nasip etmiş, lütfuyla ona sayfalar vermiştir. Hacer annemizden İsmâil, ve eşi Sâreden İshak doğdu. Nur İbrahim peygamberden İsmâil'e geçti. İshâk'dan çok peygamberler doğdu, hepsi kavimlerine yol gösterdi, zamanında görevlerini, işlerini yapıp bu dünyadan gittiler. Hz. İsmâil'den sadece bir adı da Ahmet olan Hz.

Muhammed geldi. İkisinin arası ikibin yıldır ve arada yirmi beş tane nesil geçmiştir. İsimlerini söylemek mümkün değil, İsmail çocuklarından birinin adını ‘Abdu’l-menâf koydu. Menâfdan sırtlarından yapışık olarak ikiz oğul doğdu, bunu bilenler hayret eder, sevap kazanmak için birleşip dururdu. Halk çokça düşündü, çare aradı, başka çözüm olmadığı için kılıçla ayırmaya karar verdi. O zamanın akıllı bilginleri düşündüler ve ileri görüşlülükle şöyle dediler; “Bunların arasına kılıç girdi, çocukları yakın durup geçinemez, iki taraftan da idareye düşman sayısız insan olur, birbirleriyle savaşırlar”. Bilginlerin bu sözleri doğru çıkıp bütün çocukları düşmanlık ettiler. Halifelik için kaygılanıp Muaviye ve Hazret-i Ali de çok vuruştı. Yezid, Hüseyin’i Kerbelâ’da kuşatıp, onu şehit etti.

Bu konuların her biri ayrı bir kitap, bir esere sığmaz. Bunu bırakıp önceki peygamberlerin yaşadıklarını açıklayayım. Menâfdan Ümeyye ve Hâşim adında iki oğul doğdu. Allah Hâşimden ‘Abdü’l-muttalib’i dünyaya getirdi. Ümeyyeden Hareb adlı, ebû Süfyânın babası olan oğul doğdu, Süfyândan Mu‘âviye, Muâviyeden Yezîd doğdu. Muttalib anlayışlı ve bilgili idi, Kâbe’nin anahtarı ona veridi, Allah’ın izniyle Muttalib’den on tane oğul doğdu. Siyerde hepsini isimleri var, Zübeyr, Hâce, Hâris, Mukîm, Dırar, ebû Tâlib, ebû Leheb, Hamza, Abbas, Abdullah.

Abdullah çok yüce idi, alnında rasûl nuru vardı, yahudiler son peygamberin babası diye onu tanımışlardı. Abdullah, Âmine ile evlendi, önce onda karşılaşılan nûr Amineye geçti. Altı ay sonra peygamber doğmadan Abdullah vefat etti. Allah Muhammed kadar sevdiği bir dostunu annesinin karnında yetim bıraktı. Dokuz ay on gün geçince, en ufacık eziyet çekmeden hiç kimsenin haberi olmadan doğum vakti geldi. O zaman pek çok alâmet ortaya çıktı ve Siyer’de bunların hepsini anlatır. Merak eden ikinci bölümün öncesine baksın.

HAZRET-İ PEYGAMBER’İN DÜNYAYA GELİŞ TARİHİ

Hiz. Peygamberin doğum tarihi bütünüyle Siyerde var. Sonraki duyanlar için de şimdi ben anlatayım.

Kitaplarda adı geççe Nûşirevân adlı çok bilgili bir padişah vardı. Peygamberin doğumu Nûşirevân’ın hükümdarlığının kırkikinci yılına denk gelir. İbn İshak ve İbn Abbas’ın ellerindeki bilgiye göre İsa peygamberden bu kişiye altıyüzseksen yıl geçti.

İskender'in vefatından altıyüzseksensekiz, Davud'un zamanından binsekizyüz, Musa zamanından ikibinüçyüz, İbrahim zamanından üçbin yıl geçmişti. Nuh zamanından dörtbindörtüyüzdoksan, Ademden beşbinyediyüzelli yıl geçmişti. Fil Olay'ı olduğunda dünyaya geldi. Bazıları ellibeş günlük, bazıları daha fazla, bazıları daha az der. Ashab da bu yıl olduğunu haber verir.

Peygamberin doğduğu gün hakkında karışıklık varsa da doğrusu pazartesi gecesı doğduğudur. Rabî' u'l-evvel ayının onikinci gecesı doğduğunda alimler ittifak etmiştir. O zaman bahardı, dünya tazelenmişti. Bahçelerde güller açılmıştı, bülbüller Allah'a hamd ediyordu. Mekke'de doğdu, hangi evde doğduğu hakkında farklı görüşler vardır. Muhammed ibn Yusuf Köşkü adlı bir yerde doğduğu söylenir. Âmine doğum vakti gelince çok şiddetli bir ses duydu, çok korktu ve bütün uzuvları titremeye başladı. O sırada beyaz bir kuş oraya geldi ve kanadı ile Âmineyi sıvadı, sakinleştirdi, korkusu gitti. Susadı, bir kâsede şerbet geldi. Süt gibi beyazdı, tadı da baldan tatlıydı. Âmine o şerbeti içti ve susuzluğu gitti, o zaman evin içi şam yakmış da ışık saçmış gibi nûrla doldu. Sonra daha önce görmediği kızlar içeri geldi, "Bizi hizmet için gönderdi" deyip terbiyeli bir şekilde ellerini bağlayıp konuştular. O zaman Allah rasûlü doğdu, gökyüzüne bir ışık çıkıp etrafı aydınlattı, Âmine'nin gözünden perde alınıp doğudan batıya hepsini gördü. Bebeğine bakınca secde ettiğini, ümmetin isyankârları için dua edip af dilediğini gördü. Sünnetli olduğunu da gördü, bu çocuğa benzer hiç çocuk yoktu.

Peygamber doğduğunda Allah pek çok mucize gösterdi, sonrakiler duysun diye bazısını anlatayım. Peygamber doğduktan bir gün ve bir gece geçtikten sonra Allah'ın emriyle o zamanın padişahının dili tutuldu, bir daha konuşamadı. İran'ın bin yıldan beri sürekli yanan ateşi söndü, bu işler bakıldığında Rasûl'ün doğumuna yakın meydana geldi. Şam'da bin yıldır suyu olmayan Sava adlı bir denizin bu yılda Allah'ın takdiri ile tekrar suları aktı. Kisra'nın Dicle'deki kasrı o gece perişan oldu, yıkıldı. Bir de üstüne çıkıp halkına hitap ettiği bir yapı vardı, o gece hiç sebepsiz o da yıkıldı, perişan oldu. Kisra bu olanlardan telaşa düşüp falcıları sebebini öğrenmek için çağırttı. Falcılar fal bakıp, kura çekip son peygamberin geldiğini anladılar. Fakat öldürölme korkusuyla bunu padişaha söylemediler, falcıların en büyüğü olan Satih'e soralım diye düşündüler. Satih'in faşlılık yaparak söyledikleri ayrıntısıyla Siyer'de var. Gelmesi için bir elçi ile pek çok hediyeler gönderildi. Elçi Satih'e selam verdi, bizzat padişahın

hediyesini ilette. Satih orada hasta olmuştı, ölmek üzereydi. Padişaha gidecek hali yoktu, elçilere bu alametlerin son peygamberin doğumuna işaret olduğunu söyleyip gönderdi. “Araplar az bir vakit sonra Acem’e hükmedecek, Muhammed Allaha rasûlüdür ve herkesi doğru dine davet edecek. İran’ın yanan ateşinin sönmesinden ders almak lazım, putperest ve ateşperestlerin de dinleri perişan olacak, yok olacak. Sava denizinin suları o er kişinin şeriatı gibidir, halkın tamamı su gibi akıp yeni dine girecek” dedi ve bunları söyleyip öldü. Elçiler padişaha gelip anlattılar, şah bütün varlığının gideceğini anlayıp çok üzüldü.

Şeytan gökyüzünün ilk katına gelip meleklerin konuştuklarını dinliyordu, çünkü peygamber doğduktan sonra onun daha yukarılara çıkmasına izin verilmedi. Kahinler şeytandan duydukları kadarını bilirlerdi, Azrâil gökyüzüne yerleştikten sonra falcıların da söyleyeceği bir şey kalmadı. Hadis ve tefsir alimleri bu olayın peygamberlik geldiği yıl gerçekleştiğini söylerler. Kureyş’in eski putlarından biri de o gece yıkıldı, Mekkeli kâfirler yeniden asıl yerine bunu koydular. Tekrar yıkıldı, tekrar tekrar üç kere koydular, dördüncüde dile gelip kavmine şöyle dedi, “Niye durmuyor diye bana soruyorsunuz, bu gece bir çocuk doğdu, o peygamberdir, bu sebepten dünyayı titreme aldı, bütün putlar secde etti”. Yeryüzünde pek çok put vardı, o gece hepsi secde etti, bunu gören falcılar da “Son peygamber doğdu” dediler. Bunların hepsi rasûlün mucizeleridir, Siyerde ayrıntılarıyla var.

Doğum anında Âmine’ye açıkça görünen olayları anlatayım. Gökyüzünden beyaz bir bulut geldi, peygamberi içine alıp gitti. Bulutun içindeyken şu sözleri duydu, “Muhammed’i alıp Kâbeyi tavaf ettirin, dünyanın dört burcuna kendi gözleriyle baksın”. Peygamber’i götürdü, bir an yeryüzünü seyrettirip tekrar Âmine’nin karşısına getirdi. Yüzleri aydınlık üç kişi geldi, biri gümüş ibrik, biri zümrüt leğen tutuyordu. Rasûlü o leğene oturtup, ibrikle su döktüler, suyun kokusu miski andırıyordu. Sonra biri ipekten bir kundağa peygamberi koydu, gizlice kulağına bir şey söyledi. Peygamber de işaretle cevap verdi, ipekliyi tutan, cennetin bekçisi, Allaha en yakın meleklerden olan Rıdvân idi. Sonra Rıdvân Âmine’ye “bu çocuk son peygamber, melekler nöbetleşe ziyaret edecekler, üç gün üç gece kimse gelmesin” dedi. Üçü bu sözleri söyleyip gittiler, peygamberin dedesi Muttalib’e doğum haberi ulaştı.

HAZRET-İ PEYGAMBER'İN DEDESİ ABDÜLMUTTALİB'İN GÖRDÜKLERİ

Doğum gerçekleştiği gece ‘Abdülmuttalib Kabe’de Âmine’ye kolaylık verilmesi için dua ediyordu. Sonra Kâbe İbrahim makamına secde etti, tekrar yerine geçti, ve anlaşılır bir dille “Allah’ın sevgilisi Muhammed doğdu, Allah’ın izniyle görevlendirilip bu putların hepsini yıkacak” dedi. Hubel diğerlerinden daha yukarıda otururdu, yerinden ayrılıp düştü ve secde etti. Bir ses “Bu gece Âmineden bir çocuk doğdu, Allahın emriyle o eve rahmet bulutları indi, Kudüsden bir leğen getirip içine Muhammed’i koydular, peygamberliği dünyaya bildirilince kulları kaybolmuşluktan doğru yola iletir, melekler şahit olun, hazinelerin anahtarını ona veriyorum. Bu gece bundan sonra bayram gecesi olsun” dedi. Abdülmuttalib bu sözleri duyunca şaşkınlıktan dili tutuldu, rüya gördüğünü düşündü. Uyanık olduğunu anlayınca Kâbe’den dışarı çıktı, Safâ’ya ve etrafına baktı. Oraya bir Yahudi geldi, hürmetle selam verdi, “Bu gece hiçbir oğul doğdu mu” diye Muttalib’e sordu. Muttalib de “Oğlumun hanımı hamile idi, ne olduğunu bilmiyorum ama bu gece doğar diye ümid ediyorum” dedi. O yahudi “İşte o doğan çocuk peygamberdir, bu gece peygamberlik alameti olan kızıl yıldız göründü” dedi. Bu şekilde konuşup gitti. Muttalib’in aklına her şey geldi, “Bu nasıl iş?” diye düşünüp Mekke’ye bakakaldı. Beyaz bir bulutun gökden inerek Âmine’nin evine girdiğini, beyaz bir kuşun da kanatlarını evin üstüne açmış olduğunu gördü. Mekke’nin evleri, dağları parlıyordu, bu olay karşısında şaşkına dönen Muttalib Âmine’ye gitti. Bu halleri sordu, Âmine olanları anlattı, “Üç gün kimse görmesin diye kapıyı kilitleyip gittiler” dedi. Muttalib bunların yalan sözler olduğunu düşündü, kalbindeki sevginin coşmasıyla, torununu görmek istedi. O evin kapısına vardı, açmak istediği sırada biri yalın kılıç karşısına durdu. O zaman kavmine bu haberi vermek için dışarı çıktı, ama Allah’ın takdiriyle Muttalib’in dili tutuldu. Abdulmuttalib kalbinden “Allah’ım, konuşmamı geri ver, o eve üç gün girmeyeyim, hiç kimseye de bunları anlatmayayım” diye geçirdi. Allah duasını kabul etti ve dilindeki hastalık gitti, o eve de hiç kimse girmeden aradan üç gün geçti.

Muttalib dördüncü gün gelip torununu gördü, çok sevindi. Hâşimiler öyle seslensinler diye “Muhammed” ismini verdi. Ezeldeki hüküm neticesinde daha önce hiç kimseye koyulmamış bir isim rasûle verildi.

O zaman bir Yahudi içeri girip Muttalib'e "Sizden erkek çocuk doğdu mu?" diye sordu. Muttalib "Tabii ki doğdu, adı da Muhammed" dedi, sonra o Yahudi "Bir kerecik göster" diye yalvardı, dedesi Muhammed'i oraya getirdi, Yahudi dikkatlice baktı, çocuğun peygamber olduğu bütün uzuvlarından anlaşıyordu. Sırtına bakınca peygamberlik mührünü gördü, Tevrat'da verilen bilgilerin hepsi bu çocukta vardı. Yahudi renkten renge girdi, akli başından gitti, oradaki Kureşliler adamın haline gülüştüler. Yahudi onlara "Bugün siz bana gülmektesiniz, bu son peygamberdir, hepinizi kılıçtan geçirecek, doğudan batıya tanınacak, karşı gelenleri katledecek, bu çocuk sebebiyle peygamberlik bizden size geçti. Onun peygamber olduğuna üç delil vardır, birincisi; doğduğu gece gökyüzünde peygamberlik yıldızı çıktı, ikincisi; Tevrat'da onun adı Muhammed diye geçer, üçüncüsü de kavminin büyüklerinin soyundan gelmesidir" dedi. Bu sözlerden sonra Yahudi kendi mekanına gitti.

Muttalib çok mutlu bir şekilde çocuğu annesine götürdü. Âmine çocuğuna sütünü verdi, çok dikkatli baktı, ikinci süt veren hanım da Süveybe idi. Süveybe ebû Leheb'in cariyesiydi, peygamberin doğduğu gün onu azad etti, bu yüzden her pazartesi gecesi Allah onun azabını hafifletir. Peygamber Süveybe'yi bir zaman emdi.

Mekke'den taze bebek alıp süt annelik yapmak için her yıl Tâif'den kadınlar gelirdi. Bebeğin babasından aldığı karşılıkla geçimini sağlardı, o yılda pek çok hatun geldi. Abdulmuttalib onların her birini yakalayıp çocuğu almasını istedi, ama onlar yetim olduğu için almak istemediler. Halime adlı hanım dışında hepsi Mekke'den bebek bulup aldılar, Muttalib Halime'ye "Bende bir yetim çocuk var, hanımların hepsine yalvardım ama yetim diye almak istemediler, sen onu alsan ne olur, babası olan bir çocuktan daha az kazancın olmaz, bu çocuğun hürmetine Allah rızkını artırır" dedi. Halime "Kadınların hepsi çocukları alıp gitti, eğer yetim diye bu çocuğu almazsam, elim boş gidip ne yapacağım" diye düşündü. Çocuğu almak daha doğru geldi ve bunu Muttalib'e söyledi. Muttalib bu habere çok sevindi ve el açıp Allah'a Halime'ye bol mal vermesi için dua etti. Muttalib peygamberi Halime'ye verdi, Halime edeble yüzündeki örtüyü alıp baktı. Yüzünde ışıkların şimşek gibi çıktığı taze bir çocuk gördü, çok sevgi hissettiği için göğüsleri sütle doldu. Sol göğsünü ağzına verdi, kendi oğlu emmişti, ama hastalıktan sol göğsünden süt çıkmazdı. Peygamber emmeyip yüz çevirdi, sağ göğüsten emmek istedi, Halime çocuğu kırmak istemedi ve sağ göğsünü verdi. Rasûl bir süre emip sütler burnundan çıkınca işaret etti. Halime bu

durumu görünce “Bu olan süt oğlumun şerefındendir” diye duyulandı. Bundan önce olan her şeyi, her mucizevî olayı Âmine Halime’ye anlattı, “Oğlumu dikkatlice sakla” dedi. Halime bir müddet burada kaldı, bir gün Muttalib’e evine dönmek istediğini söyledi, izin alarak hatunlarla birlikte Tâif’e gitti.

Göğsünün sütü gitmiş, hastalıklı bir devesi vardı, Mekke’ye hanımlarla birlikte gelirken hepsinin arkasında kalırdı. Halime o deveye peygamberi önüne alıp bindi, deve durdurmak isteyip çekse bile beklemezdi, durmazdı. Göğüslerine sütler doldu, sağmakla bitmiyordu, hanımlar devedeki bu halleri görüp hayret ederlerdi. Bu yolda peygamberlik mucizesi olarak pek çok olay meydana geldi, Halime o bölgenin en fakiriydi. Peygamberi evine getirdi, içinden gelerek esirgedi, sakladı, Allahın takdiriyle bol dünyalığa sahip oldu. Halime halkın güçsüz ve hakirlerindendi, kimse fakir olduğu için onu dikkate almadı. Olanlara da “Ömrünü sonuna geldiği için oluyor” der dururlardı.

Halime düşünüp, akledip şükrederdi, peygamberi gece gündüz önünde tutar, gönlünden gelerek özen gösterirdi. Mahrem yerleri yanlışlıkla açıldığında ağlayıp kapattırırdı, uzuvlarına pislik bulaşsa görünmez bir şekilde yıkanırırdı. Başka çocuklardan daha hızlı yetişti, iki aylıkken emekleyerek her tarafa giderdi, üç aylık olduktan sonra ayakta durdu. Dört aylıkken duvara tutunarak yürürdü, beş aylıkken durabilecek kadar yetişti, altı aylıkken çabuk çabuk yürüyebildi, yedi aylıkken de her yere yürüyordu. Sekiz aylıkken konuşmaya başladı, dokuz aylıkken öncekinden daha düzgün konuşur oldu, konuşmaya başladığında ilk kelimesi “Bismillah” oldu. On aylıkken kendi her işini görüp diğer çocuklarla oynardı, bir yaşındayken her şeyi bilen değişik bir çocuk olmuştu. İki yaşına girdiğinde aklen kemale ermişti, bundan sonra da devamlı her işe “Bismillah” diyerek başlardı.

GÖĞSÜNÜN YARILMASI HİKAYESİ

Şakk-ı sadr hadisesi üç yaşındayken meydana geldi. Peygamberin süt kardeşleri Halime’nin iki oğlu vardı. Her gün koyunları götürür, geceye kadar gelmezlerdi. Bir gün rasûl “Beni de onlarla gönder” dedi. Halime çok tedirgin oldu, iki oğluna peygamberi verdi, geceye kadar kırdı gezip, oynadılar. O zaman gökden bembeyaz giysili iki kişi indi, birinin elinde gümüşten ibrik, birinde de zümrüden

leğen vardı. Onlar Rasûl'ü alıp bir dağ kenarına götürdüler, yatırıp kalbinin üstünden göbek deliğine kadar bıçakla yardılar, her şeyi çıkarıp leğene koydular, beyaz bir suyla yıkayıp, tekrar alıp önceki gibi koydular. Birisi de elini atıp, kalbini çıkardı ve ikiye böldü, içinden kara bir kan çıkarıp attı, yerine yumuşak bir su doldurdu. Dedi ki “Bu alınan şeytanın nasîbi idi, Allahın lütfu ile o lanetli sana hiç zarar vermez”. İkisi kalbi yerine koyup yerlerine gittiler, Allahın izni ile açılan yer düzgün bir şekilde birleşti.

Peygamber dağda otururken iki çocuk annelerine haber verdi. Halime bağırdı, ağladı, Muhammed'in karşısına geldi. Oğluna neler olduğunu sordu, o da az önce olanları anlattı. Halime, “Olanlar delilikten değil, şimdi çocuğu dedesine götürüyüm, aman bu olanlar tekrarlırsa emeğim boşa gider” diye düşündü.

Böyle karar verip, peygamberi de alarak Mekke'ye gitti, Muhammed'in karşısından ayrılmadı. Bir gün bir şeyle meşgulken dönüp baktığında Muhammed yoktu. “Kureyşli çocuğumu kaybettim” diye ağladı, feryad etti. Her yere baktı, hiç kimse de bir haber veremedi, en sonunda ümidi kesilince Mekkeye girip Muttalib'e durumu bildirdi. Duyunca Muttalib'in rengi kaçtı, yaşlar dökerek ağladı, kavminin hepsine “Oğlumu arasınlar” diye ferman etti. Kureyş'in tamamı atlarıyla geldi, onlara “Çölü arayın” dedi. Kabe'yi yedi kere tavaf edip, şu sözlerle Allaha yalvardı; “Ey bütün alemlerin Rabbi, benim yavrum kayboldu, ey Allahım, evinin hürmetine lutfet de oğlumdan bir haber ver”. Bunları söyleyip orada uyuyakaldı, rüyasında göz kamaştıran bir ışıktan bir ses, “Tahame adlı çölde ağacın dibinde” diye haber verdi. Bunu duyan Muttalib söylenen yerdeki ağaca gitti, gölgesinde Rasûl'ün oturduğunu gördü, oğlunu kucağına aldı.

Abdülmuttalib çocuğunu alıp mutlu bir şekilde Mekke'ye girdi, falcılar bu iş peygamberlik mucizesi dediler. Muttalib Halime'ye pek çok hediyeler verdi. Halime kendi yurduna gitti.

Peygamber altı yıl dedesinin korumasında kaldı. Peygamberin öz annesi Âmine'ye o yıl ölüm geldi, Allah, Muhammed kadar sevdiği dostunu annesiz de bıraktı.

Yedi yaşındayken çok şiddetli bir kıtlık oldu, gökyüzünden bir damla yağmur yağmıyordu, yeryüzünde yeşil bitki çıkmıyordu, halkın tamamı açlıktan perişandı. Bir gün Abdülmuttalib hayır getirsin diye kavmi ile Kubeys dağına çıktı, Muhammed'i de

yanına alıp, “Oğlumun hürmetine yağmur gönder” diye dua etti. O dağdan inmeden bir bulut gelip durdu, Allah lütfundan yağmur verdi, Mekke’nin halkı şenlenip, “Bu rasûlün şerefine” dediler.

Peygamber sekiz yaşındayken bilgisi, görgüsü herkesten fazlaydı, Muttalib’in korumasındayken hiç kimseden kötü bir söz duymadı.

HAZRET-İ PEYGAMBER’İN DEDESİ ABDÜLMUTTALİB’İN VEFÂTI

Peygamberin dedesi olan Muttalib o zaman Mekke’nin lideri idi, yüzyirmi yaşında iken ihtiyarlıktan gözleri görmez olmuştu. Ölmek üzere olduğunu anladı ve bütün çocuklarını konuşmak için çağırdı. Çocuklarının hepsi geldi, ölmek üzere olan halini gördüler, Muttalib gelenlerin hepsinden çok Muhammed’i severdi. Onlara “Sözümü dinleyin, Allah’ın emriyle bana ölüm geldi, dünyada kalmaya çarem yok, zamanımda iyi, kötü her şeyi gördüm, sadece gönlümdekini söyleyeyim, bu benim oğlum Muhammed önceki nebîler gibi peygamberdir, doğru yolu insanlara gösterecek, gözlerimle bunu göremeden ecel geldi, oğlumu iyi koruyacak birinize verip geçip gideyim” dedi. Muttalib’in oğlu Leheb bunu duyunca, yerinden saygıyla kalktı ve “Bana verirsiniz Muhammed’i koruyayım” dedi. Muttalib Leheb’e pek çok güzel söz söyledi, sonra “Sen sertsin, gariplere kalbin merhamet etmez, Muhammedi sana bırakamam” dedi. Hamza saygı ve tâzimle yerinden kalkıp geldi, “Eğer beni bu hizmete lâayık görürseniz oğlunuzu ben koruyayım” dedi. Muttalib, “Muhammed’i sana vermem, yaz kış ava gidersen, çocuk eğitimini veremezsin” dedi. Sonra Muttalib’in önüne Abbas geldi, saygı ve hürmetle “Bu hizmete layık görüp verirsiniz Muhammed oğlunuzu ben alayım” dedi. Abbas’a babası pek çok güzel söz söyledi, “Senin soruna veremem diyemem ama vermememin bir sebebi var, senin çocuğun çoktur, hepsine yetemezsin” dedi. Muttalib’in diğer oğlu ebû Talib, babasına yaklaşıp ebebli bir şekilde, “Baba bu hizmete beni layık görürsen, Muhammed’i elime alıp koruyayım” dedi. Babası Talib’e “bu hizmete sen layıksın, çocuğu başkasıyla eşit görme, kıymetini bil, onu iyi koru” dedi. Ebû Talib bunu duyunca çok mutlu oldu, peygambere sevgisi kaynayıp eline aldı. Çok değer verip içinden gelerek günden güne daha çok ilgilenirdi. Bu durumdan Muttalib’in endişesi dindi, ölüme razı oldu ve Allah’ın takdiriyle bu dünyadan ebedî aleme göç etti.

Nûşîrevân adlı âdil padişah ve cömertliğiyle tanınan Hâtem-i Tay bu yıl öldüler.

EBÛ TÂLİB'İN ALLAH RASÛLÜNÜ BASRAYA GÖTÜRMESİ

Bunun gibi yıllar geçti, peygamber iyice olgunlaştı, bir yıl ebû Tâlib kavmiyle birlikte Şam'a gitmeye karar verdi. Peygamberi de alıp yola çıktı. Hristiyan alimlerinden Bahîra adlı bir kişi Sum'a denen yere yerleşmişti. Tevrat'ta rasûlün vasıflarını görüp, peygamberlik alametlerini bildiği için, "Vakti geldi" diyerek yol üstünde otururdu.

Her gün durup yoldan geçenlere dikkatlice bakardı. Bir gün başında beyaz bir bulutla beraber Mekke'den pek çok kervan geldiğini gördü. Beyaz bulut peygamberlik alametiydi, kervandakilerin hepsine "Burada konuk olun" diye haber saldı. Hepsi geldiler, Bahîra tekrar biriyle haber gönderip hiçbiri kalmadan hepsinin gelmesini istedi. Kervanın hepsi geldi sadece peygamber kervanın konakladığı yerde kaldı, Bahîra bulutlar bunlarla birlikte geldi mi diye bakmak için dışarı çıktı. Baktı ki, o beyaz bulut gelmemiş, bir çocuk da bir ağacın yanında duruyor, çocuğa kupkuru ağacın dikenli yerleri yeşillenip yapraklarıyla hareket ederek serinlik veriyor. Bahîra onlara "Biriniz kalmış" dedi, onlar da "Bir yetimi göz kulak olsun diye bıraktık" dediler. Bahîra "Yetim diye o çocuğu hor görmeyin, onun hürmetine sizi bu ziyafete çağırdım, onda her türlü vasıf var, siz bilmediğiniz için hor görüyorsunuz, Allah'ın izin verdiği zaman gelince hiç görülmemiş bir iş yapacak" dedi.

Birini çağırmak için gönderdiler, rasûl başında beyaz bulut gölge olduğu halde Bahîra'nın evine geldi. Bahîra saygı ve hürmet gösterdi, alnından öptü, sevdi, Kureyşliler'in hepsinden yukarıda bir yer verip oturttu. Onlara çok çeşitli yiyecekler ikram etti, yemek bitince hepsi döndüler. Bahîra "Bu çocuğun yakını kim?" diye sordu. Ebû Tâlib "Benim, oğlumu da getirdim" dedi. Bahîra "Biraz kalsanız da sohbet etsek" dedi. Ebû Tâlib bu teklifi kabul etti, üçü bir odaya geçtiler, ikisine daha da ikramlarda bulundu, çeşit çeşit yiyecekler sundu. Bahîra peygambere "Senin vasıflarını kitaplarda gözlerimle gördüm, buradan geçeceğini ümid ederek burayı yurt edinip bekliyordum, bir talebim var, sırtınızı açıp bana gösterin, eğer kitapların söylediklerine uyarsa bütün bildiklerimi size söyleyeyim" dedi. Peygamber onun sözünü dinleyip, giysisinin

arkasını çözdü, iki kürek kemiği arasından odayı parlatan bir nur çıktı. O peygamberlik alametiydi, kudretle yazılan yazının mührü idi, Allah ile birlikte Kelime-i Şehâdet’de adı geçen peygamberdi. Bahîra mührü görünce dövündü, yüzünü gözüne o mührü sürdü, öptü, “Yürekten istediğim şey oldu, bu çocuk İncil’de hazret-i İlsâ’nın söylediği son peygamberdir, Yahudiler eğer görürlerse Tevrat’taki bilgilerden tanırırlar. Şam’a ticaret için vardığında, sakın yanından ayırma, eğer onlar anarlarsa yok ederler, her an çok dikkatli koru. Az bir zaman sonra Cebrâilden vahiy gelip davete başlar, “Allah’ın birliğine ve benim bir Allah’ın rasûlü olduğuma inanın” diye yeni bir dinle yol gösterir. Kureyşliler haddinden fazla eziyet edecekler, Mekke’den Medîne’ye gidecek, sonuçta bunun dîni galip gelip, puthaneyi yıkacak, bunların hepsi az bir zamanda görülecek, eğer o zamanda yaşıyor olursam, kâfirlerle din için savaşır, onun yanında şehit olurum. Fakat o zamana ömrümün yetmeyeceğini, şehitliğin nasip olmayacağını düşünüyorum. Bu erin iyiliği emreden düzeni sonsuza kadar yok olmayacak” dedi. Talib’e bunun gibi sözler söyleyip, peygamberden kendisi için dua istedi, gitmek istediklerinde çok duyulandı, gözlerine yaşlar doldu. Onlar bu şekilde konuşup ayrıldılar, kervanlar yola çıktı.

Ebû Tâlib tedirgin olduğu için Şam’a gitmedi, Basra’da ticaretini yapıp döndü. Ebû Tâlib kavminin lideri idi, kervanlar Basradayken rasûllük sebebiyle iki olay meydana geldi. Peygamber bir gün ne var ne yok diye bakınmak için şehre gitmişti. Çarşıda mızrak yapan bir yahudinin karşısına geçip izlemeye başladı. Yahudi peygambere “Hey delikanlı, demiri kızdırıp vuruyorum, karşıma yakın durma, kıvılcım sıçrarsa tenin yanar” dedi. Peygamber “Benim tenim bu ateşten yanmaz” diye cevap verdi. Yahudi “Sen kimin soyundansın oğul?” diye sordu, peygamber de “Aslım arabdır, Mekke’de Abdimenâf ve Beni Haşim soyundanım. Neden sordun?” dedi. Yahudi “Soyun doğru, adını söyle” dedi, peygamber, “Dedemin bana verdiği isim Muhammed” dedi. Yahudi bunu duyunca bağırarak kavmine olanları anlattı, “Bu genç Tevratta’kidir, bugün bırakmadan onu öldürün” dedi. Yahudilerin hepsi toplanıp geldi ve peygamberi ortaya alıp eziyet ettiler, şehrin ara sokaklarında Hamza, Abbas ve ebû Bekir bunu gördü. Arablar telaşla atıldılar ve peygamberi kurtardılar. Yahudiler’in yaptıklarını görünce ikinci bir kez daha şehre gitmedi. Kervanlar bir müddet burada kaldı, o sefer sağ salim dönüşlerinde halkın hepsi çok mutlu olmuştu.

Buna benzer günler geçti. Rasûl yirmibeş yaşına geldiğinde eşsiz bir genç olmuştu. Alim gibi bilgiliydi, her türlü ilmi ders almadan bilirdi, halk doğru sözlülüğü sebebiyle ona Muhammedü'l-Emin diye lakap takmışlardı. Talib'in maddi durumu öncekinden daha kötüydü, gece gündüz aklında peygamberi zengin yerden evlendirmek vardı.

HAZRET-İ PEYGAMBER'İN HATİCE KÜBRA'YI NİKAHLAMASI

O zaman Hatice adında zengin bir hanım vardı. Yüzü çok güzeldi, kendisine Melike-i 'Arab denirdi. Eşi yoktu, duldu, çok varlıklıydı, ne kadar evlilik teklifi gelse hiçbirini kabul etmemişti. Tevrat'ta Rasûl'ün özelliklerini çok okurdu. O zamanda peygamberin görevlendirileceğini düşünüyordu. Hatice uykudayken bir düş gördü, gökyüzünden bir ay gelip göğsüne girdi, koltuğundan çıkıp bütün dünyayı aydınlattı. Varaka adında dindar ve ileri görüşlü bir ağabeyi vardı, gördüğü rüyayı birisiyle ona haber gönderdi. O da "Son peygamber Hatice'yi nikahlayacak, ilk önce Hatice, ondan sonra da insanların hepsi dine girecek" dedi. Hatice bunları duyunca görmeden peygambere âşık oldu, kalbinde bu ümit olduğu için evlenmiyordu.

Hatice adeti üzere her yıl çeşitli mallar alıp ticaret kervanları gönderirdi. Bir yıl Şam'a gidecek bir kervan hazırlattı, başına da doğru sözlü birini sorumlu göndermek istiyordu. Mekke'ye haberci gönderdi, herkes de bu görevi yapmak istedi. Peygamberin Âtike adında, dedesi Muttalib'in kızı bir halası vardı. Âtike içinden peygamberin evlenme vakti geldi diye geçirirdi, Talib'e gidip zengin bir yerden evlendirmek istediğini söyledi. Bu önemli konuyu anlattı, Tâlib kabul etti. Hatice makul görür diye, peygamberi de yanında götürdü. Peygamber terbiyeli bir biçimde dışarda bekledi, Âtike evden "Yukarı çıkabilirsiniz" diye seslendi, Hatice de peygambere hürmet gösterdi. Âtike baş köşeye geçti, yiyecekler ikram edildi. Muhammed'in neden geldiğini de ima ederek anlattı. Hatice Muhammed adını duyunca mutlu oldu, daha önce hiç kimseye bu isim verilmemişti. Tevrat'da anıldığı isim de buydu, neslinin Hâşimî olduğunu söylüyordu, "Buraya Muhammed'i getirtilip, kendi gözümle onu göreyim" dedi. "Kitab'da söylenenler doğru olsa, her türlü

peygamberlik belirtisi ortaya çıksa, Allah layık görüp beni eş olarak bağışlasa” diye aklından hayaller kurdu. Bu düşünce mantıklı gelip Âtike’ye “Muhammed’i karşıma getirin, ben de gördükten sonra cevap vereyim” dedi. Âtike Muhammed’e haber verdi, peygamber saygı ve tazimle girdi. Tevrat’ı eline almış, peygamberin özelliklerini okuyordu. Kitapta bildirilen fiziksel özelliklerin hepsini Muhammed’de buldu, son peygamber budur diye içi sevinçle doldu. Hatice Âtike’ye bu işe “Muhammed’i layık görüyorum, kervanın başında gitmesi için aklınızdan geçen karşılık nedir?” diye sordu. Âtike Hatice’ye “Bu işte bir amacımız var, bu seferden alacağı karşılıkla ona hatun almayı düşündük” dedi. Hatice de “Muhammed gidip gelsin, eğer kervanım emniyetli bir şekilde ve kar ederek gelirse, varlıklı ve soylu bir hanımı kendim alıp Muhammed’e vereceğim” dedi. Âtike bunları duyunca çok sevindi ve evine gitti.

Hatice kölesi Meysere’yi çağırıp özel odasında karşısına aldı. “Meysere, bu Muhammed kervanla birlikte gidecek, onu en iyi deveye bindir, gelinceye kadar da gece gündüz hizmetini gör, yolculukta her işten önce ona danış, kervanımla döndüğünüzde de konuşmak için karşıma Muhammed’i getir” dedi. Yolda her ne olmuşsa hepsini bana gelip anlat, eğer bu dediğimi tamamıyla yaparsan seni azad edeceğim” dedi. Meysere söylenenleri kabul etti. Mekke’nin ulularının da katıldığı bu seferde olan her şeyi anlattı. Ey iyi insanlar, habibim diye arşa adını yazdıran ve nuruyla sekiz alemi yaratan Allah’ın gücünü, kuvvetini görün, dostuna bu hizmeti, ikramı nasîb etti. Sonunda rasûl yola çıkmak için geldi, üstüne görevli olduğuna dair giysisi verildi. Hatice “Mekke’den çıkıncaya kadar bunlarla kal” dedi. Üstüne hizmetçi giysisini giydi, develeri yükledi. Haşimî büyüklerinin hepsi peygamberin bu halinden duygulanıp ağlaştılar. Mekke’den çok kervanlar çıktı, Meysere Hatice’nin emri doğrultusunda bir müddet ilerledikten sonra Peygamber’i baştan ayağa giydirdi. Kıymetli, pahalı giysilerle donattı, onu deveye bindirip kendisi de önünde yuları tuttu. Meysere’nin yaptığı bu şeylere kervanlar şaşırıp, hayret etti. Yaz sıcaklığında kervanlar yolda giderken, Peygamber’in üstünde beyaz bir bulut ona güneş ışığı değdirmeden gölge oluyordu. Peygamber kuru bir ağacın yanına gidip otursa, ağaç yeşillenir, yapraklanırdı.

Bir gün Hatice’nin iki devesi yolda halsiz düşüp kaldılar. Meysere durumu Muhammed’e haber verdi, çöküp kalan devenin yanına gelen peygamber el açıp dua

etti ve devenin bacaklarını sıvadı. O anda develer ayağa kalktı, yüküyle birlikte beklemeden yürümeye başladı, kervandaki develerin hepsinin önüne geçtiler.

O seferde peygamber pek çok çeşitli mucizeler gösterdi. Kervan Şam'a değil, Basra'ya gitti. Aldığı her çeşit şeyi iki katına sattı, paranın hepsiyle de çeşit çeşit değerli mallar aldı. Özetle, Hatice'nin mallarının hepsi kıymetli bir şekilde satıldı, uzun günler yol yaptıktan sonra kervanlar Mekke'ye dönmeye başladı. Yolda giderlerken bir yerde konakladılar, Meysere kervanın güvende olduğu haberini buradan bildirdi. İyi bir haberci kuşla buradaki olayların hepsini kağıda yazdı ve hızlıca gönderdi. Mekke'nin büyüklerinden ebû Cehil Meysere'ye, "Muhammed önden gitmesin, geceleyin yolu bilip göremez, koşumlu iyi deveye de bindirme, hepsini perişan eder" dedi. Köle "bu Hatice'nin emridir, vardığımızda bana mükafatlar verecek, bu yüzden iyi deveye koşum takıp bindiriyor oluşum" dedi. Ebû Cehil çaresiz kalakaldı. Peygamber tatlı tatlı konuşarak giderken, yol üstünde uykusu geldi. O zaman lanetli şeytan deveyi başka yollara çekmeye başladı, Allah Cebrâil'e "Dostumu doğru yola çevir" diye emretti. Cebrâil yerinden uçtu ve gelip kanatıyla şeytanı vurdu, emir ile yeryüzünü çekip onu bir anda Mekke'ye getirdi. Peygamber devesiyle birlikte eve geldi, Hatice'yi görünce ona yazıyı verdi. Hatice Meysere'nin yazdığı mektubu baştan sona okuyup düşündü. Bundan önce olan her şeyi, gördüklerini, bu ticaret seferinde alınanları ve kar eden parayı da yazmıştı. Duydukları karşısında Hatice onun peygamber olduğundan iyice emin oldu, tekrar Meysere'ye mektup yazıp, "Rasûlü al gel" diye emretti. Peygamber yine devesine bindi, doğru yola girip kervana döndü, melekler yerin ipini çektikleri için bir anda vardı. Peygamberi kervandakiler görmeye başlayınca ebû Cehil, Meysere'ye "Daha önce sana gönderme demiştim, yine bulamayıp döndü, benim sözümü akıllıca bulmayıp, Mekke'ye Muhammed'i sen gönderdin" dedi. Meysere'nin kalbine endişe düştü, o zaman peygamber "Size Haticenin mektubu" diyerek yazıyı verdi. Ordaki herkes açıkça yazan ve Hatice'nin mührünün olduğu yazıyı gördü, bir anda gidip bir anda gelmesi gerçekmiş diye düşündüler. Ebû Cehil fazlasıyla düşünceli olarak çadırına gitti, sonra kervanlar yola çıkıp ertesi gün Mekke'ye vardılar. Hepsi evlerine gittiler.

Bunun gibi pek çok gün geçti. Hatice peygambere söyleyeceklerini düşündü durdu. Nefise adında zekî ve anlayışlı bir kadın vardı. Hatice kalbindeki arzusunu gizlice ona anlattı. O da "Ben Muhammed'e gidip bunu sorayım, eğer kabul ederse

tekrar dönüp haber getireyim” dedi. Bunu söyleyip gitti, Tâlibin evine gidince peygamberle karşılaştı ve çeşitli sözlerle ona fikrini danıştı. Bu şekilde üstü kapalı konuşmalar bitince Nefîse kalbindekini açıkça söyledi ve niyetini sordu. Peygamber de “Ben de evlenmeyi çok istiyorum, fakat iyi bir yerden evlenmeye mihr için yetecek kadar malım yok” dedi. Nefîse “Beni dinle, burada zengin ve temiz bir hanım var, mihr için de dünya malına ihtiyacı yok, istersen onu hanım olarak alalım” dedi. Peygamber “O söylediğin hanım kimdir? Bana açıkla” dedi. Nefîse de “Huveyli kızı Hatice” diye cevap verdi. Peygamber “Hatice çok bilgili bir hanım, ne kadar soylular istediği halde evlenmedi, niye böyle düşünüyorsunuz?” diye sordu. Nefîse, “Bu Haticenin kendi isteği, size onu nikahlayıp, Mekke'de düğün yapıp yemek verelim” dedi. Nefîse bunları söyleyip gitti, Hatice'ye konuşulanları anlattı. Hatice yürekten sevindi, koyun, kuzu kestirip düğün yapmayı düşündü. Kureyş'in hepsine ve peygambere “buyrun” diye haber gönderdi.

Ebû Talib peygambere layık bir kıyafet hazırlatmayı düşündü. Peygamberin yüreği çok kararmış gibiydi, otururken kıymetli ve pahalı giysilerle kapıdan ebû Talib girdi. “Muhammed, bu giysileri size giymeniz için aldım, sizin için önceden hazırlattığım güzel ve kıymetli kıyafetler bunların hepsi” dedi. Hatice'nin gönderdiği adamlar da pek çok değerli giysiler getirdiler, ama peygamber onlara hiç bakmayıp ebû Bekir'in giysilerini giydi. Hamza, Abbas ve ebû Talib birlikte çok güzel süslenmiş düğün evine geldiler. Başkalarından daha güzel ve muhteşem bir yemek verildi. Hatice'nin pek çok kölesi vardı, hepsini o gün azad edip gönderdi, peygamberin başından tabakla altınları, mücevherleri saçtı. O günkü ziyafet çok güzeldi, düğün bitince insanlar dağılıp gittiler, ondan sonra peygambere ve Hatice'ye, ebû Talib hutbe okuyarak nikah kıydı. Dünyada bir benzeri yoktu. Hatice peygamberi dışarı çağırdı ve insanları önünde “Bunların hepsi ortaksız olarak benimdir, önceden benim kontrolümdeydi, artık hepsini size verdim, benim hiçbir müdahalem olmayacak, içinizden nasıl gelirse öyle değerlendirin” dedi. Hâşimîler de dağılıp gittiler, onlar da halvete çekildiler.

Hatice'nin hesapsız malı, mülkü peygamberin oldu. Bu Allah'ın kudretindendir, insanlara ibret için bildirir. Özetle, Allah rasûlü ve Hatice pek çok yıl mutlu mesut yaşadılar. O zaman peygamber yirmibeş, Hatice kırk yaşlarında idi. Peygamberle evlendikten sonra Hatice'den üç oğul ve dört kız çocuk doğdu. İlk önce

Kâsım doğdu, bu yüzden peygambere ebu'l-Kâsım denirdi, Rukiye, Zeynep, Gülsüm ve Fatıma, onlardan sonra da Abdullah ve Tahir doğdu. Oğulları daha küçükken vefat ettiler, kızları yetişkinliğe ulaştı, peygamberin iki kızıyla hazret-i Osman evlendi, Fatıma ile de Ali çift oldular.

Peygamber çok zengin oldu, fakirlere bakıp çok yardımcı olurdu, Hatice'nin de bütün mal varlığı dağılsa hiç gözü kalmazdı. Ey iyi insanlar, Allah'ın kudretini görün, “Habibim” diye arşa adını yazdıran, annesinin karnında yetim bırakan Allah, yetiştikten sonra bu sıkıntıların hepsini aldı. Sonuçta dul bir hanımla evlendirip hesapsız mal sahibi yapıp zenginleştirdi. Sonrasında peygamber ve Hatice pek çok zaman beraber huzurla vakit geçirdiler.

KUREYŞLİLERİN KÂBE'Yİ TAMİR ETMELERİ

Peygamber otuzbeş yaşına geldiği sene bir olay oldu. Kureyşin hepsi Kâbeyi tamir etmeye karar verdi. Kâbe'nin önceki duvarları insan boyu kadar kalmıştı, içine sular girip her yerinden çıkıyor, onu bozuyordu. Üstü hiç yoktu, kapısı yerle bir perişan idi, Cürhümîler tamir ettikten sonra yükselten olmamıştı. Mekkelilerin hepsi toplanıp geldi, duvarları yıkmak istediler, dört kavim dört tarafı paylaştı, hepsi birden işe başladı. O sırada karşılarına bir ejderha çıktı, Kureyşliler bunu görüp duvarları bozmaktan ellerini çektiler. Hepsi birden Allah'a “Ey bütün ihtiyaçları gideren hakîm, evini tamir etmek istiyoruz ama bu yaratık izin vermiyor, bu işimizi katında uygun görersen, izin versen de Kâbe'yi tamir ettirsen, yardımınla bu yılanı alsan da tekrar belirti verip bize görünmese” diye dua ettiler. Bu gibi pek çok sözle dualar ettiler, Kâbe'ye geldiklerinde önceki gibi bu yılan tekrar onlara saldırdı. O sırada gökten beyaz bir kuş indi, ayağıyla yılanı tuttu ve hızlıca yukarı götürdü. Artık bir daha o yılan görünmedi. Kureyşliler bunu görünce heyecanlandılar, tekrardan duvarları bozmak için işe giriştiler, ama hangi taşı alsalar taş ellerinden kurtulup yine yerine gidiyordu. Bunun gibi pek çok şey oldu, duvarların üst kısımlarını yıktılar, İbrahim peygamber ve oğlu İsmailin koyduğu taşlara kadar geldiler. Mekkeliler uzun uzun düşündüler, vurdukları zaman Mekkedeki evlerin hepsi titreyerek yerinden sarsıldı. İbrahim peygamberin yaptığını bozmadılar, sadece cürhümîlerin koyduğu taşları alabildiler, Hâtim kısmı dışarda kaldı, iç kısmı tamir ettiler.

Dört kavim dört tarafın duvarlarını yükseltti, peygamber Hâşimîlerle beraber hareket etti, çıplak ayağıyla diğerleriyle beraber hizmet etti. Herkes gömleğini çıkarıp omzuna almıştı, Peygamber de öyle yapacaktı ki “Muhammed, avretini açma” diye gâibden bir ses duydu. Peygamber sesin azametinden kendinden geçti, duygulandı.

Duvarlar bir adam boyu yükseldi ve Hicr’in konulacağı yere geldi. Kavimlerin hepsi “Onu yerine biz koyacağız” diye tartışmaya başladılar. Onu koyana çok sevab olur diyerek birbirlerine bırakmıyorlardı. O karışıklık şiddetlenmeye başladı ve sonunda neredeyse vuruşmaya başlayacaklardı, Muğîre oğlu Velid adlı birisi “İçeri beni Şeybe’den her kim diğerlerinden önce girerse hepiniz ne şekilde karar verirse versin onun dediğine uyun” dedi. Hepsi bu sözü kabul ettiler, durup kapıyı seyretmeye başladılar, Allah’ın takdiriyle ilk önce Peygamber kapıdan geçip geldi. Rasûl’ü gördükten sonra hepsi rahatladılar, heyecanlandılar, “İyi ki Muhammed Emin geldi, o bize adaletle hükmeder” dediler. Hepsi taleplerini anlattı, peygamberin üstüne giydiği bir hırkası vardı, onu yere serdi, taşı alıp üstüne koydu, “Dört kavimden dört kişi gelsin, hepsi birden götürsünler” dedi. Hepsi bu çözümü kabul etti, dört kavimden dört kişi seçildi, hırkanın dört kenarından dördü tutup, yerine kadar götürdüler. Yerine koymakta yine karışıklık oldu, peygambere “Ey Muhammed, bu sorunda ilk önce sen hüküm verdin, mübarek ellerinle bu taşı yerine sen koy, bu görev sizinle tamamlansın, bütün halk bu şekilde istiyor” dediler. Peygamber taşı alıp kendi elleriyle yerine koydu. Sonuçta Allah’ın evinin duvarları tamamlanmış oldu. Böylece Kâbe yirmi arşın yükseklikte oldu, “Genişliği de bu kadar” dediler, içine altı tane direk konuldu, çatısını da on bir tane ağaçtan yaptılar. İnsanlar o gün ve gece Kâbeyi tamir ettiler.

Önceden beri meleklerin de kıblesi olan “Beytü’l-mâmûr” burası idi. Binayı yedi gök katına götürdüler. Altı peygamber tekrar taştan topraktan yaptı, dünya yağmur suları ve seller altında kaldıkça o ev de dağıldı, yıkıldı. Kızıl taş yerinde dururdu, bu yüzden şerefli sayılırdı. İbrahim ve İsmâil peygamberler Kâbe’yi üçüncü kez yaptılar. ‘ Amelika kavmi dördüncü, Cürhümîler beşinci, Kureyş kavmi altıncı kez tamamını çok özenli bir şekilde tamir ettiler. Bu seferde Hatîm kısmı dışarda kaldı. Diğer bölümler güzelce düzeltildi. Yedinci kez ibn Zübeyr lider olduğun da hazret İbrahim’in düzenlemesine uygun olarak tamir ettirdi. Sekizinci kez Haccâc tamir ettirdi. Bu düzen ise Kureyş’in yaptığı gibiydi. Allah’ın evi o günden beri değişmedi,

o şekil bozulmadı. Siyer’de bir hadis var, onu burada söyleyeyim, “Âhir zamanda Kâbeyi Habeşliler harab edecekler”.

Bazıları “Hazret-i Fâtıma o sene doğdu” derler. “Kadınların en hayırlısı” lakabı ile anılmıştır.

Peygamber kırk yaşına yaklaşınca Allah’ı tesbîh etmeye ve ona hamd etmeye başlamıştı. Bazı zamanlar mağaraya gider, Allah’ın gücünü, kuvvetini, göklerin yerlerin yaratılışını düşünür dururdu. Bunun gibi nice zaman geçti, mağaranın içinde geceleri de kalıyordu, anlatılacak bir olay olmadı ve peygamberin yaşı kırka geldi. Bu anlattıklarımın hepsi bir bölümdür, kendimce özetledim. Önceki Fil Ashabı’nın olayını anlatırken Peygamber’in doğumunu söylüyordum. Orada sonra söylediklerimden önce Fil Ashabı’nın hikâyesini açıklıyordum, peygamberin başından geçenleri biraz bırakıp, o olayın gerçeklerini anlatayım.

FİL OLAYI

Zü-nıvâs adlı bir padişah Yemen’in hükümdarıydı. Kendisi ve tebâsı Yahudi idi, Hristiyanlar’dan Yahudiliğ’e geçmeyenleri sandıkların içinde ateşe atıyordu. İçlerinden Ürdüs isimli bir kişi Rum Kayserine kaçtı ve Yahudiler’in Hristiyanlar’a yaptıklarını öncesiyle sonrasıyla anlattı. Rum padişahı duyduklarına çok üzüldü, aklından neler neler geçirdi. Kayserden asker gönderip vuruşmak için Yemen çok uzak olduğundan özür diledi. Habeşistan melikine mektup yazdı, çünkü o da Hristiyan idi. Yahudiler’in yaptıklarını mektupla ona anlattı. Dedi ki, “Dindaşlarınız eziyet görüyorlar, onlara yardım ediniz”, Kayser’in bu şekildeki mektubunu Ürdüs, Necâşi’ye götürdü. Necâşi bunları duyunca sinirlendi, onlara iki kişinin komutan olduğu yetmişbin askerden oluşan bir ordu gönderdi. Komutanların birinin adı Erbat, diğerinin adı Ebrehe idi. Yahudilerin kadınlarıyla çocuklarını esir alıp, erkeklerini de öldürün diyerek görevlendirdi. Yemen sınırına yaklaştıklarında Yahudiler durumdan haberdar oldu, Zü-nüvas, ordusu ve çöldekiler karşılarına çıktı. İki birbiriyle karşılaştı, büyük bir meydan savaşı oldu, Habeş ordusuna güç yetiremeyen Yahudiler oradan kaçtılar. Erkeklerinin hepsi öldürüldü, çocukları ve kadınları satıldı.

Bundan sonra Ebrehe ve Erbat uzun süre buraya hâkim olarak kaldılar. İki hükmederken kargaşa çıktı, sonradan sorunlar çoğalıp düşman oldular, ordu ikiye

bölündü ve savaşmak için birbirinin üstüne yürüdü. İki ordu sıra sıra dururken karşılıklı elçiler gidip geliyordu. Ebrehe şöyle söyledi, “Ordularımız savaşmasın, ikimiz vuruşalım, kim galip gelip diğerini öldürürse bu savaş burada bitsin. Erbat bu sözü kabul etti, atını meydana sürdü, Ebrehe, İbahim Anud adlı bir kölesine, “Ben meydana vardığım zaman bir yolunu bulup Erbat’ı öldür. Ben de seni özgür bırakıp, pek çok dünya malı vereyim” dedi. Anud kabul edip meydanın bir kenarına varıp durdu. Sonra Ebrehe atını vuruşacakları yere yalnız bir şekilde yürüttü. İkisi birbiriyle karşılaşp kılıçlarını çektiler, Erbat’ın hücumu ile Ebrehe’nin üst dudağı kesildi. Bu yüzden de ona “eğri büğrü” diye ad takıldı. Habersiz vuruşurken Anud arkasından gelip kılıçla saldırdı. Kılıcı geriye düştü, o anda Erbat ölüp gitti. Sonra Ebrehe, bütün halkın emrini dinlediği tek hükümdar oldu. Bu haber Necâşi’ye ulaşınca Ebrehe’ye çok kızdı, “Saçını sakalını toprakla bir edeceğim” diye yemin etti. Necâşi ordusunu hazırlarken Ebrehe bu haberi duydu, padişaha pek çok hediye ve selamla özür beyan ederek mektup yazdı. Dedi ki, “Ey padişahım, beni dinleyin, sizin buraya geleceğinizi işittim, benim gibi güçsüz ve zavallı bir köleye ordu göndermeye ne gerek var. Erbat’tan Yemen halkı çok eziyet gördü, hepsi içten içe ona düşmanlık besledi, kendi zalimliği nedeniyle birinin eliyle Erbat öldü. Erbat için cana can istemedim, düşündüm ki onun kanını istesem ve ben de halkı düşmanlığa sevketssem bu hükümler halkıyla beraber gider. Ben askerleri yanıma alsam, civar şehirlere açılısam, ve oraları Habeş sınırına dahil etsem de insanları da böylece oyalasam diye kalbime gelir”. Saçı ile sakalından biraz kestirip, Yemen toprağıyla karıştırıp Necâşi’ye yolladı. Böylece yemini yerine gelmiş olsun diye niyetlendi. Necâşi’ye mektup bu şekilde ulaştı, o da önceki hatalarının hepsini silip Ebrehe’ye eman verip Yemen’e hakim kıldı. Bu mektup da Ebrehe’ye gidince çok sevindi, Yemen’e pek çok zaman padişah oldu.

Bir sene zilhicce ayında hac mevsiminde bazı insanlar Kâbe’ye gidiyordu, Ebrehe “Bu insanlar hangi tarafa gidiyor” diye birine sordu. Karşıdaki, “Mekke’de Allah’ın evi var, hacılar her yıl orayı ziyaret edip tavaf eder, İbrahim peygamberin yaptığı yer yüzünün kiblesidir” dedi. Ebrehe tekrar, “O evin neden yapıldığını bana söyle” dedi, adam da “Taştan, çamurdan yapılmıştır, onda Allah’tan çok iyilikler vardır” dedi. Ebrehe “Bir bina yaptırayım, halka burayı tavaf edin diye emir vereyim, bundan sonra Kâbe’ye gitmesinler” diye düşündü. Böyle söyleyip bütün altınları, mücevherleri toplattı, pek çok ustalar getirtti, altın ve cevahirden süsler verip hepsini

işletti. Fazlasıyla süsletip gösterişli hale getirdi, kim görse güzelliğini düşünür, şaşırırdı. Halkına da “Her yıl buraya gelip tavaf edin diye ferman etti”. Necaşi’ye haber uçurup durumu bildirdi, “Bu evi sizin için güç, kuvvet olsun diye yaptım, her sene halkın hepsi ziyaret edecek, bundan sonra Kâbe’ye hacca gidilmeyecek” diye bildirdi. Bu işten bütün halkın haberi olunca görmek için civar şehirlerden insanlar her sene oraya gidiyordu. Sonunda ise Araplar bunu duyunca öfkeleniler, üzüldüler, çok rencide oldular. Nevfel adındaki bir Arap aklındakini yapmak için Yemen’e gitti. Evin içine girince nöbetçilerle karşılaştı, onlara,” bu evde bir gece yalnız başıma oturacağım diye adak adadım” dedi. Nöbetçiler susup çıktılar, o arap evde yalnız kaldı, süslemeleri tahrip edip üstlerine pislik sürdü, görünmeden de kendi vatanına gitti. Sonra nöbetçiler eve girince bu olay karşısında şaşıp kaldı, “Bir kişi bunları yapıp gitti” diyerek Ebrehe’ye haber verdiler. Ebrehe bunları duyunca çok öfkeleni, “Araplar Kâbe için düşmanlık edip bu işi yaptılar” diye düşündü. Beytullah’ı yıkıp topraklarını Yemen’e getirmek ve ordusuyla gidip arapların cezasını vermek için yemin etti. Necaşi’ye mektup yazıp durumu olduğu gibi anlattı, “İyilik edip bana fil Mahmud’u verirseniz Kâbeyi perişan edip yok edeceğim” dedi. Necaşi’nin Mahmud adında bembeyaz renkte bir fili vardı. Kim onu alıp düşmanın üstüne yürüse yenerdi. Necaşi’ye Ebrehe’den mektup gidince arapların üstüne gitmesine onay verdi, Mahmud adlı fili de yanına birçok fili vererek gönderdi. Ebrehe yanına üç yüz bin asker ve dört bin fil alıp Kâbe’yi harap etmek için Arap sınırına geldi. Himyeri’den on, Yemen’den yedi yüz, Arab’dan da birkaç bin kişi Ebrehe ordusunun yoluna çıktı. İki ordu karşılaşp vuruştular, yiğit ve kahraman savaşçılar kendilerini öne attı, sonunda arapları kırıp geçirdiler, iki kişiyi de esir aldılar. Haşimîlerden savaşa gönüllü olarak katılanların başı Nevfel civardaki Araplara haber gönderip bir ordu hazırladı ve Ebrehe’nin karşısına çıktı. Bu mücadele ise fazlasıyla sert oldu, Araplar ve önceden giden kişilerin hepsi kırıldı gitti, Nevfel de esir edildi. Ordu Tâif’e yaklaşırken halkın tamamı karşı çıktı, pek çok dünyalık hediyeler verdiler, Ebrehe de kabul edip onlara dokunmadan devam etti. Ondan sonra o bölgeden de gitti, Mağmes adlı yere geldi. Burada Habeşli Esved adlı bir askeri Mekke’nin develerine zarar verdi. O zaman Mekkenin lideri Muttalib bin Hişam idi, Ebrehe’nin büyük ordusuyla savaşacak bir topluluğu yoktu. Muttalib’in çok dünyalığı vardı, ikiyüz devesi otlaktayken Habeşlilerin talan edip çaldıkları hayvanlar arasında onun develeri de vardı. Ebrehe’nin ordusunda Hunat adlı

biri vardı, Ebrehe onu elçi tayin etti ve şöyle haber gönderdi, “Ey Araplar, buraya gelmemin sebebi sizleri öldürmek değil. Kâbeyi yıkıp yok etmek niyetindeyim. Eğer sözümü dinlemezseniz savaş için karşıma çıkın, eğer ki sözümü dinlerseniz evin bu tarafına, bizim yanımıza gelin”. Hunat Mekke’ye girdi ve Kureyş’e elçi oldu. Muttalib’in karşısına çıkıp Ebrehe’nin sözlerini aktardı. Kureyş’in büyükleri bunu duyunca özel bir toplantı yapıp fikir alışverişi yaptılar ve “Bugün Ebrehe ile savaşmak için bizim yeterince gücümüz yok, Beytullah’ı yapan hazreti İbrahimdir, sahibi ve onu koruyacak olan da Allahdır, Allah kendi yarattığı kuluna evini yıktırırsa biz buna hiçbir şey yapamayız” diye hepsine mantıklı gelen bir karara vardılar. Abdülmuttalib Hunatla beraber Ebrehe ile görüşmeye gitti, ziyaretçiyi haber verdiler ve izin alarak içeri girdi. Muttalib’i gören sultan kalbinde coşkulu bir sevgi hissetti, heyecandan tahtından düştü, ona yer verip karşısına oturttu. O kadar hayran kaldı aklı gitti ki, “Bana Kâbeyi yıkma derse kabul edeceğim” diye düşündü. Muttalib’e “Ne sebeple geldiğini açıkla, gönlünde ne türlü isteğin varsa hepsini nimet olarak veririm” dedi. Muttalib Ebrehe’ye “İkiyüz kadar devam sizde, kendi develerimi tekrar bana verseniz, geliş sebebim budur” dedi. Ebrehe bunu duyunca huzursuzlandı ve sesli olarak kınadı, ayıpladı, “Sen ilk geldiğin zaman görünümünden çok etkilenmişim, ama sözünde bilgisizlik var, “Buraya develerim için geldim” dedin, Mekke’nin, Kureyş’in lideri olduğun için sana şu söz layık, ordu hazırlayıp Mekke’nin üstüne harab etmeye yürüyecek olduğumdan sen benden Kâbe’yi soracaksın diye umuyordum. Ama bugün benden develerini talep ettin, görünümün değerli ve heybetli fakat sözün bilgisiz. Senin söylediğin develerin hepsi kadarını ben her gün fakirlere yemek olarak veriyorum, hiç kimse bu kadar değersiz bir sözü sultanın huzurunda söylemedi” dedi. Muttalib, “Ey sultan bu develer benim özel mallarım, Kâbe’nin de kendi sahibi var, benim orada bir dahlim yok, kendisi isterse o evi korur, eğer bu sefer sizin elinizle harap edecekse çare yok, Kâbe’ye zarar vermeyin diye benim konuşmama gerek yok” dedi. Ebrehe “Söyle bakalım, onun başka sahibi var dersin, ben Kâbe’yi tahrip etsem bana sahibi ne yapabilir?” dedi. Muttalib “Siz bilirsiniz, biz o ev hakkında konuşmaya utanırız” dedi. Ebrehe emir verdi ve Muttalib’in develerini kendine verdiler. Muttalib beytullahı geldi. Olanları kavmine anlattı, Mekke halkının hepsi şehirden ayrılıp, hayvanları ve malları ile beraber dağa çıktı. Muttalib Kâbe’de yalnız olarak halkasına da yapışıp dua ve niyaza başladı. Allaha yalvararak, “Ey Allahım, bu ev eskiden beri

senindir, o evi korumaya yarattıklarının hiçbirisi, hiç kimse kalkışamaz, Ebrehe büyük bir ordu ve fillerle Kâbeyi yıkmaya geliyor, sekiz âlem ve her şey senin kendi mülkündür, ister saklar, korursun, istersen de yıktırırsın, bizde savaşıacak hiç güç yok” dedi. Allah’a pek çok yakarıştı bulundu, sonra da Mekke’den dışarı giden kimselerin yanına gitti.

Kureyş kavmi dağ başında beklemeye koyuldu, güneş doğdu, yer yüzü aydınlandı, Ebrehe ordusuna esas savaş düzenini verdi, düzenledi. Önceden Mahmud adlı filden bahsetmişim, hepsinden öne onu yerleştirdi. Kureyşliler orduyu görürken Allah’a yalvarıp dua ediyorlardı. Fillerden sonra bütün ordu yürümeye başladı, bu arada dümbelek ve savaş borularını çalıp davullara vuruyorlardı. Allah’ın takdiriyle fil Mahmud bir yere kımıldamadan dimdik duruyordu. Ordunun hepsi şaşkına döndü, karşısına çeşit çeşit yiyecekler koydular, korkuttular, vurdular hiçbir adım bile atmıyordu. Ne yapılırsa yapılsın hiç yürümedi, önceden başına vurunca hemen giderdi, yürümekte sorun çıkarmaz, söz dinler emre uyardı. Deniz tarafından bir kuş sürüsü görüldü, gagası yeşil boynu siyah, ayakları da çekirge ayağı gibi uzun idi. Arablarda bu cins kuş hiç görülmemişti. Hepsinin ağzında bir taş parçası vardı, iki tane de ayaklarında tutuyorlardı. O taşlar mercimekten büyük idi. Görenler nohuta yakın derdi. Her birinde ölecek kişinin adının yazılı olduğu bir yazı vardı, Beytullah’ı dönerek tavaf edip, kâfirlerle karşı karşıya geldiler. Askerlerin üstüne bıraktılar, o taşlar hangi birine değse, zırhının miğferinden arkasına kadar deldi, atıyla birlikte ölüp gitti. O anda ordunun hepsi yok oldu, sadece fil Mahmud kaldı. Ebrehe ordunun halini görünce Habeş’e yalnız başına kaçtı. Yolda bir hastalığa başladı, Necâşi’nin karşısına çıktı, ordunun nasıl kırıldığını anlattı. O sırada yukardan bir kuş geldi, Ebrehe’ye bir taş attı, bütün organları çıkıp, o lanetli de ölüp gitti. Araplar bu olanların hepsini gördü, işin aslını öğrenmeyi düşündüler, ilk önce bir şeyler öğrenebilmek için Muttalib gitti, ordunun perişan olduğunu görünce seslenip Kureyş’i çağırdı, Mekkeli arapların hepsi savaş mahallinden dünyalık ganimetleri topladılar. Az bir zaman sonra ise kâfirlerin cesetleri sıcaklığın etkisiyle kötü kokmaya başladı, Mekkeliler çok rahatsız oldular, bu kokuya çare bulamadılar. Yine Muttalib Allah’a bu dert başımızdan gitsin diye dua etti, o zaman bir yağmur ve sel gelerek bütün cesetleri önüne alıp süpürüp gitti. O sene Allah rasûlü doğdu, ilk mucizesi de işte budur, Fil olayını Allah peygamberine ayetlerle haber vermiştir. Ben de herkes bu hikâyeyi bilsin diye hepsini anlattım.

Peygamberin yaşının kırka gelmesi ve peygamberlik verilmesini anlatayım. Allahtan yardım ve iyilik dilerim, üçüncü bölümü de bitirdim. Eğer peygamberin yaşadıklarını anlatmazsam onun tertemiz ruhu mutlu olur mu?

ALLAH RASÛLÜNE PEYGAMBERLİK GELMESİ

Ey Allahım, isimlerin tertemizdir, her şeyi yaratan ve her şeyi bilen sensin, olan her şeyi sen yarattın, dostun olan peygambere vahiy gelme hikâyesini anlatmayı bana kolaylaştır.

Peygamberin mübarek yaşı kırk olduğunda, gördüğü taşlar ve ağaçlar ona selam veriyordu, görünmeyen alemlerden sesler duyup, altı ay kadar da değişik rüyalar gördü. Böyle böyle altı ay geçti. Peygamber bir gün Hira mağarasında yalnız oturuyorken, uyku gözlerine galip geldi. Cebrâil oraya geldi, peygamberi biraz kımıldattı, peygamber etrafına bakındı, kimse olmadığını görünce tekrar gözlerine uyku ulaştı. Cebrâil tekrar geldi, “ey Muhammed, dur” dedi. Peygamber uyanıp da etrafına bakınca insan şeklinde birisini gördü. O kişi yürüyerek dışarı yürüdü, arkasından da peygamber gitti, Safa ile Merve arasına gelince kanatlarını açıp boyunu gösterdi. Ayakları yerde, başı gökyüzündeydi, kanatlarını açınca doğudan batıya kadar kaplamıştı. Peygamber dikkatlice baktı, altıyüzbin kanatı vardı, eğer aydınlığı yeryüzüne değse, dünyanın dört tarafını kaplardı. Yüzünde parlayan bir ışık vardı, uzuvları ipeklerle süslenmişti, meleklerin içinde oldukça büyük görülürdü. Peygamber bunlara bakınca, kalbinde bir hayranlık hissetti, ve terbiyeli bir şekilde “Siz ne tür bir insansınız, hiç görmemiştim” diye sordu. O da “Ben Cebrâilim. Sözümü dinle, buraya Allah’ın emri ile geldim. Allah lütfu ve iyiliği ile sizi insanlara ve cinlere peygamber olarak görevlendirdi” dedi. Bunları söyledikten sonra kanatından bir yazı çıkardı ve peygambere verip “Oku” dedi. Yazı cennet ipeğine yazılmıştı, peygamber “Ben yazıyı bilip okuyamam” dedi. Cebrâil peygamberi alıp kanatlarıyla çok kuvvetli bir biçimde sıktı, karşısına oturtup ipekliyi tekrar gösterip “Oku” dedi. Peygamber “Ben okuma bilmem, bu yaşıma kadar okul görmedim” dedi. Eline alıp o ipeğe bakınca yazı olmadığını gördü. Cebrâil gülümseyerek peygamberi yine aldı, kanatlarıyla sıktı, “Ey Muhammed, bu yazıyı oku” diyerek karşısına o kumaşı koydu. Peygamber

“Bilmiyorum” dedi, üçüncü kez yine sıkı, bu seferkinde neredeyse peygamberin kaburgası kırılıyordu. İpekliyi “Oku” diye verdi, peygamber eline alınca gördü ki Kur’ândaki “İkra” sûresi kendi sırasıyla yazıyor. Cebrâil bir ayağını yere vurdu ve bir pınar çıkıp akmaya başladı, Cebrâil göstererek abdest almayı öğretti, imam olup namaz kıldırdı. Bunun gibi pek çok şey gösterip, kendi mekanına gitti, peygamber “Bu gözüme görünen cin midir” diye düşünüyordu. Peygamber Mekke’ye dönüp gidince, gördüklerinin şaşkınlığından aklını kaybetmiş gibi kendinden geçip bayıldı, “Ey Hatice, bedenimi sar” dedi. “Ey Hatice, sözümü dinle, gözlerim çok değişik bir şey gördü, ben cin galiba diye ürpererek düşünürken, O “Melek Cebrâilim ben” diye haber verdi” dedi. Hatice de “Ey Muhammed, cin, peri olabilir mi diye düşünüp de kalbiniz tedirgin olmasın. O varlık tekrar görüldüğünde bana söyleyin, karşısında başımı açarak saçlarımı ona göstereyim. Melekler saç görünce bakmaz, o yere de tekrar gelmez, cinler veya periler ise ailenin özel uzuvları açıldığında ürperip kaçmazlar”. Bunları söyleyip peygamberi teskin etti.

Peygamber ve Hatice o mağaraya geldiler, ikisi yerleşip otururlarken Allah’ın emriyle gökden Cebrâil indi. Peygamberin hizasına durdu, o da Hatice’ye haber verdi, Hatice başındaki örtüyü açınca Cebrâil saçını görüp kayboldu. Hatice “Gördün mü” diye sordu. Peygamber kaçtığını söyleyince Hatice sevinçle haykırarak peygambere sarıldı. “Ey Muhammed, mutlu olun, rasûllüğünüz kutlu olsun, kalbinizi üzüntüden, kederden uzak tutun, son peygamber siz oldunuz” dedi. Sevinçten pek çok sözler söyledi, Tevrat’ta okumuş olduklarını haber verdi.

Allah’tan ayetler vahiyle indi ve peygamber kâfirleri dine davet etmeye başladı. İlk önce Hatice’yi davet etti, o da kelime-i tevhid getirerek dine girdi. Söylenen pınardan abdest alıp düzgünce namazını kıldı.

İslâmı kabul eden ikinci kişi Ali idi, peygamber onu hak dine davet etti. Ali’nin nasıl Müslüman olduğunu ayrıntılarıyla anlatalım.

O zaman ebû Tâlib fakirdi, Ali’yi peygamber himaye ediyordu, bir gün namaz kılariken Ali gelip gördü. Peygambere “Ey Muhammed, ey benim büyüğüm, bana bu yaptığının nasıl bir iş olduğunu açıkla” dedi. O da “Bil ki bu yaptığım Allah’ın emridir, sen de Allah’ı bir, beni de Allah rasûlü kabul ederek dine girip Müslüman ol, iyiliği emreden işler yap, o putlara tapmaktan vazgeç” dedi. Ali “Daha önce bunu

görmemiştim, atalarımın inandığı din bu değil, bu gece babamla konuşayım, izin verirse ondan sonra dinine gireyim” dedi. Peygamber Aliye, “Kabul etmeyip Allah yoluna girmesen de benim seni dine davet ettiğimi hiç kimseye söyleme, bu sözü sakla” dedi. Ali peygamberden izin alarak gitti, o gece pek çok düşündü, Allah gönlüne ilham etti ve dine girmeye meyletti. Kendi kendine “Önceden babam ebû Tâlib rasûl ne derse dinle derdi. Dine davetini kabul etsem babam bunu akıllıca bulur ve izin verir” diye düşündü.

Bunları düşünüp ertesi gün peygambere gitti, beklemeden îmân ederek dine girdi, o sene hazret-i Ali’nin yaşı on idi. Rasûle vahiy “Doğru yola davet et” diyerek pazartesi gelmeye başladı ve Ali Allah’ın birliğine îmân edip dine girdiğinde günlerden Salı idi.

Üçüncüleri Zeyd ibn Hâris’dir. Peygamberin azadlı kölesi olarak bilinir, önceden “Çocuğum” dediği için görenler “Rasûlün oğlu” derdi. Çok iyi saklanarak dinlerine uyuyorlardı, görünmeden gizli odalarda namaz kılarlardı. Bir gün bunların yaptıklarından ebû Tâlib’in haberi oldu. Peygamber, Ali ile beraber dağa giderlerken bir yerde durup namaz kıldı, o sırada karşısına “Bu yaptığın nasıl iş” diye ebû Tâlib çıktı. Peygamber ebû Talibe “Bu atamız İbrahim’in dinidir, bir olan Allah beni rasûl olarak görevlendirdi, dine girip îmân edin” dedi. Ebû Tâlib de peygambere, “Sözlerinin doğruluğunu biliyorum, ama atalarımın dinini bırakıp da sözüne uyup Allah yoluna giremem. Kureyşlilere yol göster ve onları dine davet et, ben sağ oldukça hiç kimse sana zarar veremez” dedi. Peygambere bu sözlerle cesaret verdi. Hep beraber Mekke’ye döndüler.

Hazret-i ebû Bekir Sıddîk îmân ederek dine giren dördüncü kişi idi.

HAZRETİ EBÛ BEKİR’İN DİNE GİRMESİ

Sıddîk’ın îmân edişinde pek çok konu var, siyerde hepsi söylenmiş. Bekir’in bundan önce yaptıklarından birini anlatayım.

O zamandan yirmi sene önce ebû Bekir bir rüya gördü, rüyasında gökyüzünde bir ay göründü ve Kâbe’nin duvarına indi. Pek çok parçaya ayrıldı ve Mekke’deki evlere girdi. Tekrar hepsi dönüp gökyüzüne gittiler. Sadece ebû Bekir’in evindeki

çıkmadı, kaldı. Ertesi gün Sıddîk rüyayı Yahudi bir alime anlattı, o da “Bu rüya lüzumsuz, karışık rüyadır, bu şekilde görülen rüyaya uyma” dedi. Ticaret için Şam’a gittiğinde yol üstünde Bahira’ya uğradı, Mekke’de önceden gördüğü rüyanın hepsini anlattı. Bahîra kim olduğunu sordu, Bekir “Kureyşdenim” dedi. O da “Ey Sıddîk, bu rüyanın anlamını sana tabir ederek açıklayayım, Mekke’den peygamber çıkacak ve dünyaya onun kuralları hakim olacak, hep yanındaki en büyük yardımcı sen olacaksın, öldükten sonra da yerine seni koyacak” dedi. Ebû Bekir bunları duyunca duygulandı, kalbinden hep bu sözleri geçirirdi. Peygamber görevlendirilip belli olduktan sonra, selam vererek karşısına çıktı. “Ey Muhammed, senin adın peygamber olarak duyuldu, “Ben hak peygamberim” diye dine davet etmene hangi iş mucizedir bana söyle” dedi. Rasûl de Sıddîk’a “Sen önceden bir rüya gördün, Yahudi bilginler haber vermedi ama Bahira sana gerçeği söyledi, bilerseniz o gördüğün ve hakkımda söylenen övgülü sözler benim mucizemdir”. Sıddîk “Bunların hepsini size kim söyledi” diye sordu. Peygamber, “Cebrâîl gelip söyledi” dedi. O anda İslâm nuru kalbine girdi ve ebû Bekir hemen İslâm’ı kabul etti.

Ebû Bekir İslâm için çok işler yaptı, on arkadaşının beşi İslâma girdi, bunlar; Osman, Zübeyr, Talha, Sad Vakkas ve Avf’ın oğlu Abdurrahman idi. Ebû Bekir hepsine güven verdi. Burada da hangisinin önce dine girdiğini açıklayayım.

Hazret-i Osman beşinci müslüman olan kişi idi, açıklayayım. Osman’ın Sâdi adında falcı olarak bilinen bir halası vardı. Osman bir gün onun evine gitti, halası Osman’a bakıp “Ey Osman sana müjdeli bir hanım nasip olacak, o senden önce erkek görmemiş çok güzel yüzlü bir hanım, büyük bir peygamberin de kızıdır, haberin olsun” dedi. Hazret-i Osman mutlu oldu ve “Bu sözü açıkla” dedi. Halası da “Allah’tan vahiy geldi ve peygamber görevlendirildi” dedi. Halasına yeniden “Bunu bana açıkla” dedi, o da “Gerçeği sana anlatayım, son peygamber, Abdullah oğlu Muhammeddir, kâfirleri hak dîne davet edecek, kılıçla savaşlar yapıp kâfirlerin başını kesecek” dedi. Hazret-i Osman halasından bunları duydu ve iki gün ortalarda görünmedi, bir gün ebû Bekir’in karşısına çıkıp Sâdi’nin söylediklerini anlattı. Sıddîk Osman’a “Ben size kendi içimden geçenleri anlatayım, görmez misin, duymaz mısın, bu kavim taşları, ağaçları Tanrı yerine koyup taparlar. Bunların bize hiç faydası yoktur, kıyamette bunlarla beraber olmamalıyız” dedi. Osman da Sıddîk’a “Ben de düşünüp Sâdinin dediklerini size söyledim” dedi. Sıddîk, “Dinle, Muhammed hak dinin peygamberidir, insanları

doğru yola çağırır, sen de bu gün dine gir” dedi. İkisi böyle konuşup otururlarken, rasûl ve Ali orada oluverdiler, Sıddîk gizlice “Osmanı dine davet ediniz” dedi. Peygamber karşılarına oturdu, önce çokça Allaha hamdetti, “Allah sizi cennete çağırır” diyerek Osman’ı doğru yola davet etti. Bu sözler Osman’ı çok etkiledi, hemen kelime-i tevhidi söyledi, ve kalbinde zerre kadar şüphe kalmayarak bir olan Allah’ı tanıyıp İslâma girdi.

Peygamber Rukiye adlı kızını hazret-i Osman’a nikahladı, önceden Sâdî’nin haber verdiği şey de gerçekleşmiş oldu.

Altıncı olarak yeni dine giren kişi Sa‘d bin ebî Vakkas’dır. Kelime-i tevhid getirip işe başladı. Müslümanlar kâfirlerin korkusundan dağlarda buluşup namaz kılarlardı.

Yedinci kişi Abdurrahman bin Avf’dır. Peygamberle hak yolunda bir olmuştur.

Önceden adı söylenen kişiler Siyerde “sâbikîn” diye geçer. İbn İshak’da sâbikîn diye adlandırılan sekiz kişi vardır. Zübeyr bin Avvam’ı ve Ömer bin Abbas’ı da birlikte alır.

Ondan sonra ebû Bekirin etkisiyle çok kişiler Allah’ı tanıyıp dine girdi. Onların bazıları belirlenip söylendi. İlk Ubeyde ibn Cerrah, ikinci Osman ibn Maz‘ûm, sonra Erkam ile ebû Selem ‘Abdulesed idi. Pek çok kişi bunlardan sonra dine girdi. Siyerde soyunu Muttalib’e bağlayarak aktaran Hâris oğlu Ubeyde dine girdi, sonra Sad bin Amr bin ebî Vakkas ve Hattab kızı Fatıma müslüman oldu. Sonra ‘Abdullah, ‘Âmir, Sa‘îd, Şüheyb, İyâş, Vakîdî ve Sa‘îd’in hanımı, Abdullah ibn Mesûd, Sulat, Vahş, Mürebbi oğlu Mesûd, Ammar, İyâş, Hâtıb bin Câfer bin ebî Tâlib, eşi Esma müslüman oldular. Kudame, Hattab, Sâbit, Naîm, Amir, ebû Zer ve ‘Âmir oğlu Tâlib, Sa‘îd oğlu Hâlid, Hâtıb ibn ‘Amr, ve Bükeyr oğlu Hâlid ile beraber hepsi Allaha îmân ettiler.

Bundan sonra İslâm nuru parlamaya başladı, kim Allah’ın dinini duyarsa kalbine kâfirlere karşı Allahtan bir yardım inip her gün doğru yolu öğrenirdi. Bir gün “Akrabanı dine davet et” diye Allahtan emir geldi. Peygamber Abdülmuttalib’in soyunu “Buyrun” diye çağırırdı. Hamza, Abbas, ebû Leheb, ebû Tâlib peygamberin evine geldiler. Yemekten sonra rasûl öncelikle “Bismillah” diyerek konuşmaya başladı. Ondan sonra hak dîne davet etti, onlara açıklayarak sözlerini izah etti, “Bana bir olan Allah’ın peygamberisin diye Allahtan Cebrâille vahiy geliyor, dine inanıp doğru yolu öğrenin, yardım edip benim davetime uyarsanız bütün emirlerini kabul edin

ve cennet bahçelerinde yer alın” dedi. Bunları duyup duygulandılar, fakat ebû Leheb ayağa kalktı, “Atalarımızın önceden beri inandığı dini, onların tuttuğu yolu terkedip de senin söylediğine inanmayız, hiç kimseyi büyü ile ve kendi hayallarınle hile yaparak yol gösterip kandırma” dedi. Bunun gibi pek çok sözler söyledi, ayrılıp kendi evine gitti. O gün hiç kimse diline tevhidi almayınca Allah rasûlü çok üzüldü, yalnız kalmak isedi. Ebû Tâlib peygambere “Üzülme, sana hiçbir zaman yardımdan çekinmem, eğer atalarımın soyundan olmasaydım ben kendim Hak yoluna girerdim” dedi.

Bunun gibi birkaç sene geçti, her şeyi bilen ve yaratan Allah Cebrâil ile “Mekkeli kâfirleri dine davet et” diye haber verdi.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN KUREYŞLİLERİ İSLÂM’A DAVET ETMESİ

Bir gün peygamber Kubeys dağına çıktı ve Kureyşlilerin hepsini haber edip çağırdı. Mekkeli kâfirler ne konuda bir konuşma olacağını merak edip dağa çıktılar. Halkın hepsine karşısında yer verip öncelikle Allaha hamdetti. Ondan sonra da kâfirlere “Sizlere söyleyeceğim söz şudur; bana Cebrâil ile Allahtan, “Bir Allah’ın peygamberisin” diye vahiy geldi, “Kavmine varlığımı ve birliğimi bildir” diye ayet indi, sizi buraya onun için çağırdım, o tektir. Göklerin, yerlerin, insanların ve cinlerin yaratıcısıdır. Emrine uyup yaşayan kullarına cennetden yer verecek. Herkes onun birliğinden şüphe ediyor, ateşe ve putlara secde edip tanrı yerine koyuyorlar. Dünyadan eğer îmânsız kâfir olarak giderseniz şüphesiz öldükten sonra cehenneme gideceksiniz. Bu yolların hepsi yanlış ve lüzumsuz yollar, bir olan Allah’ı şüphe etmeden tek ilah olarak kabul edin, kelime-i tevhid getirin, peygamber gönderilmiştir deyin” dedi. Kâfirler bunları duyunca velveleye verdiler, “Muhammed hastalanmış, cin peri değmiş öyle değilse de büyüdür” dediler, buna benzer her taraftan sözler çıkarıp hepsi Muhammed’i ortalarına aldılar, her çeşit kötü söz ve hakaretler söyleyip, büyük bir kargaşa yarattılar.

O gün hiç kimse müslüman olmadı, ağızlarında küfre ait sözlerle dağıldılar. Peygamber, “Ey kavim, şehâdet edip dine girin” diye kâfirlere her gün konuşurdu. Gece gündüz Mekke’nin sokaklarında doğru yola davet eder, konuşurdu, kâfirler hakaretler edip söğseler bile davet etmekten vazgeçmezdi.

Bir gün Mekke'nin büyükleri, küçükleri, yaşlıları, gençleri toplandılar, Muhammed'in itikadi ile ilgili tartışıp ebû Tâlib'in evine geldiler, "Abinin oğlu Muhammed dinimize batıl diyor, bizim putumuza şeytandan deyip bizi kâfirlerle bir tutuyor. Ona akıl verip bu işten vazgeçirin, sihirli sözlerden vazgeçmezse, düşman olur gideriz, gerçeği gör. İstersen de aklımızda bir şey var, bu gün Muhammed'i bize verirseniz, yakışıklı ve gösterişli Velid oğlu Ammar'ı size vereceğiz, yerine koyabilirsin" dediler. Ebû Leheb "Bizi kınayarak, ayıplayarak konuşur, Muhammed'i öldürüp göndersen zerre kadar üzülmeyiz" dedi. Bunları duyunca Tâlib iyice öfkeleni, Kureyşlilere, "Ne kadar İslâma davet edip, ne kadar sizi incitse de Muhammed'i size vermem, kim Muhammed'e düşman olsa benimle hiç dost olamaz, Rasûl'ü öldürün diye size verip sizden oğul almam" dedi. Kureyşlilerin hepsi bunları duyunca sinirlendiler, bir hışımla kendi evlerine gittiler. Mekkeli kâfirler toplanıp Rasûl'e eziyet ve kötülük yapma konusunda karar aldılar. Tâlib Hâşimîlerin atası olarak onlara Kureyş'in sözlerini anlattı, ve hepsi Muhammed'in yanında ve yardımcısı olmaya söz verdiler. Sadece ebû Leheb çıkıp gitti, kâfirlerle buluşup toplandı, peygambere gece gündüz, her çeşit, haddinden fazla eziyet etti.

Kureyş'in büyüklerinin isimleri ayrıntılarıyla siyerde var, hepsini baştan sona anlatmaya burada vaktim yok. Ebû Cehil düşmanların en büyüğü idi, ayrıca Utbe, Şeybe, Velid, Münebbih, Sâib, Âsım, Hâris, Ümeyye, Leheb, Âmir, ibn Vâil de böyle idiler. Hiç birinin adı bile kalmadı, hepsi de düşmanlıkta şiddetliyidiler. Ukbe, ebû Muayt ve ebû Leheb peygamberin yollarına dikenler koyardı. Ayakları kıpkırmızı kan olur ama aldırış etmez yürümeye devam ederdi. Yalnız başınayken kâfirlerle karşılaşırda bazıları peygambere vururdu. Kureyşlilerin yaşlı kâfirleri hep beraber bir gün Kâbe'de oturuyorlardı, peygamber yanlarından geçip gitti ve dönerek Beytullah'ı tavaf etti. Kâfirler yine peygambere hakaretler ettiler, rasûl de onlara, "Eğer dediğimi yapıp dine inanmazsanız, baştan aşağı hepiniz kana bulanacaksınız" dedi. Peygamber bunu söyleyip gitti, kâfirler arkasından "Büyücü" diyerek gülüştüler, o sırada Allah'ın takdiriyle hepsinin uzuvlarından hızla kan boşalmaya başladı. Bunu görünce kâfirlerin rengi attı, neredeyse ödleri patlayacaktı, yalvararak peygamberin ayaklarına kapandılar. Peygamber el açıp dua etti, o akan kanları her şeye gücü yeten Allah durdurdu. Yine de kalplerinde tutarlılık olmadığı için kâfirliğe devam ettiler.

Bir gün Allah rasûlü Kâbe'yi tavaf ediyordu, Ukbe ebî Muayt adlı azılı kâfir görünce peygambere yöneldi, yanına gitti ve peygamberin yakasına yapıştı, “Tanrılarımız hakkında konuşan sen misin?” diyerek, kendi güçlerinden ve heybetlerinden bahsetti. Peygamber hiç konuşmadan oradan ayrıldı, ebû Bekir görünce “Rasûle bu kadar eziyet etmeyin” diye kendini ortaya atarak bağırıp çağırmaya başladı. Peygamberi alıp götürdü. Bunun gibi haddinden fazla kötülükler yapıldı.

Bir gün Rasûl el açıp dua etti, “Allahım, Ömer ile ebû Cehil Mekkeli kâfirlerin önde gelenleri, kendi yardımınla lütfedip birini hak yoluna döndür, bununla da İslâm kuvvetlensin ve kâfirler sözlerine dikkat etsinler” diye yalvardı. Allah duasını kabul etti ve onların birini doğru yola gönderdi. Ömer’in din yoluna girişini önceki olanlardan başlayarak anlatayım.

Bir gün Allah rasûlü Beytullaha tavaf için gitti. Ebû Cehil bunu duyunca bir koyunun içkembesini alıp geldi, Ukbe de peygamber secdeleyken üstüne koydu. Peygamber başını kaldıramıyordu, hepsi kahkahalarla gülüyorlardı. Kızı Fatma’ya haber gitti, o da abdest alması için Kâbe’ye su alıp geldi. Pisliklerden vücuduna değenleri orada yıkayıp tertemiz yaptı, peygamber üzüntüyle el açıp üç kere onlar hakkında dua etti. Sonradan yapılan Bedir savaşında Allah onların hepsini helak etti. Hiçbiri dine girmemişti, hepsi kâfir olarak ölüp gitti.

Hak yoldan vazgeçsinler diye Rasûl’ün ashabına türlü eziyetler ederlerdi. Hepsi de “Allah bir, Muhammed de peygamberdir” diyerek doğru yoldan dönmezdi. Hazret-i Bilâl çok eziyet gördü, “yine küfre dön” diye soyarak bağlayıp güneşe yatırmışlardı, ama o “Allah birdir” diye kelime-i tevhid söylüyordu. “Ehad” diyerek Allah’ın adını anardı, küfr sözü ağzına almadı. O zamanlar bir kâfirin kölesi idi, sahibi lanet olasıca Ümeyye idi. O lanetli sıcak günde Bilâl’i gererek yatırıp üstüne de taşlar alıp koyardı. “Allah’tan dön” diye öfkeyle bunun gibi nice kötülükler yaptı. Hazreti Bilâl de her zaman ağzını açıp “Ehad” diye hak dini söylerdi. Bu kelimeye Ümeyye iyice öfkelenir ve değnekle vururdu. “Rabbim diye Lat ve ‘Uzzaya tap” dedi, Bilâl ise ona bakmadı “Ehad” dedi, o lanetli iyice sinirlendi ve diziyle üstüne bastı. Bilâl baygınlık geçirdi, aklı başından gitti, Ümeyye ise “Allahtan vazgeç” diyordu. Bilâl’in ağzıyla konuşacak hali kalmadığı için eliyle gökyüzünü gösteriyordu. O lanetli bunları

görünce sinirden Bilâl'in ellerini ve ayaklarını bağlayıp çocukların önünde onu Mekkenin sokaklarında sürüdüler. Çocuklar oyun sanıp onu sürüyordu, Mekke'de sokak sokak yürüdüler, Bilâl'in her yerine taşlar dikenler girmiş kıpkırmızı kanı akmıştı. Bir gün yine acımasızca işkence ederken, ebû Bekir geliverdi, Ümeyyeye "Bu köleye niye bu kadar vuruyorsun?" diye sordu. Ümeyye "Niye vurduğumu mu soruyorsun? Bu köleye senin pislüğün bulaştı, görünmeyen yalandan bir tanrı var diyor, onun kalbini Lat ve Uzzadan uzaklaştırdın. Eğer bu köleye çok acıdıysan sen satın al, sonra sat, ticaret yap. Yok değilse ben kendi kölemi öldürsem de bir daha "Vurma" diyerek gelme" dedi. Sıddîk bu sözlerden mutlu oldu, "Azab edeceksen ben alayım" diyerek bir köle ve on altına Bilâl'i satın aldı. Ümeyye "Sana verdim, ama sen bu ticaretten çok zarar gördün, çünkü fiyat sorsaydın az bir miktara verirdim" dedi. Ebû Bekir de "Bu alışverişten bana çok fayda oldu, eğer kıymetini artırıp daha fazla söyleseydin, ben bütün malımı mülkümü verirdim" dedi. Bilâl'i bağlarından kurtardı, kendi evine alıp götürdü. Aradan pek çok gün geçti, ve ebû Bekir Kureyşe "Ey kavim, şahit olun, Bilâl artık benim kölemdir, bundan sonra da onu Allah yoluna özgür bıraktım, kendi kararlarında hürdür" dedi.

Allahtan peygamberine "Leyl" sûresi nâzil oldu. Sıddîk'ın bu tertemiz hizmeti Allah'ın katında kabul oldu. Bilâl artık böyle yaşadı. Rasûl onu ezan okumakla vazîfelendirdi. Allah Bilâl'in derecesini yükseltti ve onun nasıl şerefli olduğunu bütün halk duydu. Peygamber Sidredeyken Bilâl mescide gittiğinde ayakkabılarının sesini oradan duymuştu.

Ammar'ın Yasir ve Sümeyye adlarındaki anne ve babası dine girmişlerdi. Kâfirlerin eziyetleri sebebiyle öldüler ve İslâmın ilk şehitleri oldular.

SAHABENİN İLK HİCRETİ, HABEŞİSTANA GİDİŞ

Nübüvvetin beşinci yılında Kureyş'in eziyetleri iyice şiddetlendi, peygamber de ahabın bazılarını Habeşistan'a göndermeyi düşündü. Onbir erkek ve dört kadın beraber yola çıktı. Allah rasûlü bu kafilenin başına hazret-i Osman'ı lider olarak görevlendirmişti. Onbeş kişi Habeşistan'a güven içinde az bir zamanda vardılar, hükümdar onlara iyi yerler verdi, son derece saygılı davrandı.

Bu arada Mekke’de Necm sûresi nâzil oldu, peygamber Kâbe’de herkesin önünde okudu, lanetli şeytan hile ile “Büyük putlar şefaata eder” diye seslendi. Kâfirler bunları peygamberin söylediğini zannederek hep beraber secde ettiler. Ashab da “Peygamber niye böyle bir şey söyledi?” diye endişeleniyordu. Kâfirler birbirleriyle konuştular, “Muhammed bizim putumuzu tarif ederek yüksek derecesini belli etmiştir, artık hiç kimse ona dokunmasın” dediler. Cebrâil peygambere gelerek şeytanın söylediklerini anlattı, Allah rasûlü tekrar Kâbe’ye gidip, gerçeği açıkladı. Mekkeli kâfirler tekrardan düşmanlığa başladılar, ama her yere “Kureyşliler Muhammed ile barıştı” diye haber gitti. Bu sözleri hazret-i Osman da duydu ve müslümanlar umutlanıp Mekke’ye döndü. Fakat Kureyş’in müslümanlara düşmanlığı öncekinin iki katı fazla idi. Muhacirler artık çaresiz Mekke’ye girdiler fakat kâfirler onları da diğer Müslümanları da çok incittiler. Kureyşten iyice ümitleri kesildi ve çare aradılar.

Muhammed Mustafa’nın izniyle de ikinci kez Habeşistana gittiler. Bu sefer daha kalabalık idiler, seksen iki erkek ve yirmi bir hanım toplamda yüz üç kişi oldular. Hepsinin lideri olarak Câfer görevlendirildi. Mekkedden gece çıktılar, ne kadar gün yollarda yürüyerek Habeşistan sınırına vardılar. Hükümdarı Necâşi idi, gelenleri karşıladı, oturmak için güzel yerler verdi. Müslümanlara hürmet etti.

KUREYŞ’İN HABEŞİSTAN’A ELÇİ GÖNDERMESİ

Kureyşliler Müslümanların Habeşistan’da iltifat görerek çok iyi şartlarda yaşadığını duyunca düşünüp onları geri Mekke’ye getirmeye karar verdiler. İki kişiyi elçi görevlendirdiler, hediyeler ve altınlarla beraber gönderdiler. Birisi Âs’ın oğlu Ömer, diğeri de Velid oğlu Ammar idi. İkisi Habeşistan’a vardılar, hediyeleri sundular, “Ey hükümdar, dinleyiniz, biz arzumuzu bildirelim, Mekke’de çok çeşitli kabileler var, birisi Hâşimî diye anılır, Hâşimîlerden birisi de çıkıp yeni bir iş açtı. “Ben Allah’ın görevlendirdiği peygamberim, Allah’tan Furkan adlı bir kitap indi, bu inandığınız din batıldır, o putlara tapınmayın” deyip durur. Büyüleyici sözler söyler, pek çok kişi onun sözlerine kandı. Önceki dinimizden ayrılmayın dediğimizde de başka yerlere gidip yurt edinirler. Onlardan buraya gelenlerin bazıları bizim akrabalarımız, ey sultanım arzumuz şudur, onları bizimle geri gönderseniz” dediler. Necâşi İncil okuduğu için peygamberin çıkmak üzere olduğunu biliyordu, “Dîne davet eden bu kişinin adı

nedir?” diye sordu. Amr, “Ey padişahım, adına Muhammed derler, getirdiği mezheb bilinmiyor, bu konuda konuşmadı” dedi. Peygamberin Muhammed diye adı geçince Necâşî, Tevrat ve İncil’deki haberleri hatırladı ve “Peygamber gelmiş” diye kendi kendine düşündü. Padişah “Siz bekleyin biz onları buraya getirelim, kendilerine de soralım kalplerindeki söyleyin” dedi. Müslümanlara “Gelsinler” diye haber gitti, hepsi oraya geldiler. Habeşistan’da eskiden beri padişahı görenlerin secde etmesi adet idi. Müslümanlar padişaha durup selam verdiler, ama secde etmediler, vezirler “Niçin secde etmediniz?” diye sordular. Cafer onlara, “Biz padişaha secde etmeyiz, eğilerek saygı ile secde etmek Allahtan başka hiç kimseye olmaz, biliniz” dedi. Bu söylenen padişaha mantıklı geldi, onu Amr’ın hizasına durdurup “Ardınızdan sizi alıp götürmek isteyen kişiler geldi, bunun için sizi buraya çağırdım, kalbinizdekini söyleyin, buraya gelme sebebinizi söyleyin, yoksa sizi onlarla birlikte gönderirim” dedi. Cafer padişaha “Bizi izleyip buraya gelen kişilerin kendilerine sorunuz biz Mekke’li bir köle miyiz?” dedi. Amr da “Ey padişahım, kölemdir diyecek değilim”, dedi, sonra Cafer Amr’a “Benim kavminize borcum mu vardı?” diye sordu. Amr padişaha “Borç için gelmedim, dedi. Cafer Amr’a, “Biz buraya birini öldürüp mü geldik?” diye sordu. Amr yine “Hiç biriniz kimseyi öldürmedi” diye cevaplayınca Cafer “Ey padişahım, burada bana ne söylerler?” dedi. Amr “Ey sultanım, bunların yapıp durdukları bir işleri var, her çeşit büyüü yaparak halkımın cahillerini kışkırttılar, eskiden beri atalarımızın inandığı dine “batıl” diyerek hiç biri inanmıyor, bizleri de kâfirlerle eş tutup putlarımıza kötü sözler söylerler. Bunları yurduмуza alıp götürelim de bir akıl düşünüp önceki dinimizi yine öğretelim” dedi. Necâşî Câfer’e “Dinini açıkla” deyince, Câfer “Ey sultanım, talebimizi dinleyiniz, atalarımız eski zamanlarda cahillikten haram yerd ve ateşe ve putlara ilahlık atfederek Allah’a şirk koşardı. Bize Allah’tan yardım geldi ve Muhammed adında bir peygamber gönderdi, bizlere kötülüklerden sakınıp, iyiliği emretmeyi öğretti. Allah’tan ayetler indi, pek çok kişi Kelime-i Şehâdet getirip dini öğrendi. Bu sebepten bu kavimler bizlere düşman oldular ve çok eziyet ettiler. Bunlarla toplu halde savaşamayacağımız için bizler de kaçmayı düşündük, işkencelerinden kurtulmamız için Allah rasûlü izin verdi. Yer yüzünde pek çok padişah var, ama biz ardımızdan düşmanlarımız gelse onlara ikram edip bizi de geri vermez diye düşünerek size sığındık” dedi. Necâşî “O Allah kelâmından aklında varsa söyle” dedi. Cafer “Bazı ayetleri biliyorum” dedi ve öncelikle besmele çekerek Meryem

suresinden okudu. “Ve karrî aynâ” ayetine kadar insanların önünde okudu. Necâşî ve oradakiler hüznülenerek çok ağladılar. Necâşî “Bu söz Musa’ya ve İsa’ya nazil olan Tevrat’ın ve İncil’in sözlerinden. Bunları size vermem, çünkü Mekke’ye gittikten sonra her türlü eziyeti yaparsınız” dedi. Amr padişaha; “Ey sultanım, bunlara lütfen sorunuz, İsa’nın hakkında ne derler, size itikâdî konuda muhalifler” dedi. Necâşî Câfer’e bunu sorup “Siz İsa peygamber hakkında ne bilirsiniz?” dedi. Câfer çok mutlu oldu, Kur’ândan bir sûre okudu, hazreti İsa’nın itikadı hakkında nâzil olan Allah kelamını söyledi. Bu sözler padişaha doğru geldi, kavmine hemen “İsa ile Muhammed’in sözleri arasında hiç fark yok. İncil’de hazreti İsa “Benden sonra bir peygamber gelecek” diye haber vermişti. O söylediği bu ayetin teminatıdır, ben size şahitlik ederim” dedi. Sonra Câfer’e dönerek “Üzülmeyin, ülkemde huzur içinde kalın, sizin peygamberinizi yalanlayanların kavmi hep beraber batıldır” dedi. Amr’a da “Şimdi hemen Habeşistan’dan gidin, sizler yoldan çıkmış, şaşkınlarsınız, hediyelerinizi de bırakmayın, alın” dedi. Onlara resmi olarak pek çok sözler söyledi ve hediyelerini de kendilerine verdi. Mekke’ye kalplerinde kaygılar ve üzüntülerle gittiler. Câfer de evine gitti, artık Habeşistan’da Müslümanlar rahat ettiler.

Necâşî “Muhammed’in dinine gireyim” diye düşündü. Bütün emirlerini ve komutanlarını çağırdı, bir yerde topladı, “Muhammed peygamberdir, kalbim onun doğruluğuna inanıyor, bizler de îmân ederek dine girsek, verilen emirlere göre yaşasak. İncil’de okuduğuma göre eninde sonunda onun dini kazanacak” dedi. Padişah’tan vezirleri bu sözleri duyunca hepsi birden “İsa’nın emirlerini dışlayıp, çıkıp da Muhammed’in dinine girmeyiz” diyerek bağırmaya başladılar. Necâşî halkının kalbinden geçenleri bildiğinden onlara, “Acaba o dine girmek isterler mi diye sizi denemek için sordum, yoksa benim kalbim de o dini istemez, İsa’nın dini değiştirilmez” dedi. Padişah’tan bu gibi sözleri duyunca sakinleştiler.

Oradakilerin hepsini gönderdi ve peygambere gizlice bir mektupla, “İsa’nın haber verdiği ve rasûl olan sizsiniz, bugün îmân ederek sizi tasdik ettim, kavmime bunu açıkladım ama kabul etmeyerek karşımdan gittiler, hükümranlığımı yıkarlar diye dinimi açık açık söyleyemedim. Öyle olsa da gerçekte dinim İslâmdır, lütfedip özrümü kabul edin, bunlar Allah’tan iyiliği emreden her ne gelse “Gereksiz” görür onaylamazlar” diye yazdı. Padişah’ın mektubu peygambere gidince okuyup duyulandı ve özrünü kabul ederek hükümranlığı için arkasından dua etti.

Habeşistan’da yirmi kişi padişaha giderek peygamberi görmek istediklerini söylediler, bunların hepsi rahip ve kâhin idi. Necâşî’ye “Ey şahım size gelmemizin sebebi şudur ki, kalbimize bir istek düştü, eğer izin verirsiniz Arap peygamberi görüp gelsek” dediler. Padişah da “Çok iyi olur” deyince bütün rahipler Mekke’ye gitti. İbrahim makamında otururken selam vererek Rasûlü gördüler. Onlardan birine Tâbur denirdi, ilk önce o söze başladı, “Atalarının dinini yok sayan peygamber sen misin?” diye sordu. Rasûl de “Evet peygamber benim” dedi. Tâbûr, “İnsanları neye davet ediyorsun, bize anlat, bizi bilgilendir” dedi. Peygamber de “Göklerin, yerlerin, insanların ve cinlerin bir olan Rabbine” diye cevap verdi ve Kur’ândan ayetler okudu. Hepsi o kadar çok ağladılar ki sakalları ıslandı, “Allah birdir sen de bir Allah’ın Rasûlüsün” diyerek Kelime-i Şehâdet getirdiler. Rasûl’den İslâmı öğrendiler. Peygamber onlara iyi işleri göstererek anlattı. İzin alarak kendi vatanlarına yola çıktılar. Karşılarına ebû Cehil çıktı, pek çok kötü sözler söyleyip küfretti, “Sizler kadar aptalını bu dünyada görmedim büyücünün ağına düştünüz” dedi. Tâbûr da “Bilgisiz, cahil, dünyada senden kötü kimse yoktur, mahşer yerine gidince kimin aptal olduğu belli olacak” dedi.

Bunları söyleyip kendi vatanlarına doğru yola çıktılar. Habeşistan sınırından girince Rasûl’den görüp duydukları öğrendikleri her şeyi padişaha anlattılar. Padişah bunları duyunca Rasûl’ün doğruluğuna iyice inandı. Habeşistan’da Müslümanlar oldukça ikrama, iltifata mazhar olup uzun yıllar kaldılar. Sonradan rasûl Medîne’ye gittiğinde Yahudiler’den Hayber’i alıp da İslâm’a kattığında Cafer ile beraber gidenler döndüler.

Rasûl’ün hikâyesini bırakıp Habeşistan’da olanları anlattım, peygamber ve Kureyşli kâfirler arasında neler oldu, sözün devamını anlatayım. Bazıları peygambere uyarak Allah’ın doğru dinini öğreniyordu, Müslümanlardan herhangi birini görmek kâfirleri haddinden fazla öfkelen diriyordu. Müslümanlar ne kadar eziyet görseler de doğru yolda sabredip duruyorlardı. O zaman daha kâfirleri zorla dîne sokmak için emir gelmemişti.

PEYGAMBERLİĞİN ALTINCI YILINDAKİ OLAYLAR

Böylece beş yıl geçti, peygamberlik altıncı yılına girdi. O zaman şehâdet ederek dine giren otuz dokuz kişi vardı. Ebû Bekir peygambere “Bu kadar insan şehâdet edip Müslüman oldu, bu kadar zamanda İslâm güçlendi, artık Kâbede ibadet edelim” dedi. Peygamber de, “Sabrediniz, açıklayacak zamanımız gelmedi” dedi. Sıddîk o kadar çok istiyordu ki “Kabe’ye gidelim” diye pek çok istedi. Peygamber ile Sıddîk Kâbe’ye gidip mescidde ikisi oturdular, peygamber ahiret hallerini anlattığı çok etkili bir konuşma yaptı. İlk hutbe budur. Bu sözler kâfirleri öfkелendirdi, peygamberi ve ebû Bekir’i aralarına alıp eziyet ettiler. Rebia oğlu Utbe iyice gazaplandı ve ayakkabılarını eline alıp ebû Bekir’in yüzüne sertçe vurdu, başını yard kanlar içinde bıraktı. Ebû Bekir düşüp, baygınlık geçirdi, çok uzun süre yatmak zorunda kaldı. O gün peygamberle ikisi bunlardan çok kötülük gördüler. Beni Temîm kavmi ebû Bekir’in akrabalarıydı, olayı duyunca hepsi geldiler. Kureyşliler’in ortasından onu alıp evine götürdüler. Akşama kadar kimse kendine gelemedi, gece gözlerini açabildiler, ebû Bekir ilk önce annesi Ümmülhayr’a “Rasûlün hali nasıl oldu” diye sordu. Annesi bunu duyunca duyulandı, yemesi için önüne yemek getirdi, ama Bekir “Ey anne, durup da bu yemeği yiyemem, bana rasûlden haber ver” dedi. Hattab’ın Ümmücemîl adında bir kızı vardı, Ümmülhayr ona gitti, “Rasûlün hali nasıldır? Nerededir? Eğer biliyorsan söyle” dedi. Ümmülhayr ve Ümmücemîl birlikte selam verip Sıddîk’ın yanına geldiler. Rasûl’den haber verip “Erkam’ın evinde ve güvende” dediler. Onlara ebû Bekir “Allah adına yemin ederim ki, Rasûlün yüzünü görünceye kadar su içmeyeceğim, yemek yemeyeceğim. Beni o eve götürün.” dedi. Onlar da kabul ettiler ve hazreti ebû Bekir ikisinin kolunda sürünerek evinden çıktı. Erkam’ın evine geldi, Allah rasûlü onu kucakladı, yüzünü öptü, pek çok iltifatlar etti. Ebû Bekir halini anlattı, “Hiç üzüntüm yok, sizi böyle güvende görünce Utbe’nin yaptıklarını unuttum. Annem kapıdadır, Müslüman olmasını isterim. Allah’ın birliğini anlatıp annemi dine davet etseniz” dedi. Rasûl Sıddîk’ın annesine gitti, doğru dini anlattı, o da “Allah bir sen de Allah rasûlüsün” diyerek müslüman oldu. Müslümanlar Rasûlün durumundan haberdar olunca hepsi toplanıp gece o evde buluştular. Ondan sonra peygamber arkadaşlarıyla burada oturdu.

Peygamber her gün dolaşarak halkı dine davet ediyordu. Pek çok kişi Safâ dağında büyük bir putun etrafında duruyordu. Rasûl oraya gitti, bağırarak kelime-i tevhid getirdi. Velîd ebû Cehil’e “Bir bahaneyle Muhammed’i gönder” dedi. Cehil de

“Tabi iyi olur” diye heyecanlandı. Velîd o putu eline aldı ve boynuna asıp peygamberin yanına gitti, “Ey Muhammed, görüyorsun ki benim ilahım bana çok yakın, eğer sözlerin doğru ise sen de burada açık açık göster” diye dalga geçti. Allah rasûlü sadece baktı, lanet olasıca Velîd o puta secde etti, “Bu Muhammed büyü yaparak bizim dinimize batıl diyor, sen bizim en kıymetlimizsin, eğer izin verirsen burada Muhammed’i öldürürüm” dedi. O zaman şeytan putun içine girdi, konuşmaya başladı, “sihirbaz Muhammed’i öldürün, size izin veriyorum” dedi. Kâfirler bunları duyunca heyecanlandı ve yine secdeye kapandılar. Peygamber çok üzüldü, ve kendi evine dönüp gitti. İbn Mesûd peygamberle beraber idi. O putun nasıl konuştuğuna şaşıtığımız için peygamber “O konuşan putun içine giren şeytandır” diye açıkladı.

Bir gün peygamberle otururken göremediğimiz bir kişi geldi ve selam verdi, sesini herkes duydu ama bedenini kimse görmedi. Rasûl “Kimsin?” diye sordu, “Ben cinlerdenim” diye cevap verdi. Peygamber “Ne iş için buraya geldiniz” diye sordu, o da “Mus‘ır adlı bir cin gelip putun içine girmiş ve size pek çok söz söylemişti, onun başını kılıçla kestim, şerrinden Müslümanları kurtardım. Sizden isteğim; sabah o dağa gideyim, bütün kâfirleri çağırın, yine aynı putun içine gireyim ve konuşayım, sana şahit olduğumu söyleyeyim. Müslümanlar rahatlasın, mutlu olsun, ölen cinin dediğine uyup da o putu ilah bilen kâfirler de kederlensin, dertlensin,” dedi. Peygamber o cine dikkatlice baktı ve “Adın ne” diye sordu, o da “Önceden beri söylenen babamın koyduğu ad Semhec’dir” dedi. Peygamber tekrar dikkatlice baktı ve “Bugün sana Abdullah ismini veriyorum, bu isim artık bana bütün insanların ve cinlerin isimlerinden daha sevimlidir” dedi. O cin Rasûl’ün dediğini kabul etti, izin alarak gitti, Semhec’in konuşmalarından sonra ashab çok sevindi. Allah rasûlü Safâ tepesine tekrar geldi, Kureyşliler putun karşısında duruyordu, “Allah birdir, ben de hak peygamberim, İslâma girin” diye kâfirlere seslendi. Kâfirler bunu duyunca putun söyleyeceklerini beklediler, o anda puttan ses geldi ve “Allah birdir, rasûl de hakdır. Önceden putun içinden size seslenen Mus‘ır adlı cindi, Rasûle karşı söz söylediği için de ölüp cehenneme gitti” diye konuştu. Kâfirler bunları duyunca kahırlanıp hep beraber putu parçaladılar, hazret-i peygamberi karşılarına alıp bu işi büyü ile yaptın dediler. En çok da ebû Cehil eziyet etti, peygamberin başına sertçe vurdu, ama o sabrederek “Ey kavim bu işlerden vazgeçin” dedi durdu. Hiç kimse ona yardımcı

olmadı, vücudundan kanlar aktı, o gün Muttaliboğulları'nın hepsi peygamberin dövüldüğünü gördü.

HAZRET-İ HAMZA'NIN İSLÂMA GİRMESİ

Hamza yalnız başına avlanıyordu, bir ceylandan “Kâfirlerden amcanın oğlu eziyet gördü, sen gidip hemen yardım et” diye duydu. Bu sözlerden etkilenerек dönüp evine geldi, hanımı onu karşılayıp, önüne yemeğini hazırlayıp verdi. Hanımının gözünden yaşlar akıp duruyordu, Hamza görünce; “Ne sebepten bu kadar çok ağlıyorsun?” diye sordu. Hanımı; “Dinleyin, bugünkü kadar kötülük kimseye yapılmamıştır, Kureyşliler Muhammed’i ortalarına alıp pek çok yerinden başını yarı” dedi. Hamza olanları duyunca çok öfkeleni, “ebû Leheb neredeydi?” diye sordu, hanımı “O acımasız kâfirlere vurun, vurun diyordu” dedi. Hamza “ebû Tâlib neredeydi?” diye sordu, hanımı “Koyunları götürmüştü” dedi. Hamza “Bu iş bu kadar olurken Abbas neredeydi, haberi olmadı mı?” diye sordu, hanımı, “O dost idi, döne döne pervane gibi” vurmayın, vurmayın” diyerek yalvardı, ama karşıdakilere hiç faydası olmadı” dedi.

Hamza haddinden fazla üzüldü, çok ağladı, “Kureyşden Muhammed’in öcünü almadan hiç yemek yemeyeceğim” diye yemin etti. Üstüne zırhını giydi, kılıcının kayışını takıp atına bindi, ok kesesini, mızrağını, topuzunu da alıp yalnız başına Kâbeye gitti. Dönerek üç kere tavaf etti, sonra kâfirlerin yanına geldi. Hamza’yı böyle görünce cesaretleri gitti, renkleri attı. Hamza, “Amcamın oğluna kim vurdu, buna benzer eziyetler yaptı, bunun intikamını alacağım, cesareti olan karşımda dursun” dedi. Ebû Cehil karşı geldi, “Ben vurdum, karşılık için sen de bana vur” dedi. Hamza Cehil’in boynuna yapıştı, ok kesesinin tahtasıyla öyle vurdu ki başı yarıldı, kıpkırmızı kanı aktı. O lanetli el kaldıramadı, Hamza atına binip gitti.

Kâbe’nin duvarına yaslanmış oturan peygamberin karşısına geldi. “Ey Muhammed, sultanım, düşmanından kan aldım. Lat, Menat ve Uzza için canım sana feda olsun” dedi. Rasûl “Benim için kılıçla vuruşsan da, dünyadaki kâfirlerin hepsini öldürsen de, gece gündüz yanımda el bağlayıp hizmetim için ayakta beklesen de üzüntümü gideremezsin. Sadece Allah’ı bir beni de onun Rasûl’ü olarak kabul edersen mutlu olurum. Yoksa kendine de hiçbir fayda bulamazsın. Sen temiz niyetlerle Allah’a

kul ol, beni de şüphesiz rasûl bil, eğer Allah'ı birliğini söylemezsen Kureyşlilerden fazla düşmanımsın” dedi. Hamza dinledi, biraz düşündü ve “Bu gün ve gece bana izin ver, sabah şehâdet edip İslâma gireyim” dedi. Böyle söyleyip evine gitti ve sabahın erken vakitlerine kadar düşündü durdu, Allah yardımcı oldu ve peygamberin karşısına geldi. Şehâdet getirdi, şeriati öğrendi, tekrar Kureyş'in ortasına gidip ebû Cehil'in başını pek çok yerden yaraladı. Oradakilerden biri elini tutup “Amacını konuşarak bildir, şimdi acın taze, sonra bu kadar yaptığından pişman olmayasın” dedi. Hamza “Pişman olmam, Allah'ı tanıyıp Rasûl'ü onun elçisi olarak kabul ettim, bundan sonra onlardan elimi çekmem” dedi. Kureyşliler bunları duyup korkuya kapıldılar, “Dinimizden iyice koptuk” deyip durdular. Bundan sonra da peygamber ve ashabı öncekinden daha rahat ettiler.

Peygamber ve arkadaşlarının sayısı kırk oldu, her gün toplanırlardı, Hamza'nın heybetinden korktukları için kimse onlara zarar veremiyordu.

HAZRET-İ ÖMER'İN İSLÂMA GİRMESİ

Bir gün ebû Cehil “Muhammed'i kim öldürürse ona yüz tane gösterişli deve ve bin altın vereceğim” dedi. Ömer oradaydı, o lanet olasıcanın önüne geldi ve “Ben öldüreyim, eğer gerçekten vereceksen yemin et” dedi. Ebû Cehil heyecanla Lat ve Uzza üzerine yemin etti, “Bugün gidip Muhammed'i öldürürsen söylediklerimin hepsini vereceğim” dedi. Elele Kâbe'ye geldiler, yeminin doğruluğu için içeri girdiler. O zaman Hubel adlı put Beytullah'ın içinde dururdu. Hubel'i ortalarına alıp ikisi de yemin ettiler. Ömer kılıcını kayışına asarak peygamberi öldürmeye gitti. Sokakta yürürken bir yere geldi, pek çok insan bir buzağıyı boğazlamaya çalışıyorlardı. O zaman o buzağı Kelime-i Tevhid getirdi, buzağıdan böyle bir söz duyunca Ömer'in kalbine endişe düştü. Beytullah'ın önüne gitti, bu olayı Kureyşlilere anlattı, hepsi şaşırıp kaldılar. Ebû Cehil Ömer'e bunu kimseye anlatma diye çok yalvardı. Rasûl'ü öldürmeye diyerek Kâbe'den dışarı çıktı. Sokakta yine bir olay gördü, pek çok kişi ile yolda karşılaştı, bir konu üzerinde anlaşmazlık çıkmıştı, onlar da bir puta danışmaya gidiyorlardı. Ömer de onlarla beraber gitti. Putun karşısında hadiseyi anlattılar ve cevap beklediler. Put da “Hepiniz dinleyin, Allah bir ve Muhammed de alemlere peygamberdir, içinizde şüphe barındırmayın” dedi. Ömer duyduklarına şaşıp kaldı,

orada çok durmadan hemen çıktı. Yolda birine rastladı, “Muhammed’i gördün mü?” diye sordu, o aslında dine girip müslüman olmuştu, kâfirlerden saklıyordu, “Rasûlü niye sordun?” diye Ömerin ağzını aradı. Ömer açıkladı; “Karşısına geçip öldürmek niyetindeyim, tanrılarımıza dil uzatır, kâfirlik diye dinimizi ateşe tutar” dedi. Diğer kişi, “Eğer dine düşmansan sana şimdi bir haber vereyim, kardeşin Fatma ve eşi Sâid müslüman oldular, önce onları öldür. Bu sözüme inanmazsan pazardan bir koyun al git, ikisi senin kestiğini haram diyerek el uzatıp yemezler” dedi. Ömer baştan sona dinledi, “Böyle yapayım” diye düşündü, pazardan söylediği gibi bir koyun aldı ve evlerine geldi. Büyük giriş kapıları sağlamca kapalı idi, biraz durup düşündü, Fatma Kur’ân okuyordu, o zaman “Ta-ha” sûresi yeni nâzil olmuştu. Bunu duyunca öfkesi arttı, hızla kapıya vurdu, Ömerin geldiğini anlayıp, ayetleri sakladılar. Sonra Ömer içeri girdi, “Sizlerle beraber yiyelim diye pazardan koyun aldım kestim” dedi. Fatma “Yiyemem” dedi. Ömer neden yiyemediğini sordu, Fatma “Senin elinle kesildiği için haramdır” diye cevap verdi. Ömer bunu duyup sinirlendi ve damadına atıldı, “Sen de mi dine girdin?” diyerek çok yerlerinden başını yardı. Fatma eşine kıyamadı, Ömer’e “Çek elini, Allah tekdir, Rasûl onun peygamberidir, şimdi korkup titreyerek saklanacak değiliz” diye bağırdı. Ömer küçük kızkardeşinden bunları duydu, ne yapacağını bilemedi, kalbinden pek çok düşünceler geçerken gözlerine uyku geldi ve yattı. Ömer’in uyuduğunu görünce ellerine Kur’ân alıp okumaya başladılar, o sırada Ömer yine uyandı, uyandığını belli etmeden dinledi, ayetler ilgisini çekti, “Yeryüzünde, gökyüzünde ve ikisi arasında ne varsa hepsi onundur” diye geçen ayetten çok etkilendi. Ayetin etkisiyle kardeşi Fatma’ya gelip, “Elindeki Allah kelamını bana ver, okuyup anlamaya çalışayım” dedi. Fatma “Veremem, değemezsin” dedi. Ömer “Bana okumanın yolunu öğret” dedi. Fatma “Bir olan Allah’ı ve peygamberini kabul edip gusül al. Terbiyeyle ayakta iken alabilirsin” dedi. Ömerin içi dışı nurla doldu, Allah’a îmân etti, şehâdet getirip doğru yolu tuttu. Sonuç olarak gün doğarken Ömer yola çıkıp peygambere gitti.

Müslümanlar Ömer’in söylediklerini duymuş, toplanmış oturuyorlardı. Ashab çok korktuğu için kapıda bekliyorlardı, habersizken gelmesin diye de bir kişi yolu gözetliyordu. O anda Ömer kapıya geldi, orada duranlar peygambere haber verdiler. Sahabe “Aramızda Ömer’e denk bir kişi yok” diye endişe ediyorlardı. Hamza “Ey arkadaşlar, üzülmeyin, benim gücüm de Ömer’den az değildir, Kureyş’in hepsi birden

gelse de inşâallah peygambere elleri değemez” dedi. Rasûl ashabın durumunu görünce, üzüntü ile Allah’a bütün kalbiyle dua etti, yalvardı ve “Ey Allahım, ey her şeyin sahibi, halimizi görüyorsun, bugün ashabımı Ömer’in azabından koru” dedi. Cebrâil oraya gelerek peygambere vahiy getirdi, “Bir Allah’ın merhametini anlatmaya geldim. Biraz önce yalvarıyordun, Allah Ömer’e hidayet etti, gece evindeyken İslâm’a girdi, şehâdet getirdi. Onun kalbi İslâm nuruyla doldu, ashabın evham yapmasın, Allah Ömer’in şerefine yedi gök katının ışıklarını açtırdı. Melekler gökden inerek Ömer’in yolunda onu karşıyorlar ve görünce “Merhaba, merhaba diyerek başından nurlar saçıyorlar. Bu Ömerle hak yol açılacak, bindörtüyüzkırkdört şehrin insanları Ömer’in kılıcının korkusuyla İslâma girecek. Rum da bu Ömer’in heybetinden titreyecek, tasalanmaktan su yerine kan içecek, ne kadar şatafatlı sultanların başlarından taçları perişan olup uçacak. Ey rasûl siz şimdi Ömer’i hürmetle ve ikramla karşılayın, buyur edin, Ömer’in anlayışı ile senin kanunların sonunda kâfirlere galip gelecek” dedi. Cebrâil bunları söyleyip gitti.

O zaman Ömer geldi. Giriş kapısında Ömer’in olduğunu peygambere haber verdiler. Peygamber duyulandı, Ömer’i karşılamaya kalktı, “Merhaba, buyrun” diyerek kollarını açtı ve sarılıp biraz sıktı. Ömer’in dengesi bozuldu, kendinden geçti, gönlünden gelerek, razı olarak şehâdeti dilinde yüceltti. Bütün ashabla görüştü, Ömer peygambere “Bu güne kadar kaç kişi şehâdet edip İslâma girdi? diye sordu. Rasûl de “Bugün itibariyle kırk kişi îmân etti” diye cevap verdi. Ömer “Niçin açık açık Allah kelamını konuşmuyoruz, kâfirler ibadetlerini göstererek yapıyor, biz de doğru yolu göstersek ne olur? Boş boş bir evde oturup durmak lüzumsuz, Kâbede namaz kılıp zikredelim” dedi. Allah rasûlü Ömer’in bu sözleri karşısında heyecanlandı, duyulandı, ashab Allah’a tevekkül ederek o evden çıktılar. Önden kılıcını kuşanmış vaziyette Ömer yürüyordu, arkasında Ali vardı. Hazret-i peygamber önünde ebû Bekir, solunda da Hamza olduğu halde ashabıyla beraber yola düştüler. Kâfirler görünce şaşı kaldı, Ömer müslümanları Lat ve Uzza’nın karşısında öldürmeye getiriyor zannettiler. Bunu düşünüp heyecanlanırlarken Ömer bir anda tevhid getirerek haykırdı, “Ey kâfirler, dinleyin, bugün buraya İslâma girmiş olarak geldim, Allah birdir, Muhammed de onun rasûlüdür, hiç şüphe etmeyin” dedi. Mekkeliler Ömer’den bunları duyunca, şaşkınlıktan deliye döndüler, “Sen de mi büyüledin” diyerek Ömer’in etrafında velvele yaptılar, ona saldırdılar. Ömer de onlara karşılık verdi, Ali ve Hamza de

geldiler, pek çoğunun başını yardılar, kâfirleri dağıttılar, kaçırdılar. Hepsi kaçınca Ömer Kâbe'ye gelerek kapısını açtı, peygamber ve bütün ashabı tekbirlerle içeri girdiler, Kâbe'de pek çok put vardı, Rasûl'ün bir işaretiyle hepsi secdeye kapandı. Mekkeliler feryad figan ağlaştılar. Peygamber Kâbe'nin içinde ashabıyla beraber iki rekât namaz kıldı. O gün pek çok kâfir dini öğrenip Allaha îmân edip Müslüman oldu. Bundan sonra ashab güçlendi ve kâfirlerden eziyet, horluk, hakaret görmediler.

PEYGAMBERLİĞİN YEDİNCİ YILINDAN ONUNCU YILINA KADAR OLANLAR

Böylece altı yıl geçti, risaletde yedinci yıla girildi, Siyer'de onuncu yıla kadar hepsini bir bölümde anlatır.

Ömer İslâma girdikten sonra Müslümanlar güçlendi. Kureyşli kâfirlerin büyükleri görüşmek için ebû Tâlib'e gittiler. “Ey Tâlib amcanın oğlu Muhammed her yıl bize düşmanlığı artırır, tahammül edecek gücümüz kalmadı, iki seçenekten birini kabul et, biri bu Muhammed'i ya gönlünle bize ver ya da vermesen de biz onu öldüreceğiz. Ya da dinimize batıl diyerek tanrılarımıza dil uzatmasın. Bunu kabul etmezsen ya da kendin bize onu göndermezsen bütün Mekke kabileleri toplanıp sizinle savaşacak” dediler. Kureyşliler bunları söyleyip gittiler.

Tâlib derin düşüncelere daldı, peygamberi çağırıp ona Kureyşlilerin sözlerini anlattı, “Kâfirleri zorlamasan, davet etmeyip biraz sabretsen, İslâm güçlenirse o zaman nasıl yaparsan yap” dedi. Peygamber karşılık olarak cevap vermedi, üzüntü içinde geri döndü. Amcası onun halini anlayıp arkasından haber göndererek, “Ey peygamber, bu yolda kederlenme, önceki yaptığından da vazgeçme, ben sağ oldukça sana yardım edeceğim” dedi. Sonra Hâşimîlere haber verdi, Leheb'in haricinde hepsi geldiler, Kureyş'e Muhammed'i vermekten haya ettiler. Hâşimîlerin bu konuşmalarından Mekkelilerin haberi oldu ve biraraya gelerek sıkı korunan bir evde toplandılar. Şöyle bir anlaşma hazırlayarak mektup şeklinde yazdılar, “Hiç kimse kız verip kız almayacak, onlarla ticaret yapılmayacak, asla yemek verilmeyecek”. Bu anlaşmaya kırk kişi mührünü bastı ve Kâbe'nin duvarına astılar. Bu boykot Müslümanlara çok ağır geldi, gece gündüz saklanırlardı, Mekkeliler artık Müslümanlarla ticaret yapmıyorlardı. Ebû Tâlib rasûlü iyi koruyabilmek için her gün evine gider ve elinde

kılıçla sabaha kadar uyumaz, beklerdi. Açlığa hiç çare bulamazlardı, küçük çocuklar yemek diye ağlaşırdı, her yıl Kurban Bayramında beklemeden dışarı çıkarlardı. O gün herkes çok alışveriş yapar, yiyecekler alır ve o aldıklarını o yıl bitene kadar yer dururlardı. İkinci hac mevsimi olana kadar da bir yıl geçtiği için aldıkları yiyecekler yetmez açlıktan çok hastalıklar oluşurdu. Geceleri küçük çocuklar uyuyamaz ağlar dururdu, annelerinde süt olmazdı, ne kadar gümüş, altın verseler de hiç kimse onlara yiyecek vermezdi. Sonunda böyle böyle üç yıl geçti, açlıktan hepsi hastalandı.

Cenâb-ı Allah bu insanları bu sıkıntılardan kurtarmayı diledi. Hâşimîleri bu halde bırakmış olmaktan dolayı bazıları çok mutluydu. Beş kişi ise gizlice buluşup bu anlaşmayı bozmak gerektiğini konuştular. İlk başlatan kişi Hişam oldu, Zehra, ebû'l-Bühter, Zem' a ve Mut'ım de ona katıldılar. Bu kişiler Mekke'li kâfirler arasında sözü geçen büyük kimselerdi. Ertesi gün Kâbeye gittiler, beş yerde hazır oldular, tavaf için insanlar toplanmaya başlayınca da Zehra söze başladı. “Ey insanlar, dinleyin, bizler burada istediğimiz gibi yiyoruz, yaşıyoruz, akrabalarımız olan Hâşimîler ise yemek bulamıyor, açlıktan gece gündüz sıkıntı çekerler. Ben bu işe razı değilim, önceki sözlerin hepsini kaldırdım, diğer dördü de dört taraftan ayağa kalkıp onun sözüne destek oldular. Pek çok kişi de bunlara katıldı, “Bu kağıtta yazanlar beyhudedir, lüzumsuzdur” dediler. Lanet olasıca Ebû Cehil de “Ey kavim, sözünüzden vazgeçmeyin” deyip durdu. O sırada Cebrâil Peygamber'e Allah'tan haber getirdi, “Her şeye söz geçiren Allah Kureyş'in Kâbe'deki yazısını perişan etti. Sadece Allah ismi kaldı, diğer kelimeleri bir güve gelip yedi, bu yazıyı yazan kişiyi de pişman edip aralarına fitne koydu” dedi. Rasûl ebû Tâlib'e bunu anlattı ve Allah'ın merhametini söyledi. Bu sözlerin doğruluğunu görmek için ebû Tâlib evinden çıktı geldi. Beytullah'a girdi, Kureyş'in hepsi ona yer verdiler, “Bize Muhammed'i vermek için geliyor” diye düşündüler. Ebû Tâlib Kureyş'e “Muhammed Allah'ın yardımıyla bir güvenin gelip kağıtta yazanları yediğini söylüyor, eğer bu söz yalansa onu size vereyim, öldürün, eğer rasûlün sözü doğru çıkarsa aradaki düşmalığı kaldırın” dedi. Hepsi kabul ettiler, kapalı kağıdı açınca da sadece “Allah” kelimesinin kalmış, diğer yazının tamamen yok olmuş olduğunu gördüler. Kâfirler gördükleri karşısında şaşkına döndüler, “Bu Muhammed'in sihridir” dediler. Hiçbiri Allah'ın kudretinden olduğuna gönlünden inanmadı. Onların bu yorumuna ebû Tâlib çok sinirlendi ve ayağa kalkıp, önceden söylediğimiz beş kişi ile beraber o kağıdı ellerine alıp parçaladılar.

Kureyşliler peygamberin yanına gitti, boykot bölgesinin girişine geldiler, önceki dediği gibi olduğunu hâşimîlere anlattılar. Hâşimîler heyecanlandı, sevindi, hepsi kendi evlerine döndüler. Muhasaranın başlangıcında peygamberlik yedinci yılında idi, bu bölgeden çıkarken onuncu yılın başlangıcıydı.

BEŞ KAFİR'İN HELAK OLMA HİKAYESİ

Mekkelilerden beş kâfir peygambere çok fazla eziyet etmişlerdi. Allah her birini türlü hastalıklarla yok etti ve onların kötülüklerinden insanları kurtardı. Birincisi Âs bin Vâildi, ikincisi Esved bin Muttalib, üçüncüsü Esved bin Abdi Yuğves, dördüncüsü Velid bin Muğîre, beşincisi Hâris bin Kubeys idiler.

Bir gün Allah rasûlü mescidde otururken, beşi peygamberle dalga geçerek Kâbe'nin içinden geçip gittiler. O arada Cebrâil gelerek Âs'ın ayak tabanlarına, Esved'in gözüne, Yuğves'in başına, Velid'in bacağına, Hâris'in de karnına işaret etti, "Muhammed, üzülme, yakında hepsi ölecek, her biri bir belâya müptela olacak, Allah seni onların kötülüklerinden kurtardı, şükret" dedi ve hemen gitti.

Âs bir gün iki oğluyla beraber çölde gezerken, bir yerde atından düştü ve ayağına diken battı, "Beni yılan soktu" diye bağırdı. Kim baktıysa yılan sokmasının izini göremedi, ayağı deve boynu kadar şişti, ızdırabı da haddinden fazlaydı, "Muhammed'in tanrısı beni perişan etti" der dururdu. Böyle söylenerek canını verdi ve cehennemdeki yerine gönderildi.

İkinci Esved bin Muttalib ise; bir gün Mekke'nin çöllerinde bir ağacın gölgesinde yatıyordu, o anda iki gözü da kararıp görmez oldu, Cebrâil onun başını tutup ağaca vurarak azab etti, kölesine "Beni bundan kurtar" diye bağırdı, köle de "o nasıl söz, ben kimseyi görmüyorum" dedi, bağıra bağıra pek çok acılar içinde cehenneme gitti.

Üçüncü, Esved bin Yuğves çölde sert bir rüzgarın etkisiyle yüzü ve bütün vücudu simsiyah oldu, evine gitti, kapıyı açmadılar, öfkesinden kapıya başını vura vura acılar içinde öldü.

Dördüncü, Hâris tuzlu balık yedi, çok susadı, o lanetli “Ateş, ateş” diyerek durmaksızın su içti, o kadar çok içti ki sonunda karnı yarıldı, “Muhammed’in tanrısı beni öldürdü” diye diye bağırarak can verdi.

Velid ise sokakta yürürken ayağına demir parçası takıldı, kibirinden oturup onu çekmedi, kimseye belli etmeden onunla beraber yürüdü, sonunda demir etini kesti, hiçbir şey çare olmadı, o lanetli de “Muhammed’in tanrısı öldürdü” diye diye bağıra bağıra can verdi.

Allah peygamberine yardım etti ve lanetlilerin hepsini yok etti, artık kâfirler peygambere kötü sözler söyleseler de çok inciten düşmanlık edemediler.

LANETLİ UTBE’NİN ÖLÜM HİKAYESİ

Bu konu Heftî tefsirinde anlatılır, burada da söylemek gerekti. Ebû Leheb’in oğlu Utbe adlı kâfir, peygamberin en büyük düşmanlarından biriydi. Peygamber’in azad ettiği bir cariyeyi bu alır ve eziyet ederdi. Bir gün yine böyle özel odasında Peygamber’e hakaretler ederken, cariyeye “Rasûle dil uzatma, temiz bir kalple kabul et, eğer etmezsen Şam’a ticaret için giderken bu sebeple kervana kurt saldırır” dedi. Bu sözlerle çok öfkelenen Utbe cariyeyi dövdü, sonra da peygambere götürdü, “Muhammed, sen yalancısın, sihirle insanları kandırıyorsun, bu kadın da yalancıdır, bu gün onu boşadım, almıyorum. İkiniz de din düşmanı büyücüsünüz, bu kadını yanından ayırma” dedi. Bir de Rasûl’ün yüzüne tükürüp çıkıp gitti. Bu olay Rasûl’e çok ağır geldi, dua etti, “Allah’ım bu Utbey’i itlerinin birinin ağzına ver, yedir” diyerek yalvardı. Bu duayı Utbe kendisi de duydu, kavminin yanına gidip anlatınca onlar, “Sen kendini iyi koru, onun sözü olmadan olmaz” dediler.

Mekkeli Kureyşlilerin hepsi Şam’a bir ticaret kervanı götürüyordu. Kervanda bin altıyüz deve vardı. Kervanın lideri Utbe idi. Ne zaman bir yerde dursalar, yüklerini indirir, ortaya Utbe’yi yatırır etrafında da korumalar ayakta etrafı gözetirdi. Yolda çok dikkatli gidiyordu, her durduklarında yanına bir bekçi alırdı, onuncu gün Safvan denilen bölgede mola verdiler. Malları etrafa sıraladılar, bekçileri de etrafına yerleştirdiler. Allah’ın takdiriyle bir aslan yüklerin arasından içeri girdi. Uyuyan lanetli Utbe’yi dişlerinin arasına alıp dışarı çekti. Ayaktaki adamların hiçbirini kurtarmayı düşünemedi. Gün doğarken kervan Utbe’nin yattığı yere baktılar, yerinde

göremeyince hep beraber etrafı aramaya başladılar. Birden bir aslan gördüler, arkasından takip ettiler, Utbe orada uzuvları parça parça olmuş ölü bir şekilde yatıyordu. Kâfirler bun görünce “Önceden Muhammed’in yaptığı dua sebebiyle öldü” diye düşündüler. O gün seksen kişi müslüman oldu, bazıları da buna benzer pek çok mucize görmelerine rağmen dinlerinden dönmediler.

PEYGAMBERLİĞİN ONUNCU YILI, RASÛL ALEYHİSSELÂMIN AYI İKYE BÖLME MUCİZESİ

Rasûl’ün peygamberliği on yılı doldurdu, yaşı da elli olmuştu, muhasaradan çıktıktan sonra yine kâfirlere dini anlatıyordu. Bir gün ebû Cehil arkadaşlarıyla beraber Utbe ve Şeybe ve zü’l-Hımar peygamber hakkında düşünüp görüşlerini paylaştılar. “Muhammed büyü ile yeryüzündeki her şeyi etkiliyor, ama gökyüzüne etki edemez. Önceki sihirbazların hiçbiri yapamadı. Söyleyelim de dua ederek ayı ortaya çıkarsın, o ayı ortasından ikiye ayırsın, iki parça iki tarafa ayrılıp, ortada Kubeyş dağı kalsın. O parçaların biri koynundan biri eteğinden girsin ve bize yeni haberler versin, bunu da hepimizin önünde yapsın. Ondan sonra biri doğuya biri batıya gidip dursun, sonra ikisi birbirine dönüp eski halini alıp batıp gitsin. Tabii ki büyü ile bunu yapamaz, eski ay yeni olup çıkmaz, bundan sonra Muhammed’i öldürebiliriz, Habeşîler de buna razı olur” dediler. Ebu Cehil çok sevindi, Muhammed bu işi yapamaz diye düşündü.

O ay yirmisekiz gün olacaktı. Kureyşliler bir bölgede toplandılar Hâşimîlere gelsinler diye haber verdiler. Hamza, Abbas, Ebu Talip hep birlikte geldiler, orada kâfirlerden altıbin kişi hazır olarak bekliyordu, Ebu Cehil Talib’e “Bugün sizlerle bir anlaşma yapalım, Eğer Muhammed’in dini doğru ise bize bir mucize gösterebilirsin. Ondan sonra söylediği her şeye inanıp doğru yolu öğrenebiliriz. Eğer mucize gösteremezse bizler onun öldürelim, sen de razı ol” dedi. Ebu Talip de, “Muhammed önceden üçyüzellidokuz tane mucize gösterdi, hiçbirine inanmadınız, bugün gösterse de inanmayacaksınız. Bunun için ben sizinle anlaşma yapmam” dedi. Kâfirlerden “Eğer bunu yaparsa dinine gireceğiz” diyen başkaları da çıktı.

Ebu Talip söyleneni kabul etti. Peygamberi oraya çağırdı, kâfirler önceki konuşulanları Rasûl’e anlattılar. Hazret-i Peygamber bunları duyunca cevap vermedi, oturdu ve düşünmeye başladı, o sırada Cebrâil geldi, “Ey Allah’ın resulü, size selam

olsun, ellerinizi açıp dua edin, ben Allah'ın emri ile kendi gücümle kâfirlerin istediklerinin hepsini yapacağım” dedi. Peygamber’in içi ferahladı, rahatladı, kâfirlere “Söylediğiniz gibi olsun” dedi.

Sonuçta o gün geç vakitte insanların hepsi Kubeys dağına çıktılar, peygamber iki rekât namaz kıldı, kibleye yüzünü çevirip baktı durdu. Doğu tarafından ay görüldü, insanların üstlerine yaklaştı, ortadan ikiye bölündü, önce söylendiği gibi Kubeys dağı'nın önüne ve arkasına durdu, biri peygamberin yakasından girdi eteğinden çıktı, biri eteğinden girdi yakasından çıktı, ikisi gökyüzüne gidip kayboldu, Allah'ın kudretiyle kâfirlere bu şekilde bir mucize gösterdi. Oradaki kâfirlerden üçyüz kişi dine girdi. Lanetli Ebu Cehil bunları gördü, aklı başından gitti, kavmine “Muhammed'in büyücülüğü haddinden fazla oldu, bizlere bu şekilde bir şey göstermesi sihrinin gökyüzüne de tesir etmesindendir” dedi. Bunun gibi hakaret dolu sözler etti, arkadaşlarıyla Mekke'ye döndü, ne çeşit mucize gösterilirse gösterilsin onun kalbinde küfür artıyordu.

Heft'in tefsirinden bu sözü alıp burada açıkladım, peygamberin bu mucizesini herkes bilsin istedim.

EBÛ TÂLİB'İN VEFAT EDİŞİDİR

Cenabı Allah'ın takdiri ile o sene peygamber bir üzüntü yaşadı. Ebu Talip ölümcül bir hastalığa yakalandı, Kureys'in büyükleri beraber Tâlib'e ziyarete geldiler, “Yeğenin Muhammed cenneti anlatır, o cennetin meyveleri hastalıklara şifadır, bugün Muhammed'e söylesen o meyvelerden aldırıp gelse, sen de yesen” dediler. Ebu Talip Peygamber'i çağırttı, Resûl gelip minderine oturdu, Ebu Tâlip “Cennetteki meyvelerden yemek isterim verirsen” dedi. Peygamber “Kâfirlerin Cennetten hiçbir nasîbi olmaz, ey amca sözümü dinle, Kelime-i Tevhit getir, temiz bir kalple Allah'ın birliğini ve peygamberini gönderdiğini söyle, cennetteki pek çok yiyeceklerden sana da nasip olsun” dedi. Ebu Talip “Gönlüm sana inanıyor, fakat bugün müslüman olursam öldükten sonra herkes beni kınar. Tâlib'e ölüm gelince korkusundan atalarının dinini bırakıp Muhammed'den dini öğrenip yeni dine girdi derler. Bu yüzden söylediğini yapamam yoksa hiç şüphe yok ki peygambersin. Amcasını evinde onu

korkuttu” diye seni ayıplar, kınarlar” dedi. Peygamber tekrardan “Dîne gir” dedi, Ebu Tâlip “Giremem” diye cevapladı.

Allah nasip etmediği için bu sözler ona etki etmedi, bazıları söyleneni yaptı, İslâm’a girdi derler, bazıları da böyle söylese de dine girmedi derler. Ebu Tâlip bu dünyadan geçip gitti. Hz. Peygamber Tâlib’in ahiretteki durumu için Allah'a “Onu affet” diye yalvardı. Cenâb-ı Allah en sevdiğinin duası karşılığında Ebu Tâlib'i affedebilir, inşallah Peygamber’e yaptığı iyiliklerin karşılığı boşa çıkmaz.

HATİCE KÜBRA’NIN VEFÂTI

O yıl peygamber bir üzüntü daha yaşadı, nasıl bir hadise olduğunu anlatayım. Ebû Tâlip bu dünyadan göç ettikten sonra Hatice de ölümcül bir hastalığa yakalandı. Hz. Peygamber Hatice'yi gördükçe başında oturur, hiç ayrılmazdı. Sonra olacakları müjdeler “Ey Hatice endişelenme, dünyadan gidiyorum diye kaygılanma, sonra gelecek olan ümmetimin ilki sensin. Allah sana cenneti nasip edecek, Havva ve Sâre annelerinin yanında yer bulursun, Hacer anne, Meryem anne ve Âsiye ile beraber cennette yürürsün. Söylediğim Meryem anne ve Asiye anne bil ki benim eşlerimdir, Allah ikisini bana nikahladı, ikisi de helalim olsa gerek” dedi. Hatice, “Ey peygamber Meryem ile Asiye annemiz, o izzetli kadınlar benim süt kardeşlerimdirler, bana ortak değillerdir” dedi. Daha sonra Hatice'nin rengi attı, üzüntüsü belli oldu, yattı ve daha sonra vakti gelince yalancı dünyadan göç etti. Hazret-i peygamber Hatice'ye çok üzüldü, kızları Fatıma da ağladı durdu, peygamber ahabı ile birlikte cenaze namazını kıldı, kendisi defnetti.

Fatıma peygambere “Ey babacığım siz annemin çok sevdiği eşi idiniz, gençliğiniz de birbirinize incitici bir şey yaptığınızı görmedim, ölecek halde yattığı gün niye “eşlerim” dediniz, gördünüz rengi değişti, kalbinin kırgınlığı belli oldu” diye sordu. Peygamber “Ey Fatıma söylediklerinin hepsi doğru, Hatice'ye o sözü neden söylediğimi anlatayım, Hatice'nin amellerine baktım, sevaplarla dolu olduğunu gördüm. Cihat defterinde ise hiçbir şey yoktu, orası da boş kalmasın diye niyetlendim, o sebepten böyle söyledim, amelleri sevaplarla doldu, artık cennete girdi” dedi. Peygamber'in bu müjdeli haberlerine de Fatıma bütün kalbiyle şükretti.

Hatice çok faziletli idi, bir kere Cebraîl Cenab-ı Allah'tan Hatice'ye selam getirmişti. Peygamber'in çocuklarının hepsi Hatice'den oldu, özellikle de Fatıma'dan Hasan ve Hüseyin peygamberin “Göz aydınlığım” dediği torunları idi. Gençliğinde Peygamber Efendimiz başka hanım almayı kabul etmedi. Hatice peygamberimizin kederli olduğunu görürse sözleri ile onu mutlu ederdi, bunun gibi pek çok fazileti vardı. Siyer’de ayrıntıları ile yazar.

Sonradan Peygamber'in yaşadıklarını açıklayıp hatırlatayım. Üzüntüsü haddinden fazla idi, pek çok gün aklı başından gitti, yas tuttu, Hz. Peygamber Hatice'nin ölümünden sonra Sevde adlı hanımına nikah kıydı. Ebû Tâlip dünyadan göçtükten sonra Kureyşliler, laflarıyla peygambere eziyet ettiler, amcası Ebû Leheb peygambere yardım etmeye niyetlendi, “Ey Muhammed, üzülme önceden söylediğin sözlerden vazgeçme, seninle aynı dine inanmasam da seni hiçbir zaman kâfirlere bırakmam” dedi. Kureyş'in büyükleri bunları görünce Leheb’e, “Bugün büyücü Muhammed'in oyununa siz de gelmişsiniz” dediler. Leheb de onlara “Onun dinine inanmıyorum, hiçbir sözüne doğru diyemem, akrabalık dolayısıyla ondan yardımı çekemem” dedi. Kureyşliler “Ebû Tâlip o kadar yıl yardımına koştı, onun için “Cehennemdedir” diyor, kendiniz gidip bir sorsanız” dediler. Ebû Leheb peygambere gelip “Tâlib’in hali ne oldu” diye sordu, peygamber “Cehennemdedir, kâfirler için cennet yoktur” diye cevap verdi. O lanetli bu söze çok öfkelenildi, Kureyşe gidip anlattı, “İçiniz rahat olsun, ben de yardımı bıraktım” dedi. Kureyşliler heyecanlandılar, Peygamber'in yanına gidip onu aralarına alarak eziyet ettiler.

Peygamber'in üzüntüsü çok fazlaydı, çaresiz Mekke'den çıkıp gitti. Civardaki kabilelerin hepsini dine davet etti, hiçbiri dine girmedi, hakaret dolu sözler söylediler. Muhammed Mustafa'nın üzüntüsü, kederi günden güne arttı.

CİNLERİN İSLÂMA GİRMESİ

Peygamber uzun süre Kuryeş'ten eziyet gördü, bir gün Nahle adlı yerde akşam namazını kıldıktan sonra karşısına selam vererek cinler geldi. “Ey Muhammed, dinle, biz buraya doğru yolu öğrenelim diye geldik, sen insanlara ve cinlere gönderilmiş peygambersin, Kelime-i Tevhid getirip İslâm’a girelim” dediler. Peygamber de İslâm’ı anlattı, cinlar istekle kabul ettiler ve hepsi de kavimlerine haber götürmeye gittiler. O

zaman onikibin kadar cin geldi, Allah rasûlü de “Doğru yola girin” diye İslâma davet etti. Cinler “Bizim bir isteğimiz var, eğer son peygambersen bize bir mucize göster, ondan sonra söylediğini yapalım” dediler. Karşılarında bir ağaç vardı peygamber ağaca “Buraya gel” diye seslendi, o ağaç köklerini yerden sıyrıp resûle selam vererek karşılarına geldi. Ağaç “Ben şahitlik ederim ki gerçekten yeryüzüne peygambersin, gökyüzünde ve yeryüzünde olan ne varsa hepsi bir Allah'ın yarattıklarıdır” dedi. Cinler bunları duyunca şaşır kaldılar, peygambere inandılar, o anda hepsi birden İslâm'a girip Kelime-i Şehâdet getirdiler, dîni öğrendiler. Peygamber dönmeden bütün sorularına cevap verdi, çölde pek çok gün kaldıktan sonra hazret-i Peygamber Mekke'ye dönüp geldi.

KUREYŞ'İN ALLAH RASÛLÜNE SORU SORMALARI

Kureyşlilerin yaşlıları toplanıp görüşmek için çöle gittiler, biraz konuşmak ve soru sormak için peygamberi çağırdılar. Resûl çağırdıklarını duyunca gitti, kâfirlerin ortasına oturdu, onlar peygambere “Dînimize batıldır diye niye kötü söz söylersin” diye sordular, “Eğer aklın gitti ve delirdiysen falcılarımız çare olup seni okusunlar, eğer çaresiz bir hastalığa yakalandı isen seni hekime gösterelim, eğer bu sözlerden muradın zenginlik ise ne kadar dünya malı istersen verelim, eğer aklın idarede ise Mekke'nin hepsini sana verelim” dediler. Peygamber Kureyş'e “Sözlerim hastalıktan veya delilikten değildir, bu dünyanın ve idarenin hiçbir hazinesini kalbim kabul etmez, bana son peygamberlik verildi. Allah beni insanlara yol göstereyim diye gönderdi. Allah'ın birliğini ve varlığını açıklayıp bildireyim, eğer sözümü dinleyip doğru yola girerseniz öldüğünüzde cennete girersiniz, dünyadan kâfirlikle geçen kişi cehenneme girer, ateşlerde yanar” dedi. Kureyşliler de “Madem öyle peygamber olduğuna dair bir mucize göster, önceki atalarımızın hepsi dirilip sana îmân etsinler, gördüğün gibi Mekke dar bir yerdir, tarım için de yeterli suyu yoktur, dua et dağlar taşlar yıkılsın her yer bağ bahçe olsun, olmazsa yedi kat göklerden melekler gelip şahitlik edip senin için peygamberdir desinler, buna benzer bir mucize göstermezsen söylediğine uyarak dinine girmeyiz” dediler. Peygamber onlara “Allah'ın böyle bir mecburiyeti yok bu işler onun iradesine, isteğine kalmıştır, nasıl isterse öyle yapar” dedi. Kureyşliler “Bu işlerden birini kabul et, değilse tanrılarımıza dil uzatıp dinimize bâtıldır deme. Eğer

aynı şekilde devam edersen biz bugün anlaştık, nereye saklansan da seni bulup ağır işkence edeceğiz” dediler.

Peygamber cevap vermedi, oradan ayrıldı, çok kederlendi. Ebû Cehil öfkeyle ayağa kalkarak Kureyş'e “Yarın bir taş bulup Kabe'ye gidip oturacağım, Muhammed namaz kılmak için geldiğinde o taşla başını yarıp öldüreceğim, sonra Muhammed'in akrabaları kısas için beni öldürsün, umurumda değil. Öldüğümü üzülmem, yeter ki gözüm görürken onu öldüreyim” dedi. Lat ve Uzza'ya yemin etti, dağdan büyük bir taş aldı.

Ertesi gün Resûl'ü öldürmeye niyetlenip Kabe'nin kapısında ayakta bekledi, bütün kâfirler bakıyorlardı. Allah resulü Kâbe'ye geldi. Her zamanki adeti ile ayakta durup tekbir getirip namaza başladı, secdeye vardığında Ebû Cehil peygambere vurmak için koştu, Cenâb-ı Allah'ın takdiri ile o anda elleri donup kaldı, taş düştü, rengi attı, aklı gitti. Kureyşliler “Bu işi neden yapmadın” diye sordular, Cehil onlara “Oraya gittim, çok büyük bir ejderha ile karşılaştım, korkumdan aklım gitti, elimden taşlar düştü, dondum kaldım” dedi. Kureyşliler ondan bunları duyunca hepsinin cesareti uçtu gitti, bir zarar görürüz korkusuyla peygambere hiçbir şey söylemediler ve onu incitmediler.

KAYDAR BİN İSMÂİL ALEYHİSSELÂM'IN DİRİLMESİ

Âs adında bir kâfir vardı, babasının adı Vaildi. Bir gün bir insanın kuruyan kemiklerini peygambere getirdi, “Ey Muhammed bunları gördün, öldükten sonra insanların hali budur, bunun gibi kuruyan kemikler mahşer gününde dirilecekler diyorsun, açık açık bugün bunu göstersen, biz de dine inanıp Allah'ı tanısak, tekrardan bu kemikler insanların içinde dile gelip söylese, yarın Kureyş'in yaşlılarını hepsini çöle çağırayım, kemikler önceki gibi insan olup dirilsin ve onların karşısında konuşsun” dedi. Peygamber bu sözü kabul etti.

Kureyş'e haber verildi, Safa ile Merve'nin arasında ertesi gün yetmişiki kişi toplandı. Peygambere de haber verdiler, o da aralarına gitti. As bin Vâil “Ey Muhammed bu kemikleri görüyorsun, onu tekrardan insan gibi yap, canı önceki bedenine girsin, kimin atası olduğunu açıklasın ve senin peygamber olduğunu söylesin. Eğer bunu yaparsan söylediklerinin hepsini tutalım. İslâm'a girelim, Allah'tan

başka ilah yoktur diyelim, ve seni bir Allah'ın Peygamberi kabul edelim” dedi. Peygamber kâfirlerden bunları duyunca cevap veremedi oturdu ve düşünmeye başladı. Allah'ın takdiri ile Cebrâil peygambere selam vererek geldi, “Allah sana selam gönderdi, “üzülmesin el açıp dua etsin, ölüyü tekrar diriltmek bana kolaydır” buyurdu” dedi. Cebrâil bunları söyleyip gitti. Peygamber bu haberden mutlu oldu, ve kâfirlere “Halka olup oturun” dedi. Âs adlı kâfirin elindeki kemiklerin hepsini kalabalığın ortasına koydu, Allah'a “Bu ölüye can ver” diye el açıp dua etti. O anda bir rüzgar esmeye başladı, etleri, derileri, damarları önceki bedeninde hepsi oluştu, boyu yetmişiki arşındı, çok gösterişli bir yiğitti. Başını kaldırarak insanların ortasına oturdu. Rasûle selam verdi, ve “Ben İsmailoğlu Kaydar’ım, yirmiüç yaşımda şehit oldum, kabrim Arafat'ta idi. Bu lanet olasıca kemiklerimi buraya getirdi” dedi. Resûl “Ey kardeşim siz ne zaman yaşadınız?” diye sordu, Kaydar, “1800 yıl önce öldüm, Muharrem'in onuydu, tekrar Muharrem'in onunda da dirildim, yaşarken babam bana Muhammed ümmeti diye anlatırdı, bu sebeple sizi görünce ümmet oldum, babamın söylediği doğru çıktı” dedi. Kaydar bu sözleri tamamladıktan sonra tekrardan ölüp gitti, toprak gibi darmadağın olup yok oldu. Oraya gelen yetmişiki kişi de bunu görünce İslâm'a girdi.

Kaydar tefsirde ayrıntılarıyla anlatılır, Yasin suresinde de var, ama azılı kâfirlere böyle mucizeler hiç kar etmez.

PEYGAMBERLİĞİN ONBİRİNCİ YILI, ENSAR'IN MÜSLÜMAN OLMASI

Bu şekilde on yıl geçti, nübüvvet onbirinci yıla girdi. Medîne'den altı kişi Mekke'ye geldiler, Allah rasûlü onlara İslâm'ı anlatıp davet etti. Altısı birden şehâdet ederek müslüman oldular, ve peygambere “İzin verirsiniz Medîne'ye dönüp kavmimizi İslâm'a davet edelim, ikinci yıl onları da alıp gelelim” dediler. Peygamber izin verdi, onlar da Ensar'ın önde gelenleri oldular.

Şimdi Allah Resûlü'nün Mi'râc gecesi gökyüzüne çıkmasını, Allah ile konuşmasını anlatayım. Bu hikâye çok önemlidir, başka olaylardan farklıdır. Bunun için ayrıntılı bilgiler yerleştirdim ve adına bir bölüm açtım. Ey Allah'ım âlemin hepsi

yarattıklarıdır, iyiliklerinle bana yardım eyle, Mirâc'ı anlatırken gizli olan şeyleri de bana bildir.

HAZRET-İ PEYGAMBER'İN MİRÂCI

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Ey Allah'ım, adın Rahmândır, rahmetin çoktur, isimlerinin tecellisini insanlara ve cinlere açık açık göster. Lütfunla sevgilinin Mirâc hikâyesini anlatmama yardım et, eğer yardım etmezsen kalemi kaldırıp yazı yazamam, sevdiğinin hürmetine yardım dileyerek bu yola giriyorum.

Mirâc hadisesinde âlimler arasında ihtilaf çoktur, hepsini anlatmaya imkân yoktur. Bazıları mirâcın peygamberliğin onikinci yılında Rebiu'l-evvel ayında gerçekleştiğini söylerler, bazıları da Ramazan'da olduğunu haber verirler.

O gece Allah Resûlü Ümmü Hanî'nin evinde kalmıştı, o gece namazdan sonra o evde yattı. Cenabı Allah Cebrâil'e emretti “Ey Cebrâil cennete gir, tamamını süsle, bu gece sevdiğim gelecek, misafir olacak. Cennetteki hizmetkarlar ayakta hizmet etsinler. Melekler, gök katları, kürsü, kalem hepsi süslenip beklesinler. İsa, Nuh, İbrahim peygamberlerin ruhları hazır olsunlar. Cennetten bir bineği al, üstünü değerli taşlarla süsle, yetmişbin meleği de yanına alıp dostuma selamımı götür, dünyada uzun yıllardır sıkıntı gördü, kâfirlerden çok eziyet çekti, bu gece göğün yedi katını seyredip benim gücümü görsün” dedi. Cebrâil yetmişbin meleği yanına aldı, Allah'ın izniyle Peygamber'in yattığı yere geldi, Allah rasûlü orada uyuyordu. Cebrâil “Ey peygamber” diye seslendi, gözlerinden uykusu gitti ve yatakta oturumuna geldi. Cebrâil peygambere “Ey Allah'ın sevgilisi, Cenâb-ı Allah sana sonsuz selam gönderdi, bu gece kederli kalbin mutlu olsun, “Sevdiğim misafir olup gelsin” dedi” diye iletti. Peygamber bunu duyunca hemen abdest alıp namaz kıldı. Cennet giysilerini Allah'ın emri ile giydi, Cebrâil ile dışarı çıktı, önce gidip Kabe'yi tavaf etti, Allah Resûlü'nün göğsünün yarıldığını daha önce anlatmışım, Cebrâil yine bunun gibi içini açtı, mübarek kalbini dışarı aldı, Mikâil altından bir leğen getirdi, peygamberin kalbini o

leğene koydular ve su ile dikkatlice yıkadılar, tekrardan düzgünce yerine koydular. Mîkâil, Cebrâil ve İsrâfil ellerini bağlayıp hizmetinde durdular.

Burak peygamberin karşısına geldi, Allah rasulü üstüne bindi, Kâbe'den Kudüs'e gitmek için Cebrâil ile birlikte hareket etti, sağ tarafında seksenbin melek vardı, sol tarafında seksenbin melek vardı, hepsinin ellerinde nurdan meşaleler vardı, yolu gündüz gibi aydınlatmışlardı. Cebrâil Peygamber'e "Eğer etraftan bir ses duyarsan hiçbirine cevap verme, bir kişi denk gelirse yüzüne bakma" dedi, Peygamber iki kere ses duydu, onlara cevap vermedi, süslenmiş bir kadın karşılarına geldi, "Bir dileğim var, dinleyin" diye seslendi, Cebrâil'in söylediği üzere Allah resûlü kadına hiç bakmadan yürüdü, peygamber bir taş gördü, ortasından coşkun bir şekilde su fışkırıyordu, öyle çoktu ki çıktığı yere girmek ister ama sığmazdı. Birisi sırtına odun yüklüyordu, ağırlığından taşıyamıyor, ama tekrardan odun koyuyordu. Birisi su çıkarıp içmek için, zorlukla bir kuyu kazar, ama dibine kova salıp baktığında zerre kadar su göremezdi.

Peygamber Cebrâil'e bunları sordu, o da hepsini anlattı, "önceki iki seslenenlere cevap verseydin, ümmetin putperest olurdu, karşımıza çıkan o kadın da dünya idi, eğer yüzüne baksaydın ya da bir an yakın dursaydın ümmetin dünyaya tapardı. Suyun geri giremediği taş da insanların konuşmalarıdır, övündüğü, kibirlendiği sözleri yerine geri alamaz. Kovasını kuyuya salan ama susuz kalan kişi de riya ile ibadet eden kişilerin halidir, mahşer günü hiç sevap yoktur. O odunlar dünyalıklardır, hiç birini yiyerek bitiremez, topladığı malın zekâtını da vermez, daha da çoğalsın diye durmadan savaşır.

ALLAH RASÛLÜ'NÜN MESCİD-İ AKSAYA GELİŞİ

Buna benzer pek çok durumlarla karşılaştılar, Cebrâil hepsini açıkladı, sonsuz ikramlar ve iltifatlarla rasûl Mescid-i Aksâya geldi. Sayısız melek gökden indi, el bağlayıp hizmete başladılar. Peygamber Burak'dan inince hepsi selam verdiler. Peygamber Burağ'ı bir ağaca bağladı, o çöl aydınlandı, pırıl pırıl oldu. Daha önce gönderilmiş peygamberlerin ruhları Rasûl'ün karşısına geldi. Cebrâil "Onların hepsi peygamberlerdir, onlara selam ver, Allah'ın izniyle seni görmek için geldiler" dedi. Peygamber selam verdi, onlar da aldılar, her biri kendini tanıttı. Orada peygamber

imam oldu ve iki rekât namaz kıldılar. Rasûl'ün fazileti onlardan fazla idi. Peygamberler Allah'a hamdettiler ve kendilerinden bahsettiler. Ondan sonra Cebrâil peygamberi alıp merdivene götürdü, tamamı kırmızı yakuttan, zümrüdden, altın ve gümüşten idi. Bir ucu gökyüzünde, bir ucu yerde idi, göklerden yere inen melekler o merdivenle çıkarlardı. Sayısız hizmet eden ve sorumlu melek vardı. Peygamber, Cebrâil ve Burak Mîrâc'a geldiler. Orada bir deniz gördü, ikiyüz yıllık mesafedeydi, gökyüzünün maviliği bu denizdendi. Oradan yetmişbin zinciri olan rüzgâra geldiler, her zinciri de yetmişbin melek tutuyordu.

RASÛL ALEYHİSSELÂM'IN İLK GÖK KATINA GELMESİ

Peygamber rüzgârdan geçerek gökyüzüne ulaştı, Cebrâil kapıyı çalarak haber verdi, içerdeki sorumlu İsmâil adlı melek geldi, “Kapıyı çalan kimdir?” diye sordu, Cebrâil de “Cebrâilim” dedi. İsmâil Cebrâil'e “Yanınızda beraber duran kimdir?” diye sordu. Cebrâil “O Muhammed peygamberdir, alıp ageldim. Allah cemalini aracısız olarak sevdiğine gösterecek, bu gece onu misafir edecek” dedi. İsmâil kapıyı açtı, izin verdi, yanında bin tane melek vardı, bazı rivayetlerde yüzbin melek yazar. Bir de ayakta zikredip duran bir grup melek daha vardı. Yaratılıştan kıyamete kadar bu şekilde duracaklardı. Peygamber, Allah'a “Bu ayakta durarak ibadet eden meleklerin sevabları hürmetine ümmetimin günahlarını bağışla” diye dua etti. Allah da “Beş vakit namaz kıлып kıyam da huşû ile duranlara ve doğru yola girenlere bu sevabı verdim” dedi. O gök katı beşyüz yıllık mesafede ve yeşil zümrüdden idi.

Orada halk edildiği bedende, bir tahtın üzerinde hazret-i Adem'i gördü. Azrâil kimin canını alsa onun karşısına getirir, mü'min ruhları görünce sevinir, kötü ruhları görünce de üzülür, endişelenirdi, sağ tarafında bir kapı vardı, oraya bakınca sevinirdi, sol tarafında da bir kapı var oraya bakınca da kederlenir ve ağlardı. Allah rasûlü bunun sebebini sordu, Cebrâil de açıkladı, “Sağ tarafda cennetdekiler, sol tarafda da cehennemdekiler görünür” dedi. Peygamber Âdem'e selam vererek girdi, hazret-i Âdem onu tanıdı ve selamını aldı, “Merhaba benim evladım, hoşgeldiniz” dedi, Allaha hamdetti.

Peygamber yine bir kalabalık gördü, ekin ekerler ve bir anda yetişirdi, Cebrâil bunu da “Allah yolunda ibadet eden ümmetin” diye açıkladı. Ondan sonra bir cemaat daha gördü, melekler bunların başını keser tekrar eskisi gibi olurlardı, Cebrâil, “Düzgünce namaz kılmayanlar” diye açıkladı. Bir kalabalık aç ve çıplaktı, melekler onları otlamaya sürüklerler, Cebrâil rasûle bunu da, “Merhametsizler ve zekât vermeyenler” diye açıkladı. Bir kalabalık da karşılarında nefis yemekler varken, yanlarındaki pis yemekleri yerlerdi, Cebrâil, “Nikahlı hanımı varken nikahsız olarak zina eden ve hanımının hakkını ona yediren” diye açıkladı. Bir topluluğun da evleri ateşlerin içindeydi, etraflarında dikenden demirler vardı, Cebrâil bunları da “İnsanlarla dalga geçip ve onlara küfredenler” diye açıkladı. Bir grup insan da sırtlarında fazlasıyla yükleri olduğu halde yine de “Daha koyun” derlerdi, Cebrâil bunlar emanete ihanet edenler diye açıkladı. Bir cemaatin maşa ile dillerini tutup kesiyorlardı, Cebrâil, “Yöneticilere yalaklık yapanlar” diye açıkladı. Bir grup insan da kendi etlerini kesip yiyorlardı, Cebrâil, “Ömrü boyunca dedikodu yapanlar” diye açıkladı. Bir grup insanın ise yüzleri kara ve gözleri mor idi ve cehennemde kan ve irin içiyorlardı, bunları da Cebrâil, “Rakı, içki içenler” diye açıkladı. Bir cemaatin dilleri çekilmiş ve domuza benzetilmiş idiler, bunları da Cebrâil “Yalan yere şahitlik yaparak yemin edenler” diye açıkladı. Bir grup karınları şiş, renkleri mor ve ayakları bağılı idi, Cebrâil, “Faiz alarak, haksız hükmedenler” dedi. Bir grup kadın mor gözlülerdi ve ateşten elbiseler giymişlerdi, melekler topuzlarla onlara vuruyordu, Cebrâil, “Zina eden kadınlar” diye açıkladı. Bir topluluk boğazlarından ateşten bıçaklarla kesiliyor, hemen ölüp tekrar diriliyordu, Cebrâil, “Haksız yere adam öldürenler” diye açıkladı. Bir topluluğun ağızlarından ateş çıkıyor, melekler ateşten topuzları aralıksız vuruyor idi. Cebrâil, “Allahtan şüphe eden münafıklar” diye açıkladı. Bir grup cehennemde hapis idi, sürekli ateşin içindeydiler, Cebrâil, “Bunlar da hayatta iken annesine babasına isyankâr olan” diye açıkladı. Bir topluluğun üstlerine melekler ateşten tabaklar koymuştu, Cebrâil bunları da “Dünyadayken çalgıcılık yapanlar” diye açıkladı. Peygamber belden aşağısı ateş, yukarısı kar olan bir melek gördü, Cebrâil, “İsmi Ra‘d, bulutlardan sorumludur, bir yere bulut sürüklediğinde ateş çıkarır, yağmur yağdırır. Peygamber bu sefer bir deniz gördü, süten beyaz idi ve yüksek dalgaları vardı, Cebrâil, “Hayat denizi, ahirette insanlar dirileceğı zaman denizden onlara yağmur

yağdırır, küçücük parça parça olmuş kemikler yenilenir, ondan sonra insanlara ve cinlere can girer” dedi.

RASÛL ALEYHİSSELÂM’IN İKİNCİ GÖK KATINA GELMESİ

Peygamber dünya semasından geçti, ikinci gök katına vardı, Cebrâil önceki gibi kapıyı çaldı, sorumlu meleğe haber verdi, o melek “Kimsiniz?” diye sordu, Cebrâil de “Ben Cebrâil” diye cevapladı, önceki kapıdaki gibi konuşmalar geçti, peygamber kapıdan içeri girdi. Kapı inciden, kilidi nurdan, göğü de kızıl altındandı. Koruyucusu İsrâfîl idi, ona ikiyüzbin melek hizmet ederdi. Bir grup melek sürekli rûkûda durarak zikrediyordu, peygamber Allah’a “Lütfunla bu ibadeti bana ver” diye yalvardı, Allah izin verdi. Orada İsâ ve Yahya peygamberleri gördü, selam verdi, aldılar, “Merhaba, ey Muhammed, buyrun” dediler, ikisi durmadan Allah’ın birliğini zikrediyordu. Peygamber bir melek gördü, onun yetmiş bin başı, her başında da yetmiş bin yüzü, her yüzünde yetmiş bin ağzı, her ağzında yetmiş bin dili vardı. Hepsi de gece gündüz Allah’ı zikrediyordu, adı Kâsım’dı, herkesin rızkından sorumluydu.

ALLAH RASÛLÜNÜN ÜÇÜNCÜ GÖK KATINA GELMESİ

Üçüncü gök katında da Cebrâil “Açınız” diyerek kapıyı vurdu, koruyucusu “Zeylun” adlı bir melekti, “Gelen kimdir?” diye sordu, önceki gibi konuşmalar geçti ve açtılar, bu gök beyaz incidendi, üçyüzbin melek hizmette idi. Peygamber bir grup melek gördü, secdeye tesbîh ediyorlardı, kalkıp peygambere selam verdiler, tekrar secdeye vardılar. Rasûl “Ümmetime bu ibadeti nasîb et, onlar da namazlarını secde ile kılsınlar” diye yalvardı, merhamet dolu bir ses geldi ve ümmete secde farz oldu, namazda iki kere secde etmek bu meleklerin baş kaldırmaları sebebiyledir.

Süleyman, Yusuf ve Davud peygamberler o gök katında idiler, Cebrâil’in belirtmesi üzerine peygamber onlara selam verdi ve onlardan da yukarı çıktı, bir melek gördü, yetmiş tane başı ve yetmiş tane kanadı vardı, her kanat bu dünyayı tamamen kaplardı. Bir grup melek gördü, boyları ikiyüzdoksan yıllık yoldu, bir topluluğa topuz ile vuruyorlardı. Cebrâil “Ümmetinden dünyadayken merhametsiz, acımasız olanlara böyle azab ederler” dedi. Peygamber bir deniz gördü, Cebrâil’e sordu, Cebrâil, “Adı

Nakîm'dir, dünyanın yedi katı büyüklüğündedir, Nuh tufanında dünyadaki dağlar sular altında kaldığında o su Allah'ın emri ile buradan gitti" dedi.

ALLAH RASÛLÜNÜN DÖRDÜNCÜ GÖK KATINA GELMESİ

Rasûl göğün dördüncü katına geldi, saf gümüşten yaratılmıştı, önceki konuşmalar geçti ve peygamber kapıdan girdi. Koruyucu meleğin adı Musâil idi. Hizmetinde dört yüz bin melek vardı. Bir grup melek de oturarak zikrediyorlardı. Peygamberin duası üzerine Allah ümmete kâdeyi farz kıldı.

Bu katta peygamber hazret-i Mûsa'ya da rastladı, Mûsâ çok duygulandı, peygamber ile kucaklaştı, "En güzel gece Allah'ın takdiriyle sana nasîb oldu, Allah ile görüştüğünde ümmetini unutma, farz olacak bir iş verirse onu mümkün olduğunca azalttırmaya çalış. Benim adımla Allah "Kelîm" koydu, sevgili olduğun için senin kıymetin fazladır, ümmetin de ümmetinden değerlidir" dedi.

Peygamber, Mûsânın da yanından ayrıldı, Îsânın annesi Meryem'i, Mûsânın annesini ve Firavun'un hanımı Âsiye'yi gördü. Her birinin yetmiş bin köşkleri vardı, bazıları zümrüt, bazıları yakut, bazıları da beyaz incidendi. Ondan sonra bir melek gördü. Daha önce böylesini görmemişti, peygamberin bedeni titredi, o melek bir tahtta kederli kederli oturuyordu, Cebrâil'e "Bu kim?" diye sordu. Cebrâil "Azrâildir, bütün canları alandır, onun yüzüne bakmaya kimsenin cesareti yetmez" diye açıkladı. Oturduğu tahtın dört köşesi, her köşenin de yediyüz bin ayağı vardı, hepsi de altın ve gümüşten idi. Etrafında da o kadar çok melek vardı ki sayısını ancak Allah bilir, sağ tarafındaki melekler yeşiller giyinmişti ve yüzlerinin aydınlığı nur gibiydi, solundakilerin yüzleri ise kazan gibi karaydı, ellerinde ateşten topuz vardı, kokuları çirkindi, konuştuklarında da ağızlarından alev çıkardı, Azrâil'in elinde bir kağıt vardı ve gözünü ayırmadan o kağıda bakardı, önünde de bir ağaç vardı, her yaprakda bir isim yazıyordu. Önünde bir de leğen vardı, sağ eliyle aldığı bir şeyi sağdaki duran meleklerle, sol eliyle aldığını da solda duran meleklerle veriyordu. Rasûl bu işi sorunca Azrâil "Kağıtta ve ağacın yapraklarında insanların isimleri yazar, dünya da bu leğen

gibidir, bunun gibi karşımdadır, kimin ölüm vakti gelse bu leğene onun yaprağı düşer, kağıttan ismi silinir, o insan iyi ise sağ tarafımdaki meleklerin ellerine veririm, çünkü onlar rahmet melekleridir, kulları incitmezler. Eğer o kul kötü ise soldaki meleklerle veririm, çünkü onlar azab melekleridir, alevden topuzlarla vururlar, canını boğazından alıp gelirler, ölüm vakti gelen insanlar ve cinler bunlara tahammül edemez. Tahtımda otururken elimi uzatır ve canlarını alırım. Rasûl ümmeti için endişe etti, Azrâil'e "Ümmetim güçsüzdür, merhamet et, canlarını kolaylıkla al" diye rica etti, Azrâil "Dinle, ümmetin için endişe etme, Allah her gün yetmiş kere "Ümmetin canını kolaylıkla al" diyor" dedi. Peygamber Allahın lütfu karşısında çok duygulandı.

Azrâil'in yanından ayrılıp bembeyaz bir denize geldi, Cebrâil, "Bu Bahr-i Sîm'dir, bu denizden bir miktar kar çıksa bütün varlık yok olur" dedi. Oradan da Beytü'l-Mâmur'a geldi, o ev kırmızı yakuttandı, kapısı zümrüddü, içinde kızıl altından onbin kandil yanardı, yakut ve nurlar vardı, güneşden daha çok aydınlatıyordu. İçinde altından bir minber ve beyaz gümüşten bir minare vardı, minarenin boyu beşyüz yıllık mesafedeydi. Her gün yetmiş bin melek arşdan gelerek nurdan bir denizde gusûl alır ve ihrama girer, "Lebbeyk, lebbeyk" diyerek o evi tavaf ederlerdi, halk olduğu günden kıyamete kadar nöbetleşe tavaf ederler, ikinci kez sıra gelmezdi. Cebrâil Peygamber'e "Ey Muhammed, bu evde iki rekât namaz kıl, melekler seni tanıdılar, hepsine imam ol" dedi. Yedi göğün melekleri peygambere cemaat oldu, rasûl kalbinden "Ümmetim de böyle namaz kılsalar" diye geçirdi, Allah da "Ümmetin Cuma günü hazır olup iki rekât namaz kılsa onların iyiliklerini artırırım" buyurdu. Her Cuma melekler toplanır ve oraya gelir, Cebrâil ezan okur, İsrâfil minberde hutbe okur ve yol gösterir, Mîkâil imam olur, yedi göğün melekleri de cemaat olup namazlarını kırlarlar. Cebrâil, "Ey melekler, şahit olun, bu ezanın sevabını ümmetin ezan okuyan müezzine veriyorum" der. İsrâfil, "Bugün minberde hutbe verdim, Muhammed ümmetinden kim hutbe verirse ona bağışladım" der. Mikâil, "Bugün imam olup namaz kıldırdım, ben de Muhammed ümmetinin imamlarına bağışladım" der. Oradaki diğer melekler de bunları görünce "Biz de her kim Cuma namazı kılsa bu sevabı ona bağışladık" derler. Allah da meleklerle, "Esas cömert olan benim, ümmetin hepsinin günahlarını affettim" der.

Sonunda Allah rasûlü oradan da geçti, güneşin durduğu yere geldi, etrafına dikkatle baktı, dünyanın yüzatmış katı idi. Üstünde kırmızı altından bir kayık, kayıkta

yakuttan bir taht vardı, o tahtın ayaklarının her birinden de yüz atmış bin melek tutardı. Melekler o gök denizine kayıkla girer, önce doğudan gelirler, sayısı söylenen melekler tekrar batıya gider. Sonra o melekler ibadet ederler, ertesi gün yine yüz atmış bin melek gelir, hiçbir zaman tekrar sıra gelmez.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN BEŞİNCİ GÖK KATINA GİDİŞİ

Peygamber dördüncü gökden de geçip beşinci göğe vardı, oranın koruyucusu da “Sektâil” adlı melekdi ve hizmetinde beşyüzbin melek vardı. İbrahim, İshak, İsmail, Yakub ve Lût peygamberler bu katta duruyordu, hepsiyle selamlaştı. İbrahim peygamber evladını görünce duygulandı, “Bu gün Allah ile konuşurken ümmetini unutma” dedi.

Şönce bir melek gördü, hepsinden daha büyüktü, etrafında da pek çok melekler vardı bunların da başları arşda, ayakları yerde idi. Hepsinde ateşten topuz vardı, ateşten elbiseler giymiş bir topluluğa bunlarla vuruyorlar, onların etleri parça parça olup dökülüyor sonra tekrar oluşuyordu, Cebrâil, “Bunlar üç ilah vardır diyenler, şirk koşanlar” dedi.

Peygamber ateşten bir deniz gördü, Cebrâil, “Bu ateş denizidir, dünyaya yakıcı azablar, dertler buradan gönderilir, denizin içinde olanları da Allahtan başkası bilmez” dedi.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN ALTINCI GÖK KATINA GİDİŞİ

Allah rasûlü altıncı gök katına çıktı, Rudâil adlı melek kapıyı açtı, onun da hizmetinde altıyüzbin melek vardı. Kâfurdan bir kapı göründü, kuş kanadı gibi kanatları vardı, o kapıda bir kilit vardı, peygamber sorunca Cebrâil, “Bâbü’l-Emân” diye açıkladı, peygamber “Neden emân diye isim konulmuş?” diye sordu, Cebrâil, “Bu kapının arkasında cehennem var, cehennemin sıcaklığı yer ve gök halkına sıkıntı verdi, Allah bu kapıyı onları korumak için koydu” dedi. Peygamber, “Kapıyı açıp bana göster” dedi, ve bir işaretiyle kapı açıldı, oradan bir duman çıktı.

Bir melek gördü, çok gösterişliydi, altıyüzbin ayağı olan demir bir kürsüde oturuyordu. Başından duman çıkarıyordu, elinde bin tane topuz vardı, bir an başını

kaldırmaz, öfkeli bir biçimde otururdu, burnundan ateşler çıkardı, gözleri dünya kadar büyüktü ve ağzından da dağlar gibi alevler fişkırıyordu, peygamber bunu görünce korktu. Cebrâil, “Cehennemin sorumlusu Mâlik, halk olduğundan beri gülmedi, cehennemin bütün kilitleri elindedir” dedi. Peygamber Mâlik’e selam verdi, melek başını kaldırmadı, Cebrâil peygamberi tanıınca, selamını aldı, “Ey Muhammed, sevin, mutlu ol, Allah sana uyup ümmet olanlara cehennem ateşini yasakladı, hem de günahları için merhamet etmemi buyurdu, kâfirlere de fazla azab etmemi emretti” dedi.

Meleğin yanından da geçti, Nuh ve İdris peygamberlerle karşılaştı, Allah’ı zikrediyorlardı, rasûl ile selamlaştılar.

Sonra Mikâil’e geldi, karşısında bir terazi vardı, her bir kefesi yer ve gök kadardı, peygamber selam verdi, Mikâil hareketlenip ayağa kalktı, rasûl ile kucaklaştı, “önceki ümmetlerin hiç biri senin ümmetin kadar hayırlı olmamıştır” dedi. Meleğin karşısında yediyüz bin melek hizmetinde idi, onların da her birine hizmet eden yediyüz bin melek vardı. Ne kadar yağmur, kar yağsa her birini görevli bir melek gelip alırdı, ama o kadar çok melek vardır ki bir daha bu sıra gelmezdi.

Sonra bir deniz gördü, adı “Ahzar” idi, içindeki meleklerin sayısı söylenemeyecek kadar çoktu.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN YEDİNCİ GÖK KATINA GİDİŞİ

Peygamber yedinci gök katına öncekiler gibi girdi, koruyucusu Ruhâil idi, yediyüzbin melek hizmet ediyordu, her birinin de yediyüzbin hizmetçisi vardı, hepsi birden Allah’ın birliğini zikrediyordu. Orada bir melek vardı, meleğin yediyüzbin başı vardı, her başda yediyüzbin yüzü, her yüzünde yedibin ağzı, her ağızda da yediyüzbin dili vardı, her diliyle yediyüzbin lisan konuşurdu, her gün nurdan bir denize girer ve çıkıp silkinirdi. Her damladan bir melek yaratılır ve bu her gün tekrarlardı. Melekler durmaksızın Allah’ı zikreder, bu işi bir an bırakmazdı.

Başka bir melek daha vardı, meleğin dört tane yüzü vardı, bir yüzü insan yüzü, bir yüzü boğa yüzü, biri kuş, biri de aslan yüzü idi. Her biri kendince Allah’ı zikreder, dördü de kendi görünümüne uygun rızkı dilerdi.

Bir melek de büyük kürsüde oturuyordu, meleğin ayakları yerde başı gökde idi, her kanatı dünya büyüklüğünde idi, dünya ve ahiret ona bir lokma kadar olurdu. Hizmetinde yediyüzbin melek vardı, hepsi Allah'ı zikrederdi, adı İsrâfil'di. Peygamber ona selam verdi, İsrâfil selamı aldı, sevindi, ümmete pek çok müjdelere verdi.

ALLAH RASÛLÜ'NÜN SİDRETÜ'L MÜNTEHA'YA GİDİŞİ

Peygamber oradan da geçti ve “Sidretü'l-Münteha” ya vardı. Sidrenin siyerdeki ayrıntılı anlatımını söylememize imkan yok. Sidredeki ağaçların yaprakları zümrüd, altın ve yakuttandır. Uzunluğu elli yıllık yoldu, etrafı aydınlıktı, sayısız melek dururdu, yaprakları ve çiğ damlaları altındandı ve yıldız gibi parlardı. Üstündeki meleklerin sayısı yıldızlar ve kumlar kadardı, gece gündüz durmadan zikreder ve sevabını ümmete bağışlardı. Ortasında zümrüdden, büyük bir budak, yeşillik vardı, her yaprağı yer ile gök kadardı. Üstünde nurdan bir yatak ve yakuttan bir mihrab vardı, orası Cebrâilindi. Karşısında bir kürsü vardı, kürsünün üstünde rasûlün adı yazıyordu, orayı hiçbir şey geçemezdi. Rasûl o kürsüye oturdu, etrafında onbin kürsü daha vardı, her bir kürsüde melekler Tevrat okuyordu. Her kürsünün etrafında kırkbin kürsü vardı, hepsinde Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'ân okuyorlardı.

Cebrâil, “Ey Muhammed, burada iki rekât namaz kıl” dedi. Peygamber Sidre'de iki rekât namaz kıldı, Allah'ı zikretti. Arkasına sayısız melek cemaat oldu, ve rasûlün derecesi görüldü. Sonra bir ırmak gördü, Cebrâil, “Bu Kevser'dir” dedi. Peygamber suyundan içti, sütten beyaz ve baldan tatlı idi. Yanında bir kalabalık vardı, o ırmakta gusül alıyordu, Cebrâil, “Bunlar ümmetinden önceden günaha girmiş ve tevbe ettikten sonra affedilenler” dedi.

Peygambere üç kase içecek geldi, biri bal biri süt, biri de şarap idi. Peygamber süttten içti, “İslâmı seçtin” dediler.

Orada yine bir melek gördü, yetmişbin tane başı, her başında yüzbin ağzı ve saçları, yetmiş bin giysisi, her giyside de asılı bin tane incisi vardı. Bu incinin içinde bir deniz vardı, içinde balıklar yüzüyordu. Bir eli yanında bir eli başında durmadan Allah'ı zikrediyordu, bu sesin güzelliğinden arş titriyordu. Peygamber ona selam verdi, melek ayağa kalktı, kanadını serdi ve selamı aldı. Kanadı yeri göğü kapladı,

peygambere sarıldı, onu öptü, “Ümmetine müjde vereyim, bu ayın hürmetine Allah günahlardan geçti, kim ramazanda oruç tutarsa buna sevablarını yaz diye gönderdi” dedi.

Peygamber yine bir melek gördü, horoz şeklinde idi, yetmişbin kanadı, her kanadında da yetmişbin tüyü vardı. Büyüklüğü dünyanın yedi katı idi, başı arşda, ayakları yerde idi, her namaz vaktinde kanatlarını açar ve zikrederdi, cennetteki hûriler de la’l ve yakuttan bir tepeye çıkıp ümmetin namaz vakti geldi diye haber verirlerdi. Allah da “Hepiniz şahit olun ki bugün bu kılınan namaz için cenneti onlara nasîb ettim” derdi.

Peygamberin sidrede gördüklerinin hepsi siyerde anlatılır, burada hepsini ayrıntılı anlatmaya imkân yoktur.

Peygamber sidreden de geçince Cebrâil, “Ya rasûl, ben buraya kadar gelebilirim, özür dilerim” dedi. Mîkâil, selam verdi, peygamber onun kanadına bindi, her biri beşyüz yıllık katlardan ve pek çok denizlerden geçti. Ondan sonra İsrâfil geldi ve üstüne peygamberi bindirdi. Yedi deniz daha geçtiler, büyüklüğü yetmişbin deniz kadardı, üstünde de Tûbâ ağacı vardı, yer ile gök arasında yetmiş bin yıllık mesafedeydi.

Pek çok katı geçtiler, ve İsrâfil kendisi için olan sınıra geldi, sonrasına geçemedi. Orada bir binek hazırlandı, peygamber ona bindi, adı Refref’di ve güneş gibi parlıyordu. İnciden, altından, nurdan, zümrüden, yakuttan ve ateşten katlar vardı, her kat yitmiş bin yıllık mesafe idi. O binek peygamberi alıp uçurdu, yetmişbin katı bir anda geçtiler, kendine yetmişbin perde yapan ‘Arş-ı a‘lâ’ya vardılar. Her perdenin yetmişbin zinciri vardı, bir zinciri bir melek tutardı, melekler o kadar büyüktü ki, iki kürek kemiği arası yetmiş yıllık yol idi. Refref hepsinden geçti, ‘Arş-ı a‘lâ’ya bir perde kala Refref yok oldu, beyaz inciden bir at oluştu, zikrediyor ve ağzından nurlar çıkıyordu, Allah’ın emriyle Rasûl üstüne bindi ve bir kat daha aştı. Sonra altından Refref gitti, peygamber kalakaldı, Allah’tan “Muhammed, gel” diye emir geldi, bir adım kadar yakındı, yine seslendi, her bir adımda daha ileri gitti, böyle bin kere emir geldi ve her emirde bir adım attı, her adım da dünya kadardı.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN KÂBE KAVSEYN EV EDNÂ’YA GİDİŞİ

Büyük meleklerin hepsi kaldı ve cenâb-ı Allah perdeyi kaldırdı ve “Kâbe kavseyn ev edna” makamına rasûl vardı, beyaz inciden bir taht hazırlandı, peygamber ona oturdu, bir ses “Muhammed” dedi. Rasûlün rengi kaçtı, bayılacak gibi oldu, bir damla su ağzına giriverdi, o damla baldan tatlı idi, içince gücü yerine geldi, gözlerinden perde kaldırıldı, ilk yaratılıştan ahirete kadar olan her şeyi gördü. Allah, “Ey Muhammed, bana hamdet” buyurdu, peygamber, “Her türlü hürmet, dualar ve iyilikler sanadır,” dedi, Cenâb-ı Allah “Ey nebî selam sana” diye başladı, “Berekeh”e kadar söyledi. Rasûl de cevap olarak bunu bütün salih kullara yetiştirdi. Şehâdeti de Allah Kelime-i Tevhidle beraber söyledi, rasûl de “Muhammed hem kulu hem rasûlüdür” dedi. Mî‘râcdan dönüşte rasûl, ümmete bu duayı getirdi, namazda otururken bu yüzden bu dua vacip olmuştur. Orada “Âmenerrasûlü” ayetlerini de aracısız söylediler, bu konuda alimler ittifak etmiştir, ayrıntıları siyerde vardır. Ümmetin bütün duaları bu ayetlerde vardır, Allah, “Ümmetin genç, yaşlı herkesin bütün günahlarını affettim” buyurdu.

FE EVHÂ İLÂ ‘ABDİ MÂ EVHÂ BEYÂNİ

Allah’ın peygambere vahyettiği “Fe evhâ ilâ ‘abdi mâ evhâ” ayetine alimler türlü manalar vermişler. Siyerde bazıları hadîsleri delil gösterir, topluca açıklayayım, Allah, “Ey Muhammed, dünyayı yaratmamdaki amacım sensin, eğer sen olmasaydın alemler de olmazdı, bu makama hiçbir yaratılmış giremez, bunu sana nasîb ettim, ey sevgilim ne kadar yollardan geldin, bana hediye ne getirdin” dedi. Peygamber “Ey Allah’ım sana layık değildir ama ben hediye olarak ümmetimin günahlarını getirdim, lütfunla merhamet etsen de mümkünse bunları affetsen” dedi. Allah, “Ey Muhammed, kalbini ferah tut, mahşerde hazır olacak olan insanlar, cinler, periler, devler, yüzyirmidörtbin geçmiş peygamberler, derece olarak senden geridedir, ümmetinin isyankârlıklarını şefaathane denizinde yıkayıp hiç günah bırakmadan affederim, mutlu ol, ümmetin için üzülme. Ey dostum söyle, iyiliklerimle hepsini yaparım” buyurdu. Peygamber “Ey Allahım, ümmetimin günahlarını affedip cennete girmelerini nasîb et” dedi, Allah, “Yetmişbin dilek dile, ne varsa söyle” dedi. Allah rasûlü, “Kalbimdeki tek derdim ümmetimidir” dedi. Allah “Affettim” dedi, bu şekilde yedi yüz kere aynı konuşma geçti, peygamber hepsinde de ümmetini söyledi, Allah da her seferine “Affettim” buyurdu. “Bugün ümmetinin ne kadarını affedeyim” diye sordu,

peygamber de “İsteğim hepsini bağışlamandır, onların ne kadar günahı varsa senin daha fazla lütfun vardır” dedi. Allah, “Muhammed, mutlu ol, ümmetinin üçte birini affettim, cehennem ateşinden azâd ettim, mahşer günü insanlar toplandığında senin derecen belli olacak” buyurdu, peygamber “Ey Allah’ım bu sayıyı sadece bana söyle, başka kimse bilmesin” dedi. Cenâb-ı Allah, “Mahşer günü insanlar ve cinler toplandığında sen ümmetinin yaptıklarını öğrenme, senin kalbinde ümmetinin iyi kalmasını ben istedim, eğer onlarla konuşmak istemesem sorgulama yapmam, ümmete merhametim senden de fazladır, bunun için yalvarma, mezarda çok beklemesinler diye onları son ümmet olarak yarattım, onlara yeryüzünü mescîd kıldım, suların olduğu yerlere de karaları sürdüm, bedenini görmesinler diye ayıpları ortaya çıkmasın diye özendim, hesabı zor olur diye mallarını, mülklerini çok vermedim, çok uzun olursa kalbi katılaşıp diye ömrünü az tuttum, dünyadan tevbe etmeden gitmesin diye çok ani ve çok acıklı hastalıklar vermedim. Sen cennete girmeden hiçbir peygamber girmeyecek, ümmetinle ilgili isteklerini söyledin, lütfumu ve merhametimi gördün. Ümmetinin kötü amellerini anlatayım, dinle, ümmete farz ibadetler verdim, vaktinde yapılanları da kabul ettim, aylık, yıllık ve haftalık ibadetleri önce yap dedim, bebeklikten başlayarak ümmetine bekleyen ve ayrılmış rızkını verdim, ama “Allah aylık, yıllık nasîbimi vermedi” diye cahillik yapar, onlara cenneti hazırladım, kâfilere cehennemi... Ama ümmetin bozuk işler yapar ve cehenneme özenir, birinin rızkını başkasına vermem, ama ümmet ibadete gösteriş karıştırır, dünyada iken işledikleri günahları birbirlerine söylemez, saklarlar, bu kadar büyük günahlar için benden korkmaları gerekmez mi? Bazıları bazılarına mal versin isterim, ama ümmetin beni görmez, veren kişiden razı olur, melekler onların günahlarını bilmez, ama onlara bir bela versem insanların içinde bunu kötü kötü anlatır” buyurdu.

Bunun gibi pek çok konuları konuştular, hepsini söylememize imkân yok. Yaptıklarımıza baktığımızda bu sözlerin hepsi doğrudur. Allah, “Ey Muhammed” diye devam etti, “Ümmetinle dostluk kurdum, ama onlarla aramızda yedi şart var” dedi, - bazı alimler dokuz şart der- ve “Sana hepsini anlatayım, bu sözler seni mutlu eder; benim bir olduğumu bilerek ne kadar ibadet ederlerse, onları kabul ederim, cömertliğimle karşılık veririm. İkinci olarak, günaha girse de tevbe etse, sonra kendini koruyup tekrarlamasa onun gelmiş geçmiş günahlarını affederim. Üçüncü, yedi uzuvları var, altısı günaha girer, birisi ondan korunur, hem de sakındırır, bunun hatrına

diğerlerinin günahını affederim, ona cehennemin yedi kapısını kapatır, cenneti veririm. Dördüncü ne kadar günaha girse de eğer pişman olursa ona af kalemini kaldırır ve büyük küçük her neyse günahından geçerim. Beşinci günaha girse ve pişman olmasa dünyada ne kadar hastalık, belâ, keder, endişe varsa ona veririm. Dünyada çektikleri sıkıntılar günahlarına karşılık olur, onun uzuvlarını günahlardan temizler ve cennete alırım. Altıncı, cehennemin kapısını her yıl iki kere açarım, biri kışın soğukta, biri yazın sıcakta, ümmetine bunlardan gelirse ve dünyadayken bundan eziyet görürse günahının hepsini affederim. Yedinci iyiliğim ve lütfum ile mahşer günü hesaba çekmem, adaletimle dünyada ne yaptığını sormam. İnsanları kötülüğe ve isyana teşvik eden kişinin günahı onun boynunadır. Sekizinci şartım, onlara kıymetli günler ve geceler veririm, o zaman ne ibadet ederse fazlasıyla karşılık veririm. Dokuzuncu iyiliğim insanlar mahşer yerinde toplandığında günahlarını affedip cennete alacağım. Kendi mekanına vardığın zaman benden insanlara haber ver, eğer birinden her şeye gücü yeter diye kokuyorlarsa korkmasınlar, sadece benden korksınlar, eğer ben azab edersem o anda hepsi yok olur, emrime uysunlar. Sonra, birini yine menfaati için çok takdir etse, bilsin ki o övgülere ben layığım. Bir kişiden ümidiniz varsa onu benden ümid edin, çünkü yaratılanların hiçbir şeyi yoktur, hepsi bana muhtaçtır, bir insandan utanırsanız, esas büyük küçük günahların hepsini bilen benden utanın, birinin uğrunda mallarınızı vermek gerekirse, buna en layık olan benim, malı ve canı veren tek ilah benim. Birinin sözüne itimâd ettiğinizde bilin ki sözüne inanılmaya en layık benim” buyurdu.

Peygamber Cenâb-ı Allah’a, “Allah’ım ümmetimin günahlarına üzülüyorum, kulluğa layık amelleri yok, merhamet et, kırk yaşlarına gelip ölenleri affet” dedi, Allah, “Kırk yaşında ölenlerin günahlarını affettim” buyurdu. Peygamber, “Elli yaşında ölenlere de rahmet et” diye yalvardı, Allah “Geçtim” buyurdu, peygamber, “Atmışda ölenlerden de geç” diye yalvardı, Allah “Affettim” buyurdu, “Yetmişde ölenleri de” dedi, Allah “Yetmişinde ölene azab etmeye utanırım, beni bir ilah bilse, emirlerime isyan etmese, ibadetlerini düzenli yerine getirirse yetmişden yukarda ölenlere de mahşer günü istediğin birini yanına al sırattan geçin, haşr sıkıntısı çekmeyin, derim” buyurdu, ve devamında da, “Ey sevgilim için rahat olsun, bu sözlerim doğrudur, dünya hayatında bunlara uysunlar, her gün elli kere namaz kılıp zikretsınler, altı ay oruç tutsunlar” buyurdu.

Peygamber bunu duyunca çok kederlendi, “Ümmetim zayıftır, ey Rabbim iyiliklerinle merhamet et, emrini hafiflet” dedi, Allah, “Elli vakit namazın birini ve orucun da otuz gününü bıraktım” buyurdu, peygamber, “Yine de ümmetime fazla” dedi, Allah namazın bir vaktini daha bıraktı, karşılıklı böyle bir konuşma geçti ve oruç üç aya, namaz da yirmi beş vakte düştü. Peygamber artık sormaya utandı, daha da istemedi, Allah, “Bu emrimi ümmetine ilet, farz kıldım, şüpsesiz bir ilah olarak beni kabul etsinler, o yaptıkları ibadetlerin karşılığı da cennete girsinler, onlar için cennet hazır, her işlerini takva ile yapsınlar, sana o cenneti göstereyim” buyurdu.

PEYGAMBER’İN CENNETİ GÖRMESİ

Peygamber Allah’a, “Benim kalbimdekini sen bilirsin, ümmetime hazırladığın cenneti bana göster” dedi, Allah İsrâfil’e “Dostumu Cebrâil’e götür, sekiz cennetin hepsini gezdiresin” buyurdu.

İsrâfil peygamberi alıp Cebrâil’e götürdü, ve Allah’ın emrini bildirdi, Cebrâil peygamberi aldı, cennetlere girdiler. Allah rasûlü kapısının sundurmasından güzelliğini seyretti. Kapılar kırmızı altındandı, her biri de ve onu bir bahçeye bağlayan yol da beşüz yıllık mesafede idi. Kapının kilidi yakuttan zümrüddendi, içinde kırkbin tepesi ve yüksekliği olan kırk bin şehir vardı. Bir melek tepeye çıkar ve elindeki tabaklardan şehre nurlar saçardı. Peygamber bunu sorunca Cebrâil, “Bu melek hazret-i Adem’den seksen bin yıl önce yaratıldı, Allah’ın emri ile cennete giren kişinin başına tabaklardan nurlar saçır” dedi.

Sonra kapıyı çaldı, Rıdvân “Kimsiniz?” diye sordu, önceki gök katlarındaki gibi peygamberi ve kendini tanıttı, Rıdvân heyecanla kapıyı açtı, Rasûl’e selam verdi, peygamber Rıdvân’ın buyur etmesiyle cennete girdi. Rıdvân’ın sekiz tane görevli meleği vardı, her birinin de sorumlu olduğu bir kat ve yedi yüz bin melek yardımcısı vardı. Rıdvân’ın yetmiş bin kanadı, kanatlarının her birinde de yetmişbin melek vardı, her biri zikir ve hizmet üzereydi.

Cennetin duvarlarının tuğlaları altın, gümüş ve yakut idi, çamur ve oyuk yerine de inciler ve güzel kokular doldurulmuştu, beşyüz yıllık kalınlıkta idi ve aynadan daha

temizdi, dışardan bakıldığında içinde olanı gösterirdi. Yaprakları güzel kokulardan, dalları çiçeklerdendi, yerdeki taşlar ise zümrüd, yâkut, inci gibi çok değerli taşlardı. İçinde yine böyle değerli taşlardan sayısız köşkler vardı. Her köşkün yetmiş bin bölümü, her bölümde de içinde tahtlarıyla yetmiş bin oda vardı. Yataklar sırmalı kumaşlardan idi, her tahtta bir hûri oturuyordu, üstünde renkleri birbirinden farklı yetmiş cennet giysisi vardı, ama elbiselerde en ufacık toz zerresi yoktu ve hurinin bedeni görünüyordu. Her biri güzel kokular sürünmüştü, başlarında bir tâc, hizmetlerinde yetmiş hizmetçi vardı.

Cennette su, süt, bal ve şaraptan pınarlar vardı, bu pınarlar o köşklere akardı, çok güzel kokan bu pınarlar da kollara ayrılıyordu, bunların kenarları altından, gümüşlendi, etrafında yeşillik yerine çıkanlar reyhan, sümbül idi, içindeki taşlar inciydi.

Öyle ağaçlar vardı ki, bir kişi atlı olarak gölgesini yetmiş yılda geçemezdi, gövdesi kırmızı altın, yaprakları inci yakut, büyüklüğü bu dünya kadardı. Meyveleri vardı, bir meyveden yetmiş farklı lezzet gelirdi. Birinin canı yemek istese karşısına nurdan bir tabakta hazır olurdu. Doyuncaya kadar yedikten sonra meyve önceki haline gelir ve koptuğu yere geri giderdi.

Ağaçlarda uçuşan kuşlar vardı, pek çok güzel tonda öterlerdi, görünüşünü anlatmaya kelimeler yetmezdi. Kişi kuş eti yemek istese Allah'ın takdiriyle o hemen pişer ve karşısına gelirdi. Doyuncaya kadar yedikten sonra o kuş tekrar önceki haline döner ve uçmaya başlardı.

Sütten, sudan, şaraptan ve baldan oluşan dört tane deniz vardı, bu dünya o denizin yanında çölde bir iğne kadar kalırdı. Bu denizler cennete akardı. Peygamber Cebrâil'e nereden çıktıklarını sordu, o da, "Bilmiyorum, çıktığı yeri görmek istersen Allah gösterir" dedi, o anda bir melek geldi, peygambere selam verip, "Sizi bu denizlerin kaynağına götüreyim. Kanadıma binin, gözlerinizi açmayın, ben size kaynaklarını göstereyim" dedi. Peygamber dediği gibi yaptı, bir an sonra gözünü açınca karşısında bir kubbe gördü, o kubbe inciden, kilidi altından idi, eğer dünya bu kubbenin üzerine konsa dağa bir kuş konmuş gibi olurdu, dört deniz bu kubbeden çıkıyordu, peygamber meleğe "Kapıyı aç, gireyim" dedi, melek de "Bu kilit

“Bismillah” kelimesiyle açılır” dedi. Peygamber işaret etti ve “Bismillah” dedi, o anda kilit açıldı, ve Allah rasûlü içeri girdi ve kaynakları gördü. İçinde dört duvar vardı, üstünde isimler yazıyordu, besmelenin içinden dört ırmak çağlıyordu, Allah “Ey Muhammed, ümmetin besmeleyi çokca anarlarsa cehennemden azad edip bu deryaları onlara veririm” buyurdu.

Peygamber oradan döndü, Rıdvân’ı etrafında meleklerle gördü, peygamber Rıdvân’a “Ey kardeşim, ümmetim çok günahkâr, onlara cennette yer var mı?” dedi, Rıdvân da, “Cennette üç bölüm var, ikisi ümmetinindir, biri de diğerlerinin, kim Kelime-i Tevhid getirirse, Allah ona cennette bir ev yapar, o kişiyi güzelce buyur edeyim diye anahtarı bana vermiştir.

Peygamber bu sözlerden mutlu oldu, oradan da çıktı, İdris peygambere rastladı. Rasûl ona, “Allah senin çabalarını gördü ve tekrar can vererek seni cennetine aldı” dedi. Hazret-i İdris, “Benim üzüntüm çoktur, peygamber olup cennette kalacağıma keşke sana ümmet olaydım” dedi, Peygamber, “Hûrilerle cennette yaşar durursun, ama bana ümmet olmak istersin, ümmetimin derecesini nerden bildin?” diye sorunca, İdris peygamber, “Cennette o kadar köşler, saraylar var, güzel yüzlü hûriler içinde gezerler, bir köşke girmek istesem ya da bir hûriyle söyleşecek olsam “Biz Muhammed ümmetine nasîb olacağız, sen bize gelme” derler. Arşda bir dağ var, on iki tane kapısı var, baştan ayağa mis kokar ve mesafesi atlı olarak yüz yıllık yoldur. “Burası peygamberin mi?” diye sordum, Allah da “Muhammed ümmeti namazı cemaati ile kılırsa burası onun olacak” buyurdu, buraya da gördüm ama giremedim, bu yüzden derdime çare yoktur, içimden hep sana ümmet olmak isterim” dedi.

Allah rasûlü oradan da geçti ve bütün cenneti gördü, Cenâb-ı Allah “Ey sevgilim, buraların hepsini gördün, hepsi ümmetinin, görmek istersen kâfire de cehennemi hazırladım” buyurdu.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN CEHENNEMİ GÖRMESİ

Rasûl cehennemi de görmek istedi, Cebrâil Allah’tan gelen “Cehennemi göster” emri ile onu yanına aldı ve “Ey peygamber, ayağının altına bak” dedi, bakınca

çok büyük bir melek gördü, boyu yer ile gök arası kadardı, burnundan ateşler çıkıyordu, bu melek Cehennem görevlisi Suhâil idi. Cebrâil “Cebrâil ve Muhammed geldiler, cehennemi kendi gözleriyle görecek” dedi. Suhâil işaret etti yer yüzü ikiye ayrıldı, yedi cehennem katı sıra sıra göründü.

Birinci katta, mor gözlü ve siyah, ağızları ateşli zebaniler vardı, o kadar büyüklerdi ki, yedi gök ve yedi yer katlarını ağzının yanına koysa farkedilmezdi. Ateşten halkolmuş yetmiş bin dağ, her dağda yetmiş bin ırmak, ırmakların yetmiş bin kolu, her kolda da yetmiş bin şehir vardı. Şehirlerde yetmişbin köşk, her sarayda yetmiş bin hane, her hanede de yetmiş çeşit azabın olduğu sandıklar vardı. Dağlarda ağaçlar vardı, zakkum adlı meyveleri cehenneme girenlerin yemeği idi ve zehirden acı idi. Peygamber bir değirmen gördü, cehenneme atılanları un ufak ederdi. Yetmiş bin deniz vardı, içinde olanlar bilinmiyordu, denizlerde çok yüksek dalgalar vardı ve öyle bir ses çıkarıyordu ki bu sesi duyanların hepsi oracıkta ölürdü. Kapkara kurtlar vardı, alevlerden yılanlar çıyanlar, cehenneme girenlerin etlerini yerlerdi. Bu cehennemin azabı diğerlerinden azdı.

İkinci katın adı “Luzza” idi, sorumlusu Tarkâil adlı melekti, önceki cehennemde söylenenin iki katı azab vardı.

Üçüncü “Hatîm” idi, sorumlusu Tarfâil adlı melekti, burada önceki ikisinde olan azabın üç katı vardı.

Dördüncü “Seîr” idi, sorumlusu Tamkâil adlı melekti, içinden pek çok ırmaklar akardı, derinlikleri de yetmiş yıllık idi.

Beşincisi, “Veyl” idi, sorumlusu Satâil adlı melekti, o kadar çok yılan çıyan vardı ki sayısını ancak Allah bilir.

Altıncı “Sakar” idi, sorumlusu Katâil adlı melekti, içinde sayısız vadiler vardı ve üstü ateşten bir örtüyle kapalıydı.

Yedincisi “Hâviye” idi, sorumlu meleğin adı Hatrâildi, içinde büyük maşalarla alevden tabutları eline alan sayısız zebani vardı, peygamber burayı görünce rengi kaçtı, ümmeti için kederlendi, “Buralar hangi insanların yeridir?” diye sordu, melek, “Ey

peygamber, yedinciyi söyleyeyim, buraya hazret-i İlsâya asi olanlarla, Firavun, Kârûn ve kavimleri girecek, altıncıya Allah’a şirk koşanlar girecek ve ebedî kalacak, beşinciye girenleri azabı bitince bırakacağız, dördüncüye şeytan ve avânesi girecek, üçüncüye Yahudiler girecek ve ebeden çıkmayacak, ikinciye Hristiyanlar girecek” diye anlattı. Peygamber “Birinci kat kimler için?” diye sordu, melek söylemeye çekindi, rasûl tekrar “Buraya hangi grup girecek, söyle” dedi, ikinci defa sorunca Cebrâil Mâlik’e “Söyle, bugün bunu bilmesi lazım” dedi. Mâlik, “Buraya günahkâr ümmetin girecek, onlara iletin, buraya düşmesinler, çünkü ne genç ne yaşlı merhamet etmem” dedi. Peygamber çok üzüldü, ağlamaya başladı, o kadar ağladı ki Mâlik ve Cebrâil de ağlaştılar, Allah rasûlü dua etmeye başladı, “Ey Allah’ım, ey ihtiyaçları karşılayan, ümmetimi affet, cehennemden koru” diye yalvardı, Allah “Ey sevgilim, kederlenme, ümmetin dünyada ne kadar günaha girse de affederim, benim sana olan şefkatim senin ümmetine olandan yüz kat fazladır” buyurdu.

Peygamber bunu duyunca çok sevindi, Cebrâile, “Allah izin verse de Kâbe Kavseyn’e çıksam” dedi, Allah’ın takdiriyle tekrar o makama vardı, Cenâb-ı Allah peygambere, “Cennetteki rahatlığı ve cehennemdeki azabı gördün, bunları insanlara anlat, İslâm’a girip senin söylediğine uyana cennetteki bütün nimetleri vereceğim. Ey sevgilim sana üç şey söyleyeyim, kedere ve gama uğradığın zaman benim adımla an, ben sana senden daha yakınım. İkinci, garibanlar rencide olmasın, dua ederlerse kabul eder ve onları üzene aynı acıyı veririm. Üçüncü, ne kadar sıkıntı çeksen de sabret, razı ol, bu dünya vefasızdır, süsüne aldanma. Peygamber, “Ey Allahım, burada olanları kavmime anlatsam “Bir gecede bu kadar şeyi nasıl gördün?” diye bana inanmazlar” dedi. Allah, “Ebû Bekir inanır, sonra da hiç kimse buna yalan demez, kim Mi’râca inanmazsa dünyada kâfir olarak gider” buyurdu.

Sonra Allah’tan izin alarak peygamber Kâbe Kavseyn makamından ayrıldı, dönüşte yine pek çok tuhaf olay gördü ve hazret-i Musa’ya rastladı, Musa, “En yüce makama vardın, orada aracısız Allah ile konuştun, ümmetine ne kadar oruç ve namaz aldın?” diye sordu, peygamber “Ümmetimin yılda üç ay orucu, günde de yirmi beş vakit namazı oldu, kabul edip geldim” dedi, Musa, “Bunlar çok ağır ibadetler, ümmetin yapamaz, Allah’tan talep et, biraz hafifletip al” dedi. Peygamber Cenâb-ı Allah’ın katına çıktı, secdeye kapanıp “Ümmetime bu farzları biraz hafiflet” diye yalvardı,

Allah, “Beş vakit namazı düştüm, orucun da bir ayını çıkardım” buyurdu. Peygamber Musaya dönüp Allahın merhametini anlattı, Musa, “Hiçbiri bunları yapamaz, zayıflar” dedi, peygamber tekrar Allah’ın katına çıkıp yalvardı, yine namazdan beş vakti indi, her gelişinde Musa “Bunu da hafiflet” dedi. Pek çok kere rasûl cenâb-ı Allah’a arz etti, her gidişinde beş vakit namaz düştü, sonunda günde beş vakit namaz ve yılda bir ay oruç kaldı. Musa “Allaha tekrar dön, bunu da hafiflet de” dedi, peygamber, “Artık utaniyorum” dedi ve beş vakit namazı, bir ay da orucu aldı.

Göklerde ümmetin ibadeti duyuruldu. Cebrâil peygamberi alıp gökyüzünden getirdi, Yecüc ve Mecüc adlı kavme iletti, onlara Allah’ın emrini anlattı ve İslâm’a davet etti, fakat sözleri onları etkilemedi, önceki dinlerinde kaldılar.

Doğuda ve batıda Cabılka ve Cabılsa adlı iki şehir vardı, her şehirde iki bin kapısı vardı, iki kapının arası bir fersah idi, on tane komutan ve on bin kişi bu kapıları beklerdi, her ay bu kişiler değişir, kıyamete kadar da tekrar sıra gelmezdi. Peygamber onları davet etti, hepsi birden kabul ettiler, dini öğrendiler.

Üç kavme uğradılar, onları da davet etti, bu lanetliler için Allah’tan başka düşman yoktu, hiç biri inanmadı, kâfirlikde devam ettiler. Sonra Cebrâil peygamberi başka bir kavme götürdü.

ALLAH RASÛLÜNÜN İSRAİLOĞULLARI’NI İSLÂM’A DAVET ETMESİ

Bu kavim aslen İsrailoğullarındandı, Kasas suresinde ayrıntılı anlatılan Sâmirî’nin yaptıkları nedeniyle gelenlerdi. Hepsi Musa peygambere inanan, Tevrat okuyan, Muhammed Mustafa’nın görevlendirileceğini bilen mü’minlerdi. Cebrâil onlara peygamberi tanıttı, mutlulukla hepsi birbirine haber verip peygamberin karşısına toplandılar. Peygamber, “Hangi dine inanırsınız?” diye sordu, onlar, “Biz Musa’nın ümmetiyiz, her şeyi yaratan Allah’a kuluz” dediler.

O kavimde başka insanlarda olmayan değişik adetler vardı, Peygamber; “Açıklayın, renkleriniz neden sarıdır?” diye sordu, onlar “Allah korkusundan, gece gündüz kederleniriz” dediler, Peygamber “Neden giysilerinizin hepsi yünden?” diye

sordu, onlar “Önceki peygamberimizin giysileri yünden olduğu için” dediler, Peygamber “Neden çocuk doğunca ağlar, ölen olunca gülersiniz?” diye sordu, onlar “Buraya gelen eziyet görür, ölen cennette rahat görür” dediler, Peygamber “Kapılarınız neden açık?” diye sordu, onlar, “Birbirimizden saklı mal almayız” dediler, Peygamber “Neden evleriniz hep aynı?” diye sordu, onlar “Birbirinden yüksek olsa kıskançlık kalpleri oyalar” dediler, Peygamber “Neden evleriniz mescidlerinize uzak ama mezarlıklarınıza yakın?” diye sordu, onlar “Evimiz uzak olunca mescide çok adım attığımız için sevabı çok olur, mezarlıklarımız da yakın ki ölümü unutmayalım, bizler de bunlar gibi olacağız diye nefsimizi terbiye edelim” dediler, Peygamber “Dükkanlar neden açık?” diye sordu, onlar “Her şeyin fiyatı belli, parasını bırakıp gerekeni alıp gideriz, yalan alışveriş yapmayız” dediler, Peygamber, “Neden sizde hiç hasta yok?” diye sordu, onlar “Hastalıklar günahlardan olur, bizde günah işleyen olmaz, bazen bir günaha giren olsa gökyüzünden bir ateş iner ve onu insanların içinde öldürür” dediler.

Peygamber bunun gibi pek çok sorular sordu ve cevabını aldı, hepsi peygamberi tasdik etti ve Kelime-i Şehâdet getirdiler.

Onlar “Ey peygamber bir arzumuz var, biz Kâbe’yi her yıl tavaf etmek isteriz, dua etseniz de yer yüzü bizim için kısalsa, bir de biz herkesi görsek ama kimse bizi görmese, siz Allah’ın hem kulu hem peygamberisiniz, biz de kıyamete kadar size ümmetiz” dediler. Peygamber el açıp dua etti ve duası kabul oldu, o kavim her yıl gidip kimseye görünmeden Kâbe’yi tavaf eder.

Sonra oradan da çıktılar ve cinler topluluğuna gittiler, peygamber onları da İslâm’a davet etti, hepsi müslüman oldular. Sonra Cebrâil peygamberi Mescid-i Aksaya getirdi.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN MESCİD-İ AKSA’YA DÖNÜŞÜ

Peygamber iki rekât namaz kılarak şükretti, önceki peygamberleri gördü, kendisi de onların içinde idi, sağında ebû Bekir, solunda da Ömer vardı, sonra Allah’tan gelen emirle Cebraîil ile beraber Burak’ın üstünde Mekke’ye doğru yola

çıktılar. Yolda kervanlara rastladılar, onlar da peygamberi gördüler, bunlarla alakalı olanları ilk fırsatta anlatacağım.

Sonra kendi mekanına geldi, o zaman yatağı sıcaktı, bazı alimler üç ya da dört saat sürdüğünü haber verdiler. Güneş doğumuna kadar yatakta bekleyen Peygamber sonra tavaf etmek için Kâbe'ye gitti, oradaki toplanmış insanlara Mi'îrâc'ı anlattı, hepsi şaşıtı kaldı, kâfirler yalan olduğunu söylediler, bazı kıt akıllı müslümanlar da Mi'râca inanmadığı için dinden çıktılar. Allah rasûlü ne zaman anlatsa ebû Bekir "Doğru, inandım" diyerek kabul ederdi. Lanetli ebû Cehil de her seferinde "Görmedin" derdi. Kim Mi'râc'ı tasdik ederse mahşer günü ebû Bekir ile arkadaşlık edecektir, kim de şüphe ile yaklaşırsa ebû Cehîl'in etrafında olacaktır.

Kâfirler birbiriyle haberleşerek bir yerde görüşmek için toplandılar, "Muhammed yedi gök katını ve Mescid-i Aksayı bir gecede görüb geldim diyor, biz gökyüzünü bilmeyiz ama kitaplarda Beytü'l-Makdis ile ilgili bilgiler var, o kitabı elimize alalım, mescidle ilgili sorular soralım, Makdis'de pek çok yer var, hepsini de doğru söyleyemez, yalan söylediği anlaşılınca da insanlar ona büyücü diyecekler" diye konuştular. Kâfirler bu istişareden memnun kaldılar.

Mescidi görenlerden bazıları da karşısına geçti ve Peygambere "Bize Makdis'in şeklini anlat" diye sordular, fakat peygamber dikkatli bakmamıştı, bu söz karşısında şaşkın bir halde beklemeye başladı, o sırada Allah'ın emri ile Cebrâîl geldi, Makdis'i de oraya getirdi ve peygamber her soruya gözüyle görerek cevap verdi. Verdiği her cevap kitapla uyunca bu sefer "Hepsini bildin, Makdis'i gördüğün doğru, peki senin yolda bizden Şam'a giden kervanlara neden rastlamadı?" diye sordular. Peygamber, o gecede üç kervana rastladım, biri gece olduğu için Revahâ adlı yerde konaklamıştı, kaybolan develerini ararlardı, onların yanına gittim, bir kâse su alıp içtim, gelince hepsini sorarsınız, ikinci bir kervan da Zimerev adlı bölgeye konmuştu, iki kişi bir deveye binmişti onlara yaklaştım, deve ürküp kaçtı, üstündeki adamlar düştü, birine hiçbir şey olmadı ama birinin kolu kırıldı, üçüncü kervan da Ten'im adlı bölgedeydi, yarın sabah kuşluk vakti buraya gelirler" dedi.

Kâfirler bu sözleri duyunca ertesi gün güneş doğunca kuşluk vakti evlerin çatılarına çıkıp beklemeye başladılar, sonunda kervanlar geldi, hepsi de peygamberin

söylediği gibiydi, “O gece Muhammed’e rastladık” diye olanları anlattılar. Bu kadar mucizeyi gördükleri halde İslâm’a girmediler, birbirlerine “Muhammed büyü ile görmüştür” diye konuştular.

Aksa’ya gittiğini ayetler, gökyüzüne çıktığını da hadisler ile otuz tane ashab tasdik eder, Siyer’de hepsinin adı var, onlar en yakın arkadaşları idi, mütevatir hadis olduğunda kimsenin şüphesi yoktur. Mi’râc hadisesini kısaltılmış olarak bitirdim. Her şeye gücü yeten Allah bilmeden yapılan hataları affetsin.

PEYGAMBERLİĞİN ONİKİNCİ YILI, ENSAR’IN İSLÂM’A GİRİŞİ

Bunlar peygamberliğin onbirinci yılında oldu, on ikinci yılında ise Mekke’ye Medîne’den on iki kişilik bir grup tavaf için geldi, Rasûl onlara İslâm’ı öğretti, hepsi dîni kabul edip müslüman oldular. Medînelilere rehberlik etsin diye Musab bin Umeyr’i yanlarında gönderdi.

Musab Medîne’ye gitti ve davete başladı, kavminin ulularından Esad ve Said müslüman oldular, sonra Medîne halkı tamamen müslüman oldu, açık açık şehâdet ettiler. Her gün Musab’dan ders alırlardı. O da peygambere mektup yazarak müslüman olanları haber verirdi, sonra hem tavaf hem peygamberi ziyaret için kendisi de geldi.

Sonra İslâm yükselmeye başladı, peygamberliğin onüçüncü yılında Medîne’den beşyüz kişi Hac için Mekke’ye ve peygambere geldiler, “Ey Muhammed, bir isteğimiz var, Medîne’ye gelseniz, biz de dinini anlatmana yardım etsek, hizmetinde olsak” dediler, Peygamber kabul etti, Şa‘b adlı bölgede buluşmak üzere sözleştiler, güneş batıp da gece olunca peygamber Abbas’ı da yanına alarak geldi, Medîneliler birer birer toplandı, orada yetmiş erkek iki hanım olmak üzere toplam yetmişiki kişi oldular, orada hepsi oturub konuştular, ilk önce Abbas başladı, “Ey kavim, hepiniz Allah’ın birliğine inanıp dine girdiniz, bu kadar yıldır biz Muhammed’i koruyor ve ona yardım ediyoruz, biz buradayken hiç kimsenin gücü yetip onu kötü sözlerle incitemez, peygamberi alıp götürseniz kâfirler eziyet eder, yardım etmeye de çare olmaz, eğer yapamazsanız Muhammed boşuna üzülsün” dedi. Ensar, “Bu şekilde düşünmekte haklısın, peygamber kendi ağzıyla kalbindeki şartlarını söylesin” dediler. Allah rasulü ensardan bunu duyunca, Kur’an’dan bir sure okudu, “Ey

müslüman kardeşlerim, Medîne'ye gidince bunu iletin, öncelikle Allah'ın emrine uyun, sonra bana yardım edin, bütün varlığınız benim için gitse de düşmanla mücadeleye yeter demeyin, bana yardım etmede hiç kimseden korkmayın, ne kadar eziyet görseniz de dininizi çocuklarınızdan üstün tutun. Eğer bu sözleri kabul eder ve Allah yoluna girerseniz faydasını ahirette görür cennete girersiniz" buyurdu. Esad adında biri peygambere son derece saygılı bir şekilde "Bize ne söylersen hepsini can u gönülden kabul ettik, önce şehâdet edip İslâma girdik, sizi peygamber olarak kabul ettik, Allah'ın emrine hizmette hazırız, buradan Medîne'ye gelerseniz, bizle birleşerseniz, yolunuzda canımızdan geçer her emrine uyarız, kim size düşman olursa onunla savaşır ve kan dökeriz, yoluna malımızı, mülkümüzü ve ailemizi kurban ederiz. Bizim bir talebimiz var, Allah size peygamberlik nimetini verdi, kısa bir süre sonra buraları alsanız, Mekke müslüman olsa ve Hâşimîler sizi geri çağırsa bizleri bırakıp gider misiniz?" diye konuştu, rasûl onlara, "Ey Ensar, bunu düşünmeyin, Allah beni bu devlete erİştirirse de sizi bırakıp Mekke'ye dönmem, canınız canım, kanınız kanımdır, mezarım da sizinkilerle beraber olacak, sizin sevdiğinizi sever, düşmanınıza düşman olurum" buyurdu. Bu sözler onları teskin etti, iki tarafın sözleri kesinleşti, sonra Ensar rasulün elini tutarak onun yönetimine girdiklerini ifade ettiler.

Bu anlaşmadan sonra Allah'tan vahiy geldi, içlerinden on iki kişi sorumlu başkan seçildi. Bu vekillerin dokuzu Hazrec kabilesinden, üçü de Evs kabilesindendi, Hazrec'e mensub olanların isimleri Siyerde verilmiştir, birincisi Berâ bin Ma'rûf, ikincisi Râfî' bin Mâlik, üçüncüsü Sa'd bin Abbâd, dördüncüsü Sa'd bin Haysem, beşincisi Sa'd bin Rabi', altıncısı Ubâde bin Sâmit, yedincisi Abdullah bin Revâha, sekizincisi Abdullah bin Cezâm, dokuzuncu da Münzir bin Amr idi. Evsden seçilen üç vekilin isimleri de; birincisi Es'ad bin Zerâre, ikincisi Ebu'l-Heysem bin Teyhan, üçüncüsü Üseyyid bin Hızîr idi. Peygamber Ensar'a "Hepiniz başkanları kabul edin, hiç birinizin aklına bir şey gelmesin, bunları Allah'ın emri ile görevlendirdim" dedi.

Şeytan bu konuşmaları Mekkelilere bildirdi, onlar da Ensar'a "Şa' bda böyle böyle anlaşma yaptınız mı?" diye sordular, Ensar "Ne boş laf" deyip çok durmadan Medîne'ye yola çıktı. Bir müddet sonra Mekkeliler işin aslını öğrendiler, çok öfkelenildiler, ashab'a çok eziyetler ettiler, peygamber de arkadaşlarının durumunu görünce Medîne'ye gitmelerini söyledi.

İlk önce Musab gitti, sonra Seleme, Abdullah, Âmir, Habbab, Sa‘d Vakkas, Abdurrahman, Şemmas, Erkam, Mikdad, Mes‘ud, Sa‘id hicret ettiler, sonra hazret-i Osman gitti, Huzeyfe kölesi Sâlim ile, Hamza ve Mürsed, ebû Mürsed, Allah Rasûlü’nün kölesi Kebşe hicret ettiler. Sonra Amr bin Mektûm, Ammar ve Abdullah gittiler. Hepsi de Mekke’den gece çıktılar ve görünmeden Medîne’ye kaçtılar.

Sonra hazret-i Ömer atına bindi, oklarını kabına koydu, Kureyşliler oradayken Kâbe’ye geldi, dönerek iki kere tavaf etti, İbrahim makamına gelerek iki rekât namaz kıldı, sonra vakur bir biçimde atına bindi. Kureyşlilere dönerek “Bu putlara tapınmanın ne faydası var, siz Allah’ın birliğinden şüphe eden yolunu şaşırmış kâfirlersiniz, ben Medîne’ye gidiyorum, sizden saklanmıyorum, kimin eceli geldiyse ardımdan gelsin” dedi ve atını kamçılıyıp yolun ortasından yürüyüp gitti. Korkudan hiç biri bir şey söyleyemediler.

Ebû Bekir ve Ali Mekke’de kaldı, ashabın hepsi hicret ettiler, Allah rasulü ve ebû Bekir, Ömer’den onbeş gün sonra yola çıktı. Ashab Medîne’ye varınca, Ensar onları korudu, ikram ve iltifat ettiler, ne kadar ev, bağ, bahçe varsa hepsini onlarla bölüştüler. Bu yüzden Medîne’de bu insanlara “Allah yolunda yardım eden” manasında isim verildi. Bunlar gerçekten müslümanlardı. Peygamber daha bu dünyaya gelmeden Ensar bunu tahmin etmişlerdir ve müslümanların İslâm’a ilk giren ataları olmuşlardır. Bu olanları bırakıp sonraki insanlar Ensar’ı tanısinlar, bilsinler diye şunu anlatmayı düşündüm.

PADİŞAH TAB‘ HAMÎRÎ’NİN HİKAYESİ

Önceden sultan olan pek çok kişi vardı, bunların biri de Hamîr adlı Tab‘ lakablı kişi idi, babasının adı Rida‘ idi. Kim padişah olsa ve dünyayı yense, sayısız atlı ve yaya asker alarak hareket ederdi. Bu sultanın da dört bin alim danışmanı vardı, hepsi de büyücü ve falcı idi, biri de Umyariya adlı vezir idi. Askerin hepsi yanında bulunurdu, sultanlığı, saltanatı görülürdü. Nereye gitse, insanların haberi olur, şehrin yaşlıları, uluları da karşılamaya çıkardı.

Bir keresinde padişah askeri ile beraber Beytullah’a geldi, fakat burada diğerleri gibi hiç kimse onu saygı ve hürmetle karşılamadı, padişah’ın canı sıkıldı,

vezirine “Bu nasıl iş?” diye sordu, vezir edebli bir şekilde arabların cahil olduğunu söyledi ve “Araplarda Beytullah diye bir yer var, insanlar o eve ta‘zim ederler, başka kimseye etmezler” diye de ekledi. Padişah çok öfkeleni, derin düşüncelere daldı, “Eğer araplar bu eve inanıyorsa, burayı yıkıp dağıtayım” diye karar aldı. “Mekkelilerin hepsini kılıçdan geçireyim, onlara öyle şeyler yapayım ki ancak kaçanlar elimden kurtulsun” dedi.

Aklından böyle düşünceler geçirirken değişik bir hastalığa yakalandı, burnundan ve gözlerinden pis kokulu bir su akmaya başladı. Kokudan yanında kimse duramıyordu, hekimler de pek çok ilaç denemelerine rağmen ne olduğunu anlayıp çare bulamadılar. Sonra bir hekim vezire gelerek, “Padişah bana aklından geçenleri anlatsa hastalığın ne olduğunu anlarım” dedi. Vezir heyecanla sultana hekimi sözlerini aktardı, o da kabul etti. Padişah hekime “İddianı söyle bakalım” dedi, hekim, “Sultanım, Kâbe hakkında düşünceniz nedir?” diye sordu. Padişah, “Arablara öfkeleni ve Kâbe’yi yıkmaya niyetlendi, arabların da hepsini öldürmeyi düşündüm” dedi, hekim, “Ey sultan, size o evin sahibini söyleyeyim, o göklerin, yerlerin ve sekiz alemin Rabbidir, gizli açık ne yapıldığını bilendir, içinizden geçeni de bilir, bu hastalık bu sebepten olmuştur, tevbe ederek bu niyetten vazgeçerseniz hastalık da biter” dedi. Sultan bu sözlerden çok etkilendi ve Kâbe’yi yıkmayacağına söz verdi, Allah’ın izni ile hastalık da hemen geçti, padişah şükretti, Kâbe’nin izzetini ve Allah’ın birliğini anladı, Mecûsîlik’den çıktı ve İslâm’a girdi. Arablardan nasıl hacc yapılacağını öğrendi, Mina’da pek çok hayvan kurban etti, Kâbe’yi usulüyle tavaf etti ve Hacerü’l-esved’i öptü. Kâbe’ye bir kapı yaptırdı, içindeki putları çıkarttı, “Hayız, nifas ve cünüb hallerde Kâbeye girilmesin” diye emir verdi. Mekkeli genç, yaşlı herkese pek çok gün toplu yemekler verdi, altın, gümüş, cevahir gibi hayırlar yaptı.

Padişah bir gün yatarken, uykusunda bir ses ona Mekkelilere hayır için Kâbe’ye değerli bir bina yapmasını söyledi. Yerinden heyecanla kalktı ve Hasr adlı bir yapı inşa ettirdi. Tekrar rüyasına giren ses daha kıymetli olmasını söyledi, bu sefer Meâkır adlı bir binayı yaptırdı, üçüncü kez rüyasındaki ses “Bundan da değerli olmalı” dedi. Sabah güneş doğar doğmaz rüyaların da rahmânî olduğuna kanaat getirip, pek çok değerli taşlardan yedi büyük bina yaptırdı. Bu yapılar sonraki padişahlara kaldı. Mekke’ye bundan sonra yerleşim arttı. O zaman Medîne’de su vardı ama yerleşim

yoktu. Alimler buranın son peygamberin geleceği yer olduğunu bildiler, dörtbin dört yüzden fazla alim toplanıp görüştüler, “Son peygamber buraya gelecek ve bu yere defnedilecek” diye konuştular, “Burayı yurt edinelim, Muhammed gelmeden düzenlemeler yapalım, Allah o peygamberin yüzünü görmeyi nasîb etse de sözüne itaat etsek, boynumuzu yoluna sunsak, bu padişahların emrinden çıksak, ölene kadar peygamberin yanında olsak, buradan hiç birimiz ayrılmamak ve her işini üstümüze alsak” diye anlaştılar.

Sonra bu alimlerin kararından padişahın haberi oldu. Sonra o alimlere “Burada kalarak ne yapacaksınız?” diye sordu, alimler, “Aklımızda şu düşünce var ki, son zamanlarda bir peygamber kavminden kaçıp buraya gelecek, sonra ona ölüm gelince kabir kazılacak ve buraya defnedilecek, adı Muhammed olacak, Arablar’ın Kureyş kolundan çıkacak ve diğer görevlendirilmiş peygamberlerin hepsinden de daha faziletli olacak, Burak ile göklere çıkacak, sidreyi, arşı görecek, Kabe Kavseyn makamında Allah’ın selamına mazhar olacak, o kişiye ümmet uyarsa onlara cehennem haram olacak, göklerden “Furkan” adlı kitap inecek, insanlara ve cinlere onun kuralları geçerli olacak, pek çok şehir İslâm olacak, kanunları ahirete kadar geçerli olacak, salatanatlı sultanlar bu etkiden korkarak titreyecek. Bu kişinin sevgisi kalbimize girdi, buraya gelip yerleşmeye baş koyduk, yüzünü görmek nasîb olursa, müslüman olur ona ümmet oluruz dedik, eğer ölüm gelirse bizden sonraki nesillere bu bilgi erişir, ve layık olurlarsa İslâma girerler” dediler. Padişah bu sözler karşısında görmeden peygambere hayran oldu, “Ben de askerlerimle beraber buraya yerleşeyim” diye düşündü. Sayısız askeri vardı ve Medîne’nin suyunun azlığı onların kalmasını zorlaştırdı, kalmalarının sıkıntı olacağını düşündü ve kendi makamından Medîne’yi şehir haline getirdi, söylediğimiz dörtyüz alime yerler verdi, çocukları olsun, çoğalsınlar diye hanımlarla evlendirdi, sonra da peygambere bir mektup yazdı.

Mektupta “Ey Abdullah oğlu Muhammed, baban Muttalib’den doğdun. Adın arşa “Rasûlüm” diye yazıldı ve bir Allah’ın peygamberi oldun. Ben Rida‘ oğlu Hamîrim. Lakabım Tab‘. O putlara tapınmayı terkettim, Kelime-i Tevhid getirdim, müslüman oldum. Göklerde, yerlerde, iki alemde ne olsa Allah’ın emri iledir, Allah senin adını kendi adı ile beraber arşa yazdı, insanlara ve cinlere peygamber kıldı. Allah’tan gönderilen Kur’an’ın emirlerini söylersiniz, hükmüm altındaki inkarcılar

bütün hepsini kabul ettiler. Size bir olan Allah'ın peygamberi olarak inandım ve İbrahim dinine girdim, kavminize uyguladığınız kurallarınızın hepsini kabul ettim. Eğer o zamana yetişirsem yoluna canımı veririm, Allah korusun ölür gidersem de beni mahşer günü şefaatten unutma” gibi pek çok sözler vardı. Sonra kağıda mührünü bastı, mührüne de “İşler eninde ve sonunda Allah’a aittir” yazdırdı. Şamul adlı bir alime bu kağıdı verdi, “Sen Muhammed'i görürsen kendi eline ver. Eğer ölür gider de karşılaşamazsan çocuğuna ver, torunundan torununa vasiyet ile aktarılın, ve peygamberin eline geçsin” dedi. Sonra ordusu ile beraber gitti, alimler Medîne'de kaldı. Bu yolculukta Hindistan sınırında Felsan adlı yerde padişah öldü.

Bu sözleri kitaplarda geçer, peygamberin doğumu ile arasında bin yıl vardır. Şamul o kağıdı çocukları ve torunları ile korudu, sonra yirmi birinci kuşaktan Ebâ Eyyûb el-Ensârîye geldi. Ebu Leyla peygambere o mektubu getirdi, rasûl okuyunca, “Merhaba ey yaratılışı temiz kardeşim” diyerek üç kere razı olduğunu söyledi.

İşte bu dört yüz alim ensarın ataları olan kişilerdir, peygamberi görmeden İslâm olmuşlardır. Hâtipler onları “Muhacir ve Ensar” diyerek hutbelerde anarlar. Muhacirler Mekke'deki yerlerini bırakıp hicret ettiklerinde Ensar da malları ile din yolunda o dereceye ulaştılar. Ayrıca çok şerefli insanlardı, bu sebepten de hutbelerde anılırlar, onlar Müslüman olmak için mucize beklememişlerdir. Allah rasûlünün hikâyesini bırakıp burada bunu anlattım. Şimdi öncesinden başlayıp peygamberin hicretini anlatayım.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALLAH RASÛLÜ'NÜN MEDÎNE'YE GİDİŞİ

Ey her şeyi bilen, büyük ve çok cömert Allah'ım, benim durumumu da biliyorsun, iyiliğin ve yardımın olmasa ben fakir konuşamam, söyleyemem. Sevgilinin hikâyesini, Medîne'ye gidişini herkes bilsin diye anlatmak için senden yardım ve kolaylık dilerim.

Önceden peygamberin arkadaşlarının Medîne'ye vardıklarını anlatmıştım, Muhammed Mustafa'nın yanında Sıddîk ile Ali kaldı. Sıddîk bir gün peygambere Medîne'ye gitmek istediğini söyledi, peygamber de ona “Sabret, Allah izin verince

beraber gideceğiz” dedi. Sıddık bunu duyunca çok sevindi, iki deve satın aldı, ikisini iyice besledi, Medîne yolculuğu için hazırladı.

Sahabenin yavaş yavaş Medîne’ye gittiğini farkedten Kureyşliler bu konuyu konuşmak için toplandılar, şeytan bir insan suretinde yanlarına oturdu, Kureyşliler onu beyaz sakallı biri olarak gördüler ve “Siz neredensiniz?” diye sordular. Şeytan, “Ben Necdî kabilesindenim, size Muhammed’in sihirlerine karşı yardım etmeye geldim” dedi. O ihtiyarı sevinçle aralarına aldılar, peygamber hakkında neler yapacaklarını konuştular. Hâşim, “Demirlerle Muhammed’i bağlayalım ve elimizle her gün yemek verelim, ölene kadar da bırakmayalım” dedi, ihtiyar “Bu olmaz, arkadaşları duyunca sizden Muhammed’i alır ve bu işe dahil olan Hâşimîlerin de hepsini öldürür” dedi. Oradan Ebu’l-Bihter, “Muhammed’i Mekke’den çıkaralım, bir daha da almayalım, kendi başına dolaşsın” dedi, şeytan “Bu da doğru olmaz, çünkü birileri kanıp ona arkadaş olabilir, yine etrafına bir grup toplanır ve sonunda size düşman olarak gelir” dedi. Hepsi ihtiyara katıldılar, ve saygı duydular, oradan Ebû Cehil, “Benim aklımda bir şey var, Mekkelilerden bütün kavimler toplaşsak, Muhammed uykusundayken hepimiz birden üstüne varıp öldürsek” dedi. Oradakiler bu fikri beğendiler, “Hepimizle savaşılamazlar, bizde sonunda onları razı eder ve aramızda toplayıp diyet öderiz” dediler. Yaşlı “Bundan iyi fikir olamaz, “ebu’l-Hakem çok doğru söyledi, ölmezse büyücülüğü artar, Muhammed’in ölmesi lazım” dedi. Hepsi bu sözleri onayladılar, bütün kabilelere haber verildi. Cebrâil de peygambere bu kararı vahiy ile bildirdi, “Ey insanların en hayırlısı, kâfirler toplandı ve karar aldılar, bu gece seni yatağında öldürmeye gelecekler, evine uyuyunca girelim diye düşünüp önce kapını göztecekler, beklemeyen yola çık, onlara görünmeden git” dedi. Cebrâil bunları söyleyip kendi katına çıktı.

Hazret-i peygamber Ali’yi karşısına aldı ve kâfirlerin kararını anlattı, “Benim yatağında bir müddet uyu, benim gibi nefes al ver, sakın korkma, kâfirler sana hiçbir şey yapamaz” buyurdu. Hazret-i Ali peygamberin yatağına girdi, seslerini de peygambere benzetti.

Burada bu hikâyeyi koyup, bir başka hikâye anlatayım, bir zaman Cenâb-ı Allah Cebrâil ve Mîkâile “Siz yaratıldığınızda ikiniz birbirinize kardeş oldunuz, kader ile belirlediğim ölümü birinize verdim, ikiniz konuşun karar verin, birinizin ölmesini

takdir ettim” buyurdu. Cebrâil ve Mikaâil “Dünyada ben durayım, sen öl” diye konuştular, tekrar tekrar aynı şeyler söylendi, kendileri için ölüme razı olmadılar, bu tartışanlar “Ey Allah’ım beni al” diye yalvardılar. Allah da meleklerle, “Bu kadar zamandır burada, huzurumda duruyorsunuz, insanların kendileri ve çocukları için konuşurdunuz, sevgilim Muhammed ile kulum Ali, sizin gibi kardeştir, bakın “Benim yerime öl” diye kendi yerine onu yatırdı. Ali bu sözü tutup yatağa girdi, ikiniz onun yanına gidin ve kâfirlerden koruyun” buyurdu. Cebrâil ve Mikâil, Aliye yardım etmeye geldiler.

Şimdi önceki konuya, peygamberin ve Kureyşliler’in hikâyesine devam edeyim. Mekkeli kavimlerin uluları geç saatte toplandılar, uyuyunca öldürmeye girmek için evin kapı tarafından haber alıyorlardı. Peygamber toprağa Ya-sin suresini okudu, bir nefes üfledi, odasından dışarı çıkıp orada duranların başından saçtı. Kimseye görünmeden çıktı gitti, bazılarının başına toprak geldi, sonra olacak Bedir savaşında bunların hepsi öldü. Şeytan peygamberin bu yaptığını gördü ve kâfirlere anlattı, “Muhammed başınıza toprak saçtı ve dışarı çıkıp gitti” dedi. Kâfirler inanmadılar, içeri girdiler, karşlarına hazret-i Ali çıktı, “Hepiniz ne iş için buraya geldiniz?” diye sordu. Onlar, “Muhammed ne tarafa gitti?” diye sordular, Ali “Niye soruyorsunuz? Ben Muhammed’i gözetip durmuyorum” diye cevapladı. Kâfirler bu cevaba o kadar öfkelenildiler ki Ali’ye zarar vereceklerdi, oradan Ebû Leheb “Ali’den elinizi çekin, vurmayın” dedi. Leheb’den bunu duyunca hepsi dışarı çıktılar.

Peygamber ise güneş doğmadan Ebû Bekir’in evine gitti, Sıddîk hemen ayağa kalktı, şehirden gece çıkmak için yol hazırlığını yaptı. Abdullah bin Uraykıt önceden yolu görmüştü, yolu onlarla beraber gitmek için ücretini aldı ve Medîne’ye yola koyuldu. Sıddîk develerini ona verdi, üç günlük uzaklıktaki eski Sevr mağarasında buluşacaklardı. Âmir adlı birine de birkaç koyun verdiler, her gün bu koyunların sütünü sağıp Sevr mağarasına getirecekti. Ebû Bekir’in oğlu Abdullah da her gün Kureyş’te olanları, konuşulanları Sevr’e gelip anlatacaktı. Yemekleri hazırladılar, o gün Safer ayının yirmiyedinci gecesi idi, kimsenin haberi olmadan Mekke’den çıktılar. İz bırakmamak için ayaklarının tamamıyla değil sadece ucu ile basıyorlardı, Sıddîk çok titiz davranıyordu, kâfirlerden bir zarar gelmesin diye yolda rasûlün önünde,

arkasında ve yanlarında gidiyordu. Peygamberin nalinleri parçalandı, ayakları kanadı, yürüyecek hali kalmadı ve hazret-i Ebû Bekir onu sırtında taşıdı.

ALLAH RASÛLÜ'NÜN MAĞARAYA GİRMESİ

Sonra ikisi mağaraya geldiler, önce Ebû Bekir girdi, göstermeye yılan, çıyan olmasın diye elleri ile etrafı yokladı. Mağarada çok delik vardı, saysa yetmişiki tane çıkardı, üstündeki kıyafetini yırttı ve eli ile delikleri tıkadı. İki deliğe kumaş yetmedi, onları da ayağı ile tıkadı, yer açtı ve peygambere “Buyrun” dedi. Peygamber mağaraya girdi, oturdu. Cebrâil Allah’a “Allah’ım izin ver de bu dağı kanatımla kapatayım da kâfirler görmesin” diye niyaz etti, Allah “Sabret, korumak kendime has özelliğimdir, onları zayıf bir yaratığım ile saklayacağım” buyurdu. Örümceğe “Sevgilimi kâfirlerden koru” diye emretti, örümcek gece mağaranın girişini ağı ile kapattı, bir güvercin de çöplerle yuva yaptı ve yumurtladı, Allah’ın takdiri ile mağaranın girişi hiç kimse girmemiş gibi oldu. Mağaradaki güvercin Mekkedeki güvercinlerin cinsindendi, Burada örümceğin hikâyesini anlatayım.

Cenâb-ı Allah İbrahim peygambere “Kâbe’yi yap” diye emrettiğinde o nasıl yapsam diye şaşkın bir halde kalakalmıştı, o zaman bu örümcek ağından biraz ördü. Bu örülen ağa bakarak Allah’ın halîli Kâbe’yi yaptı, bunun üzerine Allah örümceğe, “Sen benim halîlime yardım ettin, habibim mağarada iken de girişe ağ ör” diye ilham etti. Bu lütûfdan dolayı örümcek öyle mutlu olmuştu ki, ömrünü mağarada geçirmeye başlamıştı.

Az önceki peygamberin hikâyesine döneyim, peygamber aç ve yorgun bir halde iken uyku bastırdı, Sıddîk’ın dizlerine başını koydu ve dinlenmeye çekildi.

MAĞARADAKİ YILANIN HİKAYESİ

Ebû Bekir uyumadı, müşriklerin korkusuyla tedirgin bir şekilde bekledi, daha önce ayağını koyduğu bir delikten bir yılan gelip ısırды, çok acı hissetti, zehir şiddetini gösterdi, çaresiz gözlerinden yaşlar aktı ve peygamberin yüzüne damladı. Rasûl uyandı, Sıddîk’a niye ağladığını sordu, o da “Bir yılan ayağımı ısırıp zehrini bıraktı”

dedi. Peygamber deliğe baktı, o anda yılan selam verdi, rasûl ona kızdı ve “Burada Sıddîk bana mağara arkadaşıdır, neden soktun?” diye sordu, Allah’ın takdiriyle yılan konuşmaya başladı, “Ey peygamber, bir sözüm var, bin ikiyüz yıldır senin yüzünü görmek sevdasıyla ağladım durdum, önceki kitaplardan duydum ve Mekke’de çıkacağını düşündüm, oraya gitsem görürüm diye sürüne sürüne buraya geldim, bu sefer hazret-i Îsâ beni gördü, “Nereye gidersin?” diye sordu, “Ben Muhammed’e aşığım” diye anlattım, Îsâ bana “Eğer ömrün altı yüz sene daha yeterse görürsün, Muhammedle ikimizin arasında altıyüz sene var, bu sebebdan senin ömrün yetmez, bu Muhammed sevdasını bırak” dedi, ben de “Ey Allah’ın peygamberi, neden bu kadar kalbimi bozarsın, altı yüz sene aşkı ile ağladım, yoluna ölsem ne olur, yaşayacağı yeri söyleseniz de onun zamanına yetişirsem görsem” dedim, Îsâ “Sevr mağarası var, görmek istiyorsan oraya git, Muhammed bir gece kavminden kaçıp orada kalacak” dedi. Ben de Îsâ’dan bunu duyunca, pek çok zahmetlerle buraya geldim, yetmiş tane delik açtım, burayı altıyüz sene yurt edindim. Düşündüm ki, bu deliklerin birine bir şey tıklırsa diğerinden peygamberi görürüm. Bu gece mağara arkadaşınız Ebû Bekir hepsini kapattı, gerçekten sizin olduğunuzu anlayınca saygısızlık ettim, çaresiz yüzünüzü görmek için dişimi ayağına batırdım” diye konuştu ve özür dileyerek boynunu eğdi. Peygamber ömrünü kabul etti. Yılan da rasûlün çok özlediği ve beklediği yüzünü gördü, mutlu oldu, rahatladı. Sıddîk’ın rahatsızlığı daha da arttı, peygamber ayağına toprak sürdü, Allah’ın izni ile o anda iyileşti.

Kitapların bazılarında şu anlatılır, onu da bildireyim, o zaman Cebrâil gökten bir taş getirdi, “Ey peygamber, Allah’ın Sıddîk’a selamı var, hazret-i Âdem yaratılmadan dörtbin yıl önce bu taş yaratıldı, içinde de şerbet dolu bir inci kadeh var. Cenâb-ı Allah onu Sıddîk içsin ve hastalığı tamamen geçsin diye gönderdi” dedi. Sonra taş açıldı ve kadeh çıktı, kardan daha beyaz, baldan daha tatlı ve mis kokulu idi. Sıddîk kadehi aldı, hepsini içti, yılanın soktuğu yer tamamen iyileşti. Sıddîk’ın gözlerinden perde kaldırıldı, mağaranın bir kenarına baktı, orada bir deniz ortasında bir kayık olduğu halde duruyordu, o kayıkta ayakta bir adam ve etrafında da bağlar, bahçeler vardı. O kişi kayıkla geldi ve Sıddîk’a “Ebû Bekir, eğer bu kadar zarar yeter diye düşünüyorsan, üzülme, benimle gel, kayıkla seni o bahçelere götürüyüm” dedi. Sıddîk, “Bu teklifi bana niye yapıyorsun, peygamberi burada bırakıp da bahçene, sarayına gelmem” dedi. O anda görüntü kayboldu, Ebû Bekir kendine geldi, peygamber,

“Gördüğünü anlat” buyurdu, Sıddîk, “Ey rasûl söyleyeceğim şey, sizin bilmediğiniz bir şey değildir, merhametinle gördüğümün ne anlama geldiğini söyle” dedi. Peygamber, “Söyleyeyim, o deniz Kevserdir, o kayık bana duyduğun sevginin gemisidir, üstündekinin de adı Rıdvân’dır, o bahçeler cennettir, Allah keremi ile gösterdi ve isteseydin İdris peygamber gibi seni de alıp oraya koyardı. Eğer kâfirler bizi bulacak olursa, bize hiç zarar gelmeden Rıdvân ikimizi cennete götürecektir” buyurdu.

Rasûl böyle söyleyince Sıddîk iyice rahatladı. Hiç uyumadan peygamberin etrafını gözetlerdi, yavaş yavaş rengi sararmaya başladı, peygamber sebebini sordu, o da hiç uyumadığını, çok yorulduğunu, bu sebepten sarardığını söyledi. Allah rasûlü, “Allah sana Rıdvân’ı verdi” dedi, Sıddîk bunun ne anlama geldiğini sorunca peygamber, “Mü’min’e Allah’ın veçhi bütünüyle gösterilir, sana özellikle gösterdi” buyurdu.

Peygamberi mağarada bırakıp Kureyşlilerden anlatayım. Mekke’ye ve etrafına haber salıp “Muhammed’i gören ve karşımıza o ikisini getiren ya da yerini söyleyen eğer doğru çıkarsa ona yüz deve vereceğiz” diye duyurdular. İnsanlar haberciden bunları duyunca “Biz bulsak yüz deve alırız” diye hevesle onu dinlediler. İz takip etmede meşhur olmuş Ebû Kürz adında biriyle anlaştılar, Ebû Kürz peygamberin izini gördü, “Bu yoldan gitmişler” dedi, ve mağaraya kadar kâfirleri getirdi, orada, “Muhammed ve Ebû Bekir’in izlerini burada kaybettim, buradan ya gökyüzüne ya da yerin altına gittiler, değilse de mağaranın içine bakın” dedi, kâfirler ona, “Muhammed’in izinden gitmedin, bu örümcek mağaranın girişine ağlarını daha Muhammed doğmadan örmüş, bir de altında yumurtalarıyla güvercin yuva yapmış, ikisi mağaraya girse hepsi darmadağın olurdu” dediler. Bu minvalde pek çok söz söylediler ama hiçbirisi mağaraya bakmadı, araları onbeş metreden daha yakındı ve dikkatle baksalar görürlerdi. Sıddîk onları gördü, konuştuklarını da duyuyordu, rasûle bir kötülük gelecek diye korkusundan gözleri yaşardı. Peygamber, “Ey benim mağara arkadaşım, neden ağlarsın, anlat” dedi, Sıddîk, “Bu kâfirlerden size bir zarar degecek diye korktum” dedi, peygamber ona, “Üzülme, kâfirler gelseler de göremezler, Allah her zaman bize yardım eder” buyurdu. Ebû Bekir bunu duyunca ağlamayı bıraktı. O sırada “Muhammed bu mağarada” demek için lanetli şeytan geldi, Cebrâil de kendi

yerinden kanat açtı ve şeytana vurdu, onu yedi kat yerin dibine geçirdi. İnsan görünümünde bir melek gelerek onlara, “Hepiniz burada durup bakmayın, dağılın, mağara çok” dedi. Bu fikir mantıklı geldi ve etrafa dağıldılar.

Peygamber ve Ebû Bekir Allah’ın kudretine tevekkül ederek oturuyorlardı. Söylediğimiz gibi Ebu Bekir’in oğlu Abdullah kâfirlerin içlerinde idi, neler yaptıklarını, ne kararlar aldıklarını, peygambere bildiriyordu. Âmir de koyunlarını o bölgede otlatıyor ve sütlerini sağıp geç vakitte Sıddîk ile peygambere götürüyordu. İki deve daha önceden Uraykıt’ın oğlu Abdullah’a verilmişti, üç gün üç gece geçtikten sonra o mağaraya develeri getirdi.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN MAĞARADAN ÇIKMASI

Peygamber mağarada üç gün kaldı ve dördüncü gün, Rabî’l-evvel ayının ilk Perşembe günü dışarı çıktı. Rasûl ile Sıddîk bir deveye, Abdullah ile Âmir de bir deveye bindiler, dördü Medîne’ye doğru yola çıktılar. Gece biri görürse haber götürür korkusuyla yolun dışından gittiler.

Ümmü Mâbed adında bir kadın devamlı çölde otururdu, onun ne kadar bilgili bir kadın olduğunu herkes bilirdi, her gidene yemekler yedirirdi, bu sefer de peygamberin yolu düştü ve kadının çadırına geldiler. Hepsi de hem aç, hem yorgundu. Onlara hiç yemek çıkaramadı. Orada boynundan bağlı hasta bir koyun vardı, peygamber kadına, “Hurma var mı? satın alsak” diye sordu, kadın, “Sizlere verecek yemeğim olsa satmazdım, parasız ikram ederdim, ama bu yıl üzerimizde kıtlık var, göklerden hiç yağmur yağmadı, yiyecek ot bulamadığı için koyunlarımız düşkün hale gelir, ölüp gider” dedi. Peygamber kadına, “Ey kadın, bu koyunu niye sağmıyorsun?” diye sordu, o da “Ölmek üzere, bu ara açlıktan hasta oldu” dedi. Peygamber, “İzin verirsen bu koyunu ben sağayım, olur ki memesinden süt gelir ve diğer koyunlara denk olur” buyurdu. Kadın “Çok iyi olur” diye cevap verdi, peygamber koyunu önüne aldı ve sağdı, eli değdiği anda göğsüne sütler doldu. O süttten bütün adamlar doydu, artanını ev sahiplerine bıraktılar. O koyun onsekiz sene daha yaşadı ve yaz kış sütü hiç kesilmedi.

Peygamber oradan çıktı, giderken biri görüp Mekke’ye haber verdi. Sürakâ bin Mâlik yüz deve almak amacıyla yola çıktı. Sonra peygamberi buldu, yakalamayı

düşündü ama altındaki atı yola yıkıldı, atını durdurup hemen tekrar bindi ve peygambere doğru sürdü, yakınına geldiğinde ise atının ayakları yere girip kaldı. Süraka peygambere yalvardı, “Bu belâ senden dolayı başıma geldi, dua eder de kurtarırsan, tekrar Mekke’ye döneceğim” diye ağladı. Peygamber el açıp dua etti, atı sıkın yer onu bırakıverdi. Peygamber Sürakâ’ya, “Az bir zaman sonra Medîne’ye gitmiş olacağım” dedi. Para verdiler ama Sürakâ almadı, peygamber ona, “Döndüğün zaman bizi gördüğünü sakla” buyurdu, sonra Sürakâ güzel sözler söyleyerek ayrıldı. Yolda peygamberin peşine düşen pek çok kişi ile karşılaştı, onlara “Bu yolda değiller” dedi, hepsi bu söze inanıp geri döndü.

Eşlem kabilesinin lideri Huseyb bin Büreyde Mekkelilerin yüz deve verecekleri haberini duydu, yetmiş tane atlı adamını yanına alıp aramaya başladı. Önceden peygamberi tanıımıyordu, yolda onlara rastladı, “Yüzünde ışıklar parlayan bir kişi, duruşu büyük zatlar gibi, Muhammed olabilir mi?” diye düşünüp, “Siz kimsiniz?” diye sordu. Peygamber soyunu, sopunu anlattı, karşılıklı konuşmalar oldu, Muhammed Mustafa’nın tatlı konuşması Büreyde’yi etkisi altına aldı. Peygamber’i Allah rasûlü olarak kabul etti, kelime-i tevhid getirdi, yanında gelen yetmiş kişi de hep beraber Müslüman oldular. Büreyde “Ey Allahın rasûlü, kabul edersen seninle beraber gideyim, başımdaki sarığı âlem yapayım” dedi. Peygamber bu sözü kabul etti, hepsi yol arkadaşı oldular, yolda anlatacak başka bir şey olmadı. Sonunda Medîne’ye yaklaştılar.

ALLAH RASÛLÜ’NÜN MEDÎNEYE GİRİŞİ

Ensar, peygamberin gelişinden haberdar oldu ve Harre dağına çıkıp beklemeye başladı, yolda Allah rasûlü gökyüzüne yansıyan nuru ile göründü. Genç, yaşlı duyan herkes heyecanla peygamberin karşısına gitti. Rasûlü görüp güzel duyguları coştı, peygamberi öven maniler, şarkılar, beyitler söylediler, büyük, küçük hepsi sevinç içindeydi, o gün gibi bir gün yaşanmamıştı.

Peygamber pazartesi günü geldi. Peygamber büyüklerden Külsüm ibni Hedim’in evine misafir oldu. Kalabalıklar grup grup yanına gelip, peygambere övgü dolu sözler söylediler. Peygamber bir müddet Kuba’da kaldı, ondört gün boyunca bir

mescid yapmayı düşündü, mescidle alakalı ayetler inince de orada namaz kıldı, Cuma namazı orada farz oldu, yüz kişi ile kıldılar, peygamber çok güzel bir hutbe okudu.

Hazret-i Ali Mekke'den üç gün sonra bir gece gizlice çıktı, gündüz geç vakitlere kadar yatar, güneş doğana kadar da hiç durmadan yürürdü. Pek çok gün aç ve yorgun vaziyette yürüdü, Kuba mescidine geldiğinde Allah rasûlü ile buluştu. Peygamber tekrar devesine bindi, Medîne'ye doğru yola çıktı. Ensar'ın hepsi "İlk önce bende kal" diye ısrar ediyordu. Rasûl onlara, "kimde kalacağımızın kararını ben vermeyeceğim, Allah nereyi nasîb edecekse bu deve oraya yatacak" buyurdu. Deve şehrin yollarında yürüdü, peygamberin kabrinin bulunduğu yere dizlerini büktü, oturdu. Çok durmadan tekrar kalktı, sokağa girdi, peygamber mescidinin bulunduğu yere tekrar çöktü. Aslı Şamul'dan olan Ebû Eyyûb'un evi de buraya çok yakındı. Rasûlü evine götürdü, ev iki katlı idi, alttaki katı boşaltıp "Hücreniz bitene kadar kalın" diye verdi.

Peygamber orada dururken arkadaşları da mescid'in duvarlarını yükselttiler, duvarlar bitince de hurma ağaçlarıyla tavanı örttüler. Yerlere de hurma serdiler. Mihrab Beyt-i Mukaddes tarafında idi. Peygamber'in mescidi ve hücreleri yedi ayda bitti, Eyyûb'un evinde yedi ay durdu, sonra hücrelerine geçti.

Cemaatler namaza gelirken kolaylık olsun diye mescid'e üç kapı açılı. Kapıların birinin adı, bâb-ı Rahmet, birine bâb-ı Nebî dendi, peygamber o kapıdan geçerek mescide gelir ve namaz kılar, nasihatlar ederdi. Üçüncüden de ashab girerdi. Hazret-i Ömer halifelik zamanında asıl tarzını değiştirmeden biraz daha genişletti. Hazret-i Osman biraz daha genişletti, oymalı ve süslü taşlarla yapıyı tamir ettirdi. Mescidin çatısını sac ağacından yaptırdı. Önceden Ömer'in yaptırdığı halini biraz değiştirdi. Velid bin Abdülmelik kubbeler yaptırdı. Ömer bin Abdülaziz de duvarları tamir ettirdi, daha sonra peygamberin hanımlarının odalarını mescide ekledi. Abbasi halifeleri zamanında Mehdi tamir ettirdi. Sonra Me'mun adlı halife mescidi tekrardan yeniledi, sonraki halifelerin de her biri mescide bakım yaptılar. Mescide tamir ve bakım yaptırılanların isimlerini söyledik, siyerde bu halifeler yer alır.

Peygamber Zeyd bin Hâris ile Ebû Râfi adlı kölelerini iki deve ve beşyüz dirhem para ile Mekkeye gönderdi. Peygamber'in kızları Fâtıma ve Ümmü Gülsüm ile

hanımı Sevde binti Zem'a ve Zeyd'in hanımı Ümmü Eymen'i Medîne'ye getireceklerdi. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah, Sıddîk'ın hanımını ve kızını alıp, gece yürüyerek Mekke'den Medîne'ye götürdü. Sahabe Mekke'deki ailelerini kaçııp götürdüler, Ensar muhacire ne kadar bağ, bahçe, ev, bark varsa bölüp verdiler.

Peygamber Medîne'ye geldiğinden beri öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzlarını iki rekât olarak kılıyordu, bir ay bu şekilde devam etti. Sonra bu üç namazın farzlarını dörderden kıldılar, sabah ve akşam namazları öncekinden farklı olmadı.

Abdullah bin Yelem adlı bir Yahudi bir gün peygamberin yanına geldi ve “Ey rasûl sana üç sorum var, eğer cevap verirsen İslâm'a gireceğim” dedi ve “Öncelikle bir çocuk doğduğunda bazısı anneye, bazısı babaya benzer, neden diğerine benzemez, bunu aslını açıkla. İkincisi, cennettekiler o kadar yiyecekten önce hangisini yerler? Allah kıyametin kopacağını nasıl gösterecek?” diye sordu. Peygamber Abdullah'a cevaben, “Çocuğun benzemesini söyleyeyim, hangisinden ilk önce meni gelirse, çocuk da ona benzeyerek doğar, cennetteki kulların ilk yiyeceği yemek balık ciğerinden yapılan kebaptır, kıyametten bahsedeyim, doğudan çıkan bir ateş koyun süren bir çoban gibi insanları mahşer yerine sevkeder” diye cevapladı. Abdullah bütün cevaplara kalbinden inandı ve hepsini onayladı. “Allah tektir, sen de onun peygamberisin” diyerek Kelime-i Tevhid getirip müslüman oldu.

Sahabenin bazısı Medîne'ye geldikten sonra hava değişikliğinden hasta oldu, Ebû Bekir de çok hastalanmıştı, geceleri rahatsızlıktan hiç uyuyamıyordu, peygamber dua etti, “Medîne'yi de bana Mekke gibi sevdire, bu halka şifa ve bereket ver” diye yalvardı. Allah rasûlünün duası kabul oldu....

Peygamber Ensar ile Muhaciri birbirine kardeş ilan etti, kimin kiminle kardeş olduğu Siyerde ayrıntılarıyla vardır. Muhacirlerden ve Ensardan kırkbeş kişiyi birbiriyle hazret-i Peygamber kendisi kardeş kıldı, sadece Ali kardeşsiz kaldı, ve “Ey peygamber, bende diğerleri gibi kardeş yok” dedi, Peygamber de “Benimle bu dünyada da, öbür dünyada da kardeşliğin vardır” buyurdu.

Medîne'nin etrafında Yahudi kabileler vardı, onların büyükleri peygamber ile anlaşma imzaladılar, “Medîne'ye düşman saldırırsa Yahudiler yardıma gelecek, Musa

peygamberin yolunu bırakıp İslâm’a girin diye onlara ısrar edilmeyecek” diye anlaştılar. Peygamber bu şartları kabul etti ve Yahudiler dinlerinde kaldılar, anlaşma kağıdına da iki taraf mühür bastı.

Bu sene aşûre ayında peygamber oruç tuttu, rasûlün bu ibadetine uyarak sahabenin de hepsi oruç tuttular. Ramazan orucu kesinleşti ve Allah ayet ile farz kıldı. Sahabe aşûrede oruç tutmayı bırakıp ramazanda oruç oldular.

O yıl Velid bin Muğîre ve Âs bin Vâil adlı peygambere düşmanlık eden kâfirler öldü, cehenneme gitti. Muhacirden Osman adında bir sahabe ve ensardan Esad, Berâ, Gülsüm bin Hedem ve Nakîb adlı sahabeler bu sene vefat ettiler.

O yıl Selman-ı Fârisî de müslüman oldu ve Allahın kurallarını öğrendi, önceden ateşperest olan Selman sonunda doğru yolu tuttu.

Ezan da bu sene belirlendi, bazıları Cebrâil’den vahiy olarak geldiğini iddia eder, bazıları da sahabeden yedi kişinin rüyalarında gördüğünü söyler, böylece sünnet-i müekkede olmuştur.

O yıl Sıddîk’ın kızı olan ve hakkında Allah’ın onyedî ayet göndererek temizliğini peygambere gösterdiği Ayşe annemizi peygamber nikahladı. Siyerde faziletleri anlatılır, fikhî meselelerin hepsini bilir ve peygamberden ikibinikiyüzon hadis nakletmiştir. Bir erdemi de hazret-i peygamberin vefat anında Ayşe’nin kolunda can vermesidir. Peygamber’in nikahlı hanımlarından sadece Ayşe bakire idi. O zaman Ayşe annemiz dokuz yaşında idi, rasûl ile dokuz sene zaman geçirdiler, peygamber dünyadan geçerken atmış iki yaşındaydı.

HİCRETİN İKİNCİ YILINDA OLANLAR

Hicretten sonra bir yıl geçti, ikinci yıla girildi. Bu sene ramazan ayında oruç tutmak ayet ile farz oldu.

Önceden kible Beytullâh değildi, hepsi Beytü’l-makdis’e karşı namaz kıldırı. Yahudiler “Kiblede bize ortaklar” diye müslümanları kınıyorlardı. “Niye dinde de

ortak olmuyorsunuz?” diye konuşup ashabı rencide ediyorlardı. Yahudilerin bu sözlerini sahabe gelip peygambere anlattı. Peygamber içinden kıblenin değişmesini düşünürdü, bir gün namaz kılarken rükûda Cebrâil ile vahiy geldi, “Yüzünü çevirip Kâbeye bak” emri ile Allah rasûlü rükûda döndü. Namazda peygamberin yaptığını yapıp ashab hep beraber yüzünü döndü. Ondan sonra Beytullah kible oldu ve sahabe de rahatladı. Bu mescide Peygamber iki kibleli mescid anlamında “Zü’l-kibleteyn” diye isim verdi. Sonra mihrâb olan yeri Beytullah’a çevirdi. Sonra da bütün yeryüzüne Kâbe kible oldu. Yahudiler pek çok sözler söylediler, bazıları “Muhammed kıskançlıktan bizim kiblemizden döndü” dedi. Bazıları, “Vatanını anmak istiyor” dediler, bu sözü duyan Mekkeli müşrikler de şaşıtı kaldı. Allah’tan ayet geldi ve değişiklik haberi verildi. Hayy bin Ahtab adlı Yahudi ashabla dalga geçerek, “Önceden Makdis’e doğru kıldığınız namazlar doğru mu, sapkınlık mı, eğer o ibadetler oldu ise niye kıblenizi değiştirdiniz? Eğer onlar hata ile olduysa pek çok yıl sapkınlıkta kaldınız ve günaha girdiniz, sizin haliniz ne olacak?” diye sordu. Sahabe ona, “Bu Allah’ın emri ile oldu, ayet indi ve önceki kibleyi değiştirdi” dediler. Bazı Yahudiler yine “Sizlerden bundan önce ölen insanların hali ne olur?” diye sordular ve ölenlerin yakınlarından bunu duyanlar peygambere gelerek hepsini söylediler. Allah sevgilisine ayet gönderip doğrusunu bildirdi. Sonra Allah rasûlü Kuba Mescidi’ne gitti ve kendi elleriyle kibleyi değiştirdi. Genellikle pazartesi günleri ashabı ile burada namaz kılardı. Peygamber ashaba “Kim düzgün bir abdest alır ve bu mescidde namaz kılsa ona hac ve umre sevabı yazılır” buyurdu.

FÂTİMÂ’NIN EVLENMESİ

Peygamberin kızı Fâtıma buluş çağına erince ashabın büyüklerinin hepsinin kalbinden Fatıma ile evlenmek geçti. Bir gün Sıddîk peygambere gelerek, önce Allah’a şükür etti ve sonra Fatıma’yı istedi. Peygamber “Kimseyi kabul edemiyorum, onun kime nasîb olacağını Allah Cebrâil ile bana bildirecek” buyurdu. Ebû Bekir amacına ulaşmadan gitti. Bir gün yine hazret-i Ömer Fatıma’yı istedi, peygamber aynı sözleri ona da söyledi. Ashabın hepsi istediler ve Allah rasûlü bundan başka cevap vermedi.

Bir gün Sıddîk, Ömer ve Sa‘d mescidde sohbet ediyorlardı, birbirlerine peygamberin kızını vermediğini söylediler, Fatıma’yı herkesin istediğini, peygamber hiçbirini kabul etmediğini, muhacirden sadece Ali’nin kaldığını konuştular. Ebû Bekir, “Ali’ye bunu söyleyelim, fakirliğinden bahsederse de biz aramızda toplayıp bütün ihtiyacını verelim” dedi. Sıddîk’ın bu sözlerini kabul ettiler ve Ali ile konuşmaya gittiler. Ali ücreti mukabilinde birinin bahçesinin bakımını yapıyordu, üçü selam verip geliş amaçlarını anlattılar. Ali’nin gözleri yaşla doldu, âh etti ve “Ben Fatımayı hepinizden daha fazla istiyorum, gizlice söylemeyi düşünüyordum, gidip peygambere söylesem, hadi o da verse, mehir için malım yetmez, bu yüzden söylemem” dedi. Sıddîk “Siz gidin, biz ne kadar isterlerse vereceğiz, eğer peygamber kızını verirse sen dünyalığı düşünme” dedi. Hazret-i Ali çok heyecanlandı, hemen evine gitti.

Peygamber Ümmü Seleme’nin odasındaydı, kapıda terbiyeli bir şekilde bekledi. Allah rasûlü hanımına “Hemen gidip kapıyı aç, Allah’ın ve peygamberin sevgili arkadaşı gelmek için dışarıda bekliyor” buyurdu. Ümmü Seleme kapıyı açtı, Murtaza selam ile içeri girdi, peygamber ona “Merhaba, amcamın oğlu, buyur” diyerek karşısında yer gösterdi, ve “Ey kardeşim, kalbindeki hangi sebeple geldin, ağzından ne çıkarsa kabuldür, içindekini saklama, açıkla” dedi, Ali peygamberi ululadı ve “Benim halimi bilirsiniz, annemden de babamdan da fazla şefkat, ilgi görmedim, doğru yolu sizden öğrendim, benim yalnız olduğumu da bilirsiniz, yakınlık kurabildiğim kimse yok, ey rasûl talebim bana Fâtıma’yı eş olarak vermenizdir” dedi. Peygamber Ali’nin isteğini bildiği için tebessüm etti ve “Fatıma’nın mehrine yetecek dünyalığın var mı, ne düşünerek geldin?” diye sordu, Ali “Ey peygamber, eskiden beri benim durumumu biliyorsunuz, bir zırhım, bir devem, bir de kılıcım var, bunlardan başka vereceğim hiçbir şeyim yok” dedi. Peygamber, “Kılıç ile savaş yapacaksın, deveyi ben verdim, pazarda zırhını sat da Fatıma için değerlendirelim. Ey Ali sana müjdeler olsun, Cebrâil bana geldi, Cenâb-ı Allah yedi kat göklere ve sekiz cennete, arşa, kürsîye duyurmuş, “Talib’in oğlu Ali ile sevgilim’in kızı Fâtımayı birbirine eş yaptım, hepiniz şahit olun” buyurmuş, cennetteki melekler, huriler, sizin için düğün yapıyor, bu günün şerefine birbirlerine değerli taşları serpiyorlar, Allah melekleri onların mescidine topladı, Cebrâil hutbe okuyup nikahınızı kıydı, ipekten bir kumaşa bunları yazıyor, mescide gidip bu nikâhı ahaba duyurayım” buyurdu. Ali izin alarak kalktı ve Sıddîk’a gidip bu sözleri anlattı, hepsi mescide gitmek için heyecanla yürüdüler.

Peygamber minbere çıktı, önce Allaha hamd ü sena etti, sonra da “Bugün Cebrâil bana haber getirdi, Allah yedi göklerin meleklerini mescidde topladı, “Sevgilim’in kızı Fatıma’yı Ali’ye verdim” diye bildirdi, Cebrâil’e emir verdi “Ashaba bu haberi götür, hepiniz şahit olun, Fatıma’yı Ali’ye kendi rızlarıyla verdim” buyurdu” diye anlattı. Sonra Ali’ye “gel” diye işaret etti, Ali terbiyeli bir şekilde geldi, “Fatıma’yı sana verdim, mehir için ne verirsin” diye sordu. Ali, “Fatıma’yı kabul ettim, mehri için bu zırhımı veririm” dedi. Peygamber “Onu pazarda sat ve para olarak getir” dedi. Sahabe çok duygulandı, hepsi mübarek olsun diye tebrik ettiler, hazret-i Ali zırhını çıkardı ve satmak için pazara gitti. Hazret-i Osman pazarda karşısına çıktı ve “Parasını söyle, alacağım” dedi. Zırhı Osman dört yüz dinar karşılığında aldı. Sonra “Ben bu zırhı sana bağışlıyorum, bunu giy ve kâfirlerle savaş. Allah rızası için sana veriyorum” dedi. Ali hem parayı hem de zırhını alıp peygambere geldi, peygamber de çok sevindi, hazret-i Osman için dua etti.

Peygamber paranın tamamını Sıddık’a verdi, “Fâtımâ’nın ihtiyaçlarını bununla al” dedi, Sıddık da yünden ve hurma liflerinden yastık ve yatak aldı. Topraktan yapılmış bardak ve tabak ile giysileri de görünce Peygamber duygulandı, gözleri doldu.

Düğün için beş dinarlık hurma aldı, dört dinarlık yağ aldı, bir dinara da süt aldı ve onları bir yere koydu. Söylenen paradan biraz kaldı, peygamber onu da Aliye verdi, “Bunu Fatıma ile ihtiyaçlarınıza harcayın” dedi. Sonra “Bütün herkesi çağır, hepsi gelip nöbetleşe onar kişi içeri girsinler ve düğün yemeğinden yesinler” buyurdu. Hazret-i Ali şehre giderek herkese duyurdu, erkek, kadın sayısız insan geldi, sonra da peygamberin düzenine göre içeri onar kişi girdiler. Yemeği Allah rasûlü elleriyle veriyordu, sırayla girenlerin hepsi de doyunca çıkıyordu. Yediyüz kişi geldi, yemekten de hepsi doyuncaya kadar yediler, Allah’ın takdiriyle, o yemek hiç azalmadı.

Düğün bitti ve insanlar dağıldı, hazret-i peygamber eli ile Fatıma’yı sevdi, Ali ile Fatıma’yı kollarının altına alıp yürüdü. Ali’nin evine geldiler, ikisini birbirine teslim etti, haklarında dua buyurdu, sonra dönüp geldi.

Fatıma’nın hikâyesi Siyerde detaylı anlatılır, burada anlatamadım, kim daha çok öğreneyim derse dördüncü bölümüne baksın.

ALLAH RASÛLÜN'E CİHAT EMRİNİN GELMESİ

Bu sene cihat emri ayet olarak geldi, peygamber sahabe ile beraber cihat ederek kâfirleri İslâm'a davet ediyorlardı.

Peygamber'in kendisinin katıldığı savaş "Gaza", sahabenin peygambersiz yaptıkları savaş da "Seriyye" diye adlandırılır. Siyer'de gaza sayısı yirmibir olarak verilir, bazıları yirmidört, bazıları da yirmiyedi diye söyler. Dokuz gazada kâfirlerle boğaz boğaza savaş oldu diğerlerinde geri döndüler, sahabe elli altı seriyye yaptılar.

İlk seriyye hazret-i Hamza seriyyesidir. Kâfirlerle Seyfû'l-bahr'de karşılaştılar, müslümanlardan Mecdî adlı biri ortayı buldu ve savaş olmadı.

İkinci seriyye, Ubeyde bin Hâris'in yanındaki yetmiş kişi ile yaptığı seriyyedir. Mekke ile Mısır arasında Kureyş kervanına karşı düzenlendi. Müşriklerin kervan başı Ebû Süfyân idi, onlar ikiyüz kişiydiler, müslümanlar tekbir getirerek onların etrafını sardı. İlk önce Sa'd bin ebî Vakkas ilk oku attı, Kureyşliler ile Müslümanlar arasında orada çok büyük bir vuruşma oldu. müslümanlar yendi, Kureyşliler Mekke'ye kaçtı, sahabe Medîne'ye döndü, o seriyyeden bolca ganimet ele geçirildi.

Yanında muhacirin hepsi varken ilk gaza gerçekleşti, peygamber yerine Sa'd bin Muâz adlı sahabeyi yerine bıraktı. Mekkeliler peygamberden haberdar olunca onunla karşılaşmadan gittiler. Peygamber de Benî Zamir kabilesi ile anlaşma yaparak on beş gün sonra dönüp geldi. Peygamber tekrar yerine Sa'd bin Muâz'ı bırakarak bir gaza daha yaptı. İslâm sancağını Sa'd bin ebî Vakkas taşıyordu, ikiyüz muhacir katılmıştı. Kureyş'ten bir kervanın yoluna çıkacaklardı, kervan Ümeyye'nin idi ve yüz kadar kişi vardı. Peygamber Bevâta adlı yere geldi, kervan ordan geçip gitmişti. O sefer yapılmadı ve Medîne'ye döndüler.

O sene Zü'l-ʿuşeyre adında bir gaza oldu. Şam'a doğru ticaret için yola çıkan Ebû Süfyân'ın kervanına karşı düzenlendi. Peygamber yerine Esed'in oğlunu vekil bıraktı, sahabeden yüzelli kişilik bir grub hazırlandı, Hamza bin Muttalib'e de cihad sancağını verdi. ʿUşeyre adlı yere varınca birkaç gün beklediler, fakat kervanların

önceden geçip gittiğinin haberi geldi. Uşeyre’de Müdlic adlı bir kabile vardı, peygamber onlarla karşılıklı güven anlaşması yaptı.

Peygamber hazret-i Ali’ye o seferde Ebû Turâb lakabını verdi. Bunun sebebi de şudur; Ali bir ağacın dibinde yatıyordu, rüzgâr eserken yattığı yere kumlar doldu. Peygamber onu yüzünde kumlarla görünce “ebû Turâb” dedi ve kendi elleriyle o toprakları sildi. Sonra Ali’ye, “İnsanların iki çeşit talihsizi vardır, biri hazret-i Salih’in devesini öldürdüler, biri de sonraki zamanlarda seni şehit edecek, yüzüne kanın akacak. İkisinin de günahları çok fazladır” dedi ve bu sözü bütün ashaba söyledi.

Bu gazve böyle tamamlandı, Medîne’ye döndüler, Gürz bin Câbir adlı biri de gidip develeri aldı. Peygamber tekrar gazaya niyetlendi, Ali’ye savaş sancağını verdi, yerine de Hâris’in oğlunu koydu ve Safvan adlı bölgeye gitti. Oradan kervanlar geçmişti, peygamber Medîne’ye döndü, bu yolda karşılaşmadı.

O sene sekiz ya da on kişiyle bir seriyye düzenlendi, Sa’d Vakkas ve ‘Ukkâşe vardı, Abdullah bin Cahş da komutan olmuştu. O seferde Abdullah müminlerin emiri diye isimlendirildi. İki kişiye bir deve düşüyordu, sırayla biniyorlardı. Sa’d ve Utbe sırayla bir deveye biniyorlardı, bir gün deve kaçtı, Abdullah’dan izin alarak onu aramaya gittiler. İkisi develerini pek çok gün aradılar ama bulamadılar, sonunda Medîne’ye dönüp geldiler, tekrar sefere katılamadılar. Batn-ı Nahle adlı yerde kervan Abdullah’a geldi, Hazrî bin Amr, Hakem, Osman ve Nevfel Kureyşlilerle beraberdi. Kervanlar bunları görünce kalplerine korku girdi, Abdullah da bunu anlayıp arkadaşlarına, “Şimdi ustura vurun, başınızı tıraş edin, bizi haccetmeye gidiyor sansınlar, kalpleri rahatlasın” dedi. Ukkâşe tamamen tıraş oldu, Âmir de saçlarını kesti, kervanlar da görünce korkuları geçti ve yüklerini indirip yemeklerini pişirdiler.

Sonra Ashab bağırarak, tekbirlerle hücumla geçtiler, iki taraftan oklar, taşlar atıldı, büyük bir vuruşma oldu. Vakîdî bin Abdullah, Amr bin Hazrîye bir ok attı. Okun yarasıyla lanetlinin canı cehenneme gitti. Kervandaki büyüklerden Osman ve Hakîm esir alındı, Nevfel ve bazı kâfirler kaçtılar, Kureyşlilerin malları ganimet olarak kaldı. Bu vuruşmada kâfirlerden ölen ilk kişi Amr bin Hazrî idi, ilk esir olanlar da Osman ve Hakem oldular. Müslümanlar Nahle’den çıktı, bir yerde durdular ve ganimetleri taksim ettiler, Abdullah beşte birini peygambere ayırdıktan sonra sahabe arasında

paylaştırdı. Sonra Medîne'ye geçtiler, Kureyşliler esir olan iki kişi için fidye verdi, peygamber de fidye karşılığı salınmalarını kabul etti. Onları İslâma davet etti, Hakem kabul etti ve şehâdet getirdi, Osman ise kabul etmedi, ve Kureyşlilerle beraber Mekke'ye döndü. Peygamber Bedir adlı bir gazâda kâfirlerle karşı karşıya geldi, siyerde aralarında bilgiler vererek bu gazâyı anlatır.

BEDİR SAVAŞI

Bedir savaşı hikmetlerle doludur, Cenâb-ı Allah büyük ve itibarlı kulları gaza ettiği için onlara merhamet etti, ayrıntılarıyla anlattım.

Mekke'den Şam'a kervan çıktı, reisleri de Ebû Süfyân ve Amr bin As idi. Bu haber gizlice peygambere geldi. Allah rasûlü Bedr tarafına giderek onlara baskın vermeyi düşündü, orduya toplansınlar diye emir verdi, üçyüz beş kişi toplandı, bunların seksen kişisi muhacir, diğerleri ensar idi. Peygamber Amr ibn Mektûmu yerine vekil olarak bıraktı. Sahabeden sekiz kişi gerekçeli olarak gazaya katılamadılar.

Bazıları ramazan'ın onikisini tarih verir. Toplamda yetmiş deve ve üç atları vardı, herkes sırayla biniyordu. Altı tane zırh ve sekiz tane kılıçları vardı, hepsinde yeterli savaş malzemesi yoktu. Peygamber sahabe ile beraber, Kureyş kervanıyla vuruşmak için yola çıktı.

Peygamber'i yolda biraz bırakıp, kervandan bahsedeyim. Ebû Süfyân, Mekke'ye Zamzam adlı birini gönderdi, "Mekke'ye gidip söyle, asker alıp yanıma gelsinler, eğer hemen gelmezlerse Muhammed hepimizi alacak" dedi. Zamzam hem gündüz hem gece yürüyerek dağlardan Mekke'ye vardı, Bathî adlı yerde Kureyşlilere bağırarak haber verdi, "Muhammed Şam'a giden kervanların yolunu gözlüyor, mallarını ganimet olarak verecek olan gidip kurtarmasın" dedi. Bunları duyan Mekkelilerin ödleri koptu, renkleri kaçtı, hemen yardıma yetişmek için askerleri topladılar. Pek çok gün yol geldiğini anladılar, atlanarak çıktılar, asker sayısı da dokuz yüz elli idi. Yüz tane atları, yedi yüz develeri, hepsinin kılıçları ve mızrakları, üstlerinde de zırhları vardı. Kureyş'in büyüklerinin hepsi çıktı, sadece Ebû Leheb

kaldı. Maniler, şarkılar eşliğinde Bedir’e gitmek için yola düştüler. Reisi Ebû Cehildi, Utbe, Şeybe, Hakîm oradaydı. Abbas da kervanına hizmet için onlarla beraber gitmişti.

Kureyş gelirken tekrar peygambere döneyim. Peygamber kervanın ne zaman geleceğini bilmiyordu. İki kişiyi kervandan haber getirsinler diye gizlice gönderdi. İkisi peygamber’in izniyle yürüyerek Bedir kuyularına geldi. Şarkı söyleyen cariyeleri gördüler, kervan buraya geliyordur diye düşündüler. Sonra gittiler, Ebû Süfyân geldi, “Muhammed geldi mi?” diye oradaki herkese sordu, cariyeler “Buraya iki kişi geldi, biraz durup geldikleri yoldan geri gittiler, yanımıza gelmediler” dediler. Ebû Süfyân adamların geldiği yere gitti, devenin tezeğinin siyah ve yağlı oluşundan hurma yediklerini anladı. Sonra oradan gitti, kervanlarını Bedir kuyularına götürmedi, kimsenin göremeyeceği yollara soktu. Kureyşlilere birini gönderdi, ona “Ben Muhammed’den kurtuldum, ashabı ile vuruşmak için gelmeyin de” dedi. Adam gitti, “Kervanınız geliyor” diye haber verdi. Onlar da “Mekke’ye bildiğimiz yoldan dönelim” diye sevindiler. Ebû Cehil, “Şehirden bunca yolu yürüyerek geldik, hepimiz Bedir’e gidelim ve üç gün kalıp eğlenelim, içelim. Sonra da mutlu, huzurlu döneriz, dost, düşman duysun, kervana bir daha kimse yaklaşılamaz, bundan sonra kaygılanmayın” dedi. Adam Süfyân’a “Dönmediler” diye haber verdi. Ebû Süfyân kavmi için endişelendi ve gizlice askerlerini gönderdi. Süfyân Bedir’e geldi, Kureyşliler de yaklaşıyorlardı.

Onlar gelirken peygambere dönelim. Allah rasûlü bir yere geldi, ashaba, “Kureyşliler kervanlarını almak için askerleriyle beraber geliyor” diye haber geldi. Peygamber haberi duyunca sahabe ile fikir alışverişinde bulundu, “Kervanı alacağız diye yola çıktık, Kureyşliler kervanlarını korumak için geliyorlar, aklınızdakini söyleyin, ne düşünürsünüz?” buyurdu. Sıddîk, “Allah sana peygamberlik verdi, İslâm’ı yaymak için gazâ edelim ve Allah ne takdir edecek görelim” dedi. Ömer de Sıddîk gibi konuştu, Muhacir ve Ensar olarak hepsi bu fikir etrafında birleşti. Peygamber ashaba, “Size bir haber vereyim, Allah’ın emrini açıklayayım, Kureyşlilerin askerlerini ve kervanlarını Allah bize verecek” buyurdu.

Sonra oradan kalktı, Bedir’e yaklaştı, Kureyş’ten bir haber alabilmek yanında Muâz bin Cebel de vardı. Peygamber Bedir’e geldi, oralı bir yaşlı adamla karşılaştı, “Kureyş’ten veya Muhammed’in askerlerinden bir haberin var mı?” diye sordu, adam,

“Kureyşliler Mekke’den filan gün çıkmışlar, eğer söylenenler doğruysa bu gün de filan yere gidecekler. Muhammed de filan gün yola çıkmış, ashabı ile beraber gelmiş, eğer söylenenler doğruysa bugün filan yerdedir” diye cevap verdi. Gerçekten de peygamberin ashabı söylenen yerde idiler, peygamber “Kureyş’in geldiğini söylediği yer de doğrudur” diye düşündü, sonra sahabenin yanına döndü. Ramazan’ın onyedinci gecesi idi, peygamber Ali, Sad bin Vakkas ve Zübeyr’i Kureyşden haber alsınlar diye gönderdi. Onlar söylenen yere gittiler, dikkatlice etrafa baktılar, develerle ilgilenen görevlileri alıp geldiler. Peygamber ona “Siz kimin kölesisiniz?” diye sordu. Adamlar da “Kureyş askerlerinin hizmetkarıyız” diyerek olan biten ne varsa anlattılar. Peygamber “Kureyşin sayıca kaç askeri var?” diye sordu, köleler bilmediklerini söylediler. Allah rasûlü “Günde kaç deve boğazlarlar, yemekten kaç kişi yer biliriz” dedi, köle, “Bir gün dokuz, bir gün on deve boğazlarlar” dedi. Peygamber de sahabeye “Anlaşıldı, dokuz yüzden çok ama binden az kişi vardır, bununla sayı bilinir” dedi. Yine “Kureyş’den kimler geldi? Ulu kimselerden kimler var” diye sordu, o köleler de Kureyşli büyüklerinin hepsinin isimlerini verdiler. Peygamber sahabe ile görüştü, “Burada duralım mı, Bedir’e gidelim mi?” diye akıl danıştı, Habbâb “Eğer vahiy varsa konuşmaya gerek yok, eğer yok da fikir verebileceksek Bedir’e gitmek doğru olandır” dedi. Allah, “O kuyuya gidin” diye vahyetti, peygamber Bedir’e gitti ve kuyuları kapattılar. Sad ibni Muâz adlı sahabe peygambere gelerek, “Galiba biz burada Kureyş askerleriyle vuruşacağız, burada size bir barınak yapalım, içine oturun, eğer biz kazanırsak oturup dinlenmiş olursunuz, eğer onlar kazanırsa da bizi hiç düşünmeden Medîne’ye gidirsiniz” dedi, peygamber de onun için dua etti. Savaş esnasında Allah rasûlü’nün altında oturması için dallardan bir çardak yaptılar.

İKİ ORDUNUN BİRBİRİYLE KONUŞMASI

O gün Kureyşliler askerleri sıralayıp Bedir’e düzenli bir şekilde geldiler, İslâm ordusu da savaş sancaklarının arasından geldi. Liderleri ebû Cehil sıraları sağ ve sol taraf eşit ve düzgün olacak şekilde hazırladı, şarkılar, türküler eşliğinde, dümbelek ve savaş borularıyla davullarla geldiler. İslâm ordusu peygamberi ortalarına alıp hazır bekledi, Allah rasûlü Amr’a, “Kureyşlilere gidip nasihat et, “Burada savaşmaya gerek yok, pek çok canlar perişan olur, ölür gider, iki taraf birbirine güvensin ve kendi

taraflarına dönsünler” de” buyurdu. Amr savaş meydanına çıktı, söylenen sözleri aktardı, Kureyşlilerin tamamı heyecanla “Rasûl’ün dediğine uyalım” dediler. Ama Ebû Cehil, “Savaşmadan dönemeyiz, çünkü bundan sonra ne zaman kervan çıkarsak düşmanlar saldırmayı düşünür” dedi. Diğerleri aslında birbirlerinden akıl alıp dönmek istediler, sonradan çoğu Cehl’e uydu ve savaş kararına meylettiler. Peygamber’in sözü kabul edilmeyince cengaverler hararetlendi, Utbe, Şeybe, Velid adlı müşrikler üçü birden meydana çıktılar. Peygamber’e “Bugün sizinle vuruşacağız, meydana bize denk keskin cengaverin varsa hemen gönder” dediler. Ensardan Muâz, Meûz ve Avf geldi. Peygamber el açıp dua etti, ve meydana çıkmalarına izin verdi, bunlar kâfirlerin karşısına çıkınca Utbe “Siz kimsiniz?” diye sordu. “Biz ensardanız” diye cevap verdiler, bunun üzerine “Biz sizinle vuruşmayız” dediler. Utbe peygambere “Biz bunlarla vuruşmayız, Kureyş’ten kendimize yakın olanlar gelip vuruşsunlar” dedi. Peygamber, Hamza, Ali ve Ubeyde’ye emir verdi, üçü üçüne karşı oldular, onların hepsi çok celalli idi. Ubeyde Utbe’ye, Hamza Şeybe’ye, Ali Velid’e karşı geldi, hareketlenip birbirlerine atıldılar. Sırayla birbirlerine vurdular, iki ordu seyrediyordu, sonra Ali’nin ve Hamza’nın darbesi ile Şeybe ile Velid ölüp gitti. Ubeyde seksen yaşında idi, vücudu güçsüzdü, rakibi ayağına bir hamle yaptı ve parçaladı. Ubeyde yere düştü, Hamza gidip Utbe’yi öldürdü, Hazret-i Ubeyde’yi Hamza ve Ali peygamber’e getirdiler. Ubeyde “Ben şehit oldum mu?” diye sordu, Allah rasûlü ona “Şehitlerin ilki oldun” buyurdu. Ubeyde şehâdet ederek can verdi, peygamber uygulanıp ağladı.

Sonra iki taraftan savaş kızıştı ve birbirlerine girdiler. Çok büyük bir savaş oldu, çok kan döküldü, insanlar öldü, denizlerin dalgaları gibi birbirlerini yerinden kaldırdılar. Sahabe şehitleri toprağa koyup, yiğitçe çarpışıyordu. Kâfiri kaçırmaya kararlıydılar. Kureyşliler sahabeyi ortalarına almış hırsla saldırıyordu, bazıları meydandan rasûlün çardağına kaçırdı.

Amr’ın Asım adındaki dayısı vardı, meydanda ikisi karşı karşıya geldiler, vuruştular ve Amr kılıçla onun başını kesip öldürdü. O gün kâfirlerden cengaverliğiyle meşhur olmuş Âsım bin Avf adlı bir kişi aslan gibi bağırarak saldırıyordu, “Ey dostlarım, bugün hiç birine merhamet edip de korumayacağız, Muhammed’i kavmi ile beraber öldürün” diyordu. Sahabeden Dücanne bu sözleri duydu ve o da Âsım’ın üstüne

atıldı, ikisi çok sert bir vuruşma yaptılar, birbirlerine çok kılıç darbesi indirdiler, Dücâne iyice heyecanlanıp Âsım'a bir darbe daha indirdi, lanetlinin başını bedeninden ayırdı ve canını cehenneme gönderdi. Mâbed adındaki müşrik olanları görünce Dücâne'ye saldırdı, kılıçla bacağına bir darbe indirdi ve bacağını kırdı. Yine de hızla mücadele etmeye devam etti, o kâfire hiç aman vermeden üst üste başına kılıç darbeleri indirdi. Ne kadar çabalasa da kâfir ölmedi, Mâbed'in vuruşmaya takati kalmadı, meydandan kaçtı. Dücâne de arkasından kovaladı, korkusundan kuyuya düştü, arkasından da Dücâne o kuyuya atladı ve Mâbed'i orada öldürdü. O gün muharebenin şiddetinden Dücâne'nin kılıcı kırıldı, o da durumu peygamber'e bildirdi. Peygamber bir ağaç dalını eline aldı ve dala üfledi, Dücâne'ye verdi, öyle keskin ve güçlü bir kılıç oldu ki, onunla savaşa devam etti.

Seleme bin Eslem adlı sahabenin de kılıcı kırılmıştı, peygamber kendi esasına üfledi ve ona verdi. Onunla yiğitçe vuruştı, sonunda şehit olduğunda o kılıç da onunla beraber düştü.

Sonra kâfirler meydana her taraftan gelmeye başladı, İslâm ordusu da onlara karşılık verdi, herkes çok şiddetli bir mücadeledeydi. Düşman sayıca çok olduğu için daha kuvvetli oluyorlardı, sahabe meydandan çekilip ara ara peygamber'in çadırına gidiyorlardı. Peygamber hallerini görünce, kibleye dönerek ellerini duaya kaldırdı, Allah'a yalvardı, "Ey Allah'ım, yaşadığımız kötülükleri, bulunduğumuz hali sen biliyorsun, bu müslümanları yok edersen senin birliğini bilen kimse kalmaz, bu insanlara söz verdin, bu vuruşma da sınırı aştı, eğer yardım etmezsen sahabenin hali perişan olur" diyerek yalvardı. Bunun gibi sözlerle dua etti, öyle endişelendi ki kollarını kaldırırken örtüsü omuzlarından yere düştü. O zaman hazret-i Ebû Bekir giderek, "Allah vadettiğini verir" diyerek teskin etti ve örtüsünü omuzlarına koydu.

Dua ettikten sonra Peygamber'in uykusu geldi, bir an uyuklayıp dinlendi, uyandığında Sıddık'a, Allah'ın merhametini anlattı, "Allah bize yardım etti, Cebrâîl ve bin melek göklerden inip müslümanların önünde saf oldu, yine İsrâfil ile bin melek inip sağ tarafta yer aldı, Mikâîl ile bin melek inip Allah'ın görevlendirmesiyle sol tarafta yerleşti. Hepsinin başında sarıkları var, bize yardım için geldiler, insanlar gibi görünür, ata biner ve kâfirlerle vuruşurlar" dedi.

Bundan sonra bir avuç toprak aldı, ayetler okuyup, üfleyip, kâfirlerin tarafına doğru saçtı. Peygamber “Hepiniz saldırın” emri verdi. O toprağı saçarken her yerde korkunç bir ses duyuldu. İslâm ordusu heyecanla tekrar vuruşmaya başladı, Kureyşlilerin kalbine Allah korkusu düştü ve kaçmak istediler. O sırada şeytan insan görünümünde onların arasında idi, hallerini görünce “Kaçmayın, az daha vuruşun” diye bağırdı. Lanetli Ebû Cehil’e de “Kaçmayın” dedi. İslâm ordusuna yardıma Cebrâil ile meleklerin, insan şeklinde geldiklerini görünce, korkudan orada duramadı, “Hepinizden bıktım” diyerek koşa koşa ilk önce kendi kaçtı. Meleklerin hepsi kahverengi atlarıyla ve sarı, kırmızı, yeşil sarıklarıyla vuruşuyordu. Kâfirler onların sesini duyuyor ama onları görmüyordu. Biri kâfirin arkasından geliyor, ona vurmak istese de o anda başı bedeninden ayrılıp ölüp gidiyordu.

LANETLİ EBÛ CEHİL’İN ÖLMESİ

O gün Ebû Cehil de öldü, bunu ayrıntılı anlatayım. O kâfir peygamberimizi çok üzmüştü. Ensar’dan babaları Hâris, anneleri Huzra olan Mu‘âz ve Mu‘avviz adındaki iki babayiğit vardı. Mu‘âz bu adamın peygamberimize önceden yaptıklarını biliyordu, iki kardeş o gün ebû Cehil’i öldürmeye yemin ettiler. Abdurrahman bin Avf’a gittiler ve “Cehil’i göster” dediler, o da “Onu neden soruyorsunuz, ne murat ettiniz?” diye sordu, onlar “Sormamızın nedeni şudur ki, onun peygamber’e yaptıklarını biliyorsun, biz de bu gün onu öldürmeye yemin ettik, bize onu göster” dediler. Abdurrahman uygulandı, ikisini meydana götürdü, o lanetli devenin üstünde yürüyordu, “işte Ebû Cehil budur” diyerek gösterdi. Önce Mu‘âz atıldı, kılıcıyla saldırdı ve bir darbesiyle lanetli Ebû Cehil’in ayağı kesildi. Oğlu İkrime bütün gücüyle kılıç salladı ve Mu‘âz’ın kılıcını tuttuğu sağ koluna denk geldi. Kesilen kolunu fırlatıp sol eline aldığı kılıcı ile yeniden vuruşmaya başladı. Muavviz de bağırarak atıldı, Cehil’e kılıçla vurdu, bu darbe ile kendinden geçip deveden düştü. Birbirlerinden haberleri olmadığı için ikisi de Ebû Cehil’i kendisinin öldürdüğünü sandı, ve durumu peygamber’e anlattılar. Peygamber onlara “Kılıçlarınızı getirin, o lanetlinin hanginizin kılıcıyla öldüğünü bakınca bilirim” dedi. İkisi kılıçlarını alıp geldiler, peygamber baktı, “Bugün o lanetliyi ikiniz ortaklaşa öldürdünüz” buyurdu. Hazret-i Muavviz savaş meydanına

tekrar döndü, kâfirlerle vuruşmaya devam etti, kâfirler onu şehit edip de bu dünyadan geçinceye kadar savaştı. Hazret-i Mu‘âz tek kolu ile Osman’ın zamanına kadar yaşadı.

Şimdi o gün yaşananları anlatmaya devam edeyim. Savaş sona erince, peygamber sahabeye baktı, “Cehil’in öldüğü yeri bana söyleyecek var mı?” diye sordu. İbni Mes‘ûd savaş meydanına gitti, ölmek üzere olan lanetli de ölülerin ortasında yatıyordu. İbni Mes‘ûd göğsüne çıktı, bağırarak, “Peygamberi küçük gören, kınayan bir lanetli idin, Hak tealâ sana bu hali gösterdi” dedi. Ebû Cehil, “Üstüme çıkma, hiç köle sahibini öldürür mü, bu iş sana münasip değil!” dedi. Sonra, “Hangi ordu kazandı, Muhammed ölmedi mi?” diye sordu. İbni Mes‘ûd, öfkeyle o lanetliye, “Allah ile peygamberin şiddetli düşmanı, Allah seni Firavundan da berbat hale getirdi, son zamanında su ile onu öldürürken insaf etmişti. Bu haldeyken bile neler söylüyorsun, Firavun’dan bile daha kötü kâfirsın” dedi. Sonra o lanetli, “Kalbimdeki isteğimi söyleyeyim, sen de gidip Muhammed’e söyle, bu dünyadan geçerken ondan fazla düşman olduğum kimse yok, onun dini yalandan bir sihirdir” dedi. İbni Mes‘ûd bu sözlerle iyice öfkeleni, kılıçla onu öldürmeyi düşündü, o da “Eğer başımı keseceksen, boynumla beraber kes. Başımı görenler “Bu ne kadar da büyük baş imiş” desinler” dedi. O lanetlinin sözüne kulak vermeyen İbni Mes‘ûd başını kesti, bir ipe bağladı, sürüyerek peygamber ve beraberindekilerin yanına götürdü, onlar da yaklaşarak baktılar. Rasûl ashaba “Bu lanetli ümmetimin Firavun’u idi, Allah’a yüz bin şükür ederim ki bunu hakir bir biçimde katletti. Bazı alimler bu lanetlinin ölümünden dolayı peygamber duygulanarak, bol bol şükrederek şükür secdesi yaptı derler, bazıları da iki rekât namaz kıldı derler.

Kureyşliler de darmadağın oldular, en önemli büyükleri ölüp gitti, yetmiş kişi öldü, yetmiş kişi de esir düştü. Ali kâfirlerden otuzikisini öldürdü, diğerlerini başkaları öldürdü, Peygamberimizin fermanı ile esirler bağlı olarak yattılar. O gün Abbas da esir olmuştu, esirlerle beraber o da bağlıydı, peygamber İslâm’a girmediği için onu bırakmadı. Sahabenin hepsi savaştan ellerini çektiler, orada üç gün kaldılar. Ganimet mallarıyla ilgili Allahtan ayet gelince hazret-i peygamber “Onun hepsini çıkarın” buyurdu. Sahabe kâfirlerden aldıkları her şeyi Peygamber’in karşısına koydular. O da bütün ganimeti İslâm ordusuna bölüp dağıttı.

Önceden sekiz kişi mazeretleri sebebiyle Medîne’de kalmıştı, onları da paylaşıma dahil etti ve maldan paylarını verdi. Cehil’in devesi ile kılıcı zü’l-fıkar peygamber’in oldu, Uhud günü hazret-i peygamber zü’l-fıkar adlı kılıcı Ali’ye verdi. Şehitlere de aynen yaşayanlar kadar pay ayrıldı. Kâfirlerden ne kadar ganimet aldılarsa peygamber hepsini ashaba paylaştırdı.

KÖLELERİN FİDYE KARŞILIĞI BIRAKILMASI

Peygamber her esir’e bir görevli tayin etti, devamlı kontrol ediyorlardı. O esirler Sıddîk’a haber gönderip, “Biz sizinle akrabayız, kardeşiz, peygamberden rica etseniz de bizi fidyeye karşılığı bıraksa” diye arz ettiler. Sıddîk bu teklifi kabul etti, “Söyleyeyim” diye cevap verdi. Sonra bu sözü bir de Ömer’e söylediler, hazret-i Ömer duyunca çok öfkelen-di, saydı, sövdü, “Bunları öldürt” demek için peygamber’in yanına gitti. Sonra Ebû Bekir geldi, o da aynı sözü söyledi, geçmişten gelen yakınlıklarından da bahsederek “Esirleri para karşılığı serbest bıraksak” dedi. Peygamber her ikisine de cevap vermedi, Ebû Bekir dışarı çıktı, Ömer esirlerin öldürülmesi talebini dile getirdi, “Bunlar Allah düşmanları, seni incitip doğduğun şehirden çıkardılar, mal karşılığı bırakmayalım, hepsini öldürelim. İçlerinde filan adam benim yakınım, onu ben öldüreyim, Hamza Abbas’ı öldürsün, Ali Âkil’i öldürsün, affetmesin” diyerek bu minvalde fikirlerini beyan etti, ölümlerine izin versin istedi. Peygamber ona da hiçbir cevap vermeyince Ömer de dışarı çıktı. Tekrar Ebû Bekir geldi, yakınlıklardan bahsetti, “Bu esirleri öldürmeyelim serbest bırakalım, ey Allah’ın rasûlü bunlara iyilik et” dedi. Peygamber cevap vermedi. Ömer tekrar dönüp aynı şeyi söyledi. Böyle böyle Ömer ve Sıddîk peygamber’e üç kere aynı şeyi söylediler. Allah rasûlü bunlara cevap vermedi, çadırından dışarı çıkıp yürüdü, sahabenin ortasına geçip, “Sıddîk benim mağara arkadaşım, onun melekler katındaki benzeri Mîkâildir. Her zaman insanlar için bağışlanma diler, peygamberler içinde de benzeri İbrahimidir. Kâfirler onu ateşlere attılar, o Allah’a sığındı, onlara bir kere beddua etmedi. İsa peygambere de benzer, pek çok kâfir onu incitti, o ise “Bu insanlara doğruluk nasip et” diye dua ederdi. Ömer de meleklerden Cebrâil’e benzer, kâfirlere azabı bu melek indirir, Nuh ve Musa peygamberlere benzer, onlar “Allahım kavmimize azab et” demişlerdir” diye anlattı, sonra da “Esirleri fidyeye karşılığı bırakın,

para bulup veremeyen olursa onu da öldürmeyin” buyurdu. Bu şekilde izin çıkınca esirler fidye vererek çıktılar, en fazla dört bin, en az bin dirhem fidye verdiler. Fidye veremeyenlere de görev verildi, onlar Ensardan okuması olmayan on kişiye okuma öğretmesi karşılığı serbest kalacaktı.

Ebû'l-Âs peygamberimizin damadı idi. Kızı Zeynep'i ona vermişti, Bedirde Ebû'l-Âs esir oldu ve fidyelerini de alıp geldi. Fidyesi Zeynep'in kolyesi idi, çok kıymetli taşlarla bezeliydi, annesi Hatice'den kalan kolyeyi peygamber bakınca tanıdı. Ashab'a “Ey dostlarım, bu Âs'ın bana yakınlığını biliyorsunuz, eğer hepiniz razı olursanız ben fidyeyi almak istemiyorum” dedi. Ashab peygamberin içinden geçenleri anladı, “Ey rasûl, alma, fidyesi ile gitsin” dediler ve razı olduklarını söylediler. Peygamber Ebû'l-Âs'a “Şimdi sana bir şart koşuyorum, Mekke'ye gittikten sonra Zeyneb'i alıkoyma, bana gönder” dedi. Ebû'l-Âs söz verip gitti, Zeyneb'i Zeyd ile gönderdi, sonra kendisinin kalbi de İslâm'ın etkisine kapıldı, müslüman oldu.

Peygamber Abbas'a “Fidyeni verirsen gidebilirsin” dedi, Abbas, “Siz benim bundan önce müslüman olduğumu biliyorsunuz, buraya Kureyş'in zorlamasıyla geldim” dedi, peygamber de cevaben, “Doğru olsa da bugün buraya savaşmaya geldin, fidye vermeden gidemezsin. Talib oğlu Ukayl, Hacdum oğlu Utbe ve Hâris oğlu Nevfel içinde fidye ver” buyurdu. Abbas “Bunun hepsini vermeye benim gücüm yetmez” deyince peygamber, “Evinde yeterli dünyalığın var, Kureyşlilerle beraber gelmeden önce bütün altınları hanımına verdin ve “Eğer gelmezsem bununla ihtiyaçlarınızı halledin” dedin” dedi. Abbas “Bunları sana kim söyledi?” diye sordu, peygamber de “Allah bana haber verdi” dedi. Abbas “doğru söyledin, bunu Allahtan başka kimse bilmiyordu, sen bir Allah'ın peygamberi Muhammedsin” diyerek şehâdet getirdi. Fidye olarak yüz ukıyye altın verdi, o miktara kimse ulaşamamıştı.

Parası olmayanlar da çocuklara okuma öğretti ve hepsi esaretten kurtuldu. O zaman ayet indi, siyerde manası vardır, “Dinin yolunu maddiyat için sattınız” diye bu fidye işi Allah katında hoş görülmemiştir. Peygamber Allah'ın emrini görünce, sahabeye haber verdi, “Allah'tan gelecek azablar şu anda çok yakın” dedi. Çok duyulandı, üzüldü, Ebû Bekir Allah korkusu ile “Bu işe ben sebep oldum” diye ağladı.

Sonradan Uhud savaşında müslümanlar kaybeden taraf oldu, Siyerin yazarı yenilgiyi bu günahın keffareti olarak değerlendirir. Peygamber Bedir'den ayrıldı, iki kişiyi haber vermesi için Medîne'ye gönderdi, bütün şehir sevince boğuldu. Peygamber'in Rukiye adlı kızı Allah'ın takdiri ile vefat etti, ertesi gün de peygamber sayısız ganimet ile Medîne'ye girdi.

BEDİR SAVAŞI HAKKINDA MEKKE-İ MÜKERREME'YE BİLGİ ULAŞMASI

Kureyş kâfirlerinden bahsedeyim, hepsi savaş meydanından kaçtılar, Haman ibni Abdullah Huzâi Mekke'ye haber getirdi. Mekkeliler ona durumları sordular, ölenler ile esir edilenleri söyledi, “Bu Haman'ın aklı gitmiş” dediler ve anlattıklarının doğru olduğunu düşünmediler. Sonra Ebû Süfyân geldi, Kâbe'de Ebû Leheb ile karşılaştı, Bedir'de olanları baştan sona ona anlattı, “Bir ordu geldi, uzun boyluydular, kahverengi atları vardı, bağırarak, heybetli bir şekilde savaş meydanına girdiler, onların desteği ile müslümanlar bizi bozguna uğrattılar” dedi. Abbas'ın Ebû Râfi adlı bir kölesi vardı, durdu, konuşmayı dinledi, “Bu söylenen kişilerin sureti meleğe benziyor” dedi. Ebû Leheb duyunca öfkelenildi, o kölenin başına vurup yaraladı, Abbas'ın hanımı da orada idi, oraya gidip köleyi teselli etti.

İstedigini yapmaya muktedir olan Allah orada Leheb'e “Akaşe” adlı bir hastalık verdi, pis kokusu dünyayı aldı. Yanına kimse uğrayamıyordu, yedi gün sonra öldü. Kabir kazarak gömme işini yapamadılar, evini üstüne yıkıp gömdüler. Bazıları biri ücreti mukabilinde kabrini kazdı ve onu gömdü der. Canı dünyadan cehenneme bu pislik ile gitti.

Pek çok kâfir de kaçıp gelmişti, hepsi “Bir yolunu bulsak da Muhammed'i öldürsek” diye telaş içinde kaygıyla konuşup dururlardı. Kureyşli çok hilekar biri vardı, Vahib oğlu Umeyr olarak tanınırdı, “Birini hile ile kandırmakda Şeytana benzer” derlerdi. Bedir günü o da kaçtı, oğlu ise esir oldu. Bir gün Safvan adlı biri Umeyr'e, “Bu kötülükler sınırı aştı, kontrol bizden gitti, Muhammed Bedir'de küçücük ordusuyla bizi talan etti. Eğer onu öldürmezsek yakın zamanda dinimiz biter, İslâm daha da dikkat çeker” dedi. Umeyr Safvan'a “Ben bir şey düşünüyorum, eğer biri çocuğuma çoluğuma bakarsa Muhammed'i ben öldüreyim, her kime borcum varsa

alacaklı beni bırakmaz” dedi. Safvan, “Ne istersen bana söyle, hemen yapayım” dedi. O da “Ey Safvan, dertlenme, sokaklara yürürken öldürürüm, aman bundan kimseye bahsetme, duymasınlar” dedi.

Kılıcını bileyledi, zehir sürdü, tek başına Mekke’den çıktı, bir gün Medîne’ye geldi ve mescide girdi. Hazret-i Ömer karşısına geldi, sonra sahabeye, “Bu Umeyr kuvvetli hilekardır, sakın Peygamber’e göndermeyin” dedi. Birisi gidip peygamber’e haber verdi, o da “Benim karşıma getirin” diye emir verdi, Rasûl’e bir fenalık dokunacak diye korkudan sahabe oraya toplandı. Ömer kılıcı elindeyken mescide geldi. Peygamber “Ne amaç güdersin? Söyle” dedi, Umeyr, “Benim oğlum esir oldu, ondan haber almak için geldim” dedi. Peygamber ikinci kez tekrar sordu, “Eğer doğrusunu söylersen seni öldürmeyiz” dedi, yine aynı cevabı verdi, Peygamber “Doğrusunu söyle” diyerek üçüncü defa sordu. Cevap alamayınca artık Allah rasûlü “Senin niye geldiğini ben söyleyeyim, Safvan ile bir yerde otururken sen beni öldürmeye söz verdin, karşılığı ve çocuklarının nafakası belli olunca da Mekke’den tek başına çıktın” buyurdu. Umeyr “Evet doğru, bunu size kim anlattı, söyleyin” dedi. Peygamber “Bu olanlardan Allah beni haberdar etti” dedi. Umeyr “Bu sözleri Allah’tan başkası bilmiyordu, Muhammed, sen bir olan Allah’ın peygamberisin” diyerek şehâdet etti. Peygamber dönüşüne izin verince oğlu ile beraber Medîne’den çıktı. Umeyr’in rehberliği ile Mekke’de pek çok kişi müslüman oldu.

O yıl bir gazâ daha yapıldı, adı kitaplarda “Kaynuka” olarak geçer, Rasûl ile o mahallenin Yahudileri sonraki bir zamanda muharebeye söz vermiştiler. Bedir’den geldikten sonra peygamber bunlara döndü. Yahudiler gizli gizli endişeleniyorlar, “Rasûl ile vuruşsak yeneriz” diye konuşup hızlı hızlı yürürlerdi.

O yahudiler ashabdan birini öldürdüler, Cebrâil olan her şeyi haber verdi, peygamber en büyüklerini karşısına aldı İslâma davet etti, hiç biri kabul etmedi, “Yemini bozduk” dediler. Peygamber ashabına haber ettirdi ve hemen Kaynuka gazasına çıkıldı. On beş gün boyunca çevreleri sarıldı, Yahudiler korktular, “Ne dersen, ne istersen kabul ediyoruz” diyerek haberci gönderdiler. Aralarında pek çok konuşmalar geçti, en sonunda peygamber, “Bırakın, ne tarafa giderlerse gitsinler” diye emretti. O bölgede bütün mallarını bıraktılar ve üç günlük süre zarfında hepsi toplanıp

gittiler. Sahabe malları ganimet olarak aldı, mutlu bir şekilde Medîne'ye döndü. Gaza dönüşü Kurban Bayramı'nda sahabenin zenginleri kurban kesti.

HİCRETİN ÜÇÜNCÜ YILINDAKİ OLAYLAR

Böylece iki sene geçti, üçüncü yıla girildi. Karkaratü'l-küdr adlı savaş da bu seneden önce oldu. Gatafan ve Beni Süleym düşmanlık içindeydi ve halkın tamamı savaş için toplandı. Kâfirler biraraya geldiler, peygamberin durumdan haberi oldu. Muhacir'e ve Ensar'a haber gitti, yanına iki yüz kişi aldı. Kâfirler korkup kaçtılar, bütün hayvanları da ganimet bıraktılar.

Bu sene bir savaş daha oldu, Enmâr adlı gazvede Sâlibe ve Muhârib kâfirleri Zî emr bölgesinde toplandı. Hepsi 'Avreş adlı birinin ağzına bakıyordu. Medîne'ye saldırmayı planladılar. Kâfirlerin niyetlerinden peygamberin haberi oldu, ashabına haber verdi, ikiyüz kişi atlandı. Osman'ı yerine halife bıraktı ve Medîne'den çıktı. Kâfirler korkudan dağa kaçtılar. Orada kalan bir kişiye sorup öğrendiler, sonra o adam müslüman oldu, İslâm'ı öğrendi.

O gün çok yağmur yağdı, rasûl giysilerini çıkarıp kurumaya bıraktı, bir ağacın altına geldi. Orada biraz dinlenmeye çekildi, Gavres bin Hâris kılıcıyla geldi, "Ey Muhammed, bugün ben seni öldürsem seni elimden kim alır?" diye sordu. Peygamber baktı ki başında elinde kılıçla bir kâfir duruyor, "Allah alır, bana bir şey yapamazsın" diye cevap verdi. Cebrâil oraya geldi ve onun göğsüne darbe indirdi, kâfirin elinden kılıç düştü, aklı başından gitti. Rasûl yerinden kalktı, Gavres'in kılıcını aldı ve ona "Şimdi seni benim elimden kim alır?" diye sordu. Orada Gavres kendini toparladı, kalbine Allah'tan yardım indi, şehâdet edip Allah'ın birliğini peygamberin de onu rasûlü olduğunu kabul etti. Peygamber tekrar kılıcı kendine verdi, onların hepsi müslüman oldu. Pek çok ganimet elde ederek Medîne'ye döndüler.

O sene Karde adlı bir seriyye oldu, Mekkeli kâfirler Şam'a ticaret için yola çıktılar. Peygamberin bundan haberi oldu, oraya gitmelerine izin verdi, Zeyd bin Hâris yüz kişi ile beraber atlanarak gitti. Karde'de Kureyşliler bütün kervanları bırakıp kaçtılar, sahabe develeri üstlerinde yükleriyle Medîne'ye götürdü. Hazret-i Zeyd

Kureyşlilerden alınan ganimeti bölerek paylaştırdı, peygamber onun hakkında, “İnsanlara paylaşımda adaletlidir” demiştir.

KA‘B BİN EŞREF’İN ÖLMESİ HİKAYESİ

Kab bin Eşref adındaki bir Yahudi peygamber’e çok düşmandı. İslâma kötü kelimelerle hakaretler eder Kureyşlileri sevindirirdi. Allah rasûlü bu sözleri duyunca sahabeye “Kab kadar Allah’a düşman olan birini kim yok eder?” diye sordu. Muhammed bin Mesleme adındaki sahabe peygamberden gitmek için izin aldı. Nâile, Ubbâd, Hâris ve ebû Ubeyd ile beraber yola çıktılar.

İlk önce Nâile ulaştı, Kab ile sohbete başladı, “Muhammed buraya gelip kendi düşüncelerinden yeni din çıkardı. Etrafımız bize düşman oldu, bizden kimse dışarı çıkamıyor, ailelerimizin yiyeceği, içeceği yok, bizi birbirimize düşman etti, pek çok kişi ayrıldık, bu yüzden size geldik, bize yiyecek verirken size bir şeyler rehin bırakınız” dedi. Kab “Bundan önce ben size bunların hepsini söyledim, siz inanmadınız, bundan daha beter olabilirsiniz. Benimle sözleşerseniz ne kadar yiyecek isterseniz veririm, rehin olarak silahlarınızı koyun, buna uyacak adamları da al gel” dedi. Naile “Çok iyi olur” diyerek gitti, rasûle varıp durumu anlattı, önceden adı geçen beş kişi beraber geldiler.

Kab’ın evine dışardan seslendiler, o lanetli uyandı ve duydu, “Söz verdiği gibi Nâile geldi” diyerek bakmak için dikildi, hanımı “Dur, gece vakti nereye gidiyorsun?” diye sordu, Kab, “Buraya gelen gündüz konuşup sözleştiğimiz Naile” dedi, kadın, “Ona yakın durma, bu sesten kan kokusu geliyor, öleceğinin alameti olarak görüyorum” dedi. Kab, “Bilgisiz kadın, böyle konuşma, eğer beni uyurken görürse uyandırmaz, sen bilmezsin” dedi. Kadın yine “Gitmeyin” diye tekrarladı, Kab onun sözüne uymadı, tek başına kapıdan çıktı, beşinin yanına gitti. Selamlaştılar, Kab “Sözünüzde durdunuz” dedi. Onlar “Konuşmak istediğimiz konular var, biraz bahçelere gidip laflasak” dediler. Kab kabul etti, hep beraber bağa gittiler, Muhammed Meslem “Saçlarından bir koklayabilir miyim?” diye sordu, Kab başını uzattı, o da kokladı, Naile, “Ben de koklasam olur mu?” dedi, Kab tekrar başını uzattı, Naile

saygıyla uzandı ve “Allah’ın düşmanını vur” diyerek saçından kuvvetle tutarak bağırdı. Hepsi birden Kab’a kılıçlarını indirdiler, üstünde zırhı vardı, Muhammed Mesleme’nin kılıcı içine girdi, arkasından çıktı, yıkılacak gibi oldu, “Buraya toplanıp öldürdüler” diye bağırdı. Etraftaki herkes sesi duydu. Bu lanetlinin başını kestiler, kimseye görünmeden hızlıca çıktılar, takip edenler de onları kaybetti.

Kab’a kılıçlarıyla saldırırlarken, bir darbe de Hâris’e geldi, yarasından çok kan aktı, halsizlikten yürüyemez oldu. Sırayla onu taşıdılar, peygamberin karşısına geldiler, peygamber Kab’ın öldürülmesine çok sevindi. Mübarek tükürüğüyle Hâris’in yarasını sıvazladı. Yara iyileşti, peygamber onu görünce iyice sevindi.

O sene meydana gelen bir olayı daha anlatayım.

EBÛ RÂFİ’ NİN ÖLDÜRÜLMESİ HİKAYESİ

Kâfirlerden ebû Râfî adında bir tüccar vardı, Haccac’ın çöllerinde bir hisarda etrafına hükmeden bir komutan gibi yaşardı. Peygambere çok düşmanlık yaptı, önceden Kureyşle olan savaşlarda kâfir ordusuna yardım etti, sakınmadan pek çok harcama yaptı. İslâma haddinden fazla kötülük yaptı, pek çok yerde zararı dokundu.

Sahabeden beş kişi onu öldürmeye karar verdi. Abdullah bin Atik, Katade, Abdullah bin Enes ve söylenmeyen iki kişi daha. Birkaç gün Medîne’de beklediler, peygamber’in izni ile beşi beraber yola düştü. Ebû Rafî’nin Kab’ın öldürülmesinden haberi olmuştu, “Beni de hile ile öldürürler, bunun gibi bana da zarar verirler” diyerek kapıya kilit taktırmıştı. Sabahları oradakilerin hepsi hayvanlarını çöle çıkarıp otlatırlardı, güneş batmaya yakınlaşınca da bütün hayvanları içeri alırlardı. Kapının kilidini takıp anahtarı koyardı, ondan sonra kimse giremezdi.

Sonunda adı söylenen beş sahabe buraya geldiler. O gün güneş batmak üzere idi, sahabe şöyle bir plan yaptı; Abdullah kendi başına yürüyerek içeri girecek, diğerleri de yakınlarda duracaklar. Kapıya yakın durup, o şehrin insanı gibi göründüler. Giysilerini başına topladı, dilenci gibi oraya oturdu. Oradaki kapıdan baktı, bir kişinin sona kaldığını, bir şeyler istediğini gördü, “Bu şehrin adamı galiba”

diye düşündü ve “Hızlıca içeri gir” dedi. Sonra Abdullah kılıcını göstermeden hemen girdi, insanların hepsi girdikten sonra kapının kilidini kırdı.

Gece kapıcı anahtarı ağaca astı, kendi çadırına yatmaya gitti, Abdullah bir şeylerle meşgulmüş gibi orada kaldı. Gece olup da dünyayı karanlık basınca kapıyı anahtarla gelip açtı. Çıkacakmış gibi hareketler yapıp, içeriye girdi. Râfi’nin evine doğru yürüdü, yattığı yeri bilemedi, ebû Râfi yüksek bir yerde oda yaptırmış içinde yatıyordu. Hikâyeci bir hikâye okuyordu, o da yatarak dinliyordu, ailesiyle beraber o odada idiler. Abdullah dışardan dinledi, hepsi uyuduktan sonra içeri girdi, nerede yattığını bilmek için “Ebû Râfi nerdesin?” diye bağırdı. Ebû Râfi “Kimsin?” diye sordu, Abdullah hemen kılıçla vurdu, karanlıkta yanlış yere vurdu, o lanetlinin hiçbir yerine değmedi. İçinden anlaşıldığını düşündü, beklemeden dışarı çıktı, arkasından kimsenin gelmediğine emin olunca da tekrar içeri girdi. “Ya Râfi nerdesin?” diye bağırdı, ebû Râfi “Biraz önce bana biri kılıçla saldırdı, sen kimsin?” dedi. Abdullah kılıcıyla tekrar geldi, bu sefer de değmedi, sonra karnına girdi, Abdullah kuvvetle bastırdı, o kılıç arkasından çıktı. “Öldürüldüm” diye feryad etti. Abdullah “Beni bilmiş olsa yakalatırdı” diyerek işini bitirmiş olarak çıktı. Koşarak kaçıyordu, Râfi’yi öldürmenin sevinciyle kalbinde heyecan sokakta giderken yüksek bir yerden düştü. O anda bir ayağı kırıldı, kendi sarığı ile ayağını sardı, zorla dışarda bıraktığı dört sahabenin yanına geldi. Olanları anlattı, hepsi çok sevindiler, kâfirlerin “Râfi öldürülmüş” seslerini duydular. O lanetlinin öldüğünden emin olup hep beraber yola çıktılar, Abdullah’ı zorlukla Medîne’ye taşıdılar.

Peygamber geldiklerinden haberdar oldu, onları karşılamaya çıktı, sahabe peygamberin etrafını sardı, elini öpüp gözlerine sürdüler. Peygamber Abdullah’ı karşısına alıp, eliyle kırık ayağını sıvadı, Allah’ın takdiriyle, o anda iyileşti. Herkes Râfi’nin öldüğünü duydu, Müslümanlar çok mutlu oldular. Civardaki kâfirlerin de korkudan renkleri gitti.

Peygamber Külsûm adındaki kızını hazret-i Osman’a verdi, rasûlün iki kızını aldığı için “Zinnûreyn” olarak anıldı. Ömer’in Hafza adlı kızını peygamber nikahladı, o yıl Zeyneb adlı bir hanımını da aldı. O sene annesi peygamber kızı Fatıma olan Hasan doğdu. O yüzden Ali’ye Araplar’ın adeti üzere “ebû’l-Hasen” diye lakab takıldı.

UHUD SAVAŞI

Peygamber bu sene Uhud diye adlandırılan bir gaza yaptı. Kâfirler Bedir’de kırıldıktan sonra Mekke’ye döndü. Önceki savaşta ölenleri hatırlayıp gece gündüz üzüldüler. Sonunda Kureyş ordusu tekrar İslâm ordusuyla savaşmaya karar verdi. Bütün civara haber verdiler, her taraftan da insanlar geldi, Halid bin Talha, Hâris ve İkrime’nin olduğu orduya ebû Süfyân komutan olmuştu. Ordu üçbin kişiden oluşuyordu, içinde yedi yüzünün zırhı vardı. Pek çok kadın da onlarla beraber Mekke’den dışarı çıkıp beraber gitmişti.

O zaman Abbas gitmedi, içinden peygamber’e haber vermeyi geçirdi, Kureyş’in Medîne’ye gittiğini baştan sona yazdı. Birini görevlendirip “Bu mektubu peygambere ver” diyerek gönderdi, o adam da gece gündüz durmadan yürüyerek üç günde Medîne’ye vardı. Mektubu peygambere verdi, o da dikkatlice okudu, şehrin içine haberci saldırlar ve sahabe toplanıp geldi. İyiliğin ve doğruluğun sultanı sahabeye durumu anlattı, “Kâfirler askerleriyle geliyorlar, şehirde mi yoksa çölde mi savaşmayı tercih edersiniz?” diye sordu. Bazıları çıkmayalım dediler, bu fikri peygamber de kabul etti, bazıları da hazret-i Hamza’nın liderliğinde çıkalım dediler. Pek çoğu şehrin dışında savaşmak istedi, artık peygamber de razı oldu, Müslüman askerleri saydırdı, bin üç yüz kişi idi. Münafıklardan da üç yüz adam vardı, başları Abdullah bin Übey idi, yolda peygamberden ayrılıp şehre döndüler.

Uhud adlı bir dağa Medîne’den taşlı bir yolla gidilirdi, peygamber Medîne’den Cumartesi günü çıktı, Uhud’a varıp savaş düzeni aldılar. Kâfirler de dizi dizi geldiler, şarkılar, mâniler söylüyorlardı, müslüman ordunun karşısına durdular.

Uhud’un sonunda Ayneyn adında bir dağ daha vardı, peygamber sahabeden elli askerle beraber oraya görevli bıraktı, “Ey Abdullah, bir zarar olmasına karşı bu dağda durun, bizler kazansak da kaybetsek de bu tepeden bir yere ayrılmayın” buyurdu. Oraya gelen elli kişinin düzenlerini bizzat Allah rasûlü ayarladı, sağ tarafa Ukkâşe hazretlerini, sola da ebû Seleme bin Esed’i yerleştirdi. Ubeyde bin Cerrah ile

Sad bin ebî Vakkas'ı önünde görevlendirdi. Hazret-i Ali, Sad ve Habbab İslâm sancaklarını taşıyorlardı.

Kâfirler de düzene girdiler, sağ tarafda Halid bin Velid vardı, ebû Cehil'in oğlu İkrime sol taraftaydı, Talha da sancağı taşıyordu. Ebû Süfyân safların ortasında yerini aldı, Amr bin As askerlerle Ayneyn tepesine gitti, Abdullah bin Rabî de komutan olarak yer aldı. Kadınlar safların önünde durdular, her tarafta gezerek şarkılar söylüyorlardı, Bedir'de ölenlerin isimlerini söyleyip yas tutar gibi yapıyorlardı.

Kâfirlerden ebû Amr yanına elli kişi aldı ve meydanın ortasına yaklaşarak müslümanların tarafına ok atmaya başladılar. İslâm ordusu da bağırarak oklar ve taşlarla karşılık verdi, ebû Amr yanındakilerle beraber korkuya kapıldı, oradan kaçtılar. İki taraftan da savaşçılar acı içinde birbirlerine ok ve taş atıyordu, sonra birbirine girip karmakarışık oldular. Artık iki taraf tamamen savaşdaydı, sancaklar birbirine yakındı, sancakları tutan Talha ile hazret-i Ali karşı karşıya gelmiş vuruşuyordu. Hazret-i Ali öyle bir öfkeleni ki kılıcıyla bir hareket yaptı ve Talha'nın başı yarıldı, orada öldü. Kardeşi Osman geldi, sancağı aldı, bu sefer de hazret-i Hamza ona bir kılıç vurdu, sancağı tutan kolu yere düştü, lanetlinin canı cehenneme gitti. Sonra Said bin Talha hemen sancağı aldı, vuruşmaya başladı, Sad bin Vakkas'ın attığı ok Said'in boğazını deldi, o da öldü. Sonra Tabi' bin Talha sancağı aldı, Asım adlı sahabe ona bir ok atarak öldürdü. Hâris bin Talha bunları gördü, hiç düşünmeden gidip sancağı aldı, o zaman Asım tekrar bir ok attı ve onu da perişan etti. Sonra Kilab bin Talha sancağı aldı, Zübeyr bin Avvam da onu öldürdü, kardeşi Halas gelip sancağı aldı, onu da yakalayıp Abdullah öldürdü. Bu sefer Artat geldi, sancağı aldı, babasının Şürahbil olduğunu söylerdi, savaş meydanında bir müslümanla karşılaştı ve o Müslüman Artat'ı öldürdü. Kâfirlerden Hevab adlı biri sancağı aldı, onu da hazret-i Ali öldürdü.

O gün iki ordu birbirine girdi, çok büyük bir savaş oldu. Sahabeden Dücâne adlı bir babayiğit vardı, kılıcını peygamber'in elinden almıştı, kâfirlerle amansız bir mücadele yaptı, düzenlerini bozdu, kırdı geçirdi. Hamza ve Ali de kâfirlerle kıyasıya savaştı, kâfirler Mekke'ye kaçmaya yeltendiler.

Sahabe ganimetleri topladı, kadınları esir aldı, tepeye görevli bırakılan kişiler bu durumu gördüler ve onlar da ganimet toplamak istediler, Abdullah “Bekleyin” dedi, hepsi peygamber’in “Buradan ayrılmayın” sözünü bırakıp dağdan indiler. Abdullah az sayıda kişi ile kaldı, kâfirlerin bundan haberi oldu, Halid geldi ve askerleriyle beraber kalanları hepsini şehit etti, o dağı müslümanlardan aldı. Kaçan kâfirler tekrar dağa döndüler, güç elde edebilecekleri pozisyonlarda yerlerini alıp beklediler sonra İslâm ordusuna her taraftan saldırdılar. Çok büyük bir savaş oldu, müslümanlar şaşırdılar, birbirlerinden ayrıldılar, dara düştüler, savaştacak halleri kalmadı, kaçışmaya başladılar, o kadar ki birbirlerini bile tanımadan öldürenler oldu. İslâm ordusu dörde bölündü, bir grup Medîne’ye gitti, biri dağı çevreleyip durdu, biri etrafa dağıldı, biri de kaçmadı ama kıvrıldı kaldı, hepsi şehit oldu.

Allah’ın takdiri ile o gün müslümanlar böyle perişan oldu. Kâfirler her yandan çıkıp müslümanları dağıttılar. Peygamberin durduğu yere saflar halinde geldiler, orada toplandılar ama alemlerin sultanı yerinden çekilmedi. Muhacirden ve ensardan ondört kişi yanında yardımcı oluyorlardı. Onların yedisi muhacirden idi, bunlar Ali, ebû Bekir, Abdurrahman, Zübeyr, Sad bin Vakkas, Ubeyde bin Cerrah ve Talha idi. Ensardan da yedi kişi vardı, bunlar da, Düccane, Asım, Habbab, Hâris, Muhammed bin Seleml, Üseyyid ve Süheyl bin Hayf idi. Cebrâil ile Mikâil melekler rasûlun yanında durdular, onların vuruşmasına Allah’ın izni olmadığı için o gün bir şey yapmadılar.

Bir grup peygamber’e yöneldi, bağılıyor, oklar atıyorlardı, peygamber Ali’ye, “Beni bu gelen kâfirlerden koru” dedi, Ali kâfirlerin karşısına çıktı, sadece kendisi tek başına onlarla vuruştı, liderlerinden Hişam’ı öldürdü, kalanları da meydandan sürdü. Bir grup onu görünce tekrar saldırdılar, Ali Amr bin Abdullah’ı öldürdü, diğerlerini de kırdı geçirdi. Bir grup peygamber’e yöneldi, hazret-i Ali gitmedi, onlarla vuruştı, öncekinden daha zorlu bir mücadele oldu, kılıcı ortasından kırıldı. Ali peygamber’in yanına geldi, peygamber’in Zülfikar adını verdiği bir kılıcı vardı, onu Murtaza’ya verdi. Ali elinde Zülfikar ile tekrar bir nara atarak savaş meydanına daldı, Kureyşli kâfirlerin önceki gibi dağıttı, o anda gökyüzünden, “Ali’den büyük yiğit yoktur” diyen bir ses duyuldu, yine aynı sesin sahibi olan melek “Zülfikâr’dan keskin kılıç yoktur” dedi. Ali liderlerinden Beşir’i öldürdü, kalanları meydandan kaçırdı. Bunun gibi pek çok saldıranlarla vuruşup geri püskürttü.

ALLAH RASÛLÜ'NÜN DİŞİNİN KIRILMASI

Kâfirlerden dört babayiğit vardı, birincisi; Kamiyye'nin oğlu Abdullah, ikincisi; Utbe bin ebî Vakkas, üçüncüsü; Şehab'ın oğlu Abdullah, dördüncüsü de Übey bin Halef idi. Bu dördü peygamber'in karşısına geldiler ve o lanet olasıcalar peygamber'e ok ve taşlar atarak pek çok eziyet ettiler. Yüzüne gelen taşlardan kanı aktı, peygamber ondan yer yüzüne hiç damlatmazdı, çünkü eğer damlarsa bir daha hiçbir bitki, yeşillik çıkmazdı. Cebrâil bunları görünce gökden inerek kanları silmişti, o anda Utbe'nin attığı taş peygamber'in ağzına denk geldi. Peygamber elini ağzına götürdü, ön alt dişlerinden biri kırılmıştı, o lanetlinin darbesiyle mübarek ağzı kanla dolmuştu. Kamiyye'nin oğlu hemen geldi, rasûl'e kılıçla hamle yaptı, peygamber'in atının ayakları kaydı ve kendisi de yere kapandı. "Peygamber öldü" diye bağırdı, şeytan herkesi dolaşıp haberi yaydı, Medîne'den de "Kamiyye peygamber'i öldürdü" diye duyuldu. Müslüman ordu bu haberi duyunca üzüntü ve telaş ile bağırıp çağırmaya başladılar. Peygamber'i de yerinde göremeyince "Bu haber doğru" diye düşündüler.

Rasûlün kızı Fatıma bunu duyunca aklı başından gitti, kendinden habersiz ağladı durdu, Medîne'deki bütün halk feryâd figan yas tutuyorlardı. Kâfirler kibirlenip şamata yaptılar, müslümanlar'ın hepsi "Haber doğru" diyerek inandılar.

Aslında peygamber atıyla beraber bir çukura düşmüştü ve yerinden kıpırdayamaz halde kalakalmıştı. Mâlik oğlu Ka'b adındaki bir sahabe peygamber'i yattığı yerde gördü, peygamber'in canlı vaziyette atından düşerek çukurda kaldığını anladı. Çok sevindi, hemen sahabeye haber verdi, "Allah cömertliğini gösterdi, peygamber ölmedi" dedi. Peygamber ona "Dur, sabret, bunu kâfirler duymasınlar, önceki söyledikleri gibi "öldürdüm" desinler, benden haberleri olmasın" buyurdu. Müslümanlar Kab'dan bunu duydular, her taraftan toplanıp geldiler, Talha ile hazret-i Ali atından inerek peygamber'i kurtarmaya çalıştılar. Talha peygamber'in önüne oturdu, hazret-i Ali eliyle tuttu, peygamber Talha'nın omuzlarına basarak çukurdan çıkıp yürüdü.

Kâfirler peygamber'in ölmediğini anlayınca tekrar toplanarak hamle ettiler, orada iki taraftan adamlar birbirine girdi, çok büyük bir vuruşma oldu. Ensar'dan

Ziyâd bin Samit adındaki bir kişinin yanında on bir adamı vardı, Muhammed Mustafa'dan izin alarak hepsi kâfirlerin arasına girdiler. Orada vuruştular, su gibi kan aktı, sonunda teker teker vefat ettiler, hepsine şehitlik nasip oldu. Ziyâd meydanda yalnız kaldı, çok sayıda kâfir onu ortalarına aldılar, atından düşürdükleri zaman sahabeden yardıma koştular. Onu kâfirlerin elinden kurtardılar, peygamber Ziyâd için ağladı, rasûlün dizine başını koydu ve şehâdet getirerek can verdi.

Hannan adlı bir kâfir sahabeye çok ok atıyor, onları zorluyordu, rasûl Sad bin Vakkas'a "Sen de o kâfire ok at" buyurdu. Sad bin Vakkas ok kesesine okları doldurdu, Hannan'ın karşısına geçip attı, ok boğazına geldi, canı cehenneme gitti.

Kâfirler tekrar saldırdılar, etraftan müslümanlara ok yağdırdılar, sahabe de onlara ok ve taşlarla karşılık verdi. O gün Talha adlı sahabenin yanında elli oku vardı, önceden peygamberin yanındayken hepsini kâfirlere atmıştı. İslâm sancağı Musab'da idi, o yerinden ayrılmadan duruyordu. Kamiyye'nin oğlu Abdullah gelip kılıcını sağ eline indirdi. Kılıç darbesiyle Musab'ın eli kırıldı, sancağı sol eline aldı, lanet olasıca Kamiyye kılıç darbesiyle Musab'ın sol elini de yok etti. Bu sefer Musab sancağı bilekleriyle tuttu, Abdullah onu mızrakla şehit etti. Bir melek Musab'ın görünümünde yetişip peygamber sancağını düşmeden tuttu.

Bunun gibi nice mücadeleler yapıldı, müslümanlar perişan oldu, özellikle o gün lanet olasıcalar hazret-i Hamza'yı şehit ettiler.

HAZRET-İ HAMZA'NIN ŞEHİT OLMASI

Lakabı "Kur'ân'ın muhafızı" olan Hamza İran kahramanlarına bile örnek olurdu, burada o babayığitin nasıl şehit olduğunu anlatayım.

Bedir'de Utbe'yi öldürdüğünü anlatmıştık, Utbe'nin bir kızı da Ebû Süfyân'ın nikahladığı Hint adlı bir kadındı. Hamza Bedir'de Utbe'yi öldürmüştü, Hind de bunu kinini güdüyordu, Kureyş ordusuyla beraber gelen Cübeyr'in Vahşi adında bir kölesi vardı. Hamza Bedir'de ayrıca Cübeyr'in Mutam adlı abisinin başını da kesmişti, o da abisinin öcünü almayı düşünüyordu. Cübeyr Vahşi'ye Hind'i anlattı, "Eğer savaşta

Hamza'yı öldürürsen hem seni azad eder, hem de istediğin kadar mal, mülk veririm” dedi. Vahşi bu teklifi kabul etti.

Savaş meydanında Hamza'nın karşısına geldi, o zaman Hamza kâfirlerin arasında durmadan vuruşuyordu. Ellerinde iki kılıç olduğu halde tek başına savaşıyordu, karşısına geleni öldürüyor, ardına bakmadan yürüyordu. Vahşi, Hamza'nın bu halini gördü ve kendinden daha yüce olduğunu düşündü, korkusundan bir kayanın arkasına saklandı. Hazret-i Hamza bundan habersiz savaşıyordu, Vahşi arkasından geldi, ve bütün gücüyle onu sırtından mızrakla vurdu. Mızrak içini delip geçti, Hamza kendini kaybetti, atından yere düştü, şehitlik derecesi nasîb oldu ve ruhu cennete girdi. Vahşi Hamza'nın yıkıldığını gördü, göğsünü yarıp ciğerini çıkardı, “Düşmanını öldürdüm, bunlar Hamza'nın” diyerek Hind'e götürdü. Hind ciğerleri eline aldı, hepsini ağzına götürdü, yediğinin kalanını da yere attı ve Hamza'nın bedeninin yanına gitti. Kulaklarını ve burnunu kesti, hepsini yanına alarak gitti.

O lanet olasıcalar öc almak için bunun gibi pek çok kötülükler yaptılar. Allah'ın takdir ettiği ve müslümanlara uygun gördüğü bu iş çok zor geldi, her şeye gücü yeten Allah kuluna sebebsiz eziyet etmezdi. Müslümanların böyle perişan olmasına kıymetli kitaplarda geçen üç sebep vardır. Birincisi, Bedir'de ele geçirdikleri esirleri para karşılığı bıraktılar, bu iş Allah'ın kanununa uymadı, ayet indi, dini dünyaya satma günahından dolayı Uhud'da bu şekilde eziyet gördüler. İkincisi, Abbas'dan mektub geldiğinde sahabenin hepsi bunu duydular ve “Ey peygamber, kâfirlerin sayısı çok, biz azız” diye kalplerindeki korkuyu açıkladılar, peygamber onlara “Korkmayın, biz kâfirlerden sayıca az da olsak içimizde Hamza varken endişeye gerek yok, çok olsalar da bizi yenemezler” dedi. Bu söz Allah'ın katında ağır geldi ve bu sebepten Hamza'nın başına bu hal geldi. Üçüncü sebep de, Abdullah'a Ayneyn'den ayrılmamaları emredilmişti, elli kişi peygamber'in sözünden çıktı, o tepeyi kâfirler ele geçirdi ve müslümanları dağıtıp perişan ettiler. Sebep olarak hepsi söylense de bunların hepsi Allah'ın takdiridir.

Önceki konuya dönüp Uhud'da olanları anlatmaya devam edeyim. Peygamber'in ölmediği haberini duyan sahabe etraftan toplanıp geldiler, kâfirler de önceden söylediğimiz gibi saflar halinde ara ara saldırıp durdular. Bu mücadeleler çok korkunç geçti, neredeyse müslümanlar yerlerinden olacaktı, peygamber sahabeye dağa

çıkmalarını emretti. Süfyân da askerleriyle beraber dağa yöneldi, İslâm ordusuyla başabaş yürüdü, peygamber ellerini açıp, “Allah’ım, kâfirleri bu dağa çıkarma” diye dua etti. Kâfirler de kalplerin de bir korku hissedip dağ başına çıkmaktan vazgeçtiler. Ebû Süfyân İslâm ordusundaki sahabeye, “Muhammed bu orduda mı?” diye seslendi. Peygamber “Söylemeyin” buyurdu, “ebû Bekir var mı?” diye sordu, yine hiçbir cevap alamadı, bu sefer Ömer’in halini sordu, sahabe ses etmediler, ebû Süfyân kavmine “Bunların hepsi ölmüş ki hiç cevap vermezler” dedi, peygamber “Cevap ver” diye işaret etti, “Hepsi hayattadır” dediler, ebû Süfyân sahabeye “Bedir günü savaşta bizi yenmiştiniz, Lat ve Uzza bize bugün yardım etti, sizi meydandan kaçırdık, sözleşelim seneye Bedirde tekrar karşı karşıya gelelim” dedi. Müslümanlar bu tekliften mutlu oldular, “Bedir’e geleceğiz” dediler, ondan sonra Kureyşli kâfirler de dönüp kendi konakladıkları yere gittiler.

Peygamber sahabeti ile dağdan indi, yanlarına giderek şehitlerin tamamına baktı, onlar için namaz kıldı, ve üstlerindeki giysilerle oldukları yerlere defnettiler. Hamza’yı görünce çok üzüldü, “Hamza için ben de Kureyş’ten yetmiş kişiyi öldüreceğim” dedi, bu sözü söyleyip yemin etti, Allah’tan ayet nazil oldu, ayette peygamber’e “Ey Muhammed, bunun gibi yeminler etme, sabret” diyordu. Allah rasûlü bu düşüncüyü bıraktı, yetmiş defa tevbe etti, her şeye kâdir olan Allah sevdiğinin üzüntüsüyle söylediklerini affetti.

Sahabeden yetmiş kişi şehit oldu, kâfirlerden de otuz kişi öldü. Peygamber Medîne’ye gidince kendi odasına çekildi. Kureyşliler de Uhud’dan gittiler, bir yerde konakladılar, hepsi birden toplanıp konuştular, “Muhammed’i ya da sahabenin önde gelenlerinden hiçbirini öldüremedik, sabah tekrar üstlerine gidelim, onların tuttukları dini yok edelim” dediler. Bu sözü ilk söyleyen İkrime idi, bütün Kureyş kabul etti. Kâfirlerin dönüp gelecekleri haberi peygamber’e ulaştı. Peygamber de sahabeye haberi duyurdu, onlar da toplanıp geldiler.

Savaş ertesi Pazar günü müslüman askerler yola çıktılar. Allah rasûlü yerine Ümmü Mektûm’u görevli bıraktı, Uhud savaşına gitmeyenler de peygamber’in emri üzerine şehirden çıkmadılar. İslâm ordusu Hamraü’l-esed adlı yere vardı, peygamber’in emri ile beş yüz yere ateşler yaktilar. Bir adam yolda giderken bu ateşleri gördü, Kureyş’e peygamber’in çok büyük bir ordu ile beklediğini söyledi.

Bunu duyan kâfirler endişelendiler, korku ile Mekke'ye kaçtılar, müslümanlar da Medîne'ye kendi evlerine döndüler.

HİCRETİN DÖRDÜNCÜ YILINDAKİ OLAYLAR

Böylece üçüncü yıl da bitmiş oldu, hicretin dördüncü senesine girildi. Bu yılın başında Reci' adlı seriyyede on sahabe vardı. Şu şekilde ayrıntı bilgi vardır ki; Uhud'da İslâm ve kâfir orduları karşılaştığında Talha'nın Hâris ve Tâbi adlı iki oğlu Kureyş'in sancağını taşıyorlardı, peygamber'in Asım adlı sahabeti savaş meydanında onları öldürdü, Talha'nın Selâme adlı bir hanımı vardı, kadın iki oğlunu öldüren den intikam almak için "Asım'ın başını kim alıp gelirse ona yüz deve vereceğim, baş kemiklerini bardak yapıp içine şarap koyup içeceğim" diye bildirdi. Kadının bu sözü etrafa duyuruldu.

Halid oğlu Süfyân adlı bir kâfir, bilgisi ile tanınırdı, benî Lîhyân kabilesinin lideri idi ve bütün sözleri Kureyş ile aynı olurdu. Süfyân bu durumu duyunca yüz deveyi almaya niyetlendi, "Asım'ı bir yalan ile kandırsam ve öldürsem" diye düşünmeye başladı. Medîne'ye yedi kişi gönderdi, hepsi de kavminin önde gelenleri idi, onlara "Asım'ı yalan söyleyerek alıp gelin" diye tembihledi. Yedi adam Medîne'ye geldi ve peygamber'in huzuruna çıktılar, "Ey Muhammed, İslâma girdik, Allah'ı bir sizi de bir Allah'ın peygamber'i kabul ettik. Bütün kavmimiz şehâdet ederek müslüman oldu, ama bize Allah'ın kanununu öğretecek hiç kimsemiz yok. Bu yüzden size geldik, bize birini verseniz, doğru işleri yapmayı, kötülerden uzak durmayı bize öğretse, Asım'ın önceden bizle yakınlığı vardı, onu bizimle gönderseniz, kavmin hepsi müslüman olur ve etrafa da İslâm yayılır" dediler. Onların bu arzularına peygamber inandı ve Asım'ı onlara vermeyi kabul etti, yine peygamber'in izni ile Asım'ın yanına sahabeden on kişi daha arkadaş oldu. Peygamber Asım'ı başlarına lider olarak belirledi, hep beraber Medîne'den çıktılar.

Bir kâfir kavmine haber vermek için onlardan önce çıktı. Bu adam diğerlerinden önce vardı ve haber verdi, Süfyân duyunca heyecanlandı, yanına ikiyüz asker aldı ve sahabenin geldiği yola karşı çıktılar. Reci' de karşılaştılar, iki taraftan grup halinde yaklaştılar, sahabe yüksek bir yere çıktı, kâfirlere görünmediler. Süfyân

Asım’a “Beni dinle, biz buraya savaşımaya gelmedik, ikimiz sözleşip arkadaş olalım, bizimle mücadele etme” dedi. Asım “Yalan söylüyorsun, ben mert olmayanın lafına inanmam, sen lanetli bir kâfirsın, senden dost olmaz, niyetlendiğin işi yapma” dedi, sonra taş attı, okları bitince mızrağını aldı, o da ortasından kırılana kadar mücadele etti, bu sefer kılıcı ile savundu. Asımla beraber giden sahabe de oklarla kendilerini korudular, lanet olasıca kâfirler etraftan kalabalık yapıp onları ortalarına aldılar.

O gün kâfirlerden elli kişi öldü, hepsi cehenneme odun oldu, sahabeden de yedi kişi şehid oldu, onlar cennet bahçelerine girdiler. Hazret-i Asım geç vakte kadar savaştı, çok büyük yiğitlik gösterdi, şuursuz düşmanın çokluğundan dolayı bütün vücudu yara içinde kaldı. Ölmeye yaklaşıp hali kalmayınca vuruşmayı bıraktı, yürekten yakararak Allah’a yalvarmaya başladı, “Ey Allahım, ey her şeyin sahibi, bu kâfirler ben öldükten sonra Talha’nın kadınına kase yapmak için başımı alırlar, gücün ve kuvvetinle benim uzuvlarımı koru” diye dua etti. Bunları söyleyip şehâdet ederek can verdi, Allah arıya “Asım’ı koru” diye emretti. Arılar Allah’ın emri ile gökyüzünden gelip kâfirlerin yüzlerini, gözlerini soktular, Asım’ın yanına yaklaştırmadılar. Kâfirler şaşı kaldı, dönüp gittiler, “Arıların gece gözleri görmez, sonra biz de onu alabiliriz” diye düşündüler. O anda gökyüzü bulutlandı, yağmurlar yağdı, çok büyük bir sel geldi, o gün ölenlerin hepsini oradan alıp götürdü. Asım uzuvları ile cennete girdi, kâfirler ise cehenneme gitti. Kâfirler gece olunca gelip baktılar ve yerlerinde bulamadan dönüp gittiler.

Sahabeden kalan dört kişi indiler, kâfirler orada onları bekliyorlardı, hepsi de Süfyân’ın sözüne inanıp vuruşmadan esir oldular. Yakaladıktan sonra asıl niyetleri ortaya çıktı, ikisi anlayıp vuruşmaya başladı, kâfirler yendiler, ikisi şehâdet şarabını içtiler. Habib ile Zeyd esir oldular, ikisini alıp Mekke’ye götürdüler, Kureyşliler heyecanlandı, mutluluktan Süfyân’a pek çok hediyeler verdiler. Tenim adlı yere iki tane darağacı kurdular, haber edip kavminin tamamını çağırdılar, ölenlerin öcünü alsınlar diye ikisini darağacının dibine getirdiler. Hazret-i Habib kâfirlere “Bana biraz müsaade edin, kulluk görevimi tamamlayayım, Allah’a iki rekât namaz kılayım” dedi. Kureyşliler kabul ettiler, Habib iki rekât namaz kılıp secde etti, ondan sonra bu namaz sünnet oldu. Kâfirler darağacının başına reislerini gönderip Habib’i yukarı çektiler, “Eğer Allah’dan yüz çevirdim dersen ölümünden kurtulursun” dediler. Habib onlara “Ey

hiçbir şeyden haberi olmayan kâfirler, bu sözü tutsun diye bana söylemeyin, Allah bir Muhammed de onun peygamberidir, sizlerse yoldan çıkmış, şaşkın zavallıolarsınız” dedi. Onlara buna benzer nice sözler söyledi, şehâdet ederek Kâbe’ye yüzünü döndü, “Allah’ım, sevdiğine selamımı gönder” diye yalvardı. Bedir’de ölenlerin yakınları ellerine mızrak ve kılıçları aldılar, pek çok yerine bunlarla vurup eziyet ederek Habîb’i şehit ettiler. Sonra da Zeyd’i öldürdüler. Habîb’i darağacından almasınlar diye başına kırk kişiyi nöbetçi bıraktılar.

O giden sahabenin hepsi şehit oldu. Şimdi dinleyin de bir şey anlatayım, peygamber bir gün mescidde otururken Allah’ın emri ile Cebrâîl geldi ve bir haber getirdi, “Ey yaratılmışların en hayırlısı, Habîb size selam söyledi” dedi. Sahabenin hepsinin öldüğünü söyledi ve olanları anlattı. Peygamber duyunca çok üzüldü, sahabeye haber verdi ki, “Kim Habîb’i darağacından alıp getirirse o kişinin cennette yeri olacak” buyurdu. Avvam oğlu Zübeyr duyunca ortaya çıktı, peygamber ona izin verdi, Mikdad bin Esved de yanında yola çıktılar. İki kimse görmesin diye gündüz yatıp gece yürüyerek vardılar. Kırk tane nöbetçi Habîb’in başında nöbet tutuyordu. Gece Tenim’e girdiler, o zaman nöbetçiler uyukluyordu, Habîb’in ölümünden kırk gün geçmişti. Yaralarından hala kan akıyordu, uzuvlarında çürüme veya kokuşma yoktu. İki gece karanlığının içinde ölüyü yanlarına alıp sırayla taşıdılar. Sabah olunca nöbetçiler ölünün alındığını gördüler, sahabenin izlerini takip ederek atmış kişi arkalarında gitti. İki sahabe bunları görünce çaresiz ölüyü yere bıraktılar, “Habîb’i kâfirlerden koru” diye Allah’a dua ettiler. O zaman kâfirler iyice yaklaşmışlardı, Habîb’i almak istediler, Allah’ın takdiri ile yer yüzü açıldı ve ölüyü içine alıp kapandı. İki sahabe bu olay karşısında çok duygulandılar, kâfirlerin karşısına geçtiler, onlar Zübeyr’e güç yetiremeyeceklerini anlayıp kaçıp gittiler. Sonra Zübeyr peygamber’in karşısına gelerek olanları anlattı, Habîb’in alındığını duyduktan sonra peygamber’in kalbi biraz teselli buldu.

LANETLİ SÜFYÂN’IN ÖLÜMÜ

Lanet olasıca Süfyân böyle şeyler yaptı, şimdi onun durumunu anlatayım. Peygamber ile savaşmaya niyetlendi ve etrafa haber salıp herkesi topladı. Peygamber

haberciden bunları duyunca kederlendi, sahabeye “Süfyân’ı öldürecek var mıdır?” diye sordu. Üneys oğlu Abdullah ayağa kalktı ve peygamber’e “Süfyân’ı öldürmeye ben gideyim, onun görünümünün nasıl olduğunu bana anlatın” dedi. Peygamber Abdullah’a “Süfyân’ı gördüğünde onu öldürmek için vardığın için lanetli şeytan senin kalbine korku verecek” buyurdu. Abdullah peygamberden bunu dinledi, sonra ne kadar yol gideceğini düşündü. Rasûlden izin alarak yalnız başına sefere çıktı.

Batn-ı Urne adlı bir yerde Süfyân askerleriyle beraber konaklamıştı. Abdullah gece gündüz durmadan yürüdü ve sonunda oraya vardı. Ortalarında gösterişli bir adam gördü ve onun görünümünden kalbinde korku hissetti, “Peygamber’in söylediği bu” diye düşünerek onunla tanışmak için karşısına gitti. İçeri girerek Süfyân’a selam verdi, karşısına terbiyeli bir biçimde oturdu, Süfyân ona “Buraya ne sebepten geldin?” diye niyetini sordu, Abdullah cevaben, “Muhammed Medîne’ye kaçtı geldi, onun kurallarına uymak çok ağır geliyor, insanlar eziyet görüyor, bu yüzden kalbimizde ona karşı düşmanlık var, sayıca az olduğumuz için savaşıyoruz, ama etraftan düşmanlar toplansa onlarla taraf olmayı istiyoruz. Sizin de asker topladığınızı duyduk, ben bunun aslını öğrenmeye geldim, eğer Medîne’ye gelerseniz kavmimin tamamını size veririm” dedi.

Lanet olasıca Süfyân bunları dinledi, çok sevindi, sefere nasıl çıktıklarını anlattı. Abdullah pek çok güzel sözlerle onu kendine iyice inandırdı. İki uzun uzun sohbet ettiler, geç vakit de herkes yerlerine çekildiler, lanetli Süfyân herkese izin verdi, kendi de çadırında yalnız yattı. Abdullah kılıcını eline aldı, Süfyân uyuduktan sonra çadırına girdi, Allah’ın adını anarak kılıcıyla başını kesti. Kesik başı alıp gece kimseye görünmeden yalnız olarak çıktı, gizlice bir çukura saklanıp güneşin doğuşuna kadar bekledi. Allah’ın takdiri ile bir örümcek o zaman oraya geldi, o çukurun ağzına tamamen ağ ördü. Sabah kâfirler onu takip ettiler, Abdullah’ın olduğu yere geldiler ama örümceğin ağ ördüğünü gördükten sonra “Burada hiç kimse olamaz” diye düşündüler. Bulamadan geri dönüp gittiler, sonunda o gün kimseye görünmeden geçti. Gündüz yattı, gece yürüdü ve Medîne şehrine vardı.

Mescide giderek peygamberi ziyaret etti, karşısında başını eğerek selam verdi, peygamber de Abdullah’dan razı oldu ve Allah’a onun için dua etti. Ona bir de asa hediye etti, “Bunu cennete giderken yanında götür” buyurdu. Abdullah’ın ömrünün

sonunda vasiyeti üzerine oğulları onu asa ile beraber defnettiler. Mahşer günü cinler ve insanlar toplandığında Abdullah da dirilip kabirden çıkacak, peygamber'in önceden söylediği söz üzerine cennete asası ile adım atacak.

O sene yine bir seriyye düzenlendi, sahabeden yüz elli kişi gittiler, kâfirler vuruşmadan kaçtılar, müslümanlar çok fazla ganimet elde ettiler.

Bu sene bir seriyye daha oldu ama bunda anlatılacak çok olay olmadı.

Sahabe'ye Bir-i Maûne kuyularında fenalık dokundu. Peygamber'e Âmir adında biri geldi ve İslâma girmek için söz verdi, Necdî bölgesindeki insanlara dini öğretsin diye yetmiş sahabe gitti. Kâfirlerden askerler Maûne'de sahabeyi ortalarına aldılar, o gün müslümanlar, perişan oldular, hepsi şehit oldu. Peygamber bunları duyunca çok üzüldü ve kırk gün kadar onlar için beddua etti, "Ashabımı şehit edenlerin hepsini sen helak et Allahım" diye yalvardı. O kâfirlerin lideri Amir bin Tufeyldi, taun hastalığına yakalandı ve can verdi, Utbe, Reml ve Zekvan kabilelerinin insanların hepsine hastalık bulaştı.

Yahudi beni Nazir kabilesi'nin lideri Hayy bin Ahtabdı. Peygamber'e eskiden gelen bir düşmanlığı vardı. Peygamber bir gün o kavme giderek bir yere oturdu, Hayy bin Ahtab da eskiden vermiş olduğu sözleri hatırlayarak rasûlü öldürmeye niyetlendi. Allah'ın emriyle gökden Cebrâil indi, yahudinin bu niyetini haber verdi, Allah rasûlü onların işlerini anlayınca Medîne'ye geri döndü. Sahabeye sefere hazırlanın diye haber gönderdi, İslâm ordusu hep beraber yola çıktı, peygamber Ümmü Mektûm adlı sahabeyi Medîne'de yerine görevli bıraktı.

Rasûlün sancağını Ali taşıyordu, Nazir kabilesine yaklaşınca durdular, Yahudiler de vuruşmaya hazırlandılar kapılarını sıkıca kapayıp kilitlediler. Müslümanlar dizi halinde karşılarında durdular, iki taraf birbirine ok attılar. Öğle namazından, Yatsı namazına kadar çok büyük bir savaş yapıldı. Garura adlı bir Yahudi sahabeye yalnız başına pek çok ok attı, peygamber'in durduğu çadıra da attığı oklar denk gelirdi. Garura on Yahudi ile dışarı geldi, peygamber sahabeye emretti, Düccane, Ali ve Süheyl sahabeden on kişi ile beraber vuruşmaya gittiler. Hazret-i Ali Garura'yı öldürdü, hepsinin başını alıp geldiler. Yahudilerin kalplerine her şeye gücü yeten Allah

korku verdi ve hepsi savaştan çekildi. Ortaya iki taraftan insanlar çıktı, konuşup sonra da savaşı bitirdiler. Çadırları ya da yerleştikleri ne varsa “Canlarının istediği yere gitsinler” diye kaldırdılar. Her biri bir deveye yükleyebilecek kadar yük aldı, bundan daha fazlasını almadılar, bir daha dönmeyeceklerine söz verip civardaki şehirlere gittiler.

Yahudilerden çok mal kaldı, peygamber de onları hesapladı, kırk kılıç, elli zırh ve pek çok at akımı vardı. Peygamber Medîne’ye dönünce hepsini muhacirlere dağıttı, o zaman ensar rasûlün kararına uyarak hiçbir şey almadılar. Peygamber’in kalbi ensardan yana rahattı, onların hakkında ellerini açıp dua etti.

Siyer’de Bedr-i Safra adlı bir gazveyi anlatır, Uhud günü ebû Süfyân dönerken peygamber’e “İkimiz seneye yine Bedir kuyularında karşılaşalım” demişti. Peygamber o sözü unutmadı, sefer için haberci gönderdi, o gazveye muhacir ve ensardan toplam bin beş yüz kişi ile yola çıktı. Revaha’nın oğlu Abdullah’ı Medîne’de yerine vekil olarak görevlendirdi, at, at koşumları, zırh, kılıç ne gerekirse hepsi hazırlandı. Kureyşli kâfirler bunu duyunca onlar da askerlerini hazırladılar, Ebû Süfyân iki bin askeriyle Mekke’den çıktı. Zahran adlı yere geldiler, peygamber’in gelmekte olduğunu duyunca kalplerine korku düştü. Onlarla vuruşmayı düşündüler ama “Bu sene kuraklık var” diye bahane ederek söylediğimiz Zahran bölgesinden Mekke’ye dönüp geldiler. Peygamber’in Kureyşlilerin bu yaptığından haberi olunca ashâbı ile Bedir’den döndü. Kâfirlerle savaş olmadan Medîne’ye girdiler.

Rasûlün Zeynep adlı hanımı Allah’ın emri ile o sene vefat etti. Osman’ın Abdullah adlı oğluna da bu sene ecel yetti. Ümmü Seleme adlı bir hanıma o sene peygamber nikah kıydı. Yine bu sene pek çok ayetle şarap içmek haram oldu.

HİCRETİN BEŞİNCİ YILINDAKİ OLAYLAR

Hicretten beş sene geçti, peygamber o sene de gaza yaptı, senenin başında rasûl Zatü’r-rika diye adlandırılan yere gazaya çıktı. Sebebi de şuydu ki; Medîne’ye biri geldi ve Salebe ve beni Esmar kabilelerinin ordu topladığını ve sefer hazırlandıklarını söyledi. Peygamber bunları duyunca, Osman’ı Medîne’de yerine vekil olarak bıraktı,

sahabeden dört yüz kişi ile gazveye çıktı, bazıları yediyüz kişi olduğunu söyler. Rika bölgesine vardıklarında müşrikler korkudan dağlara kaçtı, kadınlardan başka bir şey bulamadılar. Müslümanlar kâfirlerin bir düzenbazlık yapacaklarını düşündüler ve korku namazı kıldılar. Saldırıp malları almayı düşünmediler, beklemeden Medîne'ye döndüler, peygamber ve ashabı orada onbeş gün geçirdiler.

Bir de Dumetü'cendel adında bir gazaya çıktılar, o seferki gazanın sebebi de şu idi; Abdülmelik oğlu Ükeydir hristiyandı, sınırları içindeki pek çok kişiye hükmeden bir sultandı. İnsanların en hayırlısı olan peygamber, Ükeydir'in birçok kişi ile beraber hazırlık içinde olduğunu, yola çıktığını ve mallarının hepsini almak niyetinde olduğunu öğrendi. Urfa oğlu Siba'yı yerine vekil olarak bıraktı ve ashabı ile sefere çıktı, yolu şaşdırmamak için bilen birini önlerine kattı. Gündüz yatıp gece yürüyerek kimseye görünmeden devam ettiler. Kâfirlerin yoldaki hayvanlarının hepsini aldılar. O hayvanlara bakanlar şehre koşup geldiler, peygamber ve ordusunun geldiğini haber verdiler, müslümanlarla vuruşmaya güç yetiremeyeceklerini anlayınca hepsi birden etraftaki bahçelere kaçtılar. Peygamber arkalarında yetişti, ama hiç kimseyi bulamadılar. Mesleme oğlu Muhammed adlı sahabe birini tutup getirdi. Peygamber onu sorguya çekti, o da "Sizin geldiğiniz duyulunca bütün herkes ellerinde ne kadar mal, hayvan varsa bırakıp kaçtılar" dedi. Bütün hayvanları aldılar ve sahabe ile beraber döndüler. O seferde bir aydan fazla durdular ve Medîne'ye geldiler.

MUSTA'LIK SAVAŞI

Mustalik diye adlandırılan gazada karşı taraf ateşperest kâfirdi. Liderlerinden biri de aslı arap olan Hâris bin ebî Dırradı. Hâris'in kalbinde düşmanlık vardı, civardaki Arap kabilelerine gizlice sefere çıkmayı teklif etti. Bütün hepsi toplanıp geldiler. Peygamber bunları duyunca işin aslını öğrenmesi için Büreyde'yi gönderdi. Büreyde gitti, onu yanlarına aldılar ve "Buraya ne iş için geldiniz?" diye sordular. Büreyde cevaben, "Muhammed eskiden doğru bir insandı, ama kendi kendine yeni bir din çıkardı, onun kurallarına uymak bize ağır geliyor, bu yüzden size geldim ki eğer onunla savaşmak niyetindeyseniz askerlerimle yardıma gelirim" dedi. Hâris bu duyduklarından mutlu oldu, çok heyecanlandı, "Biz savaşa gidiyoruz" diye sırrını açıkladı. Sonraki günlerde de burada kaldı ve ikisi sözleştiler, Büreyde "Ben de

askerlerimi alıp geleyim” diyerek tekrar kendi vatanına döndü. Gördüklerini peygambere anlattı, “Hâris savaş niyetinde” dedi. Peygamber de Mustalik gazası için haberci gönderip sahabeyi çağırttı.

İslâm ordusu toplandı, peygamber muhacirlere sancağı verdi. Peygamber’in izni ile hazret-i Ömer ordunun önünde savaş lideri olarak gidiyordu. Zeyd’i sağ tarafa görevlendirdi, Muhsin oğlu Ukkâşe sol tarafa görevlendirildi. Peygamber o sefere giderken Aişe ve Ümmü Seleme hanımlarını yanına aldı. Hâris ordusunu hazırlayarak yola çıkmıştı, önden bir adamı göndermişti. Sahabe o adama rastladılar ve onu Ömer’e götürdüler, “Ne taraftan geliyorsun, doğru söyle” diyerek biraz da korkuttular. O adam “Ben Hâris’in adamıyım, hepsi bu yoldan savaş amacıyla geliyorlar” dedi. İslâm dinine inanmadığı ve kâfirlikten vazgeçmediği için öldürüldü.

Peygamber oradan geçti, Mustalik kuyularına geldiler, önden gönderdikleri adamın öldüğünü anlayınca kâfirler kalplerinde korku hissettiler, bazıları kendi vatanlarına döndüler. Sancaklarını Safvan adlı biri taşıyordu, kâfirler savaş düzenine girdiler ve müslümanların üstüne geldiler. İslâm ordusu da kâfirlere karşı sancağı açıp siper aldı, Allah rasûlü “Öncelikle İslâma davet et” emri verdi. Ömer kâfirlere “Allah bir, peygamber de onun rasûlü” deyin diye seslendi. Kâfirler Allah’ın birliğini inkâr edip bu sözleri de kabul etmediler. Ömer peygamber’e gelerek bunu anlattı, bütün müslümanlar savaşa başladı ve orada iki ordu birbirine girdi, çok sert bir savaş oldu. Numan oğlu Katade adlı sahabe Safvan ile sancak için vuruştı, ikisi birbirine girdi, sonunda onu öldürdü. Allah’ın izni ile gökden melekler indi ve İslâm ordusuna yardım ettiler, kâfirlerin de kalbine korku düştü, savaş meydanından kaçtılar. Onlardan on kişi öldü, sahabeden de bir kişiye ecel geldi, Hâris’in Cüveyriye adlı kızı esir oldu, peygamber onu nikahına aldı. Kâfirlerden toplam yüz kişi esir oldu, Cüveyriye Allah rasûlünün hanımı olunca sahabe hepsini serbest bıraktı. Peygamber Medîne’ye dönüp gelirken bir yerde susuz, çaresiz kaldılar, Allahtan ayet geldi ve namazlarını teyemmüm ile kıldılar.

HAZRET-İ AİŞE ANNENİN İFTİRAYA UĞRAMASI

Bu seferde Aîşe bir iftiraya uğradı, her kelimesini münafıklar yaydılar, Allahtan ayetler geldi ve Aîşe'nin temizliğini açıkladı. Siyerde bu konu ayrıntılı anlatılmıştır, ben kısaltılmış olarak anlatayım;

Mustalık gazasının dönüşünde ordu bir yerde konaklamıştı. Toparlanmak için gece haber geldi, o seferde Aîşe peygamber'in yanında idi, ihtiyacını gidermek için yürüyerek ordudan uzaklaştı. Orada kolyesi düştü, karanlıkta dönüp aramaya başladı, Aîşe'nin hevdece oturduğunu sanıp deveye yerleştirdiler. Önceki gibi ordu ile beraber gece karanlığında deveyi yürüttüler. Safvan adlı sahabe peygamber'in görevlendirmesiyle ordunun ardından konakladığı yerleri güneş doğunca arardı. Safvan Aîşe'yi gördü, karşısına geldi, oturan kişinin Aîşe olduğunu anlayınca ona binmesi için devesini verdi. Binene kadar uzak durdu, deveyi tutup yürüdü. Konaklama yerinde orduya yetiştiler.

Herkes Aîşe'yi gördü, her biri türlü türlü konuştu, ibn Selûl adındaki münafık bu durumu zina ile eşit gördü. Sahabeden bazıları çok nüfuslu idi, kaba sözlerle dedikodu yaptılar, peygamber de kalbinde bir tedirginlik hissetti.

Medîneye geldiler. Aîşe bu sözleri duyunca “hastayım” diyerek peygamberden izin aldı ve babası Ebû Bekir'in evine gitti.

Peygamber Ali ve Üsame'yi karşısına aldı, onlardan Aîşe hakkındaki konuyu sordu. Üsame peygamber'e “Benim kalbim temiz olduğundan kötü bir şey gelmez” dedi, Ali de “Allah size dünyanın bütün kadınlarını nikahlamayı lütfetti, Aîşe'nin hizmetkârı Büreyredir, eğer kalbinizde şüphe varsa ondan sorup doğruyu öğrenin” dedi. Peygamber karşısına Büreyre'yi çağırıp sordu, o da “Temizliğine ben şahidim, Aîşe'de hiçbir ayıp görmedim, bu sözlerin hepsi ifradır, Aîşe altın gibidir, temizlikde ona benzer, eğer insanların konuştukları doğru olsa Allah bunu vahiy ile bildirirdi” dedi.

Peygamber çok üzüntülüydü, bir gün selam vererek Ömer geldi, peygamber Ömer'e “Aîşe hakkında ne düşünüyorsunuz” diye sordu, Ömer, “Bu Aîşe'ye atılan iftira boş laftır, Allah her şeye yeten gücü ile sizi çamur değdirmez, sebebi de eğer hareminize bir çamur sıçrasa sonra o size bulaşsa, sakın ola uzuvlarınıza değmesin

diye sizi korur. Ey sultanım, Allah sizi pislikten korur, aileniz için şüphe duymayın, Aişe iftiralarından uzaktır, düşünüp de kendinizi üzmeysin” dedi.

Peygamber Osman’ı da çağırdı, Aişe’nin durumunu anlattı, “Bu iş hakkında ne düşünürsünüz, kalbinizden ne geçer?” diye sordu, Osman peygamber’e “İçimdekini söyleyeyim, Aişe söylenenlerden uzaktır, her şeyin yaratıcısı olan Allah kendi gücü ve kudreti ile mübarek gölgenizi bile ola ki pislik değer ya da bir şey üstüne basar diye yere düşürmedi, sizin gölgenizi koruyan ailenizi hiç korumaz olur mu, bu sebepten ben hiç şüphesiz Aişe’nin temizliğine inanırım” dedi.

Peygamber Ali’yi çağırdı, Aişe’nin durumundan ona da sordu, Ali “Aişe annemizin temizliğine benim kalbimde şöyle bir kanıt var ki, bir keresinde namaza durduğunuzda ayaklarınızdan ayakkabınızı çıkardınız, bunu görünce bizler de çıkardık, namaz bittikten sonra selam verince bize “Neden namaz kılariken ayakkabılarınızı çıkardınız?” diye sordunuz, biz de “siz önce çıkardınız, biz de size uyararak çıkardık” dedik, sonra siz, “Namazda iken Cebrâil gelerek bana ayakkabında bir pislik varken onları çıkar” dedi, ben de bir olan Allah’ın emrine uyararak onları çıkardım” dediniz, ayakkabıya değen pisliği namazda iken haber veren Allah ailenizi harama bulaştırmaz, benim delilim budur” dedi.

Allah rasûlü bunları duyunca rahatladı, o da Aişe’nin temizliğine inandı, söylenen ashabı da yanına alarak Sıddîk’ın evine gitti. Sıddîk “Ey peygamber” diyerek karşıladı, peygamber Aişe’nin yanına oturdu, Allah rasûlü söze önce Allah’a şükür ve övgü ile başladı, sonra Aişe annemize “Bil ki sana bir iftira atıldı, eğer sen bu işlerden uzaksan Allah bunu bana vahiy ile bildirecektir, sakın ola ki bu günahı yaptıysan da tevbe et. Allah eğer sen onun emirlerine uyarsan iyiliği ile seni bağışlar, günahından geçer” buyurdu.

Bu sözler Aişe’yi iyice üzdü, çok ağladı, babası ebû Bekir’e “Siz cevap verin” dedi. Babası Aişe’ye “Ey benim gözümün nuru, bu sözün cevabını ben bilmiyorum, önceden cahiliye döneminde hiç birimiz doğru yolu bilmezdik, o zaman bizim ailemize kimse böyle bir söz söylemezdi, ama putperestliği, ateşperestliği bırakıp da Allah yoluna girdik ve bugün bizim başımıza bu geldi, bu iş ailemize layık görüldü, benim rasûle verecek cevabım yok, sen kendin cevabını ver” dedi. Aişe annemiz annesine

döndü, o da Sıddık'ın sözünü söyledi, "Benim verilecek cevabım yok, senin cevabı kendi ağzınla vermen lazım" dedi.

Aişe "Ey peygamber, size anlatayım, Allah adına yemin ettim, bunu söyleyenler yalancı münafıklardır, kalbiniz şüphe duyup inanmasa da Allah doğruyu bilmektedir, ben "Bana düşen güzel bir sabırdır" diyen Yakub gibi sabrederek oturuyorum" dedi.

Aişe'den bu şekilde cevap geldikten sonra orada peygambere vahiy geldi, bu günden önce de bir ay süresince Cebrâil gelmemiştir. On ayet indi, Aişe'nin bu iftiralarından uzak olduğuna öncesi ve sonrasıyla haber verdi. Vahiy halleri geçtikten sonra, insanların en hayırlısı olan peygamber insanların içinde ayetleri okudu, artık ayetlerin anlamını da düşününce hiç kimsenin kalbinde şüphe kalmadı.

Çok bilgili dört münafık vardı, bu işi en baştan onlar başlatmıştı, bunlar Abdullah bin Selül, Hasan, Mistah ve Hamiyye idi. Peygamber dördünü de çağırdı, her birine seksen değnek vurdurdu, bu yüzden alimler iftira atan insanlara ceza olarak değnek vurulmasını uygun gördü.

Bu gazvede çok olaylar oldu, hepsini ayrıntılı anlatamadım. Peygamber Medîne'ye döndükten sonra konuşulması gereken bir olay daha oldu.

ĞAZĀ-I ĞENDEĞ

Kitaplarda hikâyesi anlatılan Hendek adlı bir gaza var. İtibarlı bir söz olsun diye bunu ayrıntılarıyla anlatayım. Beni Nâdir Yahudileri'nin önceden her tarafa dağıldıklarını anlatmıştım, etraftaki Yahudiler de bunu büyük günah olduğunu düşünüp dururdu. Büyüklerinden Huyey bin Ahtab herkese yardım çağrısında bulundu, mektuplar yolladı, her kavmin liderlerinden yirmi kişi anlaşma yapmaya Mekke'ye geldi. Ebû Süfyân bunu duyunca heyecanlandı, bir evde saygı ve tazim ile onları ağırladı, Huyey bin Ahtab peygamber ile olanları anlattı. Süfyân da pek çok konuştu, yeminler edildi ve sözleşmeler yapıldı. Hepsi ordularını hazırlamaya başladılar. Huzare, Gatafan, Seleme, benû Merre, Esca adlı kabilelerin adamları Mekke'ye geldi. Kureyşliler de toplandılar, toplam on bin kişi oldular, büyük bir gösteriş ve heybet içinde Mekke'den Medîne'ye gittiler.

Kâfirlerin sefere çıktığı haberi peygambere bir adam vasıtasıyla ulaştı, peygamber de bütün ashabı çağırdı ve onlarla fikir alışverişinde bulundu. Abdullah “Şehirden çıkmayalım” dedi, hepsi de bu fikri kabul ettiler, şehri nasıl koruyacaklarını düşündüler. Selman “İran’da bu şekilde düşman geldiğinde, şehre girmesin diye etrafa çukurlar kazardık, biz de bütün adamları toptasak, Medîne’nin etrafına hendek kazsak” dedi. Hepsine bu düşünce akıllıca geldi. Peygamber’in emri üzerine Medîne’ye haberci ile sahabe toplandı. Allah rasûlü yerine ibn Mektûm’u vekil olarak bıraktı. Sahabeden üç bin kişi hazırlandı, şehrin dışına çıktılar, Medîne’nin etrafına kazılacak hendekleri ölçerek paylaştılar. On kişiye kırk arşın hendek düştü. Yaşlı, genç herkez kazmaya giriştiler, Kurayza Yahudileri de dostluk göstererek kazma, kürek ve giysi yardımında bulundular. Hendek kazılırken peygamber de yardım etti, sahabe sırayla kazıyordu.

Bu sene kuraklık olduğu için müslümanlar çok açlık çektiler. Hiçbirinin yiyeceği yoktu, insanlar aç olarak kazıyorlardı. Hendeğin ortasında bir kaya vardı, kimsenin onu yerinden çıkarmaya gücü yetmiyordu. Sahabe peygamber’e haber verdi, o da görmek için geldi, mübarek eline kazmayı aldı, vurdu ve kayayı ikiye böldü. Yarıktan ateş çıkıp yer yüzü aydınlandı, peygamber görünce tekbir getirdi, sahabe onun bu yaptığına uyarak hepsi de tekbir getirdiler. Peygamber kazmayı tekrar vurdu, yine alev çıkarak bütün dünyayı aydınlattı, peygamber ve sahabe tekbir getirdi. Üçüncü vuruşunda tekrar bir alev çıktı, peygamber tekbir getirdi, Selman peygamber’e “Ey sırları bilen sultanların sultanı, bu görünen nedir?” diye sordu. Peygamber ashaba anlattı, “Selman’ın gördüğünü siz de gördünüz mü?” diye sordu, hepsi “Gördük” dediler. Peygamber ashaba, “Ey dostlarım, bu olayı açıklayayım, ilk kazmayı vurduğumda çıkan ateş ile Kisra’nın köşkü göründü, ikinci de Rum şehri ve üzerindeki, üçüncüde de San’a’nın köşkleri göründü. Her vurduğumda Cebrâil bana gelerek, Allah’ın emrini söyledi, “Bu görünen memleketlerin hepsi ümmetin olacak” dedi. Sahabe peygamber’den bunları duyunca, çok mutlu oldular, açlıktan hepsi perişan olmuştu ama yine hendekleri kazmaya devam ettiler.

HAZRET-İ CÂBİR’İN İKİ OĞLU

Burada bir hikâyeyi anlatmam lazım, Müzekki'n-nüfus ile Siyer'de bu olay geçer. O gün Allah rasûlü çok aç idi, karnına üç tane taş bağlamış olarak duruyordu, bu üç gündür yemek yemediğine işaret idi, sahabenin hepsi de hemen hemen böyle idi.

Ensardan Câbir adında biri vardı, onun tek malı bir buzağı idi, büyük bir tandırda bu buzağıyı pişirip peygamber'i de yemeğe çağırmak için kesti. Hazret-i Câbir odun almaya gitti, hanımı da yemeği hazırlıyordu, bir oğlu cemaat ile ders okuyordu, o zaman yeni geliverdi. Evde de bir oğlu vardı, buzağıyı kesilirken görmüştü. Eve gelen, kardeşine “Bana bu buzağıya ne olduğunu anlat” dedi. O da abisine “Babam bunu kesip, yüzdü” dedi. Abisi ona “Nasıl kesilip öldüğünü bana göster” dedi, küçük, “Sen buzağı gibi yat, ben keserken görürsün” dedi. Abi kabul etti ve “Bana göster” diyerek yattı. Sicimle elini ayağını sıkıca bağladı, babasının bıçağını aldı, “Buzağıyı şöyle kesip öldürdü” diyerek, boğazını bıçakla kesti. O anda çok geçmeden çocuğun canı çıktı, annesinin haberi oldu, oğluna, “Bu abine ne yaptın?” diye olan olayı sordu. Çocuk, “Bu buzağıyı abim görünce, “Nasıl öldüğünü bana göster” dedi, bıçakla göstermek için boğazladım, o da o buzağı gibi ölüp gitti” dedi. Annesi duydukları karşısında şaşkına döndü, üzüntüsünden vurmak için atıldı. Oğlan korkusundan koşarak dama çıktı, ardından annesi de çıktı, çocuğu ordan almayı düşündü, çocuk heyecanlanınca damdan yere düştü, boynu sündü. Kadın çocuğun öldüğünü anladı, “Hüküm Allah'ındır” diyerek sabretti, Allah'a şükretti. İki oğlunun ölüsünü eline aldı, gizli bir odaya koydu, kapıyı açıp içerdekini kimseye göstermedi.

Hazret-i Câbir odundan geldi, yemeği hazırladı, kadın eşi üzülmesin diye çocukların öldüğünü söylemedi. Câbir gelip peygamber'i davet etti, kalbinden “Az sayıda adam gelse” diye geçirdi, peygamber ise gelsinler diye hendekdeki adamların hepsini çağırdı. Yemeğin konduğu yere peygamber gidince yemeğe bir nefes üfördü, sonra da Câbir'e “Adamları onar onar al” diye söyledi. On kişi geldi, peygamber kendi elleriyle yemek verdi, Allah'ın takdiri ile gelenlerin hepsi o yemekten yedi ve doydu. O gün sahabeden üç bin kişi yedi, içti o yemekten hepsi doydu, rasûlün mucizesi ile yemekten çokça arttı.

Peygamber o yemeği önüne aldı, Câbir'e bakarak, “İki oğlunu da getir de oturup bizimle beraber yemek yesinler” buyurdu. Câbir “Ey peygamber, çocuklar küçük, dışarda oyun oynuyorlar, siz merhamet edin, yemekten buyrun, çağırdım

gelmediler” dedi. Peygamber, “Her nerede olsa da al, gel, bu yemeği onlarla beraber yemek istiyorum” buyurdu. Câbir hanımına geldi, “İki oğlun nerede?” dedi, kadın, “Onlara yemek ayırdım, dışarda oynayıp dururlar” diye cevap verdi. Câbir yine peygamber’e giderek “Onlara yemek ayırmışlar, ey peygamber yemeği yeyiniz, çocuklar oynayıp durur” dedi. Allah rasûlü, “Eğer oğlunu çağırıp getirmezsensin, yaratan bir Allah için bu yemekten asla yemeyeceğim” buyurdu. Hazret-i Câbir şaşı kaldı, bu sözü hanımına söyledi, “Peygamber eğer oğlunu alıp getirmezsensin yemeyeceğim diye yemin etti” dedi. Kadın bunu duyunca çok üzüldü, Câbir’i o hücreye götürdü, ikisi kapıyı açıp içeri girince ve Câbir ölü yatan çocukları gördü. Câbir’in gördükleri karşısında rengi kaçtı, oğlunun öldüğünü anlayınca da “Bu çocuğa ne oldu” diye kadına sordu. Kadın olanları anlattı, sana bunları anlatmamayı düşünmüştüm, peygamber gelip de misafir olunca, üzülmeyi istemedim, peygamber de kederlenerek gitmesin diye onları odaya koydum” dedi. Câbir bunları duyunca haykırıp, ağlamadı, sabretti, hanımının söylediklerini “Allah’ın emri bu” diyerek kabul etti.

Dönüp peygamber’in yanına gitti, gördüklerini anlattı, Allah rasûlü ona “Ölüleri alıp gel” diye emretti. Hazret-i Câbir odaya döndü, iki oğlunun ölümlerini aldı, geldi, Allah rasûlü çocukların halini görünce çok üzüldü, o anda Cebrâil geldi, “Allah benimle selam gönderdi, sevdiğim el açıp dua etsin, sahabe de âmîn desin, bu hanım benim sevdiğime hürmetinden çocuğun öldüğünü söylemedi, belaya ağlayıp durmadı, sabretti, razı olup oturdu. Dostumun hatrına gösterdiği sabrının mükafatı olsun, çocuk için ne isterse lütfumla kabul ediyorum. Canını verip de ölüyü diriltmek bana kolaydır, sevdiğim el açsın, dua etsin, iki oğlanı yeniden canlandırayım” buyurdu” dedi. Cebrâil bunları söyleyip hemen gitti, peygamber bu habere çok sevindi, el açıp dua etti, şükrün Allaha mahsus olduğunu söyledi. Sahabe de el açıp “amin” dedi, iki çocuk ortada yatıyordu, Allah’ın takdiri ile tekrar canları girdi, uykudan uyanır gibi kalktılar. Peygamber’e selam verdiler, ellerini öptüler, Câbir’e önceden söylediği gibi peygamber onlarla beraber oturup yemek yedi.

Bunun gibi pek çok mucizeler oldu, hendek altı günde tamamlandı, açlıkla beraber faydalı olabilmek için çalışmak zorluğu müslümanlara ağır geldi. Herkes kapıları kapattı, sıkıca kilitleti. Kureyşli kâfirlerle savaşmaya sahabe hazır vaziyette bekledi. Kureyza Yahudileri’nin önde gelenlerinden biri Kab idi, Huyey bin

Ahtab onu da kışkırttı, Kureyş ile beraber on bin kişi geliyoruz diyerek durumu anlattı, “Niyetimiz bu dini yok etmektir, Musa peygamber’in kanunlarının hakkı için sen de bize katıl” dedi. Kab da “Bu söylediklerin boş laf, gelenler hiçbir şey yapamadan geri gider, sonra da Muhammed ve ashabı bize zarar verir” dedi. Huyey bin Ahtab “Medîne’yi almadan dönmeyeceğiz, hiçbir zaman sizi bırakmayız” diyerek Tevrat üzerine yemin etti. Tevrat’a yemin ettiği için Kab inandı, anlaşma metnini yırtıp attı, Kurayza Yahudileri de Hayy-ı Ahtab’a ortak olarak katılmış oldu. Peygamber bu durumu duyunca Zübeyr’i gönderdi.

Bu konuşmanın aslını öğrenmek için Zübeyr Kurayza kalesine gitti. Baktı ki, kapılar sıkıca kapalı, bütün savaş malzemeleri de çatılarında, peygamber’e döndü ve “Kurayza düşmanlık düşünmüş” dedi. Peygamber üç kişi daha gönderdi, Zübeyr, Nıyas ve Ukbe Kab’a yakınlıklarını anlattılar, ama o hiçbirini dinlemedi. Onlar da dönüp peygamber’e anlattılar, müslümanlar korku hissettiler.

Kâfirler ve askerleri sıra sıra savaş düzenini almış olarak geldiler. Ordunun büyüklüğünden dolayı yeryüzünü duman aldı, hendeğe yaklaştılar, sahabe tedirgin olup telaşa kapıldılar. Kâfirler çukurlara bakakaldılar, belirgin şekilde Medîne’nin etrafını sarıyordu, atları ile hendeğin her tarafından içeri girmek için atladılar. İslâm ordusu da hendeğin içinde idi, ok atarak kimseyi koymuyordu, kâfirler peygamber’in olduğu yere atış yapıyorlardı. Urfe oğlu Hanan adlı bir kâfir müslümanların tarafına bir ok attı, Sad’ın eline geldi ve damarlarından çok kan aktı. Peygamberlerin sultanı Sad’ın durumunu görünce o üzüntüyle Hanan için dua etti, “Ey istediği her şeyi zorla yaptırma gücüne sahip olan Rabbim, bu lanetliyi cehennem ateşine koy” diye yalvardı. Sad de el açıp dua etti, “Allah’ım, bugün beni koru, zaman ver ki Kurayza yahudilerinden öc alabileyim, ondan sonra ölüp gitsem de olur” dedi. Sonunda vuruşma bitip de insanların en hayırlısı olan peygamber yahudilerle anlaşma yaptığında bu Sad cennete adım atmıştı.

O gün geç vakte kadar vuruşma devam etti, yeryüzünde kımıldılar başladı, güneş batıp da karanlık bastırınca kâfirler Medîne’nin etrafını dolaştılar. Seleme ile ikiyüz asker atlarına bindi, şehrin etrafını gezdi, araştırdılar, Zeyd ile beşyüz müslüman da girişleri beklediler. Pek çok yere ateşler yakıldı, aydınlatıldı, çok sıkı tedbir alındı.

Tan yeri ağarıp da fecr-i sadık vakti Bilâl ezan okudu. Peygamber ashâbı ile namaz kıldı, sıra halinde girişlerde beklediler, kâfir askerleri de düzen aldı ve savaşa başladılar. Kâfirlerin içinde Abdûd oğlu Amr adlı bir cengâver vardı, savaş meydanında tek başına bin kişi gibiydi, ikinci Rüstem gibiydi. Amr-ı Abdud meydana yalnız girdi, hendekten atı ile geçip gitti, “Ben Amr-ı Abdudüm,” diye adını haykırdı, peygamber’i aradı. Peygamber sahabeye “Gidin, müslümanları onun kötülüğünden koruyun” buyurdu, cahiliye zamanından sahabe onun ne kadar güçlü olduğunu biliyorlardı. Sahabe bunu duyunca korktu, hepsi oturuverdi, peygamber’in karşısına Ali geldi, “Ben meydana gideyim mi?” diye sordu. Peygamber ona cevap vermedi, ashâba yine aynı şeyi söyledi, ama Amr ile vuruşmaya hiçbiri cesaret edemedi, bakıp kalakaldılar. Hazret-i Ali ikinci kez gitti, rasûl cevap vermedi, bekledi, tekrar ashâba sordu, hiçbiri cevap veremedi. Hazret-i Ali üçüncü kez “Ben meydana gideyim mi?” diye sordu, peygamber kabul etti, ellerini açıp Allah’a yalvardı, “Ey Allahım Bedir’de Ubeyde’yi benden şehit olarak aldın, Uhud’da Hamza şehit oldu, beni bu kadar keder ve üzüntüye daldırdın, bugün de Ali’den yana kalbime acı verme, Ali’ye kendi katından bir iyilik ver, bu kâfirin kötülüğünden onu koru” diye dua etti.

Pek çok dua etti, kendi mübarek zırhını giydirdi. Hazret-i Ali rasûlün kendi sarığını başına sardı ve meydana tek başına gitti. Amr’ın yanına geldi, “Önceden seni biliyorum, vuruşurken biri üç tane dilek dilese birini yaparım demişsin, o yüzden sana şunu söyleyim, bugün “Allah birdir, şüphesiz Muhammed de peygamberdir” de, onun dinini kabul et” dedi. Amr Ali’ye “Bu laflar lüzumsuz, ben Lat ve Uzza’dan başkasını asla tanımam” dedi. Ali “Benim bir dileğimi yap, bizimle savaşma” dedi, Amr “Bu söz de faydasız, ben kaçıp gidecek korkak değilim, insanlar “Abdud oğlu Amr savaştan kaçtı” diye beni kınar, ayıplarlar” dedi. Ali “Bunların hiçbirini yapmazsan gel de vuruşalım, bugün gücün yeterse bir kere cengaverlik göster” dedi. Amr duyduklarına güldü, Baban ebû Talib benim arkadaşımdı, sen küçük bir çocuksun, babana olan saygımdan sana dokunmam” dedi. Ali “Öyle deme lanet olasıca kâfir, seni öldürsem kanın helaldir” dedi. Bu sözlere öfkelenen Amr attan indi, eline kılıcını alıp atıldı, Ali başına kalkanı tuttu, Amr kılıçla vurdu, bu öyle sert bir darbe idi ki, kalkan ikiye bölündü, neredeyse başına degecekti, Allah’ın izni ile bir şey olmadı, “Hazır ol, şimdi sıra bende” diyerek Zülfikar’ı kınından çıkardı, eline aldı, Amr kalkanı kendine koruma yaptı, hazret-i Ali bir gayretle vurdu ki, Zülfikar kalkanı parçalayıp geçti,

Amr'ın da başı kesildi. Hazret-i Ali sevinçle bağırarak tekbir getirdi, peygamber ve ashab rahatladı, kâfirler ise endişe ve korkuya kapıldı.

Kâfirlerde Durre, Hebre ve Nevfel adlı üç cengaver vardı, üçü de kılıçlarını alıp Ali ile vuruşmaya girdiler. Ali haykırarak atıldı, ilk önce Hebre'ye vurdu, Zülfikar'ın ağırlığı ile yara alıp meydanda kendini bilmez vaziyette yıkıldı. Durre bunu görünce hemen kaçtı, Ali, Nevfel'e döndü, hendeğe girip çıkarak kaçarken arkasından kılıcıyla onu da öldürdü.

Cehil'in oğlu İkrime vuruşmaya girdi, Zübeyr adlı sahabe karşısına çıktı, eline mızrağını aldı ve İkrime'ye atarak kaçırdı.

Bunun gibi pek çok vuruşmalar oldu, çok ok atıldı, sahabe zorlandı, geç vakitte iki tarafın ordusu da kendi yerlerine çekildi. Peygamber o gece atına binerek kendi şehrini dolaştı, kontrol etti, sakın ola ki gece bir şey yapmasınlar diye pek çok yere ateşler yaktırdı.

Ertesi sabah güneş doğunca, iki taraftan meydana geldiler, Kurayza Yahudileri de savaş meydanına çıkıp İslâm ordusuna ok yağdırdılar. Süfyân Yahudilere yardımcı oldu, atıyla çukurlara girmeye çalışıyordu, ama ashab karşısında taş ve oklarla cevap veriyor, onu geçirmiyordu. Çok büyük bir savaş oluyordu, İslâm ordusu çok sıkışmıştı, peygamber'in namaz kılacak zamanı olmadı ve üç vakit namazı birleştirerek kaza etti. Kâfirler hendeği atlamaya çalışıyorlardı, sahabe de onları bırakmıyordu, geç vakit olunca iki ordu kendi bölgelerine çekildiler. Tan yeri ağardıktan sonra yine geç vakte kadar vuruşma ok ve taşlarla devam etti.

Bu şekilde yirmi dört gün geçti. Sahabe çok sıkıntıya girdi, birincisi kuraklık vardı, ikincisi gece gündüz hiç dinlenemiyorlardı, üçüncüsü de çok sert müdahale vardı. Medînedeki münafıklar da birbirlerine “Muhammed bize “Ümmetim Rum'u ve Şam'ı alacak” diyor. Gördünüz kendi şehrimizin etrafını düşmanlar sardı, dışarı çıkamıyoruz, kaldı ki Rum ve Şam alınacak. Bize verdiği söz nerede kaldı? İnanılmayacak sözler söyleyip duruyor” diye konuşuyorlardı. Peygamber'in bu sözleri hepsine yalan gibi gelmeye başlamıştı. Bazıları ensar'a “Peygamberle beraber savaşa gitmeyin, kendi evinizden çıkmayın, iyi, kötü ne olursa kendileri bilir” dediler.

Bazıları savaştan kaçarak, peygamber'e de yalan söylediler, aslında amaçları düşmandan evlerini korumaktı. O zaman kâfir Medîne'yi alsın hepsi onlara katılacaktı, oradaki müslümanlarla beraber mücadele etmeyi hiç düşünmediler. Allah'dan bu yönde münafıkların durumlarını anlatan ayetler geldi, ama şimdi o gün olanları anlatmayayım.

Kâfirler şehri almak için her gün saldırıyorlardı. Sahabe de ok ve taşlarla karşıdan müdahale ederek onları içeri almıyordu. Hiç ara vermeden ok attılar, bir an için çadırlarına dinlenmeye çekilemediler, artık sahabede açlıktan ve yorgunluktan vuruşacak hal kalmadı. Peygamber ellerini açıp dua etti, “Allahım, bu kâfirlerden bizi kurtar, hepsi Medîne'den gitsin, kendi aralarına anlaşmazlık, kıskançlık ver” diyerek yalvardı. Üç kere el açıp “Düzenlerini boz” diye dua etti. Cenab-ı Allah duaları kabul etti, gökyüzünden korkunç bir rüzgar gönderdi.

Sonsuz güce sahip olan Allah her şeyi bir sebebe göre takdir ederdi. Bir gün kâfirlerin içlerine şöyle bir kargaşa düştü; Gatafan kabilesinin lideri Nuaym kâfirlerle beraber gelmişti. Ama bir olan Allah'ın takdiri ile kalbine İslâm sevgisi düştü. Bir gün peygamber akşam namazındayken kendi başına geldi, “Allah bir, sen de onun peygamberisin” diyerek kelime-i tevhid getirdi, müslüman oldu, ve peygamber'e “Ey rasûl, kâfirler kaç gündür burada beklerler, kabul ederseniz ben de kendi askerlerimle beraber savaşıyım” dedi. Peygamber ona, “Kâfirlerin Medîne'den gitmelerini isterim” dedi. Nuaym “Ne gerekirse söylememe, yalan da olsa izin ver” dedi. Peygamber de “Tabi olur” buyurdu.

Nuaym Kurayza Yahudilerine geldi, yanlarında büyüklerinden Habîb varken onlara şöyle konuştu; “Sizinle ben dostuz, bunu eskiden beri bilirsiniz, peygamber eski sözünü bozduğu için Kureyş ve Gatafan ile ortak oldunuz, az bir gün sonra onlar dönüp gidecek, sonra bütün eziyet size kalacak, sizinle olan dostluğumuz hatırına bir akıl vereyim; Kureyş ve Gatafan kabilelerine haber gönderin, onların önde gelen kişilerinden isteyin ki onlar sizinleyken sizi bırakıp gidemezler. Eğer böyle olmazsa onlar gider ve kavminiz eziyet görür, önceden belirlenen anlaşmayı bozduğunuz için Muhammed sizi öldürür” dedi. Kurayza Yahudileri bunları duyunca düşündüler ve hepsi hak verdi.

Sonra kendi kavmine döndü, büyüklerini bir yerde topladı, “Ben bugün Kurayzalılardan bir şey duydum, duyar duymaz da size geldim, onlar Muhammedle görüşmüş anlaşmışlar, dostluklarını bahane ederek bizden adam isteyeceklermiş, bizden aldıkları adamları da Muhammed’e vereceklermiş, önceki anlaşmayı bozmuş olmalarını Muhammed affetmiş, bu işin olduğunu duydum. Eğer bu doğru ise sabah gelir “Bize inanmamız için adam verin” derler, sakın ola bu yalan söze inanıp da hiç biriniz gitmeyin” dedi. Hepsi dinlediler ve dağıldılar, kendi kendilerine “Böyle yapalım” dediler.

Ertesi gün Kurayza’dan biri geldi ve “Bize adamlarınızdan bazılarını verin” dedi. Kureyşliler ona “Sizin işinize uymayacağız, bu söylediklerinize inanıp Kufeyl’e kimseyi bırakmayız” dediler. Yahudiler bu cevaptan sonra iyice kaygılandı ve kendi mekanlarına döndüler. Kurayza Muhammed ile ortak oldu diye birbirlerine haber verdiler. Kâfir ordusu iyice korkmaya başladı, geri dönmeyi düşündüler.

O gece bir olan Allah’ın takdiri ile gökyüzünden bir rüzgâr geldi. Kâfirlerin çadırlarına girdi, hepsini dağıttı. Soğuk rüzgarın şiddetinden ateş yakamadılar, yemek yapıp yiyemediler. Yeryüzü duman altında kaldı, atlar, develer kaçışıp gitti, hiçbir hayvanlarına sahip çıkamadı, oraya buraya koşturup durdular. Gökden bin tane melek geldi, şiddetli bir sesle bağırdılar, kâfirler o kadar korktular ki hemen kaçmaya niyetlendiler. O gün dağılıp yok olup gittiler, güneş doğduğunda hiçbir kalmamıştı, peygamber ve sahabe bunu görüp Allah’a şükrettiler.

Sahabe Medîne’ye dönüp geldi, peygamber bir ziyafet vermek istiyordu, o zaman Cebrâil gelerek Allah’ın emrini bildirdi, “Allah’ın emridir ki, bu zaman melekler kutlama yapmaz, ashabı çağırıp topla, Kurayzalılarla savaşın” dedi.

KURAYZAOĞULLARI SAVAŞI

O zaman peygamber sefere çıkılacağını söyledi, sahabenin hepsi hazırlandı, yerine Mektûm'un oğlunu vekil bırakan peygamber gazaya çıktı. Akşam namazı vaktinde ulaştılar, kalenin etrafını düzenli bir biçimde sardılar, Yahudiler kapılarını sıkıca kilitleyip savaş niyetinde olduklarını belli ettiler. Dışarı çıkmadan sahabeye ok ve taşlarla saldırdılar.

Sonunda toplamda yirmi gün peygamber Kurayza'yı bekledi. Yahudiler korkuya kapıldılar, savaştan çekildiler, "Nadiroğulları gibi her yere dağılım mı?" diye rasûl'e elçi gönderdiler. Peygamber teklifi kabul etmedi, hepsini öldürmeye kararlıydı, elçi Kurayza'ya "Muhammed sizi göndermeye razı olmadı" diye bildirdi. Yahudiler yine peygamber'e "Sad bin Muâz adlı sahabeye biz isteklerimizi söyleyelim, Muhammed de bunları kabul etsin" dediler. Peygamber bu teklifi anlayışla karşıladı, iki tarafa da anlaşma kağıdı verdi, Kurayza Yahudilerinin şartlarını söyle diye Sad'ı onlara gönderdi. Sad "Kurayza Yahudileri bütün erkeklerini öldürüp, küçük çocuk ve kadınlarını esir edip, mallarını da ganimet olarak bıraksınlar" dedi. Rasûl "Her ne dediysen Allah da bu şekilde hükmedecekti, Allah'ın sözüne uymayan düşmandır, bundan başka da hiçbir anlaşma yoktur" buyurdu. Kurayzalılar bunları duyunca çaresiz kabul ettiler, sahabe peygamber'in emrinde hepsini bağlayıp Medîneye götürdü. Küçük çocuk ve kadınlar esir edildiler, malları ise çokluktan getiremediler, at, deve her ne mal varsa toplu halde orada kaldı. Bin beşyüz kılıç ve buna yakın mızrak, zırh vardı, peygamber "Allah'ın bizlere nasip ettiği şeyler" diyerek onları aldırttı. Hepsini bir çadıra toplattı, bir yerde derin bir çukur kazdırdı, "Sabaha Yahudileri öldürün" diye Ali ve Zübeyr'e emretti.

İkisi kılıçları ile hazırlandılar, sahabe toplanıp geldi, çadırdan grup grup çıkarıp öldürüp çukura atıldılar. Huyey bin Ahtab adlı lanetli öldüğü sırada kırk yaşındaydı. Kurayza'nın lideri ve komutanı Kab'ı peygamber'in önüne getirdiler. Rasûl "Seninle yaptığımız anlaşmayı bozdun" dedi. Kab da "Tevrat hakkı için sana bir olan Allah'ın peygamberliği verilmiş, bu gün İslâma girsem, korkudan müslüman olduğumu düşünür ve beni kınarlar, dilimle o yüzden söylemiyorum, yoksa şüphesiz peygambersin" dedi. Peygamber "Boynunu vurun" diye emretti, Kab'ı hazret-i Ali öldürdü, ikisinin elinde akşama kadar bütün erkekler yok oldu gitti. Kalanları da gece öldürdüler, ışık olsun diye meşale yaktılar. O gün ölen Yahudi sayısı altıyüzdür,

bazıları yedi yüz, bazıları sekiz yüz, bazıları dokuz yüz der. Kurayza Yahudilerinin erkeklerinden hiç kimse kalmadı. Küçük çocuk ve kadınları ise esir olarak satıldı, alıp getirdikleri hayvanları ve ganimetleri de peygamber sahabeye paylaştırdı.

Yahudiler öldükten sonra Sad'ın yarası kanamaya başladı, şehitlik derecesi nasip oldu ve cennete kanat açtı.

Bu gaza bu şekilde tamamlandı ve Medîne'ye döndüler, hendekten kaçıp giden kâfirler de kendi vatanlarına vardılar. Ebû Süfyân Mekke'ye dönünce kavmine, "Muhammed şehrin sokaklarında yalnız gezer, onu yanıltarak, düzenbazlıkla öldürebilecek kimse var mı?" diye sordu. Bir Arap Süfyân'dan bunu duyunca yalnızken gelerek "Eğer izin verirsen Muhammed'i ben öldürürüm, bu yol çok zordur, bilirim, çok keskin bir hançerim var, gidip onun işini bitireyim ama gelene kadar ailemin ihtiyaçları ile ilgilen" dedi, Süfyân bunu duyunca heyecanlandı, bir devesini verdi ve "Bundan hiç kimseye bahsetme" diye tenbihledi ve onu gece vakti yola gönderdi.

Adam hızlıca Medîne'ye vardı, kendini belli etmemek için gizli saklı dolaştı, peygamber Abd-i Eshek mescidinde kavmine vaaz ve nasihat ediyordu. Arab'ı gelirken gördü ve "Bu sahtekarlık ile geliyor onun şerrinden Allah beni korudu, getirip onunla konuşup aslını öğrenin" dedi. Peygamberin ashabından Üseyyid adlı biri karşısına gidip onu tuttu, hançerinin izini takip ederek onu buldu adam hiç kaçmaya fırsat bulamadı. Arap korkmaya başladı, "Beni Süfyân gönderdi" dedi, o gece hapsedildi, güneş doğunca peygamber'e getirdiler. Pegamber "Sana izin veriyorum, ister şimdi Mekke'ye git, istersen de şehâdet getirerek İslâma gir" buyurdu. Arap rasûl'e "Beni dinleyin, Süfyânla olan anlaşmamızı ikimizden başka kimse bilmiyor, bunu söylemeden sen bildin, inandım ki senin dinin haktır, Allah'ın ortağı yoktur, siz de o yaratanın rasûlüsünüz" dedi. Bunları söyleyip îmân etti, müslüman oldu, izin alarak Mekke'ye gitti, istediği olmayan ebû Süfyân da çok üzüldü.

Peygamber Süfyân'ın bu gizli suikastini, kendisini gizlice öldürtmeye çalıştığını anladı. İki sahabeyi Süfyân için Mekke'ye gönderdi. Biri Ömer bin Ümeyye, biri Seleme bin Seleme idi, vakit bulup öldürmek için gizlice Mekke'ye geldiler, bir

cariye bunları gördü kavmine haber verdi, o ikisi Süfyân'ı öldüremeden kovulup mağaralara saklanmak zorunda kaldılar.

O sene Mezone adındaki kabileyi, kavmin büyüklerinden olan Hâris oğlu Bilâl İslâma davet etti. Kavminden dört yüz kişi yanına giderek peygamber'e îmân ettiler, peygamber "Sizler muhacir mertebesinde tebasınız" dedi ve kendi yurtlarına gönderdi.

Peygamber Cerrah'ın oğlu Ubeyde'yi bir seriyyeye gönderdi, o ordunun hurmadan başka yiyecekleri yoktu, hepsi açtı. Her gün bir hurma yiyorlardı, sonra hepsi halsiz düştü, bir gün yarım hurma ile yetinmek zorunda kaldılar o zaman kuraklığın ne demek olduğunu anladılar. Zorluklar içinde günlerce yol yürüdüler, bir denizin kenarına geldiler, Allah'ın takdiri ile devasa bir balık denizden çıkmış yatıyordu. Ashab'ın sayısı üç yüz kişi idi, onu paylaşıp yediler, bir ay kadar orada o etten yiyerek vakit geçirdiler. O seferde hiç düşmana rastlamadılar, tekrar Medîne'ye döndüler, rasûlün gaza eden arkadaşları bu kadar zor sefer hiç yapmamıştı.

HİCRETİN ALTINCI YILINDAKİ OLAYLAR

Böylece beş sene geçti, hicretin altıncı senesine girildi, o sene Necdî kabilesine sahabe bir seriyye düzenledi. Üsame oğlu Temame'yi peygamber'in karşısına alıp geldiler, rasûlü bir olan Allah'ın peygamber'i olarak kabul etti ve İslâm'ı öğrendi.

Asım ile beraber şehit olan on sahabeyi daha önce anlatmıştım, bu sene rasûl onların öcünü almak için gazaya çıktı. Kâfirlere peygamber'in haberi gidince hepsi dağlara çıktılar, o seferde vuruşma olmadı. Geride bıraktıklarını aldılar.

Sahabeden Muhammed bin Seleme üç bin kişi ile seriyyeye çıktı, kâfirler haberlenip de saklanmasınlar diye de gizlice gidiyordu. Gündüz yatıp gece yürüyerek gece vakti şehre vardılar. Kâfirlerin bir çoğu öldürüldü, bazıları da savaşmadan kaçtılar. Ele geçen ganimet de yüz elli deve ile üç bin koyundu. Hepsini peygamber'e getirdiler, o da ashaba paylaştırdı.

Bu seriyyeye çıkıp gelene kadar arada on dokuz gün geçti. Allah rasûlü emretti, yüz kişiyi seriyyeye gönderdi, giderken bir adamı aldılar ve "Şehrin durumunu bize

anlat” dediler. Adam “Eğer beni öldürmezseniz sizi oraya götürürüm” dedi, Murtaza da isteğini kabul etti ve “Ölüm cezası vermeyeceğim” dedi. Bu söz üzerine müslümanların önüne geçti, şehire gece girdiler, pek çok kâfiri öldürüp, pek çok da ganimet aldılar. O zaman elde ettikleri mallar; beş yüz deve, iki bin koyun idi. Hazret-i Ali seriyyeden geldikten sonra ashaba hepsini paylaştırdılar.

Bir adam peygamberin süt veren develerine bakardı, Kâfirler bir gün develerin hepsini götürüp öldürdüler. O gün Ekva’nın oğlu Seleme ve peygamber’in kölesi Rebbah beraber çölde yürürlerken bunu gördüler. Seleme, Rebbah’ı ata bindirip “Rasûl’e haber ver” diye gönderdi, sadece kendi kaldı, ok torbasını eline aldı ve haykırdı, kâfirler bunu gördü, bazıları dönüp Selemeye geldi, Seleme ok torbasına okları koyup nişan alıp atıyordu. Kâfirlerin pek çoğu yaralandı, hepsi develeri bıraktılar, Seleme develeri sonra dışarı sürdü kâfirlerin arkasından gitti. Ok atarak kâfirleri sıkıştırdı, bazıları kadınlarını bırakıp kaçtı, otuz kadar süngü ve zırh kaldı, sonra yardım geldi. Seleme dağa çıkarak bekledi, Rebbah peygambere haberi götürdükten sonra sahabe ile beraber geldiler, oraya kâfirler de geldi. Sahabeden Ahzam adlı biri ilk önce gitti, kâfirlerin ortasına daldı, Ayne’nin oğlu Abdurrahman adlı kâfir o pehlivanı kargı ile şehit etti. Katâde adlı bir müslüman onu bir vuruşta mızrak ile öldürdü, Abdurrahman öldürüldükten sonra kâfirlerin hepsi toplu olarak kaçtılar. Müslümanlar etrafa dağıldılar, atlarını ganimet olarak aldılar, peygamber bu gazveden de dönüp Medîne’ye geldi.

Arine adlı bir kavimden bir topluluk geldi ve Allah’ın bir olduğunu kabul ederek şehâdet getirip müslüman oldular, peygamber’den İslâm’ı öğrendiler. Sonra o topluluk hastalandı ve develerden sağılan sütü içtiler, hastalık bir dönem sonra geçti, ama tekrar döndüler, beytü’ mal’den develeri çalıp gittiler. Peygamber’in Yesar adlı kölesi o gün bu kâfirler tarafından elleri ve ayakları kesilerek şehit edildi. Bu durum peygamber’e haber verilince sahabeye seriyye emri verdi, Gürz bin Câbir adındaki sahabe yanında yirmi kişi ile gitti. Birini öldürdüler, diğerlerini getirdiler, Allah’tan gelen ayet ile kulak ve burunlarını kestiler.

O sene Medîne’de çok şiddetli bir kuraklık oldu, müslümanlar peygamber’e gelerek, “Ey Allah’ın rasûlü ekinler çıkmıyor” diyerek durumu anlattılar. Peygamber hepsine emretti, bir gün beraber şehrin dışına çıktılar, ezan ve kamet olmadan namaz

kıldılar, kendisi de öne çıkarak imam oldu. Alemlerin sultanı ilk rekâta “Âlâ” sûresini okudu, ikinci rekâta da “İnsân” suresini okudu ve selam verdi. Ellerini açarak Allah’a dua etti, “Alahım, yağmur gönder, bereket ver” diye yalvardı, o cemaat oradan dönünce gökden bulutlar belirdi, yağmur başladı. Bir hafta gece gündüz durmadan yağdı, insanlar sokaklara çıkamadı, bu sefer “Yağmurdan zarar görüyoruz” diye peygamber’e geldiler. Peygamber tekrar dua etti, Medîne’ye yağan yağmur durdu, etraftaki bölgelere bir zaman daha yağdı.

Bu sene Allah’tan hac emri geldi, peygamber bunun gibi pek çok belirtiler görünce zi’l-ka’ de ayında hac için yola çıktı.

HUDEYBİYE BARIŞI

Bu sefere gitmenin nedeni şu idi ki; peygamber uykusunda bir rüya gördü; Kâbe’nin kapısını kendi eliyle açmış, tavaf etmiş, hac ve umre yapmıştı. Sahabeye “Bu gece rüya gördüm” diye ertesi sabah açıklayınca bazıları saçlarını tıraş etti, bazıları da biraz kesti. Sahabe duyduklarında çok heyecanlandı, peygamber arkadaşlarıyla görüştü ve Allah’ın evine gidip hac yapmaya niyetlendiler.

Zilkade ayının ilk pazartesi günü Medîne’den çıktılar, yanlarına silah ve altın almadılar, mü’minler toplam bindört yüz kişi idi. Peygamber yerine vekil olarak Abdullah bin Mektûm’u bıraktı. Kurban’a niyetlenenler yanlarında develerini de götürmüşlerdi. Zulhuleyfe adlı yere vardıklarında Allah’ın emri olan ihrama girdiler. Peygamber’in hac yapmaya geldiğini Mekkeli kâfirler duydular. Etrafa haber salındı, Belvah adlı yerde toplandılar, kalplerindeki düşmanlıkla Kabe’ye müslümanları almamaya karar verdiler. Peygamber kâfirlerin düşündüklerini duydu, saklamadan yolculuğa devam etti, Hudeybiye denilen yere gelindiğinde de devesi çöktü. Vursalar da hiç kalkmadı, önceden başına vurunca hemen yürürdü. Allah rasûlü sahabeye burada konaklayınız diye emretti. Burada bir kuyunun yanında konakladılar, gelen elçilerle konuştu, kâfirler hac için Kabe’ye gitmek isteyen peygamber’i bırakmadılar.

Pek çok konuşmalar yapıldı, pek çok kişi gelip peygamberle görüştü gitti. Kureys’e göndermek için Ömer’e izin verdi. Ömer peygamber’e “Bana fazlaca

düşmanlıkları vardır, sakın ola ben gidince bir kötülük yapmasınlar, Osman'ı gönderseniz, onunla kimsenin husumeti yok, eğer biri bir kötülük edecek olursa da onu koruyacak yakınları vardır” dedi. Bu sözler peygamber’e mantıklı geldi, Osman’ın gitmesine karar verdi, Kureyş kabilesinin Mekke’deki ulu kişileriyle bire bir görüşmeye Osman gitti.

Osman Süfyân’a gitti, “Peygamber buraya hac için geldi, bu sene Allah’ın evini tavaf etsin, şehre almayıp bizi bekletme” dedi. Kureyş Osman’a “Bu söz çok lüzumsuz, rasûlü buraya girdirmeyiz, ama sen kendin hac etmek istersen Kabe’ye girmene sana izin veririz” dediler. Osman onlara “Rasûl olmadan haccetmem” dedi.

Sahabeden on kişi daha peygamber’in izni ile Mekke’ye girdi. Mekke’den hazret-i Osman’ın bekleyişi uzayınca sahabe her şeyi düşünmeyi başladılar, lanet olasıca şeytan da etrafa “Mekkeliler Osman’ı öldürdü” diye haber saldı. Bu sözden müslümanlar’ın yüreğine korku düştü, peygamber bir ağacın altına gitti, Mekkeli kâfirlerle vuruşmak için sahabenin tamamından söz aldı. Bu anlaşma da “Rıdvân biatı” diye ad verildi. Allah’tan ayet indi, peygamber “Bu biatı yapanlar cennetliklerdir” diye haber verdi.

Kureyşden elli kişi gelmişti, peygamber emretti, hepsi bağlandı, Osman ve on sahabe gelene kadar da onları göndermeyeceğini söyledi. Kureyşli kâfirler bunu duyunca hepsi korkuya kapıldı, Osman ile on sahabeyi özgür bırakıp sonunda da barış anlaşması yaptılar. Anlaşmanın anafikri şu idi ki; müslümanlar bu sene haccetmeden geri dönecekler, ikinci sene gelip tavaf yapabilecekler. Kureyşliler hiç kimseyi bekletmeyecek. Huzaa adlı kabile peygamberin, benî Bekr kabilesi de Kureyş’in korumasına girdi. On sene savaşılmayacağına karar verdiler, şartname yazıldı, sonra Mekkedeki müslümanlar Allah’ın yolunda yürüdü.

Bu anlaşma sonrasında kâfirlerden pek çok kişi İslâm’a girdi, önceden müslüman olan ne kadar ise bu sefer müslüman olanlara sayısı eşit idi. Orada müslümanlar kurban kesip saçlarını da tıraş ettiler. Peygamber Hudeybiye’den dönüp Medîne’ye doğru yola çıktı. Dönerken “Fetih” suresi nazil oldu, peygamber sahabeye müjde verdi ki bu ayetler Mekke’yi az bir zaman sonra alacaklarına işaretti.

Sonra dönüp Medîne'ye geldiler. Peygamber sahabe ile oturdu ve talimatlar verdi, etraftaki kâfir padişahlara islâma davet mektupları yazıp gönderdi.

HAZRET-İ PEYGAMBERİN ETRAFTAKİ HÜKÜMDARLARA ELÇİ GÖNDERMESİ

Çok nüfuslu altı padişah vardı, hepsi de kâfir idi, peygamber bu sene elçi ile mektup gönderip hepsini İslâma davet etti. Şehri ve padişahların isimlerinin hepsini ve mektubu hangi padişaha hangi sahabenin götürdüğünü bildireyim.

Peygamber etraftaki padişahlara mektupları göndermeye niyetlenince fikir almak için sahabenin büyüklerini topladı. Sahabe, “Ey sultan, önceden beri resmi olarak kendi adlarının yazdığı mührü mektuba basıp gönderirler, hangi memlekete mektup yazılırsa altına mühür basılmalı, eğer bu olmazsa sizin yazdığınıza inanmazlar” dediler. Bu sözler peygambere çok doğru geldi, hemen altından bir mühürlü yüzük yaptırdı, sahabe de buna dayanarak ellerine altın yüzükler taktılar. O zaman Cebrâil geldi, “Ey Muhammed, bu Allah’ın emridir, erkeklere altın haram kılındı, bu yüzüğü bırak, başka tak” dedi. Peygamber parmağından yüzüğü çıkardı, bunu duyan sahabe de çıkardı, Habeşistan taşından, etrafını gümüşle çevreleyen bir yüzük taktı. Mühür ustası ona üç satır işledi, ilk önce Allah’ın adı, ikinci olarak “Rasûl”, üçüncü satırda da kendi ismi yazıyordu. Hangi eline takmış olduğu kesin değildir, “Sağ eline” de derler, “Sol eline” de derler. O mühürlü yüzüğü peygamber’in vefatından sonra Sıddîk uğur sayarak eline taktı, sonra Bekir bu dünyadan geçtikten sonra halife olduğu zaman Ömer taktı. Ömer’den sonra sıra Osman’a geldi, halifelik yaparken yüzük parmağındaydı, halife olduktan altı ay sonra Eris kuyusuna düştü. Sonra çok aradı, ama bir daha bulunamadı.

Peygamber’in davet mektubu yazıp padişahlara elçilerle gönderdiği hikâyeye devam edeyim;

Necâşî Habeşistan padişahı idi, ona ‘ Amr bin Ümeyye elçi olarak gitti.

Dihyetü'l-kelb adlı sahabe Rum padişahı Herakl’e mektup götürdü.

Üçüncü olarak Husrev Perviz İran şahı idi, Abdullah adlı sahabe ona gitti.

İskenderiye Valisi Mukavkisa Hattab'ın oğlu Beltea gitti.

Şam'ın şahı Hâris oğlu Şemir'e Şeccâ adlı sahabi gitti.

Yemâme'nin Hevze adlı padişahına götüren sahabi de Selit idi. Bazıları yazılan mektubu yırttığını söyler, onu da anlatacağım.

Münzir Bahreyn'in hâkimi idi, ona 'Ala adlı sahabi götürdü.

Sahabeler o gittikleri memleketlerin dillerini bilmiyorlardı, bir gün yataklarında uyurlarken hepsi dilleri öğrendi.

NECÂŞÎ'YE GİDEN ELÇİLERİN HİKAYESİ

Bu peygamber'in mucizelerinden biridir. Ümeyye'nin oğlu Amr mektubu Necâşî'ye götürdü. Necâşî'ye iki mektup yazılmıştı, biri îman etmesi için dîne davet, ve de Cafer'i ile diğer muhacirleri göndermesi için yazılmıştı. İkincisi de Süfyân'ın kızı Habîbe'yi Medîne'ye göndermesi için yazılmıştı, peygamber eşi olmayan bir hanım olduğu için onu nikahlamayı istemişti.

Amr, Necâşî'nin karşısına geldi, peygamber'in mektubunu çıkarıp verdi, Necâşî ayağa kalktı, saygı ile gözlerine sürdü, öptü ve terbiyeli bir biçimde açıp baktı. Mektup Allah'a hamd ile başlıyordu, hazret-i Îsâ'yı andıktan sonra Necâşî'yi ve onun hükümlerinde olanları doğru yola davet ediyordu. Câfer'i oraya getirtti, şehâdet ederek İslâma girdi, sonra ikinci mektubu görünce heyecanla Habîbe'yi çağırttı. Necâşî o mektubu saygısından ötürü sadece kendine ait bir yere sakladı, Habeşistan sınırları dahilinde bu güne kadar durdu.

HERAKLİUS'A GİDEN ELÇİNİN HİKAYESİ

Herakl'e gitmekle görevlendirilen ve mektubu götüren elçi Dihye Kelb adlı sahabi idi. Peygamber Dihye'ye "Basra'ya git, Herakl seninle Şam'da buluşur" buyurdu. Bu söz üzerine Dihye Basra'ya gitti, şehrin valisi ile görüştü, anlattı. Vali, Ad ibn Hâtem'i Herakl ile buluşmayı sağlaması için görevlendirdi. O zaman Şam'da Herakl padişahdı, Makdis'de hac yapmış dönüyordu.

Dihye onunla buluştu, mektubu verdi. Mektubu açtı, önce Allah'ın adını anan, sonra İslâm'a davet eden ve Kuran'dan da ayetleri içeren sözleri tercümana okuttu. Yazıda geçen ifadelerde ne türlü bir anlam olacağını düşündü, yıldız ilmi ile onların hepsi yakında bir peygamber çıkacağını biliyorlardı. Yanındakilere "Araplardan kim varsa getirin, peygamberlik iddia eden, davet mektupları yazan kişinin durumunu sorayım" dedi. O sırada da Ebû Süfyân kervanları ile Mekke'den geliyordu, onu Dihye ile beraber padişah'ın karşısına çıkardılar. Herakl Süfyân'a anlattı, "Bu arap elçi olarak gelmiş, Muhammed'in peygamberliğine davet ederler, mektubda da açıklıyor, bugün onu soracağım, yaptıklarını doğruca anlat, "bu Arap yalancı, lüzumsuz biridir" diye yalan söyleme" dedi. Süfyân kabul ederek ayağa kalktı, sonra padişah Herakl'e peygamber ile yakınlığını anlattı; "Amcamın oğludur" dedi, padişah "Aranızda Muhammed'in soyu nasıl bilinir?" diye sordu, Süfyân da "Soyu sopy hakkında hiç kimse kötü bir şey demez" dedi, padişah, "Dedelerinde bundan önce hiç peygamberlik iddia eden oldu mu?" diye sordu, Süfyân "soyunda hiç kimse peygamberlik iddiasında bulunmadı" dedi, padişah "Soyunda sultan olup da hakim olmayı bilen var mıydı?" diye sordu, Süfyân "Dedelerinden kimse yönetime girmemiştir" dedi, padişah "Onun kavmi zengin inanlar mı, ya da hepsi fakir mi?" diye sordu, Süfyân "Ona uyanların hepsi fakir ve kimsesizlerdir" dedi, padişah, "onun dinine inananlar günden güne artıyor mu azalıyor mu, söyle bana?" diye sordu, Süfyân, "Günden güne daha çok dikkat çekiyor, etrafındaki kalabalık daha büyümektedir" dedi, padişah, "Peki ona uyanlar tekrar eski dinlerine dönüp geliyorlar mı?" diye sordu, Süfyân "Ey sultan, onun etrafındakilerden hiç kimse eski dinine dönmedi" dedi, padişah, "Muhammed bu güne kadar sözünde değişiklik yaptı mı?" diye sordu, Süfyân "Onun küçüklüğünden beri biz hiç yalan söylediğini duymadık" dedi, padişah, "Savaş yaptığınızda yener misiniz" diye sordu, Süfyân, "Bazen o, bazen biz yeneriz" diye cevapladı. Padişah, "Ne gibi yeni sözler uydurup sizi dine davet eder?" diye sordu, Süfyân "Allah'a imân

et, dedelerinin dinini bırak, ateşe ve putlara tapmaktan uzaklaş” der, ve namaz ile oruç emreder” dedi.

Padişah, “Bu sözlerin hepsi önceki peygamberlerin dedikleri, ben de yakında bir peygamber çıkacağını kitaplarda okudum. Yıldızlarda da bu sıfatları gördüm, ama sizin kavminizden çıkacağını düşünmüyordum, ona hizmeti kendime şeref sayar ve tertemiz topraklarına yüzümü sürerim” dedi. Süfyân duydukları karşısında şaşkına döndü, kalbine endişe düştü, “Onun söyledikleri içinde bir yalan var” diye mirac’ı anlattı, “O der ki “Bir gece Makdis’e geldim, içindeki her yeri gördüm, yatağımın sıcaklığı gitmeden geri dönüp geldim” der, bu sözler, bir gecede gidip, dönmesi, yedi gökleri, cenneti, cehennemi, her yeri gördüm diye söylemesi bize yalan gelir” dedi. O anda o ortamda Makdis’in hizmetlilerinden biri bulunuyordu, o “Bu sözler yalan değil, bizler o geceyi yaşadık, her gece kapısını kapardık, bir gece kapatamadık, bütün adamlar beraber asıldık ama kapının kanatları birbirine uymadı, çaresiz hepimiz gittik, ertesi sabah Makdis’e gidince birisinin gece gelip gittiğini atını bağladığı yerdeki izlerinden anladık” dedi.

Sonra Süfyân çaresiz kendi kervanına döndü, kavmine de “Muhammed Herakl’i korkuttu” dedi. Herakl huzurundaki herkesi gönderdi, Dihye ile yalnız görüştü ve kendi düşüncesini açıkladı, “Muhammed peygamberdir, bu zamanda çıkacağını kitaplarda okudum, ama eğer İslâm’a girersem bu insanlar beni öldürür, bu sebebdan bunu açıklamayacağım, yoksa onun yolu doğrudur. Rum’da adına Safâtır denilen çok dindar biri var, Hristiyanların önde gelen alimidir, yıldız ilminin tamamını bilir, “Son peygamber Muhammed’dir” diyerek görmeden îmân eder. Ona mektup yazayım, biriyle selam göndereyim, eğer gerçekten doğru yolda ise Allah ona yardım eder, sonra İslâma girse ve kavmine açıklasa Rum halkı da ona uyacaktır, dindarlığı sebebi ile benim gözümde çok değerlidir” dedi. Sonra Safâtır’a bir mektup yazdı, bütün olanları anlattı, peygamber’in davet mektubunu da yanına verip birini gönderdi. Sonra Dihye Rum şehrine geldi, peygamber’in ve Herakl’in mektubunu Safâtır’a verdi, o da baştan sona hepsini okudu. Hepsi kitaplarda anlatıldığı gibiydi, îmân nuru kalbine aktı, “Allah tekdir, Muhammed de onun rasûlüdür” diyerek şehâdet etti, İslâma girdi. Önceki giysileri hep siyah renkti, onları çıkardı, “Son peygamber’in sünneti” diyerek bütün giysilerini beyaz renk giydi. Kavmine toplanmalarını söyledi, uluları

oturdular, kendi başına ortalarına çıktı, Allah’a hamdederek söze başladı. Sonra “Arabistan’dan Muhammed’den mektup geldi, “Allah’ı bir beni de onun peygamber’i kabul edin” diye sizi de bizi de İslâm’a davet eder, ben bugün Allah’ın birliğine îmân ederek doğru bir müslüman oldum, Muhammed şüphe yok ki son zamanlarda çıkacağı bilinen hak peygamberdir, siz de İslâm’a girin, şehâdet edin, son peygamber’in Muhammed olduğunu İncil’de hazret-i İsâ da söyler” dedi. Kâfirler bunları duyunca kavgaya tutuştular, hepsi yerlerinde kalktı, hakaretler eşliğinde onu dövdüler ve şehit ettiler.

Dihye bunları görünce dönüp geldi, padişah’ın huzuruna çıktı, dindar kişinin öldürülüşünü başından sonuna kadar anlattı, padişah, “Ben kendi insanlarımı nasıl olduğunu bundan önce söylemişim, eğer bu kavmin lideri olmasaydım İslâm’ı açıkça söylerdim, ama beni öldürürler, hem de saltanatıma zarar gelir” dedi.

Sonra bir toplantı hazırlattı ve yardımcılarını çağırttı. Komutan ve yardımcılar toplandılar, padişah’ın huzuruna geldiler, “Kimse dışarı çıkmasın” diyerek kapıyı kilitlediler. Sultan o zaman yüksek bir yerde oturuyordu, insanlarına şöyle konuştu; “Size bir söz öğreteyim, benim söylediğime uyun, Muhammed İncil’de hazret-i İsâ’nın anlattığı son peygamberdir, onu rasûl olarak kabul eden huzura erer, hepimiz bu sözleri kabul etsek, şehâdet edip İslâm’ı öğrensek, Muhammed ümmetinin arasında biz de ahirette cennette ikramlar görsek” dedi, kâfirler duydukları karşısında şaşıtı kaldı, oradan kaçtılar, dışarı çıkacak yol bulamayınca kapının önünde durdular, Herakl kavminin durumunu görünce hepsini çağırdı, karşısına aldı, ve “Sizi ‘acaba o dine karşı gerçekte ne düşünüyorlar’ diye denemek istemişim, artık hepinizden eminim, eski dinimize inanmaya devam edin” dedi. Sonra Dihye’ye kavminin ona inanmadıklarını anlattı, gitmesine izin verdi.

Herakl’ın îmân edişinde çok şüphe vardır, çoğu “İslâm’a girmedi, Mûte savaşında pek çok müslümanı şehit etti” der. Tebük seferinde Herakl peygamber’e “İslâma girdim” diye mektup yazdı, peygamber “yalan konuşuyor” diye cevap verdi.

SULTAN HUSREV PERVİZ’E GİDEN ELÇİNİN HİKAYESİ

Üçüncüsü İran padişahı Hüsrev Perviz'dir, ona mektubu Abdullah götürdü, o lanet olasıca da peygamber'in mektubunu yırttı, Abdullah'a da hiçbir şey demedi. Abdullah Medîne'ye döndü, Husrev'in yaptığını anlattı, peygamber de mektubun yırtılışına üzüldü, sahabeye anlattı, "O Husrev benim mektubumu yırtarsa Allah da onun memleketini parça parça eder" dedi.

Hakkında Allah rasûlünün dua ettiği memleketin son halini anlatayım; Yemen Hüsrev'in mülkü idi, yöneticisinin adı Tarandı, Husrev ona az sonra anlatacağım sözlerle mektup yazdı; "Ben bir haber duyuyorum, Arablarda Muhammed diye bir büyücü, yalancı peygamberlik yapıyor, herkesi kendi dininden çıkarır, yeni dine davet eder, bu mektubum sana ulaşınca iki tane güçlü, kuvvetli adamı gönder, onu tutup karşıma getirsinler hemen işini bitireyim" dedi. Taran'a bu mektup ulaştı, göndermek için iki kişi hazırladı, pehlivanların birisinin adı Yanub birisinin de Cercis idi. İkisi Medîne'ye gittiler, selam vererek içeri girdiler ve, "İran sultanı Husrev Perviz Taran'a bir mektup yazarak, bir adam göndermesini ve Muhammed'i karşısına getirtmesini emretti, eğer buna uymazlarsa da bütün halka ceza verilmesini emretti, o yüzden bizi gönderdi, hemen yürü, seni götürelim, eğer Taran isterse Husrev seni affedebilir" dediler. Yarartılmışların en hayırlısı biraz gülümsedi ve ikisini İslâma davet etti, Allah'ın birliğini anlattı, o ikisi bu sözlere kulak vermedi, "Eğer bizi dinlemezsen İran şahı buraları talan eder, araplardan da kimse kalmaz" dediler, bu sözlerden sonra ikisi de titremeye başladı, onlara Allah rasûlü, "Sabaha cevap vereyim, bekleyin" buyurdu. Güneş doğunca ikisi yine geldiler, peygamber "Bu gece yedi saat geçtikten sonra öz oğlu Hüsrev'i öldürdü, gidip Taran'a anlatın, benim dinim Yemen'e hâkim olacak, eğer bu gün bana uyar ve İslâm'a girerse İran ile Yemen'i ona veririm" dedi, ve gitmelerini söyledi. Onlar Taran'ın huzuruna çıkınca, "O kadar heybetli meclis görmedik" diyerek olanları anlattılar, Taran yine "Orada nöbetçi var mı?" diye sordu, onlar "Muhammed'in koruması yok, sokaklarda kendi başına dolaşır" dediler. Sonra Taran "Bunlar peygamber fiilleridir, eğer söyledikleri doğru çıkar da Husrev ölürse, İslâm'ı kabul ederdim" dedi. O zaman Şardiyye Husrev'in öldüğü haberini verdiği mektubu geldi, mektupda "Arab'ın İslâm'a davet eden peygamberine kötülük yapma" diyordu. Taran duyunca çok duyulandı, rasûlün hak peygamber olduğuna inandı, îmân eti, şehâdet ederek Müslüman oldu. Taran'ın yönetimindeki insanlar da onun

açık açık dine girdiğini görünce “Allah bir Muhammed de onun peygamberi” diyerek şehâdet etti, hepsi müslüman oldu.

MUKAVKIS’A GİDEN ELÇİNİN HİKAYESİ

Dördüncü İskenderiye şehirlerinin padişahı Mukavkis idi, ona davet mektubunu götüren de Beltaa oğlu Hatıbdı. Hatıb mektubu verince saygı ile aldı, elçi ile yalnız görüşüp peygamber’in halini sordu. Hatıb peygamber’in yaptıklarını, olanları bildiği kadarıyla anlattı, padişah “Hazret-i İsa’nın İncil’de anlattığı ve methettiği peygamber budur, sonunda onun dini hakim olacak, pek çok memleketler İslâm’a girecek” dedi. Pek çok özür dileyerek Peygamber’e mektup yazdı. Dört tane cariye, bin dirhem altın ve pek çok giysiler, bir eşek ve Düldül diye adlandırılan bir katır hediye verdi. Hatıb’a da yüz dirhem altın hediye ederek peygamber’e gönderdi. Hediye edilen cariyelerin birinin adı Mariye idi. Allah rasûlü Mariye’yi nikahladı, İbrahim adlı oğlu da ondan doğdu, Düldül’e peygamber kendisi bindi, o öldükten sonra Ali bindi.

BEŞİNCİ; ŞAM HÂKİMİ HÂRİS’E GİDEN ELÇİNİN HİKAYESİ

Beşincisi Şam hâkimi Hâris idi, ona Şecâ adlı sahâbi gitti, doğru yola davet eden mektubun içindeki yazanları okudu. O, Peygamber’in mektubuna saygısızlık etti, kabul edilemez sözler söyledi, sonra da ordusuna emretti ki hemen atlanıp peygamberle savaşsınlar. Herakl’e bu durumu anlattığı bir mektup yazdı, “Muhammed dini karıştıran bir büyücüdür, ordumla gitmemi izin verir misiniz?” diye sordu, Herakl bu mektuba, onu getiren elçi ile cevap gönderdi, “Sakın kalbinde böyle bir kötülükle araplara karşı sefere çıkmayı isteme, benim emrime uy, sabret, elçiye de mert davran, askerle beraber Muhammed’in ashâbı ile savaşa hiçbir zaman gitme” dedi. Hâris’e Herakl’in yazdığı mektub geldi, yazılanları okudu, Şecâ’nın dönmesine izin verdi, yanına da yüz dirhem altın verdi. Hazret-i Şecâ dönüp geldi, gördüklerini anlattı, peygamber kırıldığı için “Bu Hâris bir fırsat arıyor” dedi.

Mekke fethedildiği sene Hâris öldü, bazıları onun doğru yola girdiğini, Herakl'in korkusu ile kimseye açıklamadığını söyler. Yine de tartışmalıdır, halkın büyük alimleri Hâris'in İslâma girmeden öldüğü konusunda aynı fikirdedir.

YEMÂME SULTANINA GİDEN ELÇİNİN HİKAYESİ

Altıncı Yemâme şâhı Hevze idi, ona Selî bin Umeyr elçi olarak gitti, peygamber'in mektubunu götürdü, verdi. Sultan hepsini okudu. Selî't'e pek çok hediyeler verdi, peygamber'e bir cevap yazdı, "Doğru yola davet eden emriniz hakikattir, sizden bir talebim var, eğer ben doğru yola girdiğimi açıklarsam Yemâme sınırlarındaki halkın tamamı da şehâdet eder ve dine girer, bu müslüman olan halkların tamamını benim idareme verseniz, sonra ben karşınıza gelir ve doğru dine girdiğimi itiraf ederim" dedi, Selî't'e izin verdi, o da gelip peygamber'e olanları anlattı, peygamber onun talebini uygun görmedi, "Bir tek hurma bile vermem" buyurdu.

BAHREYN SULTANINA GİDEN ELÇİNİN HİKAYESİ

Yedinci olarak alimlerin anlattığı şehir Bahreyndir. Mektubu Alâ adındaki sahâbi Bahreyn hükümdarı Münzir'e götürmüştür. Padişah mektupta söylenenlere uydu ve şehâdet ederek Müslüman oldu, Münzir'in hakimiyetindeki kâfirlerin bazıları da müslüman oldular. Mektup ile İslâma girdiklerini peygamber'e bildirdi, yanına bir de elçi görevlendirerek Alâ ile beraber gönderdi. Hazret-i Alâ mektubu ulaştırdı, peygamber de bir cevap verdi, "Doğru yola girenlere kuralları anlat, kâfirlerden dîne girmeyenler de vergi vermeye razı olsunlar, mecûsîlerin kestikleri hayvanlardan müslümanlar yemesin, kâfirlere asla kız verme" gibi iyiliğe sevkeden sözlerini yazdırdı. Vergiyi öğretmesi içinde Alâ'yı yine gönderdi.

Bu padişahlardan ikisi müslüman oldu, bunlar Münzir ile Necâşî idi, siyerde sahîh olarak diğerlerinin kendi dinlerinde kaldığı yazar.

Siddîk'ın Ruman adındaki hanımı, Aişe'nin annesi, bu sene Allah'ın emri ile bu dünyadan göçtü. Peygamber cenaze namazını kıldı, elleriyle kabre koydu, "Kim cennet hanımı göreyim derse bu hanıma baksın" dedi.

HİCRETİN ALTINCI YILI

HAYBER GAZASI

Böylece altı sene geçti, yedinci yıla girildi, alemlerin sultanı bu sene Hayber adlı şehre sefer yapmayı düşündü, sahabeye haberci gönderdi, onları çağırttı, bindört yüz kişi toplanıp geldi, bu seferde yirmi at ve sayısız deve vardı. Abdullah bin Selül adlı münafık Hayber'e gizlice bir mektup yazdı, "Muhammed ashabı ile üzerinize geliyor, hazırlıklı olun" diye uyardı. Yahudiler mektubu okuyunca etrafa haber salıp toplandılar, her çeşit savaş malzemelerini de tamamladılar ve savaşa hazır oldular.

Peygamber yolları kaplayarak gelirken müslümanlar çok heybetli görünüyordu, bir gün Hayber şehrine iyice yaklaştılar. Güneşin doğumuna kadar yerlerinde durdular, sonra iki taraftan da vuruşmaya başladılar, Hayber Yahudileri dışarı çıkmadan içerden ok ve taşlar atıldılar. Geç vakte kadar kan döktüler, gece olunca da kendi yerlerine dönüp geldiler, İslâm ve kâfir orduları birbirini yenemedi pek çok gün böyle vuruştular. Sonra kalenin etrafı alındı, sadece Kamus adlı şehir kaldı, önceden ne kadar sağlam olduğu bilindiği için etrafını sarmaya hepsi gittiler. O zaman peygamber hastalandı, kendisi gidemedi ama sahabeyi gönderdi, kendi yerine de sancağı biri alıp gitsin diye emretti.

Ömer bin Hattab oraya durdu, eline de peygamber'in sancağını alıp yürüdü, o gün İslâm ve kâfir ordusu birbirine girdi, çok büyük savaş oldu. Şehri alamadan geç vakitte döndüler, sahabe kırılmıştı, peygamber önceki gibi bu sefer de ebû Bekir Sıddîk'a sancağı verdi. Yahudilerle ebû Bekir vuruştı, o gün çok insan öldü, güneş batıp da dünya kararınca iki ordu yerlerine döndü. Allah rasûlü sahabeye yine saldırmaları emrini verdi, Kâmus kalesine sancağı alıp, atına binip yine Ömer gitti. İki taraftan mancınıklar atıldı, geç vakit döndüler

Peygamber her gün bir sahabeye sancağı veriyor, güzel sözlerle gönderiyordu, onlar da geç vakte kadar vuruşup gelirlerdi, hiçbiri Kâmus'u alamadı, bir gün Allah rasûlü sahabeye müjde verdi, "Yarın sancağımı alıp gidecek olan kişi Kâmus'u kendi

elleriyle alacak, o ashabımdan hem bir olan Allah hem de peygamber'i razı olur" buyurdu. Sahabe peygamberden bunu duyunca içlerinden "Keşke o biz olsak" diye geçirdiler.

Güneş doğunca peygamber ashab ile beraber namaz kıldı, o seferde Ali'nin gözlerinde değişik bir hastalık başlamıştı, gece gündüz çadırında yatar, başka bir yere çıkamazdı. Peygamber namazdan sonra yerinden kalktı, Ali'nin çadırına gitti, başını mübarek dizlerine koydu ve gözlerine tükürdü. O zaman peygamber'in yardımı ile gözlerindeki hastalık gitti, ona kendi sancağını verdi ve uyardı, "Oraya gidince yahudileri müslüman etmeye bak, eğer kabul etmezlerse onların başını zü'l-fikar ile al" buyurdu. Rasûlün sancağını Murtaza aldı, bütün sahabe beraber gittiler, sancağı bir tepeye yerleştirip Yahudilerle vuruşmaya hazırlandılar.

Yahudiler dışarı çıktılar, sahabe de Allah'ın adını anarak kendilerini öne attılar. Kâfirlerin içinde Hâris adlı bir savaşçı vardı, Merhab adlı meşhur birinin kardeşi idi, bağırarak meydana çıktı. Vuruşurken müslümanlardan kim gelse kanını dökerek şehit etti, onun çabasını gördükten sonra kimse karşısına çıkamıyordu, karşısına Ali çıktı, ikisi birbirine saldırdı, ilk lanet olasıca Hâris davrandı, bağırarak kılıcını Ali'ye doğru salladı. Bu hamlesi Murtaza'ya gelmedi, Ali zü'l-fikâr'ı kınından çıkardı, Allah'ın bir olduğunu haykırarak bir vurdu ki, o hızla onu öldürdü.

Merhab ölenin kardeşi olduğunu anlayınca üstüne iki tane zırh giydi, yirmi kilo ağırlığında mızrağı ile atına binerek şehirden çıktı. Ali'nin karşısına geldi, yere vurarak bir haykırdı, "Ey arap ölmeden önce adını söyle" dedi, Ali, "Ben Allah'ın aslanıyım, babam Ebû Tâlib, adım da Ali, eğer o kadar cesursan meydana gel, bu gün seni öldürürüm" dedi. Bu sözler o lanetliyi çok öfkelenirdi, bir daha haykırdı, kılıcını kınından sıyırdı ve vurmak için kaldırdı, Ali zü'l-fikârı eline alarak o kâfirin karşısına geçti, bu ikisinin kılıç darbelerinin şiddetinden kalkanlarından ateşler çıktı. Ali çok kuvvetli bir gayretle ile zü'l-fikâr'ı Merhab'a indirdi, kalkanı ve zırhı ile beraber eğerine kadar ikiye böldü, atı ile yere yığıldı kaldı. Canı cehenneme gitti. Merhab'ın öldüğünü duyan Yahudiler üzüntüden meydanda kendilerini dövdüler. Sahabe haykırarak ve tekbirler getirerek atıldılar, iki denizin dalgalarının çarpışması gibi değişik bir savaş oldu. Orduların savaşı ile güneş tutuldu, kimse kimseyi bilmiyordu, müslümanlar her tarafa kaçışan yahudileri gördü.

O gün müslümanların sayısı bindörtüyüz, kâfirler on bin kişi idi, önceki savaşların hiç birinde böyle mücadele olmamıştı. Yahudilerin babayiğit askerleri yerde yatıyordu, Ali ikisini öldürmüştü, sağ olanlar da Merhab gibi pehlivanlardı, hepsi Ali ile vuruşmaya başladı. Büyüklerinden Amr-i ‘Antar gibi savaşçılar -hepsini adları siyerde var-, sıra ile Ali’ye karşı gelip bu beşi vuruştular. Sonunda hepsi öldü, Zü’lfikâr’ın darbeleri ile yok oldular, onlarla vuruşurken Ali’nin kalkanı düştü. Kâfir ordusundan biri onu alıp kaçtı, yetişemediler, içeri girdi, hazret-i Ali bir gayretle kapının kilidini tuttu, tekbir getirerek haykırdı, bir eliyle kapıyı söktü, şehrin pek çok yerindeki çatılar çöktü yer yüzü titredi. Kapı çelikten yapılmıştı, onu kırk babayiğit zorla açardı, beş ton ağırlığında idi. Kapının kanadını başına kalkan yaptı, bir eli ile savaştı, yahudiler darmadağın oldu, müslümanlar kazandı.

Yahudiler Murtaza’ya gelerek “Önceki Beni Nazîr Yahudileri gibi bu şehirde gidelim, her birimiz bir deve yükü yiyecek alalım bundan başka her şey kalsın, her türlü altın, gümüş, savaş malzemesinden kimse gizlemesin, öz vatanından ayrılamayanlar da burda kalsın ve hizmetçi sınıfında olsunlar, kazancın yarısını beyü’l-mâl’e versinler, yarısını da geçimlik olarak kendileri alsın” dediler. Bu sözler peygamber’e gelince, Allah rasûlü kabul etti, sahabe ile beraber Hayber şehrinin içine girdiler. Hepsinin malını mülkünü aldılar, puthaneyi mescide çevirdiler, bazıları kendi dinleri ile vatanlarında kalıp mallarının yarısını vermeyi kabul ettiler. Bazıları da bir yük yiyecek alarak çevredeki şehirlere gittiler. Bir olan Allah bazılarına yardım etti, şehâdet ederek müslüman oldular.

Yahudilerde Zeyneb adlı dul bir kadın vardı, Hâris’in kızıydı, Merhab ile de doğumları çok yakındı. Kocasını ve pek çok yakını bu savaşta ölüp gitmişti, “Ben bunun öcünü nasıl alacağım?” diye düşünüp dururdu, babası ölünce iyice karar verdi, düşmanlığı arttı, bir buzağının etine zehir karıştırarak peygamber’e getirdi. Peygamber eline bir lokma aldı, ağzına götürdü, sonra zehrin varlığından haberi oldu, yemekten elini çekti, Beşr adlı bir sahabe de beraberdi, o etin bir lokmasını yedi, bütün vücudu baştan ayağa kapkara oldu ve çok geçmeden oracıkta öldü. Peygamber kadına, “Niye yemeğe zehir karıştırdın?” diye sordu, o da savaş günü babam, abim, ne kadar çok yaşam sebebim öldü, bu ete bu yüzden zehir koydum, yemeniz için size getirdim, kısas

için öldürmek niyetindeydim, ama zehirden haberiniz oldu, yemediniz” dedi. Rasûl onun kabahatini affetti, bazıları o kadının ölüp gittiğini söyler.

Peygamber o seferde Hayy bin Ahtab’ın kızı Safiye’yi nikahladı. Müslümanlardan on beş kişi şehit olup cennete gitti, Yahudilerden de doksan üç kâfir öldü, hepsi cehenneme odun oldu.

Ali’nin Cafer adındaki kardeşi ve pek çok kadın, erkek önceden kâfirlerin sert müdahaleleri sonucu Habeşistan’a gitmişti. Pek çok sene burada kaldılar, sonunda Medîne’ye döndüler, peygamber Hayber’de iken gelip onu ziyaret ettiler. Allah rasûlü çok sevindi, Cafer ile kucaklaştı, Hayber’den elde edilen ganimet mallardan onlara da pay verdi.

Ebû Süfyân’ın Habîbe adlı kızı önceden şehâdet edip Müslüman olmuştu, o da Cafer ile Medîne’ye geldi. Peygamber Habîbe’yi nikahladı.

Sahabeye Hayber’den elde edilen malları paylaştırdı.

Birkaç gün Hayber’de kalıp Medîne’ye döndüler, yolda bir yerde konakladılar. Peygamber’in uykusu geldi, Ali’nin dizine başını koydu, orada yüzündeki ifadedden Allah’tan vahiy gelmekte olduğu anlaşılıyordu. Peygamber o sıkıntının içinde iken Ali dizlerini çekemedi, o zaman ikindi namazı vakti idi, güneş artık tamamen gitmişti. Yaratılmışların en hayırlısı vahyin etkisinden kurtulduktan sonra Ali’ye, “Güneş batıp gitti, namazını nasıl tamamladın?” diye sordu, Ali, “Ey peygamber, ey sultanım, canım yoluna feda olsun, dizimi başınızdan çekemedim, namazım da kazaya kaldı” dedi, Allah rasûlü bunu duyunca, dua etti, “Bu Ali senin kulluğuna layıkça tekrar güneşi çıkar, vaktin namazını kılın” diye yalvardı, Allah’ın takdiri ve gücü ile o anda güneş tekrardan çıktı, dağları, taşları ışığı ile aydınlattı, her yerden insanların hepsi gördü, bu peygamberin bir mucizesi idi. Ali çok heyecanlandı, tekbir getirerek namazını kıldı, önceki gibi güneş tekrar kendi yerine döndü.

Sonra oradan Vadiyü’l-kurra denilen yere gittiler, o kaledeki Yahudilerle de İslâm ordusu vuruştı. Peygamber askerlerin sıralarını düzenledi, ortaya sancakları yerleştirdi, peygamber’in sözlerine uymayan Yahudilerden biri meydana çıktı, onunla Zübeyr bin Avvam adlı sahabi vuruştı, sonunda Zübeyr’in darbeleri ile o lanet olasıca

bu dünyadan gitti. Yine bir Yahudi geldi, hızlı hızlı Zübeyr'e saldırdı, Zübeyr onu da cehenneme gönderdi ve İslâm ordusuna döndü. Yahudilerden bir pehlivan daha çıktı, onun karşısına da Ali geçti, lanetlinin başına bir darbe indirip parçaladı, Ali'nin karşısına bir Yahudi daha çıktı, Ali onun da hiç vuruşacak halini bırakmadan cehenneme gönderdi. Düccane adlı bir sahabe de Yahudilerden ikisini öldürdü, o gün müslümanların mücadelesi ile on beş Yahudi öldürüldü.

Güneş dünyadan gitti, herkes kendi yerine döndü, ertesi sabah tekrar meydana gelerek iki taraftan saçıldılar. Kılıçlarını çekip, çok büyük bir savaş yaptılar. Yahudiler Müslümanlarla baş edemedi ve hepsi de mallarını mülklerini bırakıp kaçtılar. Peygamber'in eline çok ganimet geçti, hepsini sahabeye paylaştırdı. Sonra da Medîne'ye gitti.

Güneş batarken yolda gidiyorlardı, gözlerine uyku bastırdı, Allah rasûlü bir yere geldi, sahabeye de "Bu gece bir kişi oturup beklesin, namaz vaktinde de hepimizi uyandırın" buyurdu. Yerinden el kaldırıp Bilâl kalktı, "Ben uyumayım, durayım" dedi. Sabah namazı için Bilâl'i görevlendirdince hepsi uykuya gitti. Hazret-i Bilâl çok namaz kıldı, "Sakın ola ki uyuyakalmayayım" diye düşündü, ama çok uykusu gelmişti, sonra uyudu kaldı. Güneş doğdu, yer yüzü ışıldadı, sırtı ısınınca ilk önce peygamber uyandı, Allah rasûlü Bilâl'e seslendi, hazret-i Bilâl "Buyrun, buyrun" diyerek uyandı, "Uyku çok bastırdı, bunu görmezden gelin, hatamı bağışlayın ey sırları bilenlerin sultanı" dedi. Bütün sahabe uyandı ve Bilâl'e çok kızdılar, alay ettiler, peygamber sahabeye, "Uyukladı, artık onu üzme, burada şeytanın yeri var, Bilâl'e onun hilesi dokundu, namazımızı başka bir yerde kılalım, develerinizin yükünü yükleyin" buyurdu. Sahabe o yerden gittiler, bir su kenarına geldiler, peygamber arkadaşları ile beraber abdest aldı, sabah namazını kaza olarak eda etti. Sonra Medîne'ye gittiler, Allah'a şükrederek yurtlarına girdiler.

ALLAH RASÛLÜNÜN HACCA GİTMESİ

Önceden Hudeybiye'ye gittiklerinde "Buraya önümüzdeki sene yine gelin" diyen Kureyşlilerin sözleri uyarınca peygamber bu sene hac yapmayı düşündü. Yerine Ebû Zer el-Ğîfâri adlı sahabiyi vekil bıraktı, yanlarında her türlü hazırlıkları ile iki bin

kişi yola çıktılar. Kureyş bu sefer de içlerinde bırakmasın diye Peygamber hızlı hızlı yürüyordu, Zü'l-huleyfe'de ihrama girdi, “Buyur, buyur” diye diye yollara düştü. Zahran bölgesinde iken Kureyşlilerden bir kişi geldi, İslâm ordusunu görünce “Muhammed hac için geliyor” diye Mekkeli kâfirlere haber verdi. Kureyş bunu duyunca şaşkına döndü, pek çok şeyler düşündüler, sonunda etraftaki dağlara çekilmeye karar verdiler. Allah'ın evi kâfirlerden boşaldı, peygamber Hucun'dan itibaren sürekli telbiye getirerek Kabe'ye girdi, devesinin üstünde tavaf yaptı. Sahabe de yürüyerek yaptılar, kâfirler dağdan müslümanlara bakıyordu.

Tavaf bittikten sonra, sahabe ile peygamber dışarı çıktılar, Merve'ye gidip kurbanlarını kestiler. Sahabe'nin hepsi hayvanlarını hazırladı, Allah yolunda kurban etiler. Abdullah oğlu Ömer adlı sahabe peygamber'in saçını tıraş etti. Sahabe de tıraş oldular, sonra dönüp Mekke'ye geldiler, daha önceden konuşulduğu gibi şehirde üç gün kaldılar. Üç gün geçince kâfirler haberci gönderdiler, Peygamber Medîne'ye döndü.

Bu seferde Meymûne adlı hanımı nikahladı.

Bu hac yapan müslümanların hepsi sağ salim Medîne'ye döndü.

Bu sene Umman hükümdarı Fûrve de müslüman oldu. Bir hançer ve altından dokunmuş bir giysi hediye gönderdi, peygamber'e sadık oldu, ölene kadar da Allah'ın dininde kaldı, doğru işler yaptı.

HİCRETİN SEKİZİNCİ YILINDA OLANLAR

Böylece yedi sene geçti, sekizinci seneye girildi, peygamberle ilgili haberler insanların arasında yayıldıkça etraftan pek çok kimseler gelip müslüman oldular. Kureyş'in büyüklerinden Velid oğlu Halid, Talib oğlu Osman ve Amr As bu sene İslâm'a girdiler. Bir olan Allah'ın emirlerini öğrendiler, bundan sonra da açıkça İslâm için kılıç sallayıp ömürleri boyunca gaza ettiler.

Bu sene Allah rasûlü bir seriyye için Amr As'ı komutan tayin ederek asker gönderdi. Toplam sayıları üçyüz idi, Selâsil adlı yerde vuruşmalar oldu. Huzaalı

kâfirler ise çok kalabalıktı, peygamber’e durumu haber ettiler, yardım için askerler ile Ebû Bekr ve Ömer geldi. Onlar da düşmanla baş edemeyince Ubeyde’yi gönderdi, günlerce burada mücadele edildi, sonunda kazanıldı. Müslümanlar pek çok ganimet elde ettiler, peygamber’in huzuruna alıp geldiler, Allah rasûlü oraya giden sahabenin arasında ganimeti paylaştırdı.

MÛTE SAVAŞI

Bu sene bir seriyye daha oldu, ayrıntıları ile anlatayım;

Peygamber Basra hükümdarına “İslama gir” diye sahabeden Hâris ile bir davet mektubu gönderdi. Hazret-i Hâris hiç durmadan Mûte’ye vardı, Şerhabil adındaki hükümdar Hâris’i öldürttü. Peygamber olayı duyunca çok üzüldü, sahabeye “Mûte hükümdarına sefere hazırlanın” diye haber verdi. Ashabdan üç bin kişi hazır oldu, komutan olarak Zeyd görevlendirildi, peygamber Cafer’e “Savaşta Zeyd’den sonra sancağımı sen al” diye buyurdu. Revaha oğlu Abdullah’a da “Cafer’den sonra da sen al” diye emretti, sahabeye “Ondan sonra aranızda karar verin” dedi. Yahudiler bunları duyunca kendi aralarında görüştüler, “Eğer Muhammed Allah’ın peygamberi ise üçünün de ölmesi lazım” diye konuştular. Çünkü önceden hazret-i Musa insanları vuruşmaya gönderirken eğer ölecek kimse varsa ona aynı böyle konuşurdu.

Hazret-i Zeyd hazırlıklarını tamamladı ve peygamber sancağını alıp yola çıktı. Hâris’i şehit ettikten sonra Şerhabil Medîne’ye casusları gönderdi. Bu görevli dönüp Şerhabil’e İslâm ordusunu haber verdi, Şerhabil Kayser’e bir mektupla durumunu anlattı, yardım istedi, o da Şam’ın ordularını destek gönderdi. Bütün civara haber saldı, kâfirler yüz bin kişi oldu.

Zeyd hiç durmadan yürüdü, Mûte yakınına vardı.

Şerhabil’in Süddûs adında yaşı kadar kahramanlıkları olan bir kardeşi vardı, elli kişi ile beraber İslâm ordusundan bir haber almak için şehrin dışına çıktı. Vâdiyü’l-kurra adlı bölgeye gelince müslümanlara saldırdılar, bu vuruşmada Süddûs ile elli kişi ölüp gitti. Şerhabil kardeşi için endişelendi, askerleri ile şehrin dışına çıktı, gösteriş

yapa yapa İslâm ordusunun karşısına çıktı. Bir tarafda yüz bin kişilik kâfir ordusu, bir tarafda da üç bin kişilik İslâm ordusu vardı.

Hazret-i Zeyd eline İslâm sancağını aldı, ordunun önünde savaşa girdi. Kâfirler saldırdılar, zorlu bir savaş oldu, Zeyd’e vururken mızrak geldi ve şehit oldu. Peygamber sancağını Cafer aldı, ordudan ayrıldı, tek başına gitti, abisi hazret-i Ali gibi haykırarak kâfirlere korku saldı. Kâfirler de çok sert savaştı, bir kâfir kılıcıyla vurdu, Allah’ın takdir ile sancağı tutan sağ elinin ortasından kesti. Cafer hemen sol eli ile sancağı tuttu, asla savaştan kaçmadı, bu sefer de başka bir kâfir sol eline kılıç darbesi indirdi. Sol eli dümdüz oldu, hemen bilekleri ile sancağı tuttu, sonunda elleri olmayan hazret-i Cafer’i biri kılıcı ile şehit etti. Revaha oğlu Abdullah hemen yetişti, sancağı alarak kâfirlere karşı durdu, İslâm ordusunun komutanı oldu ve çok canhıraş mücadele etti.

Abdullah’ı da şehit ettiler, o da cennete kanat açtı, Abdullah ölünce müslümanlar savaş meydanından kaçmaya başladılar. Sabit bin Akdam düşmeden sancağı aldı, sahabe orduya kimi komutan seçeceklerini görüştüler. Halid o ordu ile beraber çıkmıştı, hepsi bu vazifeye onu layık gördüler, “Ordunun komutanı siz olun” diyerek peygamber sancağını ona verdiler. Hazret-i Halid sancağı aldı ve harekete geçti, kâfirlerle savaştı, karşısına kim gelirse ejderha gibi o anda perişan ediyordu.

Peygamber kalp gözü ile bu olanları görüyordu, sahabeye “Zeyd şehit oldu, sancağımı Cafer aldı, Cafer de şehit oldu, kâfirler iki elini birden kestiler, yerine de Allah ona iki kanat verdi, cennette kuşlar gibi uçuyor, Abdullah da öldü” diye haberler veriyordu. Gözlerinden yaşlar dökerek çok ağladı, o anda mesciddeki kişiler de ağladılar. Allah rasûlü sahabeye heyecanla, “Allah’ın kılıcı sancağımı aldı, kâfir ordu ile savaşıyorlar, artık müslümanlar kazanır” buyurdu. Bu söz sahabeye çok etki etti, “Allah’ın kılıcı kim oldu?” diye konuştular, Halid’in olduğunu öğrendikten sonra ona “Allah’ın kılıcı” diye seslenmeye başladılar.

Önceki konuyu bırakıp bu olayları anlattım, Abdullah öldükten sonra müslümanlar meydandan kaçtılar. Hazret-i Halid “Ey Müslümanlar neden kaçıyorsunuz, bugün hepiniz yerinizden giderseniz de ben kendi başıma vururum” dedi. Orduyu heyecanlandıracak sözler söyledi, haykırarak kâfirlerin üstüne atıldı,

Halid'in bu azmettiren konuşması ile müslümanlar tekrar yerlerine döndüler. O gün akşama kadar mücadele sürdü, savaş meydanına ölümler doldu, akşam olunca da ayrılıp kendi yerlerine döndüler. Güneş doğup tan atınca iki ordu yine vuruşmaya geldiler. Bu gün Akil ve Hâlid orduyu kısımlara ayırdılar. Ön kısımdakileri arkaya, arkadakileri öne, bazılarını yollara da yerleştirdi, ordu göz alabidiğine büyüdü, yer yüzü askerle dolmuş gibi oldu. Kâfirler bunu görünce “Bu ordu da nereden geldi? Muhammed Medîne'den göndermiş olmalı” diye düşünüp korkuya kapıldılar. Hâlid orduya döndü, “Hepiniz İslâm için savaşmaya geldiniz, bu gün hepiniz söz verin, ya ölün ya da onları öldürün” diye haykırdı. Sahabe bu sözlerle iyice cesaretlendi, Allah'ın adı ile bağırarak, koyun sürüsüne dalan aç kurt gibi kâfir ordusuna daldılar. Hazret-i Hâlid sancağı aldı ve önden saldırdı, kâfir ordusu da karşı durdu, orada iki ordu arasında çok kanlı bir savaş gerçekleşti. Dünya savaş ile kaplandı, pek çok insan şaşkınlıkla kendi askerine saldırdı, iki ordu kabarmış denizlerdeki dalgalar gibi birbirine girdi.

Uçuşan oklar ile güneş kapanmıştı, kimse kimseyi göremiyordu, kâfirlerin çok olması fayda sağlamadı, birbirini öldürenler oldu. Allah'dan müslümanlara yardım geldi, kâfirlere zorluk ve korku verdi, kalplerine öyle korku girdi ki hepsi meydandan kaçıştılar. Kâfirler her yere dağılınca müslümanlar Mûte'yi aldılar, sayısız mal mülk İslâm'ın ordusuna ganimet olarak nasîb oldu. Bir müddet Mûte'de kaldılar, Allah hazret-i Halid'e zafer verdi ve bir gün Medîne'ye dönüp geldiler.

MEKKE'NİN FETHEDİLMESİ

Hicretin sekizinci yılına Mekke'nin fethi gerçekleşti. Önceden Hudeybiye'ye gittiklerinde on sene için sözleşmişlerdi. Bu anlaşmanın nasıl bozulduğunu burada ayrıntıları ile anlatayım.

İki taraf aralarındaki kabilelerin işlerine karışmayacaklardı. Benî Bekr kabilesi Kureys'in, Huzâa kabilesi de peygamberin korumasında idi. Bu iki kabile eskiden beri birbirine düşman idi. Bir gün Benî Bekr kabilesinden biri peygamber'e çok çirkin sözlerle hakaretler etti, Huzâalı biri de onu uyardı. Ama o tekrar hakaret ve küfür dolu sözlerine devam etti, Huzâalı kişi de dayanamayıp onun başını yardı, Bekr kabilesi bu durum karşısında Huzâa ile savaştı. Huzâa kabilesi Bekr kabilesini bozguna uğrattı,

Kureyş’e büyükleri gidip “Huzâa böyle bir şeyi nasıl yapar? Önceki anlaşmamıza göre sövülse bile kimse kimseye yardım etmeyecekti” diye şikâyet ettiler.

Ikrima üstüne tanınmamasını sağlayacak giysiler giydi ve pek çok kişi ile Huzâa’ya sefer yaptı. Onlar hiçbir şeyden habersiz uyurlarken Kureyş silahları ile çok sert bir şekilde saldırdı. Huzâa’dan yirmi kişi öldü, Benî Bekr Kureyş’in korumasında rahat idi. Kureyşliler güneş doğunca anlarlar diye Mekke’ye gece döndüler. Huzâa bu işi Kureyş’in yaptığını anladı, yeri kazıp ölülerini gömdüler, kırk kişi Muhammed Mustafa’ya durumu anlatmak için yola çıktı.

Peygamber’e gelip anlattılar, “Başımıza çok büyük bir kötülük geldi, Kureyş Bekr’e yardım etti, bizden yirmi kişi öldü” diye anlattılar. Peygamber Huzâa’dan bunları duyunca Meeke’ye sefer düzenlemeye karar verdi, Ramazan’dan önce toplansınlar diye etrafa haber verdirdi. Bütün yolları kontrol altına aldırdı, Mekke’ye hiç kimsenin gitmesine izin vermedi, ellerini açıp Allah’a “Bu hazırlığımızı Kureyş’e bildirme” diye dua etti. Hatıb bin Beltea adlı sahabe gizlice bir mektup yazdı, “Muhammed ordu hazırlıyor” diye burada olanların hepsini anlattı. Mektubu bir kadın ile gönderdi, Müslümanlardan kimse görmesin diye mektubu saçlarının arasında sakladı, gece yola çıktı. Cebrâil peygamber’e haberi getirdi, Allah rasûlü Ali’ye “Kadın ile mektubu alıp gel” diye emretti. Ali yanına Zübeyr ile Ammar’ı aldı, üçü beraber o kadına yetiştiler, “Bize mektubu ver” diye kadını zorladılar. Kadın “saçımda mektup yok” diye inkâr etti, hazret-i Ali saçlarından mektubu aldı, Hâtıb’ın Kureyş’e yazdığı mektubu peygambere getirdi. Hâtıp suçu kabul etti, “Mekke’de ailem var, eğer onlarla bir dostluk kurarsam evlatlarımı korurlar diye düşündüm” dedi. Allah rasûlü onun suçunu bağışladı, ölüm cezasından azad etti, “Allah da Bedir’de beraber bulunanları affeder” buyurdu. Herkes çok ağladı, itiraz etti, kapının önüne yığıldılar.

Ramazan’ın onuncu günü peygamber Medîne’den yola çıktı. Yerine vekil olarak Mektûm’un oğlunu bıraktı, yanına Ümmü Seleme’yi aldı. Cedîde adlı yerde askeri saydırdı, bu seferde ensardan dörtbin, muhacirden yediyüz kişi vardı. Medîne’den bin kişi daha geldi, benî Eslem kabilesi dört yüz kişi gönderdi. Kâb kabilesi beş yüz kişi, Beni Selim bin kişi gönderdi. Etrafdan toplanan Arablar ile ordunun tamamı on üç bin kişiye ulaştı.

Hazret-i Abbas İslâm'a girip de doğru yolu bulunca ailesi ile beraber Medîne'ye geliyordu, yolda Zu'l-huleyfe bölgesinde peygamber ve ordusu ile karşılaştı. Şehâdet etti, Mekke'ye peygamberle beraber döndü, peygamber "Abbas muhacirlerin sonuncusudur" diyerek duyulandı.

Hâris'in oğlu Ebû Süfyân ve Abdullah, ikisi beraber gelirlerken yolda peygambere rastlayıp şehâdet ederek İslâm'a girdiler. Allah Kureyş'e bir dalgınlık verdi, hiçbirinin haberi olmadı.

Mekke'ye dört fersah uzaklıktaki Merra'z-zahran adlı yere geldiler. Alemlerin sultanı orduya "Hepiniz kişi başı ateş yakın" diye emretti. O seferde toplam on üç bin kişi vardı, peygamber'in emri üzere hepsi ateş yaktılar. O gece Ebû Süfyân korku ile Bedîl ve Hâkim'i yanına alarak Medîne tarafındaki bir tepenin başına çıktı. Baktılar ki sayısız ateşler yakılmış, üçü de şaşıtı kaldı, bu ateşlerin sebebini anlamak için heyecanla etrafında dolaşmaya başladılar. Abbas ordunun çokluğunu görünce Kureyş'e acıdı, birisi ile haber gönderebilmek için ordudan dışarı çıktı. Çölde bu üçüne rastladı, birbirlerini tanıdılar, Ebû Süfyân "Ey Abbas bu yakılan ateşler neyin nesi?" diye sordu, Abbas Süfyân'a "Muhammed büyük bir ordu ile geliyor, Kureyş'i güneş doğduktan sonra yakıp yıkacaklar, bu gece ondan af dile" dedi. Ebû Süfyân bu teklifi kabul etti, Abbas ile üçü gittiler, "Kureyş'i bağışla" diye yürekten şehâdet edip müslüman oldular. Büdeyl ve Hâkim de müslüman oldu, peygamber onlara "Kabe'de toplananlara güvence veriyorum, Süfyân'ın evine gidenler, ya da kapısını kapatıp kendi evinde oturup da silahlarını bırakanların hepsi ölümden kurtulmuştur" buyurdu.

O gece peygamberle beraber oturup güneş doğunca Mekke'ye girdiler, Muhammed'in ordusu ile geldiğini Kureyş'e haber verdiler. Onlara gösterdiği merhameti de anlattılar, bazıları bunları kabul etti, o sırada İslâm ordusu Mekke'nin etrafını sarmıştı. Peygamber müslümanlara baktı, önceden kaçanları kendi evlerine yerleştirdi, devesinin üstünde şükür secdesi yaparak ordusu ile içeri girdi.

Zübeyr'i muhacirlerden oluşan bir grup asker ile beraber Mekke'nin yukarı kısmına gönderdi, benden izinsiz sakın vuruşmayın diyerek Cuhun bölgesine yerleştirdi. Halid'i Gıfarlı askerlerle gönderdi, Ubeyde de Batn-ı Vadi adlı yere gitti. Allah rasûlü ashabı ile Eza Hayr adlı yola girdi, peygamberin isteği üzerine hepsi sakin

duruyorlardı. Ebû Cehil'in oğlu İkrime etrafa haber saldı, Hüseyl, Beni Bekr ve Beni Hâris kavimleri pek çok kişi ile geldiler. Halid'in askerlerine karşı çıktılar, müslümanlara oklar attılar, Halid kâfirlere karşı kendini öne atarak çok cesurca mücadele etti. Orada müslümanlar ve kâfirler birbirine girdi, çok büyük bir vuruşma oldu, Allah müslümanlara yardım etti, kâfirler kaçıp gitti. Kâfirlerden yirmisekiz kişi öldü, onlardan yirmisi Bekr kabilesindendi, bunlar önceden Huzâa kabilesinden ölenlere karşılık idi. Sahabeden de iki kişi şehit oldu, vuruşarak şehrin içine kadar geldiler, birisi peygambere Halid'in Kureyşlilerle vuruştugu haberini getirdi. Peygamber "Ona söyle Kureyş ile vuruşmasın" diye biri ile emir gönderdi, fakat o adam "Peygamber vuruşmanızı emretti" diye söyledi. Hepsi tekrardan başladılar, Kureyşden yetmiş kişi öldü. Alemlerin sultanı "Neden dediğime uymadın?" diye Halid'e sordu, Halid, "O adam gelip "peygamber savaş emri verdi" dedi, günahsız Kureyşlileri ondan sonra öldürdüm" dedi. O adamı çağırıp sordular, adam, "Emrinizi söylemeye gittim, uzun boylu ve heybetli biri geldi bana "Derhal vuruşmalarını söyle" dedi, kılıcını göğsüme bastırdı, çaresiz dediğini yaptım, yoksa yanınızdan ayrılıp gittiğimde kendimce vuruşmayın diyecektim" diye anlattı. Peygamber bunları duyunca şaşı kaldı, bu olanları sahabeye anlattı, "Uhud günü Hamza öldüğünde çok üzölmüş, "Kureylilerden yetmiş kişiyi Hamza için öldüreceğim" demiştim, Allah benim bu sözümü vahiy ile bozdu. Ama kalbimde bu istek hep vardı, bu yüzden bu dediğimi her şeye kâdir olan Allah yerine getirdi" buyurdu.

Kureyşliler Kabe'ye, Süfyân'ın evine saklandılar, peygamber'in sözü uyarınca silahlarını attılar. Bazıları kapılarını kapatıp evlerinde durdu, bazıları dağlara çıktı, Handeme'den Hucun'a kadar müslümanlar düzenli bir biçimde beklediler. Allah rasûlü Hucun bölgesine çadırlarını kurdurdu, sahabe ile Mekke'ye girdiler, sağında Ebû Bekir, solunda da Üseyyid vardı, önünden de tekbirler getirerek Bilâl geliyordu. Abdullah bin Seleme de devesinin yularını tutar halde yürüdüler. Bütün sahabe de tekbirler getirerek peygamber'in arkasından şehre girdiler. Peygamber sesli olarak Fetih suresini okuyordu, ihram giymeden devesinin üstünde tavaf yaptı, Allah'ın evine saygı ve hürmetini gösterdi.

Tavaftan sonra yaratılmışların en hayırlısı dikkatlice baktı, Kâbe'de geçmişten beri aralıksız konulmuş üçyüz atmış tane put vardı. Peygamber eline bir asa aldı,

putlara onunla işaret etti, Allah'ın takdiri ile o putlar yere yüzüstü kapandılar. Yüksek yerlerde de pek çok putlar vardı, peygamber'in asası onlara ulaşmadı, Allah'ın aslanı Ali "Ey peygamber üstüme çıkın" dedi. Peygamber karşılık olarak, "Sen beni taşıyamazsın, ben seni üstüme alayım, bu asa ile putları yık" buyurdu. Ali peygamber'in sözünü kabul etti, mübarek omuzlarına bastı, peygamber asası ile işaret ederek bütün hepsini yıktı.

Kabe'nin kapısı kilitli idi, Talha oğlu Osman'da anahtar vardı, Muhammed Mustafa'nın emri ile Bilâl gidip anahtarı alıp geldi. Peygamber kapıyı kendi elleriyle açtı, Ömer ve Osman'a "Siz ikiniz önden girip bütün putları yıkın" buyurdu. Orada peygamberlerin ve meleklerin suretleri bulunuyordu, Ammar ve İbni Talha da içeri girip elleriyle onları sildiler. Sonra peygamber yanında Bilâl ve Üsâme ile beraber girdi, başkaları da girmesin diye kapıyı kapatıp içinde iki rekât namaz kıldı.

Öğle namazı vakti oldu, ezanı hazret-i Bilâl okudu, peygamber sahabe'ye imam oldu ve cemaat ile namaz kıldılar. Sonra rasûl bir tepeye çıktı, "Kureyşliler toplansın" diye haber verdi, "Allah'ın birliğini ikrar edin" diyerek hepsine İslâm'ı anlattı ve söz aldı. Önce uluları dine girdi, sıra ile teker teker geldiler, rasûl onlara Allah'ın iyiliği emreden sözlerini anlattı ve doğru yola davet etti. Kadınlar şehâdet ederek İslâm'a girdi, sonra kendi yerlerine gittiler.

Mekke'de onbir erkek ve altı kadın peygamber'e çok düşmandı.

ÖLDÜRÜLMELERİ EMREDİLEN ONBİR ERKEK VE ALTI KADI

Allah rasûlü bir haberci ile "Şu şu erkek ve kadınlarla nerede karşılaşırsanız sakın affetmeyin, öldürün" diye emretti. Mekke'ye girdikten sonra bazılarını buldurup öldürttü, bazıları da şehâdet etti, İslâm'a girdi ve ölümden kurtuldu.

Abdu'l-uzza adlı birine Allah rasûlünün ölüm cezası vermesinin sebebi şu idi; Medîne'ye geldikten sonra Müslüman oldu, peygamber araplardan Müslüman olan kabilelerin zekâtlarını toplaması için yanına da Huzaa kabilesinden birini vererek gönderdi. Huzaalı adam ona hizmet ediyordu, bir gün ona bir iş buyurdu, dediği hemen olmayınca adamı yattığı yerde öldürdü. Bu sefer de kısas ile beni öldürürler diye

endişelendi, zekât olarak toplanan malları alıp tekrar eski dinine döndü ve Mekke'ye kaçtı. Peygamberlerin şahı Mekke'yi aldığı gün o gizlice Kabe'de duruyordu, peygamber'in emri ile Bürze adlı bir sahabe o lanetliyi öldürdü.

Biri de Sa' dî oğlu Abdullah idi, vahiy katipliği yapmıştı, o lanetli de kendi aklından kelimeler uydurur ve ayetleri bozardı. Bir defa de şunları söyledi, "Muhammed hiçbir şey bilmiyor, bana da vahiy iniyor, gönlüme hoş geleni yapıyorum". Peygamber bunu duyunca da ölüm korkusuyla İslâm'dan döndü ve Mekke'den Medîne'ye kaçtı. Hazret-i Osman ve Abdullah süt kardeşi idiler, Osman rasûle "Abdullah'ın ölüm cezasını affedin" dedi. Peygamber hiç cevap vermedi, Abdullah için huzura çıktı ve başını koluna koydu, "Ey pegamber affedin" diye yalvardı. Peygamber hiç cevap vermedi, sonunda "Geçtim" buyurdu, Abdullah şehâdet ederek Müslüman oldu. Peygamber sahabe'ye "Neden hiç biriniz o itin boynunu vurmadınız?" diye sordu, Ubad, "Ben gözetliyordum, bir işaret verir misiniz diye bakıyordum" dedi. Rasûl Ubad'a "Hiçbir peygamber göz işareti ile ihanet etmez" buyurdu. Sahabe "Anlayamadık" diyerek özür beyan ettiler. Sonunda o ölümünden kurtuldu.

Birisi Cehl oğlu İkrime idi, peygamber'e çok düşmandı, Mekke'nin alındığı gün de vuruşmada bir sahabeyi şehit etmişti. Bu haber peygamber'e ulaşınca tebessüm etti, sahabe bu gülümsemeyi bir hikmete yordu. Rasûl sahabeye "Ayna gibi görüyorum ki, İkrime bugün şehit ettiği ashab ile cennette beraber yürüyor" buyurdu, sahabeye bu sözler şaşkınlık verdi, İkrime çok düşmanlık yapmıştı, sahabe onun İslâm'a gireceğini düşünmüyordu.

Rasûl Mekke'yi aldıktan sonra İkrime şehirden kaçtı, Yemen'e gitme niyetiyle bir denize geldi. Gemi ile gitmek için suya girdi, o sırada gökyüzünden bir rüzgar geldi, gemi her tarafından sular aldı, her tarafı dalgalar vurarak yıktı. Gemidekiler İkrime'ye "Bu bela senin yüzünden oldu, geminin gitmesi de yaratan bir Allah'ın izniyledir, Allah'ın birliğini kabul et, dilinle açıkla" dediler. İkrime adamlardan bunları duyunca kalbinde bir uyanma hissetti. Bir Allah'ın adını söyledi, o anda da rüzgar durdu. İkrime o gemiden çıktı ve nasıl yapacağını düşünmeye başladı. Oraya bir kadın geldi, yüzünü peçe ile kapatmıştı, İkrime o kadınla konuşmak için yanına gitti. Baktı ki kendi hanımı ümmü Hakem, ona "Buraya neden geldin, anlat" dedi, kadın İkrime'ye

“Kureyş’in tamamı Müslüman oldu, ben de kadınlarla beraber İslâm’a girdim, söz verdim, rasûlün sıfatları, iyilikleri anlatmakla bitmez, çömertliği ve her hali bütün insanlardan fazladır. Müslüman olduktan sonra rasûle, “İkrime benim kocamdır, sizin korkunuzdan Yemen’e gitti, günahını affedersiniz diye umuyorum, ey sultan affediverin” diye yalvardım, o da sahabenin önünde “İkrime Allah’ın korumasındadır” buyurdu” diye anlattı. İkrime kadına “Ben peygambere çok eziyet ettim, hangi günahımı affeder, sen de bir yanlışlık var” dedi. Kadın kocasına “Yanlış yok, onun sıfatları söylenenden de fazladır, önceki hatalarını affetti, gel bana yoldaş ol beraber Mekke’ye gidelim” dedi. İkrime kabul etti, hanımı ile Mekke’ye yola çıktı. İkrime daha gelmeden Allah rasûlü sahabeye bunları anlattı, “Az bir zaman sonra İkrime buraya gelip şehâdet ederek Müslüman olacak, Cehl’in yaptıklarını hatırlatıp da İkrime’yi kınamayın” buyurdu. İkisi yakınlaşınca kadın peygamber’e İkrimeyi de söyleyerek, “Ey rasûl girmemize izin var mı?” diye sordu. Peygamber sevincinden ayağa kalktı, kucaklaşarak karşıladı, İkrime bütün kalbiyle îmân ederek samimiyetle şehâdet getirdi. İslâma girip de müslüman olduktan sonra gidip puthaneyi yıktı. İkrime Ecnadeyn savaşında şehit olarak cennete gitti.

Birisi de Huveyris adlı bir kâfirdi. Peygamber’e çok düşmandı, sokakta nerde görse dalga geçer, hakaretler ederdi. Mekke’nin fethi günü hazret-i Ali onu öldürmek için takip etti, gizlice evinde saklandığından onu bulamadı. Huveyris Murtaza’nın peşinde olduğunu haber alınca bir eve saklanmak için kaçtı, kendi evinden çıkınca hazret-i Ali ona rastladı. Kaçarak kurtulacak bir fırsat vermeden o anda Zü’l-fikar’ı salladı, lanetlinin başını kökünden kesti ve canını cehenneme gönderdi.

Biri Zababe oğlu Mikyasdı, onun hatası şu idi; önceden Hişam oğlu Zababe’nin kalbine İslâm nuru doğmuş o da müslüman olmuştu. Şehâdet ederek İslâm’a girdi, sahabe ile beraber Müreysi gazvesine gitti, o sırada Ensar’dan biri onu kâfir zannederek şehit etti. Mikyas Hişam’ın ölümü üzerine Medîne’ye geldi, peygamber’e ensardan kisas istediğini söyledi. Ona yanlışlıkla öldüğü söylendi, Mikyas da diyet almayı kabul etti, hem hesaplayarak parasını aldı hem de şehâdet ederek müslüman oldu. Sonra bir yolunu bulup Hişam’ı şehit eden sahabiyi öldürdü. İslâm’ı terkederek Mekke’den Medîne’ye kaçtı. Mekke’nin fethi günü Şebl adlı sahabi o lanetliyi müşriklerle şarap içerken bulup katletti.

Biri Hebâr bin Esved idi. Onun yaptıklarını anlatayım, Ebu'l-As adlı rasûlün kızı Zeyneb ile evlenen biri vardı. Peygamber kızının gelmesini isteyerek, kölesi Ebû Râfi'yi ve Seleme'yi gönderdi. İkisi Ebu'l-As'a giderek Zeyneb'i istediler. Ebu'l-As pahalı bir deveyi güzelce hazırladı ve Zeyneb'i de mahveye oturttu, iki köle ile beraber gece gönderdi. Hebâr bunları duydu, arkalarından onlara yetişti, Zeyneb'in bulunduğu deveyi mızrakla vurdu, kölelerle vuruşmadı. Deve mızrak darbesinden yaralandı ve Zeyneb'i üstünden attı. O zaman hazret-i Zeynep hamile idi, düşmenin etkisi ile aniden doğum yaptı. Bu sebebdan çok hastalandı, kendini bilemez hale geldi, Medîne'ye geldikten sonra vefat ederek, geçici alemden kalıcı aleme geçti. Peygamber çocuğu için çok üzüldü, sahabeye, "Hebâr'ı nerede görürseniz, onu ateşle yakarak öldürün" buyurdu. Sonra "Yakmak Allah'a mahsus" diyerek "Canlı iken ellerini ayaklarını kesin, eğer acılar içinde ölürse yavrumun acısı kalbimden çıkar" dedi. Yaratılanların en hayırlısı Mekke'yi aldıktan sonra pek çok kişi Hebâr'ı takip ediyordu, ama Hebâr Kabe'den kaçtığı için kimse onu bulamadı. İyiliklerin sultanı olan peygamber Mekke'den döndükten sonra bir yerde sahabesi ile oturuyordu, karşısına ansızın Hebâr geldi ve "Ey peygamber, şehâdet ederek İslâm'a girdim, Allah'ı bir sizi de onun peygamber'i olarak kabul ettim, Allah'tan gelen emirlerin hepsini doğruladım. Allah'ın dinine saygınızdan ötürü, kanımı almaktan vazgeçin, beni bağışlayın, ben günahıma bakınca ölümden kurtulamayacağımı görüyorum" dedi. Peygamber düşünceli bir şekilde başını eğdi, uzun süre cevap vermedi. Hebâr "Ey rasûl, dinim için günahımı affedin" diye tekrarladı. Sonra peygamber başını kaldırdı, "Günahını affettim" diye cevap verdi, Hebâr çok duygulandı, şehâdet ederek müslüman oldu.

Birisi rasûle çok düşman olan Safvan bin Ümeyye idi, peygamberlerin sultanı Mekke'yi aldıktan sonra korkusundan deniz kenarına kaçtı. Umeyr bin Vehab adlı sahabe Safvan için af diledi, peygamber kabul ederek "Safvan'ı affettim" buyurdu. Umeyr Safvan'ın arkasından gidip onu peygambere getirdi, o da Allah'ın birliğine inanarak şehâdet ederek müslüman oldu.

Birisi Hâris'in oğlu Talatile idi, peygambere her kötülüğü yapmıştı, Mekke alındığı gün hazret-i Ali o lanetliyi kılıcıyla öldürdü.

Birisi Kab bin Züheyr idi, peygamber hakkında alay ederek şiirler söylerdi, Mekke alındığı gün gizlice görünmeden bir köşeye saklandı. Züheyr'in Cübeyr adlı

diğer oğlu fetih günü şehâdet ederek müslüman oldu, peygamberin huzurundan ayrılınca izleyerek Kab'ın saklandığı yeri buldu, “Ben müslüman oldum, sen de îmân et, İslâma gir, peygamber günahını affeder, bekleme, benimle gel” dedi. Kab kabul ederek beraber geldi, peygamber'in karşısına çıktı, “Günahımı affedin” diye yalvardı, yüksek sesle şehâdet etti. Bir kaside okudu, şiir peygamber'e övgü idi, peygamber çok sevindi, yüzü güldü, sahabeye “Dinleyin” buyurdu. O sözlerden çok mutlu oldu, üstündeki abasını Kab'a hediye etti. Kab günahı affedilip bir de hediye alınca o meclisten sevinç içinde ayrıldı.

Birisi çok bilgili bir köle olan, Uhud'da da Hamza'yı şehit eden Vahşi idi. Mekke alındıktan sonra Tâîf'in elçileri ile beraber peygamber'e geldi, şehâdet etti, peygamberden af diledi, peygamber “Vahşi sen misin? Bana soyunu söyle” buyurdu, Vahşi, “Doğru, ben Vahşi, benim günahım affedilmez” dedi, rasûl “Hamza'yı nasıl şehit ettin, anlat” buyurdu. Vahşi Hamza'yı nasıl şehit ettiği ile ilgili her şeyi anlattı, peygamber dinledikten sonra, “Karşımda durma, çık, git” buyurdu. Vahşi peygamber'i dinledi, dışarı çıktı. Bundan sonra da ne zaman peygamberle karşılaşsa kederle yüzünü eğer ve giderdi. Vahşi çok mahir bir babayıgitti. Savaş esnasında çok yiğitleri yenerdi, Sıddîk'ın zamanında Müseyleme Kezzâb adlı birisi peygamberlik iddia ettiğinde de Müslümanlarla beraber aynı safta vuruştu ve çok cengaverce mücadele etti, Müseyleme'yi Vahşi öldürdü. Vahşi dedi ki; “Cahiliyye zamanında insanların en hayırlısını acımadan ben öldürdüm, Allah'ın dinine girdikten sonra insanların en kötüsünü öldürmek de bana nasîb oldu”.

Birisi Abdullah bin Zübeyr idi, lüzumsuz, boş sözlerle şiirler söyler ve İslâm ile sahabeyi küçümser, onlarla dalga geçerdi, gazel ve pek çok beyitleri vardı. Mekke alındığı gün kaçıp gitti, uzun zaman Necran'da kaldı, önceki yaptıklarından pişman oldu ve İslâma girmeye karar verdi. Bir gün peygamber'in karşısına geldi, Allah'ın selamını verdi, “ey peygamber, benim ashaba yaptığım kötülükleri unutmak mümkün müdür?” diye sordu, peygamber Abdullah'a, “Sana müjdeli bir haber vereyim, Allah'ın dini önceki günahların hepsini yok eder” dedi. O da şehâdet etti, Allah'ın birliğine îmân ederek müslüman oldu.

Ölümüne karar verilen altı kadın ise; biri Hind diye adlandırılan pek çok kötülükler yapan Uhud günü Hamza'nın kalbini yiyen kadındı. Yaratılanların en

hayırlısı Mekke'yi aldığı gün kadınların tamamı İslâm'a girdi. Hind de yüzüne peçe kapatıp tanınmadan onların arasına girdi. Şehâdet edip de müslüman olduktan sonra Hind yüzünden peçeyi kaldırdı, "Ey rasûl doğru dinin hatrına eskiden size yaptığım kötülükleri affedin" dedi. Rasûl "Affettim" buyurdu, Hind fazlasıyla duygulandı ve evindeki putların hepsini kendi elleriyle yıktı.

Kadınların ikincisi Karîta idi, diğeri de Karîte adında idi. Ashab için alaylı maniler söyleyen bu kadınlar Hanzala'nın cariyeleri idiler. Karîta fetih günü öldürüldü, Karîte de korkuyla kaçtı, sonra gizlice rasûle gelerek şehâdet etti, Allah'ın dini ölmeden nasîb oldu.

Biri Hanzala'nın cariyesi idi. Biri Muttalib'in cariyesi Sâre idi, kadınların biri de ümmü Sa' d idi, o gün hepsi öldürüldüler.

Bunların hepsinin hikâyeleri Siyer'de ayrıntıları ile var, ben topluca anlattım, onları açıklamaya zaman yok. Nahle'de bir puthane vardı, peygamber Halid ile beraber otuz kişiyi oraya gönderdi, Uzza adlı putu yıkıp peygamberin huzuruna döndüler. Müsellil'de bir puthanede Menât vardı, Sa' d yirmi kişi ile beraber orayı yıkmaya gitti, Evs ve Hazrec kabilesinin erkeklerine orayı yıktırdılar.

HUNEYN SAVAŞI

Bu sene bir gaza daha oldu, bu gazaya siyer alimleri Huneyn adını verir.

Allah rasûlünün Mekke'yi aldığından etraftaki herkesin haberi oldu, Mekke'ye yakın iki şehir vardı, adına Hevâzin derlerdi, hepsine Mâlik adlı biri hükmederdi, halkı ateşe tapardı. Mâlik olanları duyunca kendi kendine, "Muhammed Mekke'yi alınca iyice güçlendi, muhakkak bana da gelecek, önceden ben kendim gidip savaşıyım" diye düşündü. İçinden bu düşüncesi ona doğru geldi, civardaki herkese haber verdi, atlar ve her türlü savaş teçhizatıyla otuz bin kişi hazırlanıp geldi. İçlerinde cengaverler de vardı, hepsi müslümanlarla savaş için yola çıktılar. Rasûl "Hevazın ordu hazırlamış, geliyor" diye duydu. Ashaba haber verdi, sayılınca oniki bin kişi toplandı, peygamber yerine Attab bin Esid'i vekil olarak görevlendirdi ve sefere çıktı.

Orada Huneyn adlı bir dağ vardı, yolu çok dardı, kâfirler dağa önceden gelmiş gizlice yerleşmişlerdi. İslâm ordusu yakınlaştı, hepsi yürüyerek sığamazdı, hazret-i Halid bir grup sahabe ile önceden dağa gitti. Sonra herkes grup grup gittiler, müslümanlar çoğaldı, kâfirler Halid'in ordusuna iki taraftan ok atmaya başladılar. Orada müslümanlarla ve kâfirler birbirine girdi, İslâm ordusu şaşkına döndü, Halid'in "Bekleyin" demesine aldırmadan müslümanlar meydandan kaçtı. Sonraki gruplar geldi, onlarda bunu görüp kaçtı, müslümanlar korkuya kapıldı, hepsi yerlerinden ayrıldı. Araplardan yeni İslâm'a girenler Hevâzin kabilesine katıldılar, sahabenin kâfirlerle vuruşacak hali kalmadı. Peygamber karşılarında durdu, yüz çevirmedi, sahabeden de dört kişi peygamber'in yanında sabredip durdu. Onların üçü Hâşimî idi, Abbas bin Ebû Süfyân, hazret-i Ali, Abdullah, dördüncüsü de ibn Mesûd idi. Hepsi peygamber'in etrafında durdu. Ebû Süfyân devesini tutuyordu, Abbas ile Ali önünde ve arkasında yürüyordu, Abdullah da sağını ve solunu kontrol ediyordu, defalarca kâfirlerle vuruştular. Melekler Allah'ın emri ile göklerden inerek rasûlün etrafını sardı, Abbas, "Peygamber'in yanından ayrılmayın" diye bağırdı. Abbas'ın bu sesi duyulunca herkes peygamber'in durduğu yeri bildi, bazıları tekrar gayretlendi, peygamber'in yanına geldiler. Ashabdan toplanan yüz kişi kadar oldu, bir sıra halinde kâfirlerle vuruştular, kalplerine Allahtan bir yardımla cesaret geldi. Kâfirler peygamber'i iyice görünce etrafı çevirerek saldırdılar, kâfirlerden Herdil adlı biri meydana çıktı, eskiden beri yiğitliği bilinirdi, kendine karşı çıkan bütün cengaverleri öldürmüştü, müslümanlar korktu, oradan kaçtılar. Hazret-i Ali rasûlden izin aldı, peygamber onu gönderdi, sırayla kılıç darbeleri indirdiler, uzun süre ikisi vuruştular. Sonunda hazret-i Ali iyice öfkeleni, Zü'l-fıkarı eline aldı ve bir salladı ki Herdil'in vücudundan canı çıktı, cehennem ateşine gitti.

Peygamber biraz toprak aldı, mübarek kelimeler söyleyerek üfledi, "yüzleri kararsın" diyerek kâfirlere doğru serpti, o sırada yer yüzünde bir ses duyuldu. Kâfirlerin gözlerine topraklar doldu, birbirlerini göremez oldular, melekler ashaba yardım etti ve kâfir ordusuna daldılar. Müslümanlar saldırıya geçti, yer yüzünü duman kapladı, savaş kızıştı, meleklerle güç yetiremeyince kâfirlerin hepsi meydandan kaçtı. O gün kâfirlerden yetmiş kişi öldü, sahabeden de dört kişi şehit oldu, Huneyn gazasında müslümanların eline sınırsız ganimet geçti.

TÂİF SAVAŞI

Mâlik Hevâzin orduları ile Tâif içlerine kadar kaçtı. Kâfirler önceden tedbir amaçlı kalelerini sağlamlaştırmıştı. Bir yıllık yiyeceklerini hazır etmiş, kalenin içine koymuşlardı. Etraftaki herkese haber vermiş ve İslâm ordusu ile savaşmak için toplanmışlardı. Rasûl bunu duyunca ganimet malarının başına Ubbad'ı görevli bıraktı, gelirken Carâne bölgesinde durdular, ordusu ile Tâif'e girdiler. "Sancağı alın" diye emretti, Ubeyde bin kişi ile beraber önden gitti, sahabe gruplar halinde savaş düzeni aldı ve Tâif'e karşı durdu. Kâfirler evlerin çatılarına çıkarak seyrettiler, kapılarını kapayıp sıkıca kilitlediler. Ellerindeki ok ve taşları İslâm ordusuna attılar. Sahabenin bazıları yaralandı, yüksekçe bir yere çıktılar, okların ulaşamayacağı bir yerde durup onlar kâfirlere attılar. Kalenin dışında hurmalıkları vardı, müslümanlar onları kesti, kâfirler görünce, "Ey rasûl, ağaçları kestirme" diye çatılardan bağırarak yalvardılar. Allah rasûlü bu isteği kabul etti, ağaçları kesmemelerini söyledi

Peygamber ve ashabı her gün gelerek Tâif'e ok attılar. Kâfirler hiç dışarı çıkamıyordu, içerden savaş silahlarıyla saldırıyorlardı. Sonunda on sekiz gün vuruştular, bazı alimler kırk gün derler. Sahabeden on kişi şehit oldu. Bu seferde Bekir'in oğlu Abdullah öldü. Kâfir oklarından yara alan sahabe sayısı da çok idi.

Peygamber Tâif'e haber verdi, "Şehirden dışarı çıkan her köle, tekrar sahibine verilmeyecek, onlar benim yanımda Allah için özgür olacaklar" buyurdu. Şehirden yirmi köle çıktı, hepsi de özgürlüğüne kavuştu. Onların giyimleri ve yemekleri ile sahabe ilgileniyordu.

Şehrin dışında bir puthane vardı, hazret-i Ali ordu ile oraya gitti, kâfirler o putları yıktırmamak için korumaya aldılar. Kâfirlerden biri meydana çıkıp, "Kim karşıma gelir?" diye bağırdı, önceden nasıl bir cengaver olduğu bilindiği için kimse meydana çıkamadı. Üç kere bağırdı, sahabe cevap veremedi, sonunda hazret-i Ali öfkeleni atı ile meydana çıktı. İki kılıçları ile vuruştular, Ali iyice hiddetlendi, kılıcıyla o lanetliyi ikiye böldü, cehenneme gönderdi. Diğer kâfirlerden de öldürdü, puthaneyi yıktırdı, ganimetlerle dönüp peygamber'in önüne geldi.

O seferde peygamber ve ashabın kâfirlerden kaleyi alamadılar, ama ertesi sene Tâiflilerin hepsi gelerek peygamber'den İslâm'ı öğrendi. Önceden adı geçen Cerâneye peygamber ordusu ile geldi, Huneyn'den getirilen ganimetlerin hepsini orada paylaştırdı. Kureyşlilere fazlaca verdi, ganimet ile onların kalplerini ısındırdı. Muhacir ve Ensar da rasûlün yaptığı bu işe razı oldular. Bazılarına yüz deve bazılarına daha da fazla verdi. Bazıları dine yeni girmiş oldukları için bu cömerlikten dolayı kalpleri mutmain oldu. Rasûle süt veren Halime'nin kavmi bu seferde esir olmuştu, süt emmiş olması sebebi ile saygısından onların hepsini özgür bırakarak gönderdi.

Peygamber, “Bugün Mâlik gelse ve İslâm'a girse, mallar, mülkler, ailesi, yakınları ne istese veririm” dedi, bu haber Mâlik'e ulaştı, kalbinde bir olan Allah'ın nuru belirdi, peygamber'in karşısına çıkmak için Tâif kalesine gitti. Mâlik peygamber'in karşısına çıktı, samimiyet ile müslüman oldu, rasûlden dönüş için izin aldı ve Hevazin halkına lider oldu.

Peygamber uzun süre Cerâne'de kaldı, ihrama girerek Mekke'ye gitti, ashab ile Kabe'yi tavaf etti, bütün şartları yerine getirdi. Allah'ın evine Attab'ı vali tayin etti, yanına yeni dini Kureyş'e öğretsinler ve Kuran'ı okusunlar diye Muâz'ı ve Musa'yı bıraktı. Necran'a Süfyân'ı görevlendirdi, yardımcı olarak Abdullah oğlu Kesr'i koydu. Zi'l-hicce'den önce Medîne'ye döndü.

Muhammed Mustafa'nın bu seferi baştan sona üç ay sürdü. O sene rasûlün Mariyye adlı hanımından da İbrahim adlı oğlu doğdu. Allah'ın takdiri ile o sene rasûlün Zeynep adlı kızı vefat etti. Bu sene böylece tamamlandı ve hicretin dokuzuncu yılına girildi.

HİCRETİN DOKUZUNCU YILINDA OLANLAR

Bu sene civardaki kabilelerden zekât toplandı, hepsi Allah'ın emrine razı oldu, sadece Temîm kabilesi zekât için “Çok fazla” dediler. Söylendilerse de çaresiz zekâtı verdiler, tekrardan şehâdet ederek islâm oldular, önceki kötü davranışlarını bıraktılar, peygamber de onlardan razı oldu.

Beni Tayy adlı kabile de önceden kâfir idi, peygamber hazret-i Ali'yi yüz kişi ile beraber savaşıp İslâma dahil etmesi için oraya gönderdi. Hazret-i Ali hazırlanıp Tayy'a sefere çıktı, onların lideri Add bin Hatim'di. Gece baskınıyla orayı talan ettiler, puthanesini yıktılar. Hatim'in oğlu Şam'a kaçtı, kızı ile kavminden pek çok insan esir oldu. Hazret-i Ali, Tayy kabilesinin mallarını peygamber'e getirdi. Hepsini sahabeye paylaştırdılar. O kız gelerek peygambere yalvardı, peygamber de ne kadar yanında yoldaşı varsa hepsini kendi yurtlarına gönderdi. Hepsi Şam'a geldiler, Add olanları duyunca, rasûlün doğru olduğunu anladı ve İslâm'a girdi.

TEBÜK SAVAŞI

Bu sene bir gazve daha yapıldı, kitaplarda adı Tebük diye geçer.

Rum ile Şam hristiyanları peygamber ile savaşmaya niyetlendi. Şam'dan Medîne'ye kervanlar geldi, peygamber'e haber ulaştı, Müslümanlar Herakl kâfirinin ordusunun büyüklüğünden korkuya kapıldılar. Rasûl etraftaki kabilelere haber gönderdi. O seneki çok ağır bir kuraklık ve açlık oldu. Rasûl ashaba haber etti, "Bu gazayı mal yokluğuyla yapamayız, varlıklı müslümanlar Allah için mallarından verip yardım etsinler" buyurdu, sahabe bunu duyunca hepsi mallarından Allah yoluna verdiler, rasûlün ashabından bazıları da fazlasıyla yardımcı oldu. Ebû Bekir malının tamamını verdi, kendine hiçbir şey kalmadı, Osman'ın da malları fazla idi, o da İslâm için yarısını verdi, hazret-i Ömer, "Her zaman Sıddîk beni geçer, ben de kendi malımdan hayır yapayım" diye düşündü. Malını hesapladı, yarısını peygamber'e götürdü, peygamber "Kendine hiçbir şey bıraktın mı?" diye sordu, Ömer, "Malımın tam yarısı bende kaldı" dedi. Peygamber Sıddîk'a "Siz kendinize ne bıraktınız?" diye sordu, Sıddîk, "Bütün malımı verdim, kendimde hiçbir şey yok" dedi. Rasûl Ömer'e "Gerçekte de Sıddîkla siz ikiniz böylesiniz" buyurdu. Hazret-i Ömer duyunca çok düşündü, söylenen "Sen Sıddîk'ın yarısı gibisin" sözü peygamberin kerameti ile Ömer'in düşündüğünü bilmesindendi.

Hazret-i Osman yüz deve ile Şam'a kervan göndermeye hazırlanıyordu, develerde yüklenenlerin hepsi de çok kıymetli eşyalardı, onları İslâm için bağışladı,

bin altın ve üç yüz deve verdi, peygamber ellerini açıp kalbindeki razı oluşla onun için “Ey Allah’ım ey Celal sahibi, Osman kulun bu kadar malını bağışladı, ona verdiği mal mülkten ahirette soru sorma” diye dua etti. Peygamber’in duası kabul oldu, her şeyin hakimi olan Allah “Verdim, kıyamet günü başkaları gibi sorguya çekilmeyecek, hazret-i Osman cennete girecek” diye seslendi.

Avf’ın oğlu Abdurrahman adlı sahabe dörtbin dirhem verdi, elinde de sekiz bin dirhem bıraktı. Allah rasûlü ona “Zengin olasın” diye dua etti. Abdurrahman ölmesine yakın dört hanımından birine talak olarak seksen bin dirhem altın verdi. Sahabe kendilerine göre mal verdiler, hesapsız mal toplandı, peygamber İslâm ordusunun yarısına o malları paylaştırdı.

Pek çok gün hazırlıklar yapıldı, bir gün Allah rasûlü orduya Seniyetü’l-veda adlı yerde toplanmalarını söyledi. O seferde ordu otuz bin kişi kadardı, bazıları “Seksen bin” der, bazı alimler de “Yüzbin, belki de daha fazlaydı” derler. Önden Halid yürüdü, sancağı ebû Bekir taşıdı, Tebük adlı bölgede sahabe ile peygamber konakladılar. Gelenlerden “Kâfir’in savaş için yolda oldukları yalan” diye duydular, hepsi oturup “Buradan gidelim” diye karar aldılar. Her biri her türlü konuştu, çoğu hemen dönmek istedi, Tebük’de iki ay kadar durdular, bu seferde vuruşma olmadı.

İyiliklerin sultanı olan peygamber, Halid’i dörtyüz kişi ile beraber, Dumetü’l-Cendel adlı bir şehre seriyyeye gönderdi, hükümdarın adı da Egidar’dı. Egidar dağlarda avcılık yapardı, hazret-i Halid onu orada yakaladı, vergi olarak mal vermesi karşılığında öldürmedi, müslümanların bulunduğu yere getirdi. İki bin deve, sekiz yüz at, sekiz yüz miğfer, dörtyüz mızrak verdi, kendi de rasûlün emrine girdi. Devamlı cizye vermeyi kabul etti, bazıları onun İslâm’a girdiğini söyler, onun müslüman olduğunu Müstasfî Telhis adlı kitabında açıklar.

VÂDÎ-İ REMEL SERİYYESİ

Vadî-i Remel adlı bir bölgede halkın tamamı katı şekilde kâfirdi. Remel ordusu ile vuruşması için rasûl Sıddîk’ı gönderdi. Ebû Bekir ordu ile yürüyerek gitti, Remel son derece korunaklı bir bölgede idi, şehrin yolunu rehber olmadan kimse bilemezdi..

Bu durumdan kâfirlerin haberi olunca İslâm ordusunun geldiği yolu önceden bekledi, dağlık yerlere askerleri yerleştirdi, sahabe ansızın yakalandı. Orada müslümanlar çok zayıat verdi, şehre ulaşmadan oradan döndü. Peygamber’e “Bize asker gönderin” diye haber ettiler. Allah rasûlü, Ömer’e emretti, bir grup sahabe ile yola çıktılar, bir yerde konakladıklarında kâfirler gece gelip onları vurdu. Sahabe perişan halde yine geri döndü, peygamber’e haber verdiler, bu sefer peygamber savaş konusunda bilgili ve tecrübeli Amr bin As’ı komutan tayin ederek gönderdi. Amr bin As kontrollü bir şekilde gidiyordu, ona da zamanını kollayıp saldırdılar. Muhammed Mustafa’ya “Bu giden ordu da başaramadı” diye haber geldi. Peygamber kalbinde üzüntü hissetti, Ali’ye “Sen git” diye emretti, Murtaza komutan olarak yanında bir grup askerle gitti. Bir yerde geç vakte kadar bekleyip, gece yürüdüler, habercilerden bilgi alıp önce giden orduları da yanına kattı. Medîne yolunu bırakıp, Irak tarafından gittiler, onlar habersiz yatarlarken kâfirlere baskın yaptılar, ve hepsini öldürdüler. Çok ganimet aldılar, Medîne’ye getirdiler, peygamber geldiklerini duyunca kendisi karşılamaya çıktı. Ali, Muhammed Mustafa’yı görünce yanına gelerek ziyaret etti, peygamber ganimeti sahabeye paylaştırdı.

O sene farklı memleketlerden elçiler geldi, hepsi de şehâdet ederek İslâma girdi. Bunlar Sasaa, Beni Merre, Esed, Bıkr, Kinâne, Beni Said ve Necib kabileleri idi. Bu söylenen kavimler İslâm’a girdi, halk ile beraber şehâdet ettiler, civardaki arap bedevîleri de her gün gelip İslâm’ı öğreniyordu.

Abdullah bin Selül adlı münafık bu sene öldü, bütün münafıkların lideri çok etkili biriydi, her yerde ihanet etti. Hasta yatarken rasûl halini sormaya geldi, önceden yaptıklarını ona bir bir söyledi, Abdullah bin Selül “Ey peygamber, bugün artık bunları konuşmaya gerek yok, yakında bu dünyadan gideceğim. Benim sizden üç dileğim var, birincisi gömleğini benim kefenim yap, ikincisi halim için tevbe et, üçüncüsü namazımı sen kıldır, beni affet, günahımdan geç” dedi. Peygamber istediklerini kabul etti, sabahın erken vaktine kadar yanında oturdu, öldükten sonra kendi gömleğini ona kefen yaptı, hakkında yetmiş kere istiğfar etti. Namazını kıldırarak için gelince sahabe şaşırdı, hazret-i Ömer “Ey rasûl bu Abdullah münafıktır” diyerek peygamber’in yolunu kesti, onu göndermedi. “Ey peygamber, Abdullah’ın eskiden beri yaptıklarını biliyorsunuz, ömründe müslümanlara çok zarar verdi. Kefen için gömleğinizi verdiniz,

tevbesi için dua edersiniz, imam olup namazını kıldırmak istersiniz, bu işe ne sebep oldu? Bizim kalbimiz bunu kabul etmiyor” dedi. Rasûl gülümseyerek Ömer’e, “Her şeyi bilen ve günahları affeden Allah bu işte kararı bana bıraktı, bu yüzden tevbe ederim” buyurdu. Sonra Allah rasûlü imam olarak sahabe ile namazını kıldı. O zaman bir olan Allah’dan ayet indi, “Namazını kılma” emri geldi.

Rasûlün bu işleri yapmasına pek çok sebepleri vardı. Biri Bedir günü hazret-i Abbas esirlerin arasındaydı, giysileri ganimet olarak alınmıştı, onun boyuna göre bir gömlek bulunmamıştı. Çünkü Abbas uzun boylu idi, bütün gömlekler kısa geldi, ama Abdullah’ın gömleği uydu ve o gün Abbas’a gömleğini verdi. Rasûl bu sebebdan gömleğini verdi. İkincisi Hudeybiye’de hepsi rasûlün yanında gittiler, işte bu Abdullah bin Selûl bir ara Mekke’ye gitti, hac için geldiklerini söyledi, Kureyşliler, ona izin verip “Sen kendin haccını yap” dediler. Abdullah Kureyşlilere “Muhammed bizim liderimizdir, önce Allah rasûlü haccetmezse ben de girmeyi kabul etmem” dedi, bu sebebdan namazını kıldı. Neden tevbe ettiğini anlatayım, Medîne’de çok münafık vardı, her çeşit kötülüğü yaptılar, Abdullah hepsinin lideri idi, peygamber onun bu dünyadan gideceği zaman, son anlarında kendisi için tevbe istediğini herkes görsün istedi. Hepsi rasûlün cömertliğini gördüler, Abdullah’ın yalvarışı onları çok etkiledi, “Bizim yaptığımız yanlış” diyerek çok münafık o gün İslâm oldu.

Habeşistan’ın padişahının Necâşî olduğunu bundan önce anlatmıştım. Müslümanlardan Habeşistan’a gidenler, ondan ikram görürlerdi. Bu sene Necâşî’ye ecel geldi, dünyadan dinini ve îmânını koruyarak göçtü, bazıları rasûlün kalp gözüyle bunu görüp namazını imam olarak kıldırıldığını söyler. İmam Şâfi “Peygamber onun öldüğünü bildiği için ashab ile beraber görmeden namazını kıldılar” dedi, imam Mâlik ve ebû Hanîfe ise “Ölüyü görmeden namaz olmaz” dediler.

Eskiden insanlar Allah’ın evini çıplak olarak tavaf ederlerdi. Mekke’nin fethinden sonra rasûl bunu yasakladı. Kureyşliler bunu yine yaptılar, hepsi çıplak tavaf yaptı, Allah rasûlü “Haccın nasıl yapılacağını göstererek öğret” diye Sıddık’ı oraya gönderdi. Yanında ashabdan üçyüz kişi vardı, ilerde A’rac adlı bölgeye geldiler. O sırada Cebrâil gökden inip rasûle Allah’ın emrini söyledi, “Ey Muhammed, yaratılanların en hayırlısı, bir olan Allah selam söyledi, emretti ki “Ya kendisi gitsin ya da ailesinden birini göndersin, çünkü bu işi başka biri yapamaz. Kabe’de insanları

toplayıp, Berae suresini okusunlar, bundan sonra da uyulması için benim dört emrimi bildirsin. Birincisi, İslâma girmeyen kâfirlerin hiçbirisi sonsuza kadar cennete girmeyecek, Allah'ı tek ilah olarak kabul eden Müslümanların ise yurtları cennettir, ikincisi, Allah'ın evini tavaf ederken giysisiz hiç kimse girmesin, üçüncü, bundan sonra da kâfirler ihrama girip hac etmesin, dördüncü, söz verip de İslâm'a girmeyen kâfirlerle barış yapılmayacak, küçük çocuk ve kadınlarını esir edip bütün malları ganimet olarak alınabilir" buyurdu" dedi. Rasûle bu sözleri ilettikten sonra Cebrâil kendi mekanına döndü. Peygamber, "Ali'ye Sıddîk ile beraber Allah'ın evine git" diye emretti. Ali rasûlün devesine bindi, Zu'l-huleyfe bölgesinde ihrama girdi, yolda Sıddîk ile buluşup ikisi Mekke'ye beraber girdiler. Zi'l-hicce'nin sekizinci günü insanlar Kabe'de hazır beklerken, hazret-i Ali ayağa kalktı, "Berae" suresini okudu. Her ayetten sonra bekleyip dört emri söylüyordu, Sıddîk hutbe veriyor ve hacc ibadetini gösteriyordu. Hazret-i Ali kılıcını kınından çıkardı, "Kim Kabe'yi çıplak tavaf ederse elimdeki kılıçla onu ikiye ayırırım" dedi. Allah'ın emrini anlattı, hepsi bunu kabul etti. İkisi hac yapıp, Allah'ın evini tavaf edip Medîne'ye döndüler.

HİCRETİN ONUNCU YILINDA OLANLAR

Hicretin onuncu yılı oldu, o sene olanları anlatayım.

O yılın başında Allah'ın sır verdiği sultanların şahı bir seriyye emretti. Beni Hâris adlı bir kavim Medîne'ye çok yakındı, Allah rasûlü Halid'e oranın insanlarını İslâma kat diye gönderdi. Halid orduya komutan oldu, sahabeden çok kişiler de yanındaydı, onlar Müslümanların görkemi karşısında vuruşmadan şehâdet ederek İslâma girdiler. Hâris'in mallarını vergi olarak alıp getirip Medîne'ye cansuyu yaptılar.

O sene barış yoluyla Necrani şehrinin kâfirleri de İslâm'a girdi. Allah rasûlü Ali'yi kâfir olan Yemen şehrine gönderdi. O da yanına sahabeden üçyüz kişi alıp Yemen yakınlarına geldiler. Kâfirler müslümanların geldiğinden haberlenince savaş düzeni alıp geldiler. Medlec adlı kabileden biri izin alarak meydana çıktı. Sahabeden Esved-i Huzaî, hazret-i Ali'den izin alarak ona doğru gitti. O kâfiri bir vuruşta katletti, sonra bir savaşçı daha geldi. İslâm ordusundan da bir bahadır çıktı, o kâfiri perişan etti, öldürdü, sonuçta bu gibi vuruşmalarla meydanda kâfirlerden yirmi kişi öldü. Kâfirler

af diledi, şehâdet ederek İslâm'a girdiler, hazret-i Ali İslâm kanunlarını anlattı ve mallarını zekât olarak aldı. Çok ganimet elde ettiler, onları Medîne'ye gönderdi, hazret-i Ali Mekke'de peygamber ile buluşmak için oradan askerleri ile beraber döndü.

Rasûlün “Veda hacı” yapışını anlatayım. O sene Allah rasûlü etraftaki insanların pek çoğunu İslâm'a dahil etti. Gamid'den on kişi elçi olarak geldi, Habl'dan da yüz elli kişi geldi, Hanife ve Abdü Kays kabilelerinden ve Necâşî'nin kardeşi Firûz'dan da elçi geldi. Hepsi de Allah'ın emrini kabul etti, şehâdet ederek İslâma girdiler. Ondan sonra da etraftaki kâfirler her gün gelip İslâm'ı öğrenirdi.

VEDA HACCI

Allah rasûlü bu sene haccetti. Buna “Veda hacı” denir, peygamber Zi'l-kade'nin başında cumartesi günü Medîne'den yola çıktı. Bütün civara haber verdi, herkes duyunca hacca geldiler, o seferde peygamber ile beraber yüz on dört bin kişi vardı. Peygamber kızı Fâtımâ'yı da yanına alarak yola çıktı. Tertemiz hanımlarının çoğu da peygamberle beraberdi. Zu'l-huleyfe adlı yere gelince ihrama girmelerini emretti, yoldaki Zî- tavî adlı yeri geçip Mekke'ye Seniyye'den girdi. Kabe'yi üç kere dönerek tavaf etti, İbrahim makamında durdu, orada iki rekât namaz kıldı ve tavafdan çıktı.

Peygamber tavafdan sonra biri Safa, biri de Merve adlı iki tepeye gitti, bu günkü hacıların yaptığı gibi Say yaparak orada yedi kere yürüdü. Safa'ya üç kere gelip ellerini açarak dua etti, Merve'ye de çıktığında Allah'a şükretti, tesbih etti. Mina adlı dağın başına Allah rasûlü çıktı, orada öğle ve ikindi namazlarını kıldı, akşam ve yatsıyı da burada eda etti. Ertesi gün sabah namazını kıldı, hepsi Arafatta toplandı, Nemre adlı yerde rasûlün çadırları kuruldu. O gün kuşluk vaktine kadar orada durdu, sonra devesine bindi, Batn adlı yere gelip insanlara hutbe verdi, vaaz etti, “Önceden ölenlerin hepsinin alınan malları ve dökülen kanları için karşılık yoktur, onu kalbinizden çıkarın” dedi. “Ey Müslümanlar” diye başladı, “Üç şeyi yaparsanız gönlünüz tertemiz olur, önce ibadetleri samimiyetle yapmak, diğeri insanlar için iyilik düşünmek, biri de insanlara hizmet etmek” buyurdu. Hepsini hutbede söyledi, sahabeye imam olarak öğle namazını kıldı. Orada ikindiye de kıldı, Vakfe adlı bir yere gittiler, peygamber

yüzünü çevirip duaya başladı, Allah’a dua etti, yalvardı. Sonra Allah rasûlü gitti, Müzdelife adlı yere geldi, bir ezan ve iki kametle akşam ve yatsı namazlarını kıldı. Sabah namazını karanlıkta kıldı ve Meş’ar’a gelerek durdu. Güneş iyice doğmadan Allah rasûlü Müzdelife’ye vardı. Orada ellerini açtı, dua etti, “Ümmetimde günah çoktur, hepsini lütfun ile affet, hepsini cennetine al” diye yalvardı. Allah “Kulların bazıları zavallı, onların mallarını alan zalimler var, kıyamet günü adalet için zalimlerden ateşlere atarak o hakları alacağım” buyurdu. Peygamber yine dua etti, “Ümmetimin hepsini bana bağışla, zalimleri de cennete alarak rahmetini ona ver” diye dua etti. Cebrâil “Verdim” diyen haberi getirdi, peygamberin kalbi ümmetinden yana teskin oldu, dua ederken biraz gülümsemeye başladı. Ebû Bekir sebebini sorardı, peygamber de “Allah’tan vahiy geldi, “Ümmetinin günahlarını affettim” dedi, lanet olasıca şeytan da bunu duyup umutsuzlukla haykırdı, başına toprak saçtı, ağladı durdu” diye anlattı. Sahabe bunları duyunca duygulandı. Peygamber oradan gitti, Akabe Cemresinde durup tekbir getirerek yedi kere taş attı. Sonra Mina’ya geldi, hutbe okudu, çok nasihat etti, Deccal’in ne surette çıkacağını anlattı. Allah’a şükretti, sonra Mina’dan döndü, Kurba bölgesine geldi, bütün sahabe kurbanlarını kesti.

Önceden hazret-i Ali Yemen’e gittiğinde Mekke’ye yüz deve getirmişti, peygamber kendi elleriyle onlardan atmışüğünü kurban etti. Rasûlün yaşı atmış üçe varmıştı, her yaşı için bir deve kurban etti, beraber giden hanımları için de bir sığır ve iki koyun kurban etti. Gelip saçlarını tıraş etti, kıllarını oradakilerin hepsine dağıttı, sahabenin bazıları birer aldı, yetmeyince iki kişiye bir kıl düştü. Sonra Kâbe’ye gitti, orada öğle namazını kıldı, Mekke’de biraz kaldıktan sonra dönüş haberini verdi.

Peygamber Medîne’ye gitti, Gadîr-i Hum adlı yerde cemaatle beraber öğle namazını kıldı, sahabeye vaaz verdi, “Eğer bana ecel gelirse ve vefasız dünyadan geçerseniz, sizlere yol gösterecek iki şey bırakıyorum; biri Allah’ın kelamı olan şerefli Kur’andır, onun hepsi iyiliği tavsiye eden emirlerdir, ona uyar ve samimiyetle ibadet ederseniz havzımın kenarında buluşuruz. İkincisi de ailem ve evladlarımdır, onlar benim bu dünyadaki neslimdir, onlara dost olanlar dostumdur, bunların düşmanı benim de düşmanımdır” buyurdu. Bunun gibi vasiyetler verdi, Ali’nin vasıflarını anlattı, sonra oradan da kalktılar bir gün Medîne’ye vardılar.

Mübarek odasına girdi, insanlar izin alarak dağıldılar.

O sene peygamber'in İbrahim adlı oğlu hastalanıp vefat etti. Peygamber çocuğuna çok üzüldü, gözlerinden yaşlar dökerek çok ağladı. Allah rasûlü ve sahabe cenaze namazını kıldı, Bakî mezarlığından kabir kazıp defnettiler.

Bu sene çok olaylar oldu, anlatmaya ne zaman ne fırsat var. Etraftaki kavimlerden “Ben de Muhammed gibi peygamberim” diye kendi dinlerine davet edenler oldu. Birinin adı Müseyleme idi, kavmi toplandığında yüz binden çok olurdu, Sıddîk'ın zamanında onu Vahşî adlı köle öldürdü.

Biri de Seccac adlı kocası olmayan bir kadındı, insanları toplayıp her türlü sahtekarlığı yapar, buna da keramet derdi. Seccac'ın sonunun nasıl olduğu kesin değil, öldüğü bildirilmemiştir, bazıları Muaviye zamanında kavmi ile îmân ettiğini söyler.

Birisi Ka'b oğlu Esved idi, peygamberlik iddiasıyla dinine davet ederdi, peygamber'in emri ile Firûz adlı biri onu uykusunda öldürdü.

Bunların birine de Talha denirdi. Kavmine peygamberlik iddia ediyordu, İslâm ordusu ile çok vuruştı ve sonunda Allah'ın doğru dinini kabul etti.

Biri de Zü'l-kala adlı bir kâfirdi, kavmine tanrılık iddiasında bulunup alametler gösterdi, Ömer'in halifeliği zamanında İslâma girip doğru yolu tanıdı.

Bunların yaptıklarını anlatıverdim, isimlerini söyleyip bahsettim. Bundan sonra Rasûlün hastalanma hikâyesini anlatmaya niyetlendim.

Arkadaşlar bu dünya vefasızdır, başlarda zevkli ve eğlenceli gelir, ne kadar şerefli, izzetli olsa da sonunda endişe ve keder vardır. Zengin, fakir, sultan, iyi, kötü hiçbir canlı ölümden kurtulamaz, alemlerin sultanı, insanların en hayırlısı Muhammed de ecelin çengelinden kurtulamadı. Allah peygamberin şerefini ve soyluluğunu ne kadar bildirse de, “Sevgilim” diye adını kendi katına yazdırsa da yaşı atmışüçe geldiğinde dünyadan geçecek oldu.

HİCRETİN ONBİRİNCİ YILI

HAZRET-İ PEYGAMBERİN HASTALANMASI

Hicretin onbirinci senesinde Safer'in başlarında Allah rasûlü sahabenin büyüklerini Aîşe'nin odasında topladı. Peygamberlerin şahı onlara baktı, çok üzüntülü bir şekilde ağladı, "Bir olan Allah rızkınızı artırsın, ibadetlerinizi kabul etsin, kıyamette insanlar ve cinler dirilirken bu İslâm ile siz güvende olun, emrine uyarak hizmete devam edin, size Allah'ı bıraktım. Sahabe peygamber'e "Bu türlü sözlerden vedalaştığınız anlaşıyor, ecel geldi de dünyadan gidiyor musunuz?" diye sordular. Allah raasûlü onlara "Evet, eskiden beri ne kadar güzel canların hepsi, dünyada kalmadı, beni sonsuza kadar niye bıraksın" buyurdu. Sahabe çok ağladılar, hepsinin aklı gitti, "Ey peygamber siz ölürseniz kim yıkasın?" diye sordular. Peygamber, "Yakınlarım" diye cevapladı, bu görev belirlenince tekrar "Kefeniniz ne şekilde olsun?" diye sordular, "Bu toprakda çok peygamberler var, kendi gömleğimle defnedin" buyurdu, bazıları "Mısır ya da Yemen kumaşı, ya da beyaz bezle" buyurdu" derler. Peygamber ashaba tekrar, "Beni yıkayıp da kefenledikten sonra, burada tabutumda beni yalnız bırakıp hepiniz dışarda bekleyin, önce Allah söyler, sonra sıra Cebrâîl'e gelir, Mîkâîl, İsrâîl ve Azrâîl hepsi nöbetleşe gelip gider. Sıradaki melekler gelip hepsi içeri girer ve namaz kılar, sonra ailem, en yakınlarım nöbeti birbirine vererek namazımı kılsın, sonra ashabım kılsın, kadınlar kılsın, küçük çocuklar ve kadınlardan sonra tekrar gelip devam etsinler. Arkamdan ağlamayın, ümmete selamımı söyleyin, Allah'ın iyiliği emrettiği işleri yapsın, sünnetimi bırakmasın. Sahabe duygulanıp çok bağrıştılar, "Sizi kabrinize kim koysun?" diye sordular, peygamber "Ehl-i beytim koyar, onlara gökyüzünden gelen melekler yardım eder" buyurdu. Rasûlden böyle sözler duyunca hepsi çok üzüldü.

Peygamber Üsâme adlı sahabesine ordu ile bir tarafa gitmesini emretti, etrafa haber verildi, pek çok gün İslâm ordusu hazırlandı, peygamber o arada çok hastalanınca Üsâme sefere çıkmadı. Bir gece peygamber'e, "Bakî mezarlığındakilere dua et" diye ilham geldi. O gece yanına azadlı kölesi Muyhabe'nin babasını aldı. Peygamber Bakî'de dua edip geldi, ama "Tekrar git" diye ilham geldi, bu sefer gidişinde Allah rasûlü çok yalvardı. Bu duaya Allahtan çok merhamet geldi, sonra dönüp hücrelerine geldi, "Uhuddaki şehitlere de dua et" diye Allah'ın gücü ve kuvveti ile haber geldi. Allah rasûlü Uhud'a geldi, ellerini açıp şehitler için dua etti, oradan odasına geldiğinde de rasûl hastalandı, başı ağrımaya başladı.

Başlarda hastalık hafif idi, tekrar Bakî'ye gitmek istedi, Ali peygamber'in kolunu boynuna atıp götürdü. Yanlarına çok sahabe katıldı, Bâkî'de yatanlara selam verdi, Allah'a "Lütfun ile bunların hepsini koru" diye yalvardı. Peygamber sahabe'ye, "Beni dinleyin, Cebrâil her sene bir kere gelir, Kur'an'ı okur ve giderdi, bu sene buraya iki kere geldi. Bunun sebebi ecelimın yaklaştığıdır, bir olan Allah cennet ile dünya güzellikleri arasında tercihi bana bıraktı, "İstersen dünyayı seç, olmazsa da cennete doğru yola çık" dedi, ben de cennete gitmeyi kabul ettim, bu dünya kimseye vefa göstermez. Ey Ali sana vasiyetimi söyleyeyim, sen kendi ellerinle beni yıka, kimseye gösterme, perde çek, benim mahremimi gören kör olur. Göbeğimde toplanan suyu sana bağışlıyorum, iç, sende peygamberlerin bilgisi toplansın" buyurdu.

Bu sözlerle vasiyet ettikten sonra Bâkî'den odasına döndü, mescide üç gün sonra gelebildi, Fadl ve Ali kolunda idiler. Minbere çıkarak Allah'a şükürler, hamdler etti, sonra sahabeye, "Hepiniz bilin ki ecel bana çok yakınlaştı, kimin bende hakkı varsa açıklasın da ölmeden vereyim" buyurdu, oradan bir adam ayağa kalktı, saygı ile, "Ey sultanım, bir keresinde yarın vereyim diye benden üç ukıyye gümüş aldınız, Allah rasûlü Fadl'a "Benim için söylediğini ver" diye emretti. Sonra odasına döndü.

Çarşamba ve Perşembe günleri yattı, Cuma günü yine mescide geldi, minberde Allah'ın emirlerinden konuşmaya başladı. Cemaat ile Cuma namazı kıldı, sonra mescidden odasına döndü, hastalığı bundan sonra daha da fazlalaştı, hanımlarına, "Hanımlarım dinleyin, sıra ile gitmeye halim yok, Aişe'nin odasında yatsam, benim hizmetimi orada yapsanız olur mu?" diye sordu, o gün Meymûne'nin odasında idi, hepsi de razı oldular, Ali ve Abbas onu Aişe'nin odasına getirdiler. Peygamber'in ayakları basmıyor, sürünüyordu.

Sıtma adlı bir hastalık başlayıp bütün bedeni ısındı. Hastalık çok fazla ilerledi, yatakta sabrederken, bayılarak, kendinden geçerek yattı. Aişe anne rasûle, "Bu ağır hastalığın sebebi nedir?" diye sordu, rasûl cevap verdi, "Bu sizlerin iki katı, kimin hastalığı ağır olursa muhakkak sevabı da fazladır. Eskiden Hayber'e gittiğimde Yahudiler bana zehirli yemek verdiler, bedenimde o zehir kalmıştı, bu hastalık ondandır" buyurdu. Cebrâil emir ile gökden inip rasûle Allah'ın emrini söyledi, "Allah dedi ki, "Eğer en sevdiğimin kalbi inciniyorsa şifa verip hastalıktan kurtarayım,

dünyadan da ahirete geçmesin, isterse hemen cennete girsin” buyurdu” dedi. Peygamber “Dostum ne dilerse kendi takdiri” dedi. Cebrâil kendi katına döndü.

Rasûlün bu hastalığının dünyadan gitmesine delil olduğunu anlayan kapıdaki sahabeler çok ağladılar. Allah rasûlü bunu duyunca, “Kalem, divit getirin, size vasiyetimi yazdırayım da benden sonra şüpheyi düşüp şaşırmanın” buyurdu. Bazıları getirmeye yöneldi, bazıları vermek istemedi, “Şu anda hastalıktan dolayı aklı karışmıştır” dediler. Ömer oradan bağırdı, “Bugün peygamber hastadır, Allah’tan vahiy olarak inen Kur’an ile amel edeceğiz, bazıları Ömer’e uydu, bazıları vermek istedi, orada iki grup tartışmaya başladı, odada konuşmalar çoğaldı. Peygamber bunun sahabeden kaynaklandığını anladı, “Velvele yapmayın, kötü sözler söylemeyin, size üç tane vasiyet bırakayım, bundan sonra bunları yapın, öncelikle arap yarımadasından müşrikleri çıkarın, ikincisi, araplardan elçi gelirse onları hürmetle karşılayın” buyurdu. Peygamberin üçüncü söylediğini Siyer’de açıklayıp söylemedi. O gün bu şekilde emretti, insanlar da geri döndüler.

Cebrâil oraya göklerden indi, zümrüden bir tabut getirdi, peygamber, “Ey kardeşim, bu nedir?” diye sordu. Cebrâil, “Ey Allah’ın sevgilisi, sana cennetten tabut alıp geldim, bu geçici dünyadan gideceğinizde mübarek bedeninizi buna koyacağız. Hürmet ile yer yüzünden alıp sizi arş-ı âlâya götüreceğim, eğer uygun görürseniz vücudunuzu toprağın koynuna koymayayım” dedi. Allah rasûlü gözlerinden yaşlar akıttı, Cebrâil’e, “Ey kardeşim, bu tabutu kendi mekanına götür, kalbimdeki isteğimi söyleyeyim, bir olan Allah bana “Ümmetinde çok günahlar var, onların içinde sen varken hepsini affederim,” buyurdu, “görünümünü değiştirmem” diye söz verdi, bu sebepten de toprağın koynunda yatacağım, İsrâfil sura üfleyip yeniden diriliş başladığında topraktan o anda çıkacağım. Terazî, sırat ve sorgular..hepsinde de ümmetim için hakkım var, günahlarını affetsin diye Allah’a yalvarıp onlara şefaati edip yardımcı olacağım” dedi. Cebrâil bunları dinledi, tabutu kendi yerine götürdü. “Rahat-ı Dil” adlı bir kitapta bunları anlatır.

Rasûlün hastalığı iyice arttı, uykulayıp durur, yatardı, sahabe artık dünyadan gideceğini anlamıştı, hepsi ağlar dururdu. Özellikle de ensar çok üzüntülüydü, hiç biri evinde oturmuyordu, “Muhammed, peygamberim, yol göstericim” diye diye kapıda bekliyorlardı. Peygamber de sahabenin halini gördükçe çok üzülüyordu, “Çiçeği

açılmamış kabaklardan yedi tane getirin” dedi. Kabakları çiçeklerini alıp hazırladılar, bundan rasûlün bedenine kuvvet geldi, ateşi biraz düştü. Başını yastıktan kaldırdı, mescide gitmeyi istedi, Ali ve Fadl koluna girip mescide götürdüler.

ALLAH RASÛLÜNÜN SON VASIYETİ

Rasûl Bilâl’e emretti, “Haber sal insanların hepsini topla, son vasiyetimi söyleyeceğim” buyurdu, Bilâl şehre haber verdi, küçük büyük herkes toplanıp geldi, mescidde oturanlar sığmayınca kapıda ayakta durdular.

Allah rasûlü minbere çıktı, Allah’a şükretti, Uhud şehitlerine dua etti, sahabeye, “Hepiniz beni dinleyin, benim ölüm vaktim yaklaşıyor, Allah takdiri ile kitabını sizin aranızdan söyletti. Hiçbiriniz benim için ağlamayın, önceki peygamberlerin hiç biri dünyada kalmadı, sadece yaşayan Allah kalır” dedi. Sonra muhacir’e döndü, “Sizlere vasiyetimdir, dinleyin, olur da buralara hakim olursanız da ensar’a hep yardımcı olun, onların bizlere çok desteği oldu, dünyalıklarını Allah yoluna harcadılar, size bağlarını bahçelerini bölüp verdiler. Eğer onlardan hata görürseniz affedip merhamet edin, daha görmeden îmân eden, Allah yolunun yolcularıdır bunlar” buyurdu. Sonra ensara döndü, “Bu dinde siz benim kardeşimsiniz, bundan sonra başınıza zalim biri hükümdar olursa ve size sıkıntı ve üzüntü olursa Allah’ın kararına boynunuzu eğin, yaptıklarına sabredin o göreceğiniz zorlukların karşılığı olarak kıyamette cennete girip mutlu olursunuz. Ey insanlar, dinleyin, bende kimin hakkı varsa dünyadan gitmeden söylesin, kendi ellerimle her ne ise vereyim, bu gün hakkınızı söylemenizden zerre kadar üzülmem, o kişi başkalarından iyidir” buyurdu. Kimse cevap vermedi, peygamber tekrar “Bir defa sordum söylemediniz, namazdan sonra tekrar sorayım” dedi.

Öğle vakti orada girdi, rasûl yerinden namaza durdu, mihrabda sahabeye imam olarak cemaat ile namazlarını kıldı. Tekrar minbere geçti, önceki sözlerini tekrarladi, bir kişi el kaldırıp ayağa kalktı ve, “Ey sır verilen sultanların sultanı, benim sizde üç dirhem hakım vardır, bildirmemin sebebi, siz “Söyleyin” dediğiniz içindir” dedi, o adama rasûl, “Bu borcun nasıl olduğunu anlat” buyurdu, o da “Siz yolda gidiyordunuz, bir dilenci birşeyler sordu, siz de “Varsa bir dirhem ver” diye emrettiniz, ben size üç

dirhem verdim, o zamandan beri o dirhem unutuldu, bu güne kadar konuşulmadı” dedi. Allah rasûlü Fazl’a emretti, “O kişinin hakkını verin” dedi.

Tekrar sahabeye, “Varsa söyleyin” dedi, bir kişi ayağa kalkıp seslenerek “Ey rasûl bende üç dirheminiz var, ganimetten üç dirhem aldım, sorulduğunda da sakladım, vermedim” dedi. Rasûl Fadl’a “Bu adamdan dirhemleri al” buyurdu.

Sonra tekrar “Ey arkadaşlarım, kimin bende hakkı varsa Allah’ın adı ile yemin veriyorum bu gün söylesin” diyerek üç kere tekrarladı.

Rasûlden kimse zarar görmezdi, o anda Ukkâşe adlı bir sahabe peygamberin karşısına geldi, ellerini kaldırarak “Ey sultan, içimdekini söyleyeyim, Tebük gazasına giderken yolda kamçı ile devenize vurdunuz, o kamçı çok uzun olduğundan ordan geçip sırtıma geldi, Allah’ın adı ile yemin verdikten sonra takdirinize bildirdim” dedi, Allah rasûlü bundan o kadar etkilendi ki gözlerine yaşlar doldu, “Bu zamanda bildirdiğin için Allah müstehakını versin” dedi, iyiliklerin sultanı Bilâl’e emretti, “O kamçı Fatıma’nın evinde, hemen al gel, bu dünyada iken kurtulayım da bu karşılık ahirete gitmesin” buyurdu.

Hazret-i Bilâl Fatıma’ya gitti, durumu anlattı, “Ukkâşe peygamberden hakkını alıyor, kamçı onun için lazım oldu” dedi, Fatıma duyunca feryad etti, o sultanın iki torunu Hasan ve Hüseyin de ağlaştılar, Ukkâşeye “Rasûle zarar vermesin, söyle bize vursun” dediler, torunlar Bilâl’e beraber gitti, kamçıyı alıp mescide geldiler, “Can baba, noluyor” diye bağıarak peygamberin karşısına geldiler. Sahabe bundan çok etkilendi, kendilerini tutamayıp çok ağladılar, Allah rasûlü Bilâl’den kamçıyı aldı Ukkâşe’ye verdi, “Hakkını al” dedi. Ukkâşe o kamçıyı eline aldı ve peygamber’in yanına gitti, sahabenin hepsi üzüntüyle izliyordu, küçük büyük hepsi ağladılar, Hasan ve Hüseyin yalvararak, “Dedemizin yerine biz yanalım, kamçıyı ne kadar istersen bize vur” dediler. Ali, ebû Bekir, Ömer ve Osman da yerlerinde ayağa kalkıp “Ukkâşe hakkını böyle alma, sana hakkını biz verelim” dediler, peygamber onlara “Hayırlı olsun, bırakın hakkını istediği gibi alsın” buyurdu, Muhacir Ensar herkes ayağa kalktı ve “Ey Ukkâşe, peygamber’i yerine bize vur, alemlerin övücü üzülsün, nolur ne istersen bize yap” dediler. Ukkâşe onlara “Olmaz, bu kanunlara uygun değil, Allah’ın katında hiç kimsenin suçu başkasına yüklenmez” dedi. Peygamber Ukkâşeye

“Bendeki hakkını al” buyurdu. Ukkâşe rasûle “Ey sultanım, siz o gün devedeydiniz, ben tam yanınızdan yaya olarak gidiyordum, sıcaktan üstümü çıkarmıştım, bu mübarek kamçı çok uzun olduğundan vücuduma değdi” dedi. Peygamber kabul ederek minberin önüne geldi, oturdu, Ukkâşe de eline kamçıyı aldı, o minberin üstüne çıktı, sahabenin tamamı bunu görünce Ukkâşe’ye saldırmak için hareketlendi, “Peygamber’e karşı bu ne terbiyesizlik” diyerek linç edip öldürmek istediler. Peygamber onlara “Durun, onun sölediği benim için iyidir, eğer şimdi söylemese bana ahirette eziyet olurdu” buyurdu. Sahabe bunları duyunca hepsi kendi yerlerine gidip oturdu. Peygamber giysisini vücudundan sıyrıp sırtını açtı, bekledi. Peygamberlik mührünün ışığı gökyüzünü sardı, oturan herkes gördü, keklik yumurtası büyüklüğündeydi. Üstünde de iki satır yazı vardı, birinci satırda “Allah’tan başka ilah yoktur” ikinci satırda da belirgin şekilde “Muhammed Allah’ın rasûlüdür” yazıyordu. Güneş gibi pırıltıyla bakan gözleri kamaştırıyordu, kıyamet günü gibi yaşlı, genç çok ağlaştılar. Ukkâşe minberden atladı, peygamber’in mübarek sırtına gözlerini sürttü, “Anam babam sana feda ya rasûl” diyerek ağlamaya başladı, “Ya Muhammed, yaratılanların en hayırlısı, cömertliğinizle dileğimi duydunuz, bilerek böyle söyledim, içimden geçen bu idi, nasıl yapsam diye düşündüm, peygamberin bedenine yüzümü sürsem de mübarek mührün hürmetine kıyamette yüzüm ak olsa, içimden böyle düşünürken, yalandan böyle söyledim, eğer sizin bu bizi de aydınlatan yaratılışınız olmasa nasıl görüp öğrenirdik” dedi. Peygamber Ukkâşeye merhamet etti, “Sana müjdeler olsun, bir olan Allah cehennem ateşini bedenine haram etti” buyurdu. Sonra sahabeye “Kulak verin, müjdeleyerek söylüyorum, hepsini anlayın, kim cennetlik birini görmek isterse Ukkâşe’nin yüzüne baksın” dedi. Sahabe peygamberden bunu duyunca sıra ile Ukkâşe’yi ziyaret etti, “Hayırlı olsun, tebrik ederim” diyerek o gün hepsi bu dereceye ulaştı. Bu olay “Muhammediyye” adlı kitabda vardır, burada da açıkladım.

Siyerdeki peygamber’in hastalığı konusuna devam edeyim, dinle. Alemlerin sultanı yine, “kimin yaptığı kötü şeyler varsa, bugün bana söylesin, onun için dua edeyim” dedi, birisi, “Ey peygamber, hem çok uykucu hem de yalancıyım, Allah’a dua etseniz de söylediklerim bende olmasalar” dedi, peygamber ellerini açtı dua etti, “kalbinden yalan söylemek geçmesin, kendine yetecek kadar uyku ver, önceki uykusunu azalt” buyurdu.

Yine bir kişi “Bende bütün kötölükler var, yalancılık, hırsızlık, sahtekarlık, münafıklık... Bu gün bana da dua et ey peygamber” dedi, o adama Ömer, “Kendini neden bu kadar rezil ettin?” diye sordu, rasûl Ömer’e “Öyle söyleme, kıyametteki kötölük bunun yüz katıdır” buyurdu. Peygamber ellerini açıp dua etti, hidayete ulaştırın Allah işlerini iyiliğe çevirsin, dünyada îmân versin ve cömertliğı ile bu kişiyi cennete alsın diye yalvardı.

EBÛ’L-LEYS SEMERKANDÎ’NİN ANLATTIKLARI

Burada yine anlatılacak bir şey var, Ebu’l-leys Semerkandî adlı biri peygamber’in son zamanları şöyleydi diye kendi kitabında anlatır.

Peygamber son zamanlarında hastalandı, hastalığı çok zorluyordu, başına sarığını sıkıca dolayıp Perşembe günü mescide geldi. Minbere oturdu, Bilâl’e “İnsanlara haber ver, son vasiyetimi dinlesinler” buyurdu. Bilâl insanlara söyledi, “Peygamber son vasiyetini söyleyecek, ey insanlar duyun” diye hızlı hızlı yürüyerek haber verdi. Medîneliler duyunca hep beraber mescide toplandılar, çarşıdaki dükkanları açık kaldı, kilitlemeye oyalanmadılar. Gencecik kızlar da yüzlerine peçelerini örtüp peygamberin vasiyetini dinlemeye mescide giderek yer aldılar. İnsanlar çok ağlaştılar, kapıda bekleştiler, rasûl dizilip duranlara “Arkadan gelenlere yer verin” buyurdu. Önceden anlattığımız gibi “İstircâ” ayetini okudu, sonra Allah’a şükür ve kendi için dua ile başladı, “Ben Abdullah oğlu Muhammed’im, Arap ve Mekkeli Kureyşilerden Muttalib ve Hâşimîler benim dedelerimdir. Benden sonra artık peygamberlik olmayacak. Ey insanlar beni dinleyin, bana ölüm haberi geldi, Rabbime kavuşmaya can atıyorum, kalbimde de ümmetimle gurur duyuyorum. Ümmetim arkamda kaldı, onların sonraki hali ne olur? Ey Allah’ım onları koru, onları sana emanet ediyorum. Ey insanlar, ben vasiyet ediyorum, hepiniz aklınızda tutun, burada olanlar da olmayanlara haber versin, herkes selamımı duysun, Allahtan ayetler indi, her işi, helali haramı öğretti, ayetlerden görerek hepsini samimiyetle yapın.

Nefsinizin isteklerine uymaktan sakının, eğer sakınmazsanız yolunuzu şaşırırsınız, o kişi Allah ile cennetten uzak, cehenneme yakın olur. Siz sünnete uyan bir topluluksunuz, Allah’ın kanunlarına uyun, cehennem ateşinden sakının, cennete

girin. Bir olan Allahtan korkun, “Yapmayın” dediği şeylerden korunun, herkez anlaşmadaki emanete ve İslâma sadık olsun. Allah’tan anlaşma yapıldığı gün gelen “Mümin ruhlar” diye ifade edilen şey size emanettir, o sözünüzde anlayarak durun.

Giysisi olmayan aç kullarının hepsini size bırakıyorum, gücünün yetmeyeceği işleri onlara yaptırmak için zorlamayın. Nikahlı hanımların geçimlerini sağlayın, erkeği ölen kadının mirasının kontrolünü kendine bırakın, eğer bunu yapmazsanız dediklerimi birini de olsa terk ederseniz bir olan Allah karar verirken ben sizden davacı olurum.

Ey insanlar, cehennemden sakının, ailenize, evlatlarınıza dini kuralları öğretin, ahirette ateşe girmesinler. Size kim hükümdar olursa olsun ki soyu Habeşî bir köle bile olsa, kararlarına isyan etmeyin, ne derse uyun. Kim ona uyarsa sanki bana itaat etmiş gibi olur, benim emrime uyan da Allah’ın emrine uymuştur. Kim de liderine uymaz, boynunu bükmez ve günaha girerse bana ve Allah’ın emirlerine isyan etmiş olur.

Ey insanlar vasiyetimdir, ailemi, alimleri ve hafızları dostlar olarak bilin. Onlara kin beslemeyin, asla ayıplamayın, kınamayın, yaptıklarından farklı yapmayın, onlara düşman olmayın. Onlara hangi kul dost olursa bana dost olmuş gibidir, dünyada iken kim bana dost olursa Allah’a dost olur. Onlara düşman olan kişi o yaptığıyla bana düşman olmuştur. Muhakkak ki bana düşman olan da Allah’a düşmandır.

Ey insanlar içindeki bölümleri ile beş vakit namazı açık açık kılın, temizliği yapın, hepsini düzgünce eda edin. Malınızdan zekât verin, bu Kur’an’da ayetle bellidir, zekât vermeden mal biriktiren kişilerin namazları da kabul olmaz. Kim namaz kılmazsa dini eksiktir, orucu ve zekâtı kabul olmaz, savaşa hizmetine sevab verilmez. Ey insanlar, gücü yetenler haccetsinler, eğer gücü yettiği halde hac yapmazsa gönlünün sevdiği dine gitsin. Yahudi dinini seviyorsa ona, olmazsa hristiyanlığa, ya da ateşperestlik dinine gitsin, kendini de cehennem ateşine göndersin. O insanlara şefaet etmem, ellerimle asla su vermem. Ama eğer mazereti var da gidemiyorsa Allah onların günahından geçer.

Ey insanlar, önümüzde büyük bir gün var, Kur’an’da tekrar tekrar anlatır, tekrar bedenimize can girip bir yerde hepimizi toplayacaklar. O gün aileniz,

topladığınız dünya malları fayda sağlamaz, eğer îmânınızda samimi iseniz ellerinizi açıp yaptığınız ibadetler fayda eder.

Dillerinizi gûnahtan koruyun, Allah'ın kanununa aykırı söz söylemeyin, çok ibadet edin, gözünüz yaşlı, kendiniz de tevazu sahibi olsun. Şeytanla savaşın, kâfirlere karşı durun, samimiyetle îmânınızı koruyun, duvarlarını yükseltip namaz için mescid yaptırın. Siz mü'minler birbirinize din kardeşisiniz, doğru yolu bimeyenlere böyle söyleyin, günahların hiç birine bulaşp da hele zînâyâ asla yaklaşmayın. Hiç biriniz asla laf taşımayın, dedikodu da yapmayın, eğer bunları yaparsanız iyi amelleriniz boşa gider. Sevablarınızı o hakkında konuştuğunuz kişi alır, yerlerine de günah yazılır, dedikodu ve söz taşıma yapan insan öldüğünde cehenneme gider. Ey insanlar, eğer gücünüz yeterse köle azad edin, kimsesizlere dünyalık mal ve para verin, sizin aç ve muhtaç olduğunuz gün bunlar size fazlasıyla fayda sağlar.

Birbirinize kötülük yapmayın, muhakkak ki hesap yapılacak bir yere doğru gidiyorsunuz, bir olan Allah aranızda hüküm koyar, kim ki fazlasıyla iyi işler yaparsa o yaptıkları kendinedir, günahlarının zararı da kendinedir, her şeye gücü yeten Allah kimseye haksızlık etmez. Hepinizin öldükten sonra dirileceği o günden korkun, dünyada ne kazanırsanız karşılığını Allah verir. Ey insanlar bilin ki, yakında bu dünyadan gideceksiniz, her şeyin sahibi olan Allah sizi dünyanın hile ve tuzaklarından korusun.

Ashabım, sizler de hoşça kalın, yakında ayrılacağız, sonraki ümmetimin hepsine selamımı söyleyin” buyurdu.

Sonra vasiyetini tamamladı, genç yaşlı herkes ağlaştı, alemlerin sultanı toplanan insanların dağılmalarına izin verdi. Sonra odasına döndü, hastalığı iyice arttı, ömrünün sonunda bu odada on dört vakit kaldı diye haber verirler. Önceden yatsıyı cemaatle kıldığı için Bilâl ezanı okudu ve odasına girip selam verdi, “Ey rasûl, namaz” dedi, bu şekilde üç kere çağırdı, peygamberin ise hiç hali yoktu, Aişe ile “Yerime Ebû Bekir dursun” diye haber gönderdi. Aişe gelip bunu söyledi, Bilâl rasûlün halini görünce “Vah kendisinden medet umduğumuz Muhammed gidiyor” diye başını koluna yaslayıp ağladı, “Bu kederi göreceğime keşke annemden doğmayaydım, ya da

peygamberden önce öleydim de bunları görmeyeydim” derdi. Buna benzer sözlerle inleyerek ağladı, sonra Sıddîk’a gitti, “Peygamber imam olarak sizi söyledi” diye iletti.

İmamlık yapmak için Sıddîk geldi, mihrabda peygamber’in yerini görünce içine battı, saklayamadı, “Muhammed, Muhammed” diyerek ağladı. Sahabe de bunu görünce ağlaştılar, hepsi “Muhammed” diye diye ağlıyordu, Allah rasûlünün bundan haberi oldu, oraya gitmek istedi. Ali ve hazret-i Abbas koluna girdiler, peygamber gidip imam oldu, konuşmaya başladıktan sonra sahabeye, “Benim için bu kadar ağlamayın, sabredin, her şeye razı olun, bir kılın düşmesi ya da bir dikenin batması Allah’ın takdir kalemi ile yazılmıştır. Herkes “Bu değişiklik olmasaydı” dedi, bunun gibi pek çok sözler söylendi, Ali ve Abbas beraber koluna girip peygamberi hemen tekrar odasına getirdiler.

Sonunda böylece o gece geçti, sabah oldu ve Perşembe günü başladı. Sabahın ilk ışıklarıyla Ebû Bekir imam oldu, mescidde cemaat ile namaz kıldı. Rasûl gidip görmek istedi, Ali ile Abbas geldiler, aldılar, peygamber sahabenin topluluk olarak namaz kılmalarını seyretti. Peygamberin kalbi tatmin oldu, Sıddîk peygamberden haberdar olunca, imam olmak için gelmekte olduğunu düşündü, mihrabdan çekildi, rasûl Sıddîk’a “Çekilme, her vakitte Allah’ın emrini bunun gibi kıl, bundan sonra sünnetim yok olmaz” dedi ve huzurlu bir şekilde odasına döndü.

Mübarek yatağına döndü ve kendinden geçmiş vaziyette daldı gitti, ailesinden evlatları bağrıştılar, “Dünyadan gitme” diye ağlaştılar. Büyük küçük herkes ağladı, az zaman sonra kendine geldi, peygamber Aişe’ye “Sana ganimetten yedi altın vermiştim, onları ne yaptın, neredeler?” diye sordu, Aişe “Hepsi burada” dedi, rasûl Aişe’ye “O altınları çıkar ve garibanlara sadaka ver” buyurdu. Bunu dedikten sonra akıllı gitti, iyice kötüleştii, yatıp kaldı, bir ara yine kendine geldi, “Altınlar ne oldu?” diye sordu. Aişe, “Onları daha vermedim” deyince, peygamber getirmesini emretti, “Bunlar arkama kalsa Allah’ın karşısına çıktığımda ne derim” dedi, Ali’ye altınları verdi, “Bunun hepsini fakirlere dağıt, dünyanın malından mülkünden gönlüm soğudu, şimdi rahatladım” buyurdu.

Ondan sonra konuşmayı bıraktı, iyice ağırlaştı, gözlerini kapadı rasûlün ailesi bağrıştılar, hepsi kendini kaybedip ağlaştılar. Fâtıma, “Canım babam, sevincim, iki

dünyada da merhametli dostum, arkadaşım, şefkatli yoldaşım, senden sonra benim halim ne olur, Hasan ve Hüseyin torunların, onlar için hutbede “Gözümün nuru” demiştin, bu iki yetim kalan ciğerparelerin “Dede” diye sizden sonra kime giderler, etraftan gelen Müslümanlar sizin gibi kimi görecekler, bu gözlerim sizden sonra kimi görür, canım yoluna feda olsun” diyerek ağladı. Bu gibi sözlerle ağladı durdu, o zaman peygamber kendine geldi, mübarek gözlerini açtı, “Yaklaş” buyurdu, Fâtımâ’yı karşısına çağırdı. Elini Fâtımâ’nın göğsüne koydu, Allaha dua etti, “Yavruma sabır ver, arkamdan bu kadar ağlamasın” diye yalvardı. Sonra Fâtımâ’ya, kızım sana bir müjde vereyim, ailemin ve evlatlarımın hepsinden önce sen bana kavuşacaksın, sen gözümün nuru, kalbimin gururusun, neslim senden devam edecek, dünyadan gittiği bu günde babanın konuşacak hali yok” buyurdu. Fâtımâ bunları dinledi, çok ağladı, “Babam, babam” diye diye kendini kaybederdi, Ali Fâtımâ’ya “Sabret, rasûl hasta yatağında üzülmessin” dedi, peygamber Ali’ye “Bırak onu, bugün babası için ağlasın” dedi.

Tekrar kendinden geçti, dili sustu, söz söyleyemedi. Fâtımâ Hasan’a “Gözümün nuru, dedenize gidin, ağlayın, eğer bir vasiyet verirse sonra o bize teselli olur” dedi. Hasan peygamber’in karşısına geldi, “Canım atam, benim şefkatli, merhametli dostum, sizden sonra kim halimden anlar” diyerek ağladı, “Benim babam amcanın oğlu, ona “Allah’ın aslanı” ismini verdin, sizden sonra o ne yapar. Şefkatli bir anne, baba görmedin, bu arkanda kalan hanımların, onların halini kim görür, sahabeye sizin gibi kim öğretir, şimdi kim Allah’ın emrini söyler” diye diye ağladı. Hasan’ın bu sözleri içinden geliyordu, peygamber’in ailesi aklı gitmiş şekilde ağlıyordu, muhacir ve ensar da kapının önünde ağlaşıyorlardı, “Peygamberlerin sultanının ailesi, sizden hepimizin bir isteği var, peygamber’in yüzünü bir kere görelim, bizi bir kere içeri alın” dediler, o zaman peygamber gözünü açtı, gözüyle “Girsinler” diye işaret etti, sahabenin genç yaşlı hepsi, peygamber’in yüzünü gördüler. Sahabeye rasûl “Sözümü dinleyin, çok ağlayıp da Allah’a isyankârlık etmeyin, Kur’an’ın içindeki Allah’ın emrine uyun, siz insanların şerefliilerisiniz, sonrakiler sizin gibi olmaz” buyurdu.

Sonra Allah rasûlü kendinden geçti, bütün bedeni ter içinde kaldı, gözlerini kapattı. Sahabenin hepsi çıktılar, ağlayarak hanımları geldi, Aişe “Sizden sonra ne

yapacağım, merhamet et de bana bir vasiyet ver” dedi, rasûl Aişe’ye “Sabret, bağıra bağıra ağlamanın faydası yok, ben dünyadan gittikten sonra odandan başka yere çıkma” buyurdu. Bunun gibi vasiyetler verip gözlerinden yaşlar dökerek ağladı, rasûlün nasıl duygulandığını görenler de ağladılar.

Ümmü Seleme “Ey rasûl, yeriniz cennettir, bütün alemin en faziletlisisiniz, neden bu kadar üzülürsünüz?” diye sordu, Allah rasûlü Seleme’ye “Doğru yerim cennettir, ben günahkâr, isyankâr ümmetimin hali ne olacak diye üzüntümden ağlarım” dedi.

Fâtımâ ağlayarak, “canım babacım, belli ki bu dünyada gidiyorsunuz, mahşer günü insanlar toplandığında ben sizi nasıl bulacağım?” diye sordu, peygamber Fâtımâ’ya “Benimle cennette buluşursun, gözümün nuru eğer orada bulamazsan Kevser havuzunun kenarına git, orada ümmete su vereceğim, orada da bulamazsan şaşırma, Sırat’a bak, günahkâr ümmetimi geçireceğim, o yerde de karşılaşamazsak Terâzîye gel, sevabı az gelen ümmetimin tarafına elimle basacağım, eğer orada da bulamazsan cehennem kenarına bak, ümmetim ateşe girmeden alacağım” diye buyurdu ve kendinden geçip gözlerini kapattı.

AZRÂİL’İN İZİN İSTEMESİ

Gözleri biraz dinlendi, ailesi, herkes orada oturdu, o zaman Allah takdiri ile Azrâil’e emretti, “Gidip sevdiğime selamımı söyle, izin alarak odasına gir, izin verirse şerefli ruhunu al, olmazsa hemen katıma dön gel” buyurdu. Azrâil emir ile göklerden indi, süslenmiş bin melek de yanında idi, bir arap görünümünde kapıya geldi, “Girmeye izin var mı?” diye seslendi, Aişe Fâtımâ’ya “Cevap ver” dedi, Fâtımâ kapıda durup ona “Biraz bekleyin, sabredin, şu anda peygamber kendinde değil” dedi, tekrar “Girebilir miyim?” diye sordu, Fâtımâ önceki sözleri tekrarladı, üçüncü söyleyişi çok sert oldu, oradaki herkes titredi, Allah rasûlü uykusundan uyandı, “Ne oldu?” diye sordu, Fâtımâ rasûle “Bir arap kapıda içeri girmek için sesleniyor” dedi, rasûl onlara “Gördüğünüz bir arap değil bilin, insanların bedenlerinden canlarını alan ölüm meleği Azrâil” buyurdu, Fâtımâ peygamberden bunu duyunca üzüntüyle haykırdı, “Medîne perişan oldun” diye elini başına koyarak bağırdı. Peygamber Fâtımâ’nın elini tuttu,

kendi göğsüne koydu, sonra nefes aldığına dair belirti olmadı, iyice baygın halde daldı gitti, orada duranlar “Galiba dünyadan gitti” diye düşündüler, Fâtımâ ağzını rasûlün kulağına dayadı, “Canım babam” diye seslendi, Allah rasûlü hiç cevap vermedi, yine “Ey babam, yoluna kurban olurum, bir kere gözlerini aç da bak” diye diye ağladı, peygamber gözünü açtı, “Yavrum, yaşlarını saçarak çok ağlama, arşdaki meleklerin hepsi senin ağlamana dayanamayıp ağlıyorlar” buyurdu, ağlamasın diye nasihatler etti, elleriyle gözyaşlarını sildi, “Ben gittikten sonra, ondan geldik ona döneceğiz, de” buyurdu, sonra tekrar gözlerini kapadı, ailesi hepsi ağladılar, “endişeleriyle gariban olan canım babam” diye Fâtımâ çok ağladı. Peygamber Fâtımâ’ya “Babanın kederi bu dünyada idi, bu vefasız dünyadan gittikten sonra Allah beni sıkıntılardan kurtarır” dedi. Aişe gelerek vasiyet istedi, önceki söylediğini tekrarladı, peygamber hanımlarının hepsine Aişe’ye vasiyetini tekrarladı.

Fâtımâ’ya “Oğullarım Hasan ve Hüseyin’i getir” dedi, Hasan’ın yüzünü yüzüne koydu, Hüseyin’i de göğsüne bastırdı, elleri ile ikisinin gözlerini sevdi, şefkat dolu sözler söyledi, sonra Ali’yi karşısına aldı, omzuna yaslanarak oturdu, “Ey Ali haberin olsun, filan yahudinin bende hakkı var, ordu hazırlarken almıştım, aman onu ver. Ben kevser havuzunun kenarına gittiğimde ümmetten ilk sen geleceksin, bundan sonra müslümanlar sana çok düşmanlıklar yapacak, seni çok üzecek. Ne eziyet çeksen de sabret, ahireti düşün Allah’a itaat et, dünyadaki hükümranlığın, sultanlığın kişiye zerre kadar faydası yoktur” buyurdu. Kendi köleleri ile cariyelerini Murtazâ’ya verdi, “Yiyecekleri ya da giysileri az olmasın, hallerini izle dur” buyurdu.

Peygamberde çok cariye ve köle vardı, önceki savaşlardan gelmişlerdi, kendisi hastalandığında kırk tane kölesini azad etmişti. Sonra peygamberde hal kalmadı, rengi değişti, tekrar Ali ile Abbas kendi yatağına yatırdı.

AZRAİL ALEYHİSSELAMIN İÇERİ GİRİP YİNE HAK ÜMMETİN PEYGAMBERİNDEN DİLEDİKLERİ

Azrâil selam vererek içeri girdi, peygamber selamı aldı, “Ey Muhammed izin verirsen ruhunu almaya geldim” dedi, rasûl hal dili ile, “Ey Azrâil, ruhumu almadan biraz sabret, Cebrâil kardeşim nereye gitti, neden bu zamanda yanında değil?” diye

sordu, Azrâil cevap verdi, gökyüzündeki meleklerin hepsi, Cebrâil de ortalarında ağlaşıp senin için yas tutarlar” dedi. O anda Cebrâil gökden indi ve selam vererek yanlarında hazır oldu, peygamber Cebrâil’e sordu, “Allahtan nasıl güzel haberler getirdin?” diye sordu, Cebrâil, “Ey yaratılanların en hayırlısı, size rahmet dolu bir selam getirdim, cennet sizin için hazırlandı, cehennem de tamamen kapandı, bir olan Allah hurileri, göklerdeki melekleri süsledi, rasûlün şerefli ruhu geliyor diye hepsi yolunu gözlüyor” dedi. Allah rasûlü “Ey Cebrâil, benim kalbim bunlarla sevinmez, bugün kederli gönlümü sevindirip rahatlatacak bir haber ver” dedi, Cebrâil, mahşerde önce siz duracaksınız, ümmete şefaat ederek korumayı Allah size verdi” dedi. Peygamber yine, “Bana bundan da fazla bir şey söyle” dedi, Cebrâil, “Ey peygamber, sana gurur duyulacak bir haber vereyim, cennete ilk önce siz gireceksiniz, sizden önce peygamberler giremez, önceki ümmetlerin hepsinden önce senin ümmetin cennete girecek” dedi. Yine, “Ey kardeşim, iyi insanın yeri cennettir, günahkâr ve isyankâr ümmetimin durumu ne olacak, bunu açıkla” dedi, Cebrâil kendi katına çıktı, Allah’ın huzuruna gidip, “Sevgiline selamını götürdüm, asla gönlü ferahlayıp rahatlamaz, ümmetin günahları için yalvarır, ne cevap vereyim?” diye sordu, Allah “Eğer isyankâr kişi ölmeden bir sene önce tevbe ederse önceki günahlarını affeder ve ona cenneti veririm, mahşer günü peygamberle beraber sıratı geçer” buyurdu. Cebrâil peygamber’e geldi, Allah’ın emrini söyledi, “Bir yıldan öncekileri affetti, artık başını kaldır” dedi, rasûl Cebrâil’e “Bir yılda ne kadar çok günah işlenir, önceki sonraki hepsini affetsin bu dileğimi aktarın” dedi. Cebrâil Allah’a aynı şekilde iletti, her şeyi bilen Allah gücü ile ilham etti, ölümden bir ay önce tevbe ederse günahının hepsini affederim” dedi. Cebrâil dönüp peygamber’e geldi, Allah’ın emrini bildirdi, Allah rasûlü bunu da fazla görerek “bir ayda çok günah işlenir” dedi. Cebrâil bir olan Allah’ın katına “Sevgilin buna razı değil” diye iletti, “Hafta önce tevbe kılma affederim” diye her şeye gücü yeten Allah ilham etti, Cebrâil rasûle döndü, Allah’ın emrini söyledi, peygamber, “Bir haftada ne kadar günah işlenir, benim kalbim bununla da rahatlamaz” dedi. Cebrâil durumu anlattı, Allah da kudreti ile emretti, “Ölmeden bir gün önce tevbe etse de cömertliğim ile onun da günahlarından geçerim” dedi, Cebrâil peygambere geldi, “Öleceği gün tevbe etse Allah affedecek” dedi, peygamber “Bu yine çok, isyankâr insan bir günde ne kadar günaha girer” dedi. Cebrâil bu sözü de iletti, Allah da “o saat tevbe ederse, önceki günahlarını affederim, cehennem

ateşinden korurum” dedi, peygamber saati de fazla buldu, Cebrâil Allah’a haberi götürdü, Allah “bunların hepsini fazla bulduysa, iyiliğimi ve cömertliğimi şimdi anlatayım. Bir kişi ömrü boyunca günahlara girse, ölüm anında da can boğazına gelse, ağzı ile söyleyecek hali olmasa gözlerinin yaşı ile pişman olduğunu belli etse günahlarının hepsini affederim, tekrar annesinden doğduğu gibi olur, eğer tevbe etmeden ölüp giderse rasûlü ona şefaati ederim” buyurdu.

Cebrâil Allah’dan bunu dinledi, hak emirleri getirdi, peygamber rahatladı “Ümmetten yana şimdi kalbim tatmin oldu” dedi. Sonra Cebrâil’e “Ey kardeşim, kalbimde üç dileğim var, biri ümmetimden günahkâr olanları şefaati ile cennete alsınlar, ikincisi, bir kişi ne kadar günaha girse de ona dünyada iken ceza vermesin, üçüncüsü, ümmetimin günahlarını Perşembe ve Pazartesi günleri bana göstere, hepsinin yaptıklarına bakayım, kötü günahlarından dolayı yalvarsam, dua etsem, affedilseler çok sevinirim” diye ekledi. Cebrâil bir olan Allah’a bildirdi, Allah “Hepsini verdim” diyerek dostluğunu pekiştirdi.

Sonra peygamber’e seslendi, gücü ve kuvveti ile yaşamın sahibi olan çok cömert Allah “Ümmetinden yana çok üzüldün, senin kalbine bunları kim verdi?” diye sordu, Allah rasûlü de, “Bana bunu hissettiren senin iyiliğin” dedi, Allah, “Bu düşünceleri ben verdim ne diye bu kadar üzüldün, hepsini merhametimle korurum, benim ümmetine sevgim senin hissettiğinin yüz katıdır” buyurdu. Peygamber, “Benim içim rahat, ümmetimi sana havale ettim, doğru yoldan saptırma, koru, ben seni onlara koruyucu olarak görüyorum” dedi.

Sonunda bu konuşma bitti, yaratılanların en hayırlısı vahiy halinden çıktı. Ondan sonra Cebrâil peygamber’e, “Ahmed, Muhammed şimdi hoşça kal, bu gün ayrılık vakti, ne zaman dünyaya gelsem, amacım siz idiniz, artık hiç dünyaya gelmem, Allah’dan da vahiy gelmez, elveda, elveda” diye diye ağlayarak kendi katına gitti. Rasûl de çok duygulandı.

Ondan sonra, “Ey Azrâil, günahkâr ümmetimden yana rahatladım, şimdi bir olan Allah’ın emrini yerine getir” dedi, Azrâil hazırlandı, şerefli ruhunu çekti. Yanına bir kase su koydurmuştu, eli ile suyu göğsüne sürerdi, çektiği eziyet alnından belli oldu, rengi kaçtı, mübarek peygamberin yüzü bir kırmızı, bir sarı oluyordu. Peygamber

Azrâil’e “Ben can verirken bu kadar zorlandım, ümmetimin canını da mı böyle şiddetli alırsın?” diye sordu, Azrâil, “Hiç kimsenin canını bu kadar kolay almadım, bu eziyete gökler, yerler, dağlar, taşlar dayanamaz” dedi. Peygamber yine, “Ümmetim güçsüzdür, her ne yapacaksan bugün bana yap, ümmetime yapacağını bana yap” dedi, ondan sonra Allah rasûlü çok eziyet çekti, o zaman eline bir misvak aldı, “Ey Allah’ım kolaylık ver” diye diye ağzına sürdü. Rasûlden başka konuşan yoktu, “Ümmetim, ümmetim” diyordu, mübarek şerefli ruhu kanatlarını açıp cennet bahçelerine kondu.

Peygamber pazartesi günü göçtü. Ondan geldik, ona döneceğiz, ailesi ve hanımları rasûlün geçindiğini anladılar. Hepsi bağırarak ağladılar, bazıları kendinden geçti, Fâtımâ inleyerek ağlıyordu, çok üzüntülüydü, “Ey canım babacığım, sevincim ve dostumdun, Cebrâil göklerden inip Allah’ın emrini kime verecek, ey Allah’ım benim de canımı al, sevgiline hızlıca kavuşayım” diyerek feryad etti. Ailesi de “Yol göstericim, peygamberim, komutanım” diye diye ağladılar. Sahabe bu sesleri duyunca mescidde iniltiye başladı, bağrışarak ellerini başlarına koyup “Ey bizim sadık dostumuz, Muhammedimiz” diyerek ağladılar. Bunun gibi sözlerle bazıları kendini kaybetti, diğerlerinden de fazla olarak hazret-i Osman’ın ağlamaya hali kalmadı, yattı kaldı. Oradan hazret-i Ömer ayağa kalktı, kılıcını eline alıp “Kim Muhammed öldü derse onu ikiye bölerim, şu anda Allah rasûlü derin uykudadır, biraz zaman geçince sağlığına kavuşur,” dedi, bu sözlerden de orada duranlar şüpheye kapıldı, ağlamayı bıraktılar.

O gün gökyüzündeki güneş tutuldu, kimse birbirini göremedi, peygamber’in ölümüne üzüntüden dünya karardı kaldı. O zaman Ebû Bekir evinde idi, Aişe’nin odasına geldi, üstüne örtülen örtüyü kaldırıp peygamber’in mübarek yüzüne baktı. Yüzünü öptü, “Vah her türlü kötülükten arınmış kişi” dedi, ellerini öptü “Vah peygamber” dedi, “Yoluna annem babam feda olsun, yol gösterenim Muhammed, vah sevgili, eğer ağlamayı yasaklamamış olsaydın ömrümün sonuna kadar ağlardım, izin vermiş olsan senin için bu canımı kurban ederdim” diye diye ağladı, “Ey hidayet eden ve iyiliği yaratan Allah’ım, hem dostun hem de peygamberin olan sevgiline benden selam söyle” dedi.

Ebû Bekir odadan çıktı üzgün bir şekilde mescide gitti, peygamber’in minberine çıktı ve önce Allah’a şükrederek hutbe verdi, “Ey insanlar, dinleyin, eğer

Muhammed’e tapıyorsanız bilin ki peygamber vefat etti, asla dünyaya dönmeyecek, eğer ilah olarak Allah’a tapıyorsanız o sonsuza kadar kalıcıdır, kararlarına karşı sabredin, hepinize söyleyeyim” dedi. Âl-i İmran sûresinden ayetler okuyup kazanın bir olan Allaktan olduğunu anlattı, Muhammed Mustafa’ya övgüler söyledi ve ruhuna selamlar gönderdi.

Herkes artık peygamber’in öldüğünü anladı, haykırarak ağlaştılar, “Ondan geldik, ona döneceğiz” diyerek ellerini yüzlerine sürerek dua ettiler. İçerde ise ailesi çok ağladılar, bilinmeyen bir yerden, “Ey peygamber’in ailesi ve hanımları, selam üzerinize olsun” diyen bir ses duyuldu. Ses, “Bu başınıza gelen keder için Allah sevabınızı artıracak, onun yardımını düşünün bu kadar fazla ağlamayın, bir insan bu dünyadan îmânsız gitse, ona eziyet ve zorluk uygun düşer, dünyadaki yaşayanlara peygamber çok değer verir” diye devam etti. Buna benzer sözlerle konuştu. Bilin ki bu sözleri söyleyen Hızır’dır, ondan sonra ağlamayı bıraktılar, Allah’ın takdirine razı oldular. Yine bir ses duyuldu, peygamber’in ailesine, “Allah’ın sevgilisi Muhammed temizdir, asla yıkamayın” dedi, sonra biri “Ona inanmayın, yıkamayın diyen şeytandır, ben Hızırım, peygamber’i yıkayın, bu haberi vermek için geldim” dedi. Peygamber’in ailesi bunu uygun gördü, Allah’a şükrettiler.

Ondan sonra erkekler hazırlandı. Peygamber’i yıkamak için içeri girdiler. Bu kişilerin isimleri; birinci Abbas, ikinci Ali, üçüncü ve dördüncü Kasım ile Abbas’ın oğlu Fazl idi. Beşincisi Üsâme bin Zeyd, altıncısı Şükrân adlı kişilerdi. Bu söylenenlerin ikisi rasûlün azadlı kölesi idi. Ensar’ın hepsi kapıya toplanıp, “Önceden iyi, kötü ne olsa hepsine beraber koşardık, bugün dışarda kaldık, üzüldük, siz rasûlü yıkıyorsunuz, bu hizmet için bizden de birini aranızda alıp ortak edin” dediler. Ensardan Evs bin Halid adlı biri, içeri girdi. Sonra “Rasûlü nasıl yıkayalım” diye bilemeyip şaşkınlıkta kaldılar. Bazıları “Gömleği ile yıkayalım” dediler, bazıları çıplak yıkanmasını uygun gördü, böyle şaşkın şaşkın düşünürken bir olan Allah hepsine bir uyku verdi. Gözleri kapandı, biraz uyudular, uyku esnasında göz kamaştıran bir aydınlıkta onlara bir haber, “Peygamber’in gömleğini bedeninden çıkarmadan onu yıkayın” diye geldi. Hepsi uykusundan uyanınca peygamber’i teneşir’e yatırıp doğuya başını, batıya da ayaklarını uzattılar. Mübarek giysilerini çıkardılar, bedeninde sadece gömleği kaldı, hazret-i Ali eline bez sardı, peygamber’i yıkamaya hazırlandı, Fazl gömleği kaldırıyordu, Ali de

alttan elini sokarak yıkıyordu, Üsâme ve Şükran ikisi de üstüne su döküyorlardı. Abbas ile Kasım döndürdüler, peygamber kolaylıkla yıkandı, melekler yardım etmişti. İlk önce su ile yıkadılar, ikinci sefer Sedir suyu ile, üçüncüde de Kâfur ile yıkayıp bu hizmeti tamamladılar.

O sudan göz çukurlarında kalanları hazret-i Ali içti, bu sebebden de her işte onun bilgisi diğerlerinden daha fazla oldu. Alnına misk adlı ottan serptiler, üç parça kabarık beyaz pamukludan kefen yaptılar, önceki vasiyeti üzere rasûlü yalnız bırakıp çıktılar. Sabırla dışarda bekleştiler, melekler namaz kılıp gidiyordu, onlardan sonra ilk önce Abbas namaz kıldı. Ondan sonra hazret-i Ali namaz kıldı, Hâşimîlerin hepsi sıra ile geldiler, sahabeye Hâşimîlerden sonra sıra geldi, onlar da nöbetleşe kıldılar. Sahabeden sonra kadınlara sıra geldi, sonra çocuklar gelip geçti, o gün hiç kimse imam olmadı, herkes namazını yalnız kıldı.

Siyer’de şunu aktardı ki peygamber’in vefatı pazartesi günü oldu, kabrine defnedildiği gün ise Çarşamba gününün gecesiydi. Sonunda namazları tamamlandı, sonra defnetmeye niyetlendiler. Rasûlü nereye defnedelim diye sahabenin arasında anlaşmazlık çıktı. Bazıları mescidi uygun gördü, bazıları Bâkî’yi istedi, sahabe’nin bazıları da “Peygamberleri evine defnetmek gerek” dediler. Ebû Bekir oradan “Ben daha önce peygamber’e sormuştum, “Peygamberlerin canı nerede çıkarsa oraya defnetmek gerekir” buyurdu” dedi, Ali de aynı şekilde, “Peygamberlerin canı nerede çıkarsa bir olan Allah gücü ile kendi katında başka yerlerden daha çok orayı korur” dedi. Muhacir ve Ensar da bunları dinleyip, kabul ettiler, hepsinin kalbinden tereddüd gitti ve Aişe’nin odasına defnetmeye karar verdiler.

Kabir kazarken tekrar kargaşa oldu, bazıları “Kabri lahid şeklinde kazalım” dedi, bazıları da “Yeri yarmak daha iyi” dediler, sonrakiler de bu fikirdeydi. Medîne’de iki kişi kabir kazardı, isimleri Abdullah ve Talha idi, Abdullah yeri yarar, Talha ise lahid şeklinde kabir kazardı. İkisine iki adam gönderdiler ve “Hangisi önce gelirse onun dediği gibi kazılsın” dediler. Abdullah gelemeydi, Talha duyunca önce geldi. Bu hizmet Talha’ya nasîb oldu, odasında lahid kazdı, hazırladı, Ali, Abbas, Âkil, Fazıl, Kasım, Şükran ve Üsâme peygamberi lahid’e yerleştirdi. Üstüne kumaş örttüler, rasûl “Lahiddeki boşlukları bu kumaşla doldurun” demişti. Sonunda bir kerpiçlik yer kaldı, ordan kumaşı çektiler, peygamber’de bir hareket var mı diye o delikten Kasım

kulak verip dinledi, mübarek dudaklarını kımıldatıyordu, “Ümmetim, ümmetim” diyerek yatıyordu.

Peygamberi defnettikten sonra da hepsi odadan çıktılar. Fâtımâ da odasında yatıyordu, sahabenin hepsi oraya gitti, Muhammed Mustafa’nın defnedildiğini haber verdiler. Fâtımâ bağırarak ağladı, sahabe de ağlaştılar, rasûlün yaşadığı günlerde olduğundan daha da fazla kederli bir gün oldu. Fâtıma “Siz babamın arkadaşlarısınız, göze alıp, içiniz kaldırıp da onu toprağa nasıl gömdünüz” diyerek ağladı. Sahabe bunları dinledikçe ağladılar, “Emir bu ne yapalım, eğer Allah’ın emri olmasa bir kılını toprağa koymazdık” dediler.

Sahabe çok üzüldüler, bazıları Medîne’den gitti, bazıları da “Peygamber’in yüzünü görmedikten sonra bu gözlerimi al” diye dilediler. Bazıları o öldükten sonra İslâm’a girdiler, bazıları görmeden âşık oldu, rasûlün kabrine koşup orada öldüler. Burada Şam’daki bir yahudinin yaptıklarından haber vermek gerekti.

YAHUDİNİN HİKAYESİ

Bir Yahudi Tevrat yazısını okuyabiliyordu, dört yerde peygamber’in özellikleri geçiyordu, “Bu sihirbaz neden övülüyor?” diyerek oraları yırtıp atı, sabah güneş doğduktan sonra, önceki yırttığı yerlere baktı, bu sefer adını sekiz yerde gördü, bu yerleri de yırttı, sonraki üçüncü gün baktı ki on iki yerde adını gördü, şaşkınlıkla “Tevrat’tan peygamber’i çıkaramayız, bu kadar gün uğraştık ama bu isimlerin bir tanesi bile yok olmadı, hiç şüphe yok ki Muhammed peygamberdir, muhakkak dini de hak dindir” diye düşündü. Bir din adamına Tevrat’taki Muhammed hakkında sordu, o da “O Muhammed bir büyücüdür, eğer soruyorsan ben sana gerçeği söyleyeyim” dedi ve “Nesli Araptır, Medîne’de yaşar, bu ara yine şehirden çıktı, “Ben son peygamberim” diye dinine davet edip, insanları azdırıyor” dedi. O Yahudi din adamından bunları duyunca görmeden peygamber’e âşık oldu, onun dinine girmek için de Medîne’ye doğru yola çıktı.

Bir olan Allah kalbini aydınlattı, doğru yolu gösterdi, bir gün yalnız başına Medîne’ye geldi. Yolda Selman’a rastladı, “Peygamber bu olmalı” diye düşündü,

“Selam ey Muhammed” diye devesinden atlayıp söze başladı. Selman bunu duyunca çok şaşırdı, “Ben peygamber değilim, sizi onun arkadaşlarının yanına götüreyim” dedi.

Hazret-i Selman yahudiye götürdü, mescide kapısından girdiler. Sıddîk Allah rasûlünün yerinde durduğu için “Selam sana ey Muhammed” dedi. Sahabe bunu duyunca çok üzüldüler, hepsi sesli sesli ağlaştılar, bazılarını kendinden geçti, aynı peygamber’in öldüğü günkü gibi oldu. O Yahudi bunları görünce şaşıtı kaldı, endişe ile “Bu kadar insan soruma cevap vermez, ağlarsınız, ben size neyi hatırlattım?” diye sordu. Oradan hazret-i Ali “Ey misafir, kapıdan “Ey Muhammed selam olsun” diyerek girdiniz, bu sebebdan ağladık. Peygamber üç gün önce vefat etti, kimse adını ağzına alamıyordu, mübarek şerefli adı söylendiği için duygulandık, kusura bakma” dedi.

O yahudi bunu duyunca bağırdı, elini başına koyup feryad etti, “Görmek istediği kişi için yollara düşüp gelen hiç kimse benim gibi olmasın. Tevrat’tan vasıflarını okudum, yüzünü görmeye geldim, dünyadan gidene kadar yanında hizmetinde duracaktım, gitmişsin vah Ahmed, vah Mahmud, istediğim hiçbir şey olmadı, dünyada iken yüzünü göremedim, sana selâmımı Allah ulaştırın” dedi. Gözlerinden yaşlar saçsa saçsa kederli sözlerle ağladı. Yahudinin bu haline dayanamayan sahabe de çok ağlaştılar.

Yahudi “Ey rasûlün arkadaşları, bu gözlerinizle siz onu gördünüz, şu anda aklınızda duruyordur, görünümü nasıldı, anlatın, ben de bunu bilip hisse alayım” dedi. Ali, “Dinleyin, ben özelliklerini anlatayım, boyu orta idi, göbeği yoktu, başı yuvarlak, dişleri aralıklıydı, bütün uzuvları orta boy idi. Alnında hilal gibi kaşları vardı, saçları ve gözleri siyahtı, her zaman konuşurken gülümser inci gibi dişleri de görünürdü. Sırtında peygamberlik mührü vardı, Allah’ın gücü ve takdiri ile burada Kelime-i Tevhid yazıyordu” diye Murtaza anlattı. Bunları duyunca Yahudi iyice sevdalandı, “Âh” diye diye göğsünü döverek haykırdı, “Tevratta okuduğum işte budur” diyerek şehâdet etti, “Benim üzüntüme bir derman var, rasûlün giysilerini gösterseniz de mübarek cübbesinden öpüp temiz kokusundan alsam” dedi. Ali Selman’a “Rasûlün giysileri Fâtımâ’da, bu hadiseyi anlat, onları alıp mescide getir” dedi.

Hazret-i Selman evlerine gitti, kapıda durup neden geldiğini anlattı, Fâtımâ oğulları Hasan ve Hüseyin ile beraber ağlaşıarak oturuyordu. Başını yastığa koymuş

gözlerinden kanlı yaşlar akıtiyordu, “Babasız yetimlere ne demeye geldin?” diye amacını sordu. Hazret-i Selman Fâtımâ’ya olayın tamamını anlattı, kadınların en hayırlısı da peygamberin mübarek cübbesini ona verdi.

Hazret-i Selman onu mescide getirdi, sahabenin tamamı cübbeyi gördü, sırayla ellerine alıp öpüp koklayıp etrafında dönerek gözlerine sürdüler. Yahudi de eline aldı, öpüp sevdi, “Ey Ahmed, Ey Muhammed neredesin?” diye ağladı durdu. Feryad etti, bütün sahabe de onunla beraber ağladılar. Sonra sahabe yahudiye peygamber’in kabrine götürdüler. Odadan girince rasûlün kabrini kucakladı, “Selam san ey Muhammed” diye söze başladı, “Ey Rabbim, ey yaşayan ve hidayet eden Allahım, gökler ve yerler senin kendi mülkündür, bugün Muhammed peygamberin dinine girip sana inandım, eğer bu dediklerim doğru ise ve îmânımda da samimi isem bana dünyayı haram et, buradan çıkmadan canımı al” diye Allah’a dua etti. Sonra kendinden geçti, sahabeler Ravza’dan çıkarmak için yahudiye uyardılar. Baksalar ki canı bedeninden çıkmış, kalbinden istediğine kavuşmuştu. Sahabe onu yıkadı, namazını kıldı ve Bâkî kabristanına defnettiler.

MUSANNİFE ÖĞÜT

Ey iyi insanlar, bunu görüp ders çıkarın, bir Yahudi kendi şeriatinden başka bir dinin peygamberinin övgüsünü Tevrat’da görüp şehâdet etti. Rasûl’e hayran oldu ve yola çıktı, onun kabrinde can verdi, bir olan ve hidayet eden Allah da derecesini yükseltti ve Bâkî kabristanından yer nasip etti.

Bâkî kabristanının özellikleri de anlatmayla bitmez, orada yer alan kimseye Allah’ın izni ile eziyet yoktur. Eskiden beri hepimiz rasûle ümmet olmayı bir vefa borcu bildik. Bu yahudi gibi çaba gösterirsek bize de güzel bir yer verilir. O hayran oldu, canını verdi, bu bize de münasiptir, çünkü Allah rasûlünün bu dünyada ne kadar eziyet ve sıkıntı çektiğini gördünüz. Allah Peygamber’in adını kendi katına yazdı, bu bütün kıymetli kitaplarda yazar, altında da “Ve rabbü’n-ğafûr” yazar. O annesinden doğduğunda bile hep ümmet derdi, Allah ile mi’râc gecesi konuştuklarında da baştan sona hep söylediği ümmet idi. Ölüm vakti geldiğinde en çok ümmeti için niyaz etti, ne ailesini ne de evlatlarını bir kere söylemedi, “Ümmetim, ümmetim” diye diye gitti.

Daha önce bunu anlatmıştım, bu söylenen yardımların binde biri mahşer günü Allah'tan ümmetin günahını affetmesi için şefaatçi olmasıdır. O zor günün pek çok özelliklerini kitaplarda açıklarlar.

İsrâfil sûra üfleyip de yeniden dirilme gerçekleşince yaratılanların hepsi mahşer yerine doğru gider. Güneş bir mızrak boyu kadar yaklaşır, yer yüzü demir gibi kızarır, dünyadaki sular kazandaki yemek gibi fokurdar, insanlar buna sabredemez. Peygamberler, şehitler ve doğru Allah dostları, Allah'dan dileklerde bulunur, bunlar Allah'ın sevdiği kullar ile beraber Allah'dan başkasına boyun eğmezler. Peygamber yardım kuşağını beline bağlar, şefaat esasını da eline alır, bir babanın oğluna göstermediği şefkatle “Ümmetim, ümmetim” diye diye gider. O kulların dilleri dizlerine sarkmıştır, çölde susuz kalan gibidir, o zaman kevser havuzunun şarabından su verir ve ümmeti dinlendirir. Kullar teraziye doğru sürülüp yaptıkları ölçüleceğinde kimin günahı ağır gelse Allah rasûlü onun yanında olur. Eliyle teraziye basar, sevabının günahından daha fazla olmasını sağlar. “İyiliğin ve cömertliğiyle bu ümmeti koru” diye Allah'a yalvarır. Defterleri sol tarafından verilen kişiler için peygamber hemen oraya gider, Allah'ın izni ile günahlarını sildirip defterini de sağ eline verir. Herkes sırat köprüsünden geçerken peygamber orada hazır olur, günahının çokluğundan kayıp düşecek gibi olsa peygamber görür ve onun elinden tutar. Günahkâr ve isyankârlara yardım eder, küfürleri üzere düşürmez, geçirir. Daha da söylenmeyen yardımları çoktur, anneden babadan bile bin kat daha merhametlidir.

Bu kadar bizim için dertlenen peygambere de ümmet olmak lazımdır. Bilin ki ümmet olmanın belirtisi çoktur, samimiyetle farzı, vâcibi ve sünneti yap, müstehâb, haram, mekrûh, müfsîd, mübâh gibi fiillere de dikkat et. İyiliği emret, kötülükten sakındır, hiç birine karşı şüphe duyma. Bunların hepsine uyduktan sonra artık ümmet olduğunu söyle. Hiç birini yapmazsan ahirette ne halde olursun bilmem, adın ümmetin defterinden silinip kısmetsizlerin tarafında olmasın.

Ümmet olmanın derecesi o kadar yücedir ki ne kadar söylesek olmaz. Allah'ın iyiliği gösteren doğru yolunun tamamını bize o gösterdi. Eğer Allah rasûlü dünyaya gelmeseydi, hiç kimse doğru yolu bulamazdı, şeytanın kışkırtmalarıyla uzak yerlere putlara gider onlara secde ederdi. Peygamber zamanı gelip de dünyaya geldiğinde küçük çocukken yetimliği gördü. Yaşı biraz büyüüp de aklı başına geldikten sonra da

fakir biri olarak hizmetçi olarak kervanlarla giderdi. Kırk yaşında Allahtan rasûle vahiy geldi, peygamber olarak İslâm'a davet etmeye başladı. Kâfirler ona büyücü dediler, ne kadar eziyet ettiler. Çaresiz Medîne'ye gitti, sonunda da pek çok memleketleri İslâm'a kattı, rasûlün yol göstermesi ile müslümanlara hak din nasip oldu.

Rasûl olmasaydı, hiç kimse İslâm'ı akıl ile bulamazdı, Allah'ın varlığını ve birliğini bilmeden ölsek mahşer günü ne yapardık. İslâm bize peygamberden kaldı, Allah'ı bilip şehâdet ettik, kıyamete kadar bu dinimizde kalsak bize bundan büyük zenginlik olmaz.

Ey hidayet eden Allah'ım, şehâdet eden inanmış kullarınız, sevgilinin gösterdiği yola girdik, mahşer günü onu bize şefaathçi kıl.

Özellikle de bu kitabı okuyan ve samimiyetle dinleyen kim varsa iyiliğin ve cömertliğin ile onu koru, cennetteki yerini ayır. Ben fakiri de bu hizmeti yaptığım için ümmet defterine yaz, o korkunç gün beni koru, rasûlün şefaatine nail eyle.

Okuyan ilim ve din adamı kardeşler, sizden bir dileğim var, dalgınlıkla bir yazım hatası olmuşsa kusura bakmasınlar. Hepinizden yine bir isteğim var ki bana Allahtan rahmet dileyin. Bu kitabın tarihi gayn ile şın, hicri takvimde de ya ile cim olur. Bunları söyleyen kim diye merak ederseniz de soyum Abılayhan'dan gelir, Hoca Ahmet Yesevî'nin yolundayım. Tuzak kurup doğanı avlayacak olsan önüne başındakini alıp elifi koy, ebced hesabına göre artan harf de ayağına dört bağ olsun. 3912/ 1 o kuşu alsın toplansınlar, arkasına altı dilimli topuz gibi harf alsın, ...3912, 3913..... . benim adım bu sözlerden anlaşılır, dileğim yazdıklarımın sonsuza kadar kalmasıdır, rasûle salavat getirdikten sonra benim için de dua etsinler isterim.

Temmetü'l-kitâb

HAZRET-İ PEYGAMBERİN ZÂTÎ VE HÂRİCÎ MUCİZELERİ

BİSMİ'L-LÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHÎM

Rasûlün yaptıklarını ve başına gelen her işi, kavmini İslâma davet edişini, yorulmadan peygamberliği ispata çalışmasını toplu olarak anlattım. Bir kişi dünyada yalnızken ne kadar gayret etse de aleme sözünü yayamaz. Peygamber küçükken yetim kaldı, büyüdükten sonra fakirlik ile sıkıntı gördü, İslâma daveti yirmiüç yılda yayıldı, kanunları dünyayı sardı.

Bu kadar erdem ne kadar uğraşsa da, padişahlar, pehlivanlar gibi adı sanı bilinen, kitaplarda söylenenlerde de, hiç kimsede bulunmaz. Kimileri memleketlere sahip olup sultanlık yaptı, çoğu cengaverdi, bunların hiçbirisi kalmadı, gitti. Kalan İslâm'ın söylediği emirler oldu. Rasûlün söylediği ve getirdiği dini kim yok etmeyi düşünürse bilsin ki, bin üç yüz otuziki sene geçti hala emirlerinin bir tanesi değişmedi. Bu gören göz için erdemdir, bunun gibi bir saltanat hiç olmadı, rasûlün “İslâm sonsuza kadar hiç değişmeyecek” diye söylediği hadisi vardır.

Bu peygamberin yaptıklarını din adamları bilir, mübarek uzuvlarının hepsi çok şerefli. Uzuvlarında çokça bilgiler ve erdemler vardır, Siyer’de de ayrıntısı ile bu söylenir;

Mübarek başının mucizesi diye şu özellikler geçer; başının üstünden hiç kuş geçmezdi, denk gelirse de dönüp geçerdi, Kâbe’nin üstünden geçmediği gibi bu da gören gözlere işarettir. Başına güneşin ısısı da gelmezdi, o vakitte beyaz bir bulut beraber giderdi. Bazen de kuş şeklinde iki melek ona gölge olurdu.

Mübarek başındaki saçlarının erdemi de şudur ki; bir olan Allah mi’râc gecesi bir yayın iki ucu ve ya daha da yakın olmayı nasîb ettiğinde peygamber “Ey Rabbim, Cebrâîl’de altı yüz kanat var, bende Cebrâîl’in kanatı gibi hiç yok” dedi. Allah “Ey sevgilim, dinle, senin mübarek saçının bir teli benim için Cebrâîl’in altıyüz kanatından daha sevgilidir, mahşer günü insanlar ve cinler toplandığında, başındaki bir kılın hatrı için yüz bin isyankâr, günahkârı affedip cehennemden çıkarırım, Cebrâîl kanatlarını açınca doğudan batıya tutar, sevgilim senin saçlarının hatrı için levh-i mahfuzdaki kaf’dan kaf’a kadar isyankâr olsa, kendi rahmetim ve iyiliğim ile günahlarından geçerim. Cebrâîl’in çok kanatı var diye düşünme” buyurdu.

Bir mucizesi de şudur ki; Hâlid bin Velid adlı sahabe bir takkeyi giyer düşmanların hepsiyle vuruşur ve yenerdi. Bir keresinde Şama savaş için gittiğinde o takkeyi kaybetti, kalbindeki üzüntü ile çok aradılar. Sonunda buldular, onu görünce Hâlid çok sevindi, orada oturanlar bir takke için bu kadar sevinci tuhaf buldular. Hâlid onlara açıkladı, “Siz bilmezsiniz bu çok izzetli ve şerefli bir takkedir, bir keresinde Allah rasûlü hacca gittiğinde mubarek saçlarını tıraş etti, hepsini de sahabeye paylaştırdı, ben de almak için geldim, peygamber isteğimi kabul etti ve bana bir kıl verdi, bu takkede o kılı saklıyorum, hiç başımdan çıkarmam, bu takke benimleyken düşmanların hepsini yenerim” diye anlattı.

Mübarek yüzünde de mucizeler vardır; yüzü ayın ondördünden daha parlaktır, eğer ay ile karşılaştırılsa hayret ederlerdi. Bu olay Selman’dan nakledildi, “Rasûl bir gece beni yanına aldı, kolumdan tuttu ve Aişe’nin odasına geldik. Aişe gülümsedi, rasûl ona “Neden gülümsedin?” diye sordu, Aişe, “Bugün dikiş için gerekti, bir kadından iğne aldım, o iğne elimden düştü ve aradım aradım bulamadım, yüzünüzün aydınlığı ile bulmuş olmam mutlu etti” dedi, Allah rasûlü Aişe’yi dinledi, ve gözlerine yaşlar doldu, Aişe annemiz, “Sizin kalbinize etki eden nedir?” diye sorunca, peygamber ona şöyle söyledi, “Mahşer günü benim yüzümü görmeyen ümmetim çok büyük bir hasretle bekleyecekler ve ağlayacaklar, onların durumu kalbime battı, gözlerime yaşlar doldu, ben Allah’ yüzümü isyankârlara da göstermesi için yalvarıyorum” buyurdu.

Yüzü ile ilgili bir mucize de; Enes bin Mâlik’in evine bir çok insan geldi, alta örtüyü serip, üstüne de yemek koydular. Sonra örtü kirlendi, alıp yanan ateşe atıldılar, kirin hepsi temizlendi ama örtünün hiçbir yeri yanmadı. Oradakiler bunu görünce sebebini sordular. Enes onlara “Size bu örtünün durumunu anlatayım, insanların en hayırlısı olan bazen cömertlik gösterir ve bu örtüye yüzünü silerdi, o yüzden ateşe attığımızda kiri gider ama kendisi yanmaz” diye anlattı.

Gözünün mucizesi de şudur, arkasından da önünden gördüğü gibi görürdü, gündüz gözünün yetiği kadar gördüklerini gece de olduğu gibi görürdü. Gözleri yakındakileri nasıl görürse, uzaktakileri de öyle görürdü, bilinmeyen bir yerde olanlar da sanki gözünün önünde oluyor gibi görünürdü. Bir defasında Allah rasûlü, Aişe annemizi bir hanımı nikahlamak niyetiyle, nasıl olduğunu görmesi için bakmaya

gönderdi. Aîşe o hanıma gitti, güzel görünümünü beğendi ve kalbinde kıskançlık belirdi, “Gördüğümü anlatmayayım” diye düşündü. Aîşe annemiz peygamber’e geldi ve “Emrettiğiniz gibi gidip hanımı gördüm, çok güzel bulmadım” dedi. Peygamber “Sübhanallah, sen o hanıma gittiğin zaman sol yanağında bir ben görüp de içinden çok şaşırdın, o hanım otururken utanıp saçlarını yüzüne perde etti” buyurdu. Aîşe “Sizden bir şey saklanmaz, sözün doğrusunu söylediniz” dedi.

Bazı derin anlayışları olan kişiler, “ön, arka, uzak, görünmeyen, karanlık... her yerden görmesinde rahmet müjdesi vardır, mahşerde isyankâr ümmeti peygamber’e açık açık görünecek, haberi olmadan hiç biri geri kalmayacak ve Allah’ın izni ile onu da şefaatine alacak” derler.

Mübarek kulağının mucizelerini anlatayım; uzaklarda konuşulanları sanki önünde konuşuluyor gibi duyardı. Cansız ve dilsiz varlıkların da söylediklerinin hepsini duyardı, taşlar, topraklar, yerden çıkan ağaçlar... hepsi ona selam verirdi.

Ellerinin mucizesi; her nereye dokunsa o anda bereketli bir şeye dönüşür ve hayırlı, şerefli olurdu. Parmaklarının ucundan bazen akan su çıkarırdı, bazen de küçük taşları avucunda tutar ve tesbîh ederdi. Parmakları az olan bir yemeğe değse onun bereketiyle yemek çoğalırdı. Yemeğe ne kadar insan gelse de azalmazdı.

Abdullah bin Mes‘ud anlatır, ben gençken komşularımız koyunlarını bana baktırırdı, çölde koyunlarla yürürken rasûl ve Sıddîk ile karşılaştık, “Oğlum, süt vermeyen koyun var mı?” diye sordu, ben de “Evet var” dedim, onu getirmemi emretti, sağılmayan bir koyunu getirdim, hiç süt verecek hali yoktu, yaratılmışların en hayırlısı o koyunun memesine elleri ile cömert bir biçimde dokundu ve yok olan memesi ortaya çıkıp sütlerle doldu. Kendisi biraz sağıp içti, sonra Sıddîk’a sağdı, verdi, ben “Ey rasûl, merhametinizle bana dinden bir şey öğretin” dedim, bu dileğimi kabul etti, elini başıma koydu, “Sen öğretici bir çocuksun” buyurdu. Bu yüzden ibni Mes‘ud adlı sahabeyi Allah ilim ile doldurdu. İctihâd ve tasnif eden alimlerin tamamı anlattıklarını Abdullah’dan aktarırlar.

Mübarek sırtındaki mucize; ortasında peygamberlik mührü vardı, güvercin yumurtası kadar büyüktü ve bir tarafta ‘azîmetu’l-lâh, bir tarafta da Allah ile

peygamber’in isimleri yazılmıştı, Allah’ın takdiri ile et ile deri arasında “Sana yardım edilmiştir” diyerek Allah’ın yardımı bildirilmişti.

Rasûlün ayaklarındaki mucizeler; Ensardan Câbir adlı sahabe aktarır, “Evimdeki bir kuyunun suyu çok acı olduğu için içilmiyordu, bir gün peygamber’e geldim ve “Evimdeki kuyumun suyu acı” dedim, benim halime acıyıp “Bana bir kap dolusu getir” dedi, ayağını o kabın içinde yıkadı sonra bana verdi ve, “Bunu o kuyuya dök” dedi, döktükten sonra acılığı tamamen gitti, ve çok tatlı oldu.

Bir hurmalığım vardı, ondan her yıl meyve alırdım, pek çok ücret vermeme rağmen borcumu ödemeye yetmezdi. Bir sefer gidip peygambere anlattım, “Hurmam borcuma yetmiyor” dedim, Allah rasûlü beni de yanına aldı ve bu bahçeme geldik. Bahçenin içinde yürüdü, etrafa baktı, ayağını su giden yere vurdu, hurma ağacına otururken de “Alacaklılarını getir” buyurdu, borçlu olduğum kişiler geldiler, rasûl hurmalığa konuştu, “Bu Câbir borçlarından kurtuluncaya kadar sakın yaşlanma” dedi. Hurmadan alacaklılara verdim, hiç azalmadı, artan hurma ile de uzun süre rahat edip geçindim.

Ağızındaki tükürüğün mucizesi, tadı bal gibi tatlı idi. Enes adlı sahabe şu mucizeyi aktarır; benim bir kuyum vardı, içine rasûlün ağızından tükürük düştü, o kadar tatlı oldu ki Medîne’de kaynayan suların hiç biri ona erişemezdi.

Bir mucizesi de Külsûm adlı sahabe Uhud gazvesinde kâfirlerden boynuna kılıç darbesi almış ve düşmüştü. Külsûm peygamber’in karşısına geldi ve yarasını anlattı, mübarek tükürüklerinden biraz sürdü, o anda sağlığına kavuştu.

Bu kişilerden birinin de eli kesilmişti, durumunu peygamber’e anlattı, Allah rasûlü kesik eli yerine koydu ve ağızından aldığı biraz tükürüğü yaralı yere onu sürdü, o anda yarası kapandı, önceki sağlığına kavuştu.

Dişindeki mucizeler; konuşurken ağızından ışıklar çıkardı, karanlık gecede ateş yakmış gibi olurdu. Aişe anne bir gün “Ey peygamber ateş yakmak için yeteri kadar yağ yok” dedi. Rasûl Aişe’ye “Ateş ile yağ olmadan kabul edersen bir ışık var” dedi, Aişe “Tabii ki kabul ederim, cömertlik edip onu bize verseniz” dedi, peygamber gülümsedi ve dişinden yıldırım gibi bir ışık çıktı. Uzun süre de aydınlığı durdu.

Peygamber'in hanımları ip eğiriyordu, dinlenmek için yatağa girdiğinde şam yakmış gibi içerisi aydınlandı.

Peygamber'in dilindeki mucizesi de isimlerini Hasan ve Hüseyin koyduğu torunlarının ağzına susadıklarında dilini verir onlar da su içmiş gibi kanarlardı.

Selman'ın iddiasına göre şöyle olmuştur; bir kişi köle idi, kırk ukıyye verirse özgür bırakılmasına karar verildi. Peygamber'e ganimet olarak yumurta şeklinde bir altın geldi, peygamber onu dili ile sıvazladı, ölçmeden de kırk parçaya böldü. Her birini tarttılar, her biri bir ukıyyeden ne fazla ne de eksik gelmedi, müslüman kölenin sahibine onları verdi ve kölelikten kurtardılar.

Bir mucizesi de kim gelip karşısına dursa ve kendi dilinde konuşsa onların konuştuklarını anlar ve o dilde cevap verirdi.

Vücudunda fazlasıyla mucizeler vardı, Enes bin Mâlik; "Misk, anber, güzel ve hoş kokulu bitkiler, rasûlün kokusuna denk olamazdı. Kim peygamberin elini tutsa bir güzel koku meydan gelir ve gitmezdi, hangi çocuğun başını okşasa o güzel koku çok uzun süre kalırdı. Rasûl hangi sokaktan geçse orada çokça güzel koku kalır, oradan peygamberin geçtiği de görmeden anlaşıldı" diye anlatır.

Bu gibi her yerden nakiller gelir, Rasûle biri geldi "Ey iyilerin sultanı, kızımı bir eşe vermek istiyorum, bu konuda bana yardım etseniz" dedi, peygamber ona, "Bugün verecek param yoktur, fakat sana bir iyilikte bulunayım da karşımdan ümitsiz gitme. Yarına bir şişe ve bir çöp hazırla ve getir" buyurdu. O adam sabah güneş doğarken o söylenenleri temin edip yine geldi. Yaratılanların en hayırlısı çöpü eline aldı, çöpü bileğine sıvadı, kendi terini çöp ile şişeye koydu, ve o adama, "Bu şişeyi alıp evine git, bu çöpü içine batır. Kızın vücudu ile giysilerine bu şişedeki sudan sürsün" buyurdu. Adam şişe ile çöpü aldı ve kızına peygamber'in söylediklerini anlattı, kızın güzel kokusu belli olunca insanların içinde çok sayılır biri oldu" diye anlatılır.

Tertemiz hanımlarından Ümmü Seleme; "Yaratılanların en hayırlısı bir gün kendi yatağında uyuyordu. Mübarek ellerinde biriken terleri bir şişeye topladım, yakın akrabalarımın bir kızını bir ere vermişlerdi, o şişedeki terden ona verdim, o kız

bedenine sürdü, ter ile sıvayıp çok güzel kokulu bir hale getirdi, ne kadar yıkansa da o koku kendinde kaldı, hiç gitmedi. O aileden bir oğul doğdu, annesinden ona o koku geçti, nesilden nesile o koku geçer hiç gitmezdi. O kızın nesline biri “güzel koku yuvası” diye lakab taktı. Manası da bu hissedilen kokunun geldiği ev olduğudur” diye anlatır.

Peygamberde on mucize vardı, bu özellikler hiçbir insanda olmazdı, akıl sahibi her insan onun bir olan Allah’ın peygamber’i olduğunu anlardı. Öncelikle hiç gölgesi yoktu, bunu şu sebeplere bağlarlar; rasûlün kendi bedeni zaten nurdan yaratıldığı için gün ışığı ona etki etmezdi, rasûlün nuru güneş ışığından daha parlak olur ve yine hiç etki edemeden güneş ışığı geçerdi, yaratılan her şey peygamber’in nurundan yaratılmıştır, olur olmaz her şeyin gölgesi vardır, peygamber’in sıradan olmadığını göstermek için gölgesi yoktur, eğer gölgesi olsaydı yerdeki pisliklere mutlaka temas ederdi, eğer gölgesi olsaydı münafıklar, kâfirler mutlaka basarlardı, onların ayaklarına bastırmamak için rasûlün gölgesi yoktur.

Bir mucizesi de şudur ki dünyaya göbeği kesilip gelmiştir, mahrem bölgelerini kimse görmesin diye de doğarken sünnetlidir.

Hiç ihtilâm olmazdı, çünkü ihtilâm şeytanın kötü bir oyunudur.

Diğer yaratılmışlar ve insanlar gibi peygamber’in üstüne hiç sinek konmazdı, çünkü sinekler pis yerlere konar, rasûle konması yasaktır.

Bir kişi ne kadar hızlı yürüse adımları rasûlü geçmezdi. Bir adam ne kadar uzun boylu olsa da peygamberle yan yana gelse peygamber göze o adamdan daha uzun görünürdü.

Rasûl hangi hayvana binse o asla yaşlanmazdı. O hayvandan zayıflık, düşkünlük ve yorgun düşmek tamamen giderdi.

Küçük ve büyük abdesti görünmezdi, yer yüzü düştüğü an onu yutardı, o yerden de uzun süre güzel bir koku yayılır gitmezdi.

Yukarda söylenenler bedenindeki erdemlerdi. Rasûlün hareketlerindeki erdemleri bildirip açıklayayım.

HAZRET-İ PEYGAMBERİN SIFATLARININ MUCİZELERİ

Peygamber ömründe bir kere yalan söylemedi, eğer söyleseydi İslâm düşmanları bunu aleme anlatırdı. Bir kere kötü bir iş yapmadı, sahabe Uhud, Huneyn gibi yerlerde kaçarken o yüz çevirip kaçmadı.

Dili açık ve anlaşılırdı, güzel konuşanlar ona rastladıklarında beklerlerdi.

Cömert olduğu için elinde olanı saklamaz denk gelene hemen verirdi. Dünyaya hiç meyletmezdi, Kureyşliler ne kadar dünya malı verdiler, güzel sözlerle vermeye çalıştıklarında da hiç kulak vermedi, almadı. Zenginlere büyüklük atfetmez, fakirleri dost tutardı.

Mütevazı ve güzel yaratılışlı idi, konuşurken yumuşak ve terbiyeli konuşurdu. Allah’a ibadet ederken fazla fazla yapar, amacını belli ederdi. Düşmanına karşı çok sert, arkadaşlarına karşı çok iyi idi.

Kendi nefsi için ne isterse, başkalarına da onu isterdi. İnsanların kurtuluşu için mücadele ederdi, yaptıkları hep barışı sağlamak içindi. Bir sıkıntı ve acı olay başına gelse ona sabreder, hiçbir şey söylemezdi.

Kimseyi incitmez, eziyet etmez, cahillere ılık saçardı. Namazda imam olmak için geçtiğinde birinin içinden mescidden çabucak gitmek geçiyorsa hızlı hızlı okurdu. Sahabe ile sohbet ederken dünyadan ya da ahiretten mescidde her ne hakkında konuşulsa hepsine katılırdı. Cahiliye zamanında yapılanlar konuşulur gülünürdü, peygamber de gülümseyerek onlara katılırdı.

Evinde iken giysilerini kendi elleriyle yamayıp dikerdi. Ayakkabılarını temizler, koyunlara su verirdi. Bazen hizmetçilerle beraber oturur, yemeği beraber yerdi, pazardan alınacakları da kendi alır, o işleri kendi yürüyerek bitirirdi. Kim rasûle seslense cevap olarak “Buyrun” derdi.

Her şeyi dağılsa, perişan olsa da üzülmez “Bu olan Allah’ın takdiridir” derdi. Lüzumsuz sözleri asla konuşmazdı, bu sözler konuşulurken gülümserdi, aralarında geçinemeyen kişiler olursa onları barıştırmak için uğraşırdı.

Bir kişi bir şey istediğinde kendinde varsa onu verirdi, yoksa güzel sözler söyler, o adamı mutlu ederdi. Karşısına biri gelse de durumunu anlatsa kendinden fazla onu düşünürdü. Sözleriyle ya da dünyalık mallarla onu mutlu ederdi.

Genellikle bir günü üçe bölerdi, birini ibadet ile geçirirdi, birinde ailesinin ihtiyaçlarını görür, birinde de ümmetin işleriyle uğraşırdı. Bazen de sahabe ile sohbet eder, iyi işleri öğretirdi, “Siz de arkadan gelen ve duymayanlara söyleyin” diye görevlendirirdi.

Cenazelere gider, hastaları ziyaret ederdi, biri iyi, biri kötü diye düşünmez bütün insanları aynı görürdü. Allah’ın emrini cömert şekilde yaşlı genç herkese anlatırdı. Davet edenlere de hiç beklemez giderdi.

Meclisde de edebli, terbiyeli şekilde otururdu, sesini çok yükselmez, alçak tutardı, merhameti, cömertliği, saygısı hep yerli yerindeydi. İnsanların ayıplarını açmazdı, hiçbir kötü söz söylemedi, komşuları müslüman da olsa kâfir de olsa onların isteklerini verirdi. Önce selam verirdi, garibanların halleri ile ilgilenirdi. Kötü bir iş gördüğü zaman da bakamaz, gözlerini kapatır oradan geçerdi.

Kıskançlık, edepsizlik, kendini beğenme, nefret, kin, düşmanlık gibi huylardan çok uzaktı. Fakirlere karşı çok cömert olduğu için evinde bir gece para saklamazdı. Bazen yemek bulamaz ve aç yaşar, karnına taş bağlardı, mübarek evinde bazen bir ay ateş yanmazdı. Su içer, bulmazsa da hurma yerdı, ama bu fakirlikten değildi, eline ne kadar çok dünyalık gelirse gelsin bekletmez hemen dağıtırdı.

Hangi meclisde olursa olsun kimseyi incitmezdi, sahabenin sevdiği isimleri onların ikinci isimleri olarak takdir eder ve onlarla çağırırdı.

Eski yeni demez giyer, at, deve, eşek, hangisi denk gelirse binerdi, bazen de ayakları çıplak olarak Medîne’de yürürdü.

Herhangi bir meşguliyeti olmadan zaman geçirmezdi, ya ibadet eder, ya da yakınları ile ilgilenirdi.

Gece yatıp uyumaktan da vazgeçmişti, nafile ibadetlerle geceyi geçirirdi. Genellikle kıbleye bakarak otururdu, kuru yere ya da minder serilirse ikisi de bir diyerek üstüne otururdu.

Bir din adamının geldiğini duyarsa onu karşılamaya çıkardı, kendi giydiği örtüsünün bazen üstüne otururdu.

Yemeği üç parmağıyla, bazen de dördü ile beraber yerdi, iki parmakla yemeyi de “Şeytan’ın yemek yeme şekli” diyerek yasaklamıştı. Yemek yerken bir dizini bükerti, birini dikerek otururdu, “Ben bir kulum, kullar gibi yerim” derdi, yemeğe “Bismillah” ile başlar, sonunda da hamd ederdi. Hiçbir yemeği beğenmezlik yapmazdı, bal ile hurma severdi. Yemek olarak Et kabağı’nı severdi, “Kabak kalbi kuvvetlendirir” buyururdu, yemekten sonra parmaklarını dili ile yalar, sonra ellerini su ile yıkar ve yüzüne sürerdi.

Yaptığı her şeyde bir erdem vardı, siyerde düzenli bir biçimde söylenmiştir.

Dış görünümünü anlatayım da bilmek isteyenler dinlesin;

Peygamber’in mübarek boyu kısa değildi, orta idi, sakalı da orta boydu, güzel başı çok ölçülü ve düzgündü. Saçları uzun ya da kısa değildi, orta boydu, yüzünün rengi buğday ile beyaz arasında idi, güzel çehresi zarif ve uyumlu idi. Bedeni inci gibi nurlu, göğsünün beyazlığı da gümüş gibi idi. Mübarek alnı açık, kaşlarının da arası açık idi. Gözleri ve kirpikleri çok zarifti. Bu dünyadaki hiçbir göz ona denk olamazdı. Mübarek ayakları başkalarından çok büyük değildi, mübarek burnu da çok ölçülü idi, zariflikde hiçbir şey ona benzemezdi. Ağzı çok güzeldi, inci gibi dişleri görülmeye değeri, seyrek değildi, her biri parlardı. Boynu beyazdı, beyaz gümüşe benzerdi, göğsü genişti, göbeği ve göğsü ile aynı hizadaydı. Boynundan göbek çukuruna kadar yeşil bir hat giderdi. Mübarek etleri de sertlikle yumuşaklık arasında idi. Avuç içleri ipekden yumuşaktı, ayak ve el parmaklarının hepsi ne kalın ne de ince değildi, ökçesi de orta büyüklükte idi. Mübarek ayağının üstü de düzdü. Siyer’in açıkladığı bu şeylerin doğrusunu Allah bilir.

HAZRET-İ PEYGAMBERİN HARİCİ MUCİZELERİ

Önceden anlatılanlar bedenindeki mucizelerdi. Siyer kitaplarında üç bine yakın harici mucizesi anlatılır. Türkçe olan “Altıparmak Siyeri” hep gerçekleri toplamış. Rasûlün yüz mucizesini arkasından hikâyeleri ile bildirir. Ben de siyerdekilerin bazılarını şiir olarak burada anlatayım. Sonra gelen ve onu özleyen ümmeti neler olduğunu görsün.

Rasûlün bir mucizesi Kur’ân’dır. Belki her ayeti öyledir. Güzel ve akıcı söz söylemede benzeri yoktur, güzel konuşan kişiler böyle sözler söyleyemez. Velîd adında Kureyşli biri vardı, Arapçayı çok akıcı ve düzgün konuşurdu. Peygamber otururken Kur’an okuyordu, o da dikkatle dinlemeye başladı. Ebû Cehil bu durumu görünce yanına geldi, “Niye dinliyorsun?” diye kızdı, Velîd, “Güzel söz ve şiir söylemede sizlere ben ders veririm. Buna benzer hiçbir söz duymadım, çok önceden olanları anlatıyor, hayret, ehl-i kitabdan ömrünü feda edenler bunların bir tanesini anlatamaz. Muhammed okuma yazma bilmez, geçmiş, gelecek her şeyi anlatıyor, anlattıklarının hiç biri yalan değil, pek çok şekilde ortaya çıkacak” dedi.

Kur’ân’daki bir mucize de nazil olalı binüç yüz yıl oldu, günahkârlar onu değiştirmeyi düşündüler ama bir harfî bile değişmedi. İbni Makta adında bir kâfir güzel ve etkili konuşmada çok kabiliyetliydi, kendi kendine bir şeyler uydurur, duyanlar Kur’an sansın diye söylerdi. Sonra kendisi Kur’ân’dan bir ayet dinledi, kendi yazdıklarını yırttı, attı, “Bu sözler insan sözü değil” diyerek Allah’tan geldiğine îmân etti.

Müseyleme de “Kur’ân ayeti söylüyorum” diye konuştu durdu, yalanları ortaya çıkınca da zamanın söz üstâdlarına rezil oldu, çok utandı. Bir olan ve doğru yola ileten Allah önceki peygamberlerin her birine ayrı ayrı mucizeler verdi. Mûsâ peygamber’in zamanında büyü ve sihir yapmak yeryüzünde çok yaygındı, bu sebepten Allah Mûsâ’ya âsâsını ve açtığına nurlar taşan elini verdi. Âsâsı sihirbazların sihirlerini yuttu, denizi de ikiye böldü.

Îsâ zamanında da insanları tedavi eden bilgili hekimler çoktu. Îsâ'nın duaları ile ölümler dirilir, kemiklerde ve derideki hastalıkların hepsi geçerdi. Allah'ın sevgilisi Muhammed dünyaya geldiğinde de güzel konuşmak mûteber bir işti, Allah rasûlü Kur'ân okuduğunda Arapların en güzel ve akıcı konuşanları ona güç yetiremedi.

Bir mucizesi de işaret ile ayı ikiye bölmesi olarak söylenir.

Rasûlün duaları ile dirilen Allah'ın kurbanı İsmail'in oğlu Haydar, Câbir'in iki oğlunun dirilmesi, Uhud savaşında kılıca dönüşen ağaç dalı, Ümmü Mâbed'in süt veren koyunları gibi pek çok mucize daha önce anlatıldı.

Diğer mucizelerinden bir tanesi;

Bir avcı bir geyiği yakalamış gelmiş ve orada bulunan peygamber meclisine denk gelmişti. Peygamber geyiğin yüzünü gördü, geyik kendi dilinde seslendi, “Ey rasûl, bir isteğim var, yakınıma gel” dedi, rasûl merhamet etti, o geyiğin karşısına geldi, geyik rasûl’e, “Bu avcı beni kölesi etti, benim süt emen iki yavrum var, bugün sütümü ememediler, açlıktan ölümler diye korkuyorum. Siz bana kefil olsanız da gönderseniz, beklemeden yavrularıma gitsem, emdirip karşınıza gelirim, ey peygamber size asla yalan söylemem” dedi. Rasûl sayyada “Geyiğin dağda iki yavrusu var, “emzireyim de yanınıza geri geleyim, beni kurtarıp gönderin” der, bu geyiğin isteğini kabul et, zincirinden çöz, gönder, yavrusunu emdirdikten sonra söz verdiği gibi dönüp karşına gelecek” buyurdu. Avcı peygamber’e “Bu sözler yalan, iplerinden kurtulunca bir daha gelmez, ele geçirdiği geyiği bırakmayı hangi aklı başında insan kabul eder” dedi. Allah rasûlü avcıya, “Ben söz veriyorum, onu bana ver, eğer sözünde durmazsa ne dersin yapayım” dedi. Avcı, “Sen söz veriyorsun, geyiği bırakayım, eğer gelmezse seni bıçakla boğazlayım” dedi. Rasûl avcıya, “Ben senin şartını kabul ediyorum, eğer sözü üze dönüp gelirse sen de doğru dine gir” buyurdu. Avcı peygamber'in sözünü kabul etti, geyiği serbest bıraktı, rasûl sırtını sıvazladı ve “Beş saat süre veriyorum, git” buyurdu. O geyik heyecanla gitti, orada avcı sabırla bekledi, dört saatlik zaman sonra giden geyik dağ tarafından karşılarına geldi. Rasûl geyiğe, “Sana beş saat süre verip göndermişim, bir saat daha yavrularını iyice emdirip de onları mutlu etseydin” buyurdu. Geyik, “Ey Allah'ın rasûlü, yanınızdan gittikten sonra oraya vardım, yavrularım yanıma gelip bana “Senden güzel bir koku geliyor, sebebi

nedir?” diye sordular, ben de “İnsanların ve cinlerin peygamberi avcıdan beni söz vererek kurtardı, sırtımı da bir kere sıvazladı, bu güzel koku ondandır” dedim, yavrularım bunu duyunca bana, “Peygamberi kefalet altında bıraktıysan biz süt istemeyiz, hemen git ve rasûlü kurtar” dediler, bu yüzden de derhal yanınıza geldim, benim de yavrularımın da canlarımız yoluna feda, gökler, yerler, sekiz cennet bir olan Allahındır, sen de onun hem kulu hem de rasûlüsün” dedi. Avcı bunları dinledi, ve şaşıtı kaldı, rasûlün doğruluğuna inandı, Allah bir sen de bir olan Allah’ın peygamberisin diyerek şehâdet etti. İyiliği emreden işleri öğrendi, geyiği peygamber’e verdi, rasûl de o geyiğe izin verdi, geyik kendi yerine gitti.

Bir mucize de kertenkele hikâyesidir. Türk dilinde denir. İbni Abbas ve İbn Ömer adlı sahabelerden şu şekilde rivayet edilir; Beni Selim adlı bir kavme mensub olan Arap asıllı Sa’id çölde avlanmak için gezerken canlı bir kertenkele ele geçirdi. Kalbindeki büyük gururla mekanına geliyordu, peygamber de bir grup insanın içinde onlara nasihat ediyordu. Yolu peygambere denk geldi, birine “Bu kim?” diye adını sordu, adam, “Bu peygamber Muhammed, Allah’ın emirlerini anlatıyor” dedi, o Arap rasûl’e yaklaşıp, “Lat ve Uzza’ya yemin ederim ki, hiçbir annenin doğurduğu senin kadar yalancı olamaz, senin kadar düşman olduğum kimse yok” dedi, hazret-i Ömer bu sözleri duyunca, Arab’ı döverek terbiye etmek için yerinden kalkmaya niyetlendi, rasûl Ömer’e, “Sabret, araba eziyet etme, yumuşak davranabilmek en güzeldir ve gönderilmiş peygamberlerin de özelliğidir” buyurdu. Rasûl araba “Bir olan Allah adına yemin ederim ki göklerde ve yeryüzündeki yaratılanlar arasında benim adım güven ile anılır. Sen bir olan Allah’ın azabından kork, o putlara tapınmaktan tevbe et, Allah’ın bir olduğuna inan, bil ki ben gönderilmiş bir rasûlüm” buyurdu. Arap da peygamber’e “Ya Muhammed, ben Lat ve Uzza adına yemin ederim, elimdeki bu kertenkele madem şu anda dile gelsin, “Muhammed son peygamberdir” deyinceye kadar senin dinine girmem, söylediklerinin hepsi yalandır” dedi, bu gibi sözler söyledi ve kertenkeleyi yere bıraktı, kertenkele kurtulduktan sonra önce kaçmak istedi, peygamber kertenkelenin durumunu görüp, “Dur, sabret” dedi, kertenkele, “Buyur ey peygamber” diye rasûlün karşısına dönüp geldi, peygamber ona “Sen kime taparsın, söyle bana” diye sordu, kertenkele, “Gökler, yerle ve sekiz alem, bir olan Allah’ın emrindedir, Müslüman öleni cennete alır, yanına huriler verir, üstüne cennet elbiseleri giyerler, Allah’ın birliğini kabul etmeyen kâfirler de öldüğünde cehenneme girer, azab

görür. Bu söylediğim hidayet veren Allah’a inanırım” dedi. Allah rasûlü, “Benim kim olduğumu anlat” diye tekrar sordu, kertenkele, “Bir olan Allah’ın peygamberisin, seni kimler rasûl olarak kabul ederse, onun yeri cennettir, şüphelerle İslâm’a girmeyen kulların da hiç biri cehennemden kurtulamaz” dedi. Sa‘id kertenkeleden bunları duyunca, İslâm nuru ile aydınlandı ve “Allah birdir sen de onun rasûlüsün” diyerek şehâdet etti ve “Ey rasûl buraya geldiğimde sizden çok düşman olduğum kimse yoktu, şu anda Allah için kalbimde sizden çok sevdiğim kimse yoktur” dedi. Peygamber Sa‘îd’e “Sende ne kadar dünyalık var?” diye sordu, o da “Beni Selim kabilesinde benim kadar yoksulu yoktur” dedi. Allah rasûlü Sa‘îd’den bunu duyunca sahabeye “Bu araba kim bir deve verirse Allah ondan razı olacak, o deveye ben kefil olurum ki Allah cennette onu verecektir” dedi. Abdurrahman bin Avf bunu duyunca peygamberin karşısına geldi, “Ey sultanım, sana canım feda olsun, bende Tebük savaşından dönerken Kays oğlu Eş‘as’ın verdiği bir deve var, o deveyi bu araba vereyim, sözlerine anam, babam, kendi canım kurban olsun, yürümede, kuvvette, büyüklükte hiçbir deve ona denk olmaz” dedi. Peygamber Abdurrahman bin Avf’a, “Bu deveyi çok iyi diye anlatın, sana cennette verilecek olan devenin özelliklerini anlatayım da mutlu ol. Uzuvarları incidendir, boynu kırmızı yakuttan, kulağı yeşil zümrüden, ayakları da değerli taşlardandır. Üstündeki örtüsü ince ve kalın ipekli kumaştan, ona binecek ve benim havuzum ile makamım arasında gezineceksin” buyurdu. Abdurrahman çok duygulandı, hemen deveyi hazırlayıp verdi, o araba deveyi bağışladı. Sonra ona namazın kılınışını öğretti.

Bir mucizesi de; Ebû Zer Gıfârî adlı sahabe anlatır, peygamber bir gün otururken yanında da dört seçkin dostu vardı. Rasûl eline yedi tane taş aldı, o taşlar Allah’ı zikretmeye başladılar, orada oturan herkes duydu, arı vızıltısı gibiydi. Sonra Sıddîk’a taşları verdi, hiç durmadan devam ettiler, sonra Ömer’e verdi, taşlar önceki gibi tesbih ediyordu. Sonra taşları Ömer’den alıp Osman’a verdi, yine feryâd figân teşbih ediyorlardı, sonra Ali’ye verdi, aynı bilinen ses devam etti. Sonra Ebû Zer’e verdi, taşlardan önceki sesler çıkmadı, Eb’u Zer rasûl’e “Bu taşlar bana geldikten sonra neden zikretmeyi bıraktılar?” diye sordu. Peygamber Ebû Zer’e “Bunlar kemale eren dört doğru halifedir, bunların derecesine ermek sahabenin hiç birinin haddi değildir” buyurdu.

Bir mucizesi de; Ebû Tâlib'in oğlu Akîl; “Bir keresinde peygamberle beraber giderken çok fazla susadım, rasûl’e su olmadığını söyleyince bana, “şu dağa git, “Rasûl size emrediyor, içinden akıtıp su ver” de” buyurdu, dağa gidip rasûlün dediği gibi söyledim, dağ sesini insan sesi gibi yaptı ve “Peygamber’e bildir, içimde su olmama sebebini anlatayım, “O ateşten sakının” ayeti indi ve bana korku geldi, durmadan ağlamam sebebiyle de sularım tükendi, perişan oldum” dedi” diye anlatır.

Bir mucizesini de yine Akîl, “Rasûl ile beraber çöle çıkmıştım, abdest bozma ihtiyacı oldu, ama onu kapatacak bir şey yoktu, görünen üç ağaç vardı, rasûl onlara bakarak “İhtiyacımdan kurtulana kadar etrafıma gelip durun” diye emretti, ağaçlar harekete geçip yürüdüler, rasûlün etrafına gelip durdular, Allah rasûlü onların ortasında ihtiyacını giderdi, sonra yaratılanların en hayırlısı, “Yerlerinize gidin” diye seslendi, kendi yerlerine dönüp önceki gibi durdular” diye anlattı.

Yine Akîl, “Rasûl ile beraber yolculuktaydık, bir deve karşımıza gelip çöktü, “Yardım, yardım” diye acı içinde inledi, arkasından bir arap geldi, hazır kınından çıkmış bir kılıç da elindeydi, peygamber araba, “Bu deve sana bu kadar ne yaptı?” diye sordu, o arab rasûl’e “Ey iyiliklerin sultanı, bu devenin bana karşı hatası oldu, üstüne yüklenenleri atıp elimizden kaçır, bu sebebdan yemin ettim, bugün onu kesip öldüreceğim, kanını döküp sözümü tutacağım, ey peygamber, “Bırak” diye beni çevirmeyin” dedi. Rasûl deveye “Arabın söylediklerini duydun, niye beraber yürümez de kaçarısın, hizmetleri yapmazsın?” diye sordu, deve “Ey Allah’ın peygamber’i arabın sözlerinin hepsi doğru, benim gücüm yetmediğinden değil, sebebini anlatayım, siz sahabeye “Kim yatsı namazını kılmadan yatarsa o kişi öldüğünde cehennemde yatar” dediniz, bu arap yatsı vakti olduğunda kavmi ile beraber namaz kılmaz, uyurlar, bunların azabı ile karşılaşmayım diye emirlerine uymaz kaçarım” dedi, rasûl araba devenin durumunu anlattı, azabdan korktuğu için kaçtığını söyledi, arab da devenin söylediği her şeyin doğru olduğunu ve suçunu kabul etti, peygamber’e “Ey rasûl sana bugün söz veriyorum, yatsıyı uyumadan kılacağım, kavmime de kıldıracağım” dedi. Deve arabın dediklerini duydu, emrine uymayı kabul etti, kaçmayacağına dair söz verip yanına düşüp gitti.

Bir mucize de şöyledir; Büreyde’den naklolur, “Bir arab peygamber’in huzuruna geldi, saygı ile selamladı ve, “Ben doğru bir müslüman oldum, Allah’ı bir

ilah olarak kabul edip îmân ettim, ama bir mucize gösterseniz daha samimi olurum” dedi. Rasûl araba, “Nasıl bir mucize istersin?” diye sordu, o da “Şu ağaç size gelse de dile gelip rasûl olduğunuzu söylese” dedi, rasûl, “Sen kendin git, “Seni peygamber çağırıyor” de” buyurdu. Arap bir ağacın yanına gitti, “Seni rasûl çağırır” dedi, duran ağaç araptan bunu duyunca bütün uzuvlarını hareketlendirdi, yer yüzüne dağılan köklerini yerlerinden çıkarıp kurtardı ve peygamber’in karşısına gitti, “Selam ey peygamber” dedi, sonra rasûlün izni ile yerine dönüp gitti ve köklerini yerleştirdi. O arap bunu görünce şaşı kaldı, peygamber’in doğru olduğuna iyice inandı, şehâdet ederek, “İmanım tamamlandı” dedi.

İbni Abbas’dan naklölür, “Araplardan biri rasûle geldi, “Siz bana bir mucize gösterin, bir olan Allah’ın peygamberi olduğunuza samimi olarak îmân edeceğim” dedi, peygamber, “Bu hurma ağacının bir dalı kopup yere düşse benim karşıma gelip sesli olarak bir Allah’ın peygamber’i olduğumu söylese inanıp dediklerime uyar mısın?” diye sordu, o da “Bir Allah’ın peygamberi bileceğim” dedi, peygamber hurmanın bir budağına işaret etti, “Karşıma gel” dedi. Hurmanın bir dalı kırılıp düştü, peygamber’in karşısına gelip oturdu, şehâdet etti, bir Allah’ın peygamberi olduğunu doğruladı. Rasûl dal parçasına, “Dönüp git, kendi yerine yerleş” dedi, önceki gibi yerine yerleşti. Herkes dikkatlice izledi, arab da şehâdet ederek îmâna geldi ve İslâm’a girdi.

Bir mucizesi de; Tebük savaşında ordu gece yürüyordu, peygamber’e uyku bastırdı, devenin üstünde uyumaya başladı. Deve yoldan çıkıp yürüdü gitti, Sedr adlı bir ağaca yaklaştı, o ağaç peygamber’e yol vermek için kendini ortadan ikiye bölüp ayrıldı. Deve ile ortasından yürüyüp geçtiler. O ağaç bir daha birleşmedi, bu zamana kadar öyle kaldı, hiç kimse saygısından buna zarar vermez.

Ebû Hüreyre anlatır; “Sahabeden biri rasûle gitti ve “elimdeki bu hurmalar için dua etseniz de bereketlenseler, çoğalsalar” dedi. Peygamber o hurmaları eline aldı, bir kere nefesini üfledi, “Bunları kendi evinde tut, alıp da uzaklara götürme” buyurdu, hurmayı alıp evine geldi, her gün istediği kadar yedi, ne kadar yense de azalmazdı, bir olan Allah o kadar bereket verdi. Peygamber bu dünyadan göçtüğünde yerine Bekir ve Ömer geçtiğinde bile devamlı o hurmadan yerdi. Ondan sonra Osman’ın halifeliği

zamanında kendisi şehit olduğunda o karışıklıkta hurmayı içine koyduğu kap ile beraber alıp gittiler.

Bir mucizesi; Bir arap Ali'ye bir deve verdi, o devenin maharetlerini anlattı ve “Onu rasûle hediye ediyorum, ilet” dedi. O deve arabın tarif ettiği gibi çok iyiydi, hazret-i Ali deveyi yanına başka hediyeler de ekleyip yola çıktı. Bir yerde bunları koydu, rasûl hiç birini görmedi. Peygamber gece abdest için dışarı çıktığında arabın verdiği deve rasûlü gördü. Kendi diliyle selam verdi, “Bir Allah’ın peygamber’i oldun, Allah’tan Kur’an indirildi. Sana kim ümmet olursa bunların ahiretteki yerleri cennettir, günahkâr isyankârları Allah’ın izni ile şefaet ederek sıratan geçirirsin” dedi. Bunun gibi övgü dolu sözler ederken boynunu eğerek rasûle saygısını ifade etti, Allah rasûlü deveden bunları dinledi, bir an düşüncelere daldı, deve, “Ey rasûl ben önceden birinin elindeydim, her türlü kötü işlerini açık açık görünce onunla beraber duramadım. Çölü kendime yurt edindim, vahşi hayvanlar yanıma geldi, bazıları beni öldürüp yemek için çok yaklaştı, bazıları da onlara “Sabredin, bu peygamberin bineceği devesidir” dediler. Hepsi kendi yerlerine gitti, hiçbir hayvan bana zarar vermedi. Onların bu sözlerine çok sevindim, olacağı düşünür sevinerek gezerdim, bir sebeble bu gün karşınıza geldim, gözlerim mübarek yüzünüzü gördü” dedi. Peygamber o deveden bunları dinledi, söylediklerini yapmaya niyetlendi, adını Gazvâ koydu ve kendine özel devesi olarak belirledi. Deve, “Benim bir talebim var, ahirette cennette gezeceksiniz, benim için dua edin, söz verin, o zaman da bana binip yürüyün. Allah korusun size benden önce ölüm gelse, ruhunuz bu dünyadan göçse, sizden sonra ne kadar yaşasam da üstüme kimse binmesin. Başkasının binmesine dayanamam, emrine boyun eğmem” dedi. Peygamber söylediklerini kabul etti, cennette de ona bineceğini söyledi. Rasûl dünyadan giderken o deveyi Fâtıma’ya verdi, “Her gün kendi ellerinle su ve ot ver, benden başka kimse de ona binmesin” buyurdu. Bundan sonra Allah rasûlü dünya değiştirdi, deve çok endişelendi, üzüldü, peygamberin yasını tutarken su içmeyi ot yemeyi bıraktı. Rasûlün söylediği gibi Fâtıma kurutulmuş yemi ve suyu devamlı kendi elleriyle verirdi. O deve hiç birine bakmaz gözünde yaşı hiç azalmaz ağlar dururdu. Bir gün otunu verip de yanında otururken deve dile geldi ve Fâtıma’ya, “Bana rasûlden sonra ot yemek ve rahat etmek haramdır, bende sabredecek güç kalmadı, dünyadan hemen gitmek istiyorum. Sizin mübarek sözlerinizden rasûle söylenecek var mı?” diye konuştu. Fâtıma bunları duyunca çok ağladı, üzüldü, kendinden geçecek oldu, deveye

başını yasladı, yüzünü sürerek oturdu. O anda bedeninden canı çekildi, Fâtıma'nın yanında öldü. Sahabe kabir kazıp deveyi saygı ve tazim ile defnettiler.

Bunun gibi bir mucize de şöyle; Rekkâne adlı bir arab vardı, çölde koyunlarını otlatırken peygamberle karşılaştı, Rekkâne pehlivan olarak tanınırdı, araplar tarafından çalışkanlığı bilinirdi, dünyanın o kadar güçlü pehlivanlarından hiç kimse sırtını yere değdiremezdi. Rekkâne rasûl'e "Ey Muhammed, Lat ve Uzza'nın düşmanı sen misin?" diye sordu, peygamber araba, "Doğrudur, kalbimde onlar kadar düşman olduğum kimse yok" dedi. Rekkâne, "Ey Muhammed, benimle burada bir kere güreş, eğer Rabbin güçlü ise sen kazanırsın, Lat ve Uzza yardım ederse ben kazanayım. Rasûl bu sözü kabul etti, orada ikisi hazırlandı, güreşip gücünü, kuvvetini görmek için birbirlerinin beline sarıldılar. Peygamber bir kere azimle sarılıp Rekkâne'yi yere vurup yendi. O kendinden habersiz de "Ya Muhammed, kurtuldum" diye yine toparlayıp kalktı. Arabın hareket etmesine fırsat vermeden tekrar kaldırıp yere vurdu. Rekkâne ayağa kalktı ve toplandı, "Ben bir an daldım" diye kabul etmedi, üçüncü güreşmelerinde peygamber onu yere vurdu ve göğsüne oturdu. Rekkâne rasûlün gücüne hayret etmiş bir biçimde yerinden üzüntü ile ayağa kalktı. Rekkâne rasûle, "Seninle ben üç kere karşılaştık, kendisine sığındığın Rabbin sana yardım etti, benim düşündüklerimi hemen yok ettin. Bu yenmelerinin karşılığı için koyunlarımdan otuz tanesini vereyim, alıp git" dedi. Peygamber Rekkâne'ye "Hakkım diye ihtiyacım olmayanı almam, ama Allah'ın birliğini kabul et, beni de onun rasûlü diye söyle" buyurdu, o "Dininin doğru yol olduğuna ne çeşit bir mucizen var, göster" dedi, yakınlarda bir ağaç vardı, peygamber ona "Buraya gel" diye seslendi, ağaç bütün köklerini yerden söktü ve peygamber'in karşısına geldi. Rekkâne yine, "Ona söyle yerine dönüp gitsin" dedi, o ağaç kendi yerine döndü, köklerini de yerlerine yerleştirdi. Rekkâne, "Dinin doğrudur, biliyorum, ama bugün eğer şehâdet edip İslâma girersem bunu duyan insanlar "Rekkâne korkusundan dine girdi" deyip, beni ayıplarlar. Bu sebebden dine girmem, geldiğin yoldan hemen geri dön, bu olayı anlatırken beni yendiğini söyleme" dedi. Peygamber Rekkâne'ye "Yalan konuşmak bana haramdır, eğer sorarlarsa bu olayın hepsini anlatırım" buyurdu. Rekkâne, "Sen bundan önce yalan sözü bir kere olsun ağzına almadın mı?" diye sordu, rasûl ona, "Yalan ve iftira hiçbir zaman bir peygamberden ortaya çıkmaz" dedi. Rekkâne şaşıtı kaldı, rasûlün doğru olduğuna kalben inandı, "Allah bir, sen de bir olan Allah'ın peygamberisin"

diyerek şehâdet etti. Peygamber’e “Bu koyunların hepsini sana bıraktım, isterseniz yurdunuza harcayın, bundan sonra hiç birinde söz hakkım yok” dedi. Peygamber Rekkâne’ye, “Koyunları almama gerek yok, ailene ve çocuklarına ver, onları kendi mekanına götür” buyurdu.

Bu mucizelerin birini daha anlatayım; Enes bin Mâlik’den rivayet edilir, iyiliklerin sultanı bir gün kendi kızı Fâtıma’nın evine gitti. Fâtıma açlıktan şikayet etti, yiyecek olmadığını söyledi, “Çaresiz üç tane taş koyup bağlıyorum ben” diyerek taşları gösterdi. Allah rasûlü gözlerinden yaşlar akıttı, üstündeki giysisini açtı, dört gün bir şey yemediği için karnına dört tane taş bağlamıştı. Çaresiz dışarı çıktı, bir şeyler yapıp yemek bulmak niyetindeydi, kuyudan arazisini sulayan bir arabın yanına gitti, ona “Yapılacak iş var mı? yiyecek verirsen ne dersen yaparım” dedi, adam, “Kuyudan çektiğin her kova için üç hurma veririm” dedi. Rasûl kabul etti, kova salıp kuyudan su çıkardı, bir kovanın karşılığı aldığı üç hurmayı kendi yedi. Sonra su çıkarmaya devam etti, kuyudan sekiz kova su çıkardı, son bırakışında da ip koptu kova suya düştü. Peygamber şaşıtı kaldı, o anda da mal sahibi arap geldi, “Kovayı suyun dibinde bıraktın” diye rasûle eli gidip itekledi. Peygamber gönlü kırılmış olarak giderken sayarak yirmi dört hurma verdi, Allah rasûlü kovayı almak için kuyuya elini uzattı. Kuyu metrelerce derindi, içine düşenler alınmazdı, peygamber elini uzattı, sanki çok yakın bir yerden almış gibi kovayı aldı. Arab’a kovasını verdi, yola girdi ve yürüyerek şehre gitti, o arap rasûlde meydana gelen şeyi düşündü, şaşıtı kaldı. “Bu boş bir insan değil, kimsenin böyle işe gücü yetmez, Muhammed diye anlatılan peygamber bu mucizenin sahibi olmalı. Eğer adı söylenen peygamber o ise hiç affedilmez bir hata ettim, kovayı düşürdüğüm için elim gitti de dilimle ona eza verdim, kötü sözler söyledim. Bu ayıbım özür ile affedilmez, bu işi yapan sağ elimi keseyim, karşısına o halde gideyim, belki affeder” diye düşündü. Bu fikre karar verdi, sağ elini bıçakla kesti, peygamberin arkasından yetişmek için yollara düştü. Peygamber ondan önce şehre girmiş ve Fâtıma’nın evine gelmişti. Kızı ile Hasan ve Hüseyin yavrularına hurma yediriyordu. Arab da Medîne’ye girdi, Bekir, Ömer ve Selman ona rastladılar, adam onlara peygamber’i sordu, yerini söylemelerini istedi. Selman arabı alıp geldi, kapıyı çaldı, geldiklerini haber verdi, peygamber’in izni ile Fâtıma dışarı çıkıp ikisini gördü. Baktı ki eli kesilmiş bir adam, diğer eline de kesik elini almış, gözlerinden de tane tane yaşlar döküyor, bedeni, giysileri kıpkırmızı kan vaziyette, onlara “Bu nasıl

iş? diye sordu, Selman açıkladı, “Bu arab rasûl’e bir şey söyleyecek” dedi. Fâtıma evin içine döndü, durumu anlattı, rasûl dışarı kendisi çıkıp eli kesik arabın halini gördü. Peygamber arab’a “Bu nasıl iş? Ben gördüğümde ellerin sağlamdı...” dedi. Arap başladı, “Ey peygamber, ben size terbiyesizlik ettim, önceden size yaptığım ayıp için beni affedin diye elimi bıçakla kestim, karşınıza özür dilemeye geldim” dedi. Peygamber adama “Tamam affettim, üzülme, rahat ol, hepsini unuttum” buyurdu, adam, “Bir olan Allah’ı ve seni de peygamber olarak gönderdiğini kabulleneceğim, kesik olan elimi tedavi edin, önceki hali gibi görünsün” dedi. Rasûl eli kesilen yerine koyup Allah’ın adını anarak eli ile sıvazladı. O anda kesik el düzeldi, hiç kimsenin bilemeyeceği şekilde birleşti, o arab şehâdet ederek İslâm’a girdi. Annesi de yanında idi ve bu mucizeyi görünce Allah’ın birliğini o da itiraf etti, “Bir olan Allah’ın peygamberisin” diyerek müslüman oldu.

Bir mucize de bu ki; Ebû Cehil adlı bir kâfir vardı, rasûl’e baştan sona nasıl düşman olduğunu herkes bilirdi. Bir fakirin devesini satın aldı, “Parasını git evden al” dedi, ama evine gidince parasını vermedi, önceki sözünden döndü. O gariban çaresiz dönüp gitti, Kâbe’ye geldi, orada Kureyş’in büyükleri hep beraber oturmuş sohbet ediyorlardı. Fakir onlara gelip durumu anlattı, Cehl’in parasını vermediğini, kendisinin madur olduğunu söyledi, onlardan hakkını almalarını istedi. Kureyşliler fakirle dalga geçtiler, “Bizler onu sana alıp veremeyiz, ama Muhammed adında biri var, paranı alır sana verir” dediler. O fakir Kureyşlilerden bunu duyunca, peygamber’in yanına gitti, Kureyş’in dediklerini söyleyip, “Ücretimi Cehil vermiyor diye geldim” dedi. Peygamber ona, “Cehil’den ücretini alıp sana vereyim” dedi, sonra Ebû Cehil’in evine gitti, kapıyı vurup bunu söyledi. Cehil kapıya çıktı, rasûlün geldiğini gördü, “Merhaba ebu’l-Kâsım, ne sebeble geldin?” diye sordu, rasûl Cehl’e “Bu fakirden bir deve alarak ticaret yapmışsın, devesini sattığı parasını hemen ver diye almaya geldim” buyurdu. Cehil rasûlden bunu duyunca hiç beklemeden hemen içeri gitti, fakirin parasını saydı verdi, peygamber’den de saygı ve mahcubiyet içinde özür diledi. Peygamber evine döndü, fakir de Kureyşlilerin yanına gitti, “Siz bana öyle iyi bir adam söylemişsiniz, paramı özür dileterek aldı” dedi. Kureyşliler duyunca şaşıldılar, Cehl’e gelip, “Muhammed fakiri yanına alıp da geldiğinde neden parayı verip gönderdin?” diye sordular, Cehl onlara, “Saklayıp da yalan konuşmak olmaz, Muhammed fakirle beraber geldiğini bildirmek için kapıyı vurduğunda ben onlara küfrederek geri

göndermek üzere kapıya gittim, ama başında bir ejderha gördüm, eğer aksi bir şey söylersem o ejderha beni yutar diye korktum, korkudan o fakirin parasını verdim, bu işin doğrusu budur, yoksa ben hiçbir zaman Muhammed'in dediğini yapmam" dedi.

Bir mucizesi de şöyle; güçsüz ve zayıf bir kadın peygamber'e hediye olarak bir kase bal getirmişti. Peygamber onu kabul etti, "Kaseni sonra al" buyurdu. Bir gün kadın kasesini almak için peygamber'in evine geldi. Kadın kaseye baktığında balın olduğu gibi durduğunu gördü, peygamber neden yemedi acaba diye çok kederlendi. Peygamber'e gelerek, "Bu baldan yememenizin sebebi nedir, bir düşman kalbinize şüphe mi verdi, ya da benden bir terbiyesizlik mi gördünüz, ey peygamber neden yemediniz, kalbinizde nasıl bir düşünce var?" diye sordu. Rasûl kadına, "Hediyeni alıp kabul ettim, kasenin dolup taşması Allah için hayır yaptığın içindir, sen evine bu balı alıp git, evlatlarınla otur, kim Allah için hayır yaparsa onun rızkını Allah genişletir" buyurdu. Kadın bunları dinledi, huzurlu bir şekilde bal dolu kaseyi alıp gitti, kendi ve çocukları beraber o baldan yediler. O bal kendi yerinde iken yeme ile hiç azalmadı, uzun süre kaseden balı yediler, fakirliğin endişesini düşünmediler. Bir gün yanlışlıkla o balı kaseden alıp başka bir kaba koydular, ondan sonra yenilince bal eksildi ve bitti. Kadın görünce çok üzüldü, bu işi peygamber'e haber verdi, peygamber kendi mübarek sözleri ile sahabeye şunları söyledi; "Eğer o kaseyi değiştirmeseydi, onu kimse azaltamazdı, dünyanın sonu gelinceye kadar dolar dolar dururdu" buyurdu.

Birisi de; Allah rasûlü Hayber'e gidip savaşp sonra da muzaffer oldular, sahabe Yahudilerden hayvanlarının hepsini aldılar. İçlerinde bir de siyah eşek vardı, çok güzel bir görünümü vardı, peygamber'in yanına geldi, saygı ile kendi dilinde selam verdi, "Dileğimi dinleyin ey sultanım, adım Cerîde bin Şehab, önceki dedelerimin hepsinin üstüne peygamberler bindi. Onlardan bir tek ben kaldım, son zamanın peygamberi sizsiniz, bu gün Hayber'i alıp ele geçirdiğiniz için size geldim. Dedelerim anlatırlarken, aslımdan yetmiş kuşak öncesinden o zamanın peygamberi kimse yetmişine de binmişler derlerdi. "Son peygamber buna binecek" diyen dedemin ben yetmişinci torunuyum. O söylenen peygamber sizsiniz. Sizden dileği üstüme binmeyi kabul etseniz de benimle yürüseniz" dedi. Rasûl eşeğe "Bu dileğini kabul ediyorum, adını Ya' fûr koydum, önceki söylenen adını kaldırdım, ben sana bir eş alıp ereyim, onunla beraber neslin devam etsin, bu dünyadan neslin kesilmesin. Ahirete

kadar kalın” buyurdu. Ya‘ fûr “Ey iyiliklerin padişahı, biriyle eşleşmeye gerek yok, biliyorum ki siz son peygambersiniz, sizden sonra peygamber gelmeyecek, önceki dedelerimin söylediğine göre ben artık son torunum, bu dünyadan eşleşmeden gitmem gerek, benimle neslimiz kesilecek” dedi. Artık ondan sonra peygamber ona bindi, nereye gitse binek olarak onu seçti, birini çağırarak olsa Ya‘ fûr’u gönderirdi. O da o kişiye gider, başını kapıya vurur, ev sahibini dışarı çağırırdı, “Rasûl gelsin diye sizi çağırıyor” diye işaretlerle anlatırdı. Allah rasûlü bu dünyadan göç ettiğinde Ya‘ fûr çok ağladı, üç günün sonunda da ebu’l-Heysem’in kuyusuna gidip düştü. O kuyunun içinde ölüp gitti, sahabe Ya‘ fûr’un durumunu gördü, o kuyudan çıkarmadan üstüne toprak atarak onu oraya defnettiler.

Rasûlün bir mucizesi de şudur; Ümmü Seleme; “Üç kişi peygambere geldi ve sorular sordular. Birisi “Duydum ki “Ben İbrahim Halilullah peygamberden üstünüm dermişsin, ne gibi fazla erdemlerin var, bize derecenı göster” dedi. Peygamber ona cevap verdi, “Bir olan Allah İbrahim’e “Halilim” dedi, ama bana “Habîbim” diyerek adımlı arşa yazdırdı, bu yüzden derecem yüksektir” buyurdu. Birisi, “Musa’yı Allah “Kelîmim” diye andı, sır verdi ve Tur dağında onunla konuştu, “Ben Musa’dan üstünüm” diyormuşsun, bu düşünceye nereden kapıldın?” diye sordu, peygamber “Doğru, bir olan Allah onunla Tur dağında konuştu, ama benimle arşın da üstündeki makamda bana selam verdi, benimle konuştu” buyurdu. Diğerı, “Gönderilen peygamberlerden biri olan İsâ’nın duası ile ölüler dirilirdi, bir olan ve hidayet veren Allah onun adını “Mesihullah” koydu, neden “O benden düşüktür” dersin?” diye sordu, Allah rasûlü Ali’yi çağırdı, “Bu insanlarla beraber kabristana gidin, Yusuf bin Ka‘b’ın kabri var, öleli yüzyıllar oldu, o Yusuf Yahudilerin alimlerindenidir, oraya varınca ismi ile çağır, Allah’ın emri ile cevap verir, dirilir ve o anda kabirden çıkar” diye buyurdu. Ali gelenlerin de hepsi yanındayken odadan çıktı, Ka‘b oğlu Yusuf’un kabrine gitti ve üç kere adını söyleyerek onu çağırdı. İlk çağırışında ses geldi, ikincide kabir hareket etti ve yarıldı, üçüncüde de kabirdeki yarıktan başını çıkardı. Yanındakilerin hepsi gördü, eli ile yüzünü gözünü düzeltti, duranlara seslenip durumunu anlattı, “Ben Yusufum, babam Ka‘b’ın oğluyum, alim olarak tanınırım. Öleli üçyüz doksan sene oldu, çağırın bir ses duydum, “Bir topluluk var, son peygamber’e yalancı diyorlar, ona düşman olurlar, mucize göstermesini istiyorlar, kabrinin etrafında dururlar, onlara peygamber’in doğru olduğunu anlat, yalancı diyip

duranlar inansınlar” dediler” dedi. Orada duranlar bunları görünce Ali’ye “Söyleyin de yerine gidip yatsın” dediler. Hazret-i Ali Yusuf’a güzel sözler söyledi, kabrine dönmesine izin verdi. Yusuf kabrine yattı, nasıl açıldığı bilinmeyen kabir tekrar birleşti” diye anlatır. Oradakilerin İslâm’a girip girmedikleri hususunda anlaşmazlık vardır.

İyiliklerin sultanının bir mucizesi de dört arkadaşı yanında iken Ebû'l-Heysem adlı sahabinin evine denk geldiler. Heysem onları görünce çok sevindi, saygı ile evine davet etti, “Sizlere canım feda, hoşgeldiniz” dedi ve “Sizler buraya ayak bastınız, fakat ikram edecek evimde yiyecek bir şey yok, aç olduğu ve yiyecek bulamayacağı için hepsini komşuma verdim” devam etti. Peygamber ona, “Tabii ki, komşunun hakkını gözet, Cebrâil komşu hakkı için neler söyledi. Dedikleri görevler yüzünden mirasa ortak edilecek diye korktum, ama komşu ayette geçmediği için mirasdan ayrı tutuldu” buyurdu. Peygamber etrafına bakındı, kuru bir hurma ağacı gördü, “Ağaçtan meyve yesek olur mu?” diye Heysem’e sordu, Heysem saygı ile, “Yaratılanların en hayırlısı, annem babam yoluna feda olsun, bu ağaç çok uzun yıllardır hurma vermiyor, köklerinin tamamı kurumuştur” dedi. Rasûl Ali’ye “Yanıma kase ile su getir” dedi, ağzına biraz aldı, çalkaladı ve suya bıraktı, “Bunu ağaca götür, dibine dök” buyurdu. Ali rasûlün dediği gibi yaptı, o anda ağaçtan yapraklar çıktı, hurmaları göründü. Bazıları yeni yeni çıkarken bazıları da yemeye hazır haldeydi. Rasûl ve dört arkadaşı yesinler diye getirdiler. Peygamber ve dostları yediler, doydular, azalmadan o haliyle dururdu. Rasûl sahabeye “Bu ağaç size ahirete kadar hurma verecek” buyurdu.

Bir mucizesini de Yezid adlı sahabe anlatır; bir kadın peygamber’e geldi, kucağında iki aylık bir bebek vardı. O kadın peygamber’e düşmandı, çok eziyet eder ve incitirdi. Çocuk peygamber’in yüzünü görünce “Es-selâm yâ rasûl” diyerek selamladı. Sonra “Sen Allah’ın peygamberisin, seni rasûl olarak görevlendirip insanlara gönderdi, kendi mübarek adınız Muhammed, babanızın adı da Abdullah” dedi. Rasûl bebeğe, “Benim rasûl olduğumu nasıl bilip söylersin?” diye sordu, bebek, “Ben şahidim, Allah kalbime ilham etti, hem de Cebrâil şu anda sizinle beraber duruyor, bana işaret ederek bu sözleri söyletiyor. Ey peygamber benim için dua edin, cennette hizmetkarınız olayım, İslâm’a giren huzuru bulur, şirk koşanı ise anmaya gerek yok” dedi. Allah rasûlü dua için ellerini açtı, hizmetkar olmak isteğini kabul etti,

o bebek sevincinden haykırdı ve ruhunu teslim ederek can verdi. Kadın bu olayı ve rasûlünde gerçekleşen mucizeyi görünce, Allah ile peygamber'in adını anarak şehâdet getirdi ve İslâm'a girdi. Kadın peygamber'e, "Size ne kadar çok eziyet ettim, o kötü işlerimi hatırlayınca çok endişe ediyorum" dedi. Peygamber kadına, "Melekler göklerden inmişler ve ellerinde cennet kumaşlarından bir kefenle yanında duruyorlar" buyurdu, kadın o kadar duygulandı ki, bir çığlık attı ve şehâdet ederken ruhu bedeninden uçtu. Sahabe hanımları yıkadılar, peygamber ve ashab beraber namazlarını kıldılar, oğlu ile ikisine bir kabir kazıp emre uyararak yerine yerleştirdiler.

Böyle bir peygamber'in çok mucizeleri eski kitaplarda anlatılır, hepsini söylemeye bir yazarın sınırları yeterli olmaz. Hepsi peygamber'in bir yönünü, olağanüstülüklerini anlatır, ama çok fazla mucizesi olduğu için de kimse tamamen hepsini aldığını söyleyemez. Bu kadar mucizeleri o kötü Ebû Cehil sayamadı, ama samimi inananlar duyduklarında îmânlarını artırdı. Kim mucizeden şüphe ederse o inancında Cehil gibidir, rasûl'ün bu harkuladelikleri sadece îmân edenlere etki eder. Etkilenmek için de düşünmek lazımdır, insanların en hayırlısı olan rasûl Allah'ın hem kuludur, hem de sevgilisidir.

Allah yok olanı var eder, var olanı da yok eder, göklerde ay ile güneş ve yıldızlar gezer, bütün canlılar önce bir damla sudan oluşur. Bütün yaratılanlar ve mevcut hazırlıklar, Allah'ın gücü ve kuvveti ile meydana çıkarması, sevdiği için yaptığı her şey ona kolaydır. Bunları kim kalbine yerleştirirse, ve Allah'ın kudretine dikkat etse ...4335/ 3-4 Ey Allah'ım kullarına yardımcı ol, yaptıklarına bakıp da doğru yoldan çıkarma, anlatılan mucizelerden etkilenenlere salihlerin yanında yer ver.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. METİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Siyer-i Şerîf'in elimizde ikisi taş baskı, biri matbu olmak üzere üç baskısı mevcuttur. Çalışmamıza Özbekistan'dan getirtilen ilk taş baskı esas alınmış T1 olarak; Kazakistan'dan getirtilen baskı T2 olarak, matbu baskı da B olarak kodlanmıştır.

Transkripsiyonlu metni hazırlarken çalışmamızın başında liste halinde verdiğimiz “Transkripsiyon Harfleri” kullanılmıştır.

Her kıt'anın hemen başında kıt'a numarası verilmiştir.

Sayfa numaraları sayfanın başladığı mısranın solunda, baskı kodu olarak belirlediğimiz harfler ile beraber verilmiştir; T1: 94 (1. Taş Baskı, 94. Kıta) gibi.

Ayet ve hadislerin geçtiği kısımlar tırnak içinde yazılmıştır.

Bölüm başlıkları büyük harflerle yazılmış, içeriği ile beraber ayrı bir bölümde nesre çevrilmiştir.

Okunamayan kelimeler metinde (...) ile belirtilmiş, anlam verilemeyen kelimenin yanına (?) konulmuştur.

Baskılar arasındaki değerlendirmemizde kelime farklılıkları dip not olarak gösterilmiş, fonetik farklılıklar gösterilmemiştir. Dipnot gösterirken de çalışmamıza esas kabul ettiğimiz baskıdaki kelime yazılıp (:) iki nokta ile ayrılarak diğer baskılardaki karşılıkları ve hangi baskıda yer aldığı gösterilmiştir. “munı: irdi B” gibi.

Hemzeli kelimelerde metne bağlı kalınmıştır. Bir kelime eğer metinde “ى” ile yazılmışsa “ye” ile, “” ile yazılmışsa “hemze” ile yazılmıştır.

Türkçe kelimelerde dönem ve coğrafya özellikleri ile aynı kelimenin farklı yazımlarında müstensihin tercihinine bağlı kalınmaya çalışılmış, fakat en doğru halini gösterebilmek için de “Siyer-i Şerîf'te Çağatayca Dil Özellikleri” adlı bir başlık açılmıştır. Burada Janos Eckmann tarafından yazılan “Çağatayca El Kitabı” adlı çalışmadaki gramer ve dil hususiyetleri çerçevesinde metindeki Çağatayca kelimelerden örnekler verilmiştir.

Farsça ve Arapça kelimelerde aslında olmamasına rağmen vezin gereği hece eklenmişse o şekilde yazılmıştır; “hüküm, sabır” gibi.

Arapça ve Farsça kelimelerin, tamlamaların ve eklerin imlasında İsmail Ünver'in “Çevriyazıda İmlâ Birliği Üzerine Öneriler²⁵⁴” başlıklı makalesindeki öneriler dikkate alınmıştır.

Metinde bazen gösterilen bazen de gösterilmeyen atıf vâvı ile bazen ayrı bazen birleşik yazılan -ise, -ile gibi edatlar transkripsiyonlu metinde de vezne uydurabilme çabası ile bu yöntem dahilinde değerlendirilmiştir.

Metinde sonları gerindium eki alarak -b ile biten kelimeler “-ıp, -ip, -up, -üp” hali ile yazılmıştır.

Özel isimler anlam kargaşasına mahal vermemek adına büyük harfle yazılmış ve kesme işareti (') ile ayrılmıştır.

²⁵⁴ İsmail Ünver, “Çevriyazıda İmlâ Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, C. 11, S. 1, s.51-89.

2.TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

ا	a, e, i	ط	t
آ	a, ā	ظ	z
ء	,	ع	‘
ب	b	غ	ğ
پ	p	ف	f
ت	t	ق	k
ث	s	ك	g, k, ng
ج	c	گ	g
چ	ç	ل	l
ح	h	م	m
خ	h	ن	n
د	d	و	v, o, ö, u, ü
ذ	z	ه	h, a, e
ر	r	ی	y, ı, i, ī
ز	z		
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
ص	ş		
ض	z, d		

3.TRANSKRİPSİYONLU METİN

BİSMİ'LLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

T1:1, B:1

- 1 Hudâğa hamd-ı bî-had köp ‘adetden
Ferişte hûş tıyur ins ile cānn
Dīv perī cānlı cānsız barça maḥlūk
Meşgûldür bir Allahnıñ zikri birlen
- 2 Barçası öz lafzı men aytur şenā
Hamd aytur kiçe kündüz tınmay yene¹
Allah’nıñ birligine tesbîḥ aytur
Yerdeki ösüp turğan çublar yene
- 3 Yaralğan on sekiz miñ küll-i ‘ālem
Āsumān yer ‘arş kürsī levḥ kalem
Sidretü’l-müntehā min cennet düzaḥ
Allahga tesbîḥ aytur barı tamām
- 4 Hākīkat kelām-ı şerīf Hākḫ kelāmı
Özi hem hamdmin evlā başladı anı²
Yazılğan sürelerniñ tertibinde
Fātiḥanıñ evlā irdi suraları
- 5 Öziniñ kudretimin Kādır Hudā
El-ḥamd dip bol süreni kıldı ibtidā
Özgedin mertebesin bülend itip
At koydı “Fātiḥatü’l-kitāb” muña
- 6 ‘Arabça uşbu sözniñ bol ma’nisi
Bol süre kitāblarnıñ açquşısı
Fātiḥamin Hāk kelāmı açılğan soñ

¹ Yene: anga B² Evlā: evvel B

Körüngey ma'lûm bolup soñra işi

- 7 Yenedir “Ümmü’l-kitâb” bir atların³
Ma’nîsin uşbu türli aytar anıñ
Bol fâtiha kitâblarınıñ anasıdur
Mişalı tevellüd gıyp toğkan barın
- 8 Bakarâniñ sūresi dip aytadur bāz⁴
Anı hem bildireyin eylep āgāz
İmamniñ üçavinde farz bolup⁵
Fâtihasız oqulmaydı barça namāz
- T1:2 9 Tefsīrde izhār itip haber birdi
Haqqında bol sūreniñ āyet aytdı
Qurān’da “seb’an mine’l-meşānī” dip⁶
Ta’yinlep aytқан sūre uşbu irdi
- 10 Kırk yaşda Peyğamberğa kelām tüşti
Bildirdi emr-i ma’rûf her bir işti
Evveli tüşken sūre uşbudur dip
Anamız Hadīceden yazılmışdı.
- B:4 11 Bizlerğa ‘ibret irür bol naqliyyāt
Özi hem hamdmin evvel eyledi yād
Allahğa hamd ü şenā zıkr itinüz
Bol sözdin ta’līm alıp her ādem-zād
- 12 Hadışbin haber birdi Resûl yene
Bol fâtiha küllî derdge irür devā

³ “Ümmü’l-kitâb” ifadesi Fatiha suresinin isimlerinden biridir. Emin Işık, “Fatiha Suresi, TDVİA, İstanbul, 1995, C.12, s. 252- 254.

⁴ Baqarâniñ: salavatnıñ B

⁵ İmamniñ: mezhebniñ B

⁶ Seb’an mine’l- mesāni; Abdulhamit Birışık, “Seb’u’l- Mesāni”, TDVİA, İstanbul, 2009, C. 36, s. 261- 262.

Artında “ve illā sām” digen söz bar
Mā’ nīsi bir ölümnen başka heme

- 13 Yene de Peyğamberden bir ḥadīs bar
Aytmaḡğa bir kelime yingildürler
Salğanda terāzūğa ağırdur dip
Aşḥābka öz lafzımin kıldı izhār
- 14 Resūlniñ ol aytkanı sübhāna’llāh
Aytıñız ve bi-ḥamdı қоşup aña
Aytmaḡğa tilge yingil bolğanda hem
Salğanda terāzūğa basar tañla
- 15 Şevāb dip ḥacc baramız yolğa yürüp
Oquymız namāznı hem tünde turup
Rūzede kün batқаnça aş içmeymiz
Ġarībge māl biremiz ḥayır kılıp
- 16 Bolardan bol dünyāda yoḡtur payda
Ümīd bar bolarma dip uşol cāyda
Ḥamd itip cāyğa oturup şevāb alsaḡ
Oylañız munday payda bizge қайda
- 17 Muḥammed afzalü’n-nās ḥayru’l-enām
Minberğa ḥutbe aytmaḡğa қoysa қadem
Evvelī bir Allah’niñ ḥamdın oқup
Andın soñ bildir[ir] irdi ḥalḡğa kelām
- 18 Ḥamd aytmaḡ Peyğamberden boldı sünnet
Sünnetin terk eyleme bolsañ ümmet
Resūlniñ öz atların işitgende
Aytıñız şalavātın kılıp ḥürmet

- T1:3 19 Aytiñız Peyğamberğa bir şalavāt,
On merte Allah sizni eylegey yād
Hem yene on günāhnı ‘afv itip
Yazılğay a‘mālına on ḥasenāt
- 20 Mu‘teber kete kitāb Siyer-i şerīf
Ḳur‘ān‘nan molla ‘Oşmān yazğan alıp
Durūdniñ fażāilin beyān itip⁷
Resūl‘niñ kırk ḥadīşin koydı salıp
- 21 Aytmakğa barın birdin kilmes şeme
Barçası ilgergi dey şevāb heme
Aşḥābı evlādları aytolğanda
Aytiñız “Rażıyallāhu ‘anh” yene
- 22 Resūl‘nıñ ḥayru‘l-beşer bir atları
Ḥātem-i peyğamberān ḥātemü‘n-Nebī
Bol aytқан ismlerge lāyık bolmas
Peyğamber mürsellerniñ ötken barı
- B:5 23 ‘Arş-ı a‘lā dīvānına yazdı nāmın
Muḥammed resūlim dip aytdı miniñ
Āsmān yer maḥlūķınıñ barçasına
Bildirgen tavşīfimin isimlerin
- 24 Tevrāt‘da Resūl vaşfin ḥaber birdi
Zebūr‘da tavşīfleri yene keldi
Āḥirniñ peyğamberi Muḥammed dip
İncil‘niñ kitābında aytıp irdi
- 25 Barına şaḥīfeniñ yazıp ḥattın
Resūlniñ ma‘lūm itgen şerāfetin

⁷ Mehmet Özşenel, “*Kandehlevî, Muhammed Zekeriyâ*”, TDVİA, C. 24, İstanbul, 2001, s. 223- 226.

İlgerki peygamberniñ barçasına
Bildirgen her lafzda aytıp atın

26 Qavmine peygamberler ma'lüm kıldı
Müneccim kâhinlerniñ barı bildi
Fulân ay fulân sâ'at fulân künde
Dünyâğa kiledür dip aytıp yürdi

27 Körsetdi toqğanda hem her şerâfet
Kâfirler ğam-gîn boldı köp kabâhat
Qança me düşmanlıqnı oylasa da
Yetmedi Haqq iznimin hıçbir âfât

28 Bol sözler bol dünyâğa köp cayılğan
Her türlü muşannifler kitâb kılğan
İlgerki nüshalarnıñ barçasıdın
Qança cân haberlenip bilip turğan

29 Bilgili Siyer-i şerîf uluğ nüsha
Cayılğan ma'lüm bolup her bir tüşka
Resül'niñ vâkı'asın evvelidin
Çıkarğan tafşilimin kılıp kışşa

30 Siyer'den işitseñiz Resül sözün
Bolmasa molla bolup körse köziñ
Yılma yıl kılğan işi aytolğanda
Bolasıñ oturğanday qasında öziñ

31 Qolunda köp âdemniñ yok siyeri
Çol üçün bilebilmes halknıñ barı
Mücmelmin öz hâlimçe nazım itip
Oyladım bildirmekge aytıp anı

- 32 Bir kitāb “Altıbarmaq” qoyğan atı
Siyerden alıngandır aşlı zātı
Çıgarıp bol kitābnı andın aytdım
Mu‘teber bolğanlıqdan rivāyeti
- 33 Tümanda Peyğamberniñ isimlerin
Zarūrdın şalavātsiz aytdım barın
“Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem” dip
Aytiñız işitgende ismin anıñ
- 34 Hudāya ‘āşī kılmin işlerim hām
Minde yok özgelerdey mollalık hem
Dostuñniñ vākı‘asın aytmagımda
Öziñniñ eltäfiñmin eyle yardım
- B:6 35 Köñlümniñ karangulık zengin alıp
Rüşen kıl rahmetiñniñ feyzin salıp
Her türlü yaşrın ser müşkil işler
Aytmaqğa āsān bolsun ma‘lūmlanıp
- 36 Mübāda hañalıkga tilim kitse
Köñlüm hem başqa ma‘nā fehm itse
Fazlıñmin kerem eylep kiçürgey sen
Bendeñnen ‘ayb-ı noksān her ne ölse

SEBEB-İ TAŞNĪF-İ KĪTĀB-I BĪ-HĀZE’N-NAẒM

- 37 Siyerniñ halkğa ma‘lūm köp sözleri
Tümanda bildiremen aytıp anı
Usunday uluğ işge qol urdı dip
Artımnan kılmañızlar ta‘na munı
- 38 Yazmaqda bol kitābnı bir sebeb bar

Aytayın ھاḳıḳatin eylep ızḥār
 Özümni vaḳtimdağı ıḳṭb-ı zamān
 Bar irdi ‘ālī neseb bir büzürg-vār

T1:5

39 Mubārek ism-i pākī Seyyid Aḥmed
 ‘İlm-i ḳāl ‘İlm-i ḥālge bolğan üstāz
 Ḥāce Ahmed sultānımnıñ maḥḳūmında
 Hüseynniñ evlādı irdi ol ulu zāt

40 Bir küni mağan aytdı ol büzürg-vār
 Resūlniñ vāḳı‘ası siyerde bar
 Her tilmin muşannifler yazğan üçün
 Türkīniñ avāmları bilmeydürler

41 Kitāb ḳıyp ıḡarsañız siyer tilin
 Nazm itseñ okumaḳğa kılmay ḳıyın
 Avāmlar āsānlıḳbin haberlense
 Resūlniñ vaḳtındağı işniñ turın

42 İştise ḳanḳa körgen ḳayḡı ḡamın
 Tilengen ümmetim dip ‘arz-ı ḥālin
 Mi‘rācda evṭār vaktde Ḥākdan tilep
 Bildirsiñ aytḳanıñ temām barın

43 Ol kitāb āḥirḡaḳa bāḳī ḳalsa
 ‘Avāmlar okup körüp behre alsa
 Resūlniñ vaḳtındağı ahvālinen
 Türkī-ḳūy-ı ḥalknıñ barı ḥaberlense

44 Sizge hem bolardı dip mundın şevāb
 Emr itdi itmaḡmını köñli ḥalap
 ‘Özrim bar bol toḡruda tiñleñiz dip
 Arz idip ol ‘azizge aytdım cevāb

- 45 Dip aytdım min irürmin ‘āmmi-i hām
 ‘Arabnıñ elfāzına kuvvetim kem
 Ālimler ihtiyāt kıyp ҡol urmaytun
 İçinde mī‘rāc sözi bar irür hem
- B:7 46 Bilelmey söz mażmūnın fehim idip
 Mübāda ھاṭālıķga ҡalsam kidip
 Azābğa lāyık bolup ҡalmağaymen
 A‘māl-ı ḥaseneme ziyān yitip
- 47 Ol ‘azīz mağan ҡarap aytdı yene
 Naẓm aytgıl min birgenim ruḥṣat saña
 Köñlüñe gümān kilgen vāķı‘anıñ
 Ҕaldırğıl naẓm eylemey barın heme
- 48 Zerre day öz köñlüñnen ҡoşma zinhār
 Naẓm eyle hikāyeni kitābda bar
 Bol işge ḥavf eylemey ҡol urğıl dip
 Ol ‘azīz fermān itip birdi ihtiyār
- T1:6 49 Özime ferdiñ emrin lāzım bildim
 Siyerni naẓm itmekge ҡalem urdım
 Ba‘zı bir iḥtilāf bar vāķı‘anı
 Aytmāğdan özim tartıp tevķīf ҡıldım
- 50 Siyerniñ rüknisinniñ evvelkisin
 İlgerki mürsellerniñ ҡılğan işin
 Zıkr itmey bol kitābdan ҡoyup kitdim
 Fermān-ı resūl sözi bolğan üçün
- 51 Az vaktde bol kitabım ṭayarlanıp
 Körsetdim ol azīzge min aparıp
 Kitābnı evvelinen āhirğaça
 Oқutup işitdiler ҡulak salıp

- 52 Dürüs dip mağān kıldı köp iltifāt
Eyledi ğamlı bolğan köñlümni şād
İlgergi ‘ azīzlerniñ vāqı‘ asın
Nazm it dip usı türli birdi ruḥṣat
- 53 Köñlüme bol kelāmnan şādlık kirip
Bol yolğa taleb itdim kadem urıp
Peyğamber-i mürsellerniñ ba‘ zıların
Çıġardım türkī tilge nazım kılıp
- 54 Dünyāda kitāb bolğan köp nakliyāt
Her tilmin muşannifden yazılğan ḥaṭ
Alarnıñ hīç birevi müslümanğa
Körmekge fayda irmes siyer şıfat
- T2:7⁸ 55 Sebeb-i kitāb bolğan hikāyeniñ
Her türli söz ayıtlar içinde anıñ
Resūlniñ toğanıdın ölgengeçe
Siyerday zıkr eylemes temām barın
- 56 ‘ Avāmğa āsān irmes siyer tili
Toktatır mollanı hem ba‘ zı sırrı
Çol üçün işitgenge āsān kılıp
Türkiniñ lafzı birlen aytdım barın
- 57 Körseñiz bol kitābnı qolğa alıp
Oqutup işitseñiz kulak salıp
Ma‘ nāsın hīç ādemnen soramasdan
Turadı köñlüñizge fehmlenip
- B:8 58 Körmekde bol kitābda köp payda bar
Tümanda bildiremin eylep izhār

⁸ T2 baskısının önceki sayfaları eksiktir.

Resûlniñ nûr şerîfî yaralğan men
Evvelâ ecdâdları aytolsunlar

T1:7

59 Oğuğan mille-i ‘ âlem her âdem zād
Resûlğa aytıñızlar siz şalavât
Aytmağğa evvel sebep bolğan üçün
Ervâhın ol ‘ azîzniñ eylengiz yād.

ÂN HAZRET-İ RESÛL-İ EKREMNİÑ NÛR-I ŞERİFİ YARALĞANI BEYÂNINDA

60 ‘ Âlemdin on sekiz miñ evvel burun
Yaratdı peygamberniñ Allah nûrın
Evvel “mā haleḳallāhu nûr”ıyım digen
Hâḳḳında delîl boldı ḥadîs munıñ

61 Āsmān yer ‘ arş kürsî levḥ kalem
Sidre men cennet dūzāḥ barı temām
Ol nûrnıñ dın peydā boldı
Yaralğan onsekiz miñ küllî ‘ âlem

62 Ādemni tofraḳdan kıldı binā
Kirgîl dip ferman itdi cāḡa Ḥudā
Ḳarāḡu ḳorḳınçlı cāy iken dip
Cān ḳorḳup ḳarap turdı kirmey munga

63 Resûlniñ nûr şerîfin kildi alıp
Ādemniñ mañlayına ḳoydı aparıp
Andın soñ ḥazreti Ādem a‘ zāların
Cān kördi bir mertebe naḳar salıp

64 Turardı Resûl nûrı cilve birip
Cūş urdı muḥabbeti anı körüp
A‘ zāḡa barmaḳlıḡğa ‘ aşkı kitip

Ağzınan rūḥ şerīfī kirdi kilip

65 Ādemde rūḥ-ı Resūl karar aldı
Köpgeçe kemerinde turup kaldı
Allahnıñ ezeldeki taqdirimin
Şīş nebī peygamberğa ol nūr bardı

T2: 8

66 Andın hem ferzendine naķil itip
Nevbet bin bīş atağa kildi ötüp
Muḥammed Muştafānıñ nūr şerīfī
İdrīsniñ kemerine turdı yitip

67 İdrīsten mevcūd bolup toğdı bala
Resūlnıñ nūr şerīfī kildi aña
İlgerki aytolğanday üç atamın
Nūḥ nebī peygamberğa kildi yine

68 Sām atlı Nūḥ nebīniñ irdi oğlu
Urnına velāhid anı kıldı
Sāmdın soñ Resūl nūrı üç atamın
Hūd nebī kemerine kilip turdı

T1:8

B:9

69 Hūdñıñ hem ferzendine boldı dāḥil
Şaķladı ihtiyāṭbin bolmay ġāfil
Resūlnıñ nūr şerīfī yeti atamın
Kildi dip İbrāhimge kıldı naķil

70 İbrāhim Muḥammedge uluğ baba
Āt koyğan Ḥalīlim dip Allāh aña
Ulu'l-‘azm mertebesin naşīb idip
Fazlının şaḥīfe hem birdi aña

71 Bibi Hācer ḥātūnı Sāre irdi
Sāreden ḥazreti İshāķ dünyāga indi

İsmā'îl bibi Hâcerden mevcûd bolup
Halîlden Resûl nûrî aña kildi

72 İshâkdan köp peygamber toğıp ötdi
Kavmine barçası hem yol körsetdi
Vaqtinde her bir türlü yumuş kılıp
Barı hem bol dünyâdan ötüp kitdi

73 Yalguzak İsmā'îlden Resûl kildi
Mubârek bir âtları Aḥmed irdi
İkimiñ yene elfes yıl iki arası
Ortasın yigirmi biş ata dirdi

74 Aytmağğa mümkün irmes men atların
Bildirsem uzak bolup kiter barın
İsmā'îl ferzendiniñ evlâdınan
Biriniñ 'Abdu'l-menâf koydı nâmın

75 Menâfdan iki oğul toğdı birdin
Yapışıp arḳaları irdi ilingen
Ecir almay birgeleşip turar irdi
Taḥsîn ğıyp tañlanurdı munı bilgen

76 Eciresip kitelmedi özi bilip
Oylandı ḡalknıñ barı ḳanḳa turup
Başḳamin ecretmağğa çâre bolmay
Ecir itdi ḳılıç birlen cüdâ ḳılıp

77 Çol vaḳtniñ aḳlı artıḳ dānâları
Oylanıp feraset bin aytdı barı
Bolarnıñ arasına ḳılıç tüsti
Cay yürmes yaḳın bolup balaları

78 Telasıp ḡükümetge düşmen bolar

T1:9

Vaktinde ana t rli işler k rer

Saf baqlap birbirimin uruş kılıp

Hes bsız iki yakdan  dem  ler

79

in bolup d n larnı  bol aytanı

D şmenlik evl dını  ıldı barı

Tel sıp p dş hlıa k p uruştı

Vaqtinde Mu viye hazreti   Ali

80

H seyyni Yez d kamap Kerbel da

şhidlik derecesin yitg zdi  na

 m mnı  av ricden anın yoqlap

ana me Eb  M slim ırdı yene

B:10

81

Bir kit b bol s zlernı  her birleri

Yazanmen bir n şaa sımas barı

Evvelki peyamberni  v ı  asın

Aytayın bey n itip oyup anı

82

Men fdan iki oul didim todı

Alarnı   meyye H şim atın kıldı

H şimni  kemeridin  dir H d 

Todırdı   Abd 'l-mutalib atlı oulnı

83

H reb atlı oul todı  meyyeden

Bili iz anı  olı Eb  S fy n

S fy ndın Mu   viye andın Yez d

Av lin Mutalibni  aytayın men

84

Mutalib fer setli boldı d n 

Tabşırdı beytullahnı  kiltin  na

Allahnı  izni birlen Mutalibden

On oul peyd  bolup todı bala

- 85 Siyerde barçasınıñ atları bar
Zübeyr Hâcel Hâriş Muķīm Dırār
Hem yene Ebū Tālib Ebū Leheb
Hamza ‘ Abbās ‘ Abdullah dip ayturdılar
- 86 ‘ Abdullah selv irdi artuķ tūri
Bar irdi mañlayında resūl nūrı
Āhırğı peygamberniñ ātası dip
Yehūdiler aytur irdi tanıp munı
- 87 ‘ Abdullah Āmine atlı hātun aldı
İbrāhim milletimin nikaħlandı
Evveli yolukğanda ‘ Abdullahdan
Resūlniñ Āminege nūrı bardı
- T1:10 88 Altı ayda ‘ Abdullahğa ecel yetdi
Peyğamber toğmay turup ölüp kitdi
Bir Hudā Muħammed day sevyār dostın
Karnında anasınıñ yetim yetdi
- T2: 10 89 Toķuz ay yene on kūn boldı temām
Toğmaķğa vakti yetti hayru’l-enām
Zerredey renc-i miħnet çekmegen soñ
Bilmedi haberlenip hıķbir ādem
- 90 Çol vaķtde peydā boldı köp ‘ alāmet
Siyerde barın birdin eyleyor yād
İkinçi ruknisiniñ evveline
Karasın biley dise her ādem zād

**AN HAZRETİ RESŪL-İ EKREMİNİN
DÜNYĀGA İNGEN TĀRİHİ**

B:11

- 91 Resûlniñ dünyāga ingen tarihleri
Siyerde ma‘lûm irdi anıñ barı
Kiyingi işitgenler haberlensün
Aytayın izhâr itip min hem anı
- 92 Nüşirevân ‘âdl pādşāh hûb bilgili
Zıkr itip kitâblarda aytar munı
Resûlniñ velâdeti Nüşirevänniñ
Hükminiñ kırkıkinçi irdi yılı
- 93 Muḥammed İbn İshāk kolı birlen
Hażreti İbn ‘Abbās kolında ey cān
‘İsāniñ meb‘ûşından toqğan küni
Altıyüz bolup irdi yılğa seksen
- 94 İskender vefâtınıñ târîhi bol
Altıyüzseksensekiz ötüpdür yıl
Dāvudniñ zamânına miñ sekiz yüz
Yıl yene ortasında ötdiler bil
- 95 Musā zamânına toğanların
İki miñ üç yüzyıl dip aytdı barın
İbrāhim zamânıdın toğkañğaça
Üç miñ yıl bolup irdi ortası anıñ
- 96 Nuḥ nebī zamânına bolğan sene
Yıl irdi tört miñ tört yüz toqsan yene
Âdemniñ zamânına biş miñ yılmin
Yiti yüz illik yerdi barı heme
- 97 Aşḥāb-ı fîl kildügünde dünyāga indi
Ba‘zı dir illikbiş kün ötüp irdi
Ba‘zılar artıq aytdı ba‘zılar kem
Aşḥāb da çol yılı dip haber birdi

T1: 11	98	Resûlniñ telâş boldı toğan küni Hakîkat düşenbeniñ irdi tüni Rabî' u'l-evvel aynıñ onikinçi Tüni dip köp imâmlar ayttı munı
	99	Çol vaqtde evvel bahar irdi yene Dünyânıñ tazelengen barı heme Her türli küyâhlarda gül açılıp Bülbüller aytur irdi Hakğa şenâ
T2: 11	100	Mekkede toğup irdi vücûdğa kip Kay yerde bolmağında ihtilâf köp Muhammed İbn Yûsuf sarâyında Aydılar resûl-i Hudâ toğuldı dip
	101	Âmine vaqti yetip otur irdi Heybetli kulağına âvaz kildi Kaltırap a' zâların lerze tutup Könlüne haddin artık qorqu indi
	102	Bir aq kuş çol mezgilde kildi yetip Sıfadı kanadımın ' izzet itip A' zâsı Âmineniñ âram aldı Könlünen qorqğanlığı qaldı kitip
	103	Susamaq ğâlib boldı Âminege Âb kildi bir kasemin şerbet aña Aqlığı qarağanda sût mişâllik Lezzeti kand-ı ' asldin tatlu yene
B:12	104	Âmine ol şerbetni içti alıp A' zâsı râhatlandı meher qanıp Çol vaqtde öyniñ işi nurgâ toldı

Miṣāli ṣām yaḡganday ṣu‘ lelenip

- 105 Açıkдын kirip kildi bir niçe kız
İlgeri körmep idi alarnı hergiz
Bizlerni hizmet üçün yubardı dip
Edebbin qol qoşurup aytdılar söz
- 106 Çol zamān resūl-i Hudā dünyāğa indi
Āsmānğa bir nūr çıǵıp ziyā birdi
Közinen Āmineniñ perde alıp
Kün çıǵıs kün batışnıñ barın kördi
- 107 Qarasa ferzendine naqar salıp
Secdege qoyǵan iken başın barıp
Günāhın ‘afv it dip du‘ā qılur
Ümmetim ‘āṣī cāfī aǵzına alıp
- 108 Hem yene sünnetlengen kördi anı
Kisilip tüşgen irdi kindükleri
Balamın başqa toǵqan oǵsaşı yoq
Taze irdi a‘zāsınıñ heme barı
- 109 Peyǵamber kilgen zamān bol dünyāğa
Körsetdi köp mu‘cize Allah yene
Ba‘zısın ma‘lūm itip bildireyin
İşitsün kiyinginiñ barı heme
- 110 Çol vaqtıniñ hūkūmetdār padşāhınıñ
Bir Hudā fermān itip tarttı tilin
Toǵandın bir kün bir tün ötgeninçe
Alarnıñ söyletmedi bir de birin
- 111 Fārisniñ yanıp turǵan otı söndi
Miñ yıldan beri hergiz sönmeyp irdi

T1:12

T2: 12

Bol işler hesāb kılıp qarağanda
Resūlniñ oğqanığa toğrı kildi

112 Bir deryā Şām yurtında atı Sava
Yox irdi miñ yıl burun suvı heme
Hudānı kudretimin uşbu yılı
Suları ol deryāniñ aqtı yene

113 Padişāhlık saltanatbin şāh-ı kisrā
Diclede koyup irdi kılıp qaşrı
Çol tüni özri kalap ber-hem boldı
Resūlniñ mu' cizesi ol hem aşlı

114 Hem yene bir 'imāret binā kılıp
Halkğa hukm aytardı anda turup
Çol tüni hıç nersedin sebeb bolmay
Keñresi nābūd boldı ol yıkılıp

115 Kisrāniñ munı körüp 'aqlı kitdi
Könlüne haddin artuq qayğı yetdi
Müneccim kâhinlerni yağıp alıp
Sebebin aytıñız dip suāl itdi

B:13

116 Kördiler müneccimler qur' a salıp
Qarasa kâhin yolu tur bağlanıp
Âhirniñ peygamberi toğdı didi
Barçası 'ilm hikmetden haber alıp

117 Padşāhğa bildürmedi munı her giz
İştise öltürer dip bizlerni tiz
Müneccim kâhinlerniñ serdârıdur
Satıhdan sorañız dip aytdılar söz

T1: 13

118 Satıhniñ kâhinlikbin aytkanların

Siyerde tavşîfiniñ aytar barın
 Ȑança me hedye berüp kilsünler dip
 Yubardı bir ilçini aldına anıñ

119 Sañıñ selām berip ilçî kördi
 Pādşāhñiñ hedyesimin hoñın berdi
 Sañıñ çol mezgilde kesel bolup
 Ölmekge vañtı yetip yatur irdi

120 Pādşāğa barmañlıqğa kilmey hāli
 Yubardı ilçilerden aytıp anı
 Āñirniñ peygamberi dünyāğa indi
 Ol irniñ ‘alāmeti munıñ barı

121 ‘Acemdin padşalıqñıñ hükmi kiter
 Az vañtde bol hükümet arabğa öter
 Muñammed peygamber-i bir haññ bolup
 Barçanı toğrı dıñğa da‘ vet iter

122 Fārisiniñ yangan otı ǵalsa sönüp
 Kerekdür ‘ibret almağ anı körüp
 Bütperest ateşperest kafirlerniñ
 Yoğ bolur tutğan dīni ber-hem bolup

T2: 13

123 Savanıñ deryāsınıñ aqğanların
 Ol irniñ şerī‘ati mişāli anıñ
 Deryanıñ sularınday cārī bolup
 Yeñedin dīnge salur haññıñ barın

124 Cān birdi bol sözni aytıp ǵılıp tamam
 Pādşāhğa aytıp kildi ilçiler hem
 Mülkīniñ kitmekligin kāmīl bilip
 Köñlünde şāh-ı kisrā çektiler ğam

- 125 İlgeri āsmān barıp şeytān-ı la‘n
Tiñlerdi ferişteniñ aytқанların
Peyğamber bol dünyāğa kilgindin soñ
Yok boldı yuqarığa çıқғанı anıñ
- 126 Müneccim kâhinlerniñ bilgenleri
Şeytanniñ aytқанı irdi anıñ barı
‘Azrâil kök yüzidin qalgandın soñ
Aytmaqğa allarnıñ hem kilmedi hali
- 127 Ba‘zı dir bol vâqı‘a imes munda
Şeytanniñ toqtalmağı meb‘ûş yılda
Ehl-i hadîş ehl-i tefsîr ittifâkı
Resûlğa peygamberlik kilgeninde
- B:14; T1: 14 128 Kureysniñ bir bûti irdi köp bilgili
Yıqıldı özi turup uşol tûni
Mekkeniñ kâfirleri hayrân qalıp
Kaytadın öz urnına qoydı munı
- 129 Yıqıldı yene yerge başın salıp
Âhiri üç mertebe qoydı afarıp
Törtünçi qoyğanında tike kilip
Qavmine bol sözni aytdı ağızına alıp
- 130 Aytasız turmaydı dip niçün maña
Uşbu tün bir peygamber toğıdı bala
Dünyāğa anıñ üçün lerze tüşüp
İgilip secde kılar bûtlar heme
- 131 Qança me yer yüzünde bût bar irdi
Secdegâh uşbu tûni barı kildi
Kâhin min müneccimler munı körüp
Âhirniñ peygamberi toğıdı dirdi

- 132 Resûlniñ mu‘ cizesi muniñ barı
Siyerde tafşilimin aytkan anı
Toğqanda Āminege zāhir bolğan
Yene de bildireyin vaqı‘ anı
- 133 Āsmāndın bir aq bulut kildi yetip
Resûlni işne alıp qaldı kitip
Tümānda aytolatun uşbu sözni
Ayturdı bulut içinde āvāz itip
- T2: 14 134 Dir irdi Muḥammedni bargıl alıp
Ka‘beni tavāf itsün ol barıp
Tört burçin bol dūnyāniñ seyr itdiriñ
Qarasın öz közimin nażar salıp
- 135 Munı dip peygamberni alıp kitdi
Az mezgil ḥayāl kılıp ortada ötdi
Laḥẓada yirniñ yüzin seyr itgizip
Aldına Āmineniñ kaytıp iltidi
- 136 Üç ādem yene kildi yüzi nurlı
Birevi kümüş qumğan tutup turdı
Biriniñ zümürütten legeni bar
Qundaq kıyp biri tutқан barça yerni
- 137 Resûlni oturgızıp ol legenge
Qumğanmin koyar irdi sunı aña
Suyınıñ leṭafetli ḥoşbüylığı
Oḥşardı müşk-i amber za‘ ferānga
- T1: 15 138 Andın soñ ḥarīr tutқан ādem barıp
Qundaqğa peygamberni koydı salıp
Maḥfī gıyp kulağına söz söyledi

Hîç kime bilinmesdey fehmlenip

- 139 Resûl hem işaretbin cevâb birdi
Bilseñiz harîr tutқан rızvân irdi
Cennetniñ kiltin tutқан müekkili
Muqarreb Hâk qasında melek dirdi

B:15

- 140 Andın soñ rızvân ayttı Āminege
Āhirniñ peygamberi uşbu bala
Nevbetbin ferishteler tavaf iter
Kilmeysün üç kün kiçe hîç kim aña

- 141 Üçevi bol sözni aytıp kaldı kitip
Āmine turar irdi taşsın itip
Resûlniñ ulu atası Muṭṭalibge
Āmine toğanıdın haber yetip

AN HAZRETNİŇ BABASI ‘ABDÜ’L- MUṬṬALİBNİŇ GÖRGEN VAQİ‘ ALARI

- 142 Ol tüni yalğuz özi ‘ Abdü’l-muṭṭalib
Ka‘beniñ mescidine kirdi barıp
Yā Allah keremiñmin Āminege
Āsānlık bir dir irdi ağızına alıp

- 143 Çol vaqtda imān kılop ka‘be igildi
İbrāhīm maqamına secde kıldı
Qaytadan öz urnına barıp turup
Uşbu söz faşih tilmin aytolurdi

- 144 Ka‘be dir tekbir aytıp Allāhu ekber
Muḥammed ḥabībullāh toğuldılar
Allahniñ fermānımin meb‘ūs bolup
Bol turğan bütniñ barın berhem urar

- T2: 15
- 145 Bir bŭtniñ Ĥubel irdi qoyğan atı
Özgeden oturguzğan yuqarı anı
Urnıdın yerge tüşüp secde kıldı
Yok irdi yıqılmaqğa hıç imkânı
- 146 Bir āvāz iştilip aytdı yene
Bol tŭni Āmineden toğdı bala
Ol öyge Ĥağ emrimin nāzil boldı
Rağmetniñ bulutınıñ barı heme
- T1: 16
- 147 Ĥudŭsden bir legenni kildi alıp
İçinde Muğammedni qoydı salıp
Bendeni gŭmrāhlıqdan yolğa salur
Dŭnyāğa resŭlligi ma‘ lŭmlanıp
- 148 Melekler gŭvāh bolıñ ĥazineniñ
Keltiniñ tabşurayın aña barın
Resŭlniñ dŭnyāğa ingen uşbu tŭni
Boladur ağırğaça ‘ıyd kŭnleriñ
- 149 Ėāibden ‘ Abdŭ’l-muğğalıb munı iştip
Sözlevden tili qaldı ‘ aqlı kitip
Közlerin qolı birlen sürter irdi
Uykuda kördüm be dip ĥayal itip
- 150 Öziniñ uyavlığın kāmıl bildi
Ka‘ beden taşqarığa çıkıp yürdi
Şafāniñ tağlarına barıp turdı
Eğrafniñ barçasına nağar kıldı
- B:16
- 151 Bir yahūd çol mezigilde kildi yetip
Ta‘ zŭm kıyp selām birdi ‘ aqlı kitip
Bol tŭni hıçbir oğul toğdı me dip

Suradı Muṭṭalibden suāl itip

- 152 Muṭṭalib bol sözni aytıp ḥaber birdi
Oğlumniñ bir ḥātunı boğaz irdi
Uşbu tün tovar digen ümidim bar
Bilmeymin ne bolğanın anıñ indi
- 153 Ol yahūd ḥaber birip aytdı yene
Peyğamber uşbu tünı toğқан bala
Bol tünı kızıl yulduz zāhir boldı
Peyğamber bolmağına nişān aña
- 154 Bol türli köp söz aytıp yürüp kitdi
Her ḥayāl Muṭṭalibniñ ‘aqlın iltti
Bol қalay ḥādise dip köñlüne alıp
Mekkeniñ kūçesine naḗar itdi
- 155 Қarasa bir aқ bulut kökdin inip
Āmine ḥānesine tüşer kilip
Bir aқ қуш қanadımin basıp turar
Muṭṭalib ‘aqlı kitdi munı körüp
- 156 Mekkeniñ tağlarımın hem öyleri
Tururdı rūşen bolup anıñ barı
Bol bolğan ḥādiseğa ḥayrān bolıp
Muṭṭalib barıp kördi Āmineni
- T1: 17; T2: 16 157 Soradı ilger ötgen ḥāl aḥvālın
Āmine körgeniniñ aytdı barın
Üç күndey көrmesün dip ta‘yin itip
Berk itip kitdi didi işiklerin
- 158 Muṭṭalib Āmineden munı iştı
Bol söz ni bī-kārdur dip ḥayāl itdi

Atalık muhabbeti cüşka kilip
Körmekge peygamberni köñli kitdi

159 Ol öyniñ içigine yetip barıp
Açmaqğa hayāl itdi qolun salıp
Aldınan qahrlanıp qarşu çıktı
Bir âdem ötkür kılıç qolna alıp

160 Çol zamān taşqarığa çıktı qatıp
Qavmine bildürmege bol sözni aytıp
Bir Hudā qudretimin Muṭṭalibniñ
Söylevge kiltürmedi tilin tartıp

161 Köñlünde aytur irdi ‘Abdu’l-muṭṭalib
Kirmeyin üç kün kiçe öyge barıp
Yā Allāh ilgergi dey tilim çıkar
Aytmaymin hīç âdemge ağızıma alıp

162 Tilegin qādir Hudā qabūl itdi
Tiliniñ keseliniñ barı kitdi
Ol öyge hīçbir âdem dāhil bolmay
Elqışsa bol arada üç kün ötdi

B:17

163 Muṭṭalib törtünçi kün yene kilip
Artuqça horsendlendi oqlun körüp
Caynalıp hāşimīler peygamberğa
Āt qoydı “Muḥammed” dip isim berip

164 İlgeri niçe kısım cānlar ötüp
Bol türlü qoymap idi isim idip
Resūlniñ Muḥammed dip atın qoydı
Taḳdīrniñ ezeldeki hūkmi yetip

165 Bir yahūd çol vaqtde içgeri inip

Āvāz kıyp Muṭṭalibğa aytdı kilip
Sizlerden oğul ferzend toğuldı mu
Aytıñız haqıqatın haber birüp

166 Muṭṭalib yahūdge aytdı toğdı belī
Qoyuldı Muḥammed dip isimleri
Andın soñ yahūd aytdı merḥamet kıyp
Kitürüp bir mertebe körset anı

T1: 18 167 Çol yerge Muḥammedni kildi alıp
Ol yahūd ḥūb qaradı nazar salıp
Resūlniñ peygamberlik ‘alāmeti
Turardı a‘ zāsında fehimlenip

T2: 17 168 Arqasın nazar salıp kördi yene
Bilindi nübüvvetniñ mühri aña
Tevrātñiñ ta‘ yin itgen bilgüsini
Bilindi ol oğlanda barı heme

169 Yahūdñiñ özgerilip rengi tüsi
Qalmadı munı körüp aqlı huşı
Yahūdge her söz aytıp küler irdi
Kureyšden ol meclisde turğan kişi

170 Ol yahūd alarğa aytdı bol haberdār
Bol küni sizler mağan külesizler
Bol oğul peygamber-i mürsel bolup
Qılıçdan barçañızñı ötgerürler

171 Kün batış kün çığısğa vaşfı kiter
Qarsılık qılğanları qatıl iter
Bizlerdin peygamberlik zāil bolup
Bol bala sebebidin sizge yeter

- 172 Resüllük ma' lüm boldı üç nişanı
Aytayın yâ Muṭṭalib bilgil anı
Bol oğul toğkan tüni peygamberlık
Āsmānda toğup irdi yulduzları
- 173 İkinci Muḥammed dip koydın atın
Tevratda bol türli dir anıñ na' tin
Üçünçi ta' yin itip ayıp irdi
Bolar dip ketelerdin aşlı zatın
- 174 Bir niçe bol türli söz zikir itip
Öziniñ menziliğa qaldı kitip
Resûlni anasına alıp bardı
Şadlığı Muṭṭalibniñ ḥaddin ötüp
- B:18 175 Āmine ferzendine sütün birdi
Artuqça terbiyetlep saqlar irdi
İkinci peygamberge sütün berip
İmzegan 'ıyāl atın Şüveybe dirdi
- 176 Şūrī idi Ebū Leheb ḥavāceni
Āzād kıyp irdi resûl toğkan küni
Çol üçün her düşünbe kiçesinde
'Azābın yingil eyler Allah munı
- T1: 19 177 Şüveybeni bir niçe kün yürdi imip
Aytayın yene bir söz ḥaber birip
Mekkedden yaş bala alıp asrardı
Ṭāifden her yıl sayın ḥatun kilip
- 178 Balanıñ atasınan alıp haqqın
Muniñmin kiçürerdi ol evḳātın
Yıldağı resm birlen bala almaqğa
Ṭāifden Mekke kildi niçe ḥatun

- 179 Alarnıñ her birine dūçārlanıp
Balamnı saķla dirdi ‘ Abdū’l-muṭṭalib
Resūlnı hıç birisi almas irdi
Atasız yetimdür dip köñlüne alıp
- T2: 18 180 Barçası Mekkelikden yaş bala aldı
Yalgūzaķ Halīme atlı ḥatun qaldı
Mekkeniñ kūçesiñde yolu tüşüp
Giz bolup Muṭṭalibğa dūçarlandı
- 181 Muṭṭalib Ḥalīmege aytdı yene
Minde bar atası yoķ yetim bala
Barına ḥatunlarnıñ al dip idim
Yetim dip qol urmadı hıçkim aña
- 182 Sen anı saķlamaķğa alsañ niter
Kem bolmay atalıdan payda yeter
Oğlumnıñ sebebinen inşāallāh
Rızqıñnı qādir Ḥudā ziyād iter
- 183 Ḥalīme oylar irdi ḥayāl itip
Ḥātunlar bala alıp qaldı kitip
Yetim dip bol balanı almağanmin
Baramin bol şehrden qurı netip
- 184 Köñlüne almaķlıķı ma‘ qūl kildi
Munı dip Muṭṭalibge cevāb birdi
Körmekge uluğ şıfat kişi iken siz
Alayn oğluñıznı sizniñ indi
- 185 Bol sözge Muṭṭalibniñ zevki kilip
Aytardı münācāt kıyb qol köterip
Ya Allah Muḥammedniñ sebebidin

Mal-zī kıl Ḥalīmeni devlet berip

186 Muṭṭalib cūlīsine alıp bardı
Ḥalīme peygamberni kolna aldı
Edebbin üstündeki perdeni alıp
Yüzine naẓar itdi közün salıp

B:19; T1: 20

187 Kārasa bir yaş bala artuḵ türi
Berḵ urar şuglelenip yüzde nūrı
İmçeki Ḥalīmeniñ sütge tolup
Cüş urdı muḥabbeti körüp munı

188 Ağzına sol imçekin saldı kilip
İlgeri yurar irdi öz oğlu emip
Bala imip süt çıḵmaḵdan ḵalıp idi
Burunnan sol imçeki kesellenip

189 Peygamber sütün imbey yüz ḵaytardı
Öñ yaḵḡa barayın dip taleblendı
Ḥalīme yaş balanıñ köñlün ḵıymay
Ağzına öñ imçekin alıp saldı

190 Toktalmay resūl-i Ḥudā ĩmā birdi
Sütleri burunḡıdın çıḡar irdi
Ḥalīme munı körüp ḥorsendlenip
Oḡlumnıñ şerāfeti uşbu dirdi

191 Āmine her ne körse evvel burun
Ḵaldırmay Ḥalīmege aytdı birin
Oḡlumnu ĩhtiyāṭlap esra dip
Bildirdi şerāfetli her bir türin

T2: 19

192 Ḥalīme bir niçe kün munda turdı
Ḵaytmaḡḡa meḵānına cevāb sordı

Bir küni Muṭṭalibniñ ruşşatımın
Ṭāifge ḥātunlarmin birge yürdi

- 193 Tivesi kesel irdi ḥaddın ötgen
Arıqlap imçekiniñ süti kitgen
Mekkege ḥātunlarmin kilerinde
Artında yürer irdi qalıp köpden
- 194 Ḥalīme çol tivege yene minip
Resūlni aldına alıp qaytdı yürüp
Tivesi ḥalq aldında barur irdi
Toqtalmay tartsa dağı cevlan urıp
- 195 Köp boldı imçekinin sütleri hem
Kaça me savğanımın bolmastı kem
Hatunlar tahsin idip tañlanurdı
Tiveniñ bol işlerin körüp her dem
- 196 Her türlü köp ḥadişe yolda kördi
Resūlniñ şerāfeti barın dirdi
Ḥalīme çol mezgilde māl toğruda
Ḥalkniñ barçasınıñ yarlısı irdi
- 197 Resūlni hūlīsine alıp kilip
Esradı cān-ı dilmin tavır körüp
Ḥalīme dünyāsı köp ğanī boldı
Bir Ḥüdā qudretimın devlet berip
- 198 Ḥalqınıñ ol irdi ḥār-ı zarı
Yarlı dip közge ilmedi hīç kim anı
Āḥiri dünyāsınıñ sebebidin
Turardı Ḥalīmege karap barı
- 199 Ḥalīme ötgen künin fikir qılıp

T1: 21

B:20

Könlünde yurar irdi şükür kılıp
Resûlni cān-ı dilmin saqlar irdi
Aldında kiçe kündüz ber dey turup

200 Açılsa ba‘zı vaqtda ‘avretleri
Çol zamān yapturardı yıǵlap anı
Egerde a‘zāsına necis tigse
Ġäibden yuvalardı anıñ barı

201 Peyğamber özgelerdin tiz ir yetdi
İki ayda imgek ilen yürüp kitdi
Toǵaǵa üç ay kāmıl bolǵandın soñ
Urnıdın turmaqlıǵğa talep itdi

202 Tört ayda dival uşlap tike turdı
Biş ayda turmaqlıǵın anıq kıldı
Altı ayda aqrınlap qadem basıp
Yeti ayǵa yitgendin soñ dürüs yürdi

T2: 20

203 Sözlevge sekiz ayda tili bardı
Toquzda burunǵıdan dürüslendi
Peyğamber tilge kilip sözlegende
Evlā “bism’i-llāh” nı aǵzına aldı

204 On ayda balalarmin kitdi yürüp
Oynardı öz tüsinen her iş kılıp
Bir yaşında bir acāib oǵul boldı
Dünyānıñ hünnerinin barın bilip

205 El-kıssa iki yaşqa bastı qadem
Kim bolmay ‘aql-ı ısı kirdi temām
Andın soñ her iş kılsa evvelinde
Ayturdı “bism’i-llah” nı ‘ale’d-devām

ḤİKĀYE-İ ŞAKK-I ŞADR

T1: 22

206 Üç yaşda şakḳ-ı şadır zuhūr kıldı
Bilseñiz ḥādisedür usı türli
Resūlniñ sūt toğırda qarındaşı
Bar irdi Ḥalīmeniñ iki oğlu

207 Her küni ol balalar malğa kitip
Kiceçe yürer irdi seyir itip
Bir küni anasına resūl aytdı
Şahrāğa bularminen yubar irtip

208 Ḥalīme cevāb berdi ḥorsendlenip
Tabşurdı iki oğlına bar dip alıp
Kiçgeçe temāşā itip oynap yürdi
Şahrāğa peygambermin bular barıp

209 Çol vaḳtde iki ādemzād kökdin indi
Üstüne kiygenleri aḳdın irdi
Biriniñ aḳ kümüşden ḳumḡanı bar
Birinde zümürüdden legen dirdi

210 Resūlni alar kilip uşlap aldı
Bir taḡniñ kenarına alıp bardı
Yürekniñ tumanıdın kindükkeçe
Yatḳuzıp çalḳasınan işin yardı

B:21

211 İçinen içegimin ḳarnın alıp
Legenge yumak içün saldı barıp
Aḳ sumın kar şıfatlı taze yuyup
Urnına burunḡıday ḳoydı afarıp

212 Birevi yene kilip ḳolun urdı
Yüreḡin taşḳarı alıp bölek kıldı

İçidin kara kanın alıp taşlap
Urnına leṭāfetlik su tolturdi

213 Ol aytdı yā Muḥammed bol ḥāberdār
Şeyṭannıñ uş bu alқан mekridurlar
Bir Ḥudā öz fazlımin emān itdi
Ol mel‘ūn saña hergiz kılmas zarar

T2: 21

214 Yürekin öz urnığa kaytıp salıp
İkevi mekanına kitdi yanıp
Ḥudānıñ kudretimin yargan yeri
Çol zamān bitip qaldı dūrūslenip

215 Peyğamber tağ başında otur[ur] irdi
İki oğlu anasına haber birdi
Ḥalīme feryād idip nāle kıldı
Aldına Muḥammedniñ yetip kildi

T1: 23A⁹

216 Soradı ferzendiniñ ḥāl aḥvālın
İlgerki körgeniniñ aytdı barın
Bol işler mecnūnlıqdan bolmağay dip
Köñlüne ḥayāl tüşdi Ḥalīmeniñ

217 Oylandı uşbu vaqıtde bol balanı
Tabşursam atasına berip anı
Mübādā ilgerki dey yene bolup
Kitmesün miḥnetimniñ koyup barı

218 Munı dip peyğambeni yürdi alıp
Mekkeniñ eṭrafına qondı barıp
Qasınan Muḥammedniñ turup kitdi
Aynalıp bir nersege meşğüllanıp

⁹ 23- 31 sayfalar arası tamir görmüştür, bu sayfalardaki numaraları normal diziden ayırabilmek için ör: 23A olarak gösterdik. Normal sıra 25’de başlar.

- 219 Urnına qayıtp kilse yoq Muḥammed
Her kimnen sorar irdi kılıp feryād
Ḳureyṣī ferzendimni yoğaltdım dip
Başına qolun qoyup kılardı dād
- 220 İzledi her taraıdan qanqa yürüp
Bir nişān körsetmedi hıçkim bilip
Āhirī Muḥammedden ümīd üzüp
Bildirdi Muṭṭalibge Mekke kirip
- 221 İşıtip Muṭṭalibniñ rengi qaçtı
Közinen yıqlar irdi töküp yaşnı
Oğlumnı izlemekge yürüñler dip
Ḳavminiñ barçasına yarlıq saçtı
- B:22; T1: 24A 222 Ḳureyṣniñ atqa minip barı kildi
Şahrānı izleñiz dip ḥaber birdi
Ka‘beni yeti merte ṭavāf kılıp
Bol sözni ‘ Abdü’l-muṭṭalib aytur irdi
- 223 Dir irdi ey Ḥudāyā küll-i ‘ ālem
Yoq boldı gāib bolup miniñ balam
Yā Allah bol öyüñniñ hürmeti üçün
Oğlumnan bir ḥaber bir eylep kerem
- 224 Munı dip çol mezigilde uyqlap kitdi
Hātifden qulağına āvāz itdi
Dip aytdı Ṭahāme atlı bir şahrāda
Yağaşnıñ tübünde dip haber itdi
- 225 Muṭṭalib munı iştip ḥorsendlenip
Ağaşqa ol aytolğan izlep barıp
Ḳarasa sāyesinde resūl otur

Ꞑuçaꞑlap aldına aldı oğlın tanıp

226 Fehm itdi Muḥammedniñ ḥālin bilip
Hīç kimnen fervāy yok oturgölüp
Tağdağı ḥādise day kitip irdi
Resūlni şaꞑꞑ-ı şadır yene kılip

T1: 25A

227 Ferzenden Abdü'l-muṭṭalib alıp yürdi
Mekkege ḥorsendlıꞑbin kilip kirdi
Bol işler peygamberlik mu' cize dip
Müneccim kāhinlerniñ barı bildi

228 Köp nerse Ḥalīmege en' ām itdi
Ruḥşatbin öz cayına ḳaytıp kitdi
Ꞑolunda Muṭṭalibniñ terbiyetbin
Altı yıl toğanıǵa temām ötdi

229 Resūlni öz anası Āmineǵa
Çol yılı buyruꞑtı ecel yetdi aña
Bir Ḥudā Muḥammed dey sevyār dostın
Anasız yetim kılip ḳoydı yene

230 Bir 'aceb yeti yaşda ḳaḥıꞑ boldı
Āsmānnan ḳatre tambay yamğur ḳoydı
Kögerip yer yüzine giyāḥ çıꞑmay
Açlıꞑdan ḥalꞑnıñ barı ğamga toldı

231 Bir küni maşlaḥatbin ' Abdü'l-muṭṭalib
Kubeysge öz ḳavmimin çıꞑtı barıp
Oğlumnın sebebinen yamğur yubar
Dip aytdı Muḥammedni aldına alıp

T1: 26A

232 Çol tağdan ḳaytmay turup bulut kildi
Bir Ḥudā öz fazlının yamğur birdi

Mekkeniñ barça halkı horsend bolup
Resûlniñ şerâfeti munı dirdi

233 Sekizge peygamberniñ yaşı yetdi
Her kimnen dānālığı ‘aqlı ötdi
Hıçkimnen bir yaman söz işitdirmey
Muṭṭalib terbiyetin artuḵ itdi

B:23

RESÛL-İ ḤUDĀNİŇ BABASI ‘ABDÛ’L- MUṬṬALİBNİŇ VEFĀTI

234 Muṭṭalib peygamberniñ ulu atası
Ol vaḳtde Mekkelikniñ irdi başı
Köziniñ qurılıkdan nurı kitip
Senede yüz yigirmi irdi yaşı

235 Ötmekge yaqın boldı vaḳti anıñ
Öziniñ dānālıkbın bildi ḥālin
Aytatun bir sözim bar kilsünler dip
Ḥaber ğıyb ferzendiniñ caydı barın

236 Caynalıp ferzendiniñ barı kildi
Ötmekge yaqın yitgen ḥālin kördi
Ol kilgen barçasına fervā qılmay
Her zamān Muḥammedni sevyar irdi

T2: 23

T1: 27A

237 Muṭṭalib alarğa aytdı sözimni añla
Allahdan buyruḳtı ecel kildi maña
Dünyāda aytatuğun ārmānım yoḳ
Vaḳtimde yaḥşı yaman kördim her ne

238 Yalguzak köñlimde bar bir ārmānım
Aytayın bol Muḥammed oğlum miniñ
İlgerki nebïlermin peygamber dey

Haq yolun kılar irdi halka ma' lüm

239 Ölmedim öz közümmün anı körüp
Uçradı bol mezigilde ecel kilip
Oğlumnı terbiyetlep saklañızlar
Kiteyin biriñizge berip

240 İşitip Muṭṭalibniñ Leheb oğlu
Urnıdın ta' zım itip tike turdı
Muḥammed oğlıñızñı terbiyetlep
Saklayın birseñiz dip āvāz kıldı

241 Muṭṭalib Lehebge aytdı bol yaḥşısı söz
Her zamān siniñkiler açuyıñ tiz
Çol üçün Muḥammedni bırakmaymen
Raḥm itmes ğarīblerge köñliñ hergiz

T1: 28A

242 Urnıdın Ḥamza turup kildi yene
Ta' zım ğıyp atasına aytdı şenā
Oğlıñızñı terbiyetlep asrayın
Layık dip bol ḥıdmeti birseñ maña

243 Muṭṭalib Ḥamzaga aytdı kılıp āvāz
Birmeymen Muḥammedni sağan hem bāz
Balanıñ terbiyetin bilelmeysin
Yurarsın şikār kılıp dāim kış yaz

244 Aldına Muṭṭalibniñ ' Abbās kilip
Ta' zım ğıyp bol sözni aytdı āvāz birip
Muḥammed oğlıñızñı min alayın
Berseñiz bol ḥıdmetge layık körüp

245 Abbaskā atası aytdı bol yaḥşısı köp
Aytmaymin sin surasıñ birmeymin dip

B: 24

Birmeska bir sebebi Muḥammedniñ
 Ƙadrine yetelmeysin ferzendiñ köp

- 246 Bir oğlu Muṭṭalibniñ Ebū Ṭalib
 Edebbin ta‘ zīm itdi ol hem barıp
 Ey ata bol ƣıdmetge layıƣ körseñ
 Saƣlayın Muḥammedni ƣoluma alıp
- T1: 29A 247 Ṭalibƣa atası aytdı surasıñ sen
 Layıƣsın bol ƣıdmetge bireyin men
 Ƙadrine yaƣşı yetip tāze saƣla
 Oƣlıñniñ başƣasımın körmegil tenk
- T2: 24 248 Şadlandı Ebū Ṭalib munı iştip
 Resūlnı ƣolna aldı mihri kitip
 ‘İzzet kıyp cān-ı dilmin söyler irdi
 Kün be kün terbiyetin artuƣ itip
- 249 Bol işdin Muṭṭalibniñ köñli tindi
 Ölümge rızā bolup mūyın sündi
 Allahniñ fermānımın ecel itip
 Beƣāƣa bol dünyādan sefer ƣıldı
- 250 Nuşirevān atlı pādşāh irdi ‘ādil
 Dünyādan sefer ƣılıp ötti ƣol yıl
 Bilgili seƣilikbin atı ƣıƣƣan
 Uşbu yıl Hātem-i Ṭāy hem ötdiler bil

EBŪ ṬĀLĪB PEYGAMBER-İ ḤUDĀNĪ BAŞRAGA ALIP BARƒANI

- 251 Munıñmin bir niƣe yıl ötüp kitdi
 Peyƣamber belāƣatge kāmıl yetdi
 Bir yılı Ebū Ṭalib öz ƣavmimin
- T1: 30A

Barmağğa Şām şeħrne irāde itdi

- 252 Özimin peygamberni yürdi alıp
Sınbadı turmağına munda qalıp
Naşrānī Baħīra atlı zāhid adam
Çol yolda otur irdi ħulī salıp
- 253 Tevratda okup idi resūl na‘ tin
Her türli peygamberlik ‘ alāmetin
Üy salıp col üstünde otur irdi
Boldı dip çığatuğun vaķtı yaķın
- 254 Her küni col üstünde zāhid turup
Qarardı yürüğüge nażar salıp
Mekkedden bir köp kervān peydā boldı
Başında bir aķ bulut kiler yürüp
- 255 Ol zāhid nażar salıp munı kördi
Aķ bulut peygamberlik nişānı irdi
Bol yerge miħmān bolup qonsunlar dip
Kervānnıñ barçasına ħaber birdi
- 256 Kervānnıñ munı iştip qondı barı
Oylandı çaķırmağğa zāhid anı
Yubarıp bir kişini ħaber kıldı
Kilsün dip berī qalmay ādemleri
- 257 Caynalıp kervānlarnıñ barı bardı
Yalgūzaķ resūl-i Ĥudā qoşda kaldı
Bulutlar bolar birlen kildi mü dip
Baħīra tışķa çıķıp nażar saldı
- 258 Qarasa ol aķ bulut kilmey turar
Bir bala bir yağaşķa tikye kılar

B:25

T1: 31A

Balağa qurı yağaşnıñ tiken yiri
Kögerip yafraglanıp cevlân urar

T1: 25; T2: 25

259 Baħıra alarğa aytdı āvāz birip
Bolduñ be qoşda qalmay bariñ kilip
Zāhidge alar aytdı bir yetimni
Taşladık otursun dip qoşnı körüp

260 Alarğa zāhid aytdı sözim tiñle
Yetim dip ol balağa ħārlık qılma
Bilseñiz ol oğulnıñ tıfılınan
Çagırdım ziyāfet ğıyp sizni munda

261 Her türli ol balada ħāşıyyet bar
Siz anı bilmegendin tutasız ħār
Allahnıñ va‘ de qılğan mezigilinde
Körmegen bir ħādise kılar ızhār

262 Kilsün dip bir ādemni yubarturdı
Ol barıp peygamberğa ħaber kıldı
Başına aq bulutı sāye bolup
Zāhidniñ ħūlīsine barıp kirdi

263 Baħıra ta‘ zīm itdi munı körüp
Būse ğıyp mañlayınan süydi kilip
Kureysniñ ādeminiñ barçasıdın
Yuqarı oturguzdı urun berip

264 Alarğa niçe türli ta‘ ām tartdı
Ziyāfet temām bolup barı qaytdı
Yaqını bol balanıñ qaysıñız dip
Kervānnıñ ādemne Baħıra aytdı

265 Min didi āvāz birip Ebū Ṭalib

Bol oğlum özüm birlen kildim alıp
 Țālibğa Baḥīra aytdı merḥamet kıyp
 Azraḳ sözleşsiñiz munda ƣalıp

266 Țālib hem anıñ sözün ƣabul ƣıldı
 Üçevi bir ḥucege birge kirdi
 Artuḳça ikevine ziyāfet ƣıyp
 Aldına ta‘ām tartdı niçe türli

267 Resūlğa Baḥīra aytdı tiñle sözüm
 Na‘ tiñi kitāblardan kördi közüm
 Bol yerden yoluğar dip ümīd itip
 Vaṭan ƣıyp otur[ur] idim munda özüm

B:26

268 Aytatun müdde‘ām bar uşbu zamān
 Körsetgil arḳañızni açıp mağān
 Kitābniñ aytḳanına toğru kilse
 Aytamen bilgenimniñ barın sağan

269 Peyğamber anıñ sözün ƣabul alıp
 Kiyimin arḳasınan yişti barıp
 İki igni arasıdın bir nūr ƣıƣıp
 Ḥücreni rüşen itdi şu‘lelenip

270 Ol irdi peyğamberlik ‘alāmeti
 Mühr itip ƣudretim yazğan ḥaṭṭı
 Kelme-i şehadetniñ tertībinde
 Yazılğan Allah birlen resūl atı

T1: 26; T2: 26

271 Baḥīra munı körüp taşladı özün
 Būse ƣıyp ol mührge sürtdi közün
 Maḳşūdım köñlüme alğan tapıldı dip
 Țālibğa aytur irdi uşbu sözün

- 272 Bol bala āḥir zamān peygamberi
İncilde ḥazreti ‘İsā aytқан anı
Tevratnıñ ma‘lūm itgen bilgüsimin
Tanıǵay yahūdlnarınñ körse barı
- 273 Barǵanda sūda qılıp Şām tarafǵa
Yubarma yanıñızdan būtan caǵǵa
Eger de alar bilse nābūd iter
Her dāim iḥtiyatlap yaǵşı saǵla
- 274 Az yılda peygamberlik da‘vet iter
Allahdan Cebrāilmin ilhām yeter
Haqnı bir mini resūl-i bir Ḥaqq bil dip
Cengeden dīn ǵıǵarıp yol körseter
- 275 Kureyşler ḥaddin artuq cebir kılar
Mekkedin Medīnege barıp turar
Āḥiri munıñ dīni ġālib bolup
Bozdırıp būṭḥāneni ber-hem urar
- 276 Körsetür az zamānda munıñ barın
Ol vaqtǵa yeter bolsa ‘ömrüm miniñ
Dīn üçün kafirlermin ġazve qılıp
Olardım şehīd bolup aldunda anıñ
- 277 Oylaymin çol vaqtǵaça ‘ömrüm yetmes
Şehīdlik mertebesin naşīb itmes
Bol irniñ emr-i ma‘rūf şerī‘ati
Yok bolup aḥirǵaça aşla kitmes
- 278 Tālibǵa niçe türli aytıp sözün
Tabşurdı du‘ā qıl dip resūlǵa özin
Bolarnıñ qaytmaǵına cevāb birdi
Tolturup ḥafalıqbin yaşqa közin

- 279 Alar hem hoş aytışıp kitdi yürüp
Ol yerden köp kervānlar köçti turup
Havf itip Ebū Tālib Şamğa barmay
Başradan qaytmaq boldı sūdā kılıp
- B:27 280 Qavminiñ Ebū Tālib başlığı irdi
Başraga kervānlarınñ barı kildi
Resūlniñ tıfılıdın bol seferde
İki haşşa burunğıdın payda kördi
- 281 Bir küni resūl-i Hudā şehрге inip
Yürerdi her nerseniñ barın körüp
Bazarda dükān soqğan bir yahūdniñ
Aldına temāşa itip turdı kilip¹⁰
- T2: 27 282 Resūlğa yahūd aytdı ey yaş oğlan
Qızdurup bol timirni uradurmen
Saçrağan şerārıdın tünün küyer
Qasıma yakın kilip turmağıl sin
- 283 Yahūdge resūl aytdı bol haberdār
Bol otqa miniñ tünüm küymeydürler
Ol yahūd peygamberğa nazar itip
Ey oğul nesliñ kimdin kıldı izhār
- 284 Peygamber yahūdge aytdı aşlım ‘ arab
Mekke de argı neslim ‘ Abdū’l-menāf
Hem yene Benī hāşim evlādımın
Bol sözden soramaqda nedür sebeb
- 285 Ol aytdı toğrı kildi aşlı zātın
Bildirgil atıñnıñ hem ‘ alāmetiñ

¹⁰ 281- 303 arası T1 baskıda iki sayfa olarak kayıptır.

Yahūdge munı iştip resūl aytdı
Atamniñ Muḥammeddir qoyğan atın

286 Ol yahūd munı iştip turdılar tiz
Āvāz ğıyp öz qavmine aytdılar söz
Tevratniñ işindeki uşbu oğul
Bol küni öltürüñiz qoymay hergiz

287 Caynalıp yahūdlarnıñ barı kildi
Resūlni ortağa alıp izā berdi
Şehrniñ kūçesinde yolu tüşüp
Hamza ‘ Abbas Ebū Bekr munı kördi

288 Umtuldı ‘ arablar hem hay hay salıp
Ecr itip peygamberni çıktı alıp
Şehrge ikilençi kirgüzmedi
Fa‘ linen yahūdlarnıñ ḡaberlenip

289 Kervānlar bir niçe kün munda turdı
Bir küni öz yurtına qayıp yürdi
Ol sefer ḡalknıñ barı ḡorsend bolup
Mekkege sağ selāmet barıp kirdi

290 Turdılar caylarında qarar itip
Munınmin bir niçe kün kitti ötüp
Aḡiri resūl-i Ḥuda yekt boldı
Yaşları yigirmi biş yılğa yetip

291 ‘ Akılğa ferāsetli boldı dānā
Ta‘ lımsız her ‘ ilimni bildi yene
Ḥalkına rāsetküylık ma‘ lūm bolup
At qoydı Muḥammedü’l-Emīn aña

Az irdi burunğıdan kitip hāli
 Resūlni yaḥşı yerden öylentsem dip
 Çol irdi kiçe kündüz köñülleri

**AN HAẖRETİ RESŪL-İ EKREMNİŇ HAḌİCETÜ'L-
 KŪBRĀNİ NİKAḤLAGANI**

T2: 28

- 293 Bar irdi çol vaḳitde bir bay ḥātun
 Ayturđı Ḥadīce dip anıñ atın
 Artuḳça yüzi nŭrlı selvi irdi
 Melīke-i ‘arab diyor aşlı zātın
- 294 İri yok ḥātun irdi özleri tul
 Ḥesābsız köp irdiler dŭnyā min pul
 Ḳança me şehzādeler aytsa dağı
 Hīç birin yurar irdi ḳılmay ḳabul
- 295 Köp oḳup körüp irdi Tevrat sözün
 Resūlniñ tavşīfimin her menzilin
 Kitābda ta‘ yīn itip aytıp irdi
 Çol vaḳtde meb‘ ūş bolup çıḡar közin
- 296 Ḥadīce uyḳulap yatıp bir tüş kördi
 Āsmānnan bir ay kilip ḳoynına indi
 Taşḳarı ḳoltuğıdın yene çıḡıp
 Dŭnyānın barçasına zīyā birdi
- 297 Bar irdi bir aḡası Varḳa atlı
 Artuḳça kāhin irdi diyānetli
 Tüşünde ay ḳoynıḡa kirgenligin
 Yubarup bir ādemnen oḡan aytdı
- 298 Ol aytdı āḥir zamān peygamberi
 Nikāḥlap ḥātunlıkḡa alḡay anı

Evveli bol Hādīce dinge kirer
Andın soñ dīnge kirer halkın barı

299 Hādīce Varaḡadan munı iştıp
Resūlḡa ḡāibāne ‘ aşkı kitip
İr kılmay anıñ üçün yurar irdi
Köñlünde bu devletden ümid itip

300 Her yılı ‘ ādeti irdi Hādīceniñ
Bazarnıñ niçe türli alıp malın
Baylarnıñ resmi birlen şehirlerge
Kervān ḡıyp yubarurdı sūdakārın

301 Bir yılı ol Hādīce resmin itip
Yürküzdı Şāmga kervān hūb tūzetip
Köñli helāl rāst aytkuçı bir āmedni
Oylandı yubarmagga kasna irtip

302 Mekkege car çaḡırtıp ḡaber birdi
Her kişi bol ḡıdmetge barsam dirdi
Resūlniñ ‘ Ātike atlı bir apası
Babası Muṡṡalıbniñ kıızı irdi

B: 29 303 ‘ Ātike öz köñlünde ḡayāl itdi
Resūlniñ öylenetün vaḡtı yetti
Mal birüp yaḡşı yerden öylentmekge
Ṫālibden ilgerki dey devlet kitti

T1: 29; T2: 29 304 Ṫālibḡa maşlaḡat kıyp munı dirdi
Ol ir hem bol aytkanın ḡabūl kördi
Hādīce ma‘ ḡūl körse yubarmagga
Resūlni özi birlen alıp kildi

305 Peyḡamber edep saḡlap tısdı turdı

- ‘Ātike hūlisine barıp kirdi
Yā seyyid yuqarığa çıqıñız dip
Ĥadīce turakilip ta‘ zīm kıldı
- 306 ‘Ātike yuqarığa oturdı ötüp
Aldına ta‘ām tartdı ‘izzet itip
Birgeli Muḥammedni kilgenligin
Bildirdi işāretbin söz körsetip
- 307 Ĥadīce Muḥammedniñ atın bildi
Şadlanıp öz köñlüne ḥayal kirdi
Evvelden bol küngeçe ḥalk işinde
Yok irdi at qoyulğan usı türli
- 308 Tevratnıñ ta‘yın itgen atı kildi
Neslin hem Hāşimī dip aytıp irdi
Bol yerge Muḥammedni kiltürgizip
Köreyin öz közimmin furmın indi
- 309 Kitābnıñ aytqanına toğrı kilse
Her türli ‘alāmeti nişān birse
Özimni ḥelālлықğa bağışlayın
Bir Ĥudā bu devletni lāyık körse
- 310 Köñline bol ḥayālī ma‘ḥūl kilip
Söyledi ‘Ātikege ḥaber birip
Aldıma Muḥammedni kiltürñiz
Aytayın bir cevābın özüm körüp
- 311 ‘Ātike Muḥammedge ḥaber kıldı
Edebbin resūl-i Ĥudā içgeri kirdi
Tevratnı perde içinde qolna alıp
Resūlnıñ vaşfı na‘tin oqup bildi

- 312 Kitābniñ haber birgen rengi tūsi
Tabıldı Muḥammedden her bilgüsi
Āhirniñ peygamberi bol iken dip
Şād olup Ḥadīceniñ kuvandı işi
- 313 Dip aytdı ‘Ātikege seyyid ‘arab
Muḥammed lāyık iken kördüm qarap
Kervānmin birge bargan haqqısına
KöñLiñiz qanday nerse kılur talep
- 314 ‘Ātike bol sözni aytdı Ḥadīceğa
Aytatun bir müdde‘ā bardur muña
Bol sefer sizden alğan haqqısının
Oylandık afarmakğa ḥatun aña
- B: 30 315 Ol aytdı bol Muḥammed kilsün barıp
Kervānım emān kilse paydalanıp
Dünyādār aşıl neseb bir ḥatunı
Bereyin Muḥammedge özüm alıp
- T1: 30; T2: 30 316 ‘Ātike munı iştip ḥorsendlendi
Öziniñ ḥulīsine qayıp bardı
Ḥadīce Meysere atlı bir gulāmın
Çaķırıp ḥalvetcayda aldına aldı
- 317 Ḥadīce Meyserege aytdı ey ḳul
Kervānmin birge barur Muḥammed bol
Tiveniñ yaḥşısına mindürgizip
Kilgençe kiçe kündüz hıdmetin ḳıl
- 318 Seferde her bir işti işlegende
Evveli maşlaḥat ğıyp aytğıl aña
Ḳaytqanda kervānımniñ ḥaberi üçün
Aldıma Muḥammedni yubar maña

- 319 Her türlü yolda körseñ hārık ‘ âdet
Barçasın maña kilip eylegil yād
Bol aytқан fermānımnıñ barın kılsañ
Mülkimnen çıkaramın kılıp āzād
- 320 Meysere aytқанların qabūl kıldı
Niçe kün yol capduğın aytıp turdı
Mekkeniñ ketesiniñ barçası hem
Bol sefer kervānlarmin birge yürdi
- 321 Yağşılar bir Hudānıñ kör qudretin
Yazdırğan habībim dip arşqa atın
Nūrınan hejde ‘ âlem binā kılgan
Dostuna layıq kördi bol hıdmetin
- 322 Elkıışsa yürmek içün resūl kildi
Üstüne hıdmetgerlik kiyim birdi
Mekkedin çıkğangāça çunday kıl dip
Hadıce ta‘ yın itip aytıp irdi
- 323 Üstüne hıdmetgerlik kiyip cāme
Yük qoyup tivelerge arttı yene
Haşimī ağaları munı körüp
Yıgladı gāmğın bolup barı heme
- 324 Mekkedden köp kervānlar yürüp kitti
Kiç bolup bir menzillik yolğa yetdi
Resūlni başdın ayaq kiyindirip
Meysere Hadıcenıñ emrin itdi
- 325 Bir nārğa kıymet bahā capduq salıp
Mindürüp ilgerige yürdi alıp
Bol kılgan Meysereniñ işlerine

Kervānlar tañlanurdi Һayrān ҡalıp

326 Kervānlar barur irdi yolmin kitip
Yaz künniñ ısıǵıdın āftāb ötüp
Üstüne peygamberniñ bir aq bulut
Yürerdi kün tikizmey sāye itip

B: 31

327 Otursa ҡur aǵaǵa resūl barıp
Çol zamān kögerürdi yapraǵlanıp
Bir küni Һadīceden iki tive
Yoralmay yol üstünde ҡaldı hārıp

T1: 31; T2: 31

328 Meysere Muḥammedge Һaber birdi
Tivege çöküp yatқан resūl kildi
Peyǵamber ҡol köterip dua ҡılıp
Tiveniñ ayakların sipap kördi

329 Çol zamān ol tivelər tike turup
Toqtalmay yüki birlen kitdi yürüp
Kervānniñ tivesiniñ barçasınan
İlgeri barur irdi cevlan urup

330 Muḥammed ol seferde usı türli
Mu' cize köp körsetip her iş ҡıldı
Kervānniñ barçası hem Şamni ҡoyup
Başraǵa bir künlerde barup kirdi

331 Her türli alup bargan ecnāsların
İki Һaşşa bahāsına satdı barın
Pulların barçası hem Һarac itüp
Derkārlı niçe türlik aldı malın

332 Һuşūşa Һadīceniñ dünyā malı
Satıldı ҡıymet bahā bulup barı
Niçe kün col capduǵın teyyār itip

Mekkeniñ kayta yürdi kervānları

- 333 Barçası barur irdi yolmin kitip
 Āhiri bir menzilge kondı yetüp
 Kervānnıñ emānlıǵın Ĥadiceǵa
 Çol yerden bildirerdi ĥaber itip
- 334 Meysere tayyār itip yaĥşı nārin
 Üstüne capduǵ urup ƣalazrın
 Kaǵızbin emānlıǵın izhār itip
 Mundaǵı ĥadıseniñ aytdı barın
- 335 Muĥammed turar irdi tayyarlanıp
 Barmaǵǵa Ĥadiceǵa ĥatnı alup
 Mekkeniñ bir ketesi Ebū Cehil
 Bol sözni Meysereǵa aytdı barup
- 336 Muĥammed körgeñi yoǵ burun yürüp
 Tünde hem kitelmeydi yolnı bilip
 Capduǵlı yaĥşı nārǵa mindürmegil
 Barçasın nābūd ƣılur ber-hem urup
- 337 Ƙul aytdı resmī çoldur Ĥadīcenīñ
 Barǵaǵa en‘ām itüp birer barın¹¹
 Çol üçün yaĥşı nārǵa capduǵ salup
 Birgenim nasībesi bolsun anın
- 338 ‘İlaçsız Ebū Cehil ƣaldı turup
 Muĥammed ĥoş aytısıp kitdi yürüp
 Peyǵamber uĥlamaǵǵa köñli kitip
 Közine yol üstünde uyǵu kirip
- T1; T2; B: 32 339 Çol zamān şeytān-ı la‘n kildi yetüp

¹¹ T1 nüshâda tamir gören bölüme eklenen kısım ters yapıştırıldığı için 336. Kıtanın ilk iki mısrasından sonra 347. kıta, tam arkasına gelen sayfada da 346. kıtadan sonra 336. kıtanın 3. ve 4. mısraları ile 337. kıta yer almaktadır.

Başladı başqa yolğa tiveni iltip
 Dostımnı toğrı yolğa salğıl didi
 Bir Hüdā Cebrāilge fermān itip

340 Cebrāil mekānınan pervāz kıldı
 Şeytānnı kanatımin kilip urdı
 Fermānmin yer temūrın melek tartup
 Mekkege bir lahızada kilüp kirdi

341 Hülige tivesinen tüşdi kelip
 Yoluqtı Hadiceğa hatnı birüp
 Meysere yazğan hatnıñ mazmunına
 Tüsündi başdın ayak oqup körip

342 Meysere her ne körse evvel burun
 Barınıñ yazıp idi aytıbturın
 Bol sefer sūdāsınan alıp bargan
 Payda gıyb niçe haşşa körgegen pulın

343 İşitip Hadiceniñ köñli tindi
 Peyğamber bir Haqlığın kāmıl bildi
 Kaytadan Meyserege kağız yazıp
 Resūlğa alıp bar dip emir kıldı

344 Muḥammed tivesine yene minip
 Kervānga kaytıp yürdi yolğa kirip
 Yetgüzüp bir lahızada alıp bardı
 Melekler yer tanabın tartıp turup

345 Kervānnıñ Muḥammedni kördi közi
 Bol türli barçasınıñ boldı sözi
 Evvelde yubarma dip aytıp irdim
 Tabalmay yene kaytıp kildi özi

- 346 Dip aytdı Meyserege Ebū Cehil
Evvelde kavī dip idim itip aqıl
Mekkege Muḥammedni sin yubardıñ
Sözimni miniñ aytқан қılмай ma‘ kûl
- 347 Köñlünde Meysere hem қayğı irdi
Çol zamān resûl-i Hudā yetip kildi
Sizge bol Ḥadīceniñ peygāmı dip
Çıgarıp Meyserege ḥaṭnı birdi
- 348 Qarasa Ḥadīcedin mihr basılğan
Her türlü emānlıqın izhār qılğan
Tiz barıp tiz kilmegi bol qılay dip
Tañlandı taḥsin itip barça turğan
- 349 Artuqça Ebū Cehl köp oyaldı
Sözlemey çadırına qatıp yandı
Kervānlar andın kiyin sefer itib
Mekkege āḥir bir kün köçüp bardı
- 350 Barçası menziline turap kitdi
Muniñmin bir niçe vaqt ortada ötti
Ḥadīce Muḥammedge timegine
Oylanıp niçe türlü ḥayāl itdi
- 351 Bar irdi yene bir zen Nefīse atlı
‘Aqlığa artuq irdi ferāsetli
Ḥadīce köñlündeki müdde‘ āsın
Çaқırıp ḥalvetcāyda oğan aytdı
- 352 Ol aytdı Muḥammedge özüm barıp
Sorayın müdde‘ āsın sözge salıp
Qaytadan bir ḥaberin kiltüreyin
Eger de ma‘ kûl körse qabul alıp

T1; T2: 33

B: 33

- 353 Nefîse bu sözni itip kitdi turup
Tâlibniñ hulisine bardı yürüp
Resûlğa halvetcâyda dūçarlanıp
Söyledi niçe türli giñeş kılıp
- 354 Ortada ustalıkbin köp söz ötti
Âhiri aytқан sözi muña yetdi
Oylanmay ne sebebden yorarsız dip
Köñlünde müdde‘ âsın ızhar itdi
- 355 Peyğamber beyân itip kıldı ma‘ lûm
Artuq bar öylenmekge köñlüm minim
Aytdırıp yaqşı yerden öylenmekge
Mihrine yetetuğun yoqdur malım
- 356 Resûlğa Nefîse aytdı sözüm tiñle
Pākize bir bay hatun bardur munda
Hāhlasañ helālлықğa afarayın
Mihr üçün muhtacı yoq dünyā pulğa
- 357 Resûl aytdı ol aytқан niçün hatun
Anıqlap mağan bildir haqıqatin
Nefîse cevāb birüp resûlğa aytdı
Hadice Huveylid kızididür atın
- 358 Resûl aytdı Hadice köp bilgili
Hiçkimniñ filān dirge kilmes tili
Qança me şehzādeler alalmağan
Oylaysız tiyedür dip niçün munı
- 359 Ol aytdı Hadiceniñ ihtiyarı
Evveldin berüp qoyğan munda barı
Toy kılıp Mekkelikge ta‘ ām berip

Bereyin nikāhlatıp sizge anı

360 Nefise bol sözni aytıp kitdi yanıp
Ma' lüm ğıyp Hādīceğa aytdı barıp
Mal süyüp toy kılmağnıñ ğāmın itti
Hādīce cān u dilmin ħorsendlenip

361 Kureyşniñ barçasına ħaber birdi
Kilsün dip resülğa hem aytıp irdi
Layıklı Muḥammedge kiyim tapmay
Könlünde Ebū Ṭālib kayğı yerdı

T1; T2: 34

362 Resül hem otur irdi fikir itip
Könlünde hafalığı haddin ötüp
Her türli kıymet bahā kiyim alıp
İşikdin Ebū Bekr kildi yetip

B: 34

363 Dip aytdı yā Muḥammed bol cāmeni
Kiysün dip alıp kildim sizge anı
Evvelden sizniñ üçün tayyarlangan
Yağşı ton kıymet bahā muniñ barı

364 Ademler Hādīceden kildi yene
Alıp kildi kıymet bahā niçe cāme
Muḥammed ol kiyimni pervā kılmay
Bekrniñ cāmelerin kiydi heme

365 Hamza ' Abbas Ebū Ṭālib birge yürdi
Ziynetli bir ħulīge barıp kirdi
Artuqça özgelerden ' izzet itip
Aldına ta' ām tartdı niçe türli

366 Bar irdi kañça kulı Hadīceniñ
Yubardı āzād kıılıp ol kün barın

Başına peygamberniñ nişār itip
Saçturdı tabaķ birlen ıallazrın

367 Ol küni zıyāfeti ĥaddin ötdi
Toy tarķap ĥalknıñ barı ĥaytup kitdi
Andın soñ peygambermin Ĥadiceġa
Ĥuṭbe oķup Ebū Ṭālib nikāḥ itdi

368 Yok irdi dünyāsınıñ hıķbir sānı
Körsetip taşķarıġa caydı anı
Resūlġa ĥalk aldunda Ĥadice aytdı
Ortaķsız özümniġi munıñ barı

369 İlgeri iḥtiyārı irdi bizde
Barķasın baġışladım bol kün sizge
Zerredey miniñ hıķbir daḥilim yok
İşleñiz her ne kilse köñlüñizge

370 Tarķaşıp hāşiminiñ barı kitdi
Ķoşulup murādına bolar yetdi
Ĥesābsız Ĥadiceniñ dünyā malın
Muḥammed ġarīblerge ĥaber itdi

371 Bilseñiz bir Ĥudānıñ ĥudreti bol
Bendege ‘ibret üçün ĥılġanı bil
El-ķıssa resūl-i Ĥudā Ĥadicemin
Ķoşulup şoḥbet itdi bir niķe yıl

372 Peyġamber yigirmi biş yaşda irdi
Çol vaķtde Ĥadiceni ĥırķda dirdi
Resūlġa ĥoşulġan soñ Ĥadiceden
Vücūdġa üç oġul min tört ĥız keldi

373 Evveli toġub irdi Ķāsım oġlı

T1; T2: 35

Çol üçün Ebu'l-Ḳāsım laḳab kıldı
 Ruḳıyye Zeyneb Gülsüm hem Fāṭıma
 Andın soñ Abdullāh min Tahīr toğdı

374

Yaşlıḳda ölüp kitdi oğulları
 Ḳızlarınñ belāḡatge yetdi barı
 Resūlniñ iki ḳızın ‘ Oşman alğan
 Ciftlendi Fāṭımā min ḥazreti ‘ Alī

B: 35

375

Bay boldı resūl-i Ḥudā ḥaddin asıp
 Ğarībge ḥayr iterdi köp karaşıp
 Ḥadīce zerre közün salmas irdi
 Dünyāsın yok kılsa hem ḳanḳa saçıp

376

Yaḥşılar bir Ḥudānıñ kör ḳudretin
 Yazdırğan ḥabībim dip ‘ arşga atın
 Ḳarnında anasınıñ yetim yetip
 Tartḳızdı öskennen soñ bol miḥnetin

377

Āḥiri ṭul ḥātunmin öylendirdi
 Ḥesābsız dünyā birüp ḡanī kıldı
 Andın soñ resūl-i Ḥudā Ḥadīcemin
 Ḳanḳa vaḳt şoḥbet itüp birke turdı

ḲUREYŞLERNİÑ KA‘ BENİ BİNĀ ḲILĠANI

378

Resūlğa otuz bişge kildi sene
 Çol yılı bir vāḳı‘ a boldı yene
 Ka‘ beni tüzetmekge ṭaleb itdi
 Mekkelik ḳureyşlerniñ barı heme

379

Ka‘ beniñ ilgeride divalları
 Boyunday bir ademniñ irdi barı

İçine bir mertebe karkın kirip
Her yerden kitip irdi bozup anı

380 Üstü hem yok idiler hîç yapılgan
İşigi bir dey irdi kur yer birlen
İlgeri cürhümiler tüzetgende
Yok idi bülend itip ışık kılğan

381 Caynalıp Mekkelikniñ barı turdı
Divalnı bozmağ üçün taleb kıldı
Tört burçin dört cemā' a bölüp alıp
Barçası birden turup kolun urdı

382 Çol zamān bir ejderha peydalanıp
Aldınan karşı çığıp turdı barıp
Divalnı bozmaqlıktan kolun tarttı
Kureyşler munı körüp hayrān qalıp

383 Barçası Hakkā kıldı köp münacāt
Dip aytdı ey Hudāya kâzıyu'l-hacāt
Öyüñni tüzetmekge oylap idik
Bozdırmas heybet itip bol maḥlūkat

384 Bol işni dergāhına ma' kıl körüp
Ka'beni tüzetdirseñ ruḥşat birip
Fazlñmin bol ejderni alıs itgil
İkinçi körünmesün nişān berüp

T1; T2: 36

385 Bol türli köp söz itip du' ā kılp
Ka' beğa barçası hem kildi yürüp
İlgerki 'ādetindey ol ejdeha
Bolarğa hamle kıldı yene turup

B: 36

- 386 Bir aq kuş çol zamānda kökdin inip
Ejderni ayağnan tutdı kilip
Körsetmey yuqarığa alup kitdi
Andın soñ körünmedi nişān birüp
- 387 Qureyşler munı körüp horsendlenip
Bozmaqğa taleb itdi qolun salıp
Divālden qaysı taşnı alıp qoysa
Urnına turar irdi yine barıp
- 388 Bol türli köp hādise ortada ötdi
Üstüñi divāllerin ber-hem itdi
İbrahim Hālīl birlen İsmā‘īlniñ
Özleri qoyğan taşqa bolar itdi
- 389 Oylandı Mekkelikler qança turup
Bayqadı bir mertebe kitmey urup
Mekkeniñ şehrindeki tamnıñ barı
Urnıdın qımılladı lerze qılıp
- 390 Bozmadı İbrahimniñ ol cāyların
Cürhümi qoyğan taşnıñ aldı barın
Bir cāyi Haţim atlı tışda qoyup
İçinen ‘imāretniñ qıldı ğāmın
- 391 Tört qavim dört tarafdan divāl ördi
Resül hem haşimīmin birge yürdi
Yalangaş ayağımın layni basıp
Yigitler qatarında hıdmet qıldı
- 392 Yürerdi barı turup
Resül hem türmek boldı taleb qılıp
Muhammed ‘avretiñni açma didi
Ġäibden qulağına āvāz kirip

- 393 Tahsîn ğıyp resûl-i Hudâ munı iştti
 Âvaznıñ heybetiden talup kitdi
 Divâlnı âdem boy kötergen soñ
 Hucreni qoyatuğun câyğa yetdi
- 394 Qavminiñ telas itip aytdı barı
 Dir irdi biz koyarmız urnına anı
 Qoyğanğa köp şevâblar boladı dip
 Qıymadı birbirine barçaları
- 395 Ol cencal qatdı bolup haddin aştı
 Âhiri uruşmaqğa yaqınlaştı
 Bir âdem Muğire oğlu Velîd digen
 Alarğa bol sözni aytıp ağızın aştı
- T1; T2: 37 396 İçikden beni Şeybe her kim kilse
 Evveli özgelerden içgeri inse
 Barçañız aytkanına turıñızlar
 Ol âdem qaysı türli cevâb birse
- 397 Barçası bol aytkanın qabûl kördi
 İçikge nazar salıp turur irdi
 Hudânıñ kudretimin resûl-i Hudâ
 Evveli çol içikden çığıp kildi
- B: 37 398 Resûlni tanığan soñ cayılğan köp
 Şadlandı barçasına horsendlıq kip
 Bizlerge toğrılıkbin hakem kılar
 Muhammed Emîn yağşı kildiler dip
- 399 Bildirip müdde' âsın aytdı barı
 Qaratıp turmız didi sizge anı
 Üstüne peygamberniñ kiyip yürgen

Bar irdi bir mübârek hırkaları

- 400 Hırkasın resûl-i Hudâ yerge salıp
Üstüne taşnı koydı özi afarıp
Dip aytdı tört kavimnen törtev kilip
Köterip koygıl didi birden barıp
- 401 Barçası bol hükmini kabûl aldı
Tört âdem tört kavminen tayarlandı
Hırkanıñ tört burçınan törtev uşlap
Urnınıñ qatarına alıp bardı
- 402 Koymağğa cencal bolup türdi yene
Bol sözge rızâlandı barı heme
Dip aytdı yâ Muḥammed bol da‘ vānıñ
İlgeri berip idiñ hükmin saña
- 403 Eli hem şerâfetli bol hıcrını
Urnına öz kolıñmin koygıl anı
Bol hıdmet sizniñ birlen temâmlansun
Rızadur siz koymağğa halknıñ barı
- 404 Hıcrni resûl-i Hudâ kolna alıp
Mübârek öz urnına koydı afarıp
Elkışsa beytullahnıñ divalınıñ
Barçası bitip boldı temâmlanıp
- 405 Böldiler büyükligi yigirmi kez
Çunday dip giñligin hem aytoldı söz
İçine altı yerden üstün koyğan
Tübesi on bir yığaş irdiler nîz
- 406 Âdemnen bol künkece bol ka‘beni
Tüzetgen niçe merte bozup anı

Evveli beytü'l-ma' mūr munda irdi
Bol künde ferişteniñ kıbleleri

T1; T2: 38

407 Ma' murnı yeti āsmaña alup kitdi
Şiş nebī taş tafrağdan bervay itti
Dünyâyı tūfan suyu alğanında
Ġarķ bolup ol öyge hem şikest yetti

408 Şeklinde kızıl tübe urnı turup
Yürerdi şerāfetin barça bilip
İbrāhim peygambermin hem İsmā'ıl
Üçünçi ka' be saldı binā kılip

409 Törtünçi ' Amalıķa saldı yene
Bişinçi binā kıldı Cürhūmi aña
Ġureyşler altılançı bozup saldı
Özgertip şüretiniñ barın heme

B: 38

410 Bol sefer taşķarıda ħaţım qaldı
Özgesi qalibında dürüstlendi
Yetinçi ibn Zübeyr pādşāh bolup
İbrāhīm tertībimin binā saldı

412 Siyerde peygamberden bir ħadīs bar
Anı hem bildireyin kılip izħār
Āħirniñ mezigilinde beytullahnı
Dip aytdı ħarāb kılur Habeşiler

413 Ba' zı dir Fāţıma hem çol yıl toğdı
Şā'nında "ħayru'n-nās" laķab kıldı
Ġırķ yaşķa yetkeninçe resūl-i Ĥudā
Allahga ħamd-ı tesbīħ itip yürdi

414 Ba' zı vaķt oturardı ħarģa barıp

Ĥudānıñ ģudretine nazār salıp
 Āsmān yer eşyālarnıñ yaralğanın
 Zıkr itip oylar irdi köñlüne alıp

415 Muniñmin bir niçe vaqt ortada ötti
 Tünlerde ģarnıñ işin vaţan itdi
 Aytarlık hıç ģādişe peydā bolmay
 Elķışsa resül yaşı kırķġa yetti

416 Bir rukn bol aytolğan sözniñ barı
 Mücmelmin öz ģālimçe aytdım anı
 İlgeri aşģāb-ı fılniñ mezgilinde
 Dip idim peyġamberniñ toġulğanı

417 Ol yerde aşģāb-ı fılniñ ģikāyetin
 Ma' lüm ģıyp aytmay idim kiyngi artın
 Resülniñ vāķı' asın ģoya turup
 Anıñ hem bildireyin ģaķıķatın

ĤİKĀYET-İ AŞĤĀB-I FİL

418 Yemenge Zü nüvās pādşāh boldı ģālib
 Ĥalkımın cühüd dīnin ģabül alıp
 Necrānlık dīnge inmegen nasrānīni
 Şandukġbin köydürürdi otķa salıp

T1; T2: 39

419 Ketesi necrānīnin Ürdüs irdi
 Ĥayşerġa rum pādşāsı ģaçıp kildi
 Yahūdniñ nasrānīġe ģılğanların
 Arz itip evvel āģır ģaber birdi

420 İştıp rum pādşāsı ģayġılanıp
 Oylandı her ne ģayāl köñlüne alıp

B: 39

- Yemenge elisliḳdan ıyın boldı
 ayşerden uruşmaḳḡa  asker barıp
- 421 H̱abeşniñ pādşāsına yazdı nāme
 Naşrāni dīninde irdi barı heme
 Cehūdlar necrānīni küydürgenin
 Kaḡızbin izhār itip bildirdi aña
- 422 Dip aytdı dīn şerīkiñ cebir körüp
 Turardı ecr itiniñiz yardım berip
 ayşerniñ usı türli yazḡan ḡaṭṭı
 Ürdüsbın Necāşīḡa tigdi kilip
- 423 Necāşī ḡayretlendi munı iştıp
 aşāşın afarmakḡa köñli kitip
 Yetmişmiñ atlı  askerden yubardılar
 Alarḡa iki ādemni serdār itip
- 424 Erbaṭ dip at oyulḡan birine anıñ
 Biriniñ Ebrehe dip oydı nāmın
 Cühüdniñ irkeklerin öltür didi¹²
 Ḥātun min esir itip balaların
- 425 Yemenniñ maḡkūmına yaḡın bardı
 Bolardan cühūdlar hem ḡaberlendi
 Ẕü-nūvas hem leşkerimin arşu ıḡıp
 Şaḡradakiler yatḡan yolun aldı
- 426 İkevi birbirimin arşu turup
 Meydānda an tokuştı uruş ılıp
 H̱abeşniñ leşkerine ṭakat ılmay
 Cühūdlar meydān yirden açtı sinip

¹² Didi: di B

- 427 Kırdılar irleriniñ barın heme
Oğul kız hatunların satdı yene
Ebrehe andın kiyin Erbať minen
Kańça waķt ĥakem bolup turdı ańa
- 428 İkevi ĥukūmetge köp telasıp
Āĥiri düşmen boldı ĥaddın asıp
Leşkerin iki bölüp uruşmaķǵa
Üstüne birbiriniñ kildi basıp
- 429 Şaf baǵlap iki leşker karşı turdı
Ortada niće merte ilçi yürdi
Ebrehe mekerlikni köñlüne alıp
Bildürüp uşbu sözni izĥār kıldı
- T1; T2: 40 430 Dip aytdı uruşmasun leşker hergiz
İgevmiz birbirrevge bolayıķ kiz
Birimiz ġalib bolup qatıl itsek
Uruşmay müdde‘ āmız bitedür tiz
- 431 Erbať hem qabūl alıp anıñ sözün
Yürgüzdi at oynatıp meydāńǵa özin
İbrāhim ‘ Anūd atlı bir quluna
Bildirdi izĥār itip bol menzin
- 432 Dip aytdı barǵan waķtde meydāńǵa min
Öltürgil bir iş kılıp Erbaťnı sin
Özüñni āzād itip en‘ ām birüp
Köñlüñni tolturayın dünyā birlen
- B: 40 433 ‘ Ānūd hem anıñ sözün qabūl kıldı
Meydānnıñ bir..... barıp turdı
Ebrehe andın kiyin at oynatıp
Uruşqa tayyarlanıp yalguz yürdi

- 434 İkevi birbirine ucrasıp kız
 ılıçın yalankaçlap ıldılar hız
 Erbatnıñ zarbı birlen Ebreheniñ
 Çol zamān üstüñi irni kisildi tiz
- 435 Çol üçün Eşrim digen laqab aldı
 Meydānga vaqtin tapıp ‘ Anūd bardı
 Habersiz uruş ılıp yürgeninde
 Artınan ‘ Anūd kilip ılıç saldı
- 436 ılıçı arqasınan kitdi ötüp
 Çol zamān Erbat öldi ecel yitip¹³
 Ebrehe andın kiyin hākim boldı
 Barça halk aytқан emrin abül itip
- 437 Bol işdin Necāşige haber bardı
 Artukça Ebrehege ahırlandı
 Tofraqğa saal saçın oşamen dip
 Ant içüp asem sözün aғzına aldı
- 438 ıldılar atlanmaqğa ‘ asker gāmın
 Ebrehe bol haberin işitti anıñ
 Pādşāhgā ‘ özür itip ‘ arza yazdı
 Hesābsız tayyar itip tartuların
- 439 Dip aytdı ey şehryār ‘ arzım tiñle
 Kiler dip işitgenmin sizni munda
 Ne hācet leşker alıp sefer itmek
 uvvetsiz min şıfatlı ‘ āciz ulğa
- 440 Erbatdan yemen halkı cebir kördi
 Düşmanlık barçasınıñ köñline indi

¹³ Yitip: itip B

Öziniñ zālimgi sebebidin
Bir qulnıñ urğanımin Erbat öldi

T1; T2: 41
441 Erbatnıñ izlemedim kısaş qanıñ
Oylandım taleb itsem hūnın anıñ
Qulumnan bol hūkūmet kiter didim
Mundağı cebirlentsem hālkıñ barın

442 Köñlüm çol bol hālkılarınñ ‘aqlın eyletip
Qança me ‘askerlerin qasna irtip
Etrāfnıñ şerhrlerin açıp alsam
Habeşniñ maḥkūmına dāḥil itip

443 Saçı min saqalınıñ kılın alıp
Yemenniñ tofrağına qoşup salıp
Anı hem Necāşīğa yubardılar
Qasemnen qotulsun dip rızalandı

444 Necāşka usı türli ‘arza yetdi
İlgerki günāhınıñ barı ötdi
Atına Ebreheniñ yarlıq yazıp
Yemenniñ maḥkūmına ḥākim itdi

B: 41
445 Bol kağız Ebrehege tigdi barıp¹⁴
Artuqça sivindiler ḥorsendlenip
Yemenniñ maḥkūmına ḥākim boldı
Qança vakt pādşāhlıǵı qarār alıp

446 Bir yılı zūhiccede ḥac bolǵanda
Ka‘bege barur irdi ba‘zı bende
Bol hālkılar qay tarafǵa baradur dip
Ebrehe bir ādemnen sordı anda

¹⁴ Tigdi: itdi B

- 447 Ol aytdı Mekke içre beytullāh bar
Ol öyni her yıl barıp tavāf kılar
İbrāhim Ḥalilullāh binā kılgan
Yer üzre ka‘ betullāh bolup turar
- 448 Ebrehe sual itip sordı yine
Ol öyni nedin kılgan bildir maña
Ol aytdı taş balçıkdan binā kılgan
Allahdan köp fażilet bardur aña
- 449 Oylandı Ebrehege hayāl yitip
Bir öyni saldırayın binā itip
Bol halknı tavaf kıl dip emr iteyin
Ka‘ bege barmasunlar mundın ötüp
- 450 Munı dip cem‘ eyledi köp talazar
Bir nice ustalarını kiltürdiler
Tala min cevāhirden ziynet birip
Nakşnıñ barın saldı dünyāda bar
- 451 Artuqca selv itdi ziynet berip
Taḥsin ğıyp tañlanurdı her kim körüp
Halkına fermān itip cār çaqratdı
Bol öyni tavaf it dip her yıl kilip
- 452 ‘ Arz itib Necāṣıge bildürdi bāz
Bir öyni sizniñ üçün eyledim sāz
Her yılı halknıñ barı tavāf iter
Mundın soñ kılmaydı dip Ka‘ beni hac
- T1; T2: 42 453 Bol işdin halknıñ barı haberlenip
Temāṣā kıлмақlıқnı köñlüne alıp
Eṭrāfda her şhirniñ ādemleri
Ol öyni körer irdi her yıl barıp

- 454 Elkışşıa ‘arablar hem muni iştip
Rancudı hafalığı haddin ötüp
Bir ‘arab Nevfel atlı yemen bardı
Könlünde bir hayālını fikir itip
- 455 Ol öyni içigine bardılar tiz
Közetçi ademlerge uçradı kız
Nezr itdim uşbu öyde yalguz özüm
Bir tüni otursam dip aytdılar söz
- 456 Barçası çığıp kitdi tilin alıp
Ol ‘arab öy içinde yalguz ıalıp
Naķşınıñ barın bozup necis sürtüp
Körünmey öz yurtına kitdi yanıp
- B: 42 457 İrtemin közetçiler öyge bardı
Bol bolğan vāķı‘ ağa hayrān ıaldı
Bir ādem munday ıılıp kitdiler dip
Bildirdi Ebrehege bol haberni
- 458 Ebrehe muni iştip ıayğurdı köp
Oylandı hātırına bol hayal kip
‘Arablar ka‘ besi üçün düşmen bolup
Elbette bol yumuşını ıılığandır dip
- 459 Ant içti beyt’ul-lahnıñ bozup barın
Yemenge kiltüreyin tofraıların
Atlanıp ‘askerimnen özim barıp
Kileyin hūb cezāsın berüp anıñ
- 460 ‘Arz itip Necāřıge yazdı nāme
Bildirdi vāķı‘ anıñ barın heme
Ka‘beni ber-hem itip yok ıılayın

Kerem gıyp fil Maḥmudnı berseñ maña

- 461 Bar irdi Necāşīniñ Maḥmūd fili
Aķ irdi artuķ olgan rengi türi
Düşmeñe ğālib bolup yeñer irdi
Özimin alıp barsa her kim munı
- 462 Necāşķa Ebreheniñ haţtı kildi
‘ Arabġa atlanmaġın ķabül kōrdi
Yene de bir niķe fil yoldaş itip
Aytolġan Maḥmūd atlı filin birdi
- 463 Ebrehe üç yüz miñ ir ķasna irtip
Hem yene tört miñ filni yoldaş itip
Ka‘beni harab ķılıp bozmak üçün
‘ Arabniñ maḥķūmna kildi yetip
- 464 On ādem Ḥimyerīden tayyarlandı
Yemennen yeti yüz ir yene bardı
‘ Arabdan bir niķe miñ ādem bolup
Ebrehe leşkeriniñ yolun aldı
- 465 Uruştı iki leşker ķarşu turup
Meydānġa bahadurlar özün urup
Āḥiri ‘ ārablarga şikest berüp
Uşladı iki ādemin bende ķılıp
- 466 Ḥaşimniñ sergerdesi Nevfel irdi
Etrāfniñ barķasına ḥaber birdi
‘ Arabdan bir ţāife leşker bolup
Aldına Ebreheniñ ķarşu kildi
- 467 Bol uruş ķatı boldı ḥaddin ötip
‘ Arablar yüz ķaytardı şikest yetip

T1; T2: 43

Evvel kilgen âdemlerniñ köpin kırdı
Uşladı Nevfelni hem esîr itip

468 Tâifniñ menziline bardı yene
Halkınıñ qarşu çıǵıp barı heme
Hesâbsız köp dünyanı tartu itdi
Bergenin qabûl kılıp tiymedi aña

B: 43

469 Andın soñ ol cāydan hem köçüp kitdi
Mağmes dip at koyulğan cāyğa yitti¹⁵
Habeşî Esved atlı birev barıp
Mekkeniñ qavî tivesin talan itdi

470 Mekkeniñ ol vaqtdaǵı sergerdesi
Muṭṭalib ibn Hâşim irdi başı
Ebrehe leşkeriniñ köpligidin
Yok irdi uruşmaqğa hîç çemesi

471 Köp irdi Muṭṭalibniñ dünyā malı
İki yüz yürüp tiveleri
Mekkenen çapıp alğan mallar birlen
Habeşler kitip irdi alıp anı

472 Ebrehe leşkerinde bir âdemzād
Ātların dip ayturdu anıñ Hunāt
İlçige barmaqlıqğa ta‘yin itip
Aytqıl dip uşbu sözni eyledi yād

473 Dip aytdı işitiñiz ey ‘arablar
Bol yerge kilmekimde müdde‘ām bar
Sizlerni öltürgeli kilgenim yok
Ka‘beniñ öyün bozup eylesem hār

¹⁵ Yitti: yitdi B

- 474 Egerde aytқанımnan muyın bursan
Tayarmin uruşmaqğa karşı tursañ
Bir öyniñ biz tarafқа irip kilgil
Bol aytқан fermānımnı qabūl qılsañ
- 475 Qureysқа ilçi bolup Hanañ kildi
Mekkeniñ içigidin içgeri indi
Aldunda Muṭṭalıbnıñ karşı turup
Pādşāhnıñ aytқан sözın haber birdi
- T1; T2: 44 476 Qureysniñ keteleri munı iştip
Halvetde ‘aqlıdastı giñeş itip
Bol küni Ebrehemın uruşqanmin
Biz anı cengelmeymiz kuvvet yetip
- 477 İbrāhim beytu’l-lāhnı qılğan binā
Saqlaytun igesidür anıñ Hudā
Bizlerniñ qaysı türlü işimiz bar
Bozdırsa öz yaratқан maḥlūqına
- 478 Barına bol maşlaḥat ma‘ qūl kildi
Hunaṭnıñ ‘Abdu’l-muṭṭalıb qasna irdi
Muṭṭalıb kilgenidin haber birip
Pādşāhnıñ ruḥşatımnı içkeri itdi
- 479 Şüretin Muṭṭalıbnıñ pādşāh körüp
Körüşti tahtdan tüşüp özi kelip
Qasınan urun berüp oturgızdı
Artuqça bir muḥabbet köñline inip
- 480 Pādşāhnıñ Muṭṭalıbğa köñli kitdi
Süreti siyāseti ‘aqlın ilti
Ka‘beni bozmağıl dip sorar bolsa

Anı hem bireyin dip hayāl itdi

B: 44

481 Soradı suvāl aytup Muṭṭalibden
Ma‘ lūm it ni yumuṣṣa kilipdürsin
Könlünde qaysı türli işiñ bolsa
Barçasın en‘ ām itip biredürmin

482 Muṭṭalib pādşāhğa itdi kılıp izhār
İki yüz tivelirim kilipdürler
Emr itip öz tivemni qayıdıp berseñ
Kilmekde usı türli müdde‘ ām bar

483 Ebrehe Muṭṭalibden munı iştdi
Āvāz ğıyp açığılanıp ‘ itāb itdi
Dip aytdı evveli sin kilgeniñde
Könlüme sūratıñnan şādıq yetdi

484 Sözüñnen himmetsizlik kördüm siniñ
Müdde‘ ām kilmekimde tivem didiñ
Öziñe uşbu yumıṣ lāyık pedī
Mekkelik qureyşlerniñ ketesi idiñ

485 Üstüñe leşker tartıp kilip tursam
Mekkeni bozmaqlıqğa taleb kılsam
Ka‘ beni sorağalı kilgendür dip
Kildiñ dip ne yumıṣğa suāl sorsam

486 ‘ Arz itip tilenmesdin mendin munı
Tiveñni taleb kıldıñ uşbu küni
Sūretiñ yaḥşı bolup körünse hem
Söziñnen himmetsizlik boldı turdı

487 Sen aytқан tivelerniñ barın temām
Qılamen faqırlerga bir kün ta‘ ām

T1; T2: 45

Bol türli himmetsizlik söz aytmaydı
Pādşāhnıñ hūzūrına kilgen ādem

488 Muṭṭalib pādşāhğa aytdı ey şehryār
Özimniñ mülkim irür bol tivelər
Ka‘beğa meniñ hıçbir dāhılim yok
Öziniñ haqıkatde igesi bar¹⁶

489 Öz öyün irāde itse saqlar özi
‘İlāc yok sizden kilse bozmağ kizi
Ka‘beniñ bozulmağı toğrısında
Aytmağğa hācet imes mağan sözi

490 Ebrehe Muṭṭalibge aytdı yene
Aytasın ige bar dip başka aña
Ka‘beni uşbu küni harāb itsem
İgesi ‘ilāc kıılır niçün muña

491 Muṭṭalib pādşāhğa aytdı siz bilürsiz
Filān dip söz aytmaymız ol öyge biz
Ebrehe andın kiyin fermān itip
Özine tivelər birdiler tiz

492 Muṭṭalib beytu’l-lāhğa kaytup kildi
Qavmine körgenler in haber birdi
Mekkededen halknıñ barı tışqa çığıp
Malmin muhkem tağka barıp egindi

B: 45

493 Muṭṭalib ka‘be içinde yalguz qalıp
Yafısup halkasınan qatdı nālıp
Allahnıñ dergāhına münācāt kıyp
Ayturdu uşbu sözni ağızına alıp

¹⁶ Haqıkatde: haqıqatinde B

- 494 Dip aytdı ey Hudā yā hayy-i dānā
 Evveldin maḥsūs irür bol öy saña
 Öz öyün saqlamaqğa kemlik kılmas
 Yaratқан maḥlūkınıñ barı heme
- 495 Ebrehe köp leşkermin alıp filni
 Ka‘beni bozmaqlıqğa taleb kıldı
 Yā bozdır yā bolmasa emān saqla
 Öz mülkiñ hejde ‘ālem bār-ı küllī
- 496 Uruşqa kuvvet yokdur bizde hergiz
 Köp aytdı dergāhına münācaāt söz
 Mekkeni ādemlerden ḥālī taşlap
 Kavmine Muṭṭalib hem bardılar tiz
- 497 Kureyşler tağ başında qarār aldı
 Tañ atıp yerniñ yūzi rüşenlendi
 Ebrehe leşkerine deste tüzep
 Aldına piş cenk gıyp filni saldı
- 498 İlgeri aytıp idim Maḥmūd filin
 Yürgizdi barçasınan evvel burın
 Kureyşler münācāāt kıyp turur irdi
 Habeşniñ leşkeriniñ körüp turun
- T1; T2: 46 499 Filden soñ leşkeriniñ barı yürdi
 Naqqāre kernāy çalıp dabıl urdı
 Fil Maḥmūd bir Hudānıñ kudretim
 Bir yerge barğanında tike turdı
- 500 Leşkerniñ hayrān bolıp barı temām
 Aldına niçe türli koydı ta‘ām
 Korkutup yā bolmasa çalınsa da
 İlgeri koymas idi hergiz qadem

- 501 Her türlü kılsa dāğı yürmedi hergiz
Kiyiñe başın bursa yürerdi tiz
İlgeri yürgizmekge hîle tapmay
Özleri turar irdi söyleşip söz
- 502 Deryānıñ tarafınan köp kuş kildi
Tumşuğı yaşıl muynı kara dirdi
‘ Arabda ol şıfatlı kuş bolmağan
Ayağı çegürtkeniñ formında irdi
- 503 Ağzında her biriniñ bardı bir taş
İki taş ayağında irdiler bes
Ol taşlar mercimekden olgan irdi
Körmekge dip aytadur noqātқа oḡşās
- 504 Yazılğan her birinde bardı bir haṭ
Öletün ādem ismin eylağan yād
Aynalıp beytu’l-lahñı tavāf itip
Kāfirmin qarşı turdı ol maḥlūkāt
- B: 46 505 Umtuldı her birine ḥamle itip
Ol taşlar kay birine tiyse yetip
Dübülğa qalkān savut cebesimin
Atımın özinen hem kiter ötüp
- 506 Laḥzada ol leşkerniñ barın kırdı
Yalguzak fil Maḥmūdı ölmey turdı
Ebrehe leşkeriniñ ḥālin körüp
Ḥabeşge yalguz özi kaçıp yürdi
- 507 Yol üzre bir keselge uçradı kız
Aldına Necāşiniñ bardılar tiz
Leşkerniñ şikest tapıp kırılğanın

Zıkr itip otur idi söyleşip söz¹⁷

508 Çol vaktde yuqarıdan bir kuş yetdi
Bir taşnı Ebrehege hamle itdi
Barınan a' zāsınıñ tizlep ötüp
Ol mel' ün cānı çıqıp ölüp kitdi

509 ' Arablar bol işlerniñ kördi barın
Oylandı haqıqatin bilmekge anıñ
Evveli Muṭṭalibniñ özi bardı
Bilmekge bol işlerniñ bir haberin

T1; T2: 47

510 Muṭṭalib berhem bolğan munı körüp
Çağırdı kureyşlarğa āvāz berüp
Barçasın dünyāsınıñ caynap aldı
Mekkelik ' ārablarınñ barı kilip

511 Az vaktde kāfirlerniñ ölügleri
Isıǵdan sasıp kitdi anıñ barı
Mekkeniñ ādemleri ğāmgın boldı
Hıç ' ilāc yok kılmaǵğa bolmay anı

512 Muṭṭalib du' ā kıldı Haqğa yene
Bizlerden kitsünler dip uşbu belā
Çol zamān yamǵur yaǵıp bir sil kildi
Ölügniñ alıp kitdi barın heme

513 Çol yılı resūl Hudā dünyāğa indi¹⁸
Evveli mu' cizesi uşbu irdi
Bol filniñ vāqı' asın āyet birlen
Bir Hudā habībine haber birdi

¹⁷ İdi: irdi B

¹⁸ İndi: yindi B

514 Mundağı zıkr iyledim munıñ barın
Bilsin dip hikāyesin her kim anıñ
Resūlniñ yaş şerīfı kırkğa kilip
Aytayın peygamberlik kilgenlerin

515 Allahdan yardım tilep hem ‘ināyet
Üçünçi ruknisidin eyledüm yād
Şāyedge vākı‘ āsın aytmağam men
Resūlniñ rüh-ı pāki bolğay mu şād

B: 47

RUKN-İ SİVÜM RESÜL-I HÜDĀĞA PEYGAMBERLİK KILGENLERİ

516 Yā Allāh ism-i pākiñ hayy u dānā
Halk itdün maḥlūkātñiñ barın heme
Dostuña vahy kilgen vākı‘ asın
Aytmağñı eylegey sin āsān maña

517 Resūlniñ yaş şerīfı kırkğa kildi
Körüngeñ taş ağaşlar selām birdi
Ġāibden niçe türli söz işitip
Tüşünde altı ayğaça her ne kördi

518 Munıñmin altı ay hem temāmlandı
Bir küni ġār ḥiraga resül bardı
Çol yerde yalguz özi oturganda
Közlerin ġalbe kıyıp uyqu aldı

519 Cebrāil çol mezgilde kildi yetip
Uygatdı peygamberni bir tebretip
Çarasa eṭrafıda hıç ādem yok
Közlerin yene kitdi uyqu iltip

T1; T2: 48

520 Cebrāil peygamberğa yene kildi

Turgıl dip yā Muḥammed āvāz birdi
 Uyğanıp eṭrafına nazar salıp
 Şeklinde ādemzādnıñ birev kördi

521 Ol ādem taşkarıǵa kitdi yürüp
 Urnıdın Muḥammed hem bardı turup
 Şafā min Merve taǵnıñ arasında
 Bir merte buyun yazdı pervāz kılıp¹⁹

522 Kötermey ayakların yerde itdi
 Āsmānǵa uzayǵandın başı yetdi
 Kün çıķış kün batışnıñ barçasın hem
 Yazǵanda qanatları alıp kitdi

523 Peyǵamber nazar salıp kördi anı
 Bar irdi altı yüz miñ qanatları
 Tört burçın bol dūnyānıñ basar irdi
 Eger de yerge tüşse yalǵuz feri

524 Bar idi şu⁶ leleǵan yüzinde nūr
 Mūnaqqaş a⁶ zāsında bir niçe tūr
 Ferište melekūtnıñ içinde hem
 Körmekge selvlikda artuqçadur

525 Muḥammed nazar salıp munı kördi
 Köñlüne uzunlıǵı taḥsīn kildi
 Körmegen qaysı türli ādemsiz dip
 Peyǵamber edeb birlen āvāz birdi

526 Ol aytdı min Cebrāil sözim tiñle
 Allahnıñ fermānı min kildim munda
 Fazlının Allah sizge kerem itip
 Peyǵamber meb⁶ ūş itdi ins ü cinge

¹⁹ Merte: meritebe B

B:48

527

Munı dip anatınan at ıkarıp
 Res lga ouıl dip birdi alıp
 Cennetni  haririne yazan irdi
 Dip aytdı oumaymin atnı tanıp

528

Cebr il Muammedge kildi yetip
 Bir sıktı anatımin mukem itip
 Aldına peyamberni oturguzup
 ar rni ou didi b z k rsetip

529

Dip aytdı oumaymen atnı tanıp
 Yaşımnan k rgenim yok mekteb barıp
   inde bol ar rni  yazuyı yok
 olga alıp araanmen naz r salıp

530

Cebr il tebess m ıyp yine bardı
 Res lni anatımin ısıp aldı
 Bol atnı y  Muammed ouıl dip
 Aldına ol ar rni egip saldı

T1; T2: 49

531

Peyamber bilmeymin dip azın a tı
    n i oltuna yine bastı
 Bol sefer sıkanında Muammedni 
 Sınmaga aburası yakınla tı

532

ar rni ouıl dip yine birdi
 oluna res l-i ud  alıp k rdi
 “’ kra” nı  ur ndaı s releri
  zini  tert bimin yazan irdi

533

Cebr il bir ayaın yerge urdı
 Bir bulak c r  bolup ııp turdı
  yretgen ta  limimin ah ret alup

Cebrāil imām bolup namāz kıldı

534 Usunday niçe türli yol körsetip
Öziniñ mekânına qaldı kitip
Közüme bol körüngen cin migen dip
Peyğamber oylar irdi fikir itip

535 Mekkege resül-i Hudā qayıdıp barıp
Yığıldı bîhüş bolup ısnın tanıp
Tünimni yâ Hadice bürüke dip
Bol körgen işlerine hayrân qalıp

536 Dip aytdı yâ Hadice tiñle sözüm
‘Acāib bir nerseni kördi közüm
Cebrāil melekmin dip haber birdi
Siskenip oylanamin cin dip özüm

537 Hadice peygamberden munı bilip
Bildirdi uşbu sözni izhâr kılıp
Köñlüñiz yâ Muhammed rancumasın
Cin perî bola mu dip hayâl kirip

538 İkinci ol mañlûkât körüngende
Çol zamân bildiriñiz aytıp maña
Aldına öz başımnı yalangaçlap
Çıqarıp körsetemin saçımnı aña

B: 49

539 Saç körse feriştelar qarap turmas
Ol yirge ikilençi qadem urmas
‘İyālñıñ ‘avret yiri açılğanmin
Siskenip cin periler fervâ kılmaz

540 Köñlüne bol sözni aytıp kuvvet birdi
Ol gârga Hadice min resül kildi

İkevi karar alıp oturganda
Cebrâil Hakk emrimin kökdin indi

541 Resûlniñ qatarına turdı kilip
Bildirdi Hadiceğa haber birüp
Perdesin başındağı açıp irdi
Cebrâil gâib boldı saçın körüp

T1; T2: 50

542 Resûlden kördüñ be dip cevâb sordı
Peygamber kitgenligin ma' lüm kıldı
Hadice süyüngündin na' ra tartup
Feryâd kıyp Muhammedge özün urdı

543 Dir irdi âvâz kılıp yâ Muhammed
Resüllik kutlı bolsun bolıñız şâd
Âhirniñ peygamberi siz boldıñız
Eyleñiz köñlüñizni gâmdın âzâd

544 Şâdlanıp her türlü söz aytur irdi
Tevrâtda körgenlerin haber birdi
Kâfirni da' vât itip dinge salıp
Allahdan vahiy birlen âyet indi

545 Evveli Hadiceni da' vet kıldı
Kelime tevhid itip dinge kirdi
Aytolğan ol bulaqdan tahâret alıp
Ta' limmin namâznı hem oqup bildi

546 İkinci islâm dînin tabdı ' Alî
Hak yolğa da' vet itdi resûl anı
' Alîniñ kılay dinge kirgeniniñ
Aytolur uşbu türlü tafşilleri

547 Ol vaqtda yarlı bolup Ebû Tâlib

‘ Alīni saklar irdi resūl alıp
 Bir küni namāz oqup turğanında
 Üstüne hāzır boldı ‘ Ali barıp

548 ‘ Alī aytdı yā Muḥammed büzürkvārım
 Qılğanıñ qanday işdur eyle ma‘ lūm
 ‘ Alīge resūl aytdı haberdār bol
 Allahnıñ buyruğıdur bol qılğanım

549 Sin dağı müslümān bol dīnge kirip
 Haqnı bir meni resūl bir haq bilip
 Allahnıñ emr-i ma‘ rūf işin itgil
 Ot bütğa tapınmaqdan alıs yürüp

550 ‘ Alī aytdı körmep idim burun munı
 Bol imes ecdādımñıñ tutқан dīni
 Andın soñ ruḥşat birse dīnge ineyin
 Atammin ‘ aqldaşıp uşbu tūni

B: 50

551 ‘ Alīge ta‘ yin itip aytdı resūl
 Kirmeseñ Haq yoluna qılmay qabūl
 Dīnge in dip meniñ aytқан bol sözimni
 Hīç kimge izhār itmey yaşurın qıl

552 Resūlden ruḥşat alıp ‘ Alī kitdi
 Her türli hayāl itip ol tūn ötdi
 Köñlüne qādir Hudā nūrın töküp
 Kirmekge dīn yolına māil itdi

553 Yene aytdı evvelinde atam Tālīb
 Resūlniñ tur dip idi tilin alıp
 Dīnge in dip aytқан emrin qabūl qılsam
 Atam hem ma‘ qūl körgey rızalanıp

T1; T2: 51

- 554 Muni oylap resûlğa gip ırte birlen
Toqtalmay dīnge kirdi itip īmān
Senede çol vaqıtde Murtaẓānıñ
On yılğa tolup irdi yaşı ey cān
- 555 Resûlğa düşenbe kün vaḥiy kildi
Ḥaḳ yolğa da‘ vet it dip ḥaber birdi
Allahnıñ birligine kelme aytıp
Murtaẓā seşenbe kün dīnge indi
- 556 Zeyd ibn ḥāriş irdi üçünçisi
Dip aytur peygamberniñ azadlusı
İlgeri ferzendim dip laḳab kılğan
Resûlniñ oğlu dirdi körgen kişi
- 557 Dīnlerin yürür irdi ḥūb yaşırap
Körmeytün ḥalvetcāyda namāz kılıp
Bolarnıñ munday kılğan işlerinen
Bir küni ḥaberlendi Ṭālib bilip
- 558 Peygamber ‘Alī birlen tavğa kitip
Bir cāyda turur irdi namāz itip
Yā resûl bol kılğanıñ qanday iş dip
Aldına ebū Ṭālib kildi yitip
- 559 Ṭālibğa resûl aytdı bol ḥaberdār
Atamız İbrāhīmniñ dīnidürler
Bir Ḥudā mini resûl-i bir ḥaḳḳ itdi
Dīnge inip ḥaḳḳ yoluna biriñiz yār
- 560 Resûlğa bol sözni aytdı ebū Ṭālib
Söziñniñ rāstlığıtur ma‘ lūmlanıp
..... hem ata baba dīnin qoyup
Ḥaḳḳ yolğa kirelmeymin tiliñni alıp

- 561 Ƙureyšniñ âdemlerin da‘ vet itip
 Dĩnge sal til alğanın yol k rsetip
 Tenimde c n barında inş all h
 H   kimnen rancumazsın ziy d yitip
- 562 Res l a bol s zni itip  uvvet birdi
 Mekkege bar ası hem  aytup kildi
 T rt n i  m n itip d nge kirgen
 H zreti eb  Bekr şidd k irdi

B: 51

H ZRET  EB  BEKRNI  D NGE K RGEN 

- 563 şidd kn    m nında k p  ol bar
 Siyerde bar as n hem aytadurlar
 Bekrni  burun k rken işlerini 
 Birevin bildireyin  ılıp izh r
- 564 Bol va tdan yigirmi yıl burun irdi
 Uy uda eb  Bekr bir t ş k rdi
 T ş nde k ky zinen peyd  bolup
 Ka‘beni  d v r na bir ay indi

T1; T2: 52

- 565 B l ndi ni e merte p relenip
 Mekkeni   ylerine kirdi barıp
  sm n a bar a hem  aytup kitdi
 şidd kn    y ndeki  ı may  alıp
- 566 Urn d n irt  birlen şidd k turd 
 Cuh ddan bir ‘ lim a izh r  ıldı
 Ol aytd  bol işi ni  bar  b ger
 K rgenge ‘amel  ılma us  t rli
- 567 S d   ıyp ş m a  ıkt  şidd k yene

Kiz boldı yol üstünde Baḥīrağa
Mekke de burun körken işleriniñ
Zıkr itdi evvelinen barın heme

568 Şıddıķğa Baḥīra aytdı öziñ kimsin
Dip aytdı ebū Bekr Ḳureyšden min
Ol aytdı ayā Şıddıķ bildireyin
Ta‘ bīrin bol tüşiñniñ ma‘ lūm kılğan

569 Mekke den peygamber zāhir bolur
Dünyāğa şerī‘ ati aniñ tolur
Ḳasında vezir bolup bir turarsın
Urnına ölgendin soñ sini koyur

570 İşitip ebū Bekir ḥorsendlenip
Bol sözni yurar irdi köñline alıp
Peygamber meḇ‘ ūş bolup çıķğan an soñ
Aldına selām birüp kirdi barıp

571 Dip aytdı yā Muḥammed ‘ arzım miniñ
Resŭllıķ işitildi atıñ siniñ
Peygamber-i bir Ḥaḳbin dip da‘ vet kılğan
Ḳaysıdur mu‘ cizeñiz ḥaber biriñ

572 Şıddıķğa resŭl aytdı sözümni añla
Tüş kördiñ bir mertebe burun her ne
Cühūdniñ ‘ ūlemāsı ḥaber birmey
Baḥīra ḥaḳıḳatin aytdı saña

573 Bilseñiz mu‘ cizemdür çol körkeniñ
Aytolğan ilgeride na‘ tim miniñ
Resŭlğa Şıddıķ aytdı ḥaḳıḳat söz
Aytıñgız kim bildürdi munıñ barın

B: 52

574 Peyğamber Şiddīkğa aytdı haber birüp
 Cebrāil ma' lūm itip aytdı kilip
 Toqtalmay ebū Bekir dīnge kirdi
 Çol zamān islām nūrı köñlüne inip

575 Dīn üçün ebū Bekr köp iş kıldı
 Deh yārniñ bişevleri dīnge kirdi
 'Oşman min Zübeyr Talha Sa' d Vaqqāş
 Hem yene 'Abdu'r-raḥman 'Avfniñ oğlu

T1; T2: 53

576 Küvendirdi ebū Bekr muniñ barın
 Tūmanda aytoladı tertibi anıñ
 Bol yerde ma' lūm itip bildireyin
 Qaysısı evvel dīnge kirgenlerin

577 Bişinçi dīnge kirdi ḥazreti 'Oşmān
 Sebebin ma' lūm itip aytayın min
 'Oşmanniñ bir ḥālesi Sa' dī atlı
 Artuqça kāhin irdi atı çıqğan

578 Sa' dīniñ ḥulīsine 'Oşman kildi
 Naẓar ğıyp kāhinlikbin haber birdi
 Dip aytdı ayā 'Oşman beşāretlik
 Bir ḥātūn naşīb bolar sağan indi

579 Ol özi ir körmegen sendin burun
 Artuqça Hāq yaratқан rengi türin
 Bir uluğ peyğamberniñ kıızı bolğan
 Haberini bildireyin sağan muniñ

580 Şād bolup ḥazreti 'Oşmān aytdı turup
 Bildirgil bol söziñni ma' lūm kılıp
 Ol aytdı bir peyğamber meḃ' ũş boldı
 Allahdan vaḥiy birlen ilhām kirip

- 581 Sa‘ dīğa söz qaytarıp aytdı yene
Mundın hem ma‘ lūm itip bildir maña
Ol aytdı āḥir zamān peygamberin
Haḳīḳat bildireyin itip saña
- 582 Muḥammed ‘ Abdu’l-lāh oğlu uşbu kündi
Kāfirni da‘ vet iter toḡrı dīnge
Ḳılınç bin ğazve ḳılıp başın kiser
Her kişi küfrliğini alsa tilge
- 583 Sa‘ dīden ḥazreti ‘ Oşmān munı iştdi
İki kün andın kiyin ortada ötdi
Bir küni ebū Bekr aldına kip
Sa‘ dīniñ ol sözlerin zikir itdi
- 584 Oşmānğa Şiddīḳ aytdı bol ḥaberdār
Men sizge öz köñlümni eyley izḥār
Körmeytün işitmeytün taş yaḡaşnı
Bol ḳavim Ḥudāy bilip tapınurlar
- 585 Bizlerge hīç paydası yoḑdur munıñ
Tapmaymız munıñ birlen āḥir künin
Şiddīḳğa ‘ Oşmān aytdı min hem oylap
Sa‘ dīniñ aytup idim sizge tilin
- B: 53 586 ‘ Oşmānğa Şiddīḳ aytdı tiñle munı
Muḥammed peygamberdür bir ḥaḳḳ dīni
Ḥaḳ yolğa ḥalāiḳni da‘ vet iter²⁰
Sin daḡı dīnge kirgil uşbu küni
- 587 İkevi uşbu sözde oturganda
Resūlmin ḥāzır boldı ‘ Alī anda

²⁰ T1 ve T2 nüshâlarda 3. ve 4. mısralar sayfa arasında yazılmıştır.

- ‘Oşmannı dīnge da‘ vet eyleñiz dip
Yaşırın Şiddīk aytdı uşol demde
- 588 Resūl hem qaslarına oturdı kip
Allāhniñ hamd vaşfin aytdılar köp
T1; T2: 54 ‘Oşmānnı haqq yoluna da‘ vet itdi
Cennetge Allāh sizni çağurur dip
- 589 ‘Oşmañga te’şir itip bol aytқан söz
Ağzına kelimeni aldılar tiz
Allāhni bir Haqq bilip dīnge kirdi
Köñlünde zerre şübhe qalmay hergiz
- 590 Resūlniñ Ruqıyye atlı kızları irdi
‘Oşmañga nikāh kıyıp anı birdi
İlgerki kāhinlikbin haber birgen
Sa‘ dīniñ aytқан sözi toğrı kildi
- 591 Altıncı Sa‘ d-i Vaqqāş kirdiler bāz
Kelime tevḥīd itip kıldı āğāz
Kāfirniñ qorkunçdın müslümānlar
Tağlarda yürür irdi oqup namāz
- 592 Yetinçi ‘Abdu’r-raḥman kirdi dīnge²¹
Resūlmin haqq yolunda boldı birge
İlgerki atı aytolğan ādemlerni
Aytadur sābıqın dip uşbu künde
- 593 Muḥammed ibn İshāq qulunda ey cān
Sekizdür sābıqın nām aşḥāblardan
Zübeyrni ‘Avvām oğlu ta‘yin itdi
Hem yene ‘Abbās oğlu ‘Ömer birlen

²¹ Dīnge: yene B

- 594 Andın soñ ebū Bekr tilin alıp
Köp ādem dīnge kirdi Ḥaḡnı tanıp
Alārniñ ba‘ zıları tertībimin
Tümāda aytoladı ta‘ yinlenip
- 595 ‘Ubeyde ibn Cerrāḡ evveli irdi
İkinçi ‘Oṣmān ibn Maz‘ ūm dirdi
Erḡam min ebū Selem ‘ Abdū’l-esed
Köp ādem bolardan soñ dīnge indi
- 596 ‘Ubeyde dīnge kirdi Ḥāriṣ oğlu
Ecdādın Muṡṡalib dip naḡil kıldı
Sa‘ d bin ‘Ömer bin ebī Vaḡḡāṣ
Fāṡıma Ḥaṡṡāb kıızı dīnge kirdi
- 597 ‘Abdu’l-lāḡ ‘ Āmir Sa‘ id Ṣūheyb İyāṣ
Vāḡıdī hem Sa‘ idniñ ḡātunı bes
‘Abdu’l-lāḡ ibn Mes‘ ūd Sulaṡ Vaḡṣ
Mürebbı‘ oğlu Mes‘ ūd ‘ Ammār İyāṣ
- B: 598 598 Ḥāṡıḡ bin Ca‘ fer ibn ebī Ṥālib
Ḥāṡunı Eṣma kirdi Ḥaḡnı tanıp
Kudāme Ḥaṡṡāb Ṣābit Na‘ im Āmir
Ebū zer hem ‘ Āmirniñ oğlu Ṥālib
- T1; T2: 55 599 Sa‘ id oğlu Ḥālīd Ḥāṡıḡ ibn ‘ Amr
Ḥuzeyfe ‘ Utbe oğlu hem Mu‘ ammer
Hem yene Būkeyr oğlu Ḥālīd birlen²²
Barḡası Allāḡḡa īmān kiltürdiler
- 600 Andın soñ rūṣen bolup islām nūrı
Her kīmge iṡtildi Ḥaḡnıñ dīni
Köñlüne tevḡıḡ ingen kāḡırlardan

²² T1 ve T2 nüshâlarda 3. ve 4. mısralar iki kere geçmektedir.

Ḥaḳ yolın öyrenirdi her bir küni

601 Bir küni bir Allāhdan fermān kildi
Aytqıl dip aḳrabanga āyet indi
Peyğamber ‘Abdu’l-muṭṭalib evlādların
Çaḳırıp kiliñiz dip ḥaber birdi

602 Ḥamza ‘Abbās ebū Leheb ebū Ṭālib
Resūlniñ ḥulīsine kirdi barıp
Peyğamber ta‘āmnan soñ söz başladı
Evvelī “bismi’l-lāh”nı aḡzına alıp

603 Andın soñ ḥaḳ dīniḡa da‘vet itdi
Alarḡa āṣḡāre ḡıyp söz körsetti
Özümnı peyğamber-i bir Ḥaḳḡsın dip
Allāhdan Cebrāilmin ilhām yetti

604 Ḥaḳḡ yolun öyreniñiz dīnge inip
Her türli aytḡan emrin ḡabul körüp
Cennetniñ bostanıdın cāy alursız
Tursañız da‘vetime yardım birüp

605 Barḡası munı iṣṡip taḡsīn ḡıldı
Ortadan ebū Leheb tike turdı
Dip aytdı ata baba ecdādımız
Evvelden tutup irdi uṣbu dīnni

606 Alarnıñ salḡan yolun ber-hem itip
Ḳılamız aytḡanıñnı siniñ nitip
Her kimni siḡrlikbin azdırmaḡıl
Ḥılemin öz tüsiñnen yol körsetip

607 Usunday her tarafdan köp söz aytdı
Tarḡaṣıp öz cāyına barı ḡaytdı

Ol küni hîç kim tilin almağanga
Köp rancıp resûl Hudâ hafa tartdı

608 Resûlğa Tâlib aytdı yemegil ğām
Yardamım hîç vaqıtde bolmaydı kem
Ecdādım ra‘ āyesi bolmağanda
Haqq yolğa kirer irdim min özim hem

609 Muniñmin bir niçe yıl ötdi yene
Bol işni ma‘ lüm bolup bildi heme
Mekkeniñ kâfirlerin da‘ vet it dip
Bildirdi Cebrâil min hayy u dānā

B: 55

RESÛL-İ HUDÂNİ KÛREYŞLERNİ DİNGE DA‘ VET KILĠANI

T1; T2: 56

610 Kubeysge bir kün resûl çıktı barıp
Kureyşniñ barın caydı haber salıp
Mekkeniñ kâfirleri tağқа çıqdı
Qay türlü söz iter dip köñlüne alıp

611 Aldına caynap alup halknıñ barın
Evveli hamdın aytdı bir Allāhnıñ
Andın soñ kâfirlerge resûl aytdı
Sizlerge aytur sözüm uşbu miniñ

612 Allāhdan Cebrâilmin vaḥiy kildi
Peyğamber-i bir Haqqısın dip haber birdi
Qavminge birligim min barlıgımın
Bildir dip nāzil bolup āyet indi

613 Çağırdum anıñ üçün sizni munda
Hudāy bir āsmān zemīn ins ü cingā
Cennetden urun birüp caylandırup

Fermānın tutup yürgen mü 'min kılğa

614 Her kişi birligine şek kiltürer
Secde ğıyp ot bin bütñi ĥudāy biler
Dünyādan ĩmānı yok kāfir ötüp
Gümānsız ölgendin soñ düzah kirer

615 Bol yürgen yollarıñnıñ bī-kār barı
Bir Ĥaqq bil şeriki yok bir Ĥudānı
Allāhğa kelime-i tevĥīd aytup
Peyġamber mürselī dip aytqıl munı

616 Kāfirler munı iştip kıldı ğulġul
Dip aytdı kesel bolġan Muĥammed bol
Bolmasa cin perīden ziyād tigen
Bol işi ya bolmasa siĥirlik bil

617 Usunday her şarafdan söz çıķardı
Barçası Muĥammedni ortaġa aldı
Her türli yaman söz bin ĥaķāretlep
Başına bir ' acāib ġavġā saldı

618 Ol küni hīķbir ādem kirmey dīnge
Tarķadı küfrlik söz alıp tilġi
Ey şavim kelme aytıp dīnge kir dip
Ayturđı kāfirlerge her bir küñdi

619 Mekkeniñ kūķesinde kiķe küñdüz
Ĥaqq yolġa da' vet itüp ayturđı söz
Kāfirler ĥaķāret ğıyp sōġse daġı
Da' vātın qoymas irdi ařlā herġiz

620 Bir küni Mekkelikniñ uluġları
Caynalıp kete kiķik yaş bin şarı

Muḥammed toğrısında maşlahat ğıyp
Ṭalibniñ ḥulīsine kildi barı

- B: 56 621 Dip aytdı bol Muḥammed ‘emmiñ oğlu
Bāṭıl dir tutup yürgen uşbu dīnni
Bizlerniñ bütimizni şeyṭānī dip
Kāfirge özimizni nisbet kıldı
- T1; T2: 57 622 Bol sözdin qoyduriñız aytıp aqıl
Cāy cursak birbirevge kılmay dāḥil
Cādūlık uşbu sözün taşlamasa
Kitermiz düşmen bolup bolma ğāfil
- 623 Hāhlasañ bir söz kilür köñlümüzge
Birseñiz Muḥammedni bol kün bizge
Ḥüb körükli bol ‘Ammār Velīd oğlın
Urnına qoyar irdiñ birüp sizge
- 624 Alarğa ebū Leheb aytdı turup
Söz aytar bizlerge hem ṭa‘na kılıp
Zerredey köñlümüzge melūl kilmes
Yubarsañ Muḥammedni hem öltürüp
- 625 Ṭālibniñ munı iştip qahrı kildi
Qureyşğa bol sözni itip āvāz birdi
Qançame da‘vet itip rancutsa hem
Birmeymin Muḥammedni sizlerge indi
- 626 Her kişi Muḥammedge bolsa düşmen
Hiç vaqtde dost bolmaydı miniñ birlen
Resūlni öltürgeli sizge berüp
Sizlerden hiçbir oğul almaydur men
- 627 Qureyşler munı iştip açulanıp

Barçası öz cāyına kitdi yanıp
 Mekkeniñ kâfirleri giñeş itdi
 Resûlğa düşmenlikni köñline alıp

628 Tālib hem Hāşimniñ ceddi barın
 Kureysniñ ma' lūm itdi bol sözlerin
 Muḥammed Mustafāniñ yardımına
 Turmaqğa bil bağladı barçası anıñ

629 Yalguzak ebū Leheb çıgıp kitdi
 Kosulup kâfirlermin giñeş itdi
 Resûlğa kiçe kündüz düşmen bolup
 Her türlü huşūmeti ḥaddin ötdi

630 Kureysniñ ketesiniñ isimlerin
 Siyerde tafsilimin aytar barın
 Barçasın başdın ayak ma' lūm itip
 Bolmaydı aytnağıma vaqtım meniñ

631 Düşmenniñ ketesi idi ebū Cehil
 'Utbe Şeybe Velīd irdiler bil
 Münebbih Sā'ib nazar 'Āşım Hāriş
 Ümeyye Leheb 'Āmir ibn Vāil

632 Aytolmay kañçasınıñ atı qaldı
 Barı hem düşmenlikğa muḥkemlendi
 'Uḳbe ebū Mu' ayṭ ebū Leheb
 Yoluna peygamberniñ tiken saldı

B: 57

633 Ayağı bolur irdi kıpkızıl ḳan
 Rancumay yürür irdi anıñ birlen
 Resûlğa ḥalvetcāyda yolūḳḡanda
 Ba' zısı urar irdi kâfirlerden

T1; T2: 58

- 634 Kureyşniñ niçe kete kâfirleri
 Ka‘bede otur irdi bir kün barı
 Peyğamber ortasınan ötüp kildi
 Aynalıp tavâf itdi beytu’l-lahnı
- 635 Kâfirler peyğambeni sögdi yene
 Bol türli cevâb birdi resûl aña
 Egerde tilimni alıp dînge inmeseñ
 Boyalıp qan bolarsın barıñ heme
- 636 Peyğamber bol sözni itip kitdi yürüp
 Kâfirler cādügüy dip qaldı külüp
 Hudānıñ qudretim barınıñ hem
 Qan çıktı a‘zāsınan cüşqa kirip
- 637 Kâfirniñ munı körüp rengi qaçtı
 Zehresi yarılmaqğa yakınlaştı
 Du‘â qıl aytqanıñnı qılamız dip
 Resûlniñ ayağına qoydı basdı
- 638 Peyğamber qol köterip qıldı du‘â
 Toqtatdı ol qanların qâdir Hudā
 Yene de küfirlikge tilin aştı
 Köñlünde hıçbir qarar bolmay muña
- 639 Bir küni resûl-i Hudā yene kilip
 Ka‘beni tavaf itdi içgeri inip
 ‘Uqbe ebî Mu‘ayt niçe kâfir
 Umtuldı peyğamberğa munı körüp
- 640 ‘Uqbe Muhammedge yitip bardı
 Gerdanın yaqasımın qısıp aldı
 Sögetin teñrimizni sen müsin dip
 Söz aytıp her taraftan şavqun saldı

- 641 Peygamber sözleyemey kitti alıp
Turaydı ebū Bekir birge barıp²³
Resūla munday cefā ılmañız dip
Ortaa ozin urdı hay hay salıp
- 642 Ecretip peygamberni alıp kitdi
Usunday kemiligi addin tdi
Bir kūni resūl-i udā ol kterip
Allaha mūnācaāt ıyp tilek itdi
- 643 Dip aytdı ‘mer minen ebū Cehil
Mekkelik kāfirlerniñ ketesi bol
iziñniñ falıñ minen tevı birip
Birevin a yoluna eyle dāil
- 644 Muniñmin uvvetlendir islām dīniñ²⁴
Kāfirler yaman aytan tartsun tilin
Du‘āsin ādir udā abūl itip
Kndirdi torı yola anıñ birin
- B: 58; T1; T2: 59 645 ‘merniñ dīn yoluna kirgenlerin
Aytamin ihār itip iyin ālin
Bir kūni resūl-i udā tavaf un
ine barıp kirdi beytu’l-lāhniñ
- 646 Resūlden ebū Cehil aberlenip
Bir oynıñ ıak arnın kildi alıp
‘Ube secde ılıp yatanında
stūne Muammedniñ oydı afarıp
- 647 Peygamber ba ktermey yatıp aldı

²³ Turaydı: turardı B

²⁴ Muniñmin: anıñmin B, T2

Külüşüp barçası hem horsendlendi
 Fâtıma öz kızları haberlenüp
 Ka‘bege abdestemin su afardı

648 Hıramnan a‘zāsına tigenlerin
 Çol yerde pākīze gıyp yudı barın
 Peyğamber hafalığbin qol köterip
 Üç merte du‘ā kıldı haqqında anıñ

649 Kiyingi uruş bolğan Bedir küni
 Bir Hudā helāk itdi barın munı
 Barçası kâfirlikmin ölüp kitdi
 Dünyāda dīnge kirmey birde biri

650 Resūlniñ dīnge kirgen aşhābların
 Haqq yoldan qayt dir irdi urup barın
 Hudāy bir bol Muhammed peygamber dip
 Qaytmasdı toğrı yoldan hıçbiri anıñ

651 Artuqça hażreti Bilāl cefā tartıp
 Yaturdı Haqnı bir dip kelme aytıp
 Yalañaç künge bağlap qoyar irdi
 Kilgil dip küfirlikge yene qaytıp

652 Almastı hażreti Bilāl tilin anıñ
 “Ehad” dip aytur irdi Allah namın
 Ol vaqtde bir kâfirniñ qulı irdi
 Hācesi Ümeyye atlı irdi la‘n

653 Ol mel‘ün ısığ künge kirip salıp
 Üstüne qoyar irdi taşnı afarıp
 Usunday niçe türli iş körsetip
 Allahdan qaytgıl dirdi qahrlandıp

- 654 Her zamān ḥazreti Bilāl açıp tilin
 “Eḥad” dip aytur irdi ḥaḳnıñ dīnin
 Bol sözge Ümeyyeniñ ḳahrı kilip
 Üstüne tigenekbin urdı munıñ
- 655 Ḥudāy dip tabun didi Lāt ‘Uzzağa
 “Ehad” dip ḥazreti Bilāl baḳmadı aña
 Ġazābı ol mel‘ ünniñ ḳatdı kilip
 Üstünen tizesimin bastı yene
- 656 Bilālniñ bīhūş bolup ısı kitdi
 Ḳaytḳıl dip bir Allahdan āvāz itdi
 Ağzımın aytmağına ḥālī kilmey
 Āsmānnı ḳolı minen bāz körsetdi
- T1; T2: 60
- B: 59 657 Ol mel‘ ün munı körüp ḳahrlanıp
 Bayladı ḳol ayağın çiyne salıp
 Mekkeniñ kūçesine südreridi²⁵
 Şehrniñ balaların caynap alıp
- 658 Balalar südrer irdi oyun ḳılıp
 Mekkeniñ kūçelerin kızıp yürüp
 Bilālniñ kızıl ḳanı aḳar irdi
 Artına meyde taş bin tiken kirip²⁶
- 659 Bir küni ‘azāb ḳılıp turğanda tīz
 Üstüne ebū Bekr boldılar kız
 Bol ḳulnı munça nige urarsın dip
 La‘netī Umeyyeğa aytdılar söz
- 660 Ol aytdı suvāl itdiñ urılğanın
 Bol ḳulğa kesāfetiñ teydi siniñ

²⁶ Atına: artına B

Yalgannan körünmegen Hudāy bar dip
 aytardıñ Lāt Uzzadan köñlün anıñ

- 661 Artuça ramiñ kilse ubu ula
 Öziñ al sūdā ılıp satıp fula
 Bolmasa öz ulumnı öltürsem hem
 İkinci urmaıl dip kilme munda
- 662 ıddıa ubu sözden ādılı kilip
 Alam dip ilgeriden yürür irdi
 in itseñ min hem satıp alayın dip
 Bir ul min on viāye altun birdi
- 663 Ümeyye ıddıa aytdı birdim saan
 Artuça ziyān kördiñ bol sūdādan
 Bahāsi anadur dip soraanda
 Birerdim bir tengege ubu zamān
- 664 İitip ıddı aytdı Ümeyyege²⁷
 Köp payda bol sūdādan boldı maa
 Egerde birmeymin dip ıymet itseñ
 Birerdim mal mülkimniñ barın heme
- 665 Bilālni baylavınan eciretdi
 Öziniñ hūlīsine alup aytdı
 Üstüne nie türli tūn kingezip
 ureyniñ ortasında bol sözni itdi
- 666 Ey avim güvāh bolıñ indi barın
 Bol küni ulum boldı Bilāl miniñ
 Mundın soñ itiyārī özindedür
 Yoluna āzād itdim bir Allahniñ

²⁷ İitip: yetip B

	667	Allahdan “ve’l-leyl” niñ sūresi indi Bildirip ʔabībine ʔaber birdi Şiddīķnıñ ʔālīş ķılğan bol ʔıdmetin Öziniñ dergāhına ķabūl ķördi
T1; T2: 61	668	Bilālniñ munday idi burun ʔālī Ezānga ta‘ yin itdi resūl anı Bir ʔudā mertebesin bülend ķılıp İşitdi şerāfetin ʔalknıñ barı
B: 60	669	Sidrege barganında şāh-ı ‘ālem Mescidge Bilāl turup urdı ķadem Bilālniñ keşşiniñ āvāzları Resūlniñ ķulağına yitdi temām
	670	‘Āmmārniñ Yāsir Sümeyye ata anası ʔaķķ yolğa kirgen irdi iģelesı Kāfirniñ mihnetimin ölüp kitip Boldılar şehidlerniñ evvel başı

AŞĖABLARNIÑ EVVEL HİCRET İTÜP ʔABEŞ VİLĀYETİGE BARGANI

671	Elķıssa bol nübüvvet bişge yitdi Ėureyşniñ ʔaddin artuķ zulmi ötdi Peyğamber aşĖabınıñ ba‘ zıların ʔabeşge yubarmakga ķöñli kitdi
672	İrlerden onbir ādem yolğa kirdi Tört ʔātun yoldaş bolup birge yürdi ²⁸ Ol bargan ādemlerğa resūl-i ʔudā ‘Oşmannı ta‘ yin itip serdār ķıldı

²⁸ T1 ve T2 nüshalarda “yürdi” kelimesi sonradan eklenmiştir.

- 673 Habeşğa onbiş âdem qaldı kitip
Selâmet az zamânda bardı yitip
Pādşāsı yaḡşı yerden urun birip
Artuḡça söyler irdi ‘ izzet itip
- 674 “Ve’n-necm” peygamberğa sūresi indi
Ka‘ bedde ḡalk içinde oḡup kördi
Şefâat uluḡ bût hem kıladur dip
Ḥilemin şeytân-ı la‘ ın âvâz birdi
- 675 Ağzınan Muḡammedniñ fehim kılıp
Secde itip kâfirler hem birge turup
Peyḡamber ne sebebden munı aytdı dip
Aşḡābğa turur irdi ḡayāl kirip
- 676 Kâfirler birbirine aytdılar söz
Timeymiz Muḡammedge indi hergiz
Bizlerniñ bütimizni ta‘ rîf itip
Âyetbin derecesin bildirdi tiz
- 677 Şeytannıñ ḡile bilen bol aytḡanın
Cebrâil Muḡammedge aytdı barın
Ka‘ bege resûl-i Ḥuda yine barıp
Ḥuṭbede ḡaḡkâtin bildirdi anıñ
- 678 Mekkeniñ kâfirleri sinmey aña
Resûlğa düşmenlikni kıldı yine
Ḳureyšler Muḡammedbin dost boldı dip
İlgeri bol ḡaberni iştdi heme
- 679 Bol sözden ‘ Osmānga hem ḡaber birdi
Mekkege ḡorsend bolup ḡaytıp kildi
Ḳureyšniñ müslümanmin düşmenliği
İki ḡaşşa burunḡıdan artuḡ irdi

B: 61

- 680 Mekkege ‘ ilâcı yok kirdi barıp
Oturdı cāylarında qarār alıp
Kāfirler müslümānnı köp rancıtdı
Her türli başlarına qayğı salıp
- 681 Kureyšden miḥnet çekip yürdi biraz
Āhiri müslümanlar tapdı ‘ ilâc
Muḥammed Muştafanıñ ruḥşatımın
Ḥabeşge ikilençi yürdiler bāz
- 682 Bol sefer ḥabeş bargan köp ḥalk irdi
Ḥesābda barın yüz üç ādem dirdi
İrleri seksen iki bolğan iken
‘ İyāl dip yigermi bir ḥaber birdi
- 683 Ca‘ ferni barçasına serdār itdi
Mekkedden tün içinde çığıp kitdi
Qança kün Müslümanlar yolda yürüp
Ḥabeşniñ maḥkūmına kilip yitdi
- 684 Pādşāsın aytur irdi Necāşī dip
Yoluqtı kilkenlerniñ barçası kip
Turmaqğa yaḥşı yerden urun birüp
Artuqça ‘ izzet itip söyledi köp

QUREYŞLERNİŇ ḤABEŞ YURTIĞA İLÇİ YUBARGANI

- 685 Kureyšler müslümannıñ işitdi ḥālin
Ḥabeşde ‘ izzet körüp turğanların
Mekkege qayıp alıp kilmek üçün
Oylandı maşlahat kıyp fikrin anıñ

- 686 Barmağğa iki âdemni ilçi kıldı
Hediye min tartu birüp niçe türli
Birevi ‘ Āşnıñ oğlu ‘ Ömer digen
Birevi ‘ Ammāradur Velīd oğlu
- 687 Habeşge ikevleri bardı yürüp
Ötgüzdi hedyelerin tartu kılp
Dip aytdı ey pādşāhım işitiñiz
Aytalık ‘ arzımıznı biz bildirip
- 688 Mekkede niçe türli kabīle bar
Birevin haşimī dip aytadurlar
Hāşimniñ evlādınan birev çıǵıp
Cengeden bir türli iş kıldı izhār
- 689 Dip aytur min peygamber Haqq yubardı
Allahdan furqān atlı kitāb indi
Bol tutқан dīnimizni bātıldur dip
Ot bütқа tapunma dip aytur irdi
- T1; T2: 63 690 Her türli sihirlikbin söz çıǵarıp
Aldandı қаңа âdemler tilin alıp
İlgerki dīnimizden қайтма disek
Her yurtnı vaṭan қılar қаңа барıp
- B: 62 691 Alarnıñ munda kilgen ba‘ zıları
Bizlerniñ yakınımız anıñ barı
Ey şāhım köñlümüzde ‘ arzımız çol
Қайтарıp yubarsañız bizbin anı
- 692 Necāşī oқup idi İncīl sözін
Bilerdi peygamberniñ çıǵargızın
Pādşāh aytdı da‘ vet itgen ol âdemniñ
Atı kim bildiriñiz her

- 693 Pādīšāhğa ‘ Amr aytdı ey şehr-i yār
Atların Muḥammed dip aytadurlar
Çığarğan mezhebiniñ bilgüsi yok
Bir türli söz aytmadı kılıp izhār
- 694 Resūlniñ Muḥammed dip aytoldı atı
Tevrat bin İncıldeki kildi na‘ tı
Necāşī öz könlünde ḥayāl itdi
Boldı dip peygamberlik ‘ alāmeti
- 695 Pādşāh aytdı şabr kılıp turıñız siz
Bol yirge kiltürelilik alarnı biz
Könlünde müdde‘ āsın beyān itsün
Özinen suvāl itip soralık söz
- 696 Kilsün dip müslümanğa ḥaber birdi
Ordağa muḥācirniñ barı kildi
Pādşāhnı körgeñ ādem secde kılmaḵ
Ḥabeşde evvelinen resmi irdi
- 697 Pādşāhğa selām birdi bolar turup
Kilgende secde itmedi resmin kılıp
Ne üçün secde kılmaygerdiñ didi
Vezirler müslümānnan cevāb sorup
- 698 Alarğa Ca‘ fer aytdı biliñiz siz
Kilgende secde itmeymiz pādşāhğa biz
İgilip ta‘ zīm itip secde kılmaḵ
Bolmaydı bir Allahdan başқаға hergiz
- 699 Padşāhğa ma‘ kıl kildi bol aytqanı
‘ Amrniñ қатарına turğızdı anı
Dip aytdı artıñızdan ādem kilip

Oylaydı ap kitmekge bol kün seni

700 Çol üçün uşbu yirge çağırdım min
Könlünde müdde' anı söylegil sin
Bol yurtқа kildiñ sebebin ayt
Bolmasa birge koşup yubarurmin

T1; T2: 64

701 Pādşāhğa Ca' fer aytdı sözüm tiñle
Bol ādem izlep kilip bizni munda
Bolarnıñ özlerinen sorañızlar
Biz қаңқа Mekkelikniñ қulımız be

702 Pādişāhğa ' Amr aytdı şehir-i yārım
Қulım dip aytmāqlıққа yoқdur hālīm
' Amrğa Ca' fer aytdı ya bolmasa
Barmıydı siz қavmnan қarzım benim

703 Pādişāhğa Amr aytdı ma' lūm қılıp
Kilmedūm қarzdar dip munı qoyıp
' Amrğa Ca' fer aytdı siz қavminen
Biz munda kilipmidiñ kişi öltürüp

704 Ca' ferga Amr-i Āş aytdı yene
Hiç kişi öltürmediñ barın heme
Pādşāhğa Ca' fer aytdı ey şehir-i yār
Bol yerde ne söz aytur indi maña

705 Alarğa ' Amr aytdı ey şehir-i yār
Bolarnıñ işlep yürgen bir fa' li bar
Her türlü sihrlik bin yol çıғarıp
Halkımniñ nādānların azdırurlar²⁹

706 İlgerki ecdadımız tutқан dīnin

²⁹ Azdırurlar: azdırdılar B

Qılmaydı bātıldur dip bir de birin
 Bizlerni küfrlikge nisbet itüp
 Tigizer bütimizğa yaman tilin

707 Bolarnı yurtımızğa alıp kitip
 ‘Aqlmin niçe türli ta‘līm itip
 İlgerki ata baba ecdādımız
 Dīnne kirgizimiz biz öyretip

708 Ca‘ferğa Necāşī aytdı izhār kılıp
 Dīniñni ma‘lūm eylesin bildirip
 Ey şāhım ‘arzımıznı tiñlengiz dip
 Pādşāhğa Һazreti Ca‘fer aytdı turıp

709 Bizlerniñ ecdādımız evvel kündi
 Bilmesden ihlāş itgen yaman dīnge
 Haram yip bir Allahğa şerik қоşup
 Ot bütni Һudāy digen alup tilgi

710 Bizlerğa bir Allahdan bolup yardım
 Peyğamber irsāl itdi Muḥammed nām
 İşlerden nehy-i münker saklandurup
 Öyretti emr-i ma‘rūf barın temām

711 Allahdan nāzil bolup kelām indi
 Qança cān kelme aytıp dīn öyrendi
 Çol üçün bol қavimler düşmen bolup
 Bizlerge Һaddin artuқ izā birdi

712 Bolarmin uruşmaqğa kilmey çeme
 Qaçmaqğa ḥayāl itdiñ bizler heme
 Zulminen bol қavimniñ қutulsun dip
 Kitmekge ruḥşat birdi resūl yene

T1; T2: 65	713	Dünyāda yer üstünde pādšāhlar köp İçinde penāladık biz sizge kip Egerde artımızdan ādem kilse Düşmengā ĩsār itüp bermegey dip
	714	Ca‘ fergā Necāšī aytdı ol kelāmnan Bar bolsa öz könlünde bildirgil sin Pādšāhgā cevāb birüp Ca‘ fer aytdı Āyetniñ ba‘ zıların biledür min
B: 64	715	Evveli tesmiye itip hazreti Ca‘ fer Meryemniñ süresinen oğudılar “Ve қarrī‘ aynā” digen āyetğaça ³⁰ Bildirdi ħalk içinde kılıp izhār
	716	Necāšī munı iştip yığladı köp Yığladı turğanlarğa melāllık kip Musāmin nazil bolup ‘ ĩsāğa ingen Tevrat bin ĩncıl sözi uşbudur dip
	717	‘ Amrğa Necāšī aytdı izhār itip Sizlerge yubarmaymın bolarnı irtip Mekkege bargannan soñ rancūtarsız Her türli ziyān zahmet iş körsetip
	718	Pādšāhgā ‘ Amr aytdı ey şehr-i yār Bolardan suvāl itip sorañızlar ‘ ĩsāniñ toğrısında ne söz aytur Sizge hem dīn toğrıda ħılāfı bar
	719	Ca‘ fergā bol sözni aytdı pādšāh yene ‘ ĩsānı taşdıķ itüp biler heme Ĥaķķında peygamberiñ söz aytur

³⁰ “Ve қarrī‘ aynā” (Meryem/ 26)

Anı hem ızhār itip bildir maña

720 Ca' fer hem cān-ı dildin boluban şād³¹
 Qur'ānnıñ sūresinen oqıdı āyet
 'İsānıñ toğrısında nāzil bolğan
 Allahnıñ kelamınan eyledi yād

721 Pādşāhğa ma' kılip bol aytқан söz
 Kavmine ızhār itüp bildirdi tiz
 'İsāmin Muḥammedniñ sözleriniñ
 Būtan yoq arasında aşla hergiz

722 İncilde ḥazreti 'Isā ḥaber birdi
 Artımnan bir peygamber çığar dirdi
 Ol aytқан bol āyetniñ igesidür
 Güvāhlık biredürmin min hem indi

723 Ca' ferğa Necāşī aytdı yemengiz ğam
 Mülkimde oturuñız şād-ı ḥürrem
 Öziniñ peygamberin tekzīb itgen
 Bātıldur ol qavimniñ barçası hem

724 'Amrğa bol sözni aytdı qahrlandı
 Ḥabeşden qayıñızlar imdi yanıp
 Barçañız yol adaşқан gümrāh sizler
 Qalmaymin hediyeñizni sizniñ alıp

T1; T2: 66

725 Alarğa siyāset bin köp söz aytıp
 Hediyesin özlerine birdi qatıp
 Mekkege ikevleri yürüp kitdi
 Köñlünde qayğı ğamı ḥaddin artıp

³¹ Dildin: dilmin B

- 726 Ca' fer hem mekânına qaytup kildi³²
 Hâbeşde Müslümanlar rahat kördi
 Dîne Muḥammedniñ kireyin dip
 Köñlüne Necâşîniñ ḡayâl indi
- B: 65 727 Çaçırıp sergerde min emirlerin
 Bir cirge ḡazır itip caydı barın
 Dip aytdı bol Muḥammed ḡaqq peygamber
 Ḥaḡıḡat îsânâdı köñlüm meniñ
- 728 Bizler hem dînge kirsek itip îmân
 İş tutsak fermân itken emri birlen
 Âḡiri anıñ dîni ḡâlib bolur
 İncîlniñ kitâbında oḡudum min
- 729 Pâdşâhdan emirleri munı iştip
 Barçası bol sözni aytdı feryâd itip
 Dîne Muḥammedniñ kirelmeymiz
 'İsânıñ aytkan emrin taşlap kitip
- 730 Ḥalkınıñ Necâş pâdşâh köñlün bilip
 Alarḡa söz söyledi yene turup
 Sizlerni sınamaḡḡa itip idim
 Ol dînge kireme dip şübhe kılıp
- 731 Bolmasa ḡâhılamaydı köñlüm anı
 'İsânıñ mensûḡ imes bol dînleri
 Pâdşâhdan usı türli söz işitip
 Qaytadan rızâlandı anıñ barı
- 732 Qaytardı kilgenlerniñ barın heme
 Resûlḡa maḡfî kılıp yazdı nâme
 'İsânıñ ḡaber birgen resûli siz

³² Qaytup: qatup B

Taşdıķ kıyp ĩmān itdim bol kün saña

733 Qavmime aytıp idim ma‘ lūm itip
 Qasımnan qabūl almay qaldı kitip
 Dīnimni āşkāre ğıyp aytalmadım
 Şāhlığım bozılar dip şikest yitip

734 Bolmasa haķıķatdur dīnim meniñ
 ‘Özrimni kerem eylep qabūl kıılıñ
 Allahdan emr-i ma‘ rūf her ne kilse
 Bīkār dip oylamaymin barın munıñ

735 Pādşānıñ peyğamberġa haţtı bardı
 Kāġıznı oqup körüp ħorsendlendi
 Haķķında ġāibāne du‘ ā kıılıp
 Mülki üçün aytķan ‘özrin qabūl aldı

T1; T2: 67

736 Hābeşde va‘ de kıldı yigirmi ādem
 Kāhin min rāhib irdi barı temām
 Resūlni körmeklikge köñli kitip
 ‘Arz itib pādşāsına berdi selām

737 Dip aytdı köñlümüzge bir söz inip
 Ey şāhım ‘arz itemiz sizge kilüp
 Egerde qabūl alıp ruşşat birseñ
 ‘Arabnıñ peyğamberin kilsek körüp

738 Pādşāh hem ħüb bolur dip cevāb birdi
 Mekkege rāhiblerniñ barı kildi
 İbrāhim makamında oturganda
 Resūlni selām berüp bolar kördi

B: 66

739 Tābur dip aytur irdi anıñ birin
 Evvel ol söz çıkarıp açtı tilin

Dip aytdı ol peygamber sendür müsin
İlgerki ecdādıñnıñ bozğan dīnin

740 Peyğambermindür min dip aytdı belī
Ol aytdı haberdār kıl indi mini
Bol halknı nige da' vet eyleyorsin
Bizler hem işiteliñ aytqıl anı

741 Peyğamber alarğa aytdı sözüm tiñle
Hudā-yı bir āsmān zemīn ins cingā
Qur'ānnıñ āyetinen köp oqudı
Ma' nīsi uşbu söziñ maẓmūnında

742 Yıǵladı munı iştip anıñ barı
Su boldı közyaş min saķalları
Hudāy bir sin resūl-i bir haķķsin dip
Tilinde cārī kıldı kelimeni

743 Resūlden barçası hem dīn öyrendi
Her türli emr-i ma' rūf ta' līm birdi
Muḥammed Mustafanıñ ruḥṣatı min
Kaytmaķǵa öz yurtna oyladı indi

744 Aldınan ebū Cehil boldılar kiz
Köp söǵüp haķaretlep aytdılar söz
Cādūnıñ aldavına kirdiñizler
Körmedim sizdey aḥmak dünyāda hergiz

745 Cehlge Ṭabūr aytdı ahmak nādān
Dünyāda ādem bolmas sinen yaman
Kim ahmaķ igenligi ma' lūm bolur
Maḥşerniñ meydānına barğan zamān

746 Munı dip öz yurtına qaldı kitip

Ḥabeşniñ maḥkūmına bardı yitip
 Resūlden her ne körüp işitgenin
 Bildirdi pādşāsına ma' lūm itip

T1; T2: 68

747 Pādşāh hem munı iştip köp qovandı
 Resūlniñ ḥaqlıǵına köñli inandı
 Ḥabeşde müslümānlar ' izzet körüp
 Andın soñ bir niçe yıl qarar aldı

748 Āḥiri Medīnege resūl barıp
 Cuhūdın dīnge saldı Ḥayberni alıp
 Çol küni Ca' fer bilen bol barganlar
 Kiz boldı peygamberǵa dūçarlanıp

749 Resūlniñ qoyup kitip ḥıkāyetin
 Zıkr itip aytıp idim Ḥabeş ḥalqın
 Peyǵamber Qureyslerniñ kāfiri min
 Ne bolǵan bildireyin sözniñ artın

750 Ba' zılar peygamberniñ alıp tilin
 Allahnıñ öyrenirdi toǵrı dīnin
 Kāfirlar ḥaddin artuk rancūtardı
 Körgende müslümānnıñ qaysı birin

B: 67

751 Mü' minler körse daǵı qańça cebir
 Ḥaqq yolda turar irdi qılıp şabır
 Küç birlen kāfirlarnı dīnge salıp
 Ol vaqtde bolmay idi Ḥaqqdın emir

NÜBÜVVETNİÑ ALTINÇI YILINDAǵI VĀQI' A

752 Munıñ min bişinçi yıl ötdi temām
 Nübüvvet altı yılǵa basdı qadem
 Çol vaqtde kelime itip dīnge kirgen

Aşhabdan otuztoğuz boldı âdem

753 Resûlğa ebū Bekir aytdı turup
Munça cān kelme aytdı dīnge kirip
Bol vaq̄tde islām dīni kuvvetlendi
Ka‘bede oturaylıq fāat kılıp

754 Şiddīkğa resûl aytdı şabr itñiz
Bolmaydı bildirmekge bol vaq̄tde biz
Şiddīknıñ haddin artuq köñli kitüp
Ka‘beğa baralıq dip köp aytdı söz

755 Ka‘beğa resûl birlen Şiddīk kilip
Oturdı ikevleri mescidge itip
Peyğamber bir ‘acāib hutbe oqıdı
Âhırnıñ ahvālinen haber birip

756 Oqulğan ol hutbe uşbu irdi
Bol sözler kâfırlerge ağır kildi
Şiddīk bin peyğambarnı ortağa alıp
Her türlü iş körsetip izā birdi

757 ‘Utbe Rābia oğlu qahırlanıp
Öziniñ keşşlerin qoluna alıp
Bekrniñ yüzlerine qatıg urdı
Qan kılıp niçe yerden başın yarıp

758 Yıkıldı ebū Bekr ısın bilmey
Köbkeçe bñhüş bolup yatdı turmay
Ol küni peyğamber min ikevleri
Artuqça bir kemçilik kördi munday

T1; T2: 69

759 Şiddīknıñ beni Temim yakınları
İşitip bol habarnı kildi barı

Ğureyšniñ ortasınan alıp kitip
Öziniñ ħulīsine afardı anı

760 ‘ Aklına aḥṣāmğaça kilmedi hergiz³³
Cān kirip tün içinde açtılar köz
Resūlniñ ħālī qanday boldılar dip
Ümmüḥayr anasına aytdılar söz

761 Anası munı iştıp taḥsīn kördi
Aldına yemek üçün ta‘ām birdi
Ey ana bol ta‘āmı yemey turup
Resūlniñ bir ḥaberin aytkıl didi

762 Ḥaṭṭābnıñ bir kıızı irdi ümmü Cemīl
Aldına Ümmüḥayr bardılar bil
Resūlniñ ħālī qanday qaysı yerde
Dip aytdı eger bilseñ ḥaberdār qıl

763 Bekrniñ anası min Cemīl kilip
Şiddīqğa emānlaşdı içgeri inip
Erqamniñ öylerinde emān didi
Resūlniñ aḥvālinen ḥaber birip

764 Alarğa ebū Bekr aytdılar söz
Resūlniñ yüzün körüp bolğança kız
Allahniñ atı birlen qasem içtim
Su içip yemegeymin ta‘ām hergiz

765 Ol öyge bargıl didi mini alıp
Alar hem ma‘qūl kördi rızālanıp
Ḥulīden ḥazreti Şiddīq çığıp yürdi
Sūdralıp ikevine qolun salıp

B: 68

³³ Kilmedi: kilmey B

- 766 Erkamnıñ hūlīsine kilip kirdi
Bolardan resūl Hudā haber bildi
Quçaqlap emānlaşıp yüzün öpüp
Qança me iltifāt bin hālin sordı
- 767 Resūlğa hażreti Sıddıķ aytdı hālin
Köñlimde qaygı külfet yokdur miniñ
Selāmet emānlıķda sizni körüp
Unutdım ‘ Utbeniñ urğanların
- 768 İçikde anam turar miniñ kilip
Müdde‘ām kelme aytsa dīnge inip
Anamnı dīnge da‘vet eyleseñiz
Allahnıñ birliğinen haber birip
- 769 Sıddıķnıñ anasına resūl bardı
Haqq yolğa kirseñiz dip sözge saldı
Hudāy bir sin resūl-i bir haqqsın dip
Aytqanın ümmü hayr qabūl aldı
- T1; T2: 70 770 Resūlden müslümānlar haberlenip
Yoluqtı tün içinde barı barıp
Peyğamber andın kiyin yārānımın
Ol öyde oturdılar qarār alıp
- 771 Her küni kizip yürüp hayru’l-enām
Haqq yolğa önder irdi halknı temām
Şafānıñ tağlarında uluğ bütñi
Turardı ortağa alıp bir niçe ādem
- 772 Üstüne resūl-i Hudā kildi yitip
Kelime tevḥīd itdi āvāz itip
La‘inge ebū Cehil Velīd aytdı
Yubarsañ Muḥammedge iş körsetip

- 773 Cehl hem hūb bolur dip horsendlendi
Ol bütñi Velīd la' n koluna aldı
Öziniñ gerdānına koyup turup
Aldına peygamberniñ yakın bardı
- B: 69 774 Dip aytdı yā Muḥammed köredür sin
Bir yerde ḥudāyımmin turadur min
Ras bolsa Ḥudāy bar dip aytқан söziñ
Körsetip uşbu yerde eyle rūşen
- 775 Söylemey resūl-i Ḥudā qarap turdı
Ol bütқа Velīd la' in secde kıldı
Dip aytdı bol Muḥammed siḥrlik bin
Bāṭıl dip söz aytadur bizniñ dīnni
- 776 Bizlerniñ seyyidimiz sen irürsin
Қay түрli iş қılamız munıñ birlen
Egerde ruḥşat itip ḥaber birseñ
Bol yerde Muḥammedni öltürürmin
- 777 Çol zamān büt içine şeyṭān inip
Sözledi kāfirlerge ḥaber birüp
Muḥammed cādügüyni öltürüñler
Sizlerge ruḥşat birdim қabūl körip
- 778 Kāfirler munı iştip horsendlendi
Secde ğıyb bütқа yene başın saldı
Peyğamber ḥaddin artuқ ğamgīn bolup
Öziniñ ḥulīsine қaytup yandı
- 779 Қasında ibni Mes' ūd birge irdi
Bol bütñiñ söylegenin taḥsīn kördi
Sözlegen büt içinde şeyṭāndur dip

Peygamber yārânına haber berdi

780 Bir küni oturganda hayru'l-enām
Körünmey birev kilip birdi selām
Āvāzın oturgannıñ barı iştıp
A'zāsın körelmedi hıçbir ādem

T1; T2: 71

781 Kimsin dip resül-i Hudā kıldı āgāz
Men cinniñ neslimin dip berdi āvāz
Bol yerge ne yumuşka kildiñiz dip
Peygamber suvāl itip soradı bāz

782 Ol aytdı Mus'ır atlı bir cin kilip
Her türli söz söyledi bütka inip
Ol cinniñ kılıç birlen başın kisdim
Şerīdin müslümānga halāş berip

783 'Arzım çol tığka barıp irteñ yene
Da'vet kıl kâfirlerniñ barın heme
Min barıp büt içindin āvāz berip
Güvāhlık söz aytayınmin hem saña

784 Şadlansun müslümānlar horsendlenip
Kâfirler kaygılansun gamda qalıp
Ol bütñi hudāy bilip qalıp irdi
İlgeri ölgen cinniñ tilin alıp

785 Ol cingā qarap itdi şāh-ı resül
Ātıñ kim ma'lūm itip haberdār kıl
Ol aytdı evvelinen laqap bolup
Atamniñ koyğan atı Semhac bil

B: 70

786 Peygamber cingā qarap aytdı yene
Āt koydum 'Abdu'l-lāh dip bol kün saña

İns ü cinn maḥlūkatnıñ atlarinan
Bol ism süyüñlüdür artık maña

787 Ol cin hem resül sözün qabül itip
Ruḥṣat bin mekânına qaldı kitip
Aytolğan Semhecnıñ sözi birlen
Qovandı müslümānga ṣadlıq yetip

788 Şafāğa resül Hudā yene kildi
Qureyşler büt qasında turar irdi
Hudāy bir min ḥaḳıkat resülimin
Dinge in dip kāfirlerğa ḥaber birdi

789 Kāfirler peygamberden munı iştdi
Ol bütñiñ söylevine köñli kitdi
Çol zamān büt içinen āvāz çığıp
Hudāy bir resül ḥaḳq dip izhār itdi

790 İlgeri füt içidin āvāz birgin³⁴
Cin irdi Mus' ır atlı sizge kilgin
Resülğa qarşulıq söz aytқан üçün
Dūzaḥğa cānı kitip ol cin ölgin

791 Kāfirler munı iştip açulanıp
Barçası sındurdılar bütñi barıp
Bol işni sihrlikbin qıldıñ didi
Muḥammed Muṣṭafanı ortağa alıp

792 Artıqça ebū Cehil cebir qıldı
Tayaqbin başlarına qatıg urdı
Ey qavim bol fi' ildin qayıñız dip
Şabr itip ortasında qarap turdı

³⁴ füt içidin: büt içinan B

T1; T2: 72

793

Mubārek a‘ zāsınan çıktı kanı
Yardım ǵıyp ecratmadı hıçkim anı
Ol küni Muḥammedni urǵanlǵın
Muṭṭalib evlādınıñ bildi barın³⁵

HAZRETİ HAMZANIŇ DİNGE KİRGENİ

794

Av kılıp yürer irdi Ḥamza yalǵuz
Aǵzınan bir āhūniñ işitdi söz
Kāfirden ‘emmiñ oǵlı izā kördi
Sen barıp yardım berip ecretkıl tiz

795

Bol sözni ḥazreti Ḥamza taḥsīn kördi
Öziniñ ḥulīsine qayıp kildi
Ḥātūni destūrḥānın tayar itip
Aldına ḥāzır kılıp ta‘ ām birdi

796

Közinen turar irdi yaşları aǵıp
Ḥātunnan munı kördi Ḥamza baǵıp
Sebebsiz yıǵlamaǵın suvāl itdi
Dip aytdı qayǵırasın munça nāǵıp

797

Ḥamzaǵa ḥātun aytdı tiñleñiz söz
Kemçilik bol küni dey bolmas hergiz
Qureysler Muḥammedni ortaǵa alıp
Başların niçe yirdin yardılar tiz

B: 71

798

Ḥamzaniñ munı iştip qahrı kildi
Dip aytdı ebū Leheb qayda irdi
Ḥamzaǵa ḥātun aytdı ol raḥmsiz
Her zamān kāfirlerge urǵıl dirdi

799

Ḥamza aytdı qayda irdi ebū Ṭalib

³⁵ Barın: barı B

Dip aytdı kitip idi qoynı bağıp
 Ȧamza aytdı usı tűrli iş bolğanda
 Bilmedi ‘Abbās munı qayda qalıp

800 Ȧamzaga ħātun aytdı ol irdi yār
 Aynalıp pervāne dik yűrerdiler
 Urma dip Muħammedni űtűnerdi
 Bol sűzi űzgelerge qılmadı kār

801 Ȧamzanıñ ħafalığı ħaddin űtdi
 Zār yıǵlap kűzlerinen yaşın tűkti
 Qureyšden Muħammedniñ kingin almay
 Ħiç ta‘ām işmeymin dip qasem itdi

802 Ŭstűne niçe qabat sāvut kiydi
 Qılıçın ħamāyıl ǵıyp atğa mindi
 Sadāğ bin nīze gűrzi barın alıp
 Ka‘beğa qadem urup yalguz yűrdi

803 Aynalıp űç mertebe řavāf itip
 Aldına kāfirlerniñ kildi yitip
 Ȧamzanı bol heybetde kűrgenen soñ
 Barınıñ zehresi uçtı rengi kitip

T1; T2: 73

804 Ȧamza aytdı ‘emmim oǵlun qaysıñ urdıñ
 Usunca iş kűrsetip cebir qıldıñ
 Bol kűni intikamın aladurmin
 Aldıma ħaddiñ bolsa qarşu turǵın

805 Ȧamzaga ebű Cehil qarşu kildi
 ‘Emmiñni min urdım dip avāz birdi
 İlgerki urǵanımnıñ qışāşı űçűn
 Sin dağı műdde‘āñça urǵıl didi

- 806 Cehlge Һazreti Һamza yitip bardı
 Җolımin gerdānınan ҡısıp alıp
 Җadāğnıñ aғaçımin ҡança urdı
 Aҡızdı ҡızıl ҡanıñ başın yarıp
- 807 Ol la‘ in ҡol urmadı Һamle itip
 Atlanıp Һazreti Һamza ҡaldı kitip
 Ka‘beniñ dīvārında oturganda
 Aldına Muştafanıñ kildi yitip
- 808 Һamza aytdı yā Muһammed Һehryārım
 Җan ҡılıp düşmenniñni bitdi ‘ārım
 Lāt ‘Ūzza hem Menātnıñ Һaққı üçün
 Yoluñda fedā bolsun meniñ cānım
- B: 72 809 Resül aytdı min üçün ҡılıç ursañ
 Dünyānıñ kāfiriniñ barın ҡırsañ
 Aldıma kiçe күndüz ҡol ҡosurup
 Bil baғlap Һıdmetimde tike tursañ
- 810 Köñlümnen bol iseñmen ҡaygı kitmes
 Hıç ādem bol fi‘l min horsend itmes
 Һudāy bir mini resül Һaққ bilmesen
 Zerredey öziñe hem payda yetmes
- 811 Sen bolgıl iһlāsıñmin Һudāyға ҡul
 Hem mini gümānı yok resüli bil
 Artıkça ҡureyşlerden düşmenimsin
 Allahnıñ birliğine açmasañ til
- 812 Һamzaga munı iştip Һayāl kirip
 Resülға uşbu sözni aytdı turup
 İrteñ gib kelme aytıp dinge ineyin
 Mühlet bir bu күn tüni şabır ҡılıp

- 813 Muni dip hūlīsine qaldı kitip
Oylandı tañ atqanqa fikir itip
Könlüne qadır Hudā tevfiq salıp
Aldına peygamberniñ kildi yitip
- 814 Öyrendi şerīʿ atnı qabūl alıp
Kelime tevḥīd aytdı ḥaqqnı tanıp
Cehlñiñ niçe yirdin başın yarı
Qureysniñ ortasına yine barıp
- 815 Ḥamzaga birev aytdı qoluñ tartıp
Bildirgil muddeʿ āñnı sözbin aytıp
Açuyıñ basılğanda āḡirinde
Peşīmān bolup yürme ḥafa tartıp
- 816 Ḥamza aytdı men turmaymen ḥafalanıp
Resūlni bir ḥaqq bildim Ḥaqqnı tanıp
Mundın soñ min qolumnı tartmağaymin
Kirmeseñ toğrı dīnge qabūl alıp
- 817 Qureysler muni iştip qorqtı qatı³⁶
Bol dīndin ayrıldık dip köp söz aytdı
Andın soñ peygamber min aşḥāblarnı
....dan ilgerkidey qolun tartdı
- 818 Qırq boldı peygamberniñ yārānları
Caynalıp yürer irdi her kün barı
Ḥamzanıñ heybetimin qorqunçnan
Rancūtabilmes irdi hīckim anı

ḤAZRETİ ʿÖMERNİÑ DİNGE KİRGENİ

³⁶ qorqtı qatı: qoruqtı qattı B

B: 73

819 Bir küni ebū Cehil aytdılar söz
Her kişi Muḥammedni öltürse tiz
Ḥaḳḳında bir furumlu yüz tivemin
Birerdim miñ viḳāye altun hem tiz

820 ‘Ömer hem çol meclīsde ḥāzır irdi
Aldına ol la‘inniñ yaḳın kildi
Dip aytdı Muḥammedni öltüreyin
Va‘de kıl birer bolsañ mağan indi

821 İşıtip ebū Cehil ḥorsendlenip
Ant içti Lāt ‘Uzzanı aḡzına alıp
Bireyin aytḳanıñnıñ barın didi
Öltürseñ Muḥammedni bol kün barıp

822 Ka‘beḡa ḳol ustasıp bolar kildi
Va‘deniñ raslıḡı üçün içgeri indi
Çol vaḳtde Ḥubel atlı bir uluḡ büt
İçinde beytu’l-lāhnıñ turur irdi

823 Ḥubelni ortasına ḳoyup turup
Ant içti ikevi hem va‘de ḳılıp
Ḳılıçın ḥamāyil ḡıyp ‘Ömer asıp
Resūlni öltürmekge kitdi yürüp

824 Kūçede barur irdi ‘Ömer kitip
Bir cāyḡa yol üstünde kildi yitip
Köp ādem bir būzavnı ortaḡa alıp
Turardı öltürmekge ṭāleb itip

825 Çol zamān ol būzavdan āvāz kildi
Kelīme tevḥīd itip ḥaber birdi
Būzavdan usı türli söz işitip
‘Ömerniñ öz köñline ḳorḡu indi

T1; T2: 75

826 Aldına beytu'l-lāhniñ kildi qayıtıp
Bildirdi kıreyşlarğa bol sözni itip
İşitgen kâfirlerniñ barçası hem
Oturdı ğamgîn bolup ħafa tartıp

827 ‘Ömerge ebū Cehl köp yalındı
Hıçkimge bildirme dip uşbu sözni
Resūlni öltürmekge taleb itip
Ka‘ beden taşkarığa çıǵıp yürdi

828 Kūçede bir ħādişe kördi yene
Köp ādem yol üstünde yoluqtı aña
Bir işniñ toǵrusında cencal bolup
Bir bütğa barur irdi barı heme

829 ‘Ömer hem birgeleşip turdı barıp
Söyledi müdde‘ āsın aǵzına alıp
Bol bizniñ da‘ vetimizğa ħukm it dip
Barçası qarap turdı kulaq salıp

830 Büt aytdı āvāz kılıp barıñ tiñle
Ĥudāy bir hejde ‘ālem ins ü cingā
Muħammed gümānı yok Ĥaqq peygamber
Köñlüñde şübhelenip ħayāl kılma

831 İşitip ‘Ömer munı ħayrān qaldı
Köp turmay ol yerden hem çıǵıp yandı
Kūçede bir ādemğa dūçār bolup
Muħammed kördiñ be dip aǵzına aldı

B: 74

832 Ol özi mü ‘min irdi dīnge kirgin
Yaşırap kâfirlerdin saqlap yürgin
Resūlni soramaqda sebeb ni dip

‘Ömerğa mülāyimlik itdi tilmin

833 İzhār ğıyp ol ādemğa aytdı ‘Ömer
Yoluxsa öltüretün köñlümde bar
Lāt Uzza teñrimizge til tikizip
Kāfir dip dīnimizni tutadur hār

834 Ol aytdı eger bolsañ dīn düşmanı
Aytayın haberdār ğıyp indi sini
Fātıma qarındaşın iri Sa‘īd
Dīnge ingen evvel barıp öltür anı³⁷

835 Bol aytқан işenmeseñ sözge nānıp
Bazardan bir qoy soyup bargıl alıp
İkevisin öltürken qoylarıñnı
Haram dip yemegeyler qolun salıp

836 ‘Ömer hem basdan ayak tiñlep turup
Oyladı bol qılay dip hayal qılıp
Bazardan aytқанınday bir qoy alıp
Öziniñ hūlisine kildi yürüp

837 Berk turar dervāzesi körse kilip
Az turdı hayal itip taḥsīn körüp
Fātıma tilāvet qıyp oturardı
“Tā hā”nıñ çol mezgildi süresi inip

T1; T2: 76

838 Köñlüne munı iştip açu kirdi
Açğıl dip dervāzeni qatıg urdı
‘Ömerniñ kilgenidin haber tavıp
Bir yerge Hāqq kelāmın pinhān qıldı

839 Andın soñ içkerige ‘Ömer kirip

³⁷ Evvel: ol B

Bol sözni Fâtımağa aytdı turup
Sizlermin birke öltürüp yemek üçün
Bazardan alıp kildim koyı oturup

840 ‘Ömerğa Fâtıma aytdı yemeydür min
Soradı yemeysin dip ni sebebeden
Fâtıma yemeslikim uşbu didi
Haramdur öz koluñmin söyüpdür sen

841 ‘Ömerğa munı iştip açu kirip
Umtuldu küyevine hamle kılıp
Sin dağı dîn yoluna kirdiñbe dip
Başların niçe yerdin yardı urup

842 İrine Fâtımanıñ rahmi kilip
‘Ömerğa koluñ tart dip āvāz birdi
Hudāy bir resūl-i bir haq müslümānmiz
Siskenip yaşırmaymız sindin indi

843 ‘Ömer hem siñlisinen munı iştdi
Bilelmedi ney kıların ‘aqlı kitdi
Köñlünde kaçça hayāl oylap yatıp
Közlerin galbe kıyp uyku iletti

B: 75

844 ‘Ömerniñ uykusınan haberlenip
Okudı kollarına kurān alıp
Sūreni tilāvet kıyp oturganda
Uykudan ‘Ömer yene kitdi uyğanıp

845 Bildirmey uyğanın kulaq saldı
Āyetniñ mażmūnıdın haberlendi³⁸
Āsmān yer hejde hezār barça ‘ālem
Hudānıñ mülki iken dip köñlüne aldı

³⁸ Tâhâ Sûresi

- 846 Āyetniñ şerāfeti köñlüne inip
 Siñlisi Fātımağa aytdı kilip
 Qoldağı kelamıñnı mağan birgil
 Mazmūnıñ fehmleyin oqup körüp
- 847 Fātıma ‘Ömerğa aytdı bermem sağan
 Haramsın uşlamaqğa uşbu zamān
 İşitip Fātımağa ‘Ömer aytdı
 Ta‘limin hālāl bolmaq öyret mağan
- 848 ‘Ömerğa Fātıma aytdı gusl kılıp
 Ṭaharet al bir Ḥudānı bir haqq bilip
 Hem yene resūline imān itip
 Uşlağıl edeb birlen tike turup
- 849 ‘Ömerniñ işi tışı nūrğa toldı
 Allahnıñ birliğine qāyıl boldı
 Çol zamān kelīme-i tevḥīd itip
 Uşladı cān-ı dilmin toğrı yolnı
- 850 Elkıışsa tañ atqān soñ ‘Ömer turup
 İzledi Muḥammedni yolğa kirip
 Caynalıp müslümānlar otur irdi
 ‘Ömerniñ ilgeri aytqan sözün bilip
- 851 Aşhabnıñ qorqğanlığı ḥaddin ötüp
 İçiniñni turar irdi muhkem itip
 Ḥabersiz oturganda kilmesün dip
 Bir ādem turar irdi yol közetip
- 852 Çol vaqıtde dervāzeğa ‘Ömer kildi
 Resūlğa turgan ādem ḥaber birdi
 ‘Ömerğa tenk bolatun ādem yok dip

T1; T2: 77

Könlüne aşhâblarınıñ qorqu indi

853 Hamza aytdı ey yārānlar yimeñiz ğam
 ‘Ömerden miniñ irmes kuvvetim kem
 Resûlğa inşā ’allāh qolı teymes
 Qureysniñ barı birdin kilgende hem

B: 76

854 Aşhabnıñ resûl-i Hudā hālin bilip
 Mubārek könlüne hem qayğı kirip
 Allahğa cān-ı dilmin münācāt qıyp
 Bol sözni aytur irdi du‘ā qılıp

855 Dip aytdı ey Hudā yā hākim-i küll
 Özing ma‘lūm irdi hālimiz bol
 Uşbu kün kereminmin aşhābımnı
 Şerridin bol ‘Ömerniñ emānda qıl

856 Cebrāil çol mezigilde yitip kildi
 Resûlğa vaḥiy birlen ḥaber birdi
 Dip aytdı bir Hudānıñ merḥametin
 Ma‘lūm ğıyp bildireyin sağan indi

857 Tilenip aytıp idiñ munan burun
 ‘Ömerğa qādir Hudā tökti nūrun
 Öyinde tün içinde dīnge kirip
 Öyrendi kelme aytıp Haqnıñ dīniñ

858 Könlüne īmān nūrı tolğan anıñ
 Vehm itip rancūmasın aşhābların
 ‘Ömerniñ ḥurmeti üçün qādir Hudā
 Açtırdı yeti āsmānnıñ ıçıkların

859 Muqarreb ferişteler kökdin inip
 ‘Ömerniñ yolundatur qarşı kilip

Başına tabağ birlen nūrlar saçıp
Barçası merhabā dir anı körüp

860 Bol ‘Ömer haqnıñ yolun kılğan cārī
Miñ törtyüz kırkdört şehir kâfirleri
‘Ömerniñ kılıcınıñ qorğunçımın
Haqq dīnge qadem urup kirer barı

T1; T2: 78

861 Rūmga hem heybetidin lerze tüşgey
Qaygırıp su urnına qanlar içgey
Qançame saltanatlı şāhlarnıñ
Başınan ber-hem bolup tacı uçkay

862 Yā resūl indi siz hem qarşu barıp
‘Ömerni ħurmet itip kilgil alıp
‘Ömerniñ tafilınan şerī‘ atıñ
Aħiri kâfirlerge bolğay ġālíp

863 Cebrāil bol sözni aytıp qaldı kitip
Çol vaqtde ħazreti ‘Ömer kildi yitip
‘Ömerniñ dervāzeğa kilgenligin
Bildirdi peygamberğa ħaber itip

864 Peyğamber munı iştíp ħorsendlendi
‘Ömerğa körüşmekge qarşu bardı
Merhabā kiliñiz dip qolun yazıp
Bir merte quçağına qısıp aldı

865 Qalmadı ‘Ömerniñ hem hīç medārı
Almaqğa özin tartıp kilmedi ħālī
Köñlünde cān-ı dilmin qāyıl bolup
Tilinde bülend itdi kelimeni³⁹

³⁹ İtdi: aytur B

- 866 Aşhābnıñ barçasına körüşti hem
Resûlğa ‘Ömer aytdı şāh-ı ‘ālem
Kelme tevḥīd aytıp dīnge kirgin
Bol künde müslümānnan kaçça ādem
- 867 ‘Ömerğa resûl aytdı uşbu künde
Kırk ādem īmān itip kirdi dīnge
Resûlğa ‘Ömer aytdı āşkäre ğıyp
Almaymız Ḥaḡnıñ atın niçün tilge
- B: 77 868 Kāfırler āşkäre ğıyp ṭā‘ at iter
Ḥaḡḡ yolun ma‘lūm itsek biz hem niter
Ka‘bede namāz oḡup zıkr aytalıḡ
Bir öyde oturğança qurı biker
- 869 ‘Ömerniñ bol sözine köñli tolup
Şādlandı resûl-i Ḥudā ḡorsend bolup
Aşhāblar bir Allāhğa tevekkül ğıyp
Ḥulīdin tısqa çıktı ḡadem ḡoyup
- 870 Evveli kılıç uşlap ‘Ömer yürdi
Andın soñ ḡazreti ‘Alī ḡadem urdı
Önüñde ebū Bekr solunda Ḥamza
Aşhābbin resûl Ḥudā yolğa kirdi
- 871 Kāfırler munı körüp ḡayrān ḡalıp
Oylardı bol ḡayalni köñlüne alıp
Aldında Lāt ‘Uzzanıñ öltürmekge
Barçasın alıp kiler ‘Ömer barıp
- 872 Munı aytıp ḡorsendlenip turar irdi
Ka‘beğa ḡol mezgildi ‘Ömer kildi
Bir merte kelime tevḥīd aytıp
Ḥureyşğa bol sözni itip āvāz birdi
- T1; T2: 79

- 873 Dip aytdı ey kāfirler sözüm tiñle
 Dīnge inip uşbu küni kildim munda
 Hudāy bir bol Muḥammed bir ḥaqq resūl
 Köñlünde bir zerredey gümān kılma
- 874 ‘Ömerden Mekkelikler munı iştip
 Barçası ḥayran qaldı ‘aqlı kitip
 Sin dağı cādūlıqğa kirdin be dip
 ‘Ömerni ortağa aldı şavqun itip
- 875 ‘Ömer hem na‘ ra tartıp uruşğa indi
 Artıdın ‘Alī birlen Ḥamza kildi
 Laḥzada niçesiniñ başın yarıp
 Qaçırıp kāfirlerge şikest birdi
- 876 Turalmay kāfirlerniñ barı qaçtı
 Ka‘beğa ‘Ömer kilip içik açtı
 Peyğamber barça aşḥāb yaranımın
 Kirmekge beytu’l-lāhğa qadem bastı
- 877 Barçası tekbir itip içgeri indi
 Ka‘bede bir niçe bût turar irdi
 Resūlniñ bir işāret qılğanımın
 Secdege ol bûtlarnıñ barı kildi
- 878 Mekkeniñ kāfirleri munı bilip
 Alısdan yıǵlar irdi feryād qılıp
 Peyğamber iki rek‘ at namāz kıldı
 Ka‘bede aşḥābımın birge turup
- 879 Çol küni qańça kāfir dīnge kirdi
 Öyrenip bir Allahnıñ emrin bildi
 Aşḥāblar andın kiyin kuvvetlenip

Kāfirdin qayğı külfet körmey yürdi

B: 78

**NÜBÜVETNİŇ YETİNÇİ YILIDAN ONUNÇI
YILIĞAÇA VÂQI‘ ĀSI**

- 880 Muniñmin altınçı yıl temām ötdi
Nübüvvet yetilençi yılğa yitdi
Siyerde ta onunçı yılğa çin
Barçasın bir faşlda beyān itdi
- 881 Kirgen soñ ‘Ömer dīnge haqnı tanıp
Müslümān kuvvetlenip boldı ġālīp
Qureysniñ kāfiriniñ keteleri
Tālibğa maşlahatbin aytdı barıp
- 882 Yā Tālib ‘emmiñ oğlu Muḥammed bil
Bizlerge huşūmeti arttı her yıl
Çıdavğa tākātımız hīç qalmadı
Siz indi iki işniñ birevin kıl
- 883 Biri çol Muḥammedni birgil bizge
Kilmesin öltürsek hem köñlüñizge
İkinçi dīnimizni bātıldur dip
Sögmecin til tigizip teñrimizge
- 884 Qoymasa aytқан sözini qabūl körüp
Hem özin yubarmasañ bizge birip
Caynalıp Mekkedeki qabīleniñ
Barçası uruşamaz sizbin kilip
- 885 Qureysler bu sözni aytıp çıǵıp kitdi
Talibğa niçe türli ḡayal yitdi
Aldına peygamberni kiltürgizip
Qureysniñ aytқан sözini ızhār itdi

T1; T2: 80

- 886 Dip aytdı kâfirlerge kılmay cebir
 Tursañız da‘ vet itmey kıılıp şabır
 Dīniñiz kuvvetlenip revac alsa
 İşlegey kaysı türli kılsañ emir
- 887 Köñlüne peygamberniñ kayğı kirip
 Aldına cevāb birmey kitdi turup
 Resūlniñ gamgīnligin fehim itip
 Artınan bol sözni aytdı āvāz kıılıp
- 888 Yā resūl bol toğrıda yemeñiz gam
 İlgerki ‘ādetiñni qoymağıl hem
 Tinimde cān barında inşāallāh
 Her vaqtde boladurmin sizge yardım
- 889 Andın soñ hāşimlerge haber birdi
 Lehebden başkasınıñ barı kildi
 Kureyşka Muḥammedni birmekligni
 Köñlünde barçası hem nāmūs kördi
- 890 Caynalıp bir sarāyğa alar kirip
 Eṭrāfın muḥkemledi içik kıılıp
 Mekkelik kâfirler hem giñeş itdi
 Hāşimniñ bol işinen ḥaber bilip
- B:79 891 Bol türli ittifāḫ kııyp yazdı nāme
 Kız birip kız almasun hīçkim aña
 Alarmin hīç nerseni sūdā kılmay
 Birmesün bir sebebbin ta‘ām yene
- 892 Kırk ādem bol kâğızğa mühür basdı
 Ka‘beniñ ortasına kilip asdı
 Saraydan hāşimīniñ çıkğanların

Ayamay uralık dip ‘ağıldastı

893 Bol iş müslümāña kıyın kildi
Saqlanıp kice kündüz yürür irdi
Mekkeniñ ādemleri andın kiyyin
Bolarğa sūdā satıǵ kılmay yürdi

894 Resūlni ihtiyāt ǵıyp ebū Ṭālib
Yatatun ḥānesine her kün barıp
Uyqlamay tañ atqunça közet itip
Turardı yalañ kılıç qoluna alıp

895 Açlıktan tabmas irdi hıçbir ‘ilāc
Ṭa‘ām dip yaş balalar yıǵlardı bāz
Toqtavsız taşqarıǵa çıǵar irdi
Her yılı qurban ‘ıdi bolǵanda ḥacc

T1; T2: 81

896 Ol künde yatmas irdi hıçbir ādem
Köp kılıp alur irdi satup ta‘ām
Ol alǵan ṭa‘āmların yip turardı
Ortada ötkeninçe bir yıl temām

897 İkinci ḥacc bolǵanda yene barıp
Bazardan qoyar irdi ṭa‘ām alıp
Açlıktan qança miḥnet çıkar irdi
Bir yılǵa ṭa‘āmları yitmey qalıp

898 Tünlerde uyqlamastı yıǵlap bala
Çıxmasdı anasınan sūt hem yene
Qança me ṭala kümüş berse daǵı
Aş ṭa‘ām birmes irdi hıçkim aña

899 Elqışsa muniñ birlen üç yıl ötdi
Açlıktan barçasına qayǵı yetdi

Bolarnı bol miḥnetden qutqarmaḡa
Bir Ḥudā qudretimin irāde itdi

- 900 Hāşimni qoymaḡına munday kılıp
Ba‘ zılar yürer irdi köp ögünüp
Biş ādem ḥalvetcāyda ‘ aqıldastı
Bozmaḡın bol nāmeni lāzım bilip
- 901 Evveli sebep bolğan irdi Hişām
Zehra min Ebū’l-Büḥter Zem‘ ā Muṭ‘ ım
Mekkelik kāfirlerniñ arasında
Söz aytar ketesi irdi barçası hem
- 902 Ka‘ beḡa irte birlen bolar bardı
Ḳureysniñ biş yirinen urun aldı
Ṭavāfḡa ḥalḡniñ barı cayılḡanda
Evveli Zehre turup söz çıḡardı
- B: 80 903 Dip aytdı ey ḥalāiḡ sözim tiñle
Ṭa‘ ām yip ‘ ıṣretdemiz bizler munda
Hāşimī akrabamız ṭa‘ ām tapmay
Açlıkdan miḥnet çeker kündüz tünde
- 904 Bol işke rızālıḡım yoḡdur miniñ
Ḳaldurdım ilgerki aytḡan sözniñ barın
Törtevi tört taraḑdan tūra kilip
İras dip kuvvetledi söziñ anıñ
- 905 Hem yene bir niçe ādem bolarḡa irdi
Bol kāḡız bīkārdur dip cevāb birdi
Ey ḡavm va‘ deñizden ḡaytmañız dip
La‘ neti ebū Cehil aytur irdi
- 906 Cebrāil çol mezigilde kökden inip

Resûlğa Haqnıñ emrin aytdı kilip
 Ƙureysniñ ka' bedağı yazğan haqtın
 Yok kıldı ƙadır Hudā ber-hem berip

T1; T2: 82

907

Yalguzak bir Allahnıñ atı ƙaldı
 Özgesin bir ƙurt kilüp yalap aldı
 Bol haqnı yazğanı ne peşimān gıyp
 Alarnıñ arasına fitne saldı

908

Ʀālibğa resûl Hudā munı didi
 Allahnıñ merhametin haber birdi
 Bol sözniñ yalğançının bilmek üçün
 Saraydan ebû Ʀālib çığıp kildi

909

İçine beytu'l-lāhnıñ kildi kirip
 Ƙureysniñ urun berdi barı turıp
 Birgeli Muḥammedni kilkendür dip
 Barçası oylar irdi ḥayāl ƙılıp

910

Ƙureysğa tālib aytdı bol ḥaberdār
 Muḥammed ma' lūm itip aytadurlar
 Allahnıñ ƙudretimın bir ƙurt kilüp
 Yok kıldı sözniñ barın kāğızda bar

911

Egerde yalğan bolsa bol aytƙanı
 Bireyin öltürinüz sizler anı
 Resûlnıñ aytƙan sözi iras bolsa
 Ortadan ḥuşūmetniñ kitsün barı

912

Alar hem bol aytƙanın ƙabûl alıp
 Mühürli ol kāğıznı kördi barıp
 Barçası yazğan haqnıñ yok boluptı
 Yalguzak bir Allāhnıñ atı ƙalıp

- 913 Kāfirler tahsīn itüp kōrdi munı
Dip aytdı Muḥammedniñ cādūlıǵı
Bir Ḥudā qudretimin kılǵandur dip
Kōñlünde īṣānmadı birde biri
- 914 Alarnıñ bol sözine açulanıp
Urnıdın tūra kildi ebū Ṭālib
İlgerki atı aytolǵan bişevleri
Yırtıldılar ol kāğıznı qoluna alıp
- B: 81 915 Kureyşden qanqa ādemler qasına irdi
Sarāynıñ içigine bolar kildi
İlgerki qālıbında yormagına
Hāşimniñ barçasına cevāb berdi
- 916 Hāşimler ḥorsendlenip munı iştdi
Her biri öz cayna turap kitdi
Evveli yetinçide vāqı‘ bolıp
Saraydan çıqǵanınça oñǵa yetdi

BİŞ KĀFİRNIÑ HELĀK BOLǴAN HİKĀYETİ

- 917 Biş kāfir mekkelikden peygamberǵa
Artuqça köp kemçilik kıldı her ne
Her birin bir keselmin helāk itip
Şeridin ḥalāş itdi anıñ Allah
- T1; T2: 83 918 ‘Āş irdi birevleri İbn vāil
İkinçi Esved ibn Muṭṭalib bil
Üçünçi Esved ibn ‘abd-i Yuǵveş
Törtünçi Velīd ibn Muǵīre bol
- 919 Bişinci Hāriş irdi Kubeys oǵlı

Mescidde bir kün resûl otururdu
 Bişevi peygamberni ta' na kılp
 Ka'beniñ içiginen ötüp yürdi

920 Çol vaqtda hâzır bolıp big el-emîn⁴⁰
 Ol Āşnıñ ĩmā kıldı tapanların
 Esvedniñ közine hem işâret kıyp
 Başına ĩmā kıldı Yuğveşāniñ

921 Velīdniñ yalınçkın ĩmā itdi
 Hārişniñ qārınların hem körsetdi
 Dip aytdı yā Muḥammed ḥorsend bolğıl
 Bolarnıñ barçasına ecel yetdi

922 Yaqında barçası hem ölüp kiter
 Her türlü her birine kesel yiter
 Allahnıñ dergāhına şükürlik kıp
 Şerridin Allah sini ḥalāş iter

923 Cebrāil bol sözni itüp kitdi yanup
 ' Āş bir kün iki oğlun qasna alıp
 Şahrānı temāşa itip yürer irdi
 Atıdın bir menzilge tüşdi barıp

924 Çol zamān ayağına tiken indi
 Feryād kıyp yılan mini çaktı didi
 Kañame ḥalknıñ barı qarağanmin
 Yılannıñ bilgüsin hem körmes irdi

925 Tiveniñ muynı şıfat işip kitdi
 Mıñneti ol mel' ünniñ ḥaddin ötdi
 Dir irdi ey ḥalāyık Muḥammedniñ
 Teñrisi bol kün mini helāk itdi

⁴⁰ Big el-emîn: rūḥu'l-emin B

B: 82

926 Muni dip ol la‘ neti berdi cānın
 Dūzaḡğa ta‘ yinlendi urnı anıñ
 İkinci Esved ibn Muṭṭalibniñ
 Aytayın helāk bolğan yene ḡālin

927 Mekkeniñ şahrāsına bir kün kitip
 Yatardı bir aḡaşnı kölenge itip
 Çol zamān iki közi körmes boldı
 Köziniñ nūrlarına ziyān yetip

928 Cebrāil anıñ başın uşlap turup
 Mel‘ ūḡa ḡaḡab itdi yaḡaşḡa urup
 Āvaz ḡıyp ḡulāmına aytur irdi
 Ecret dip mundın mini ḡalāş kılıp

T1; T2: 84

929 Ol ḡulām aytur irdi bīkār söziñ
 Bol yerde hīç ādemni körmes közüñ
 Feryād kıyp niçe türli ‘ azāb körüp
 Āḡirī cehennemge tapşurdı özin

930 Üçünçi Esved ibn Yuḡveş yene
 Şahrāda bir katdı yil uçradı aña
 Ḥudānıñ ḡudretimın qara boldı
 Yüzi min gövdesiniñ barı heme

931 Öziniñ ḡūlisine qayıp kildi
 Kirmekge dervāzesi berk turırdı
 Ḡazabbın dervāzeḡa başın urup
 Qanḡa me meşakḡatbin cānın birdi

932 Törtünçi tuzlı balıḡ Ḥāris yidi
 Şol zamān susamaḡı anḡa kildi

Ol mel'ün āvāz itüp "el' aṭaş" dip⁴¹

Dem-be-dem su aldırıp iṣer irdi

933 Elkışsa ḥaddin artuḵ içtiler köp
 Āḥiri için yardı tıḡızlık gib
 Feryād kıyp meşakkat bin cānın birdi
 Teñrisi Muḥammedniñ öltürdi dip

934 Velīd hem kūçe birlen barur irdi
 Bir timir ayaḡına kilip indi
 Olturup almaḡlıḡa 'ār tutunup
 Bildirmey özgelege yürebirdi

935 Āḥiri yalınçkın kitdi tilip
 Dārūmin yazalmadı 'ilāc kılip
 Teñrisi Muḥammedniñ öltürdi dip
 Ol mel'ün cānın birdi na'ra urup

936 Bir Ḥudā ḥabībine bolup yardım
 Mel'ünniñ helāk itdi barçasın hem
 Söytse de peygamberḡa kāfirlerniñ
 Rancūtkan düşmenliḡı bolmadı kem

'ÜTBE LA'NNIÑ ÖLGEN ḤİKĀYETİ

937 Uşbu söz Heftiñniñ tefsīrinde⁴²
 Bildirmek lazım boldı aytıp munda
 'Utbe Leheb oḡlı atlı kāfir
 Artuḡça düşmen idi ḥaḡḡ resūlḡa

938 Peyḡamber āzād kılgan bir çürini

B: 83

⁴¹ İtüp: birdi B

⁴² Mufaddal b. Ömer el- Cûfî, Kitâbü'l-Hefti's-şerîf. thk. Mustafa Gâlib. Beyrut, Dâru'l-Endülüs, 1977.

Ol mel' ūn yŭrer irdi alıp munı
 Bir kŭni ħalvetcāyda oturganda
 Resŭlni ħaħaratlap yitdi tili

939 Çŭri aytdı til tegizme peygamberġa
 Ķabŭl ħıl iĥlāşıñmin iste her ne
 Egerde sŭdā ħılıp Şāmġa barsañ
 Bŏrke ħol sebebden kirer malġa

T1; T2: 85

940 'Utbe munı iştıp açu ħılıp
 Ķınadı ol çŭrini ħanħa urup
 Aldına peygamberniñ alıp kilip
 Ayturdu uşbu sŏzni tike turup

941 Dip aytdı yā Muĥammed yalġanħısın
 Aldaysın ħalkñıñ barın cādŭlħıbin
 Bol ĥātun yalġanħınıñ kişisidŭr
 Bol kŭni ħalaħ berdŭm almaymınmin

942 Sin alda irkeklerni meger itip
 Ĥātunnı bol aldasın yol kŏrsetip
 İkeviñ dīn bozġuħı cādŭġŭysın
 Taşlamay ŏz ħasıñnan yŭrgil irtip

943 Yŭzine peygamberniñ bir tŭkŭrdi
 Aldınan taşħarıġa çıġıp yŭrdi
 La' netī dīn dŭşmanı kāfirlerden
 Rancudı resŭl-i Ĥudā usı tŭrli

944 Bol işke resŭl-i Ĥudā ħafalanıp
 Allahġa du' ā ħıldı ħatdı nālıp
 Dip aytdı 'Utbeni itleriñniñ
 Birine yingiz didi aġzına alıp

- 945 İşitip peygamberniñ bol sözlerin
 ‘Utbe öz kavmine aytdı barın
 Kavmi aytdı sin öziñnen saqlanıp yür
 Elbette bolmay kalmas aytkanı anıñ
- 946 Mekkelik kureşlerniñ barı anda
 Sūdāmin kervān bolup çıktı Şāmğa
 Bir miñde hem altı yüz tive irdi
 Ol sefer serdārı irdi ‘Utbe aña
- B: 84 947 Her vaktde bir menzilge kōnsa yürüp
 Yüklerni koyar irdi qatar kılıp
 Ortada ‘Utbe özi yalguz yatıp
 Yigitler közetürdi tike turup
- 948 Barardı ihtiyāt kıyp yolmin kitip
 Özine her kōnganda közet itip
 Ortada Nehr-i Şafvān at koyılğan
 Bir cāygā onıñçı kün kōndı yetip
- 949 Yüklerni etrafına qatar kıldı
 Yigitler közet itüp tike turdı
 Hudānıñ kudretimin bir arslan
 Yüklerni açıp taşlap içge kirdi
- 950 La‘neti uyqulap yatқан ‘Utbeni
 Taşkarı çığıp kitdi tişlep anı
 Közetip tike turğan ādemlerniñ
 Qaldılar egitgenin bilmey barı
- 951 Kervānnıñ tañ atқан soñ barı turdı
 ‘Utbe yatқан yirge nazar kıldı
 Qarasa töşeginde ‘Utbe yok
 Etrafnıñ barçasına kezip yürdi

T1; T2: 86

952 Bir yerden bir arslan kitdi turup
 Urına izlegenler bardı yürüp
 ‘Utbe uşol cāyda ölüp catır
 Kitipdi a‘ zaların pāre kılıp

953 Kāfirler taḥsīn itip munı kördi
 Köñlüne bol kılay dip ḥayāl kildi
 İlgeri du‘ ā kılgan sebebinen
 Muḥammed öltürdi dip aytur irdi

954 Ol küni kafirlerden seksen ādem
 Dīnge inip ḥaḳḳ yoluna koydı ḳadem
 Usunday mu‘ cizeni körse dağı
 Ḳaytmadı özgesiniñ barı temām

**NÜBÜVVETNİŇ ONUNÇI YILI RESŪL
 ALEYHİSSELĀMNİŇ AYNİ YARĖAN
 MU‘ CİZESİ**

955 On yılğa peygamberlik kāmıl toldı
 İllikge yaş şerīfi ḳadem koydı
 Saraydan çıḳgannan soñ resŭl-i Ḥudā
 Kāfirge aytur irdi toğrı yolı

956 Bir küni yāranımin ebū Cehil
 ‘Utbe Şeybe minen zŭ’l-ḥımar bil
 Ḥaḳḳında peygamberniñ maşlaḥat kıyp
 Oylanıp bir ḥayālne kördi ma‘ ḳŭl

957 Yerdeki aytḳan minen bar nerseni
 Muḥammed siḥrlikbin kılgay anı
 Āsmānga ḥile kılıp bargan imes
 İlgerki sāḥirlerniñ ötgen barı

- 958 Aytalık du‘ā kılıp ay çıkarsun
Ol aynı ortasınan iki yarsun
İkevi iki yaǵğa barıp turup
Ortada bol ǰubeyśniñ taǵı ǵalsun
- 959 ǰoynunan turǵan aynıñ biri kirip
Yenginen bilgü birsün çıǵıp turup
İtekdiñ biri kirip hem ǰoynunan
Körsetsün barçamızga zāhir kılıp
- B: 85 960 Andın soñ kün çıǵısǵa biri barıp
Batıda biri tursun ǵarar alıp
İski ay mişālinde batıp kitsün
İkevi birbirine dūçārlanup
- 961 Elbette cādūlıǵbın munı ǵılmas
İski ay cenge bolub çıǵıp turmas
Andın soñ Muḥammedni öltürermiz
Hāşimler rızā bolup muyun burmas
- 962 İşitip ebū Cehil köp ǵovanıp
Ol işni ǵılmas didi köñlüne alıp
Ol ayǵa yigirmi sekiz kün bolǵanda
ǰureyšler bir şahrāǵa turdı barıp
- T1; T2: 87 963 Kilsün dip hāşimlerge ḥaber birdi
Ḥamza ‘Abbās ebū Ṭālib ol hem kildi
Ol yerge kāfirlerden ḥāzır bolǵan
Barçası altı miñçe ādem irdi
- 964 Ṭālibǵa ebū Cehil aytdı munı
Sizlermin şart ǵılamız uşbu künü
Muḥammed bir mu‘cize iş körsetse

Haḳīkat çin bolġanı anıñ dīni

- 965 Andın soñ aytqanınıñ barın kılup
Haḳḳ yolun öyrenelik dīnge kirip
Egerde mu‘ cizeni körsetmese
Rızā bol öltürermiz bizler urup
- 966 Ortadan ebū Ṭālib aytdılar söz
İlgeri üçyüz yene illik toḳuz
Mu‘ cize bol Muḥammed iş körsetdi
Barına işanmadıñ anıñ hergiz
- 967 Bol küni körsetse hem işanmaysın
Çol üçün va‘ d aytmaymin siniñmin min
Dīnine munı kılsa kiremiz dip
Bir merte āvāz çıktı kāfirlerdin
- 968 Aytqanın ebū Ṭālib qabūl kördi
Resūlni ol meclisge alıp kildi
Kāfirler ilgeri aytqan maşlaḥatın
Bildirip peygamberġa ḥaber birdi
- 969 Peyġamber kāfirlerden munı iştip
Oturdı cevāb birmey ḥayāl itip
Cebrāil bir Allahnıñ fermānımin
Muḥammed Muştafaġa kildi yitip
- 970 Yā resūl bir Allahdan sizge selām
Ḳol yazıp du‘ ā kıl dip aytdı kelām
Özimniñ ḳudretimmin körsetür min
Kāfirniñ aytqanınıñ barın temām
- 971 Köñlüne peygamberniñ şādlıq inip
Aytqanıñ bolsun didi haber birip

- Elkışsa uşol künü kiç bolğan soñ
 ubeysğa alknıñ barı ıķtı kilip
- B: 86 972 Peyğamber iki rek‘ āt namāz kıldı
 ıbleğa yüzün oyup arap turdı
 ol zamān kün ıgışdan ay kōrinip
 Kiçedey ontōrtünçi tolıp toğdı
- 973 Başına ādemlerniñ yaķın yitip
 Bōlünüp ortasınan aldı kitip
 İlgeri aytolğanday ubeys tağnıñ
 Toktadı aldı artına arar alıp
- T1; T2: 88 974 oynınan peyğambeniñ birev inip
 Yenginen aytup ıķtı cilve berip
 Birevi iteginen dāhil bolup
 oynınan ıķıp turdı aytıp kilip
- 975 Āsmānga aytıp barıp ikevleri
 Birikip gāib bolup kitdi barı
 Bir Ĥudā udretimn kāfirlerge
 Kōrsetdi usı tūrli mu‘ cizeni
- 976 Ol kilgen kāfirlerden üçyüz ādem
 Dīnge inip yoluna oydı adem
 La‘ neti ebū Cehil munı kōrüp
 Rengi uçup ‘ aql huşı kitdi temām
- 977 avmine bol sōzni aytup āvāz itdi
 Muħammed cādūlığı ĥaddn ötdi
 Bizlerge usı tūrli iř kōrsetip
 Āsmānga cādūlığı yene yetdi
- 978 Usunday kāfirlikbin kōp sōz itip

Mekkege yārānımin kildi qayıp
 Mu‘ cize niçe türli körse dağı
 Kiterdi kâfirliği haddin artıp

979 Heftiñ tefsirinen bol sözni alıp
 Bol yerde ma‘ lüm itdim hatğa salıp
 Resûlniñ usı türli mu‘ cizesin
 Her kişi bilsün didim haberlenip

EBŪ ṬĀLİBNİŇ VEFAT BOLĞANIDUR

980 Hudāniñ qudretim bol senede
 Resûlğa bir qayğı ğam tüşti yene
 Ölmekge ebū Ṭālib kesellendi
 Burunnan yardım irdi arıq aña

981 Qureysniñ ketesiniñ barı kilip
 Ṭālibniñ köñlün sordı hālın körüp
 Dip aytdı ‘ ammiñ oğlu ol Muḥammed
 Cennetni ta‘ rīf iter haber birip

982 Dip aytur ol cennetniñ meyveleri
 Keselge niçe türli şifā barı
 Bol küni Muḥammedge haber birip
 Aldırıp bolmaydı me yeseñ anı

983 Çağırttı Muḥammedni ebū Ṭālib
 Oturdı yastuğına resûl barıp
 Dip aytdı cennetdeki meyvelerden
 Yemekge köñlüm kiter birseñ alıp

984 Tālibğa resûl aytdı sağan birmes
 Kāfirge cennet mülki naşīb irmes
 Yā ‘ emmī bir mertebe tilimni alıp

Kelime tevḥīd itseñ ziyān kilmes

T1; T2: 89

985 Bir dip ayt iḥlāsıñmin bir Ḥudānı
Peyğamber mürseli dip aytkıl munı
Cennetniñ niçe türli ta‘āmınıñ
Andın soñ naşīb bolar sağan barı

986 Resūlğa Ṭālib aytdı turmin bilip
Köñlüm hem işanadı taşdıķ kılıp
Artımnan ḥalknıñ barı ta‘na kılar
Bol küni kelme itsem dīnge kirip

987 Ṭālibқа dip aytadur ecel yitdi
Muḥammed öylerinde dīn öyretti
İlgerki ecdādınıñ dīnin bozup
Korkğannan cenge dīnni qabūl itdi

988 Çol üçün aytkanınıñ kılalmay in
Bolmasa gümānı yok peyğambersin
‘Emmiñni öylerinde korkutdıñ dip
Söz qalur öziñne hem ta‘na kılgan

989 Peyğamber dīnge kir dip aytdı yene
Ayturdi kirmeñiz dip turğan heme
Ezelde Allah naşīb kıлмаған soñ
İtmedi aytkan sözi te’sīr aña

990 Ba‘zı dir öylerinde dīnge kirdi
Aytkanın turğanlarınıñ barı bildi
Söytse hem dīnge kirmey kitgenine
İmāmniñ ba‘zıları fetvā kıldı

991 Dünyādan ebū Ṭālib kitdi ötüp
Buyruktı menziline qoydı iltip

Ṭālibniñ āḥir ḥālın bir Allahdan
Tilendi yarlıқа dip du‘ā itip

- 992 Dostınıñ tilegi üçün Allah anıñ
‘ Aceb yok yaḥşı kılса āḥır ḥālın
Bīgerge inşāallāh taşlamağay
Resūlğa қаnça қılған Һıdmetlerin

ḤADĪCETÜ’L-KÜBRĀNİŇ VEFĀTİ

- 993 Çol yılı peygamberğa tüşti bir ğam
Ol niçün ḥādīse irdi eyley a‘lām
Dünyādan ebū Ṭālib ötgenen soñ
Ötmekge kesel boldı Ḥadīce hem

- 994 Peyğamber Ḥadīceniñ ḥālın körüp
Başında oturardı her dem kilip
Āḥırğı aḥvālinen beşāret kıy
Ayturdı uşbu sözni ḥaber birip

B:88

- 995 Dir irdi ey Ḥadīce ḥafalanma
Dünyādan ötemin dip köñlüñe alma
Sābiķīn ümmetimniñ evvelisin
Cennetni naşīb iter sağan Allāh

- 996 Ḥavva ana bibi Sāre analarıñ
Қасınан cāy alursın barıp anıñ
Bibi Hācer Āsiye birlen bibi Meryem
Cennetde yürseñ kirek birge barı

T1; T2: 90

- 997 Aytolğan bibi Meryem bibi Āsyeni
Biliñiz yoldaşım dip siz hem anı
Āḥırde Allah mağan nikāḥ қılğay
Ḥalālīm bolsa kirek ikevleri

- 998 Ȧadice resulğa aytdı yâ peygamber
Meryem men bibi Āsiye ol ‘azizler
Süt imgen alar miniñ kardeşimdür
Aytmañız yoldaşñ dip eylep izhâr
- 999 Munı dip Ħadïceniñ rengi özgerip
Yatdılar hafalığı bilgi birip
Bol dünyâ bî-beķâ’dan sefer itdi
Taķdîrniñ maḥfûzdağı vaķti kilip
- 1000 Peygamber Ħadiceğa köp kayğırdı
Fâtıma kızları hem yığlap turdı
Muḥammed aşḥabımin namâz okup
Mübârek öz qolımin defin kıldı
- 1001 Resulğa Fâtıma aytdı ey ata cân
Anama siz irdiñiz köp mihir-bân
Terilikde rancûganday bir iş kılıp
Söz itķen fi’ liñizni körmedim min
- 1002 Öletün ḥalge yetip yatķan küni
Aytdıñız yoldaşñ dip niçün munı
Köñlüniñ hafalığı ma’ lûm bolup
Kördiñiz özgerildi rengi türü
- 1003 Peygamber cevâb birdi Fâtımâğa
İrasdur aytķanıñniñ barı heme
Ol sözni Ħadiceğa aytķanlıķniñ
Sebebin ma’ lûm itip aytay saña
- 1004 Ħadice a’ mâline nażar saldım
Şevâbdan tola iken ḥaberlendim
Ġazâtnıñ defterinde hîç nerse yok

Ol hem qur bolmasın dip köñlüme aldım

- 1005 ‘İyālñiñ ğazāt kılğan şevābları
Boladı alğan irin qazğanı
Ġazātñiñ defterine hať yazılmaý
Qur bolup kitmesin dip aytdım anı
- B:89 1006 A‘ māli şevāb birlen tola bolup
Cennetge kirdi didi qadem qoyup
Resūlñiñ beşāretlik haberine
Şükr itdi Fāţımanıñ köñli turup
- 1007 Köp irür fazīleti Ĥadīceniñ
Biri çol sābiķin dip yazdı nāmın
Birevi Cebrāilden haber birip
Yitgüzdi Ĥadīceġa Ĥaķķ selāmın
- T1; T2: 91 1008 Hem yene peyġamberniñ evlādları
Āķırġa Ĥadīceden qaldı barı
Ĥusūşā Fāţımadan Ĥasan Ĥüseýin
Qurratü’l-‘aynım digen resūl anı
- 1009 Ĥadīce terliginde şāh-ı resūl
Almaķġa kılmap irdi hatun qabūl
Söz birlen kuvvet birip şād iterdi
Resūlñiñ bolğan vaķtde köñli melūl
- 1010 Bol türli Ĥadīcede köp fazīlet
Siyerde tafsilimin yazılğan hať
Kiyingi peyġamberniñ aķvālinen
Yene de beyān itip eyleyin yād
- 1011 Resūlñiñ hafalıġı haddin ötüp
Niçe kün ‘azā tutdı ‘aķlı kitip

Hadice ötkendin soñ resül-i ħudā
Sevde atlı ħātunnı aldı nikāḥ itip

- 1012 Dünyādan ötkenen soñ ebū Ṭālib
Ḳureyšler izā birdi söz çıġarıp
Ağası ebū Leheb ġayret itip
Resūlni yardımına yürdi alıp
- 1013 Dip aytdı yā Muḥammed yemegil ġam
Ḳoymaġıl ilgeri aytқан söziniñ hem
Seniñmen dīnge şerik bolmasamda
Hīç vaqtde kāfirlerge seni birmem
- 1014 Ḳureyšniñ keteleri munı körüp
Lehebğa uşbu sözni aytdı kilip
Cādūlīk Muḥammedniñ aldavına
Bol küni kitdiñiz be siz hem irip
- 1015 Alarğa Leheb aytdı tutmam dīnin
Söziniñ çin dimeymin bir de birin
Söytse hem qarındaşlık toġrusınan
Yardımın terk itmeymin hergiz munıñ
- 1016 Lehebge alar aytdı ebū Ṭālib
Ḳança yıl yardımna yürdi alıp
Anı hem cehennemde dip aytadur
Özinen sorasıñız eger barıp
- 1017 Resūlden Leheb kilip sordı munı
Ṭālibniñ қanday boldı āḥir küni
Lehebğa resül aytdı cehennemde
Cennet yok bolğan üçün kāfir dīni
- 1018 Bol sözge ol mel'ūnnıñ қahrı kildi

 urey  a bol s zni aytıp  v z birdi
 K  l  n  n   hla anın  ılı ızlar
 M n da ı yardım nı  oydum indi

T1; T2: 92

1019  urey ler m n  i tip  orsendlenip
 Aldına pey ambern n her k n barıp
  an a me cebr   cef  k rset rdi
 La  net  ol mel   nlar orta a alıp

1020 Res ln n  afalı ı  addin  tdi
 Mekkeden   ilacı yok  ı ıp kitdi
 E rafda  ab len n bar asına
 Kirgil dip  a   yolına da  vet itdi

1021 Kirmedi birde biri t ze d nge
 S gerdi her t rli s z alıp tilge
 Mu ammed Mu ta  n n  afalı bin
 Mi neti artar irdi herbir k nde

C NLERN N D NGE K RGEN 

1022  urey den bir ni e k n iz  k rdi
 Bir k ni Na l atlı c y a kildi
 Pey amber a   am nam z o u an s n
 Aldına cinler kilip sel m birdi

1023 Dip aytdı y  Mu ammed   arzım ti le
  a   yolun  yrenekli kildik munda
 Kelime tev  d aytıp d nge kirgiz
  a  kat pey ambersin ins   cin a

1024 Pey amber kelme aytıp d n  yretti
 Cinler hem i la ımın  ab l itdi
  avmine  aber berip kilt rmekge

Her biri öz yurtına turap kitdi

1025 Çol zamān hāzır boldı hesābsız cin
Dip aytdı bir qolda onikimiñ
Cinlerni resül Hudā da‘ vet itip
Kirgil dip haqq yoluna aytdılar çün

1026 Resülğa cinler aytdı bar ‘ arzumız
Peyğamber āhir zamān bolsañız siz
Bizlerge bir mu‘ cize iş körsetgil
Andın soñ aytkanıñnı kılayıq biz

1027 Bir dıraht qarşusunda turar irdi
Peyğamber munda kil dip āvāz birdi
Ol ağaç temürlerin yerdin üzüp
Resülğa selām berip qarşu kildi

1028 Dip aytdı min güvāhlık biredürmin
Haqıkat yir yüzine peygambersin
Yaratқан bir Hudānıñ maḥlūkıdur
Āsmān yer maḥkūmında bolsa her cān

1029 Ol cinler munı iştip hayrān qaldı
Resülniñ haqlıgına köñli nāndı
Çol zamān barı berdin dīnge kirip
Kelme şehādetni ağızına aldı

1030 Cinlerniñ barçası hem dīn öyrendi
Peyğamber qaytmağına cevāb birdi
Şahrānı bir niçe kün vaṭan itip
Mekkege resül Hudā qayıp kildi

B: 91

T1; T2: 93

 KUREY SLERNİ N RES L-  H UD DAN SUV L SORGANI

- 1031 C ynalıp  urey slerni n keteleri
  ahr   a ma lahatbin  ıktı barı
 Bir t rli cev b aytıp toktama   a
  akırdı kils nler dip Mu taf nı
- 1032  urey  ni n  akır anın res l bildi
 K firni n ortasına barıp turdı
 Res l a alar aytdı ni sebebd n
 S gesin b t ldur dip bizni n d nni
- 1033 Egerde mecn n bolsa n ısı n kitip
 O usın m neccimler ‘ il c itip
 Bir t rli ya bolmasa kesel bolsa n
 T b bge  aratalı  biz k rsetip
- 1034 Bol s zdin baylı  bolsa izlegeni n
 Birelik  an a dise n d ny  malın
 Egerde h k metge k  l  n bolsa
 Mekkeni n tap ıralık sa an barın
- 1035  urey   a  vaz  ılıp aytdı res l
 Kesel min c n nlik dan imesd r bol
 D ny nı n h k metbin haz nesini n
  ılmaydı birde birin k  l m  ab l
- 1036 Pey amber m rsellı nı ma an birdi
 Bendege yol k rset dip H    yubardı
 Allahnı n birli i min hem barlı ın
 Ma‘ l m  ıyp bildiremin sizlerge indi
- 1037 Kirse iz to ru yol a tilimni alıp

Ölgende kiredürsiz cennet barıp
Dünyādan kāfirlikbin ölgen ādem
Dūzaḥda yatsa kerek otḡa yanıp

1038 ǰureyšler peygamberǰa aytdı yene
Resüllik bir mu‘ cize körset maña
İlgerki ata baba ecdādımñıñ
Tirilip ĩmān itsin barı saña

1039 Köresin yeri tardur bol Mekkeniñ
İkenge suları hem yoḡdur anıñ
Du‘ ā ǰıl tāḡ taşların ber-hem itip
Baḡ bostan iken caylıḡ ǰılsun barın

B: 92

1040 Bolmasa yeti āsmānnan melek kilip
Öziñni resül disün güvāh birip
Usunday bir mu‘ cize körsetmeseñ
ǰılmaymız aytḡanıññı dīnge inip

T1; T2: 94

1041 Alarǰa resül aytdı aytḡanlarıñ
ǰılmaḡǰa ǰıyını yoḡ Allah barın
Du‘ ā ǰıyp tilenmekge ḡācet irmes
Bol işler herne ǰılsa ḡukminde anıñ

1042 ǰureyšler resülǰa aytdı eylep ǰabül
Aytolǰan bol işlerniñ birevin ǰıl
Bolmasa teñrimizge til tikizip
Bāḡıl dip dīnimizni āçmaḡıl til

1043 Egerde söz ǰıǰarsañ indi yene
Bol küni va‘ de ǰıldık bizler heme
Kiz bolsañ ǰaysı yirde öziñni urup
Rancutıp körsetemiz ‘ azāb saña

- 1044 Peygamber cevāb birmey turup kitdi
Köñlüne ħaddın artıķ kayǵı yitdi
La‘ netī ebū Cehil tura kilip
Ķureyşǵa bol sözni aytıp āvāz itdi
- 1045 Dip aytdı irte minen bir taş alıp
Ka‘ bede oturamin özüm barıp
Muĥammed namāz üçün kilgeninde
Taş birlen öltüremın başın yarıp
- 1046 Andın soñ Muĥammedniñ yaķınları
Öltürsin ĳışāş üçün mini barı
Urnına ölmegime rancūmaymin
Öltürsem köz aldımda burun anı
- 1047 Ant içti Lāt Uzzānı aǵzına alıp
Bir taşnı alıp kildi taǵdan barıp
Ka‘ beniñ içinde tike turdı
Resūlni öltürmekge ĳayarlanıp
- 1048 Elisden köp kāfirler ĳarap turdı
Ka‘ beǵa resūl-i Ĥuda barıp kirdi
İlgerki ‘ ādetimin tike turup
Taĥrīme tekbīr itip namāz ĳıldı
- 1049 Secdege andın kiyin başın saldı
Urǵalı ebū Cehil yetip bardı
Ĥudānıñ ĳudretimın ol mel‘ ünniñ
Ķolları cānsız bolup ĳurup ĳaldı
- 1050 Ķolunan taşları hem yerge tüşti
Sārǵayıp ‘ āķlı kitip rengi uçtı
Ķureyşniñ kāfirleri suvāl itdi
Ni üçün ĳılmadıñ dip ol cāmustı

1051 Alarğa Cehil aytdı anda bardım
 Heybetli bir ejderge dūçarlandım
 Özümniñ qorqğanımnan ısım kitip
 Qolumnan taşım tüşüp turup qaldım

B: 93

1052 Qureyşler ol mel‘ūnnan munı iştip
 Barının zehresi uçtı rengi kitip
 Andın soñ peygamberni rancūtmadı
 Bir ziyān yetkūzer dip ve hem aytip

T1; T2: 95

QEDĀR İBN İSMĀ‘İL ALEYHİ’S-SELĀMNİŇ TİRİLGENİ

1053 ‘Āş digen bir kāfirniñ atları irdi
 Atların atasınıñ Vāil dirdi
 Qurağan bir ādemniñ süyeklerin
 Aldına peygamberniñ alıp kildi

1054 Dip aytdı ya Muḥammed kördiñ munı
 Ölgen soñ ādemlerniñ uşbu türi
 Usunday qurap qalğan süyekler hem
 Tiriler dip aytasın mahşer küni

1055 Körsetseñ āşkäre ğıyp uşbu kündi
 Hudāynı bir bilelik inip dinge
 Qaytadan uşbu süyek ādem bolup
 Söylesin ḥalq içinde kilip tilge

1056 İrtemin Qureyşlerniñ ketelerin
 Şāḥrağa çığarayın alıp barın
 Bol süyek ilgerki dey ādem bolup
 Tirilip söz söylesin aldında anıñ

- 1057 Resûl hem bol aytqanın qabûl aldı
 Qureyšler uşbu sözden haberlendi
 Şafâ min Merve tâğnıñ ortasına
 İrtemin yetmiş iki âdem bardı
- 1058 Çağırdı peygamberni haber birip
 Resûl hem ortasına turdı kilip
 ‘Āş ibn Vâil aytdı yâ Muḥammed
 Qarağan bol süyekni tursın körüp
- 1059 Qaytadan âdem şıfat qılğıl anı
 İlgerki qalıbında kirsın cānı
 Özniniñ kim igenin ma‘lûm itip
 Hem yene peygamber dip aytsın sini
- 1060 Egerde cān kirgizseñ munı kılıp
 İşlelik aytqanıñnı dīnge kirip
 Hudāy bir şerīki yok dip aytalıq
 Öziñni peygamber-i bir ḥaqq bilip
- 1061 Peygamber kāfırlardan munı iştip
 Oturdı cevāb birmey fikir itip
 Allahnıñ fermānımin Cebrāil
 Resûlğa selām berüp kildi yetip
- 1062 Dip aytdı selām didi Allāh saña
 Turmasın ġamgīn bolup dostum aña
 Toqtalmay qol köterip du‘ā qılsın
 Ölügni tiri qılmaq āsān maña
- 1063 Cebrāil bol sözni aytıp qaldı kitip
 Resûlğa bol haberden şādlıq yetip
 Peygamber kāfırlarnıñ barçasına

Halka ğıyp otur didi emir itip

T1; T2: 96

1064 Ol Aşnıñ qolundağı süyeklerin
Halkanıñ ortasına qoydı barın
Hudāya bol ölügge cān kirgiz dip
Qol yazıp du‘ā qıldı haqqında anıñ

1065 Çol zamān bir yıl kilip peydā boldı
Caynalıp ol ortağa ölüg toldı
Qol ayak aǵzalarınñ şüretiniñ
Urnına hāzır qılıp barın qoydı

1066 İt tiri a‘zāsınıñ temürleri
İlgeri qalıbında bitti barı
Boyları yetmiş iki arçın irdi
Bir körkem yigit bolup kirdi cānı

1067 Oturdı halk içinde baş köterip
Resülğa bol sözni aytdı selām berip
Min Qaydār İsmā‘ilniñ oǵlıdurmin
Ölgenmin yigirmi üçde şehīd bolup

1068 Kūr qazıp ‘arafatğa defin itdi
Bol mel‘ün süyekimni bol yerge iletdi
Qaydarğa resül aytdı ey birāder
Qançame siz evvelki zamān ötdi

1069 Resülğa Qaydar aytdı haqıqat bil
Bir miñde min ölgeli sekiz yüz yıl
Onunçı Muḥarremde ölüp irdim
Tirildim Muḥarremniñ onunda bol

1070 Tirilikde bir merte atam mini
Muḥammed ümmeti dip aytıp idi

Sebebbin sizni körüp ümmet boldum
Atamniñ ol aytkanı iras kildi

1071 Bol sözni temām itip kitdi ölüp
Yok boldı tofrağ şıfat ber-hem bolup
Ol kilgen yetmişiki ādemlerden
Toğrı dīnge kirdi munı körüp

1072 Qaydarnıñ vāqı‘ ası tefsīrde bar
“Yāsīn” niñ sūresinde aytadurlar
La‘ netī kāfırlarnıñ özgesine
Usunday mu‘ cize hem qılmağı ker

NÜBÜVVETNİŇ ONBİRİNÇİ YILI ENŞĀRİLERNİŇ DİNGE KİRGENİ

1073 Munıñ men onunçı yıl temām ötdi
Nübüvvet on birinçi yılğa yetdi
Çol yılınıñ evvelinde Medīneden
Altı ādem beytu’l-lāhnı tavāf itdi

B: 95 1074 Alarğa resūl-i Hudā dūçarlanıp
Da‘ vet kıyp Haqqnıñ yolun aytdı barın
Altavı kelme ayıp dīnge kirdi
Allahnıñ birlikine köñlü nānıp

T1; T2: 97 1075 Resūlğa ol kilgenler aytdı yene
Ruḥṣat bir qayıp barıp Medīneğa
Haqq yolğa qavmimizni da‘ vet itip
Kilelik ikinçi yıl alıp saña

1076 Peyğamber barmağna ruḥṣat berdi
Enşārī sābiqınler alar irdi
Resūlnıñ mi‘ rāc tüni āsmān barıp
Allahmin söyleşkenin aytay indi

- 1077 Mu‘ teber bilgüli söz uşbu kışşa
Özgeden hādişesi niçe haşşa
Çol üçün arasına bilgü koyup
Bildirdim öz aldına kılıp nüshā
- 1078 Yā Allah maḥlūkıñdur küllī ‘ ālem
Fazlıñmin merḥametlik eylep kerem
Mi‘ rācniñ hikāyesin söylegende
Bildirgil maḥfī serniñ barın temām

**Mİ‘ RĀC-NĀME ĀN ḤAZRETİ ŞALLALLAHU
ALEYHİ VE SELLEM**

BİSMİ’L-LĀHİ’R-RAḤMĀNİ’R-RAḤĪM

- 1079 Yā Allah raḥmetiñ köp Raḥman atıñ
Āşkäre ins ü cingā ism-i zātıñ
Fazlıñmin ayتماğıma āsān eyle
Dostuñniñ mi‘ rāc bargān hikāyetin
- 1080 Bolmasa öz fazlıñnan mağan kerem
Naḥd bar ḥaṭ yazmağğa tartıp kalem
Dostuñniñ ervāḥınan yardım tilep
Bol yolğa tevekkül ğıyp urdım qadem
- 1081 Bol sözge imāmlardan iḥtilaf köp
Ayتماğğa barın bolmas imkānga gbp
Resūlniñ bol mi‘ rācı nübüvvetniñ
Aytoldı on ikinçi yılında dip
- 1082 Rabū’l-evvel ayda ba‘ zı dirdi
Ba‘ zılar ramazān dip ḥaber birdi
Resūlniñ mi‘ rāc tüni yatқан yeri

Ḥaḳīḳat Ümmü Hānī öyinde irdi

- B: 96
- 1083 Ol tüni uşol öyge resûl kilip
Yatdılar namāzdan soñ tüşekge inip
Bir Ḥudā Cebrāilge fermān itdi
Öziniñ ḳudretimni ḥaber berip
- T1; T2: 98
- 1084 Allah aytdı yā Cebrāil cennet kirip
Barçasın ziynetlegil tayyār kılp
Bol tüni mihmān bolup dostum kilür
Ḥür ğılman ḥıdmet itsün tike turup
- 1085 Ferişte ‘arş u kürsī levḥ u ḳalem
Yasanıp tayarlansun barçası hem
Mūsā ‘Isā Nūḥ İbrāhīm peygamberniñ
Rūḥları ḥāzır bolup tursın temām
- 1086 Cennetden bir buraḳnı uslap alıp
Üstüne yāḳūt-ı aḥmer iger salıp
Yetmiş miñ ferişteni ḳasına irtip
Dostuma selāmımnı aytkıl barıp
- 1087 Dünyāda bir niçe yıl miḥnet kördi
Kāfırlar ḥaddin artıḳ izā berdi
Bol tüni yeti āsmānnı seyretip
Her türli ḳudretimni körsin indi
- 1088 Cebrāil aytḳanların tayyār itip
Yetmişmiñ ferişteni ḳasna irtip
Resûlniñ uyḳlap yatḳan menziline
Allahniñ fermānımnı kildi yetip
- 1089 Peyğamber çol mezgilde uyḳuda irdi
Cebrāil yā resûl dip āvāz birdi

Uyqusı közlerinen bî-dār bolup
Töşekden resûl-i Hudâ turakildi

1090 Cebrâil resûlğa aytdı habîbu'l-la
Bir Hudâ selâm aytdı hadsiz saña
Bol tüni ğamlı könlün ğorsend itip
Habîbim mihmân bolup kilsün maña

1091 Urnıdın munı iştip resûl turdı
Çol zamân tahâret alıp namâz kıldı
Cennetniñ hüllesimin ħarîrinen
Üstüne Haqq emrimin kiyim kiydi

1092 Taşqarı Cebrâilmin çıktı irip
Ka'beni tavâf itdi evvel kilip
Resûlniñ şaqq-ı şadır bolğanların
İlgeri aytıp idim ħaber birip

1093 Cebrâil çunday kılıp işin yarı
Mübârek yüreklerin taşqarı aldı
Mikâil altun leğen tayyâr itip
Legenge ol yürekni egip saldı

1094 Suymin ma' rifetniñ taze cudı
Urnına qayıp salıp muhkem kıldı
Mikâil Cebrâilmin hem İsrâfîl
Şaf bağlap ħıdmetinde barı turdı

B: 97

1095 Aldına ħâzır boldı Buraq kilip
Üstüne resûl mindi anı körüp
Ka'beden Maqdisğa afarmaqğa
Cebrâil celâvında yürdi irip

T1; T2: 99

1096 Seksen miñ öñ yanında Melek yürdi

Solunda seksen miñi yene turdı
Barçası nürdan meş‘ al qolna alıp
Yolların kündüz mişāl rūşen kıldı

1097 Cebrāil resūlğa aytdı hayru’l-enām
Eṭrāfdan işitilse sağan kelām
Toqталıp hıçbirine cevāb itme
Yüzine naẓar itme yoluksa ādem

1098 Peyğamber barur irdi yolmin kitip
Çaķırdı iki merte āvāz itip
Muḥammed yol adastıñ toқта didi
Alarğa cevāb birmey kitdi ötüp

1099 Bir ‘ıyāl ziynetlengen qarşu turdı
‘Arzım bar tiñleñiz dip āvāz kıldı
Cebrāil aytқанmin resūl-i Hudā
Ḥātunga naẓar itmey ötüp yürdi

1100 Bir taşnı taḥsīn itdi resūl körüp
Su çığar ortasınan cūşқа kilip
İlgerki özi çıkğan mekānına
Sımaydı kirey dise қayıp inip

1101 Bir ādem arkasına otun artar
Otunun kotaralmay cāna tartar
Қaytadan otunına otun қосıp
Eli hem bol cağanım az dip aytar

1102 Bir ādem қудуқ қазар miḥnetlenip
İşmekge taleb iter su çıғарıp
Zerre dey ol қудуқdan su tapılmas
Tübüne қарағанда қоға salıp

- 1103 Soradı Cebrāilden muniñ barın
Barçasın peygamberğa aytdı anıñ
İlgerki iki āvāzğa toқтағанда
Būtperest bolur irdi ümmetlerin
- 1104 Ol Һatun qarşı kilgen dünyā bilseñ
Yüzine iltifat kıyp nazar kılsañ
Ümmetiñ dünyā perest bolur irdi
Bir laҺza Һayal kılıp yaқın tursañ
- 1105 Kördiñiz su kirelmes taşқа қайтıp
Ādemzād ma‘lūm iter bir söz itip
Artınan aytқан sözge ögünge min
Urnına alalmaydı yene tartıp
- 1106 Қоғасın ol bir ādem şuға salar
Tartқанда қurı bolup susız қalar
Riyāmin tā‘at қılған ümmetleriñ
MaҺşerge şevābı yoқ bolup barar
- B: 98; T1; T2: 100 1107 Ol otun ümmetiñ dünyāsı köp
Barçasın adā қılmas ol içip yip
Söytse hem zekāt birmey malnı caynap
Cehd iter kiçe күndüz köpaysın dip

RESŪL-İ ҺUDĀNİÑ MESCİD-İ AҚŞĀĞA KİLGENİ

- 1108 Usunday köp Һādişe yolda kördi
Cebrāil barçasına cevāb berdi
Қаңame ‘izzet ikrām merhametbin
Aқşānıñ mescīdine resūl kildi
- 1109 Һesābsız sān miñ melek kökdin inip

Şaf bağlap hıdmetğa turdı kilip
 Buraxdan resül-i Hudā yirge tüsti
 Barçası dürüd itdi selām berip

1110 Buraxnı bir dıraht bağlap koydı
 Ol şaħra rüşen bolup nūrğa toldı
 Peyğamber mürsellerniñ ervāhları
 Aldına Muştafāniñ hazır boldı

1111 Cebrāil resülğa aytdı bilgil anı
 Peyğamber mürsel irür anıñ barı
 Alarğa selām birüp emānlatqıl
 Körgeli Haqq emrimin kildi seni

1112 Peyğamber selām berdi qarşu barıp
 Alar hem cevāb aytdı ‘aleyk alıp
 Her biri öz atların beyān itip
 Bildirdi Muştafāğa ma‘lūmlanıp

1113 Çol yirde iki rek‘at namāz itdi
 Peyğamber imām bolup ilgeri ötdi
 Alardan resül Hudā efzālının
 Ötküzip imamlıqğa haqq körsetdi

1114 Hāmd itip peyğamberler bir Allahğa
 Özlerin ta‘rīf itdi barı heme
 Resül hem hāmd ü şenā zıkr itip
 Her türlü tavşiflerin aytdı yene

1115 Cebrāil andın kiyin qasna irdi
 Mı‘rācğa peyğamberni alıp kildi
 Barçası kıızıl yāqūt zümürüdden
 Ayağın kıızıl altun kümüş dirdi

- 1116 Āsmānga bir uçları kitip turar
 Bir uçı ol mi' rācnıñ yerge kirer
 Āsmānnan yirge tüşken ferişteniñ
 Barı hem çol baskışdan ötüp yürer
- 1117 Müekkil ferıştede yoq idi san
 Şaf bağlap hıdmetinde barı turğan
 Cebrāil celāvinde resūl-i Hudā
 Mi' rācğa qadem urdı Burax birlen
- T1: 101⁴³ 1118 Ortada bir deryānı kördi resūl
 B: 99 Yol irdi iki yüz yıl
 Āsmānnıñ kök körünüp turğanlığı
 Deryānıñ sebebinen irdiler bil
- 1119 Deryādan resūl-i Huda ötüp kitdi
 Yetmişmiñ zenciri bar yilge yitdi
 Zencirniñ her birinde ferışteden
 Yetmiş miñ melek bar dip naqıl itdi

RESŪL ALEYHİ'S-SELĀMNIŇ EVVELKİ ĀSMĀNGA BARGANI

- 1120 Peygamber yilden ötüp āsmān bardı
 Cebrāil içik qāğıp haber saldı
 Beriki āsmān müekkili İsmā'ıl nām
 Bir melek qarşu çığıp dūcārlandı
- 1121 Ol melek kimsiz didi içik urğan
 Cebrāilmin dip aytdı haber qılğan
 İsmā'ıl Cebrāilden sual aytdı
 Kim irür qaşınızda birge turğan

⁴³ T2 Nüşâsında 100- 105 arası sayfalar mevcut değildir.

- 1122 Cebrâil haber birdi âvâz itip
Peyğamber bol Muḥammed kildim irtip
Ḥabîbin uşbu tûni miḥmân iter
Cemalin bî-vasıta Ḥaḳḳ körsetip
- 1123 İsmâ‘îl için açıp ruḥşat birdi
Şaf tutқан san miñ melek қasnda irdi
Bol âsmân müekkili ferişteniñ
Ḥesâbın kitâblarda yüz miñ dirdi
- 1124 Hem yene bir ṭâife ferişte bar
Қıyâmda tesbîḥ itüp barı turar
Evveldin tâ қıyâmet bolғанınça
Yıkılmay bir mertebe turğay bolar
- 1125 Allahğa arz itip aytdı resûl
Tik turup ṭâ‘at iter melekler bol
Bol қılған ṭâ‘atiniñ şevâbların
Günâhkâr ümmetime merhamet қıl
- 1126 Allah aytdı biş vaқt namâz қılғанlarға
Қıyâmda iḥlâsımın turғанlarға
Şevâbın barçasınıñ en‘âm itdim
Ḥaḳḳ yolğa toғrı қadem urғанlarға
- 1127 Ol âsmân biş yüz yıllık қалın irdi
Hem yaşıl zümürrüdden anı dirdi
Öziniñ yaratılған şüretinde
Âdemni bir taḥt üzre resûl kördi
- 1128 ‘Azrâil her âdemniñ alsa cânın
Aldınan ötküzerdi kilip anıñ
Yaḥşısın körgeninde şâdlanurdı

Körgende kaygıardı yamanların

T1: 102
B: 100

1129 Ādemniñ öñ yanında bir içik bar
Şādlanıp oğan qarap her dem küler
İçikge sol yaqdağı karağanda
Kaygımin hafalanıp yıglap turar

1130 Ādemnen resūl-i Hudā munı kördi
Yıglamaq külmeklik taşsin kildi
Bolarnıñ haqıqatın beyān it dip
Peyğamber Cebrāilge haber birdi

1131 Cebrāil resūlğa aytdı öñ içinde
Körüner cennetdeki bolup rüşen
Solınan ma‘lūm bolup körünerdi
Dūzaḥqa münāfiqdan kilse her cān

1132 Ādemğa selām birdi resūl barıp
Tanıdı hażreti Ādem ‘aleyk alıp
Merhābā ayā ferzend kildiñiz dip
Allahğa tesbīḥ aytdı ḥorsendlenip

1133 Peyğamber bir kervānı yene kördi
Laḥẓada igin salıp urar irdi
Haqq yolığa t̃ā‘ at kılıp haber itken
Cebrāil ümmetiñ dip haber birdi

1134 Andın soñ bir cemāa kördi yene
Dem be dem başın kiser melek heme
Dürüslep secde itmegen ümmetiñ dip
Cebrāil ma‘lūm itip aytdı aña

1135 Kördiler bir kervānı āş yalañğaş
Melekler otlağıl dip qovadur bes

Cebrāil resūlğa aytdı bol ümmetiñ
Raḥmsız mallarınan zekāt birmes

1136 Bir ḥalknıñ yaḥşı taām qasında bar
Bir yaqda sasıǵ ta‘ām yene turar
Yaḥşı āş yaḥşı tunga meyil itmey
Ta‘āmnıñ sasıǵıdın yidür bolar

1137 Cebrāil resūlğa aytdı bol ümmetiñ
Nikāhlı özünde bar ḥelāl ḥātun
Nikāhsız ḥātunlarmin zīnā kılıp
Başqağa naşīb iter anıñ ḥaqqın

1138 Bir ḥalknıñ ot içindedür öyleri
Temirdin eṭrāfınıñ tiken barı
Her kimni mīzāḥ kılıp qatdı söggen
Cebrāil uşbular dip aytdı anı

1139 Bir ḥalknıñ arqasında yükleri köp
Kötermey yene aytar qoyuñlar dip
Cebrāil resūlğa aytdı emānetğa
Bolardan turğan irür ḥıyānet kip

1140 Bir ḥalknıñ enbür minen tilin tartıp
Kisedür iş körsetip ḥaddin irtip
Cebrāil resūlğa aytdı pādşāhlargā
Ḥoş āmed bolar kılğan yalğan aytıp

T1: 103

B: 101

1141 Resūlnıñ bir gürūhga tüşti közi
Öz itin her dem kisip yidür özi
Cebrāil resūlğa aytdı bol ümmetiñ
Ömrünce bolğan irür ğıybet sözi

1142 Bir gürūh közleri kök yüzi qara

Ƙan iriñ cehennemnen içer yene
Munı hem peygamberga ma‘lũm itdi
İkendip ‘araç ımār barı heme

1143 Bir alknıñ yelkesnen ıған tili⁴⁴
Mişāl doñuz şıfat rengi tũri
Yalgannan gũvāh bolıp ant igen dip
Cebrāil peygamberga aytdı munı

1144 Bir gũrũh arınları tũşũp turған
Rengi kũk ayağına kişen urған
Cebrāil resũlga aytdı bol para yip
Ādemdũr ıyānetbin akem ılған

1145 Bir gũrũh atunlarınñ kũk kũzleri
Kimi ũstũndeki otdan bārı
Gũrzimin ferishteler urup turar
Zinākar ātunlar dip aytdı anı

1146 Bir gũrũh ot fıakbin boğızlanır
Tiz ũlũp tirilmekke aytıp yanar
Nāḥadan kişi ũltũrũp an tũkkũşi
Resũlga ũmmetiñ dip aytdı alar

1147 Bir alknıñ ağızıdın ot ııp turған
Dembedem otlı gũrzi melek urған
Cebrāil resũlga aytdı bol mũnāfı
Allahnıñ kudretine gũmān ılған

1148 Bir gũrũh cehennemde bende yatған
Her zamān ota kũyũp cefā tartған
Dip aytdı bol alāi ũmmetiñdũr
Tirilikde ata anası ‘a dip aytған

⁴⁴ alknıñ: alk B

1149 Bir halknı ferîşteler turar urup
 Üstüne otlı tabağ koyup turup
 Cebrâil resûlğa aytdı bol ümmetiñ
 Her türlü dutar çalğan nağme kılıp

1150 Peygamber bir ferîşte yene kördi
 Ayağı ot yukarısı kıardan irdi
 Ot bin qar birbirine ziyân itmes
 Cebrâil aḥvâlinen ḥaber birdi

B: 102

1151 Ra‘d dip ya Muḥammed aytar munı
 Bol melek bulutlarınñ müekkili
 Ot çıqıp yaşın yaşnap âvâz çıkar
 Bir yağğa bulutnı ıdap yürken küni

T1: 104

1152 Peygamber yene kördi bir deryânı
 Mevc urar aq irdiler sütten barı
 Cebrâil resûlğa aytdı yâ Muḥammed
 Biliñiz baḥru’l-ḥayât diyür anı

1153 Âḥirde kördin âdem tirilgende
 Yamğur ğıyp yağduradur deryânı anda
 Süyekler meyde bolğan tâzelenip
 Cân kirer andın kiyin ins ü cingä

RESÛL ALEYHİ’S-SELÂMNİÑ İKİNCİ ÂSMÂNĞA BARGANI

1154 Dünyânıñ âsmânıdan resûl ötdi
 Elkıssa ikilençi kökge yetdi
 Cebrâil ilgerkidey içik қағup
 Müekkil ferîştege ḥaber itdi

- 1155 Ol melek kim sizler dip karşı kildi
Cebrâilmindür min dip haber kıldı
İrade ilgerkidey köp söz ötüp
İcikden resül Hudâ içgeri indi
- 1156 İcikniñ incü nurdân kilidleri
Âsmânnıñ kıızıl altun irdi barı
İsrâfil müekkilin dip aytadur
Saqlardı iki yüz miñ melek anı
- 1157 Bir gürûh ferişteni kördi yene
Rükû' da tesbîh itip turğan heme
'Arz itip bir Allahğa resül aytdı
Fazlın men bol tã'atnı birgil maña
- 1158 Birdim dip bir Allahdan ilhâm indi
Çol yerde iki yigit resül kördi
Hâzreti 'İsâ birlen yene Yaḥyâ
Aldına selâm birüp karşı kildi
- 1159 Alar hem 'aleyk aldı resülğa kip
Merhabâ yâ Muhammed kildiñiz dip
Allahnıñ birliğine ikevi hem
Tinmeyin tesbîh itip turardı köp
- 1160 Resülğa bir ferişte boldılar kız
Yetmiş dip anıñ başın ayturdı söz
Yetmişmiñ her başında yüzleri bar
Her yüzde yetmiş miñdir ağızını niz
- 1161 Yetmiş miñ her ağızda irdi tili
Barımın tesbîh aytar kündüz tünü
Atları ol melekniñ Kâsım irdi
Barçanıñ rızkısınıñ müekkili

**RESÜL-İ HUDÂNIN ÜÇÜNCÜ ASMÂNA
BARGANI**

T1; 105: 105

1162 Üçünçi kökge kilip resül turdı
Cebrâil açınız dip içik urdı
Müekkil Zeylün atlı bir ferişte
Bol kilgen kim sizler dip âvâz kıldı

B: 103

1163 Söylesip ilgerki dey açtı yine
Bol âsmân aķ incüden irdi heme
Üç yüz miñ melâike hıdmet itip
Turardı tâbı' bolup qarap aña

1164 Bir bölek ferişteni resül kördi
Secdede tesbîh itip yatur irdi
Resülğa ta' zîm üçün selâm birip
Yukarı barçası hem baş köterdi

1165 Secdege başın kaytıp saldılar bâz
Peygamber bir Allahğa eyledi rāz
Ümmetge bol tã' atni naşîb itgil
Alar hem secde birlen kılsun namāz

1166 Resülğa merhametlik nidā kildi
Farz itip ümmetine secde birdi
Namāzda iki merte secde kıлмақ
Ferişte baş kötergen sebebi irdi

1167 Süleyman Yūsuf Dāvud ol üç nebi
Üçünçi âsmānda irdi anıñ barı
Cebrâil aytqanımın qarşu barıp
Peygamber selām birip kördi anı

- 1168 Alardan resül Hudā yukarı ötüp
Kördiler bir melekni nazar itip
Yetmiş baş hem yetmiş miñ qanatı bar
Her biri bol dünyāga turar yitip
- 1169 Bir bölek ferişteni yene kördi
İki yüz toqsan yıllıq boyları irdi
Gürzimin bir gürühni ‘azāb itdi
Artıqça cebr ü cefā körsetirdi
- 1170 Cebrāil resülğa aytdı kördiñ barın
‘Azābnı munça körer ümmetleriñ
Dünyāda bendelerni köp rancutıp
Tekebbür cebr itküçi barçası anıñ
- 1171 Peyğamber yene kördi bir deryānı
Suvāl ğıyp Cebrāilden sordı anı
Cebrāil resülğa aytdı atı Naķīm
Dünyā day yeti haşşa bar suları
- 1172 Dünyānıñ tūfān suyu barın aldı
Üstünde tağ taşlarınıñ barı qaldı
Biliñiz çol sularnıñ barçası hem
Allahnıñ fermānımin munan bardı

RESÜL-İ HUDĀNİÑ TÖRTÜNÇİ ĀSMĀNGA BARĖANI

- 1173 Āsmānga törtlençi kildi resül
Yaralğan aķ kümüşden irdiler bol
İlgerki aytolğanday köp söz ötüp
Peyğamber içik açıp kirdiler bil

B: 104

- 1174 Muşā'ıl müekkilniñ irdi nāmı
Tört yüz miñ saqlar irdi melek anı
Bir bölek ferişteni yine kördi
Qa' dede tesbîh itip otur barı
- 1175 Peyğamber tilekimin qādir Hūdā
Farz itdi qa' deni hem ümmetine
Törtünçi bol āsmānda dūçār boldı
Peyğamber hāzreti Mūsā kelimine
- 1176 Mūsāniñ horsendlenip köñli tasıp
Körüsti Muḥammedbin quçaqlasıp
Dip aytdı şerāfetli mi' rāc tünin
Fazlının Allah sağan qıldı naşîb
- 1177 Allahmin bî-vāsıta söyleşgende
Unutma ümmetiñni hergiz anda
'İlācı bolğanınça yingil itgil
Farz itip ümmetiñe birse her ne
- 1178 Atımnı Kelīm koydı Allah miniñ
Artıldı ḥabîb bolup fazlıñ siniñ
Özümiñ vaqtimdağı ümmetimnen
Hem artıq bolsa kirek ümmetleriñ
- 1179 Mūsādan ötüp yürdi ḥayrū'l-enām
'İsaniñ anaları bibi Meryem
Mūsāniñ anasınıñ dūçārlastı
Fir'avnıñ ḥātunları Āsyemin hem
- 1180 Yetmişmiñ her birinde öy bar irdi
Zümürürd ba' zıları yāqut dirdi
Öyleri ba' zısıniñ aq incüden

Andın soñ bir ferište yene kördi

1181 Körmeken munday melek burun hergiz
A‘ zāsı peygamberniñ titredi tiz
Kürsīde ğamgīn bolup oturadur
Bol kim dip Cebrāilden soradı söz

1182 Cebrāil resūlğa aytdıdur ‘ Azrāil
Qabz itip barça cānnı alğuçı bol
Naẓar ğıyp munıñ yüzin körmeklikge
Zehresı hıç ādemniñ bolmağay bil

1183 Oturğan kürsīsiniñ tavşīfleri
Körmekge tört buruçlı dipdur anı
Ayağı yeti yüz miñ her burçında
Altun min aq kümüşden irdi barı

1184 Köp melek etrāfında turadur bes
Allahdan başqa hıçkim sanın bilmes
Öñ qolda turğanları selv irdi
Yüziniñ rüşenlığı nūrğa oğşāş

T1: 107⁴⁵

1185 Oturğan solundağı ferishteniñ
Qazanday qara irdi yüzleri anıñ
Qolunda otlu gürzi ısı sasıg
Ot çıkar açkan vaqtda āğızların

B: 105

1186 Qolunda ‘ Azrāilniñ bir kāğız bar
Köz yazmay ol kāğızğa qarap turar
Aldında bir dırahtnıñ yafrağı köp
Bir ism her yafraqğa yazılmışlar

1187 ‘ Azrāil aldındağı bir legenge

⁴⁵ ⁴⁵ T2 nüshâsında 106- 113 sayfalar arası mevcut değildir.

Uzatar her zamānda olun anda
 n olmin alanların n yadaı
 Turuı biredrler meleklerge

1188 Sol olmin ol legennen alanların
 Soldaı meleklerge birgey barın
 Bol ike resl Hudā ayrān alıp
 Soradı ‘ Azrāilden anı ālın

1189 ‘ Azrāil resla aytdı bol tataga
 Ecelin bendelerini yazan heme
 Kāızbin bol dıratnı yaraında
 Atları bendelerini bardur yine

1190 Dnyānı ubu legendr miālī
 Usunday asımdadur alknı barı
 Her kimni vatı yitip ecel yetse
 Tshedr bol legenge yaraları

1191 Tatadan yo boladur atı anı
 Kāızdan biledrmin ecellerin
 Ol bende yaı bolsa n yadaı
 Biremin ollarına ferıteni

1192 Rametni ferıtesi anı barı
 Rancutmay ‘ izzet ilen alay anı
 Egerde ua bende yemān bolsa
 Soldaı buyururmin ferıteni

1193 ‘ Azābnı ferıtesi bu turanlar
 ola alıp otlu grzi bargay anlar
 Bolarnı heybetine ıday almas
 lmekke vatı yetken ins  cinler

- 1194 Bendege ecel yitken alar barıp
Kilgeyler gerdânına cânın alıp
Kürsîde çol oturğan qalibımmin
Cânların aladurmin qolum salıp
- 1195 Peyğamber ümmet üçün qayğı yidi
Âvaz ğıyp ‘azrâilge munı didi
Raħm itip âsânlıqbin cânların al
Kuvvetsiz ümmetlerim zaîf idi
- 1196 ‘Azrâil resûlğa aytdı sözimni aña
Ümmetim kuvvetsiz dip hafalanma
Ümmetniñ âsânlıqbin cânın al dip
Her küni yetmiş merte aytar Allah
- 1197 Peyğamber munı iştip horsend boldı
Allahnıñ fazlın bilip köñli toldı
Aldınan ‘Azrâilniñ ilgeri ötüp
Qardan aq bir deryanı yene kördi
- 1198 Cebrâil resûlğa aytdı bol deryanı
Baħr-i şım dip aytadur bilniñ anı
Bir miqdâr bol deryâdan qar çıqğanda
Sovıqdan helâk bolar ħalknıñ barı
- 1199 Elkışsa resûl-i Ĥudâ andın ötdi
At qoyğan beytü’l-ma‘ mūr öyge yitti⁴⁶
Barçası ol ħāneniñ kızıl yāqut
İşikin zümüröd dip naqıl itdi
- 1200 Isılğan ortasında on miñ qandil
Barçası kızıl âltun idiler bil
Üstüne yaqut ilen nūr qoyulğan

⁴⁶ Qoyğan: qoyılğan B

Kündin hem rüşen irdi körmekge bol

- 1201 Ol öyniñ işlerinde altun minber
Hem yene bir minare içgide bar
Barçası minareniñ aq kümüşden
Boygı biş yüz yıllıq uzundurlar
- 1202 Yetmişmiñ melâike ‘arşdan inip
Ğusl iter bir deryāğa nūrdan kilip
Ol öyni iħrām bağlap tavāf iter
Lebbeyk lebbeyk dip āvāz birip
- 1203 Her küni yetmiş miñnen tavāf iter
Kün be kün nevbetimin kilip öter
Evveldin tā kıyāmet bolğanınça
İkinçi yene kezek kilmey kiter
- 1204 Cebrāil resūlğa aytdı yā Muḥammed
Bol öyde namāz oqu iki rek‘at
Mertebeñ melekke hem ma‘lūm bolup
Barçası iktidā iter uşbu fırşat
- 1205 Peyğamber imām bolup ilgeri ötdi
Yeti āsmān feriştesi iktidā itdi
Ümmetim çunday namāz kılsalar dip
Köñlüne peygamberniñ hayāl yetdi
- 1206 Resūlğa ilhāmı indi bir Allahniñ
Cum‘a kün ḥāzır bolup ümmetleriñ
Mescidde iki rek‘at namāz kılsa
Mundın hem bülend itdim fazlın anıñ
- 1207 Evveldin āḥırğaça her cum‘ada
Caynalıp ferişterler kilgey aña

Cebrāil mināreden ezān aytar
İsrāfil minber üzre çıķgay yene

T1: 109

1208

Hutbe okur feriştege yol körsetip
Mikāil imām bolğay ilgeri ötüp
Yiti āsmān feriştesi iktidā ğıyp
Namāzdan fāriğ bolğay temām itip

1209

Cebrāil feriştege kılğay ma' lüm
Melekler güvāhım bol bol kün minim
Ümmetniñ ezān aytķay şūfisine
Şevābın ezānımnıñ min birgenim

B: 107

1210

İsrāfil aytadurlar āvaz kılıp
Minberde hutbe okudım bol kün turup
Muhammed ümmetine bağışladım
Mescidge hutbe okusa her kim kirip

1211

Mikāil bol sözni aytıp birgey āvāz
Bol küni imām bolup kıldım namāz
Muhammed ümmetiniñ imāmına
Min dağı şevābımnı birürmin bāz

1212

Oturğan melāikler munı körüp
Barçası birdin aytur āvāz birip
Biz dağı bol şevābnı bağışladık
Her ümmet cum' a okusa mescidge inip

1213

Allah aytur nidā kılıp ferishteler
Ümmetge munday hıçkim imes ğamhār
Günehsin barçasınıñ ' afv itdim
Sehīlik aşlı mini nezdinde bar

1214

Elķışsa resül Hudā andın ötüp

Kün turğan menzilne bardı yitip
Yüz altmış bol dünyāça kiler irdi
Qarasa etrāfına nazar itip

1215 Üstünde kızıl altun bir qayıq bar
Yaqūtdan ol qayıqda bir taht turar
Ayağı ol tahtınıñ bir yüz altmış
Miñ melek her ayağın tutadurlar

1216 Ol āsmān deryāsına qayıq salıp
Evveli kün çığardan yürgey alıp
İlgerki sanı aytolğan ferishteler
Her küni kün batışka ilter barıp

1217 Andın soñ ol ferişte tã' at iter
İrtege yüz altmış miñ melek yiter
Añirniñ künigeçe ilgerkige
Qaytadan yene kizek kilmey kiter

RESŪL-İ HŪDĀNİ BİŞİNÇİ ĀSMĀNGA BARĠANI

1218 Peyğamber ol törtünçi kökden ötüp
Āsmānga bişilençi bardı yitip
Müekkil Sekṭāil nām ferişte irdi
Bişyüz miñ melek turar hıdmet itip

T1: 110

1219 İbrāhīm İshāq minen hem İsmā'ıl
Ya' qūb bin ḥazreti Lūṭ nebiler bol
Bişinçi bol āsmānda turar irdi
Aldına selām birip bardı resŭl

1220 İbrāhīm oğlun körüp ḥorsendlenip

Resûlmin emānlastı ‘aleyk alıp
Dip aytdı ümmetiñni unutmağıl
Allahmin söyleşkende bol tün barıp

B: 108

1221 Andın soñ bir melekni resûl kördi
Barçadın büyükligi artuğ irdi
Melekniñ eñrafında köp ferişte
Başı ‘arşda ayağı hem yerde dirdi

1222 Barınıñ otlu gürzi qolunda bar
Ot kiygen bir cemā‘ at yene turar
Gürzimin ol gürühni ferişte urup
İtlerin dinesinen bölek kılar

1223 İt biter a‘ zāsına yene qayıp
Artıqça ‘azāb körür cefā tartıp
Cebrāil resûlğa aytdı bol kafirler
Allahğa şek kiltürgen üç dip aytıp

1224 Peyğamber yene kördi bir deryānı
Ot irdi su urnına anıñ barı
Cebrāil “baħr-i şāik” uşbudur dip
Resûlğa takrİR itip aytdı anı

1225 Dünyāğa şāikalar mundın indi
Yürselü’s-savāik dip haber berdi
Deryānıñ içindeki ‘acāibin
Allahdan başqa hıçkim bilmes irdi

RESÛL-İ ĤUDĀNİÑ ALTINÇI ĀSMĀŊA BARĖANI

1226 Altınçı kökge bardı resûl asıp
Rud‘ āil kirgizdiler içik açıp

Aldına altı yüz miñ köp ferişte
Turardı hıdmetinde şaf baylasıp

1227 Kāfurdan bir içikni resül kördi
İçikniñ yuqarısın ‘arşda dirdi
Tumanı yirniñ astı süreyyādan
Quş şıfat qanatları hem bar irdi

1228 Qoyulğan ol içikge bir qulf urup
Cebrāil peygamberğa aytdı turup
İçikni “bābü’l-emān” dip aytadur
Bir Hudā qudretimin ilhām kılıp

1229 Peygamber suvāl itdi Cebrāilden
Emān dip nī sebebdin at qoyulğan
Cebrāil resülğa aytdı bol içikniñ
Cehennem ercāğında tayar turğan

T1: 111

1230 İlgeri Cehennemniñ ısıqlığı
Rancutdı āsmān ilen yer qalkını
Mahlūqnı ol ısıqdan emān itip
Bir Hudā içik itip qoydı munı

1231 Peygamber Cebrāilge aytdı yene
Körsetgil bol içikni açıp maña
Resülniñ bir işāret qılğanı min
Açıldı qudret ilen içik aña

1232 Bir tutun ol içikden zāhir boldı
Heybetli bir melekni resül kördi
Üstünde altı yüz miñ ayağı bar
Temirden bir kürsīde otur dirdi

B: 109

1233 Başların ol ferişte tuman salıp

oluna başı bir miñ gürzi alıp
 Bir merte yuarıa nazır itmey
 ahrımın oturardı ayılanıp

1234 Murnıdın dem urnına ıar yalın
 Mişāli bol dūnyāca kōzleri anıñ
 Ağzıdın talar şıfat otlar ıar
 Resūla oru tūştı kōrūp barın

1235 Cebrāil resūla aytdı yā peygamber
 Mūekkil Mālik-i dūza uşbudurlar
 ‘Ömrine orsend bolup külgen irmes
 Dūzanıñ bara kilti olunda bar

1236 Peyamber āvāz itdi selām birip
 Ol melek aramadı baş kōterip
 Cebrāil Muammed dip bildirgen soñ
 Selāmın ‘aleykūm dip aldı kilip

1237 Āvāz ıyp melek aytdı yā Muammed
 Süyüñli orsendlenip boluban şād
 Bir udā dūza otın arām itdi
 aysı ul tiliñni alıp bolsa ūmmet

1238 Ūmmetiñ gene ılsa her ne türli
 Ram it dip alara hem a buyurdı
 Resūlnı a bilmegen kāfirlerniñ
 ‘Azābın artı it dip emir ıldı

1239 Elıssa melekden hem ötdi yene
 Nū İdrīs peygamberler yolıqtı aña
 Resūl men orsendlenip emānlaştı
 Allaha tesbī iter alar heme

T1: 112

1240 Andın soñ Mîkâilge resûl kildi
 Āldına bir terāzû yene kördi
 Her biri āsmān yirniñ kiñlikindey
 Peyğamber qarşu barıp selām birdi

1241 Mîkâil turakildi qılıp cevlan
 Körüştü kucaqlaşıp resûl birlen
 Dip aytdı ilgeri ötken ümmetlerniñ
 Barçası kiyin irür ümmetiñnen

1242 Melekniñ qasındağı turğan barı
 Hısābda yeti yüz miñ irür sanı
 Alarnıñ her birine hıdmet itken
 Bar irdi yeti yüz miñ melekleri

1243 Kar yamğur yağan bolsa ta‘yinlenip
 Bir melek her qaysısın kilgey alıp
 Melekniñ köbliginen āhırğaça
 Kilmekke kezek iḳaytsa yanıp

1244 Andın soñ yene kördi bir deryānı
 Aḫzar dip aytur irdi atın anı
 Ol deryā içindeki melekleriñ
 Yok irdi aytmaqlıqğa ‘aded sanı

B: 110

RESŪL-İ ḤUDĀNİŇ YETİNÇİ ĀSMĀŊA BARĠANI

1245 Yetinçi kökge yetip resûlu’l-lāh
 İlgerki ‘ādātimin kirdi aña
 Müekkil Ruḥāil nām ferişte irdi
 Melekden yeti yüzmiñ qarar anda

- 1246 Bir yüz miñ her biriniñ tâbi‘ ları
 Ruḥāil ḥıdmetinde anıñ barı
 Allahnıñ birliğine tesbīḥ itip
 Āvāzın bülend itip kılar zārı
- 1247 Çol yerde bir ferişte yine turar
 Melekniñ yeti yüz miñ başları bar
 Her başda yeti yüz miñ yüzleri irdi
 Her yüzde yeti miñ āğızdurlar
- 1248 Ağızda yeti yüz miñ bar irdi til
 Her tilmin yeti yüz miñ söylerdi bil
 Her küni deryā nūrğa bir çömülüp
 Bir merte siliñnirdi yine bilgil
- 1249 Bolardı her қаtreden bir ferişte
 Her küni siliñnirdi bol revīşde
 Barçası bir Allahğa tesbīḥ aytur
 Bir laḥza muyun burmay hīçbir işke
- 1250 Peyğamber bir melekke nażar kıldı
 Tört yanda tört yüzi bar her bir türli
 Bir yüzi ol melekniñ ādem şıfat
 Bir yüzi şıgır mişāl yaratıldı
- 1251 Birevi kuş sıfatlı biri arslan
 Tesbīḥ dir her biri öz lafzı birlen
 Öziniñ şüretinde bolğanlarnıñ
 Törtevi rızkın tiler bir Allahdan
- 1252 Bir melek bir kürsīde қарар alur
 Ayağı yerde başı ‘ arşğa barur
 Dünyānıñ her қанатı kiñligindey

Bir yutsa bol    lem a toymay  alur

1253 Bar irdi yeti y z mi  melekleri
Allah a tesb h itip turar barı⁴⁷
Res l a  sr f l dip  aber birdi
Pey amber sel m birdi k r p anı

1254  sr f l cev b birdi   aleyk m dip
Res lmin em nla tı  orsendlik  ıyp
 mmetni  ef zallı bin be  retin
Tav  f  ıyp pey amber a aytdılar k p

RES L-  HUD N  N S DRET 'L-M NTEH  A BAR ANI

1255 Pey amber ol  sm nd n  tdi yine
And n so  bardı sidret 'l-m nteh  a
Sidreni  siyerdeki tav  flerin
 mk n yok aytm  ma bar n heme

B: 111

1256 Sidreni  dıra t n n ya ra ları
Z m rr d altun ya  t irdi barı
Ol tur an dıra tlar n n b y kl kin
 ll k mi  dip aytadur y ll k anı

1257  oyul an e r flar n n rmin yapıp
 es bsız san mi  melek tur an ba ıp
Altunan ya ra ları  ige  a  an
Turardı yulduz  ıfat  u lalanıp

1258 Sidreni   st ndeki fer  teni 
  mlar min yulduzday dir irdi san n

⁴⁷ Barı: irdi B

Barçası kiçe kündüz tesbîh itip
Ümmetke bağışlaydur şevâbların

- 1259 Bir butağ ortasında büyük turar
Her biri yer min kök dey yafrağı bar
Barçası ol butağnıñ zümürüdden
Özüniñ yüz yıllık dip nâkil kılar
- 1260 Üstünde bir töşek bar barı nürdan
Yâķūt bin hem aķmerden mihrâb kılgan
Uşbu cāy Cebrāilni mekânıdur
Evveldin āhırğaça munda turğan
- 1261 Aldında bar irdi bir kürsileri
Yazılğan ol kürsige resül nāmı
Üstüne hîç maħlûķ çıkmap idi
Peyğamber oturmaķğa koyğan anı
- 1262 Oturdı ol kürsige resül barıp
Eṭrāfda on miñ kürsī koyğan salıp
Kürsiniñ her birinde ferişteler
Tevrātnı kollarına yazar alıp
- 1263 Her kürsī eṭrāfında kürsī kırk miñ
Barında Tevrāt oķur ferište çün
İncil min Zebūr Furķān barçasın hem
Melekler oķup yazar uça mażmūn
- 1264 Ĥisābsız ferişteler sidredeki
Artınan iķtidā itdi anıñ barı
Bir ĥudā namāzını fermān itdi
Resūlnıñ mertebesin körsetgeli
- 1265 Andın soñ bir arıķnı resül kördi

Cebrāil bol “kevşer” dip haber berdi
 Suynan resûl-i Hudâ içip körse
 Sütten aq hem ‘aselden tatlı irdi

1266 Qasında bir cemā‘ at rüşen nûrı
 Turardı rengi bulak yene biri
 Arıqdan ol hem kilip gûsül iter
 Peyğamber Cebrāildan sordı munı

B: 112

1267 Cebrāil resûlğa aytdı ümmetiñ bol
 Evvelde güneh kılğan irdi ol kul
 Günehden yene qayıp tevbe kılğan
 Günehsi anıñ üçün kiçilken bil

1268 Resûlğa üç kâseni alıp kildi
 İçinde süt bin ‘asel hamr irdi
 Peyğamber ihtiyâr gıyp sûtñi içken soñ
 Dîn yolun qahladıñ dip haber berdi

1269 Kördiler bir melekni yene turğan
 Yetmiş miñ ol melekniñ başın kılğan
 Her başda yüz min ağızı hem saçları
 İlgerki aytolğanday yetmiş miñnen

1270 Bir miñnen her tulumda incüsi bar
 İçinde her incüniñ deryâ turar
 Deryâniñ işleriniñ barçasında
 Balıqlar niçe türlü cevlan urar

1271 Bir qolun bütğa berin başna urup
 Allahğa tesbîh iter tinmey turup
 Melekniñ tesbîhîniñ âvâzınan
 ‘Arş-ı a‘ lâ titrer irdi lerze qılıp

- 1272 Peyğamber ol melekke birdi selām
Ferişte ‘aleyküm dip aytdı kelām
Resûlğa tura kilip ta‘zīm itdi
Qanatın bir mertebe yazdı temām
- 1273 Kitdiler yir min kökniñ barın alıp
Quçaklap peygamberni süydi barıp
Dip aytdı ümmetiñniñ beşâretin
Aytayın işitiñiz qulaq salıp
- T1; T2: 115 1274 Bir hudâ ھرmeti üçün bol rûzeniñ
Ümmetniñ günehsiniñ kiçti barın
Anda ramazanniñ rûze tutsa
Tapşurdı yaz dip mağan şevâbların
- 1275 Peyğamber bir melekni yene kördi
Horazniñ ol ferişte şeklinde irdi
Yetmiş miñ qanatı bar her qanatniñ
Tüğiniñ yetmiş miñnen barın dirdi
- 1276 Dünyāday uluğlığı yeti kiler
Baş ‘arşda ayağı hem yerge iner
Her namāz mezgilinde qanat qağıp
Ol ھر az tesbīh itip āvāz birer
- 1277 Cennetniñ ھر-i ğılmān melekleri
Künrege la‘l-i yāķūt çığıp barı
Ümmetniñ namāz vaķti boldılar dip
Bildirip birbirine aytqay anı
- 1278 Aytqaylar nidā kılıp ھاyy-ı dānā
Bol küni güvāh boluñ barıñ heme
Ümmetniñ uşbu kılğan namāzı üçün

Cennetni naşīb itdim min hem aña

B: 113

1279

Resûlniñ sidredeki körgenlerin
Siyerde ma' lûm itip aytқан barın
Bol yerde tafşilimin beyân itip
İmkân yok aytmagıma barın anıñ

1281

Sidreden resûl Hudâ ilgeri astı
Yürmekge yuqarığa qadım bastı
Yâ resûl miniñ câyım uşbudur dip
Cebrâil 'özür itip ağızın açtı

1282

Mikâil selâm birip qarşu turdı
Üstüne qanatınıñ resûl mindi
Her biri biş yüz yıllıq perdelermen
Qançame ot deryâdan ötüp yürdi

1283

İsrâfil andın kiyin boldılar kız
Üstüne peygamberni mindürdi tiz
Andın soñ yeti deryâ suvdan ötdi
Bol türli tavşifine aytoldı söz

1284

Yetmiş miñ bol deryâça bar kiñligi
Üstümin ol deryânıñ yene Tübâ
Yetmişmiñ yer min kökniñ arasınday
Her biri kiledi dip aytdı munı

1285

Hisâbsız perdelerden yoluktı aña
Ötküzdi bir lahzada barın heme
Özine ta' yinlengen cayğa kilip
Yüermey İsrâfil hem turdı yene

1286

Bir besât çol mezgildi hazırlanıp
Mingizdi peygamberni üstüne alıp

T1; T2: 116

Refref dip ol besâtnıñ atın aytur
Turardı kün şıfatlı şu‘ lelenip

1287 Bar irdi perde altun incü nûrdan
Zümürürd yakût zulmet otdan kılğan
Yıl min su qalıñlıgı yetmişmiñ yıl
Köpligi her biriniñ yetmiş miñnen

1288 Ol refref peygamber men pervâz itdi
Laḥzada perdelerden alıp ötdi
Yetmişmiñ öz aldına perde kılğan
‘Arş-ı a‘ lā mekânına resûl yitdi

1289 Yetmiş miñ her perdede zenciri bar
Bir melek bir zencirni uşlap turar
Melekniñ olganlığı iki iyniniñ
Arasın yetmiş yıllık ḥisâb kılar

1290 Ol refref barınan hem ötüp bardı
Aldında ‘arş-ı a‘ lanıñ biri qaldı
Refref hem çol mezigilde ber-hem bolup
Resûlğa bir aq incü tayarlandı

1291 Ol incü tesbîḥ itdi ağızın açıp
Ağızınan her tarafğa nûrlar saçıp
Üstüne ḥaqq emrimin resûl minip
İlgerki bir perdedin yürdi asıp

B: 114

1292 Astınan ol incü hem qaldı kitip
Peygamber turup qaldı taḥsîn itip
İlgerki yâ Muḥammed kilgil didi
Ḥudānıñ qudretidin ilhām yitip

1293 Bir qadem ilgeridin yaqın kildi

Yene de ab bim dip  v z birdi
Her  v z aytqanında res l  ud 
Bir  adem ilgerige barar irdi

1294 Allahdan mi n mertebe boldı ilh m
Bir mertebe her aytqanda  oydı  adem
Her başkan  ademini n aralı ın
D ny  a dip ayturdı  ol c y birlen

RES L-   UD NI   BE  AVSEYN EV EDN  A BARGANI

1295 Mu arreb feris eni n barı  aldı
K zinen  adir  uda perdeni aldı
  be  avseyn ev edn n n ma amına
Allahn n lu fı minen res l bardı

1296 Bir k rsi   z rlandı a  inc den
Oturdı ol k rsige  ılıp cevlan
 ol zaman heybetilen Mu ammed dip
Bir nid  i itildi vahiy birlen

1297 Res lni n munı i tip rengi  a tı
Turdılar yı ılma  a yakınla ıp
  ibden bir  atre su peyd lanıp
A zına peyg uberni n boldı na  b

1298 Ol  atre  and  aselden tatlı irdi
  ken so n a  zası a  uvvet indi
Res lni n k zlerinen perde alınıp
Evvelin   irinni n barın k rdi

1299 Allah aytdı nid   ılıp y  Mu ammed

Ḥamdımnı izhār itip eyleğıl yāḍ
 Peyğamber etteḥıyyāt li'l-lāh didi
 Hem yene ve's-salevāt ve't-ṭayyibat

1300 Bir Ḥudā esselām ‘aleykeni
 Veberakātühğaçe aytdı ya‘ni
 Resül hem selāmına cevāb birip
 Yetküzip şālihīnga aytdı anı

1301 Ta‘yinli şehādetniñ kelimesin
 Bir Ḥuda tevḥıdğaça aytdı başın
 Muḥammed hem resüli hem kılı dip
 Bildirdi resül-i Ḥudā müdde‘āsın

1302 Mi‘rācdan qaytğanında resül yanıp
 Bar didi bol kelāmnı ümmetge alıp
 Ka‘dede oturganda anıñ üçün
 Aytmaqğa vācib boldı ta‘yınlenip⁴⁸

B: 115

1303 “Āmene’r-resülü” niñ āyetlerin
 Söyleşti bī-vasıta anda barın
 ‘Ālimler ittifaqbin ma‘nā birip
 Taḫşılın beyān iter siyerde anıñ

1304 Āḫırğa yetkeninçe ma‘nā birdi
 Barçası ümmetiniñ tilegi irdi
 Ümmetniñ kete kiçik günehlerin
 Kiçdim dip bir Allahdan nidā kildi

FE EVḤĀ İLĀ ‘ABDİ MĀ EVḤĀ BEYĀNİ⁴⁹

1305 Fe evḥā ilā ‘abdi mā evḥānı

⁴⁸ Tahıyyat duası, Teşehhüd, TDVİA, C. 40, İstanbul, 2011, s. 563- 564.

⁴⁹ Necm suresi 10. ayet: “Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti”, Diyanet İşleri Meali.

Resûlğa vahy kılıp aytdı anı
 İmāmniñ ba‘zıları ihtiyātibin
 Bu ser maḥfiğa hem birdi ma‘nā

1306 Siyerde imāmlardan kırk qol bar
 Ḥadīşden delīl kılıp aytıpdurlar
 Mundağı öz ḥālimçe mücmelminen
 Ba‘zısın bildireyin kılıp izhār

1307 Allah aytdı ya Muḥammed ḥayru’l-enām
 Dünyānı yaratmaqda sen müdde‘ām
 Egerde öz ṭafiliñ bolmağanda
 Bar bolup yaralmastı küllī ‘ālem

1308 Hīç maḥlūk kilgen irmes bol maḥamğa
 Bol caynı naşīb itdim bol tün saña
 Yā dostum qançā yerden izlep kilip
 Hedyeğa ne kiltürdiñ indi maña

T1; T2: 118

1309 ‘Arzītip resûl Ḥudā aytdı ḥālin
 Uşbudur alıp kilgen hedyem miniñ
 Layıqlı dergahıña nerse tapmay
 Kiltürdim ümmetimniñ günehlerin

1310 Yā Allah müdde‘ām çol bolsa imkānı
 ‘Afv itip bağışlasañ mağan anı
 Fazlıñmin merhāmet kıyp kiçürmeseñ
 Köp irür ümmetimniñ günehleri

1311 Allah aytdı nidā kılıp yā Muḥammed
 Köñlüñni dergāhımnan eyleğil şād
 Mahşer kün ḥāzır bolup yığılgaylar
 İns cin dīv min peri her niçük zād

B: 116

- 1312 Yüz yigirmi dört miñ ötken peygamberler
Üstünde ‘ālemiñniñ turğay anlar
Öziñnen mertebede kiyin bolur
Caynalğan evvel āhır barça cānlar
- 1313 Öz ‘ izzīm celālīmniñ haqqı üçün
Ümmetniñ ‘āşılıqbin kılğan işin
Şefāat deryāsımın tāze yuyıp
Afv itip qoymağaymın hīç birisin
- 1314 Çol vaqtde boladursin şād u hurrem
Köñlünge ümmet üçün kiltürme ğam
Yā dostum müddeāñnı beyān eyle
Fazlımmin yitgüzemin barçasın hem
- 1315 Peyğamber Allahğa aytdı yā Bir ü Bār
Müddeām ‘āşī cāfī ümmetdürler
Günehsin keremiñmin ‘afv itip
Cennetge kirmegene kıl ihtiyār
- 1316 Allah aytdı yetmiş miñin itdim en‘ām
Bar bolsa müdde‘āñnı tilegil hem
‘Arz itip resūl-i Hudā Allahğa aytdı
Ümmetdür öz köñlümde bar müddeam
- 1317 Allah aytdı ‘afv itdim yetmiş miñin
Ey dostum müdde‘āñnı ma‘lūm kılıñ
Yā Allah bar müdde‘am ümmetim dip
‘Arz itip resūl yene açtı tilin
- 1318 Yeti yüz bir Allahdan ilhām kildi
Peyğamber barında hem ümmet didi
Her merte aytqanında yetmiş miñnen
Kiçdim dip qādir Hudā haber birdi

- 1319 Bir Hudā tiñlegil dip aytdı yene
 Ümmetni birgil didi resül maña
 Allah aytdı yā Muḥammed ümmetiñniñ
 Qançasın ‘afv iteyin bol kün saña
- T1; T2: 119 1320 Peyğamber Allahğa aytdı ‘arzım miniñ
 Bağışlap ümmetimniñ birgil barın
 Qançame günehsi köp bolğan minen
 Artuqdur niçe haşşa fazlıñ seniñ
- 1321 Allah aytdı nidā kılıp yā Muḥammed
 Könglñni dergāhımnān eyleğil şād
 Günehkār ümmetiñniñ üçden birin
 Otınan cehennemniñ kıldım āzād
- 1322 Maḥşerge ḥalkñıñ barı caylağanda
 Her kim öz ḥālī birlen bolğay anda
 Mertebeñ ḥalk içinde ma‘lūm bolsun
 Çol küni iki haşşasın birey saña
- 1323 Peyğamber ‘arz itip aytdı munı
 Ḥesābın mağan birgil maḥşer küni
 İlgerki peyğamber min ümmetlerniñ
 Bilmesin ḥaberlenip birde biri
- 1324 Allah aytdı miniñ hem bar bir müdde‘ām
 Maḥşer kün cayılğanda cin min ādem
 Ümmetniñ her bir türlü kılğan işin
 Bilmeñ ḥaberlenip sen öziñ hem
- 1325 Artıqça yaḥşı kördiñ ümmetni sen
 Salğanmin bol ḥayālñi köñlüñe min
 Maḥşerde ḥisāb su‘āl kılmas irdim

Söyleşmek ھاھlaşmasam ümmet birlen

B: 117

1326 Ümmetge mihrim turar sindin artıp
Tilenmek ھاçet irmes mağan aytıp
Āhirgi ümmet kılop soñ yaratdım
Qabirde yatmasun dip ھاfa tartıp

1327 Alarğa mescīd itdim yirniñ barın
Yürkizdim su urnına tofraqların
Şüretin bol dünyāda özkertmedim
Hıç maħlūk bilmesin dip ‘aybın anıñ

1328 Ümmetniñ köp kılmadım malın yine
Mahşerde küç bolur dip ھاşāb aña
Köp bolsa köñli qatı boladur dip
‘Ömriniñ az eyledim barın heme

1329 Keselge fecāatli kılmadım giz
Tevbesiz kitmesin dip dünyādan tiz
Cennetge sen evveli kirmegünçe
Kirmeydi enbiyālar aqlā hergiz

1330 Usunca ümmetiñni tilek aytdın
Fazlınnan merħametlik nidā iştdiñ
Ümmetniñ yaman fi‘lin bildireyin
Ey dostum kulak salıp fehim itgin

1331 Ümmetge niçe türli farz birdim
Vaqtimin işlegenin qabul kördim
Ay yıllıq ya heftelik ta‘atimni
İlgeri işlegil dip aytmap irdim

T1; T2: 120

1332 Yaşlıqdan ümmetiñniñ ھاlin körüp
Turamin vaqti minen rızqın birip

Ay yıllık naşībimni birmediñ dip
Söz aytar dergāhıma cehli kilip

- 1333 Alarğa tayarladım cennet işin
Dūzañnı hāzır itdim kāfir üçün
Ümmetiñ cehennemge rağbet iter
İşlemey ihlāşımın her bir işin
- 1334 Biriniñ naşīb bolğan rızıkların
Birmeymin hıyānet kıyp birine anıñ
Ümmetiñ tã' atime hıyānet kıyp
Farzımñnıñ riya birlen işler barın
- 1335 Dünyāda niçe türli güneh kılar
Yaşıyıp birbirinen aytmay turar
Kañça me uluğ güneh kılsa dağı
Yā korkup oyalmaydı mindin bular
- 1336 Köñlüne ba' zısınıñ hayāl salıp
Birürmin ba' zısına malın alıp
Ümmetiñ birgizgüçi mini bilmey
Birgennen rızā bolar horsendlenip
- 1337 Körünse ümmetiñniñ günehleri
Aytmaymin feriştege hergiz anı
Alarğa bir musībet belā salsam
Yamanlap halk içinde aytar munı
- B: 118 1338 Usunday niçe türli aytdılar söz
İmkān yok aytağma barçasın tiz
İşlegen fi' limizge karağanda
Bol sözniñ yalğan irmes birevi hergiz
- 1339 Allah aytdı nidā kılıp yā Muḥammed

Ümmetni yarlıkadım kılıp rahmet
 Alarmin aramızda yeti şart bar
 Ba' zılar to'kuzdur dip eyledi yād

1340 Aytayın ma' lūm itip anıñ barın
 Bol sözdin horsend bolur köñlüñ siniñ
 Bir niçe qaysı ümmet tā' at qılsa
 Şübhesiz birligimni bilip miniñ

1341 Tā' atin red qılmaymin anıñ qılğan
 Öz zātım keremimniñ vechi birlen
 Bendeniñ öz çemesi kilgeninçe
 Hıdmetni hālin bilip buyururmin

1342 İkinci güneñ kılıp bende yürse
 Bir merte ihlāşımın tevbe qılsa
 Günehsin evvel āhır kiçürürmin
 Saqlanıp ikilençi qılmay tursa

T1; T2: 121

1343 Üçünçi ümmetiñde yeti a' zā bar
 Altavı güneñ birlen ' ısyān qılar
 Birevi ol güneñden perhiz itip
 Ol işni nehy-i münker qılmay turar

1344 Aytolğan bireviniñ tıfılı üçün
 Kiçemin özgesiniñ qılğan ısın
 Dūzañnıñ yeti içikin mahkūm itip
 Beremin ol ümmetge cennet işin

1345 Törtünçi güneñ qılsa qança bende
 Köñlünde peşimānlıq qılsa aña
 ' Afvniñ qalemimin uçururmin
 Güneñni kete kiçik qılsa her ne

- 1346 Bişinçi her ümmetiñ kılsa güneh
Almasa peşimānlık hem köñlüne
Dünyāda niçe türli kesel minen
Muşibet biredürmin kaygı muña
- 1347 Ol körgen dünyādaki miñnetleri
Günehğa kefaretdür anıñ barı
A‘zāsın ma‘şıyyetden tāze kıılıp
Kerem ğıyp kirküzürmin cennet anı
- 1348 Altınçı dūzağ ağzın iki mezgıl
Açamin bir mertebe bolsa her yıl
Birevi kıs vaqtiniñ savıǵında
Birevi yaz künniñ ısıǵı bil
- 1349 Dünyādan naşib bolsa ümmetiñe
Körsetip ısıǵ savıǵ künni aña
Dünyāda anıñ birlen cebrlenip
Kiçemin günehsiniñ barın heme
- B: 119 1350 Yetinçi ümmetiñni fazlım birlen
Mahşerde hisāb suvāl kıladurmen
‘Adlimmen hisāb kıılıp soramaymin
İşlerin bol dünyāda her ne kılgan
- 1351 Ümmetge qası zālīm güneh salsa
Azdırıp toǵrı yoldın ‘aqlın alsa
Muynıya alǵuçıniñ qoyadurmin
İşlegen ma‘şıyyetin anıñ barça
- 1352 Uşbudur sekizinçi şartım aña
Yağşı kün ‘azīz kiçe birdim aña
Ol künniñ tıfılı üçün yarlıqarmin
Ümmetiñ öz fı‘limin kılsa her ne

T1; T2: 122

- 1353 Ümmetge toquzınçı fazlım miniñ
Maşserge caynağanda halknıñ barın
Cennetge kerem eylep kirgizürmin
İşlegen ‘afv itip günehlerin
- 1354 Allah aytdı öz cayıña barsañ eger
Mindin āyet ümmetiñe ileti haber
Birevden yerde kökde qorqar bolsa
Bir türli yatadur dip oylap zarār
- 1355 Elbette minen qorqsun ümmetlerin
Emrimni ihlāşımın kılsun meniñ
Egerde ğazab itsem kücüm kilür
Laḥẓada yoq kılamın anıñ barın
- 1356 İkinçi bir ādemni dost tutunsa
Paydası yetgen üçün söylep tursa
Raḥmetim barçasına zāhir üçün
Lāyıkdur ol ḥıdmetiñ mağan kılsa
- 1357 Üçünçi ṭālib itse her nerseni
Lāyıkdur soramaqğa mindin anı
Qolunda hīç maḥlūknıñ dünyāsı yoq
Muḥtacdur ins cinniñ mağan barı
- 1358 Törtünçi ol uyalsa bir ādemnen
Ümmetiñ oyalsunlar dergāhımnan
İşlegen kete kiçik günehlerin
Her dāim qudretimmin biledürmin
- 1359 Bişinçi birer bolsa dünyā malın
Layıkdur birmekine mağan barın
Mal mülknıñ cān tenniñ barın birgen

Ortaqsız bir Hudāy mindür anıñ

1360 Altıncı bir ādemğa tursa
Yalgansız aytқан sözün iras bilse
Va‘dimmin miniñ aytқан va‘īdime
Lāyıkdur iħlaşımın taşdıķ kılsa

1361 ‘Arz itip bir Allahğa aytdı resūl
Günehkār ümmet üçün köñlüm melūl
Layıklı bendelikge ħıdmeti yok
Sitārlıķ keremiñmin merħamet kıl

B: 120

1362 Kırķ yaşda olsa ümmetim ecel yitip
Günesin ‘afuv eyle raħım itip
Allah aytdı kırķ yaşda ölgen ümmetlerniñ
Günehsin öz fażlımın kiçdim ötüp

1363 Yene aytdı illig yaşda ölgenlerge
Raħım itip ‘azāb itme hem alarğa
Kiçdim dip bir Allahdan nidā kildi
İlligde ölgen ümmet kılsa her ne

1364 ‘Arz itip resūl yene itdiler rāz
Altmışda ölgenlerni kiçürgil bāz
‘Afv itip alarnı hem kiçürdim dip
Bir Ĥuda ħudretimın kıldı āğāz

1365 Yene aytdı yetmiş yaşda ölgenni sen
Günehsin ‘afv eyle fażlıñ birlen
Allah aytdı yetmişde ölgen ümmetiñe
Kılmaķğa ħatıg azāb uyalurmin

T1; T2: 123

1366 Yetmiş yıl bol dünyāda bende yürse
Köñlünde birlikimni bir Ĥaķķ bilse

Her türli emr-i ma' rûf buyruğımniñ
Barına münker bolmay işlep tursa

1367 İşlese tâ' atimni qabûl körüp
Dünyâdan çol dînminen kitse ölüp
Yetmişden yuqarığa ötkenlerge
Ayturmin mahşer küni haber berip

1368 Hahlağan âdemiñni qasınga irtip
Şırâtdan barıñızlar sizler ötüp
Maşşerniñ qayğısınan halâş bolup
Cennetde tur diyürmen ' işret itip

1369 Yâ dostum ümmetiñnen köñlüñ tinsün
Haqıkat bol va' dimni bir haqq bilsün
Ümmetge buyruğımni emr iteyin
Dünyâda anıñ birlen tâat qılsun

1370 Her küni illik merte oqup namâz
Zıkrımni ta' yin itgen qılsun ağâz
İrtedin kiçge çiyin ta' âm tatmay
Altı ay rûze bolup tursunlar bâz

1371 Peyğamber munı iştip yığladı ol dem
Dip aytdı ümmetimniñ kuvveti kem
Yâ Allah öz fazlıñmin merhamet qıl
Emriñniñ yengil eyle barçasın hem

1372 Allah aytdı illik vaqtıñıñ qoydım birin
Hem qoydım rûzeniñ hem otuz künin
Yene de ümmetime yengil it dip
' Arz itip resûl Hudâ açtı tilin

1373 Bir vaqtin ilgerkidey yene birdi

Her zamān yengil it dip aytur irdi
 Üç ayğa āhirinde rūze tüşüp
 Mezgilge yigirmi biş namāz kildi

B: 121

1374

Peyğamber soramakğa indi uyalıp
 Andın soñ ‘ arz itmedi rızālanıp
 Allah aytdı eyā dostum ümmetiñe
 Farz itdim bol emrimni bargıl alıp

1375

Ümmetiñ fermānımnı kılıp tursun
 Köñlünde şek kiltürmey bir Hakk bilsün
 Ol kılğan hıdmetiniñ hakkı üçün
 Fazlımmin maşşer küni cennet kirsün

1376

Cennetni tayarladım alar üçün
 İşlesün ihlāşımın her bir işin
 Yā dostum öz fazlımmin körseteyin
 Körmekge köñliñ bolsa anıñ işin

RESŪL ALEYHİ’S-SELĀMNIŇ CENNETNİ KÖRGENİ

T1; T2: 124

1377

Peyğamber Allahğa aytdı ‘ arz-ı hālın
 Müdde‘ ām dergāhıña ma‘ lüm seniñ
 Siyüklü ümmetime tayyar itken
 Ya Allah cennetiñniñ körset barın

1378

Allah aytdı İsrāfılge kılıp fermān
 Alıp bar Cebrāilge dostumnı sen
 Barçasın sekiz behişt seyritgizsin
 Cebrāil irtip yürüp ‘ izzet birlen

1379

İsrāfil Hakk emrimin kildi yetüp

‘İzzetbin peygamberni qayttı irtip
Allahnıñ ilgeri aytqan ‘ināyetin
Bildirdi Cebrāilge ma‘lūm itüp

- 1380 Cebrāil peygamberni yürdi alıp
Cennetniñ eyvānına kirdi barıp
İçinñiñ eyvānınıñ göñresine
Qaradı resūl Hudā naẓar salıp
- 1381 İçinñiñ kızıl altun irdi barı
Yol irdi biş yüz yıllıq her birleri
Hem yene büyükligi biş yüz yıllıq
Peyvend kıyp bir eyvānga qoyğan anı
- 1382 Halkası la‘l yāķūt zümürüdden
İçikniñ halkasın hem yāķūt kılğan
İçinde ol içikniñ kırq miñ şehir
Küñresi her biriniñ bar kırqmiñnen
- 1383 Bir melek her küñrede qarar kılar
Qoluna iki tabaķ uşlap turar
Bir yene ol tabaķnıñ nūr salınğan
İçinde bir öyniñ hüllesi bar
- 1384 Suvāl ğıyp Cebrāilden sordı resūl
Ol aytdı yā Muḥammed ferişte bol
Hāzreti Ādem şafī peygamberden
İlgeri yaratıldı seksen miñ yıl
- 1385 Qoluna tabaķlarını turar alup
Allahnıñ fermānımin tayarlanıp
Cennetge ümmetleriñ dāḥil bolsa
Başına cevāhirden saçqay barıp

- 1386 Cebrāil ol sözni aytıp içik urdı
Kim siz dip rızvān melek āvāz kıldı
İlgerki āsmāndağı aytolğanday
Özimin peygamberni hūb bildirdi
- 1387 Rızvān hem ħorsendlenip içik aştı
Resūlğa selām birüp emānlaştı
Rızvānnıñ teklīfimin resūl Ĥudā
Cennetge kirmek üçün qādem bastı
- 1388 Bar irdi yene sekiz ħalīfesi
Her biri bir içikniñ irdi başı
Hem yene ħalīfeniñ her birinde
Bar irdi yeti yüz miñ ferīştesi
- T1; T2: 125⁵⁰
- 1389 Rızvānnıñ hem yetmiş miñ qā‘ adı bar
Yetmiş miñ her qā‘ adda melek turar
Barçası bir Allahğa tesbīh itip
Rızvānnıñ ħıdmetiñde turğan bolar
- 1390 Cennetniñ dīvālınıñ kirpicleri
Zeberced altun kümüş yāķūt barı
Hem yene lū ‘lū ‘ minen müşk-i kāfur
Lāy minen bur urnına qoyğan anı
- 1391 Dīvalniñ biş yüz yıllıķ qalıñı bar
Şāflıǵı āynadan hem tanuķ turar
Her kişi taşqarıdın nażar itse
İçinde bar nerseni zāhir kılar
- 1392 Yafraǵı müşk-i ‘ anber irdi kāfur
Çubları za‘ ferānmin erǵuvāndur

⁵⁰ T1 nüshada 124- 127 arası tamir görmüş haldedir fakat sayfa başlarındaki işaretler bir anlam ifade etmemektedir.

Zümrüd yâķūt aķmer incü mercān
Urına meyde taşnıñ tökülmüşdür

1393 İçinde hisābı yok köşki turğan
Ba‘ zısı la‘ l yâķūt cevāhirden
Zümürüd kıızıl altun aķ kümüşbin
Köşkiniñ her birine küñre kılğan

1394 Yetmiş miñ serāy bar her köşkünde
Sarāyda yetmiş miñnen bar ĥuce⁵¹
Ĥucreniñ yetmiş miñnen ĥānesi bar
Taķtı bar her biriniñ işlerinde

1395 Bar irdi yetmiş miñnen töşekleri
Yapak bin zerbefet hulle irdi barı
Üstünde her taķtıniñ bir ĥūri turğan
Ĥullemin yasandırıp koyğan anı

1396 Ol ĥürniñ yetmiş ĥulle üstünde bar
Renkleri birbirinen bölek turar
Ĥulleniñ ĥubārı yok şaflıģınan
A‘ zāsın işindeki ma‘ lüm kılar

B: 123

1397 Barçasın müşk anbermin ĥüşbüy kılğan
Başında tāk mirşa‘ cevāhirden
Aldında her bir ĥürniñ yetmiş ĥulām
Şaf bağlap ĥıdmetinde ķatar turğan

1398 Cennetde aģup yatğan arıķlar bar
Süt bin su hem ‘ asel min ĥamrdurlar
Temāmı cennetdağı sarāylarnıñ
Barına bol tört arıķ barıp turar

⁵¹ Bar: bardı B, T2

- 1399 ‘Aseldin ol arıknıñ tatlı barı
 Hüşbūy dip müşk ‘anberden aytar anı
 Selsebīl raḥīk tesnīm zencebīldin
 Bar irdi yine niçe bölekleri
- T2: 126 1400 Etrafı altun kümüş incü yine
 Lü’lü’dür içindeki taşlar heme
 Reyḥān min yine sünbül hem za‘ferān
 Kögerip çub urnına bitken aña
- 1401 İçinde dıraḥtları körmegen köz
 Uşbu dip büyükligin aytadır söz
 Bir bende sāyesinen çığalmasdı
 Yetmiş yıl yügürük atbin çabsalar tiz
- 1402 Dıraḥtnıñ kızıl altun irdi barı
 Zeberced incü yāḳūt yafraqları
 Kiñligi bol dünyāday yafraqlarnıñ
 Dībāc bin sündüs ḥarīr didür anı
- 1403 Dıraḥtnıñ barçasında meyvesi bar
 Birinen yetmiş türlik lezzet kılar
 Egerde bende köñli tiler bolsa
 Aldına nūr ṭabaḳbin tüşüp turar
- 1404 Bendeler ol ṭabaḳnı aldına alıp
 Yegeyler toyğanınça mihri ḳanıp
 İlgerki ḳalıbında meyve bolur
 Çol zamān öz cāyına ḳaytup barıp
- 1405 Ḳuşlar bar dıraḥtlarda uçup yürgin
 Her türli nağmelerniñ barın bilgen
 Ol ḳuşnıñ şüreti min selvligin
 Ta‘rīf ḳıyıp yitgüzelmes hīç kim tilmin

- 1406 Bendeniñ kuş etine köñli kitip
Yemekge köñli kitse taleb itip⁵²
Allahniñ fermânımin kebâb bolup
Aldına ol bendeniñ kilgey yetip
- 1407 Bendeler ol kebâbnı aldına alur
Toyğança tenāvül ğıyp raĥatlanur
Çol zamân ilgeridey bir kuş bolup
Başına ol dıraĥtnıñ uçup barur
- 1408 Cennetde tört deryānı yene kördi
Süt bin su hem ‘asel min ĥamr irdi
Bol dünyā ol deryāğa ħaraĥanda
Şaĥrada bir ignece körünirdi
- B: 124 1409 Deryālar barur irdi tizlep kitip
Cennetniñ barçasınan aĥup ötüp
Bol deryā ħaysı yerden çıĥadur dıp
Soradı Cebrāilden suvāl itip
- 1410 Resūlğa bol sözni aytdı rūĥu’l-emīn
Başınan ĥaberim yoĥ bol deryānıñ
Körmekge çıĥan cayın arzu ħılsañ
Körsetür ħudretimin Allah barın
- 1411 Çol zamân bir ferişte kildi yetip
Resūlğa selām birdi ‘izzet itip
T1; T2: 127 Dıp aytdı yā Muĥammed bol deryānıñ
Başına alıp baray sizni irtip
- 1412 Üstüne ħanatımnıñ miniñ minip

⁵² Yemekge köñli gitse taleb itip: yemekge taleb yitse ĥayāl itip B, T2

Açmayın köziñizni oltur yumup
 Deryāniñ qaysı yerden çıkanlığın
 Min sizge körseteyin ma‘ lüm kılıp

1413 Peyğamber qabul alıp anıñ sözün
 Oturup qanatına yumdı közin
 Laḥẓada resul Hudā közin açıp
 Qasında bir künbezniñ kördi özin

1414 İncüden ol künbezniñ irdi barı
 Kilti altun zebercedden içikleri
 Bir quşday tağda oturğan körünürdi
 Künbezge qoyar bolsa bol dünyanı

1415 Deryāniñ törtevi hem bol aytolğan
 Cüş urıp çıkar irdi ol künbezden
 Melekge resul aytdı içik açıl
 İçine bol künbezniñ kiredürmen

1416 ‘ Arz itip ferişte aytdı āyā resul
 Kilit ilen aşılmaydı biliñiz bol
 “Bismi’l-lāh” kelimesin temām itip
 Aşılğay bol içikge işāret kıl

1417 Peyğamber “bismi’l-lāh” dip imā kıldı
 Çol zamān ol içikniñ kilti aşıldı
 Andın soñ resul Hudā içke kirip
 Deryāniñ çıkan cayın anıq bildi

1418 İçinde ol künbezniñ dört dival bar
 Alarğa tesmiyeni yazıpdurlar
 Dört deryā “bismi’l-lāh” niñ dört közinen
 Bulak day peydā bolup çığıp turar

- 1419 Allah aytdı nidā kılıp yā Muḥammed
Ümmetiñ “bismi’lāh” nı kılsalar yād
Naşīb gıyp bol deryānı biredürmin
Otunan cehennemniñ kılıp āzād
- 1420 Peyğamber ol mekānnan qayıp kildi
Rızvānnı taḥtda oturğan yene kördi⁵³
Hesābsız eṭrafında melāikler
Şaf bağlap ḥıdmetinde turur irdi
- B: 125 1421 Rızvanğa resūl aytdı ey birāder
Ümmetim ‘āşī cāfī köp günehkār
Cennetden ümmetime urun bar mı
Bildirüp aḥvālinen eyle izhār
- 1422 Resūlğa Rızvān aytdı ḥayru’l-enām
Üç kısım cennetdeki barça ādem
Öziñniñ iki ḥaşşası ümmetiñdür
Bir ḥaşşa özgelerdür barı temām
- T1; T2: 128 1423 Her ümmet kelme aytsa bir mertebe
Cennetden bir öy iter Allah aña
Kilgende ol bendeni kirküzgil dip
Bir Ḥudā tapşuradur kiltin maña
- 1424 Bol sözdin peyğamberğa şadlıq yetip
Elkışşa ol caydan hem kitdi ötüp
İdrisge cennet içre dūçār bolup
Peyğamber selām birdi ta‘zīm itip
- 1425 İdrisge āvāz kılıp aytdı resūl
Ḥıdmetiñ dergāhına bolup qabūl
Laḥẓada cān tapşurup yene turup

⁵³ Taḥtda: taḥtında

Mihnetsiz naşīb itdi cennetni bol

- 1426 Resūlgā nebi İdrīs aytdı yene
Köp irür barçadan hem qayğı minen
Cennetde nebī bolup yürgenminen
Yağşı irdi ümmet bolup ölsem saña
- 1427 İdrīsge resūl aytdı cennet kirdiñ
Seyr itip hūrler minen birge yürdiñ
Min siniñ ümmetiñnen bolmadım dip
Ümmetniñ şerāfetin neçük bildiñ
- 1428 Resūlgā İdrīs aytdı ey birāder
Cennetde niçe yağşı sarāylar bar
Hem yene cennet içre seyrān itip
Qançame selvi yüzli hūrler yürer
- 1429 Kirmekge hayāl itsem öyge kilip
Oylansam söyleşmekge hūrni körüp
Muhammed ümmetiniñ naşībimiz
Sin bizge kilme didür āvāz berip
- 1430 Bir tağniñ başı irür ‘arş a‘ lāda
Müşk ‘anber başdın ayak barı heme
Arası çapқан atқа yüz yıllıq yol
Hem yene on iki içik qoyğan aña
- 1431 Peyğamber urnıma dip sordım anı
Allah aytdı Muhammedniñ ümmetleri
Namāzın cema‘ at bin edā kılsa
Ol qulniñ urnı bolğay tağniñ barı
- 1432 Körgen soñ bol caylarını kirmedim dip
Köñlümde anıñ üçün armānım köp

Her dāim arzu kılıp tilenürmin
Öziñe ümmet bolmaķ köñlüme kip

B: 126

1433 Elkışsa resül-i Hudā andın ötüp
Cennetniñ barın kördi taḥsīn itip
Bir Hudā nidā kılıp resülğa aytdı
Öziniñ ıudretidin ilhām yetip

T1; T2: 129

1434 Yā dostum bol caylarnıñ kördiñ barın
Āḥırğı ümmetiñniñ urnı senin
Kāfirge dūzaḥnı hem tayar itdim
Körmekge köñliñ bar ma cayın anıñ

RESÜL ALEYHİ'S-SELĀMNIÑ DŪZAḤNI KÖRGENİ

1435 Resülniñ körmeklikge köñli kitdi
Cebrāil peygamberni ıasna iretdi
Melekge Ḥaḳḳ emrimin alıp kilip
Dūzaḥnı körsetgil dip izḥār itdi

1436 Resülğa melek aytdı yā peygamber
Astına ıademiñniñ eyle naḫar
Mübārek ıademine naḫar itse
Heybetli bir ferişte köründiler

1437 Yer min kök arasınday dir boyların
Burnıdın otdıñ ııķar demi anıñ
Cehennem müekkili ferişte irdi
Melekniñ Şūḫāil dip aytdı nāmın

1438 Emritip melek aytdı Şūḫāilğa
Cebrāil Muḥammedbin kildi munda
Barıasın öz közümin naḫar itsin
Körsetgil cehennemni uşbu künde

- 1439 Şūḥāil tuman qarap īmā kıldı
Ayrılıp iki yaḡğa yer açıldı
Ḥudānıñ ḡudretimın peydā bolup
Körünüp yeti dūzaḡ qatar turdı
- 1440 Peyḡamber nazār şalıp kördi barın
Cehennem birinçiniñ dirdi nāmın
İçinde zebāniler turar irdi
Közi kök rengi qara aḡzı calın
- 1441 Alarnıñ zorlıḡına yoḡdur çeme
Yeti āsmān yeti qat yır barın heme
Aḡzınıñ bir yaḡına salıp qoysa
Bilmesti ḡaberlenip biri yene
- 1442 İçinde yetmişmiñ taḡ otdan kılgan
Her taḡnıñ deresi bar yetmiş miñnen
Dereniñ yetmiş miñnen şu‘ besi bar
Yetmiş miñ her şu‘ bedde şehir turğan
- 1443 Şehirniñ yetmiş miñnen serāyı bar
Yetmiş miñ her serāyda ḡāne turar
Bir şandık her ḡāneḡa salıp koyḡan
Her biri yetmiş türli ‘azāb kılar
- B: 127 1444 Taḡlarnıñ barçasında bar dıraḡtı
Başında meyvesi bar zaḡḡūm atlı
Dūzaḡḡa kirgenlerniñ ta‘ āmı çol
Zehirdin açığılı irdi qatdı
- 1445 Peyḡamber yene kördi bir digirmen
Bendege ‘azāb kılar anıñ birlen
Evveli cehennemge taşlaḡanda

Anıñmin bendelerini meyde kılğan

1446 Bar irdi hem yetmiş miñ deryāları
Artıqça olğan irdi anıñ barı
İçine taşlağanda bilinmesdi
Yeti āsmān yeti kat yer bol dünyānı

1447 Deryālar mevc urğanda cūşka kilip
Şadālar çıgar irdi āvāz blrip
Ol şadā iştilse zehresi uçup
Bol halknıñ kılar irdi barçası ülep

1448 Qurtları it şıfatlı rengi qara
Otdandur yılan çıyan barı heme
Dūzağğa dağıl bolğan bendeleriniñ
İtin yep ‘azāb kılar alar yene

1449 Usunca heybetimin ol cehennem
‘Azābı özgelerden dip aytur kem
Bolardan niçe haşşa artıq bolar
Kiyingi dūzaqlarınıñ barçası hem

1450 “Luzzā” dip ikinçini aytur yene
Tarqāil atlı melek kütgüçi aña
Evvelki cehennemde aytolğança
İki haşşa ‘azābınıñ barı heme

1451 “Haṭīm” dip aytur irdi üçünçini
Tarfāil atlı melek kütgen munı
İlgerki ikevinde aytolğanday
Üç haşşa ‘azābınıñ bar her biri

1452 “Se‘ir” dir törtünçiniñ atını bil
Müekkil feriştesin dir Tamkāil

İçinde kaçça arık aķar irdi
Terengi her biriniñ bar yetmiş yıl

1453 “Veyl” dip bişinçisin ĥaber berdi
“Şaṭāil” müekkilī ferişte irdi
Ĥesābın ĥaķdan özge bilmeytuğun
İçinde yılan minen çıyan kördi

1454 Dip aytdı altınçısın atın “Saķar”
Müekkil Ṙaṭāil nām ferişte bar
Üstüne otlu calın perde koyğan
İçinde ĥısābı yok vādī turar

1455 Ayturđı yitiñçini “Ĥāviye” dip
Ĥaṭrāil kütüp turar işikin kıyp
Enbürmin otlu tabut ķoluna alğan
Ĥısābsız zebānīler işinde köp

B: 128

1456 Resūlniñ munı körip rengi kitdi
Köñlüne ümmet üçün ķayğı yitdi
Bol caylar ķay bendeniñ urnıdur dip
Melekden resūl-i Ĥudā suvāl itdi

T1; T2: 131

1457 Resūlğa melek aytdı yā peyğamber
Aytayın yitiñçini eylep izĥār
‘İsāğa ‘āşī bolğan münāfık bin
Ĥavmimin Fir‘avn Ṙārun kiredürler

1458 Ol gürūĥ altınçıdan urun alar
Allahğa şek kiltürgen kāfir barar
İçinde niçe türli ‘azāb körüp
Ebedü’l-ebedgeçe bākī ķalar

1459 Bişinçi şāiblerniñ urınları

Āhirde ġažab kıılıp salğay anı
Törtünçi tabağağa iblis bilen
Hem anıñ tābi‘iniñ kirer barı

1460 Üçünçi tabağağa ceħūd kirer
Ol caydan āhirğaça çıkmay turar
İkinçi tabağamin āhir vaktde
Naşarī qavimlerin ‘azāb kılar

1461 Birinçi cehennemde kim ikenin
Toktadı peygamberğa aytmay ħālin
Mālikge resūl aytdı cehennemge
Bildirgil kıy tāife kirgenlerin

1462 Resūlniñ bol sözine bermey cevāb
Turardı melek dūzaħ tuman qarap
Her nerse bolsa dağı bildirgil dip
Peygamber ikilençi kıldı tāleb

1463 Cebrāil Mālikge aytdı aytkıl anı
Bol künde lāzımırür bilgenleri
Resūlğa Mālik aytdı cehennemge
Günehkār ümmetiñniñ tüşer barı

1464 Aytıñız ‘aşılarga ħaber berip
Tüşmesün cehennemge munda kilip
Yā oğlan yā kırı cān bolsa dağı
Zerredey raħm itmeymin ħālin körüp

1465 Peygamber ümmetine kayğılanıp
Yığladı közlerine yaşın alıp
Resūlniñ közyaşına tākāt kılmay
Mālik bin Cebrāil hem turdı nālıp

- 1466 Allahğa resül Hudā kıyp münācaāt
Dip aytdı ey Hudā yā kâzıyü'l-ḥacāt
Günehsin ümmetimniñ 'afv itip
Otınan cehennemniñ eyle āzād
- 1467 Allah aytdı yā ḥabībim kayğılanbe
Ümmetiñ yer yüzinde kılsa her ne
Günehsin 'afv itip kiçürürmen
Yüz ḥaşşa mundın artuḵ fazlım saña
- B: 129
T1; T2: 132 1468 Resülğa munı iştip şadlık yetip
Soradı Cebrāilden suvāl itip
Fazlının ruḥşat birse kâdir Hudā
Ḳāb ḳavseyn maḳāmına barsam ötüp
- 1469 Peyğamber ol maḳāmğa bardı yene
Resülğa nidā kıldı Ḥayy-i dānā
Cennetniñ rāḥatı min cehennemniñ
Körsetdim 'azābınıñ barın saña
- 1470 Ḳavminge körgeñiñniñ aytkıl barın
Dīnge inip aytkanıñnı kılsa seniñ
Alarğa birmeklikge va' de kıldım
Cennetniñ niçe türli ni' metlerin
- 1471 Yā dostum üç vaşıyyet aytayın min
Biri çol kayğı ġāmga uçrasañ sen
Ātımın ağzınga alıp zıkr eyle
Min sağan öz nefsiñnen yaḳındurmin
- 1472 İkinci rancumasın mazlūm ġarīb
Bir merte du' ā kılsa alar nālıp
Ta' zirin rancutganga tartdırarmin
Fazlımın ol du' āsın ḳabūl alıp

- 1473 Üçünçi kaçça türli körseñ cebir
Rāzī bol barına hem eylep şabır
Bol dünyā hīç bendege vefā kılmās
Aldanıp zīnetine bolma mağrur
- 1474 Allahğa resūl aytdı hayy-ı kerim
Bol işni öz kavmime kılsam ma‘lūm
Bir tünde munıñ barın kördim disem
Sözime işanmaydı hīç kim minim
- 1475 Allah aytdı ebū Bekr taşdıķ iter
Andın soñ dip aytalmas hīç kim bīger
Her kışi mi‘rācına şek kiltürse
Dünyādın imānı yok kāfir öter
- 1476 Elķışsa resūl Hudā ruķsat alıp
Kāb kavseyn āvādnıdan kaytdı yanıp
‘Acāib köp hādişe yolda körip
Muşāğa yoluktılar dūçarlanıp
- 1477 Mūsā aytdı kābe kavseyn cāyğa bardıñ
Söyleşip bī-vāsıta kaytıp yandıñ
Öziñniñ ümmetinge arz itip
Kaçame rūze namāz kabūl aldıñ
- B: 130 1478 Mūsāğa resūl aytdı sözüm tiñle
Rūzesi üç ay boldı her bir yılda
Her küni yigirmi biş namāz kılar
Emrine rızālanıp kildim munda
- 1479 Mūsā aytdı ağır hıdmet munıñ barı
Tutmaķğa ümmetiñniñ kilmes hāli
Allahnıñ dergāhına ‘arz itip

Yene de yingil kılıp algıl anı

T1; T2: 133

1480

Mūsānıñ bol aytkanıñ qabul alıp
Allahnıñ dergāhına resul barıp
Farzıñnı ümmetime yingil it dip
Secde itdi münacat kıyp başın salıp

1481

Allah aytdı sākıt itdim biş vaqt namāz
Rūzeniñ bir ayın hem taşladım bāz
Mūsāğa resul hūdā kaytıp kilip
Allahnıñ merhametin kıldı āgāz

1482

Mūsā aytdı bolarğa hem kilmes çeme
Za'ıfdür ümmetiñniñ barı heme
Farzıñnı ümmetime yingil it dip
Allahnıñ dergāhına aytdı yene

1483

Namāznıñ biş vaqtın hem yene birdi
Fermānıñ qabul alıp resul kildi
Her merte kilgeninde hażreti Mūsā
Mundın hem yingil itip algıl dirdi

1484

Elkıssa niçe merte resul barıp
Biş vaqtdan her barganda kildi alıp
Āhiri biş vaqtda namāz turdı
Bir yılğa bir ay rūze ta' yinlenip

1485

Mūsā aytdı Allahğa bar yene kaytıp
Mundın hem yingil eyle 'arz itip
Mūsāğa resul aytdı oyalurmin
Allahdan soramaqğa munan irtip

1486

Peygamber biş namāznı qabul aldı
Bir ayğa ta' yinlenip rūze qaldı

Ümmetniñ 'ibādeti uşbudur dip
Halkına yeti āsmānnıñ ma' lūmlandı

1487 Cebrāil peygamberni qasna alup
Āsmānnan Hakk emrimin kaytdı yanıp
Ye'cüc bin Me'cüc atlı bir qavmğa
Da' vet kıyp Hakknıñ emrin aytdı barıp

1488 Alarğa te'sir itmey resul tili
İlgerki kâfirlikbin qaldı dîni
Cabılqa Cabılsa atlı iki şehir
Kün batıs kün çığısda irdi her biri

1489 İki miñ her şehriñ dervāzesi
Bir fersāh dervāzeniñ iki arası
Her birin on miñ ādem kötüp turar
Alarnıñ on sergerde bolup başı

1490 On miñi dervāzede bir ay turar
Bir ayğa yene on miñ hıdmet kılar
Qıyāmet bolğanınça köpliginen
İkinçi nevbet yetip turmas bolar

1491 Alarnı Hakk yoluna da' vet kıldı
Barçası qabul alıp dinge kirdi
T1; T2: 134 Allahnıñ emr-i ma' ruf münkeriniñ
Barçasın ta' lım alıp tutup turdı

B: 131

1492 Hem yene üç qavmğa boldılar kız
Alarğa dinge kir dip aytdılar söz
Könlünde ol mel' unlar bir Allahdan
Düşmen dip bilmes irdi başka ni hergiz

1493 Barçası Hakk yolunan yüz qaytardı

Her türli kâfirlikni ağızına aldı
 Cebrâil peygamberni andın kiyyin
 Hem yene bir qavmğa alıp bardı

RESÛL ‘ALEYHİ’S-SELÂMNİŇ BENİ İSRÂİLNİ DİNGE DA‘VET QILĞANI

- 1494 Aşlı irdi ol qavmniñ İsrâilden
 Sâmirniñ sebebiden kilüp turğan
 Bolarniñ munda kilgen vâkı‘ asın
 Qaşada tafşilimin zikir qılğan
- 1495 Barçası mü’min irdi dinge kirgen
 Mūsāniñ şerī‘ atin tutup yürgen
 Tevratniñ kitābınan oqup körüp
 Muḥammed Muṣṭafāniñ ta‘yin bilgen
- 1496 Cebrâil alarğa aytdı Muḥammed dip
 Şadlanıp munı iştip qovandı köp
 Barçası birbirine ḥaber birüp
 Turdılar peygamberniñ aldına kip
- 1497 Alarğa āvāz qılıp aytdı resûl
 Tutasız qaysı dīnni qılıp qabûl
 Ol aytdı biz Mūsāniñ ümmetimiz
 Yaratğan barça cānnı Ḥudāğa qul
- 1498 Ba‘zı bir ol qavmniñ ‘ādetleri
 Yok irdi ḥalq içinde munda barı
 Könlünde resûl-i Ḥudā taḥsīn körüp
 Alardan suvāl itip sordı anı
- 1499 Dip aytdı sār ḡaibdür renkleriñiz
 Ma‘lûm it beyān ilen bolarnı siz

Ol aytdı bir Hudānıñ qorğunçınan
Havf itip kiçe kündüz qaygururmiz

1500 Yene aytdı kiyimleriñ cündin barı
Kiyersiz ne sebebdin sizler anı
Ol aytdı ilgerki ötken peygamberniñ
Cün irdi kiyiminiñ barçaları

1501 Yene aytdı yıǵlaydursiz toǵsa oǵlan
Şād bolup qovanarsız ölgendesin
Ol aytdı munda kilgen miḥnet körer
Ölgenler raḥatlanur cennet birlen

1502 Yene aytdı açıq turar içikleriñ
Bildirip ḥaqıḳatin aytkıl anıñ
Ol aytdı anıñ üçün berkitmeymiz
Almaydı birbirevge oǵrı malın

T1; T2: 135

B: 132

1503 Yene aytdı öyleriñniñ birdey barı
Ne üçün munday kılğan bildir anı
Ol aytdı birbirinen artuq bolsa
Oylaydı kızğançılık köñülleri

1504 Yene aytdı mescīdleriñ qaşşık turğan
Ölügni ḥulīge hem yaḳın kılğan
Ol aytdı şevābımız köp bolar dip
Yerimiz alıs bolsa ḳadem urğan

1505 Ḥulīge ölüg tursa yaḳın bolup
Ölümni unutmamız anı körüp
Bizler hem usılarday bolamız dip
Aytamız nefsimizge tenbe berip

1506 Yene aytdı dükānlarıñ açıq turar

Ol aytdı her nerseniñ bahāsı bar
 Ful qoyup kireklisin alıp kiter
 Resm yoq yalğan itip sūdā kılar

1507 Dip aytdı sizlerde yoq kesel yene
 Sebebin ma‘lūm itip bildir maña
 Ol aytdı biz qavmde güneh bolmas
 Günehden bol keselniñ bolur barı

1508 Ba‘zılar güneh kılsa köñlün bolup
 Āsmānnan peydā bolar bir ot inip
 Ĥudānıñ qudretimın ĥalk aldunda
 Küydürüp helāk iter anı kilip

1509 Usunday niçe türli suvāl sordı
 Cevābın barınıñ hem itip turdı
 Resūlnıñ peygamberi ĥaqlıǵına
 Barçası kelme aytıp taşdıq kıldı

1510 Ol aytdı yā Muḥammed bar‘arızımız
 Her yılı tavāf itsek ka‘beni biz
 Tartılıp yer tanabı yaqın bolsa
 Aytıñız du‘ā kılıp Allaḥğa siz

1511 Körmese hıçbir ādem bizni yene
 Biz körsek ĥalayıñnıñ barın heme
 Allahnıñ hem resūli hem qulısız
 Ümmetmiz āḥırğaça bizler saña

1512 Peyǵamber du‘ā kıldı qol köterip
 Tileǵın qabūl aldı Allah berip
 Ka‘beni ol tāife tavaf iter
 Hıçkimge körünmesden her yıl kilip

1513 Elkışışa res l-i H d  andın  tdi
 Cebr il peyg mberni cinler a ilti
 Cinlerni  bar asın hem  ab b alıp
 Kirgil dip H k  yoluna da  vet itdi

T1; T2: 136

1514 Alarni  bar ası hem tilin aldı
 Kelme tev  d itip d n  yrendi
 Cebr il peyg mberni  asna irtip
 Mu addes mescidine alıp bardı

B: 133

RES LULL HNI  MESCİD-İ A       AYTGANI

1515 Mescidde iki rek  at eylep nam z
 Allahni    kr nesin  ıldı    z
 İlgerki nebilermen res llerni 
   retin peyg mber a k rsetdi b z

1516   retni  res l-i H d  barın k rdi
 Cebr il ma  l m itip atın dirdi
  n  nde eb  Bekr solunda    mer
 İ inde  zleri hem turur irdi

1517  aytma  a bir Allahdan boldı ilh m
  asında birke y rdi Cebr il hem
 Mekkege res l H d   adem urup
 Kilerdi yol  st nde burak birlen

1518 U radı kervanlar a yolda kilip
 Alar hem peyg mberni  aldı k r p
 Bolardan her ne k rgen v  ı  asın
 Aytamin az f r atda  aber bir p

1519 Elkışışa  z c yna res l kildi

Çol vaktde töşekleri ısıg irdi
 Üç sa‘at ya dört sā‘at ötdiler dip
 İmamniñ ba‘zıları haber berdi

1520 Urnınan tañ atқан soñ resül turıp
 Ka‘beğa tavaf üçün bardı yürüp
 Caynalğan âdemlerniñ ortasında
 Mi‘râcın beyân itdi ma‘lûm kılıp

1521 İşitip hayrân bolup turdı barı
 Kâfirler yalğan söz dip ayturdı anı
 Mi‘râcğa münker kilip mürted boldı
 Kem ‘aql müslümânniñ ba‘zıları

1522 Her dâim resül Hudâ aytqanda söz
 İras dip ebū Bekir ayturdı tiz
 La‘neti ebū Cehil her aytqanda
 Körgeniñ yok dir irdi munı hergiz

1523 Her kişi bol mi‘râcğa bolsa ikrâr
 Maḥşerde bolsa kirek Şiddîk bin yâr
 Mi‘râcğa gümân itgen maḥşer küni
 Cehilniñ qatarında bolardurlar

1524 Kâfirler birbirine haber berip
 Bir yerge giñeş itdi barı kilip
 Bir tünde yeti âsmân min maḥdisniñ
 Muḥammed kildim didür barın körüp

T1; T2: 137

1525 Āsmânniñ bilelmeymiz biz haberin
 Nüşhâda Makdisniñ aytar barın
 Kitâbnı qolumızğa ustap turup
 Soralıq Muḥammedden türin anıñ

B: 134

- 1526 Her türli Maqdisniñ cayları köp
Aytkanı toğrılıqğa turmağay kip
Nüşhādan yalğanlığı bilingen soñ
Aytadur halknıñ barı cādūguy dip
- 1527 Bol sözden kāfırlerge şādılık yitip
Mescidni körgenlerden qasna irtip
Bizlerge Maqdisniñ şüretlerin
Resülğa bildir didi ma' lüm itip
- 1528 Peyğamber kirgeninde evvel barıp
Mescidni körmep idi nazar salıp
Alarnıñ bol sözine cevāb birmey
Toqtalıp qarap turdı hayran qalıp
- 1529 Cebrāil fermān minen kökdin indi
Çol yerge Maqdisni alıp kildi
Peyğamber kāfırlerniñ suvāline
Közimin körıp turup cevāb birdi
- 1530 Kitābğa toğrı kildi bar aytkanı
Kāfırlar taḥsīn itdi körıp anı
Maqdis tarafına mundın burun
Qureysniñ kitip irdi kervānları
- 1531 Qureysler resülğa aytdı bildiñ barın
Çin boldı Maqdisni körgenleriñ
Bizlerden Şāmğa kitgen kervānlarğa
Ne üçün giz bolmadı yolıñ seniñ
- 1532 Alarğa resül aytdı uşol tünde
Uçradım üç kervānğa yol üstünde
Birevi tünde qonup yatır iken
Revḥā dip at qoyulğan bir menzilge

- 1533 Yoğaltıp izlep yurar tivelerin
 Yoluğtum özlerine barıp anıñ
 Alardan bir kâse su alıp içtim
 Kilgen soñ sorasañız aytar barın
- 1534 İkinci bir kervännı kördüm yine
 Konupdur Zîmerev’de barı heme
 İki âdem bir tivege mingen iken
 Yaқınlap yol üstünde bardım aña
- 1535 Tivesi minen ürküp cevlan urdı
 Üstünen âdemleri hem yıqıldı
 Birine ziyân yitmey tura kilip
 Âdemniñ bireviniñ qolı sındı
- 1536 Üçünçi özleriñniñ kervânların
 Ten’ımniñ menziline kördüm barın
 İртеge çāşgāh vaқtde hāzır bolup
 Mekkege barçası hem kilgey anıñ
- T1; T2: 138
- 1537 Kāfırlar peygamberden munı iştip
 Bol sözni sinamaқğa qaldı kitüp
 Tañ atıp çāşgāh vaқti bolğan an soñ
 Qaradı tamğa çıқıp nazar itüp
- B: 135 1538 Elqışsa kervanların barı kildi
 Resūlniñ aytqanında barçası irdi
 Çol tüni Muḥammedge yoluğtum dip
 İlgerki bolğan işden ḥaber berdi
- 1539 Usunday mu’cizeni körüp turup
 Hıçbiri dıñge inmedi bir ḥaқq bilip⁵⁴

⁵⁴ İnmedi: inmey B

Muhammed sihrlikbin körgendür dip
Ayturdi birbirine ma' lüm kılip

1540 Aqşāğa barğanına barça ikrār
Ayetbin nāzil bolğan qurānda bar
Āsmānga barğanlığın otuz aşhāb
Hadīsden naql kılip aytıpdurlar

1541 Siyerde barçasınıñ bar atları
Şahābe-i kibār irdi anıñ barı
“Hadīs-i mütevātir” bolğan üçün
Könlünde gümān itmes hıçkim anı

1542 Mi' rācnıñ temām itdim hıkāyesin
Mücmelmin her biriniñ aytıp başın
Fazlının qādir Hudā ' afv itsün
Bilmesdin haṭa bolğan her kim kesin

NÜBÜVVETNİŇ ONİKİNÇİ YILI ENŞĀRİLERNİŇ DİNGE KİRGENİ

1543 Onbirde bolup irdi bolar heme
El kışsa on ikige yetdi sene
Çol yılı Medīneden on iki ādem
Mekkege tavāf üçün kildi yene

1544 Alarğa resül Hudā dīn öyretti
Barçası Haqnıñ emrin qabul itdi
Halkına Medīneniñ yol körsetip
Aşhābın Muş' ab atlı qasna iretti

1545 Elkışsa Meddīnege Muş' ab kilip
Haqq yolğa da' vet itdi haber birip

Qavminiñ keteleri Es'ad Sa'id
Öyrendi imān islām dīnge inip

1546 Andın soñ halknıñ barı kirdi dīnge
Allahnı āşkäre kıyp aldı tilge
Muş'abdan Medīnelik ta' līm alıp
Haqq yolun öyrenirdi kilip künde

T1; T2: 139

1547 Turardı peygamberğa hañ yubarıp
Müslümān bolğanlardan haber berip
Resūlni ziyāret kıyp tavāf itdi
Āhiri Mus'abnıñ hem özi kilüp

1548 Andın soñ islām nūrı revāc aldı
Nübüvvet on üçünçi yılğa bardı
Çol yılı Medīneden biş yüz ādem
Haccga kitip peygamberğa dūçarlandı

B: 136

1549 Ol aytdı yā Muḥammed bar' arzumız
Sefer ğıyp Medīnege barsañız siz
Haqq dīnin açmağinga yardım bolup
Köl bağlap ğımetiñde turardık biz

1550 Peygamber anıñ sözün qabūl kördi
Şa'bda söyleşmekge va' de berdi
Kün batıp dünyā yüzi karağan soñ
'Abbasnı qasına irtip resūl kildi

1551 Caynaldı birin birin enşārlar hem
Ol yerge ḥāzır boldı yetmiş ādem
Alarmin iki ḥātun yene kildi
Anıñmin yetmiş iki boldı temām

1552 Şa'bda qarar aldı barı oturup

Evveli söz başladı ‘Abbās turup
 Ey kavm barçañız hem dīnge indiñiz
 Allahnıñ birliğine taşdıķ kılıp

1553 Ƙança yıl Muḥammedni yardım itip
 Yurardık kice kündüz biz közetip
 Resūlni yeman aytıp rancutalmas
 Hıçkimniñ biz turganda ḥaddi yitip

1554 Barsañız Medīnege resūlni alıp
 Kāfırlar izā birer söz çıǵarıp
 Yardım ğıyp saqlamaķǵa çeme kilmey
 Yurmasun bol Muḥammed ğāmga ƙalıp

1555 ‘Abbaskā enşārī aytdı ƙılıp izḥār
 Bol sözni aytmaklıķǵa layıķıñ bar
 Söytse hem resūl Ḥudā öz aǵzınan
 Köñlünde müdde‘ āsın söylesünler

1556 Peyǵamber enşārīden munı iştip
 Ƙur’ānnan sūre oǵudı izḥār itip
 Dip aytdı dīnge kirgen birāderler
 Barsañız Medīnege munı irtip

1557 Evveli emrin tutup bir Allahnıñ
 İkinci yardımında bolǵıl miniñ
 Düşmennen cebreştim yetküzmeysiz
 Min üçün şarf bolsa da her ne barıñ

1558 Dīn üçün ƙılmaķlıķda maǵan yardım
 Yā ƙorƙup oylamaysız hıçkimnen hem
 Artuķ ğıyp evlādıñnan tutadur siz
 Her türli körseñiz de ƙayǵı min ğam

T1; T2: 140⁵⁵

1559 Bol sözniñ barçasın hem qabül körüp
Tursañız Haqq yoluna yardım birüp
Paydasın âhiretde köredürsüz
Allahnıñ izni birlen cennetge inip

1560 Urıdın Es'ad atlı birev turdı
Resûlğa edebminen âvâz kıldı
Cân dılmin barçasın hem qabül aldık
Bizlerge fermân aytıñ her ne türli

B: 137

1561 Evveli kelme aytıp dıñge kirdik
Hem sizni peygamber-i bir Haqq bildik
Allahnıñ emr-i ma' rûf işin kılıp
Bil bağlap hıdmetiñde tike turdık

1562 Bol yerden Medînege barsañ köçüp
Tursañız bizniñ birlen birgeleşip
Her türli fermânıñnı kıyp turarmız
Baş berip yolnızda cānnan kiçip

1563 Her kişi öziñizge bolsa düşmen
Qan töküp uruşarmız anıñ birlen
Yoluña yā Muḥammed şarf iteremiz
Mal mülk ehl 'ıyālını kılıp qurbān

1564 Bizniñ bar köñlümüzde bir müdde'ā
Resüllik en'ām itdi Allah saña
Az yılda şer ī'atıñ cārī bolup
Alsañız bol yurtlarnıñ barın heme

1565 Şehri hem bol Mekkeniñ dıñge inip
Çaқыrsa hāşimiler sizni kilip

⁵⁵ T1 nüshada 140- 143 arası tamir görmüş haldedir fakat sayfa başlarındaki işaretler bir anlam ifade etmemektedir.

Bizlerni mahrūm taşlap kitesiz be
Alarnıñ müdde' āsın qabūl körüp

- 1566 Alarğa resūl aytdı ey enşārī
Almañız köñliñizge her kez anı
Mekkege sizni taşlap kitmegeymen
Yitkizse bu devletge Allah meni
- 1567 Cānıñ min cānım birge qān min qānım
Hem yene birge bolar qabrim minim
Sizlerniñ dostıñızğa dost bolarmin
Düşmeniñ miniñ bolğay düşmenlerim
- 1568 Bol sözge alarnıñ hem köñli nāndı
Va' desi iki yaqñıñ maḥkūmlandı
Andın soñ enşārīler bi' at qılıp
Resūlniñ barı kilip qolun aldı
- 1569 Elqışsa bolğan an soñ bi' at temām
Resūlğa bir Allahdan boldı kelām
Alarğa naqıḥ qılıp başlıg itdi
Öziniñ arasınan on iki ādem
- 1570 Toquzı naqıḥlerniñ Ḥazrec irdi
Evs atlı qabīleden üçev dirdi
Ḥazrecniñ naqıḥbiniñ ismlerin
Siyerde ma' lūm itip ḥaber birdi
- 1571 Evveli Berā' irdi ibn Ma' rūf
İkinçi Mālik oğlu Rāfi' turur
Üçünçi Sa' d irdi ' Abbād oğlu
Törtünçi Sa' d oğlu Ḥaysemedür
- 1572 Bişinçi Sa' d ibn Rabi' dūr nām

‘Ubāde Şāmit oğlu altınçı hem
 Yetinçi ‘Abdullahdur Revāḥa oğlu
 ‘Abdu’l-lāh sekizinçi ibn Cezām

B: 138

1573

Münzirdür tokuzunçı ibn ‘Amrū
 Üç naḳīb biri Es‘ād ibn Zūrāre
 İkinci Ebu’l-Heysem ibn Teyhan
 Üçünçi Üseyyid ibn Hızīrdurlar

1574

Āvāz ğıyp enşārīğa aytdı resūl
 Barçañız naḳībleriñ kılğıl qabūl
 Bolarnı Hāḳḳ emrimin ta‘yin itdim
 Bolmasun köñülleriñ hergiz melūl

1575

Bolarnıñ bol va‘desin şeyṭān körip
 Bildirdi Mekkelikge ḥaber birüp
 Şa‘bda munday va‘de kıldıñ be dip
 Soradı enşārīdan bolar kilip

1576

Bīger dip enşārīler munı tandı
 Köp turmay Medīnege qayıp yandı
 Az vaḳtde sözleriniñ barçası hem
 Hāḳḳına Mekkelikniñ ma‘lūmlandı

1577

Ḳureyşniñ munı iştip ḳahrı kildi
 Ābhābḳa türli ‘azāb eyler irdi
 Peyğamber yaranınıñ ḥālin körüp
 Medīne barmağına cevāb berdi

1578

Evveli Muş‘ab bardı Medīneğa
 Seleme ‘Abdu’l-lāh ‘Āmir Ḥabbāb yene
 Sa‘d Vaḳḳāş ‘Abdu’r-raḥman Şemmas Erḳam
 Mıḳdād bin Ḥāṭıb Mes‘ūd Sa‘īd heme

- 1579 Andın soñ Һazreti ‘ Oşman sefer itdi
 Һuzeyfe Selem ҡulun ҡasna irtip
 Һamza min ebū Mürsed zāyed Mürsed
 Kebşe resūl ҡulın yene kitdi
- 1580 Andın soñ ‘ Amr kitdi Mektūm oğlu
 ‘ Ammār min ‘ Abdu’l-lah hem sefer ҡıldı
 Mekkedden barçası hem tünde ııııp
 Kōrūnmey Medīneğa ҡaıp kirdi
- 1581 Andın soñ Һazreti ‘ Ömer atқа minip
 Oқların sadağına tayyār ҡılıp
 Җureysler Һazır bolup oturganda
 Ka‘beniñ dīvārına kildi yürүp
- T2: 142 1582 Aynalıp iki merte ıavaf ҡıldı
 İbrāhīm maқāmına kilip turup⁵⁶
 Җol yerde iki rek‘at namāz oқup
 Andın soñ edeb minen atқа mindi
- 1583 Җureysқа ҡarap itdi bol Һaberdār
 Bol bütқа tapınmaқda ni payda bar
 Allahniñ birliğine şek kitürgen
 Bariñ hem yol adaşқан kāfirsizler
- 1584 Barımin Medīneğa sefer itip
 Sizlerden yaşırmaymın itmey kitip
 Artımnan maған kilip dūçarlansun
 Her kimniñ vaқti bitse ecel yetip
- B: 139 1585 Atına bol sözni itip ҡamçı urup
 Kūçeniñ ortasımın kitdi yürүp
 ‘ Őmerniñ ҡorқunçımın heybetinen

⁵⁶ Turup: turdı B, T2

Hîç cevâb aytalmadı biri turup

- 1586 Mekkede ebū Bekr ʿ Alī ɣaldı
 Aşḫābnıñ özgesiniñ barı bardı
 Şıddıķ bin resūl-i Ḥudā Medīnege
 ʿÖmerden on biş kün soñ seferlendi

- 1587 Aşhâblar Medînege turdı kilip
 Saqlardı enşārī ḥālın körip
 Artuqça izzet ikrām terbiyet kıyp
 Ḥulī cay bāğ bostanın birdi bölüp

T1: 142

- 1588 Çol üçün Medīneniñ qavimlerin
At koyup enşārī dip aytar barın
Ma' nīsi Hax yoluna yardım itken
Haxīkat Müslümāndır aslın anıñ

- 1589 Peyğamber bol dünyāga kilmey turup
 Ḳurʿ abin çıkmaklıgın kāmīl bilip
 Enşārī bol qavimniñ tüp atası
 Evveldin turğan irdi dīnge kirip

- 1590 Bol bolğan qoyaturup vāqı' anı
Oyladım bildirmekge ayıp anı
Kiyingi ādemlargā ma' lūm bolsun
Enşārī ecdādınıñ hāl aḥvālī

ḤIKĀYET-İ PĀDŞĀH TAB‘I ḤAMĪRĪ

- 1591 İlgeri pādšāh bolğan bir niçe ādem
 Ҳамīr dip birevine қoyulған нām
 Atları atasınıñ Ridā^c irdi
 Tab^c dip aytur irdi lakābın hem

- 1592 Her kimge pādşāhlığı ma‘ lūmlanıp
Dünyāniñ dört burçına boldı ğālip
Seyr itip yirniñ yüzün yürer irdi
Ĥesābsız atlı cayav ‘ asker alıp
- T1; T2: 143 1593 Bar irdi ‘ ulemāsı dört miñ yene
Müneccim kāhin irdi barı heme
Pādşāhğa yene birev vezīr irdi
‘ Umyāriyā nām qoyulğan aña
- 1594 Ol pādīşāh salţanatbin resm itip
Barçasın ‘ askeriniñ qasna irtip
Seyritip memleketin yürür irdi
Pādīşāhlıq qa‘ desin ĥūb tüz atıp
- 1595 Qaysı bir memleketge qonsa barıp
Pādşāhdan ĥalqniñ barı ĥaberlenip
Şehrniñ keteleri ta‘ zīm üçün
Aldına barur irdi tartu alıp
- B: 140 1596 Bir sefer ‘ askerimin padşāh yene
Kız bolup yolu tüşdi beytu’l-lāhğa
Özgeniñ ‘ ādetindey ta‘ zīm itip
Barmadı tartu alıp hīçkim aña
- 1597 Pādşāhğa ĥoş kilmedi bol qılğanı
Vezīrden bol qalay dip sordı anı
Edebbin ta‘ zīm itip vezīr aytdı
‘ Arabniñ cāhil bolur ādemleri
- 1598 Hem yene ‘ arablarda beytu’l-lāh bar
Ol öyni ĥalqniñ barı ‘ izzet kılar
Ka‘ beniñ devletine mestlik kılıp
Hīç kimge ta‘ zīm itip kilmes bolar

- 1599 Pādşāhniñ munı iştip qahrı kilip
Oyladı munday hayāl köñlüne alıp
‘Arabniñ işanganı bol öy bolsa
Ka‘beni yoq qılayın ber-hem birüp
- 1600 Hem yene Mekkelikniñ ādemlerin
Qılınçdan ötkereyin qırıp barın
Bolarğa usı türli is qılayın
Qolumnan qutuladı qayıp meniñ
- 1601 Köñlünde usı türli hayāl itdi
Çol zamān bir ‘acāib kessel yitdi
Pādşāhniñ murnı birlen közlerinen
Sāsıǵ su payda bolup aǵıp kitdi
- 1602 Qasında bolmas irdi hıçkim turup
Tabıbler hālın bildi içge kirip
Derdine hıçbir ‘ilāc tapalmadı
Her türli her qaysısı dārū qılıp
- 1603 Vezīrğa kilip aytdı bir hukemā
Söylesip cevāb birse pādşāh maña
Köñlünde oylaǵanın izhār itse
Yazardım keseliniñ barın heme
- 1604 Vezīr hem horsendlendi munı iştip
Pādşāhniñ huzūrına bardı irtip
Hakīmniñ ilgeri aytqan sözleriniñ
Barçasın beyān itdi ma‘lūm itip
- 1605 Pādşāh hem anıñ sözün qabūl kördi
Aytqıl dip müdde‘ānı cevāb birdi
Hukemā pādşāhğa aytdı bol ka‘beniñ

Haqqında könlünüzge ne iş kildi

1606 Pādšāh aytdı ‘ arablarğa ğazāblanıp
Ka‘beni bozmağçı idim özüm barıp
‘Arabnıñ barçasın hem öltürsem dip
Bol işni oylap idim könlüme alıp

1607 Ol hākim pādšāhğa aytdı ey şehryār
Min sizge öy igesin eyley izhār
Āsmān yer hejde ‘ālem-i Hudāydur
Āşkäre yaşırın ni biledürler

B: 141

1608 Könlünde oylağannı bilgey yene
Bol kesel anıñ üçün bolğan saña
Tevbe ğıyp bol hayālñi taşlasañız
Keselniñ kitse kirek barı heme

1609 Pādšāhğa te’sİR itip bol aytқан söz
Va‘de itdi bozmaymın dip ka‘beni hergiz
Hudānıñ kudretimin çol zamānda
Pādšāhnıñ keseli hem yazıldı tiz

1610 Yazılıp tab‘ pādšāh şükür kıldı
Ka‘beniñ şerāfetin bir Haqq bildi
İlgerki mecūsilik dīnin taşlap
İbrāhim milletimin dīnge kirdi

1611 ‘Arabdan hacc kıлмақnı ta‘līm alıp
Mināda kurbān itdi köp mal çalıp
Hacerü’l-esvedni hem buse itdi
Ka‘beni tertībimin yeti aynalıp

1612 Ağzına içik koyup kildi saldı
İçinen bütñiñ barın hem çığardı

Hayz nifās cünüb ādem mundın kiyin
İçine kirmesün dip ta' yīnlendi

1613 Mekkeniñ kete kiçik ādemlerin
Āş berdi bir niçe kün cayıb barın
Hesābsız ' arablarğa hayır itdi
Harc itip altun kümüş talazrın

1614 Tüşekde bir kün pādşāh yatıp irdi
Ġaibden uyqusında haber birdi
Mekkeniñ ādemine birgeniñçe
Yapu yap kıymet bahā ka' beğa indi

1615 Urnıdın horsend bolup pādşāh turup
Haşr atlı metā' yaptı yapu kılıp
Mundın hem kıymet bahā bolsun didi
Tüsine ikinçi tün yine kirip

T1; T2: 145

1616 Ayturdı Me' āķır dip bir metā' nı
Ka' beğa yapu kılıp yaptı anı
Üçünçi tüsinde aytdı beytu'l-lāhniñ
Mundın hem kıymet kirek yapularnı

1617 Urnıdın tañ atқан soñ yine turup
Rahmanī tüş ikenin kāmīl bilip
Zer ziyūr niçe türli cevāhirden
Yaptıları yeti qabat yapu kılıp

1618 Kiyingi pādşāhlarğa munan qaldı
Ka' be hem andın beri yapulandı
Mekkeniñ ādemimin hoş aytısıp
Urnına Medīneniñ köçüp bardı

1619 Ol vaķtde Medīneniñ urunları

Suyı bar  ur yer irdi anı  barı
   ir ı peyg ambersn  cayıdur dip
    mler d n lıkbin bildi anı

B: 142

1620

T rt mi nen t rt y z irdi artı  d n 
 Kingesip s z aytustı barı heme
   irni  peyg ambersi munda kilip
 Bol yerde defnihilip  oy an yene

1621

 ol yerde va an itip  arar  ılsa 
 Kilmegen Mu ammedni  k t p dursak
 Cem lin   dir  ud  na  b itse
 Emrine mu    bolup moyun sunsa 

1622

 idmetin terk eylese  bol p d  hni 
  lgen e biz bolalık yolunda anı 
 Bol yerden bar amız hem ayrılmalık
 Her i ni  moynumız a alıp barın

1623

El ı  a va  de  ılıp t rt y z  dem
 Turma  a bil ba ladı barı tem m
 Bol yerde    mlerni   alma lı ın
   itip  aberlendi ol p d  h hem

1624

P d  h aytdı    mlerni aldına alıp
 Ni t rli i   ılasız munda  alıp
    mler p d  h a aytdı   a lımız a
 Usunday k r nedi fehimlenip

1625

  irde peyd  bolup bir peyg amber
   avminen  a ıp kilip munda turar
 Va tinde ol irge hem ecel yetip
 K r  azıp u bu yerge def n  ılar

- 1626 Muḥammed hayru'l beşer bolğay atı
 ‘ Arabda qıreyşdendür aşlı zātı
 Peyğamber mürsellerniñ barçasınan
 Köp artık niçe ھاşşa şerāfeti
- T1; T2: 146 1627 Cennetden Buraq minip āsmān barur
 Sidre min ‘ arş-ı kürsī berī qalır
 Kābe qavseyn ev ednāniñ maqāmına
 Allahniñ selāmına ‘ aleyk alur
- 1628 Ol irge ümmet bolsa qaysı bende
 Dūzaḥniñ ḥarām qılur otın aña
 Āsmānnan “Furqan” atlı kitāb tūsüp
 Şerī‘ at cārī qılur ins ü cingā
- 1629 Küç birlen köp şehirni dinge salur
 Āḥirğa şerī‘ ati bākī qalır
 Tac kiygen pādşāhlargā lerze tūsüp
 Şöhreti cārī bolup ‘ ālemni alur
- 1630 Ol irniñ köñlümüzge ‘ aşkı tolup
 Bol yerde turmaq bolduq moyun qoyup
 Cemālin qādir Ḥudā naşīb itse
 Dīnine kirelik dip ümmet bolup
- 1631 Egerde ecel yetip kitsek ölüp
 Atamız neslimizge ḥaber birip
 Şāyedge bu devletge lāyık bolğay
 Kiyingi ferzendimiz Ḥaqq dinge inip
- B: 143 1632 Bol sözün ḥakīmlerniñ pādşāh işitdi
 Resūlğa mālīkniñ hem ‘ aşkı kitdi
 Men dağı ‘ askerimmen turayın dip
 Köñlünde ḥayāl oylap fikir itdi

- 1633 Köp irdi hesābı yok ‘ askeriniñ
 Ƙasınan ecretmesdi anıñ barın
 Alarnıñ turmağna tarlıƘ ƙıldı
 Yer suyu azlıƘ ƙılıp Medīneniñ⁵⁷
- 1634 Öziniñ turmaƘlıƘın ƙıyın bilip
 Çol yerden şehir saldı emir ƙılıp
 Aytolğan tört yüz ƙakīm dānālarnıñ
 Birdiler barçasına cāy saldırıp
- 1635 Hem birdi ƙakīmlerğa hatun alıp
 Evlādı köbeysün dip ferzendlenip
 Andın soñ peygamberğa bir ƙaƣ yazdı
 Tūmanda aytolatun söz salıp
- 1636 Dip aytdı yā Muḥammed ‘ Abdu’l-lāh oğlu
 Muṭṭalīb kemerinen atañ toƒdı
 Atıñnı ‘ arşğa yazıp resūlim dip
 Dūnyāğa peygamber-i bir Ḥaƙƙ ƙıldı
- 1637 iḤamīr Ridā‘ oğlu ƙoyulğan nām
 Tab‘ dip ataladı lakābım hem
 Kelme tevḥīd aytıp dīnge kirdim
 Ot bütğä tapınmaƣnı ƙılıp berhem
- 1638 Hudāy bir āsmān zemīn dü ‘ ālemğa
 Allahnıñ ḥūkmündedür bolsa her ne
 Atıñnı öz atımin ‘ arşğa yazıp
 Peygamber meb‘ ūş itdi ins ü cingā⁵⁸
- T1; T2: 147 1639 Allahdan nāzil bolup Ƙur’ān inip

⁵⁷ Ƙılıp: ƙıldı B

⁵⁸ Cānga: cinge B

Buyruğın aytadur siz haber birip
Emrimin içindeki münkerîniñ
Rızâmin barçasına kabûl körip

1640 İbrâhîm milletimin dînge kirdim
Hem sizni peygamber-i bir Hakk bildim
Kavmiñe cārî bolğan şerî' atniñ
Barçasın cān-ı dil min kabûl kıldım

1641 Egerde öz vaqtiñe yetüşsem min
Yoluñda kanım töküp birerdim cān
Mübāda ecel yetip ölüp kitsem
Unutma şefā' atinñen maşşerde sin

1642 Bol türli bir niçe söz izhār kıldı
Kağızğa andın kiyin mührin urdı
“Li'l-lāhi'l-emru min qablü hem ve min ba' d”⁵⁹
Mührine bol aytolğan sözni yazdırdı

1643 Bar irdi bir hukemā Şāmul atlı
Ta' yinlep bol kâğıznı oğan aytdı
Mübārek öz qoluna tapşurarsın
Sin körseñ naşîb bolup Muḥammedni

B: 144

1644 Egerde yoluğalmay kitseñ ötüp
Tapşurğıl ferzendinge ta' yîn itip
Evlādıñ berdin birge vaşıyyet bin
Qoluna peygamberniñ tikey yetip

1645 Andın soñ ' askerimin kitdi yürüp
Ḥakîmler Medînede qaldı turup
Çol sefer Hindistanniñ maḥkûmında
Felsan nām cayda turdı vaṭan kılıp

⁵⁹ Rum suresi, 4. Ayet; “Önce de sonra da emir Allah’ındır”, Diyanet İşleri Meali.

- 1646 Pādşāhğa çol menzilde ecel yetdi
Bol sözni nüshalarda naķil itdi
Muḥammed resūl-i Ḥudā toġanınça
Dip aytdı arasında miñ yıl ötdi
- 1647 Şamuldan ol kaġız hem kiyin ķalıp
Evlādı berdin birge saķladı alıp
Āķiri yigirmi bir ata birlen
Ebā Eyyūb Enşārīğa tigdi barıp
- 1648 Resūlğa ebū Leylā alup kildi
Peyġamber ol kaġıznı oķup kōrdi
Merḥabā tab⁶⁰ -ı şāliḥ birāder dip
Üç merte rızā bolup āvāz berdi
- 1649 Bol tört yüz enşārīniñ ataları
Kōrmesdin dīnge kirüp turġan barı
Ḥaṭṭbler müḥācirin ve'l-enşār dip
Resūlniñ ḥuṭbesinde aytur anı
- 1650 Muhācir Müslümānlar sefer itken
Mekkedden cāyın taşlap çıġıp kitgen
Mülkinen dīn yolunda kiķken üçün
Usunday mertebege alar yitken
- 1651 Özgedin bolarnıñ köp şerāfeti
Aytđılar anıñ üçün ḥutbede atı
Mu^c cize taleb kılmay dīnge kirgen
Müslümān bolġanlıķdan aşl-ı zātı
- 1652 Resūlniñ vāķı^c asın ķoyup kitip

T1; T2: 148⁶⁰

⁶⁰ T1 nüshada 148- 151 arası tamir görmüş haldedir fakat sayfa başlarındaki işaretler bir anlam ifade etmemektedir.

Bol sözni aytıp idim min körsetip
 Peyğamber Medīnege barğanların
 Aytayın evvelinen zikir itip

RÜKN-İ ÇEHÂRİM

RESŪLİ HŪDÂNİŇ MEDİNEGE BARGANLARI

B: 145

- 1653 Yā Allah ğayb-ı sitār Ḥayy u Kerīm
 Öziñe ma‘lûm irür miniñ ḥālīm
 Fazlñmin ‘ināyetiñ bolmağanda
 Aytmağğa ne ḥaddim bar miskin minim
- 1654 Öziñnen yardım tilep hem ‘ināyāt
 Dostiñniñ vāqı‘ asın eyleyin yād
 Resŭlñiñ Medīnege barğanların
 İşitsün ḥaberlenip her ādemzād
- 1655 İlgeri peygamberniñ aşḥābları
 Dip aydım Medīnege kitdi barı
 Muḥammed Muştafāniñ ḥıdmetiñde
 Şiddīk bin qalıp irdi ḥazreti ‘Ali
- 1656 Şiddīk hem yürmeklikge tayarlanıp
 Resŭlden cevāb sordı bir kün barıp
 Peyğamber Şiddīkğa aytdı şabr ğıyptur
 Min dağı yürsem kerek ruḥşat alıp
- 1657 İşitip ebū Bekir köp kovandı
 Bazardan iki tive satup aldı
 Semürtüp ikevin hem cimge bağlap
 Yürmekge Medīnege tayarlandı

T2: 149

- 1658 Ḳureyšler şaḥābeniñ kördi ḥālın
 Kün be kün Medīnege kitkenlerin
 Bir yerge kāfirlerniñ barı bardı
 Oylanıp tapmaqlıqğa ‘aqlın anıñ
- 1659 Bir çalınıñ şüretinde şeytan bolıp
 Oturdı qatarına ol hem kilip
 Siz qaydan bolasız dip suvāl itdi
 Ḳureyšler aq saqallıq anı körüp
- 1660 Ol aytdı Necdī atlı kabīle bar
 Biliñiz miniñ yurtum boladurlar
 Muḥammed cādūlıqın yoq kılmıqğa
 Min kildim bolayın dip sizlerge yār
- 1661 Ḳureyšler munı iştip köp şadlanıp
 Oturdı ol çalını hem içne alıp
 Qay türli Muḥammedni kılamız dip
 Sözleştı birbirine ‘aql salıp
- 1662 Ortadan Hāşim turup aytdılar söz
 Temirmin Muḥammedni baqlalıq tiz
 Her küni qolımızdan ta‘ām birip
 Ölgençe yubarmalıq anı hergiz
- 1663 Çal aytdı dürüs imes bol qılğanıñ
 İşter bol işiñni aşḥābınıñ
 Sizlerdin Muḥammedni alup kiter
 Mundağı hāşimīniñ yığıp barın
- 1664 Ortadan ebu’l-bihter aytdı turup
 Yubarsak Muḥammedni bizler qoyıp
 Mekkege ikilençi kirgüzmesek
 Kün körer yalguz özi qayda yürüp

- 1665 Çal aytdı dürüs imes munıñ yene⁶¹
Aldanıp yoldaş bolar her kim aña
Etrafdan cādūlıķbin ‘asker alıp
Āhirī düşmen bolup kilgey saña
- B: 146 1666 Barçası çalñın sözın iras bilip
Ayturdı dānā igin dip taḥsīn kılıp
Köñlümde minıñ dağı birsöz bar dip
Ortadan ebū Cehil aytdı turup
- 1667 Ol aytdı Mekkelikge ḥaber salıp
Caynasak her ḳavimnen birev alıp
Muḥammed uyqlap yatḳan töseğinde
Öltürsek barçamız hem birdin barıp
- 1668 Haşimler bilgen minen munı iştip
Bizlermin urşalmas küçi yitip⁶²
Barçamız ortamızdan ḥūn birermiz
Āhiri alarnı hem rızā itip
- 1669 Çal aytdı maşlaḥat yok munday hergiz
Ölmese cadūlıḡı artadur tiz
‘Aql çol Muḥammedni öltüriniz
Bildirdi ebū’l-Ḥakīm bol yaḥşı söz
- 1670 Bol sözni barçası hem yaḥşı kördi
Barına ḳabīleniñ ḥaber birdi
Bol kılğan maşlaḥatın bildürmekge
Resūlğa Cebrāilmin āyet indi
- 1671 Cebrāil rasūlğa aytdı ḥayru’l-enām

⁶¹ Dürüs: dürüst B

⁶² yitip: itüp B

Kāfirniñ giñeş kıldı barı temām
 Öziñni töşegiñde öltürmekge
 Cāynalıp uşbu tüni kilgey ādem

T2: 150

1672

Turgaylar işikiñni evvel közetip
 Uyqlasa kiremiz dip hayāl itip
 Toqtalmay Medīnege sefer itgil
 Alarğa bilinmesden çığıp kitip

1673

Cebrāil bol sözni itip kitdi yanıp
 Öziniñ mekânına turdı barıp
 Kafirniñ maşlaḥatın izhār itdi
 ‘Alini resūl-i Hudā aldına alıp

1674

Dip aytdı töşegimde uyqla bir dem
 Çıkarğıl min dey kılp demiñni hem
 Kāfirler sağan hıçbir ziyān itmes
 Köñlüñni qutlı tut yemegil ğam

1675

Resūlniñ töşegine ‘Alī kirip
 Yatdılar nefesin hem bir dey kılp
 Bol yerde bir ḥikāye kiltüreyin
 Alarnıñ vāqı‘asın koyaturup

1676

Çol vaqıtda nidā kılp Hāq bir ü bār
 Cebrāil Mīkāilge kıldı izhār
 Evvelde peydā bolup yaralğanda
 Boldıñız birbirevge siz birāder

1677

Sizlerni biriñizge ölüm birdim
 Taqdirniñ qalemimin yazğan irdim
 İkiñiz maşlaḥat bin rızālaşqıl
 Biriñniñ ölmegiñni lāyık kördim

B: 147

1678 İşitip Cebrāil min hem Mīkāil
Sözleşip birbirine açtılar til
Dünyāda min turayın sen ölgil dip
İkevi kizekleşip ayturdu bil

1679 Qaytarıp birbirine aytdı sözün
Ölümge rızā bolup kıymadı özin
Yā Allah kudretiñ min öziñ al dip
Bildirdi dergāhına bol münāzīn

1680 Allah aytdı meleklerge nidā kılıp
Qançame dergāhımda sizler turıp
Ādemniñ evlādınan özleriñni
Her dāim yurardıñız artık bilip

1681 Muḥammed dostum birlen qulum ‘Ali
Sizlerdey birāderdür ikevleri
Kāfirge miniñ üçün başıñ bir dip
Köriñiz öz urnına yatquzdı anı

1682 Dostumniñ töşegine ‘Ali kirip
Ölmegin yatıpdurlar kāmıl bilip
‘Alini kāfirlerdin saqlañızlar
İkiñiz eṭrafına barıp turup

1683 Cebrāil Mīkāilmin kökdin inip
‘Alige yardım bolup turdı kilip
İlgerki qureyşler min peygamberniñ
Aytayın vāqı‘ asın ḥaber berip

T1; T2:151

1684 Mekkelik qavmlerniñ keteleri
Cāynalıp kiç bolğan soñ kildi barı
İçiñden ḥaber alıp turur irdi
Uyquğa bargan vaḳtde öltürgeli

- 1685 Resûl hem kâfirlerdin haberlenip
Tofrağğa “Yā sîn” okup bir dem salıp
Hucreniñ içigiden tışğa çıǵıp
Başına turğanlarnıñ saçtı barıp
- 1686 Hîç kimge körünmesdin çıǵıp kitdi
Başına ba‘zısınıñ tofrağ yitdi
Kiyingi “Bedr” atlı bir uruşda
Alarnı qādir Hudā helāk itdi
- 1687 Resûlniñ şeytan körüp bol qılğanın
Āvāz ǵıyp kâfirlerge aytdı hālin
Muhammed taşqarıǵa çıǵıp kitdi
Tofraqnı başlarına saçıp barın
- 1688 Kâfirler munı iştip taḥsîn qıldı
Yalğan dip bol aytqanın içke kirdi
Barçañız ne yumuşqa kildiñiz dip
Aldınan ḥazreti ‘Ali tike turdı
- 1689 ‘Aliden alar sordı suvāl aytıp
Muhammed qay tarafğa qaldı kitip
‘Ali aytdı ne sebebdin soray sizler
Turmaydım Muhammedni min közetip
- B: 148 1690 Bol sözge kâfirlerniñ qahrı kildi
İmāmni rancutmekge oyladı indi
‘Aliden qoluñnı tart urmañlar dip
Ortadın ebū Leheb āvāz birdi
- 1691 Lehebdin köp kâfirler munı iştip
Hucredin taşqarıǵa qaldı kitip
Peygamber ebū Bekir ḥulīsine

İrtemin tañ atқан soñ bardı yitip

1692 Resūlniñ kilgenligin Şiddīķ bildi
Cān dilmin hıdmetinde tike turdı
Şehrdin tünde çıkıp kitmek üçün
Her türli yol cabduğın tayyār kıldı

1693 ‘Abdu’l-lāh Urayķıķ oğlı atlı bir cān
Burunnan yolniñ barın irdi körgen
Aķçe alıp haqsına yolın başlap
Medīne yürmek boldı bolar birlen

1694 Tapşurdı tivelerni oğan birüp
Cim bağlap turmaķ boldı qabūl körüp
Şevrniñ tağındağı kete ġārda
Üç künde yolluķ didi bizge kilip

T1; T2: 152

1695 Bar irdi ‘Āmir atlı birev yene
Bir bulak qoynı birüp tapşurdı aña
Her küni bol qoylarnıñ sütün sağıp
Ġārında Şevr tağniñ kitür maña

1696 ‘Abdu’l-lāh ebū Bekr Şiddīķ oğlı
Aña hem bol türli dip ta‘yin kıldı
Her küni ġār-ı Şevrde bizge kiltür
Qureysden söz işitseñ her ne türli

1697 Her türli fişken ta‘ām tayār itdi
Hīç ādem haberlenmey ol kün ötdi
Saferniñ yigirmi yeti kiçesinde
Mekkedden ikevleri çığıp kitdi

1698 Tegizmey qademiñ yerge barın
Uçunan basar irdi ayaqların

Yol birlen ihtiyâṭ kıyp barur irdi
Oylanıp bildürmesge iz nişânın

1699 Artuḳça ihtiyâṭnı Şıddıḳ itip
Yol birle barur irdi resûlni irtip
Aldı artı eṭrafna çıkar irdi
Kâfirdin ḳalmaḡay dip ziyân yitip

1700 Resûlniñ ayakların itek kısıp
Mubârek ḳanları aktı yire tüşüp
Yürmekge peygâmberniñ ḡâli kilmey
Şıddıḳnıñ barur irdi muynun ḳoşup

AN ḤAZRETİ RESÛL ‘ALEYHİ’S-SELÂMNİÑ ĠÂRGA ĠİRGENİ

1701 Elḳışsa ikevleri ġârga kildi
Evveli ebû Bekr içgeri indi
Mübâda yılan çıyân bolmasun dip
Eṭrafın ḳolı birlen sıfap kördi

B: 149

1702 Köp irdi ġâr içinde tişükleri
Sınasa yetmiş iki irdi barı
Kiyimniñ üstündeki barın yırtıp
Ḳolımın muḡkem itip tıḳtı anı

1703 İkevi kiyim yetmey açık turdı
Anı hem ḳademimin muḡkem ḳıldı
Tâzelep oturatun urnın açıp
Yâ resûl kiliñiz dip söz bildirdi

1704 Oturdı resûl-i Ḥuda ġârga kirip
Cebrâil Allahḡa aytdı ‘ arz ḳılıp
Ruḡşat bir kâfirlerge körgüzmeyin

Bol taġnı anatımmin basıp turup

1705 Allah aytdı Cebr ilge abr ġıyptur
Yapmalık  z olu nan kilelmezd r
Bir za‘  f c nv r ma salaturmen
Sit rl k  zime a fal m turur

T1; T2: 153

1706 Emr itdi  r mkige ılıp ferm n
Salap tur k f rlerden dostımn  sen
 r mki t n iinde turun urup
Aġzını mukem itdi perde birlen

1707 Hem yine ub k gerin az rlandı
ol yerge yumurtalap  ye saldı
 ud n n udretim n ġ rn n aġz 
Hi  dem kirmegend n bolup ald 

1708 Mekkede ubu vatde k gerin bar
  rdaġ  k gerinn n neslid rl r
Hem yine  r mkini n alı neslin
Bol yerde bildireyin ılıp  zh r

1709 Allahdan  br himge vahiy kildi
Salġ l dip beytu’l-l hn  aber birdi
Etraf  ays  t rl  bolarl ġ n
Bilelmey ayr n bolup turur irdi

1710 ol zam n bol  r mki az rlanıp
N has n  rmegimin birdi salıp
Ka‘beni  al lu’l-l h tem m itdi
Tart lġan  rmegidin ta‘ lim alıp

1711 Allah aytd   r mkige ılıp ilh m
Eyled n al lime bu k n yardım

Ḥabībim ġārġa barıp kirgeninde
Aġzına perdedārлық eylegil hem

1712 Bol sözdin örümķe ġadlıķ yetip
Çol ġārda yatur irdi ‘ömri ötüp
İlgerki peyġamberniñ vāķı‘ asın
Aytayın indi yene beyān itip

B: 150

1713 Peyġamber miḥnet çekip açıp harıp
Közlerin kiter irdi uyķu alıp
Çol yerde resūl-i Ḥudā ārām aldı
Şiddīķniñ tizesine başın salıp

ĠĀRDAĠI YILANNIÑ ḤIKĀYESİ

1714 Uyķlamay ebū Bekir tik oturdı
Ḥavf itip düşmenlerden közet kıldı
İlgerki ayak koyġan bir tişikdin
Bir yılan tabanına tişin urdı

1715 Şiddīķniñ ayaġına zaḥım yetdi
Zehirniñ katılıġı ḥaddin ötti
‘İlācsız közleridin yaşı aġıp
Yüzine peyġamberniñ tamıp kitdi

1716 Uyġanıp uyķusıdın resūl turup
Soradı yıġlamaġın suvāl kılıp
Resūlġa Şiddīķ aytdı ayaġıma
Bir yılan zehrin saldı tişin urıp

T1; T2: 154

1717 Tişikge nazar saldı şāh-ı cihān
Yılan hem selām birdi uşol zamān
Yılana ġaḡab kılıp resūl aytdı

Bol vaqtdə yar-ı ğārdur Şiddīk maġan

- 1718 Zahm itip ne sebebdən çaqtıñ munı
Kilerni bilmediñ mü uşbu küni
Hudānıñ qudretimın çol zamānda
Yılannıñ sözge kilip çıqtı tili
- 1719 Dip aytdı yā Muḥammed müdde‘ām bar
‘Arzımnı bildireyin qılıp izhār
Bir miñde iki yüz yıl ‘āşıklıqdan
Yıġladım cemāliñe min bolup zār
- 1720 İlgerki nüshalardan min işitdim
Mekkedən çıqadur dip fehim itdim
Dīdārın anda barsam körermin dip
Südreliḡ beytu’l-lahga yürüp kittim
- 1721 Kiz bolup ḡazreti ‘Īsā meni kördi
Qay yaqġa barsın dip āvāz berdi
Yüzine Muḥammedniñ ‘āşıkmin dip
Barçasın müdde‘āmniñ aytdım indi
- 1722 ‘Īsā aytdı altı yüzge ‘ömriñ yetip
Barursın körermin dip arzu itip
Muḥammed ikimizniñ aramızda
Hem yene altı yüz yıl kitgey ötip
- 1723 Yetelme anıñ üçün ‘ömriñ seniñ
Arzusın Muḥammedniñ ber-hem beriñ
Min aytdım ey Hudānıñ peyġamberi
Köñlümni qaytarasız munça miniñ
- 1724 Yıġladım altı yüz yıl āşık bolup
Yolunda armanım yoġ kitsem ölüḡ

Devrine yete ҡalsam kiz bolatun
Aytıñız turar yerin nişan birüp

1725 ‘İsā aytdı Şevrde bar bilgili ğār
Körmekge arzu ҡılsañ sen anda bar
Җavmidin tün içinde ҡaçıp kilip
Muhammed ğārniñ işin vañan ҡılar

1726 ‘İsādan munı işitip yürüp kitdim
Җañame miñnet ilen munda yitdim
İşidin yetmiş iki tişük ҡoyup
Bol ğārniñ altı yüz yıl vañan itdim

1727 Oyladum bol tişükniñ tıksa birin
Körermin birevidin resül nūrın
Bol tüni ebū Bekr yār-ı ğārıñız
Çıķmasday muħkem itdi barın munıñ

1728 Hāķīķat siz ikenin kāmīl bildim
‘İlācsız ayağına tişimni urdum
Mübārek yüziñizni körmek üçün
Kiçiñiz bī-edeblik sizge ҡıldım

T1; T2: 155

1729 Munı dip ‘özür itip başın saldı
Peyğamber ‘afv itip rızālandı
Resūlniñ ‘āşık bolğan yüzin körüp
Yılannıñ ğorsend bolup mihri ҡandı

1730 Şiddīķniñ bol keseli boldı ҡatdı
Tofrakın ayağna resül yaķdı
Hudāniñ ҡudretimin çol zamānda
Derdiniñ barı kitip şifā tapdı

- 1731 Kitābnıñ ba‘zısında uşbu söz bar
Anı hem bildireyın kılıp ızhār
Cebrāil çol vaqtde kökdin inip
Bir taşnı peygamberğa kiltürdiler
- 1732 Dip aytdı yā Muḥammed ḥayru’l-enām
Şiddīkğa qādir Ḥudā aytdı selām
Tört miñ yıl bol taş burun peydā boldı
İlgeri yaralmasdın ḥazreti Ādem
- 1733 İçinde incü kāse bardur yene
Şerbetniñ koyup koyğan suyn aña
Şiddīkğa içmek üçün Ḥaqq yubardı
Yazılğay keseliniñ barı heme
- 1734 Çol zamān ortasıdın taş yarıldı
İçidin bir kāse su çığıp turdı
Kardan aq hem ‘aseldin ança tatlı
Kāfurdan ḥūş-būydu dip naķil kıldı
- 1735 Kāseni ebū Bekr qoluna alup
Şerbetniñ barın içti mihri qanıp
İlgerki yılan çaqqan keseliniñ
Yazıldı barçası hem şıḥḥātlenip
- B: 152 1736 Şiddīknıñ közleridin perde alındı
Ol ġārniñ bir burçına nażar kıldı
Bir deryā ḥazırlanıp peydā bolğan
Bir kayık su içinde hem tururdı
- 1737 Üstünde ol kayıknıñ bir yigit bar
Bağ bostan ercāğında yene turar
Ol yigit kayık birlen kilip turup
Şiddīkğa bol sözni aytıp āvāz kılar

- 1738 Dip aytdı ebū Bekir qayğılansañ
 Bir ziyān yitedi dip könlüne alsañ
 Qayıq bin ol bostanğa yitgüzeyin
 Miniñmin birkeleşip eger barsañ
- 1739 Yigitge Şiddīk aytdı izhār itip
 Aytasın uşbu sözni mağan nitip
 Bāğ bostān çarbağına barmağaymin
 Bol yirge peygamberni qoyup kitip
- T1; T2: 156 1740 Körünmey gāib boldı barı heme
 Isına Ebū Bekir kildi yene
 Yā Şiddīk körgeniñnen haber bir dip
 Bildirdi izhār itip resūl aña
- 1741 ‘ Arz itip Şiddīk aytdı āyā resūl
 Maḥfī irmes öziñizden aytağğa bol
 İlgeri körgenimniñ haqıqatın
 Bildirip keremiñmin merḥamet kıl
- 1742 Şiddīkğa resūl aytdı aytay anı
 Kördiñiz kevşer irür ol deryānı
 Ol qayıq muḥabbetniñ kemesidür
 Yigitniñ üstündeki rızvān nāmı
- 1743 Cennetniñ bostanıdur ol körgeniñ
 Luṭfimin körsetgeli Allah barın
 Hāhlasañ İdrīs nebi peygamberdey
 Afarıp qoyar irdi işine anıñ
- 1744 Egerde kāfir bizge bolsa gālib
 Deryāğa rızvān melek qayıq salıp
 Zerredey ziyān zaḥmet yetgüzmesdin

Cennetge ikimizni bargay alıp

- 1745 Resûldan usı türlü işitip söz
Şıddıķnıñ kayǵı ğamı kitdiler tiz
Etrāfin peygamberniñ közet kılıp
Yatmasdı ārām alıp aşlā hergiz
- 1746 Sargayıp kitip irdi rengileri
Peyġamber nażar salıp kördi anı
Yā Şıddıķ sargaymaķǵa sebep ni dip
Soradı resûl-i Ĥudā vāķı‘ anı
- 1747 Resûlġa Şıddıķ aytdı ‘ arz itip
Uyuqlamay öziñizni min közetip
Yüzlerim anıñ üçün sargayıpdur
Uyķunıñ kilgenligi ĥaddin ötüp
- B: 153 1748 Şıddıķġa resûl-i Ĥudā aytdı yene
Birdiler rızvān-ı ekber Allah saña
‘ Arz itib peygamberge Şıddıķ aytdı
Bol sözniñ ĥaķıķatin bildir maña
- 1749 Şıddıķġa resûl aytdı kılıp izhār
Mü ‘minge ‘ āmme dīdār körsetmek bar
Bir ĥudā bol ĥıdmetni ĥaķķısı üçün
Ĥāşşa saġan dīdār körsetürler
- 1750 Resûlni ġār işinde ķoya turup
Ĥureyşden söz sözleyin rāvī kılıp
Mekkeniñ etrāfına cār çağırtıp
Ma‘ lūm ġıyp uşbu sözni aytdı yürüp
- 1751 Dip aytdı Muĥammedni her kim körse
İkevin aldımızġa alıp kilse

T1; T2: 157

Bolmasa filan cāyda yatıpdur dip
Bizlerge haqıqatın haber berse

1752

Birürmiz haqqısına yüz tiveni
Carçıdan Mekkelikler iştti anı
Tapılsa yüz tiveni alurmiz dip
İzledi kete kiçik halknıñ barı

1753

Bar irdi izgeci tek bir ādemzād
Özine ebū Gürzī qoyulğan at
İzimin peygamberni tapmaq üçün
Kāfirler alıp yürdi birüp hıdmet

1754

Resūlnıñ ebū Gürzī izin kördi
Bol yolmin ketiptür dip nişān birdi
Ol ġārınñ qarşusına kilip turup
Bol sözni kāfirlerge aytur irdi

1755

Muḥammed ebū Bekir izlegenıñ
Yoğaltdım uş bu yerge izin anıñ
Bol yirdin yā āsmānga yā yirge kitdi
Bolmasa uşbu ġārda nażar salıñ

1756

Kāfirler Gürzge aytdı ma' lūm kılıp
Kilmep sen Muḥammedniñ izin bilip
Örümkeçi ġār ağızına turın qurğan
Muḥammed bol dünyāga kilmey turup

1757

Hem yene bol kögerçin öye salıp
Astuna yumurtqasın yatur alıp⁶³
Egerde bol ikevi ġārğa kirse
Barçası bozulardı pārelenip

⁶³ Alıp: salıp B

- 1758 Her türli her kıysısı ayturdı söz
Nazar gıyp kıaramasdı gārğa hergiz
Arası kırk arşundın yakın irdi
Kıarasa ikevlerin kōrerdi tiz
- 1759 Kilgenin kāfırlerniñ Şıddıķ kōrdi
Hem yene aytķan sözın işitürdi
Resülğa bir yamanlık yitmegey dip
Hıavf itip kōzlerine yaşı kildi
- B: 154 1760 Şıddıķğa resül aytdı yār-ı gārım
Sebeb ni yıǵlamaķğa eyle ma' lüm
Resülğa Şıddıķ aytdı bol kāfirler
Bir ziyān yitgüzer dip uşbu ğamım
- 1761 Peyğamber Şıddıķğa aytdı yimegil ğam
Kōrmegey kilse dağı kāfirler hem
Kōñlüñni himmetli gıyp yuķarı tut
Her vaktde Allah bolur bizge yardım
- 1762 Resülden ebü Bekir munı iştip
Oturdı kōzlerinen yaşı kitip
Muĥammed bol ğārda dip aytmaķ üķün
Kāfirge şeytan-ı la' n kildi yetip
- T1; T2: 158 1763 Cebrāil mekānıdan pervāz kıldı
Şeytānnı kıanatımın kilip urdı
Ol mel' ün özin bilmey ısın tanıp
Yeti kıat yer astuna barıp turdı
- 1764 Ādemniñ şüretinde bir ferişte
Alarğa kilip aytdı bol revīşde
Barçañız munda turmay kıarañızlar
Ġārlar kōp çol şıfatlı her bir tūsde

- 1765 Bol sözün ferişteniñ ‘aqlı bilip
Etrafdan karamağa kitdi yürüp
Peygamber ebū Bekir otur irdi
Hudānıñ kudretine taḥsīn kılıp
- 1766 Aytolğan ‘Abdu’l-lāh dip Bekir oğlu
Kāfirniñ işlerinde ol yürürdi
Qay türli maşlaḥat kıyp yatқанların
Resūlğa her zamān kip bildürürdi
- 1767 ‘Āmir hem çol eṭrāfda koyun bağıp
Qoylarnıñ kiç bolğan soñ sütün sağıp
Şiddīkbin peygamberğa birür irdi
Hīçkimge bilinmesden vaḳtın tavıp
- 1768 ‘Abdullah Urayqıtnıñ oğlu irdi
Tiveni evvelinde aña birdi
Va‘ deli üç kün üç tün ötkendin soñ
Ol ġārga tivelerni alıp kildi

AN ḤAZRETİ RESŪL-İ EKREMNİŇ ĞĀRDAN ÇIŖĖANLARI

- 1769 Peygamber ġār içinde üç kün turdı
Taşqarı törtünçi tün ḳadem urdı
Rabī‘ u’l-evvel āynıñ evvelinde
Tüni dip pencşenbeniñ naḳıl kıldı
- 1770 Resūl min Şiddīḳ mindi bir tivege
Birine ‘Abdullāh ‘Āmir mindi yene
Allahğa tevekkül ġıyp sefer itip
Törtevi yürüp kitdi Medīnege

B: 155

1771 Yolsızbin barur irdi tünde yürüp
 Koyar dip yolmin yürse birev bilip
 Bir hātun ümmü Ma' bed laḳab bolgan
 Şaḫrada otur irdi vaṭan ḳılıp

1772 Bilgili ḫalkḡa ma' lūm ḫātun irdi
 Barḡanniñ barḡası hem ta' ām yirdi
 Kiz bolup peygamberniñ yolu tüşüp
 Ḥātunniñ ḫaymesine bolar kildi

1773 Barḡası ḡar ḡap idi açıp harup
 Alarḡa hīḡbir ta' ām kilmedi alıp
 Moynunan bir kesel ḡoy baylavlıtur
 Ḳarasa eṭrāfna naḡar salıp

T1; T2: 159

1774 Peyḡamber ḫātunḡa aytdı ḡurma bar me
 Tapıp bir bahāsına alsañ her ne
 Ol aytdı fūl almayak birer irdim
 Sizlerge birer ta' ām bolsa minde

1775 Uşbu yıl ḫalkımızda ḡaḫatlık bar
 Āsmānnan hīḡbir yamḡūr yaḡmaydurlar
 Ot ḡöpniñ yemeklikge yoḡlıḡınan
 Arıḡlap ḡoylarımız ölüp turar

1776 Peyḡamber ol ḫātunḡa aytdı ey zen
 Ne üçün uşbu ḡoynı saḡmaydursin
 Ol aytdı ölmeklikge yaḡınlaptur
 Bol vaḡtde otdan ḡalıp kesel birlen

1777 Peyḡamber ḫātunḡa aytdı ruḡşat birseñ
 Bol ḡoynı min savayın ḡabūl körseñ
 Şāyedge imḡegidin süti ḡıḡıp

Yazlıp bolup kitgey qoylarmin tiñ

1778 Hātūn hem ħub bolur dīp cevāb berdi
Peyğamber aldına alıp sağıp kōrdi
Mubārek resūl qolı tiken zamān
Kōp bolup imçegine sūtler indi

1779 Ol sūtten ādemlerniñ barı toydı
Artuğın idsilerge qoyup qoydı
Ol qoynıñ qışı yazı sūti kitmey
Andın soñ on sekiz yıl tiri boldı

1780 Ol cāydan resūl-i Ĥudā kitdi yürüp
Mekkege aytıp bardı birev bilip
Qureyšden yüz tiveni almaq üçün
Süraka ibn Mālik çıktı qoyıp

1781 Artıdın peyğamberğa kildi yetip
Oyladı uşlamaqğa ħayāl itip
Astunda Sūraqanıñ mingen atı
Yıqıldı yol üstünde tayıp kitip

1782 Turğuzıp tizlik ilen atğa mindi
Artıdın peyğamberniñ yene umtuldı
Yağıña barğanında mingen atnıñ
Ayağı yerge kirip qarap turdı

B: 156

1783 Sūraqa resūlğa aytdı qılıp nāle
Bol belā sen sebebdin kildi maña
Du‘ā ħıyp yā payğamber halāş itseñ
Mekkege kiter idim qaytıp yene

1784 Peyğamber du‘ā qılıp qol kōterdi
Atnı hem uşlağan yer qoyabirdi

- Resûlğa Süraka aytdı az zamānda
Baramin Medīnege minhem indi
- 1785 Harac itip alıñız dip birdiler pul
Kılmadı ol birgenin resûl qabûl
T1; T2: 160 Peyğamber oğan aytdı qaytqanıñda
Sen bizni körmedim dip yaşırın qıl
- 1786 Süraka hoş aytışıp qaytdı yanıp
Köp âdem izler irdi haberlenip
Bol yolda körmedim dip aytqandın soñ
Barçası qaytıp kitdi tilin alıp
- 1787 Başlığı Eslem atlı qabīlenin
Büreyde Huseyb oğlu dirdi namın
Yüz tive biremin dip cār çağırtqan
İşitti Mekkelikniñ bol haberin
- 1788 Atlıdan yetmiş âdem qasna irtip
Etrāfını yurar irdi derk itip
İlgeri peyğamberni tanımasdı
Bolarğa yol üstünde kildi yetip
- 1789 Bir âdem şu‘lelenğan yüzde nûrı
Uluğlar şüretinde rengi turı
Biri de sizler kim dip suvāl aytdı
Muhammed bola ma dip oylap munı
- 1790 Peyğamber aşı neslin beyān itdi
Gezekbin bir niçe söz ortada ötdi
Muhammed Muşafāniñ şirīn sözi
Te’sīr ğıyp Büreydeniñ ‘aqlın iltti
- 1791 Resûlni peyğamber-i bir Hakk bilip

Kelime tevḥīd aytdı taşdıķ kılıp
 Ǵasına birge kilgen yetmiş ādem
 Barı hem īmān itdi dīnge kirip

1792 ‘Arz itip Büreyde aytdı āyā resūl
 Öziñmin bir bireyin körseñ ǵabūl
 ‘İzzet bin ol şehrge kirgüzeyin
 Tūǵ kılıp basımdaki seleni bol

1793 Resūl hem anıñ sözün ǵabūl itdi
 Barçası yoldaş bolıp yürüp kitdi
 Aytarlıķ hīç ḥādişe yolda olmay
 Şehrine Medīneniñ yaķın yetdi

RESŪL-İ EKREMNİŇ MEDİNEGE KİRGENİ

1794 Resūlden enşārīler ḥaberlenip
 Ḥarre atlı turur irdi taǵna barıp
 Yol minen resūl-i Ḥudā peydā boldı
 Āsmānga nūrı çıǵıp şu‘ lelenip

B: 157

1795 Eṭrāfıñ barçasına ḥaber berdi
 İşitken köp ḥorsendlıķ eyler irdi
 Yaş ǵurı Medīneniñ ādeminiñ
 Aldına peygamberniñ barı kildi

1796 Resūlniñ yüzün körüp köñli tasıp
 Şādlandı ḥalķnıñ barı ḥaddin asıp
 Maǵnīler naǵme kılıp beyt oǵurdı
 Şā’nına peygamberniñ ḥūb münāsib

T1; T2: 161

1797 Ǵovandı kete kiçik barı heme
 Ol kündey şādlıķ bolmas Medīnege
 Peyǵamber düşenbe kün barıp tüşti

At koyğan beni Neccār kabīlege

1798 Ketesi Külşüm irdi Hedim oğlu
Resûlni hûlîsine mihmân kıldı
Aldına bölek bölek halklar kilip
Medh itip peygamberni beyt okurdı

1799 Kubada resûl-i Hudâ karar alıp
On dört kün hayâl itdi mescîd salıp
Haqqında ol mescîdniñ âyet indi
Namâznı anda okudı evvel barıp⁶⁴

1800 Çol yerde farz boldı cum‘a namâz
Mescidde yüz âdemmin okudı bâz
Peygamber bir ‘acâib hutbe okudı
Allahnıñ ismi zâtın kılip âgâz

1801 Mekkede hażreti ‘Alî üç kün turup
Bir tüni cayav çıkdı sefer kılip
Kündüzi kiç bolğança yatur irdi
Yol minen tañ atқанça tinmey yürüp

1802 Yol yürüp bir niçe kün açıp hârdı
Açlık bin cayavlıkğa ber-dey qaldı
Kubanıñ mescîdinde turğanında
Resûlniñ hıdmetine ‘Ali bardı

1803 Peygamber tivesine yene minip
Barmaqğa Medînege kitdi yürüp
Evveli bizge tüş dip aytur irdi
Barı hem enşâriniñ arzu kılip

1804 Alarğa bol sözni aytdı resûlullâh

⁶⁴ Evvel: ol B

Tüşmekniñ ihtiyārī imes mende
Bol tive özi barıp çöküp yatqay
Qay yerni naşīb itse Allah maña

- 1805 Tiveniñ ihtiyārın özinde itdi
Şehrniñ kūçesimin yürüp kitdi
Resūlniñ qabr-i şerīf cāylarına
Tizesin yerge büküp kilip çökti
- B: 158 1806 Köp yatmay ol yerden hem kitdi yürüp
Kūçede barur irdi yolmin yürüp
Resūlniñ mescidiniñ cāylarına
İlgerki yine çökti resmin qılıp⁶⁵
- 1807 Birevniñ ebā Eyyūb dirdi atın
Aytqanmin Şamuldan dip aqlı zātın
Kiyingi tive çökken cāylarına
Eyyūbnıñ hūlī cāyı irdi yaqın
- T1; T2: 162 1808 Resūlni hūlīsine alıp kildi
Öyleri astın üstün ikev irdi
Hücreñiz bitkeninçe turıñız dip
Boşatıp astungı öyün temām birdi
- 1809 Elqışsa çol hūlīde resūl turup
Aşhāblar mescīd saldı dīvāl urup
Dīvālī temām bolup bitkendin soñ
Yafturdı hurma ağaşdın saqfın qılıp
- 1810 Hurmadan oturgızdı üstün yine
Çıqardı Muqaddesden mihrāb aña
Resūlniñ mescīdi min hücreleri
Yeti ayda temām boldı barı heme

⁶⁵ Çökti: ketdi B

- 1811 Eyyübniñ hūlīsinde yeti ay turdı
Andın soñ hücreesine barıp kirdi
Namāzğa cemā‘ atler kirmek üçün
Mescīdniñ üç yeridin içik kıldı
- 1812 At koydı birevine bāb-ı rahmet
Birine bāb-ı nebi dip eyledi yād
Peyğamber ol içikden mescīdge inip
Ayturdı namāz okup pend naşīhat
- 1813 Mescidniñ ahirinde birevleri
Aşhābniñ kirer irdi andın barı
‘Ömerniñ halīfelik zamānında
Özgertmey çol qalbінде olgaytdı anı
- 1814 Öziniñ zamānında ‘Osmān yine
Olgaytdı eṭrāfınıñ barın heme
Naqışlıq taşlar minen binā kılıp
Ornatdı naqışlıq taş üstün aña
- 1815 Mescīdniñ üstündeki sakfların
İşletip saç ağaçdan yaptı barın
İlgerki ‘Ömer salğan ‘imāretten
Özgertdi hażreti ‘Osmān formın anıñ
- 1816 Andın soñ ‘Abdü’l-melik Velīd oğlu
Künk kılıp ol mescīdni binā kıldı
Andın soñ ‘Ömer ibn ‘Abdu’l-‘azīz
Mescīdge olgan itip divāl urdı
- 1817 Resūlniñ ezvācınıñ hücrelerin
Zamm kılıp ol mescīdge qoşdı barın
Halīfe ‘Abbāsiyye zamānında

İşletdi ‘imāretin Mehdī anıñ

B: 159

1818

Andın soñ bir ǵalīfe Me’ mūn nāmı
 Ǵaytadın yengi ǵılıp işletdi anı
 Mescīdni niçe merte binā ǵılǵan
 İlgerki ǵalīfeniñ her birleri

T1; T2: 163

1819

Mescidniñ bol kündeki ‘imāretin
 Ǵaytbay dip işlegenniñ aytur atın
 Siyerde atı aytolǵan ǵalīfeǵa
 Yazıpdur raḥmetu’l-lāh ‘alāmetin

1820

Bar irdi peyǵamberniñ iki ǵulı
 Zeyddür ebū Rāfi‘ yene barı
 Tiveden iki biş yüz teñe birip
 Mekkege yubardılar resūl munı

1821

Fāṭma ümmü Külşüm ǵızları irdi
 Ezvācın Sevde binti Zem‘ a dirdi
 Üsāme Zeyd ḥātunı ümmü Eymen
 Barçasın Medīnege alup kildi

1822

‘Abdu’l-lāh Bekir oǵlı tayarlanıp
 Şiddīǵnıñ ḥātunı min ǵızın alıp
 Mekkedden Medīnege yürüp kitdi
 Özlerin tün içinde yolǵa salıp

1823

Aşḥāblar Mekkedagı ehl ‘ıyālın
 Ǵaçırıp ḥīle bilen aldı barın
 Enşārī Muhācirǵa bölip birdi
 Ḥulī cāy bāǵ bostan vaṭanların

1824

Peyǵamber kilmey turup Medīnege
 Pişin min ‘aşr ḥeftin barın heme

Farzını iki rek‘at okur irdi
Kilgen soñ bir ay okup yürdi yene

1825 Andın soñ üç namāznıñ farzların
Törtevdən okudılar resül barın
Tañ namāz hem namāz-ı şām qalbinde
Burunnan özgergeni yoqdur anıñ

1826 ‘Abdu’l-lāh Yelem oğlu yahūd irdi
Aldına peygamberniñ bir kün kildi
Yā resül üç soraytun suvālim bar
Kireyin cevāb birseñ dīniñe indi

1827 Evveli uşbu vaqıtde toğsa bala
Ba‘zısı atağa oğşar ba‘zı anağa
Ne üçün birevine oğşap turmas
Ma‘lūm ğıyp haqıqatın aytqıl maña

1828 İkinçi cennet içre evvel burun
Biredür bol ta‘āmnıñ qaysı birin
Üçünçi kıyāmetniñ evvelinde
Qanday ğıyp körsetedi Allah türin

1829 Peygamber cevāb birdi ‘Abdu’l-lāhğa
Oğlannıñ oğşamağın aytay saña
Qaysıdın āb-ı meni burun çıqsa
Oğşalıp evveline toğay bala

B: 160

1830 Bendege birer ta‘ām cennetdeki
Üstünde bir balıqnıñ yirniñ barı
Balıqnıñ bağırların kebāb qılıp
Evvelā zıyāfet qıyp birgey anı

T1; T2: 164

1831 Aytayın kıyāmetden haber birüp

Kün çığış tarafna bir ot inip
 Mişâli kuy aydağan çuban şıfat
 Maşserge halâiknı aydar kilip

1832 ‘Abdu’l-lah peygamberden munı bildi
 Köñlüne barçasın hem taşdıķ kıldı
 Hudā bir peygamber-i bir haqsın dip
 Kelime tevḥīd itip dīnge kirdi

1833 Medīne kilgendiñ soñ ba‘zı aşḥāb
 Hevāsı dürüst bolmay boldı bī-tāb
 Artuqça ebū Bekir kesel boldı
 Tünlerde ārām alıp körelmey ḥāb

1834 Peygamber du‘ā kıldı bir Allahğa
 Mekkedey Medīneni süydür maña
 Bol ḥalkğa bereketni ḥāşıl itip
 Cuḥfege dāḥil eyle bizni yene⁶⁶

1835 Peygamber du‘ā kıldı ağızına alıp
 Allahnıñ dergāhına qabūllenip
 Cuḥfege atı aytolğan dāḥil bolup
 Az vaqtde aşḥābımin turdı barıp

1836 Peygamber enşārī min muḥācirīn
 Birāder uḥuvvet itdi hem birbirin
 Qaysısı qaysı birlen eḥī bolğan
 Siyerde ma‘lūm iter barça türin

1837 Kırk bişden muḥācir min enşārları
 Qarındaş birbirine boldı barı
 Peygamber öz lafzımin ta‘yīn itdi
 Yalğuzaq qarındaşsız qaldı ‘Ali

⁶⁶ Mustafa Bilge, “Cuhfe”, TDVİA, C. 8, İstanbul, 1993, s. 82-83

- 1838 ‘Ali aytdı ‘arz itip yā peygamber
Minde yok özgelerdey hīç birāder
Peygamber ‘Alige aytdı miniñ birlen
Bol cihān ol cihānda uḥuvvetiñ bar
- 1839 Medīne eṭrāfında yahūdlardan
Bar irdi qabīleler yakın turğan
Alarnıñ ketesiniñ barı kilip
Şarṭnāme va‘ de kıldı resūl birlen
- 1840 Eṭrāfından düşmen kilse Medīnege
Barmaqlıq yardım bolup biz hem aña
Mūsāniñ yolın qoyup dīnge kir dip
Aytmañız tīgızlıq kıyp siz hem yene
- 1841 Peygamber anıñ sözün qabūl aldı
Yahūdlar öz dīninde turup qaldı
Kāğızğa iki yaqdan mühir basıp
Alarnıñ bol du‘ā sı muḥkemlendi
- B: 161 1842 Yene de uşbu yılı ‘āşūrada
Peygamber rūze bolup turdı yene
T1; T2: 165 Resūlniñ bol fi‘line tābı‘ bolup
Aşḥabniñ rūze tutdı barı heme
- 1843 Rūzesi ramazanniñ ta‘yinlenip
Farz itdi kelāmına Allah salıp
Aşḥāblar ramazānda rūze boldı
Ayında ‘aşūraniñ tutmak qalıp
- 1844 Çol yılı Velīd ibn Muğire öldi
Resūlğa artuq düşmen mel‘ün irdi
Hem yene ‘Āş ibn Vāil atlı

Bir kâfir cehennemge cānın birdi

- 1845 Muhacir ‘ Osmān atlı bir şahābe
Naķībla Es‘ ad birlen Berā’ yene
Hedemniñ oğlı Külşüm atlı enşār
Uşbu yıl vefāt boldı barı heme
- 1846 Çol yılı Selmān Fāris dñge kirip
Örgendi bir Allahnıñ emrin bilip
Evveli ateş perest kâfir irdi
Haķķ yolun āķir taptı izlep yürüp
- 1847 Ezān hem uşbu yıl ta‘ yīnlendi
Ba‘ zı dir Cebrāilden ta‘ līm aldı
Aşhābdan yeti kişi tüşde körüp
Sünnet-i müekkede bolup qaldı
- 1848 Çol yılı Şiddīķ kıızı bibi ‘ Āyişeni
Peyğamber nikāh kılıp aldı anı
Haķķında on yeti āyet nāzil bolğan⁶⁷
Paklıgın habībine körsetgeli
- 1849 Siyerde fezāili köptür anıñ
‘ İlm-i fikh mes’eleniñ bilgen barın
Resūldan bibi ‘ Āyişe naķl itgen
İki miñ iki yüz on hadīşlerin
- 1850 Bir fazlı öterinde şāh-ı cihān
‘ Āyişeniñ koltuğında birdiler cān
Yalğuzak bibi ‘ Āyişe beker irdi
Peyğamber nikāh itgen ezvāclardan

⁶⁷ Nur sūresi, Hz. Āişe’nin münafıklarca atılan iftiradan kurtuluşu (münafıkların yalanlanması, Allah’ın Hz. Aişe’yi ayet ile temizlemesi) konu edilir. TDV Meālî.

- 1851 Çol vâktde bibi ‘ Āyişe toközda irdi
 Resûlmin toköz yılı ‘ ömür kördi
 Dünyâdan sefer kılp ötgeninde
 Sene de altmış yeti yaşda irdi

HİCRETNİŇ İKİNÇİ YILINIŇ VĀQİ‘ ALARI

- 1852 Hicretge temām boldı bir niçe yıl
 İkiye uşbu sene kirdiler bil
 Bol yılı ramazānnıñ aylarında
 Āyet bin rûze tutmağ boldı nāzil
- 1853 İlgeri kıble bolmay beytu’l-lāhğa
 Oğurdı Mağdisğa qarap heme
 B: 162; T1; T2: 166 Yehūdiler ta‘ na kılp aşhābğa aytdı
 Kıblede bolasızlar şerik muña
- 1854 Ne üçün dīn şerik bolmaysız dip
 Aşhābğa izā birip ayturdı köp
 Yehūdniñ usı türli aytқан sözün
 Resûlğa şahābeler aytdılar kip
- 1855 Köñlüne peygamberniñ hayāl kildi
 Kıbleniñ özgermegin oylar irdi
 Bir kün namāz-ı diger rukū‘ unda
 Resûlğa Cebrāilmin vaḥiy indi
- 1856 Ka‘ beğa kara didi yüziñ burup⁶⁸
 Aynaldı çol rukū‘ da resûl turup
 Aşhābnıñ barçası hem yüz qaytardı
 Namāzda peygamberniñ fi‘ lin kılp

⁶⁸ Didi: dirdi B

- 1857 Beytu'l-lāh andın kiyin ka' be boldı
Bol işke aşhāblarnıñ köñli toldı
Bol mescīd iki kıble igesi dip
Peyğamber zü'l-kıbleteyn atın koydı
- 1858 İlgeri mihrāb bolğan urnın alıp
Qaratdı beytu'l-lāhğa toğrı salıp
Andın soñ yer yüziniñ barçasına
Bol ka' be kıble boldı ta' yınlenip
- 1859 Yehūdlar niçe türli söz çıkardı
Ba' zısı uşbu sözni ağızına aldı
Muhammed kızğançbin düşmen bolup
Bizlerniñ kıblemizden kaytıp yandı
- 1860 Ba' zısı uşbu sözni aytdı anıñ
Sağındı Muhammed dip vağanların
Fi' line peygamberniñ hayrān qaldı
İşitip Mekkelikler bol haberin
- 1861 Allahdan nāzil bolup āyet inip
Bildirdi özgergenin haber birip
Aşhābқа ta' na kılıp bol sözni itti⁶⁹
Hayy ibn Aḥṭab atlı yehūd kilip
- 1862 Evveli maqdisğa kılğan namāz
Toğrı mu zalālet mu eyle āğāz
Allahğa ol kılğanıñ toğrı bolsa
Ne üçün kıbleñizden kaytdıñız bāz
- 1863 Eger de haṭā bolsa ol kılğanıñ
Qança yıl zalāletde qaldıñ barıñ
Allahnıñ dergāhına günāh kılıp

⁶⁹ İtti: aytdı B

Sizlerniñ niçük bolur didi ħālīñ

- 1864 Aşĥāblar ol yehūdge cevāb birdi
Toĝrılıq bir Allahnıñ emri irdi
İlgeri ol kıbleni nehiy kılıp
Bol vaqtde nāzil bolup āyet indi
- B: 163; T1; T2: 167 1865 Yehūdniñ ba‘ zıları aytdı yene
Sizlerdin mundın burun köp cemā‘ a
Dünyādın ecel yitip ölüp irdi
Alarnıñ ħanday bolur barı heme
- 1866 Ölgenniñ munı iştip yaqınları
‘ Arz itip peygamberġa aytdı barı
Bol sözniñ toĝrısında āyet inip
Bildirdi ħabībıne Allah anı
- 1867 Ķubanıñ mescidine resül barıp
Özgertdi öz ħolımin ħarap salıp⁷⁰
Ekşerī şenbe küni aşĥābımin
Namāznı anda oĥudı ħararlanıp
- 1868 Aşĥābħa resül aytdı kılıp āġāz
Her bende bol mescidde kılsa namāz
Barġanday ħacc ‘ umrege şevāb biter
Kāmil ġıyp ħahāretni alsalar bāz

NİKĀĤ-I FĀṬİMA RAẒİYA’L-LĀHU ‘ ANHĀ

- 1869 Fāṭıma peygamberniñ kıızları irdi
Çol vaqtde belāġatge yaşı kildi
Aşĥābnıñ ketesiniñ barçası hem

⁷⁰ Ķarap: miĥrāb B

Könlünde Fâtımanı alsam dirdi

- 1870 Bir küni Şiddîk kilip Muştafağa
Evveli bir Allahğa aytdı şenā
Andın soñ müdde‘ āsın izhār itip
Dip aytdı Fâtımanı birsen maña
- 1871 Peygamber Şiddîkğa aytdı cevāb berüp
Hîç kimge birelmeymin qabûl körüp
Fâtıma kimge naşîb bolmaqlığın
Cebrâil Hakk emrimin aytqay kilip
- 1872 Resûlden ebû Bekr munı işitdi
Maşşûdı hâşıl bolmay çığıp kitdi
Fâtıma kızınıznı birseñiz dip
Bir küni hâzreti ‘Ömer ‘arz itdi
- 1873 Peygamber ilgerkidey aytdılar söz
Dip aytdı Hakk emrine tutamin köz
Aşhâbnıñ ketesiniñ barı da aytdı
Birmedi başqa cevāb resûl hergiz
- 1874 Bir küni Bekir Sa‘d hâzreti ‘Ömer
Mescidde şöhet itip oturdılar
Peygamber Fâtımanı birmedi dip
Üçevi birbirine kıldı izhār
- 1875 Dip aytdı muhâcirniñ keteleri
Birgil dip Fâtımanı aytdı barı
Peygamber hîç birevin qabûl körmes
Yalgızaq muhâcirden qaldı ‘Ali
- 1876 Ortaddan ebû Bekr aytdı turup
Aytalıq ‘Alige hem biz bildirip

olunda dnysının yokluğının
 ‘Ali hem yürgen ığar şabır kılıp

1877 Eger de dnym yok dip aytsa hlin
 Birelik ortamızdan barça malın
 ‘Aleyke yolukmağa yürüp kitdi
 řiddiķnn şabl alıp bol sözlerin

1878 Birevnin hıdmet kılıp fulın alıp
 şahrda yürür irdi bğ suğarıp
 evi selm berip müdde‘ asın
 ‘Aleyke basdan ayak aytdı barıp

1879 Tolturup hzreti ‘Ali yaşka közin
 h urup üçevine aytdı szin
 Baradın Ftmağa ‘ařķım ziyd
 Aytmağa yuradurmin tapmay kizin

1880 Eger de peyęamberęa aytsam barıp
 Mbda birey dise şabl alıp
 Mihrine birmegime malım yitmes
 Aytmaymin anı n kayęılanıp

1881 ‘Aleyke řiddiķ aytdı barıız siz
 Dnynı şana dise birelik biz
 Reslnin birmeklikge knli bolsa
 Almağay nağarına dnynı hergiz

1882 İşitip hzreti ‘Ali hrsendlenip
 zinin hlisine kaytdı yanıp
 Peyęamber Ümmü Seleme ynde irdi
 İşikde edeb itip turdı barıp

1883 Selemege resl-i Hd kıldı izhr

Dip aytdı yildem açkıl ışıkge bar
 Hudā min peygamberniñ sevyār dostı
 Kirgeli taşkarıda kilipdürler

1884 İçikni Ümmü Seleme açtı kilip
 Murtażā selām birdi içkeri inip
 Merhabā ‘emmīm oğlu kiliñiz dip⁷¹
 Kāsınan oturguzdı urun birip

1885 Peygamber ‘Alige aytdı ey birāder
 Kilmekde қандay yumuş köñlünde bar
 Ağzıñnan her ne çıкса қабül irür⁷²
 Toқtalmay müdde‘āñnı eyle izhār

1886 ‘Ali aytdı ta‘zīm itip şehryāra
 Ma‘lūmdur aḥvālīmniñ barı heme
 Artuқça ata anadan mihribān siz
 Ögrendik toғrı yolnı sizdin yene

1887 Yalguzmin ḥūb bilesiz öziñiz hem
 Hıçkim yok ülfet bolup birge tursam
 T1; T2: 169 Yā resūl köñlümdağı müdde‘ām çol
 Birseñiz Fāṭımanı şerik kılsam

B:165 1888 ‘Aliniñ müdde‘āsın resūl bilip
 Bol sözni tebessüm ğıyp aytdı külüp
 Mihrine Faṭımanıñ malıñ bar me
 Kilip sen oylanmakga ḥayāl kılıp

1889 ‘Ali aytdı yā Muḥammed miniñ ḥālīm
 Evveldin āḥirğaça sizge ma‘lūm
 Bir şavıt hem bir kılıç bir tivem bar

⁷¹ Giliñiz: gildiñiz B

⁷² Irür: irdi B

Birelik mundın başka yoǵdur malım

- 1890 Resûl aytdı ğazvât kıl kılıç birlen
 Birgenim hıdmet üçün tiveni min
 Haraç itip Fâtımaga yaratalık
 Afarıp bazârğa sat savıtnı sen
- 1891 Yâ ‘ Ali beşâretlik bolsun saña
 Cebrâil ma‘ lûm itdi kilip maña
 Yeti âsmân sekiz behişt ‘ arş-ı kürsî
 Halkına bildiripti hayy-ı dānā
- 1892 Aytupdı ibn Tâlib kulum ‘ Ali
 Muḥammed dostum kıızı Fâtımanı
 Barçañız bol kün güvâh bolıñızlar
 Cift kıyıp birbirine birdüm anı
- 1893 Ferište cennetdeki hūr-i ğılmân
 Barçası sizler üçün tüyni kılğan
 Bol küni birbirine nişâr kılur
 Zer zīver cevāhirni ṭabaḳ birlen
- 1894 Bir Hudā yeti âsmānnıñ meleklerin
 Ma‘ mūrniñ mescīdine yığıp barın
 Cebrâil huṭbe oqup nikāḥ kılıp
 Yazıptı bir ḥarīrge barın anıñ
- 1895 Ḥarīrni uşbu zamān egip birdi
 Bol sözni barçası hem yazulı irdi
 Mescidge min hem barıp huṭbeni oqup
 Aşḥābқа ma‘ lûm itip aytay indi
- 1896 Murtażā kaytıp kitdi ruḥşat alıp
 Şiddīḳğa bol sözlerni aytdı barıp

Mescidge barmaqlığa qadem urdı
Barçası cān-ı dil min horsendlenip

1897 Minberge resūl-i Hudā çıktı yine
Evveli bir Allahğa aytdı şenā
Andın soñ aşhābқа aytdı uşbu küni
Cebrāil haber birip kitdi maña

1898 Yeti āsmān feriştesin kâdir Allah
Caynaptı beytu'l-ma' mûr mescîdine⁷³
'Alige dostum kızı Fâtımanı
Birdim dip bildiripdi kılıp nidā

T1; T2: 170

1899 Bir Hudā fermān itip Cebrāilden
Emrimni aytkıl dipdi aşhābқа sin
Barçañız güvāh bolıñ Fâtımanı
Birgenim rızālıķbin 'Alige min

B: 166

1900 'Alige işāret kıyp kilgil didi
'Ali hem edeb ilen turup kildi
Dip aytdı Fâtımānı saña birdim
Ni nerse bağışlarsın mihrne indi

1901 'Ali aytdı Fâtımanı kıldım kabûl
Mihrine min birgenim savtnı bol
Peyğamber 'Alige aytdı bāzar satıp
Alıp kil bol savtnı siz kılıp ful

1902 Aşhāblar munı iştip horsendlenip
'Aleyke mübārek dip aytdı barıp
Savtnı hazreti 'Ali alıp çıktı
Satmaqğa bahāsınça bāzar salıp

⁷³ Abdurrahman Küçük, "Beytü'l-ma' mûr", TDVİA, C. 6, İstanbul, 1992, s. 94- 95.

- 1903 Kiz bolıp bāzar içre ھاẓreti ‘Oṣmān
Dip aytdı bahāsın ayt alayın min
Savtını sūdā kılıp ‘Oṣmān aldı
Ful berip tört yüz tenke bahā birlen
- 1904 ‘Aleyke ھاẓreti ‘Oṣmān aytdı yine
Bol savıt bağışlandı indi maña
Kāfirge munı kiyip ğazāt kılıñ
Allahnıñ rızası üçün birdim saña
- 1905 Hem fulın hem savıtın ھاtıp aldı
Aldına peygamberniñ alıp bardı
‘Oṣmānğa resül-i Hudā rızā bolup
Haqqında du‘ā kılıp ھاısendlendi
- 1906 Şiddīkğa resül birdi fulnıñ barın
Algıl dip Fāṭımānın dergārların
Bāzardın körfe yastuķ tōšek aldı
Cün ilen kāyıs irdi barçası anıñ⁷⁴
- 1907 Hem yine ayak ھاbaķ esbābları
Küydürgen ھاştıden irdi anıñ barı
Mübārek közlerine yaş tolturup
Peygamber hafalandı körüp anı
- 1908 Hurma aldı toy kıılmaķğa biş tenkege
Māy satıp tört tenkege aldı yine
Hem yine bir tenkege sūtni alıp
Bir yerge ھاşıp ھاıydı barın heme
- 1909 Aytolğan ھاṛācātdan ful bar irdi
‘Alige resül-i Hudā anı berdi
Bol fulnı öziñ birlen saķlap turup

⁷⁴ Barçası anıñ: barçasınıñ B

Fâtıma hâcetine şarf kıl didi

- T1; T2: 171
- 1910 Peyğamber ‘Alige aytdı indi turup
Çaķırğıl halknıñ barın haber kılıp
Barçası toydan kilip ta‘âm yisün
Nevbet bin on âdemnen içke kirip
- B: 167
- 1911 Şehрге hâzreti ‘Ali haber kıldı
İr hâtun hesâbı yok halk yığıldı
İlgerki peyğamberniñ tertîbimin
İçkeri on âdemnen kilip kirdi
- 1912 Ta‘âmı resûl-i Hudâ aldına alıp
Mübârek birer irdi qolın salıp
Nevbet bin kilgenlerni barçası hem
Toyğança yip çıkardı mihri qanıp
- 1913 Yeti yüz ir hâtunnan âdem kildi
Ta‘âmın barçası hem toyup yidi
Resûlniñ mu‘cizesi sebebiden
Ol ta‘âm hîçbir adâ bolmas irdi
- 1914 Toy tarqap halknıñ barı kitdi yanıp
Qolunan Fâtımânın süydi barıp
‘Ali min Fâtımânı alıp yürdi
İkevin iki qolğa uşlap alıp
- 1915 ‘Aliniñ hûlîsine barıp kirdi
İkisin birbirine ta‘yîn kıldı
Hâķķında qol qöterip du‘â kılıp
Andın soñ resûl-i Hudâ qayıp yürdi
- 1916 Tavşîfi Fâtımânın siyerde köp
Bol yirde aytalmadım imkânga gip

Törtünçi ruknīsine nazar salsun
Her kişi hayāl itse bileyin dip

**AN HAŻRETİ RESÜL-İ EKREM SALLALLAHU
ALEYHİ VE SELLEMGE ĀYET-İ SEYFNİN
İNGENİ**

1917 Uşbu yıl ğazāt kıl dip fermān kildi
Qur'ānda āyet birlen haber birdi
Peyġamber aşhābımin ğazāt kılıp
Kāfirni dīnge da' vet eyler irdi

1918 Resūlniñ özi yürgen her seferin
Ġazāt dip aytadurlar atın anıñ
Seriyye dip kitāblarda laķab kılar
Aşhābnıñ peyġambersiz barġanların

1919 Resūlniñ özi yürgen ğazātları
Siyerde yigirmi bir irdi barı
Ba' zı dir yigirmi tört hem ba' zısı
Yigirmi yetidür dip aytar anı

1920 Kāfirmin tokuzında uruş kıldı
Kız bolmay özgesinde kaytıp kirdi
Aşhāblar peyġambernıñ ruķşatımın
Seriyyege illik altı merte yürdi

1921 Evveli seriyye kılıp Hamza bardı
Kāfirmin seyf-i baķrde dūķārlandı
Ortaġa Mecdī digen birev tūşüp
Ol sefer uruş bolmay ķatıp yandı

1922 İkinçi seriyye kılgan 'Ubeyde irdi

B: 168

Aşhābdan yetmiş ādem asna irdi
 Mekke min şehir-i Mışır ortasında
 ureyřniñ kervānına arşu kildi

1923 Harb oęlı ebū Süfyān keteleri
 İki yüz ādem irdi anıñ barı
 Allahnıñ birliğine tekbīr aytıp
 Aldılar müslümānlar ortağa anı

1924 Oğ atdı Sa‘ d-i Vaqqās evvel turup
 ureyşler şaf bağladı munı bilip
 ol yerde bir abāhat uruş boldı
 Meydānęa iki yağdan ādem kirip

1925 Āhiri müslümānlar boldı ğālip
 ureyşler beytu’l-lahęa açtı yanıp
 Aşhāblar Medīnege aytıp kildi
 Ol sefer řesābı yok olcanı alıp

1926 Evveli resūl kıldı bir ğazātını
 asına muhācirniñ irdi barı
 Sa‘ d ibn Mu‘ āz atlı bir řahābe
 Urnına ğalīfe ğıyp oydı anı

1927 Resūlden Mekkelikler ğaber bilip
 Yoluğmay bir yol minen kitdi yürüp
 Peyęamber on biş künde aytıp kildi
 Halkımin beni źamīr řulğ kılıp

1928 Peyęamber bir ğazānı yine kıldı
 Urnunda Sa‘ d ibn Mu‘ āz turdı
 Sa‘ d ibn ebī Vaqqās tuğun alıp
 İki yüz muhācirden ādem yürdi

- 1929 Kureyşniñ haberlenip bir kervānıñ
 Tüsmakğa çığıp irdi yolun anıñ
 Ol kervān yüzge yakın ādem irdi
 Ümeyye ketesiniñ dirdi nāmın
- 1930 Bevāṭa atlı cāyğa resūl kildi
 Kervānlar andın ötüp kitip irdi
 Kureyşbin ol sefer hem kız bolalmay
 Şehrine Medīneniñ kaytıp indi
- 1931 Çol yılı zū'l-‘aşr at koyulğan
 Peyğamber bir ğazānı yene kılğan
 Sebebi Şām tarafğa sūdā kılıp
 Mekkedden çığıp irdi ebū Süfyān
- 1932 Süfyānnan peyğamberğa haber yetdi
 Urnına Esed oğlun ḥalīfe itdi
 Ḥamza ibn Muṭṭalibge tuğun berip
 Aşḥābdan bir yüz illik ādem irtti
- T1 T2: 173 1933 Ortada ‘Uşeyre nām cāyğa barıp
 Yatdılar bir niçe kün qarār alıp
 Kervānlar ilgeri ötüp kitgen iken
 İşitdi peyğamber hem haberlenip
- B: 169 1934 Müdlic bir ṭāife ‘Uşeyrede
 Şulḥılık va‘de kıldı resūl aña
 ‘Alige resūl-i Ḥudā çol seferi
 Bir laḳab ebū Turāb birdi yene
- 1935 Bol türli bolup irdi sebepleri
 Tüpünde bir yağaşnıñ yatdı ‘Ali
 Yel bolup yatқан yeri būsılgınan
 Qum tofraḳ qalıp irdi basıp anı

- 1936 Tofrağın yüzindeki resül körüp
 Tur didi ebū Turāb laḳab birip⁷⁵
 Peyğamber öz mübārek ḳolı birlen
 Tofrağın Murtaẓānıñ sürtdi kilip
- 1937 Peyğamber ‘Alige aytdı bol ḥaberdār
 Bendeniñ iki türli bedbaḥtı bar
 Birevi ḥazreti Şālih peyğamberniñ
 Tivesin ḳatl itip öltürdiler
- 1938 Birevi āḥir vaḳtde ‘Ali seniñ⁷⁶
 Yüzinge şehīd bolup aḳar ḳanıñ
 Günāsın ikeviniñ artuḳça dīp
 Aşḥābnıñ ḥaberdār ḡıyp aytdı barın
- 1939 Bol ḡazve munıñ birlen temāmlanıp
 Oturdı Medīnege ḳaytıp barıp
 Gürz ibn Cābir atlı fahri birev
 Resūlniñ tivelerin kitdi alıp
- 1940 Peyğamber ḡazāt ḳılıp yolḡa indi
 ‘Alige ol seferde tuḡun berdi
 Urnına Ḥāriş oḡlın ḥalīfe ḡıyp
 Şafvān nām menzilgeçe ḳoyıp kildi
- 1941 Ol yerden ḳalıp irdi kervān kitip
 İşitdi peyğamberḡa ḥaber yitip
 Şehrine Medīneniñ ḳaytıp kildi
 Bol yol hem yoluḡalmay rucū‘ itip
- 1942 Çol yılı bir seriyyeni ḳıldı yine

⁷⁵ Tur didi: turdılar B

⁷⁶ Āḥir vaḳtde: āḥiretde B

Ya sekiz ya on irdi barı heme
 Sa‘ d Vaḳḳāş hem ‘Ukkāçe birge irdi
 ‘Abdu’l-lāh Caḥş oğlu serdār aña

1943 Ol sefer serdār bolğan ‘Abdu’l-lāhniñ
 Emīru’l-mü’minīn dip ıoyğan nāmın
 İki ādem ortasında bir tive bar
 Kezekbin miner irdi barçası anıñ

T1; T2: 174

1944 Sa‘ d Vaḳḳāş hem ‘Utbe ikevleri
 Kezekbin miner irdi bir tiveni
 Bir küni tivesinen ecrāp ıalıp
 ‘Abdu’l-lāh ruḣşatımin izledi anı

1945 Tivesin ikevi hem izledi tiz
 Niçe kün ıarap yürdi tapmay hergiz
 Āḣiri Medīnege ıaytıp kildi
 Ol sefer ‘Abdu’l-lāhğa bolalmay kiz

B: 170

1946 Bir cāynıñ Baṭn-ı naḣle atın dirdi
 Çol yerde ‘Abdu’l-lāhğa kervān kildi
 Ḥazrī oğlu ‘Amr Ḥakem ‘Oşmān
 Hem Nevfel ıureyşlermin birke irdi

1947 Bolarnı körgendin soñ kervānlar hem
 Köñline ıorıu inip çektiler ğam
 ‘Abdu’l-lāh ıorığanlıĝın fehm itip
 Öziniñ yaranına aytdı ol dem

1948 Dip aytdı uşbu zamān yaldam beriñ
 Başıñnı yalangaçlap tıraş ıılıñ
 Bizlerni ḣacc ıılmaıĝa kiledür dip
 Köñlinen ıayĝı ğamı kitsün munıñ

- 1949 Ukkāçe yalangaçlap turdı başın
Rābı‘ oğlu ‘Āmir aldı saçın
Kervānlar munı körip havf eylemey
Yüklerin tüşergizip fişürdi āşın
- 1950 Aşhābnıñ barçası hem na‘ ra tartıp
Umtuldı bir Allahnıñ atın aytıp
Çol yerde bir ‘acāib uruş boldı
Ayanbay iki yaqdan oq taş atıp
- 1951 Vaqidī atlı bir şahābe ‘Abdu’l-lāh oğlu
‘Amrğa Hāzrī oğlu bir oq urdı
Ol oqñıñ zarbı birlen cerāhat yip
Mel‘ūnnıñ cehennemge cānı kirdi
- 1952 Kervānnıñ ‘Osmān Hākīm keteleri
Aşhāblar esīr kılıp uşladı anı
Nevfel min başqa kāfir kaçıp kitdi
Kureysñiñ qolğa tüşti dünyā malı
- 1953 Uruşda kāfirlerden evvel öldi
Biliñiz bol Hāzrī ‘Amr irdi
Evveli esīr bolup qolğa tüşgen
‘Osmānmin bol aytolğan Hākem dirdi
- 1954 Nahleden müslümānlar kaytdı yanıp
Bir yerde taqsīm itdi malnı barıp
‘Abdu’l-lāh aşhāblarğa bölüp birdi
Hesāblap bişden birin resūlğa alıp
- 1955 Andın soñ Medīnege kaytıp kildi
Kureysler ikevi üçün fidye birdi
Bolarnıñ fidye birlen çıkmaklıgın
Resūl hem rızalanıp qabūl kördi

T1; T2: 175

1956 İkevin da‘vet itdi resül dīnge
 Qabül ğıyp Hākem aldı haqqnı tilge
 Dīn yolun ‘Osmān-ı la‘n qabül almay
 Mekkege qıreyşlermin kitdi birge

1957 Bedr atlı bir ğazāğa resül barıp
 Uruştı kâfirlermin dūçārlanıp
 Siyerde bol ğazānı ma‘lūm iter
 Ecrātıp arasına bilgi salıp

B: 171

ĞAZVE-İ BEDR

1958 Bedirniñ bol ğazvesi köp bilgili
 Bir ħudā raḥmet itgen uşol küni
 Mu‘teber kete ğazāt bolğan üçün
 Beyān ğıyp tafşılīmin aytdım munı

1959 Mekkeden Şām şehrine kervan yürdi
 Süfyān min ‘Amr ‘Āşnı serdār kıldı
 Qıreyşniñ Şām tarafğa kitgenligin
 Artıdın resül-i Ħudā ḥaber bildi

1960 Peyğamber ḥayāl itdi köñlüne alıp
 Bedirden min tüseyin anı barıp
 Qaytqanda ḥaberlenip beremin dip
 İlgeri kız bolmadım dūçārlanıp

1961 Leşkerge caynalsun dip ḥaber berdi
 Üç yüz biş tayyār bolup ādem kildi
 Alarnıñ muḥāciri seksen ādem
 Özgesi aytolğannı enşārī irdi

1962 ‘Amrnı ibn Mektūm Medīnede

Urnına ḥalīfe ğıyp koydı yene
Aşḥābdan sekiz ādem barmay qaldı
Her türli ‘özür birlen barı heme

1963 Ba‘zı dir ramazānnıñ on ikisi
Ḥaḳıḳat uşol aynıñ irdi işi
Barınıñ yetmiş tive üç atı bar
Minerdi kezek ilen özge kişi

1964 Bar irdi altı savıt sekiz kılıç
Yok irdi özgesinde taru dürüs
Peyğamber ashābımin yolğa çıktı
Ḳureysniñ kervānımin qılmaḳğa uruş

1965 Resūlni yol üstünde qoyaturup
Kervānnan söz söyleyin rāvī kılıp
Mekkege Żamzam atlı bir ādemni
Yubardı ebū Süfyān munı bilip

1966 Dip aytdı Mekkelikge aytkıl barıp
Aldımnan qarşu çıqsun ‘asker alıp
Egerde tiz kilmese barçamıznı
Muḥammed alsa kirek dūçārlanıp

T1; T2: 176

1967 Żamzam hem kündüz tüni berdey yürüp
Mekkege dervāzeden bardı kirip
Baḥḥīde ḳureyslerge āvāz qıldı
Öziniñ tivesidin tüşmey turup

1968 Dip aytdı Şāmğa kitgen kervānlarıñ
Muḥammed kütüp turar yolun anıñ
Özleriñ yardım bolıp qutqarmasıñ
Dünyāsın olca kılıp qarār barın

B: 172

- 1969 Žamžamnan Mekkelikler munı işitdi
Barınıñ zehresi uçup rengi kitdi
Kervānnıñ yardımına barmaq üçün
‘ Askerniñ cār çaķırtıp ğamın aytdı
- 1970 Niçe kün yol cabduğun ħüb bitirip
Atlanıp taşķarığa çıķtı yürüp
Toķuz yüz illik ādem barı boldı
‘ Askerin ķarağanda ħesāb ķılıp
- 1971 Yüz irdi ortasında atı anıñ
Tiveniñ yeti yüz dip aytar barın
Barçası nīze ķılıç ķolna alğan
Köpregi kiygen irdi savıtların
- 1972 Ķureyšniñ ketesiniñ barı yürdi
Yalğuzaq ebū Leheb çıķmay turdı
Mağnīler niçe türli nağme ħalıp
Bedirge barmaq üçün yolğa kirdi
- 1973 Serdārı ebū Cehil ibni Hişām
‘ Utbe-i Şeybe Ħakīm bar irdi hem
‘ Abbās hem bolar birlen çıķıp irdi
Öziniñ kervānına bolup yardım
- 1974 Ķureyš hem kiletursun yol minen tiz
Rāvī ğıyp peyğamberden aytayın söz
Kervānnıñ ķaysı küni kilerligin
Ħaķīķat bilmes irdi resūl herğiz
- 1975 Yubardı iki ādemni cānsız ķılıp
Kervānnan kilmek üçün ħaber bilip
İkevi peyğamberniñ ruĥsatımın
Bedirniñ ķudūğına kildi yürüp

- 1976 Sözleşgen çürilerni alar körüp
Sözine kulaq salıp turdı kilip
İrtege munda kervan kiledür dip
Ayturdu birbirine haber birip
- 1977 İkevi munı iştip kaytıp kitdi
Ol yirge ebū Süfyān kilip yitdi
Muḥammed cānsızınan kildi me dip
Barınan ādemlerniñ suvāl itdi
- T1; T2: 177 1978 Süfyānga ol çüriler aytdılar söz
İki ādem uşbu yerge kildiler tiz
Az turup kilgen yolmin kaytıp kitdi
Bol yerniñ hıçbirine tüşmey hergiz
- 1979 İki ādem kilgen yerge Süfyān bardı
Tiveniñ tizeğine nazar saldı
Hurmanıñ tizekleri süyek iken
Muḥammed cānsızı dip könlüne aldı
- 1980 Ol yerden munı körüp kaytdı yanıp
Çıkardı kervānların yoldın barıp
Bedrniñ quduğına şokmay kitdi
Özlerin kişi körmes yolğa salıp
- B: 173 1981 Yubardı bir ādemni ebū Süfyān
Dip aytdı Muḥammedden kutuldum min
Muḥammed aşḥābımin uruşmağğa
Könlünde ḥayāl itip kilmegil sin
- 1982 Kureyska ol ādem hem yitip bardı
Kervānniñ kiledi dip ağızına aldı
Mekkege usı yerden kaytamız dip

Ğureyşniñ barçası hem ğorsendlendi

- 1983 Ortadan ebū Cehil aytdı turup
Şehrden munça yerge kildiñ yürüp
Barçamız Bedre barıp şarāb içip
Üç küni oturalık ‘ işret kılıp
- 1984 Ğaytalık andın kiyin şād u ğurrem
İşitsün dost düşmen barçası hem
Kervānga ikilençi hıçkim tiymes
Mundın soñ köñlümüzde ğalmasun ğam
- 1985 Ğureyşka bol sözni aytıp yürüp kitdi
Süfyānga ğaytmadı dip ğaber yitdi
Ğavmi üçün ebū Süfyān ğayğılanıp
Artınan ‘ askeriniñ özün iletti
- 1986 Bedirge ol barğança ğaldı kilip
Ğaytbadı anıñ aytkan sözine inip
Yağınlap ğureyşler hem kiletursun
Aytayın peygamberden ğaber birip
- 1987 Bir yirge resül-i Ğudā barıp ğondı
Çol vağtde aşĥāblarga ğaber boldı
Ecrātıp kervānların almağ üçün
Ğureyşler kiledur dip alıp ğulnı
- 1988 Bol sözdin peygamber hem ğaberlenip
Giñeşti aşĥāblarmin ‘ ağıl salıp⁷⁷
Kervānnıñ talebinde çığıp irdiñ
Evvelinde bol ğayālñi köñlüge alıp
- 1989 Ğureyşler ecrātmağğa kervānların

⁷⁷ Salıp: alıp B

		Kiledi ‘ askeriniñ alıp barın Köñlünde müdde‘ ānı aytıñızlar Kılasız qaysı türli fikrin anıñ
T1; T2: 178	1990	Ortadan Şiddīķ aytdı ḥabību’l-lāh Peyğamber-i mürsellīķnı birdi saña Ḥaķķ dīnin açmak üçün ğazāt kılıp Körelīk bir Allahdan bolsa her ne
	1991	Urnıdın ḥazreti ‘ Ömer yene turdı Şiddīķnıñ aytķanınday cevāb kıldı Muhācir enşārīnıñ barçası hem Söz aytdı kuvvet berüp usı türli
	1992	Aşḥābķa resūl aytdı bol ḥaberdār Sizlerge ḥaķķnıñ emrin eyley izḥār Ḳureyşnıñ ‘ askerimin kervānıñ Birevin bizge va‘ de kılıpdurlar
B: 174	1993	Andın soñ ol yerden hem köçüp kitdi Bedirniñ eṭrāfına yaķın yitdi Ḳureyşnıñ bir ḥaberin bilmek üçün Mu‘ āznı ibn Cebel qasına irtıdı
	1994	Bedirge peyğamberniñ özi bardı Çol yirliĝ bir çal ādem dūçārlandı Ḳureyşbin Muḥammedniñ ‘ askerinen Hīç ḥaber bildiñbe dip sözge saldı
	1995	Çal aytdı ḳureyşlernıñ bol ḥaberi Mekkedden filān kūni çıĝıp barı Uşbu kūn filān yerge kilip qonar Eger de iras bolsa aytķanları

- 1996 Muḥammed filān kûni sefer itip
Kiledi aşḥābınıñ barın irtip
Eger de aytқан sözi iras bolsa
Uşbu kün filān yerge қonar yetip
- 1997 Haḳıḳat peygamberniñ ‘ askerleri
Yaturdı aytқан yerde қonup barı
Қureysniñ kilgeni hem irasdur dip
Köñlünde kāmil bildi resūl anı
- 1998 Peygamber aşḥābına қaytıp kildi
On yeti ramazānnıñ kiçesi irdi
‘ Ali min Sa‘ d-i Vaḳḳāş Zübeyirge
Қureysden ḥaber al dip cevāb birdi
- 1999 İlgerki aytқан yirge alar barıp
Eṭrāfın қarap yürdi nazar salıp
Қureysniñ tive baқған ādeminen
Kildiler iki қolın uşlap alıp
- 2000 Қullarnı alıp kildi peygamberğa
Sen kimniñ қulısın dip aytdı aña
Қureysniñ ‘ askeriniñ қulımız dip
Söyledi körgeniniñ barın heme
- 2001 Қulğa aytdı қureyslerniñ ‘ askerleri
Hesābda sınaғanda қanча barı
Ol қullār cevāb birip resulğa aytdı
Bilmeymiz қanча igenin bizler anı
- 2002 Dip aytdı niçe tive her kün soyar
Ta‘ āmnan қanча igeni ma‘ lūm bolar
Қul aytdı toқuz tive bir kün soyar
Bir kûni öltürmekge onnı қoyar

- 2003 Peyğamber aşhābka aytdı bildiñ barın
Köp iken tokuz yüzden ādemi anıñ
Bir miñdin bol hesābda kem boladı
Muniñmin bilmek kirek hesābların
- 2004 Yene aytdı kıreyşlerden kildi kimler
Bilgili ketesiniñ kıaysısı bar
Ol kıullar ketesiniñ barçasın hem
Resūlğa atın aytıp kıldı izhār
- B: 175 2005 Peyğamber aşhāblardın ceyb alıp
Giñeşti maşlahat kıyp ‘aķıl salıp
Çol yerde turamaz be ya olmasa
Bedirge kıonamız be köçüp barıp
- 2006 Resūlğa Habbāb aytdı uşbu yumış
Giñeş yok vaķiy birlen bolsa bol iş
Eger de maşlahatbin bolar bolsa
Bedirniñ kıduğına barmaķ dūrus
- 2007 Vaķy min ķaber birdi ķādir mevlān
Barģıl dip ol kıduķğa boldı fermān
Bedirge resūl-i Hūdā köçüp kıonup
Suların ķavz kıldı giñeş birlen
- 2008 Sa‘ d ibn mu‘ āz atlı aşhāb kildi
Resūlğa ‘arz kılıp munı didi
Kıreyşniñ uşbu yerde ‘askerimin
Şaf bağlap kılsaķ kirek uruş indi
- 2009 Köñlüm çol çartaķ kılsaķ ķūb tūzetip
Üstüne otursañız ķarār itip
Kāfirmin aralaşıp uruşķanda

Eger biz cenge kalsak zafer itip

2010 Ziyān yok oturarsız rāhatlanıp
Eger de kāfir bizge bolsa ğālip
Bizlerge hayāl kılmay öziñizni
İltseñiz Medīnege yolğa salıp

2011 Peyğamber bol aytqanın ma' kûl kördi
Haqqında du' ā kılıp qol köterdi
Uruş kün resûl-i Hudā oturmaqğa
Ağaşdan büyük çartaq itip berdi

İKİ LEŞKER BİRBİRİNE MULĀQĀT BOLĠANI

2012 Çol vaqtde qureyšler hem şaf tüzetip
Bedirge yasav tartıp kildi yitip
T1; T2: 180 İslāmniñ leşkeri hem qarşu kildi
Tuğların ortasında ber-pā itip

2013 Ortada serdār bolup Cehil turdı
Şaflarnıñ öñ min solın bir dey kıldı
Mağniler niçe türli nağme çalup
Neqqäre gernāy tartıp dabıl urdı

2014 İslāmniñ leşkeri hem tayyarlanıp
Turdılar peyğamberni ortağa alıp
‘ Amrğa resûl-i Hudā fermān itdi
Qureyšqa naşîhat ğıyp aytqıl barıp

2015 Bol yerde uşmalık qurı bi-ger
Qança cān nābūd bolup ölüp kiter
Usunday emānlıqbin turğan vaqtde

İkimiz iki yağa kaytsak niter

B: 176

- 2016 Meydānnıñ ortasında ‘ Amr bardı
İlgerki aytқан sözni ağızına aldı
Resūlnıñ bol aytқанın kılamız dip
Kureysniñ barçası hem horsendlendi
- 2017 Ortadan ebū Cehl aytdılar söz
Kıytmaymız uruş kılmay mundın hergiz
Mundın soñ kervānımız kayda bolsa
Düşmenler kışdıķ oylap bolmasun kız
- 2018 Kıtmaqğa köñli kitip özgesiniñ
Alurđı maşlahatga biri birin
Āhiri uruşmaqğa māl boldı
Cehilniñ barçası hem alıp tilin
- 2019 Resūlnıñ kabūl almay sözün yaqtı
Uruşka bahadurlar köp kıızıktı
‘ Utbe Şeybe Velīd at kıyulğan
Meydānga kıureyslerdin üçev çıktı
- 2020 Āvāz gıyp peygamberga aytdı bolar
Sizlermin uşbu künde uruş kılar
Meydānda bizniñ birlen tenk bolatun
Bar bolsa bahadırnıñ yaldam yubar
- 2021 İşitip enşārīden üçev kildi
Atların Mu‘ āz Me‘ ūz ‘ Avf dirdi
Peygamber kıol köterip Fāthā kılıp
Meydānga barmağına cevāb birdi
- 2022 Kāfirge bolar kilip boldılar kız
‘ Utbe kim sizler dip aytdılar söz

Enşārī qavmimiz dip aytıp idi
Dip aytdı uruşmaymiz sizbin hergiz

- 2023 ‘Utbe resülğa aytdı āvāz birüp
Bolarmin uruşmaymiz qabūl körüp
Qureyšī özimizniñ yaqınımız
Uruşsun bizniñ birlen munda kilip
- T1; T2: 181 2024 İşitip anıñ sözün resül yine
Emr itdi Hamza ‘Ali ‘Ubeydege
Üçevi üçevine qarşu boldı
Alarnıñ cayav irdi barı heme
- 2025 ‘Ubeyde ‘Utbege boldılar kız
Şeybege hāzreti Hamza bardılar tiz
Velīdge ‘Ali kilip qarşu turup
Umtulup birbirine kıldılar hız
- 2026 Urdılar birbirine nevbet birüp
Turardı iki leşker munı körüp
Āhiri Hamza ‘Ali zarbı birlen
Meydānda Şeybe Velīd kitdi ölüp
- 2027 Seksende ‘Ubeydeniñ irdi yaşı
Qıuvvetden qalıp irdi her a‘zāsı
Ayağın bir zarb urup meyde kıldı
Uruşup yürgeninde ikelesi
- B: 177 2028 ‘Ubeyde yerge tüşdi ısın tanıp
Öltürdi ‘Utbeni Hamza barıp
Hāzreti ‘Ubeydeni ikevleri
Aldına peygamberniñ kildi alıp
- 2029 ‘Ubeyde peygamberğa aştı közün

Min şehīd boldum be dip aytdı sözün
Mübārek lafzı birlen resūl aytdı
Evveli şehīdlerniñ boldıñ özüñ

2030 ‘Ubeyde kelme aytıp birdiler cān
Peyğamber hafalandı bolup giryān
Andın soñ iki yaqdan uruş kızıp
Müslümān aralaştı kâfir birlen

2031 Artuqça bir qabaḥat uruş boldı
Meydānda qan tōkülüp ādem öldi
Mişāli deryālarınıñ tolğunınday
Urnıdın birin biri köterürdi

2032 Aşḥāblar tōküleni ḥaḳğa kılup
Barçası uruşardı ceyav yürüp
Kāfirni kaçırmaqğa cehd aytardı
Özleri yüz qaytarmay qarşu turup

2033 Qureyş hem aşḥāblarnı ortağa alıp
Eṭrāfdan umtulardı şevqun salıp
Resūlniñ çartağna toḳtalardı
Meydānnan ba‘zıları kaçıp barıp

2034 ‘Amrniñ ‘Āşım atlı bir ḥālesi
Meydānda dūçār boldı igelesi
Uruşup āḥirinde ‘Amr yıǵıp
Kisildi kılıç birlen anıñ başı

2035 Kafirniñ atı çıqğan bir pehlvanı
‘Āşım dip ‘Avfniñ oǵlı aytdı nāmın
Ol küni arslan şıfat na‘ra tartıp
Her zamān çıǵarurdi āvāzların

- 2036 Dir irdi ey yārānlar uşbu küni
Raḥm itip ayamıñız hıçbir munı
Kavmi min Muḥammedni öltürüñiz
Meydānnañ qotulmasun bir de biri
- 2037 Bir aşḥāb Dücāne atlı munı iştip
‘ Āşımga na‘ ra tartıp bardı yitip
İkevi bir qabaḥat uruş itdi
Nevbetbin niçe qılıç ortada ötüp
- 2038 Dücāne ḥaddin artuq ğayratlandı
‘ Āşımga bir mertebe qılıç saldı
La‘ nniñ tenesidin başın üzüp
Dūzaḡğa naşīb bolıp cānı bardı
- 2039 Ma‘ bed atlı kāfir munı körüp
Umtuldı Dücānege qarşu kilip
Qılıçbin tizesine bir zarb urıp
Yıqtılar Dücāneni şikest berip
- B: 178 2040 Urnıdın tizlik ilen yildem turdı
Yene de yüz qaytarmay uruş qıldı
Andın soñ ol mel‘ ũnga nevbet bermey
Başına niçe merte qılıç urdı
- 2041 Qançame ğayratlanıp qılsa hem hız
Kāfirge te‘ şir itip ötmedi hergiz
Ma‘ bed bol urğanğa taqat qılmay
Meydānnañ yüz qaytarıp qaçtılar tiz
- 2042 Dücāne arqasıdan qoyıp yitdi
Quduḡğa qorḡanıdın tüşüp kitdi
Artıdın Dücāne hem birge tüşüp
İçinde ol quduḡnıñ qatl itdi

- 2043 Dücâne uruşkanda ol kün yürüp
 ılıcı ortasından kitdi sınıp
 Yā resūl bol ılıçım sındılar dip
 Bidirdi peygamberğa izhār ılıp
- 2044 Peygamber bir aaşnı oluna alıp
 Birdiler Dücānege birdem salıp
 Hūb ötkür hūb kisetun ılıç boldı
 Kāfirmin uruştlar yine barıp
- 2045 Seleme Eslem olı bir şaābe
 Anıñ hem bir ılıcı sindı yine
 Peygamber olundağı öz ‘aşāsın
 Dem salıp ılıç itip birdi aña
- 2046 Andın soñ ol ılıçbin köp uruştı
 Körsetdi bahadırlık her bir işni
 Āhiri şehīd bolup ölgeninde
 Ol ılıç özi birlen birge tüşti
- T1; T2: 183 2047 Kāfirler andın kiyin kotarılıp
 Meydānga her arafdan kildi kirip
 İslāmnnıñ leşkerimin aralaştı
 Barçası bir abaat uruş ılıp
- 2048 Aşābnıñ artu ıyın boldı hāli
 Köplikden uvvetli irdi düşmenleri
 Meydānnıñ ortasınan yüz aytarıp
 Resūlnıñ artaına kildi barı
- 2049 Peygamber aşābnnıñ hālin kördi
 ıblege yüzün oyup ol köterdi
 Allahnnıñ dergāhına münācat ıyp

Zār kılıp uşbu sözni aytur irdi

2050 Dip aytdı ey Hudā yā Hayy-ı dānā
 Āşkāre yaşırın şer ma' lūm saña
 Öziñni bir biletün ādem kalmas
 Yok kılsañ müslümānnıñ barın heme

2051 Bol halknı āyıp idiñ va' de itip
 Bol uruş katı boldı haddin ötüp
 Ahvāli aşhābımnıñ kıyın boldı
 Öziñnen kutulmasa yardım yitip

B: 179

2052 Usunday bir niçe söz ağızına aldı
 Aşhābnıñ hālin körüp kayğılandı
 Kolların yuqarı gıyp kotargança
 Ridāsı arkasınan tüşüp kaldı

2053 Çol zamān ebū Bekir Şiddīk barıp
 Resūlni tavāf itdi kolun alıp
 Va' desin kādır Hudā birer didi
 Ridāsın arkasına kaytıp salıp

2054 Közlerin peygamberniñ uyqu ilti
 Bir lahza ārām alıp uyqlap kitdi
 Uyğanıp bir Allahnıñ merhametin
 Şiddīkğa resūl-i Hudā izhār itdi

2055 Dip aytdı Allah bizge yardım birip
 Cebrāil miñ melekbin kökdin inip
 Aldunda müslümānnıñ qatar turar
 Miñ melek İsrāfilmin yene kilip

2056 Öñ yaqdan şaf bağladı barı heme
 Mikāil miñ melekbin kildi yene

Bir Hudā müslümānnıñ leşkeriniñ
Tapşurdı ta‘yın itip solın aña

- 2057 Başında barçasınıñ selesi bar
Bizlerge yardım üçün kildi bolar
Mişāli ādem şıfat atğa minip
Körünüp kâfirlermin uruş kılar
- 2058 Munı dip bir kısımday tofrağ alıp
Qur’ānnan āyet oqup bir dem salıp
“Şāhidü’l-vücūh” dip āvāz itip
Kāfirniñ tarafiga saçı barıp
- 2059 Emr itdi aşhāblarğa hayru’l-enām
Qaytadan umtul didi barıñ temām
Peyğamber ol tofraqnı saçkanında
Āvāzğa qorğunçlı toldı ‘ālem
- 2060 İslāmniñ leşkeri hem qutlanıp
Uruştı kâfirlermin qayta barıp
Qureysler kaçmaqlıqğa taleb itdi
Könlüne qorqınçnı Allah salıp
- 2061 Ādemniñ şuretinde şeytān-ı la‘n
Ol vaqtde turur irdi içinde anıñ
Kaçmañız az tursañız cenge siz dip
Ayturdı qureyslerniñ körüp hālin
- 2062 La‘neti ebū Cehle qarşu turup
Ayturdı kaçmañuz dip āvāz kılıp
Cebrāil çol mezgilde meleklermin
Meydānga ādem şıfat kildi kirip
- 2063 Kilgenin Cebrāilniñ Şeytān körüp

T1; T2: 184

B: 180

Ol yerde turalmadı kórku inip
Sizlerniñ barçañızdan bīzārmin dip
Evveli özi kaçtı arқа burup

2064 Ala atқа ferişteniñ miñen barı
Sarı min kıızıl yaşıł destārları
Her türli āvāzların işitse hem
Kāfirler körmes irdi hīçbir anı

2065 Kāfirniñ arқasıdın birev yetip
Oylansa urmaqlıqğa ҳarbe itip
Atıdın urmay turup yıqılardı
Öziniñ tenesidin başı kitip

EBŪ CEHL LA‘NNIÑ ÖLGENİ

2066 Cehl hem ölüp kitdi uşbu küni
Beyān ğıyp tafşilimin aytay munı
İlgeri peygamberni köp rancutgan
Ol mel‘ün kāfir irdi қatı dīni

2067 Bar irdi enşārīde iki pehlvān
Atları Mu‘āz irdi Mu‘avviz birlen
Hāriş dip ataların aytur irdi
Anası Hūzra’dur tañlağıl sin

2068 Cehlniñ peygamberğa kılğanları
Burunnan Mu‘āz bilerdi anı
İkevi va‘de kılıp қasem içdi
Çol küni ol mel‘ünnı öltürgeli

2069 ‘Abdu’r-raḥmān ‘Avf oğlına uçradı kiz
Cehilni körsetgil dip aytdılar söz
Ol aytdı ol mel‘ünnı ne kııarsız

T1; T2: 185

Asıgıp usunca me sorarsız tiz

- 2070 Ol aytdı biz sorarmız anıñ üçün
İşitdün peygamberğa kılğan işin
‘Ahd itdük uşbu küni öltürermiz
Bizlerge körsetiñiz rengi tüsin
- 2071 İşitip ‘Abdu’r-raḥman ḥorsendlenip
Meydānga ikevin hem yürdi alıp
Ol mel‘ün tive minen yürür irdi
Uşbu dīp ebū Cehil berdi tanıp
- 2072 Evveli Mu‘āz kilip burun yitdi
Kılıçın qolna alıp ḥamle itdi
Ol irniñ bir siltegen zarbı birlen
Ayağın ol mel‘ünniñ kisip kitdi
- 2073 ‘İkrime Cehil oğlu munı körüp
Ġayretbin kılıç urdı qarşu kilip
Mu‘āznıñ kılıç tutқан öñ qolların
Kılıçı ‘İkrimeniñ kitdi bulup
- 2074 Çol zamān ḥazreti Mu‘āz özin rastlap
Qolınıñ kisilgenin alıp taşlap
Yene de sol qoluna kılıç alıp
Kāfirmin uruş kıldı qayta başlap
- 2075 Mu‘avviz hem na‘ra tartıp ḥamle kıldı
Cehlge qarşu kilip kılıç urdı
Kılıçınıñ zaḥmı birlen ısı kitip
Tiveden özin bilmey ol yıkıldı
- 2076 Bilmesti birbiriniñ urğanların
Çol üçün telāş boldı ikevi anıñ

Cehilni uşbu küni öltürdim dip
Resûlğa ikevi hem aytdı hâlin

- 2077 Alarga fermân itip aytdı resûl
Aldıma qılıçlarını siz hâzır kıl
Mel' ünniñ qaysıñızdan ölgenligin
Qılıçdan nazar itip tanurmen bil
- 2078 Qılıçın ikevi hem saldı kilip
Peyğamber nazar itdi anı körüp
Dip aytdı uşbu küni ol mel' ünnı
İkiñiz öltüripsiz şerik bolup
- 2079 Meydānga hāzreti Mu' avvız yene kirdi
Uruşup kâfirlermin qanqa yürdi
Dünyādın ötetuğun vaqti bolup
Kâfirler uşbu küni şehid kıldı
- 2080 Bir qolı yoqlıgımın hāzreti Mu' āz
Osmānnıñ vaktiğaça yürdiler bāz
Ol künki bolup turğan vāqı' anı
Yene de bildireyin eylep āğāz
- T1; T2: 186 2081 Elqışsa bolğandın soñ uruş temām
Aşhābqa qarap aytdı şāh-ı ' ālem
Cehilniñ qaysı yerde ölgenligin
Haqıkat bildiretün bar me ādem
- 2082 Resûldan ibn Mes' ud munı iştip
İzledi meydān yirdin direk itip
Ölügniñ ortasında yatur irdi
Ol mel' ün öletuğun hālge yitip
- 2083 Üstüne ibn Mes' ud çıktı anıñ

Çıgarıp aytur irdi āvāzların
 Resūlni hafa kılğan la' neti irdiñ
 Körsetdi bol hālīñni Allah siniñ

2084 Ol mel' ün bol sözni aytdı közin açıp
 Üstümde oturmağıl miniñ basıp
 Hıç vaqtde kıl hācesin öltürmegey
 Öziñe bol iş irmes köp münāsip

2085 Yene aytdı qaysı leşker boldı gālip
 Muḥammed ölmedi me emān kılıp
 La' neti ol mel' ünga bol sözni aytdı
 Hāzreti ibni Mes' ud qahırlanıp

2086 Allahmin peygamberniñ çin düşmeni
 Fir' avndın yemān aytdı Allah sini
 İnşāfga aḥirinde kilip irdi
 Ğark kılıp öltürgende sumın anı

B: 182

2087 Bol halde uşbu sözni aytadursin
 Artuqdur küfrliğıñ Fir' avnıñ
 Ol mel' ün andın kiyin bol sözni aytdı
 Köñlümde müdde' āmnı aytayın min

2088 Sin barıp Muḥammedge aytkıl munı
 Dünyādan ötedür min uşbu küni
 Köñlümde andın artuq düşmānım yok
 Yalğançı cādügüydur anıñ dīni

2089 Bol sözge ibni Mes' ud kahırlanıp
 Oylandı öltürmekge kılıç salıp
 Ol aytdı sin başımın kiser bolsañ
 Kisgey sin muynum birlen qoşup alıp

T1; T2: 187

- 2090 Başımnı taḥsīn itsün her kim körip
Bol niçük olgan baş dip köñlüne alıp
Sözine ol mel' ünniñ kulaq salmay
Başların ibn Mes' üd kisti kilip
- 2091 Bolmadı kötürmekge hīç imkānı
Afarıp yufka bağlap südrep anı
Peyğamber birge turğan yarānımın
Anıqlap nazar itip kördi barı
- 2092 Aşḥābқа ızḥār itip aytdı resūl
Bol mel' ün ümmetimniñ Fir' avnı bil
Allahğa yüz miñ şükür ḥamd aytayın
Ḥārлық bin bol mel' ünnı kıldı maktül
- 2093 Ba' zı dir ḥamd ü ṣenā ağızına alıp
Şükrāne secde kıldı başın salıp
Ba' zı dir iki rek' at namāz kıldı
Mel' ünniñ ölgenine ḥorsendlenip
- 2094 Kureysқа ḥaddin artuq şikest yitdi
Kañame keteleri ölüp kitdi
Kāfirden yetmiş ādem qolğa tüşüp
Yetmişin yene ol kün qatlı itdi
- 2095 Kāfirni otuz iki öltürdi ' Ali
Her kimnen ölüp irdi özgeleri
Muḥammed Muṣṭafanıñ fermānımın
Baylavda bendeleriniñ yatdı barı
- 2096 ' Abbās hem qolğa tüşüp uşol künde
Baylavda bendelermin yatdı birge
Peyğamber ḥalāş itip ecretmedi
Ḥaqıqat kirmegen soñ burun dinge

B: 183

- 2097 Urişdın barça aşhâb kolun tartı
Çol yirde qarâr alıp üç kün yattı
Allahdan âyet tüşüp olca malnıñ
Barçasın caynağıl dip resûl aytdı
- 2098 Aşhâblar kâfirlerden alğanların
Aldına peygamberniñ qoydı barın
İslâmniñ leşkerine bölüp birdi
Taqsım ğıyp kolğa tüşgen barça malın
- 2099 İlgeri sekiz âdem Medîne
‘Özürmin qalıp irdi barı heme
Kilgen soñ qatarına hesâb kılıp
Alarğa olca maldan birdi yene
- 2100 Cehilniñ tivesi min zü’l-fikârı
Resûlniñ özlerine tigdi barı
Peygamber zü’l-fikârni uşlap yürüp
‘Alige Uğud küni birdi anı
- 2101 Bedrde şehîd bolup ölgenlerge
Tiriler qatarında birdi aña
Aşhâbqa taqsım idip bölüp berdi
Kâfirden kolğa tüşgen barın her ne

BENDELERNİ FİDYE BİRLEN ÇIKARGANINIÑ BEYÂNINDA

- 2102 Bendeni bir âdemğa ta‘yın kıldı
Barçasın ihtiyâtbın kütüp turdı
Şiddîkğa ol bendeler kişi salıp
‘Arz itip söz söyledi usı türli

T1; T2: 188

2103 Dip aytdı yakınlıkda sizler birlen
Akraba qarındaşmız birge toğan
Resûldan qanımızın tilenseñiz
Çığarsun fidyeni alıp barçamızdan

2104 Şıddıq hem anıñ sözın kabûl kördi
Resûlğa aytayın dip cevâb birdi
İlgerki Bekrge aytқан sözın itip
Yene de kişi saldı ‘ Ömerğa aytdı

2105 İşitip hâzreti ‘ Ömer açığlanıp
Köp sögti her türlü söz ağzına alıp
Bolarnı öltürgil dip aytmaq üçün
Aldına peygamberniñ kirdi barıp

2106 İlgeri kilip irdi ebū Bekir
Ortağa uşbu sözni kıldı zâhir
Bendeni fulğa satıp yubarsak dip
Bildirdi yakınlığın evvel âhır

2107 Birmedi resûl-i Hudâ cevâb hergiz
Taşkarı ebū Bekir çıktılar tiz
Bendeni öltürmekge yol körsetip
Resûlğa hâzreti ‘ Ömer aytdılar söz

2108 Dip aytdı bir Allahnıñ düşmeni bol
Rancutıp vağanıñdın çıgarğan bil
Mal alıp kâfirlerni âzâd itmey
Barçasın öltürelük işâret kıl

B: 184

2109 İçinde filân âdem yakın mağan
Mın anı öltüreyin uşbu zamân
‘ Abbâsnı Hamza barıp qatl itsün

‘Aķĩlni ‘Ali ۆltűrsűn birmey emān

2110 ‘Arż itip usı tűrli sۆz kۆrsetdi
 ۆlűmge ruķşat bir dip tilek itdi
 Peyķamber hĩķbir cevāb birmegen soń
 ‘Ömer hem taşķarıķa ķıķıp kitdi

2111 Kāytadan ebű Bekir kildi yene
 Sۆyledi yaķınılıķnıń barın heme
 ۆltűrmey bendelerini āzād kılıp
 Yā resűl luķf-ı iķsān it dip muńa

2112 Peyķamber sۆz itmedi cevāb birűp
 ‘Arż itdi ‘Ömer yene iķgeri inip
 Elķışşā Şiddīķ ‘Ömer ikevi hem
 Resűlķa űç merteden aytdı kilip

2113 Bolarķa cevāb birmey resűl turdı
 Taşķarı ķadıranan ķıķıp yűrdi
 Aşķābnıń ortasında huķbe oķup
 Āşķāre sۆz sۆyledi usı tűrli

2114 Dip aytdı yār-ı ģārım Şiddīķ miniń
 Melekde Mīkāildűr mişāli anıń
 Her dāim ‘afv-ı raķmet ŗaleb itip
 Tilenip rızķlandurur ģalknıń barın

T1; T2: 189

2115 Mişāli Ĭbrāhimdűr peyķamberde
 Kāfirler otķa salıp ķıldı her ne
 Allahnıń dergāhına tekye ķılıp
 Bir merte du‘ā-yı bed ķılmadı ańa

2116 Hem yene ‘Ĭsā şıfatdur mişāli
 Rancutdı niķe merte kāfir anı

Bol halkğa toğrılığını naşib it dip
Çol irdi du‘ā kılıp aytқанları

2117 ‘Ömer hem ferıştededür Cebrāil
Kāfirge indiredür ‘azābnı bol
Nüh birlen peygamberdür Mūsā şıfat
Qavmine ‘azāb it dip açtılar til

2118 Aşhābқа andın kiyin kıldı fermān
Bendeni çıkarıñız fıdye birlen
Ful tapıp berelmeğan ādem bolsa
Dip aytdı öltürmeñiz alarnı sen

2119 Satmaqğa bendelerni ruşşat itdi
Her biri fıdye birüp çıǵıp kitdi
Artuǵı tört min tenge bahā bolup
Fıdyesi āhiriniñ miñğa yetdi

2120 Bolmasa ba‘zısınıñ dünyā malı
Bol türli ta‘yın itdi hıdmetge anı
Enşārī evlādınan on ādemni
Oqutup çıqsun didi her birleri

B: 185

2121 Ebu’l-‘Āş küyev irdi peygamberğa
Qızların Zeyneb atlı birgen aña
Bedrde ebu’l-‘Āş hem qolğa tüşüp
Fıdyesin alıp kildi uşol demde

2122 Zeynebniñ halkası irdi fıdyeleri
Cevāhir kıymet bahā anıñ barı
Anası Hādīceden mirās qalğan
Tanıdı nażar itip resūl anı

2123 Aşhābқа resūl aytdı yārānlarım

Bol Āşnıñ yaqınlığı sizge ma' lūm
 Barçañız rızālıķbin qoyıñızlar
 Fidyesin almasıķda köñlüm minim

2124 Aşhāblar peygamberniñ köñlün bilip
 Alma dip aytkanlıǵın fehim kılıp
 Yā resūl fidyesimin barsunlar dip
 Barçası rızālıķbin aytdı turup

2125 Peygamber ebu'l-Āşğa aytdı yene
 Şarţ kılıp ta' yınleymin indi saña
 Mekkege sefer itip bargandın soñ
 Zeynebni toqtav itmey yubar maña

2126 Ebu'l-Āş va' de kılıp qaldı kitip
 Zeynebni Zeyd birlen yubardı irtip
 Āhiri özleri hem dıñge kirdi
 İslāmniñ rüşen nūrı köñlin irtip

T1; T2: 190

2127 ' Abbāşka çıķǵıl didi fidyе birüp
 Resūlğa hażreti ' Abbās aytdı kilip
 Öziñiz yā peygamber biledürsiz
 Burunnan yürgenimni dıñge inip

2128 Kureyşniñ küçi birlen kildim munda
 Siz mağan fidyе bir dip emir kılma
 ' Abbāşka resūl-i Hudā çin bolsa hem⁷⁸
 Kildiñiz uruşmaķğa uşbu künde

2129 Çıķmaķğa fidyе birmey yokdur imkān
 ' Aķılğa Tālib oǵlı fidyе birsin
 ' Utbe Haçdum oǵlı üçün birgil
 Hem yene Hāriş oǵlı Nevfel birlen

⁷⁸ rasūl aytdı: rasūl-i Hudā B

- 2130 Resûlğa ‘Abbās aytdı munıñ barın
Birmekge yalguz kilmes hālīm miniñ
‘Abbāşka resûl aytdı evlādıma
Yeterlik öyünde bar dünyā malıñ
- 2131 Kureysşka çıǵarıñda birge irüp
Köp altun hātunga kitdiñ birüp
Eger de kilmey qalsam evlādımniñ
Munıñmin turgıl didiñ hālın körüp
- 2132 Resûlğa ‘Abbās turup aytdı yene
Kim aytdı bol işlerniñ barın saña
‘Abbāşka resûl-i Hudā ma‘lūm itip
Dip aytdı haber birdi Allah maña
- B: 186 2133 Ol aytdı iras didiñ munı belı
Allahdan başqa hıçkim bilmes anı
Muhammed peygamber-i bir Haqqsin dip
Tilinde bülend itdi kelimeni
- 2134 Fidyege yüz viķāye altun birdi⁷⁹
Ol fulğa hıçkim nigi yitmep irdi
Dünyāsı bolmağanlar bala oqutup
Barçası bendelikden qutuldı indi
- 2135 Allahdan çol vaķıtde āyet tüşti
Siyerde ma‘nāsımın yazılmışdı
Dünyāga dīnniñ yolın satasız dip
Hüş körmey dergāhına bol yumuştı
- 2136 Peygamber Haqqniñ emrin oqup körüp
Bildirdi aşhāblarğa haber birip

⁷⁹ Cengiz Kallek, “Ukıyye”, TDVİA, C. 42, İstanbul, 2012, s. 67-70.

Allahdan nāzil bolğan ‘azāblar hem
Çol vaq̄tde turur irdi yaq̄n kilip

2137 Qayğırdı aşhāblarğa hafalıq kip
Artuqça ebū Bekr yıǵladı köp
Allahnıñ ‘azābınan havf iterdi
Bol işniñ sebebine min boldum dip⁸⁰

T1: 191⁸¹

2138 Kiyingi bir ğazvede Uḥud atlı
Kāfirden müslümānlar şikest tapdı
Bol güneḥ küffarātı çol boldı dip
Siyerniñ muşannifi cevāb aytdı

2139 Bedrden resūl-i Ḥudā qaytdı yene
Yubardı iki ādemni Medīnege
Bargānlar bolğan işdin ḥaber itip
Şehrniñ ḥorsend itdi barın heme

2140 Resūlniñ Ruqıyye atlı kızları irdi
Buyruqtı ecel yitip çol kün öldi
Ol künniñ irtesiñe resūl-i Ḥudā
Ḥesābsız olca birlen şehrge indi

BEDR ŞOĞUŞIDIN MEKKE-İ MÜKERREMEĞA ḤABER BARGANI

2141 Qureysniñ kāfirinen aytayın söz
Meydānnan barı qaşdı qalmay hergiz
Ḥuzāğa ‘Abdu’l-lah oǵlı Ḥamān dıgen
Mekkege aldı birlen kildiler tiz

⁸⁰ 2135- 2159 arası dōrtlükler T2 nüshāda bulunmamaktadır.

⁸¹ T2 nüshada 191. ve 192. Sayfalar mevcut deǵildir.

B: 187

- 2142 Soradı Mekkelikler anıñ hālin
Ölgen min bendilerniñ aytdı barın
Bol Țamān ısın bilmey aytadur dip
İras dip oylamadı sözün anıñ
- 2143 Artıdın ebū Süfyān kildi yene
Ka‘bede ebū Leheb yoluqđı aña
Bedrde her ne bolğan vāqı‘anıñ
Bildirdi başdın ayaq barın heme
- 2144 Ālā atlı uzun boylı leşker kilip
Heybetli na‘ra tartdı uruşka inip
Alarnıñ kuvvetimin müslümānlar
Bizlerni kaçırdılar şikest birip
- 2145 ‘Abbāsniñ ebū Rāfi‘irdi qulı
İşitip evvel āḡir turdı munı
Dip aytdı bol aytolğan ādemlerniñ
Oḡşaydı feriştege rengi türü
- 2146 İşitip ebū Leheb açulanıp
Ol qulnı qançame urdı başın yarıp
‘Abbāsniñ ḡātunı hem ḡazır irdi
Ecretdi ortağa inip qulnı barıp
- 2147 Lehebge Cebbār-ı Țudā belā saldı
Çol yerden qaytmay turup kesellendi
‘Aḡāşe atlı derdge dūçār bolup
Isınıñ sasıǵlıǵı ‘ālemni aldı
- 2148 Hīç ādem bolmas idi anı körüp
Āḡiri yeti künde kitdi ölüp
Üstüne öyin yığıp kömdirdiler
Kūr qazıp qoymaqlıqğa ‘āciz kilip

T1: 192

- 2149 Ba‘zı dir bir ādemge haqqı birdi
Kūr qazıp yatқан yerge anı kömdi
Dünyāda usı türli hārлық birlen
Dūzaḡğa cānı barıp ‘azāb kördi
- 2150 Bedrden barça kāfir kildi qaçıp
Qayǵısı yüerer irdi haddin asıp
Resūlni bir iş qılıp öltürsek dip
Aytardı birbirine ‘aқıldışıp
- 2151 Qureysniñ birevi irdi köp hilekār
‘Umeyr dip Vāhib oǵlı ayturdılar
Her kimni hile qılıp aldamaқda
Mişāli dip aytardı şeytança bar
- 2152 Bedir kün qaçıp kilip özi anıñ
Esir ǵıyp uşlap irdi oǵlanların
Bir küni Şafvān atlı birev barıp
‘Umeyrga usı türli aytdı hālin
- 2153 Dip aytdı bol kemçilik haddin ötdi
Bizlerniñ başımızdan devlet kitdi
Muḡammed az leşkermin uruş qılıp
Bedirde қаңамıznı helāk itdi
- 2154 Biz anı alalmaymız aşlā hergiz
Yaқında dīnimiz hem kitedür tiz⁸²
İslāmniñ revāc alıp kitgenligi
Bizlerge kemlikdür dip aytdılar söz
- 2155 Şafvānga ‘Umeyr aytdı qılıp izhār
Miniñ hem bir müdde‘ā köñlümde bar

⁸² Dīnimiz: dünyamız B

Min özim Muḥammedni öltürerdim
Bir âdem evlâdına bolsa ğamḥār

B: 188

2156 Hem yene her kimnen bar qarzım miniñ
Barmaqğa yubarmaydı igesi anıñ
‘ Amrğa Şafvān aytdı mağan tapsur
Urnına kiltüreyin anıñ barın

2157 Ol aytdı ğam yemegil āyā Şafvān
Kūçede yürgeninde öltürürmin
Mübāda haberlenip qoymasunlar
Aytmağıl uşbu sözni hıçkimge sin

2158 Soğarıp öz kılıçın zehrli itip
Mekkedden yalguz özi qaldı kitip
Bir küni Medīnege dāḥil bolup
Resūlniñ mescidine kildi yetip

2159 Aldına ḥazreti ‘ Ömer boldılar kiz
Aşḥābқа āvāz itip aytdılar söz
Bol ‘ Umeyr fi‘ lī yemān ḥilekārdur
Resūlğa yubarmañız aşlā hergiz

2160 Bildirdi peygamberğa birev barıp
Emr itdi öz aldına kil dip alıp
Resūlğa bir yemānlıq qılmağay dip
Aşḥāblar turur irdi tayyārlanıp

T1; t2: 193

2161 Kılıçın öz qolımin uşlap ‘ Ömer
Mescidge iḥtiyāṭbin kirgüzdiler
Qay türli yumışın bar söylegil dip
‘ Umeyrğa resūl-i Ḥudā kıldı izḥār

2162 Ol aytdı bende boldı oğlum minim

Haberin bilmek için kilip irdim
 Peygamber ikilençi yine sordı
 Sin mağan toğrısın ayt körmey ölüm

2163 İlgerki cevābınday aytdı yine
 Soradı çin aytkıl dip üç mertebe
 Āhiri bolmağan soñ resül aytdı
 Bol kilgen müdde‘ āñnı aytay saña

2164 Şafvānmin bir hucrede birge oturdıñ
 Sin mini öltürmege va‘ de kıldıñ
 Qarzıñ min evlādıñnı ta‘ yın itip
 Mekkedden yalguz öziñ çığıp yürdiñ

2165 Resülğa ‘Umeyr aytdı iras belī
 Aytuñız kim bildirdi sizge anı
 ‘Amrğa resül aytdı bol işlerden
 Bildirdi haberdār gıyp Allah mini

2166 Ol aytdı peygamberğa bol toğrı söz
 Bilmeydi Hāqqdan özge munı hergiz
 Muḥammed peygamber-i bir Hāqqsın dip
 Şehādet kelimesin aytdılar tiz

2167 Peygamber kaytmağına cevāb kıldı
 Oğlının Medīneden çığıp yürdi
 ‘Umeyrniñ yol körsetgen sebebinen
 Mekkede bir niçe ādem dīnge kirdi

B: 189

2168 Çol yılı yine kıldı bir gāzānı
 Qaynuqa‘ dip kitāblarda aytar anı
 İlgeri uruşmaqğa va‘ de kılgan
 Resül min ol qışlaqñnı yehūdları

- 2169 Bedrden kilgennen soñ resül qayıp
Yehūdlar qayğılandı hafa tartıp
Resül min biz uruşsağ cengemiz dip
Sirtinan yürür irdi her söz aytıp
- 2170 Öltürdi bir aşhābnı alar yene
Cebrāil haber berdi barın heme
Aldına ketelerin Hābīb alıp
Emr itdi dīnge kir dip resül aña
- 2171 Kirmedi toğrı yolğa alar hergiz
Va‘ deni qaldırdıq dip aytdılar söz
Peyğamber aşhābına car çağırtıp
Qaynuqa‘ nıñ gazāsına atlandı tiz
- T1; T2: 194 2172 On biş kün eṭrāfların qamap turdı
Köñlüne ceḥūdlarınñ qorqu indi
Her türli aytqanıñnı qılamız dip
Resülge kişi salıp haber qıldı
- 2173 Ortada niçe türli köp söz ötüp
Her yaqğa kitsün didi emir itip
Çol cay dünyāsınıñ barın taşlap
Üç künde barçası hem qaldı kitip
- 2174 Aşhāblar olca qılıp malın aldı
Şādıqbin Medīnege qayıp bardı
Ġazādan qayıtqanında vācib bolup
Bayları şahābeniñ qurban çaldı

HİCRETNİÑ ÜÇÜNÇİ YILINIÑ VĀQİ‘ASI

- 2175 Muniñmin ikinçi yıl temām ötdi

Üç yılğa hicretiniñ vaqti yetti
 Ƙarƙaru’l-küdr dip at ƙoyulğan⁸³
 Çol yılınıñ evvelinde ğazā itti

2176 Ğaṭafān min beni Selīm ƙılıp ğamın
 Halknınıñ uruşmaƙğa caydı barın
 Kāfirler tayyārlanıp yatıpdurlar
 Peyğamber ğaberlendi anıñ ħālin

2177 Muhācir enşārığa ğaber berdi
 Aşḥābdan iki yüz ir ƙasna irdi
 Kāfirler uruş ƙılmay ƙaçıp kitip
 Malların olca ƙılıp alıp kildi

2178 Bir ğazve uşbu yılı boldı yene
 At ƙoyğan kitāblarda enmār aña
 Şa‘ libe muḥāribniñ kāfiriniñ
 Caynaldı zī emrge barı heme

2179 ‘Avreş ƙarar irdi anıñ barı
 Çapmaƙğa ḥayāl itdi Medīneni
 Kāfirler atlanmaƙğa yatıpdur dip
 İşitdi ğaberlenip resūl anı

2180 Resūl hem aşḥābına ğaber ƙıldı
 İki yüz illik ādem atƙa mindi
 ‘Oşmānnı öz urnına ḥalīfe ğıyp
 Şehrinen Medīneniñ çığup yürdi

2181 Kāfirler peyğamberden ğaberlenip
 Ƙorƙğannan tağ başına çıktı barıp
 Bolarnıñ ƙaçğanlığın fehimledi
 Eṭrāfdan bir ādemni uşlap alıp

⁸³ Hüseyin Algül, “Karkaratü’l-küdr Gazvesi”, TDVİA, İstanbul, 2001, C. 24, s. 498.

- 2182 Ol ādem kelme aytıp dīn öyrendi
Ol küni atdı yamgūr yağıp irdi
Kiyimin cayıp oyıp urgatmaqa
Astına bir aaşnıñ resül kildi
- T1; T2: 195 2183 ol yerde ārām alıp yatdı yalğuz
ılı bin ‘Avreş turup kildiler tiz
Uşbu kün yā Muammed min öltürsem
olumnan kim alar dip aytdılar söz
- 2184 Peyamber munı kördi nazar salıp
Başında bir kāfir tur ılı alıp
Ecretip Allah meni alar didi
Turanmin uralmassın tayyārlanıp
- 2185 Cebrāil ol mezgilde kildi yitip
Bir urdı kökregine amle itip
olunan ol kāfirniñ ılı tüşüp
Yııldı bīhūş bolup ısı kitip
- 2186 Urnınan tizlik ilen resül turdı
‘Avreşniñ ılıına olun urdı
olumnan indi seni kim alar dip
Kāfirge resül-i udā āvāz ıldı
- 2187 Isına ol mezgilde ‘Avreş kildi
Köñlüne inşāf ılıp tevik indi
udāy bir sin resül-i bir asin dip
Kelime tevid itip āvāz berdi
- 2188 ılıın özine hem berdi aytıp
Barası dīnge kirdi kelime aytıp
Peyamber Medīnege aytıp kildi

Olcası hesābı yok ḥaddın artıp

2189 Çol yılı yene kıldı bir seriyyeni
 Ḳardeniñ seriyyesi dip aytar anı
 Sūdāmin kervān bolup Şāmğa çıktı
 Mekkelik ḳureyşlerniñ kāfırları

2190 Peyğamber ḥaberlendi munı bilip
 Barmaḳğa ruḥşat birdi emir ḳılıp
 Zeyd ibn Ḥāriş atlı bir şaḥābe
 Atlanıp yüz ādemmin kitdi yürüp

B: 191

2191 Ḳardede kervānlarnı ḳoyıp yetdi
 Ḳureyşniñ barçası hem ḳaçıp kitdi
 Üstünde yüklerimin tivesiniñ
 Aşḥāblar Medīnege barın iltti

2192 Ḳureyşden alup kilgen dünyā malın
 Taḳsīm ğıyp ḥazreti Zeyd birdi barın
 Taksimde re‘ āyada ‘ādildür dip
 Peyğamber ḥadīş aytdı ḥaḳḳında anıñ

ḤIKĀYE-İ ḲA‘B BİN EŞREFNİŇ ÖLGENİ⁸⁴

2193 Bir yehūd Ka‘b bin Eşref atlı⁸⁵
 Resūlğa düşmenlığı irdi ḳatdı
 Dīn yolun yamān tilmin ḥaḳāretlep
 Ḳureyşni şādlandurup köp söz aytdı

T1; T2: 196

2194 İşitip resūl-i Ḥudā bol sözlerin

⁸⁴ Bin: ibn B

⁸⁵ Bin: ibn B

Aşhābқа ızhār itip aytdı hālın
 Hīlemin yoқ қılatun ādem bar ma
 Ka‘ bday bir Allahnıñ dīn düşmenni

2195 Muḥammed Mesleme oғlı bir şahābe
 Resūlden ruḥṣat aldı barmaqğa aña
 Nāile ‘ Ubbād Hārīs ebū ‘ Ubeys
 Bolar hem birgeleşip çıqtı yene

2196 Nāile evvel özi yalguz bardı
 Ka‘ bbin birge oturup sözge saldı
 Dip aytdı bol Muḥammed munda kilip
 Cengeden öz tūsünen dīn çıkardı

2197 Eṭrāfnıñ barı boldı bizge düşmen
 Taşkarı çıqalmaydı bizdin hīç cān
 İçmekge ehlmizniñ ta‘ āmı yoқ
 Şaf kıldı dünyāmıznı salıқ birlen

2198 Қаңа ādem va‘ de kılduk şerīk bolup
 Aytamız anıñ üçün sizge kilip
 Geravge қāru birip қoyar irdük
 Bizlerge ta‘ ām birseñ қabūl körüp

2199 Ka‘ b aytdı kilmey turup evvel burun
 Sizlerge aytıp idim barın munıñ
 Til almay Medīnege kiltürdiñiz
 Mundın hem yemān bolar körgen küniñ

2200 Eli hem va‘ de қılsañ miniñ birlen
 Та‘ āmnı қаңа diseñ biremin min
 Geravge қoyatuғun yaraғıñ min
 Alıp kil va‘ de қılған ādemni sin

- 2201 Nāile ḥūb bolur dip kitti turup
Resūlğa ma‘ lūm itdi iẓhār kılip
İlgerki atı aytolğan bişevleri
Ka‘ bege tün içinde kildi yürüp
- B: 192 2202 Ka‘ b dip taşqarıdın āvāz itti
Uyanıp ol mel‘ ūn hem munı işitdi
Nāile va‘ desine kilgendür dip
Barmağğa tura kilip köñli kitdi
- 2203 Ka‘ bğa ḥātun aytdı şabır eyle
Barasın tün işinde turıp qayda
Ka‘ b aytdı kündüz kilip va‘ de kılgan
Nāile kilip turar uşbu cāyda
- 2204 Ka‘ bğa yene turup aytdı ḥātun
Bolmañız tün içinde oğan yaqın
Qan ısı bol āvāzdan zāhir bolur⁸⁶
Köremen ölmegiñniñ ‘ alāmetin
- T1; T2: 197 2205 Ka‘ b aytdı öleydi me ḥātun nādān
Evveldin düşmen irmes bolar mağan
Uyqumnan yatқан yerde uyğatalmas
Ġayratsız ādemlerdür bilmeysen sin
- 2206 Yene de barmañız dip aytdılar söz
Almadı anıñ aytқан tilin hergiz
İşikden yalguz özi tısқа çığıp
Aldına bişeviniñ bardılar tiz
- 2207 Uçradı birbirine selām birip
Dip aytdı va‘ deñizge turmız kilip

⁸⁶ āvāzdan: ādemnan B

Aytarlık könlümüzde ‘arzımız bar
Azrak sözleşseñiz bağka inip

2208 Ka‘b hem bol aytkanın qabul aldı
Seyr itip barçası hem bağka bardı
Saçıñnan iskap körsem ne bolur dip
Muhammed Mesleme oğlu sözge saldı

2209 Ka‘b hem qabul alıp sundı başın
İskadı yağısı iken dip anıñ saçın
Min dağı iskap körsem ne bolur dip
Bildirdi Nāile hem müdde‘āsın

2210 Yene de iska didi başın sunup
Nāile yitip bardı ta‘zīm kılıp
Allahnıñ bol düşmanın urğıl didi
Saçınan muhkem itip uşlap turup

2211 Ka‘bga barçası hem kılıç urdı
Şavıtqa üstündeki ötmey turdı
Muhammed Mesleme oğlu hancerimin
İçine tayap turup hamle kıldı

2212 Toqtalmay arçasınan kitdi ötüp
Oylandı yıılmaqğa ısı kitip
Öltürdi munda kilip uşlañız dip
Bir merte na‘ra tardı āvāz itip

2213 Etrāfñıñ barçası hem haberlendi
Mel‘ūnnıñ bolar kisip başın aldı
Tizlikbin ādem körmey yürüp kitip
İzlegen başkaları bilmey qaldı

2214 Ka‘bga kılıç urup turganda tiz

Ĥārisge bolıp irdi bir kılıç kız
 Çol yerde yarasınan köp kan ağıp
 Yürmekge hıç mecālī bolmadı hergiz

2215 Nevbet bin köterürdi barı heme
 Aldına karşı çıktı resül yene
 Ka‘bnı öltürgeñge ĥorsendlenip
 Mübārek tüfrüklerin tikizdi aña

T1; T2: 198

2216 Yazılıp yarasınıñ kitdi barı
 Şādlanup ĥorsendlendi körüp anı
 Yene de uşu yılı peydā bolğan
 Aytayın ma‘lūm itip vāķı‘anı

ĤIKĀYE-İ EBŪ RĀFİ‘Nİ ÖLTÜRGENİ BEYĀNINDA

2217 Bar irdi kāfirlerde bir sūdākār
 Atların ebū Rāfī‘ dir irdiler
 Haccācnıñ şahrāsında bir qışlaķnıñ
 Ĥalkına ĥükmi yürgen irdi serdār

2218 Resülğa düşmenlikı boldı munıñ
 Ĥureyşbin uruşķanda evvel burun
 Kāfirniñ leşkerine yardım birüp
 Şarf itip ayamasdı dünyā fulın

2219 Her türli düşmenligı ĥaddin ötdi
 İslāmğa niçe yerde ziyān yitdi
 Resŭlniñ aşĥābınan biş şaĥābe
 Mel‘unnı öltürmekge ĥayāl itdi

2220 ‘Abdu’l-lāh ‘Atīk oğlu birev anıñ
 Biriniñ Ĥatāde dip aytdı nāmın

‘Abdu’l-lāh Enes oğlu üçünçisi
Aytmadı izhār itip ikevlerin

2221 Niçe kün Medīnede bolar turdı
Her küni yol cabduğın tayār kıldı
Muḥammed Muştafānıñ ruḥşatımın
Bişevi sefer itip yolğa kirdi

2222 Ka‘bdan ebū Rāfi‘ haberlenip
Hılemin öltürgenin köñlüne alıp
Maña hem çunday ziyān kıılmağay dip
Qoyardı dervāzeniñ kiltin salıp

2223 İrtemin çıkartkızıp hayvānların
Şaḥrāğa otlaturdı anıñ barın
Batmağğa kün yaqınlap barğanında
İçkeri kirgüzerdi barça malın

2224 Qoyardı dervāzeniñ kiltin urup
Bolmasdı andın kiyin hıçkim kirüp
Elkışşa atı aytolğan biş şaḥābe
Şehirniñ eṭrāfına kildi yürüp

2225 Çol küni kün batmağğa yaqın yetdi
Aşḥāblar usı türli hıle itdi
Şehirge özgeleri yaqın turup
‘Abdu’lāh yalguz özi yürüp kitdi

2226 Aldına yaqın kilip dervāzeniñ
Şehirniñ ādemidey kıldı barın
Hācetge oturganday bolıp turdı
Başına yuqarı ğıyp kiyimlerin

2227 Qaradı dervāzebān naḥar salıp

T1; T2: 199

Bir âdem hâcet kılar kiyin kalıp
 İçkeri yildem kir dip âvâz itdi
 Şehrniñ âdemi dip könlüne alıp

2228 Urnıdın ‘Abdu’l-lâh hem yildem turdı
 Kılıçın körsetmesden içke kirdi
 Şehirge halknıñ barı kirgenen soñ
 Berk itip dervâzeniñ kulfın urdı

2229 Kiltini hem dervâzebân âgaçça ilep
 Öziniñ hûlisine kitdi yürüp
 ‘Abdu’l-lâh çol arada turup qaldı
 Özini bir yumuşka meşgûl kılıp

2230 Tün bolup dünyâ yüzün zulmet bastı
 Kilit ilen dervâzeni kilip aştı
 Çıkmaqğa asğısda tayyâr itip
 Andın soñ içkerige qadem bastı

2231 Râfî‘niñ hûlisine kildi yürüp
 Bilmedi yatқан yerin qançâ turup
 İçinde ebû Râfî‘ yatur irdi
 Yuqarı bülend câydan öy saldurup

2232 Qışşahân oqur irdi bir qışşanı
 Yaturdı ebû Râfî‘ tiñlep anı
 Hem yene ehl-i ‘ıyâl evlâdınıñ
 Çol öyde yatur irdi birge barı

2233 ‘Abdu’l-lâh taşqarıdan tiñlep turdı
 Barçası uyqlağan soñ içge kirdi
 Qay yerde yatқанlığın bilmek üçün
 Yâ Râfî‘ qaydasın dip âvâz kıldı

- 2234 Kimsin dip ebū Rāfī^c aytdılar söz
 ‘Abdu’l-lāh kılıç birlen urdılar tiz
 Urğanı qarağuda haṭā bolup
 Mel^c ünniñ a^c zāsına tigmedi hergiz
- 2235 Köñlüne bilgendür dip hayāl itdi
 Toqtalmay taşqarığa çıǵıp kitdi
 Artında hıçbir haber bolmağan soñ
 ‘Abdu’l-lāh özin yene içkeri iltti
- 2236 Kılıçın qoluna alıp kirdiler bāz
 Yā Rāfī^c kaydasın dip kıldı āğāz
 İlgeri mağan birev kılıç urdı
 Kimsin dip ebū Rāfī^c birdi āvāz
- B: 195 2237 ‘Abdu’l-lāh yene kilip kılıç urdı
 Bol yol hem haṭālıqbin tikmey turdı
 Karnına andın kiyin qoyup turup
 Bir merte kuvvet itip hamle kıldı
- 2238 Ol kılıç arqasınan itdi ötüp
 Söyledi öltürdi dip feryād itip
 Mebāda mini bilse uşlaydı dip
 ‘Abdu’l-lāh āsıǵısmin qaldı kitip
- T1; T2: 200 2239 Yolminen barur irdi tizlep qaçıp
 Rāfī^c ni öltürgenge köñli tasıp
 Kūçede barayatıp qarağuda
 Giz bolup bülend cāydan yıqıldı asıp
- 2240 Çol yerde bir ayaǵı sınıp kitdi
 Öziniñ süllesimin muhkem itdi
 Taşqarı qoyup kitgen tört aşhābqa
 ‘Abdu’l-lāh meşakḳatbin kilip yitdi

- 2241 İlgerki bolğan işniñ aytdı barın
Şādlandı ħorsend bolup barçası anıñ
Rāfī'ni öltürdi dip feryād itgen
İştitti kāfirlerniñ āvāzların
- 2242 Mel'ūnnıñ ölgenligin kāmil bilip
Barçası kaytıp kitdi yolğa kirip
Köterip 'Abdu'l-lāhnı meşakḫatbin
Şehrine Medīneniñ yitdi yürüp
- 2243 Resūl hem kilgenidin ħaberlendi
Aldınan qarşu çıǵıp özi bardı
Aşḥāblar peygamberni tavāf itdi
Būse ħıyp közge sürtüp ḳolun aldı
- 2244 Peygamber 'Abdu'l-lāhnı aldına alıp
Ayaǵın bir sıfadı ḳolun salıp
Ḥudānıñ ḳudretimın sınǵan yeri
Çol zamān bitip ḳaldı şıḥḥatlanıp
- 2245 Rāfī'niñ ölgenligin barça iştdi
Bol işden müslümānğa şādlıq yetdi
Eṭrāfda vaṭan itgen kāfirlerniñ
Ḥavf itip barınıñ hem rengi kitdi
- 2246 Bir ḳızı peygamberniñ Külşüm irdi
'Oşmānğa nikāḥ ḳılıp anı birdi
Resūlniñ iki ḳızın alǵan üçün
Laḳabda zī'n-nūreyn anı dirdi
- 2247 'Ömerniñ bir ḳızı irdi Ḥafşa nām
Çol yılı nikāḥlandı şāh-ı 'ālem
Yene de Zeyneb atlı bir ḥātūnnı

Nikāhlap resūl-i Hūdā aldılar hem

- 2248 Vücūdga uşbu yılı Hāsen kildi
 Anası resūl kızısı Fāṭma irdi
 Çol üçün ‘arablarınñ ‘ādetinçe
 ‘Alige ebū’l-Hāsen laḳab birdi

B: 196

ĠAZĀNĪ UḤUD

- T1; T2: 201
- 2249 Uḥud dip atın aytur bir ġazānı
 Peyġamber uşbu yılı kılğan anı
 Bedirden şikest tavıp ḳaytgandın soñ
 Mekkege kāfirlerniñ kildi barı
- 2250 Yürerdi kiçe kündüz ḳayġılanıp
 İlgeri ölgenlerni köñline alıp
 Ḳureyšler leşkeriniñ ġamın aytdı
 İslāmmin uruşmaḳğa yene barıp
- 2251 Eṭrāfnıñ barçasına ḳaber birdi
 Her yakdan atlanmaḳğa ādem kildi
 Hālīd bin Ṭalḫa Hārīş ‘Ikrima bar
 Barına ebū Süfyān serdār irdi
- 2252 ‘Askerniñ üç miñ irdi barı temām
 Yeti yüz içindeki savtlı ādem
 Ḳanča me ḫātunlar hem birge yürüp
 Mekkedden tışḳa çıkıp urdı ḳadem
- 2253 Ol sefer ‘Abbās çıḳmay turup ḳaldı
 Resūlğa bildirsem dip köñlüne aldı
 Ḳureyšniñ Medīnege kitgenligin
 Ma‘lūm ġıyp evvel āḫir ḫatğa saldı

- 2254 Tapşurdu bir ādemğa ta‘ yīn itip⁸⁷
 Bol haṭnı peygamberge bir dip iltip
 Ol ādem kiçe kündüz tinmey yürüp
 Üç künde Medīnege kildi yitip
- 2255 Resūlğa ‘ Abbās haṭnı birdi alıp
 Peygamber oḡup kördi naẓar salıp
 Şehrine Medīneniñ cār çaḡrıtdı
 Aşhābnıñ barı kildi haberlenip
- 2256 Āvāz ġıyp aşhābқа aytdı şāh-ı ebrār
 Kāfirler ‘ asker ilen kiledürler
 Şehirde ya şahrāda uruşmaḡnıñ
 Aytıñız köñlüñizde ǵaysısı bar
- 2257 Ba‘ zısı çıḡmalık dip haber berdi
 Bol sözni peygamber hem ǵabūl kördi
 Ba‘ zı bir aşhāblarğa haẓreti Ḥamza
 Baş bolıp çıǵalık dip aytur irdi
- 2258 Çıḡmaḡğa köp aşhābnıñ köñli bardı
 Āḡiri peygamber hem rızālandı
 Ol sefer müslümānnıñ ‘ askerlerin
 Sınatıp bir miñ üç yüz ḥesāb aldı
- 2259 Bar irdi münāfıḡdan üç yüz ādem
 Ketesi Übey oḡlı ‘ Abdu’l-lāh nām
 Resūldan yol üstünde yüz ǵaytarıp
 Şehirge ǵaytıp kitdi barı temām
- 2260 Uḡud dip aytur irdi taḡnıñ atın
 Bir taş yol Medīnege irdi yaḡın

B: 197

⁸⁷ Ādemğa: ādemni B

Şenbe kün Medīneden resūl çıǵıp
Şaf bağlap taǵқа birip turdı artın

T1; T2: 202

2261 Kildiler kāfirler hem yasav tartıp
Maǵnīler naǵme birlen her söz aytıp
İslāmıñ qarşusına kilip turdı
Her türli siyāseti ħaddin artıp

2262 Uĥudnıñ yene bir taǵ sol yaǵında
‘Ayneyn dip aytur irdi atın añla
Peyǵamber ‘Abdullāh atlı bir aştābın
Ta‘yīnlep illik irmin qoydı anda

2263 Dip aytdı yā ‘Abdu’l-lāh anda barıp
Ol taǵnı iĥtiyātdan turǵıl alıp
Ol cāydan başqa cāyǵa kitmeñizler
Biz maǵlūb bolsaq daǵı yā ne ġālib

2264 Ol tavǵa illik ādem barıp turdı
Şafların resūl-i Ĥudā tayār kıldı
‘Ukkāşe ‘askeriniñ oñ yaǵında
Solunda ebū Seleme Esed oǵlı

2265 ‘Ubeyde Sa‘d-i Vaqqās şaĥābeni
Aldına ta‘yīn itip qoydı anı
‘Ali min Sa‘d Ĥabbāb uşlap turǵan
Bar irdi müslümānnıñ üç tuǵları

2266 Şafların kāfirler hem ĥūb tūzetdi
Oñ yaǵqa Ĥālīd bin Velīd ötdi⁸⁸
‘Ikrima Cehil oǵlı sol yaǵında
Talĥaǵa tuǵ uşlap dip ta‘yīn itdi

⁸⁸ bin: ibn B

- 2267 Ortadan ebū Süfyān urun aldı
 ‘Ayneyngä ‘Āşnıñ oğlu ‘Amr bardı
 ‘Abdu’l-lāh Rābī‘ oğlu serdār bolup
 Ol küni oq atmaqğa ta‘yīnlendi
- 2268 Hātunlar şaf aldunda çıǵıp turup
 Naǵmeler çalır irdi her yan yürüp
 Yalgannan atın aytıp yıǵlar irdi
 Bedirde ölgenlerni zikir kılıp
- 2269 Kāfirden ebū ‘Amr tayyārlanıp
 Qasına illik ādem irtip alıp
 İslāmniñ tarafına oqlar atdı
 Meydānnıñ ortasına yaqın barıp
- 2270 İslāmniñ leşkeri hem na‘ra tartdı
 ‘Amrğa her tarafdan oq taş atdı
 Qavmimin ebū ‘Amr şikest tavıp
 Meydānnıñ ortasınan kiyin qaytdı
- 2271 Andın soñ iki yaqdan ir kuzǵalıp
 Atardı birbirine oq taş alıp
 Āhiri bahadırlar aralaşıp
 İşine birbiriniñ kirdi barıp
- B: 198 2272 Tuǵlar hem birbirine yaqın yürdi
 Uruşqa iki yaqniñ barı kirdi
 T1; T2: 203 Talha min hāzreti ‘Ali qarşu kilip
 İkevi tuǵın uşlap uruş kıldı
- 2273 ‘Aliniñ haddin artıq qahrı kilip
 Qılıçbin bir silteci cılve birip
 Talhanıñ baş söyegi tiñ bölünüp
 Maydānnıñ ortasında kitdi ölüp

- 2274 Enīsi ‘ Oṣmān kilip tuğun aldı
Kiz bolup ḥaẓreti Ḥamza kıılıç saldı
Bir qolı tuğ uşlağan yerge tüşüp
Mel‘ ünniñ cehennemge cānı bardı
- 2275 Ṭalḥa oğlu ebū sa‘ īd yildem yitip
Tuğnı uşlāp qarşu turdı uruş inip
Sa‘ d-i Vaqqās şaḥābeniñ atқан oqı
Sa‘ īdniñ gerdānınan kitdi ötüp
- 2276 Andın soñ Tābı‘ kilip Ṭalḥa oğlu
Ol tuğnı qoluna alıp tutup turdı
Bir aşḥāb Āşım atlı qarşu kilip
Anı hem bir oq atıp qatl qıldı
- 2277 Ṭalḥa oğlu Ḥāriş la‘ īn munı körüp
Tuğnı uşlap yüz qaytarmay turdı kilip
Çol zamān ‘ Āşım yene bir oq atıp
Anı hem nābūd itdi ber-hem birip
- 2278 Ṭalḥa oğlu Kilāb turdı tuğnı alıp
Öltürdi Zübeyr ibn ‘ Avvām barıp
Enīsi Ḥalāş kilip uşlap idi
Öltürdi ‘ Abdu’l-lāh oğlu dūçārlanıp
- 2279 Ol tuğnı Ārtāt kilib uşladı tiz
Atasın Şūraḥbil dip ayturdı söz
Meydānda bir müslümān qarşu kilip
Öltürdi Artātnı hem qoymay hergiz
- 2280 Tuğnı uşlap Ḥevāb atlı bir qul turdı
Kiz bolup ḥaẓreti ‘ Ali anı öltürdi
Ol küni islām kāfir aralaşıp

Artuqça bir qabaḥat uruṣ kıldı

2281 Bir aşḥāb pelvān irdi Dücāne nām
Resūlniñ qoluna alıp kılçın hem
Ayanbay kāfirlerge uruṣ kılıp
Şaflarını bozar irdi kılıp ber-hem

2282 Hem yene Ḥamza birlen ‘Ali barıp
Kāfirmin uruṣ kıldı kırğın salıp
Meydānnıñ ortasınan köterildi
Mekkege kaçmaq üçün yüz kaytarıp

2283 Aşḥāblar olca kılıp aldı malın
Hem yene esīr itdi ḥātunların
Ta‘yīnlep tağқа koyğan illik ādem
Bolarnıñ nażar itip kördi ḥālin

B: 199; T1; T2: 204 2284 Oyladı olca almaqğa anıñ barı⁸⁹
‘Abdu’l-lāh toqtatardı koy dip anı
Tur digen peygamberniñ sözün taşlap
At koydı tağdan çığıp barçaları

2285 ‘Abdu’l-lāh az ādemmin tağda qaldı
Kāfirler ‘Abdu’l-lāhdan ḥaberlendi
Ḥālid kip qalğanlarınñ barın kırıp
Ol tağnı müslümānnan tartıp aldı

2286 Caynaldı kaçқан kāfir tağқа barıp
Toqtadı muḥkem yerden urun alıp
İslāmniñ leşkerine özün urdı
Eṭrāfdan barçaları şevkun salıp

2287 Qabaḥat uruṣ bolıp ḥaddin astı

⁸⁹ Almaqğa: almaknı B

Artuqça müslümānlar qatdı sasdı
 Aşhāblar andın kiyin şikest tapıp
 Ayrılıp birbirinen āhır asdı⁹⁰

2288 Teñ bolup müslümānnıñ kitdi hāli
 Meydānnan yüz kaytarıp qaçtı barı
 Uruşda birin biri fervā kılmay
 Ba‘ zısın öltürürdi ba‘ zıları⁹¹

2289 Çol vaqtde leşker-i islām tört bölündi
 Birevi Medīnege barıp kirdi
 Qamalıp bir bölegi tağda qalıp
 Birevi her tarafğa qaçıp yürdi

2290 Birevi qaçmay turup uruş itdi
 Barçası şehīd bolup ölüp kitdi
 Hudānıñ qudretimın müslümānğa
 Ol küni usı türli şikest yetdi

2291 Kāfirler her tarafdan köterilip
 Meydānnan müslümānnı qovdı sürüp
 Resūlnıñ özi turğan cāylarına
 Şaf bağlap yasav tartıp kildi yürüp

2292 Umtuldı peygamberğa barı tamām
 Urnıdın qozğalmadı şāh-ı ‘ālem
 Qasında yardım bolup turur irdi
 Muhācir enşārīden on tört ādem

2293 Alarnıñ yetevi irdi muhācirden
 ‘ Alī min ebū Bekr ‘ Abdurrahman
 Zübeyr Sa‘īd ibni ebī Vaqqāş

⁹⁰ Ayrılıp: ayrıldı B

⁹¹ Öltürürdi: öltürdi B

‘Ubeyde ibni Cerrāh Talha birlen

2294 Hem yene enşārīden yetev irdi
Dücāne ‘Āşım Habbāb Hāriş dirdi
Muḥammed ibni Sellem yene Üseyyid
Süheyl dip Ḥayf oğlu ḥaber birdi

2295 Cebrāil hem Mikāil ferīsteler
Resūlgā birge turup boldılar yār
T1; T2: 205 Söytse hem bir Allāhdan ruḥşat bolmay
Ol küni uruş itmey tururdılar

B: 200 2296 Bir gürūh peygambergā boldılar kız
Oğ atıp na‘ra tartıp umtuldı tiz
Bol kilgen kāfirlerden saqlağıl dip
‘Alige resūl-i Ḥudā aytdılar söz

2297 Aldına kāfirlerniñ ‘Ali umtuldı
Bir ‘acīb yalguz özi uruş kıldı
Ketesin Hişām atlı katl itip
Meydānnan qalğanların qoyıp sürdi

2298 Umtuldı yene bir ḥalk anı körüp
İçne ḥazreti ‘Ali kirdi kilip
‘Amrın ‘Abdu’l-lāh oğlu yene öltürüp
Qaçırdı özgelerin şikest birip

2299 Resūlgā bir cemā‘at yene yitdi
Yubarmay ḥazreti ‘Ali uruş itdi
Bol uruş ilgeriden qatdı bolup
Qılıçı ortasınan sınıp kitdi

2300 Aldına peygamberniñ kildi ‘Ali
Resūlniñ bar irdi bir qılıçları

Zü'l-fiķār ol kılıĉğa at koyulğan
Peyĉamber Murtażāğa birdi anı

- 2301 Ėoluna zü'l-fiķārnı ‘Ali alıp
Ėaytadan na‘ra tartıp kirdi barıp
İlgeri barmaĉna koymas irdi
Ėureyšniñ kāfirine Ėur‘ān salıp
- 2302 Ėol zamān yuĉarıdan nidā kildi
Āvāz ğıyp “lā fetā illa ‘Alī” dirdi
Hem yene “lā seyf illa zü'l-fiķār” dip
Āsmānnan bir ferişte aytur irdi
- 2303 Ketesin Beşir atlı yene öltürüp
Meydānnan özgelerin ĉovdı sürüp
Usunday niĉe merte kilgenlerniñ
Barĉasın ĉaytarardı uruş ĉılıp

ĀN ĖAŻRETİ RESÜL-İ EKREMİNİŇ TİŞİ ŞEHİD BOLĜANI

- 2304 Bar irdi kāfirlerde tört bahadur
‘Abdu’l-lāh Ėamiyye oĉlı atlı kāfir
İkinĉi ‘Utbe ibn ebī Vaĉĉāş
Üĉünĉi Şehāb oĉlı ‘Abdu’l-lāhdur
- 2305 Törtünĉi Übey ibni Ėalef irdi
Aldına peyĉamberniñ bolar kildi
La‘neti ol mel‘ünler oĉ taş atıp
ResülĜa niĉe türli izā birdi
- 2306 Yüzine taşlar degip aktı ĉanı
Yerge hīĉ tamızmasdı resül anı
Eger de bir ĉaĉresi tamıp kitse

Çıkmasdı āhırğaça çöbniñ barı

- 2307 Cebrāil el- emīn munı körüp
 Ȳanların sürter irdi kökdin inip
 Çol vaȳtde ‘ Utbeniñ urȳan taşı
 Ağzına peygamberniñ tigdi kilip
- 2308 Ağzına resūl-i Hudā ȳolun ȳoydı
 Bir tişni öñ yağıdan şehīd boldı
 La‘ netī ol kāfirniñ zaȳmı birlen
 Mübārek ağızları ȳanȳa toldı
- 2309 ‘ Abdu’l-lāh Ȳamiyye oȳlı kildi yetip
 Resūlȳa ȳılıȳ urdı ȳamle itip
 Yıȳılıp resūl-i Hudā yirge tüşüp
 Atınıñ ayakları tayıp kitdi
- 2310 Öldi dip peygamberni na‘ ra urdı
 Barȳaga şeytān yürüp ȳaber ȳıldı
 Resūlni Ȳamiyye oȳlı öltürdi dip
 Medīne şehrine hem işitildi
- 2311 İşitip bol haberni leşker-i islām
 Ȳayȳırıp ȳafalanıp ȳıktılar ĳam
 Urnunda peygamberni körmegen soñ
 Rāstdur dip fehimledi barȳası hem
- 2312 Fāȳıma resūl ȳızı munı iştip
 Yıȳıldardı özün bilmey ısı kitip
 Medīne şehrindeki ȳalknıñ barı
 Nale ĳıyp yıȳılgar irdi feryād itip
- 2313 Kāfirler köterilip şavȳun saldı
 İras dip müslümānlar barı nāndı

Atınan çukur yerge resûl tüşüp
Urınan kozğalalmay yitip qaldı

2314 Ka‘b atlı bir şahābe Mālik oğlu
Peyğamber yatqan yirge nazar kıldı
Çukurnıñ ortasında atdan tüşüp
Resûlniñ tiri yatqan hālin bildi

2315 Köñlünde horsendlığı haddin ötdi
Aşhābqa haber birip āvāz itdi
Dip aytdı resûl-i ħudā ölgeni yok
Cemālin kerem itip Hāqq körsetdi

2316 Ka‘bga resûl aytdı şabır kılsan
Bol sözni işitmesün kāfirlerden
İlgeri aytkanıday öltürdim dip
Bolmasun hīç haberi miniñ birlen

2317 Ka‘bdan müslümānlar munı iştip
Eṭrāfdan her qaysısı kildi yitip
Ṭalḥa min ḥazreti ‘Ali atdan tüşti
Resûlni çığarmaqğa ṭaleb itip

T1; T2: 207 2318 Aldına peygamberniñ Ṭalḥa oturdı
Qolınan ḥazreti ‘Ali tutup turdı
Ṭalḥanıñ iki igennen muḥkem uşlap
Çukurdan taşqarığa çığıp yürdi

B: 202 2319 Resûlniñ ölmegenin yene bilip
Umtuldı köp kāfirler ḥamle qılıp
Artuqça bir qabaḥat uruş boldı
Meydānğa iki yaqdan ādem kirip

2320 Ziyād dir ibn Şāmit bir enşārī

Bar irdi qaşında on bir âdemleri⁹²
 Muḥammed Muştafâdan fatḥa alup
 Kâfirniñ meydânına kirdi barı

2321 Çol yerde uruş kıldı ḥaddın asıp
 Meydânda su urnına qanlar saçıp
 Âḥiri birin birin vefât bolup
 Şehîdlik barına hem boldı naşîb

2322 Meydânda Ziyâd özi yalğuz qaldı
 Anı hem köp kâfirler ortağa aldı
 Atınan yıǵılatun vaqtin bilip
 Aşḥâbdan yardım bolıp âdem bardı

2323 Ecretip alıp kildi kâfirlerden
 Peyğamber Ziyâd üçün boldı giryân
 Resûlniñ tizesine başın qoyup
 Tilinde kelme aytıp birdiler cân

2324 Bir kâfir qarşu kilip Ḥannân atlı
 Rancutıp aşḥâblarnı köp oq atdı
 Sen daǵı bol kâfirge oq atqıl dip
 Sa‘d Vaḳḳâş şaḥâbeğa resûl aytdı

2325 Sa‘d Vaḳḳâş sadâǵına oǵun salıp
 Ḥannânğa qarşu turup atdı barıp
 Ḥannânıñ cehennemge cânı kitdi
 Oq yitip gerdânına boǵazlanıp

2326 Kâfirler yene kilip ḥamle kıldı
 Eṭrâfdan müslümânğa oq cavdırdı
 Resûlniñ aşḥâbınıñ barçası hem
 Kâfirge oq bilen taş atıp turdı

⁹² On tört: on bir B

- 2327 Çol küni Talha atlı şaḥābeniñ
 Kaşında illik oğı bar irdi anıñ
 Evveldin peygambermin birge bolup
 Kāfirge oqlarınıñ atdı barın
- 2328 Ol küni islām tuğun Muş‘ ab alıp
 Urnunda turar irdi kitmey yanıp
 ‘Abdu’l-lāh Ḳamiye oğı karşı kilip
 Ḳılıçbin öñ qoluna çabdı barıp
- T1; T2: 208 2329 Muş‘ abnıñ kılçı yetip qolı sındı
 Tuğnı alıp sol qolımin tutup turdı
 La‘ neti Ḳamiyye oğı kılıç urup
 Muş‘ abnıñ sol qolun hem nābūd kıldı
- 2330 Bilekbin tuğnı turdı kısıp alıp
 ‘Abdu’l-lāh şehīd itdi nīze salıp
 Muş‘ abnıñ şūretinde bir ferişte
 Tüşürmey resūl tuğun tutdı barıp
- B: 203 2331 Usunday niçe yerde uruş yetdi
 İslāmğa barçasında şikest yetdi
 Huşūşān uşbu küni la‘ netiler⁹³
 Hāzreti Hāmzanı hem şehīd itdi

HAZRETİ EMİR HAMZANIÑ ŞEHİD BOLĠANI

- 2332 Hāmzanıñ şāḥībū’l-ḳur’ān qoyğan nāmın
 ‘Acemniñ pehlvānınıñ yaqğan barın
 Bol yerde ma‘ lūm itip bildireyin
 Ol irniñ qanday şehīd bolğanların

⁹³ Huşūşān: ḥusūsā B

- 2333 Bedrde öltürdi dip ‘Utbeni
Bildirip aytıp idim burun anı
Süfyānnıñ nikāhlangan hātunı irdi
Hind atlı ‘Utbeniñ bir kızları
- 2334 Öltürdi ‘Utbeni Bedir küni
Kīne ğıyp yürür irdi Hind munı
Ğureyşniñ leşkerimin birge kilgen
Cübeyrniñ Vaḥşī digen irdi kulu
- 2335 Cübeyrniñ Muṭ‘am atlı bir aġasın
Bedirde kisip irdi Ħamza başın
Cübeyr hem ḥayāl itip oylar irdi
Almaġğa aġasınıñ bir qışāşın
- 2336 Vaḥşīge Cübeyr Hindi aytdı kilip
Ħamzanı sin öltürseñ uruşğa inip
Öziñni āzād kılıp yubaramın
Köñliñniñ ḥāhlavinçe dünyā birip
- 2337 Vaḥşī hem anıñ sözün qabūl kördi
Ħamzanıñ qarşusına yitip kildi
Ol küni ḥazreti Ħamza uruş kılıp
İçinde köp kāfirniñ yürür irdi
- 2338 Kōluna iki kılıç birden alıp
Yürerdi yalguz özi qur’ān salıp
Aldına kız kilgenin öltürürdi
Artına qaramasdı qayıp yanıp
- 2339 Ħamzanıñ Vaḥşī körüp bol uruşın
Özinen artıq bilip qılğan işin
Bir tāşnıñ arqasına yaşırandı

Kitürüp korkğannan ‘aql-ı hüşin

T1; T2: 209
 2340 İskermey hâzreti Hâmza kitdi ötüp
 Artınan Vahşî turup kildi yitip
 Hâmzanıñ arqasınan nîze urdı
 Öziniñ kuvvetinçe hamle itip

2341 Nîzesi ötüp kitdi işin yarup
 Atıdın yirge tüşdi ısın tanıp
 Şehîdlik derecesin naşîb itip
 Cennetge rûh şerîfî kirdi barıp

B: 204
 2342 Hâmzanıñ Vahşî kördi yıqılğanın
 Aldılar işin yarıp bağrın anıñ
 Öltürdim düşmanıñnıñ bağı çol dip
 Hindîge alıp kilip berdi barın

2343 Bağırnı Hindî kilip qolna aldı
 Ağzına kovanğannan anı saldı
 Yutqannan artılğanın yirge taşlap
 Hâmzanıñ ölügine yitip bardı

2344 Çol zamân kulaq burnın kisdi yene
 Taşlamay alıp kitti barın heme
 La‘ netî ol mel‘ ünlar kısaşlıqbin
 Usunday köp kemçilik körsetdi aña

2345 Hudānıñ her ne kılsa hukmi küşti
 Mü’minge lâyıq kördi bol yumuştı
 Söytse hem kâdir Hudā bendesine
 Sebebsiz işlemeydi her bir işdi

2346 Usunday müslümânlar bolmaqğa hâr
 Mu‘ teber kitâblarda üç sebeb bar

Evveli Bedir küni qolğa tüşgen
Bendeni dünyâ fulğa satdurdılar

- 2347 Bol işi dergâhına tiris kildi
Allahdan nâzil bolup âyet indi
Dünyâğa dînni satqan künesi üçün
Uğudda usı türlü izâ kördi
- 2348 ‘Abbâsdan ikincisi kâğız yitdi
Aşhâbnıñ bol haberni barı işitdi
Yâ resûl kâfirler köp biz azmız dip
Köñlünde qorqğanlıqın izhâr itdi
- 2349 Peyğamber aşhâbqa aytdı qorqmañız siz
Kâfirden az bolsaq da körmekge biz
Hamza bar işimizde ne qayğı bar
Köp bolup cengelmeydi aqlâ hergiz
- 2350 Bol sözge qahrı kilip bir Allahnıñ
Hamzanıñ usı türi qıldı ħâlin
Üçünçi uruş küni ‘Abdu’l-lâhğa
‘Anneyndin buyurmadı quzğalmağın
- 2351 Resûlniñ illik âdem sözün çığıp
At qoydı kâfirlerge tağdan çığıp
Çol yirni âħirinde kâfir alıp
Qaçırdı müslümânı şikest qılıp
- T1; T2: 210 2352 Taqdîrniñ yazğanında munıñ barı
Söytse hem sebeb qılıp bildirdi anı
İlgerki müdde‘âğa yene kilip
Aytayın ‘Uğuddakı vaqı‘ anı
- 2353 Peyğamber ölmedi dip haber birdi

Eṭrāfdan aşḥāblarınıñ barı kildi
Kāfirler ilgeri aytқан tertibimin
Dem be dem uruş kıılıp turur irdi

B: 205

2354

Bol uruş kıatdı bolıp ḥaddin astı
Urnıdın kötermekge yaqınlaştı
Peyğamber aşḥāblarga emir itip
Çıkmağğa tağ başna kıadem basdı

2355

Süfyān hem ‘askerimin tağқа umtuldı
İslāmınıñ leşkerimin kıatar yürdi
Kāfirni tāğ başna çığarma dip
Peyğamber kıol köterip du‘ā kııldı

2356

Köñlüne kāfirlerniñ kıorqu inip
Tokıadı çıkmaqlıqın kıyın körüp
Muḥammed bol leşkerde bar ma didi
Aşḥābқа ebū Süfyān āvāz birüp

2357

Peyğamber aytmağıl dip emr kııldı
Bar ma dip ebū Bekr na‘ra urdı
Aña hem hıçbir cevāb birmegen soñ
‘Ömerniñ aḥvālinen yene sordı

2358

Aşḥābnıñ barçası hem aytmadı söz
Kıavmine ebū Süfyān aytdılar tiz
Bolarnıñ barçası hem ölgen iken
Bermedi anıñ üçün cevāb hergiz

2359

Peyğamber cevāb ber dip kııldı a‘lām
Dip aytdı selāmetdür barçası hem
Aşḥābқа Süfyān aytdı Bedir küni
Uruşda cengip irdiñ bizni ol dem

- 2360 Lāt ‘Uzza uşbu küni yardım birip
 Қаçırdıқ meydān yerden sizni cengip
 Va‘ de çol kiler yılı ikimiz hem
 Bedirde uçrasalıқ yine kilip
- 2361 Bol sözden müslümānga şādlıқ yitdi
 Bedirge baramız dip āvāz itdi
 Қureysniñ kāfirleri andın kiyin
 Öziniñ menziline қaytıp kitdi
- 2362 Peyğamber aşhābımin tağdan indi
 Barçasın şehīdlerniñ yürüp kördi
 Alarğa resūl-i Hudā namāz oқup
 Kiyimmin yatқан cāyğa barın kömdi
- T1; T2: 211 2363 Hāmzanıñ şehīdligin körüp resūl
 Artuқça hafalanıp boldı melül
 Dip aytdı bol Hāmza üçün қureyslerniñ
 Yetmişin öltürürmin қılıp maқtul
- 2364 Peyğamber bol sözni aytıp қасem içti
 Allahdan nāzil bolup āyet tüşti
 Maзмūnı yā Muḥammed şabır eylep
 Ant itip қılma didi munday isti
- 2365 Қaldırıp resūl-i Hudā bol ḥayālin
 Tevbe ғıyp yetmiş itdi istiğfarın
 Faзlımin қādir Hudā ‘afv itdi
 Dostınıñ ḥafalıқbin aytқанların
- B: 206 2366 Aşhābdan yetmiş ādem şehīd boldı
 Ol küni kāfirlerden otuz öldi
 Peyğamber Medīnege dāḥil bolıp
 Öziniñ ḥucresine kilip қondı

- 2367 ‘Uḥuddan ḳureyšler hem ḳaytdı yanıp
Caynalıp bir menzilge ḳondı barıp
Barçası kāfirlerniñ gingeş itdi
Ortağa usı türli sözni salıp
- 2368 Muḥammed yā ṣaḥābe ketesiniñ
Meydānda öltürmediñ birde birin
İrtege ḳaytıp barıp barın ḳırıp
Alarnıñ yok ḳılalıḳ tutḳan dīnin
- 2369 Evvelī bol sözni aytḳan ‘Ikrima irdi
Ḳureyšniñ barçası hem ḳabūl kördi
Kāfırlar yene ḳaytıp kiledür dip
Resūlğa cānsızlardan ḥaber kildi
- 2370 Peyḡamber cār ḳaḳırttı emr itip
Aşḥāblar tayyārlandı munı iştip
Uruşniñ irtesige yekşenbe kün
‘Askerin müslümānnıñ çıktı irtip
- 2371 Urnına Mektūm oḡlun ta‘yīn ḳıldı
Muhācir tuḡun uşlap ‘Ali yürdi
Uḥudniñ uruşına barmağanlar
Resūlniñ fermānımin çıḳmay turdı
- 2372 Bir cāyğa Ḥamīr Esed at ḳoyulğan
Çol yirge barıp ḳondı ehl-i īmān
Ot yığıp biş yüz yerden meş‘al itti
Aşḥāblar peyḡamberniñ emri birlen
- 2373 Bir ādem barur irdi yolmin kitip
Resūlniñ otın körüp kitdi ötip
Peyḡamber köp leşkermin yatıpdur dip

Bildirdi kıreyşlerğa izhâr itip

- 2374 Kâfirler munı iştip kayğılandı
Mekkege tün içinde kaytıp yandı
Resûl hem Medînege kaytıp kilip
Öziniñ câylarında karar aldı

T1; T2: 212

HİCRETNİŇ TÖRTÜNÇİ YILINDAĞI VÂQI' A

- 2375 Munıñmin üçünçi yıl bolıp temâm
Tört yılğa hicret sene koydı qâdem
Bol yılınıñ evvelinde Râcî' atlı
Seriyyege on şahâbe bardı ol dem

- 2376 Bol türli tafşîlinde aytoldı söz
Uğudda islâm kâfir bolğanda kız
Talhanıñ Tâbî' Hâriş iki oğı
Kureyşniñ tuğun uşlap turdılar tiz

- 2377 Resûlniñ ' Âşım atlı bir aşhâbı
Meydânda qatl itip öltürdi anı
İsmine Seleme dip laqab bolğan
Talhanıñ bar irdi bir hâtunları

B: 207

- 2378 İki oğlun öltürgenin hâtun bilip
Qavmine haber birip aytdı yürüp
' Âşımniñ başın her kim alıp kilse
Yüz tive birer irdim en' âm kılip

- 2379 Başınıñ kâse kılip süyeklerin
İçerdim şarâb koyup içne anıñ
Hâtunniñ usı türli aytqan sözi
Etrâfniñ haberdâr gıyp irdi barın

- 2380 Bir kâfir Hâlid oğlu atı Süfyân
Bilgili pehlvân irdi atı çıkan
Hindli atlı kabîleniñ serdârı irdi⁹⁴
Va‘ desi birge irdi kıreyş birlen
- 2381 Süfyân hem haberlenip munı işitdi
Almağğa yüz tiveni köñli kitdi
‘ Āşımni ħîle minen öltürsem dip
Köñlünde ol la‘ neti ħayâl itdi
- 2382 Yubardı yeti âdemni Medînege
Kavminiñ ketesi irdi barı heme
‘ Āşımni yalğan aytıp alıp kil dip
Öyretti ħîle minen köp söz aña
- 2383 Yetevi Medînege kildi yürüp
Resûlni tavâf itti içge kirip
Dip aytdı yâ Muḥammed dînge kirdik
Ḥaqqnı bir sizni resûl-i bir Ḥaqq bilip
- 2384 Kavmimniñ barçası hem kirdi dînge
Tevḥîdniñ kelmesin aldı tilge
Allahnıñ şerī‘ atin aytatuğun
Ḥıçkim yok şehrimizde uşbu künde
- 2385 Çol üçün ‘ arz itemiz sizge kilip
Bizlermin birgeşiñniz barsa irip
Allahnıñ emr-i ma‘ rûf nehy-i münker
İşlerin öyreterdi ta‘ lîm birip
- T1; T2: 213 2386 ‘ Āşımniñ burunnan bar yaqınlığı
Bizminen yubarsañız koşup munı

⁹⁴ Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Recî‘ Vak‘ ası” (Benî Lihyân Kabilesi), TDVİA, C. 34, İstanbul, 2007, s. 510- 511.

Hindliniñ barça halkı dīnge kirip
Eṭrāfğa cāylardı islām dīni

2387 Alarnıñ bol sözine resül sindi
‘ Āşımniñ barmagna cevāb birdi
Bar digen peygamberniñ ruḥşatımın
On aşhāb yoldaş bolup ǵasna irdi

2388 ‘ Āşımni ta‘ yīnledi serdār itip
Kāfirler Medīneden ǵıqtı irtip
Ǵavmine ḥaber aytıp bildirmekge
İlgeri bir ādemi ǵaldı kitip

B: 208

2389 Ol ādem özgelerden burun bardı
Süfyān hem munı iştıp ḥorsendlendi
‘ Askerden iki yüzni ǵasna irtip
Aşhābniñ kileyetǵan yolun aldı

2390 Rāci‘ de bolar minen boldılar kiz
Şaf baǵlap iki yaǵdan atışdı tiz
Aşhāblar bülend cāydan urun alıp
Özlerin kāfirlerge barmadı hergiz

2391 ‘ Āşımğa Süfyān aytdı sözüm tiñle
Uruşǵa kilmep idiñ bizler munda
İkimiz va‘ deleşip dost bolalıǵ
Sen indi bizniñ birlen uruş ǵılma

2392 Süfyānğa ‘ Āşım aytdı söziñ yalǵan
Nāmerdiñ min imesmin tilge nānǵan
La‘ netī sin kāfirmin dost bolmay
Ǵılmaǵıl öz işiñnen köñliñe alǵan

2393 Munı dip miltık atdı yene turup

Nīze aldı ƣalgannan soñ oƣ tavlısıp
 Nīze hem ortasınan sınıp kitdi
 Ƣılıçbin yene turdı ƣamle ƣılıp

2394 ‘ Āşımniñ birge bargan aşĥābları
 Oƣ atıp özin birmey turdı barı
 La‘ netī kāfirler hem şavƣun salıp
 Etrāfdan alar irdi ortaƣa anı

2395 Kāfirden ol kün öldi illik ādem
 Dūzaĥƣa otun boldı barı temām
 Aşĥābdan altı kişi şehīd bolup
 Cennetniñ bostanına urdı ƣadem

2396 Kiçgeçe ĥazreti ‘ Āşım köp uruşdı
 Körsetdi bahadırlık her bir işti
 İssiz ir düşmeniniñ köpliginen
 Ƣan aƣıb a‘ zāsına yara tüşti

2397 Ölmekge yaƣınladı vaƣtı yetip
 Uruşdan ƣolun tartdı ĥāli kitip
 Allahƣa münacāt ƣıyp aytur irdi
 Köñlünde cān-ı dilmin zārılık itip

T1; T2: 214

2398 Dip aytdı ey Ĥudā yā Ĥākım-i küll
 Ölgen soñ başımni alur kāfirler bol
 Ƣalĥanıñ ĥātunına kāse ƣılmay
 A‘ zamnı ƣudretiñmin emānda ƣıl

2399 Munı dip kelme aytıp berdiler cān
 Āt ƣoydı ba‘ zıları kāfirlerden
 ‘ Āşımni saƣlaƣıl dip ƣādir Ĥudā
 Errege fermān itdi ƣudret birlen

- 2400 Erreler Hakk emrimin kökdin inip
Kāfirniñ baş közlerin çaqtı kilip
İlgeri barmağna qoymas irdi
Alarğa haddin artuq izā birip
- B: 209 2401 Kāfirler munı körüp hayrān qaldı
‘ Āşımğa baralmasdan qayıp yandı
Erreniñ tün bolğanda közi körmes
Andın soñ alamız dip köñlün aldı
- 2402 Çol zamān āsmān yüzi bulutlanıp
Bir ‘ acīb qarqın kildi yamğur yağıp
Ol küni ölüklerniñ barçası hem
Urnıdın ġāib boldı silmin ağıp
- 2403 ‘ Āşımni a‘ zāsımın cennetge iltı
Dūzağğa kāfirlerni dāhil itdi
Kāfirler tün bolğan soñ izlep kilip
Urnıdın tapalmasdan qayıp kitdi
- 2404 Aşhābniñ indi qalğan törtevelerin
Kāfirler turur irdi qamap barın
Süfyānnıñ hile qılğan sözine irip
Uruşmay qolğa tüşdi barçası anıñ
- 2405 Körsetdi uşlağan soñ her bir işti
İkevi fī‘ lin bilip yene uruştı
Kāfirler āhirinde ġālib bolup
Bolar hem şehīdlikniñ cāmin işti
- 2406 Hābībbin qolğa tüşüp Zeyd turdı
Mekkege ikevin hem alıp yürdi
Qureyşniñ kāfirleri horsend bolup
Süfyānğa qança nerse en‘ ām kıldı

- 2407 Bir cāygā Ten‘im atlı qurdı dāreyn
 Kavminiñ haber itip caydı barın
 Ölgenniñ kışāşı üçün öltürmekge
 Kiltürdi dār tübüne ikevlerin
- 2408 Kāfirge hażreti Hābīb aytdı turup
 Mühlet bir sizler mağan az kiydirip
 Bendelik hıdmetimni bitgereyin
 Allahğa iki rek‘at namāz kılıp
- T1; T2: 215 2409 Qureyslere anıñ sözün qabül aldı
 Secdege hażreti Hābīb başın saldı
 Allahğa iki rek‘at namāz oqup
 Bol namāz andın beri sünnet qaldı
- 2410 Kāfirler dār başına erqān salıp
 Hābībni yuqarığa tartdı barıp
 Dip aytdı bol ölümnen qutulursın
 Allahdan qaytdım digil ağızınga alıp
- 2411 Alarğa Hābīb aytdı kāfir nādān
 Bu sözni işleydi dip aytma mağan
 Hudāy bir hem Muḥammed peygamberi
 Gümrāh siz yol adaşkan barıñ yemān
- 2412 Alarğa köp söz aytıp usı türli
 Qıbleğa kelime aytıp yüz ökürdi
 Dostunga selāmımnı yetküzgil dip
 Allahnıñ dergāhına zārī kıldı
- B: 210 2413 Bedirde ölgenlerniñ yaqınları
 Qoluna nīze kılıç alıp barı
 Qançame a‘zāsına zaḥım urup

Āhîrî şehîd itip öltürdi anı

- 2414 Andın soñ Zeydni hem kışâş kılıp
Ölgenniñ yakınları öltürdi urıp
Kırk pehlvân andın kiyin közet itdi
Hâbîbni dâr başınan almay turup
- 2415 Evvel kilgen aşhâblarnı barçası öldi
Tiñleñiz yene bir söz aytay indi
Mescidde bir kün resûl oturganda
Cebrâil haqq emrimin haber birdi
- 2416 Dip aytdı yâ Muhammed hayru'l-enâm
Olarda Hâbîb aytdı sizge selâm
Aşhâbnıñ barçasın hem öltürdi dip
İlgerki vâkı' a aytdı temâm
- 2417 Peygamber munı iştip kaygılanıp
Aşhâbқа haber birip aytdı nâlıp
Cennetden ol kişiniñ urnı bolsun
Hâbîbni dâr başınan kilse alıp
- 2418 İştip Zübeyr ibn 'Avvâm turdı
Peygamber fâthâ birüp ruhsat kıldı
Hem yene Miqdâd ibn Esved digen
Koşulup bir şahâbe yene yürdi
- 2419 İkevi kündüz yatıp tünde yürüp
Barurdı koymasun dip birev bilip
Kırk pehlvân kureyşlerniñ kâfirinen
Hâbîbni yatur irdi közet kılıp
- 2420 Ten' ımga tün içinde bolar kildi
Çol vaqıtde güzetçiler uqlap irdi

T1; T2: 216

Ölgenge kırk kün kâmil bolğanında
 Һabībni dār başınan alıp kördi

2421 Қараса cerāhatdan ақадur қан
 А‘zāniñ барçası hem yoқ islengen
 Ыкеvi түn içinde қайтıp kitdi
 Ölüknı aldına alup kizek birlen

2422 Ыrtemın közetçiler kördi turup
 Ölüknı алғанлығын kâmil bilip
 Evvel kitgen aşhâblarnıñ izi birlen
 Artıdın yetmiş âdem yitti қойıp

2423 Ыкеvi munı körüp Һayrân қалdı
 Ölüknı ‘ilâcı yoқ yirge saldı
 Һabībni kâfirlerden saқlağıл dip
 Allahnıñ uluғ atın aғzına aldı

2424 Çol vaқtde kâfirler hem yaқın yitdi
 Һabībni almaқ üçün taleb itdi
 Һudâniñ қудretimин yir yarılıp
 Ölüknı öz içine alup kitdi

B: 211

2425 Ыкеvi munı körüp Һorsendlenip
 Kâfirniñ qarşusına turdı barıp
 Zübeyrniñ heybetine tākāt қılmay
 Uruşmay барçası hem қайtdı barıp

2426 Aldına peygamberniñ Zübeyr kildi
 Bildirip bolğan işdin Һaber birdi
 Һabībni алғанлығын işitgen soñ
 Resûlniñ âz teselli köñline itdi

HİKÂYE-İ SÜFYÂN-I LA‘NNIÑ ÖLGENİ

- 2427 Usunday köp iş kıldı Süfyān-ı la‘n
Aytayın indi yine anıñ hālin
Resūlmin uruşmaqğa taleb itip
Eṭrāfıññ haber birip caydı barın
- 2428 Peyğamber kilgüçiden munı işitdi
Köñlüne bol haberden melāl yitdi
Süfyānnı öltüretün bar mugan dip
Aşhābnıñ barçasına izhār itti
- 2429 Abdu’l-lāh tura kilip Üneys oğlu
Resūlğa bol sözni ayıp ‘arz kıldı
Süfyānnı öltürmekge min barayın
Şüretin bildiriñiz her bir türli
- 2430 Peyğamber haber berdi ‘Abdullahğa
Her vaqtde öltürgeli barsañ aña
Süfyānnı körgeñiñde şeyṭān-ı la‘n
Köñlüne qorqu hayāl salgay yene
- T1; T2: 217 2431 Abdu’l-lāh peyğamberden munı işitdi
Niçe kün yol yapduğın tayār itdi
Resūlden fatḥa tilep ruḥṣat alıp
Seferğa yalguz özi yürüp kitdi
- 2432 Bir cāyğa at qoyulğan Baṭn-ı ‘urne
‘Askerman yatur irdi Süfyān anda
‘Abdu’llāh kiçe kündüz tinmey yürüp
Āḥiri bir künlerde bardı aña
- 2433 Heybetli ortasında birev kördi
Köñlünde şüretinen qorqu indi

Aytkanı peygamberniñ çol iken dip
Aldına yolukmağğa yakın kildi

- 2434 Süfyānga selām berdi içke kirip
Qasına oturgızdı hālin bilip
Bol yirge ne yumışga kildiñiz dip
Soradı müdde‘ āsın suvāl kılıp
- 2435 Abdu’l-lāh bol sözni ayıp cevāb birdi
Muhammed Medīnege kaçıp kildi
Tutmağğa şerī‘ ati āğır bolup
Halkımız cebirlenip izā kördi
- B: 212 2436 Çol üçün köñlümüzde huşūmet bar
Azlıqdın uruşmağğa bolmaydurlar
Etrāfdan Medīnege düşmen kilse
Oylaymız anıñ birlen bolmağğa yār
- 2437 İştüdük siz kıldı dip ‘ asker ğamın
Min kildim haqīqatin bilmekge anıñ
Eger de Medīnege atlansañız
Qavmimniñ qosar idim sizge barın
- 2438 Şādlandı Süfyān-ı la‘ n munı iştip
Bildirdi atlanmağın izhār itip
Abdu’l-lāh kuvvet birüp işendürdi
Her yerden niçe türli söz körsetip
- 2439 İkevi va‘ deleşip köp söz aytdı⁹⁵
Kiç bolup cāylarına barı kaytdı⁹⁶
Barçaga Süfyān-ı la‘ n cevāb birip
Öziniñ çadırına yalguz yatdı

⁹⁵ Söz aytdı: sözleşdi B

⁹⁶ Kiç bolup: köp bolup B

T1; T2: 218

- 2440 Abdullāh yalıñ kılıç qolna alıp
 Çadırğa uqlağan soñ kirdi barıp
 Süfyānnıñ yatқан yirde başın kisti
 Allahnıñ atın aytıp kılıç salıp
- 2441 Başnı alıp tün içinde çıktı yalğuz
 Hıç kimge bilinmesdin qaytdılar tiz
 Kün çıgar mezigilinde kirip yatdı
 Sıyarlıq bir çuqurğa uçasıp kiz
- 2442 Hudānıñ kudretimın çol zamānda
 Örmekçi hāzır bolıp kildi aña
 Üstüne ol çuqurnıñ türin qurıp
 Ağzınıñ yafıp qoydı barın heme
- 2443 İrtemın kāfirler hem qodı turup
 Abdu'l-lāh yatқан yirge yitti yürüp
 Bol yerde ādem bar dip oylamadı
 Örmekçi qoyğanın soñ türin qurup
- 2444 Tapalmay barçası hem qaytıp kitdi
 Elqışsa ādem körmey ol kün ötdi
 Her küni kündüz yatıp tünde yürüp
 Şehrine Medīneniñ kilip yitdi
- 2445 Resūlnı tavāf itdi mescidge inip
 Aldına tartu itdi başnı igilip
 Peyğamber Abdullāhdan rızālandı
 Haqqında qol köterip fatha birip
- 2446 Hem yene en'ām itdi bir 'aşānı
 Öziñmin alıp bar dip cennetge anı
 'Ömriniñ āhırinde vaşıyyetbin

Laḥidge birge koydı oğlanları

2447 Maḥşerge cayılğanda cin min ādem
Tirilip kŭrdın çıkar Abdullāh hem
Resŭlniñ ilgeri aytқан va‘ desimin
‘ Aşāmin cennet içre koyğay қadem

B: 213

2448 Çol yılı yine қıldı bir seriyyeni
Yüz illik aşḥāb irdi anıñ barı
Kāfirler uruş қılmay қаçıp kitdi
Ḥesābsız қолға түшти dünyā malı

2449 Bir seriyye yine boldı uşbu yılda
Aytarlıқ көp ḥādişe yoқdur munda
Aşḥābқа bir merte şikest yitdi
Bir ’iniñ ma‘ ūnetŭ’l-қudŭgunda

2450 Resŭlğa ‘ Āmir atlı birev kilip
Söylesti dīnge inmekge va‘ de birip
Necdīge Ḥaққnıñ emrin öyretmekge
Aşḥābdan yetmiş ādem çıktı irip

2451 Kāfirden ‘ asker kilip Ma‘ ūnede
Aşḥābnıñ ortağa aldı barın heme
Ol kŭni müslümānga şikest yitip
Barçasın şehīd itip қırdı yine

2452 Peyğamber munı iştip hafalanıp
Қırқ күndey du‘ ā қıldı қатdı nālıp
Aşḥābnı şehīd itgen kāfirlerniñ
Barçasın helāk it dip aғzına alıp

- 2453 Ketesi ‘Āmir bin ʿUfeyl irdi⁹⁷
 Keselmin ʿā‘ūn atlı cānın birdi
 Utbe Reml Zekvān ʿabīleniñ
 Halkınıñ barçasına kesel kildi
- T1; T2: 219 2454 Yehūdniñ benī Naẓīr ʿabīlesi
 Hayy İbn Aḥṭab atlı irdi başı
 Düşmenlik kılmaslıqğa peygambermin
 Bar irdi ilgeriden hem va‘desi
- 2455 Bir küni ol ʿavmğa resūl barıp
 Bir yirde otur irdi ʿarār alıp
 Resūlni öltürmekge hayāl itdi
 İlgerki va‘de ʿılğan sözün tanıp
- 2456 Cebrāil Hakk emrimin kökdin indi
 Yedūdniñ bol işinen haber birdi
 Alarnıñ fi‘lin bilip resūl-i Hūdā
 Şehrine Medīneniñ ʿaytıp kildi
- 2457 Aşḥābқа atlansun dip cār ʿaḳırdı
 İslāmniñ leşkeriniñ barı yürdi
 At ʿoyğan ibn Mektūm bir aşḥābın
 Urnına Medīnege ta‘yīn kıldı
- 2458 Resūlniñ ‘Ali yürdi tuğun alıp
 Naẓīrniñ eṭrafına turdı barıp
 Uruşқа yehūdlar hem tayyārlandı
 Berk itip dervāzesin ʿılfin salıp

⁹⁷ Bin: ibn B

- 2459 Şaf bağlap müslümânlar karşı turdı
İkevi birbirine ok cavdırdı
Peşinnen namâz-ı heftin bolğanınça
Artuqça bir kabâhat uruş kıldı
- B: 214 2460 Ayturdı bir yehūdni Ğarūra dip
Aşhâbka yalguz turup ok atdı köp
Resûlniñ özi oturğan çadrına
Her zamân atқан oğı tyardı kip
- 2461 Ğarūra on yehūdbin tıska kildi
Resûl hem aşhâblarğa cevâb birdi
Dücâne hazreti ‘Ali hem Süheyl
On âdem şahâbeden uruşka indi
- 2462 Öltürdi Ğarūranı ‘Ali barıp
Kildiler barınıñ hem başın alıp
Uruşdan barça yehūd kolun tartdı
Könlüne kâdir Hudâ korku salıp
- 2463 Arağa iki yaqdan âdem yürdi
Va‘ demin ahrinde bitim kıldı
Her yaqğa köñli söygen kitsünler dip
Qaldırıp hûlî cāyın her ne türlü
- 2464 Her biri bir tive yük aldı artıp
Almadı hîç nerseni munan artıp
Etrâfda her şehirge köçüp kitdi
Kilmesge va‘ de kılıp yine kaytıp
- 2465 Köp qaldı yehüdlerniñ dünyâ malı
Peyğamber hesâb kılıp aldı anı

T1; T2: 220

ır kılıç illik şavıt ęolęa tüşti
Bar irdi niçe türlik encāmları

2466

Peyęamber Medīneęe ęaytup kilip
Baręasın muhāciręe berdi olup⁹⁸
Ol sefer enřārīler nerse almadı
Resūlniņ mařlaęatın ęabūl kōrūp

⁹⁸ Olup: bōlūp B

2467 Resūlniñ enşārīden köñli tindi
 Haqqında qol köterip du‘ā kıldı
 Kitābda Bedr-i Şafrāt qoyulğan nām
 Peyğamber bir ğazveğa yene yürdi

2468 Qaytarda ebū Süfyān ‘Uḥud küni
 Resūlğa aytip irdi aytip munı
 Bedrniñ quduğunda ikimiz hem
 Dip irdi uçrasalıq kiler yılı

2469 Peyğamber ol va‘desin kütüp turdı
 Yürmekniñ cār çaqırtıp ğamın kıldı
 Ol sefer muhācirīn enşārīden
 Miñ biş yüz ādem alıp yolğa kirdi

2470 ‘Abdu’l-lāh Revāḥa oğlun Medīnege
 Urnına ḥalīfe ğıyp kitdi yene
 At encām her ne türli şavıt kılıç
 Bol sefer tayyār itdi barı heme

2471 Qureysniñ kāfiri hem munı iştip
 ‘Askerniñ tayārladı ğamın itip
 Mekkedden ebū Süfyān tısqa çıktı
 İki miñ kāfirlerden ādem irtip

B: 215

2472 Bir cāyğa Zahrān atlı bolar kildi
 Cānsızlar peyğamberden ḥaber birdi
 Resūlniñ kilgenligin işitgen soñ
 Köñline kāfirlerniñ qorqu indi

2473 Alarğa uruşmaska ḥayāl yitdi
 Bol yılı qahtlıq dip bahāne aytdı
 Aytolğan Mer’ü’z-zahārān menziline
 Mekkege ebū Süfyān qayıp kitdi

2474 Kureyşden peygamber hem haber alıp
 Bedirden aşhâbımın kaytdı yanıp
 Ol sefer kâfirlermin uruş bolmay
 Şehrine Medîneniñ kirdi barıp

2475 Resûlniñ Zeyneb atlı hâtûnı irdi
 Buyruqtı ecel yetip çol yıl öldi
 ‘Osmânnıñ ‘Abdu’l-lâh atlı bir oğlına
 Uşbu yıl vefât bolıp ecel kildi

2476 Bir ‘ıyâl Ümmü Seleme irdi nâmı
 Peygamber nikâh kılıp aldı anı
 Haqqında niçe merte âyet inip
 Hamırnıñ harâm boldı içmekleri

T1; T2: 221

HİCRETNİÑ BİŞİNÇİ YILINIÑ VÂKİ‘ ALARI

2477 Hicretge bişinçi yıl boldı sene
 Ol yıl hem gazât kılıp yürdi yene
 Evveli bir gazâğa resûl bardı
 Birilgen Zâtü’r-rıķā‘ laķab aña

2478 Sebebi bol gazveniñ uşbu irdi
 Şehrine Medîneniñ birev kildi
 Şa‘lebe benī Esmār leşker caynap
 Atlanmaķ oylaydı dip haber birdi

2479 Peygamber ol âdemnen munı iştip
 ‘Osmânnı Medînege ģalīfe itip
 Seferġa resûl-i Ĥudā çıġıp kitdi
 Aşhâbdan tört yüz âdem ķasna irtip

- 2480 olında ba' zılarınıdır yeti y z
 Rı 'nı menziline bardılar tiz
  rleri taka aıp kitip irdi
 Tapmadı h tunlardan baka ni hergiz
- 2481 Oylandı m sl m na bol hay l kıyp
 K firler h le kılıp turandur dip
 Nam zın orkunbin ed  kılıp
 Ol yerde hay l itip turmadı k p
- 2482 Almadı m lların hem talan itip
 Totalmay Med nege aldı kitip
 Peyamber a bımın aytıp kildi
 On bi k n ol seferde ortada  tip
- B: 216 2483 D met 'l-cendel atlı bir az a
 Peyamber sefer itip ıktı yine
 Res lni  ol seferı barmalıı
 Bol t rli bolıp irdi sebep mu a
- 2484 H kim  'Abdu'l-melik olı  keydir
 D ninde nar n ni  tururdılar
 ay erni  arafınan h kim irdi
 Anı  hem mak mında ana c n bar
- 2485   itdi haberlenip hayru'l-en m
  keydir tayar itip bir nie  dem
 Yol minen y rg ie zamet birip
 M lını  aladur dip barın tem m
- 2486 Siba' nı 'Urfa olı h l fe itti¹
 Atlanıp a bımın y r p kitti
 Yol tapıp iinde y rmek    n

¹ Sab ' nı 'Arafa: Saba' nı 'Arafta B

Birevni başçı kılıp kasna irtıdı

2487 Her küni kündüz yatıp tünde yürüp
Barurdı qoymasun dip birev bilip
Kāfirniñ yolda yatqan mällarınıñ
Aldılar barçasın hem talan kılıp

T1; T2: 222

2488 Şehрге māl baqğanlar qaçıp kildi
Resūlniñ kilgenidin haber birdi
İslāmmin uruşmaqğa tākāt kılmay
Barçası qaçıp barıp baqğa indi

2489 Artıdın peygamber hem bardı yitip
Tapmadı hıç ādemni derk itip
Muhammed Mesleme oğlu bir şaḥābe
Kāfirden birevni uşlap kildi irtip

2490 Peygamber suāl itip sordı ḥālın
Ol aytdı işitilip haberleriñ
Ādemniñ barçası hem qaçıp kitti
Her türli māl mülkiniñ qoyup barın

2491 Barçasın dünyāsınıñ caynap aldı
Andın soñ aşḥābımin qayıp yandı
Bir aydan ol seferde köprağ yürüp
Şehrine Medīneniñ resūl bardı

ĠAZĀ-İ MUŞṬALIQNIÑ BEYĀNI

2492 Bir ġazā Muşṭalıq dip aytur atın
Ot perest kāfirdidür anıñ ḥalkın
Ketesı Ḥariş ibn ebī Żırār
Qabīle arabdandır aşlı zātın

- 2493 Hārişniñ huşūmetlik köñlüne indi
İslāmin uruşmaqğa oylar irdi
Eṭrāfda ‘ Arablarnıñ barçasına
Yaşırın atlanmaqğa haber berdi
- B: 217 2494 Caynalıp ‘ Arablarnıñ kildi barı
İşitdi haberlenip resūl anı
Bol işni haqıqatin bilip kil dip
Yubardı Büreyde atlı şahābeni
- 2495 Büreyde sefer itip bardı yürüp
Kirgizdi içkerige Hāriş bilip
Bol yirge ne yumuşqa kildiñiz dip
Soradı müdde‘ āsın suvāl kılıp
- 2496 Büreyde bol sözni ayıp cevāb birdi
Muḥammed ilgeride dūrūs irdi
Cengeden öz fi‘ limin dīn çıkarıp
Tutmaqğa şerī‘ ati ağır kildi
- 2497 Çol üçün ‘ arz itemin kilip sizge
Uruşmaq niyet bolsa köñlünüzde
Yardımgā ‘ asker alıp kiler irdim
Bildirseñ müdde‘ ānı ayıp bizge
- T1; T2: 223 2498 Hārişğa munı iştip şādlık yitdi
Köñlünde horsendlığı haddin ötdi
Bizler hem uruşmaqğa yatıpmız dip
Öziniñ içki sırrın izhār itdi
- 2499 Beride bir niçe kün munda turup
Şartlaştı ikevi hem va‘ de kılıp
Min dağı ‘ asker alıp kilemin dip
Qaytadan öz yurtına kitdi yürüp

- 2500 Resûlğa körgeniniñ aytdı barın
 Qıldı dip uruşmaqğa Hâriş ğamın
 Muştalık ğazāsına barmaq üçün
 Caynadı cār çaķırtıp aşhābların
- 2501 İslāmnıñ leşkeriniñ barı kildi
 ‘Aleyke muhācirniñ tuĝun birdi
 Resûlniñ ruşsatımin ħazreti ‘Ömer
 İlgeri başcenk bolup yürer irdi
- 2502 Zeydni ön tarafğa ta‘yın qıldı
 ‘Uķķāşe sol yaĝında Muhsîn oĝlı
 ‘Āşe min ümmü Seleme ħātunların
 Ol sefer özi birlen alıp yürdi
- 2503 Hâriş hem öz leşkerin tayyār kılıp
 Sefer ĝıyp kiler irdi yolmin yürüp
 Aldına bir ādemni cānsız kılıp
 İslāmnan kilmek üçün ħaber bilip
- 2504 Aşhāblar ol ādemğa boldılar kız
 ‘Ömerğa uşlap alıp kildiler tiz
 İrast ayt kay tarafdān kilesin dip
 Qorķıtıp siyāsetbin aytdılar söz
- 2505 Ol aytdı min ħārişniñ cānsızları
 Atlanıp uşbu yolmin kiler barı
 Dīnge inmey kāfirlikden kaytmaĝan soñ
 Resûlniñ fermānımin öltürdi anı
- B: 218 2506 Peyĝamber yene köçti andın ötüp
 Muştalık kudūĝına ķondı yitip
 Köñlüne kāfirlerniñ kayĝı tüşti

Cânsız ölgenliğin fehim itip

- 2507 Ba' zısı öz yurtına kaytıp yandı
Tuğların şafvân atlı birev aldı
Kâfirler şaf tüzetip yesav tartıp
Üstüne müslümânıñ basıp bardı
- 2508 İslâm hem şaf tüzetdi karşı turup
Berâber kâfirlerge tuğın kurup
Evveli dînge da' vet eyle didi
‘Ömerge resûl-i Hudâ emr kılip
- 2509 Kâfırge ‘Ömer aytdı kılip nidâ
Resûlni bir haqq digil bir dip Hudâ
Allahnıñ birliğine münker bolup
Kâfirler söz aytmadı hîçbir muña
- T1; T2: 224 2510 Resûlğa aytıp kildi ‘Ömer anı
At koydı müslümânıñ birdin barı
Çol yerde islâm kâfir aralaşıp
Artıkça katdı boldı uruşları
- 2511 Qatâde atlı aşhâb Nu' mân oğlu
Şafvânmin tuğ uşlağan uruş kıldı
İkevi birbirine harbe kılip
Âhiri ğalib bolıp anı öltürdi
- 2512 Allahnıñ fermânımin ferîşter
İslâmğa kökdin inip boldılar yâr
Köñline barçasınıñ korku inip
Meydânnan yüz kaytardı ehl-i küffâr
- 2513 On âdem kâfirlerden ölüp kitdi
Aşhâbnıñ birevine ecel yitdi

Cüveyre atlı Hâriş kıızı qolğa tüşüp²
Peygamber özi alıp nikâh itdi

2514 Kâfirniñ qolğa tüşgen esîrleri
Yüz âdem çamasında irdi barı
Cüveyriyeni resûl-i Hudâ alğan an soñ
Aşhâblar azâd itip yubardı anı

2515 Peygamber Medînege qaytdı yanıp
Bir yerde muştar boldı susız qalıp
Namâznı teyemmümmîn edâ qıldı
Allahdan âyet birlen ta'yınlenip

**HAZRETİ BİBİ 'ÂİŞE RAZİYE'L LÂHU
'ANHÂNİŇ TÖHMETGE İLİNGENİ**

2516 Çol sefer bir töhmetge 'Âişe ilindi
Her sözni münâfıqlar aytıp yürdi
'Âişeniñ tâzeliğın izhâr itip
Allahdan nâzil bolıp âyet kördi

B: 219

2517 Siyerde uşbu sözniñ tafşılı bar
Mücmelbin bildireyin qılıp izhâr
Muştalıq ğazâsınan qaytğandın soñ
Bir yirge kilip qondı barça leşker

2518 Köçmekge tün içinde haber birdi
'Âişe hem ol seferde birge irdi
Qazây-ı hâcet üçün tura kilip
Leşkerden taşqarığa çığıp kildi

2519 Çol yerde sînebendi tüşüp qaldı
Qaradı tün içinde qaytıp barıp

² Cüveyre: cüveyriye B

- ‘ Āiṣeni kecbēga oturgızıp
Tivege yurar irdi artıp alıp
- 2520 Ādemler kecbeni tivege ilti
‘ Āiṣeni içinde dip ḥayāl itdi
İlgerki qalıbınday artıp alıp
Leşkermin tün içinde yürüp kitdi
- T1; T2: 225 2521 Şafvān dip at qoyulğan bir şaḥābe
Ol sefer ta‘ yīn itip resūl aña
Artıdın tañ atқан soñ barur irdi
Aralap küçgen yirniñ barın heme
- 2522 ‘ Āiṣeni tañ atқан soñ Şafvān kördi
Aldına taḥsīn itip yaqın kildi
Oturğan ‘ Āiṣe ikenin fehm itip
Tivesin minmegine aña birdi
- 2523 Özleri mingeniçe alıs turup
Tiveni yataladı cayav yürüp
Çāşt-gāhda qonup yatқан mezgilinde
Leşkerniñ ortasına kildi kirip
- 2524 ‘ Āiṣeni ādemlerniñ kördi barı
Her türli söz söyledi her birleri
Āt qoyğan ibn Selūl bir münāfıq
Zīnāğa nisbet itip aytdı anı
- 2525 Aşḥābnıñ ba‘ zıları oğan irdi
Sertidin ğıybet qılıp her söz dirdi
Resūlniñ köñlüne hem ḥayāl tüşüp
Şehrine Medīneniñ köçüp kildi
- 2526 ‘ Āiṣe hem bol sözlerden ḥaberlenip

Resûlden keselmin dip ruḥṣat alıp
 Öziniñ ataları ebū Bekir
 Şiddîkniñ ḥulîsine turdı barıp

2527 Peyğamber ‘Alî birlen Üsâmeni
 Aldına ḥâzır kıılıp aldı anı
 Alardan resûl-i Hudâ suvâl itdi
 Âişeniñ ḥaḳḳındağı vâkı‘ anı

2528 Üsâme resûlğa aytdı ‘arz-ı ḥâlin
 Paklıktan başqa yokdur köñlüm miniñ
 ‘Ali aytdı Allah sizge arzan itti
 Dünyâniñ almağına ‘ıyâllerin

B: 220

2529 ‘Âişeniñ câriyesi Büreyre bil
 Ahvâlin yaşlığınan biledür bol
 Eger de köñliñizge şebhe kilse
 Yâ resûl andın sorap ḥaḳîḳat kııl

2530 Aldırıp Büreyreden sordı yene
 Ol aytdı yaşlığın ma‘lûm maña
 ‘Âişe de hîçbir ‘ayb körgenim yok
 Töhmetsdür bol sözlerniñ barı heme

2531 ‘Âişeniñ koyğan altundur mişâli
 Paklıkda oğan oḥşar anıñ ḥâli
 Eger de ḥalkniñ sözi iras bolsa
 Vaḥymin bildirerdi Allah anı

2532 Peyğamber yürer irdi melûl bolup
 Bir küni selâm berdi ‘Ömer kilip
 ‘Âişeniñ toğrusında ni dirsiz dip
 Ömerğa resûl aytdı ḥaber birip

T1; T2: 226

- 2533 ‘Arz itip peygamberğa aytdı ‘Ömer
 Bol töhmet ‘Āişeğa aytқан bıkārdurlar
 Çibinni üstünüzge қondurmadı
 Öziniñ қudretimin haққ bir ü bar
- 2534 Sebebi ҳarem yirge çibin қonsa
 Andın soñ üstünüzge dāhil bolsa
 Mebāda a‘ zañızga tigmesün dip
 Hāramnan saқлағанı sizni ey şāh
- 2535 Çibinnen perhiz itse Allah sizni
 Şebhege yubarmagay ehliñizni
 Töhmetden bibi ‘Āişe emān irür
 Oylanıp rancutmañız köñlüñizni
- 2536 Osmānnı da‘ vet itip aldı yene
 ‘Āişeniñ vāqı‘ asın aytdı aña
 Bol işniñ toғrısında ne aytar siz
 Dip aytdı köñliñizni bildir maña
- 2537 ‘Arz itip peygamberğa aytdı ‘Osmān
 Köñlümni izhār itip aytayın min
 Töhmetden bibi ‘Āişe emān irür
 Tumanda bol aytolğan delil birlen
- 2538 Mübārek sāyeñizni Hāyy-ı dānā
 Qoymadı қudretimin yerge yene
 Mebāda necāsetge tigmesün dip
 Bolmasa basmasun dip maҳluk heme
- 2539 Saқlasa sāyeñizni emān itip
 Saқlamas ehliñizni sizniñ nitip
 ‘Āişeniñ paklıғına işanamin
 Köñlümnen bol sebebden şebhe kitip

- 2540 ‘ Alini çol meclisge hâzır kıldı
 ‘ Āişeniñ aḥvālinen yene sordı
 ‘ Ali aytdı bibi ‘ Āiše paklığına
 Könlümde delīlim bar usı türlü
- B: 221 2541 Namāzda turğan vaḳtde bir merte siz³
 Ayaḳdan keşlerini çıkardıñız
 Bol kılgan fa‘ liñizni körgendin soñ
 Namāzda keşlerini taşladık biz
- 2542 Namāznı bolgandın soñ birip selām
 Bizlerge bildirdiñiz ayıp kelām
 Namāzda turğan vaḳtde keşiniñ
 Ne üçün taşladıñ dip barıñ tamām
- 2543 Biz aytdık taşladıñız siz evveli
 Taşladık tābi‘ bolup körüp anı
 Andın soñ aytdıñız Cebrāil kip
 Namāzda ḥaberdār ğıyp irdi mini
- T1; T2: 227 2544 Bar iken keşimde bir necāset
 Taşla dip anıñ üçün eyledi yād
 Namāzda bir Allahnıñ emrin tutup
 Taşladım dip aytdıñız uşbu fırsat
- 2545 Keşge necāsetniñ tigenlerin
 Namāzda izhār itse Allah barın
 Ḥaramğa ehliñizni yubarmagay
 Könlümde bir delīlim uşbu miniñ
- 2546 Şādlandı resūl Ḥudā munı iştip
 İşandı paklığına taşdıķ itip

³ Merte: meretebe B

Şiddīknıñ hūlisine barıp kirdi
Aytolğan aşhāblarnı qasna irtip

2547 Şiddīk hem selām birdi yā resūl dip
‘Āişeniñ yaqınına oturdı kip
Evveli resūl-i Hūdā sözni başlap
Allahğa hamd ü şenā aytdılar köp

2548 Andın soñ resūl aytdı bibi ‘Āişeğa
Bilesin bir töhmet söz irdi saña
Eger de bol işlerden tāze bolsañ
Bildirer vaḥiy birlen Allah maña

2549 Mebāda ‘aceb irmes günāh kılsañ
Tevbe ğıyp istiğfārın itip tursañ
Fazlının günāhıñnı Allah kiçgey
Emrine muṭı‘ bolıp munı sunsañ

2550 Bol sözden bibi ‘Āişeğa ḥafalık kip
Közine yaşın alıp yığladı köp
Atası ebū Bekr Şiddīkğa aytdı
Resūlğa siz cevābın aytıñız dip

2551 ‘Āişeğa atası aytdı nūr dīdem
Bol sözniñ min cavābın aytabilmem
İlgerki cāhiliyet zamānında
Ḥaqq yolun bilmes irdik barçamız hem

2552 Ol vaqtde ehlimizge bizniñ hergiz
Hiç ādem aytmas irdi bol türli söz
Bütperest mecūsilik yolun taşlap
Allahnıñ Ḥaqq dīnine uçradık kiz

Bol sözni ehlimizge lāyık kördi
 Resūlğa miniñ aytar cevābım yok
 Cevābın qaytarıñız öziñ indi

2554 Bibi ‘Āiše anasna aytdı yene
 Şiddīkñiñ sözün aytdı ol hem aña
 Dip aytdı miniñ aytar cevābım yok
 Aytmağın öz ağıñnan lāzım saña

T1; T2⁴: 228

2555 ‘Āiše aytdı cevāb birüp yā peyğamber
 ‘Arzımni bildireyin kılıp izhār
 Allahnıñ atı birlen qasem içtim
 Aytqanı münāfıqñıñ bīkārdurlar

2556 Köñlüñiz išanmasa şübhe kirip
 Turgandur haqıqatın Allah bilip
 Feşabrun cemıl digen Ya‘qūb misāl⁵
 Dip aytdı otururmin şabır kılıp

2557 ‘Āişeden çıqğan zamān bol türli söz
 Resūlğa vaḥiy bil ki boldılar tiz
 Bol kündin bir ay burun ötkeninçe
 Cebrāil kilmep irdi resūlğa hergiz

2558 Çol zamān peyğamberğa vaḥiy kildi
 On āyet nāzil bolup haqqdın indi
 ‘Āişeniñ bol töhmetden paklığına
 Bildirip evvel āḥir ḥaber birdi

2559 Vaḥyden fāriğ bolıp ḥayru’l-enām
 Oqudı ḥalq içinde barın tamām
 Āyetniñ ma‘nīsidin ḥaberlenip

⁴ T2 nüshada bu sayfa iki kere ard arda basılmıştır.

⁵ Misāl: misālī B

Köñline şebhe almadı hiçbir âdem

2560 Bar irdi tört münâfık hûb bilgili
Evveli aytıp irdi alar munı
‘Abdu’l-lâh ibn Selûl yene Hāsān
Miştaḥ min Ḥamiyye irdi yene biri

2561 Törtevin resûl-i Hudā ḥāzır kıldı
Seksennen her birine dürre urdı
Çol üçün töhmet itgen âdemlerge
İmāmlar dürre urmaḡnı lâzım bildi

2562 Her türli ḥādişe köp bol ğazvede
Aytmadım tafşılımin barın heme
Peyġamber Medīnege kilgendin soñ
Aytarlık bir vāḳı‘ a boldı yene

ĠAZĀ-I ĤENDEK

2563 Ĥendeġ dip atın aytur bir ġazānıñ
Yazılġan kitāblarda kışşası anıñ
Mu‘teber bilgili söz bolġan üçün
Aytayn tafşılımin munda barın

2564 İlgeri benī Naẓīr yehūdları
Dip aytdım her tarafқа kitdi barı
Eṭrāfnıñ yehūdları ḡaberlenip
Güneḡ ġıyp yürer irdi köñlüne anı

2565 Ketesi Ḥayy ibn Aḡṭab irdi
Her kimge yardım tilep kāġız birdi
Her yurtnıñ ketesinen yigirmi âdem
Ḳureysқа sözleşmekge Mekke kildi

T1; T2: 229

- 2566 Şādlandı ebū Süfyān munı iştip
 ‘İzzetbin bir hūlīge tūşürdi iltip
 İlgeri peygamberden körgenlerin
 Bildirdi Hayy-ı Aḥṭāb izhār itip
- 2567 Süfyān hem niçe türli söz körsetdi
 Qança me ‘ahd-i peymān ortada ötdi
 Muḥammed Muṣṭafāmin uruşmaḡğa
 Barçası leşkeriniñ ġamın aytdı
- 2568 Huzāra Ğaṭafān Seleme Benū Mürre⁶
 Atları qabīleniñ barı heme
 Escā‘ dip at qoyulğan qabīleniñ
 Mekkege ādemleri kildi yine
- 2569 Caynaldı qureyşlerniñ barı tamām
 Heṣābda bolar boldı on miñ ādem
 Qançame şe’n-şevket siyāsetbin
 Mekkedden Medīnege urdı qadem
- 2570 Atlağan kāfirlerniñ bol ḡaberin
 Resūlğa birev kilip aytdı barın
 Peyğamber aşḡābınıñ barın cayıp
 Söylesti maşlaḡat kıyp fikrin anıñ
- 2571 ‘Abdu’l-lāh çıkmalık dip ḡaber berdi
 Bol sözni barçası hem qabūl kördi
 Şehrni qanday kılıp saqlaymız dip
 Köñlüne her bir ḡayāl oylar irdi
- 2572 Ortadan Selmān turup aytdılar söz
 ‘Acemde munday düşmen bolğanda kız

⁶ Muhammed Hamīdullah, “Hendek Gazvesi”, TDVİA, C. 17, İstanbul, 1998, s. 194- 195.

Şehirge kirmesün dip ihtiyâtbin
Etrâfdan qazar irdi hendekni tiz

2573 Biz dağı âdemlerniñ cayıp barın
Ur qazsaq etrâfına Medîneniñ
Könlüne bol maşlaḥat dürüst kilip
Barçası ma' kûl kördi sözün anıñ

2574 Emr itip cār çaḳırtıp Medînege
Caynaldı aşḥâblarnıñ barı heme
Peyḡamber ibn Mektûm şaḥâbesin
Urnına ta' yîn itip qoydı yene

2575 Aşḥâbdan üç miñ âdem tayyârlandı
Şhrden taşqarıǵa çıǵıp bardı
Medîne etrâfına ur qazmaqǵa
Ölçekbin şaḥâbeler bölip aldı

B: 224

2576 Cer tiydi on âdemǵa kırq arşunnan
Qazardı kete kiçikdin müslümân
Qurayza yehûdları dostlıq kılıp
Bil kitmen esbâb birdi kürek birlen

2577 Resûl hem ur qazmaqǵa yardım birdi
Aşḥâbbin güzekleşip qazar irdi
Uşbu yıl qaḥt bolıp müslümânlar
Açlıqdan miḥnet çekip qayǵı kördi

T1; T2: 230

2578 Yok irdi hîç biriniñ ta' âmları
Aş yurup qazar irdi ḥalknıñ barı
Hendekniñ ortasınan bir taş çıǵıp
Almaqǵa hîç âdemniñ kilmedi ḥâli

2579 Aşḥâblar peyḡamberǵa ḥaber birdi

Körmekge resûl-i Hudâ taşka kildi
Mübârek kollarına kitmen alıp
Bir urup ortasınan iki böldi

2580 Ot çığıp rüşen boldı yirniñ barı
Peyğamber tekbîr aytdı körüp anı
Resûlniñ bol fi' line tâbi' bolup
Aşhâbniñ tekbîr aytdı barçaları

2581 İkinci kitmen urdı resûl yene
Ot çığıp rüşen boldı dünyâ heme
Peyğamber bir Allahğa tekbîr aytdı
Yene de tâbi' boldı aşhâb aña

2582 Üçünçi yene bir berķ çıktılar bāz
Peyğamber tekbîr aytdı kılıp āvāz
Resûlğa Selmān aytdı bol körüngen
Ne hāldür ey şehensāh-ı mahrem-rāz

2583 Aşhâbķa izhār itip aytdı resûl
Selmānniñ kördiñiz mü körgeñiñ bol
Resûlniñ suvāline cevāb birüp
Kördik dip barçası hem aytdılar bil

2584 Peyğamber aşhâbķa aytdı ey yarānlar
Bol bolğan hādişeni eyley izhār
Evveli kitmen urup berķ çıkğanda
Kisrāniñ salğan köşki körindiler

2585 İkinci urğanımda ol körüngen
Rūm şehri işindağı köçki birlen
Üçünçi urğanımda berķ çıkğanda
Şan' āniñ yene kördüm köşkini min

2586 Cebrâil her urğanda mağan kilip
 Hakk emrin aytur irdi haber birip
 Körüngen memleketniñ barçasın hem
 Ümmetiñ âlar didi gâlib bolıp

2587 Aşhâblar peygamberden munı iştip
 Şādlandı horsendlığı haddin ötüp
 Hendeķni âsgısbin qazar irdi
 Açlıqdan barçasına qayğı yitip

B: 225

**HAZRETİ CÂBİR RAẒİYALLÂHU ANH İKİ
 OĞLINIŇ VÂKIASI BEYÂNINDA**

2588 Bol yerde bir hikāye lâzım kildi
 Anı hem bildireyin aytıp indi
 “Müzekki’n-nüfūs” atlı bir kitābbin⁷
 Siyerde uşbu sözni haber birdi

T1; T2: 231

2589 Ol küni resül-i Hudā irdiler aş
 İçine yürer irdi bağlap üçtaş
 Üç künki aş içmegen nişān irdi
 Aşhābniñ barçası hem boğan oħşaş

2590 Aşhābda Cābir atlı bir enşārī
 Bir yalguz buzav irdi anıñ mālı
 Arfadan bir tandurlıķnan fişürüp
 Resülni çaķırmaqğa soydı anı

2591 Otunğa hāzreti Cābir qaldı kitip
 Ta‘ āmnıñ hātun yurdu ğamın itip
 Bir oğlı melāğa oqup yürür irdi

⁷ Abdullah Uçman, “Müzekki’n-nüfūs” (Eşrefoğlu rûmî’nin dîni tasavvufi mensur eseri), TDVİA, C. 32, İstanbul, 2006, s. 245- 246.

Mektebden çol zamānda kildi yitip

2592 Öyünde yürür irdi bir oğlu anıñ
Buzavniñ boğazlangan kördi barın
Mağan ayt bol buzavğa ne kılğan dip
Öydeki enīsinen sordı hālin

2593 Ol aytdı aғasına uşbu küni
Boğazlap soyup qoydı atam munı
Aғası oğan aytdı mağan körset
Ölgenniñ boğazlanıp qanday turdı

2594 Ol aytdı buzav şıfat yatsañ öziñ
Min özüm boğazlasam körer köziñ
Sin mağan körsetgil dip kilip yattı
Aғası qabūl alıp anıñ sözün

2595 Cib bağlap ayak qolın muhkem qıldı
Fıçağın atasınıñ alıp turdı
Buzavni çunday kılıp öltürdi dip
Boğazlap gerdānına fıçaq urdı

2596 Çol yerde köp kiçikmey çıktı canı
Anası haberlenip kördi anı
Oğluna bol ağanı ne qıldın dip
Soradı evvel ötgen vāqı' anı

2597 Ol aytdı bol buzavni aғam körüp
Ölgeniñ körset didi mağan kilip
Fıçaqbin körsetmekge boğazladım
İlgerki buzav şıfat kitdi ölüp

2598 Anası munı iştip hayrān qalıp
Umtuldu urmaq üçün açığlanıp

Oğlı hem öltürer dip orğanıdın
Ygrp tam başına ıķtı barıp

B: 226

2599

Artıdın anası hem ıķtı yine
Oylanıp uřlamakđa umtuldı ańa
Ziyāndan tşmekne çeme bolmay
Yıkıldı tam başınan yirge bala

2600

ol zamān balasınıń muynı zldi
Balanıń lgenligin ĥātun bildi
“El ĥukmi li’l-lāh” diyüp ĥafa bolmay
şabritip bir Allahđa şükür kıldı

T1; T2: 232

2601

lgin iki ođlınıń oluna alıp
Ĥalvetde bir ĥucege koydı afarıp
Ĥi kimge izĥār itip bilgizmedi
İińniń muĥkem itip ulfın salıp

2602

Otundın ĥazreti Cābir kildi yine
Ṭa‘ āmnıń tayārladı barın heme
İriniń kńl mell bolmasun dip
Balanıń lgenligin aytmadı ańa

2603

Reslđa Cābir kilip ĥaber birdi
Kńlnde az ādemmin kilse dirdi
Peyđamber yursunlar dip emir itip
Ĥendeķniń ādeminiń barı kildi

2604

Ṭa‘ āmđa turđan yerde resl barıp
Tegizdi tufrkların bir dem salıp
Cābirge andın kiyin fermān aytdı
On onnan ādemlerni kilgil alıp

2605

Kirgizip on ādemnen alıp kildi

Peygamber öz qolımin ta'ām birdi
 Hudānıñ kudretimin kilgenlerniñ
 Barı hem ol ta'āmnan toyup yirdi

2606 Çol küni aşhāblardan üç miñ ādem
 İçip yip barçalar toydı tamām
 Resūlniñ mu'cizesi sebebi üçün
 Hem yene köp artılıp qaldı ta'ām

2607 Resūl hem ol ta'āmnı aldına alıp
 Cābirğa bol sözni aytdı nazar salıp
 Qoşulup bizniñ birlen ta'ām yisün
 Bol yerge iki oğluñnı kilgil alıp

2608 'Arz itib Cābir aytdı yā peygamber
 Yaş bala taşqarıda oynap yürer
 Öziñiz merhamet kıyp ta'ām yiñiz
 Bol künde çağırğanmin kilmeydürler

2609 Cābirge resūl aytdı alıp kiliñ
 Her qayda bolsa dağı haber biriñ
 Qoşulup alar birlen bol ta'āmnı
 Yemekge arzu kılar köñlüm miniñ

2610 Aldına hātūnıñ Cābir kildi
 Çaqrar iki oğluñnı qayda didi
 Alarğa naşīb koyduq oynap yürüp
 Ol hātūn Cābirğa hem cevāb birdi

B: 227

2611 Bardılar peygamberğa Cābir yene
 Dip aytdı koyupdurlar naşīb aña
 Yā resūl merhamet kıyp ta'ām yiñiz
 Oynap yür balalarınñ barı heme

T1; T2: 233

- 2612 Cābirge resūl-i Hūdā aytdılar söz
 Çaķırup kiltürmeseñ oĝluñnı tiz
 Yaratķan bir Hūdānıñ haķķı üçün
 Ta‘āmnı yemegeymin aślā hergiz
- 2613 İştıp hāzreti Cābir hayrān ķalıp
 Bol sözni hātūnına aytdı barı
 Peyĝamber ķasem işti yemeymin dip
 Bol küni kiltürmeseñ oĝluñnı alıp
- 2614 Hātūnı munı iştip hafalandı
 Cābirni ol hūcrege alıp bardı
 İkevi içik aşıp işge kirip
 Balaĝa ölüp yatķan nazar saldı
- 2615 Cābirniñ munı körüp rengi kitip
 Oĝlınıñ ölgenine ‘aķlı yitip
 Balaĝa ķaysı türli iş boldı dip
 Soradı hātūnınan suvāl itip
- 2616 Hātūnı ilgerki ötgen vāķı‘anı
 Cābirĝa evvelinen aytdı anı
 Köñlüme usı türli hayāl kilip
 Haber dār ķılmay idim burun sini
- 2617 Kilgende mihmān bolup şāh-ı resūl
 Köñliñiz bolup tursa anda melūl
 Peyĝamber hafa bolup kitmesün dip
 Hūcrege salıp ķoyĝan sebebim bol
- 2618 İştıp bol sözlerni anda Cābir
 ķayĝurup rancımadı eylep şabır
 Aytķanın hātūnınıñ ķabūl itdi
 Taķdīrde çol iken dip Haķķdın emir

- 2619 Qaytıp kip Һazreti Cābir peygamberğa
 ‘Arz itdi körgeniniñ barın her ne
 Aldıma ölüklerni alıp kil dip
 Emr itip resül-i Hudā aytdı aña
- 2620 Hülige Һazreti Cābir qaytıp barıp
 Ölügin iki oğlınıñ kildi alıp
 Aḥvālin balalarınıñ körgennen soñ
 Oturdı resül-i Hudā qayğılanıp
- 2621 Çol zamān Cebrāil kip aytdı kelām
 Yubardı Allah mindin sizge selām
 Ḥabībim kol köterip du‘ā kılsun
 Aşḥābnıñ āmin disün barı tamām
- 2622 Bol ḥātūn ḥabībimni kılp ḥurmet
 Oğlınıñ ölgenligin kılmadı yād
 Yıqlamay muşibetge şabır itip
 Oturdı rızā bolıp ḥurrem ü şād⁸
- B: 228
- 2623 Şabrınıñ bereketi ḥurmeti üçün
 Dostumnıñ tıfılına kılgan işin
 Fazlımmin dergāhıma qabül itdim
 İşlegen iḥlāşımın bol cemusın
- T1; T2: 234
- 2624 Ölügni tirgüzmeklik birip cānın
 Laḥzada kudretime āsān miniñ
 Ḥabībim kol köterip du‘ā kılsun
 Qaytadan tirgüzermen iki oğlanın
- 2625 Cebrāil bol sözni itip qaytıp yandı
 Peygamber bol ḥaberden ḥorsendlendi

⁸ ḥurrem ü şād: ḥurrem şād B

Çol zamān ҡol kōterip du‘ ā ҡılıp
Allahnıñ Һamd vaşfin aғzına aldı

2626 Җол сәйип ашһәбләрі әмин диди
İki oғlı ortasında yatur irdi
Һудәниң ҡудretimин сәни kirip
Uyқudan turғan şıfat tura kildi

2627 Resūlğa tura kildi ta‘ zīm ҡılıp
Būse ғıyp ҡolun öpdі yene turup
İlgerki Cābir aytқан va‘ desimin
Peyğamber ta‘ ām yedi birge oturup

2628 Usunday köp mu‘ cize iş körsetdi
Һendeқni altı күnde tamām itdi
Açlıқ bin āşğıslıқ bir dey bolup
Mıһneti müslümānnıñ һaddin ötdi

2629 Muһkem ғıyp dervāzeniñ ҡulfın salıp
Özleri işkerige kirdi barıp
Җureyšniñ kāfirimin uruşmaqğa
Aşһәblar turar irdi tayārlanıp

2630 Ka‘ b irdi Җurayzanıñ keteleri
Azғurdı Һayy-ı Aһtāb barıp anı
Җureyšbin on miñ ādem kilemiz dip
Bildirdi başdan ayak vāқı‘ anı

2631 Dip aytdı köñlimiz çol munda kilip
Dīn yolun yoқ ҡılamız ber-hem berip
Mūsāniñ şerī‘ ati һurmeti үçün
Җоşulғıl içmizge siz hem inip

2632 Ka‘ b aytdı bol aytқанıñ barı bīkār

Alalmay kilgenlerniñ qaytup kiter
Andın soñ Muḥammed bin aşḡābınan
Bizlerge niçe türli ziyān yiter⁹

- 2633 Yene de Ḥayy-ı Aḡṭab aytdılar söz
Qaytmaymiz Medīneni almay hergiz
Hīç vaḡtde seni taşlap kitmeymin dip
Tevrātdan qasem aytip ant içti tiz
- B: 229 2634 Tevrātdan ant içken soñ Ka‘ b sindi
Şarṭnāme ḡaṭnı yırtıp ber-hem berdi¹⁰
Qurayza yehūdların şerik kılıp
‘ Askerge Ḥayy-ı Aḡṭab qaytup kildi
- T1; T2: 235 2635 Peyğamber ḡaberlendi munı iştıp
Zübeyrğa bargıl didi emir itip
Bol sözniñ ḡaḡıḡatın bilmek üçün
Qurayza qışlağına bardı yitip
- 2636 Qarasa muḡkem itgen içiklerniñ
Çıqargan esbābınıñ tamğa barın
Qurayza düşmenlikni oylaptı dip
Resūlğa Zübeyr kilip aytdı ḡālin
- 2637 Yubardı üç ādemni yene resūl
Atları Zübeyir Nıyāş ‘ Uḡbe bil
Ka‘ bga yaḡınlıḡbın köp söz aytdı
Qaytardı hīç birevin qılmay qabūl
- 2638 Resūlğa alar kilip ḡaber birdi
Bol işden müslümānğa qorḡu indi

⁹ Yiter: iter B

¹⁰ Mustafa Özkan, “Medīne Vesīkası” (Medine’deki farklı dinî, siyasî ve etnik grupların katılımıyla hazırlanan, Hz. Peyğamber’in devlet başkanlığında birlikte yaşamayı öngören siyasî-hukukî belge), TDVİA, Gözden Geçirilmiş 3. Basım Ek- 2, Ankara, 2019, s. 212- 215.

Çol vaktde kâfirlerniñ ‘askeri hem
Şaf bağlap yasav tartıp yitip kildi

2639 Köplikden yirni kitti tuman basıp
Hendeğğa kilip turdı yakınlaşıp
Leşkeri müslümānniñ qorqar irdi
Köñlünde qayğı ğamı ħaddin asıp

2640 Kâfirler taħsin itdi urğa qarap
Etrāfın Medīneniñ aldı qamap
Hendeğğa her tarafdan at yükretip
İçgeri kirmek üçün qıldı talep

2641 İslāmniñ leşkeri hem işde turup
Kirgeli qoymas irdi oq cavdırıp
Mıltıqnı kâfirler hem atar irdi
Resūlnıñ turğan yerin nişān kılıp

2642 Bir kâfir ‘Urfe oğlu Ħanān atlı
Şafına müslümānniñ bir oq atdı
Sa‘ dīniñ bir qoluna dāħil bolup
Yitülmey tamurınan köp qan aktı

2643 Sa‘ dīniñ ħālin körüp şāh-ı resūl
Ħanānğa du‘ā qıldı bolıp melūl
Dip aytdı bol mel‘ūnnı Cebbār Ħudā
Otınan cehennemniñ sezāvār qıl

2644 Sa‘ dī hem du‘ā qıldı qol köterip
Ez küni emān saqla mühlet birip
Qırayza yehūdinen qışaş alsam
Andın soñ armānım yok kitsem ölüp

2645 Āħiri bolğandan soñ uruş tamām

- Şartlasıp yehūdlermin hayru'l-enām
Bol Sa' dī Qurayzanıñ hükmin itip
Cennetniñ bostanına urğay qadem
- B: 230 2646 Ol küni kiçe çayın uruş boldı
Çenk basıp yer yüzine lezre toldı
T1; T2: 236 Kün batıp dünyā yüzi qarayğan soñ
Kāfirler Medīneni qamap qondı
- 2647 Selem min iki yüz ir ātğa minüp
Şehrni kizip yürdi közet qılıp
Zeyd atlı şaḥābe min biş yüz ādem
Közetdi dervāzeni tike turup
- 2648 Rūşen ğıyp niçe yirden meş' al yaqdı
Artuqça ihtiyāt ğıyp turdı qatdı
Tañ atıp şubḥ-ı şādıq bilgi birip
Ezānın peygamberniñ Bilāl aytdı
- 2649 Peyğamber aşḥābımin oqup namāz
Şaf tartıp dervāzede turdılar bāz
Kāfirniñ leşkeri hem şaf tuzatıp
Uruşka andın kiyin kıldı āğāz
- 2650 Bar irdi kāfirlerniñ bir pehlvānı
‘ Amr dip ‘ Abdūd oğlu ayturdı anı
Meydānda yalguz özi miñ kişilik
Vaqtde mişal-i Rüstem irdi şānı¹¹
- 2651 Meydānda ‘ Amr-ı ‘ Abdūd yalguz kirdi
Hendeğden at oynatıp ötip turdı
Men ‘ Amr-ı ‘ Abdūdmen dip atın aytıp
Resülğa taleb-ker dip na' ra urdı

¹¹ Nimet Yıldırım, “Rüstem-i Zāl”, TDVİA, C. 35, İstanbul, 2008, s. 294- 295.

- 2652 Aşhābka resūl aytdı biriñ bariñ
Kötergil müslümānnan şerrin anıñ
Cāhiliyet zamānıdan aşhāblarğa
‘ Amrniñ pehlvanlığı irdi ma‘ lūm
- 2653 Aşhāblar munı iştip qayğılanıp
Oturdı barçası hem başın salıp
Meydānga baramin dip cevāb sordı
Aldına peygamberniñ ‘ Alī barıp
- 2654 Peygamber hıçbir cevāb birmedı aña
Aşhābka ilgerkidey aytdı yene
‘ Amr min uruşmaqğa köñli bolmay
Oturdı tuman qarap barı heme
- 2655 İkinçi yene bardı ھاżreti ‘ Ali
Toqtatdı cevāb birmey resūl anı
Peygamber aşhāblarğa yene aytqanda
Oturdı cevāb birmey ھاłqnı barı
- 2656 Üçünçi ھاżreti ‘ Ali yene turdı
Meydānga baramin dip cevāb sordı
Peygamber barmaqlığın qabūl körip
Allahğa qol köterip du‘ ā kıldı
- 2657 Yā Allāh Bedir küni ‘ Ubeydeni
Ecrātdıñ şehīd kılıp mindin anı
‘ Uħudda ھاmzanı hem şehīd itip
Qaldırdıñ qayğı ғаmga munça mini
- B:231; T1; T2: 237 2658 Ecretip Uşbu küni ‘ Aliden hem
Köñlime kitmeytuğun salmağıl ғаm
Şerridin bol kāfirniñ emān saqla

‘ Alige öz fażlıñmin birip yardım

2659 Bol türli köp söz aytıp du‘ ā kıldı
Mübārek öz savtın kiyindirdi
Resūlniñ öz selesin başına urap
Meydānga yalguz özi cayav yürdi

2660 ‘ Amrğa kilip aytdı ھاżreti ‘ Ali
İşitdim aytağı dip burun seni
Uruşda üç merte tilek itse
Birürmin dip aytıpsın birin anı

2661 Aytayın anıñ üçün sağan munı
Allahnı bir dip aytkıl uşbu küni
Muħammed gümānı yok ھاqq peygamber
Bir ھاqq dip kail bolğıl anıñ dīni

2662 ‘ Alige ‘ Amr aytdı bol bī-kār söz
Tanmaymın Lāt ‘ Uzzadan aşlā hergiz
‘ Ali aytdı bizniñ birlen uruş kılmay
Bol küni bir tilegim kaytıñız tiz

2663 ‘ Alige ‘ Amr aytdı söziñ bī-kār
Nāmerdiñ min imesmin kaytıp kiter
Uruşdan ‘ Amr-ı ‘ Abdūd ھاştılar dip
Surtimnen ھاłkñıñ barı ta‘ na iter

2664 ‘ Ali aytdı işlemeseñ munıñ barın
Kil indi uruşmağñıñ eyle ğamın
Nevbetni uşbu küni sağan bir dem
İş körset bahādurlıķ kilse ھاlin

2665 İşitip ‘ Amr külüp aytdı yene
Dost irdi ebū Tālib atañ maña

Çaytıp kitip Ali ĥāzır yaş balasın
Atañnıñ ĥurmeti üçün tiymem saña

2666 ‘Ali aytdı evley dime kâfir-i la‘n
Öltürsem ĥalāl irür mağan kanıñ
Bol sözge qahrı kilip atdan tüşüp
Umtuldu qoluna alıp kılıçların

2667 Başına qalkın tutup ‘Ali turdu
Çarşu kip ‘Amr-ı ‘Abdūd kılıç urdu
Mel‘ūnnıñ bol zarbınıñ qatdısınan
Çalkanın iki ĥaşa bölek kıldı

2668 Başna tigmeklikge yakın bardı
Allahnıñ izni birlen emān qaldı
Ĥāzır bol indi nevbet biznigi dip
Soğurup zū‘l-fiķārın qoluna aldı

2669 Çalkanın ‘Amr turdu penāh itip
Ġayratbin ĥazreti ‘Ali urdu yetip
‘Amrnıñ tüpdey kılıp başın üzdi
Zū‘l-fiķār çalkanınan ötüp kitip

T1; T2: 238

B: 232

2670 Bülend itip ĥazreti ‘Ali na‘ra tartdu
Allahnıñ birliğine tekbır aytdı
Peyğamber aşĥābımin ĥorsend bolup
Kāfirler qayğılanıp qorktı qatdı

2671 Bar irdi üç bahādur kāfirde bil
Zurre hem Hebre yene Nevfıl
Üçevi kılıçların yalangaçlap
‘Aliniñ uruşına kirdiler bol

2672 Aldınan na‘ra tartıp ‘Ali umtuldu

Evveli Hebrege hamle kıldı
 Zü'l-fikār zaḥmı birlen cerāḥat yip
 Meydānda ısın bilmey ol yıkıldı

2673 Zurre munı körüp kaçtı yanıp
 Nevfelge ḥazreti ʿAli yitdi barıp
 Ḥendeḳge kaçıp barıp cıgılḡanda
 Öltürdi arḳasınan kılıç salıp

2674 ʿİkrime Cehl oḡlı uruşḳa indi
 Bir aşḫāb Zübeyr atlı qarşu kıldı
 Qolunan öz nīzesin tartıp alıp
 Qaçırıp ʿİkrimege şikest birdi

2675 Usunday niçe yerde uruşḳa inip
 Aşḫābḳa oḳ cavdırdı köp zur berip
 Kiç bolup iki yaḳnıñ leşkeri hem
 Öziniñ cāylarına qondı kilip

2676 Şehirni bol tüni hem közet kıldı
 Peyḡamber atḳa minüp özi yürdi
 Mebāda tünde bir iş kılmason dip
 Meşʿalni niçe yirden yaḡıp turdı

2677 Yene de tañ atḳan soñ şaf tüzeliḡ
 Meydānḡa iki yaḳdan turdı kilip
 İslāmıñ leşkerine oḳ cavdırdı
 Qurayza yehūdları uruşḳa inip

2678 Süfyān hem yehūdlarga birip yardım
 At qoyup umtulardı urḡa her dem
 Aldınan taş bin kesek miltıq itip
 Ötmekge qoymas irdi aşḫāblar hem

- 2679 Artıkça bir abāhat uruş itdi
İslāmnıñ kısılganı haddin ötdi
Resūlnıñ okumağa vati bolmay
Üç namāz azā bolup birden kitdi
- 2680 Kāfirler yögürerdi urga her dem
İçkeri kirgüzmesdi aşhāblar hem
Kiç bolıp iki leşker ecrāsıp
Öziniñ cāylarına bardı ol dem
- T1; T2: 239 2681 Urnıdın tañ atān soñ yine turup
İtişti kiçge çayın o taş urup
El ışşa usı türli uruş bilen
Yigirmi dört kün yatdılar amāl ılıp
- B: 233 2682 Aşhābnıñ kısılganı haddin artdı
Biri çol ahtlıdan miħnet tartdı
İkinçi kündüz tüni ārām almay
Üçünçi bolup irdi sāvıg atdı
- 2683 Bar irdi Medīnede münāfıqlar
Ayturdu birbine eylep izhār
Ümmetim Rūm min řāmnı aladur dip
Muħammed bergen idi bizge ħaber
- 2684 Köresiz öz şehrimiz Medīneniñ
Düşmenler etrāfinıñ alған barın
Taşkarı çımaqlıға çememiz yo
Rūm řāmnıñ almak tevekkül řehrleriñ
- 2685 Bizge aytan ol va‘ desi aydadur dip
Yürerdi işanmaslı söz aytıp köp
Resūlnıñ ilgeri aytan ol ħaberin
Yalған dip barçasınıñ köñlüne kip

- 2686 Ayturdu ba‘zıları enşārlarğa
 Uruşқа peygambermin birge barma
 Özlerniñ hūliñizden çıkmay turup
 Köriñler yaḡsı yamān bolsa her ne
- 2687 Ba‘zısı uruşmaḡdın boyun tartıp
 Resūlgā‘ arz iterdi yalğan itip
 Düşmennen hūlīmizni saḡlaymız dip
 Köñli irdi bahanemin kitse ḡaytup
- 2688 Çol vaḡtde kāfir alsa Medīneni¹²
 Ḳoşulup kiter irdi anıñ barı
 Köñlinde uruşmaḡnı oylamasdı
 Ba‘zı bir müslümānmin turḡanları
- 2689 Allahdan bol toḡrıda āyet indi
 Aḡvālin münāfıḡnıñ ḡaber birdi
 Ol künki bolup turḡan vāḡı‘adan
 Yene de ızḡar itip aytmay indi
- 2690 Kāfirler yūḡürürdi her kün kilip
 Şehrni almaḡ üçün içgeri inip
 Kirmekge aşḡāblar hem ḡoymas irdi
 Oḡ birlen yuḡarıdan taş yubarıp
- 2691 Tünde hem oḡ atardı ārām almay
 Rāḡat ḡıyp cāylarına laḡza barımay
 Aşḡāblar ḡaddın artuḡ cebrlendi
 Aḡlıḡdan uruşmaḡḡa ḡuvvet ḡalmay
- 2692 Peyḡamber du‘ā ḡıldı ḡol köterip
 Ḳutḡarḡıl bol kāfirden ḡalāş birip

¹² Vaḡtde: vaḡt B

T1; T2: 240

Barçası Medīneden köterilsün
Öziniñ arasına fitne inip

2693 Üç merte kol köterip kıldı du‘ ā
İçinen bir bozuklık sal dip muña
Āsumānnan qorqınçlı yıl yubarıp
Du‘ āsın qabūl itdi qādir Ĥudā

B: 234

2694 Ĥudānıñ her ne kılsa ĥukmi küçti
Sebebsiz işlemeydi hıçbir işdi¹³
Bir küni kāfirlerniñ leşkeriniñ
İçine usı türli fitne tüşti

2695 Ğaṭafannıñ sergedāsı Na‘ im irdi
Atlanıp kāfirlermin birge kildi
Bir Ĥudā qudretimın tevfiq birip
Köñline dīn-i islāmıñ nūrı indi

2696 Bir küni namāz-ı Şāmda Nu‘ aym turup
Resūlgā yalguz özi kildi yürüp
Ĥudāy bir peygamber-i bir ĥaqqısın dip
Kelime tevḥīd aytdı dīnge kirip

2697 ‘ Arz itib Nu‘ aym aytdı āyā resūl
Qanqa kün qamap yatur kāfirler bol
Qulumnan kilgeninçe cehd iteyin
Köñlüñiz qay cemūsı eyler qabūl

2698 Na‘ imğa resūl aytdı bol müdde‘ ām
Kāfirler Medīneden kitse tamām
Nu‘ aym aytdı hīle qılıp qaytarayın
Ruḥşat bir qay türli söz itsem de hem

¹³ İşdi: işni B

- 2699 Peyğamber hūb bolur dip cevāb berdi
 ̖urayza yehūdına Na‘ im kildi
 Aldına ketelerin habīb alup
 Bol sözni izhār itip aytur irdi
- 2700 Dip aytdı siz bin miniñ dostlığım bar
 Burunnan özüñiz hem bilesizler
 İlgeri peyğamberniñ ‘ahdin bozup
 ̖ureyş bin Ėaṭafānlarga boldıñız yār
- 2701 Az künde tarķap kiter barı heme
 Andın soñ bolsa kirek kıyın saña
 Sizlerge dostlığım bar sebebi üçün
 Aytayın bir maşlaḫat indi yene
- 2702 ̖ureyş bin Ėaṭafanlerge ḫaber salıp
 Ketesin içiñizge turğıl alıp
 Ādemni içingizde bolğanlıķdan
 Kitelmes sizni taşlap ḫaytıp yanıp
- 2703 Bolmasa barçası hem ḫaytıp kiter
 Andın soñ siz ḫavmiğa ziyān iter
 İlgerki şartnāmeni bozğan üçün
 Muḫammed barçañıznı ḫatl iter
- T1; T2: 241 2704 İşitip ̖urayzanıñ yehūdları
 Taḫsīn ġıyp ‘aql-ı ḫol dip aytdı barı
 Kufeylge ādem bir dip soramaķğa
 Hīlemin māil ḫılıp ḫoydı anı
- 2705 Andın soñ öz ḫavmine ḫaytıp bardı
 Bir yirge ketelerin yığıp aldı
 Min bugün bir ḫādişe işitdim dip
 Alarğa usı türli söz çıkardı

B: 235

- 2706 Qavminen Qurayzanıñ söz işitip
Aytqalı barçañızga kildim yitip
Qaytadan Muḥammedge va‘de kılıp
Yā şeridin söylesipti giñeş itip
- 2707 Dostlıqnı bahāne gıyp kilip bolar
Bizlerden öz içine ādem sorar
Hılemin ketemizni uşlap alıp
Aparıp Muḥammedge tartu kılar
- 2708 İlgerki kâğız yırtqan günehlerin
Muḥammed ‘afv itip kiçer barın
Bol türli ortasında iş boluptı
Haqıkatmen işitdim sözini añıñ
- 2709 Eger de iras bolsa irteñ kilip
Bizlerni işandur dir ādem birip
İçine hiç biriñiz barmañızlar
Alarñıñ hıle kılgan sözine irip
- 2710 Barçası taḥsın qalıp tarqap kitdi
Köñline bol kılay dip ḥayāl yitti
İrtege Qurayzadan kişi kilip
Bizlerge ādem bir dip izhār itdi
- 2711 Qureyşler oğan aytdı tiliñni alıp
Turmaymız işleringe siniñ barıp
Kufeylge ādem birip qoyalmaymız
Bol aytqan qoşulmasañ tilge nānıp
- 2712 Bol sözdin yehüdlarga qayğı yitüp
Öziniñ menziline qaldı kitüp
Qurayza Muḥammedbin qoşuldı dip

Bildirdi birbirine ma' lüm itip

2713 Kāfirniñ leşkerine qorqu indi
Köñliñde qaytmaqlıqnı ma' kıl kördi
Çol tüni bir Hudāniñ qudretim
Āsmānnan peydā bolıp bir yıl kildi

2714 Kāfirniñ üstündeki çadırları
Yıgılıp yıl soğan soñ qaldı barı
Soyıqnıñ qatdısınan ot yağalmay
Ta' am gıyp içmekge hem kilmedi hālī

T1; T2: 242

2715 Çenk boldı dünyā yüzi tuman basıp
Turalmay at tivesi kitdi qaçıp
Barçası mällarına ige bolmay
Her yaqğa yükrerdi qatdı tasıp

B: 236

2716 Āsmānnan miñ ferişte turdı kilip
Heybetbin na' ra tartdı āvāz birip
Kāfirler qaytmaqlıqğa hayāl itdi
Köñline barçasınıñ qorqu inip

2717 Yoq bolup tarqap kitti uşbu tüni
Qalmadı tañ atqunça birde biri
Allahğa hamd ü senā şükür itdi
Peyğamber aşhābımin körüp munı

2718 Aşhāblar Medīnege qayıp kildi
Peyğamber çeşinmekge oylar irdi
Cebrāil çol mezigilde kökdin inip
Bildirip Haqqnı emrin haber birdi

2719 Dip aytdı bir Allahnıñ fermānı bol
Bol vaqtde ferişterler çeşinmes bil

Qurayza yehūdına ğazāt itsün
Aşhābka cār çaķırtıp ħaberdār kıł

ĠAZĀY-I BENĪ QURAYZA BEYĀNINDA

- 2720 Çol zamān atlansun dip cār çaķırdı
Aşhābnıñ tayyārlanıp barı yürdi
Urnına Mektüm oĝlın ħalīfe ĝıyp
Peyĝamber ğazāt itip yolĝa kirdi
- 2721 Namāz-ı şām mezgilinde kildi yitip
Etrāfın kıamap aldı şaf tuzatıp
Yehūdlar uruşmakĝa bil baĝladı
Berk itip dervāzesin muĝkem itip
- 2722 Yehūdlar taşķarıĝa çıķmay turdı
Aşhābka tam başınan oķ taş urdı
El kışşa yigirmi kün çemesinde
Peyĝamber Qurayzanı kıamal kıldı
- 2723 Köñlüne yehūdlarınıñ kıorķu inip
Uruşdan öziñ tartdı kıol köterip
Nażırdey her taraķĝa kıtermiz dip
Resülĝa kışı saldı ħaber birip
- 2724 Peyĝamber kıabül almay sözün anıñ
Oylandı öltürmekge kıarıp barın
Muĝammed yubarmakĝa rızā ırnes dip
Bildirdi Qurayzaĝa aytķanların
- 2725 Yehūdlar peyĝamberge aytdı yene
Sa‘ d bin Mu‘ āz atlı bir şaĝābe¹⁴
Muĝammed anıñ sözün kıabül itsün

¹⁴ Bin: ibn B

Rızāmız her ne dise biz hem aña

T1; T2: 243
 2726 Resûl hem bol aytkanın ma' kûl kordi
 Şarṭnāme iki yaḳdan kāğız birdi
 Ḳurayza yehūdınıñ ḥukmin ayt dip
 Sa' adni ol meclisge alıp kildi

2727 Sa' ad aytdı Ḳurayzanıñ yehūdların
 Ḳatl itsün irleriniñ kırıp barın
 Yaş bala ḥātunların esir kılıp
 Hem yene olca kılsun dünyā mālın

2728 Sa' adge resûl aytdı didiñ her ne
 Bolarğa munday ḥüküm kılğan Allah
 Allahnıñ 'ahdin bozğan düşmanıdur
 Ḥüküm yok mundın bölek hıçbir aña

B: 237
 2729 Ḳurayza yehūdları munı iştip
 Alar hem rızā boldı ḳabûl itip
 Resûlni fermânımın barın baylap
 Aşḥâblar Medînege yürdi irtip

2730 Hem yene yaş bala min ḥātunların
 Esir ğıyp alıp yürdi anıñ barın
 Ḳaldırmay Ḳurayzada caynap aldı
 At tive her ne türli māl emvâlin

2731 Bar irdi bir miñ biş yüz kılıçları
 Usunday nize mltık şavıt barı
 Allahnıñ bizge birgen naşibi dip
 Aldırdı fermân itip resûl anı

2732 Barçasın bir ḥulîge ḳamap turdı
 Bir câydan tirek kılıp ur ḳazdırdı

İrtemin yehūdların օltürgil dip
 ʿAlī min Zübeyirğa emir kıldı

2733 Kılıçbin tayārlanıp ikevleri
 Caynalıp aşhāblarnıñ kildi barı
 Hūliden bölek bölek alıp çığıp
 Öltürüp urğa taşlar irdi anı

2734 Hayy bin Aḥṭāb laʿ in anda irdi¹⁵
 Kırğında ecel tapıp ol hem öldi
 Kırayza sergerdesi Kaʿ bnı hem
 Aldına peygamberniñ alıp kildi

2735 Resūl aytdı şartnāme kılıp maña
 Haṭ yırtıp ol vaʿ deni bozdıñ yene
 Kaʿ b aytdı Tivrāt kitāb haqqı üçün
 Peygamber bir haqlıknı birdi saña

2736 Bol küni dinge kirsem itip imān
 Korktı dip külse kirek ʿaʿ na birlen
 Ağzımmın anıñ üçün aytalmaymın
 Bolmasa gümānı yok peygambersin

2737 Peygamber fermān itti muynun ur dip¹⁶
 Kaʿ bnı hażreti ʿAlī öltürdi kip
 Kólunda ikeviniñ kün batқанça
 Yehūdniñ irkekleri kırıldı köp

T1; T2: 244

2738 Qalğanın yehūdların tünde öltürdi
 Meşʿ alni rūşen kılıp yağıp turdı
 Ol küni ölgen yehūd altı yüzdir
 Baʿ zılar yeti yüz dip naķil kıldı

¹⁵ Bin: ibn B

¹⁶ Ur dip: urıp B

- 2739 olunda ba zıların dur sekiz yz
 Ba zılar tokuz yz dip aytdılar sz
 urayza yehdini irlерinen
 almadı birde biri lmey hergiz
- 2740 Yehdni ya bala min htnların
 Her yurta esr klp satdı barın
 Peyamber abına blip birdi
 ana me alıp kilgen dny mlın
- B: 238 2741 lgen so yehdların temm barı
 Sa adnı yarasınan atı anı
 ehdlik derecesin naıb itip
 Cennetge pervz itip ondı cnı
- 2742 Bol az muni birlen tammlanıp¹⁷
 Oturdı Mednede arr alıp
 endeden aytıp kitgen kfirlер hem
 Her biri z cyına turdı barıp
- 2743 Mekkege aytıp kilip eb Sfyn
 avmine arap aytdı barmu h cn
 Muammed kelerde yalguz yrer
 ltrse atil itip hle birlen
- 2744 Sfynнан bir a rab muni itip
 alvetde yalguz zi kildi yitip
 Dip aytdı Muammedni ltrrmin
 Egerde cevb birse ruat itip
- 2745 Bilemen pest blend yolnı barın
 Hem tkr bir anerim bardur minı

¹⁷ az: azavt B

Kilgençe ehl-i ‘ıyālīm müheymin kör
Min barıp bitgereyin işin anıñ

2746 Süfyān hem munı iştip ħorsendlenip
Birdiler bir tiveni satıp alıp
Hıç kimge aytmagıl dip ta‘yın itip
Kiçemin özin kitti yolğa salıp

2747 Şehrine Medīneniñ bardılar tiz
Kūçede cayav yürdi bolmağğa kiz
Peyğamber ‘Abd-i Eşhel mescīdinde
Çavmine aytur irdi naşīhat söz

2748 A‘rabnı kileyetқан kördi resūl
Dip aytdı mekirlıkbın kiledür bol
Şerīdin Allah mini emān itdi
Kiltürüp sözge salıp ħaķīkat qıl

2749 Resūlniñ Esīd atlı bir aşĥābı
Aldunan qarşu barıp uşladı anı
Ĥançerin izlep yürüp tapıp aldı
Bolmadı yaşurmağğa hıç imkānı

T1; T2: 245

2750 Köñline ol ‘arabnıñ qorqu indi
Süfyānnıñ yubarganın ħaber birdi
Ol tüni ħabs qılıp saķlap turup
Resūlğa tañ atқан soñ alıp kildi

2751 Peyğamber a‘rabğa aytdı birdim emān
Ĥāhlasañ Mekkege kitip uşbu zamān
Bolmasa ıĥlāşnıñmin dīnge kirip
Şehādet kelimesin aytkıl mağan

2752 Resūlğa a‘rāb aytdı tiñle munı

Süfyânmin sözleşgende uşbu küni
Bol sözni ikimizden başqa hergiz
Maḥlûkıñ bilmep idi birde biri¹⁸

B: 239

2753 Aytmasdan uşbu sözniñ bildiñ barın
İnandum bir ḥaqq irür dîniñ seniñ
Şerîki ortağı yok Allah birdür
Peygamber resûli siz ol Ḥudânıñ

2754 Munı dip dînge kirdi îmân itip
Mekkege ruḥşat alıp kitdi qayıp
Köñlünde müdde‘âsı bolmağan soñ
Süfyân hem köp rancıdı ḥafa tartıp

2755 Süfyânıñ resûl bilip bol cemûsin
Ḥilemin öltürmekge kılğan işin
Peygamber iki aşḥâbnı fermân itip
Mekkege yubardılar Süfyân üçün

2756 Birev ‘Ömer ibn Ümeyye irdi
Birevin Selem oğlu Selem dirdi
Süfyânı vaktin tapıp öltürmekğa
Mekkege cânsız bolup bolar kildi

2757 Mekkege bir cāriye munı körüp
Qavmine ma‘lûm itdi ḥaber birip
Süfyânı ol ikevi öltürelmey
Qotuldı meşakḳatbin gārğa inip¹⁹

2758 Çol yılı Mezîne atlı qabîleniñ
Ḥârişniñ oğlu Bilâl ketesi anıñ
Köñline bir Allahnıñ nûrı tutup

¹⁸ İdi: irdi B

¹⁹ Qotuldı: tutuldı B

Qavminiñ da' vet itdi dīnge barın

2759 Qavminen tört yüz ādem qaşna irtip
Resūlgā īmān itdi bolar kilip
Muhācir mertebesin tebāsız dip
Qaytardı öz cāyına cevāb birip

2760 'Ubeyde Cerrāh oğlun bir seriyyege
Yubardı uşbu yılı resūl yene
Hurmadañ başqa ta' ām yoqlıgıdan²⁰
Aş irdi ol leşkerniñ barı heme

T1; T2: 246

2761 Hurmadañ her künine birev yirdi
Āhiri birevge hem 'āciz kildi
Bir küni yartı hurma qanā' at kıyıp
Ol sefer qahıtlıkñı anca kördi

2762 Yol yürüp bir niçe kün miḥnet itip
Bir deryā kenarına qondı yitip
Hudānıñ qudretimin neheñ balıq
Deryādan yatar irdi çıgıp kitip

2763 Aşhābñıñ üç yüz ādem irdi sanı
Taqsīm ğıyp bölüp alıp yidi anı
Etin yip bir ayğaça evkāt itti
Çol yerde qarār alıp ḥalkñıñ barı

2764 Ol sefer hīç düşmenğa bolmadı kız
Çol yerden Medīnege qaytdılar tiz
Resūlniñ ğazā qılğan yarānları
Körmegen qahıtlıkñı munday hergiz

²⁰ Yoqlıgıdan: yoqlıgıñan B

B: 240

HİCRETİNİŇ ALTINÇI YILINDA BOLĖAN
VĀĖİ‘ALAR BEYĀNINDA

- 2765 MuniŇmin bişinçi yıl temām ötdi
Hicretge altınçığa sene yitdi
Çol yılı Necdī digen řabīlege
Aşhābdan bir cemā‘ a seriyye itdi
- 2766 Temāme Eşāme oğlun uşlap aldı
Aldına peygamberniŇ alıp bardı
Resūlni peygamber-i bir Hakk bilip
Kelime tevĥīd aytıp dīn öyrendi
- 2767 ‘Āşım min on şahābe ölgelerin
Ma‘lūm Ėıyp aytıp idim burun barın
LiĥyānĖa uşbu yılı Ėazā kıldı
Ėışāşın almak üçün resūl anıŇ
- 2768 Resūlden kāfirlerge ĥaber yitip
Barçası tağ başına Ėaldı kitip
Ol sefer uruş bolmay Ėaytıp kildi
Artında ĖalĖanların talān itip
- 2769 Muĥammed Sellem oğlı bir şahābe
Seriyyeğa üç miŇ irmin bardı yene
Kāfirler ĥaberlenip Ėoymasun dip
Barurdı iĥtiyātbīn barı heme
- 2770 Her küni kündüz yatıp tünde yürüp
Şehrine tūn içinde bardı kirip
Kāfirler uruş kılmay Ėaçıp kitdi
Öltürdi bir nicesin Ėatl kılıp
- 2771 AlarnıŇ ĖolĖa tüşgen dünyā mālı

- Yüz illik tivesiniñ irdi barı
Ol sefer olça bolup qolğa tüşken
Kāfirniñ üç miñ irdi hem koyları
- T1; T2: 247 2772 Barçasın peygamberğa alıp kildi
Aşhābğa taqsīm itip bölüp birdi
Dip aytdı bol seriyyeden kilgeninçe
Ortada on toquz kün ötüp irdi
- 2773 ‘Aleyke resūl-i Hudā kılıp fermān
Yubardı bir seriyyege yüz ir birlen
Ortada bir ādemni uşlap alıp
Aḥvālin aytkıl didi şehirniñ sen
- 2774 Ol aytdı öltürmeseñ emān birüp
Barayın başçı bolup özim irip
Ölümnen emān birdüm başla didi
Murtażā müdde‘āsın qabūl körüp
- 2775 Bol sözün müslümānnı alıp yürdi
Şehirge tün içinde barıp kirdi
Kāfirniñ bir niçesin qatl itip
Qança me dünyā mālın olca kıldı
- B: 241 2776 Ol sefer qolğa tüşgen tive biş yüz
Qoynı hem iki miñ dip ayturdı söz
Aşhābğa taqsīm itip bölüp birip
Seriyyeden ḥazreti ‘Ali kildiler tiz
- 2777 Resūlğa sūt beretün tivelere
Bir ādem yürer irdi bağıp barın
Kāfirler tivesini şehīd itip
Bir küni alıp kitdi barın anıñ

- 2778 Seleme ekva^ʿ oğlu uşol küni
Hem yene Rebbāh atlı resül kılı
Şahrāda ikevleri birge yürüp
Kiz bolup yol üstünde kördi munı
- 2779 Rebbāhı yubardılar at mindürüp
Resülğa bildirgil dip haber kılıp
Artınan yalguz özi cayav yitdi
Sadağın qolına alıp na^ʿ ra urup
- 2780 Kāfirler nazar itip munı kördi
Ba^ʿ zısı Selmeğa qayıp kildi
Sadağğa Selme hem oğın qoyup
Alısdan nişān kılıp atar irdi
- 2781 Kāfirniñ qançasına tüşti yara
Taşladı tivelerniñ barın heme
Seleme tivelerni kiyin taşlap
Artınan kāfirlerniñ yitdi yene
- 2782 Oq atıp kāfirlerni ^ʿ āciz itdi
Ba^ʿ zısı qaruların taşlap kitdi
Otuzdan nīze şāvıt qalğan vaqtde
Artınan kāfirlerniñ yardım yitdi
- 2783 Seleme taqğa çığıp qaldı turup
Rebbāhı hem peygamberğa haber kılıp
Atlanıp aşhābımin çığıp irdi
Çol yirge kāfirler hem kildi yürüp
- 2784 Bir aşhāb Aḥzam atlı burun yitti
Kāfirniñ ortasına kirip kitti
Abdu'r-raḥman ^ʿ Ayne oğlu atlı kāfir
Ol irni nīze birlen şehīd itti

T1; T2: 238

- 2785 atāde bir ahābnıñ irdi nāmı
 Bir urup nīze birlen olturdi anı
 Meydānda ‘Abdu’r-raman olgendın soñ
 Kāfirniñ kterilip atı barı
- 2786 Kp yerge mslmānlar oyıp bardı
 Atların ola ılıp aytup yandı
 Peyamber bol azvedin aytup kilip
 ehrinde Medīneniñ arār aldı
- 2787 Atları bir avmniñ ‘Arīne irdi
 Alardan bir cemā‘a ādem kildi
 Allahnıñ birliğine kelme aytıp
 Ol demde peyamberden dīn yrendi
- B: 242 2788 Andın soñ ol cemā‘a kesellenip
 Tiveniñ st saydugın iti barıp
 Keselden yazılan soñ merte bolup
 Beytl-māl tivesinen kitdi alıp
- 2789 Reslniñ Yesār atlı irdi ulı
 Artınan oyıp yitdi uol kni
 ol aya a‘zāsınıñ barın kisip
 Kāfirler ehīd itip kitdi munı
- 2790 Bol idin peyambera aber yitdi
 Ahāba seriyye ıl dip emr itdi
 Grz ibn Cābir atlı bir ahābe
 Artıdın yigirmi irmin oyıp yitti
- 2791 olturdi birevmin anıñ barıp
 Kildiler zgelerin ulap alıp
 Kesmekge ula burnın fermān itti

Allahdan āyet birlen ma‘ lūmlanıp

2792 Hem yene bol senede Medīnede
Artuqça bir qahıtlıq boldı yene
İkinler çıkmay qaldı yā resūl dip
‘ Arz itdi müslümānnıñ barı heme

2793 Peyğamber barçasına emir itip
Bir küni taşqarığa çıktı irtip
Ezānsız iḳāmetsiz namāz itdi
Özleri imāmlıqğa ilgeri ötüp

2794 Evvelki rek‘ atga şāh-ı ‘ ālem
Sūreni “sebbih ismi” eyledi zām²¹
İkinçi “hel etā” nı kırāat kıyp²²
Namāznı selām birip kıldı tamām

T1; T2: 249

2795 Allahğa du‘ ā kılip qol köterip
Bereke hāşıl it dip yamğur birip
Çol yerdin ol cemā‘ a qaytqanınça
Āsmānnan yamğur yağdı bulut kilip

2796 Bir hefte kiçe kündüz yağdılar tiz
Küçemin yürelmedi ādem hergiz
Yamğurdan hıçbir ‘ ilāc bolmadı dip
Aşhāblar yene kilip aytdılar söz

2797 Peyğamber qol köterip du‘ ā kıldı
Yağmasdan Medīnege yamğur tindi
Eṭrāfıñ ikin salar cāylarına
Yene de qança müddet yağıp turdı

²¹ A‘ lā sūresi

²² İnsan sūresi

2798 Uşbu yıl bir Allahdan āyet inip
 Ka‘beni hacc kıl didi haber birip
 Peygamber zū’l-ka‘ de de haccga çıktı
 Bir merte usı türlü nişān körüp

ḤUDEYBİYENİN ŞULḤI BEYĀNINDA

- B: 243
- 2799 Barmağğa bol seferniñ sebebi bol
 Tüş kördi uyqusında yatıp resūl
 Ka‘beni öz qolimin kiltin açıp
 Aynalıp hacc ‘umreni eyledi bil
- 2800 Ba‘zı aşhāb tıraş kılıp saçın kırdı
 Ba‘zısı saçın kırkıp hem aldurdı
 Aşhābқа uşol tüni tüş kördüm dip
 İrtemin resūl-i Ḥudā izhār kıldı
- 2801 Resūlden şahābeler munı iştip
 Barçası horsendlendi şadlıq yitip
 Hacc kılıp beytu’l-lahğa barmağ boldı
 Peygamber yarānımin giñeş itip
- 2802 Zūl’lka‘ de evvelinde düşenbe kün
 Atlanıp Medīneden çıktılar çün
 Ol sefer qār u yarağ almadılar
 Miñ dört yüz ādem irdi barça mü’min
- 2803 ‘Abdu’lāh ibn Mektūm şahābeni
 Urnına ḥalife gıyp koydı anı
 Qurbanğa niyet kılıp alıp yürgen
 Bar irdi barçasınıñ tiveleri

- 2804 Ortada zü'l-ḥuleyfe cāyğa yetdi
Allahniñ ihrām baylap emrin itdi
Peyğamber ḥacc kılmaḡğa kiledür dip
Mekkeniñ kāfirleri munı iştıdi
- 2805 Eṭrāfniñ barçasına ḡaber birüp
Caynaldı Belvaḡ atlı cāyğa kilip
Ka‘ beḡe kirgizmeske bil baḡladı
Düşmenlik kāfirlerniñ köñline itip
- T1; T2: 250 2806 Resül hem kāfirlerden munı iştıp
Toḡtalmaḡ kiler irdi sefer itip
At ḡoyḡan Ḥudeybiye bir mezgilge
Tivesi üstündaḡı çökti yetip
- 2807 Turmadı ursa daḡı aṣlā herḡiz
Kiyiḡe baṣın bursa yürerdi tiz
Bol yerge ḡonıñız dip fermān itip
Aṣḡābḡa resül-i Ḥudā aytdılar söz
- 2808 Ḳondılar çol ḡudukḡa ḡarār alıp
Söylesti arasına ilçi salıp
Kāfirler peyḡamberge yol birmedi
Ka‘ beḡe ḡacc kılmaḡğa bol yıl barıp
- 2809 Ortada niçe türli köp söz ötdi
Ḳança ādem peyḡamberge kilip kitdi
Resül hem ḡureyşlerge yubarmaḡğa
‘Ömerniñ barmaḡına ruḡṣat itdi
- 2810 ‘Arz itip peyḡamberḡa aytdı ‘Ömer
Ḳureyşniñ düşmenliḡı artuḡça bar
Mekkege yalguz özüm bargandın soñ
Mebāda bir yemānlik ḡılmasunlar

B: 244

- 2811 ‘Oṣmānnı yubarsıñız kılıp fermān
Hīç kimde ıuṣūmet yoķ anıñ birlen
Ecr itip alatuğun yaķını bar
Eger de yemān fi‘ il kılsa her cān
- 2812 Bol sözni peygamber hem ma‘ kıl kördi
‘Oṣmānnıñ barmağına cevāb birdi
Ḳureysniñ Mekke dağı ketesiniñ
Aldına söyleşmekge ‘Oṣmān kildi
- 2813 Süfyānğa kilip aytdı sözüm tiñle
Peygamber ḥacc kılğalı kildi munda
Uşbu yıl beytu’l-lahnı tavāf kıl sun
Kirme dip toķtavçılık bizge kılma
- 2814 Ḳureysler ‘Oṣmānğa aytdı bī-kār bol söz
Resūlni kiltürmeymiz munda hergiz
Öz köñliñ ḥacc kılmaķnı taleb itse
Ka‘ bege ruḥṣat itdük barıñız siz
- 2815 Alarğa ‘Oṣmān aytdı cevāb birip
Resūlsiz ḥacc kılmaymin Ka‘ bege inip
On aşḥāb peygamberniñ ruḥṣatımın
Mekkege dāḥil boldı yene kilip
- 2816 Mekke de ḥazreti ‘Oṣmān toķtadı köp
Aşḥāblar oylanırdı her hayāl gib
Eṭrāfğa şeyṭān-ı la‘ n ḥaber birdi
‘Oṣmānnı Mekkelikler öltürdi dip
- 2817 Bol sözge müslümānlar ḥafalandı
Yanına bir ağaçnıñ resūl bardı
Mekkeniñ kāfirimin uruşmaķğa

T1; T2: 251

Aşhābnıñ barçasınan bi‘ at aldı

2818 Bol işge “bi‘ at-i rızvān” laqab irdi
Allahdan nāzil bolup āyet indi
Bol bi‘ at itgüçiler cenneti dip
Peyğamber öz lafzımın haber birdi

2819 Qureyşden kilgen irdi illik ādem
Emr itip baǵlatdırdı barın tamām
‘Osmān min on şahābe kilgeninçe
Alarnı toqtatmaqğa aytdı kelām

2820 Qureyşniñ kāfiri hem munı bildi
Köñline barçasınıñ qorqu kirdi
‘Osmān min on aşhābnı halāş itip
Şartlaşıp āhirine şulh kıldı

2821 Va‘ deniñ ortadaǵı bol mazmūnı
Hacc kılmay qayıp kitip uşbu yıl
Ka‘ beni ikinçi yıl tavāf iter
Qureyşniñ toqtav itmes birde biri

2822 Huzāğa at qoyulğan qabīleni
Peyğamber haşşasına aldı anı
Hem yene benū Bekr qabīleniñ
Qureyşniñ haşşasına kirdi barı

B: 245

2823 On yılğa uruşmasğa va‘ de kıldı
Şartnāme ortasında haṭ bitildi
Andın soñ Mekkedeki müslümānlar
Āşkäre Haqqnıñ yolun aytıp yürdi

2824 Bol va‘ de āhirinde kāfirlerden
Köp ādem dīnge kirdi itip imān

İlgerki dīnge kirgen қаңча bolsa
Tenk irdi bol sefergı anıñ birlen

2825 Çol yerde müslümānlar қurbān çalıp
Başların tıraş itti saçın alıp
Peyğamber Һudeybiye menziline
Bir күni Medīnege қayttı yanıп

2826 Қaytқанда “feteһnā” nıñ sūresi indі²³
Aşһābgа beşāret қıyp һaber birdi
Mekkeni az zamānda alasın dip
Allahnıñ āyet birlen aytқanı irdi

2827 Andın soñ Medīnege қaytup kilip
Oturdı aşһāblarga ta‘ līm birip
Kāfirni eṭrāfdaki pādşāhların
Ҳаққ yolға da‘ vet itdi һағ yubarıp

ĂN ҺAŻRETNĬ EṬRĂF CEVĂNĬBDAKĬ PADŞAHLARGA İLÇĬ YUBARGANI

T1; T2: 252

2828 Bar irdi altı pādşāh һüb bilgili
Barınıñ kāfirlikde bolған dīni
Peyğamber ilçi birlen һағ yubarıp
Barçasın da‘ vet itdi uşbu yılı

2829 Şehrimin pādşāhlarnı isimlerin
Tubanda bildiremin aytıp barın
Ҳағ yazıp pādşāhlarga ilçi қılıп
Aşһābnıñ қaysı birin yubarganın

2830 Peyğamber eṭrāfdағı pādşāhlarga

²³ Fetih suresi

Haṭ yazıp yubarmakga ilçî aña
Maşlaḥat kılmak üçün ḥāzır itti
Aşḥābnîñ ketesiniñ barın heme

2831 Aşḥāblar resūlğa aytdı ey şehir-yār
Evveldin pādşāhlarga bol resim bar
Öziniñ atın yazğan mührin basıp
Haṭ yazup birbirine yubarurlar

2832 Her yurtқа yubarganda yazıp nāme
Artında mühr basmak lâzım aña
Siz yazğan haṭ iken dip ḥayāl itmes
Kāğızda bolmağan soñ bol nişāne

2833 Resūlğa ma' kûl kilip bol aytқан söz
Āltunnan mühr yüzük işletdi tiz
Aşḥābnîñ barçası hem senet bilip
Qoluna altun yüzük saldılar tiz

B: 246

2834 Cebrāil çol zamānda boldı nāzil
Dip aytdı yā Muḥammed Ḥaqq emri bol
İrlerge altun esbāb ḥarām bolur
Terk itip bol mihrni başqadan kıl

2835 Peyğamber қолundağı mührin aldı
İşitip şaḥābeler hem çıkardı
Ḥabeşī aşl taşdan köz urnatıp
Eṭrāfın kümüş itip yüzük saldı

2836 Mührgān uc saṭr ğıyp oydı anı
Yazılğan evveline Allah nāmı
Resūl dip ikinçige nişān salgan
Üçünçi öz mübārek isimleri

- 2837 ay ola salanına itilaf bar
 O olnı kiisi dip aytıp durlar
 İmmnın ba zıları ılaf ılıp
 Sol olnı kiisi dip ıldı ızhr
- 2838 Ol mhr peygamberden kiyin aldı
 oluna teberrk ıyp ıddk saldı
 Bekr hem bol dnyadan tgendin so
 Yzkni hlıında ‘mer aldı
- 2839 ‘smna ‘merden so nevbet yitdi
 Yzgni ola salıp ahlık itti
 alife bolanına altı aydan so
 rasnı uduna tp kitti²⁴
- T1; T2: 253 2840 Artıdın cehd ılıp izledi tiz
 Ol yzk tapılmadı al hergiz
 Reslnı pdhlarga kız yazıp²⁵
 Yubargan deminen aytayın sz
- 2841 abenı pdsı irdi h Nec
 anı alıp ‘Amr meyye bardılar bes
 Herala Rm pdsı a afardı
 Abdan Diyet’l-kelb atlı bir kes
- 2842 ni usrev pervz hı ‘acem
 Bir ab aa bardı ‘Abdu’l-lh nm
 Vlsi İskenderiyye Muavısa
 Belte‘ a ab olı bardılar hem
- 2843 m hı emir olı ri irdi
 a alıp ecc‘ atlı ab kildi

²⁴ Mustafa Fayda, “*Bi’rieris*”, TDVİA, C. 6, İstanbul, 1992, 194- 195. (Eri kuyusu Medine’de Kub Mescidi yanında Hz. Peygamber’in mhrnn dp kaybolduu kuyu.)

²⁵ Yazıp: barıp B

Hevze atlı Yemāmeniñ pādşāsına
Yubargan aşhāb atın Seliṭ dirdi

2844 Ba‘zı dir yırtıyav irdi yazğan nāme
Anı hem beyān itip aytay yene
Baḥreynniñ Münzir atlı ḥākim irdi
‘Alā atlı ḥaṭ afardı aşhāb aña

2845 Aşhāblar ol baratun ḥalklarınıñ
Söziniñ bilmes irdi birde birin
Bir küni tüşekinen uyqlap turup
Barçası biletuğın bildi tilin

B: 247

NECĀŞİĞE BARĞAN İLÇİLERNİÑ VĀQİ‘ASI

2846 Resūlniñ mu‘cizesi biliñiz bol
Hīç bende bir laḥza da bilmeydi til²⁶
Elkıışsa Necāşıge ḥaṭnı alıp
Ümeyye oğlu ‘Amr bardılar bil

2847 Necāşığa ikev irdi yazılğan ḥaṭ
Birinde īmān telḡin eyleğan yād
Hem yene Ca‘fer minen muḥācirniñ
Barçasın qaytarmaḡğa birip ruḡṣat

2848 İkinçi Süfyān kıızı Ḥabībni
Yubar dip Medīneğa aytқан anı
İri yok ḥelāl ḥātūn bolğan üçün
Almaḡğa ḥayāl itip köñülleri

2849 Aldına Necāşiniñ ‘Amr kildi
Çıgarıp peygamberniñ ḥaṭtın birdi

²⁶ Bilmeydi: bilmey B

Tura kip ta' zīm itip közge sürtüp
Büse ğıyp edeb minen açıp kördi

2850 Evveli bir Allahğa aytқан senā
‘İsānıñ zıkr iylegen hālin yene
Andın soñ Hāķķ yolına da' vet itgen
Necāş bin maħkūmınıñ barın heme

T1; T2: 254

2851 Ca' ferni çol meclisge alıp kilip
Kelime tevḥīd aytdı dīn öyrenip
Ḥorsendlik Ḥabībege haber birdi
Resūlniñ ikilençi ḥaṭṭın körüp

2852 Ol ḥaṭnı teberrük kıyıp şāh-ı Necāş
Bir cāyğa saķlap koydı özine ḥāş
Ḥabeşniñ ḥaznesiniñ maħkūmında
Bol kāğız bol küngeçe turadur bes

HERAQLGE BARGAN ILÇINIŇ ḤABERINIŇ BEYĀNI

2853 Heraqlğa barmaķlıķğa ta' yīnlengen
Dıḥye Kelb şaḥābe irdi ḥaṭnı alğan
Peyğamber Dıḥyege aytdı Başrağa bar
Yoluğar Heraql pādşāh sağan Şāmnan

2854 Başrağa Dıḥye bardı tilin alıp
Yoluķtı ḥākimine ma' lūmlanıp
‘Ad ibn Ḥātım ṭaynı қоşup birdi
Heraqlğa yoluķtır dip alıp barıp

2855 Ol vaķtde Heraql pādşāh irdi Şāmnda

B: 248

- İlgeri bir müşkil iş tüşüp aña
 Hacc kılıp maqdisğa kilip irdi
 Yoluğup haṭnı birdi Dıhye anda
- 2856 Oqutdı tercümānga aşıp haṭın
 Yād itgen evvelinde Allah atın
 Andın soñ dīnge kir dip da‘ vet itip
 Qurānnıñ dāḥıl kılğan hem āyetin
- 2857 Kāğıznıñ işindeki söz mazmūnıñ
 Fehm itdi zıkr eylegen her ne türin
 Yaqında bir peygamber çıkadur dip
 Nücūmmin biler irdi barın munıñ
- 2858 Ol aytdı aldundağı ādemlerğa
 ‘Arabdan ādem bolsa kiltür maña
 Resūllıq da‘ vet itip haṭ yubargan
 Sorayın aḥvāliden anıñ her ne
- 2859 Çol vaqtde Maqdisğa ebū Süfyān
 Mekkenen kilip irdi bolup kervān
 Pādşāhnıñ ḥuzūrına alıp kilip
 Aldına qatar qoydı Dıhye birlen
- 2860 Süfyānga Heraql aytdı bol ḥaberdār
 Bol ‘Arab ilçi bolup kilipdürler
 Muḥammed peygamberlik da‘ vet itüp
 Kāğızda her türli söz kılğan ızḥār
- 2861 Soraymin uşbu küni anıñ ḥālin
 Rāstlıqbin bildiresin fi‘ illerin
 Eger de ḥıyānet ğıyp yalğan itseñ
 Bol ‘Arab bī-kārdur dip aytar barın

T1; T2: 255

- 2862 Süfyān hem qabūl körüp tike turdı
Andın soñ Heraql pādşāh cevāb sordı
Evveli sorağanda peygambermin
Qanday dip yaqınlıqın suvāl kıldı
- 2863 ‘Emmimniñ oqlıdur dip haber berdi
Ümeyye Muṭṭalibni aytқан irdi
Pādşāh ayttı arañızda Muḥammedniñ
Nesebi qay türlidür aytqıl indi
- 2864 Ol aytdı nesebiniñ aşlı bārı
Yemān dip aytalmaydı hıç kim anı
Pādşāh aytdı ecdādında mundın burun
Resūllıq söz aytқанbe hıç birleri
- 2865 Ol aytdı ecdādında hıçbir kişi
Resūllıq da‘ vet qılğan yoқdur işi
Pādşāh aytdı nesebinde ḥākim bolup
Barmıydı ḥukūmetge bolğan ḥuşı
- 2866 Ol aytdı ecdādında hıçbir ādem
Qoyğan yoқ ḥukūmetge aşlā qadem
Pādşāh aytdı anıñ qavmi bay ādem be
Bolmasa faqīrlar mu barı tamām
- 2867 Ol aytdı tābı‘ bolup yürgen aña
Faqīrmin yarlıdurlar barı heme
Pādşāh aytdı kündin künge şerī‘ ati
Artıqbe aytqıl maña
- 2868 Ol aytdı kündin künge revāc alup
Yıl sayın eṭrāfna bolur gālip
Pādşāh aytdı tābı‘ bolup yürgenlerdin
Keler mü öz dīnine qayıp yanıp

B: 249

- 2869 Ol aytdı ümmetinen ey şehryār
Bol dīnge hīçbir ādem qaytmaydurlar
Pādşāh aytdı ol Muḥammed bol küngeçe
Va‘ desin bozadur mu kılip ğadār
- 2870 Ol aytdı yaşığınan hīçbir anıñ
Söziniñ işitmeymiz yalğanların
Pādşāh aytdı her vaq̄tde uruşqanda
Ceñesiz ğālib bolup qaysılarıñ
- 2871 Ol aytdı ba‘ zı vaq̄t ol bolur ğālib
Ba‘ zı vaq̄t biz cengemiz anı alıp
Pādşāh aytdı siz qavmini da‘ vet iter
Cengeden qaysı türli söz çıkarıp
- 2872 Ol aytdı t̄ā‘ at kıl dir bir Allahğa
Terk itip ecdādıñnıñ dīnin heme²⁷
Ot bütğa tapınmağdan perhīz itip
Emr iter namāz birlen rūze yene
- 2873 Pādşāh aytdı bol aytolğan söziñ barı
İlgerki peyğambeniñ fi‘ lleri
Yağında bir peyğamber çıqadur dip
Nüşhada biler irdim min hem anı
- 2874 Nücūmdın bol tavşīfın yene kördüm
Köñlimde siz qavminen çıqmas dirdim
Hıdmetin öz cānıma minnet bilip
Közime ḡāk-i pākin sürter irdim
- 2875 Süfyānnıñ munı iştip ‘ aklı kitdi
Köñlinde qayğı ğamı ḡaddin ötdi

T1; T2: 256

²⁷ Dīnin: dīndin B

Aytarlık bir yalğan söz anda bar dip
Mı‘rācnıñ vākı‘ asın izhār itdi

2876 Ol aytur Maḳdisḳa bir tün kildim
Cāylarnıñ içindeki barın kördüm
Isıǵı tōšekimniñ kitmepti dir
Çol tünde yine ḳaytıp kilip irdim

2877 Bol sözi körünerdi bizge yalğan
Bir tünde boğan kilip ḳatıp barğan²⁸
Yeti āsmān cennet dūzaḥ her cāylarnı
Kördüm dip sözleri köp āǵzına alğan

2878 Çol vaḳitde maḳdisniñ bir ḥādimi
Meclisde otur idi bildi muni²⁹
Ol aytdı bol sözleri yalğan irmes
Bizler hem fehmedik uşol tūni

2879 Her tūni yubar irdik işiklerin
İçigin yubalmadıḳ bir tün anıñ
Dervāze birbirine ḳoşulmadı
Tartsaḳ da ādemlerniñ cayıp barın

B: 250

2880 ‘İlacsız barçamız hem kitip ḳalduḳ
İrtege Maḳdisḳa yine barduḳ
Bir ādem tün içinde kilip kiten
Yeridin at baǵlağan ḥaber alduḳ

2881 Süfyāḡa andın kiyin cevāb birdi
Öziniñ kervānına ḳaytıp kildi
Muḥammed Heraḳlni hem ḳorḳutdı dip
Ḳavmine izhār itip aytur irdi

²⁸ Ḳatıp: ḳaytıp B

²⁹ İdi: irdi B

- 2882 Oturğan meclisdeki emirlerin
Tarķatdı cevāb birip pādşāh barın
Dihyeni ħalvet-cāyda aldına alıp
Öziniñ beyān itip aytdı ħālin
- 2883 Dip aytdı ol Muĥammed ħaķķ peygamber
Bol vaķt de çıķmaķlıķı kitābda bar
Eger de ķabūl alıp dīnge kirsem
Bol ķavim bil kim mini öltürür
- 2884 Çol üçün bildirmeymin aytıp munı
Bolmasa bir Ħaķķ irür anıñ dīni
Taķvādār Rūm şehrinde bir ādem bar
Aytadur Şafātır dip at ismini
- T1; T2: 257 2885 ‘Īsānıñ milletinde artuķ dānā
Biledür ‘ılm-i nūcūm barın heme
Āĥirniñ peygamberi Muĥammed dip
Köñlinde taşdıķ iter ġāibāne
- 2886 Ħaķ yazıp Şafātırğa itip selām
Ħaşınga yubarayın ķoşup ādem
Köñline ķādir Ħudā tevġiķ salıp
Ol eger toġrı yolğa ķoysa ķadem
- 2887 Ħavmine caynap alıp aytsa dīnin
Rūm ħalkı alsa kirek anıñ tilin
Taķvādār zāhidliġı sebebiden³⁰
Mindin hem derecesi artuķ munıñ
- 2888 Munı dip Şafātırğa yazdı nāme
Bildirdi vāķı‘ anıñ barın heme

³⁰ Sebebiden: sebebinen B

Resûlniñ da' vet itgen hañın birip
 asına bir âdemni ostı yene

2889 Elıssa Rûm şehrine Dıhye kildi
 Resûlniñ Şafâtırğa hañın birdi
 Hem yene Heraql pādşāh yazğan hañın
 Barçasın evvel āhir oup kordi

2890 Kitābnıñ aytanına kildi barı
 Kōñline ĩmān nūrı boldı cārı
 udāy bir bol Muammed resûli dip
 Dınge inip azına aldı kelmeni

2891 İlgeri kiyimleri irdi ara
 Çıardı a' zāsınan barın heme
 Āhirgı peygamberniñ süneni dip
 A ıldı kiyiminiñ barın yene

B: 251

2892 avmine aber birdi cayılsun dip
 Oturdı ketesiniñ barçası gip
 Ortada yalguz özi tike turup
 Allahға amd ü şenā aytdılar köp

2893 Andın soñ avmine aytdı ılıp āgāz
 Muammed ' arabıden kildi kāgız
 udāy bir mini resûl-i bir aqq bil dip
 aqq dınge da' vet itgen siz bizni bāz

2894 Min boldım uşbu kün çin müslümān
 Allahnıñ birliğine itip ĩmān
 Muammed gümānı yok aqq peygamber
 Āhirde ıadur dip va' de ılğan

2895 Sizler hem dınge inip bol iqrār

- Tevhîdniñ kelimesin aytañızlar
 Âhîrniñ peygamberi Muḥammed dip
 İncilde ḥazreti ʿĪsā aytkanı bar
- 2896 Kāfirler munı iştip ğavğa kılıp
 Urnıdın umtuldılar barı turup
 T1; T2: 258 Zarb urup niçe türli ḥaḳāretbin
 Âhîri şehîd itip öltürdi urup
- 2897 Dıḥye hem munı körüp qayıp kitdi
 Pādşāhniñ ḥuzūrına özin iltı
 Zāhidni şehîd itip öltürgenin
 Bildürüp evvel āhîr maʿ lūm itdi
- 2898 Pādşāh aytdı öz qavmimniñ bilip³¹
 Zikritip aytıp idim munan burun
 Qavmimniñ reʿ āyası bolmağanda
 İzḥār ğıyp aytur irdim Ḥaḳḳniñ dīnin
- 2899 Mini hem öltüredi aytsam eger
 Hem yene şāhlıǵıma bolğay zarar
 Munı dip bir meclisni tayyār kılıp
 Kilsün dip emirlerni itdi ḥaber
- 2900 Caynalıp sergerde min emirleri
 Pādşāhniñ ḥuzūrına kildi barı
 Taşkarı hıçbir ādem çıkmason dip
 Qulf salıp berkitdiler dervāzeni
- 2901 Olturup bülend cāyda şāh ol dem
 Halkna bol sözni aytdı kılıp aʿ lām
 Sizlerge bir türli söz körseteyin³²
 Qılñız aytqanımnıñ barın tamām

³¹ bilip: bilip sırrın B

³² Körseteyin: körsetin B

- B: 252
- 2902 Muḥammed āḥir zamān peygamberi
İncilde ḥazreti ʿĪsā aytқан anı
Saʿ ādet menziline dāḥil bolur
Dīnge inip resūl bilgen ḥalknıñ barı
- 2903 Barçamız aytқан emrin qabūl körsek
Kelme tevḥīd itip dīn öyrensek
Muḥammed ümmetiniñ qatarında
Āḥirde ḥurmet körüp cennetge insek
- 2904 Kāfirler munı iştıp ḥayrān qaldı
Barçası ol meclīsden qaçtı yanıp
Taşqarı çıqmağına yol tapalmay
Aldına dervāzeniñ turdı barıp
- 2905 Qavminiñ Heraql pādşāḥ körüp ḥālın
Çaқırıp öz aldına aldı barın
Dip aytdı sinamaqğa aytıp idim
Ol dīnde bolama dip köñüllerin
- 2906 Bol küni barçañızdan köñlüm tindi
Tutmaqğa mikāti iken siz iski dīnni
Qavminiñ til almağan fiʿlin aytıp
Dıḥyeniñ qaytmağına cevāb qıldı
- 2907 Heraqlnıñ imānına iḥtilāf köp
Köpreki aytdı dīnge kirmedi dip
Mūteniñ qazvesinde müslümānnan
Niçesin şehīd itdi ʿaskeri kip
- T1; T2: 259
- 2908 Tebükniñ qazāsında Heraql yene
Resūlğa dīnge indim dip yazdı nāme
Peygamber Heraql yalğan aytadı dip

Bol sözniñ cevābında aytdı aña

**PĀDŞĀH HUSREV PERVĪZGE BARGAN İLÇİNİŇ
VĀQI‘ALARI**

- 2909 Üçünçi ‘acem şāhı Husrev pervīz
‘Abdu’l-lāh kāğız alıp bardılar tiz
Resūlniñ ol la‘neti haṭṭın yırtıp
Birmedi ‘Abdullāhga cevāb hergiz
- 2910 ‘Abdullāh Medīnege kildi kaytıp
Husrevniñ ma‘lūm itdi sözün aytıp
Peyğamber aşhāblarga bol sözni aytdı
Kāğıznı yırtқанına hafa tartıp
- 2911 Ol Husrev kāğızımnı yırtsa miniñ
Yurtın hem pāre kılar Allāh anıñ
Haqqında resūl-i Hudā du‘ā kılğan
Mülkiniñ zıkr iteyin āḫir hālin
- 2912 Husrevge qarār irdi mülki yemen
Dir irdi hākiminiñ atın Tārān
Tūmanda aytatuğun sözni salıp
Haṭ yazdı Husrev Pervīz uşol zamān³³
- 2913 Dip aytdı işitemin min bir haber
‘Arabda Muḥammed nām cādū-ķūy bar
Yalgannan peyğamberlik da‘vet itip
Her kimni öz dīnine azdururlar
- 2914 Öziñe bargan zamān uşbu nāmem
Sin yubar şecā‘atli iki ādem

B: 253

³³ Uşol: uşbu B

- Aldıma qolun bağlap alıp kilsün
İşiniñ bitgereyin barın tamām
- 2915 Taranğa usı türli kâğız yitdi
İki âdem yubarmakğa tayār itdi
Birevi Yanub atlı bir bahâdur
Pehlvânın Cercîs atlı qasna irtedi
- 2916 İkevi Medînege yatdı yürüp
Resûlğa selâm birdi içge kirip
Dip ayttı ‘acem şâh Hüsrev pervîz
Taranğa haq yazıptı emir qılıp
- 2917 Aytıpdur bir âdemni tiz yubarsun
Aldıma Muḥammedni alıp kilsün
Eger de qarşulıq ğıyp til almasa
‘Arabnıñ barçasına cezâ birsün
- 2918 Yubardı anıñ içün emir itip
Tiz yürgil afarurmin sini irtip
Hüsrevge Taran eger ‘arza yazsa
Siniñ hem günehiñni kiçgey ötüp
- T1; T2: 260 2919 İşitip söz mażmūnın hayru’l-enām
Ezrāk tebessüm ğıyp aytdı kelām
İkevin dīn-i islāmğa da‘ vet itip
Allahnıñ bir Haqqılığın bildürdi hem
- 2920 Bol sözge ikevi hem qulaq salmay
Dip aytdı eger qalsañ tilimni almay
Yurtıñnı şâh-ı ‘acem ḥarâb iter³⁴
Yok bolur ‘arab halkı biri qalmay

³⁴ Yurtıñnı: yurtıñıznı B

- 2921 İkevi uşbu sözni aytıp turup
Titredi a' zāsına lerze kirip
Alarğa resül aytdı şabr itñiz
İrtege qaytaramin cevāb kılıp
- 2922 İkevi tañ atқан soñ yene kildi
Peygamber bol sözni aytıp cevāb birdi
Uşbu tün yeti sâ' at ötgendin soñ
Öz oğlu işin yarıp Hüsrev öldi
- 2923 Taranğa aytñızlar sizler barıp
Yemenge miniñ dñnim bolur gālib
Fāris bin yemen yurtın birer irdim
Bol künde dñnge kirse tilimni alıp
- 2924 Peygamber qaytmağına cevāb birdi
Tarannıñ huzūrına bolar kildi
Heybetli onday meclīs körmedük dip
İlgerki vāqı' anı aytar irdi
- 2925 Alardan suvāl itti Taran yene
Közetçi bolar migen yürgende aña
Ol aytdı Muḥammedde közetçi yok
Kūçeniñ yalguz kizer barın heme
- 2926 Andın soñ Taran aytdı bol haberdār
Bol aytқан peygamberniñ fi' lidürler
Aytқанı iras bolıp Hüsrev ölse
Haqq dñnin aytar irdim kılıp izhār
- 2927 Çol vaqtde Şardiyyeniñ haqqı kildi
Hüsrevni öltürgenin haber birdi
Arabda da' vet itgen peygamberge
Yemānlıq eyleme dip aytқан irdi

- 2928 Taran hem ħorsendlendi munı iştip
Resūlniñ ħaqlıǵına ‘aqlı yitip
Çol zamān ĩmān itip dīnge kirdi
Tilinde kelimeni cārī itip
- 2929 Taranniñ meclīsdeki tābı‘ ları
Āşkāre dīnge kirdi körüp anı
Ĥudāy bir ol Muĥammed peygamber dip
Ĥaqq dīnge kelme ayıp kirdi barı

**MUĖAVĖİS ĤĀKİMĖA BARGAN İLÇİNİÑ
VĀĖİ‘ASI BEYĀNINDA**

T1; T2: 261

- 2930 Törtünçi MuĖavĖis dir pādşāh nāmın
Dir irdi İskenderiyye şehrlerin
Kāǵıznı alıp bargan bir şaĥābe
Ĥāţb dir Belte‘ a oǵlı ismin anıñ
- 2931 PādşāhĖa Ĥāţb birdi ĥatnı iltip
Kāǵıznı ta‘ zīm itdi ĥaddın ötüp
Ĥāţabnı ĥalvetcāyĖa alıp barıp
Resūlniñ ĥālin sordı suvāl itip
- 2932 Ĥāţb hem peygamberniñ fi‘ lleri
KörĖeni bilĖeniñce aytdı barın
Pādşāh aytdı ĥazreti ‘İsā ĥaber birĖen
Uşbu dur İncildeki na‘ ti anıñ
- 2933 Āĥiri anıñ dīni bolur Ėālib
Bol yurtnıñ dīnge salur barın alıp
ResūlĖa ‘arza yazıp kāǵız birdi
Her türli tövbençilik sözni salıp

2934 Tört çuri hediye kılıp birdi yene
Miñ mişkal altun birlen kaçça cāme
Bir işek hem yene bir hacir birdi
Laķabda at koyulğan Düldül aña

2935 Yüz mişkal Haţıbga hem altun birdi
Aldına peygamberniñ alup kildi
Hediyege yubarılğan çurilerniñ
At ismi bireviniñ Mārye irdi

2936 Māryeni resül-i Hudā nikāh kıldı
İbrāhim atlı oğul andın toğdı
Düldülni andın kiyin özi minip
Peygamber ölgendin soñ ‘Ali mindi

B: 255

**BİŞİNÇİ ŞAM HĀKİMİ HĀRİŞĞA BARĖAN
İLÇİNİŇ VĀQI‘ASI BEYĀNINDA**

2937 Bişinçi Hāriş hākim irdi Şāmğa
Bardılar Şecā‘ atlı aşhāb aña
Haķķ yolğa da‘vet itip yazğan haţnıñ
İşitdi içindeki sözün her ne

2938 Resülniñ‘ izzet kılmay haţnı hergiz
Nā ma‘kūl niçe türli aytdılar söz
Andın soñ ‘askeriniñ Ėamın aytdı
Resülmin uruşmaķğa atlanıp tiz

2939 Heraķlğa ‘arza kılıp yazdı nāme
Resülniñ vāqı‘asın aytdı heme
Muhammed dīn bozĖuçı cādūĖy dip
Leşker min ruşsat sordı barmaķğa aña

- 2940 Hāriṣniñ yazğan haṭṭın Heraql körüp
 Qaytardı kilgüçige cevāb birüp
 ʿArabqa atlanmaqnı taleb itme
 Bol türli yamān fiʿl köñlüñe itip
- T1; T2: 262 2941 Emrime muṭīʿ bolup şabrlıq kıl
 İlçige mürüvvetbin söylegil til
 Muḥammed aşḥābımin uruş kılmaḵ
 Hīç vaḳtde öz kuluñnan kilmegey bil
- 2942 Hāriṣğa Heraql yazğan haṭnı kildi
 Kāğızdan aytқан sözün oḵup kördi
 Şecāʿnıñ qaytmaḡına ruḡṣat kılıp
 Hem yene bir yüz mişḵal altun birdi
- 2943 Qaytup kip ḥazreti Şecāʿ Medīnege
 Bildirdi körgeniniñ barın heme
 Bol Hāriṣ az fırşatda oladur dip
 Söz aytdı resūl-i Ḥudā rancıp aña
- 2944 Mekkeniñ fethi yılı Hāriṣ öldi
 Baʿzı dir ḥaḵḵ yolına ol hem kildi
 Heraqlıdan qorḵḡanlıḡı sebebinen
 Hīç kimge izḥār itip itmes irdi
- 2945 Yene de bol ḵulḡa iḥtilāf bar
 Cumhurnıñ imāmları aytıpdurlar
 Hāriṣniñ dīnge kirmey ölgenligin
 Fetvā dip ittifaḵ bin kıldı izḥār

ŞĀH-I YEMĀMEGE BARGAN İLÇİNİN VĀQI' ASI

- 2946 Altıncı Hevze irdi şāh-ı yemāme
Bardılar Salīḡ bin ʿ Amr aña
Resūlniñ alıp bargan ḡatın birdi
İşitdi maẓmūnınıñ barın heme
- 2947 Salīḡge artuḡ itip ikrām aʿ zāz
Resūlḡa yene bir ḡaṡ yazdılar bāz
Dip aytdı ḡaḡḡ yolında ḡaḡīḡatdūr
Bildirgen bol emriñiz ḡılıp āḡāz
- B: 256
- 2948 Aytatun öziñizge bir ʿ arzım bar
Eger min ḡaḡḡnıñ yolın ḡılsam izḡār
Yemāme ḡukmimdeki ḡaḡḡnıñ barı
ḡaḡḡ yolḡa kelime itip kiredürler
- 2949 ʿ Arzım ḡol dīnge kirgen ḡaḡḡnıñ barın
Özümde eyleseñiz ḡukmin anıñ
Andın soñ aldıñızga özüm barıp
Aytayın cārī ḡılıp ḡaḡḡ dīnlerin
- 2950 Salīḡḡa ruḡṡat itdi serpāy birip
Resūlḡa işitgenin aytdı kilip
Hevzege yalḡuz ḡurma birmem didi
Ḥākimlik soraḡanın tirs körüp

ŞĀH-I BAḤREYNGE BARGAN İLÇİNİN VĀQI' ASI

- 2951 Yetev dip baʿ zı imāmlar ḡaber birdi
Yetinḡi şehir atı Baḡreyn irdi
Kāḡıznı Münzır atlı ḡākimine
ʿ Alā atlı bir şaḡābe alıp kildi
- T1; T2: 263

- 2952 Kāğıznıñ mazmūnların pādşāh bilip
Kelime tevḥīd aytdı dīnge kirip
Münzirge tābi^ʿ bolğan kāfirlernıñ
Ba^ʿ zısı dīnge kirdi taşdıķ kılıp
- 2953 Kāğızbin^ʿ arza yazıp aytdı sözün
Bildirdi dīnge kirgen her Münzirin
Çasına ilçi kılıp ādem қоşup
^ʿ Alānıñ peygamberğa yubardı özün
- 2954 İgilip ḥatnı birdi ḥazreti^ʿ Alā
Peygamber yene bitti cevāb muña
Ḥaqq yolğa kirgenlerge ḥaber birip
Körsetgil şerī^ʿ atdan toğrı hüdā
- 2955 Kāfirniñ dīnge inmegen ba^ʿ zıları
Birsünler rızā bolıp ol cizyeni
Boğızlap mecūsīler soyğan mālın
Yemesün müslümānnıñ tamāmları
- 2956 Kāfirge kız birme dip ašlā hergiz
Her türli emr-i ma^ʿ rūf yazdılar söz
Cizyeni ta^ʿ līm birip öyretgil dip
^ʿ Alānı yene қайтıp yubardı tiz
- 2957 Ḥaqq dīnge pādşāhlardan ikev indi
Aytolğan Münzir minen Necāşī irdi
Özgeler öz dīninde қaldılar dip
Siyerde şaḥīḥlıgın ḥaber birdi
- 2958 Şiddīknıñ Rumān atlı bir ḥātūnı
^ʿ Āişeniñ anası dip aytur munı³⁵

³⁵ Munı: irdi B

B: 257

Allahnıñ buyruğının ecel yitip
Dünyādan sefer itdi uşbu yılı

2959 Oқudı cenāzesin resūl barıp
Laḥdge öz қolımin қoydı afarıp
Dip aytdı ḥurni her kim körey dise
Қarasun bol ḥātunğa naзар salıp

HİCRETNİŇ ALTINÇI YILI ĞAZĀ-YI
ḤAYBERNİŇ BEYĀNINDA

2960 Munıñmin altınçı yıl boldı temām
Hicreti yeti yılğa қoydı қadem
Çol yılı Ḥayber atlı bir şehirge
Oylandı atlanmaqğa şāh-ı ‘ālem

2961 Aşḥabқа cār çağırtıp ḥaber birdi
Miñ tört yüz tayyār bolıp ādem kildi
Ol sefer tivelerniñ ḥesābı yoқ
Leşkerde hem yigirmi at bar irdi

2962 ‘Abdu’l-lāh bir münāfiқ ibn Selūl
Yaşırın kāğız yazdı Ḥaybergā bol
Muḥammed aşḥābımin sizge çıqtı
Dip aytdı bī-ğam bolmay ihtiyāt qıl

T1; T2: 264

2963 Yehūdlar ḥaṭṭın kōrdi ‘Abdullahniñ
Eṭrāfnıñ ḥaberdār ğıyp caydı barın
Her türli esbābların tayār itip
Bolar hem uruşmaqñıñ qıldı ğamın

2964 Resūl hem kiler irdi yolnı basıp
Şevketi müslümānnıñ ḥaddın aşıp

Bir küni şehr-i Hayber etrâfına
Peygamber kilip kondı yakınlaşıp

2965 Urnıdın tañ atқан soñ barı turdı
Şaf bağlap iki yaqdan uruş kıldı
Hayberniñ yehüdları tısqa çıkmay
Aşhâbқа içkeriden oq taş urdı

2966 Kiçgeçe uruş kıldı töküsip hün
Câyna kaytıp kondı bolğanda tün
Birbirin islâm kâfir cengiselmey
Atışıp uruş kıldı bir niçe kün

2967 Ahiri etrâfınıñ barın aldı
Yalguzaq Kamüş atlı şehir qaldı
Evveldin muhkemligi bilgili üçün
Qamalıp ol şehirge barı bardı

2968 Çol vaqıtde peygamberğa kesel yitip
Uruşқа baralmadı aşhâbnı irtip
Bol küni öz urnuna tuğumnı alıp
Biriñiz barğıl didi emir itip

2969 Urnıdın ‘Ömer ibn Haṭṭāb turdı
Qolına resül tuğın alıp yürdi
Ol küni islâm kâfir aralaşıp
Artuqça bir qabâḥat uruş kıldı

B: 258

2970 Alalmay kiç bolğan soñ kildi kaytıp
Aşhâblar köp rancıdı ḥafa tartıp
Şiddīḳğa ebū Bekir tuğun birdi
Peygamber ilgergidey sözün aytıp

2071 Yehūd bin ebū Bekir uruş itdi

Ol küni kaçça âdemge ecel yitdi
 Kün batıp dünyā yüzi kaçğan soñ
 Ecresip iki leşker kaçtıp kitdi

2972 Urnıdın resül-i Hüdā yene turup
 Aşhābka bargıl didi emir kılıp
 Kaşuşnıñ kal‘asına yene bardı
 Tuğnı alıp hażreti ‘Ömer atğa minip

2973 Uruştı iki yaqdan multık atıp
 Ecresip kiç bolğan soñ kildi kaçtıp
 Her küni bir aşhābka tuğun birdi
 Mübārek lafzı birlen yarlıg aytıp

T1; T2: 265

2974 Kiçkeçe kiler irdi uruşıp tiz
 Kaşuşnı alalmadı aşlā hergiz
 Bir küni resül-i Hüdā aşhāblarğa
 Beşāret haşer birip aytdılar söz

2975 İртеге tuğumnı alıp birev barar
 Kaşuşnı öz qolımin aşıp alar
 Ol bargan aşhābımnan bir Hüdāmin
 Hem yene peygamberi rızālanar

2976 Aşhāblar peygamberden munı iştti
 Köñlünde biz bolsaq dip hayāl itti
 Tañ atıp şubh-ı şādık bilgi birip
 Peygamber aşhābımin namāz itdi

2977 ‘Alīniñ közlerine çol seferde
 Bir ‘aceb bolup irdi kesel peydā
 Kündüz tün çadırında yatur irdi
 Çıqalmay keselidin başqa cāygā

- 2978 Urnıdın namāzdan soñ resül turdı
 ‘ Alīniñ çadırına barıp kirdi
 Mübārek tizesine başın koyup
 Dem salıp közlerine bir tūfürdi
- 2979 Resūlniñ tigen zamān tevfiqları
 Köziniñ keseliniñ kitti barı
 Qoluna öz mübārek tuğın birip
 Turgızıp kiyindirdi Murtažanı
- 2980 Peyğamber ‘ Alīge aytdı öziñ barıp
 Yehūdni müslümān qıl dinge salıp
 Eger de qabūl alıp dinge inmise
 Öltürgil zū’l-fiķārmin başın alıp
- 2981 Murtažā resül tuğun qolna aldı
 Aşhābniñ barçasın hem irtip bardı
 Üstüne bir tübeniñ tuğun koyup
 Yehūdbin uruşmaqğa tayārlandı
- B: 259 2982 Yehūdlar taşqarığa çıktı yene
 At koydı na‘ ra tartıp barı heme
 Allahniñ birliğine tekbīr aytıp
 Özlerin aşhāblar hem urdı aña
- 2983 Bar irdi kāfirlerde bir mübāriz
 Hāriş dip anıñ atın ayturdı söz
 Pādşāhniñ Merhab atlı enīsi irdi
 Meydānga na‘ ra tartıp kirdiler tiz
- 2984 Uruşda müslümāndın kız kilgenin
 Öltürüp şehīd itip tökti qanın
 Ğayratın ol la‘ nniñ artuq körüp
 Barmadı hıçbir ādem aldına anıñ

T1; T2: 266

- 2985 Hāriṣniñ meydānına ‘Alī bardı
İkevi birbirine dūçarlandı
Evveli Hāriṣ-i la‘n hamle kılıp
‘Alige na‘ra tartıp kılıç saldı
- 2986 Ötmedi Murtaẓāğa bol urğanı
Kınındın zū’l-fikārın sogurdı ‘Alī
Allahnıñ birlik atın ağızına alıp
Bir urup ğayret ilen öltürdi anı
- 2987 Ölgenin enisiniñ Merhab bildi
Üstüne iki qabat sāvıt kiydi
Üç batman timüri bar nīzeni uşlap
Şehrden at oynatıp çıǵıp yürdi
- 2988 ‘Alīniñ qarşusına kildi yitip
Bir merte na‘ra tartdı yir teбетip
Ey ‘arab ecel yitip ölmey turup
Atıñnı aytkıl didi izhār itip
- 2989 ‘Alī aytdı min Allahnıñ arslanı
Atamdur ebū Ṭālib atım ‘Alī
Merd bolsañ meydānımda hir körgüz
Bol küni öltürürmin indi seni
- 2990 Bol sözge ol mel‘unnıñ qahrı kilip
Bir merte na‘ra tartdı āvāz birip
Kılıçın kınayınan yalangaşlap
Uрмақğa yetip kildi qol köterip
- 2991 ‘Alī hem zū’l-fikārın qoluna aldı
Kāfirge yüz qaytarmay qarşu bardı
Bolarnıñ kılıcınıñ zaḥmı birlen

- 2992 ‘Alîniñ açu ğayret köñline inip
 Merhabnı zü’l-fiķārmin urdı kilip
 Üstüne igeriniñ barıp turdı
 Dübülġa sāvıt ķalkān özin bolıp
- 2993 Atınan yer yüzine ol yıġladı
 Dūzaġğa daġil bolup cānı kirdi
 Merhabnıñ ölgenligin bilgendiñ soñ
 Yehūdlar meydān içre özün urdı
- B: 260 2994 Umtuldı aşġāblar hem na‘ra tartıp
 Allahnıñ birliğine tekbīr aytıp
 Ƙoşulup iki deryā mevc urġanday
 Bir ‘aceb uruş boldı ħaddin artıp
- 2995 Leşķerniñ çenki birlen kūn tutulup
 Bolmastı birbirevin hīç kim bilip
 Ol kūni müslümānnıñ barçası hem
 Ƙarardı yehūdlarını her yan yürüp
- 2996 Müslümān ol kūn irdi miñ tört yüz
 On miñ dip kāfirlerni ayturdı söz
 İlgerki uruşlarınıñ barçasında
 Aralaş bolmap indi munday her kez
- T1; T2: 267 2997 Cehūdniñ yataw irdi baġadurları
 İkevin ilgeride öltürdi ‘Alī
 Merġabday ķalġanı hem pehlvān irdi
 ‘Alîniñ uruşına kirdi barı
- 2998 Bilgili keteleri ‘Amr-i ‘Anṯar
 Atları barçasınıñ siyerde bar

‘ Alige nevbet ilen qarşı kilip
Aytolğan bişevi hem urustılar

2999 Āhiri barçasına ecel yitdi
Zü’l-fikār zaḥmı ilen helāk itti
Alarnıñ uruşında yürgeninde
Qalkanı Murtažanıñ tüşüp kitdi

3000 Kāfirniñ bir pehlvānı qaçtı alıp
Yetküzmey içkerige kirdi barıp
Ġayretbin ḥazreti ‘ Ali dervāzeniñ
Uşladı ḥalqasınan qolun salıp

3001 Bir merte tekbīr itip na‘ ra urup
Bir qolbin dervāzeni aldı yolup
Şhrde niçe yerde tam yıqıldı
Tebrendi yirniñ barı lerze qılıp

3002 Dervāze timir irdi fulāt yapқан
Maḥkum ğıyp niçe yirden çike qaқған
Qırq pehlvān zūrdan açıp yubar irdi
Sekiz yüz āğır irdi seksen batman

3003 Başına dervāzeni qalқан qıldı
Uruşda bir qolımin uşlap yürdi
Yehūdge müslümānlar ġālib bolup
Meydānnan şikest berüp qoyıp sordı

3004 Yehūdlar alaman dip āvāz birip
‘ Arz itip Murtažāğa aytdı kilip
İlgeri beni Nažır yehūdınday
Kitelik bol şhirden qol köterip

3005 Alalıq her qaysımız bir yük ta‘ ām

Özgeniñ munday qalsun barı tamām
Her türlü altun kümüş qarū yarağ
Alardan yaşırmasun hıçbir ādem

B: 261

3006

Öz yurtın kıymağanlar munda qalsun
Hıdmetger qatarında ikin salsun
Yartısın beytü'mālğa dāhıl itip
Yartısın evkāt kılıp özleri alsun

3007

Bol sözni peygamberğa haber birdi
Resül hem şartnāmesin qabül kördi
Peygamber barça aşhāb yārānımın
Hayberniñ şehrine kilip indi

3008

T1; T2: 268

Barçasın māl mülkinin ciyip aldı
Bozdırıp bũthānesin mescīd saldı
Ba' zısı öz dīnimin munda turup
Birmekge yartı mālın ırzalandı

3009

Bir yükden ba' zıları ta' ām alıp
Etrāfnıñ şehrine turdı barıp
Bir hudā ba' zısına tevfiķ birip
Dīnge indi kelme aytıp haqqnı tanıp

3010

Bar irdi yehūdlarda Beyve hātūn
Zeyneb dip aytar irdi anıñ atın
Pālvānnıñ Hāriş atlı kıızı irdi
Merhabbin birge toğan irdi yakın

3011

İrimin yene niçe yakınları
Uruşda kitip irdi ölüp barı
Qışāşın qanday kılıp alamin dip
Könlünde yürer irdi oylap anı

- 3012 Atası ölgenge hem qayğı yirdi
Düşmenlik usı türlü köñlüne indi
İtine bir buzavniñ zehir qoşup
Aldına peygamberniñ alıp kildi
- 3013 Peygamber bir loqmanı qolna alup
Ağzına yemek üçün saldı barıp
Ta' amnan resül-i Hudā qolun tartdı
Zehrniñ barlığınan haberlenip
- 3014 Bir aşhāb Beşr atlı birge irdi
Ol itniñ bir loqmasın alıp yidi
A' zāsın başdın ayaq qara bolup
Çol zamān ol meclisden turmay öldi
- 3015 Hātunga āvāz qılıp aytdı resül
Ta' amğa nige qoşdıñ zehirni bol
Ol aytdı uruş küni atam ağam
Qançame ölüptür bil
- 3016 Bol itge anıñ üçün zehir salıp
Yesün kilip irdim sizge alıp
Müdde' am qışaş üçün ölmek irdi
Zehirni yemediñiz haberlenip
- 3017 Günehsin 'afv qılıp resül ötdi
Ba' zı dir ol hātūn hem ölüp kitti
Hayy ibn Ahtāb qızı Şafiyyeni
Peygamber çol seferde nikāh itdi
- 3018 Ol sefer müslümānnan on biş ādem
Cennetge şehīd bolıp urdı qadem
Toqsan üç yehūdlardan kāfir ölüp
Dūzağğa otun boldı barı tamām

- 3019 Ca' fer dip at qoyulğan ' Alī enīsi
Hem yene ir hātūnnan niçe kiři
Habeşge ilgeride kitip irdi
Kāfirniñ qatdı bolup qılğan işi
- T1; T2: 269 3020 Habeşde bir niçe yıl bolar turdı
Āhiri Medīnege qayıp yürdi
Hayberde turğanında dūçārlanıp
Barçası peygamberni tavāf kıldı
- 3021 Quvandı resūl-i Hudā haddin asıp
Körüşti Ca' fer birlen quçaqlaşıp
Hayberden olça qılğan mällarınan
Bağıslap alarğa hem birdi naşib
- 3022 Süfyānniñ bir kıızı irdi Habībe atlı³⁶
İlgeri dīnge kirip kelme aytdı
Habeşde iri mürted bolup
Ca' fermin Medīnege birge qaytdı
- 3023 Resūlniñ köñli kitip Habībege
Anı hem nikāh kıyıp aldı yene
Aşhābқа taqsīm itip bölüp birdi
Hayberden qolğa tüşgen barın heme
- 3024 Hayberde bir niçe kün resūl turup
Bir küni Medīnege qaytdı yürüp
Şahābnan yol üstünde bir menzilge
Qondılar müslümānlar qarār kılıp
- 3025 Közlerin peygamberniñ uyqu aldı
' Aliniñ tizesine başın saldı

³⁶ Atlı: atı B

Allahdan çol mizgilde vahy kilip
Eşeri yüzlerine ma‘ lümlandı

3026 Peyğamber kuzgalalmay qaldı yatıp
Ayağın alalmadı ‘ Alî tartıp
Çol vaqtda namâz-ı diger mezgili irdi
Körünmey künniñ közi kitdi batıp

3027 Vañiyden fâriğ boldı hayru’l-enâm
‘ Alige haber birip aytdı kelâm
Dünyâdan künniñ közi batıp kitdi
Eylediñ namazıñnı niçük tamâm

3028 ‘ Ali aytdı yâ peyğamber şehr-yarım
Yoluñda fedâ bolsun tende cânım
Tizimni başıñızdan qozğayalmay
Namâzım qazâ bolup kitdi minim

3029 ‘ Aliden resül-i Hudâ munı iştip
Allahğa du‘ â kıldı ‘ arz itip
Bol ‘ Alî tãqat kılgan quluñ bolsa
Çıqargıl künniñ közin bāz körsetip

B: 263

3030 Edā kıyp okusun dip vaqti namāz
Peyğamber münacāt kıyp aytdılar rāz
Hudānıñ kudretimın çol zamānda
Körünüp künniñ közi çıqtılar bāz

T1; T2: 270

3031 Şu‘ lesi tağ taşlarga ziyā birdi
Her yerde ħalāıqñıñ barı kördi
Ol sefer peyğamberden şadır bolğan
Ĥaķīkat bir mu‘ cize uşbu irdi

3032 ‘ Aliniñ ĥorsendliğı ĥaddin artıp

Namāzın tamām itdi tekbīr aytıp
İlgerki qalıbınday künniñ közi
Qaytadan öz cāyına kitti batıp

3033 Elqışsa ol cāydan hem köçüp kitdi
At qoyğan vādīyü'l-qurrā cayğa yetti
Şaf bağlap ol qışlaqnı yehūdları
İslāmniñ leşkerimin uruş itdi

3034 Şafların peygamber hem bir dey kıldı
Ortada barça bolup tuğlar turdı
Resūlniñ naşīhatın qabūl almay
Yehūddan talebger dip birev kirdi

3035 Zübeyre ʿAvvām oğlu meydānga inip
Uruştı ol yehūdbin qarşu kilip
Āhiri Zübeyreniñ zaḥmı birlen
Ol melʿūn bol dūnyādan kitti ölüp

3036 Bir yehūd yene kilip dūçārlandı
Zübeyre tizlik ilen qılıç saldı
Anı hem cehennemge dāḥil itip
İslāmniñ leşkerine qayıp bardı

3037 Yehūddan bir bahadır çıktı yene
İslāmnan ḥazreti ʿAlī bardı aña
Melʿūnniñ bir zarb urup başın üzdi
Bolmadı ḥarb itgeli hıçbir çeme

3038 Bir yehūd cevlan urup çıktılar tiz
ʿAlīge qarşu kilip boldılar kiz
Anı hem cehennemge dāḥil itdi
Mecālin uruşmaqğa qoymay hergiz³⁷

³⁷ Qoymay: qoydımay B

- 3039 Bir aşhāb Dücāne atlı yine kirdi
Yehūdniñ ikevlerin ol öltürdi
Andın soñ müslümānlar aralaşıp
Ol küni on biş ādem qatil kıldı
- 3040 Dünyādan künniñ közi kitti batıp
Cāyına her qaysısı qondı qayıp
Meydānga ırte birlen yine kilip
Turdılar iki yaqdan şafnı tartıp
- B: 264 3041 Her biri qılıçların yalangaçlap
Bir qatdı uruş kıldı yine başlap
Yehūdlar müslümānga t̄aqat qılmay
Barçası qaçıp kitti mülkin taşlap
- 3042 Peyğamber köp ğanīmet aldı mālın
Aşhābqa taqsīm qılıp birdi barın
Andın hem resül-i Hudā köçüp kitdi
Yolımin sefer itip Medīneniñ
- T1; T2: 271 3043 Tün qayıp barur irdi yolmin kitip
Közlerin kiter irdi uyqu iletip
Bir cāyga resül-i Hudā kilip tüşti
Āzrāq yūrelik dip hayāl itip
- 3044 Aşhābqa resül aytdı qılıp izhār
Bol tūni bir merd ādem otursunlar
Tañ atıp namāz vaqti bolğanında
Uygatsun barçamızın qılıp bīdār
- 3045 Urnıdın qol qoşurup Bilāl turdı
Uyqlamay turamin dip va' de kıldı
Bilālga tañ namāzın ta' yīn itip

Uyğuğa aşhâblarnıñ barı kirdi

3046 Namāznı Һazreti Bilāl oқudı köp
Mebāda uyqu iltip kitmegey dip
Arқasın yükge қoyup köz ilindi
Anıñ hem Һaddın artuқ uyқusı kip

3047 Bilāl hem andın kiyin uyқlap қaldı
Kün çıқıp yerniñ yüzi şu‘ lelendi
Mübārek arқasına ısıғ ötüp
Evveli peygamberniñ özi uyғandı

3048 Bilālğa resül-i Һudā kılıp āvāz
Lebbeyk dip Һazreti Bilāl uyandı bāz
Dip aytdı uyqu maña ğālib boldı
Kiçüñiz ey shehinşāh-ı maḥrem rāz

3049 Uyandı aşhâblarnıñ barçaları
Bilālni ta‘ na kılıp sögti barı
Peyğamber aşhâbқа aytdı uyқladı dip
Söz aytıp rancūtmañız hergiz anı

3050 Şeytānnıñ uş bu yerde mekānı bar
Bilālğa anıñ mekri eyledi kār
Namāznı başқа yerde ötküzelik
Tiveniñ yükün қoyup қоşınızlar

3051 Ol yerden şaḥābeler köçüp kitti
Bir sunıñ kenarına kilip yitdi
Peyğamber yārānımin ṭahāret қıyp
Қazāsın tañ namāzın edā itdi

3052 Andın hem resül-i Һudā kitti yanıp
Şehrine Medīneniñ kirdi barıp

Allahnıñ dergähına şükür itip
Oturdı müslümânlar qarâr alıp

B: 265

**AN HAẖZRETİ RESŪL-İ EKREMNİŇ HACGA
BARĖANLARI BEYĖNİNDA**

3053 İlgeri ĥudeybiye barĖanında
ĖaytarĖan ikinçi yıl kil dip munda
PeyĖamber Ėureyşlerniñ va‘ desimin
Oylandı ĥacc kılmakĖa uşbu yılda

T1; T2: 272

3054 Ebū Zer el-Ėıfār atlı bir şaĥābe
Tapşurdı ĥalīfelik urnın aña
Bol sefer iki miñ ir yolĖa çıktı
Her türli yarağ alıp bardı heme

3055 Tizlikbin barūr irdi resŭl yürüp
Köñlünde ĥoymasun dip Ėureyş bilip
Lebbeyk lebbeyk dip yolĖa tüşdi
Cāyında zŭ’l-ĥuleyfe iĥrām kiyip

3056 Zāhranda ĥureyşlerden birev kildi
İslāmıñ leşkeriniñ barın kördi
Muĥammed ĥacc kılmakĖa kiledi dip
Mekkelik kāfirlerge ĥaber birdi

3057 Ėureyşler ĥayrān ĥaldı munı iştip
Oylandı niçe türli fikir itip
Ėĥiri kāfirlerniñ barĥası hem
TaĖlarĖa eĥrāfdāĖı ĥaldı kitip

3058 Kāfirden ĥa‘ betŭ’l-lāĥ boşĖa ĥaldı

Ḥacūndan telbiye aytıp resūl bardı³⁸
 Peyğamber tivesinen tüşmey yürüp
 Ka‘beni tavāf itip aynalardı

3059 Aşhābniñ barçası hem irip yürüp
 Ka‘beni aynalardı tavāf kılıp
 Alısdan müslümānga qarār irdi
 Kāfirler tağ başına çığıp turup

3060 Urnına kiltürgen soñ tavāfların
 Peyğamber taşkarı alıp çıktı barın
 Merveniñ kenarına kilip turup
 Qurbānniñ fermān itti çal dip mālın

3061 Aşhābniñ barçası hem tayārlandı
 Boğuzlap haqq yoluna qurbān çaldı
 Atı ‘Ömer ‘Abdu’l-lāh oğlu bir şahābe
 Resūlniñ tıraş kılıp saçın aldı

3062 Saçların aşhāblar hem tıraş kıldı
 Mekkege andın kiyin qayıp kirdi
 İlgerki kāfirlerniñ va‘desimin
 Şehirde qarār alıp üç kün turdı

3063 Kāfirler üç kündin soñ kişi salıp
 Peyğamber Medīnege qayıp yanıp
 Özine nikāh kılıp helāl itdi
 Ol sefer Meymūne atlı hātūn alıp

B: 266 3064 Bol barğan müslümānniñ barı heme
 Selāmet qayıp kildi Medīnege
 ‘Ummānniñ Ferve atlı bir hākimi

³⁸ Salim Ögüt, “*Telbiye*” (İhrama girenlerin lebbeyk şeklinde başlayan zikir cümlelerini söylemesi), C. 40, 2011, İstanbul, s. 396- 397.

Çol yılı haq dīnine kirdi yene

- T1; T2: 273
- 3065 Bir hañçer bir altun ton hedye birdi
Resûlğa bol hıdmeti dūrüst kildi
Allahnıñ emr-i ma‘rûf işin kılıp
Haqq dīnde âhirğaça turup öldi

HİCRETNİŇ SEKİZİNCİ YILINIŇ VÂQİ‘ ALARI

- 3066 Yeti yıl munıñ birlen tamām bolup
Sekizge sene bardı qadem qoyup
Etrāfdan her kim kilip dīnge kirdi
Şöhreti peygamberniñ haqqğa tolup
- 3067 Bilgili kureyşlerniñ sergerdesi
Hāliddür ibn Velīd bir ketesi
Birevi Osmān ibn Tālib irdi
Hem yene ‘Amr Āş irdi başı
- 3068 Üçevi uşbu yılı dīnge kirdi
Öyrenip bir Hudānıñ emrin bildi
Ayanbay dīn yoluna kılıç urıp
‘Ömrünçe andın kiyin gazve kıldı
- 3069 Uşbu yıl resūli Hudā bir seriyyege
Serdār ğıyp ‘Amr ‘Āşnı yubardı aña
Selāsıl atlı cāyda uruş boldı
Aşhābnıñ üç yüz irdi barı heme
- 3070 Huza‘a kāfirleri köp kişi irdi
Alalmay peygamberğa haber berdi
Resūlniñ ruḥşatımin yardım üçün

‘Askерmin ebū Bekr ‘Ömer kildi

- 3071 Alar hem alalmadı barıp anı
Yubardı andın kiyin ‘Ubeydeni
Niçe kün Selāsilde uruş kılıp
Āhiri ġālib bolup aldı barı
- 3072 Köp dünyā müslümānnıñ qolına indi
Aldına peygamberniñ alıp kildi
Ol bargan aşhāblarnıñ barçasına
Taqsım ġıyp resūl-i Hudā bölip birdi

SERİYYE-İ MŪTE

- 3073 Bir seriyye yene boldı uşbu yılı
Beyān ġıyp tafşilimin aytay munı
Aşhābdan Hāriş atlı haı yubardı
Başranıñ dīnge kir dip hākimini
- 3074 Yol birlen haıreti Hāriş tinmey yürüp
Mŭte atlı bir şehrge qondı kirip
Şerhabıl at qoyulğan hākim irdi
Hārişni öltürdiler şehid kılıp

B: 267

- 3075 Peyğamber haıberlenip munı iştdi
Köñlünde hafalıġı haddin ötdi
Mŭteniñ hākimine atlangıl dip
Aşhābqa cār qaırtıp emir itdi

T1; T2: 274

- 3076 Aşhābdan üç miñ kildi bolup tayyār
Zeyd atlı şahābeni kıldı serdār
Ca‘ ferga resūl aytdı Zeydden soñ

Sin miniñ tuğumrı alıp uruşka bar

- 3077 ‘Abdu’l-lāh Revāḥa oğlu bir şaḥābe
Emr itdi Ca‘ferden soñ tur dip aña
Andın soñ maşlaḥātbin qoyarsız dip
Aşḥābka ta‘yīn itip aytdı yene
- 3078 Yehūdler peygamberden munı iştip
Özleri aytur irdi giñeş itip
Muḥammed peygamber-i bir Ḥaqq bolsa
Üçevi ölse kirek ecel yetip
- 3079 İlgeri Mūsā kelim ādemlerin
Uruşka yubarganda tamām barın
Ol sefer öletuğun ādem bolsa
Usunday aytur irdi ḥaqqında anıñ
- 3080 Niçe kün ḥazreti Zeyd tayārlanıp
Yöneldi peygamberniñ tuğun alıp
Ḥārişni öltürgen soñ Şerḥabil hem
Turardı Medīnege cānsız salıp
- 3081 Aldına Şerḥabilniñ cānsız kildi
İslāmniñ leşkerinen ḥaber birdi
Bilgili Qayser atlı Şām şāhınıñ
Müteğa ta‘yīn itgen ḥākim irdi
- 3082 Qayşerga ‘arza yazıp aytdı ḥālin
Bir didi yardımına ādemminiñ
Şuraḥbil tilegi üçün emr itip
Yubardı Şām şehriniñ leşkerlerin
- 3083 Eṭrāfniñ barçasına ḥaber saldı
Kāfirden yüz miñ ādem tayarlandı

Zeyd hem leşkerimin tinmey yürüp
Müteniñ eṭrāfına yakın bardı

3084 Süddūs dir Şerḥabilniñ bir enīsi
Yaşınan bahadırlık kılğan işi
İslāmnıñ bir ḥaberin bilmek üçün
Şehirden tısқа çıktı illik kişi

3085 Āt koyğan vādīyü'l-ḳurra cāyğa yitti
Kiz bolıp müslümānmin uruş itti
Kāfirge müslümānlar ġālib bolup
Süddūsbin illik ādem ölüp kitti

3086 Şerḥabil enīsine ḳaygılanıp
‘ Askerin taşḳarığa çıktı alıp
Ḳançame ḥāne salṭanatbin
İslāmnıñ ḳarşusına turdı barıp

B: 268

3087 Bir yaḳdan yüz miñ kāfir şafın ḳurdı
Müslümān üç miñ ādem bolup turdı
Ḳoluna ḥazreti Zeyd tuğun alıp
Leşkerniñ aldı minen kilip kirdi

T1; T2: 275

3088 At koydı kāfirler hem aralaşıp
Bir ‘ aceb uruş boldı ḥaddın aşıp
Zeydge ḳol uruşda nīze yetip
Şehīdlik derecesi boldı naşīb

3089 Ḳolına resūl tuğun Ca‘ fer aldı
Ayrılıp leşkerinen yalğuz bardı
Ağası ḥazreti ‘ Alī mişālinde
Na‘ ra urup kāfirlerge ḳaran saldı

3090 Uruştı kāfirler hem köp zur birip

Bir kâfir kılıç urdı karşı kilip
 Hudānıñ kudretimin tūğ uşlağan
 Öñ qolun ortasınan kitdi bölüp

3091 Sol qolmin resül tuğun uşladı tiz
 Meydānnan qaytarmadı yüzün hergiz
 Ca‘ feniñ sol qoluna kılıç urdı
 Kāfirniñ bir pehlvānı uçaşıp kız

3092 Qalemlap kisip kitdi sol qolın hem
 Bilekbin qisip turdı tuğnı yildem
 Āhiri ilsiz irni şehīd itdi³⁹
 Kāfirniñ kılıç urup birev ol dem

3093 ‘Abdu’l-lāh yetip kilip Revāḥ oğlu
 Tuğnı alıp kāfirlermin karşı turdı
 İslāmniñ leşkerine serdār bolup
 Bol ir hem bir ‘acāib uruş qıldı

3094 Yene de şehīd itdi ‘Abdu’l-lāhnı
 Cennetge pervāz itip qondı cānı
 ‘Abdu’l-lāh ölgendin soñ müslümānnıñ
 Meydānnan yüz qaytarıp qaçtı barı

3095 Şābit dir ibn Aqdem bir şaḥābe
 Tüşürmey qolna aldı tuğnı yene
 İslāmğa kimni serdār kılamız dip
 Aşḥābnıñ giñeş itdi barı heme

3096 Hālīd hem ol leşkerde birge irdi
 Barçası bol urnığa lāyık kördi
 Serdārı bol leşkerniñ siz bolğıl dip
 Mübārek resül tūğun aña birdi

³⁹ İlsiz: İSSİZ B

- 3097 Tuğnı alıp Һazreti Һalid cevlan urup
Uruştı kâfirlermin karşı turup
Demîne ejdehâ dik tartar irdi
Aldına kız kilgenniñ barın qarīb
- B: 269 3098 Peyğamber bātın közbin munı körüp
Aşhābқа aytur irdi Һaber birip
Zeydniñ ölgenligin ma' lūm kıldı
Tūğumrı aldı didi Ca' fer kilip
- T1; T2: 276 3099 Yene aytdı Ca' ferni hem şehīd kıldı
Kâfirler iki qolın bir dey urdı
Urnına iki qanat Allāh berip
Cennetde quş şıfatlı uçup yürdi
- 3100 Yene de ' Abdu'l-lāhı öltürdi dip
Közidin yaşın töküp yığladı köp
Mescidde Һazır turğan ādemlerniñ
Közine yığlar irdi yaşları kip
- 3101 Aşhābқа resūl aytdı Һorsendlenip
Qılıçı bir Allāhıñ tuğumrı alıp
Kâfirniñ leşkerimin uruş itdi
Müslümān bolsa kirek indi gālib
- 3102 Bol sözni şahābeler taḥsīn kördi
Allāhğa qılıç bolğan kim dir irdi
Һalidni aytqanlığın bilgennen soñ
Aşhāblar seyfu'l-lāh dip laqab birdi
- 3103 İlgerki vāqı' anı qoyup kitüp
Bol sözni aytıp irdim ızhār itip
Abdu'l-lāh ölgendin soñ müslümānlar

Meydānнан yüz қайтardı şikest yitip

3104 Na‘ ra urup ҳазreti Ҳālīd aytdılar söz
Ne üçün müslümānlar қаçasız tiz
Bol күni yalguz özüm uruşurmin
Urnuñnan қозғалмаңыз ашлā hergiz

3105 Leşkerge merdānelik köp söz aytdı
Umtuldı kāfirlerge na‘ ra tartıp
Ҳālīdniñ ğayret birgen sözi birlen
Urnına müslümānlar kildi қайтıp

3106 Çol күni aḡşāmğaça uruş boldı
Meydānnıñ ortasına ölüg toldı
Āḡiri dünyā yüzi қараған soñ
Ecrasıp cāylarına қайтıp қонdı

3107 Tañ atıp şubḡ-ı şādıķ bilgi birip
Uruşқа iki leşker turdı kilip
Bol күni ‘ Aql birlen ҳазreti Ҳālīd
Ecratdı öz leşkerin niçe bölüp

3108 Çıkardı solın öñğa öniñ solğa
Destelep ba‘ zıların қoydı yolğa
Leşkeriñ aldı artına көz yetmesdi
Köpayıp dünyā yüzi toldı қулğa

3109 Kāfirler nazar salıp munı көrdi
Bol leşker қay tarafdan kildi dirdi
Muḡammed Medīneden yubargan dip
Köñlüne barçasınıñ қорқу indi

B: 270

3110 Aşḡābқа Ҳālīd aytdı қулақ salıp
Dīn üçün ğazvāt қılıп kildiñ barın

T1; T2: 277

Barçañız uşbu küni berât koyup
Öliñiz yâ bolmasa bolarnı alın

- 3111 Aşhâblar munı iştip kuvvetlenip
Na'ra urdı Haqñıñ atın ağızına alıp
Mişâli koyğa çapқан aş böri dey
Kâfirniñ leşkerine kirdi barıp
- 3112 Tuğ uşlap hazreti Hâlid burun kildi
Kâfirniñ leşkeri hem qarşu turdı
Çol yerde iki leşker aralaşıp
Artuqça bir kabâhat uruş kıldı
- 3113 Qaraydı dünyâ yüzi cenk tutaşıp
Barça cân birbirinen kitdi adaşıp
Qoşulup iki leşker mevc urardı
Mişâli tolquğanday deryâ taşıp
- 3114 Mıltıqñıñ oğı birlen kün tutulup
Bolmadı birbirevni hıçkim bilüp
Kâfirler köpligiden fervâ kılmay
Ba'zısın öltürerdi ba'zısı urup
- 3115 Allâhdan müslümânğa bolup yardım
Yitüşti kâfirlerge külfet ü ğam
Köñlüne qâdir Hudâ qorqu salıp
Meydânnan yüz qaytardı barçası hem
- 3116 Kâfirler her tarafğa kitti kaçıp
Müteni müslümânlar aldı basıp
Qançame hesâbı yoq dünyâ mâlı
İslâmniñ leşkerine boldı naşıb
- 3117 Mütede bir niçe kün bolar turdı

Bir küni sefer itip kaytıp yürdi
 Allahdan Һazreti Һalid zafer tapıp
 Şehrine Medīneniñ barıp kirdi

MEKKE-İ MÜKERREMENİŇ FETHİ BOLĞAN VĀQİʿALARI

- 3118 Hicretge sekizinci uşbu yılda
 Mekkeniñ naşīb boldı fetih munda
 On yılğa vaʿ de kılıp kaytıp idi
 İlgeri Һudeybiye barganında
- 3119 Qalayça bol şartnāme bozulğanın
 Aytamin tafşilimin munda barın
 Yardım ğıyp qoşulmaytun bolup irdi
 İşine ortadağı qabīleniñ
- 3120 Qureysqa benū Bekir qarap turdı
 Һuzāğa peygamberni qabūl kıldı
 Bol iki qabīleler evvelinen
 Düşmenlik birbirine köp kılurdı
- 3121 Bir küni benū Bekr qabīleden
 Bir kişi peygamberni sögti yamān
 Allahnıñ peygamberin sögmegil dip
 Һuzāʿa bir qul aytdı uşol zamān
- 3122 Resūlni yene sögti düşnām birip
 Tayaqbin başın yardı ol qul kilip
 Һuzāʿa halkı birlen uruş kıldı
 Bekrniñ qabīlesi munı körüp

B: 271; T1; T2: 278

- 3123 Bol sefer Huzā' alık ğayratlanıp
Halkına benū Bekr boldı ğālib
Huzāğa usı türli iş kıldı dip
Kureyşka keteleri aytdı barıp
- 3124 Evvelde koşulmaslık va' desi irdi
Bildirmey söytse dağı yardım birdi
Üstüne tanımaytun kiyim kiyüp
'Ikrimе қаңча ādemmin irip kildi
- 3125 At koydı tünde kilip Huzā' ağa
Hābersiz yatur irdi barı heme
Kureyşler mltık atıp kılıç yumşap
Bir 'aceb қатdı uruş kıldı yene
- 3126 Uruşda Huzā' adan yigirmi öldi
Kureyşbin benū Bekr āmān irdi
Tañ atsa tanıdı dip köñline inip
Mekkege tün içinde қayıп kildi
- 3127 Kureyşniñ kilgenligin bolar bildi
Yer қазıp ölgenlerin defin kıldı
Muḥammed Muṣṭafāğa aytmāқ үçün
Kırk ādem ketesinen yolğa kirdi
- 3128 'Arz itip peygamberğa aytdı kilip
Artuqça bir kemçilik kildiñ körüp
Bizlerden yigirmi ādem қatl itdi
Bekirge kureyşler yardım birüp
- 3129 Peyğamber Huzā' adan munı iştdi
Mekkege atlanmaқğa köñli kitdi
Ramažān evvelinde yağılsun dip
Eṭrāfka cār қақırtıp ḥaber birdi

- 3130 Yollarnıñ ihtiyāt kıyp barın tamām
Mekkege yubarmadı hıçbir ādem
Kıreyşka bol haberni bildirme dip
Kıol yazıp du‘ ā kıldı hayru’l-enām
- 3131 Bir aşhāb Hātıb bin Belte‘a atlı
Yaşırın kıreyşlerge yazdı hatnı
Muhammed atlanmağğa yatıpdur dip
Mundağı hādışeniñ barın aytdı
- 3132 Tapşırdı bir hātūnga ta‘yın itip
Körsetmey müslümānga bir dip iltip
Saçınıñ arasına hatnı kıoyup
Ol hātūn tün içinde kıaldı kitip
- B: 272; T1; T2: 279 3133 Resūlğa Cebrāilmin boldı fermān
Mekkege hat kıtdı dip bir hātūnnan
‘Alige resūl-i Hūdā emr itdi
Hātūnnı alıp kil dip kāğız birlen
- 3134 Zübeyr min ‘Ammār Yāsir kıasna irdi
Üçevi ol hātūnga yitip kıldı
Bizlerge kāğızınıñ kıörsetgil dip
Hātūnga haddin artuğ ızā birdi
- 3135 Boyumda kāğız yok dip hātun tandı
Saçnan hāzreti ‘Alī tavıp aldı
Hātıbnıñ kıreyşlerge yazğān hattın
Aldına peygamberniñ alıp bardı
- 3136 Hātıp hem muynuna alıp boldı ikrār
Dip aytdı Mekkelikde evlādım bar
Alarğa ziyān kıılmas dip oyladım

Usunday bir dostl  n  k lsam  zh r

- 3137 G nehsin res l-i H d  an  k  p
 l mn n  z d k ld  k l n    p
Allah hem   afv itip yar lk  ay
Bedirge barg n    n birgele ip
- 3138 E r fd n  es b  yok   lk  y  lad 
Ald na derv zeni n kilip turd 
Onun ı ramaz nn n k nlerinde
Pey amber Med neden   k p y rd 
- 3139 Mekt mn n o l n  oyd   al fe   yp
  t n n  mm  Seleme y rd  al p
Pey amber  z   askerin  es blad 
Ortada Ced de atlı yirge bar p
- 3140 Bol sefer en  r  ird  t rt mi   dem
Yeti y z  dem bold  muh cir hem
Mi   dem Med neden yine kildi
T rt y z ir  es b bird  ben  Eslem
- 3141 Ka  bd n bi  y z  dem yine kildi
Selimnen bir mi   dem  es b bird 
E r fd n izlep kilgen   arabl rmin
Le kerni n b r  on    mi   dem ird 
- 3142 D nge inip   zreti   Abb s     n  tan p
Kilerdi Med nege ehlin al p
Ortada z 'l- uleyfe menzilinde
U rad  pey amberge d   rl n p
- 3143 All hn n birliğine kelme aytd 
Mekkege pey ambermin birge  aytd 

Bol ‘Abbās muhācirniñ āhiri dip
Resūlniñ horsendlığı haddin artdı

- T1; T2: 285
- 3144 Hem yene ebū Süfyān hāriş oğlu
‘Abdu’l-lāh ikevleri birge yürdi
Resūlğa yol üstünde dūçār bolup
Kelime tevḥīd aytip dīnge kirdi
- B: 273
- 3145 Ǵureysğa qādir Ḥudā ğaflet salıp
Bilmedi birde biri haberlenip
Tört taş yol Mekke birlen iki arası
Cāyına Merra’z-zahrān qondı barıp
- 3146 Leşkerge fermān itdi şāh-ı ‘ālem
Bir ot yaq cān başınga bariñ tamām
Resūlniñ fermānımin otnı yaqtı
On üç miñ ol seferğı barça ādem
- 3147 Çol tūni ebū Süfyān ḥayāl itip
Bedīlni Ḥākim birlen qasna irtip
Medīne taraftağı bir tübeniñ
Başına üçevleri çıktı yitip
- 3148 Ǵarasa ot yaqılğan ḥesābsız köp
Üçevi ḥayrān qaldı bol qalay dip
Bol otniñ bir haberin bilmek üçün
Ǵudırıp yürer irdi yaqınga gip
- 3149 Köpligin bol leşkerniñ ‘Abbās körüp
Ǵureysniñ aḥvāline raḥmı kilip
Leşkerden yalguz özi tısqa çıktı
Birevden aytmak üçün haber berip
- 3150 Şahrāda üçevine uçradı kız

Hem yene birin biri tanıdı tiz
 Yā ‘Abbās bol yaqılğan niçük ot dip
 Āvāz ǵıyp ebū Süfyān aytdılar söz

3151 Süfyānǵa ‘Abbās aytdı bol haberdār
 Muḥammed köp leşkermin kilüpdürler
 Ǵureysni tañ atqān soñ talan qılǵay
 Bol tüni emān tilep aldına bar

3152 Bol sözni ebū Süfyān qabūl körüp
 ‘Abbāsbin üçevleri bardı irip
 Ǵureysqa emān bir dip ‘arz itdi
 Cān dilmin kelme aytıp dinge inip

3153 Bedīl min dinge irdi Ḥākīm yene
 Peyǵamber uşbu sözni aytdı aña
 Ka‘beniñ mescidine kirgenlerniñ
 Ölümnen emān itdim barın heme

3154 Süfyānniñ ḥulīsne her kim barar
 Bolmasa içigine qulfin salar
 Yaraǵın yirge taşlap turǵanlarniñ
 Barı hem bol ölümnen emān qalar

3155 Ol tüni peyǵambermin birge otrup
 Mekkege tañ atqān soñ kitdi yürüp
 Leşkermin Muḥammedniñ kilgenligin
 Bildirdi qureyslarǵa ma‘lūm qılıp

T1; T2: 281

3156 İlgerki merḥametın haber birdi
 Ba‘zısı bol aytkanın qabūl kördi
 Çol vaqtde müslümānniñ leşkeri hem
 Mekkeniñ eṭrāfına basıp kildi

B: 274

- 3157 Peyğamber müslümānnıñ körüp hālın
Öyğa aldı ilgeride kaçқанların
Şükrāne tive üstünde secde kılıp
Destelep leşkeriniñ qoydı barın
- 3158 Yubardı yuqarığa Zübeyreni
Muhācir ‘asker irdi anıñ barı
Özimnen ruḥṣat bolmay uruşma dip
Cuḥūnda ta‘yın itip qoydı anı
- 3159 Ḥālidge tüman bar dip cevāb birdi
Ġıfārī ādemleri qasna irdi
‘Ubeyde peyğamberniñ fermānımin
Yolımin Baṭn-ı vādī yürüp kildi
- 3160 Ezā ḥayr atlı yolğa resūl kirip
Aşḥābniñ ketesimin kildi yürüp
Resūlniñ işāreti bolğanınça
Barçası turar irdi şabır kılıp
- 3161 ‘Ikrima ebū Cehl oğlu irdi
Eṭrāfnıñ barçasına ḥaber birdi
Hezīlmin benī Bekr benī Ḥāriş
Qavmnan qança ādemni alıp kildi
- 3162 Ḥālidniñ leşkerine qarşu turup
Oq atdı müslümānğa uruş kılıp
Ḥālid hem ‘ilacı yok uruş itti
Kāfirniñ leşkerine özün urup
- 3163 Çol yerde islām kāfir aralaştı
Qızığıp bol uruş hem ḥaddin astı
Allahdan müslümānğa yardım bolup
Meydānnan köterilip kāfir qaçtı

- 3164 Kāfirden yigirmi sekiz ādem öldi
Alarnıñ yigirmisin Bekir dirdi
İlgerki Huzā‘ adan ölgenlerniñ
Biliñiz bol ölgenler qışaş irdi
- 3165 İki ādem aşhāblardan şehīd bolup
Uruşbin şehir içne kirdi kilip
Hālidiñ qureyşlermin uruşkanın
Resūlğa haber birdi birev kilip
- 3166 Peyğamber fermān itdi bir ādemge
Qureyşbin uruşmasun aytkıl aña
Sizlerge uruşsun dip aytadur dip
Ol ādem izhār itdi barıp anda
- 3167 Qaytadın uruş kılıp barı tamām
Qureyşden yene öltürdi yetmiş ādem
Ne üçün aytkanımnı kılmadıñ dip
Hālidge izhār itti şah-ı ‘ālem
- 3168 Resūlğa Hālidi aytdı ol ādem kip
Peyğamber aytdı didi uruşsun dip
Andın soñ yetmiş ādem qatl itdim
Künehsiz qureyşlerni rancıtıp köp
- 3169 Aldırıp ol ādemni sordı yene⁴⁰
Ol aytdı barıp idim aytkalı aña
Heybetli uzun boylı birev kilip
Uruş dip tiz aytkıl dip aytdı maña
- 3170 Kılıçın yüregime koydı minim
‘İlācsız korkğanımnan munı didim

T1; T2: 282

B: 275

⁴⁰ Aldırıp: aldır dip B

Bolmasa aldıñızdan barganımda
Özüm hem uruşma dip aytmaķçı irdim

- 3171 Peyğamber hayrān qaldı munı iştip
Aşhābķa bol sözni aytdı ızhār itip
Ėamzanı UĖud kūni öltürgende
Köñlümde Ėafalığım Ėaddin ötüp
- 3172 Ėamza üçün aytıp idim Ėureyşlerden
Ėatl itip yetmiş ādem öltürürmin
Bir Ėudā bol sözümni nehiy kılıp
Bildirip aytıp idi vağiy bilen
- 3173 Köñlümnen kitip irdi bol Ėayālim
Çol üçün bolğan iken boldı ma‘ lüm
Urnına qādir Ėudā kiltürgeli
Bir merte aytķanımnı burun minim
- 3174 Ėureyşler qaçıp kirdi beytu’l-lāĖĖa
Süfyānnıñ Ėülīsne bardı yene
Resūlnıñ ilgerki aytķan va‘ desimin
Yarağın taşlap turdı barı heme
- 3175 Ba‘ zısı içigine Ėulfın salıp
Ba‘ zısı yaşırndı tağķa barıp
Ėandeme menziligen Ėacūngeçe
Müslümān şaf bağladı qarār alıp
- 3176 Ėacūnge resūl-i Ėudā çadır kırdı
Mekkege aşhābımin kilip kirdi
Öñ qolda ebū Bekr solunda Üseyd
Aldunda tekbīr itip Bilāl yürdi
- 3177 ‘Abdu’l-lāĖ Sellem oğlı bir şaĖābe

- Tivesin cayav uşlap yürdi yene
Artınan peygamberniñ şehrge indi
Aşhābniñ tekbīr aytıp barı heme
- 3178 Peygamber “fetaḥnā” nıñ sūrelerin⁴¹
Cehr oqup barur irdi yolda barın
İhrāmsız tive üstünen tavāf kılp
Ta‘ zīmin becā kıldı beytu’l-lāhniñ
- T1; T2: 283 3179 Tavāfniñ eyleğan soñ barın tamām
Karadı nażar itip ḥayru’l-enām
Ka‘ bede üç yüz altmış büt bar irdi
Qoyulğan ilgeriden ‘ale’-d-devām
- 3180 Peygamber qolna alıp bir ‘aşānı
Būtlarğa işāret gıyp tigüzdi anı
Ḥudāniñ qudretimin tigen zamān
Yüz tüben yıkıldılar yerge barı
- B: 276 3181 Niçe büt turar irdi yuqarıda
Yetmedi tigüzmekge ‘aşā muña
Üstüme yā peygamber çıķıñız dip
‘Arz itdi ḥazreti ‘Alī şīr-i Ḥudā
- 3182 ‘Aleyke resūl-i ḥudā munı didi
Köterip turalmassın hergiz mini
Būtlarnı bol ‘aşāmin tümen tüşür
Üstüme çıkarayın bol kün seni
- 3183 ‘Alī hem resūl sözün qabūl kıldı
Mübārek iki ignige çıķıp turdı
Resūlniñ ‘aşāsımın işāret kıyp
Būtlarnıñ barçasın hem ber-hem urdı

⁴¹ Fetih suresi

- 3184 Ka‘beniñ koyup irdi kulfın salıp
 Talha oğlu ‘Osmān kiltin yürerdi alıp
 Muhammed Muştafāniñ fermānımin
 Ol kilti alıp kildi Bilāl barıp
- 3185 Peyğamber öz kolumin aşıp turup
 ‘Ömermin ‘Osmānga aytdı emr kılıp
 Şüretniñ barçasın hem ber-hem itgil
 Ka‘bege siz ikiñiz evvel kirip
- 3186 Peyğamber ferişteniñ şüretleri
 Tartılıp turur irdi anda barı
 ‘Ammar min ibn Talha içge kirip
 Yok kılıp öz kolumin uçurdı anı
- 3187 Andın soñ peygāmberniñ özi kirdi
 Bilāl min Usāme hem birge yürdi
 Kirgizmey özgelerin içik açıp
 İçinde iki rek‘at namāz kıldı
- 3188 Çol küni vakḳti boldı peşin namāz
 Ezānın ḥazreti Bilāl kıldı āğāz
 Peyğamber aşḥāblarga imām bolup
 Namāzın cemā‘at bin okudı bāz
- 3189 Andın soñ tağ başına resūl bardı
 Kureyşka caynalsun dip ḥaber saldı
 Allahniñ birliğine kelime ayt dip
 Barına dīn öyretip bi‘at aldı
- 3190 Evveli dīnge kirdi keteleri
 Nevbetbin birin birin kildi barı
 Allahniñ emr-i ma‘rūf sözün aytıp

Haqq yolğa da' vet itdi resül anı

- 3191 Dīnge indi hātūnlar hem kelme aytıp
Andın soñ menziline kildi qayıp
Mekke de on bir irkek altı hātūn
Resülğa düşmen irdi haddin artıp

QANI MUBAĦ BOLĖAN ON BİR İRKEK ALTI ĦĀTŪNLAR

B: 277

- 3192 Kilerde resül-i Ħudā qağırtıp cār
Dip aytdı niçe irkek hātūnlar bar
Alarñıñ qaysı biri dūçarlansa
Barçasın emān birmey öltürünler
- 3193 Mekkege kirgendi soñ resül barıp
Öltürdi ba' zıların tapıp alıp
Ba' zısı kelime aytıp dīnge kirdi
Ölümnen bir sebebbin emān qalıp
- 3194 Biriniñ 'Abdu'l-'azza atın dirdi
Sebebi öltür digen uşbu irdi
Medīne kilgendi soñ resül-i Ħudā
Kelime tevĥīd aytıp dīnge indi
- 3195 'Arabdan dīnge kirgen qabīleniñ
Zekātın almaq üçün barıp anıñ
Peyğamber 'Abdü'l-'uzzanı yubardılar
Yoldaş gıyp ĥuzā' ganiñ birevlerin
- 3196 Ħuzā' a yürerdiler ĥızmet kılıp
Bir küni iş kıldı ol buyurup

Tizlikbin aytқан vaқtde bolmağan soñ
Açumin yatқан yerde öltürdi urup

3197 Qışaş ǵıyp öltürer dip qayǵılandı
Zekātǵa cayǵan mālñıñ barın aldı
Qaytadan kāfirlikge yüz ökürüp
Mekkege merte bolıp qaçıp bardı

3198 Mekkeni alǵan küni şāh-ı resūl
Kaʿ bede yaşırinıp turardı bol
Resūlñıñ fermānımın ebū Bürze
Öltürüp ol melʿ ünnı qıldı maqtul

3199 Birevi ʿ Abduʿl-lāh irdi Saʿ dī oǵlı
Vaḥyni kitābet qıyp ol turardı
Ol melūn öz köñlünen sözler qoşup
Āyetñıñ baʿ zı berin tebdīl qıldı

3200 Bir merte bol sözni ayttı qılıp izhār
Muḥammed hīç nersenı bilmeydürler
Köñlümñıñ ḥāhlağanın qıladurmin
Vaḥıynıñ nāzıllıǵı minde hem bar

3201 Peyǵamber bilgendin soñ ḥaberlenip
Özümnı öltürer dip köñline alıp
Haqq dīnnen yüz qaytarıp merte boldı
Mekkege Medīneden qaçıp barıp

3202 Evveldin ḥazreti ʿ Oṣmān ʿ Abduʿl-lāhǵa
Qarındaş sūt toǵrıda irdi aña
Ölümin ʿ Abduʿl-lāhñıñ kişiñiz dip⁴²
Resūlǵa ʿ Oṣmān ayttı ǵāibāne

T1; T2: 285

⁴² Ölümün: ölümnen B

- 3203 Birmedi resûl-i Huda cevâb hergiz
Özine hem ‘Abdu’l-lâhniñ kiltürdi nîz⁴³
Öziniñ qoltuğına başın uşlap
Yâ resûl kiçiñiz dip köp aytdı söz
- B: 278 3204 Peyğamber cevâb birmey köp kiydirip
Âhîri kiçdim didi izhâr kılıp
‘Abdu’l-lâh kelime tevḥîd aytıp
Resûlniñ meclisnen kitdi turup
- 3205 Aşḥâbқа resûl ḥudâ ne üçün siz
Ol itniñ muynıñ kilip urmadıñız
‘Arz itip ‘Ubâd itdi közevçimin
İşâret kılğay me dip turardık biz⁴⁴
- 3206 ‘Ubâdgâ resûl aytdı hîç peygamber
Ḥıyânet közevçimin kılmağaylar
Aşḥâblar bilmedik dip ‘özrin aytdı
Ölümnen emân kıldı âhîri kâr
- 3207 Birevi ‘Ikrimе irdi ibn Cehl
Resûlgâ katdı düşmen bilgili bol
Mekkeni alğan küni uruş itip
Şehîd kıyp bir aşḥâbnı öltürdi bil
- 3208 Bol ḥaber peygambergâ ma‘lûmlandı
Kûlmekge tebessüm ğıyp köñli bardı
Resûlniñ munı iştip kûlmegine
Aşḥâblar taḥsîn itip ḥayrân qaldı
- 3209 Aşḥâbқа resûl aytdı kılıp fermân
Âyene ğıyp içinde köredürmen

⁴³ Niz: tiz B

⁴⁴ Kılğay me: kılmağay me B

‘Ikrime cennet içre bir yüredür
Uşbu kün şehīd itgen aşhāb birlen

3210 Aşhābka bol aytқан söz taḥsīn kildi
‘Ikrime düşmenlīgı bilgili irdi
Köñlünde bol işlerni kıyın bilip
‘Ikrime ḥaqq dīnine kirmes dirdi

3211 Mekkeni algandın soñ resūl açıp
‘Ikrime taşkarıgā çıktı kaçıp
Yemaḡa kitmeklikniñ talebinde
Bardılar bir deryāgā hārıp aşıp

3212 Ötmekge kime birlen suḡa kirdi
Āsmānnan peydā bolup bir yıl turdı
Kimeniñ her cāyıdın sular alıp
Avdarıp her ṭarāfḡa tolḡun urdı

T1; T2: 286

3213 Kervānlar bol sözni aytdı ‘Ikrimege
Sendindür gümānı yoḡ uşbu belā
Yaratқан bir Ḥudāniñ ḥükmündedür
Kimeniñ yürmeginiñ barı heme

3214 Allahnıñ birligne bol ıkrār
Bildirip tiliñmin hem eyle izḥār
‘Ikrime ādemlerden munı iştıp
Köñline tenbe boldı anca bisyār

3215 Ağzına bir Allahnıñ atı kirdi
Çol zamān kök yüzidin yıl hem tindi
‘Ikrime ol kimedden ḡayıp çıḡıp
Ḡay türli ḡılmaḡına oylanurdı

B: 279

3216 Bir ḡātūn çol mezgilde kildi yitip

Perdemin yüzün koyğan muhkem itip
 ‘Ikrima ol hātūnga yakın bardı
 Anıñmin sözleşmekge köñli kitip

3217 ‘Ikrima nazar itip kördi munı
 Qarasa ümmü Hākem öz hātūnı
 Hātūnga ‘Ikrima aytdı beyān eyle
 Bol yirge nige kildiñ uşbu küni

3218 Āvāz ğıyp hātūn aytdı ‘Ikrimage
 Qureysniñ dīnge kirdi barı heme
 Hātūnlar qatarında kelime aytıp
 Dīnge indim bi‘at itip min hem yene

3219 Resūlniñ artuq iken fazīleti
 Aytqanmin edā bolmas anıñ na‘ti
 Ādemniñ evlādınıñ barçasınan
 Artuqdur keremi min her şıfatı

3220 Müslümān bolğandın soñ haqqını tanıp
 Resūlğa bol sözni aytdım ağızıma alıp
 ‘Ikrima miniñ irim Yemen kitdi
 Qorqğandın qahrınızdın havfda qalıp

3221 Künesin kiçer digen ümidim bar
 Dip aytdım emān biriñ iy şehryār
 Allahniñ emānında ‘Ikrima dip
 Aşhābniñ ortasında kıldı izhār

3222 ‘Ikrima hātūnga aytdı peygamberğa
 Artuqça cebr ü cefā kıldım her ne
 Qalayça künāmnı ötüp emān birer
 Yalğan söz bir hañalıq bardur sende

- 3223 İrine hātūn aytdı yalğan irmes
Tavşīfi aytqandın hem artuqdur bes
İlgerki künāhıñnı ‘afv itdi
Meniñmin Mekkege yür bolup yoldaş
- 3224 Bol sözni ‘Ikrime hem qabūl körüp
Mekkege hātūnımin yürdi irip
T1; T2: 287 ‘Ikrime kilmey turup resūl-i Hudā
Aşhābqa bol sözni aytdı haber birip
- 3225 ‘Ikrime āz fırsatda kiler munda
Kelime tevḥīd aytip kirer dīnge
Cehlññ her bir türli qılğan için
Bildirip ‘Ikrimege ta‘na qılma
- 3226 Çol vaqtde ikevi hem kilip yakın
Resūlğa āvāz itip aytdı hātun
Kirmekge ruḥṣat bar me yā resūl dip
Bildirdi ‘Ikrimeniñ aytip atın
- 3227 Peygamber süyüñendin tike turup
Körüşti kucaqlaşıp ‘izzet qılıp
‘Ikrime kelime-i tevḥīd aytdı
Çin ıhlāş cān u dilmin dīnge kirip
- B: 280 3228 ‘Ikrime dīnge ingen soñ haqqñı tanıp
Köp bozdı bütḥāneni izlep barıp
Ecnādeyn ġazāsında şehīd bolup
Cennetde rūḥı turdı qarar alıp
- 3229 Birevi kāfir irdi Huveyriş atlı⁴⁵
Resūlğa düşmenlīğı irdi qatdı
Kūçede körgen vaqtde hicvā qılıp

⁴⁵ Huveyris bin Nukayz

Artuḡça kılar irdi ḡaḡāretdi

- 3230 Mekkeni alḡan kūni ḡazreti ‘ Ali
İzledi ol mel‘ūnnı öltürgeli
Yaşırnıp ḡūlīsinde yatḡanlıkdan
Tapalmay niçe merte kitdi anı
- 3231 Ḥuuveyriṣ Hem Murtaḡādan ḡaber bilip
Bir öyge öltürmaḡḡa ḡaçıp kirip
Öziniḡ ḡūlīsiden ḡıḡıp irdi
Kiz boldı ḡazreti ‘ Ali izlep yürüp
- 3232 Ḳaçḡanmin ḡutulmaḡḡa ḡoymay ḡālin
Siltedi ḡamle ḡılıp zū’l-fiḡārın
Mel‘ūnnıḡ tubday ḡılıp baṣın üzüp
Tapşırdı cehennemge anıḡ cānın
- 3233 Miḡyasdur Ḳabābe oḡlı yene biri
İṣlegen kūnāhınıḡ uṣbu türü
İlgeri Ḥiṣām oḡlı Ḳabābeniḡ
Köñlüne urun alıp islām nūrı
- 3234 Kelime tevḡīd aytıp kirdi dīnge
Müreysiniḡ gazāsına bardı birge
Tanımay bir enṣārī ṣehīd itdi
Uruṣup kāfirlermin yürgeninde
- 3235 Ḥiṣāmniḡ ölgenliḡin Miḡyās bilip
Ṣehrine Medīneniḡ kildi yürüp
Ḳıṣāṣın enṣārīden almaḡlıḡın
Bildirdi peyḡamberḡa ‘ arz ḡılıp
- T1; T2: 288 3236 Ölgenin ḡaṡālıḡbin ḡaber birdi
Miḡyas hem ḡūn almaḡın ḡabūl kördi

Ĥesāblap enşārīdin fulın alıp
Hem özi kelime aytıp dīnge indi

3237 Hişāmnı şehīd itgen enşārīniñ
Öltürdi vaqtın tapıp yine birin
Mekkege Medīneden kaçıp barıp
Terk itdi merte bolup islām dīnin

3238 Mekkeni işğan küni resūl kirip
Bir aşhāb Şebl atlı izlep yürüp
Müşrikbin şarāb içip oturganda
Öltürdi ol mel' ünnı qatıl kılıp

3239 Birevi Hebār irdi ibn Esved
Anıñ hem qılğan işin eyleyin yād
Resūlniñ Zeyneb atlı kızın alğan
Ebū'l- aş at qoyulğan bir ādemzād

B: 281

3240 Zeynebniñ Resūl hāhlap kilmekligin
Yubardı ebū Rāfi' Sellem qulın
İkevi Ebū'l- aşğa dūçarlanıp
Zeynebni egitmeklik itdi turın

3241 Ebū'l- aş yürgüzme kniñ ġamın itip
Yabdu ġalap bir tiveni ħūb tüzetip
Zeynebni kecbegge oturguzup
Yubardı iki qulğa tünde irtip

3242 Bolardan haberlenip Hebār yine
Artıdın qoyıp kilip yitdi aña
Zeynebniñ tivesine nīze urdı
Qullarmin uruşmaqğa bolmay çeme

3243 Tivege nīze zaĥmı eşer kılıp

Zeynebni cevlan itip kitdi yigip
 Çol vaqtda hazreti Zeyneb bogaz irdi
 Tasladi yikilgandin hamlin togip

3244 Özi hem çol sebebdin kesel boldi
 Bilmesti bihushlikdin on min solni
 Medine kilgending soñ vefat bolup
 Bekaga bol fenadan kadem koydi

3245 Peygamber ferzendi üçün kaygilanip
 Ashhabka bol sözni aytdi agzina alip
 Hebarni kaysi yerde tutsañızlar
 Öltürgil yanip turğan otka salip

3246 Yene aytdi köydürmeklik Allahga has
 Tiridey kol ayağın kisiñiz bes
 Könlümnen ferzendimniñ dağı çıkğay
 Harlikmin olup kitse buña oğşaş

3247 Mekkeni algandin soñ hayru'l-enam
 Hebarni izler irdi bir nice adem
 Hebār hem beytu'l-lahdan kaçip kitip
 Tapmadı izlegenniñ barı tamām

T1; T2: 289

3248 Mekkenen kaytgandin soñ şah-ı ebrār
 Bir yerde ashhabimin oturdılar
 Aldına gafıl vaqtda Hebār kilip
 Dip aytdi avaz itip ya peygamber

3249 Kelime tevhid aytip dinge kirdim
 Hakknı bir sizni resul-i bir Hakq bildim
 Allahdan nazil bolup kilgen işniñ
 Barına kail bolup tasdik kildim

- 3250 Allahnıñ bir ھاqq dīnin ھرmet itip
Cānımnı bağışlañız ھاnımnı ötüp
Eger de künehime nazār itsem
Ölümnen ھاutulmaymin emān kitip
- 3251 Peyğamber muynun salıp tuman ھاrap
Oturdı köp vahtınçe birmey cevāb
Yā resūl dīnim üçün künāhımnı
Bağıslap kiçinniz dip ھاıldı ھاaleb
- B: 282 3252 Peyğamber bir zamānda baş köterdi
Kiçdim dip günāhıñnı cevāb birdi
Hebār hem cān-ı dilmin ھاorsend bolup
Kelime tevھīd aytıp dīnge indi
- 3253 Birevi Şafvān ibn Ümeyye bil
Resūlğa düşmen irdi artuqça bol
Deryānıñ kenārına ھاaçıp kitdi
Mekkeni alğandın soñ şāh-ı resūl
- 3254 Bir aşھāb ‘Umeyr atlı Vehāb oğlu
Şafvānnıñ ھاanın tilep ‘arz ھاıldı
‘Umeyrniñ müdde‘āsın ھاabūl itip
Şafvānga emān birdüm dip buyurdı
- 3255 Şafvānnıñ arھasıdın ‘Umeyr barıp
Kildiler peyğamberge irtip alıp
Kelime tevھīd aytıp dīnge kirdi
Allahnıñ birliğine köñli nānıp
- 3256 Birevi ھاalaalnnıñ oğlu ھاāriş
Resūlğa ھاılğan irdi her türli iş
Mekkeni alğan küni ھاazreti ‘Alī
Öltürdi ol mel‘ūnnı urup ھاılıç

- 3257 Birevi Ka‘b irdi Züher oğlu
Resûlni ĥaddin artık hicve kıldı
Mekkeni alğan küni yaşırnıp
Körünmey bir kûçege kaçıp kirdi
- 3258 Züherniñ bir oğlu irdi Cübeyr atlı
Feth kün dînge kirip kelime aytdı
Aldınan peygamberniñ kaytıp çığıp
Ka‘bnı yatқан yerde izlep tapdı
- T1; T2: 290 3259 Dip aytdı bolup kildim min müslümān
Sendağı dînge kirgil aytıp ĩmān
Peyğamber künāhıñnı ‘afv iyler
Toqtalmay irip yürgil miniñ birlen
- 3260 Ka‘b hem irip yürdi qabûl alıp
Aldına peygamberniñ kirdi barıp
Āvāzın bülend itip kelime aytdı
Künāhım kiçiñiz dip hem tilenip
- 3261 Oqıdı bir qaşıde Ka‘b yene
Resûlniñ na‘ti irdi barı heme
Aşĥābqa resûl-i Ĥudā işitgil dip
Söz aytdı ĥorsendlıqbin mihribāne
- 3262 Resûlğa ol kelāmnan şādlıq yitdi
Pürdesin üstündeki iĥsān itdi
Künāhı ‘afv itilip en‘ām alıp
Meclisden ĥorsendlıqbin çığıp kitdi
- 3263 Birevi Vaĥşī irdi bilgili qul
‘Uĥudda şehīd itgen Ĥamzanı bol
Mekkeni algandın soñ peygamberge

Ṭāifniñ ilçisimin kildiler bil

B: 283

- 3264 Kelime tevḥīd aytıp kilgen zamān
 ʿArz itdi peygamberge bir dip emān
 Āvāz ğıyp resūl aytdı Vaḥṣī sen mü
 Öziñniñ nesebiñni bildir mağan
- 3265 Vaḥṣī aytdı men Vaḥṣīmin iras beli
 Künānıñ kiçilmeytün minde bāri
 Vaḥṣīge resūl aytdı beyān eyle
 Qalayça şehīd ittiñ sen Ḥamzanı
- 3266 Vaḥṣī hem maʿlūm itip aytdı barın
 Ḥamzanı şehīd itip öltürgenin
 Peygamber işitgen soñ Vaḥṣīge aytdı
 Çıgıp kit sin aldımda turma meniñ
- 3267 Vaḥṣī hem peygamberniñ fiʿlin bilip
 Meclisden taşqarığa kitdi çıgıp
 Mundın soñ peygamberğa qarşu kilse
 Oyalıp kiter irdi yüzün burup
- 3268 Bol Vaḥṣī pelvānı irdi köp zeberdest
 Uruşda ne irlerni iylegen pest
 Müseyleme kezzāb atlı birev çıgıp
 Daʿvet kıyp peygamberlik eyleğan qaşd
- 3269 Şiddīkniñ zamānında ḥurūc itip
 Uruştı müslümānmin şaf tuzatıp
 Meydānda Müseylemeni Vaḥṣī öltürdi
 Artuqça bahādurlık iş körsetip
- 3270 Vaḥṣī aytdı cāhillikde yürgendemin
 Öltürdim ḥayruʿn-nāsnı birmey emān

T1; T2: 291

Haqq dīnge kirgendin soñ şerru'n-nāsnıñ
Ölümin naştb itdi Allāh mağan

3271 Birevi 'Abdu'l-lāh irdi ibn Zübeyr
Şi'irlik söz aytardı anca bisyār
Haqq dīnmin aşhāblarnı hicve kılıp
Gazelmin niçe türli beyt aytdılar

3272 Mekkeni alğan küni kaçıp kitdi
Qança vaqt Necrānda vağan itdi
İlgerki işlerine köp ögünüp
Kirmekge dīn-i islāmga hayāl itdi

3273 Bir küni peygamberniñ aldığa gip
Söyledi esselām 'aleyküm dip
Yā resül kiçmekge imkân bar me
Aşhābqa miniñ kılğan işlerim köp

3274 Peygamber cevāb birdi 'Abdu'l-lāhğa
Hüş haber beşāretlik aytay saña
Allahnıñ bir haqq dīni yoq kıladur
İlgerki künāhlarnıñ barın heme

3275 'Abdu'l-lāh peygamberden munı iştip
Köñline haddin artuq şādıq yitip
Kelime tevḥīd ayıp dīnge kirdi
Allahnıñ birliğine taşdıq itip

B: 284

3276 Ölümge hukm itilgen altı hātūn
Hindī dip bireviniñ aytar atın
Hamzanıñ Uḥud küni yüregin yip
İşlegen niçe türli hıyānātın

3277 Mekkeni alğan küni hayru'l-enām

Ḥātūnnıñ dıñge kirdi barı tamām
Yüzine bildirmesdin perde tartıp
İşinde kilip irdi bol Hindī hem

3278 Kelime aytkandın soñ ھاqq dıñge kip
Yüzidin perdeni aldı min Hindī dip
Yā resūl ھاqq dīn üçün kiçiriñiz
İlgeri sizge kılğan günāhım köp

3279 Resūl hem kiçdim didi söz çıgarıp
Ol Hindī ḥaddin artuq ḥorsendlenip
Öziniñ ḥūlīsinde turğan bütñiñ
Uçatdı öz qolımin barın barıp

3280 Qarīte ḥātūnlarnıñ ikinçisi
Qareyte at qoyulğan hem birisi
Aşḥābqa mağni bolup her söz aytkan
İkevi Ḥanzalanıñdur çurisi

3281 Öltürdi Qareyteni fetih küni
Qarīte qaşıp kitdi bilip munı
Bilinmey resūlğa gip kelime itip
Ölmesden naşıb boldı ھاqqnıñ dīni

3282 Ḥanzala cāriyesi biri yine
Muṭṭalib cāriyesi biri Sāre
Ḥātūnnıñ yine biri ümmü Sa‘īd
Ol küni ölüp kitdi barı heme

T1; T2: 292

3283 Bolarnıñ her biriniñ qışşaların
Siyerde tafşilimin aytar barın
Mücmelmin usı türli beyān kıldım
Aytmaqğa vaqtim bolmay şerḥin anıñ

3284 Naḥlede qoyġan irdi bir bũḥāne
Yubardı otuz irmin Ḥālīdni aña
‘Uzzā atlı anıñ bũtın berhem itip
Aldına peyġamberniñ kildi yine

3285 Müsellilde bir bũḥāne Menāt irdi
Bozġalı yigirmi irmin Sa‘ d kildi
Evs Ḥazrec qabīleniñ ādemine
Bozdırıp bũḥāneni ber-hem birdi

ĠAZĀ-YI ḤUNEYN BEYĀNINDA

3286 Bir ġazā uşbu yılı boldı yine
At qoyġan muşannifler Ḥuneyn aña
Mekkeni resũl-i Ḥudā alġanlıġın
Eṭrāfniñ ḥaberlendi barı heme

3287 Mekkege iki şehir irdi yaġın
Ayturđı Hevāzīn dīp qoyġan atın
Barınıñ Mālik atlı ḥākim irür
‘Arab dir ateşperest anıñ ḥalkın

B: 285

3288 Oylandı Mālik munı köñline alıp
Muḥammed Mekkeni aldı quvvetlenip
Elbette indi maġan kilse kirek
Evveli uruşayın özüm barıp

3289 Köñlüne bol ḥayālñi ma‘ qũl kórdi
Eṭrāfniñ barçasına ḥaber birdi
At encām her ne türli yaraġımın
Otuz miñ tayar bolup ādem kildi

3290 Bar irdi içlerinde pehlvānları
İslāmmin uruşmaqġa çıqtı barı

Hevāzīn leşker tartıp kiledür dip
İşitti haberlenip resûl anı

3291 Resûl hem aşhâbna haber itdi
Hesâbdan on iki miñ âdem ötti
‘Attâb ibn Esîd halîfe ğıyp
Seferğa resûl-i Hudâ yürüp kitdi

3292 Ortada tağ bar irdi atı Huneyn
Yürerlik yalğuz irdi yolu anıñ
Kâfirler tağ işine burun kirip
Yaşırıp leşkeriniñ koydı barın

T1; T2: 293

3293 İslâmniñ leşkeri hem yakın kildi
Barçası bir yürmekge sığmas irdi
Bir bölek şahâbemin hazreti Hâlid
Yol minen burun barıp tağka indi

3294 Andın soñ destesimin her kim yürdi
Çobalıp müslümânlar tağka kirdi
Kâfirler iki yaqdan mılıtk atıp
Hâlidniñ leşkerine kilip urdı

3295 Çol yerde islâm kâfir aralaştı
Müslümân hayrân bolıp katdı sastı
Hâlidniñ toқта digen tilin almay
Meydânnan köterilip barı kaçtı

3296 Kiyiñi destesine kirdi kilip
Toqtalmay bol hem kaçtı munı körüp
Urıdın barçası hem köterildi
Köñlüne müslümânniñ qorqu inip

3297 ‘Arabniñ ceñe dinge kirgenleri

Çoşulup Hevâzînga kitti barı
Kâfirmin karşı turup uruşmağa
Ol küni aşhâblarnıñ kilmedi hâli

3298 Peygamber yüz kaytarmay karşı turup
Toқтаğıl dip ayturdu na'ra urup
Tört kişi şahâbeden turup qaldı
Çaşında peygamberniñ şabır kılıp

B: 286

3299 Alarnıñ Hâşim irdi ücevleri
‘Abbâs bin ebû Süfyân hazreti ‘Ali
‘Abdu’l-lâh törtünçisi ibn Mes‘ûd
Resûlniñ eñrafında turdu barı

3300 Tivesin ebû Süfyân uşlap turdu
‘Abbâs bin aldı artunda ‘Alî yürdi
‘Abdu’l-lâh öñ min solun ihtiyâtlap
Kiz kilgen kâfirlermin uruş kıldı

3301 Ferişte Haqq emrimin kökdin inip
Resûlniñ eñrafında turdu kilip
Çasınan peygamberniñ kitmeñiz dip
Na'ra urdu hazreti ‘Abbâs âvâz birip

3302 ‘Abbâsniñ bol âvâzı işitildi
Resûlniñ turğan câyın barça bildi
Köñline ba'zısınıñ gayret kirip
Çasına peygamberniñ kilip turdu

3303 Aşhâbdan kilgen âdem yüzge tolup
Kâfirmin karşı turdu bir şaf bolup
Köñline müslümänniñ kuvvet kirdi
Başına baht-ı nuşret kaytıp qonup

T1; T2: 294

- 3304 Resūlni kāfirler hem kāmil bildi
Ortağa qamap turup uruş kıldı
Kāfirden talebger dip na‘ ra tartıp
Meydānga Herdil atlı birev kirdi
- 3305 Ğayratı ma‘ lūm irdi burun anıñ
Ataqlı bahādırnıñ yaqğan barın
Köñline müslümānnıñ kayğı tüşüp
Terk itti ol meydānga barmaqların
- 3306 Resūldan ruḡṣat sordı ḡazreti ‘ Alī
Peyğamber fāḡha birip yubardı anı
Nevbetbin her qaysısı qılıç urup
Qançame uruş kıldı ikevleri
- 3307 Āḡiri ḡazreti ‘ Ali qahrlandıp
Siltadı zū‘l-fiḡārın qoluna alıp
Herdelniñ a‘ zāsıdın cānı çıqtı
Otuna cehennemniñ kirdi barıp
- 3308 Peyğamber bir qısımday tofraḡ aldı
Mübārek öz lafzımın birdem saldı
“Şāhidi‘l-vücūh” dip saçqanında
Bir āvāz yer yüzine ma‘ lūmlandı
- 3309 Közine kāfirlerniñ tofraḡ inip
Bolmastı birbirevin hergiz körüp
Aşḡābqa ferishteler yardım bolıp
Kāfirniñ leşkerine kirdi kilip
- 3310 At qoyup müslümān hem aralaştı
Yer yüzi tuman bolup çenk tutaştı
Melekniñ heybetine taqat kılmay
Meydāndın köterilip barı qaçtı

B: 287

3311 Kāfirden yetmiş ādem ol kün öldi
 Aşhābdan törtev şehīd bolup irdi
 Hūneynniñ ğazvesinde müslümānniñ
 Olça māl hesābı yok qolına indi

ĞAZĀ-YI TĀİF

3312 Hevāzīn leşkerlerin Mālik alıp
 Kirdiler Tāif içre kaçıp barıp
 Kāfirler ihtiyāṭbin ilgeriden
 Muḥkem ğıyp koyup irdi qal‘ a salıp

3313 Bir yıllık tayar itip azıqların
 İçine koyup irdi yığıp barın
 Eṭrāfniñ barçasına ḥaber birüp
 İslāmmin uruşmaqğa kıldı ğamın

3314 Resūl hem ḥaberlenip munı iştdi
 ‘Ubbādge olça mālın ta‘ yīn itdi
 Kilgençe Ca‘ rānede kötüp turup
 Tāifğa leşkerimin yürüp kitdi

3315 ‘Aleyke tūğ uşlap dīp emir kıldı
 ‘Ubeyde miñ ir birlen burun yürdi
 Aşhāblar destesimin şaf tuzatıp
 Tāifniñ qarşusına kilip turdı

T1; T2: 295

3316 Kāfirler tam başına çıktı barıp
 Berk itip dervāzeniñ qulfın salıp
 İslāmniñ leşkerine urar irdi
 Her biri qollarına oq taş alıp

- 3317 Aşhābnıñ ba' zısına tüşti yara
Bülendge qayıp çıktı barı heme
Oq teymes alıs yerden urun alıp
Bolar hem kâfirlerni atdı yene
- 3318 Bar irdi taşqarıda ħurmaları
Qol qoyup müslümānlar kisti anı
Yā resūl yağaşlarnı kistürme dip
Feryād ğıyp tam başına çıktı barı
- 3319 Tilegin resūl-i Ĥudā qabūl körüp
Yağaşnı kistürmedi ħaber birip
Tāifniñ eṭrāfına oq atardı
Peyğamber aşhābımin her kün kilip
- 3320 Taşqarı çıkmas irdi kâfir hergiz
Atardı içde turup mılıqnı tiz
Elqışsa on sekiz kün uruş boldı
Qırq kün dip ba' z imāmlar aytdılar söz
- 3321 On ādem aşhāblardın şehīd boldı
Ol sefer Bekr oğlu ' Abdu'l-lāh öldi
Kāfirniñ oqlarındın zaħm yitgen
Aşhābnıñ yaralısı hem köp irdi
- 3322 Tāifge ħaber birip aytdı resūl
Şehirdin taşqarığa çıksa her qul
İkinçi igesine birmegeymin
Allah üçün āzād bolar qaşımda bol
- 3323 Şehrden yigirmi qul kildi qaçıp
Āzādliq barına hem boldı naşīb
Alarnıñ kiyim birlen ta' āmına
Aşhāblar turar irdi hem qaraşıp

- 3324 Bar irdi taşkarıda bir bûthâne
Leşkermin Һazreti ‘ Alī bardı aña
Ol bûtnı bozdırmağğa rızâ bolmay
Şaf bağlap kâfirler hem turdı yene
- 3325 Kâfirden orta yerge birev kilip
Çağırdı talebger dip âvâz birip
Burundın pehlvânlığı bilgili üçün
Barmadı meydānga hīç kim inip
- 3326 Üç merte barıñız dip cār çağırdı
Aşhābniñ cevāb birmey barı turdı
Āhiri Һazreti ‘ Alī qahrlanıp
Meydānga at oynatıp özi kirdi
- T1; T2: 296 3327 İkevi uruş kıldı kılıçlaşıp
‘ Alīniñ qahrı kildi Һaddın asıp
Kılıçbin ortasınan iki bölip
Mel‘ ünnı cehennemge kıldı naşīb
- 3328 Kâfirniñ özgesin hem yene kırdı
Bozdırıp bûthāneni ber-hem urdı
Olcamin Һazreti ‘ Alī kaytıp kilip
Qasında peygamberniñ qarār kıldı
- 3329 Peygamber aşhābımin ol seferi
Kâfirni almaqlıqğa kilmedi Һālī
Resûlden ikinçi yıl dīn öyrendi
Tāifniñ ādeminiñ kilip barı
- 3330 İlgeri atı aytolğan Ce‘ rāneğa
Peygamber leşkerimin kildi yene
Hıneynnan alıp kilgen olca mālñıñ

Çol yerde taqsīm itdi barın heme

- 3331 Artuqça Qureyslerge kılıp ihsān
Alarnıñ köñlün aldı olca birlen
Muhācir enşāriler rızālandı
Resūlniñ işlerine uşbu kılğan
- 3332 Tiveni ba‘ zısına yüzden birdi
Andın hem ba‘ zısına artıq kildi
Ba‘ zısı bir cenge dīnge kirgenlerniñ
Köñline māl toğrıdan kuvvet indi
- 3333 Resūlğa sütün birgen Hālīmeniñ
Bol sefer esīr boldı qavmi anıñ
Süt imgen sebebidin hūmet itip
Yubardı āzād kılıp anıñ barın
- B: 289 3334 Peyğamber bol sözni aytdı haber birip
Bol küni dīnge kirse Mālīk kilip
Māl mülkin ehl ‘ıyālin birer irdim
Her türli müdde‘ āsın qabūl körüp
- 3335 Mālīkge uşbu haber işitildi
Köñline bir Allahniñ nūrı kirdi
Aldına peyğamberniñ barmaq üçün
Tāifniñ qal‘ asıdan çıkıp yürdi
- 3336 Aldına peyğamberniñ Mālīk barıp
Dīnge indi ihlāşımın haqqını tanıp
Halkına Hevāzīnniñ hākīm boldı
Resūlden kaytmağına ruḥşat alıp
- 3337 Niçe kün qarār alıp Ce‘ rānede
Mekkege iḥrām kiyip bardı yene

Ka‘beni aşhâbımin tavâf itip
Şartınıñ revâ kıldı barın heme

T1; T2: 297

3338 ‘Attâbnı beytu’l-lâhga hâkim kıldı
Çasında Mūsâ birlen Mu‘âz turdı
Çur’ännı ikevleri ta‘līm berip
Çureysça öyreterdi tâze dīnnı

3339 Süfyännı Necrânıge hâkim itti
Keşranı ‘Abdu’l-lâh oğlu çasna iretti
Peyğamber zı’l-hıcceniñ evvelinde
Şehrine Medīneniñ yürüp kitdi

3340 Muḥammed Muştafânıñ bol seferi
Üç ayda tamām bolup irdi barı
Çol yılı İbrâhīm nām oğul toğdı
Resûlniñ Mâriyye atlı hâtûnları

3341 Resûlniñ Zeyneb atlı kıızı irdi
Allahdan ecel yitip çol yıl öldi
Bol sene munıñ birlen tamām bolup
Hicreti toközünça yılğa kildi

HİCRETNİŇ TOKUZUNÇI YILINDAĞI VÂQİ‘A

3342 Eṭrâfdan uşbu yılı zekât aldı
Barı hem Ḥaqq emrine rızalandı
Yalguzak Temīm atlı bir kabîle
Zekâtı köp iken dip söz çıkardı

3343 Söytse hem ‘ilâcı yok zekât birdi
Çaytadan kelime ayıp dinge indi
İlgerki yamân fi‘lin taşlağan soñ

Resûl hem rızâlanıp qabûl kôrdi

3344 Benî Tayy at qoyulğan qabîleniñ
Evveldin kâfir irdi qavmi anıñ
‘ Alîni yüz âdemmin emir itdi
Uruşup dînge sal dip anıñ barın

3345 Atlanıp qazreti ‘ Alî Tayyğa kildi
Ketesini ‘ Add ibn Hâtım irdi
Tayy qalkın tünde kilip talân qılıp
Bozdırıp bûthâneni berhem birdi

B: 290

3346 Hâtımniñ oğı qaçıp Şâmğa kitti
Qızı min qanqa qavmin esir itdi
Tayydağı dünyâ mālınıñ barın alıp
Resûlniñ qazreti ‘ Alî aldına iltidi

3347 Aşhâbqa taqşım itip birdi bölüp
‘ Arz itdi peygamberğa ol qız kilip
Qançame qasındağı yoldaşımın
Yubardı öz cāyına cevâb birip

3348 Alarnıñ Şâmğa kildi barı heme
İşitip izlep kildi ‘ Add hem aña
Resûlniñ qaklığına kôzi yitip
‘ Addi hem dîn yolına kirdi yene

ĞAZĀ-YI TEBŪK

T1; T2: 298

3349 Bir ġazā yene boldı uşbu yılı
Tebük dip kitâblarda aytur munı
Resûlmin uruşmaqğa ġayâl itdi
Rûm min Şâm Naşrânîniñ kôp kâfiri

- 3350 Kervānlar Medīnege Şāmnan kildi
Kāfirdin peygamberga haber birdi
Heraqlıñ leşkeriniñ köpliginen
Havf itip müslümānlar qorcar irdi
- 3351 Resūl hem ʿ askeriniñ ğamın aytdı
Etrāfniñ barçasına haber kitdi
Ol yılğı açlık bilen qahıtlıknıñ
Köplikmin qatdılgı haddin ötti
- 3352 Aşhābqa haber birip aytdı resūl
Qılalmas mālı yoqlar ğazānı bol
Quvvetli müslümānlar Allāh üçün
Dip aytdı dünyā birip yardımlıq qıl
- 3353 Aşhāblar peygamberden işitdi anı
Mālınan haqq yolına birdi barı
Artuqça dünyā birip yardım itdi
Resūlniñ aşhābınıñ baʿ zıları
- 3354 Mālınıñ ebū Bekir birdi barın
Özünde hiç nersesi qalmadı anıñ
ʿ Osmānnıñ dünyā mālı artuq irdi
Hayr itti Haqq yolına yartıların
- 3355 Oylandı hazreti ʿ Ömer bol sözni aytıp
Her vaqtde Şiddik turar minen artıp
Köp birip öz mālınnan hayr iteyin
Bol yolu öter iken indi kitip
- 3356 Bar mālın hesāb qılıp iki böldi
Yartısın peygamberge alıp kildi
Öziñde hiç nemerse qaldı ma dip
ʿ Ömerge resūl-i Hudā haber birdi

B: 291

3357 ‘Arz itip peygamberge aytdı ‘Ömer
Mālımniñ tiñ yartısı özimde bar
Sizdağı kaçça nerse qoydıñız dip
Şiddikğa işāretbin kıldı izhār

3358 Resūlğa Şiddik aytdı birdüm barın
Özimde qalğanı yok hıç biriniñ
‘Ömerğa resūl aytdı usundaydur
Şiddikbin haqıkatde ikevleriñ

3359 İşitip hażreti ‘Ömer oyaldı köp
Aytqanı sin Şiddikniñ yartısı dip
Peygamber kerāmet bin bayqağanı
‘Ömerniñ oylağanın köñline kip

T1; T2: 299

3360 Kervān ğıyp hażreti ‘Osmān yüz tiveni
Turardı yubarmakğa Şāmğa anı
Üstüne tivelerniñ artılğan yük
Her türli kıymet bahā irdi barı

3361 Hayr itdi haqq yolına barın heme
Miñ tala üç yüz tive birdi yene
Peygamber qol köterip du‘ā kıldı
Köñlünde rızā bolıp artıq aña

3362 Dip aytdı ey Hudāyā yā ze’l-celāl
Hayr itdi ‘Osmān quluñ usunca māl
‘Osmānga kaçça birgen māl mülkiñnen
Maşşerde hesāb itip qılma suāl

3363 Tilegin peygambeniñ qılıp qabūl
Birdüm dip nidā kıldı hākim-i küll
Maşşerde özgelerdey hesāb birmey

Cennetge Һazreti ‘Osmān kiredür bil

3364 ‘Abdu’r-raḥmān ‘Avfıñ oğlu bir şaḥābe
 Һayr itip tört miñ tenke birdi yene
 Sekiz miñ tenke baha bolıp irdi
 Җoldağı māl mülkiniñ barı heme

3365 Bay bol dip resül-i Һudā du‘ā kıldı
 Birge düyāsına ança kirdi
 Ölgende tört Һātūnnıñ birevine
 Seksen miñ heşt yekge Һalā tigdi

3366 Aşḥābnıñ öz Һālinçe birdi barı
 Caynadı Һesābı yoқ köp dūnyānı
 İslāmıñ leşkeriniñ yartısına
 Peyğamber taқsīm itip birdi anı

3367 El-қıışsa bir niçe күn tayyārlandı
 Bir күni resül-i Һudā җıǵıp bardı
 Şeniyyetü’l-vedā‘ atlı bir menzilde
 Leşkerniñ barçasınan Һesāb aldı

3368 Ol sefer otuz mingğa leşker yitdi
 Ba‘zılar seksen miñ dip naқl itdi
 Ba‘zı bir muşannifler Һaber birüp
 Dip aytdı yüz miñdin hem bil kim ötti

B: 292

3369 Aldunda Һālīd yürdi ta‘yīnlenip
 Yürdiler ebū Bekir tuǵnı alıp
 Ortada Tebük atlı bir menzilge
 Peyğamber aşḥābımin қondı barıp

3370 Kāfirniñ yalǵan irdi atlanganı
 Kilgüçi ādemlerden iştıdı anı

Bol yirden qaytamız be dip
Oturup giñeş itdi barçaları

3371 Her türli her qaysısı aytdılar söz
Köpiniñ köñli kitdi qaytmağa tiz
Tebükde iki ay turup qaytıp bardı
Ol sefer hıçbir uruş bolmadı hergiz

T1; T2: 300

3372 Hâlidni tört yüz irmin Şâh-ı ebrâr
Emr itip bir seriyyege yubardılar
Dūmetü'l-cendel atlı şehir irdi
Atların pādşāhınıñdır Egidar

3373 Egidar av qılardı tağda yürüp
Uşladı hâzreti Hâlid añlap turup
Şehirge müslümānnı alıp yürdi
Cizyege māl birmekni va' de qılıp

3374 İki miñ hesāb qılıp tive birdi
Sekiz yüz at sekiz yüz sāvıt dirdi
Hem yene nizeden hem tört yüz birip
Resūlniñ hıdmetine özi kildi

3375 Va' d itdi cizye birip turmaqğa her dem
Ba' zı dir dinge kirdi Egidar hem
Müslümān bolğanlığın izhār itdi
Müstaşfî kitābında vü telhîş nām

SERİYYE-İ VÂDÎ-İ REMEL

3376 Bir şehir vādî-i remel irdi atlı
Barçası kâfir irdi dîni qatdı

Remelniñ leşkerimin uruşmağğa
Şiddikğa resül-i Hudā bar dip aytdı

3377 Leşkermin ebū Bekr kitdi yürüp
Remelni salğan irdi muhkem kılıp
Şehrine iyi yirden yol koyulğan
Yol siz bin yürelmesdi hıç kim bilip

3378 Bolardan kāfirler hem haberlendi
İslāmniñ kiler yolun burun aldı
Yaқındın tāğ işinen at koyğanda
Aşhāblar ğāfillikbin bilmey qaldı

3379 Çol yerde müslümānğa şikest yitip
Şehirge baralmadı andın ötüp
Bizlerge yardım üçün ādem bir dip
Bildirdi peygamberge haber itip

3380 ‘Ömerge resül-i Hudā emr kıldı
Bir bölek şahābemin ol hem yürdi
Bir yirge yolda қonup yatқanında
Kāfirler tün içinde kilip urdı

B: 293

3381 Aşhāblar şikest tapıp қaytdı yene
Resülğa haber birdi barı heme
Hilekār ferasetli ādem irdi
Serdār ğıyp ‘Amr ‘Āşnı yubardı aña

3382 ‘Amr ‘Āş ihtiyātbin barur irdi
Aña hem vaқtin tapıp şikest birdi
Bol bargan leşkermin hem bolmadı dip
Muhammed Muştafāğa haber kildi

T1; T2: 301

3383 Köñline peygamberniñ melül yitip

‘ Alīge bargıl didi emir itip
Murtażā serdār bolup yürüp kitdi
Aşhābnıñ bir bölegin ҡasna irtip

3384 Bir yerde kiç bolğança yürmeı turup
Yolsızbin barur irdi tünde yürüp
İlgerki leşkerni hem ҡasna aldı
Cānsızdan bildirmesden Һaber ҡılıp

3385 Baratun yolun ҡoyup Medīneniñ
‘ Iraķī Һarafınan yürdi anıñ
Һabersiz yatķanında tünde kilip
Kāfirniñ ҡatil itip aldı barın

3386 Һesābsız köp dünyānı caynap alıp
Barçası Medīnege ҡaytdı yanıp
Aldınan peygamberniñ özi ıķtı
Bolarnıñ kilmegidin Һaberlenip

3387 Muħammed Muştafānı‘ Alī körüp
Resūlni Һavāf itdi ҡarşu kilip
..... dünyāların aşhāblarga
Peyğamber taķsīm itip birdi bölüp

3388 Çol yılı köp şehirden ilçi kildi
Barçası kelime aytıp dīnge indi
Şa‘ şa‘ a benī Mürre Esed Bikār
Kināne benī Sa‘ d necīb irdi

3389 Aytolğan bol şehirler kirdi dīnge
Halkımin kelimeni aldı tilge
Etrāfda ‘ arablarnıñ ҡışlaķları
Hāķķ yolun öırenirdi kilip künde

- 3390 Münāfık ‘Abdu’l-lāh ibn ebī Selūl
Buyruktı ecel yitip öldi çol yıl
Bilgili münāfıkñıñ ketesi irdi
Düşmenlik kaçça yirde eyleğan bol
- 3391 Olarda kesel bolup yatur irdi
Körgeli hālin sorap resūl kildi
İlgerki her bir kılğan işlerinen
Peygamber ızhār itip haber birdi
- B: 294 3392 Ol aytdı uşbu künde yā peygamber
Bol sözni hācet irmes kılmağ ızhār
Yağında bol dünyādan ötsem kirek
Min sizden üç tileytün müdde‘ām bar
- 3393 Evveli köylegiñni kefenim kıl⁴⁶
İkinçi istiğfār it hālime bol
Üçünçi namāzımnı siz oquñız
Kiçürgey künāhımnı eylep qabūl
- 3394 Peygamber qabūl itip bol sözlerin
Qaşında seħrgeçe olturdı anıñ
T1; T2: 302 Ölgen soñ öz köylegin kefen kılıp
Tilenip yetmiş itdi istiğfārın
- 3395 Namāzın oqumağğa yene bardı
Aşhāblar bol fi‘line hayrān qaldı
Yā resūl bol ‘Abdu’l-lāh münāfık dip
Yubarmay hāzreti ‘Ömer aldın aldı
- 3396 Dip aytdı yā peygamber ‘Abdu’l-lāhñıñ
Bilesiz evvel āhir işin anıñ

⁴⁶ Köylegiñni: köylegiñizni B

‘Ömriniñ barlığınca müslümānga⁴⁷

Tiküzüp yürer irdi bol ziyānın

- 3397 Kılmağğa kefen üçün köylek birip
Ayta siz istiğfārı hem tilenip
Namāzın imām bolup oğumağğa
Bol yerge turadursiz yine kilip
- 3398 Bol işni işlemekde ne sebeb bar
Köñlimiz bizniñ qabül kılmaydurlar
‘Ömerğa tebessüm ğıyp resül aytdı
Özime bol toğırda birdi ihtiyār
- 3399 Çol üçün istiğfārı aytadurmin
Biledür her ne kılsa özi Raḥman
Munı dip resül-i Hudā imām bolup
Namāzın oğudılar aşḥāb birlen
- 3400 Çol zamān bir Allahdan āyet indi
Namāznı kılmağıl dip ḥaber birdi
Resülniñ munday fı‘l kılmağı ne
Bir niçe sebepleri hem bar irdi
- 3401 Biri bol Bedr küni ḥazreti ‘Abbās
Bendeler qatarında tüştiler bes
Olca ğıyp kiyimlerin alıp kitip
Bir köylek tapılmadı boyına ḥāş
- 3402 Sebebi ‘Abbās irdi zūr ağzālı
Köylekniñ kiler irdi kısqā barı
Köyleki ‘Abdu’l-lāhniñ dürüs kilip
Ol küni birip irdi ‘Abbāsқа anı

⁴⁷ Barlığınca: barlığında B

- 3403 Köylegin anıñ üçün birdi Resül
İkinçi Hudeybiyye barganda bil
Resülmin birgeleşip barıp irdi
‘Abdu’l-lāh uşbu ibn ebī Selül
- B: 295 3404 ‘Abdu’l-lāh bir mertebe Mekkege inip
Hacc üçün kilgenligin aytdı kilip
Kureyşler öziñ hacc ğıyp kaytqıl didi
Kirmekge beytu’l-lāhğa ruḥṣāt birip
- 3405 ‘Abdu’l-lāh Kureyşka aytdı kılıp izhār
Muḥammed seyyīdimiz bizniñdürler⁴⁸
Evveli Resül-i Hudā hacc kılmasa
Kirmegeni kılmağaymin dip min ihtiyār
- T1; T2: 303 3406 Peyğamber anıñ üçün kılğan namāz
İstiğfār aytқанlığın aytayın bāz
Münāfıķ Medīnede köp irdiler⁴⁹
Her türli düşmenlikni kılğan āğāz
- 3407 Barınıñ ‘Abdu’l-lāh irdi keteleri
Ötetün bolğan vaqıtde āḥir ḥālī
Istiğfār aytñız dip tileñenin
Körsün dip işlep idi Resül anı
- 3408 Resülniñ mürüvvetin alar kördi
‘Abdu’l-lāh tilenmegi taḥsīn kildi
Bizlerniñ bol fi‘limiz ḥaṭā iken dip
Ol küni köp münāfıķ dīnge indi
- 3409 Hābeşniñ Necāşī irdi pādşāhları
Zıkr itip aytıp idim burun anı

⁴⁸ Bizniñdürler: biziñdürler B

⁴⁹ Medīnede: Medīne B

Necāşdan   izzet k r p turar irdi
 H beşge m sl m nni n barg nları

- 3410 Necāşka uşbu yılı ecel yitdi
 D ny dan d n  m n n em n iltidi
 Ba  z  dir ortas n n perde aln p
 Nam zda im ml k  a Res l  tdi
- 3411 Ş fi  dir  lgenli in Res l bilip
 Aş abb n nam z itti k rmey turup
  l kge k rmey nam z bolmas didi
 M lik bin im m a  z m h l f k l p
- 3412  lgeri t v f v ktde beytu l-l h n 
 Kiyimsiz h cc k lard  h lk ni n bar 
 Mekkeni alg nd n so  nehiy k l p
  oydurup kitip irdi Res l an 
- 3413  ureyşler ol fi lini k ld  yene
 Kiyimsiz t v f itdi bar  heme
 Ta limin h cc k lma n n  yretgil dip
 Şidd k n  Res l-i H d  yubard  a a
- 3414 Aş  bdan    y z  dem  asna irdi
 Ortada   Arac atlı c y a kildi
 Cebr il k ky zidin n zil bolup
 Res l a H   n n emrin h ber birdi
- 3415 Dip aytd  y  Mu ammed h yru l-en m
 Bir H d  ferm n itip aytd  sel m
  zi  bar y  ehli din birev yubar
 Bol işni bitkerelmes ba  a  dem
- 3416 Ka  be e h z r k l p h lk ni n bar n

Oğusun “Berā’et” niñ sūrelerin⁵⁰
 Mundın soñ qılmaslıqğa ta‘ yīn itip
 Bildirsın tört emrimni ayıp miniñ

T1; T2: 304

3417 Evveli dīnge inmegen ehl-i kāfir
 Barçası cennet kirmes evvel āhir
 Allahnı bir Haqq bilgen müslümānnıñ
 Cāyları mekân itgen cennetdedür

3418 İkinçi tavāf vaqtde beytu’l-lāhnı
 Kirmesün kiyimi yoq halknıñ barı
 Üçünçi mundın kiyin iḥrām kiyip
 Kāfirler ḥacc qılmasun kilip anı

3419 Törtünçi va‘de qılğan kāfirlerge
 Dīnge inmey şulhlıq yoq hergiz aña
 Yaş bala ḥātūnların esīr itip
 Müslümān olca kılsun barın her ne

3420 Resūlgā usı türli söz körsetip
 Cebrāil mekânına qaldı kitip
 Şiddīkbin beytu’l-lāhğa bargıl didi
 ‘Alīge Resūl-i Ḥudā emr itip

3421 Resūlniñ tivesine ‘Alī mindi
 Cāyında zū’l-ḥuleyfe iḥrām kiydi
 Şiddīkğa yol üstünde dūçarlanıp
 Mekkege ikevleri birge kirdi

3422 Küninde sekizinçi zū’l-ḥıcceniñ
 Ka‘bege ḥāzır qılıp halknıñ barın
 Ortada ḥazreti ‘Alī tike turup
 Oğudı “Berā’et” niñ sūrelerin

⁵⁰ Berā’etniñ sūrelerin: Berā’e sūrelerin B

3423 Her āyet āhirinde toktāp turup
Tört emrin aytur irdi zikir kılıp
Ḥattāb okup Şiddik ta' līm birer irdi
Turganda ḥazreti ' Alī

3424 Kılıcın yalangaçlap aytdı ' Alī
Kiyimsiz tavāf itse bol Ka' beni
Uşlağan kolumdağı kılıcımmin
Kisermin iki ḥaşşa kılıp anı

3425 Bildirip Ḥaqqnıñ emrin ḥaber birdi
Barçası bol aytqanın qabūl kördi
Ḥacc kılıp beytu'l-lāhnı tavāf itip
İkevi Medīnege qayıp kildi

HİCRETNİŇ ONUNÇI YILĞI VĀQİ' ALARI

3426 Hicretge onunçı yıl boldılar bāz
Aytayın vāqı' asın kılıp āgāz
Çol yılınıñ evvelinde seriyye kıl dip
Emr itdi ol şehinşāh-ı maḥrem-rāz

3427 Bir ḥalknıñ benī Ḥāriş dirdi atın
Medīne eṭrāfına irdi yaqın
Ḥālidge Resūl-i Ḥudā fermān itdi
Salgıl dip ḥaqq yolına anıñ ḥalkın

B: 297

3428 Leşkerge serdār bolup Ḥālīd kildi
Aşḥābdan köp ādemler qasna irdi
Heybetin müslümānnıñ körgendin soñ
Uruşmay kelme aytıp dīnge indi

T1; T2: 305

- 3429 Hāriṣniñ ḥarāc zekāt kılıp mālın
 Āb kildi Medīnege alıp barın
 Çol yılı şulhlıķbin dīnge saldı
 Necrānī şehiriniñ kāfirlerin
- 3430 Kāfirde Yemen digen şehir irdi
 ‘Alini Resūl-i Hudā bāz yubardı
 Aşḥābdan üç yüz ādem ḳasna irtip
 Yemenniñ eṭrāfına yakın kildi
- 3431 Kāfirler müslümānnan ḥaberlenip
 Şaf tartıp uruşmaḳğa turdı barıp
 Medlec dip at ḳoyulğan ḳabīleden
 Meydānğa birev çıktı ruḥşat alıp
- 3432 Huzā‘ı Esvedā atlı bir şaḥābe
 ‘Alīdin ruḥşat alıp bardı aña
 Bir urup ol kāfirni ḳatl itdi
 Çol zamān bir pehlvān kildi yine
- 3433 İslāmnan bir bahādır yine kildi
 Öltürüp ol kāfirni ber-hem birdi
 El-ḳışşa usı türli uruş birlen
 Meydānda kāfirlerden yigirmi öldi
- 3434 Kāfirler el-emān dip āvāz kılıp
 Kelime tevḥīd aytdı dīnge kirip
 Mālların ḥazreti ‘Alī zekātladı
 Buyrığın şerī‘atniñ hem bildirip
- 3435 Köp irdi ḥesābı yoḳ dünyā mālı
 Ḳaytarıp Medīnege yubardı anı
 Mekke de peygamberğa yoluḳmaḳğa
 Çol yerden ‘askerimin yürdi ‘Alī

3436 Resûlniñ “ḥaccü’l- vedā’ ” kılğanların
Aytayın az fırsatda faşlın anıñ
Çol yılı Resûl-i Hudā dīnge saldı
Eṭrāfında ḥesābı yok ḥalknıñ barın

3437 ‘ Āmidden ilçi bolup kildi on ādem
Ḥabldan yüz illik ir kildi tamām
Ḥanīfe ‘ Abdü ḳasdan ilçi kildi
Necāşnıñ ḳarındaşı Fīrūzdan hem

3438 Barçası Ḥaḳḳnıñ emrin ḳabûl körüp
Kelime tevḥīd aytdı dīnge inip
Eṭrāfnıñ kāfırleri andın kiyin
Dīn yolun öyrenirdi her kün kilip

B: 298

ḤACCU’L-VEDĀ’

3439 Ḥacc kıldı Resûl-i Hudā uşbu yılı
At ḳoyup “ḥaccu’l-vedā’ ” didür munı
Peyğamber Medīneden sefer itdi
Zü’l-ḳa’ de evvelinde şenbe küni

T1; T2: 306

3440 Eṭrāfnıñ barçasına ḥaber birdi
İşitip her ṭarāfdan ḥaccga kildi
Ol sefer peyğambermin birge bargan
Ḥesābda yüz on tört miñ ādem irdi

3441 Peyğamber öz kızları Fāṭımanı
Ḳasına birge alıp yürdi anı
Hem yine peyğambermin birge yürdi
Bir niçe muṭahherāt ezvācları

- 3442 At koyğan zü'l-huleyfe cāyğa yitip⁵¹
 Bağladı iḥrāmın emir itip
 Mekkege seniyyeden dāḥil boldı
 Ortada zī tuvā nām cāydan ötüp
- 3443 Ka' benī tavāf itdi üç aynalıp
 İbrāhim makāmına turdı barıp
 Çol yerde iki rek' at namāz oqup
 Tavāfdan Resūl-i ḥudā kaytdı yanıp
- 3444 İki tağ biri Şafā biri Merve
 Peygamber tavāfdan soñ bardı aña
 Bol küni hacıların tertibin dey
 Sa' y gıyp yeti merte yürdi anda
- 3445 Şafāğa andın kiyin Resūl kildi
 Du' āğa üç mertebe qol köterdi
 Peygamber Mervege hem yene çıkıp
 Allahğa ḥamd ü tesbīḥ aytar irdi
- 3446 Mina dip aytur irdi tağnıñ nāmın
 Başna Resūl-i Ḥudā çıktı anıñ
 Çol yerde namāz-ı diger pişin oqup
 Ötedi şām min ḥeften anda barın
- 3447 İrtemin tañ namāzın kıldı yene
 Cunadı ' Arafātğa barı heme
 Nemre dip at koyulğan cāy bar irdi
 Resūlniñ çadırların tikti aña
- 3448 Çol küni tüş bolğança anda turdı
 Andın soñ tivesine yene mindi
 At koyulğan Baṭn vādī cāyğa kilip

⁵¹ Yitip: itip B

Ḥutbe oqup ḥalāikğa va‘z kıldı

- 3449 Dip aytdı ilgeride ölgen ādem
Alğan māl tökülgen qan barı tamām
Bol vaqtda anıñ üçün qışaş bolmas
Köñülden qaldırıñız barçasın hem
- B: 299 3450 Yene aytdı müslümānlar üç nerseni
Köñliñiz pāk boladı qılsañ anı
Evveli ıhlāş birlen tã‘at qılmaq
Yaşılıq ḥalkğa oylamaq birevleri
- T1; T2: 307 3451 Cemā‘at ḥıdmeti dip birevi anıñ
Ḥuṭbede ḥaberdār qıyp aytdı barın
Aşḥābqa imām bolup edā kıldı
Peşinniñ Resül-i Ḥudā namāzların
- 3452 Çol yerde oqup yene ‘aşr namāz
Bir cāyğa Vākfe atlı bardılar bāz
Qıblege yüzün qoyup du‘ā qılıp
Allahğa münācāt qıyp aytdılar rāz
- 3453 Andın hem Resül-i Ḥudā yürüp kitdi
At qoyğan Müzdelife cāyğa yetdi
Bir ezān iki merte tekbīr itip
Şām heften namāzların edā itdi
- 3454 Oqudı tañ namāzın sihr turup
Meş‘arde qarār aldı tehlīl qılıp
Çıymasdan künniñ közi Resül-i Ḥudā
Müzdelife menziline bardı yürüp
- 3455 Çol yerde qol köterip kıldı du‘ā
Dip aytdı ümmetimde köpdür günāh

Barçasın keremiñmin ‘afv itip
Cennetge dāhil eyle barın Hūdā

3456 Allah aytdı ba‘ zı bende mazlūm ğarīb
Dünyāsın zālimler bar kitgen alıp
Maḥşerde ‘ādillikbin zālimlerden
Hakḳısın āfarurmen otḳa salıp

3457 Peyğamber du‘ ā kılıp aytdı yene
Bağısla ümmetimniñ barın maña
Cennetge zālimni hem dāhil itip
Hakḳısın raḥmetiñnen birgil aña

3458 Birdim dip Cebrāilden ḡaber kıldı
Ümmetden peyğambeniñ köñli tindi
Du‘ āda ḡol köterip turğanında
Azraḳ tebessüm ğıyıp Resūl küldi

3459 Soradı ebū Bekir taḡsīn körüp
Peyğamber bol sözni aytdı cevāb birip
Günāsın ümmetimniñ kiçtim didi
Hūdāniñ ḡudretidin ilhām kilip⁵²

3460 Allahdan şeyṭān-ı la‘ n munı iştip
Ḳayğırdı ḡafalıġı ḡaddin ötüp
Başına tofraḳ saçıp yıġlap yatur
Bol işge küledürmen taḡsīn itip

3461 Aşḡāblar ḡorsendlendi munı bilip
Peyğamber ol cāydan hem kitdi yürüp
Taş atıp yeti merte tekbīr aytdı
Cemretü’l-‘ aḡabede Resūl turup

⁵² Ḳudretidin: ḡudretim B

B: 300

T1; T2: 308

- 3462 Minaga andın kiyin Resûl kildi
 Hıṭbe oḡup pend naṣṭḥat eyler irdi
 Deccālñiñ niçe türli şüretimin
 Hıṛûc ġıyp çıḡmaḡlıġın ḡaber birdi
- 3463 Allahġa ḡamd ü zıkr aytdı ṣenā
 Andın soñ Minadan hem ḡaytdı yene
 Ḳurbānnıñ cāylarına dāḡıl bolup
 Aṣḡābnıñ ḡurbān ḡaldı barı heme
- 3464 İlgeri ḡazreti ʿAlı Yemen barıp
 Mekkege kilip irdi yüz tive alıp
 Peyġamber öz ḡolımin boġazladı
 Tiveden altmıṣ üçni birden ḡalıp
- 3465 Resûlñiñ altmıṣ üçge yaşı bardı
 Bir tive her yaşna taʿyınlendi
 Hem yene birge barġan ezvācı üçün
 Bir şıġır iki ḡoynı erneb ḡaldı
- 3466 Saḡların tıraş itti Resûl kilip
 Barına barġanlarnıñ birdi bölüp
 Aṣḡābnıñ baʿzıları birdin aldı
 Yetmegen ikevine birdin birip
- 3467 Kaʿbege andın kiyin bardılar bāz
 Mescidge tamām itti peşin namāz
 Mekke de bir niçe kün ḡarār alıp
 Ḳaytmaḡġa ḡaber birip ḡıldı āġāz
- 3468 Peyġamber Medīnege yürüp kitdi
 Ġadīr-i ḡūm at ḡoyulġan cāyġa yetti
 Ḳol yerde cemāʿatbin pişin oḡup
 Aṣḡābḡa ḡıṭbe oḡup vaʿaz itti

- 3469 Dip aytdı eger mağan ecel yetip
 Dünyādan vefāsı yok kitsem ötüp
 Artımda iki nerse koyup kitdim
 Sizlerge tursa kirek yol körsetip
- 3470 Birevi Qur’ân-ı şerîf kelamu’l-lâh
 Buyruğunıñ emr-i ma‘rûf barçası anda
 Havzımınñ kenarında yoluğar siz
 İhlâşbin ‘amel kılıp tursañ aña
- 3471 İkinci ehl-i beytim evlâdlarım
 Alardur bol dünyâda neslim minim
 ‘Aleyke dost bolğanlar dostım irür
 Düşmânı meniñ dağıdur düşmânım
- 3472 Bol türli köp vaşıyyet aytdı yene
 ‘Alîniñ tavşîfi irdi barı heme
 El-kışşâ ol yerden hem Resûl köçüp
 Bir küni barıp kirdi Medînege
- 3473 Mübârek hücesine tüşti barıp
 Tarğadı halknıñ barı ruḥṣat alıp
 İbrâhîm at koyulğan Resûl oğlu
 Çol yılı vefât boldı kesellenip
- B: 301; T1; T2: 309 3474 Peyğamber ferzendine köp kayğırdı
 Közinen yaşın töküp yığlap turdı
 Aşḥâbbin Resûl-i Hudâ cenâze oqup
 Bağı‘den laḥid kazıp defin kıldı
- 3475 Bol yılı peydâ bolğan ḥâdiṣe köp
 Aytmağğa vaḳtim yitmes fırsatım gip
 Eṭrâfdan kaçça kâfir da‘vet itdi

Men dağı Muḥammeddey peygamber dip

- 3476 Müseyleme birevniñ irdi nāmı
 Ƙavminiñ yüz miñnen köp cayılğanı⁵³
 Şiddiƙniñ zamānında uruş bolıp
 Öltürdi Vaḥşī digen bir ƙul anı
- 3477 Seccāc dip birevniñ aytar atın
 İri yoƙ anıñ özi irdi ḥātūn
 Her türli kerāmet dip iş körsetip
 Ḥilemin yürer irdi cayıp ḥalƙın
- 3478 Seccācnıñ āḥirine ihtilāf bar
 Ölgenin bildürmedi ƙılıp izḥār
 Ba‘zı dir Muāviye zamānında
 Ƙavmimin ḥaƙƙğa imān kiltürdiler
- 3479 Birevi Esved irdi Ka‘b oğlu
 Da‘vet ğıyp peygamberlik ol hem yürdi
 Resūlniñ fermānımın Firūz atlı
 Bir ādem uyƙusunda ƙatl ƙıldı
- 3480 Ṭalḥa dip aytur irdi birin muniñ
 Ƙavmine peygamberlik açtı tilin
 İslāmniñ leşkerimin köp uruşup
 Allāhniñ āḥir taptı toğrı dīnin
- 3481 Birevi kāfir irdi Zü‘l-kılā‘ nām
 Ƙavmine teñrimin dip ƙıldı a‘lām
 ‘Ömerniñ ḥalīfelik zamānında
 Dīnge inip ḥaƙƙniñ yolun taptı ol hem
- 3482 Bolarnıñ vāƙı‘ asın ƙoyup kitdim

⁵³ Miñnen: miñden B

Azrāk atın aytıp söz körsetdim
 Resûlniñ kesel bolğan hikāyesin
 Aytmağğa mundın kiyin taleb itdim

3483 Yağşılar bol dünyāda yokdur vefā
 Evveli bolup kiler zevk-ı şafā
 Qay türli ‘azīz ādem bolsa dağı
 Āhiri körse kirek qayğı cefā

3484 Ölümnen hıçbir maḥlūk qalmas amān
 Bay faķır pādşāh vezīr yağşı yamān
 Ecelniñ çengelinen qutulmadı
 Muḥammed efzālū’n-nās şāh-ı cihān

3485 Bildirip niçe türli şerāfetin
 Yazdırğan ḥabībim dip ‘arşka atın
 Resûlniñ altmışüçge yaşı kilip
 Dünyādan öterine boldı yaqın

T1; T2: 310

B: 302

HİCRETNİŇ ON BİRİNCİ YILI RESŪL ‘ALEYHİSSELĀMNIŇ KESEL BOLĞANLARI

3486 Hicretge on birinçi boldı sene
 Saferniñ evvelinde irdi yene
 ‘Āişeniñ ḥücesine caynap aldı
 Aşḥābniñ ketesiniñ barın heme

3487 Alarğa nazār itip şāh-ı Resûl
 Köp yığlap ḥafalıķbin boldı melûl
 Dip aytdı rızqıñızni ziyād itip
 Bir Ḥudā tā‘atiñni qılsın qabûl

3488 Maḥşerde tirilgende ins ile cān

Selāmet turıñızlar bol dīn birlen
Emrine ‘amel itip hıdmetin kıl
Allāhnı halīfe itdim sizlerge min

3489 Aşhāblar Resūlğa aytdı ‘arz itip
Bol türli siz aytarsız söz körsetip
Bol sözdin ecrāmaqlık ma‘lūm bolar
Dünyādan ötersiz be ecel yetip

3490 Alarğa Resūl-i Hudā aytdı belı
İlgerki kaçça yahşı cānnıñ barı
Dünyāda birde biri qalğan imes
Qoyadı āhirğaça niçüñ mini

3491 Yıgladı aşhāblar hem munı iştip
Rengi uçtı barçasınıñ ısı kitip
Yā Resūl siz ölseñiz kim yurar dip
Soradı peygamberden suāl itip

3492 Peygamber yurar didi yakınların
Bol hıdmet ta‘yīnlenğan haqqında anıñ
Resūlden şahābeler yene sordı
Qay türli boladur dip kefenlerin

3493 Bol yerde peygamberden köp qul bar
Kömgil dip köylegimmin kıldı izhār
Mısrnıñ yā Yemenniñ hullesidir
Ba‘zılār aq bolmağın aytıpdurlar

3494 Peygamber aşhāblarğa aytdı yene
Ġusl itip kiydirgen soñ kefen maña
Çol yerge tabutımnı yalguz qoyup
Taşkarı turıñızlar barıñ heme

- 3495 Evveli namāzımnı Allāh aytar
Andın soñ Cebrāilge nevbet yeter
Mikāil İsrāfilmin hem ‘ Azrāil
Barçası nevbetimin kilip öter
- 3496 Nebbetbin ferishteler turgay kilip
Barçası namāz kılar içger inip
Andın soñ ehl-i beytim namāz itsün
Nebbetbin ölgenine kizek birip
- T1; T2: 311
- B: 303 3497 Aşhābım andın kiyin kılsun namāz
Okusun cenāzemni hātūnlār bāz
Yaş bala hātūnnan soñ yine kilip
Birbirdin okusunlar kılip āgāz
- 3498 Artınan kılmāñızlar hīçbir nāle
Ümmetge selāmımnı aytkıl yine
Allāhniñ emr-i ma‘ ruf işin kılsun
Koymasun sünnetimniñ barın heme
- 3499 Aşhāblar hafalanıp kaygurdı köp
Yene aytdı kūrğa sizni kim koyar dip
Peygamber ehl-i beytim koyar didi
Āsmānnan yardım bolar ferişte gip
- 3500 Resūlden usı türli söz işitip
Barçası hafalıķbin qaldı kitip
Leşkermin nāhiyege bargıl didi
Üsāme şahābege emir itip
- 3501 Etrāfniñ barçasına haber saldı
Niçe kün leşker-i islām tayyārlandı
Peygamber çol ortada kesel bolup
Üsāme ol gāzāğa barmay qaldı

- 3502 Bir tūni peygamberge ilhām yitdi
Baķı‘ ge du‘ ā ķıl dip fermān itdi
Atası Mūyhabeniñ āzādılsın
Ol tūni yoldaş ķılıp ķasna irtıdı
- 3503 Baķı‘ ge du‘ ā ķılıp kildi ķaytıp
Yene de bargıl didi ilhām itip
Bol sefer barganında Resūl-i Hūdā
Tilendi du‘ ā ķılıp haddin artıp
- 3504 Allāhdan köp merhamet boldı muña
Andın soñ ķaytıp kildi hūcresine
Uħudda şehīdlerge du‘ ā ķıl dip
Hūdānıñ ķudretidin boldı nidā
- 3505 Uħudga Resūl-i Hūdā yene kilip
Şehīdge du‘ ā ķıldı ķol köterip
Çol cāydan hūcresine ķaytķanında
Resūlniñ başı āğrıdı kesellenip
- 3506 Evveli vaktde yingil irdi keselleri
Baķı‘ ķa hayāl itdi bāz bargalı
Muynına peygamberniñ ķolun artıp
Köterip körsetengā āfardı ‘ Alī
- 3507 Ƙasına köp şahābe irip kildi
Baķı‘ de yatķanlarga selām birdi
Fażlıñmin munıñ barın yarılķa dip
Allāhğa münācāt kıyp aytar irdi
- T1; T2: 312 3508 Peygamber aşķābķa aytdı sözim tiñle
Cebrāil bir merte kib her bir yılda
Ƙur’ānnı ta‘ līm berip kiter irdi

Bireyin ölmey turup kılsun izhār
 Bir ādem ol meclīsdan turakilip
 Dip aytdı ta‘ zīm itip ey şehryār

3516 İlgeri beremin dip bir mertebe
 Aytdıñız üç vıķāye kümüş maña
 Fażlgā Resūl-i Hudā fermān itdi
 Min üçün aytkanların birgil aña

3517 Andın soñ hüclesine kaytıp bardı
 Çārşenbe pençşenbe kün yatıp qaldı
 Mescīdge cum‘ a küni yene kilip
 Minberde Haķķnıñ emrin āğzına aldı

3518 Oķudı cemā‘ atbin cum‘ a namāz
 Mescidden hüclesine kaytdılar bāz
 Keseli burunğıdın artıķ bolup
 Söyledi ezvācına kılıp āğāz

3519 Dip aytdı işitiñiz ezvāclarım
 Nevbetbin yürmeklikge kilmes hālīm
 ‘ Āişeniñ hüclesine barıp yatsam
 Çol yerde hıdmetimni kılsañ minim

T1; T2: 313

3520 Çol küni Meymūneniñ öyünde irdi
 Barçası rızālıķbin cevāb birdi
 Resūlni ‘ Alī birlen hażreti ‘ Abbās
 ‘ Āişeniñ hüclesine alıp kildi

B: 305

3521 Basmaķğa peygamberniñ kilmey hālī
 Südreliip barur irdi ayāķları
 Bir kesel ısıtma atlı peydā bolup
 Mübārek a‘ zāsınıñ kızdı barı

- 3522 Keseli haddin artuḡ boldı ḡatdı
Töşekde çıdayalmay aḡnap yatdı
Bol kesel ḡatdılıḡa sebeḡ ni dip
Bibi ʿ Āiše izhār itip Resūlḡa aytdı
- 3523 ʿ Āišeḡa cevāb birüp aytdı Resūl
Sizlerge iki ḡaṣṣa istemem bol
Keseli her kişiniñ ḡattı bolsa
Elbette şevābı hem artuḡça bil
- 3524 İlgeri barḡanımda Ḥayberḡa min
Zehirli ṭaʿ ām birdi yaḡūd maḡan
Aʿ zāmda ol zehrden ḡalḡan irdi
Çol kesel bolḡanıdur uşbu zamān
- 3525 Cebrāil fermān birlen kökdin inip
Resūlḡa Ḥaḡḡnıñ emrin aytdı kilip
Allāh aytdı dostum köñli melūl bolsa
Keselden ḡotḡarayın şifā birip
- 3526 Dünyādan āḡirḡaça kitmey tursun
Ḥāhlaşa munda kilip cennet kirsün
Peyḡamber cevāb birip bol sözni aytdı
Dostumnıñ her ne ḡılsa irki bilsün
- 3527 Cebrāil mekānına ḡaytıp kitdi
Resūlniñ bol keselin barça iştti
Dünyādan ötmekliḡin kāmil bilip
İçikde şaḡābeler feryād itdi
- 3528 Bolardan Resūl-i Ḥudā ḡaberlenip⁵⁵
Dip aytdı ḡalem divāt kilgil alıp
Mindin soñ gümrāh bolup azmaḡaylar

⁵⁵ Ḥaberlenip: ḡaber bilip B

Bireyin fermānımnı ھاṭḡa salıp

3529 Ba‘ zısı birelik dip ھاṡāl itdi
Ba‘ zısı birmeslikge söz körsetdi
Bol vaḡtde keseliniñ sebebidin
‘ Aḡlına dip oyladı ھاḡel yitti

3530 Ortadan āvāz ھاḡılıp aytdı ‘ Ömer
Bol künde peygamberniñ keseli bar
Allāhdan vaḡiy birlen nāzil bolḡan
Ḳur‘āḡa ‘ amel ھاḡılmaḡ boladurlar

T1; T2: 314

3531 Aṡḡābniñ ba‘ zıları ‘ Ömerḡa irdi
Ba‘ zısı birmeklikni ھاḡabūl kördi
Ḳol yerde iki ḡurūh cencaldaṡıp
Ḥucreniñ içiginde her söz dirdi

3532 Peyḡamber aṡḡāblardan munı bilip
Ḳatdı söz itme didi ṡavḡın urup
Urnına mundın kiyin kiltüriniñiz
Aytayın üç vaṡıyyet izḡar ھاḡılıp

B: 306

3533 Evvelī ‘ arablarda cezāre bar
İḡiden kāfirlerniñ barın ھاḡıḡar
İkinḡi ‘ arablardan ilḡi kilse
Alarını ‘ izzet ikrām itiñizler

3534 Üḡünḡi peygamberniñ aytḡanların
Aytmadı siyerde hem ṡerḡın anıñ
Ol küni usı türli fermān itip
Ḳaytardı cevāb birip ھاḡalḡniñ barın

3535 Cebrāil ḡol meḡgilde kökdin indi
Bir tābūt zümürrüdden alup kildi

Peygamber ey birāder bol nedür dip
Bildirip Cebrāilge haber birdi

3536 Cebrāil Resūlğa aytdı habību'l-lāh
Cennetden alup kildim tābūt saña
Bol dünyā bī-beķādan sefer itseñ
Mübārek a' zañızını koyup aña

3537 'İzzetbin yer yüzidin alıp kitip
Qoyayın 'arş-ı a' lāğa anı iltip
A' zāñnı yer qoynığa qoymağaymin
Yā Resūl ma' qūl körseñ ruḥşat itip

3538 Közidin Resūl-i Hudā ağızıp yaş
Dip aytdı Cebrāilge ey qarındaş
Tābūtnı öz cāyna alıp bargıl
Köñlümde müdde' āmnı aytayın bes

3539 Bir Hudā va' de qılıp maña bisyār
Dip irdi ümmetiñde köp günāh bar
Alarnıñ ortasında sen turğanda
Kiçemin tıfılıñdın kılsa her kār

3540 Şüretin özgertmem dip va' de qılğan
Çol üçün yer qoynunda yatadurmin
İsrāfıl şūrın tartıp tirilgende
Tofrağdan tursam kirek anıñ birlen

3541 Terāzū şirāt kevşer her sualler
Ümmetge barçasında köp ḥatır bar
Günāhın afv it dip ḥaqqdan tilep
Çol ḥalde şefā' at kıyp bolarmin yār

3542 Cebrāil munı iştıp qayıp kitip

T1; T2: 315

Tābūtnı öz cāyına koydı iltip
 At koyğan “rāḥat-ı dil” bir kitābda⁵⁶
 Bildirgen uşbu sözni zıkr itip

3543 Resūlniñ katdı boldı keselleri
 Yatırdı uyqlamaqğa kilmey ḥālī
 Dünyādan ötmekine közi yetip
 Aşḥābniñ yıǵlar irdi tamām barı

3544 Ḥuşūşan enşārīler yer irdi ğam
 Öyünde oturmastı barçası hem
 Muḥammed peygamberim rehberim dip
 İçikde turar irdi kilip her dem

B: 307

3545 Peyğamber aşḥābınıñ ḥālīn körüp
 Artuqça rancūr irdi köñlün bolup
 Ağzı yok aşılmağan qabaqlardan
 Yetevin kiltür didi ḥaber birip

3546 Qabaqnı tayyār itdi ağzın alıp
 Üstüne qoyar irdi su afarıp⁵⁷
 Resūlniñ a‘zāsına kuvvet indi
 Azrāq ısıtması şıḥhatlanıp

3547 Yastuqdan baş köterip Resūl turdı
 Mescīdge barmaqlıqğa ḥayāl kıldı
 Qolınan ‘Ali birlen Faẓl uşlap
 Köterip mescīd içre alıp kirdi

RESŪL ‘ALEYHI’S-SELĀMNIŇ ĀḤIRĞI
 VAŞIYYETİ BEYĀNINDA

⁵⁶ Funda Toprak, “Hoca Nazar Hüveyda, Rahat-ı Dil”, Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi TÜRKLAD, 1.Cilt, 2. Sayı, 2017, s. 166- 169.

⁵⁷ Su: sunı B

- 3548 Bilālğa Resūl aytdı kılıp fermān
 Haber gıyp halknıñ barın kiltürgil sin
 Āhırğı vaşıyyetim uşbudurlar
 Bol küni pend naşīhat aytadurmen
- 3549 Şehirge Bilāl turup haber birdi
 İşitip kete kiçik barı kildi
 Mescīdde oturğanlar sıgmağannan
 İşikde tikesinen turur irdi
- 3550 Minberge Resūl-i Hudā çıqtı barıp
 Allāhnıñ hamdın aytdı ağızına alıp
 Uğudda şehīd bolup ölgenlerniñ
 Haqqında du‘ā kıldı hem tilenip
- 3551 Peyğamber aşhābka aytdı tiñle barıñ
 Ötmekge yakın boldı vaqtim miniñ
 Allahnıñ ezeldeki taqdirimin
 Kitābın ortañızdan aytdı siniñ
- 3552 Öter dip kayğıрмаñız hıçbir maña
 İlgerki peygamberniñ barı heme
 Dünyāda birde biri qalğan imes
 Yalguzaq bākī qalur Hayy-ı dānā
- 3553 Andın soñ muhācirge aytdı Resūl
 Tiñleñiz sizlerge iter vaşıyyet bol
 Bolarğa mundın kiyin hākim bolsañ⁵⁸
 Enşārī evlādına yaşıılık kıl
- 3554 Bizlerge hıdmeti bar artıq anıñ
 Şarf itgen Haqq yoluna dünyā mālın
 Kilmesdin öziñizni tayar itip

T1; T2: 316

⁵⁸ Bolsañ: bolsın B

Bāg bostān bölüp birdi menzillerin

3555 Bolardan eger bolsa günāh hāşıl
 ‘Afv itib sizler aña merhamet kıl
 Körmesden imān itip dīnge kirgen
 Hakk yolda sabıķınler boladur bol

B: 308

3556 Andın soñ enşārīğa aytdı yene
 Bol dīnde qarındaşsız sizler maña
 Mundın soñ zālimlerden hākim bolup
 Her türli cebr ü sitem kılğay saña

3557 Allāhniñ taķdīrine muyun sunıp
 Zulmine turıñızlar şabır kılıp
 Ol körgen mıñnetiñniñ haķsı üçün
 Maşşerde şādlanursız cennet kirip

3558 Her işde kılmañızlar siz asğıs
 Allāh hem asğısbin kılmağay iş
 Her nerse asığısbin binā bolsa
 Vefāsı ikesine bolmağay hıç

3559 Yene aytdı ey halāiķ sözimni aña
 Her kimniñ kışaş qarzı bolsa minde
 Dünyādan kitmey turup ma‘lūm itsün
 Bireyin öz kolumnan bolsa her ne

3560 Bol vaķtde sorağanmin kışaş mālın
 Zerredey rancumaydı köñlüm miniñ
 Ol ādem özgelerden süyüglidür
 Düşmenlik itmegeni bil kim anıñ

3561 Oturdı cevāb birmey barı heme
 Peyğamber izhār itip aytdı aña

Bir merte sorağanmin ayتمااaysiz
Aytamin namāzdan soñ sizge yene

3562 Peşinniñ çol mezigilde vaqti kirdi
Urnıdın namāz üçün Resül turdı
Mıhrābda aşhāblarğa imām bolup
Namāzın cemā' atbin edā kıldı

3563 Minberge yene kaytıp bardılar bāz
İlgerki aytқанların kıldı āgāz
Bir ādem қol қоşurup tura kilip
Dip aytdı ey shehensāh-ı mahrem-i rāz

3564 Üç tenke haqqım bardur sizde miniñ
Bildirmek sebebim çol aytқıl didiñ
Bende ol ādemğa Resül aytdı
..... қay toғrıda қarзıñ siniñ

T1; T2: 317

3565 Ol aytdı barurdıñız yolmin kitip
Bir sāl nerse sordı sual itip
Bar bolsa tenke bir dip emr itdiñiz
Min sizge üç tenkeni birdim iltip

3566 Ol tenke unutulıp andın biri
Soralmay bol küngeçe yürür irdi
Fazlğa Resül-i Hudā fermān itip
Haqqısın ol ādemniñ birgil didi

3567 Aşhābқа Resül-i Hudā aytdılar bāz
Bar bolsa bildiriñiz қılıp āgāz
Yā Resül üç tenkeñiz minde bar dip
Bir ādem tura kilip birdi āvāz

B: 309

3568 Ol aytdı üç tenke aldum gānīmetden

Yaşıyıp sorganda birmedim min
 Fażlğa ibn ‘Abbās Resūl aytdı
 Qotqarıp tenkeni algıl bol ādemnan

3569 Yene aytdı āvāz kılıp ey yārānlar
 Her kimniñ mende kıśāş haqqısı bar
 Allāhniñ atı birlen ant beremin
 Bol küni haber birip kılsun izhār

3570 Aytqıl dip üç mertebe qasem birdi
 Resūlden hıç kim ziyān körmep irdi
 Çol vaqtde ‘Ukkāşe atlı bir şaḡābe
 Aldına peygamberniñ turup kildi

3571 Dip aytdı qol qosurup ey şehryār
 Köñlümde aytatun bir müdde‘ām bar
 Tebükniñ ġazāsında yol üstünde
 Qamçımin tiveñizni urdıñızlar

3572 Ol qamçı uzunlıqdan andın ötüp
 Arqama çol zamānda tiydi yitip
 Allāhniñ atı birlen ant birgen soñ
 Bildirdim hıdmetinge izhār itip

3573 Bol sözdin Resūl-i Hudā haberlenip
 Yıġladı közlerine yaşın alıp
 Yaḡşılık cezā birsün Allāh didi
 Bildirdiñ bol vaqıtde iske salıp

3574 Bilālğa fermān itdi şāh-ı ebrār
 Öyünde Fāṭımanıñ ol qamçı bar
 Tiz kiltür bol dünyāda qutulayın
 Bol kıśāş āḡıretke kitmesünler

- 3575 Һазreti Bilāl barıp Fātımağa
Bildirdi vāqı‘ anıñ barın heme
‘Ukkāşe peygamberni qışāş qılar
Biriñiz lāzım boldı qamçı maña
- T1; T2: 318 3576 Fātıma munı iştip qıldı feryād
Yıǵladı Һasen Һuseyn iki şehzād
Āyt didi ‘Ukkāşege bizlerni urup
Resūlğa yetgüzmesün zerre külfet
- 3577 Bilālmin şehzādeler birge yürdi
Mescīdge qamçını alıp bolar kirdi
Cān baba bu ne hāl dip feryād itip
Aldına peygamberniñ kilip turdı
- 3578 Aşhābқа munı körüp hafalıq kip
Özlerin toqtatamay yıǵladı köp
Bilālden Resūl-i Һudā qamçını alıp
Birdiler ‘Ukkāşege qışāş qıl dip
- 3579 ‘Ukkāşe ol qamçını qoluna aldı
Aldına peygamberniñ yaqın bardı
Aşhābniñ barçası hem munı köterip
Közinen yaşın töküp qayǵılandı
- B: 310 3580 Yıǵladı kete kiçik barı heme
Ayturdı Һasen Һuseyn qılıp nāle
Urnına babamızıñ biz yatalıq
Qamçını qança bolsa urǵıl maña
- 3581 Urnıdın tura kilip tört çār yār
‘Alī min ebū Bekir ‘Oşmān ‘Ömer
Dip aytdı yā ‘Ukkāşe qışāş itme
Birelik bol haqqıñnı saña bizler

3582 Peyğamber alarğa aytdı bāreka'lāh
 Qoyuñlar müdde' āsın kılsun her ne
 Muhācir enşāriniñ barçası hem
 Urnıdın tura kildi uşol demde

3583 Dip aytdı yā 'Ukkāşe 'arzımız bol
 Urnına peyğamberniñ bizni urğıl
 Bol küni faħr-i 'ālem rancumasun
 Rızāmız her ne bolsa bizlerge kıl

3584 'Ukkāşe alarğa aytdı ma' kıl ırmes
 Bol sözler şerī' atge toğrı kilmes
 Allāhnıñ dergāhında kışāş itip
 Birevge birev üçün cezā birmes

3585 Peyğamber 'Ukkāşege kılıp izhār
 Al didi kışāşınıñ mindegi bar
 'Ukkāşe Resūlğa aytdı uşol küni
 Tivede barurdıñız ey şehryār

3586 Min cāyav barur irdim yakınlaşıp
 Isığdan koyup irdim arķamnı açıp
 Mübārek bol ķamçıñız uzunlıķdan
 Yalangaç bedenime boldı naşīb

3587 Peyğamber anıñ sözün ķabūl kıldı
 Minberniñ tümenine kip oturdı
 Kıamçısıñ 'Ukkāşe hem ķolna alıp
 Üstüne ol minberniñ çığıp turdı

T1; T2: 319

3588 Aşhābniñ munı körüp barı cümle
 Umtuldı 'Ukkāşege kılıp ķamle
 Dıarb urup öltürmekge ķaleb itdi

Bī-edeb iş kıldıñ dip haq Resûlğa

3589 Peyğamber alarğa aytdı birgil emān
Dostlıqdur bildürgeni uşbu zamān
Eger de bol vaqıtde aytnağanda
Āhırde bolmas idi payda mağan

3590 Aşhāblar peyğamberden munı iştip
Her biri öz cāyna oturdı ötüp
Mübārek arqaların açıp turdı
Kiyimin a‘ zāsınan hālī itip

3591 Āsmānğa nübüvvetniñ çıktı nūrı
Oturğan cemā‘ atler kördi munı
Kekillik yumurtqası şüretinde
İrdiler körmeklikge rengi turdı

B: 311

3592 Üstünde yazılğan haq iki qatar
Birinde “lā ilahe illa’l-lāh” bar
İkinçi qatarında ‘ayān bolup
“Muhammed Resûlu’l-lāh” yazılmışlar

3593 Kün mişāl rüşenlığı haddin asıp
Körmekge turar irdi köz qamaşıp
Mişāli ‘araşātnıñ künlerindey
Turardı kete kiçik zār yığlaşıp

3594 Minberden ‘Ukkāşe hem taşlap özün
Mübārek arqasına sürtdi közün
Atā anām fedā bolsun yā Resûl dip
Zār yığlap aytur irdi uşbu sözün

3595 Dip aytdı yā Muhammed hayru’l-enām
‘Arzımnı işitiñiz eylep kerem

Kaşd birlen uşbu işni kılıp irdim
Könlümde bolğan üçün bol müdde‘âm

3596 Oylandım usı türli her iş kılsam
Resûlniñ a‘zāsına yüzim sürsem
Mübârek nübüvvetniñ tıfılınan
Maşşerde yüzlerim aq bolup tursam

3597 Könlüme usı türli hayâl itip
Nâhaqdan uşbu sözni aytdım kilip
Bolmasa yaqşı münîr edeb hulkınıñ
Barçasın öyrenürdik sizden körüp

3598 Peyğamber merhamet ğıyp ‘Ukkāşege
Dip aytdı süyünçilik bolsun saña
Bir Hudā cehennemniñ otlarınıñ
A‘zānga haram itdi barın heme

3599 Peyğamber aşhābka aytdı kulaq salıñ
Aytamin beşâret ğıyp bilgil barıñ
Her kişi cennet ehlin körey dise
Yüzine nazar itsün ‘Ukkāçeniñ

T1; T2: 320

3600 Aşhāblar peyğamberden munı iştip
Nevbetbin ‘Ukkāşeni tavâf itip
Sa‘âdet saña bolsun dip ayturdı
Ol küni bu devletge barça yetip

3601 Uşbu söz “Muhammediyye” kitâbında⁵⁹
Anı hem ma‘lûm itip aytdım munda
Resûlniñ keseldeki vâkı‘asın
Siyerden bildireyin yene tiñle

⁵⁹ Mustafa İsmet Uzun, “Muhammediyye” (Yazıcıoğlu Mehmed Efendi’nin (ö. 855/1451) Osmanlı dinî-tasavvufî kültürünün oluşmasına katkıda bulunan manzum eseri), TDVİA, C. 30, Ankara, 2020, 583- 584.

3602 Yene aytdı āvāz birip šāh-ı cihān
Her kimniñ menāz fi' li bolsa yamān
Hakqında du' ā kılop tilenemen
Uşbu kün ma' lüm kılop aytsun mağan

3603 Bir kişi turup aytdı yā peygamber
Uyquşı yalğançılık özümde bar
Allāhnıñ dergāhınan tileniñiz
Aytolğan ikevi hem bolmasunlar

B: 312

3604 Peygamber du' ā kıldı qol köterip
Yalğan söz sözlemesün köñline inip
Burunğı uyqısın hem kem eylegil
Öz köñli hāhlavınça uyqu birip

3605 Bir ādem āvāz birip aytdı yene
Özimde yemānlıqnıñ barı heme
Yalğançı oğrı kezzāb münāfıqbin
Du' ā kılop yā peygamber bol kün maña

3606 Āvāz ğıyp ol ādemğa aytdı 'Ömer
Öziñni munça nige eylediñ hār
'Ömerğa Resūl aytdı evley dime
Maḥşerniñ kimçiligi yüz munça bar

3607 Peygamber qol köterip kıldı du' ā
Salsun dip yaḥşılıqğa fi' lin Hudā
Dünyādan dīn īmānımin emān iltip
Fazlıñmin naşīb it dip cennet muña

NAQLİYĀT EBŪ'L-LEYS SEMERKANDĪ

3608 Yene bar uşbu yerde bir naqliyāt

Ebū'l-leys semerķandī atlı bir zāt
 Āhırǵı vaşıyyeti bol irür dip
 Öziniñ kitābında eyledi yād

3609 Peyǵamber āhır ĥalde kesellendi
 Keseli ĥaddin artuķ ķatdı irdi
 Muĥkem ğıyp selesimin başıñ urap
 Mescidge penķšenbe kūñ Resūl kildi

3610 Minberde ķarār alıp oturdı bāz
 Bilālǵa bol sözni aytdı eylep āǵāz
 T1; T2: 321 Āhırǵı vaşıyyetim işitsünler
 Ĥaber bir ĥalāiķǵa ķılıp āvāz

3611 Başıda Bilāl turup
 Aytdılar ĥalāyıkǵa āvāz ķılıp
 Āhırǵı vaşıyyetin aytadurlar
 Ey ķavm işit didi yildem yürüp

3612 İşitip Medīneniñ ādemleri
 Mescīdge yügürdiler ķalmay barı
 Bāzarnıñ dükānları açıķ ķaldı
 Berk itip kitmeklikge kilmey ĥāli

3613 Bekre yaşı kızlar hem ĥaberlenip
 Yügürdi yüzlerinen perdeni alıp
 Resūlnıñ vaşıyyetin işitmekge
 Mescidden urun aldı ol hem barıp

3614 Ādemler ĥaddin artuķ yıǵladı köp
 İşikde turar irdi sığısmay kip
 Ķatarda turǵanlarga Resūl aytdı
 Kiyingi kilgenlerge urun bir dip

B: 313

- 3615 Evveli söylegende şāh-ı Resūl
İstircā‘ āyetine açtılar til⁶⁰
Andın soñ bir Allāhın atın aytıp
Özi üçün şalavāt hem aytdılar bil
- 3616 Yene aytdı ‘Abdu’lāh oğlu min Muḥammed
Muṭṭalib Hāşīm irür maña ecdād
‘Arabī hem kıreyşī Mekkelikbin
Mindin soñ peygamberlik bolmas irşād
- 3617 Ey kıvm kılaķ salıp tileñizler
Ölümnen öz nefsim boldı ıḥbār
Rabbime yoluķmaķķa müştāķdurmin
Köñlümde ümmet üçün ökünçim bar
- 3618 Artımda ümmetiminñ kıaldı barı
Ni bolar āḥirģaça anıñ ḥālī
Yā Allāh ümmetimin selāmet kııl
Tapşurdum emānet kııyp saģan anı
- 3619 Ey kıvm aytadurmin min vaşıyyet
Köñlüñde barçañız hem tutuñız yād
Ḥāzırnıñ ğāibinge ḥaber birgil
İşitsün selāmımnı barça ümmet
- 3620 Allāhdan nāzil bolıp kelām tüşti
Bildirdi ḥelāl ḥarām her bir işni
Barçasın ıḥlāşıñmin işleñizler
Āyetden ta‘līm alıp her yumuşnı
- 3621 Hem yene nefs-i hevādın saķlanıñız
Kıaçmaģan zāll muzāllģa uçraydı tiz

⁶⁰ “İnna lillal ve inna ileyhi raciun”, Bakara sûresinin 156. âyetinde geçen, “Şüphesiz biz Allah’a aidiz ve muhakkak ki O’na döneceğiz” meâlindeki, bir musibet anında Allah’ın takdirine rızâ gösterip ona sığınarak teselli bulmayı ifade eden dua.

- Allāhmin hem cennetden alıs bolup
Dūzaḡğa ol ṭāife boladur kiz
- T1; T2: 322 3622 Sizlersiz ehl-i sūnnet ve'l-cemā' at
Eyleñiz şerī' atge istikamet
Dūzaḡda yaḡan otdan saḡlanıñız
Cennetde oturur siz hem devāmet
- 3623 Yene aytdı bir Allāhdan ḡorḡuñız siz
Emrinen ḡılma digen saḡlanıñız
Dīniñmin mīṣāḡdaḡı emānetge
Ḥıyānet ḡılmañızlar aṣlā herḡiz
- 3624 Allāhdan mīṣāḡ kūni nidā kilgen
Ervāḡıñ mü 'minmin dip āvāz birgen
Sizlerge ol ayṭkan söz emānetdür
Turiñız ḡol va' demin tañla yirdin
- 3625 Ḳullarnı tapşırayın sizge yene
Kiyimsiz aç saḡlama barın heme
Küç birlen işlegil dip emr itmeñiz
Ḳuvveti kilmeytuḡun işni aña
- 3626 Yene aytdı nikāḡlangan ḡātūnlarnıñ
Kim ḡılmay nafaḡasın birḡil anıñ
Mihrine mīrāṣına zāmin bolmay
İri ölse özüñde ḡıl iḡtiyārın
- B: 314 3627 Eger de ḡılmasañız sizler munı
Terk bolsa ayṭḡanımnıñ birde biri
Bir ḡudā ḡākim bolup ḡüküm iter
Da' vāger min bolarmin maḡşer kūni
- 3628 Ey ḡavm cehennemden ḡorḡuñızlar

Ehl-i ‘ıyāl sizge tābi‘ evlādın̄ bar
 Alarğa şerī‘ atnıñ h̄ukmin ögret
 Bolmasun āh̄ir vaq̄itde daḡli nār

3629 Her kişi emir bolsa sizlerge bil
 Bolsa da arḡı nesli ḡabeṣī k̄ul
 H̄ukmine karşılık ḡıyp ‘āṣī bolmay
 Emrine her ne dise itā‘ at kıl

3630 Her kişi itā‘ at kıyp tursa aña
 Güyāge itā‘ at kıyp turdı maña
 Min aytқан fermānımnı kılıp turğan
 İtā‘ at kılğanıdur bir Allāhğa

3631 Her kişi karap turğan imāmına
 Emrine muyun sunmay kılsa güna
 Güyāge mağan ‘āṣī bolğanıdur
 ‘Āṣīdür hem Allāhnıñ dergāhına

3632 Ey kavim vaşıyyet ḡıyp aytadurmin
 Ehl-i beyt evlādımnı dost tutkılseñ
 ‘İlmen ‘ālimlerni dost tutuñız
 Dost tutkıl her kim bolsa ḡāmil-i k̄ur’ān

3633 Açumin ḡāzablanma alarğa hergiz
 Yene de ta‘ na kılıp aytmañız söz
 İşlegen yumuşnı meger aylama
 Alarğa düşmenlikbin bolmañız kiz

T1; T2: 323

3634 Alarnı kaysı bende dost tutunan
 Güyāgī dost bolğanı mağan bolar
 Dünyāda her kim mini dost tutunsa
 Allāhnıñ dergāhına dostlık kılar

3635 Alarğa düşmen bolsa her bir kişi
Mağan hem düşmenlikdur ol yumuşı
Elbette mağan düşmen bolğanlarınñ
Allāhğa düşmenlikdür kılğan işi

3636 Ey kavm biş namāznı oqu zinhār
İçinde niçe türli tertibi bar
Barçasın urnı birlen edā kılıp
Hem yene tahāretni eyleñizler

3637 Zekātnı mālınızdan hem edā kıl
Āyetbin nāzil bolğan kur'ānda bol
Zekātsiz māl caynagan bendeleriniñ
Oquğan namāzı hem bolmas qabul

3638 Namāznı okumasa qaysı bir cān
Dininde ol bendeniñ bolğan noqşān
Rūzemin zekāt hem qabul bolmas
Şevāb yok hıdmetine gāzāt kılğan

B: 315

3639 Ey kavim bildireyin kılıp āgāz
Quvveti yetgeniñiz eyleñiz hacc
Eger de küçi yetip hacc kılmasa
Hāhlağan dīnlerine kitsünler bāz

3640 Hāhlasa yehūd dīnin kılıp üstün
Bolmasa naşrānīlik qabul itsün
Mecūsī ateşperest dīnin tutup
Otına cehennemniñ özin iltsün

3641 Ol halkğa şefā' atim bolmas yene
Havzımdın su birmeymin hergiz āña
Egerde 'özri bolup barmağanıñ
Günāhın kiçüredür hayy-ı dānā

- 3642 Ey avim aldımızda ulu kn bar
 ur'anda aber birgen ılıp tekrar
 aytadan a' zmızga cn kirgizip
 Bir yirge baramızı nı cayadurlar
- 3643 Ol kni payda bermes ehl-i 'ıylın
 Caynaan minet itip dny mlın
 ol alıp ' ibdetden payda bolur
 Eger de kmil bolsa dn mnın
- 3644 Gnhdan tiliizni salaızlar
 er' ga alef szni aytma zinhr
 Kz yılap tevzı' da knl bolsun
 A' zmin ' ibdetni eyle bsyr
- T1; T2: 324 3645 eynmin uruuız cihad ılıp
 azt ıl kfirlерmin aru turup
 lbin mnını salaızlar
 Mescid sal namz n divl rp
- 3646 M'min siz birbirevge dn arında
 a yolun bilmegenge aytıız bes
 Gnhdan nefsiiznin barın tiyip
 Zinga bolmaızlar al yolda
- 3647 Kovınlık ılmaızlar al hergiz
 Hem yine ıybet ılıp aytmaız sz
 Eger de ovınlık ıyp ıybet itse
 Yok bolıp asentın kitedr tiz
- 3648 evbın ıybet itgen ol ul alar
 Urnına andın alıp gnh salar
 ıybetbin suannlık ılan adem

Ölgende āhıretde dūzaḥ barar

- 3649 Ey ḳavm küçin yetse ḳul āzād ḳıl
Ġarībge ḥayr itinüz dünyāmin ful
Aç bolup muḥtāc bolğan küniñizdi
Sizlerge payda bolar artuḳça bol
- B: 316 3650 Hem yene birbiriñe zılm itmeñiz
Elbette ḥesāb cāyḡa baradursız
Bir Ḥudā arañızga ḥukm iter
Rızā irmes günāhıña sizniñ hergiz
- 3651 Her kişi ‘amel-i şālih ḳılsalar bes
Ol ḳılğan yaḥşılıḡı özine ḥaş
Günāhnıñ zararı hem özinedür
Hıç kimge ḳādir Ḥudā zulüm ḳılmas
- 3652 Ol künnen ḳorḳuñızlar sizler yene
Ölgen soñ tirilersiz barıñ heme
Dünyāda ḳaysı türli kesb itseñ
Cezāsın anda birer Allāh saña
- 3653 Ey ḳavim ḥaberlenip ḥaḳıḳat bil
Yaḳında ötedürsiz dünyādan bol
Nefsiniñ niçe türli fitnesidin
Sizlerni emān itgen ḥākim-i küll
- 3654 Aşḥābım barçañız hem ḥūş ḳalıñız
Yaḳında birbirevden acraşurmız
Kiyiñi ümmetimniñ barçasına
İzgülik selāmımnı aytıñız siz
- 3655 Andın soñ vaşıyyetin ḳıldı tamām
Yıḡladı kete kiçik turgan ādem

Caynalğan ħalāıķnıñ barçasına
 Ǵaytmaqǵa ruĥşat birdi şāh-ı ‘ālem

T1; T2: 325

3656 Resūl hem ħüclesine ǵaytıp kitdi
 Keseli ǵatıǵ bolup ħaddın ötdi
 ‘Ömriniñ āħirinde cemā‘ atden
 On tört vaķıt ǵaldılar dip naķl itti

3657 Evveli ǵılğan irdi ħeften namāz
 Ezānın ħazreti Bilāl aytdılar bāz
 Ĥücreniñ içigine kilip turup
 E’s-şalāt yā Resūl dip ǵıldı āǵāz

3658 Ǵaķırdı e’s-şalāt dip üç mertebe
 Yoķ irdi peyǵamberde ħiķbir ħeme
 Urnıma ebū Bekr tursunlar dip
 ‘Āyişeden ħaber birdi Resūl aña

3659 Bol sözni ‘Āyişe kilip ħaber birdi
 Resūlniñ ħazreti Bilāl ħālin kōrdi
 Vā ǵavşā Muĥammed inķıta‘ dip
 Başına ǵolun ǵoyup yıǵlar irdi

3660 Dir irdi tomǵanda anām minim
 Munċa me ǵayǵı ǵamnı kōrmes irdim
 Bolmasa peyǵamberden ilgeride
 Yaĥşı idi munı kōrmeymin ölmegim

3661 Usunday bir niċe söz aǵzına alıp
 Yıǵladı feryād itip biñ zārlanıp
 Peyǵamber imāmıķǵa sizni aytdı dip
 Şiddiķǵa ħazreti Bilāl aytdı barıp

B: 317

3662 Ötmekge imāmıķǵa Şiddiķ kildi

Mihrābda Resūl urnın hālī kördi⁶¹
 Bekr hem köñlin tiyip toqtatalmay
 Feryād kıyp Muḥammed dip yıǵlar irdi

3663 Aşḥāblar munı körüp kıldı nāle
 Yıǵladı Muḥammed dip barı heme
 Bolardan Resūl-i Ḥudā haberlenip
 Özleri taleb itdi barmaqğa aña

3664 ‘Alīmin ḥazreti ‘Abbās kildi alıp
 Peyǵamber imāmlıqğa ötdi barıp
 Aşḥābқа fathadan soñ Resūl aytdı
 Min üçün yıǵlamañız munça nālıp

3665 Şabr itip herbir işke rızā bolǵıl
 Allāhnıñ kiçe kündüz tā‘ atin kıl
 Kıl tüşüp yā bir tiken kirmekligi
 Qudretniñ qaleminde yazılğan bol

3666 Taqdirğa bolmaydı dip tebdil hergiz
 Usunday niçe türli aytdılar söz
 ‘Alīge ‘Abbās birlen qolun irtip
 Peyǵamber hücresine qaytdılar tiz

3667 El-qıssa munıñ birlen ol tün ötdi
 Tañ atıp düşenbeniñ küni yitdi
 Bamdādda Ebū Bekr imām bolup
 Mescidde cemā‘ atbin namāz itdi

T1; T2: 326

3668 Körmekge ḥayāl itdi Resūl barıp
 ‘Alīmin ibn ‘Abbās kildi alıp
 Aşḥābnıñ cemā‘ atbin turǵanların
 Qaradı Resūl Ḥudā nazar salıp

⁶¹ Urnı: urnın B

- 3669 Aşhābқа peygamberniñ köñli toldı
Şiddīk hem kilgenidin āgāh boldı
Ötgeli imāmlıqğa kilgendür dip
Mihrābdan kiyn turup urnun koydı⁶²
- 3670 Şiddīkğa kozgalma dip aytdı Resül
Her vaktde Haqqnıñ emrin usunday kıl
Sünnetim mindin kiyn yoqalmas dip
Şādlanıp hücesine kaytdılar bil
- 3671 Mübārek töşekine Resül barıp
Çol zamān ısın bilmey qaldı talıp
Ehl-i ‘ıyāl evlādları feryād itdi
Dünyādın ötme dip köñlüne alıp
- 3672 Yıǵladı kete kiçik barı heme
Isına az zamānda kildi yene
Peygamber ‘Āişeğa aytdı ğanīmetden
Yeti altun koyup idim birip saña
- 3673 Ne kıldıñ ol altunlar bu kün qayda
‘Āyişe aytdı barçası hem uşbu cāyda
‘Āişeğa Resül aytdı altūnlarnı
Çıkarıp ğarīblerge şadaqa eyle
- B: 318 3674 Munı dip yene Resül ısın tandı
Köpgeçe bihüş bolup yatıp qaldı
Isına bir mezgilde yene kilip
Altūnnı ne kıldıñ dip aǵzına aldı
- 3675 ‘Āyişe aytdı birgenim yoq hāzır anı
Peygamber fermān itdi kiltürgeli

⁶² Urnun: urun B

Allāhniñ dergāhına barganımda
Ne dirmin irtede qalsa muniñ barı

3676 ‘Alıge altunlarını birdi yene
Ġarībge hayr it didi barın heme
Dünyāniñ māl mülkidin köñlüm tinip
Dip aytdı indi rāhat boldı maña

3677 Andın soñ Resül-i Hudā koydı sözün
Köpgeçe bīhūş bolup yumdı közün
Resülniñ ehl-i beyti feryād itip
Yıǵladı her qaysısı bilmey özün

3678 Fātıma yıǵlap aytdı ata cānım
Sevinçim iki dünyā mihrbānım
Enīsim hem mu‘nīsim hem müşfıqım
Ne bolar sindin kiyin meniñ hālim

3679 Hāsen min bol Huseyn ferzendleriñ
Huṭbede nūr-ı ‘aynım dip aǵzıña aldıñ
Atam dip sizdin kiyin kimge barar
Bol iki yetim qalğan cigerbendiñ

T1; T2: 327

3680 Eṭrāfdan izlep kilse ümmetlerin
Kim körer sizdey bolsa anıñ hālin
Bol közüm sizdin kiyin kimni körer
Yoluñda fedā bolsun cānım miniñ

3681 Bol türli köp söz aytıp yıǵlap turdı
Çol vaqtde peygamberniñ ısı kirdi
Mübārek közün açıp beri kil dip
Qasına Fātımanı da‘ vet kıldı

3682 Kögsige Fātımanıñ qolun salıp

Peygamber du‘ā kılıp ağızına alıp
 Hudāyā ferzendime şabır birgil
 Artımdın yığlamasun munça nālıp

3683 Andın soñ Fātımağa aytdı yene
 Aytayın beşâretlik kızım saña
 Ehl-i ‘ıyāl evlādımniñ barçasınan
 Evveli yoluğarsın öziñ maña

3684 Közde nūr hem köñlümniñ sen medārı
 Neslimniñ bākī qalur sindin barı
 Dünyādan uşbu küni sefer iter
 Atañniñ sözleşmekge yoğdur hālī

3685 Fātıma munı iştip yığladı zār
 Atam dip bolur irdi köp bīqarār
 ‘Alī aytdı Fātımağa şabır eyle
 Resül hem qayğılanıp yatıpdurlar

B: 319

3686 ‘Aleyke Resül aytdı qoyğıl munı
 Yığlasun atasına uşbu küni
 Yene de ısın bilmey bīhūş bolup
 Toğtalıp sözleyelmey yatdı tili

3687 Hasenğa Fātıma aytdı nūrdidem
 Yığlañız atañızğa barıp siz hem
 Şāyedge bir vaşıyyet ihsān itse
 Kiyinki bizge bolar teselli ğam

3688 Aldına peygamberniñ Hasen kilip
 Yığladı cān baba dip āvāz birip
 Müşfikim mihrbānım sizdin kiyin
 Kim meni aldına alur hālīm körüp

- 3689 ‘Emmiñiñ hıdmetgeriñ atam meniñ
 Hādīşbin esedu’l-lāh atın didiñ
 Sizden soñ anıñ hālī niçük bolur
 Mihrbān ata anadan ğamhār idiñ
- 3690 Bol niçe artada qalğan ezvāclarıñ
 Kim körer sizden kiyin anıñ hālīn
 Aşhābқа sizdey bolıp ta‘līm birip
 İndi kim haqq emriniñ aytar barın
- T1; T2: 328 3691 Hāsenniñ bol sözleri cāndın ötüp
 Ehl-i beyt yıǵlar irdi ısı kitip
 Muhācir enşārīniñ barçası hem
 İçikde yıǵlaşurdı feryād itip
- 3692 Dip aytdı ehl-i beyt-i şāh-ı Resūl
 Sizlerge barçamıznıñ ‘arzmız bol
 Cemālin peygamberniñ bir körelik
 Bizlerni bir mertebe içgeri qıl
- 3693 Çol vaqtde Resūl yene açtı közin
 Kirsün dip işāretbin aytdı sözün
 Aşhābnıñ kete kiçik barçası hem
 Mübārek peygamberniñ kördi yüzün
- 3694 Aşhābқа Resūl aytdı sözüm tiñle
 Köp yıǵlap nā-fermālık haqqğa qılma
 Qur’ānnıñ içindeki buyruǵın qıl
 Emrinen bir Allāhnıñ muyın burma
- 3695 Barçañız hālāikñiñ eşrefisiz
 Sizlerdey kiyinkiler bolmas hergiz⁶³
 Andın soñ Resūl-i Hudā bihüş bolup

⁶³ Bolmas: bumas B

Ter çığıp a‘ zāsınan yumdılar köz

3696 Aşhābniñ çığıp kitdi barı heme
Yığlaşıp ezvācları kildi yene
‘ Āyişe aytdı sizden kiyin ne kılarmin
Raḥm itip bir vaşıyyet aytkıl maña

3697 ‘ Āişege Resūl aytdı şabır eyle
Feryād kıyp yığlağanın yokdur payda
Dünyādan sefer itip min ötgen soñ
Hücreñnen çıkmagay sen başka cāyğa

B: 320

3698 Usunday niçe türli vaşıyyet dip
Közinen yaşın töküp yığladı köp
Resūlniñ hafalığın körgendin soñ
Yığladı turğanlarğa hafalık kip

3699 Dip aytdı Ümmü Selem āyā Resūl
Urniñız ḥuld-ı berīn cennetdedür
‘ Ālemniñ maḥlūkıniñ efzalisiz
Bolarsız ne sebebden munça melūl

3700 Selemge Resūl-i Ḥudā kıldı ma‘ lūm
Ḥaḳīḳat cennetdedür urnım minim
Aḥvāli ne bolar dip ḳayğıramin
Günāhkār ‘ āşī cāfī ümmetlerim

3701 Fāṭıma yığlap aytdı ey atacān
Ötesiz ma‘ lūm boldı bol dünyādan
Maḥşerge ḥalkıniñ barı yığılganda
Min sizni ḳaydan izlep tayadurmin⁶⁴

3702 Peyğamber cevāb birdi Fāṭımağa

⁶⁴ Tayadurmin: tabadurmin B

T1; T2: 329

Cennetden u rasır sin barıp ma a
Ol yerden n r didem kiz bolmasa 
 av  kev er ken rına bargıl yine

3703   metge su birermin anda barıp
Ada  s   ol yirden hem tapmay  alıp
G n hk r   metimni  tg zermin
 rat a  ara aysın na ar salıp

3704 Ol yirden yolukmasa  bolup na  b
 ara ıl ter z  a yakınla ıp
 ev b  yingil kilgen   metimni 
Turarmin ter z sin  olmin basıp

3705 Egerde ol yirden hem bolmasa  kiz
Cehennem ken rınan  ara ıl tiz
  metni ot a salmay alarmin dip
Pey amber b h   bolup yumdılar k z

 AZR  L  ALEYH  S-SEL MNI   RU   AT
T LEGEN 

3706 Azr    r m alıp k zi ilindi
Ehl-i beyt bar ası hem c y oturdu
 ol va tde   dir  ud   udretim
  Azr   fer  tege emir  ıldı

3707 Dostuma sel mımnı ayt ıl barıp
Kirgey sen   cresine ru  at alıp
  hlasa r  -ı  erifin  ab  eyle
Bolmasa derg hıma kilgil yanıp

3708   Azr   ferm n minen k kdin indi

Miñ melek ziynetlengen qaşında irdi⁶⁵

Bir ‘ arab şüretinde içikge kip

Kirmekge bola me dip āvāz birdi

B: 321

3709 ‘ Āyişe aytdı cevāb bir dip Fāṭımaga
Fāṭıma içde turup aytdı aña
Azrāk taşqarıda şabır itiñiz
Bol vaqtde peygamberde yokdur çeme

3710 Yene aytdı izhār itip kiremin dip
İlgerki sözün aytdı Fāṭıma kip
Üçünçi qatdı āvāzbin aytqanında
Barçası ehl-i beytniñ titredi köp

3711 Uyandı uyqusınan Resül-i Hudā
Qalay dip sual aytdı sebebe muña
Fāṭıma Resülğa aytdı ‘ arab kilip
İçikdin kiremin dip qılur nidā

3712 Alarğa cevāb birip aytdı Resül
Siz körge ‘ arab imes biliñiz bol
Bendeniñ a‘ zāsınan cān alatun
‘ Azrāil melekü’l-mevt ferişte bol

T1; T2: 330

3713 Fāṭıma peygamberden munı iştip
Qayğırdı hafalığı haddin ötüp
Medīne harāb boldıñ dip ayturdı
Başına qolun qoyup āvāz itip

3714 Peygamber Fāṭımanıñ qolun aldı
Öziniñ kögregine egip saldı
Andın soñ nefesidin nişān bolmay
Köpgeçe bihüş bolup talıp qaldı

⁶⁵ İrdi: indi B

- 3715 Köñlüne turğanlarnıñ hayāl yitdi
Dünyādan dip oyladı meger ötdi
Resūlniñ kulağına ağızın qoyup
Fātıma cān ata dip āvāz itdi
- 3716 Birmedi Resūl-i Hudā cevāb hergiz
Yene de ebetā dip yıǵladı tiz
Yolunğa cānım qurbān közüñ açıp
Bir merte nazar sal dip aytdılar söz
- 3717 Peyğamber bol sözni itdi közün açıp
Ey ferzend köp yıǵlama yaşıñ saçıp⁶⁶
‘Arşdağı ferişteniñ barçası hem
Sözünge tākāt kılmaytur yıǵlaşıp
- 3718 Naşıhat yıǵlamaska aytdılar köp
Köz yaşın sürter irdi kolımin kip
Artımnan min ötgen soñ aytkıl didi
“İnnā li’l-lāhi ve innā ileyhi rāci’ ün” dip
- 3719 Andın soñ Resūl közün yumdı yene
Yıǵladı ehl-i beytniñ barı heme
Kerbeteh ğarīb bolğan cān atam dip
Fātıma haddin artuq kıldı nāle
- 3720 Peyğamber Fātımağa munı didi
Atañnıñ qayǵı ğamı dünyāda idi
Bol dünyā bī beķā’dın ötgendin soñ
Mıhnetden ħalāş iter Allāh mini
- B: 322 3721 Vaşıyyet taleb kılıp ‘Āişe kildi
İlgerki aytkanınday cevāb birdi

⁶⁶ Ferzend: ferzedin B

Peygamber ezvâcınıñ barına hem
 ‘Āişeniñ vaşıyyetin aytar irdi

3722 Peygamber bol sözni aytdı Fâtımağa
 Oğlumnı Ĥasen Ĥuseyn kiltür maña
 Yüzine Ĥasen yüzün koyup turup
 Ĥuseynni kögregine bastı yene

3723 Qolımin ikeviniñ süyüp közin
 Qançame mihribānlıq aytdı sözün
 ‘Alîni andın kiyin aldına alıp
 İkinne tiñ oturdı süyep özün

3724 Dip aytdı ey ‘Alî sen bol haberdâr
 Muynumda filân yehüd haqqısı bar
 Leşkerge yaratmaqğa alıp irdim
 Birgeysin edâ kılıp anı zinhâr

T1; T2: 331

3725 Ĥavz kevşer kenârına barganda min
 Yoluqğan ümmetniñ evveli sin
 Öziñe niçe türli qayğı salur
 Mundın soñ müslümânlar bolup düşmen

3726 Her türli cebir körseñ şabır eyle
 Tâ‘ at kıl âhiretniñ ġamın oyla
 Dünyānıñ ĥâkimlikbin şâhlıġınan
 Bendege bir zerredey yoqdur payda

3727 Öziniñ kullarımın çürilerin
 Tapşurdı Murtażāğa anıñ barın
 Tâ‘ âmdın yâ kiyimdin kem bolmasun
 İskerip turgıl didi körip ĥâlin

3728 Köp irdi peygamberde çüri min kul

Ġazādan kilgen idi ilgeri bol
 Öziniñ kesel bolğan hāletinde
 Qırk qulnı āzād kılıp irdi Resūl

3729 Andın soñ peygamberniñ kilmey hālī
 Renginiñ özgerilip kitdi barı
 Qaytadan öz mübārek töşegine
 Yatquzdı ‘Abbās birlen hāzreti ‘Alī

**HAZRETİ ‘AZRĀİL ‘ALEYHİ’S-SELĀM İÇGERİ
 KİRİP VÜ YİNE ĀN HAZRETİMİZ ÜMMETİ
 HAQDAN TİLEGENLERİ**

3730 ‘Azrāil selām birdi içgeri inip
 Peygamber ‘aleyk aldı anı körüp
 Dip aytdı yā Muḥammed ruḥşat birseñ
 Rūḥuñnı qabz itmekge turmin kilip

3731 Hāl tilmin Resūl aytdı yā ‘Azrāil
 Rūḥumnı almaqlıqda sin şabır kıl
 Cebrāil qarındaşım kayda kitdi
 Qasıma nige kilmes vaqtinde bol

B: 323

3732 ‘Azrāil āvāz birip aytdı yene
 Melekniñ āsmāndağı barı heme
 Cebrāil ortasında matem tutup
 Yıglaşıp ‘ezā kılıp turar saña

3733 Cebrāil çol mezgilde kökdin inip
 Aldında hāzır boldı selām birip
 Peygamber Cebrāilden sual aytdı
 Ap kildiñ ne ḥūş haber Haqqdan kilip

- 3734 Cebrâil Resûlğa aytdı hayru'l-enâm
Ap kildim merhametlik sizge selâm
Cennetni sizniñ üçün tayarladı
Berk itdi cehennemniñ barın tamâm
- 3735 Hūr ğilmân āsmāndağı ferişteniñ
Bir Hudā yasandurup koydı barın
Resûlniñ rūḥ şerīfi kiledür dip
Yoluña intizārdur barçası anıñ
- T1; T2: 332 3736 Dip aytdı Resûl-i Hudā yâ Cebrâil
Hûş bolmas meniñ köñlüm munıñmin bil
Bol küni ğamlı köñlüm ḥorsend bolup
Artuqça süyüngendey bir haber kııl
- 3737 Cebrâil peygamberge aytdı munı
Evveli siz turarsız maḥşer küni
Ümmetin şefâ' at kıyp almaqlıkda
Bir Hudā sizge birdi evvelkini
- 3738 Peyğamber Cebrâilge aytdı yene
Mundın hem artuq itip aytkıl maña
Cebrâil Resûlğa aytdı yâ peygamber
Ḥorsenlık bir ḥûş ḥaber aytay saña
- 3739 Kirersiz cennet içre evvelisiz
Nebiler sizden burun kirmes hergiz
İlgerki ümmetlerniñ barçasınan
Cennetge ümmetleriñ kiredür tiz
- 3740 Yene aytdı Cebrâilge ey birâder
Mekânı yaḥşı ḳulnıñ cennetdürler
Günâhkâr 'âşî cāfî ümmetimniñ

Ahvāli niçüñ bolar eyle izhār

3741 Cebrāil mekânına kaytdı yanıp
Allāhniñ dergāhına aytdı barıp
Dostuña selāmiñni aytıp idim
Şadlanmas köñli hergiz ħorsendlenip

3742 Günāhın tilenedi ümmetiniñ
Cevābın kaytarayın ni dip muniñ
Allāh aytdı ‘āşī ümmet tevbe kılsa
İlgeri ölmeginen bir yıl burun

3743 İlgerki günāhınıñ barın kiçip
Cennetni kıladurmin oğan naşīb
Maşşerde peygamberniñ özi birlen
Şırātdan ötse kirek birgeleşip

B: 3742

3744 Cebrāil peygamberğa kildiler bāz
Bildirdi Ĥaqqñıñ emrin kılıp āğāz
Bir yıldan ilgerini ‘afv itdi
Allāhniñ dergāhınan bol ser-efrāz

3745 Bol sözni Cebrāilge aytdı Resūl
Bir yılda kaçça günāh bolar ĥāşıl
Günāhın evvel āħir bağışlasun
Aytıñız dergāhına ‘arzımnı bol

3746 Allāhğa el- emīn aytdı yene
Ĥudretbin ilhām itdi Ĥayy-ı dānā
Ölümnen bir ay burun tevbe kılsa
Kiçeyin günāhınıñ barın heme

3747 Cebrāil peygamberge kaytıp kilip
Bildirdi Ĥaqqñıñ emrin ĥaber birip

T1; T2: 333

Bir ayda kaçça günâh bolar didi
Anı hem Resûl-i Hudâ körüp

3748 Cebrâil bir Allâhnıñ dergâhına
‘Arz itdi rızâ imes dip dostuñ muña
Heftede tevbe kılsa kiçemin dip
Çudretbin ilhâm itdi kâdir Allâh

3749 Resûlğa kaytıp kilip el- emîn
Fermânın ma‘lûm itdi bir Allâhnıñ
Heftede kaçça günâh hâşıl bolur
Şadlanmas munıñ birlen köñlim miniñ

3750 Bildirdi big el-emîn kılıp a‘yân
Allâh aytdı çudretim kılıp fermân
Ölümnen bir kün burun tevbe kılsa
Fazlımın bar günâhın kiçedürmin

3751 Cebrâil haber birdi peygamberğa
Öler kün tevbe kılsa kiçgey Allâh
Bol yene köp irür dip Resûl aytdı
Bir künde ‘aşî ümmet kılar her ne

3752 Cebrâil bol sözni hem eyledi yâd
Allâh aytdı tevbe kılsa olar sâ‘at
Günâhın evvel âhîr ‘afv itdim
Otınan cehennemniñ kılıp âzâd

3753 Peygamber sâ‘atni hem kördi
Cebrâil dergâhına haber birdi
Allâh aytdı munıñ barın körse
Fazlımın ızhâr itip aytay indi

3754 ‘Ömrinçe günâh kılıp bende yürse

Olarda cān boğzına kilip tursa
 Ağzımın aytmaklıqğa hāli kilmey
 Kōzlerin peşīmānmin nemli kılsa

3755 Kiçeyin günāhınıñ barın heme
 Anadan toğan şıfat bolğay yene
 Eger de tevbe kılmay ölüp kitse
 Şefā‘ at kıldururmin Resūlni aña

B: 325

3756 Cebrāil bir Allāhdan munı iştip
 Bildirdi Haqqnıñ emrin izhār itip
 Ümmetden indi köñlüm tindi didi
 Resūlniñ hātrına şādliq yitip

3757 Yene aytdı Cebrāilge ey birāder
 Köñlümde aytatuğun üç ‘arızım bar
 Evveli ümmetimniñ günāhkārın
 Cennetge şefā‘ atbin kirgüzsünler

3758 İkinçi qança günāh kılsa bende
 Dünyāda körsetmesün ‘azāb aña
 Üçünçi ümmetimniñ günāhların
 Pençsenbe hem düşenbe küni maña

T1; T2: 334

3759 Körsetsün öz aldıma alıp kilip
 Qaraymin a‘ mālınıñ barın körüp
 Du‘ ā ğıyp yaḡşı bolsa şādlanur min
 Günāhın yamān bolsa hem tilenip

3760 Cebrāil bir Allāhğa kıldı a‘ lām
 Birdim dip yarılqadı barçasın hem
 Andın soñ peygamberge nidā kılıp
 Qudretbin bol sözni aytdı ḡayy-ı ekrem

- 3761 Ümmetniñ usunca me yidiñ ğamın
Kim saldı öz köñlüne munıñ barın
‘Arz itip Resül-i Hudā Allāhğa aytdı
Köñlüme munı salğan fazlıñ siniñ
- 3762 Allāh aytdı salğan bolsa hayālīm bol
Bolasın ne sebebeden munça melül
Barçasın raḥmetimmin yarılķar min
Ümmetge sendin mihrim yüz ḥaṣṣa bil
- 3763 Peyġamber tindi didi köñlüm miniñ
Tapşırdım ümmetimniñ saġan barı
Azdırmay toġrı yoldın emān saķla
Min seni ḥalīfesi ķıldım anıñ
- 3764 El-ķıṣṣa bolġandın soñ bol söz tamām
Vaḥyden fāriġ boldı ḥayru’l-enām
Cebrāil el-emīn andın kiyin
Ḥuşlaşıp peyġamberġa aytdı kelām
- 3765 Aḥmed Muḥammed ḥuş ķal indi
Bol küni ecramaķnıñ vaķti kildi
Her zamān bol dünyāġa kilmegimde
Müdde‘ām hem maķṣūdım birsiz irdi
- 3766 Dünyāda kilmegeymın indi hergiz
Allāhdan vaḥy-i ilhām bolmaġay tiz
Elvedā‘ elvedā‘ yā Muḥammed dip
Ḳayġırıp meķānına ķaytdılar tiz
- 3767 Resül hem ḥuş itisti bolup melül
Dip aytdı andın kiyin yā ‘Azrāil
Günahķār ümmetimnen köñlüm tindi
Kil imdi bir Allāhnıñ buyruġın ķıl

B: 326

3768

‘Azrâil andın kiyin tayarlanıp
Tartdılar rûh şerifin pençe salıp
Yânına bir kâsemin sumı koyup
Kögsine sürter irdi qolmin alıp

3769

Tayarladı kınalğannan mañlayları
Renginiñ özgerilip kitdi barı
Mübârek peygamberniñ yüzleri hem
Kâh kızıl bolar irdi kâh sarı

3770

Peygamber sual aytdı ‘Azrâilden
Qıındum cân bergende usunça min
Bol türli qıynlıqbin alasenbe
Kiyingi ümmetimniñ cânların sin

T1; T2: 335

3771

‘Azrâil cevâb birip aytdılar söz
Hiç kimge raqm aytmadum sizdey hergiz
Âsmân yer tağ taşlar tãkat kılmas
Qahrımmin alğanıma bolğanda kız

3772

Peygamber ‘Azrâilge aytdı yene
Qıuvvetsiz ümmetimniñ barı heme
Bol küni her ne bolsa min köreyin
Ümmetniñ cân açığın salğıl maña

3773

Andın soñ Resûl-i Hudâ kıındı köp
Çol vaqtde qoluna alıp bir misvak çub
Ağzına her mezigilde salar irdi
Yâ Allâh âsânlıqnı naşıb qıl dip

3774

Resûlden özge sözniñ barı qalıp
Ümmetin aytur irdi ağzına alıp
Mübârek rûh-ı şerifi fervâz itip

Cennetniñ bostanına qondı barıp

3775 Peyğamber sefer itdi düşenbe kün
 “İnnā li’l-lāhi ve innā ileyhi rāci’ ūn”
 Ehl-i beyt ezvācınıñ barçası hem
 Resŭlniñ ötgenligin bildiler çün

3776 Yıgladı barçası hem feryād itip
 Ba’ zısı talıp qaldı ısı kitip
 Fāṭıma nāle qılıp yıglar irdi
 Artuqça hafalığı haddin ötüp

3777 Dir irdi ey ebetā ata cānım
 Süyünçim mihribānım irdiñ minim
 Cebrāil kök yüzidin nāzil bolup
 Haqq emrin indi kimge qılar ma’ lüm

3778 Yā Allāh qabz eylegil cānımnı sin
 Dostunga yildem barıp uçrayın min
 Rehberim peyğamberim serdārım dip
 Yıgladı ehl-i beytler zārлық birlen

3779 İşitip aşhāblarnıñ barı heme
 Mescīdde yıglar irdi qılıp nāle
 Feryād kıyp başlarına qolun qoyup
 Dir irdi vā ḥalīlā Muḥammedā

B: 327

3780 Usunday bir niçe söz ağızına aldı
 Ba’ zısı bīhūş bolup ısın tandı
 Artuqça özgelerden ḥazret-i ‘ Oşmān
 Yıglarğa ḥālī kilmey yatıp qaldı

3781 Ortadan ḥazreti ‘ Ömer tike turup
 Ayturdı qılıçına qolun urup

Her kişi Muḥammedni öldi dise
Bölemin iki ḥaṣṣa anı kılıp

T1; T2: 336

3782 Bol vaḳtde resūl-i Ḥudā yatur talıp
Tüzelür az zamānda şıḥḥatlanıp
Bol sözdin turḡanlarḡa şebhe yetip
Yıḡlamay ḡarap turdı tilin alıp

3783 Ol küni āsmāndaḡı kün tutulup
Bolmadı birbirevni hıç kim bilip
Dünyānı ḡulmet basıp turar irdi
Resūlniñ ölmegine ‘ezā kılıp

3784 Ol vaḳtde ebū Bekr öyünde irdi
‘Āişeniñ ḡüclesine kirip kildi
Üstüne yapıp ḡoyḡan perdeni alıp
Mübārek peyḡamberniñ yüzün kördi

3785 Ayturdı yüzün öpüp vā aşfiyā
Dir irdi ḡolun öpüp vā enbiyā
Yoluñda ata babam fedā bolsun
Rehberim Muḥammedā vā Ḥalīlā

3786 Egerde yıḡlamakdan men‘ itmeseñ
‘Ömrimniñ barlıḡınḡa yıḡlardım min
Öziñnen ruḡṣat bolsa bol cānımnı
Yoluñda birer irdim kılıp ḡurbān

3787 Bol türli köp söz aytıp yıḡladı zār
Dip aytdı ey Ḥudāyā Ḥaḡḡ bir ü bār
Hem dostuñ hem resūliñ ḡabībīñe
Bol miniñ selāmımnı eyle izḡār

3788 Ḥücrenden ebū Bekir çıktı ḡayıp

- Mescidge barıp kirdi hafa tartıp
Resûlniñ minberinde hutbe oqıdı
Evveli bir Allāhniñ hamdin aytıp
- 3789 Dip aytdı ey halāik işitiñiz
Tapınğan Muḥammedge bolsañız siz⁶⁷
Peygamber ecel yitip vefāt boldı
Dünyāğa qayıp kilmes indi hergiz
- 3790 Allāhğa tapınsañız Hudāy bilip
Ölmeydi āḥırğaça bākī turup
Şabr itip qazāsına turıñızlar
Aytayın barçañızga min bildirip
- 3791 ‘Imrānniñ sūresinen oqup āyet
Ecelniñ bir Haqqılgın eyledi yād⁶⁸
Muḥammed Muştafāniñ na‘ tin oqup
Rūḥına hem yubardı köp şalavāt
- B: 328 3792 Ölgenin peygamberniñ barça bildi
Qaygırıp ‘ezā tutup köp āh urdı
“İnnā li’l-lāh ve innā ileyhi raci‘ ün” dip
Yüzine qolun sürtüp du‘ā kıldı
- T1; T2: 337 3793 İçgeri ehl-i beyt hem yıgladı bāz
Gāibden işitildi bir hūş āvāz
E’s-selām ‘aleyküm yā peygamberniñ
Ehl-i beyt ezvācı dip kıldı āgāz
- 3794 Sizlerniñ uş bu körgeñ muştabetiñ
Şevābdan yitgüzedür Allāh haqqın
Artıqça zār tazarru‘ aytmañızlar

⁶⁷ Bolsañız: bolmañız B

⁶⁸ Ecelniñ: ecel B

Oylanıp bir Allāhniñ ‘ināyetin

3795 Īmānsız bol dünyādan ölse ādem
Lāyıkdur ol bendege külfet ü ğam
‘İzzeti peygamberniñ ārtık bolur
Dünyāda tiri bolıp yürgendin hem

3796 Usunday bir niçe söz haber birdi
Biliñiz bol sözni aytқан Hızır irdi
Andın soñ yığlamaqdan özin tartıp
Qazāğa rızā bolup oturdı indi

3797 Ğāibden işitildi yine bir söz
Bildirip ehl-i beytge aytdılar tiz
Muḥammed Allāh dostı tāze irür
Yumañız peygamberni aślā hergiz

3798 Artınan āvāz kıldı birev yine
Nānmañız yuma digen şeyṭān aña
Min Hızır peygamberni ğusl itiñiz
Aytqalı bol ḥaberni kildim saña

3799 Ehl-i beyt taḥsīn itdi munı bilip
Allāhğa tesbīḥ itdi şükür kılıp
İrleri andın kiyin tayarlandı
Yumaqğa peygamberni içge kirip

3800 Ğusl itken ādemlerniñ isimleri
Evveli ḥazreti ‘Abbās ikinci ‘Alī
Üçünçi hem törtünçi Qaşım Fażl
‘Abbāsniñ ferzendi dip aytar anı

3801 Üsāme ibn Zeyd bişinçisi
Altınçı Şükrān atlı irür kişi

Kiyingi bol aytolğan ikevi hem
Resūlniñ dip ayturdı āzādlusı

3802 İçikge enşāriniñ barı kilip
Bol sözni aytar irdi āvāz birip
İlgeri yaḥşı yamān yumuş bolsa
Barçasın yurar irdiñ bir dey körüp

3803 Ecrādıķ taşqarıda bu kün qalıp
Resūlni ğusl itersiz sizler barıp
Şerīk ğıyp bol ıdmetge turuñızlar
Bizdin hem işiñizge ādem alıp

B: 329

3804 Evs ibn Ḥālīd atlı bir enşārī
Kirgizip içkerige aldı anı
Resūlni qanday qılıp yuvamız dip
Bilelmey ḥayrān bolup turdı barı

T1; T2: 338

3805 Baʿ zısı köylegimin yusaq dirdi
Baʿ zısı yalangaçın qabūl kōrdi
Usunday ḥayrān bolıp turğanında
Bir Ḥudā barçasına uyku birdi

3806 Āzraq uyqlap kitdi kōzi ilinip
Hetfeden ḥaber birdi izhār qılıp
Ġusl itip peygamberni yuñızlar
Köylegin aʿ zāsınan almay turup

3807 Uyanıp uyqusunan barı heme
Yatquzdı peygamberni bir taḥtaga
Resūlniñ kün çıkışga başın qoyup
Ayağın kün batışqa saldı yene⁶⁹

⁶⁹ Saldı: aldı B

- 3808 Mübârek kiyiminiñ barın aldı
Yalguzak a' zâsında köylek qaldı
Qolına qazreti ' Alî kiyip
Yumakğa peygâmberni tayyârlandı
- 3809 Köylegin kötererdi Fażl barıp
Āstıdın ' Alî yudı qolun salıp
Üsâme Şükrân minen ikevleri
Üstüne qoyar irdi sunı afarıp
- 3810 Qazreti ' Abbâs birlen yene Qaşım
Avdarıp turar irdi ikevi hem
Peygamber âsanlıqbin qozğalardı
Bolargâ ferışteden bolup yardım
- 3811 Evveli peygâmberni sumin yudı
İkinçi sedes suyn qoyup turdı
Üçünçi kâfûr minen gusul itip
Andın soñ bol qıdmetin tamâm kıldı
- 3812 Ol sudın köz kindükde qalğanların
Nûş itip qazreti ' Ali işdi barın
Çol üçün her bir türli qıyın işde
Özgedin artuq boldı ' ilmi anıñ
- 3813 Müşk atlı mañlayına dârû sibti⁷⁰
Üç qabat aq penbeden kefen itdi
İlgerki vaşıyyet qıyp aytqanınday
Resûlni yalguz qoyup çıqıp kitdi
- 3814 Şabr itdi taşqarıda qarap turup
Melekler qaytar irdi namâz qılıp
Ferişte namâz oqup bitgendin soñ

⁷⁰ Mañalyına: mañlayında B

Evveli namāz itdi ʿ Abbās kirip

3815 Andın soñ namāz itdi ھاżreti ʿ Alī
Gezekbin hāşimīniñ kildi barı
Aşhābқа hāşimnen soñ kezek yitip
Nebetbin oқur irdi barçaları

B: 330

3816 Һātūnga şahābeden soñ kezek yitdi
Andın soñ balaları hem kilip ötdi
Ol küni hıçbir ādem imām bolmay
Namāzın barçası hem yalguz itdi

T1; T2: 339

3817 Kitābda naқil қılıp aytdı munı
Vefātı düşenbeniñ irdi küni
Buyrıqtı menziline defn itilgen
Çārşenbe kiçesiniñ irdi tüni

3818 El-қışsa namāzları tamām ötdi
Andın soñ defn itmekge taleb itdi
Resūlnı қaysı yirge қoyamız dip
Aşhābniñ ortasında halef yitdi

3819 Mescīdni baʿ zıları kördi қabūl
Baʿ zısı bolsun didi Baқıʿ de bol
Aşhābniñ baʿ zıları bol sözni aytdı
Öyünde bolmaq kirek defn-i resūl

3820 Ortadan ebū Bekir aytdı turup
Resūlden min işitdim burun sorup
Қay yerde peygamberniñ cānı çıkса
Çol yerde қoyar didi defn қılıp

3821 Yene de ھاбер birip aytdı ʿ Alī
Қay yerde peygamberniñ çıkса cānı

Bir Hudā kudretim dergāhında
 Ȑoradı özge yerden artuȓ anı⁷¹

- 3822 Muhācir enşāriler munı iştip
 Bol sözge rızālandı ȓabūl itip
   Āyişeniñ hücreinde ȓoymaȓ boldı
 Könlünen barçasınıñ şebhe kitip
- 3823 Bāz boldı kūr ȓazmaȓȓa ihtilāf köp
 Ba  zı aytdı laȓd ȓılıp ȓoyalıȓ dip⁷²
 Ba  zısı yarma ȓılmaȓ evlā didi
 Bol sözge ȓarār itdi āȓiri kip
- 3824 İki ādem kūr ȓazardı Medīnede
 At ȓoyȓan   Abdu l-lāh min Ȑalha āña
   Abdu l-lāh yarma ȓılıp ȓazar irdi
 Laȓd ȓıyıp ȓazar irdi Ȑalha yene
- 3825 İki ādem ikevine hem yubardı
 Ȑaysısı burun kilse ȓazsun didi
   Abdu l-lāh tiz vaȓtde kilmey ȓalıp
 İştip ebū Ȑalha burun kildi
- 3826 Bol hıdmet naşīb bolup Ȑalha yitti
 Hūcrenden laȓid ȓazıp tayarlandı
   Al    Abbās   Aȓ l Faȓl Ȑaşım Ş kr n
  s me us k terip laȓdge iletđi
- 3827 Bar irdi peygamberniñ bir tonları
  st ne perde ȓılıp yaptı anı
 Laȓidniñ tişigine h m hıştlerden
 Egilip bergitmekge tirdi anı

⁷¹ Kuradı: kurardı B

⁷² Aytdı: dir B

- B: 331; T1; T2: 340 3828 Āḥiri bir kerpişlik urun qaldı
 Çıgarıp andın kiyin tonnı aldı
 Resûlden bir işâret söz bilinip
 Tişükden Qāşım arıp qulak salıp
- 3829 Mübârek irinlerin kımıllatıp
 Ümmetim ümmetim dip yaturdı aytıp
 Defn itip peygamberni bolgandın soñ
 Hücreden barçası hem çıktı qayıp
- 3830 Fāṭıma ḥulīsinde yatur irdi
 Aşḥābniñ barçası hem anda kildi
 Muḥammed Muştafāniñ medfūnların
 Bildirip Fāṭımağa ḥaber birdi
- 3831 Fāṭıma feryād itip kıldı nāle
 Yıqladı aşḥāblarnıñ barı heme
 Resûlniñ evvelki ötgen künlerindey
 Artıqça bir muşîbet boldı yene
- 3832 Fāṭıma aytur irdi kılıp zārī
 Atamnıñ barçañız hem aşḥābları
 Kóz kıyıp hem köñlüñiz yene barıp
 Kömdiñiz yer astına niçük anı
- 3833 Aşḥāblar munı iştip bolıp giryān
 Dīr irdi ne kılalıq bolsa fermān
 Egerde ḥaqqnıñ emri bolmağanda
 Bir kılin qoymas irdik tofrağ birlen
- 3834 Aşḥābniñ qayğı ğamı ḥaddin ötdi
 Baʿ zısı Medīneden çıkıp kitdi
 Didārın peygamberniñ körmegen soñ

Ba' zısı közümnı al dip tilek itdi

3835 Ba' zılar ölgendın soñ izlep kildi
Kelime tevḥīd aytıp dīnge indi
Ba' zısı ġāibāne ' aşık bolup
Resūlniñ qabrın qoşup cānın birdi

3836 Bir faşl bol aytqannıñ her birisi
Aytalmas edā kılıp hıçbir kışi
Bol yerde bildirmekge lāzım boldı
Şāmdağı bir yehūdniñ kılgan isi

ḤIKĀYET-İ YEHŪDĪ

3837 Bir yehūd oqur irdi tevrāt ḥaṭın
Tört yerden peygamberniñ kördi na' tın
Bol niçük cādūğūynıñ maqtadı dip
Kāğızdan berhem itip kırdı atın

3838 Tevrātқа tañ atқан soñ yene bardı
İlgeri kırğan yerge nażar saldı
Atların sekiz yerden yene körüp
Kāğızdan barçasın hem kırıp aldı

T1; T2: 341

3839 İrtemın üçünçi kün kördi turup
On iki yerge qalğan at bitilip
Tevrātdan peygamberni yok kılalmay
Oylandı ḥayrān bolup ḥayāl kılıp

B: 332

3840 Dip aytdı miḥnet çekip niçe küni
Bolmadı yok kılmāğā hıçbir munı
Muḥammed gümānı yok peygamberdür
Hem yene bolsa kirek bir ḥaqq dīni

- 3841 Soradı suāl itip bir molladan
Tevrātda Muḥammedden ḥaber birsin
Molla aytdı ol Muḥammed bir cādūgūy
Sorasañ ḥaḳīḳatin aytayın min
- 3842 Nesli ‘ Arab turar irdi Medīnede
Ḥurūc ğıyp uş bu vaḳtde çıḳğan yene
Peyġamber-i mürselmin dip da‘ vet itip
Azdırdı ḥalāīḳnıñ barın heme
- 3843 Ol yehūd mollasınan munı iştip
Resūlğa ğāibāne ‘ aşḳı kitip
Şhrine Medīneniñ yürmek boldı
Dīnine kireyin dip ḥayāl itip
- 3844 Köñlüne bir Allāhnıñ nūrı toldı
Körsetdi naşīb itip toġrı yolnı
Bir küni yalguz özi sefer itip
Şhrine Medīneniñ daḥil boldı
- 3845 Selmānga yol üstünde uçradı kız
Peyġamber çol iken dip oyladı tiz
E’s-selām ‘ aleyküm yā Muḥammed dip
Tivedin yerge tüşüp aytdılar söz
- 3846 Selmānnıñ munı iştip ‘ aḳlı kitip
Bayḳadı bütinligin fehim itip
Dip aytdı ol peyġamber mn imesmin
Barayın aşḥābına sizni irtip
- 3847 Yehūdni ḥazreti Selmān alıp yürdi
Mescidniñ içiginen barıp kirdi
Şiddīḳnı resūl-i Ḥudā usı iken dip

E's-selām Muḥammed dip āvāz kıldı

3848 Aşḥāblar munı iştip kıldı nāle
Yıǵladı feryād itip barı heme
Ba' zısı bīhūş bolup ısın tanıp
Peyǵamber ölgen kündeý boldı yene

3849 Ol yehūd munı körüp bolup ḥayrān
Dip aytdı ḳayǵılanıp usunca cān
Sözüme cevāb birmey yıǵlay sizler
Ne yazdum barçañızga bol küni min

T1; T2: 342

3850 Ortadan ḥazreti ' Alī aytdı turup
Ey mihmān evveli siz içikge kirip
E's-selām Muḥammed dip sözlediñiz
Yıǵlaymiz anıñ üçün feryād kılıp

B: 333

3851 Peyǵamber ötüp irdi üç kün burun
Atına afarmastı hīç kim tilin
Mübārek āt şerīfi aytolǵan soñ
Yıǵlaymiz anıñ üçün ma' zūr kılıñ

3852 Ol yehūd munı iştip kılıp feryād
Başına ḳolun ḳoyup eyledi dād
Maṭlūbın izlep kilip tapmay ḳalǵan
Bolmasun min şıfatlı hīç ādem zād

3853 Tevrātdan tavşifiñni oḳup kördim
Körmekge dīdārıñnı izlep kildim
Dünyādan sefer itip ötgenimçe
Aldıñda ḥıdmet itip turmaḳçı irdim

3854 Kitip sen vā Aḥmedā Maḥmūdā
Bolmadı aytḳanımnıñ barı heme

Dünyāda dīdārıñnı körmey qaldı
Yetgüzsın selāmımnı Allāh saña

3855 Her türli aytқан sözi haddin asıp
Közinen yığlar irdi yaşın saçıp
Yehūdniñ bol sözine tākāt kılmay
Turardı aşhāblar hem zār yığlaşıp

3856 Yene aytdı ey resūlniñ yārānları
Kördiñiz uş bu köz bin sizler anı
Bol vaqtde köñlüñizde turğan irdi
Reng-i rüyı peygamberniñ her ne barı

3857 Şüretin aytıñızlar ma‘ lūm kılıp
Mindagı behr alayın munı bilip
‘Alī aytdı kulaq salıp işitiñiz
Aytayın sıfatların men bildirip

3858 Boyları peygamberniñ hūb meyāne
Yapuşқан arqasına qarnı yene
Başları müdevverdür tişi seyrek
Ortadur a‘ zāsınıñ barı heme

3859 Püste hilāl sıfat qaşları bar
Saçı min közleri hem qaradurlar
Her vaqtde tebessüm gıyp sözlegende
Tişleri incü sıfat bolup turar

3860 Yene bar arqasında mühr nübüvvet
Qudretniñ kalemimin yazılğan hať
Tevhīdniñ kelimesi aytolğan dip
Murtaza izhār itip eyledi yād

3861 Yehūdniñ munı iştip ‘aşkı artdı

Āh urup ısın bilmey na‘ ra tartdı
 Tevrātdan körgerlerim uş budur dip
 Hūdāy bir resūl haqq dip kelme aytdı

T1⁷³; T2: 343

3862

Dip aytdı bir ermānım bardur miniñ
 Resūlniñ körsetseñiz kiyimlerin
 Mübārek cübbesiden buse kıılıp
 Boyıdın behr alardım iskep anıñ

B: 334

3863

Selmānga fermān itip aytdı ‘ Alī
 Resūlniñ Fātımada kiyimleri
 Bol bolğan vāqı‘ anı beyān itip
 Mescidge hāzır kıılıp kiltür anı

3864

Hūlīge hāzreti Selmān bardı turup
 Kilgenin haber aytdı içik urup
 Fātıma Hasen Huseyn oğlu birlen
 Yaturdı atasına ‘ azā kıılıp

3865

Yastuğğa yatur irdi qoyup başın
 Ağuzup közleridin kanlı yaşın
 Atasız biz yetimde ne söz bar dip
 Soradı sual itip müdde‘ āsın

3866

‘ Arz itip hāzreti Selmān Fātımağa
 Bildirdi vāqı‘ anıñ barın heme
 Mübārek peygamberniñ cübbelerin
 Çıkarıp hayru’n-nisā birdi aña

3867

Mescidge hāzreti Selmān alıp kildi
 Cübbeni aşhāblarnıñ barı kördi
 Nevbetbin qoluna alıp buse kıılıp
 Tavāf gıyp közlerine sürter irdi

⁷³ T1 nüshada 343- 345 arası tamir edilmiştir, ve sayfa numaraları verilmemiştir

- 3868 Yehūd hem qolna alıp ol cübbeni
Büse ğıyp süyer irdi iskep anı
Aḥmedā Muḥammedā qaydasin dip
Artuqça kılar irdi āḥ-ı zārı
- 3869 Āḥ urup ḥaddin artuq kıldı nāle
Yıġladı aşḥāblarınıñ barı heme
Andın soñ şaḥābeler yehūdni alıp
Ravza-i mübārekge bardı yene
- 3870 Ravzanıñ içiginen içgeri inip
Resūlnıñ kuçakladı qabrin kilip
Es-selām ‘aleyküm yā Muḥammed dip
Bol sözni aytur irdi āvāz birip
- 3871 Dir irdi ey Ḥudā yā Hayy-ı dānā
Öz mülkiñ āsmān yirniñ barı heme
Muḥammed peygamberiñ hem resūliñ
Dīnge indim kelme aytıp bol kün saña
- 3872 Ḥaḳīqat iras bolsa bol aytkanım
Hem yene toġrı bolsa dīnim minim
Dünyānı indi maġan ḥarām kılıp
Qabirden baş kötermey çıksun cānım
- 3873 Bol türli bir Allāhğa köp söz aytıp
Andın soñ ısın bilmey qaldı yatıp
Ravzadan şaḥābeler qaytmaq üçün
Cehūdını işāretbin kördi uyġatıp
- 3874 Qarasa a‘zāsınan çıġıp cānı
Tapıptı köñlindeki müdde‘ānı
Aşḥāblar tāze yuyup namāz oqup

T2: 344

B: 335

Kürsitân-ı bâkî'ğa koydı anı

NAŞİHAT-I MUŞANNİF RAHMETÜ'L-LÂH

- 3875 Yağşılar 'ibret alıp körgil munı
Bir yehūd şerî'atdan başka dîni
Tevrâtdan peygâmberniñ na'tin körüp
Bir merte kelimeni aytdı tili
- 3876 Resûlğa 'âşık bolup izlep kilip
Mübârek kabrin қоşup kitdi ölüp
Bir Hudâ mertebesin bülend itdi
Küristân Bağı'adan urun birip
- 3877 Bağı'nıñ mezarınıñ tavşîflerin
Tamâm ğıyp yitgüzelmey aytıp barın
Ol kürda inşâallâh 'azâb bolmas
İçinen urun alsa her kim anıñ
- 3878 Evveldin barçamız hem resûlğa ümmet
Yürürmiz ümmetlikni kılıp minnet
Bizge hem yağış yerden cây birerdi
Aytolğan ol yehūddey kılsağ himmet
- 3879 Ol yehūd 'âşık bolup cânın birdi
Cân berseñ bizlerge hem lâzım irdi
Kördiñiz resûl-i Hudâ bizniñ üçün
Dünyâda kaçça miñnet kaçğı kördi
- 3880 Resûlniñ 'arş a'lâğa yazdı nâmın
Mu'teber kitâblarda aytar barın
Amme Müzenbe ve Rabbün ğafûr⁷⁴

⁷⁴ “Rabbün ğafûr”, Sebe/ 15.

Digen söz yazılğandır artına anıñ

3881 Anadan evvelinde dünyāğa indi
Her zamān ağızına alıp ümmet dirdi
Allāhmin mi‘rāc tūni sözleşgende
Aytkanı evvel āhir ümmet irdi

3882 Dünyādan öterinde ecel yitip
Ümmetin köp tiledi ‘arz itip
Ehl-i ‘ıyāl evlādınıñ birin aytmay
Ümmetim ümmetim dīp kitdi ötüp

3883 Vaqtinde aytıp idim burun munı
Bol aytқан yardımınıñ miñnen beri
Günāhın ümmetiniñ Hāqqtan tilep
Şefā‘at cārī kılar maḥşer küni

3884 Ol künniñ niçe türli tavşīflerin
Aytadı kitāblarda şerhın anıñ
İsrāfīl şūrın tartıp tirilgende
Maḥşerge ḥalāikniñ aydar barın

T1; T2: 345

3885 Kün kilip nīze boyı yaqın turar
Yirni hem timür şıfat ḥūb kızdırar
Meyler qazandağı aşday qaynap
Bendeler çıdayalmay ḥasret kılar

B: 336

3886 Peyğamber şehīdlermin bir Hāqḫ velī
Allāhdan özün tiler anıñ barı
Qançame sivgili kul bolğan minen
Başqağa muyun burmas barçaları

3887 Peyğamber himmet qurın belğa çalıp
‘Aşāsın şefā‘atniñ qoluna alıp

Miṣāli yoḡ oḡulnıñ atasınday
Ümmetim ümmetim dip turar barıp

3888 Tilleri bendeleriniñ tizge yatar
Su bulmay çöldekinnen ḡālī kiter
Çol vaḡtde ḡavż kevşer şarābınan
Su birip ümmetlerin serāb iter

3889 Bendeniñ terāzūḡa aydap barın
Ölçekge salıp körer a‘ mellerin
Günāhı ḡaysı ümmetniñ ağır kilse
Ḳasına resūl-i ḡudā bargay anıñ

3890 Ḳolımin terāzūsın basıp turar
Günāhdan şevābnı ziyād ḡılar
Fazlıñmin bol ümmetni yarılḡa dip
Allāhdan münācāt ḡıyp yene sorar

3891 Ümmetniñ sol ḡolınan kilse nāme
Peyḡamber cevālān urup bargay aña
Öñ ḡolḡa inşāallāh alıp birür
Uçurup günāsınıñ barın heme

3892 Şırātdın ḡalḡnıñ barın aydaḡanda
Peyḡamber ḡāzır bolup turḡay anda
Günāhı köpligidin tayıp kitip
Oylansa yıḡılmaḡḡa ba‘ zı bende

3893 Peyḡamber ümmetiniñ ḡālin körüp
Ḳolunan ol bendeniñ tutḡay kilip
Kufruñdan yıḡıldurmay ötkerürler
Günāhkār ‘ aşılḡa yardım birip

3894 Yene de yardımı köp aytolmaḡan

Miñ ھاڭھا mihrbāndur ata anadan
 Usunday ڭam ھاr bolڭan peyڭamberڭa
 Ümmetlik iş ڭılalıڭ uş bu zamān

3895 Biliñiz ümmetlikniñ nişānı bol
 İhlāşbin farz-ü vācib sünnetin ڭıl
 Müstehāb ھاram mekrūh müfsid mübāh
 Urnınan özgertmesden barın ڭılğıl

T1; T2: 346 3896 Hem yene emr-i ma' ruf münker yene
 Köñlüñde gümān itme hiçbirine
 Aytolڭan bol işlerni barın ڭılıp
 Andın soñ ümmetlikni al tiliñe

B: 337 3897 ڭılmasañ bol dünyāda muniñ barın
 Bilmeymin niçük bolur āhir hāliñ
 Şakiler ڭatarında bolup yürme
 Ümmetlik defterinen kitip nāmıñ

3898 Ümmetlik derecesi bizge ança
 Köpligni niçe ھاڭھا ayılڭança
 Allāhniñ emr-i ma' ruf toğrı yolun
 Bizlerge ol körsetdi tamām barça

3899 Dünyāga resül-i Hudā kilmey turup
 ھاڭڭ yolın tanımasdı hiç kim bilip
 Azgırڭan ' azāzelni megri birlen
 Ot bütқа yürer irdi secde ڭılıp

3900 Peyڭamber vaڭtı yitip dünyāga indi
 Yaşlıڭda yetimlikni anca kördi
 Yitken soñ belāgatga faڭırlıڭbin
 ھاđmetkār ڭatarında kervānga kirdi

- 3901 Kırk yaşda Hakkdan bolup resülge ilhâm
 Da‘ vet kıyp peygamberlik köterdi nâm
 Kâfirler cādügüy dip tilin almay
 Qançame cebr ü cefâ körsetdi hem
- 3902 ‘İläcsüz Medînege bardı kaçıp
 Âhiri köp yurtını aldı hakk dînni açıp
 Resûlniñ yol körsetken sebebinen
 Toğrı dîn müslümânğa boldı naşıb
- 3903 Resûlniñ bolmağanda toğrı dîni
 ‘Aqılmin tapmas irdi hîç kim munı
 Birligin barlığının bilmey barsağ
 Qalayça kılar irdiñ maşşer küni
- 3904 Toğrı dîn peygamberden bizge qalıp
 Kelime tevhiid aytduk Hakkını tanıp
 Bizlerge munan artuğ devlet bolmas
 Maşşerge uş bu dînmin tursağ barıp
- 3905 Hudâyâ kelime güy mü ’min quluñ
 Tutamız habibiñni aytqan dînin
 Maşşerni meydânına barğanında
 Dostuñni şefâ‘ atin naşıb qılıñ
- 3906 Huşuşâ bol kitâbnı oquğanğa
 Tiñleğan ihlâşımın barça cānğa
 Sitârlıq öz keremiñ fazlıñ birlen
 Cennetden naşıb itgil cāyın tañla
- 3907 Min miskîn qılğanlıqdan bol hıdmetin
 Ümmetlik defterine yazıp atın
 Ol küniñ qorquñıdan emân saqlap
 Resûlniñ naşıb eyle şefâ‘ atin

- 3908 Oğugan molla ‘ālimdin birāder
Sizlerden bir tileytün müdde‘ām bar
Harflerden schv haṭā şadır bolsa
‘Afvniñ qalemimin tüzengizler
- B: 338 3909 Müdde‘ām barçañızdan miniñ yene
Bolsun dip haqq raḥmeti aytğıl maña
Bol kitāb tārihine ğayn min şın
Hicretge yā minen cīm boldı sene
- 3910 Aytqanniñ kim diseñiz oylap aşlı
Nesebde Ābılayhān ārgı nesli
Hoca Aḥmed Yeseviniñ maḥkūmında
Uş budur öz isminiñ yene faşlı
- 3911 Şebbāznı uşlar bolsañ tuzak salıp
Elifniñ aldına koy başın alıp
Ebcedden ayağına tört bav bolsun
Artkı harf āḥirine ta‘yınlenip
- 3912 Tört yüz yir ol kuşnı alıp oğa barsın
Artına şeş per mişāl harfi alsun
Ördekden iki yüzni kuşğa ildrip
Kiltürüp bir idiskā anı salsun
- 3913 Bol sözdin peydā bolur meniñ atım
Müdde‘ām āḥirğaça qalsa haṭṭım
Resūlniñ şalavātın oğugan soñ
Du‘ādın yoqlağay dip bol ḥācetim
- Temmetü’l-kitāb ba‘ünü’l mülk ü’l vehhāb

3914 Basmağa tārīḥ boldı tārīḥ sene
 Qoşulsun kem yerine ḥarf-i edā
 Üç başlı altı a‘ zālı yeti qanāt
 Yulduzı biş ayaklı kuşdur yene

TEMMET

B:339; T1⁷⁵;T2 348

RESŪL ALEYHİ’S-ELĀMNIŅ ZĀTİYE VE
 ŞIFĀTİYE VE ḤĀRİCİYE MU‘CİZELERİNİŅ
 BEYĀNİ

BİSMİ’L-LĀHİ’R-RAḤMĀNİ’R-RAḤĪM

3915 ResŭlniŅ mücmel minen qılğan işin
 Bildirdim işlep ötgen her cemusin
 Qavmine tinmey yürüp da‘ vet itip
 Körsetgen nevbetniŅ ğayrat küçin

3916 Bir ādem yer yüzinde yalguz yürüp
 Öyde cok ḥalāiḳğa ısbildirip
 ‘Ālemğa aytqan sözün cayabilmes
 Bolğanmin qanqa küçli ğayret qılıp

3917 Peyğamber atasıdın yetim qaldı
 Üskan soñ yoqlıq ilen miḥnetlendi
 Da‘ vetniŅ yigirmi üç yıl müddetinde⁷⁶
 Cayılıp şerī‘ati ‘ālemni aldı⁷⁷

3918 Her kimde bolabirmes bol faẓilet

⁷⁵ T1 nüsha bu sayfa ile son bulmaktadır.

⁷⁶ Da‘ vetniŅ: da‘ vet itip B

⁷⁷ ‘Ālemni: ‘ālemdi B

Qılğanmin kuvveti asıp qanqa gayret
 Pādşāh min ilgeri ötgen palvānlar köp
 At ismi kitāblarda bulunğan yād

3919 Yurt açıp qançaları şāhlık itdi
 Qançası pelvānlıqbin is körsetdi
 Tutқан dīn cārī kılıp aytқан emri
 Hīçbiri āhırğaça qalmaq kitdi

3920 Resūlniñ cārī kılıp aytқан dīni
 Oylandı yoq kılmaqğa her kim munı
 Miñ üç yüz otuz iki yıl ötgençe
 Emriniñ özgergen yoq bir de biri

3921 Bol kılay fazīletdür körmekğa köz
 Bolmaydı hīç hukūmet munday her kez
 Haqq dīnim āhırğaça özgermes dip
 Resūldan hadīsde bar aytolğan söz

3922 Bol aytқан peygamberniñ qılğan isi
 Biledi haq oquğan molla kışi
 Artıqça şerāfetli bolğan irür
 Mübārek a‘ zāsınıñ her birisi

3923 Resūlniñ a‘ zāsında köp fazīlet
 Siyerde tafşilimin eyleğan yād
 Mübārek başındağı mu‘ cizesi
 Bolğan dip aytoladı uş bu şıfat

3924 Başınan quş ötmesdi uçup hergiz
 Aynalıp öter irdi bolğanda kız
 Üstünen Ka‘ betü’l-lāh ötgen mişāl
 Bolardı qarağanda körmekge köz

T2: 349

B: 340

3925

Basına ötmes irdi ısıg yine
Aķ bulut birge yürüp vaķtde heme
Ba‘zı vaķt kuş şeklinde iki melek
Turardı sāye bolup kilip aña

3926

Mübārek başındağı kisüsiniñ
Mu‘cize fażīleti uş bu munıñ
Ķābe kavseyn ev ednāğa resūl bardı
Bir Ĥudā naşīb itip mi‘rāc tünin

3927

‘Arz itip resūl aytdı yā bir ü bār
Altı yüz Cebrāilde қanat turar
Cebrāil қanatınıñ mişālinde
Özimde hiç fażīlet yok irürler

3928

Allāh aytdı yā ḥabībim tiñle munı
Mübārek öz saçınıñ yalguz kılı
Altı yüz Cebrāilni қanatıdın
Sivgülü dergāhımda her bir küni

3929

Maḥşerge cayılğanda ins ile cān
Başdağı bir қılıñnıñ tıfılınan
Günāhkār yüz miñ ‘āşī cāfīlerni
Āzād қıyp cehennemdin yubarurmin

3930

Cebrāil açқан vaķtde қanatların
Kün çığış күn batışınıñ tutar barın
Levh-i қāfdın tā қafğaça ‘āşī bolsa
Kisüñniñ tıfılınan dostum siniñ

3931

Özümnıñ merḥametlik fazlım birlen
Günāsın ‘afv itip kiçedürmin
Қanatı Cebrāilniñ artuқdur dip
Köñlüñğa ḥayāl itip almağıl sen

- 3932 Bir bolğan mu‘ cizesi uşbu yene
 Hālid dir ibn Velīd bir şahābe
 Kiygende bir taqyeni cenger irdi
 Urusқан düşmeniniñ barın heme
- 3933 Bir merte urusқanda Şāmğa barıp
 Yoğaltdı ol takyeni tapmay қalıp
 Қанçame dāmil almay izlediler
 Köñlünde ҳafa bolup қayğılanıp
- 3934 Āhirī tavıp aldı ol taqyeni
 Artıqça ҳorsendlendi körüp anı
 Şādlanmaq bir taqyeğa ta‘ accüb dip
 Hālidge oturganniñ aytdı barı
- 3935 Alarğa Hālid aytdı eylep izhār
 Bilmeysiz bol taqyede şerāfet bar
 Bir merte resūl-i Hudā ҳacga barıp
 Mübārek saçın tarış қıldurdılar
- 3936 Barçasın aşhābına birdi bölüp
 Almaqğa taleb itdim min hem kilip
 Bir қılın resūl-i Hudā ihsān itdi
 Miniñ bol müdde‘ āmnı қаbūl körüp
- 3937 Ol қılını сақлаp yürүp bol taqyeğa
 Başımnan taşlamaymin hergiz yene
 Bol taqye özim birlen birge bolsa
 Cengemin düşmenlerniñ barın heme
- 3938 Mübārek yüzinde hem mu‘ cize bar
 Aydan hem on törtünçi irdi ennūr
 Egerde aynı nūrı qarşu kilse

T2: 350

B: 341

Çaytarıp hayra kılıp tururdılar

3939 Selmānnan bol rivāyet boldı menķūl
Bir tūni qasna alıp mini resūl
Aynıma öz mübārek qolun salıp
‘Āişeniñ hūcresine boldı dāhil

3940 Bulundı tebessümlük bibi ‘Āışede
Sebebin aytkıl didi resūl aña
‘Āiše aytdı bir hātūnnan igne aldım
Tikmekğa hācet bolup bol kün maña

3941 Ol igne öz qolumnan tūsüp kitip
Tapalmay turur irdim cehd itip
Yüziñiz nūrı birlen ol igneni
Tapqanğa küledürmin şādılık yitip

3942 İştıp resūl-i Hudā ‘Āyişe sözün
Yıgladı tolaķılıp yaşqa közin
Bibi ‘Āyişe peygamberden suāl aytdı
Köñlüne taḥsīn itip bolmanızın

3943 ‘Āyişeğa bu sözni aydı şāh-ı ebrār
Maḥşerge ḥalkıñıñ barı yıglağaylar
Körmegen cemālimni ümmetlerim
Turardı arzu kılıp tilmürüp zār

3944 Alarnı aḥvālātı köñlüme inip
Közime yıglaydurmin yaşım kilip
Yüzümni ‘āşī ümmetim körmekligin
Turamin Ḥaḳḳdan didi min tilenip

3945 Yüzinde bir mu‘cize uşbu irdi
İnsniñ bir niçe ādem öyüne indi

Astına uramalın yazıp salıp
Aldına hâzır kılp ta'âm birdi

3946 Kirlenip turğan irdi uramalı
Afarıp yangan otka saldı anı
Kiriniñ barçası hem köyüp kitip
Köymedi uramalnıñ hıç birleri

3947 Nazar gıyp oturğanlar körüp barın
Sebebin suâl itip sordı anıñ
Alarğa Enes aytdı işitiñiz
Aytayın bol rumalnıñ sizge hâlin

T2: 351

3948 Ba'zı vaqt bol rumalğa hayru'l-enâm
Yüzlerin sürter irdi eylep kerem
Çol üçün salğan minen otka köymes
Kiriniñ köyüp kiter barı tamâm

B: 342

3949 Köziniñ mu' cizesi uş bu yene
Aldınday körünerdi artı aña
Köz yitip kündüz vaqtde körgenlerniñ
Körerdi qaraguda barın heme

3950 Yaqınnan körer bolsa közi qaça⁷⁸
Toqtalmay alısdan hem körerdi anca
Közine hâzırında körüngendey
Gaybdan körünerdi tamâm barça

3951 Bir merte resül-i Hudâ bibi 'Āişeni
Aldına bir hātūnnıñ yubardı anı
Almaqğa yaḥşı bolsa köñlüm tiler
Qay türli körüp kil dip ḥusnları

⁷⁸ Bolsa: irdi B

- 3952 Aldına ol hātūnnıñ ‘ Āiše bardı
Selvlik şüretine hayrān qaldı
Özine kızgancılık fikri tūsüp
Körgeñin aytmaslıknı köñlüne aldı
- 3953 Bibi ‘ Āiše peygamberğa aytdı kilip
Hātūnnı emriñizbin kildim körüp
Arttıkça selvligi imes iken
Aytqanday özüñizge haber birip
- 3954 ‘ Āyişege resül aytdı sübhāna’l-lāh
Aldına ol hātūnnıñ sin barganda
Üstünde sol.... nı bir hāl körüp
Köñlünde köp ta‘ accüb kıldıñ anda
- 3955 Ol hātūn otur iken cuyıp basın
Uyalıp perde kıldı sağan saçın
‘ Āiše aytdı sizge nerse mahfı irmes
Şiddıqqa söyledıñız söz irasın
- 3956 Ba‘ zı bir ehl-i erbāb işāretler
Aytadur uşbu sözni eylep izhār
Aldı artı alıs gıyp qaranguda
Körmekde merhametlik beşāret bar
- 3957 Maşşerde ‘ āşī cāfī ümmetleri
Resülğa zāhir bolup turar barı
Habersiz hıç birevin taşlamasdan
İñşā ‘allāh şefā‘ at kıyp algay anı
- 3958 Mübārek kulağında bol mu‘ cizāt
Anı hem beyān itip eyleyin yād
Alsınan aytқан sözni işiterdi
Öziniñ yakınındaki turğan şıfat

T2: 352

3959 Cān yok tilsiz maḥlūk aytkanların
İşitip turar irdi tamām barın
Taş kisek yerge bitgen ağaşlar bar
Turardı selām birip barçası anıñ

3960 Qolınıñ mu‘cizesi her nersege
Kiz bolup yatar bolsa bir mertebe
Berekāt uça zamān ḥāşıl bolup
Ḥayırlı köp şerāfet yiterdi aña

B: 343

3961 Qolınıñ ba‘zı vaqtde barmaqları
Uçıdın su çıkardı bolup cārī
Ba‘zıda uvaq taşnı uşlağanda
Turardı tesbīḥ itip tamām barı

3962 Yetgizse az ṭa‘āmğa barmaqların
Köp bolup berakātı artıq anıñ
Qança ādem yemeklikğa kilgen minen
Edā ğıyp alması ol ṭa‘āmın

3963 ‘Abdu’l-lāh ibn Mes‘ūd bir şaḥābe
Naql itip uşbu sözni aytdı yene
Özümnıñ yaşığında kuşnılarım
Baqtırıp qoyup irdi qoynı maña

3964 Şaḥrā’da yürür irdim qoymin irip
Kiz boldı resül birlen Şiddīk kilip
Ey oğul sūt çıqmağan qoy bar ma dip
Peyğamber mağan aytdı ḥaber berip

3965 Min aytdım yā peyğamber bardur belī
Emr itip mağan aytdı kiltür anı
Bir qoynı savılmaytun alıp kildim

Yok irdi sût birmekge hîç mecâli

- 3966 Ol koyını imçegine hayru'l-enâm
Öz kolun tikizdiler eylep kerem
Çol zamân yok imçegi zâhir bolup
Sût birlen tolabolup turdı tamâm
- 3967 Özi içti sütün sağıp bir mertebe
Şiddîkğa kayta sağıp birdi yene
Min aytdım âyâ resûl merhamet kıyp
Birseniz emr-i dîndin ta' lîm maña
- 3968 Bol 'arzım peygamberğa kabûllenip
Başıma öz mübârek kolun salıp
Sin öziñ bir mu' allim bala didi
Bol sözni merhamet kıyp ağızına alıp
- 3969 Çol üçün ibn Mes' ud şahâbeni
'İlimge tolağıldı Allâh anı
'Abdu'l-lâh aytkanı dip naql aytadur
Müctehîd musannifniñ ötgen barı
- 3970 Mübârek keşflerinde bol mu' cizât
Bar irdi ortasında mihr-i nübüvvet
Kögerçin yumurtkası mişâlinde
Bir yanga 'azîmetu'l-lâh yazılğan hat
- T2: 353 3971 Bir yanga Allâh birlen resûl atın
Bildirip kudret bilen yazğan hatın
İt tiri arasında nuşret sağan⁷⁹
Bolar dip yene yazğan 'inâyetin
- 3972 Resûlniñ ayağında mu' cize bar

⁷⁹ Sağan: salğan B

B: 344

- Naql itdi usı türli Cābir enşār
 Hūlimde bir qūdūqnıñ açılıqdan
 İçmekğa suyn hergiz bolmastılar
- 3973 Aldına peygamberniñ bir kün kildim
 Qūdūğım hūlimdeki açı didim
 Aldıma bir idisni kiltür didi
 Raḥm itip ahvālime resūl minim
- 3974 Ayağın ol idisqa yudı yene
 Tökgil dıp ol quduqğa birdi maña
 Tökgen soñ açılığı tamām kitip
 Suyınıñ tatlı boldı barı heme
- 3975 Özimde ḥurmalıgım bar irdi bil
 Meyvesi alğan vaqtde anıñ her yıl
 Qarızımniñ birevine yitmes irdi
 Birerlik bolğan üçün munda köp ful
- 3976 Bir merte peygamberğa ‘arız itip
 Qarızıma turmas didim ḥurmam yitip
 Özümniñ ḥurması bar bostanıma
 Kildiler resūl-i Hūdā mini irtip
- 3977 Seyr itdi bāğnıñ için özi yürüp
 Qademin su yūretün yerge urup
 Qarzdār ādemiñni kiltür didi
 Ḥurmānıñ ortasında hem oturup
- 3978 Qarızı bar ādemlerim kildiler tiz
 Ḥurmağa resūl aytdı bol türli söz
 Bol Cābir birmegidin qutulğança
 Tavsılma edā bolup aqlā hergiz

- 3979 Hurmanı qarzdārga turdım birip
 Urnıdın azaymaydı kemlik kilip
 Artılğan hurma birlen köp vaqtğaça
 Oturdım evkāt itip rāhat körüp
- 3980 Ağzınıñ mu‘ cizesi tüfrükleri
 Tatlı irdi lezizlikde qand mişāli
 Enes dip at qoyulğan bir şahābe
 Naql itdi uşbu türli mu‘ cizeni
- 3981 Bar irdi bir kudūğım qazğan miniñ
 Resūldan tüfrük tüsti içne anıñ
 Ol suğa tatlılıkda yetmes boldı
 Bar suyn caynağanda Medīneniñ
- T2: 354 3982 Bir bolğan mu‘ cizesi uş bu yene
 Külsüm dip at qoyulğan bir şahābe
 Uḥūdniñ gazvesinde kāfirlerden
 Muynuna qılıç yitip tüsti
- 3983 Aldına peygamberniñ Külsüm barıp
 ‘Arz itdi cerāhatin ağzına alıp
 Mübārek tüfrüklerin yağıp irdi
 Çol zamān bitip qaldı şıḥḥātlanıp
- 3984 Biri bol bir ādemnen qol kisilip
 Aḥvālın peygamberğa aytdı kirip
 Qolınıñ kisilgenin resūl-i Ḥudā
 Qoydurdı öz urnına ḥāzır qılıp
- B: 345 3985 Mübārek öz ağzınan tüfrük aldı
 Cerāhat bar cerine anı saldı
 Çol zamān cerāsınıñ barı bitip
 İlgerki qalıbında şıḥḥātlandı

- 3986 Tişdeki mu‘ cizeniñ uşbu türü
Turardı söylegende çıǵıp nūrı
Qarañgu tün içinde çam yaǵǵandıñ
Bolardı tişleriniñ çıksa biri
- 3987 Bibi ‘ Āişe bir tün aytdı yā peygamber
Māy yoǵdur yaqmaqlıǵǵa çerāǵ dergār
‘ Āişeǵa resūl aytdı ot bin māysız
Yaqmaqǵa köñlüñ bolsa bir çerāǵ bar
- 3988 ‘ Āişe aytdı köñlüm tiler miniñ belī
Birseñiz kerem itip bizge anı
Peygamber bir tebessüm kılıp irdi
Tişidin bir nūr çıktı berķ mişāli
- 3989 Köpgeçe rüşenliǵı kitmey turdı
Ezvācnıñ ba‘ zıları yep igirdi
Töşekge ārām alıp yatkanınça
Çam mişāl öyniñ işin rüşen kıldı
- 3990 Resūlniñ mu‘ cizesi tilindeki
Ferzendi Ĥasen Ĥüseyn qoyǵan nāmı
Aǵzına çoldıǵında tilin salsa
Behre alıp qanar irdi su mişāli
- 3991 Selmānnıñ qaǵyesinde uş bu söz bar
Birevge evvelinde qul irdiler
Altunnan kırķ viķāye tavıp birse
Āzād kıyp yubarmaknı kıldı iħtiyār
- 3992 Resūlǵa ġanīmetden altūn kildi
Yumurtķa mişālinde formı irdi
Peygamber öz mübārek tilin sıfap

Esbābsız ol altunrı kırkğa bölđi

- 3993 Her birin terāzūğa tartdı çol dem
Kilmedi viķāyeden yā artıķ kem
Müslümānnı ķullıķıdın āzād itđi
Baķıřlap igesine barçasın hem
- T2: 355 3994 Yene bir mu‘ cizesi her kim kilip
Söylese öz tilimin aldına inip
Alarnıñ aytķan sözün biler irdi
Hem anı tili birlen cevāb birip
- 3995 Mu‘ cize a‘ zāsında irdi bisyār
Enesden ibn Mālik rivāyet bar
Misk anber yaķşı isli hūřbüy dārū
Resūlniñ ısımin tiñ bolmastılar
- 3996 Her kişi peyķamberniñ ķolun alsa
Kitmesden hūřbüylıķı turardı ança
Yaķşı isi köp vaķtķaça ķalar irdi
Başına ķay oĝlannıñ ķolun salsa
- B: 346 3997 Ötseler ķay köçeden resūl barıp
Köpgeçe hūřbüy isi anda ķalıp
Ol yerden peyķamberniñ ötgenliĝi
Körmesden turar irdi fehimlenip
- 3998 Bol türli her yirden rivāyet bar
Rasūlğa birev kilip ‘ arz itdiler
Kızımrı irge birmek oylanurmin
Yardımlıķ eyleseñiz řāh-ı ebrār
- 3999 Peyķamber ol ādemga aytdı munı
Dünyām yok birmeklikge uşbu ķüni

Bir nerse ihsān itip bağışlayın
Aldımnan nevmīd bolup kitme qurı

4000 İrteğa bir şışeni bir çüb birlen
Aldıma hāzır kılp kitürgil sin
Ol ādem tañ atқан soñ yene kildi
Nersesin tayyār itip emir kılgan

4001 Ağaçnı qolına alıp hayru'l-enām
Sıfadı bileginiñ barın tamām
Şışeğa öz mübārek tirin qoyup
Munı aytdı ol ādemğa eylep kerem

4002 Öyünge bol şışeni bargıl alıp
İçine uşbu turğan çöbni salıp
Ol kıznıñ a' zāsımın kiyimine
Sıfasın şışedağı sudan alıp

4003 Ol ādem şışe çöbni alıp kitdi
Qızıa hem ta' yınleğan emrin aytdı
Qızınıñ hūşbüylıǵı zāhir bolup
Artıqça hālk içinde qadri ötdi

4004 Ezvāc-ı muṭahherāt ümmü Seleme
Bol sözni rivāyet kıyp aytdı ol hem
Bir küni öz mübārek töşekinde
Uyquda yatar irdi hayru'l-enām

4005 Mübārek kıllarınıñ terin heme
Min cāynap qoyup aldım bir şışeğa
Bir kıızı yaqnımnıñ irge tiyip
Ol tirdin şışedeğı birdim aña

B: 347

- 4006 Ol kız hem öz a' zāsın tāze kılıp
Artuqça hūşbūy itdi tirmin yuyıp
Qançame yuyınsa da kitmediler
Özinde hūşbūylığı bākī turup
- 4007 Bir oğul ol ' iyālden toğdı yene
Hūşbūylık anasıdın bardı aña
Kitmesden isli bolup turar irdi
Birden bir evlādınıñ barı heme
- 4008 Ol kızınıñ evlādına andın biri
At qoyup beytü'l- ' ıtr bin didi
Ma' nīsi zāhir bolğan ' ıtrlarınıñ
Turatun uş bu öyi digen irdi
- 4009 Bar irdi zātında hem on mu' cizāt
Bolmağan hīç ādemde uşbu haşlet
Peyğamber resūl-i bir haqqı ikenligin
Bilerdi ' aql ikesi her ādemzād
- 4010 Evveli kölegesi yok irdi hergiz
Bol türli sebebine aytadur söz
Resūlniñ öz a' zāsı nūrdan irdi
Ötmesti künniñ nūrı bolğanmin kız
- 4011 Resūlniñ gālib bolup nūrı aña
Kiterdi te' şir itmey qayıp yene
Diyildi resūl-i Hudā öz nūrıdın
Yaraldı küll-i şey' niñ barı heme
- 4012 Köleñe bar nerseniñ dürr mişāli
Nersedən imesligin bildirgeni
Biri bol kölengesi bolğanındı
Teyerdi yerde yatқан necs barı

- 4013 Biri bol kölengesi bolğanda bar⁸⁰
 Basırdı münāfıkbin ehl-i küffar
 Alarnıñ kıymıdmına bastırmaşka
 Resūlnıñ kölengesin yok kıldılar
- 4014 Yene de bir hıkmeti uşbu irdi
 Kisilip kindükleri dünyāğa indi
 ‘Avretin hıçbir ādem körmes üçün
 Toğanda sünnetlenip yene kildi
- 4015 Biri bol ıhtilāmlıq bolğan irmes
 Şeytānnıñ oyunıdur ıhtilām bes
 Birevi özge maḥlūq ādemlerdey
 Üstüne peygamberniñ çibin qonmas
- 4016 Sebebi necslerge çibin qonup
 Resūlğa qonmaslıqğa dāḥil bolup
 Birevi qança ādem bolsa
 Resūlden üzmes irdi qadem qoyup
- T2: 357 4017 Biri bol birev minen qatar turar
 Bolsa da anda qança uzunlıq bar
 Peygamber ol ādemnen körer közge
 Körünüp uzun bolup turardılar
- 4018 Minseler qay külüñge resūl yene
 Qırılıq bolmas irdi hergiz aña
 Za‘ıflık arıqlamaq çarcamaqlıq
 Kiterdi ol ḥayvānnan barı heme
- 4019 Bevl min ğaiṭine tüşmesti köz
 Yer anı tüşken zamān yutardı tiz

⁸⁰ Bolğanda: bolğanında B

Ol yirden köp vaqtğaça hüşbüy isi
Turardı zāhir bolup kitmey hergiz

4020 Zıkr itip yuqarıda bol aytқанlar
Mu‘ cize fażileti a‘ zāda bar
Resūlniñ fi‘ lindeki fażiletin
Yene de bildireyin eylep izhār

B: 348

RESŪL ‘ALEYHİ’S-SELĀMNIŇ ŞIFĀTINIŇ MU‘CİZESİ

4021 ‘Ömriniñ barlıǵında bir mertebe
Bolmadı yalǵan itmek vāqtı‘ aña
Egerde aytқан bolsa dīn düşmānı
‘Ālemğa bildirerdi barın heme

4022 Bir merte yamān fi‘l kılmaǵan bes
Uruşda yüz kaytarıp qaşǵan irmes
Qaçmaqlıq aşhāblarğa vāqtı‘ bolǵan
Cāylarda Uḥūd Ḥuneyn ğazveǵa oḥşaş

4023 Faşīḥi lisān irdi aytқanda söz
Faşīḥlar toqtalardı bolǵanda kiz
Seḥīlik toǵrısıda qolda barın
Toqtatmay kiz kilgenge birerdi tiz

4024 Dünyāǵa hīç iltifāt kılmas irdi
Qureysler qança metā‘ dünyā birdi
‘Özr itip alıñız dip ötünse de
Sözine qulaq salmay almam dirdi

4025 Baylarǵa ābā kılmas irdi hergiz
Faқırnı dost tutardı bolǵanda kiz

Tevāzu‘ husn-i hulkılık sıfat birlen
Halīmlik edeblikbin ayturdı söz

4026 Allāhnıñ kılmaqlıkda ‘ibādetiñ
Artukça koyar irdi çin niyetin
Şiddetli düşmānına ğayratlı irdi
Dostına mürüvvetli irdi yakın

4027 Nefsine lāyık körse kay nerseni
Közerdi özgege hem lāyık anı
Halkınıñ necātına cehd iterdi
Şulhılık kılmağ irdi fi‘ illeri

T2: 358

4028 Belā min meşakḳatge uçrasa kız
Şabr itip itmes irdi bir türli söz
Rancıtıp hīç ādemğa āzāb birmes
Eylerdi cāhilge hem yaḥşı münir

4029 Namāzda imāmlıqğa turganda ötüp
Birevniñ köñline bir ḥayāl yitip
Mescidden tiz kaytmağın taleb itse
Oḳurdi kıra‘atnı yingil itip

4030 Aşḥābbin şöḥbet itip oturganda
Dünyādan āḥretten aytolsa anda
Barına mutāba‘at aytar irdi
Ḳosulup meclisinde aytsa her ne

4031 Ba‘zıda vaḳtındağı cahiliyet
Külerdi kılmağ birlen işlerin yād
Resül hem tebessüm ğıyp oturardı
Alarğa fi‘lin kılıp mutāba‘at

4032 Öyünde oturganda kiyimlerin

B: 349

Tikerdi öz qolımin yamap barın
 Kefşin özi sürtüp qoyar irdi
 Su birip qūynıñ hem körüp hālin

4033 Ba‘ zı vaqt hādimlermin birge oturup
 Ta‘ āmnı bir yer irdi hūreñ kılıp
 Bāzārdın ekilerlik nerse bolsa
 Ol işin bitirerdi özi yürüp

4034 Resūlgā āvāz kılsa qaysı bir cān
 Cevābın qaytarardı lebbeyk birlen
 Nersesi nābūd bolsa rancumastı
 Allāhniñ isi bol dip taqdır kılgan

4035 Aytmastı bīkār sözni aqlā hergiz
 Qıladı tebessümlük aytkanda söz
 Ārāzlıq arasında ādem bolsa
 Cehd itip yaraştırmaq oylardı tiz

4036 Sorasa qay bir ādem bir nerseni
 Özinde mevcūd bolsa birerdi anı
 Yok bolsa yaḥşı sözün şarf iterdi
 Özinen ol ādemni rızā itgeli

4037 Aldına birev kilip aytsa hālin
 Özinen artıq yirdi anı ḡamın⁸¹
 Söz birlen yā bolmasa dünyā birlen
 Hırsend kıyp qaytaradı köñlün anıñ

4038 Bir künni ekşerī vaqt üç bolırdı
 Birevin ta‘ at ilen ötgerirdi
 Birinde ehl-i ‘ıyāl hālin körüp
 Birinde ümmetiniñ ḡamın yerdi

⁸¹ Anı: anıñ B

T2: 359

4039 Ba' zı da aşhābımin şöhet kurup
Ayturdu emr-i ma' ruf ta' līm kılıp
Sizler hem aytıñız dip ta' yınlerdi
Artdağı ādemlerğa hem bildirip

4040 Qalmasdan barar irdi cenāzeğa
Keselniñ surar irdi hālın yene
Birevni yaḡşı birev yemān dimey
Ādemniñ bir körerdi barın heme

4041 Haqq emrin aytmaklıqda eylep kerem
Berirdi kete kiçik barı tamām
Toqtalmay çağırğanda birer irdi
Birmegi arfa nānı bolğanda hem

4042 Meclisde hayā edebbin olturardı
Āvāzın yuqarı itmey pest kılarıdı
Mürüvvet re' āyāmin teraḡḡimlik
Urnına barçasın hem kiltürerdi

4043 Kişiniñ açmas irdi 'aybın yene
Aytmastı yemān sözni barın heme
Qoşnısına müslümān kāfir bolsun
Hācetin turar irdi birip aña

B: 350

4044 Evveli birer irdi selāmların
Turardı ġarīblerni körüp hālın
Qaramay közin yumup öter irdi
Her türli yemān fi' l körse barın

4045 Hased fuḡş kibr buğz ġıll 'adāvet
Fi' lden tāze irdi bolar şifāt
Öyünde tünde tenke toqtatmastı

Ġarībge kılğanlıktan köp sehvāvet

- 4046 Ba' z vaqt ta' ām tapmay yürerdi aç
Açlıktan bağlar irdi qarnına taş
Mübārek hānesinen ba' zı vaqtda
Ot çıkmay bir ayğaça qalardı bes
- 4047 Su içip yā bolmasa hurma yirdi
Ol fi' li faqīrligen irmes irdi
Qoluna qanqa dünyā kilgen minen
Toqtatmay ihsān itip yubarardı
- 4048 Otursa qay meclisde şöbet qurup
Könlüne rancutmastı tarlıq kirip
Aşhābın süygen atbin çağırardı
Şā' niğa lāyık bolğan isim qılıp⁸²
- 4049 Kiyerdı iski cenge dimey barın
Minerdi at tive işek kız kilgenin
Ba' zıda cayav yalguz yürer irdi
İçinde yalañ ayak Medīneniñ
- 4050 Şugulsız hıçbir qarap turmas irdi
Yā ta' at yā ehliniñ ğamın yerdi
Tünde hem ferāgat kıyp uyqlap yatmay
Neflmin özün tünini ötgerirdi
- T2: 360 4051 Qıbleğa oturardı ekşer qarap
Turmaqñı Allāh dirdi qılsa taleb
Qurı yer yā töşekge kız kilgende⁸³
İkevin oturardı birdey senap

⁸² İsim: ismin B

⁸³ Kız kilgende: kilgende kız B

- 4052 İşitse kiledi dip ‘ azīz ādem
Aldınan çıkar irdi koyup qadem
Öziniñ kiyip yürken ridāsınıñ
Ba‘ zı vaqt oturardı üstüne hem
- 4053 Ta‘ āmnı üç barmaqbin alıp yirdi
Ba‘ zı vaqt törtev birlen hem yir irdi
İkevimin yemeklignı nehy kılıp
Şeytānnıñ ta‘ ām yitün fi‘ li dirdi
- 4054 Bir tizin ta‘ ām yirdi yirge büküp
Birevi oturardı hem tik turup
Ayturdu haqīkat de qul irürmin
Qullārniñ ta‘ ām yimin fi‘ lin kılıp
- 4055 Ayturdu bismi’l-lāhnı yerde ta‘ ām
Artında hamd ayturdu bolsa tamām
‘ Ayblap hıç ta‘ āmnı aytmaz irdi
‘ Aselmin māyıl irdi qurmağa hem
- 4056 Ta‘ āmda it qabaqnı hūş körerdi
Yürekni qıvvetli iter qabaq dirdi
Barmağın ta‘ āmdın soñ tilmin yalap
Qol yuyup suyn yüzge sürter irdi
- 4057 Fi‘ linde usı türli köp fażilet
Siyerde tertībimin eyleğan yād
Zıkr itip rengi tūsin bildireyin
İşitsin haberlenip tālīb ümmet
- 4058 Mübārek peygamberniñ qāmetleri
Orta irdi özün qısqa bolmay barı
Sağalı uzunlıqda orta irdi
Köp laţif mevzūn irdi baş mişāli

- 4059 Kīsūsı uzun irmes irdi yene
 Kıŝka irmes uzunlğı orta çeme
 Yüzleri buğday renk aķ arasında
 Çıraylı laţf irdi hūb meyāne
- 4060 Cümlesi a‘ zāsınıñ dürr münevver
 Aqlığı kögreginiñ kümüş dik bar
 Mübārek ‘ alıķnı yazıķ bolğan
 Arası iki kaçınıñ açıķdurlar
- 4061 Mübārek közlerimin kirkikleri
 Köp laţf bir vecihle irdi barı
 Hıçbir köz bol dünyānıñ eyvānında
 Bolmağan tiñleslikde ol mişāli
- 4062 Mübārek ayagınıñ özgelerçe
 Köp büyük irmes irdi suyagı ança
 Murnı hem hūb meyāne orta irdi
 Oğşamas laţflikde aña nerse
- 4063 Ağzınıñ laţf irdi bar turması
 Körmekge incü mişāl bolğan tisi
 Ecrāğan birbiridin siyrek bolmay
 Nūrlanıp turar irdi her birisi
- 4064 Gerdānı laţf beyaz irdi yene
 Oğşağan aķ kümüşge barı heme
 Mübārek sinesinde kiñlik bolğan
 Ķarnı hem sinemin tenk bolğan çeme
- 4065 Muynıdın kindükgeçe yazğan şıfat
 Tartılıp turar irdi bir yaşıl haţ
 Mübārek itleri hem қatılıķbin

Yumşaklık ortası dip eyledi yād

4066 Hārīrdin yumşak irdi avıçları
Ayaq kol barmağınıñ tamām barı
Yā cevān yā yengiçge imes irdi
Orta irdi ökçe hem mişālī

4067 Mübārek ayağınıñ üstleri hem
Tüz irdi artıq yaka bolmayın kem⁸⁴
Siyerniñ ma' lūm itip aytқанı bol
Biledi haqıqatın vallāhu a' lem

B: 352

RESŪL 'ALEYHI'S-SELĀMNIÑ MU' CİZE-İ
HĀRİCİYYESİ

4068 Zıkr itip ilgeride aytolğanlar
A' zāmin mu' cizesi zātında bar
Hāricī mu' cizesin siyerlerde
Üç miñğa yakın kılıp aytadurlar

4069 Siyerğa altı barmaq türkī nüşa
Çağılğan aytқан sözi köp dürüşka
Resŭlnıñ hāricī yüz mu' cizesin
Bildirgin āhirinde kılıp kıska

4070 Min dağı nazm itip siyer tilin
Bol yerde bildireyin ba' zı birin
Kiyingi müştāk bolğan ümmetleri
İşlegen işleriniñ körsin türin

4071 Resŭlğa bir mu' cize qur'an irür
Belki her āyetinde ança diyür

⁸⁴ Artıq: arıq B

Feşāhat belāgatde nazīri yok
Faşīhler aytmaklıkğa ‘āciz kilür

- T2: 362
- 4072 Kıreyşniñ Velīd atlı irdi biri
‘Arabda faşīh lisān bolğan tili
Peyğamber kıur’ān okup oturganda
Hüb tiñlep kulaķ salıp turdı munı
- 4073 Velīdniñ ebū Cehl hālin körüp
Ne üçün tiñleysin dip sögti kilip
Ol aytdı faşīh lisān şı‘ir sözni
Sizlerge men turarmen ta‘līm berip
- 4074 Hīçbir söz işitmedim boğan oğşaş
İlgerki ötgen isden aytadur bes
Öz ‘ömrin ehl-i kitāb şarf kılğanmen
Ol işniñ birin bilip ayta bilmes
- 4075 Muḥammed ümmīlikbin bilmeytün ḥaṭ
İlgerki kiyiñi işni eyleyor yād
Hīç biri aytqanınıñ yalğan bolmay
Ötmesden ma‘lūm bolar niçe fırsat
- 4076 Yene de bir mu‘cize kıur’ānda bol
Tüsgeni zamān boldı miñ üçyüz yıl
Zındıķlar özgertmekge oylağanmin
Bir ḥarfı bozulmadı bolup tebdīl
- 4077 Bir kāfir ibn Maḳta‘ irdi atı⁸⁵
Faşīhlik meşhur bolğan belāgati
Kānça me öz köñlimin söz çıġardı
Körgenler dip aytsın dip kıur’ān ḥaṭtı

⁸⁵ Mustafa Öz, “*Mukanna el- Horasānī*”, (Abbāsiler devrinde Māverāünnehir’de peygamberlik ve ilāhlık iddiasıyla ortaya çıkan isyancı), TDVİA, C. 31, Ankara, 2020, s. 124- 125.

- 4078 Kur'ānıñ bir āyetin ol işitip
 Yok kıldı yazğan hattın berhem yetip
 Bol kelām beşer aytқан imes didi
 Allāhdan bolğanına ' aqlı yitip
- 4079 Müseyleme kezzāb yine söz çığıardı⁸⁶
 Bol kur'ān āyeti dip ağızına aldı
 B: 353 Vaqtiniñ faşihleri meshara gıyp
 Yalğanı ma' lūm bolup köp uyaldı
- 4080 Bir hudā ilgeri ötgen peygamberğa
 Mu' cize her birine birdi her ne
 Musānı zamānında sihir kılmak
 Cayılğan yer yüzine irdi anda
- 4081 Mūsāğa anıñ üçün ' aşā birdi
 Açqanda қолunan nūr çıғар irdi
 ' Aşası sāhirlerniñ sihrin yutup
 Deryānı ortasınan iki bölđi
- 4082 ' İşānı zamānında hākīm-i dānā
 Köp irdi ihlāş itgen halkı aña
 ' İsanıñ du' asıdın ölüg turup
 Yazıldı egme ebraş barı heme
- 4083 Muḥammed ḥabību'l-lāh dünyāğa indi
 Faşihlik i' tibārlı bolur irdi
 Kur'ānnı resūl-i Hudā oquğanda
 ' Arabnıñ faşihleri ' āciz kildi
- 4084 Yene bir mu' cizesi şaqqū'l-kamer

⁸⁶ Ahmet Önkāl, “Müseylimetü'l-Kezzâb”, (Hazreti Peygamber döneminde peygamberlik iddiasında bulunanlardan biri), TDVİA, C. 32, İstanbul, 2006, s. 90- 91.

İmāmın ay yarganı aytoldılar
 Resûlniñ du‘āsının tirilgeni
 İsmā‘îl zebîhu’l-lâh oğlu Qaydar

T2: 363

4085 Cābirniñ iki oğlınıñ tirilgeni
 Uğud kün kılınç bolğan ağaç hālî
 Süt çıqğan ümmü Ma‘bed koy sıfat
 Aytılıp mu‘cizeniñ ötdi barı

4086 Biri bol bir a‘rābı oğa barıp
 Kilerdi bir kiyikni uşlap alıp
 Oturğan peygamberniñ meclisinde
 ‘Arabniñ yolu tüşti dūçārlanıp

4087 Cemālin peygamberniñ kiyik kördi
 Öziniñ lafzı birlen āvāz birdi
 Aytatun köñlümde bir müdde‘ām bar
 Yaқınga ayā resûl kilgıl didi

4088 Resûlniñ raḥmı kildi munı iştip
 Aldına ol kiyikniñ bardı yitip
 Resûlğa kiyik aytdı yā peygamber
 Bol şayyād mini kilür bendi itip

4089 Bar irdi iki balam yürgen imip
 Her küni yürer irdim sūtim birip
 Sūtimni uş bu kün imbey qaldı
 Qorqamin açlıq ilen kitgey ölüp

4090 Siz mini kefil alıp yubarsañız
 Balama toqtalmasdan min barıp tiz
 İmizip aldıñızğa kiler irdim
 Yā Resûl yalğan itmeme sizge hergiz

B: 354

4091 Şayyādğa resül aytdı kılıp izhār
 Kiyikniñ tağda iki balası bar
 İmizip aldıñızğa kiler irdim
 Ҳалāş kıyp yubarsañ dip aytadurlar

4092 Kiyikniñ müdde‘ āsın qabūl körüp
 Yubargil baylavınan Ҳалāş birip
 Balasın imüzgen soñ va‘ desimin
 Aldınga turadurlar qayıtp kilip

4093 Resūlğa şayyād aytdı bol söz bīkār
 Baylavdan bosangan soñ kilmey kiter
 Kiyikni qolğa tüşgen yubarmaknı
 Qalayça ‘ āqıl ādem qabūl iter

4094 Şayyādğa resūl-i Ҳudā aytdı yene
 Kefilmin bol kiyikni birgil maña
 Egerde va‘ desine kilmey qalsa
 Qılayın aytqanıñ barın heme

4095 Resūlğa şayyād aytdı va‘ de qıl sin
 Ҳалāş kıyp yubarayın kiyikni min⁸⁷
 Eger de va‘ desine kilmey kitse
 Öziñni boğazlaymin fıçaq birlen

T2: 364

4096 Şayyādқа izhār itip aytdı Resūl
 Min siniñ qabūl itdim şartıñnı bol
 Bol kiyik va‘ desine qayıtp kilse
 Ҳаққ dīnge kiresin be eylep qabūl

4097 Şayyād hem Resūl sözін qabūl kōrdi
 Kiyikni baylavınan Ҳалāş birdi
 Arqasın bir mertebe resūl sıfap

⁸⁷ Yubarayın: yubarın B

Biş sâ‘ at mühlet birdim bargıl didi

- 4098 Ol kiyik ħorsend bolup qaldı kitip
Çol yerde şayyād turdı şabır itip
Tört sâ‘ at mezigilinde tağ tarafdın
Aldına kitgen kiyik kildi yitip
- 4099 Kiyikge resûl aytdı kilgen zamān
Biş sâ‘ at mühlet birip yubardım min
İmizip balalarıñ ħorsend itip
Bir sâ‘ at yene toqtap kilmediñ sin
- 4100 ‘Arz itip kiyik aytdı Resûlu’l-lāh
Kitgen soñ aldıñızdan bardım anda
Balalar aldıma kip mağan aytdı
Sebeb ni bir yaḥşî is bardur sende
- 4101 Min aytdım ins cinniñ peygamberi
Şayyāddan kefil aldı bol kün mini
Arqama bir mertebe qolı tigen
Andındur bol ħūşbüylük isniñ barı
- 4102 Balalar mağan aytdı munı iştip
Kilseñiz peygamberni kefil itip
Bizlerge sût kirekmes kefillikden
Resûlni ecret didi yildem yitip
- 4103 Çol üçün aldıñızğa tiz kildim min
Yoluña balalar min cānım qurbān
Āsmān yer hejde ‘ālem Ĥudāy-ı bir
Sen anıñ hem resûli qulıdur sin
- 4104 Ol şayyād munı iştip ḥayrān qaldı
Resûlniñ ḥaqlığına köñli nāndı

Ḥudāy bir sin peygamber-i bir Ḥaqq'sın dip
Kelme şehādetni ağızına aldı

4105 Öyrenip emr-i ma' ruf işin her ne
Kiyikni bağışladı peygamberğa
Resul hem ol kiyikge ruḥṣat birip
Cāyına qayıp kitdi uşol demde

4106 Yene de bir mu' cize susmar bil
Türkīniñ lafzı birlen içki imar bol
İbn ' Abbās ibn ' Ömer şaḥābeden
Aytılıp usı türli boldı menkūl

4107 Bir qavmniñ benī Selīm atı irdi
İçinde bir ' Arabnı Sa' id dirdi
Şahrā' da şikār kılp yürgeninde
Tiridey bir susmay qoluna indi

T2: 365

4108 Şādlığı könlündeki ḥaddin artıp
Kilerdi menziline Sa' id qayıp
Peygamber bir tāife cemā' atniñ
İçinde otur irdi va' az itip

4109 Kız boldı peygamberğa çolı anıñ
Bol kim dip bir ādemnan sordı nāmın
Ol aytd bol Muḥammed peygamberdür
Va' z itip bildirerdi Ḥaqq fermānın

4110 Ol ' arap resulğa aytdı yaqīn turup
Aytamin Lāt ' Uzzādan qasem kılp
Yalğançı sendey hīç kim bolğan irmes
Burun soñ hīçbir ana bala toğup

4111 Yok didi hiç düşmānım sin dey hergiz

İştîp hâzreti ‘Ömer bol türlü söz
 ‘Arabnı tenbiye birip urmaq üçün
 Urıdın talep itdi turmaqğa tiz

4112 ‘Ömerğa haber birip aytdı resûl
 ‘Arabğa izâ birmey şabrlıq kıl
 Hâlimlik halk hûy hûş bolmaqlıq
 Peygamber mürsellerniñ fi‘lidür bol

4113 ‘Arabğa Resûl aytdı bir Allāhniñ
 Qasem gıyp söz aytamin ism-i nāmın
 Āsmān yer maḥlūqınıñ arasında
 Aytolğan emīnlikde atım miniñ

4114 Havf itip bir Allāhniñ qahrıdın sin
 Ot bütğa tevbe kılıp tapınmaqdın
 Allāhniñ birliğine imān aytkıl
 Qāil bol haqq yubargan resūli min

4115 Ol ‘Arab resūlğa aytdı yā Muḥammed
 Qılamın Lāt ‘Uzzādan min qasem yād
 Qolumda uşlap turğan bu susmar
 Toqtalmay tilge kilip uşbu fırsat

B: 356

4116 Muḥammed āḥir zamān peygamberi
 İrür dip aytkanıñça bol kün sini
 Dīninge hergiz sini kirmeydürmin
 Yalgandur aytkanıñnı tamām barı

4117 Küfürlik usı türlü köp söz aytıp
 Yubardı susmarnı yirge atıp
 Susmar ḥalāş bolup qotulğan soñ
 Qaçmaqğa taleb itdi kiyin qaytıp

- 4118 Peyğamber susmarnı hâlin körüp
Şabr itip toқта didi āvāz birip
Lebbeyk yā resūl dip susmar hem
Aldına peyğamberniñ turdı kilip
- T2: 366 4119 Peyğamber susmarğa aytdı yene
Sin kimğa tapınasın aytqıl maña
Ol aytdı āsmān yirni Hudāy-ı bir
Hukmünde hejde ‘ālem barı heme
- 4120 Ölgende müslümānğa cennet birir
Hūr қоşup hulle kiyip rāhat körür
Allāhnı bir bilmegen kāfirleri
Ölgende ‘azāb körüp dūzağğa iner
- 4121 Hudāyğa ol aytolğan tapınurmin
Yene aytdı resūl-i Hudā kılıp fermān
Min kimmin ma‘lūm itip beyān eyle
Ol aytdı peyğamber-i bir haqqdursin
- 4122 Öziñni resūl bilse қaysı kişi
Ol қulnı urnı bolğan cennet içi
Şek kılıp dīnge inmegen bendelerniñ
Dūzağdan қutulmagay hīç birisi
- 4123 İşitip susmardın Sa‘īd munı
Nūr birlen rūşen bolup anıñ dini⁸⁸
Hudāy bir sin resūl-i bir haqqsın dip
Tevhīdniñ kelimesin aytdı tili
- 4124 Ol aytdı ayā resūl kilgeninde min
Düşmānım bolmap irdi hīçbir sizden
Bol vaқtde Allāh haqqı sizden miniñ

⁸⁸ Dīni: dili B

Könlümde adamım yok dostlık kılğan

4125 Peyğamber Sa‘îdge aytdı kılıp ızhâr
 ̖oluñda māl dünyādan ni nerse bar
 Ol aytdı beni Selīm ̖abīlede
 Yoklıgda mindey hīçkim bolmaydurlar

4126 Sa‘îdden resûl-i ̖udā muni iştip
 Aşhâbğa bu sözni aytdı ızhâr itip
 ‘Arabğa bir tiveni her kim birse
 Allāhnıñ rızālıgı köñlün iltip

B: 357

4127 Min zāmin bolur irdim bir tiveni
 Cennetde birmegine Allāh anı
 ‘Abdu’r-raḥman ‘avf oğlı muni iştip
 Aldına peyğamberniñ kildi ilgeri

4128 Dip aytdı cānım fedā ey şehryār
 ̖olumda uş bu vaqtde bir tive bar
 Tebükniñ ğazvesidin ̖aytḳanımda
 Eş‘ aşdan ̖aysnı oğı kip irdiler

4129 ‘Arabğa ol tiveni bireyin min
 Lafzıña ata ana cānım ̖urbān
 Yürgeçlik kuvvetilik selvlıkda
 Hīç tiveniñ bolmaydı anıñ birlen

4130 ‘Abdu’raḥmān ‘avf oğlına aytdı resûl
 Yahşı dip taşnıf ittiñ tiveni bol
 Cennetde sağan birer ol tiveniñ⁸⁹
 Şıfatın bildireyin hoşnüdlik kıl

T2: 367

4131 İncü bar a‘ zāsı yaratılğan

⁸⁹ Tiveniñ: tiveni B

Gerdānın kızıl yāķūt anıñ kılğan
 Ǵulaǵı zümürüdnıñ yeşilidür
 Bulundı ayakları cevāhirden

4132 Salınğan üstündeki cabuları
 Sündüs bin istepraqdur tamām barı
 Ǵavzım min maķāmımnıñ ortasında
 Siyr itip yüredürsen minip anı

4133 ‘Abdu’r-raḥmān ḥorsendlenip munı iştıp
 Tiveni egip birdi ḥāzır itip
 ‘Arabǵa ol tiveni iḥsān itdi
 Namāznıñ tertıblerin hem öyretip

4134 Bol irdi mu‘cizeniñ biri yene
 Ebū Zer Ğıfārī atlı bir şahābe
 Naql itdi resūl bir kūn otur irdi
 Ǵasında çār yāriniñ barı heme

4135 Ǵoluna yetdi taşnı aldı resūl
 Ol taşlar tesbīḥ itip çıǵardı til
 Oturğan ādemlerniñ barı iştıdı
 Erreniñ āvāzı dik irdiler bol

4136 Şıddīķǵa andı kiyin taşnı birdi
 Toķtalmay tesbīḥ itip tilge kildi
 ‘Ömerǵa andın alıp birgen zamān
 Tesbīḥni ilgerkidey aytar irdi

4137 ‘Ömerden taşnı birdi ‘Oşmānǵa alıp
 Anda hem tesbīḥ itdi on çıǵarıp
 ‘Alıǵe andın alıp birgende hem
 Āvāzı turar irdi ma‘lūmlanıp

- 4138 Andın soñ ebū Zerga birdi yene⁹⁰
 Çıkmadı ilgerkidey taşdın şadā
 Ebū Zer resūlğa aytdı ni sebebdür
 Zıkr itmes kilgendiñ soñ bol taş maña
- B: 358
- 4139 Peyğamber ebū Zerga aytdı eylep izhār
 Törtevi hulefāy-ı rāşidīnler
 Bolarnıñ qatarına yetmeklikge
 Aşhābniñ özgesiniñ nāhaddi bar
- 4140 Biri bol ‘Aqıl ibn ebī Tālib⁹¹
 Naql iter uş bu sözni ağızına alıp
 Bir sefer peyğambermin yürgenimde
 Artuqça teşne boldım susız qalıp
- 4141 Resūlğa su yoqlıgıñ kıldım izhār
 Emr itip mağan aytdı ol tağka bar
 Dip aytqıl resūl sizge fermān itdi
 İçidin cārī kılıp su birsünler
- 4142 Bildirdim tağka kilip resūl tilin
 Ādemniñ āvāzı dik kılıp ünin
 Tağ aytdı peyğamberğa bildiriñiz
 Aytayın özimdeki su yoqturın
- T2: 368
- 4143 “Fetteku’n-nāralletī” āyet indi⁹²
 Havfā itip öz köñlüme qorqu kildi
 Tinmesden köp yığlağan sebebin
 Sularım adā bolup berhem birdi
- 4144 Biri bol naql eyledi ‘Aqıl yene
 Resūlmin çıgıp irdim bir şahrağa

⁹⁰ Ebū Zerge: ebū Zer Ğıfārige B

⁹¹ İbn ebī Tālib: ibnTālib B

⁹² Bakara 24

Çazāy-ı hācet üçün lâzım boldı
Körsetmey turmaklıkğa perde aña

4145 Üç dıraht turār irdi ma‘lūmlanıp
Alarğa resūl aytdı nazār salıp
Hācetden fāriğ bolup turğanımça
Sizler gip eṭrāfımnı turğıl alıp⁹³

4146 Çozğalıp dırahtlarınñ barı yürdi
Resūlniñ eṭrāfına kilip turdı
Alarnıñ ortasında resūl-i Hudā
Çazāy-ı hācetlerin tamām kıldı

4147 Bolğan soñ āvāz itip ḥayru’l-enām
Cāyınñ barıñlar dip aytdı kelām
Öziniñ cāylarına kaytıp barıp
Turdılar ilgerki dey barı tamām

4148 Biri bol ‘Aqıl aytdı resūl birlen
Seferğa birgeleşip barardım min
Bir tive aldımızğa kilip çökti
El-amān el-amān dip kılıp efğan

4149 Bir ‘arab arqasıdın anıñ kildi
Uşlağan yalañ kılıç qolunda irdi
Peyğamber ‘arabğa aytdı bol tiveniñ
Günesi kaçça boldı sağan didi

4150 Ol ‘arab resūlğa aytdı şāh-ı ebrār
Tiveniñ mağan kılğan günāsı bar
Üstüne artқан yükni alıp taşlap
Çolumnan çıķğan zamān kaçadurlar

⁹³ Turğıl: tuğıl B

B: 359

4151 Çol üçün ‘ahd eyledim bol tiveni
 Boğazlap öltürmekge bol kün anı
 ‘Ahdime xanın töküp yatadurmin
 Yā resül xaytarmañız koy dip mini

4152 Tivege āvāz xılıp aytdı resül
 İşitdiñ ‘arab aytқан sözlerin bol
 Ne üçün birge yürmeý kaçadursin
 Hıdmetin işle digen xılmaý xabül

4153 Tive aytdı ey Hudānıñ peygamberi
 ‘Arabnıñ aytқанınıñ iras barı
 Xuvvetim kilmegennen imes irür
 Sebeb bar ma‘lüm itip aytay anı

T2: 369

4154 Öziñiz bildirdiñiz aşābқа aytıp
 Oqumay heften her kim xalsa yatıp
 Ol ādem ecel yitip ölgeninde
 Dūzağda yatadur dip ‘azāb tartıp

4155 Bol ‘arab bolğanında vaqti heften
 Oqumay uyqlaydurlar xavmi birlen
 Bolarnıñ ‘azābına uçarmin dip
 Hıdmetin xabül almay kaçadurmin

4156 ‘Arabğa Resül aytdı tive hālin
 ‘Azābdan xorkğanlıqdın kaçқанların
 ‘Arab hem xāil bolup muynuna aldı
 Tiveniñ aytқанınıñ tamām barın

4157 Ol ‘arab peygamberğa aytdı yene
 Yā Resül ‘ahd itemin bol kün saña
 Heftenni uyqlamasdan oquydurmin
 Xavmimniñ oqutamin barın heme

- 4158 ‘Arabnıñ bol aytqanın tive işitdi
 Hıdmetin kılmaqlıgın qabul itdi
 Qaçmaska andın kiyin va‘ de birip
 Qasına yoldaş bolup irip kitdi
- 4159 Yene de bir mu‘ cize usı türli
 Naql itip Büreydeden aytolurdı
 Bir ‘ arab peygamberniñ aldına kip
 Ta‘ zım gıyp selām birip ‘ arz kıldı
- 4160 Dip aytdı min irürmin çin müslümān
 Allāhnı bir Haqq bildim itip imān
 Müdde‘ ām bir mu‘ cize körsetseñiz
 Artuqça ihlāş itip turardım min
- 4161 ‘Arabğa izhār itip aytdı resul
 Mu‘ cize qanday kirek haberdār qıl
 Ol aytdı uş bu dıraht sizge kilip
 Bildirip resullıgıñ söyleyin til
- 4162 ‘Arabğa resul aytdı sin öziñ bar
 Peygamber çağırdı dip eyle izhār
 Aldına bir dırahtnıñ ‘ arab barıp
 Dip aytdı resul sizni çağırurlar
- 4163 ‘Arabdan turğan dıraht munı iştip
 A‘ zāsın her tarafğa ol teбетip
 Tarağan yer üstünde temürlerin
 Urnıdın çığardılar halāş itip
- 4164 Aldına peygamberniñ yürüp kildi
 Es-selām yā resul dip selām birdi
 Resulniñ ruḡsatımin kaytıp barıp

Urnına tamurları yine de indi

T2: 370

- 4165 Ol ‘ arab munı körüp hayrân alıp
Peygamber aqlıına köñli nānıp
İmānım miniñ kāmıl boldı didi
Kelme şehādetni azına alıp
- 4166 Biri bol naql eyledi ibn ‘ Abbās
Resūla ‘ arablardan kilip bir kes
Siz maan bir mu‘ cize körsetiñiz
Peygamber bir aqq dirdim ılıp ilāş
- 4167 Peygamber ‘ araba aytdı bol urmāniñ
Üzölüp bir butaı tūsüp anıñ
Özümnıñ aldım kip āvāz itip
Peygamber-i aqlıımnı aytsa miniñ
- 4168 İnanıp aytanımnı ılur musin
Ol aytdı bir aqq resūl bileyin min
urmāniñ bir şāına işāret ıyp
Aldım kilgil didi ĩmā birlen
- 4169 urmāniñ bir butaı tūsti sınıp
Aldım peygamberniñ kilip turup
Kelme şehādetni azına aldı
Peygamber bir aqqsın dip taşdı ılıp
- 4170 Butaa resūl aytdı ayıp kitip
Totaıl öz cayıñda arār itip
İlgerki alıbında bolup turdı
Çol zamān yuarıa özin iltip
- 4171 Her kişi araanmin nazar salıp
Bilgisi bilinmedi fehmlenip

‘ Arab hem ĩmān itip dīnge kirdi
Kelme şehādetni ağızına alıp

4172 Biri bol Tebük atlı bir ğazvede
Kilerdi tünde yürüp leşker heme
Resûlğa ğālib bolup uyğu kilip
Uyqladı tive üstünde bolmay çeme

4173 Tivesi yoldan çığıp yürüp kitdi
Sedr atlı bir ağaçğa qarşu yitdi
Ol ağaç peygamberğa yol birmekğa
Ortadan özin yarıp bölek itdi

4174 Kitdiler ortasınan tive yürüp
Qosulmay çol qalbında qaldı turup
Ol ağaç bol vaqtğaça turadurlar
Hıç ādem ziyān itmes ‘ izzet kılip

4175 Biri bol aytқан aşhāb Hūreyre dip
‘ Arz itip bol sözni aytdı resûlğa kip
Qoldağı bol hurmağa du‘ ā qılıñız
Bereke hāşıl bolup bolsunlar köp

B: 361

4176 Peyğamber ol hūrmānı qoluna alıp
Avf didi bir mertebe dimni salıp
Dip aytdı öz öyünde saqlap qoyğıl
Ecretmey bir idisqa munı afarıp

T2: 371

4177 Hūrmanı öz öyüne alıp kildi
Her küni hāhlavınça alıp yirdi
Qança me yigen minen adā bolmas
Bir Hūdā berakātını ança birdi

4178 Peyğamber sefer itdi ecel yitip

Urnına Bekr ‘Ömer oturdı ötüp
 Alarnıñ zamānında ‘adātımın
 Hırmanı turar irdi horeñ itip

4179 Andın soñ ‘Oşmān vaqti kildi yine
 Şhidlik vāqı‘ boldı ol kün aña
 Talanda hırmanı hem alıp kitdi
 Alğanda esbābınıñ barın heme

4180 Birevi mu‘cizeniñ uş bu irdi
 ‘Alıge bir a‘rābī tive birdi
 Artıqça ol tiveniñ tavşif itip
 Resūlğa hediye kıldım tapşır didi

4181 Yaşşı irdi ol tive hem artıq ança
 ‘Arabnıñ ta‘rīf itip aytolğança
 Tiveniñ hāzreti ‘Alī alıp kildi
 Yene de hedyelermin qosup qança

4182 Bir cāyğa kilgeniniñ qoydı barın
 Körmedi hiç birevin resūl anıñ
 Peyğamber tünde turup tısqa çığıp
 Almaqğa tahāretni kıldı ğamın

4183 Resūlni ‘arab birgen tive körüp
 Söyledi öz lafzımın selām birip
 Dip aytdı peyğamber-i bir haqq boldıñ
 Allāhdan nāzil bolup qur’ān inip

4184 Özingе qaysı bende bolsa ümmet
 Bolğaylar āhirde anı urnı cennet
 Günahkār ‘aşīlerni haqq iznimin
 Şırağdın ötgerürsin kıyp şefā‘ at

- 4185 Usunday medhın itip niçe türli
Resülğa muynun igip ta' zım kıldı
Tiveden Resül-i Hudā muni iştip
Bir lahza hayāl itip qarap turdı
- 4186 Tive aytdı āyā Resül ins ile cān
Ağzabnıñ qolunda irdim evvelde min
Her türli yemān fi' lin zāhir körüp
Qosulup turalmadım anıñ birlen
- B: 362 4187 Şahrānı yürgenimde vaṭan itip
Ḥayvānlar ziyāngerde kildi yitip
Ba' zısı eṭrāfıma yaqın kildi
Öltürüp yemeklikğa köñli kitip
- T2: 372 4188 Ba' zısı oğan aytdı şabr ğıyıptur
Minetün peygamberniñ tivesidür
Barçası öz cāyna kitip qaldı
Ḥayvānlar ziyān itmey mağan hıçbir
- 4189 Alarnıñ bol sözine şadlanıp köp
Taḥsīn ğıyp yürür irdim bol kılay dip
Mübārek yüziñizni közüm kördi
Sebebbin aldıñızğa bol küni kip
- 4190 Peygamber ol tiveden muni iştdi
Aytqanın kılmaklıkğa köñli kitdi
Ġazāb dip andın kiyin atın qoyup
Ta' yīnlep özine ḥāş tive itdi
- 4191 Tive aytdı bir müdde' ām bardur minde
Cennetni seyr itersiz āḥir ḥalde
Ḥaqqıma du' ā kılıp va' de itip
Yürseñiz mini minip uşol demde

- 4192 Mebāda mindin burun ecel yetse
 Rūhıñız bol dünyādan sefer itse
 Üstüme hıçbir ādem minmeseler
 Öz ‘ömrüm sizden kiyin kaçça ölse
- 4193 Özgeniñ minmekine tākāt kılıp
 Emrine turalmaymen muyun sınıp
 Peyğamber aytқанların qabūl kıldı
 Cennetde yürmegine anı minip
- 4194 Dünyādan öter vaqtde resūl yene
 Tapşurdı ol tiveni Fātımağa
 Her küni öz qoluñnan ot su birgil
 Minmesin mindin kiyin hıçkim aña
- 4195 Munı dip resūl-i Hūdā ötüp kitdi
 Tivege haddin artuq qayğı yitdi
 Peyğamber māteminde ‘azā tutup
 Su içip ot yemekni berhem itdi
- 4196 Resūlniñ aytқанımen Fātıma hem
 ‘Alaf su öz qolımin birerdi her dem
 Ol tive hıç birine nażar salmay
 Yıǵlardı közde yaşın eylemey kem
- 4197 Bir küni oturganda ‘alaf birip
 Tive aytdı Fātımağa tilge kilip
 Özime resūlden soñ harām boldı
 ‘Alaf yip turmağıma rāhat körüp
- 4198 Qalmadı şabr tākāt minde hergiz
 Dünyādan sefer itip ötermen tiz
 Mübārek lafzıñızdın işiterdim

Resûlğa sizden bolsa aytarlık söz

- B: 363
- 4199 Fāṭıma munı iştip yıǵlaban zār
Bolurdı ǵayǵılanıp köp bīḳarār
Tiveniñ kenārına başın alıp
Rumālmin yüzin sürtüp oturdılar
- T2: 373
- 4200 Çol zamān a‘ zāsınan ǵuvvet kitdi
Fāṭıma kenārında ecel yitdi
Aşḫāblar laḥid ǵılıp bir yir ǵazıp
Tiveni ‘izzet ilen defin itdi
- 4201 Munday dir yene bir de mu‘cizetin
Rekkān dip bir ‘arabnıñ aytardı atın
Şahrā’da ǵoyın baǵıp yürgeninde
Peyǵamber ǵarşusunda boldı yaǵın
- 4202 Ol özi pālvān irdi ǵıǵǵan atı
Bilerdi ǵayrat küçin ‘arab ḥalǵı
Arǵasın hīçbir yerge tikizmegen
Dünyānıñ ǵançā pālvān ādemzādı
- 4203 Rekkāne resûlğa aytdı yā Muḥammed
Düşmeni sindür musen ‘Uzzā men Lāt
Peyǵamber ‘arabğa aytdı iras irür
Köñlümde düşmenim yok olar şıfat
- 4204 Ol aytdı yā Muḥammed miniñ birlen
Bol yerde bir mertebe küreşgilsen
Ḥudāyıñ küçli bolsa sin yaǵarsın
Lāt ‘Uzzā yardım itse yaǵayın min
- 4205 Resûl hem anıñ sözün ǵabûl aldı
Çol yerde ikevi hem tayarlandı

Küreşip küç ğayretin körmek üçün
Biline birbiriniñ qolun saldı

4206 Peyğamber bir mertebe kuvvet kıılıp
Yağıtdılar Rekkāneni yirge urup
Ġāfil de yā Muḥammed min kittim dip
Uşlasdı yubarmasdan yene turup

4207 ‘Arabqa tebr almaqqa qoymay çeme
Köterip yer yüzine urdı yene
Rekkāne tura kilip bāz uşlastı
Ġāfillik yağıldım dip bolup maña

4208 Üçünçi küresgende yene turup
Oturdı kökregine yerge urup
Urnıdın ğamgīn bolup tura kildi
Resūlnıñ ğayratına taḥsīn kıılıp

4209 Rekkāne resūlğa aytdı bol türli söz
Seniñ min üç mertebe uçradım kız
Sığınğan öz Ḥudāyıñ yardımliq kıyp
Özimni ḥayāl kılmaysın yıqtıñ tiz

4210 Bol yaqğan ḥaqqıñ üçün qūylarımnan
Otuzın alıp kitgil bireyin min
Rekkānga resūl aytdı ḥaqqım üçün
Almaymin ḥācetim yok qūyıñ birlen

4211 Allāhniñ birliğine bol iqrār
Hem mini resūli dip eyle izhār
Ol aytdı dīniñ bir ḥaqq ikenlikğa
Körsetgil qaysı türli mu‘cizeñ bar

B: 364; T2: 374

4212 Bir dıraḥt yaqın yerde turar idi

Peygamber munda kil dip āvāz birdi
 Barçasın tamurınıñ yirdin üzüp
 Aldına peygamberniñ dıraht kildi

4213 Rekkāne peygamberğa aytdı yene
 Urnına qayıp barsın aytkıl aña
 Ol dıraht öz urnına qayıp bardı
 Kirgizip tamurların yerge heme

4214 Ol aytdı dīniñ bir haqqıtur min bilip
 Bol küni kelme aytsam min hem kirip
 Rekkāne qorqğanıdın kirdiler dip
 Aytadur işitgen halk ta' na kılıp

4215 Çol üçün kirmegeymin dīnge hergiz
 Öz kilgen yoluñ birlen qaytabir tiz
 Bol bolğan vāqı' anı aytkanıñda
 Söylegil yıqtım dimey bir türli söz

4216 Peygamber bol sözni aytdı Rekkāneğa
 Yalğan söz harām irür aytmaq maña
 Sorasa berin qoymay aytadurmin
 Bol bolğan vāqı' anıñ barın heme

4217 Ol aytdı mundın burun sözni yalğan
 Bir merte yeriñ yok be āğzıña alğan
 Rekkānğa Resül aytdı yalğan töhmet
 Hīç vaqtde şadır bolmas peygamberden

4218 Rekkāne muni iştip hayrān qaldı
 Resülniñ haqqılığına köñli nāndı
 Hıday bir sin resül-i bir Haqqsin dip
 Kelme şehadetni āğzına aldı

- 4219 ‘Arz itip resûlğa aytdı qoyıñ barın
 Birgenim iħtiyārın sizge anıñ
 Hāhlagan urnıñızğa şarf itıñız
 Mundın soñ daħlim yoħ hıçbir miniñ
- 4220 Peyğamber Regāneğa aytdı yene
 Almaqğa hācet irmes qoyıñ maña
 Ehl-i ‘iyāl evlādıña naşīb bolur
 Afarğıl öz cayıña barın heme
- 4221 Biri bol mu‘cizeniñ eyley izhār
 Enesden ibn MālİK naqlıyāt bar
 Fāṭıma öz kızınıñ hānesine
 Bir küni barıp kirdi şāh-ı ebrār
- 4222 Fāṭıma aqlıgıdın kıyp şikāyet
 Ṭa‘āmı yoqlıgını eyledi yād
 ‘İlācsız üç taş bağlap qoyup bin dip
 Taşların körsetdiler uça fırsat
- T2: 375 4223 Közidin resûl-i Hudā aqızıp yaş
 Köterdi üstündeki köylegin bes
 B: 365 Tört küni aç içmegen sebebi üçün
 Qarnına bağlap qoyğan irdi tört taş
- 4224 ‘İlācsız taşqarığa kitip qaldı
 Qanday ğıyp ṭa‘ām tapmaq oylanırdı
 Qudūqdan māl suğarğan bir ‘arabnıñ
 Aldına resûl-i Hudā yaqın bardı
- 4225 ‘Arabğa resûl aytdı hıdmet bar me
 Qılayın ṭa‘ām birseñ bolsa her ne
 Ol aytdı üç ħurmadan biredürmin
 Qudūqdan tartqanıñğa her bir qoğa

- 4226 Resûl hem ol sözine rızâlanıp
 Ƙudûƙdan su ıƙardı ƙoĝa salıp
 Bir tartƙan ƙoĝasınıñ haƙƙısına
 Hûrañ ƙıyp özi yidi üç hurma alıp
- 4227 Andın soñ su tartmaƙĝa meşĝüllendi
 Ƙudûƙdan sekiz ƙoĝa su ıĝardı
 Yene de salĝanında cib üzülep
 ıĝmasdan salĝan ƙoĝa suda ƙaldı
- 4228 Peyĝamber ĝayrân bolup turur irdi
 ol vaƙtde māl igesi ‘ arab kildi
 Ƙoĝanı su tübine taşladıñ dip
 Resûlĝa ƙolı yetip dışnam birdi
- 4229 Kitmegin peyĝamberniñ köñli ĝalâp
 Hûrmânı yigirmi dört birdi sınap
 Ƙudûƙĝa resûl-i Hudâ ƙolun saldı
 Ƙoĝanı almaƙ üçün eylep taleb
- 4230 Tirañi uzun irdi ƙana ƙula
 İçine tüşgenlerin alabilmes
 Peyĝamber ƙolın salıp ƙoĝanı aldı
 Mişâli yakın yerde turĝanĝa oĝşaş
- 4231 ‘ Arabĝa ol ƙoĝasın alıp birip
 Şehrge yürüp kitdi yolĝa inip
 Ol ‘ arab taşsın itip ĝayrân ƙaldı
 Resûlden zâhir bolĝan munı körüp
- 4232 Oylandı bol imesdür bîkâr kişi
 Her kimniñ munday iske kilmes küçi
 Aytolĝan Muĝammed dip peyĝamberniñ

Bol bolğan mu‘ cize min kılğan isi

4233 Peyğamber atı aytolğan ol bolğanda
Bir günāh kiçilmeytün boldı munda
Qoğanı tüşirgenge qolum yitip
Til birlen dıñnam itip aytdım her ne

T2: 376

4234 Bol işim kiçilmeydi ‘ özr birlen
Kiseyin öñ qolumnı günāh kılğan
Şāyedge ‘ afv itse ‘ aceb irmes
Aldına bol aqvālmin barayın min

B: 366

4235 Hāyālğa usı türli köñli barıp
Öñ qolun fıçak birlen kisip alıp
Artınan peyğamberniñ barmaq üçün
‘ Arab hem özin kitdi yolğa salıp

4236 Peyğamber andın burun şehrge inip
Fāṭıma hānesiğa yene kilip
Qızı min Ḥasen Ḥüseyn ferzendine
İgilip oturardı hurma birip

4237 ‘ Arab hem dāḥil boldı Medīneğa
Yoluqtı Bekr ‘ Ömer Selmān aña
Alardan peyğamberni suāl itip
Ötümdi aytıñız dip cāyın maña

4238 ‘ Arabnı Selmān başlap alıp kildi
Kilgenin içig urup haber birdi
Fāṭıma peyğamberniñ ruḥşatımın
İkevin taşqarığa çığıp kördi

4239 Qarasa bir ‘ arabtur qol kisilgen
Kisgenin bir qoluna alıp turğan

Közidin dāne dāne yaşı ağıp
A‘ zāsı kiyimleri kıp kızıl kan

4240 Fāṭıma alarğa aytdı haberdār kıl
Qalayça vāḳı‘ bolğan ḥādiṣe bol
Ma‘ lūm ğıyp Selmān aytdı bol ‘ arabnıñ
Oḥşaydı ‘ arzı bargā çıkısa resūl

4241 Fāṭıma ḥānesiğa kaytıp indi
Bolarnıñ aḥvālinen haber birdi
Resūlnıñ taşkarığa özi çığıp
‘ Arabnıñ qol kisilgen ḥālin kördi

4242 Peyğamber ‘ arabğa aytdı qanday bol is
Qollarıñ men körgende irdi dürüs
‘ Arz itip ‘ arab aytdı yā peyğamber
Min kıldım bī edeblik sizge cumus

4243 İlgerki günāhım üçün sizge kılğan
Qolumnı özüm kisdim fıçaq birlen
Bilmegen ol işimni kiçiñiz dip
‘ Özr itip aldıñızğa kilipturmin

4244 Peyğamber ‘ arabğa aytdı kiçtim anı
Köñlümnen ḥorsend bolğıl çıktı barı
Ol aytdı bir Ḥudānı bir Ḥaqq bilip
Yubargan resūli dip aytay sini

4245 Kisilgen bol qolumnı tüzetiñiz
Bulunsın ilgerkidey körmekge köz
Urnına kisgen qolun resūl koyup
Qolımin tesmiye itip sıfadı tiz

4246 Çol zamān kisilgen qol şıḥhatlandı

Hîç âdem bilmetuğun bolup qaldı
 Ol ‘ arab îmân itip dînge kirip⁹⁴
 Şehâdet kelmesin ağızına aldı

B: 367

4247 Anası kilip irdi qasına irip
 Bol türli mu‘ cizeni zâhir körüp
 Allâhnıñ birlik atın ağızına aldı
 Peyğamber-i bir haqqısın dip dînge inip

4248 Bol irdi yene biri mu‘ cizeniñ
 Bir kâfir ebû Cehil qoyğan nâmın
 Resûlğa evvelinen âhirğaça
 Biledi düşmenliğin her kim anıñ

4249 Tivesin bir faqîrniñ Cehl alıp
 Bahâsın algıl didi öyden barıp
 Öyine barganan soñ fulun birmey
 Qaytardı ilgerki aytқан sözün tanıp

4250 Ol faqîr ‘ ilacı yoq qayıp kitdi
 Beytu’l-lâh harem şerîf içne indi
 Ol câyda qureyşlerniñ ketesiniñ
 Barçası şöhet itip otur irdi

4251 Alarğa faqîr kilip aytdı hâlin
 Cehilniñ fulın birmey turğanların
 Öziniñ garıbliğin ma‘ lûm itdi
 Haqqımnı alıp bir dip sizler miniñ

4252 Qureyşler faqîrğa aytdı kıyp maşğara
 Bizlerde afarmaqğa yoqtur çeme
 Muhammed at qoyulğan bir âdem bar
 Fuluñnı alıp birer barsañ aña

⁹⁴ Kirib: kirdi B

- 4253 Ol faķır ķureyşlerden munı iştıp
Aldına peygamberniñ özin iltip
Fulumnı Cehl birmey kildim didi
Ķureyşniñ aytķanların ma' lüm itip
- 4254 Peygamber faķırğa aytdı irgil mağan
Cehlden fuluñnı alıp birey sağan
Munı dip ebū Cehil öyine kip
Bildirdi içig urup uşol zamān
- 4255 Cehl hem taşķarığa çıǵıp kildi
Resūlnı kilip turğan közi kördi
Merhabā ebū'l-Ķāsım köñliñizge
Ķay türli cumus alıp kildiñ didi
- 4256 Cehlge resūl aytdı bol faķırden
Suda ğıyp bir tiveni alıpdur sin
Cumusım tivesiniñ satķan fulun
Tiz birgil afarmakga kiliptürmin
- 4257 Resūlden ebū Cehil munı iştıp
Toķtalmay içgerige qaldı kitip
Faķırniñ fulın egip sınap birdi
Ta' zīm ğıyp peygamberğa ' özr itip
- 4258 Peygamber öz cāyına qayıp yandı
Aldına ķureyşlerniñ faķır bardı
Siz mağan yaķşı ādemni aytdıñız dip
Ful alğan ' özr sözün aǵzına aldı
- 4259 Ķureyşler hayrān qaldı munı körüp
Cehlge bol sözni aytdı barı kilip
Muħammed faķırni irtip barganında

T2: 378

B: 368

Ne üçün sen yubardıñ fulun birip

- 4260 Alarğa Cehl aytdı bol haberdār
Yaşıyıp yalğan itmek imes derkār
Muhammed faķırni irtip içik urup
Bildirip kilgenligin tururdılar
- 4261 Min sögüp kaytarğalı çıķıp irdim
Basında bir ejderhā anıñ kördim
Bir türli yemān aytsam ol ejdehā
Özimni yutadı dip havfķa kildim
- 4262 Qorqğannān ol faķırniñ birdim fulun
Uşbudur haķıķati bilgil munıñ
Bolmasa Muhammedniñ hıçbir vaķtde
Aytķanın kılmaydurmin alıp tilin
- 4263 Biri bol bir za‘ıfe bir kāsēni
Aldına peyğambēniñ kiltürdi anı
Hediyeniñ tarıķımin alıp kilgen
‘Aselmin tola irdi tamām barı
- 4264 Peyğamber ol hediyesin qabūl kördi
Kāsēni kiyin al dip cevāb birdi
Bir kūni öz kāsēsin almaķ üçün
Öyine peyğambēniñ hātūn kildi
- 4265 Kāsege hātūn kilip nażar salsa
‘Aseli içindeki turur barķa
Peyğamber ni sebebdin yemedi dip
Köñlünde hafalandı artıķ anķa
- 4266 ‘Arz itdi peyğamberğa hātūn kilip
Yemesden bol ‘aselni qayıp birip

Könlüñiz şebhelengan bal kim bolğay

‘Arz kūy bir düşmenniñ tiline irip

4267 Bolmasa bī edeblik mindin ötüp
Yemekden saqlandıñız perhiz itip
Yā resūl ne sebebdin qaytardınız
Qay türli könlüñizğa hayāl yitip

4268 Hātūnga āvāz kılıp aytdı resūl
Alğanmin ol hediyeñni eylep qabūl
Kāseniñ qayta tolup turmaqlığı
Haqq yolğa hayr itgeniñ sebebi bol

T2: 379

4269 Öyüñe bol ‘aselni sin alıp bar
Evqāt kıyp evlādıñmin oturuñlar
Allāh üçün qaysı bende hayr eylese
Rızqısın giñ kıladı Haqq bir ü bār

4270 Hātūnga munı iştip şādlıq yitdi
Kāseni ‘aselimin alıp kitdi
Öziniñ evlādımın birge oturup
Barçası anıñ birlen hūreñ itdi

B: 369

4271 Ol ‘asel öz urnıdın bolmadı kem
Yegenmin tavsılmastı anı her dem
Kāsedden bir niçe vaqt ‘aselni yip
Yürdiler faqırlıkdin oylamay gam

4272 Bir küni ol kāsedden ‘aselni alıp
Haqādan bir idisqa qoydı salıp
Andın soñ ‘adātımın yegeninde
Ol ‘asel edā boldı tamāmlanıp

4273 Ol hātūn munı körüp qayğılandı

Bol işdin peygamberğa haber bardı
 Aşhâbқа öz mübârek lafzı birlen
 Bildirip uşbu sözni ağızına aldı

4274 Eger de avdarmasa ol kâseni
 Edâ ğıyp tavısmastı hıçkim anı
 Bol dünyâ âhir bolup bitgeninçe
 Turardı tola bolup bolmay kemi

4275 Biri bol resûl-i Hudâ Hayber barıp
 Uruşup âhirinde boldı ğâlib
 Aşhâblar cehûdlerniñ mâllarınıñ
 Barçasın talan kılıp kildi anıñ

4276 İçinde bir qara işek birge kildi
 Körmekge formı ârtıq selv irdi
 Aldına peygamberniñ yakın turup
 Ta' zîm ğıyp öz lafzımın selâm birdi

4277 Ol aytdı ' arzım tiñle ey şehryâr
 Ceride ibn Şehâb atımdurlar
 İlgerki ecdādımniñ barçasının
 Üstüne minip irdi her peygamber

4278 Min qalğan ol evlâddan idim yalguz
 Âhirniñ peygamberi siz irürsiz
 Bol küni ğâlib bolup Hayberni alıp
 Sebeb bin öziñizge uçradım kız

4279 Ecdādım aytқан iken naql kılıp
 Neslimnen yetmiş ferzend miniñ toğup
 Vaqtinde peygamberlik qılğanlardan
 Yetmişi yüredür dip anı minip

T2: 380

4280 Āḥirin āḥir zamān peygamberi
 Vaḳtinde digen iken mingey anı
 Ol sözni ızḥār itgen ecdādımñıñ
 Evlādı yetmişinçididür mini

4281 Āḥirgı siz peygamber ol aytolğan
 ‘Arz itip öziñizden tileydürler min
 Üstüme minmeklikni qabül alıp
 Yürseñiz suvar bolup miniñ birlen

4282 İşekge ızḥār itip aytdı resül
 Bol aytқан müdde‘ aññı kıldım qabül
 Ya‘ fūr dip min özüñe atım birdim
 Qaldırıp ilgeri aytgan atıññı bol

B: 370

4283 Bireyin min özüñe bir cift alıp
 Qosulup anıñ birlen evlādlanıp
 Öz nesliñ bol dünyādan üzülmegey
 Āḥirniñ vaktiğaça bāḳı qalıp

4284 ‘Arz itip ya‘ fūr aytdı şāh-ı ebrār
 Birevmin cift bolmaq imes derkār
 Bilemin siz āḥirniñ resūlisiz
 Kilmeydi sizden kiyin hıç peygamber

4285 İlgerki ecdādlarım naql kılğan
 Āḥiri evlādınıñ min irürmin
 Ciftlenmey bol dünyādan ötsem kirek
 Kisilgey imdi neslim miniñ birlen

4286 Peygamber andın kiyin anı minip
 Yürerdi qayda barsa merkeb kılıp
 Birevni çaqırmaqlıq ḥācet bolsa
 Ya‘ fūrni yubarardı hem buyurup

- 4287 Ol barıp içigine urup başın
Taşkarı çıkarardı öy igesin
Kilsin dip sizni resûl aytadur dip
İmāmin bildürerdi müdde‘ asın
- 4288 Ötgende resûl-i Hudā seferlenip
Ol Ya‘ fūr köp kayğırdı katdı nālıp
Āhīri üç kündin soñ ebū’l-Heşīm
Digenniñ kudūğına tüsti barıp
- 4289 İçinde ol kudūķnıñ kitdi ölüp
Ya‘ fūrniñ şahābeler hālın körüp
Kudūķdan çıkarmasdan defin itdi
Üstüne tofraķ salıp anı kömüp
- 4290 Resûlden bir mu‘ cize uş bu yene
Naql itdi izhār itip ümmü Seleme
Üç ādem peygamberniñ aldına kip
Suāl ğıyp söz soradı barı heme
- 4291 Biri aytdı Halīlu’l-lāh İbrāhīmnen
İşitdim aytasın dip artıkdur min
Kıy türli artıqlıķğa fażilet bar
Ma‘ lūm ğıyp dereceñni körsetgil sen
- T2: 381 4292 Peyğamber ol ādemğa cevāb birdi
Bir Hudā İbrāhīmni Halīl didi
Atımnı habībim dip ‘ arşķa yazğan
Mertebem anıñ üçün artıķ kildi⁹⁵
- 4293 Biri aytdı Mūsānı Allāh kelimim dip
Rāz itip tūr tağında söylesti köp

⁹⁵ Artıķ: atıķ B

Mūsādan artıķ bin dip aytadursin
Bol Һayāl öz köñliñe ҡalayça kip

4294 İras dip cevāb birdi resūl yene
Bir Һudā ƣūr tağında söylesti aña
Қābe ҡavseyn maқāmında ‘arş üstünde
Söylesip selām birdi Allāh maña

4295 Biri aytdı mürsellerniñ ‘İsā biri
Bolardı du‘āsıdın ölüg tiri
Bir Һudā mesīhu’l-lāh atın ҡoyған
Öziñnen kem dip aytdıñ niçüñ munı

B: 371

4296 ‘Alīni resūl-i Һudā Һāzır itip
Bar didi bol ҡavmni ҡabrga irtip
Yūsufniñ Ka‘boğlı mezārı bar
Ölgeñe niçe yüz yıl kitgen ötüp

4297 Ol Yūsuf ‘ulemādur cehūdlarda
Çakırğıl atın aytıp barıp anda
Allāhniñ emri birlen cevāb birir
Tirilip kұrdan çıgıp uşol demde

4298 Һücreden taşқarıға ıqtı ‘Alī
Қasına kilgenlerniñ irdi barı
Yūsufniñ Ka‘b oğlı kabrine kip
Üç merte atın aytıp akırdı anı

4299 Evvelki akırğanda āvāz birdi
Yarılıp ikinçide kūr tebrindi
Yarıқdan üçünçide baş ıқarıp
Қasında turғанlarnıñ barı kördi

4300 Қолımin yüz köziniñ sұrtүp eñin

Āvāz ğıyp turġanlarġa aytdı ħālın
Min Yūsuf atam Ka‘b oġlıdur min
Ma‘lūmdur ‘ulemālīk atım miniñ

4301 Yıl boldı üç yüz toġsan ölgeli min
İşitdim bir āvāznı nidā kılgan
Turdılar āħir zamān peygamberin
Bir ħavm yalġançı dir bolup düşmen

4302 Mu‘cize körsetgil dip taleb kılar
Ķabriñniñ eṭrāfında kilip turar
Peyġamber bir ħaġķlıġın aytkıl didi
İnansun yalġançı dip turġuçılar

4303 Turġanlar ‘Alīge aytdı munı körüp
Aytıñız öz cāyına yatsın inip
Yūsufġa ħazreti ‘Alī ħūş aytıştı
Ķabrinde yatmaġına ruĥşat birip

T2: 382

4304 Ķabrinde yūsuf yatıp ħarār aldı
Bilinmey yarılġan kūr bitip ħaldı
Alarnı dīnge kirdi kirmedi dip
İḥtilāf iki türli naķil bardı

4305 Biri bol mu‘cizeniñ şāh-ı ebrār
Ķasında yoldaş bolup tört çehāryār
At koyġan ebū’l-Heşyem bir aşĥābnıñ
Öyine bir ħarafdın kız kildiler

4306 Bolarnı Heşyem körüp köp siyünüp
Öyine kirgizdiler ‘izzet kılıp
Ĥūş kildiñ cānım fedā sizlerge dip
‘Arż itip uş bu sözni aytdı turup

B: 372

- 4307 Kilgende sizler munda koyup qadēm
Birerlik öyümde yok hıçbir ta'ām
Aç bolup ta'ām tapmay turğan üçün
Qonıqçıma birip irdim barın tamām
- 4308 Peyğamber Heşyemge aytdı sağan beli
Qonıqçıñnıñ hālin körüp kütseñ anı
Cebrāil qonıqçı haqsı toğrusında
Ta' yınlep qança me bar aytolğanı
- 4309 Ta' yınlep aytqanına usunca köp
Havf itdim mırāşda hem bir bolğay dip
Mırāşdan almaqlıqdan hāric boldı
Sebebden aytolmağan ayetde kip
- 4310 Peyğamber eṭrāfına nażar saldı
Körünüp bir ħurma ağaç tik turardı
Ağaçdan meyve yesek ni bolur dip
Heşyemge resūl qarap ağızına aldı
- 4311 'Arz itip Heşyem aytdı ħayru'l-enām
Yoluña fedā bolsun ata babam
Bol ağaç köp yıl boldı ħurma birmes
Quruğan tamurınıñ barı tamām
- 4312 'Alige resūl aytdı kılıp fermān
Aldıma su kiltür dip kāse birlen
Öz ağızın mażmaza ğıyp suğa töküp
Dip aytdı bol ağaçğa alıp bar sin
- 4313 Tübiniñ eṭrāfına koyıl anı
Resūlniñ atqanınça kıldı 'Alī
Çol zamān ol ağaçğa yafraq çığıp
Körünüp zāhir boldı ħurmaları

- 4314 Cengeden ba‘ zıları fısıp turup
Yemekge tayyār boldı ba‘ zı qurup
Resûlmin çehâryârniñ yemegine
Qançasın alıp kildi hâzır kılıp
- T2: 383 4315 Peyğamber yârânımin toyup yedi
Kem bolmay qalbinde turar idi
Aşhâbğa resûl aytdı âhır vaqtda
Sizlerge berer ni‘ met uş bu didi
- 4316 Biri bol Yezîd atlı bir şahâbe
Naql itip uş bu sözni aytdı yene
Bir hâtûn peyğamberğa qarşu kildi
İki aylıq qolunda irdi bir yaş bala
- 4317 Ol hâtûn peyğamberğa düşmen irdi
Her zamân izâ berip rancıardı
Cemâlin peyğamberniñ bala körüp
Es-selâm yâ resûl dip selâm birdi
- 4318 Dip aytdı sin Allâhniñ peyğamberi
Yubardı resûl kılıp halkğa seni
Mübârek öz atıñız Muhammeddür
‘Abdu’l-lâh atañızniñ bolğan nâmı
- 4319 Balağa resûl aytdı izhâr kılıp⁹⁶
Aytasın resülligim qaydan bilip
Bala aytdı min güvâhlık biredürmin
Könlüme ilhâm itip Haqq bildirip
- B: 373 4320 Hem yene Cebrâil kip sizbin birge
Turadur başıñızda uşbu küni

⁹⁶ Kılıp: itip B

Özime haber birip işāret kıyp
Aytđırar bol sözlerni salıp tilge⁹⁷

4321 Hāķķıma du‘ ā kılñız resūl miniñ
Cennetde min bolayın Һızmetgeriñ
Dinge ingen sa‘ ādetge vāşıl bolar
Şekķī dip inmegenniñ koyğay nāmın

4322 Du‘ āğa resūl-i Һudā kol köterdi
Һızmetger bolmaķlığın qabūl kördi
Ol bala süyüñendin āvāz kılıp
Öz rūhın teslim itip cānın birdi

4323 Bol bolğan vāķı‘ anı körüp Һātūn
Resūlden zāhir bolğan mu‘ cizetin
Tilinde kelme aytıp dinge kirdi
Allāhmin peygamberniñ aytıp atın

4324 ‘ Arz itip Һātūn aytdı peygamberğa
Ayturdım izā berip sizge her ne
Yamānlıķ ol fi‘ lime efsūn kılıp
Çol üçün artık irür qayğı mende

4325 Peyğamber Һātūnga aytdı haber birip
Ferişte melekūtlar kökdin inip
Cennetniñ Һullesinen kefeni bar
Yanıñda Hāķķ iznimin turar kilip

4326 Һātūnnıñ Һorsendliğı Һaddın artıp
Bir merte āvāz itdi na‘ ra tartıp
Ervāhī a‘ zāsınan pervāz itdi
Şehādet kelmesin tilinde aytıp

T2: 384

⁹⁷ Aytđırar: aytardı B

- 4327 Ğusl itip şaḥābeniñ ḥātūnları
Resūlmin namāz oḡup aṣḥāb barı
Oḡlının ikevine bir kūr ḡazıp
Buyruḡtı menziline ḡoydı anı
- 4328 Bol ḡad türli peyḡamberde köp mu‘ cizāt
Mu‘ teber kitāblarda eyleḡan yād
Barḡasın tamām ḡılıp aytmāḡlıḡa
Birinde muṣannifniñ bolmaḡan ḡad
- 4329 Her biri peyḡamberniñ her cumusin
Bildirgin ḡārıḡ ‘ādāt ḡılḡan isin
Hıḡ biri tamām itdim digen irmes
Artıḡ köp mu‘ cizesi bolḡan üçün
- 4330 Bolḡanmin ḡanḡa munday mu‘ cize bar
Sınmadı ebū Cehil ol bed gerdār
Her birin işitgende ṣālīḡlerniñ
İmānı küçlik bolup turadurlar
- 4331 Her kiṣi mu‘ cizeḡa bolsa ḡümān
Bolḡanı i‘ tikādde Cehil ḡılḡan
Resūlniñ ḡārıḡ ‘ādet işlerine
Singüçi ṣālīḡlerdür ehl imān
- 4332 Sinmekniñ mu‘ cizeḡa bol delīli
Fıkr itmek lāzım irür oylap munı
Resūlniñ ḡayru’l-beṣer atı bolḡan
Allāhniñ ḡabībıdür yene ḡulı
- 4333 Yoḡdan bar barnı Allāh ber-hem ḡılar
Āsmānda ay minen kün yulduz yürer
Evvelde ḡaṡre sudan peydā bolup
Küllī ḡayy maḡlūḡātdan ferzend turar

4334 Yaralğan mevcūdāt bolup küllī eşyā 'nıñ
 Ƙudretbin halk itgende tamām barın
 Dostı üçün ƙaysı türli is körsetse
 Āsāndur kudretine bir Allāhnıñ

4335 Bolarnı ƙaysı bende köñlüne alsa
 Hudānıñ ƙudretine naẓar salsa
 Öyinde yok ƙanday cumus bolunsa hem
 Ƙılmaƙğa ƙıyın bolmas hıçbir nerse

4336 Yā Allāh ƙullarıña tevfiƙ birip
 Azdırma toğrı yoldan ħālin körüp
 Şālihler ƙatarında urun alğay
 Aytolğan mu' cizeğa köñli sinip

Temmetü'l- kitāb ba' ü'l mülk-ü'l vehhāb

Fī yed-i fakīr Yūsuf ez' afü'l 'ibād

Ve keşīru'l-ı' tikād ü fī yevmi'l-eħad

Temmet

biħamdillāh

SONUÇ

Manzum ve mensur olarak hem telif hem de çoğunlukla tercüme eserleri ile İslâmî Edebiyata önemli katkılar vermiş olan Şâdi Töre Cihangiroğlu 1855 yılında Güney Kazakistan'da bulunan Sozak bölgesinde, han soyundan, asil bir kişi olarak dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarında mollalardan din eğitimi almaya başlar ve Kazakistan'ın en köklü medreselerinde okur. Hem bir din adamı hem de o dönemin en velûd sanatçılarından biri olarak tanınır. Bilhassa Sovyet Rusya'nın İslâmî eserlerine uyguladığı yasakların sebep olduğu netice itibari ile hakkında çok kısıtlı bilimsel bilgiye ulaşabildiğimiz Cihangiroğlu ne yazık ki 1930'larda anavatanından kaçmak zorunda kalan ve Özbekistan'da bir mülteci olarak ölen en ihmal edilmiş Kazak aydınlarından biridir. Mezkûr bilimsel kaynaklarda eğitimi ile ilgili olarak Shayan (1865-1867), Karnak (1868-1870) ve Kökeltaş (1871-1876) medreselerinde okuduğu süre içinde ve ardından ders halkasında bulunduğu hocalarından iyi derecede Arapça, Farsça ve Çağatayca öğrendiği, sonradan kendi eserlerinde de etkisini hissettirecek olan Doğu Klasiklerini, büyük filozofların, tarihçilerin eserlerini ve Arap Edebiyatını bu dönemde okuduğu, mecburen bulunmak zorunda kaldığı Orta Asya'nın farklı bölgelerinde farklı etnik kökenlerden şairlerle tanıştığı ve onlardan da etkilendiği bilgisi geçer. Dolayısıyla dînî ve kültürel bakımdan çok kapsamlı bir altyapıya sahip olarak yetişmiştir.

Kazak toplumu 20. Y.Y.'ın başlarında Kızıl İmparatorluk tarafından sömürgeleştirilmeye çalışılmış, bu dönem Kazaklar için tarih sahnesinde kalmaya çalıştıkları zor bir dönem olmuştur. İnsanları uyarmak ve onlara ilham verebilmek için millî şâirlerin sesleri yükselmiş, “din âlimi, milliyetçi, aydınlanmacı, demokratik” vs. gibi nitelenen ekoller içinde gruplanarak görüşleri ile literatüre yeni bakış açıları kazandırmaya başlamışlardır. Daha çok manevî değerlere bağlı kalmaya çalışan ve İslâm Edebiyatı ürünleri ile kendini yetiştiren şâirler de bu ürünlerden pek çoğunu Kazakçaya çevirmiş, klasik olay örgüleri ile kendi eserlerini vermiş ve “Nazîre” geleneğini başlatmıştır. “Dînî Eğitim” adı ile meşhur olan akım insanların yoğun ilgisine mazhar olmuş, yapılan çalışmalar ve verilen eserler de “Dînî temalı Doğu destanları”, “İslâm Tarihi ve Doğu Kültürü”, “İslâm dînini öven ve müslüman kahramanları anlatan eserler” başlıkları ile gruplandırılmıştır.

İşte Şâdi de tam bu aşamada görünür olmaya başlar. Özellikle doğu klasiklerinden tercüme eserleri ile ön plana çıkan Cihangiroğlu kuru bir çeviriden ziyâde kapsam, fikir, biçim ve olay örgüsü gibi farklı cihetlerden adeta yeni bir eser ortaya çıkarır, ve toplumda nazîre- gû (nazîre yazan) diye anılmaya başlar.

Şâdi Cihangiroğlu'nun pek çoğuna ulaşamasak da özellikle İslâm'ı anlatmak için edebiyatı bir aracı olarak son derece etkin kullandığını ve bu sebepten de Sovyet Rusya'nın yeni nesilleri ona yabancı kılmaya çalıştığını biliyoruz. Bu eserlerden kayıp olmayan bazılarının asılları Kazakistan Cumhuriyet Akademisi Merkez Bilim Kütüphanesi'nde ve Muhtar Omarhanoğlu Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nde saklıdır. Bahsettiğimiz gibi bu eserleri maalesef bir katalog numarasından bile mahrum bırakılmış vaziyette kütüphane depolarında çürümektedir.

Çalışmamızda Cihangiroğlu' nun en hacimli eserlerinden, manzum bir siyer olan “Nazm-ı Siyer-i Şerîf” dil, üslûp ve şekil özellikleri yanısıra dönem özellikleri, coğrafi, sosyolojik ve tarihsel şartlar ekseninde de incelenmiştir. Elde edebildiğimiz sonuçlardan bahsetmemiz gerekirse;

Yukarda bahsedildiği gibi nazîreciliği ile tanınan Cihangiroğlu, araştırma konumuz olan “Nazm-ı Siyer-i Şerîf”de de Mu‘în el-Miskîn'in (Ö. 907/ 1501) “Me‘âricü'n-nübüvve fî medâricü'l-fütüvve” (1462) adlı Farsça eserinden ve Altıparmak Muhammed Efendi'nin (Ö. 1033/ 1623) Me‘âricü'n-Nübüvve'den yapmış olduğu “Altıparmak Siyeri” adı ile meşhur olan tercümesinden istifade ettiğini belirtir.

Biz öncelikle, -kanaatimizce Cihangiroğlu'nun en hacimli eserlerinden olan- “Nazm-ı Siyer-i Şerîf”in Kazakistan Cumhuriyet Akademisi Merkez Bilim Kütüphanesi'nde bulunan bir taş baskı kopyasına ulaştık. Ardından 2003 yılında Almatı'da Aris Yayınevi tarafından 384 sayfa olarak basılmış matbu hali ve İstanbul'da Kazak bir aileden yine bir taş baskı kopyası elimize geçti.

Eser, Kazak Edebiyatında, halk arasında çok beğenilen, toplantılarda okunan ve ezberlenen “Kıssa Dastan” diye tabir edilen türde, Halk Edebiyatı'nın en sevilen biçimi olan “Koşma” nazım biçiminde, pek çok vezin kusuru ile beraber 11'li hece ölçüsü ile, kafiyelemede “kulak için kafiye” düstûru ile sadece ses benzerliğine dikkat edilerek yazılmıştır. Zaten Hz. Peygamber'in (sav)

hayatını öğretmek amacı ile ve sanatsal kaygıların olamayacağı bir mecburiyet ortamında yazılan 108 adet bölümün ihtiva ettiği 4336 dörtlük gibi yüklü hacimde bir eserde farklı bir yaklaşım da beklenemezdi.

Çağatayca olarak kaleme aldığı eserinde -özellikle hadis ve ayet iktibaslarında- Arapçayı, Farsçayı ve ana dili olan Kazakçayı da rahat bir şekilde kullanan Şâdi, almış olduğu eğitim ile bu yoğunlukta bir eseri yazabilecek düzeyde idi. Fakat bizim ulaştığımız gayri resmî bilgiler ve halk arasındaki söylentiler ona “geceleri hiç uyumadığı, hiç hastalanmadığı, kerametlere haiz bir evliya olduğu” gibi tipik olağanüstü haller yükleme çabasıdır. Şâdi kendisi de bu hatayı yapmış, sahih hadislerde hiç göremediğimiz insanüstü bir peygamber anlatmıştır. Fakat dilinin tatlılığı ve Peygamber sevgisini okuyucuya aktarımındaki anlamlı çaba bizim de dönüp dönüp okumamıza sebep olmuştur. Burada Doğu Türklüğünün Millî Destanlarımızdan tanıdığımız kahramanlarımıza gösterdikleri ilgi ve hayranlığın da etkisi olduğu kanaatindeyiz.

Yukarda bahsi geçen dilleri son derece rahat bir biçimde kullanırken akıcı, sade ve samimi bir üslup sergilemiş, yerel söyleyişler, bolca gerçekleşen karşılıklı konuşmalar, deyimler ve atasözleri ile zenginleşen öğretici anlatım eserin tamamına hakim olmuştur. İşte bu tarz da Nazm-ı Siyer-i Şerîf’in her kesimden Hz. Peygamber’in hayatını okumak, anlamak ve öğrenmek isteyen insana rehber kaynak olabilmesini sağlamıştır.

Hz. Peygamber’in (sav) biyografisi gibi algılanabilecek siyer pek çok tasvir ve tahlil ile okuyucunun mekânı ve insanları gözünde canlandırabilmesini kolaylaştırır. Özellikle son bölüm olan Allah rasûlü’nün sıfatlarının her cepheden anlatıldığı kısımda adeta ortamın içindeymiş gibi hissedilir. Ayrıca olaylar kronolojik olarak değil, okuyucunun dikkatini devamlı açık tutabilmek için geri dönüşlerle, olayların içinde başka hikayeler anlatıp tekrar başa dönme şeklinde olmuştur.

Siyer Hz. Peygamberin vefatı ve başta kızı Hz. Fatıma olmak üzere sahabenin yaşadığı üzüntünün ve Hz. Peygamberin güzel ve kâmil sıfatlarının anlatıldığı bölüm ile sona erer.

Cihangiroğlu 108 bölümde düzenlediği siyerinde bölüm başlıklarını genellikle önemli olaylardan, ilk müslümanların yaşadıklarından, İslâm’ın

yayıllışına yön veren önemli gazalardan, kalelerin fetihlerinden seçerek ilgiyi yüksek tutmayı hedefler. Bu arada bölüm içinde o zamanlarda meydana gelen diğer olaylar ya da farz olan bir ibadet, ya da önemli birinin vefatı gibi bir hadise de anlatılır. Dolayısıyla bir olayı merkeze alarak okuyucunun, dinleyicinin zihninde bütüncül bir şema çizerek sürecin kopmadan devamlılığı sağlanmış olur. Cihangiroğlu eser boyunca hem edebî kabiliyetindeki kudret, hem de tarihî olaylara ve Hz. Peygamberin hayatına olan vukûfiyeti ile dikkat çeker.

Nazm-ı Siyer-i Şerîf manzum olması, dilinin sadeliği ve betimlemeler eserin akılda kalabilmesini sağlar. Bizim ikinci taş baskı kopyayı aldığımız İstanbul'daki ailenin büyükannesi de Kazakistan'da iken akşamları toplanıp “Siyer” i okuduklarını, çocukluktan itibaren ezberlemeye başladıklarını, “Siyer”i ezberlemiş olmanın bir saygınlık ölçütü olduğunu söylemişti.

Çalışmamızda Osmanlı sınırları içinde kaleme alınan siyerler ile de karşılaştırmaya ve ortak- farklı yönlerini tesbit etmeye çalıştığımız “Nazm-ı Siyer-i Şerîf” ve Cihangiroğlu'nun bulunacak diğer eserleri İlahiyat araştırmacılarının olduğu kadar özellikle geçiş dönemi dili kullanılması hasebi ile dil araştırmacılarının da dikkatini çekecek ve kaynak oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

A. İbragimova, Muhammed Yakub Çingi: *Kelür-Name*, SSR Fen Neşriyatı, Taşkent, Özbekistan, 1980.

ABDİGAPBAROVA Zhanar, Gultas Kurmanbay, “The Peculiarities Of The Works Of Religious And Enlightening Poets In Kazakh Literature”, **ELLTA- 3 International Conference on Leadership & Learning in the Asian Century**, (Kazak Edebiyatında Dindar ve Aydın Şairlerin Eserlerinin Özellikleri, Asya Yüzyılında Liderlik ve Öğretim Uluslararası Konferansı)2014, S. 310, sf. 85.

ABDİGAPPAROVA Zhanar, “Religious Enlightening and Poet Shadı ın Kazakh Literature, (Kazak Edebiyatında Dînî Aydınlanma ve Şair Şâdi)”, **Science and World**, C. 2, 2015, s. 10- 15.

ADİLBAJEV Alau, “Çarlık Döneminde Kazak Topraklarında Yürütülen Ruslaştırma Faaliyetleri”, **Bilig**, Ankara 2002, Sayı: 23, s. 67- 90.

AK Murat, *Şair ve Peygamber- Na’t Geleneğinde Hz. Peygamber İmgesi*, Ketebe Yayınevi, İstanbul, 2019.

AKALIN Haluk Şükrü, “Ebu’l-Hayr Rûmî”, **TDVİA**, İstanbul, 1994, C. 10, s. 360-362.

AKAR Metin, “Türkiye ile Kazakistan’ın Yazılı Eski Edebiyatlarında Ortak Konulu Eserler”, **Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl konulu 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, C. 1, 2010, s. 31-42.

AKAR Metin, *Manzum Mı‘râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

AKKUŞ Mehmet, *Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)’nin Hayatı ve Eserleri*, MEB Yayınları, Ankara 1998.

ALGAR Hamid, Ali Alparslan, “Hüseyin Baykara”, **TDVİA**, 1998, C. 18, s. 530-532.

AMANCOLOV K.R., *Türkî Halklarının Tarihi*, Almatı, 2005, C. 3.

ATALAY Besim, *Abuşka Lugati veya Çağatay Sözlüğü*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1970.

BANG Willy, Reşit Rahmetî Arat, Nurer Uğur, *Oğuz Kağan Destanı*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2012.

BARAN Cemile Kınacı, “Alaş’ın Edebî Mirâsı: Alaş Edebiyatı”, **Türk Yurdu**, S. 372, Ağustos 2018, s. 61-67.

BARS Mehmet Emin, “Manas Destanı’nda İslamî Unsurlar”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, yıl 2, S. 1, 2014, s.450-462.

BARTHOLD Vasilij Viladimiroviç, “Çağatay”, **İslam Ansiklopedisi**, 1945, C.3, s. 267.

BİLGİN Azmi, “Muhâkemetü'l- Lügatayn”, **TDVİA**, İstanbul, 2005, C. 30, s. 397-398.

BİLGİN Azmi, “Tekke Edebiyatı”, **TDVİA**, C. 40, İstanbul, 2011, s. 381- 384.

BORATAV Pertev Naili, "Koşma", **İslam Ansiklopedisi**. C. 6, s. 876- 880.

BURMAOĞLU H. Bilen, **Bursalı Lamii Çelebi Divanı'ndan Seçmeler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Bursalı Mehmet Tahir, haz. İsmail Özen, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, 1915.

BURSALI Mustafa Necati, “Hicret”, **Sur**, İstanbul, Ocak 1981, s. 6.

CAFEROĞLU Ahmet, “Çağatay Türkçesi Gelişmesi ve Karakteri”, **Türk Dili Tarihi**, C. 2, İstanbul, Enderun, 1984, s. 195-229.

CÂFEROĞLU Ahmet, **Kâşgarlı Mahmut**, MEB, İstanbul, 1999.

Celâleddin Süleyman, **Mevlûd-ı Cenâb-ı Ali**, Mahmud Bey Matbaası, Dersâdet, 1891.

ÇAKIROĞLU Tuba Onat, “Ahmed Yesevî'nin Klâsik Türk Edebiyatı'na Tesiri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Haziran 2016, C.9, S. 44, s. 164- 172.

ÇAVUŞOĞLU Mehmet, “Kanunî Devrinin Sonuna Kadar Anadolu'da Nevâyî Tesiri Üzerine Notlar”, **Gazi Türkiyat Dergisi**, Bahar, S. 8, 2011, s. 23-37.

ÇELEBİOĞLU Âmil, **Muhammediye I-II**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

ÇELEBİOĞLU Âmil, **Türk Edebiyatı'nda Mesnevî (Türk Mesnevî Edebiyatı-Sultan II. Murad Devri 824-855/1421-1451)**, Kitabevi Yay., İstanbul, Ağustos 1999.

ÇELEBİOĞLU Âmil, **Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler**, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB Yayınları, İstanbul 1998.

ÇETİN İsmet, **Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1997.

ÇETİNDAG Yusuf, “Ali Şir Nevâyî'nin Osmanlı Şiirine ve Kânûnî Sultan Süleyman'a Tesiri ve Sebepleri Üzerine”, **Osmanlı Araştırmaları**, S. 26, İstanbul, Aralık 2005, ss. 223-235.

DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.

DİA, “Kutadgu Bilig”, **TDVİA** Ankara, 2002, C. 26, s. 478- 480.

DİLÇİN Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 12. baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2019.

DURGUT Hüseyin, **Şeyh Süleyman Efendî-i Buhari Lügat-ı Çağatay ve Türki-i Osmani (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 1995.

DURMUŞ İsmail, “Mevlid (Arap Edebiyatı)”, **TDVİA**, C. 29, Ankara, 2004, s.480-482.

ECKMANN János, “Çağatay Edebiyatının Son Devri (1800-1920)”, **TDAY-Belleten**, 1963- 1964, s. 121-156.

ECKMANN János, **Çağatayca El Kitabı**, çev. Günay Karaağaç, Kesit yay, 2013, İstanbul.

ELMALI Hüseyin, “Hasan bin Sabit”, **TDVİA**, 1997, C. 16, s. 399-402.

ERASLAN Kemal, “Ahmed Yesevî”, **TDVİA**, Ankara, 1989, C.2, s.159-161.

ERASLAN Kemal, “Çağatay Edebiyatı”, **TDVİA**., 1993, C. 8, s. 169.

ERASLAN Kemal, “Lutfî”, **TDVİA**, Ankara, 2003, C.27, s. 231- 233.

ERASLAN Kemal, **Ali Şir Nevâyî, Mîzânü'l-Evzân**, TDK Yayınları, Ankara, 1993.

ERCİLASUN Ahmet Bîcan, **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

ERŞAHİN Seyfettin, “Türklerin Hz. Muhammed Hakkındaki İlk Bilgi Kaynaklarından Kısas-ı Enbiyalar: Kısas-ı Rabguzi Örneği” **Diyanet İlmi Dergi**, Hz. Muhammed Özel Sayısı, Ankara, 2000, s. 197.

FAYDA Mustafa, “Siyer ve Megâzî”, **TDVİA**, C. 37, İstanbul, 2009, s. 324- 326.

FAYDA Mustafa, “Târihu'l- Ümem ve'l- Mülûk”, **TDVİA**, İstanbul 2011, C. 40, s. 92-94.

GÖMEÇ Saadettin Yağmur, “Sovyet Rusya Döneminde Kazakistan”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, C. 124, S. 245, Mart- Nisan 2020, s. 405-420.

GÜLENSOY Tuncer, “Atabetü'l- Hakayık”, **TDVİA**, İstanbul, 1991, C. 4, s. 50, 51.

GÜZEL Abdurrahman, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı**, Akçağ Yay., Ankara 2018.

HAKİMÎ Muhammed Rıza, **İslâm Bilim Tarihi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1999.

HAYİT Baymirza, **Türkistan Rusya ile Çin arasında: 18.- 20. Asırlarda Ruslar ve Çinlilerin İstilaları Devrinde Türkistan Millî Devletleri ve Millî Mücadeleleri Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enst., Otağ yay., Esir Türk İlleri Serisi, Ankara, 1975.

HAZER Dursun, **H. Peygamber'in Şairleri**, Hititkitap Yay., İstanbul, 2008.

HİZMETLİ Sabri, "Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünyü ve Bugünü", **İstem**, S.17, 2011, s. 40.

HİZMETLİ Sabri, S. Yoldaşov, **Kazakistan Tarihindeki Ordabası Devri**, Almatı, 2004.

HOCA Nazif, "Altıparmak Mehmet Efendi", Süleyman Demirel Üniversitesi, **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1995, S.2, s. 32.

İbn İshâk, "**Sîretü İbn İshâk**", der. Muhammed Hamidullah, çev. Selahattin Yıldırım, Ankara Okulu Yay., 2021.

İSEN Mustafa (edt.), **Şair Tezkireleri**, Grafiker Yayınları (Derleme), Ankara, 2011.

İSEN Mustafa, **Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar, Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri, Akdağ Yayınları, Ankara, 1997.

İZ Fahir, **Eski Türk Edebiyatında Nesir**, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1964.

JOLSEYİTOVA M.A., **Kazakstandağı Musılmandık Bilim Beru Juyesinin Tarihinen** (Kazakistan'daki Müslüman Eğitim Sisteminin Tarihinden), Almatı, 2004, s. 44.

Joseph Thury, "Orta Asya Türkçesi Üzerine Tetkikler", Çev. Ragıp Hulusi, **Milli Tettebular Mecmuası**, C. 1, S. 2, Matbaa-yı Amire, İstanbul, 1915.

KABAKLI Ahmet, **Türk Edebiyatı**, Türkiye Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1967.

KAFALI Mustafa, "Ebu'l- gazî Bahadır Han", **TDVİA**, İstanbul, 1994, C. 10, s. 358- 360.

KAHRAMAN Alim, "Taş Basmaları", **TDVİA**, İstanbul 2011, C. 40, s.144- 145.

KALAN Ekrem, **Cungar Hanlığı'nın Siyâsî Târîhi**, Türk Tarih Kurumu, 2008.

KAMAN Sevdâ, "Şeyh Süleyman Efendi ve "Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî"ye tanık olarak katkıları", **Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Eylül 2019, s. 69-97.

KAPAĞAN Enver, Yılmaz Bacaklı, "Alaş Orda Dönemi Kazak Edebiyatında Aydınlanma ve Millî Bilincin Yeniden İnşası", **Journal of History Culture and Art Research**, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, C.9, S.2, Haziran 2020, s. 2501- 2510.

KARA Funda, Muhammed Ya'küb-ı Çîngî; Zebân-ı Türkî (Kélür-Nâme) İnceleme-Metin-Dizin, Fenomen Yay, Erzurum, 2011.

KARAHAN Abdülkadir, “Hz. Hatîce Mevlidi”, **Milletler Arası Arap ve İslam Tetkikleri Kongresi**, Göttingen, 1974.

KARAHAN Abdülkadir, **Türk Kültürü ve Edebiyatı**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.

KARAIŞMAİLOĞLU Adnan, “Altıparmak Mehmet Efendi”, **TDVİA**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 542.

KARGI ÖLMEZ Zuhul, “Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 9, 2007, s. 173-219.

HITCHINS, Keith “Kazaklar”, **TDVİA**, C. 25, Ankara, 2002, s. 131- 132.

KESİCİ Abdul Kayyum, “Tam Bağımsız Kazakistan”, **Yeni Forum**, C. 12, S. 260, Ankara 1991, s. 43- 50.

KESİCİ Abdul Kayyum, **Dün, Bugün ve Hedefteki Kazakistan**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.

KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Büyük Türk Edebiyatı Tarihi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1964.

KOÇ Kenan., İşina Almagül., Korganbekov Bolat, **Kazak Edebiyatı**, C. 1, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.

Komisyon, **Köne Devirden Kazırgı Küнге Deyin Kazakistan**, **Jane Kazaklar**, Almatı, 1994, (En Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar), Çev. Abdulvahab Kara, İstanbul 2007.

KOTAN Hüsna, “Ferheng-i Türkî-i Çağatâ-i be Fârisî”, **Kesit Akademi Dergisi**, 2020, S. 22, s. 183- 193.

KÖKSAL Fatih, “Nazîre”, **TDVİA**, C.32, 2006, s. 456- 458.

KÖKSAL Fatih, **Sana Benzer Güzel Olmaz- Divan Şiirinde Nazire**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

KÖPRÜLÜ Fuad, “Çağatay Edebiyatı”, **İslam Ansiklopedisi**, 1945, C.3.

KÖPRÜLÜ Fuad, **Ali Şîr Nevâî**, Türk Tarih Kurumu, İstanbul, 1941.

KÖPRÜLÜ Fuad, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2016.

KÖPRÜLÜ Fuad, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976.

KUT Günay, “Ali Şîr Nevaî”, **TDVİA**, 1989, C. 2, s. 449-453.

KUUSAİNOVA Meiramgul, Zhanar Abdigapparova, “The Image of Historical Figures in Kazakh Literature”, **International Journal of Social Science and Humanity**, (Kazak Edebiyatında Tarihi Şahsiyetlerin İmgesi, Uluslararası Sosyal Bilimler ve İnsanlık Dergisi), Haziran 2016, C. 6, s. 437- 455.

KUZUBAŞ Muhammed, “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrahim, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 1, S. 2, 2008, s. 304.

LEVEND Agah Sırrı, **Ali Şir Nevâî Hayatı- Sanatı- Kişiliği**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1965.

Massad Süveylim, **Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişam'ın Siyer'inin Türkçe Tercümesi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1982.

MAUKHARA Yerkinay, **Siyasî ve Kültürel Açidan Kazak Hanlığı (1456-1731)**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011.

MAZIOĞLU Hasibe, “Türk Edebiyatında Mevlîd Yazan Şairler”, **Türkoloji Dergisi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974, C. 6, S. 1, s. 31-62.

MERT Abdullah, “Osmanlı Şairlerinin Çağatay Türkçesiyle Yazdıkları Şiirlerde Kullandıkları Dil Üzerine”, **SUTAD**, Bahar 2017, s. 107-118.

MİRZAHMETOV Mekemtas, **Kazaklar Kalay Orıstandırıldı**, (Kazaklar Nasıl Ruslaştırıldı), çev. Prof. Dr. Z. Bağlan Özer, Yrd. Doç. Dr. B. Tümen Somuncuoğlu, Çankırı Karatekin Üniversitesi Avrasya Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Avrasya Araştırma Serisi, 4. Kitap, Çankırı, 2012.

MİYASOĞLU Mustafa, **Hicret Destanı**, Elifbe Yayınevi, İstanbul, 1981.

MOİDABAYEVA Dânâ, “Kazaklardaki Cüzlük Sistemi ve Tarihçesi Üzerine Bir İnceleme”, **Bilig**, S. 21, Bahar 2002, s.27-44.

MUTANOV Galimkair, **Өнерелі өмір, Күмісбаев Өтеген**, (Ahlaklı Hayat, Ötegen Kumisbayev), Kazak Üniversitesi Yayınları, 2015.

Mütercim Asım Efendi, **Kamus Tercümesi**, Haz. Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler, İstanbul, 2013.

ÖLÇEKÇİ Tamara, “Kazak Halkının Kenesarı Kasımoğlu'nun Başkanlığında Ruslara Karşı Verdiği Milli Bağımsızlık Mücadelesi (1837- 1847)”, **Bilig**, Güz 2009, s. 123- 138.

ÖLMEZ Zuhul, “Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 9, 2007, s. 173-219.

ÖLMEZ Zuhul, “Çağatayca Sözlükler”, **Kebikeç**, 6. sayı, 1998, 137- 144.

ÖZ Şaban, İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

ÖZ Yusuf, “Varka ve Gülşah”, **TDVİA**, C. 42, İstanbul, 2012, s. 515- 516.

ÖZAYDIN Abdülkerim, “Türk, Türklerin İslamiyeti Kabûlü”, **TDVİA**, C. 41, s. 474-480.

ÖZCAN Nurgül, “Molla Velî’nin Vefât-ı Nebî’si”, **Turkish Studies**, C. 7, S. 2, Ankara, Bahar 2012, s. 841.

ÖZCAN Nuri, Mustafa İsmet Uzun, “Nazîm”, **TDVİA**, C. 32, İstanbul, 2006, s. 452.

ÖZFIRAT Bayram, “Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Velî’nin Sîretü’n-Nebî’si”, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S. 12, İstanbul, 2014, s. 93-134.

ÖZTOPRAK Nihat, “Türk edebiyatında Manzum Siyerler”, **Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri, Uluslararası Mevlid Sempozyumu**, T.D.V. Yay. 1. Baskı, Ankara, 2010, s. 69- 70.

ÖZTOPRAK Nihat, **Klâsik Türk Edebiyatında Manzum Yüz Hadisler**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993.

ÖZTÜRK Nuran, **Siyer Türü ve Siyer-i Veysî, Dürretü’t-Tâc fî Sîreti Sâhibi’l-Mi’râc**, Erciyes Üni., S.B.E.(Doktora Tezi), Kayseri, 1997.

PEKOLCAY Neclâ, **İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002.

QUELQJAY Chantal L., **İhtilal ve İç Savaş Sırasında Azınlıktaki Müslümanlar, Stratejik Açından Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar**, haz. S. Enders Wimbush, çev. Yuluğ Tekin Kurat, Forum Yayınları, Ankara 1988.

RAHİMİ Farhad, “Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 7, 2018, s. 69-104.

SAÂDET Hüseyin, **Menâkıb-ı Murtavâzi Yahud Vasıyy-i Nebi**, Terakkî Kitaphânesi, İstanbul, H. 1326.

SADIK Hüseyin Muhammedzâde, **Hakîm Muhammed Hoyî: Hülâşa-yı Abbâsî**, Yaran Yay, Tebriz, 2009.

SADIK Hüseyin Muhammedzade, **Senglâh**, Ahter Yay., Tebriz, 2015.

SAVRAN Ahmet, “Ka‘b bin Züheyr”, **TDVİA**, İstanbul 2001, C. 24, s. 7-8.

SERTKAYA Osman F., “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, 2012, C. 18, s. 133- 138.

SERTKAYA Osman Fikri, “Abuşka Lugati”, **TDVİA**, İstanbul, 1998, C.1, s. 312-314.

ŞENEL Abdülkadir, “Muîn el- Miskîn”, **TDVİA**, C. 31, Ankara 2020, s. 88- 89.

ŞİRİN Mustafa Ruhi, “Son Çağın Dirilişi”, **Nesil**, İstanbul, Ağustos-Eylül 1980, s. 42-43.

TAHRALI Mustafa, “Hicret”, **Akademi Mecmuası**, İstanbul, Temmuz 1980, S. 3, s. 27-31.

TANSU Yunus Emre, Rüzgâr Özdemir, “Kenesarı İsyanı (1837- 1847)”, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, C. 3, S. 3, s.208- 219.

TARLAN Ali Nihat, **Ali Şir Nevâî**, İstanbul Üniversite Neşriyatı, Bürhaneddîn Matbaası, İstanbul, 1942.

TERGİP Ayhan, “Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 3, S. 15, s. 221- 232.

TEZCAN Mahmut, “Ahmet Yesevî’nin Türk Din Antropolojisindeki Yeri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1993, C. 26, s. 3-5.

TOGAN Zeki Velidi, **Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi**, Enderun Kitabevi, C. 1, İstanbul, 1981.

TOSUN Necdet, Kemal Eraslan, **Hoca Ahmet Yesevî Külliyyâtı**, Ahmet Yesevî Üniversitesi, Ankara, 2019.

TÜLÜCÜ Süleyman, “Hâtim et-Tâî”, **TDVİA**, İstanbul, 1997, C.16, s. 472-473.

UZUN Mustafa İsmet, “Muhammediyye”, **TDVİA**, İstanbul 2005, C. 30, s. 586- 587.

UZUN Mustafa İsmet, “Abdülbâkî Ârif Efendi”, **TDVİA**, C. 1, İstanbul 1988, s.197.

UZUN Mustafa İsmet, “Envârü’l-Âşıkîn”, **TDVİA**, C. 11, İstanbul, 1995, s. 259.

UZUN Mustafa, “Hilye”, **TDVİA**, C. 18, İstanbul 1998, s. 44-46.

UZUN Mustafa, “Muhammed”, **TDVİA**, C. 30, İstanbul, 2005, s. 459.

UZUN Mustafa, “Türkçe Siyer Kitapları”, **TDVİA**, C. 37, İstanbul, 2009, s. 324.

ÜNVER İsmail, “Çeviriyazıda İmlâ Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, C. 11, S. 1.

ÜSTÜN Kutay, Metehan Karakurt, “İlminskiy’nin Eğitim Sistemi Üzerinden Rus Milliyetçiliğinin Kısa Bir Okuması”, **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, Mart 2019, s. 176.

VELİD el- Azamî, **Ashabın Kalbindeki Peygamber**, çev. İshak Doğan, Hüner Yayınevi, İstanbul, 2012.

YALVAR Cihan, “Türk Dünyasının Sönmeyen Ateşi: İsmail Bey Gaspıralı (1851-1914)”, **Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi**, C. 1, Sayı: 2, Haziran 2017, s. 87- 116.

YARDIM Ali, “Hz. Peygamber’i Anlatan İlim Dalları ve Şemâil Nev’i”, **Diyanet Dergisi**, (Ekim- Kasım- Aralık 1989 **Peygamberimiz (SAV) Özel Sayısı**, Dinî, İlmî ve Edebî Üç Aylık Dergi), Ankara, C. 25, S. 4, s. 213-220.

YARDIM Ali, “Şemâil Nev’inin Doğuşu ve Tirmizî’nin Kitâbü’ş- Şemâil’i”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 1, İzmir 1983, s. 349.

YARKIN İbrahim, “Muhtar Türkistan ve Alaş Orda Hükümetleri ile Basmacılık Hareketi Hakkında”, **Türk Kültürü**, 2/23, Ankara, 1964, s. 36-43.

YAVUZ Kemal, “Anadolu’da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi” **İlmî Araştırmalar Dergisi**, İstanbul 1999, S. 8, s. 249.

YAVUZ Salih Sabri, “Mi’rac”, **TDVİA**, C.30, İstanbul, 2005, s. 132- 135.

YAVUZ Yusuf Şevki, “Delâilü’n-Nübüvve”, **TDVİA**, C. 9, İstanbul, 1994, s. 115.

YAVUZ Yusuf Şevki, “Meâricü’n-Nübüvve”, **TDVİA**, C. 28, Ankara 2003, s. 209-210.

YENİTERZİ Emine, “Dîvan Şiirinde Hz. Peygamber’in İsim ve Sıfatları: Esmâ-ı Nebî”, **Türkiye Diyanet Vakfı Kutlu Doğum Haftası: Dinî Edebiyat’ın Dünü Bugünü Paneli 1-7 Ekim 1990**, Kutlu Doğum Haftası II, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1992.

YENİTERZİ Emine, “Edebiyatımızda Hz. Peygamber’in İsimleri ve Harflere Dair”, **Yüzakı**, Nisan 2006, s. 31.

YENİTERZİ Emine, **Türk Edebiyatında Na’tlar**, Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993.

YILDIRIM Ahmet, “Hoca Ahmed Yesevî’nin Dîvân-ı Hikmet’inde Hz. Peygamber Tasavvuru”, **Geçmişten Geleceğe Hoca Ahmed Yesevî Uluslararası Sempozyumu**, C.1, İstanbul, 2016, s 99- 128.

YILDIRIM Ali, Fatma Sinecen, “Osmanlı Sahasında Çağatay Türkçesi İle Şiir Yazma Geleneği Ve Kâmi’nin Bir Kasidesi”, **Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (Türklad)**, 2017, C. 1, S. 1, s.67-71.

YILDIRIM Ahmet, “Dîvân-ı Hikmet’te Yer Alan Hadislerin Kaynakları ve Değerlendirilmesi”, **Diyanet İlmî Dergi (Hoca Ahmet Yesevî Özel Sayısı)**, C. 52, S. 4, Ekim, Kasım, Aralık 2016, s. 45- 69.

YILDIZ Musa, **Hoca Ahmet Yesevî Külliyyâtı**, Ahmet Yesevî Üniversitesi, Ankara, 2019.

YILMAZ Ahmet, “Türk Edebiyatında Esmâ-i Nebviyye-i Şerifeyi Tadât Geleneği ve Müstakimzade'nin Mir'atü's-Safa İsimli Risalesi”, **İstem Dergisi**, S. 4, Konya 2005, s.160.

YILMAZ Ahmet, “Türk Edebiyatında Na'tî Mahlasını Kullanan Şâirler”, **İstem Dergisi**, S. 2, Konya 2003, s. 77-80.

YILMAZ Kübra, “Türk İslam Edebiyatında Faziletname ve Mekke, Medine, Kudüs, Şam Üzerine Yazılmış Manzum Bir Faziletname”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2017, C. 2, S. 2, s. 366- 381.

YORULMAZ Osman, **Başlangıcından Hanlığın Feshine Kadar Kazak Türkleri ile Çarlık Rusya Arasındaki Siyâsî İlişkiler**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013.

YÜCE Nuri, “Bedâiyü'l-lugat”, **TDVİA**, İstanbul, 1992, C.5, s.297.

ZABETİ Nasrin, **Muğammed Bin ‘Abdu's-sabûr-ı Hıyî, Hûlâsa-ı Abbâsî**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

БОРАНБАЕВ Жарылқасын, “шығыс шайырларының соңы – Шәді ақын, (Yarılqasın Boranbaev, Doğulu Şairlerin Sonuncusu, Şair Şadi)”, **Bilim**, Almatı, 2014, s. 11.

ЖАКСЫБЕКОВНА Абдигаббарова Жанар, “Идейные Особенности Исторических Произведенийv Казахского Акына Шади Жангирулы, (Abdigapbarova Zhanar Zhaksybekovna, Kazak Akyn Shady Zhanğıruly'nin Tarihi Eserlerinin Fikir Özellikleri), **Science And World International Scientific Journal**, sayı 7, s. 41-45.

КАРИПБАЕВ Ж., **Әдеби шығармашылықтағы рухани контекст**, Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан (E-mail: zhanzhargan@mail.ru): (J. Karipbayev, “Edebî Yaratımda Manevî Bağlam”, Avrasya Ulusal Üniversitesi, Nur Sultan, Kazakistan, Filoloji Serisi, 2019, C. 2, s. 94.)

СУБХАНБЕРДИНА, Ү., “Қазақ Қытаптары”, **Қазақ Әдебиеті Энциклопедия**, Алматы 1999 Білік. (Ü. Subhanberdina, “Kazak Kitaptarı”, Kazak Edebiyatı Ansiklopedisi, Almatı, 1999, Bilik.)

ШАФИГОВ М., “Діни Дастандар”, **Қазақ Әдебиеті, Энциклопедия**, Алматы, Білік, 1999. (M. Şafigov, “Dini Dastandar”, Kazak Edebiyatı Ansiklopedisi, Almatı, Bilik, 1999.)

LUGATÇE

Lugatçedeki kelimelerin anlamları metin içinde kullanılan karşılığına göre, başta Dr. Suat Ünlü'nün “Çağatay Türkçesi Sözlüğü”¹ adlı eserinden ve çalışmamızın kaynakça bölümünde künyelerini verdiğimiz eserlerin lügat bölümlerinden alınmıştır. Kelimeler metin içindeki transkripsiyonlu yazımına göre sıralanmıştır.

¹ ÜNLÜ Suat; Çağatay Türkçesi Sözlüğü; Eğitim Yayınevi; Konya; 2013.

Āb: su (103/ 2)

Acıraş-: ayrılmak (3654/ 2)

‘**Acīb:** tuhaf, acaip (2297/ 2)

Açu(y)/ açu/ açığ: sertlik, gazap (838/ 1)

Açu/ acu/ acı: acı, hayf, teessüf (791/ 1)

Adā: 1- yok etme, tüketme, yokluk (4143/ 4); 2- son,nihayet (1913/ 4)

Adas: dost, arkadaş (1098/ 3)

Adaş-: yolunu şaşırmak, yolunu

kaybetmek (3113/ 2)

Adavet: düşmanlık (4045/ 1)

‘**Aded:** sayı (1244/ 4)

Afar-/ apar-: alıp varmak, götürüvermek (4220/ 4)

Āftāb: güneş (326/ 2)

Afzālū’n-nās: insanların en faziletlisi (17/ 1)

Ağa: ağa, abi, büyük kardeş (3015/ 3)

Āgāh/ āgeh: haberli, bilgili (3669/ 2)

Āgāz: başlama, işe koyulma (3744/ 2)

Aġna-: bayılmak, kendinden geçmek (3522/ 2)

Ahır: son, sonra, sonraki (2351/ 3)

Ahmer: kırmızı, kızıl (1086/ 2)

Ahzar: yeşil, zümrüd (1244/ 2)

Akrın: çabuk (202/3)

‘**Alaf:** Hayvanlara yedirilmek üzere kurutulmuş ot, mısır sapı, hayvan yemi (4196/ 2)

Alda-: Aldatmak, kandırmak (744/ 3)

A‘lām: 1- alâmetler, izler, işaretler, nişanlar, bayraklar,sancaklar (993/ 2)

Aldı: ön, huzur (973/ 4)

‘**Ālī:** ulu, yüce (38/ 4)

Alıs: uzak, ırak (384/ 3)

Altılançı: altıncı (409/ 3)

Amed: mülazemet etme, bir şeye devam üzere olma (1140/ 4)

‘**Āmm / ‘Āmme:** bütün, genel, umûm (1749/ 1)

Anber: güzel koku (1430/ 2)

Anca/ Ança: o kadar, onun gibi (3996/ 2)

Anda: orada, orda (1725/ 2)

Anık-: 1- büyümek, belirlemek (357/ 2); 2- yakınlaşmak, yakınlık kurmak (202/ 2)

Apa: büyük kız kardeş, abla, hala (302/ 3)

‘**Arağ:** rakı (1142/ 4)

Aralaş: karma, karışık (2009/ 3)

Ārām: durma, dinlenme (2054/ 2)

Araşāt: mahşer günü (3593/ 3)

Arfa: arpa (4041/ 4)

Arık: 1- düşkün, zebun, hasta (1775/ 4); 2- nehir (1452/ 3)

Arka/ arğı: soy, nesil (284/ 2)

Armān: çare, derman (1724/ 2)

Ārmān: hasret, arzu, özlem (237/ 3)

‘Arş-ı a‘lā: gökyüzünün en yüksek yeri (1271/ 4)

Art-: taşımak, yüklemek, sırtına koymak (3360/ 3)

Arta: arka, geri (3690/ 1)

Artuk/ artık: çok fazla (1680/ 4)

As-: aş- (2354/ 1)

Āsān: kolay (35/ 4)

‘Asel: bal (1265/ 4)

Asğaz/ asğıs: boş, faydasız (3558/ 2)

Asıg: fayda, yarar, yararlı (3558/ 3)

Asl: asıl, esas, soy (293/ 4)

Āsmān: gökyüzü (858/ 4)

‘Asr: ikinci namazı (1824/ 2)

Asra-: beslemek, büyütme, yetiştirmek, korumak, saklamak (242/ 3)

Ast: alt, aşağı (1292/ 1)

Aş-: 1- geçmek, aşmak; 2- fazlalaşmak (2964/ 2)

‘Atā: bağışlama (1637/ 2)

Atlan-: ata binmek, sefere çıkmak, düşman üzerine asker sevk etmek (459/3)

Avām: halk, herkes (41/ 3)

‘Avret: açığı haram olan uzuv (200/ 1)

Āvāz: ses, seda (3226/ 2)

Ayt-: demek, söylemek (536/ 1)

Aytur-: söyletmek, sözletmek (619/ 2)

‘Azā: yas, matem, cenaze töreni, başsağlığı ziyareti (1011/ 2)

Azāzel: iblisin melek olduğu zamanlardaki adı (3899/ 3)

Azgır-/ Azgur-: azdırmak, ayartmak, yoldançıkarmak (3899/ 3)

Azrak/ ezrak: pek az, pek seyrek (3043/ 4)

-ban: koruyucu, gözetici anlamını veren farsça ek (2227/ 1)

Bahā: 1- kıymet, değer (3364/ 3); 2- güzellik, zariflik (3360/ 4)

Bala: yavru, çocuk (1827/ 1)

Bāmdād: seher vakti (3667/ 3)

Barça: bütün, hep, hepsi (3683/ 3)

Barı: bütün, hepsi, tamamı (3684/ 2)

Baskış/ baskıç: merdiven (1116/ 4)

Başcenk: komutan, yol gösterici, kılavuz
(2501/ 4)

Batman: bir ağırlık ölçü birimi (2987/
3)

Bav: bağ, ip (3911/ 3)

Bay-: 1- zenginleşmek, zengin etmek
(375/ 1)

Bay: zengin, varlıklı (356/ 2)

Bayka: toy, düğün, eğlence, düğün
alayı (389/ 2); 2-kendinden geçirmek
(3359/ 3)

Baylav: bağ, sargı (1773/ 3)

Bāz: 1-tekrar, yeniden (3406/ 2); 2-
açma, açış (3029/ 4)

Ba' z: bazıları (1860/ 1)

Becā: uygun, yerinde, münasip (3178/
4)

Bed: kötü, çirkin, tuhaf (4330/ 2)

Behre: hisse, pay, kismet (3857/ 2)

Bekā: ebedilik (249/ 4)

Bekre: bakire (3613/ 1)

Belāgat: güzel söz söyleme (4071/ 3)

Belī/ belā: evet, elbette (3988/ 1)

Belki: umulur ki (4071/ 2)

Bende: kul, köle, esir, tutsak (371/ 2)

-ber: getiren, alan anlamı katan farsça
ek ((3717/ 1)

Berat: nişan, rütbe, söz (3110/ 3)

Ber-hem: dağınık, perişan (3837/ 4)

Beri: yakın, yakın yer (3681/ 3)

Berī: temiz, kurtulmuş, uzak (1627/ 2)

Berīn: en yüce, en üstün (3699/ 2)

Berk: pek, sağlam (3734/ 4)

Berk: şimşek, kıvılcım (3988/ 4)

Berkit-: sağlamlaştırmak (2900/ 4)

Ber-pā: ayakta, ayak üzerinde (2012/
4)

Bes: 1- çok fazla, yeter, yetişir (3646/
4); 2- evet, muhakkak (503/ 2)

Besaṭ: binek (1286/ 3)

Beṣāret: müjde (3274/ 2)

Bevl: küçük abdest (4019/ 1)

Bibi: anne, hatun, nine, büyükanne
(2535/ 3)

Bī-dār: uyanık, uyumayan (3044/ 4)

Bī-ger: sınırsız, uçsuz, bucaksız (1475/

2)

Bī-ḥad(d): sınırsız, hadsiz (1/ 1)

Bī-hūṣ: şaşkın, sersem, deli (535/ 2)

Bī-kār: işsiz, lüzumsuz (4232/ 1)

Bilgü: nişan, damga, alamet (924/ 4)

Bin: ile (596/ 3)

Bir ü bar: tanrı, yezdan (2533/ 4)

Birev: her biri, birisi (2570/ 2)

Birge: birlikte, beraberce (1567/2)

Birlen: ile (1378/ 4)

Bis-yār: ziyade, çok fazla (3214/ 4)

Bişev: beşi, beş kişi (919/ 3)

Bit-: 1- sonlanmak (430/ 4);2-ortaya

çıkma, peyda olmak (1223/ 1); 3-

birleşmek (214/ 4)

Bīzār: bıkmış, usanmış (2063/ 3)

Bol: bu, şu (2084/ 1)

Bol-: olmak (2091/ 1)

Bölek: 1-pay, bölük, nasib (212/ 2); 2-

başka, ondan başka (1396/ 2)

Böri: kurt (3111/3)

Boğaz: gebe (3243/ 3)

Buğz: kin, nefret (4045/1)

Bulaḳ: pınar, çeşme (533/ 2)

Bulend: yüksek, yüce (5/ 3)

Bur: çukur, delik (1390/ 4)

Bur-: bükme, döndürme (2063/ 4)

Buraḳ: Hz. Peygamber'i miraca çıkaran

Binek (1627/ 1)

Burç: burç -güneşin ayrıldığı oniki

kısımdan biri- (1183/ 3); 2- taraf

(1736/2)

Burun: önce, evvel (1530/ 3)

Buruş: kıvrım, büküm (2290/ 1)

Bus-: pusmak, pusu kurmak, tuzak,

hile (1935/ 3)

Būse: öpücük (3868/ 2)

Butaḡ/ būteg: bitkinin, fidanın dalı,

kökü, filizi (4167/ 2)

Būtan/ būhtan: iftira, ayrılık (273/ 2)

Būy: koku (137/ 3)

Boy: beden, vücut (3135/ 1)

Buyruḳ/ buyruḡ: emir, ferman (2140/ 2)

Buzav: buzaḡı (2590/ 2)

Bürke: bürümek, çevirmek, örtmek

(535/ 3)

Büt: inanmak (3846/ 2)

Büzürg-vār: büyük, ulu (38/ 4)

Cabu: örtü (4132/ 1)

Cāfi: cefâ eden (3700/ 4)

Calın/ çalın: çakmak (1454/ 3)

Cāme: elbise, çamaşır (323/ 1)

Cancal: Karma karışık, sık, birbirine girmiş (395/ 1)

Cān-ı dil: gönülden, yürekten (865/ 3)

Cansız/ can-suz: can yakan, sıkıntı veren (1977/ 3)

Car: buyruk, ferman, sefer haberini ulaştırmak, avaz, nida, tellal ile duyurma (2171/ 3)

Cārī: akan, geçen (3883/ 4)

Cav-: yağmak (2641/ 2)

Cay-: çıkarmak, soymak (2491/ 1)

Cay: 1- yer, makam, mevki (2675/ 4); 2- çağırma (2500/ 1)

Cayav: gizlice (2656/ 4)

Cāyī: bir yer, bir mekan (390/ 3)

Cebe: zırh, miğfer, yürüyüş (505/ 3)

Cebr: zorlama, baskı, zor (422/ 1)

Cehūd: Yahudi (1460/ 1)

Celā: göç, memleketten ayrılma, gurbete düşme (1095/ 4)

Cemus/ cemuş: 1- büyük olay, iş, suikast, patlama (3915/ 2)

Cen-: yen- (2871/ 2)

Cenk: savaş, vuruşma, kavga (2966/ 3)

Cenge/ cenga: yeni (2871/ 4)

Cer: uçurum (2576/ 1)

Cevāhir: kıymetli taşlar (4131/ 4)

Cevlān: dolaşma, gezinme (3038/ 1)

Ceyb: cep (2005/ 1)

Ciger-bend: ciğer bağı, sevilen evlat, torun (3679/ 4)

Cilve: tecelli, görünme (2273/ 2)

Cüş: coşma, kaynama, taşma (158/ 3)

Cüda: ayrı, ayrılmış (76/ 4)

Cühūd: Yahudi (566/ 2)

Cün: yün (1906/ 4)

Cünün: delirme, çıldırma (1035/ 2)

Çap-: dalmak, sürüye dalmak (3111/ 3)

Çakırt-: çağirtmak (2719/ 4)

Çal: süprüntü, çöp (1659/ 1)

Çal-: vurmak, atmak, kesmek (2825/ 1)

Çama: toplu (2514/ 2)

Çaň: büyük, iri (4300/ 1)

Çang: eğri büğrü (4300/ 1)

Çap-: yağmalamak, akın yapmak

(2179/ 2)

Çapduk/ cabduk: 1-kuvvet, parlak, encam (325/ 1); 2-at takımı (334/ 2)

Çapkan/ çapkun: koşucu, korkusuz (1430/ 3)

Çar çap: perişan etmek, dağıtmak (?)

Çār-bağ/ çār-dağ: gezilecek, seyredilecek bağ, bostan (1739/ 3)

Çarca-: yorgun düşmek (4018/ 3)

Çārtak/ çārtağ: çardak (2009/1)

Çaşt-gāh: kuşluk vakti (2523/ 3)

Çeme: cesaret, güç (2684/ 3)

Çeşn: şölen, ziyafet (2718/ 2)

Çeyin: değin, dek (2646/ 1)

Çıda-/ çida-: sabretmek, tahammül etmek, katlanmak (3522/ 2)

Çıgış: doğuş (3930/ 2)

Çibin: 1-sinek (2533/ 3)

Çiç-: çözmek, açmak (3137/ 2)

Çin: doğru, kadar (3227/ 4)

Çin: gazap, hiddet (79/ 1)

Çiray: yüz, çehre (4059/ 4)

Çobal- : çoğalmak, sayısı artmak (3294/ 2)

Çöl: susamak (3888/ 2)

Çol/ şol: şu, o (3888/ 3)

Çöb/ çor/ çör/ çüb: çöp (4002/ 2)

Çüb: değnek, odun (4000/ 1)

Çun/ çün: gibi, çünkü, nitekim (1025/ 4)

Çunday: bunun gibi (1205/ 3)

Çüri: cariyeye, halayık (1976/ 1)

Dād: ağıt, feryad (3852/ 2)

Dānā: bilgin, bilen, bilici (3746/ 2)

Dār: darağacı, direk (2407/ 4)

Dārū: ilaç, deva (3995/ 3)

Day: gibi (2654/ 2)

Deh: on sayısı (575/ 2)

Dem/ dim: 1- nefes, soluk (1437/ 2); 2-an, zaman (994/ 2)

Derk it-: anlama, kavrama (1788/ 2)

Der-kār: bilinen, belli, âşikâr (4260/ 2)

Dervāze: kale kapısı, büyük kapı, eşik (1967/ 2)

Destār: sarık, tülbent (2064/ 2)

Destūr: izin, ruhsat (795/ 3)

Devlet: 1- devlet, siyasi erk, güç (1598/ 3); 2- şans, talih, baht açıklığı (1566/ 4)

Dıraht: ağaç (1027/ 1)

Dibāc: renkli desenli ipek (1402/ 4)

Dīdār: yüz, çehre (1720/ 3)

Dival: duvar (3645/ 4)

Diyanet: din, inanç, iman, dindarlık duygusu (297/ 2)

Dūçar: tutulmuş, yakalanmış, dönmüş (1476/ 4)

Durus: dürüst, doğru, sağ, salim (2496/ 2)

Dübül: zırhlı külah (505/ 3)

Düzāḥ: cehennem, nâr (614/ 4)

Dürūd: dua, medih, selam (1109/ 4)

Dürüs/ dürüşd: doğru, iyice, tamamen (3402/ 3)

Düşenbe: pazartesi (2802/ 1)

Düşnām: sövme, sövüp sayma, ta' n, küfür (3122/ 1)

Ebraş: baras hasalığı (4082/ 4)

Ecir/ Ecr: iyilik, mükafat, ücret, karşılık, mânevî karşılık, sevap (422/ 2)

Ecnās: cinsler, çeşitler (331/ 1)

Ecrām: cansız cisimler (3765/ 2)

Ecrat-: kurtarmak (4176/ 4)

Efgān: inleme, acı ile bağırma (4148/ 4)

Efzal: daha faziletli (1254/ 3)

Eg(i)n/ igin: sırt, omuz (1133/ 2)

Eg(i)n-: yaslanmak, saklanmak (492/ 4)

Egit-: getirmek, alıp varma (950/ 4)

Egme: eğilmiş, iki kat olmuş (4082/ 4)

Ehl: 1- eşlerden her biri (4220/ 3); 2- aile, yakınlar (2535/ 2)

Eke: büyük kardeş, abi (?)

Elṭāf: lütuflar, iyi muameleler (34/ 4)

Emān: eminlik, emniyet (213/ 3)

Emr-i ma' ruf: bilinen emir, iyiliği tavsiye (3896/ 1)

Emvāl: mallar, mülkler (2730/ 4)

Enbür: ateşi karıştırma aleti (1140/ 1)

Encam: at takımı (2465/ 4)

Enīs: arkadaş, dost (3678/ 3)

Ercā: yönler, taraflar (1229/ 4)

Erkân: 1-esaslar, unsurlar; 2-direkler (2410/ 1)

Erki/ irki: acaba (3526/ 4)

Erre: arı (2399/ 4)

Ervāḥ: ruhlar, canlar (3624/ 2)

Es/ is: koku, rayiha (3996/ 3)

Esbab: çamaşır, giysi (4179/ 4)

Eşer: iz, nişan, tesir, araz, yara (3243/ 1)

Eşkâre/ âşkâre: açık, belli, aşikâr

(2823/ 4)

Eşrim: eğri, bûğrû (435/ 1)

Evkât: vakitler, zamanlar, çağlar (178/ 2)

Evlâ: daha layık, daha iyi, daha uygun (3823/3)

Eyvan/ ayvan: balkon, bahçe, avlu (1380/ 2)

Fahr: övünme, böbürlenme (3583/ 3)

Fâriğ: rahat, boşvermiş, vazgeçmiş, çekilmiş, işini bitirmiş (4145/ 3)

Fatḥa: izin (3306/ 2)

Faşıh: açık, belli, güzel ve düzgün konuşan (4072/ 4)

Fazl: fazlalık, üstünlük, fazilet, erdem (2549/ 3)

Fehm it-: anlamak (3846/ 2)

Fehm: anlama, anlayış /57/ 4)

Ferâğat: hakkından kendi isteğiyle vazgeçme (4050/ 3)

Feraset: anlayışlılık, çabuk anlama (3381/ 3)

Ferd: tek, yalnız, yegâne, eşsiz (49/ 1)

Fermân: emir, hüküm (1406/ 3)

Ferzend: çocuk, oğul (1631/4)

Feşâhat: dilde güzellik, akıcılık, açıklık (4071/ 3)

Feyz: bolluk, çokluk, verimlilik (35/ 2)

Fıs-/ pıs-: korku ile bir köşeye sinmek, büzülmek, hareket edememek (4314/ 1)

Firişte/ ferişte: melek (4325/ 2)

Fulat: çelik (3002/1)

Furum: Gösteriş (819/ 3)

Fülân: herhangi bir kişi (3724/ 2)

Ġamgîn: gamlı, kederli, tasalı (826/ 4)

Ġam-ḥâr: kederlenen, tasalanan (1213/ 2)

Ġamîn: kaygılı, tasalı (?)

Ġanî: zengin, varlıklı, doygün (197/ 3)

Ġadr/ ġadâr: hainlik, vefasızlık (2869/ 4)

Ġala: yüksek kıymet, pahalılık (3241/ 2)

Ġalbe: galibiyet, üstünlük (518/ 4)

Ġâr: mağara, in, oyuk (1702/ 1)

Ġayret: çalışma, çabalama (2073/ 2)

Ger: eğer, umulur ki (800/ 4)

Gerav: rehin (2198/ 3)

Gerd: keder, tasa (4330/ 2)

Gerpiş: kerpiç (3828/ 1)

Ġıll: düşmanlık, gizli kin (4045/ 1)

Ġilmān: köleler, esirler, genç erkekler

(3735/ 1)

Gīb: gibi anlamı veren bir edat (812/ 3)

Giñ: geniş (405/ 2)

Giñeş: meşveret, maslahat, danışma

(476/ 2)

Giryān: ağlayan (3833/ 1)

Gīsū/ gīysū: saç, kakül (?)

Giyah/ giyeh: bitki, nebat, taze ot (230/

3)

Görsat-/ görset-: göstermek, ızhar

etmek (3862/ 2)

Göy-: yanmak, tutuşmak (1148/2)

Ġubār: toz (1396/ 3)

Ġulām: delikanlı, genç (1397/ 3)

Ġulgul: gürültü, şamata, velvele (616/

1)

Gūy: söz söyleyen (4266/ 4)

Gümān: zan, sanma, şüphe (4331/ 1)

Gümrah: yolunu şaşırmış, doğru yoldan

ayrılmış (3528/ 3)

Gürz: uzun saplı demir topuz (1145/ 3)

Güt-: takib etmek, vasıl eylemek, ardı

sıra yürümek (1451/ 2)

Güvāh/ Güvā: şahit, tanık, delil (1892/

3)

Ḥāb: uyku, rüya (?)

Ḥāce: sahip (2084/ 3)

Ḥacir: katır (2934/ 3)

Ḥad(d): sınır, derece, ölçü, nihayet

(2994/ 4)

Ḥafā: gizli olma, kapalılık (1002/ 3)

Ḥāh: l- ister... ister, isteyen (1018/ 3)

Ḥala-: beğenmek, seçmek, mizacına

uygun bulmak (44/ 2)

Ḥalāş: kurtarma, kurtuluş (1783/ 3)

Ḥalāyık: yaratıklar, hizmet eden

insanlar (925/ 3)

Ḥālī: ıssız, تنها (496/ 3)

Ḥalka: bilekçe (1382/ 1)

Ḥalvet: yalnızlık, yalnızlığa çekilme,

tenhaya çekilme (476/ 2)

Ḥalvet-gāh/ ḥalvet-cāy: halvet yeri, gizli

görüşülecek yer (316/ 4)

Ḥām: boş, beyhude (34/ 1)

Ḥām: pişmemiş, olmamış, çiğ (3827/

3)

Ḥamāyil: belden geçirilen kılıç kayışı

(802/ 2)

Ḥamr: içki, şarap (1268/ 2)

Ḥār: hor, hakir (2149/ 3)

Har-: yorulmak, halsiz düşmek (1713/ 1)

Harâc: Müslüman olmayanlardan alınan vergi (3429/1)

Harc: harcama, gider (1613/ 4)

Harık' âdet: olağanüstü, harkulade (319/ 1)

Harîr: ipek, ipekli (138/ 1)

Hasenât: iyi işler, hayırlar (19/ 4)

Hâşıyyet: özellik, nitelik (261/ 1)

Haşşa: özel, bilhassa (3894/ 2)

Hat(t): çizgi, yazı, ferman, defter (25/1)

Hâtif: göz kamaştıran (224/ 2)

Hâtem: en son (22/ 2)

Havf: korku (4114/ 1)

Hay hay sal-: bağırma, gürültü (288/ 1)

Hayme: çadır, otağ (1772/ 4)

Hayru'l-enâm: yaratılmışların en hayırlısı (2059/ 1)

Hayy: diri, canlı (516/ 1)

Heft: yatsı namazı (1824/ 2)

Hejd: sekiz (321/ 3)

Heme: cümle, hep (323/ 4)

Hergiz: hiç, asla (500/ 4)

Heşt: var olmak, varlık (1907/ 2)

Hezâr: pek çok, bin (845/ 3)

Hılâf: karşı, zıt, yanlışlık (718/ 4)

Himmet: gayret, çalışma, çabalama (1761/ 3)

Hîz: dalgalanma, coşkunluk (2025/ 4)

Horsend: kanaat eden (2139/ 4)

Horsendlen-: memnun olmak (2071/ 1)

Hoş-âmed: hoş geldi (1140/ 4)

Hoş-bû/ hoş- bûy: güzel koku (137/4)

Hüb: güzel, hoş, iyi (167/ 2)

Hukemâ: bilginler, alimler (1603/ 1)

Hukûmet: hüküm sürme, padişahlık (428/ 1)

Hulî: oda, bölme (578/ 1)

Hulle: cennet elbisesi, güzel giysi (1091/ 3)

Hûn: kan, öldürme (1668/ 3)

Hûr: peri, hûri, huriler (1084/ 4)

Hûreñ/ horeñ/ hor: yemek (4033/ 2)

Hurrem: şen, sevinçli, güler yüzlü (2622/ 4)

Hûş: akıl, anlayış (2339/ 4)

Hüner: marifet, hüner (204/ 4)

Hûsn: güzellik, güzel, iyi, iyilik (4025/ 3)

'Ibret: 1-kötü bir olaydan alınan ders (371/ 2); 2-tuhaf (3875/ 1)

Id-: göndermek, sevk etmek (1151/ 4)

İhlāş it-: iyileştirmek, sağlamlaştırmak
(709/ 2)

İhtilāf: uyuşmazlık (1081/ 1)

İhtilām: meni akışı (4015/ 2)

‘İlac: ilaç, çare (4222/ 3)

‘İlm-i hāl: davranış bilgisi (39/ 2)

‘İlm-i kāl: dini esasları öğrenmek ve uygulamak (39/ 2)

‘İmāret: 1-bayındırlık, şehir (1817/ 4);
2-hayır evi (390/ 4)

‘İnāyet: 1-iyilik, bağış, yardım, imdad
(515/ 1)

İs/ us/ as: akıl (3916/ 2)

Isıg: sıcak (3925/ 1)

‘İşret: içki içme, eğlenme (903/ 2)

‘İtāb: azarlama, paylama, darılma (483/
2)

‘İyāl: bakmakla zorunlu olunan
kimseler, eş, zevce (1563/ 4)

‘İyd: bayram, nevrüz, namaz günü (148/
4)

‘İzzet: değer, yücelik, kuvvet (2566/
2)

İbtidā: başlangıç, ilk olarak (5/ 2)

İdis: 1-zarf, kap (3974/ 3); 2- hizmetçi,
evcil hayvan (4272/ 2)

İg: kemik (2318/ 3)

İge: sahip (2715/3)

İgele-: sahip olmak, mülk edinmek
(670/ 2)

İgin: üst, sırt, arka (1133/ 2)

İgir-: eğirmek (3989/ 2)

İhtiyār: seçme, kendi arzusuyla hareket
etme (1804/ 2)

İhtiyat: sakınma, tedbirli bulunma (45/ 3)

İkāvī/ ikevī: ikisi, her ikisi (540/ 3)

İken: imiş, idi (682/ 3)

İken-: yönelmek, meyletmek (1461/ 1)

İkenge: oldukça, olduğu kadar (1039/ 2)

İktidā: tabi olma, uyma (1204/ 4)

İl-: bağlamak, iliştiirmek, dikkate almak
(3542/ 2)

İlet-: çel- (3043/ 2)

İlgeri/ ilgerü/ İlgargi: önce, evvel (3053/
1)

İlin-: bağlanmak, ilinmek (3706/ 1)

İlt-: iletmek, göndermek, ulaştırmak,
iliştirmek, bağlamak (1513/ 2)

İmā: işaretle anlatma (4168/ 4)

İmçek: meme, göğüs (188/ 1)

İmgek: çocukların emeklemesi (201/
2)

İnāyet: bağış, yardım, iyilik (3794/ 4)

İntizār: bekleme, gözleme (3735/ 4)

İr: erkek, insan (2647/ 1)

İr-: ermek, yetişmek, ulaşmak (2687/ 4)

İras: 1-sebep olmak (2709/ 1); 2-doğruluk,haklılık (2926/ 3)

İrin: dudak (3829/ 1)

İrk: erk, güç, kuvvet (3526/ 4)

İrsāl: gönderme, yollama (710/ 2)

İrte: bir olayın arkasından gelen zaman, yarın, sabah (783/ 1)

İrtegi/ irteki: önceki, evvelki (1536/ 3)

İrtefi: sabah, o sabah, erken (2709/ 1)

İs/ us: akıl (4309/ 1)

İs: koku, rayiha (4100/ 4)

İsān: kabullenerek kalma (727/ 4)

İsār: ikram, bağış, dökme (713/ 4)

İska-: koklamak, izlemek (2208/ 3)

İsker-: hatırlamak, hayaline getirmek, kabul etmek, hesaba katmak, kulak vermek, hatırlamak (2340/ 1)

İslen-: kokuşmak, çürümek (2421/ 2)

İş: 1- iş, uğraş (2426/ 2); 2- cenk, savaş (432/ 2)

İşe-: gevşeyip yayılmak (2438/ 3)

İşek: eşek (2934/ 3)

İşik: eşik, kapı (3549/ 4)

İtek: elbisenin alt uçları (959/ 3)

İtiş-: inatlaşmak (2681/ 2)

İtmām: tamamlama (44/ 2)

İzgü: iyi, güzel, akıllı, adaletli (3654/ 4)

izhār: gösterme, ortaya çıkarma (2498/ 4)

İzle-: yoklamak, araştırmak (2749/ 3)

Ḳabat/ ḳubat: kaba, kabarık, kalın (1617/ 4)

Ḳābe ḳavseyn: yayın iki ucu arasındaki mesafe -Mi' rāc gecesi hz.

Peygamber'in Allaha olan yakınlığı- (3926/ 3)

Kabz: avuç içine alma, kavrama (3707/ 3)

Ḳadem: ayak, adım, uğur (1080/ 4)

Kāfur: saydam ve güzel kokulu bir madde (1227/ 1)

Kağış/ kağeş: kağıt (1642/ 2)

Ḳaht: kuraklık, kıtlık (2577/ 3)

Ḳāil: inanmış, razı olmuş, kabul etmiş (1661/ 4)

Ḳaḳ-/ ḳağ-: çakmak, vurmak (3002/ 2)

Ğala-: birbirinin üzerine yığmak,
toplamak, yığmak (113/ 3)

Ğalay: nasıl, niçün (3119/ 1)

Ğalıb: gövde, beden (410/ 2)

Ğam: parlamak, kamaşmak, belirmek
(3304/ 2)

Ğamal kıl-/ Ğamal-: etrafını çevirmek
kuşatmak, muhasara etmek (2681/ 4)

Ğāmil: olgun, eksiksiz, tam (3304/ 1)

Ğança: ne kadar (78/ 3)

Ğand: şeker, şeker kamışı (103/ 4)

Ğār: fayda, yarar (615/ 1)

Ğar-: karıştırmak, dağıtmak (2724/ 2)

Ğara-: bakmak, nazar etmek (785/ 1)

Ğaranġu: karanlık, gece (35/ 1)

Ğarı: ihtiyar, yaşlı (620/ 2)

Ğarīb: yakın (3097/ 4)

Ğark/ ġark: suya batma, boğulma (2086/
4)

Ğarz: borç, ödünç (702/ 4)

Ğas/ ġaş: ön, yan, karşı, huzur (2177/
2)

Ğaşr: köşk, saray (113/ 2)

Ğatar: sürü, dizi (4017/ 1)

Ğatı/ ġatıġ: çok, pek çok (757/ 3)

Ğatre: damla (1298/ 1)

Ğavan-/ ġovan- : inanmak, güvenmek
(747/ 1)

Ğavī: sağlam, güçlü, kuvvetli (346/ 2)

Ğay: ne, hangi, nerede (446/ 3)

Ğayda: nerede (798/ 2)

Ğayġır-: kaygılanmak, tasalanmak (796/
4)

Ğāyıs: hurma lifleri (1906/ 4)

Ğāyil: razı, boyun eğen (849/ 2)

Ğaysı: hangi, hangisi (886/ 4)

Ğayt-/ ġayta-: dönmek, avdet etmek
çekilmek, dönüp gitmek (1075/ 2)

Ğayta: tekrar, yeniden, yeni baştan (1055/
3)

Ğaytar-: çevirmek, geri döndürmek (1493/
1)

Ğāziyu'l-ġacāt: herkesin dileklerini
hâcetlerini yerin egetiren, Allah (383/ 2)

Kecbeg/ hevdec: Devenin sırtına
konan, kadınlara mahsus, üstü kubbeli
bir çeşitsepet, mahfe (2519/ 3)

Kefş: ayakkabı (2541/ 2)

Kem: az, eksik, fena, kötü, bozuk
(3604/ 3)

Keme/ kime: gemi (3212/ 1)

Kemer: kuşak, kan, bağ (1636/ 2)

Kekre: tadı acı olan (114/ 4)

Kerb: tasa, kaygı; **Kerbteh:** çok tasalı (3719/ 3)

Kernāy: asker düdüğü (499/ 2)

Kesāfet: kir, pislik, kötülük, bulanıklık (660/ 2)

Kesb: çalışıp kazanma (3652/ 3)

Kesel: hastalık, gevşeklik (3656/ 2)

Kesi: bir kimse (?)

Keşf: iki kürek kemiği arası (3970/ 1)

Kete: büyük, ulu (4041/ 2)

Kezek: sıra, nöbet (3496/ 4)

Kezzāb: çok yalancı (3605/ 3)

Ƙıl-: etmek, yapmak, kılmak (3954/ 4)

Ƙımıl-: hareket etmek, kımıldamak (3829/ 1)

Ƙınal-: eziyet çekmek (3769/ 1)

Ƙırı: eşek yavrusu (4018/ 2)

Ƙıs-: sıkıştırmak, hapsedilmek, kapatılmak (2679/ 2)

Ƙıy-/ Ƙıy: kıl- (3030/ 2)

Ƙıym: zulüm, zahmet, meşakkat, çetin (2701/ 2)

Ƙızğan-: gazaplanmak, kızmak, kıskanmak (3952/ 3)

Ƙiç: geç, gece, geç vakit (2675/ 3)

Ƙiçe: gece (3665/ 2)

Ƙilgüçi: haberci (2428/ 1)

Ƙin/ Ƙiyn: arka, art, sonra (893/ 3)

Ƙiñ: 1- kin, gizli düşmanlık, öc (801/ 3); 2- geniş, bol (4064/ 3)

Ƙindik/ Ƙindük: 1- orta, merkez (108/ 2); 2- küçük çukur, göbek deliği (210/ 3)

Ƙingeş/ Ƙineş/ Ƙeneş/ Ƙingeş: işlerde danışma, görüşme (890/ 3)

Ƙisek: yapışmış katı toprak parçası (3959/ 3)

Ƙitmen: kazma (2579/ 3)

Ƙiyn/ Ƙiyn/ Ƙin: geri, arka, sonra (2604/ 3)

Ƙiz: tesadüf (3702/ 3)

Ƙiz-: gezmek, yürümek, dolaşmak (771/ 1)

Ƙizek: sıra, nöbet (1217/ 4)

Ƙoğa: kova, kırba (1102/ 4)

Ƙoş-: birleştirmek, çift etmek ((700/ 4)

Ƙoşul-: 1- eklenmek, katılmak (1817/ 2); 2- şart koşmak, kararlaştırılmak (14/ 2)

Ƙotul-: kurtulmak (2757/ 4)

Ƙov-: takip etmek, iz sürmek (1135/ 2)

Ƙovıncılık: dedikodu yapmak (3647/ 1)

Ƙoy: koyun (835/ 2)

Ƙoyƙan/ ƙoyƙun: denizden çıkan (2531/

1)

Ƙozƙal-: hareket etmek, karıştırmak,
birbirine girmek, coşmak, karışmak
(2292/ 2)

Ƙöç: ekin, ayır (2585/ 2)

Ƙökre: bağır, göğüs (4208/ 2)

Ƙöle: gölge (4010/ 1)

Ƙöp: pek çok, çok fazla (2319/ 2)

Ƙörset-: göstermek (4144/ 4)

Ƙöter-: kaldırmak, taşımak,yükseltmek
(4207/ 2)

Ƙöy-: yanmak (3246/ 1)

Ƙözevçi: gözlemci (3205/ 3)

Ƙüçe: dar sokak, arşı, pazar, mahalle
(1805/ 2)

Ƙudu: kuyu, pınar, eşme (2007/ 2)

Ƙulf: kulp (2601/ 4)

Ƙumƙan/ ƙamƙan: uzun ibrik (136/ 2)

Ƙur: boş, kuru (1004/ 4)

Ƙür: mezar, kabir (1068/ 1)

Ƙur-: kurmak, düzenlemek,
oluştırmak (2407/ 1)

Ƙura/ ƙurı: 1- kuru (183/ 4); 2- yaşlı
(1464/ 3)

Ƙutar-/ƙutƙar-/ ƙutƙar-: kurtarmak (1968/
3)

Ƙutul-: kurtulmak (2051/ 4)

Ƙutb: tarikat piri, kutub ??

Ƙuvan-: sevinmek, inanmak, güvenmek
(3021/ 1)

Ƙuzƙal-: ıstırap içinde olmak (2271/ 1)

Ƙulfet: zorluk, sıkıntı (767/ 2)

Ƙüllı: bütün, hep (855/ 1)

Ƙülün: at, eşek yavrusu (4018/ 1)

Ƙün: 1- gün (2482/ 4), 2- güneş (4333/
2)

Ƙünk/ ƙüngür: kubbe, yüksek yer (651/
3)

Ƙürsı: arşın alt katı (1085/ 1)

Ƙüy-: bahane etmek (1508/ 4)

Ƙüyav: damat, güvey (2121/ 1)

Ƙünbez: kubbe, künbet (1413/ 4)

Ƙahza: an, zaman, müddet (1413/ 3)

La' n: lanet (926/ 1)

Lāy: Çamur, tortu, kül (391/ 3)

Lerze: titreme, sallantı (2921/ 2)

Leşker: asker, ordu (2939/ 4)

Levh: levha, yazı yazılan düz nesne (3/
2)

Lık: ancak, fakat, lakin (494/ 3)

Lü'lü: inci (1390/ 3)

Maḥfi: gizli, saklı, pinhan (1741/ 2)

Maḥkûm: hükümlü, mahkûm, sınırlı
(444/ 4)

Maḥrem-i rāz: Kendisine Allah'ın sır
verdiği kimse (3048/ 4)

Mâil: hevesli, meyletmiş (2704/ 4)

Maḥta: medh, tarif ve tavsif etmek, övgü
(3837/ 3)

Mañlay: alın, baş (63/ 2)

Mashara: maskara, soytarı (4252/ 1)

Maşlahat: güvenilir, ehemmiyetli (2570/
4)

May: yağ (3987/ 3)

Mazmûn: mânâ, nükteli söz (2821/ 1)

Mebāda: sakın, olmaya (3046/ 2)

Meb'ûş: gönderilmiş, görevlendirilmiş
kimse, peygamber (93/ 3)

Medār: yörünge, etrafında dönülen
nokta, vasıta, sebep (865/ 1)

Megri: ulaşılması zor yer (3899/ 3)

Meher/ mehār: dizgin, yular (104/ 2)

Mekr/ mekir: hile (213/ 2)

Melā: cemaat, topluluk (2591/ 3)

Melûl: usanç, bıkmak, can sıkıntısı,
üzüntü, hüzn (624/ 3)

Menḳûl: ağızdan ağıza geçerek gelmiş
(3939/ 1)

Mensûḥ: hükümsüz bırakılmış (731/ 2)

Menzil: yerleşecek yer, konak (923/ 4)

Merte: defa (967/ 4)

Mertebe: pây, rütbe, derece (277/ 2)

Mesḥara: soytarı, maskara (4079/ 3)

Meş'al: çıra, yakacak (2648/ 1)

Meta': sermaye, mal (4024/ 2)

Mevzûn: ölçülü, güzel, düzgün (4058/
4)

Meyāne: ara, aralık, orta (4059/ 4)

Meyde: ufak, ince, tane, parça (1392/
4)

Mezgil: zaman, mevsim, kış, saat, an
(4098/ 3)

Mıltık: tüfek (2641/ 3)

Mihmān: misafir, konuk (3850/ 2)

Mihnet: sıkıntı (2577/ 4)

Mihr: 1- güneş (3762/ 4); 2- sevgi,
şefkat (2834/ 4); 3- nikah esnasında
kadına verilen mal, para (1900/ 4)

Mihrāb: Mescidde kible duvarında

bulunan imamın önünde cemaate

namaz kıldırıldığı bölüm (1810/ 2)

Mihr-bān: şefkatli, güzler yüzlü,

merhametli, dost (3688/ 3)

Min: ile (2938/ 4)

Min-: binmek (2936/ 4)

Miñ: 1-bin sayısı (2934/ 2); 2- binmek (2972/ 4)

Minnet: gönül borcu (3878/ 2)

Mirşa' / mirzā: asalet ünvânı, beyzâde (1397/ 2)

Mişāk: sözleşme, anlaşma (3623/ 3)

Mu: bu -işaret zamiri- (16/ 2)

Mū(y): kıl, saç teli (502/ 2)

Muḳarrib: yaklaştıran (1397/ 4)

Munday: bunun gibi (457/ 3)

Mu' nīs: cana yakın, can yoldaşı, yakın arkadaş (3678/ 3)

Muşannif: yazar, müellif (2138/ 4)

Mutāba' at: Birine uyup arkasından, izinden gitme, ona tâbi olma (4030/ 3)

Mu' teber: saygın, inanılır (2346/ 2)

Muṭī' : itaat eden, bağlı ??

Muyun: boyun (925/ 1)

Mübāda: olmaya, etmeye (1641/ 3)

Mübāriz: kuvvetli, dövüşe güreşe

kalkışan, savaşçı (2983/ 1)

Mücmel: toplanmış, bir araya gelmiş (3283/ 3)

Müdevver: yuvarlak (3858/ 3)

Müekkil: Vekil tayin eden. İşine

vekilini ikame eden. İşleri için

başkasını yerine bırakan. (1117/ 1)

Mühr: mühür (1642/ 2)

Mülāyim: yumuşak huylu, uygun (832/ 4)

Münakkaş: nakışlı, işlemeli (524/ 2)

Münāzī: Çekişen, ağız kavgası yapan (1679/ 4)

Münevver: aydınlık, nurlu (4060/ 1)

Münīr: nurlandıran, nur veren (3597/ 3)

Münker: reddedilen (710/ 3)

Mürsel: gönderilmiş, yollanmış (4112/ 4)

Mürtedd: islamdan dönen (3022/ 3)

Mürüvvet: cömertlik, iyilik (3408/ 1)

Müşfik: şefkatli, merhametli (3678/ 3)

Müşk: misk (1397/ 1)

Müştāk: özleyen, can atan (3617/ 3)

Nābūd: yok olan, bulunmayan, perişan olmuş (4034/ 3)

Nādān: cahil, kaba, bilgisiz (705/ 4)

Naht: ahşap oyma (1080/ 2)

Naḳīb: bir kabilenin reisi veya vekili (1573/ 2)

Nakkāre: dümbelek, tünbek (499/ 2)

Nakl: hikâye, söz, anlatı (1119/ 4)

Nāle: inilti, inleme (1783/ 1)

Nām: ad, ün, lakap (1787/ 2)

Namāz-ı diğer: ikindi namazı (1855/ 3)

Namāz-ı şām: akşam namazı (1825/ 3)

Nāme: mektup (2832/ 1)

Nāmūs: ar, edep, haya (889/ 4)

Nān: ekmek (4041/ 4)

Nār: deve (325/ 1)

Naşarī: Hristiyanlıkla alakalı ve ona mensub olan (1460/ 4)

Nazīr: bir benzeri, bir eşi (4071/ 3)

Necs: pis, murdar (4012/ 4)

Nefl: fazladan yapılan ibadet (4050/ 4)

Neheñ: devasa (2762/ 3)

Nemerse: nesne, şey, eşya (3356/ 3)

Nerse: nesne, şey (3354/ 2)

Neseb: soy, nesil (3910/ 2)

Nevbet: 1-nöbet, sıra, defa, kez (3915/ 4); 2-belli bir sebebe bağlı olmaksızın çalınan davul (2664/ 3)

Nevmīd: ümitsiz, cesareti kırılmış (3999/ 4)

Nezr: adak adamak (455/ 3)

Niçük: nice, niçin (1311/ 4)

Nigi/ nigü/ nige: ne, neden, nasıl (2134/ 2)

Nişār: saçma, serpmeye (366/ 3)

Nişār bol-: mazhar ol- (1893/ 3)

Niz: dahi, bile (405/ 4)

Nīze: kargı, mızrak, süngü (2674/ 3)

Nuşret: yardım, başarı, üstünlük (3303/ 4)

Nūş: içecek, tatlı içki (3812/ 2)

Nübüvvet: nebilik (3860/ 1)

Oğ-: toplamak, yığmak, bir araya getirmek (1694/ 1)

Oğan: güçlü, kuvvetli (1129/ 2)

Oğrı: gizli, hırsız, hırsızlı (1502/ 4)

Oğla-/ uğla-: Uykulamak (2420/ 2)

Oğşa-: benzemek (108/ 3)

On: nâle, feryâd, figân (4137/ 2)

Ol: o -işaret- (4165/ 1)

Olca: ganimet, kazanç (2727/ 4)

Oltur-: oturmak, bir yere yerleşmek, ikamet etmek (2901/ 1)

Or/ ur: hendek, şehir, tümsek (2577/ 1)

Ot: 1-ateş (2372/ 3), 2-ot, bitki (1775/ 3)

Otun: 1-affedilme, bağışlanma; 2-odun (2395/ 2)

Oyla-: düşünmek (16/ 4)

Ögün-: övünmek, kıvanmak (1105/ 3)

Ökür-: çevirmek,döndürmek (3197/ 3)

Öñ: 1-dayanma, güvenme (1131/ 1); 2-sağ taraf,ileri, doğu (3244/ 2)

Ös-: büyümek, yetişmek (2/ 4)

Öt-: vazgeçmek, ölmek (250/ 4), 2-gitmek, geçmek (22/ 4); affetmek, ayrılmak, çıkmak (36/ 4); geçirmek (170/ 4); aşmak (174/ 4)

Ötgür/ ötkür: keskin, seri, sert (159/ 4)

Ötgüz-: geçirmek, aşmak, göndermek (3703/ 3)

Ötkür-/ ötger-: geçirmek, geçiştirmek (170/ 4)

Ötün-: arz etmek, istirham etmek, rica, dilek (4024/ 3)

Öy: ev (494/ 2)

Öylen-: evlenmek (292/ 3)

Öz: kendi (4235/ 4)

Özgermek: bir durumdan başka bir durumageçmek, başkalaşmak (1855/ 2)

Özge: başka, ayrı, farklı, diğer (1963/ 4)

Özger-: bir işi fazla özenli yapmak (1867/ 2)

Payda: fayda (16/ 1)

Pedī: açık, görünür (484/ 3)

Penā: sığınma (713/ 2)

Penāh: sığınılacak yer (2669/ 1)

Penbe: pamuk (3813/ 2)

Pend: öğüt, nasihat (1812/ 4)

Pervā: korku, çekingenlik (364/ 3)

Pervāz: uçma, uçuş (521/ 4)

Pervāne/ pervne: geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek (800/ 2)

Pest: alçak, aşağı (4042/ 2)

Peydā bol-: ortaya çıkmak (4333/ 3)

Peydā/payda: meydanda, ortada (2977/ 2)

Peymān: and, yemin, ahitleşmek (2567/ 2)

Peyvend: bağlayıcı, bağ, ilgi (1381/ 4)

Pīş: asıl, esas, ön, ileri (497/ 4)

Pīşin: öğle namazı (1824/ 2)

Pul: para (294/ 2)

Püste: yığın, tepe (3859/ 1)

Rahīk: saf, duru, kokulu şarap (1399/ 3)

Rāsetkūylık: doğru sözlü olmak (291/ 3)

Rāst aytkuçı: doğru sözlü (301/ 3)

Rāst: uygun, doğru (2311/ 4)

Rāstlıg: doğruluk, uygunluk (560/ 2)

Rāz: gizlenen şey, sır (1165/ 2)

Renc: sıkıntı, eziyet, ağrı (89/ 3)

Resm/ Resim: iz, tavır, davranış, adet, merasim (178/ 3)

Revac: geçerlilik, kıymet (2868/ 1)

Revīş: yürüyüş, gidiş, tarz, üslup (1249/ 2)

Rızvān: cennetin kapısında görevli büyük melek (1386/ 2)

Rukn: direk, esas, kuvvet (1916/ 3)

Rumal: yüz süren, yüz sürme (3947/ 4)

Rūşen: belli, ortada, aydın, parlak (3989/ 1)

Sābikīn: önde gidenler, geçmiş, ilerde bulunanlar (592/ 4)

Şadak: içine ok konulan kese (2780/ 3)

Şādır bol-: ortaya çıkmak (1092/ 3)

Şaf/ şaff: sıra, dizi (1094/ 4)

Sağın-: anma, yad etme hatırlamak, özlemek (1860/ 2)

Sāil: dilenci (3565/ 2)

Sakf: çatı, tavan (1809/ 4)

Sakla-: korumak, gizlemek (3621/ 1)

Sal-: salmak, göndermek, bırakmak, kovmak (3716/ 4); 2- yap- (3645/ 4)

Salga-: göndermek, müjdelemek, haber etmek (1815/ 3)

Şalık: harç, vergi (2197/ 4)

San: sayı, hesap, adet (2763/ 1)

Şānī: ikinci (368/ 1)

Şā'ib: Bir yerle veya bir şeyle ilişkisi ve alâkası olmayan (1459/ 1)

Sarga-: sararmak (1746/ 1)

Sasıg: kötü koku, kokmuş (2147/ 4)

Sav: 1-savmak, gidermek, bertaraf etmek (2682/ 4)

Savut: zırh, cevşen, miğfer (2659/ 2)

Sāye: gölge, koruma, yardım (225/ 3)

Şayyād: avcı (4088/ 4)

Sāz: kuvvet, güç (452/ 2)

Sedeb: sedefotu (3811/ 2)

Sehāvet: cömertlik, eli açıklık, hasenât (4045/ 4)

Sehī: cömertlik, eli açıklık (4023/ 3)

Selāsil: zincirleme giden şeyler (3069/ 3)

Sele: imame, sarık (3609/ 3)

Selv: selvi gibi, güzel, yakışıklı (3952/ 2)

- Senā:** övme, övüş (1114/ 3)
- Ser:** baş, öncü, reis (1305/ 4)
- Serā/ serāy:** hane, konak (1394/ 2)
- Ser-efrāz:** başını yukarı kaldıran, diğerlerinden üstün olan (3744/ 4)
- Sergerde:** savaşa gönüllü olarak katılanların başı (2734/ 3)
- Seyyid:** efendi, bey, ileri gelen (313/ 1)
- Sezā-vār:** uygun, münasip (2643/ 4)
- Sıfa-/ sıpa-:** sıvamak, okşamak (1701/ 4)
- Sın-:** 1- kırılmak, bozulmak (1535/ 4)
- Sına-:** denemek, değerlendirmek (1537/ 2)
- Sinebend:** göğüs bağı (2519/ 1)
- Sidre:** arşda bulunan ve kimsenin ötesinegeçemediği ağaç (1627/ 2)
- Silte-:** hareket etmek, kımıldamak (3232/ 2)
- Siñ-:** sinmek, sirayet etmek (678/ 1)
- Singil:** küçük kızkardeş, bacı (843/ 1)
- Sird/ sirt:** süratli, çabuk, sert, katı (2169/ 4)
- Sisken-:** uykudan sıçrayarak uyanmak, ürkmek, titremek (536/ 4)
- Sitar:** koruyucu, sığınılan yer (1361/ 4)
- Siyāset:** bir konuda izlene yol, yöntem (2504/ 4)
- Siyün:** müjde (1377/ 3)
- Soğur-:** batırmak, saplamak, çıkarmak, sıyırmak (2668/ 4)
- Sofı:** sonra (2677/ 1)
- Sözlev:** konuşmak (203/ 1)
- Sūd:** fayda, kâr, kazanç (765/ 4)
- Sūdā:** tüccar, ticaret, alışveriş (567/ 1)
- Suğar-:** araziye sulamak, sulamak (1878/ 2)
- Suğan:** söz, boş lakırtı (3648/ 3)
- Sur:** sur borusu- İsrail a.s.'ın üfleyeceği- (3540/ 3)
- Susmar:** kertenkele, keler (4106/ 1)
- Südre-:** itmek, sürümek, yuvarlamak (3521/ 2)
- Sündüs:** ipekli kumaş (1402/ 4)
- Süy-:** sevmek (263/ 2)
- Süyek:** kuru kemik, iskelet (1064/ 1)
- Süyünçlik:** sevinilecek şey, göz aydınlığı (3598/ 2)
- Şād:** mutlu, sevinçli (3756/ 4)
- Şakḳ:** yarma, çatlama, yırtma (1092/ 3)
- Şavḳun/ şukun/ şavḥum:** şamata, velvele,gürültü (640/ 4)

Şehensāh: şahlar şahı (3563/ 4)

Şehr-yār: padişah, hükümdar (808/ 1)

Şeme: bir kez koklayacak kadar (21/ 1)

Şerāfet: şereflielik (190/ 4)

Şerār: kıvılcım (282/ 3)

Şerik: ortak, eş, benzer, aynı (422/ 1)

Şeş-per: altı dilimli topuz (3912/ 2)

Şevk: şiddetli arzu (2286/ 4)

Şevket: büyüklük, heybet (2964/ 2)

Şikār: av, avlama (243/ 4)

Şikest: kırık, kırılma, kırma (407/ 4)

Şiş: altı (407/ 2)

Şuğl: meşgale, iş, uğraş (1257/ 4)

Şūrī: dünyaya ve ahirete faydası

olmayan kötü kimse (176/ 1)

Ta'ām: yemek (3962/ 4)

Tāb' bol-: uymak, takip etmek (2867/

1)

Tahrīme: namaza iftitah tekbîri le

başlayarak dış dünya ile ilgiyi kesme,

tahrîm -haram kılmak- den (1048/ 4)

Tahsîn: beğenme, takdir etme (1100/

1)

Takdîr: değer verme, beğenme (1677/ 2)

Takye: takke (3932/ 3)

Tālān: yağma, talan (3151/ 3)

Taleb-ker: istekli (3304/ 3)

Tam: 1-dam, çatı (3316/ 1); 2-su

damlası, katre (1715/ 4)

Tamız-: damlatmak, damlamak (2306/ 2)

Tamur: damar, taşların ve ağaçların

içindeki izler, kabile, kök, soy (2642/

4)

Tan-: inkâr etmek, reddetmek (1576/ 1)

Tañ: sabah, tan, şafak (813/ 2) wordde düzeltt bul değıştir

Tañla-: 1-şaşırmak, hayret etmek (195/ 3); 2-tanımak, seçmek, sezmek (75/ 4)

Tañla: ertesi gün, sabahleyin (3906/ 4)

Ta'ām: yeme, tat, lezzet (264/ 1)

Tap-: bulmak, kaybolanı bulmak (1602/ 3)

Tap: nişan, iz (3381/1)

Tapşur-: vermek, ulaştırmak, yetiştirmek (3618/ 4)

Tar-: dağıtmak, savurmak (3861/ 2)

Tarķa-: dağılmak, ayrılmak, perişan olmak (618/ 2)

Tarķaş-: ayrılmak, dağılmak, saçılmak (370/ 1)

Tart-: 1- çekmek, asılmak (651/ 1); 2-

bilmemek, tanımamak (816/ 3)

Tartı-: çekmek (160/ 4)

Tartıg/ tartu: hediye, armağan (438/ 4)

Tartıl-/ tartık-: çekilmek (3186/ 2)

Tartu it-/ kıl-: saygı göstermek,

selamlamak, tazim etmek (2707/ 4)

Taş: fersah (yaklaşık beş kilometrelik bir uzunluk ölçüsü) (3145/ 3)

Taşgarı/ taşkaru: dışarı (3211/ 2)

Taşla-: 1- atmak, fırlatmak, doğurmak (3243/ 4); 2- dışarı gitmek, defetmek, vazgeçmek, bırakmak (3343/ 4)

Tav-: uzanmak, ulaşmak (3934/ 1)

Tay-: yüklemek (3892/ 3)

Taya-: dayamak, destek olmak (3701/ 4)

Tayak: dayak, değnek, sopa (3122/ 2)

Tayarla-: hazırlamak (3734/ 3)

Ta'yîn: belli etme, görevlendirme (1370/ 2)

Tazarru': yalvarma, kendini yok sayarak yakarma (3794/ 3)

Ta'zîm: saygı gösterme, hürmet etme, ululama (2849/ 3)

Tebâ: tâbî olma, uyma (2759/ 3)

Tebdil: değiştirme (3199/ 4)

Teberrük: mübarek sayma, uğur sayma (2852/ 1)

Tebret-: kımıldamak (519/ 2)

Teh: eklendiği kelimeye “çok” anlamı veren ek (3719/ 3)

Tehlîl: kelime- tevhîd söyleme (3454/ 2)

Tekye: mesned, güvenme, dayanma (2115/ 3)

Tekzîb: yalanlama, kabul etmeme (723/ 3)

Telaş: tasa, kaygı (78/ 1)

Temâşâ: bakıp seyretme, gezme, yürüme (208/ 3)

Tenâvül: yemek veya içmek (1407/ 2)

Tenbe: kuvvet, tenbih, uyarma (3214/ 4)

Teng: dar (2288/ 1)

Tenge: bir para birimi (663/ 4)

Terahhûm: merhamet etme, acıma (4042/ 3)

Terbiyet: terbiye (1587/ 3)

Tereñ: 1- derin su (1452/ 4)

Teri/ tiri: körpe, taze, genç, diri (1779/ 4)

Tesmiye: Allah'ın adını anma (715/ 1)

Tesnîm: cennette bir çeşme (1399/ 3)

Teşne: susamış, çok istekli (4140/ 4)
Tevellüd: doğma, meydana gelme (7/4)
Tevfîk: yardım, Tanrı yardımı 49/ 4)
Tıfıl: 1-küçük çocuk, tecrübesizlik, toyluk (260/ 3)
Tıgızlık: tıknaz (933/ 2)
Tışka: dışarı (1685/ 3)
Tig/ dik: gibi (4060/ 2)
Tig-/ tik-: ulaşmak, değmek, erişmek (4101/ 3)
Tik-: dikmek, kurmak, yığmak (3447/ 4)
Tikiz-/ tigiz-/ tiküz-: dokunmak, isabet etmek (3180/ 2)
Til: dil, lisan (2199/ 3)
Tilmür-: hasretle bakmak, ümit ve özlemle bakmak (3943/ 4)
Tin-: dinlenmek, dinmek (4072/ 4)
Tiñ/ tink: denk, eşit (3995/ 4)
Tiran: derin (4230/ 1)
Tirek: düz ağaç, direk, sütun (2732/ 2)
Tiş-: deşmek, yarmak, delmek (950/ 2)
Tiş: diş, çark (3858/ 3)
Tişük: delik deşik, yarık, oyuk (3827/ 3)
Tiz: 1-çabuk, tez (1146/ 2); 2- çok (241/ 2); 3- diz (2323/ 3)

Tiz-: dizmek, dermek (508/ 3)
Tiz: keskin (659/1)
Tizek: gübre, tezek (1979/ 3)
Tofrak/ tofrağ: toprak (2058/ 1)
Tokta-/ tohta-: beklemek, alıkoymak, saklanmak (3950/ 2)
Toktat-: bekletmek, istirahat ettirmek (4023/ 4)
Tol-: dolmak (1110/ 2)
Tolkun: coşkunluk, dalga (2031/ 3)
Ton: elbise, libas (363/ 4)
Toy: eğlence, düğün, sünnet (360/ 3)
Törtev: dördü (3311/ 2)
Tuban: baş aşağı, yukardan aşağı (2829/ 2)
Tulum: matara, kırba (1270/ 1)
Tumşuğ: gaga, dudak, kuş burnu (502/ 2)
Tuñ: şarap kadehi, testi (1136/ 3)
Tur: dip, bucak (1706/ 2)
Tur-: beklemek, durmak, ayağa kalkmak (1368/ 4)
Turguz-: ikaz etmek, durdurmak (1782/ 1)
Tut-: tutmak, elde etmek (3245/ 3)
Tutun: duman (1232/ 1)

Tüb/ tüp: dip, esas, temel (1935/ 2)

Tüfrük: tükrük (3980/ 1)

Tümen: on bin, pek çok (2912/ 3)

Tün: 1- dün (2922/ 3); 2- gece (2977/ 3)

Tüs/ tüş: 1- düş, rüya (2196/ 4); 2- yan, taraf (1764/ 4); 3-başlamak (1629/ 3)

Tüs: tüy (2070/ 4)

Tüş-: 1- düşmek, inmek (3941/ 1); 2- girmek (77/ 3)

Tüş: denk, eşit (1373/ 3)

Tüzet-: düzenlemek, süslemek (2266/ 1)

Ṭab‘: huy, tabiat, yaratılış (1648/ 3)

Ṭayyār: uçan, uçucu (2899/ 3)

Ṭoġrı: dürüst, gerçek (44/ 3)

Uç-: 1- görünmez olmak (455/ 2); 2- yürek oynamak, göz seğirmek, ıstıraplı olmak (567/ 4)

Uça: sırt, arka, büyük (3960/ 3)

Üçevi: üçü (141/ 1)

Uçra-: karşılaşmak (4028/ 1)

Uĥla-: uykulamak (338/ 3)

Uĥuvvet: kardeşlik, dostluk (1836/ 2)

Ukıyye: 20 dirhem -59,4 gr.- (2134/ 1)

Ulu’l-‘azm: Allahtan gelen emirlere en

çok dikkat eden beş peygamber (70/ 3)

Uluġ: ulu, yüce, büyük, değerli (70/ 1)

Ur-: 1- çarpmak, vurmak (212/ 1); 2- yeşermek, peyda olmak (187/ 4)

Uramal: örtü, peştemal, havlu (3945/ 3)

Urnıdın: arkasından (3979/ 2)

Urun: yer, mevkî, mekân (3233/ 4)

Uruş-: kavga, vuruş, savaş (465/ 1)

Usı türli: bu şekilde, bu gibi (3123/ 3)

Ustas-: yapışmak, tutmak (822/ 1)

Usun: o taraf, o yön, benzer (1330/ 1)

Usunday: bunun gibi (954/ 3)

Uş/ uşbu: işte, şu, şimdi (1352/ 1)

Uş-/ uşla-: tutmak, yakalamak (1383/ 2)

Uşol: o (1532/ 1)

Uvak: ufak, küçük (3961/ 3)

Uyal-: utanmak, utanç duymak (4079/ 4)

Uygat-: uyandırmak (2205/ 3)

Üçevi: üçü (141/ 1)

Üle-: köpeklerin uluması (1447/ 4)

Üz-: kırmak, koparmak, kesmek, geçmek (1027/ 3)

Vākı‘a: olgu, olmuş, gerçek (2527/ 4)

Vech: sebep, neden (1341/ 2)

Velâdet: doğuş, doğma (92/ 3)

Veliahd: hükümdardan sonra

hükümdar olacağı bilinen kimse (68/ 2)

Yâd: 1- anma, hatırlama (3791/ 2); 2- yabancı (4075/ 2)

Yaf-/ yap-: örtmek, kapamak (1809/ 4)

Yağ-/ yak-: yenmek, kazanmak (3129/ 3)

Yağ-: yağmak, dökülmek (2676/ 4)

Yavaş: ağaç (584/ 3)

Yahşı: iyi, güzel (673/ 3)

Yak-: 1-tutuşturmak (2714/ 3); 2- iz bırakmak, tesir etmek, etkilemek (2019/ 1); 3- benzemek, andırmak (2332/ 2)

Yak: semt, taraf, kenar (1841/ 3)

Yakıl-: dokundurulmak, etkilendirilmek (4207/ 4)

Yaldam/ yalım: bıçak ve kılıçların keskin tarafı (2020/ 4)

Yalguz: yalnız, sade (2130/ 2)

Yalın/ yalıncağ/ yalangaç: çıplak, uryan, sade (1135/ 1)

Yaman: kötü, fena (1128/ 4)

Yan-: 1- yanmak, pişmek (111/ 1); 2-

dönmek,yönelmek (1243/ 4)

Yapak: yün, yapağı (1395/ 2)

Yapu: bina, yapı, heykel (1614/ 4)

Yarağ: 1- silah, hazırlık, eşya (2200/ 3); 2- takat,güç, imkân, fırsat (3054/ 4); 3- faydalı, uygun, münasip (3154/ 3)

Yarağlan-: amade olmak, hazırlanmak (58/ 3)

Yaraş: barış, dostluk (4035/ 4)

Yarlı: fakir, yoksul (2867/ 2)

Yarlıg: ferman, hat (2973/ 4)

Yarlıga-: dostluk kurmak (991/ 4)

Yartı: yarım (3006/ 3)

Yasan-: süslemek, düzenlemek, saf saf dizmek (3735/ 2)

Yasav: saf, dizi, düzen, disiplin (2638/ 4)

Yaşur-: saklamak, gizlemek, örtmek (2749/ 4)

Yaşurın/ yaşurun: gizli, gizlice (551/ 4)

Yat-: heves etmek, benimsemek, niyetlenmek (1766/ 3)

Yatal-: yatabilmek (2523/ 2)

Yatkuz-: yatırmak (1681/ 4)

Yaz-: 1- olmaya ve yapmaya çalışmak
(935/ 2); 2- (el) açmak (1064/ 4)

Yazık: yassı, düz, geniş (4060/ 3)

Yazıl-: 1- yayılmak (4082/ 4), 2-
kurtulmak (2788/ 3)

Yehūd: Yahudi, yahudiler (2963/ 1)

Yekt: tek, eşsiz (290/ 3)

Yengil: hafif, kolay (1372/ 3)

Yet-: yetişmek, ulaşmak, yetmek (89/
2)

Yetev/ yitev: her yedisi, yedisi birden
(2294/ 1)

Yığış: ağaç (405/ 4)

Yığla-: ağlamak (716/ 1)

Yib: ip (3989/ 2)

Yil: rüzgâr (2713/ 4)

Yildem: hızlı (4102/ 4)

Yingil: hafif, zayıf, düşkün (3704/ 3)

Yirlig: yeri olan, bir yerden olan
(1994/ 2)

Yiş-: çözmek, açmak (269/ 2)

Yoluğ- /yoluğ-: buluşmak, karşılaşmak,
karşı karşıya gelmek, rastlamak (341/
2)

Yor-: yormak, tabir etmek (915/ 3)

Yubar-: yollamak, göndermek (1036/ 2)

Yufka/ yufğa: (yufka gibi) ince (2091/
2)

Yu-/ yuv- : yıkamak (211/ 2)

Yum-: kapa- (1412/ 2)

Yumuş/ yumış: iş buyurma, buyruk,
görev, emir (2135/ 4)

Yür-/ yügür-: yürümek, dolaşmak
(2680/ 1)

Yürgüz-: yürüyen (3241/ 1)

Zâhir: görünen, açık, meydanda (3957/
2)

Zâil: geçen, geçmiş olan, sonu gelen,
devamlı olmayan (171/ 3)

Zalâlet: doğru yoldan sapma, sapkınlık
(1862/ 2)

Zamm: katma, artırma (1817/ 2)

Za' ferân/ zeferân: safran -bir tür çiçek-
(137/ 4)

Zâr: 1- ağlayan, inleyen (4199/ 1)

Zarb ur-: darbe, hamle (2039/ 3)

Zarûr: kaçınılmaz, zorunlu (33/ 2)

Zeberced: açık yeşil renkli kıymetli taş
(1390/ 2)

Zeberdest: en üstün, galip, hâkim,
mahir (3268/ 1)

Zehre/ zehra: 1- safra, öd (1447/ 3); 2-

yiğitlik, cesaret (1182/ 4)

Zen: kadın, hatun (1776/ 1)

Zencebîl: hoş kokulu bir baharat

(1399/ 3)

Zer: altın (1617/ 3)

Zerbefî: sırmalı kumaş (1395/ 2)

Žikr: adını söyleme, anma, zikir (1471/

3)

Zīver: bezek, süs, ziynet (1893/ 4)

Žiyā: aydınlık, ışık (106/ 2)

Ziyān: kayıp, zarar (3570/ 2)

Zūr: kuvvet, zor, güç (2675/ 2)

EKLER

(NAZM-I SİYER-İ ŞERİF'DEN ÖRNEK SAYFALAR)

رسوایند که قهر کین او در دین
 سیر در آن اشیاء سنگر رسول بوزین
 یله بر قیلغان یچی ایتولغانده
 قوایده کوبی آدم تنیکه حق سیر
 محالیم افرجالیم نظر ایتیب
 هر که سبب الی بارفاق قریغان آت
 جیغایه یول کتا بنی اندرین الدیم
 تو مانده پیغمبر تنیکه اسم لارین
 صلوات الله علیه اسم لادیب
 خدایه عده قری من ایشلا ایم خایم
 دوستو تنیکه دقتو سیر یی غمده
 کو نکلوم نینکه قری غلغی نکلیم لب
 هر تور لیم یا شیرین سر مشعل ایشلار
 مباد خطایکما قیلیم کتیب
 فضلی نیک من کرام ایلار کیم کالیم
 سبب غمده نیک کتاب کما از نظم

سیر نیک خلق معلوم کوبی ز لاکر
 او کوندای اولوغ ایشلار قور دیوید
 یاز فاقده بود کتا بنی بر کتب بار
 اوزین واقعه داغی قطب زمام

سیر غار خان تفصیل من قید قصه
 بولما کمال بولوب کورمه کور... تنیکه
 بولالیم و قورغانلار قریلغانده
 چول و شول بیلار بر خلق تنیکه بار
 او یلادیم بیلر حکمه ایتیب آتی
 سیر دال الیغایه قری اصله خور... ایتیب
 مو بولغان لیمقدان رود... ایتیب
 هر و حری صلوته سیر ایتیب بارین
 تنیکه ایشلار کاندای اسمین ایتیب
 منده یوق و زک لار دای طالیق مام
 اوز نیک تنیکه لاطافینک من ایلار حرام
 راوش قریل حمتنیکه قریضین سالیب
 ایتیب قوایسان بولسون معلوم لاطاف
 کو نکلوم ایم یا شوق معنی فهم ایتیب
 نندانکمان غریب نقصان هر نه اولت

تو مانده بیلر ایتیب آتیب ک... ایتیب
 ایتیب نین قریل غلغی لاطاف... ایتیب
 ایتیب حق قریض ایلار ایتیب
 بار ایتیب غلغی سبب کور... ایتیب

چو آن تا و دان فایا تا نور و بول و کبیر
 بر خده اوز فغلم بیله کیخوردی
 کنه نیبا با چه خلقی خرمند بولوب
 رسول نیک شرافتی مولد یردی
 سکر که پیغمبر نیکبانی شدی
 هر کیمینان دانا یعنی مقلد او ندر
 هیچ کیمینان بر جان سوا الشکر یار
 مطلب تربیتان رتبی استدی
 رسول خدا نیکبانی با س
 هر طلب پیغمبر نیکبانی
 اول واقعه مکه ایکنه نیکبانی در بر با س
 کوز نیکبانی نور کتب
 کنده یوز بکر ملبردی یا س
 او نمکه که یقین بولد واقعی انینک
 اوز نینک دانا یعنی بیله حالیم
 آشتا تون موزیم با کبیر سلا دیب
 خرم غلب فرزند نیکبانی جیدر بارین
 جینا لب فرزند نیکبانی کبیر
 او نمکه که یقین نیکان حالیم کور
 اول کبیر کبیر چه کنه فراقی سکی
 هزار دمان محمد سو یا را یردی

بحیرا الارغہ ایچی آواز بریب
 زاهد کہ الار ایچی برستم نے
 الارغہ زاهد آیتدی سوزیم تنکلا
 بیلک سکر اول اوغل نیک طیفیک مان
 بر نورلی اول بلادہ خاصیت بار
 آتدی نیک عد اقلخان فرکیلندہ
 کیسون دیب بر آدم زیار تودی
 باشندہ آق بولوق سانیہ بولوب
 بحیرا اعظیم ایچی موند کوروب
 قریش نیک آدمی نیک برچسبیر
 الارغہ نیچہ تولی طعام تارندی
 یقینی بول بلا نیک قایب سکر دیب
 من دیدی آواز بریب ابوطالب
 طالبقہ بحیرا ایتدی محبت قیب
 طالب ہم آتیک سوزین قبول قیلدی
 آرتو قہ ایچا وینہ ضیافت قیب
 رسولغہ بحیرا ایچی تنکلا سوزوم
 بول پروان یولو غار دیب ایلدیب
 ایتا توں مدعہ بار او شہبوزمان
 کتاب نیک ایفانہ توغز کیاسہ
 پیغمبر انیک سوزین قبول الیب
 ایکی ایکنی آرسیدین بر نور حقیب
 دمل یردی پیغمبر لقی علامتی

بولدی نیک تو شہ قالمای بار نیک کیلیب
 تاشلا دلق او تور سوزیم قشنی کوروب
 تیم دیب اول بلادہ خالقی قیلدی
 چاقردیم ضیافت غیب سکر موندہ
 سکر آتدی بیلکا نیک تو تاسیر خار
 کور مکان بر جادہ قیلار اظہار
 اول باریب پیغمبر سوزیم خبر قیلدی
 زاهد نیک حول سینہ باریب کیردی
 بوسه غیب با نکلا نیان سوزیم کیلیب
 یوقاری او تور غوزدی اوردن بریب
 ضیافت تمام بولوب باری قایتدی
 کردان نیک آدمنہ بحیرا آیتدی
 بول او غلوم اوزیم بر لان کیلیم ایب
 آزارق سوزلا شیکل موند قایب
 او چاوی بر حجب راکہ بر کیردی
 اکدینہ طعام تارنی نیچہ توری
 نعتینکی کتابلار دان کوردی کوزوم
 وطن غیب او تور ایدیم موند اوزوم
 کور شکل ارقانکندہ آجیب مغان
 ایتا مین بیلکا نیم نیک بارین مغان
 کیمین ارقاسینان سیشنی باریب
 حجابی روشن آیتدی شعلہ لایب
 مہر اقیب قدر لایم یازغان خطی

رسول لغه اول کیکان لاریندی حق یولغه قومینغا دعوت ایتیب خبر بار ماغینه رخصت برودی رسول نینگ معراج توغرا آسمان باریب معتبر بیلکولی سوز او شوقه بول او چون ارسله بیلکولی قونوب یا الله مخلوق نینگ زور کلی عالم معراج نینگ حکم پیرین سولاکا نؤ	رخصت بر قایتب بار بیدینه غمه کیلا ایک ایچچی میل آلب سنکا انصاری سابقین لار لاریردی الله من سولاسکا نین ایتای ایتدی اوزکا دان حادثه سی نیجه حصه بیلدیردیم اوز الدینیه قلیب نسخه فضلینک من مرحمت لیک یلاب کرم بیلدیرکیل مخفی سرننگ بارین تمام

معراج نامه آنحضرت صلی الله علیه وسلم

بسم الرحمن الرحیم

انکاره انس جن غم اسم ذات نینگ دوستونک نینگ معراج بارغان کچان ناجد بار خط یاز ما قغه تارتیب قلم بول یولغه توکل غیب اوردیم قدم ایتما قغه بارین بولما سیمیکانک کلب ایتولدی اون ایچچی لیسندریب بعضی لار رمضان سبب خبر برودی حقیقت اتمان او یونده ایردی یاتدی لار نماز دان سونک توشاکا نینگ اوزی نینگ قدر نین خبر برودی	یا الله رحمت نینگ کوب رحمن آتینگ فضلینک من ایتما غمه اسان ایلا بولما سوز فضل نینگ نمان مغان کرم دوستونک نینگ دوزان دوزیم تیلان بول سوز که اما ملاردان اختلاف کوب رسول نینگ بول معراج نبوت نینگ ریح الاول آید بعضی دیردی رسول نینگ معراج توغرا باقان اول توغرا او شل او یکد رسول کلب بر خدا جبرائیلکا فرمان ایتدی

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta eğitimini Konya’da aldı. 2003 yılında Selçuk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldu. 2004 yılında Çukurova Üniversitesi’nde Pedagojik Formasyon eğitimini Tezsiz Yüksek Lisans diploması ile tamamladı. MEB’e öğretmen olarak atandı fakat görev almadı. 2016 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Diyanet İşler Başkanlığı’nda Kur’ân Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaya başladı. 2018 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Dînî Danışmalık ve Rehberlik Tezsiz Yüksek Lisans Programını bitirdi. 2019’da aynı üniversitede Ahmet Keleşoğlu İlâhiyât Fakültesi, İslâm Tarihi ve Sanatları bölümü, Türk İslâm Edebiyatı anabilim dalı Tezli Yüksek Lisans eğitimini tamamlayarak doktora eğitimine başladı. Evli ve iki kız çocuğu annesidir.